

DECISIONVM AVREARVM
CASVVM CONSCIENTIAE,

In Tres Libros distributarum,

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA, I.V.D.

Pœnitentiario maiore in Ciuitate Neapoli,
Monacho Cassinensi, Authore:

Pars Secunda.

*Quæ postrema hac editione multò accuratius recognita, innumerisq;
penè locis aucta, expurgata, & emendata sunt.*

CONFESSARIIS, ATQVE POENITENTIBVS
cunctis summè vtilis, & maximè necessaria.

Summarijs, & Indice Rerum ac Verborum amplissimis locupletata.

CVM PRIVILEGIIS.

VIRTUTI SIC

EDIT INVIDIA.

VENETIIS, Anno Magni Iobelai M. DC.

Ex Officina Damiani Zenari.

Colleg. Rom. S. Pauli in Cl.

DECISIONUM ALEXANDRI I.

CAUSARUM GOSCIENSIUM

Vol. 1. 1714.

DIAGRAMMA CAUSARUM GOSCIENSIUM

Procuratoribus et Curatoribus
Abbas et conventus S. Martini

1714.

Procuratoribus et Curatoribus
Abbas et conventus S. Martini

CONTINENS ALIAS RESERVATIONES

quibus in hunc usque diem servatae sunt

causae et res servatae sunt

CAUSARUM

CAUSARUM

1714.

Procuratoribus et Curatoribus

Abbas et conventus S. Martini

1714.

REVERENDIS
ADMODUM
PP. ABBATIBVS
Congregationis Cassinensis,

D. IACOBVS DE GRAFFIIS CAPVANVS,
ex eadem Congregatione Monachus,
æternam fœlicitatem.

OSTRAE caput, ac summam religionis esse, prodesse quam plurimis, permulti, ijdemque sanctissimi viri egregiè commonstrarunt; quorum in numero iure, meritoque habendus est nostræ parens, & conditor Societatis, D. Benedictus, qui illustri loco natus, nobilibusque disciplinis eruditus, ab omni tamen furo, omnique ambitione remotus, ita se diuino cultui dedit, ita Christianæ officia pietatis exercuit, vt multos ad vitæ integritatem, & cœlestium bonorum contemplationem, atque admirationem,

suo exemplo, suisque cohortationibus inuitarit, studio, consilio, auctoritate, traduxerit. Sed omnium præclarissimè, ac vehementissimè ad hanc me voluntatem, optimamque benè de alijs promerendi consuetudinem incitauit verbis, atque inflammauit factis, Magister sapientissimus, æternæque salutis auctor, & largitor Christus Iesus. Hinc libentissimè feci, ut quæ ad illud opus additamenta, quod olim, ad conscientiam rectè excutiendam, & ad nostri abditas cogitationes animi, dicta, ac facta salutariter perquirenda & perpendenda, edidi, nunc adiuuante Deo confecerim, ea typis, publicæ vtilitatis ac salutis causa sub nomine tamen, vestroque patrocinio Amplissimi optimique Patres imprimerem. Nam, ex quo tempore, in hanc celeberrimam, & honestissimam D. Benedicti ingressus sum Societatem, nihil potius, nihil mihi antiquius fuit, quam ut in his augustis ædibus, & in hac sacra, & religiosa quasi solitudine, diuinis rebus, toto pectore interuirem, atque in ea assiduè incumberem, quæ primum ad præpotentis Dei cultum, & venerationem conducerent: deinde ad communem hominum salutem redundarent, ne illorum more animantium, quæ prona, ventrique obedientia natura finxit, vitam penitus silentio præterirem. Verum, qua in re, operam, vel honestius, vel fructuosius collocare poteram, quam eiusmodi scriptis, viam, expeditioremque rationem fidelibus, sub oculos ponere, qua, si quibus obstinguntur, & premuntur peccatorum vinculis, quamprimum relaxentur, & exoluantur, atque tamquam filij optimo parenti reconciliati, veniam à Deo, eorumque remissionem consequantur? Quo autem, qui Christiana-

no insigniti sunt nomine, sua studia referre, sua consilia dirigere magis debent, quam ad corruptam, & peccatorum scditate, ac turpitudine deprauatam in nobis Dei imaginem, pulcherrimamque similitudinem corrigendam omnino, emendam, conformandam, & Sacramenti pœnitentiæ partibus, vt puris, incorruptisque coloribus exornandam. Neque verò me ab eo munere, aut reuocare, aut retardare debuit, quod multorum adhuc scriptorum, cum magna pietatis, & doctrinæ laude, certarit in eo genere, cura, & diligentia, cum tot scelerum sint, & flagitiorum genera, in quæ homines, post sacrilauacri susceptionem prolabantur, quibus, immanè quantum ipsorum conscientia exagitantur, nullis vt circumscribi, aut definiri terminis possint: quo fit, vt numquam cuiusvis labor, ac studium ad eiusmodi opus augendum, & locupletandum satis esse videatur. Hanc grauem, multiplicem, difficilemque materiam, pro ea facultate, quam mihi benignitas, diuinaque liberalitas tribuit pertractaui; eo ordine, ea breuitate, ijs denique verbis, quæ rebus lumen ipsis afferant, non autem obscuritatem, & tenebras offundant. Si quidem in his meis vigilijs, & lucubrationibus illud vnum spectauit, non vt ætas nostra modo, sed etiam posteritas ipsa maximis meis laboribus, minimo suo labore ad animæ, corporisque salutem frueretur. Vos igitur precor Amplissimi optimique Patres, qui diuina studia rebus omnibus antepositis, vt qua benignitatis olim magnitudine à vobis in hanc coniunctissimam familiam acceptus fui, eadem nunc accipiatis hunc librum, quem vestro inscriptum, ac dicatum nomini emitto. Incredibilis erit obseruantia

seruantia in vos meæ argumentum ; optimæ voluntaris testimonium, gratissimi animi non ingratum fortasse pignus, & monumentum. Alios, qui vobis studiorum meorum fructus debentur, eiusdem, cuius ad gloriam in lucem proferentur, diuino auxilio paucis post diebus expectate.

Neapoli, ex Cænobio Sancti Seuerini.

AD LECTOREM.

RAECCLARAM admodum, ac memorabilem illam
Platonis sententiam, humanissime Lector, sepius ani-
mo mentisque complectenti mihi; non nobis tantum nos
natos esse, sed ortus nostri, post Deum Optimum Ma-
ximum, quem ex toto corde, tota anima, ac mente no-
stra super omnia amare, illiq; seruire debemus, bonam
partem sibi proximum nostrum vendicare, quem aequè ac nos ipsos di-
ligi à nobis exacta postulat charitatis ratio; serid tandem mecum cogi-
tare capi bonas non male horas collocare, neque socordi desidia concef-
sum temporis ocium conterere, verùm sedulo noctes, diesque curare, ac
omni labore, vigilansiaque contendere, ut quacunq; possem ratione,
diuina ope fretus, animarum saluti consulerem: studens non modo pra-
sentibus, & ijs, qui viuunt in hoc saeculo, verùm etiam absentibus, po-
sterisque hominibus opera, atque industria mea prodesse: ne ipse tan-
quam seruus ille nequam, traditum mihi talentum à domino, abscon-
disse videar, atque damner, sed illud potius ad communem Christia-
ni populi vtilitatem, ac salutem, in medium proferre, & erogare.
Itaque quò vberior em ex operibus nostris fructum, maiorique cum volu-
ptate coniunctum emolumentum Christi fideles capere possint; ad prio-
rem illam Decisionum nostrarum partem, quam superioribus annis edi-
deram, hanc posteriorem etiam accedere volui: in cuius editione etsi
ego plus ocij, ac temporis mihi dari cupiebam, ut possem huic meo stu-
dio iuuantorum hominum cumulatè satisfacere; nec eam nisi post ali-
quod spacium in lucem proferre consilueram; crebra tamen amicorum
adhortationes, atque impulsiones, ac multorum item aliorum incitati-
ones, atque preces, ut ego consilium mutarem, meamque cupiditatem an-
tipicarem edenda illius me coegerunt, cum praesertim cognouerint prio-

rem nostram partem minimè reiectam, sed gràtè, auideq; acceptam esse intellexerim, ita quòd breui temporis curriculo; ab anno nempe 1590. ad presens vsque tempus, Septies; hoc est, ter Venetijs, bis Taurini, semel Lugduni, & nunc ierum etiam (vs fertur) Antuerpia impressa fuerit. Accipi igitur nunc, optime Lector, hilari frontè, animoq; libenti hanc, etiam posteriorem partem, quam minimè tibi ingràtam, imò magnò perè cordis fore (vt ex priori cònyicio, cum eadem materia vtrique subiecta sit) confido. Ea autem in tres secatur libros, in quorum primo, breuiter, & sacrorum Canonum auctoritate, vniuersa tractatur materia de Sacramentis. In secundo verò, varia materia explicantur, qua vel non sùtis exactè declarata, vel nec etiam talia erant in priori. In tertià demum libro agitur de Prælatis, & personis Ecclesiasticis, quid scilicet seruare, quidve cauere debeant. His ergo si tuis votis minus satisfecero meis laboribus Lector beneuole, aut si quid esset erratum: mihi, mearumque tum animi, tum corporis imbecillitati virium, plurimisque à superioribus meis, quibus deesse nec debeo, nec possum, mihi impossitis occupationibus ascribas. Sin autem quid erit boni (vt spero, & opto) id omnè Deo, à quo cuneta bona proficiscuntur, acceptum referas. nam omnè datum optimum (vt Diuus Iacobus ait) & omne donum perfectum, de sursum est, descendens à patre luminum. Reliquum est solùm, vt hoc te vnum moneam, ac etiam testèr: me omnes lucubrationes meas, omnes labores, & vigilias meas, Sancta Romana Ecclesia (à qua ne transuersum quidem unguem discedere volo, quod enim illa approbat, ego probo, quod rursus reprobat, idem reprobo) decreto, auctoritatique submittere, atque subijcere. Vale.

Neapoli, ex Cænobio S. Seuerini.

INDEX OMNIUM TITVLORVM.

LIBER PRIMVS.

D E Sacramentis.	fol.1
De Carechismo, & Exorcismo.	6
De Baptismo, eiusq; speciebus.	7
De prerogatiua, & efficacia Baptismi.	12
De Sacramento Confirmationis.	17
De Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento quo ad materiam, & ministrum.	23
De Pœnitentiæ Sacramento.	26
De Sacramento extremæ vñtionis.	26
De Sacramento Ordinis.	29
De ministro Sacramenti Ordinis.	33
De interpretibus Sacramentum Ordinis.	35
De Matrimonij Sacramento.	40

LIBER SECVNDVS.

D E iuramento in genere.	52
De dehtu iuramenti speciebus.	54
De comitibus iuramenti.	56
Vtrum sit licitum exigere iuramentum ab aliquo.	57
De iuramento meticulofo.	59
De conatione, que in iuramento intelli- tur, si minus fides præstetur.	61
De regibus, quibus dignoscitur iuramen- tum non seruandum.	63

De quibusdam Decisionibus in materia iu- ramenti.	68
De viribus, & virtute iuramenti.	70
An iuramentum cadat dispensatio.	74
De penitenti.	78
De voto.	80
De diebus festis.	88
De reliquijs, & veneratione Sanctorum.	94
De consecratione ecclesiæ, vel altaris.	95
De quibusdam Decisionibus circa ieiunium.	100
De iniurijs.	104
Quod non sit priuandus quis sine cul- pâ.	109
De homicidio.	112
De bello.	118
De treuga.	125
De furtis.	128
De Iudais, & Sarracenis.	132
De viuis.	139
De iuris patronatus definitione.	147
De iure patronatus in genere.	151
De decimis.	156

LIBER TERTIVS.

D E excessibus Prælatorum & personarum ecclesiasticarum.	163
Ne clerici, vel monachi negotijs seculari- bus se immisceant.	164

Index omnium Titulorum.

De clerico venatore.	167	De habitu Monachali.	212
De iniuria illata superiori.	170	De statu Monachorum, & primo de abdicanda proprietate.	219
De quibusdam Decisionibus in materia Canonis. Si quis.	172	Monachus, siue regularis an possit promoveri ad ecclesiam secularem.	226
De causis, in quibus monachus sine professione clerici fieri possit ab alio, quam à summo Pontifice.	178	Quod Monachi non debeant comedere carnes.	229
De annorum delatione prohibita clericis.	181	Silentium quando religiosi seruare teneantur.	230
De crapula, & ebrietate à clericis vitanda.	183	De quibusdam Decisionibus circa officia, & administrationes religiosorum.	231
De clerico lusore.	185	Qualiter Monachi teneantur ad Communionem, & Confessionem; & an possint ministrare sacramenta.	233
De cohabitatione mulierum à clericis vitanda.	188	De obedientia religiosorum.	236
De clerico concubinario.	190	De Apostasia.	249
De clericis circa ordines.	192	De quibusdam Decisionibus in materia Religiosorum.	243
De ambitione à clericis execranda.	196	De Visitoribus.	248
De clericis non residentibus.	197	De multiplici permissione, seu tolerantia.	262
De celebratione missarum.	200		
De nonnullis Decisionibus circa diuinum officium.	207		

F I N I S.

INDEX OMNIUM SENTENTIARVM

Quæ hisce tribus libris Decisionum continentur,
locupletissimus, atque absolutissimus.

A

A BBAS an possit remouere regu- larem à prioratu à Papa si- bi collato, qui non erat perpe- tuus. nu. 77	sol. 224	liter se gerat. nume. 12	229
abbas an sit tolerandus in abbacia, si in eo sit insufficiens eruditio, an remouendus. nu. 20	241	abbas, & exempti debent episcopalia acci- pere ab Episcopo. nu. 58	23
abbas benedicere solemniter non potest ex consuetudine. nu. 56	204	abbas exemptus in vrbe Romana potest ex communicare. nu. 67	205
abbas cum sit procurator, & non dominus nihil habet. nu. 8	231	abbas in duobus casibus non potest mona- chum reuocare. nu. 84	225
abbas quam elemosinam possit erogare in pauperes. num. 9	ibid.	abbas non debet esse nimis auarus, nec ni- mis austerus circa monachos. n. 14.	230
abbas debet esse vigil de omnibus. nume- ro 26	233	abbas potest ad libitum remouere priorem, licet prioratum habuerit ab ipso ad vi- tam. nu. 80	224
abbas, qui regule inuētus est prauaricator, deponendus est. Et prauaricator abbas quando dicatur. nu. 27	233	abbas non potest se expresse obligare, quòd regularis prioratum semper habeat. nu- mero 81	ibid.
abbas, de iure non potest solemniter popu- lum benedicere, sed solum ex priuilegio. num. 54	204	Et quid si memoria non sit in contrarium, quòd prior sit remotus, an abbas possit remouere. nu. 82	ibid.
abbas dispensando super esucarnium qua-		abbas potest concedere monacho, vt sit ex- tra claustrum ex causa. nu. 20	220
		abbas remouens monachum à loco, quem ex causa deputauit, potest monachus im-	

Index omnium Sententiarum.

plorare officium iudicis. nu. 21	220	absolutio ab excommunicatione faciendâ est ab eo, cui reservata est. Fallit in casu necessitatis, & iusti impedimenti. numero 42. & 43	181
abb. potest esse procurator, sic & religiosus in aliquibus casibus. nu. 18	244	absolutio an possit peti elapso termino solutionis vsurarum. nu. 7	75
abb. potest reuocare factum suum. num. 16	220	absolutio facta à Papa à iuramento in foro fori, præsumentur facta ex causa. numero 13	75
abb. si iurauit seruare statutum, illud nisi hominus potest reuocare. nu. 17	ibid.	absolutio facta ab Episcopo est valida etiam absentibus absoluendis. nu. 10	75
abb. prioratum à Papa concessum in perpetuum non potest reuocare sine causa. num. 16	232	absolutio potest peti, quando iuramentum continet turpitudinem ex parte suscipientis. nu. 20	76
abb. propter negligentiam potest remoueri. num. 28	233	absolutiones à iuramento ut dentur, quandoque expedit. nu. 5	74
abb. renuncians Abbatis, remanet monachus illius monasterij, ubi professionem emisit. nu. 29	ibid.	absolutus ab inferiore episcopo, an cessante impedimento, teneatur ire ad episcopum. nu. 46	182
abb. an dispenset quòd monachus habeat proprium, vel non seruet continentiam. nu. 30	ibid.	absoluti ab episcopo ob impedimentum an eo cessante teneantur ire ad Papam, vide remissive. nu. 44	181
abb. qualiter dispensabit super esu carniû. nu. 9	229	actus coniugalis potest ad multa ordinari. nu. 67. & seq.	48
abb. quibus diebus, & an inuitatus in alio monasterio minores conferat. numero 2	33	actus, qui non potest fieri sine auctoritate superioris, potest resciri sine illius auctoritate. nu. 30	149
abb. quibus moribus debeat esse imbutus. num. 23	232	actus quot modis fiat clam. nu. 6	190
abbati in omnibus etiâ in dubio est obediendum. nu. 24	233	actus vnus, & idem potest ex parte vnus esse vitiosus, & non ex parte alterius. nu. 48	266
abbates exempti quando litteras commendatitias suis clericis concedere possint. num. 9	193	actuum humanorum tres sunt differentia. nu. 2	262
abbates laudabiliter hodie faciunt conformâ se in mensa, & in dormitorio cum alijs. num. 13	229	ad primam actionem ipso iure sublatam alii quis redire non potest. nu. 8	62
abbates quales deputare debeant officiales. num. 1	231	additio quando vitii baptismum. Et quid de subtrahione. nu. 27. & 28	10
abbates, qui ex priuilegio vtuntur pontificalibus, non possunt uti presentibus eorum praelatis. num. 58	204	administratio ut conceditur religioso, tunc licet habere pecuniam. nu. 29	220
abbatissa monasterium sibi subiectum potest visitare per alium. nu. 42	253	administratione libera concessa alicui non intelligitur data potestas dilapidandi. num. 7	231
absentans se ex contemptu ab auditione missæ à propria parochia peccat mortaliter, & potest excommunicari. nu. 78	206	administrator amotus ab Abbate non habet	

Secundæ partis Decif. Aurearum.

bet ius contradicendi. num. 17	233	apostasia est vocabulum æquiuocum, & est multiplex. nu. 2	239
administratores circa spiritualia non possunt habere peculium. nu. 33	ibid.	apostasia incurritur per dimissionem habi- tus in tribus casibus. nu. 34	242
administratores debent esse discreti, & non prodigi. nu. 5	231	apostasia irregularitatis fit per dimissionem tonsuræ, seu vestis clericalis. nu. 27. 241	
administratores, & officiales si furentur, gra- uissimè peccant. nu. 3	231	apostasia non est omnis retrocessio. nume- ro 28	ibid.
administratores Monasterij qui nu. 32. 221	231	apostasia ordinis, seu religionis multis modis contrahitur. nu. 30	241.
administratores non debent sibi applicare quòd commune est, vel dubitatur. nume- ro 2	231	apostasia ordinis, vel religionis incurritur multis modis. nu. 4	240
administratores possunt reuocari per Abba- tem, cum oportuerit. nu. 13	232	apostasia quattuor possit desiniri. nu. 5	ibid.
admonitio sacerdotis que facienda ad infir- miti in sacr. extreme vnctionis. nu. 13. 27	232	apostasia materia vbi agatur. nu. 1	239
adulterium causa est vt maritus dimittat u- xorem quo ad thorum, nisi in casibus. nu. 84. & seq.	50	apost. ita à fide puniuntur vt heretici. nume- ro 6	ibid.
adultera potest accusari à marito, nisi in ca- sibus. nu. 88	51	apostata inobedientie qualiter puniatur. nu- me. 7	ibid.
aduocatus bona fide defendens iniustam cau- sam, excusatur. nu. 28	122	apostata diuersimodè puniri potest. nume- ro 11.	244
alimenta potest habere patronus etiam ex- tra domum. nu. 8	147	apostata non potest ad ordines maiores ascen- dere. nu. 25	241
alimentis in prestandis que sint consideran- da. nu. 9	147	apostata ordinatus sine dispensatione Papa non habet ordinis executionem. nume- ro 26	ibid.
altare an possit edificari in ecclesia regula- ri. nu. 18	227	apostata religionis aliter puniuntur, si est cleri- cus, & aliter si est regularis. nu. 9	240
altare in quinque casibus potest reossecra- ri. nu. 19	97	apostatis professis an reddantur bona. nu- me. 41	242
altare ut consecrari debet ab Episcopo, ita & execrari. nu. 27	98	Apostoli, & Beata Virgo à quo fuerint bap- tizati. nu. 40	16
ambitio circa que uersetur. nu. 1	196	aqua apponenda est uiuo imminente oblatio- ne. nu. 19	25
animus est immortalis. nu. 6	119	aqua non est sacramentum baptismi, sed abbe- tio. nu. 14	9
ante completum officium nemini licet egredi de ecclesia, nisi ex iustis causis. & que. nu. 18	209	aqua in sacramento Eucharistia de qua necessitate apponenda est uiuo. nume- ro 17	25
annulus in scemina quid significet, & quare detur: & in quarto digito. nu. 60	47	aque qui omittit ponere, peccat mortaliter. nu. 18	25
annus debet esse completus, quando ius re- quirit certam atatem. nu. 12	36	archiepiscopus an liberè uisitata sua dia- cesi possit uisitare suam proninciam. nu- me. 44	253
annus incipit habetur pro còpleto in mul- tis casibus. nu. 13	ibid.		archie-

Index omnium Sententiarum.

<p>archiepiscopus dum visitat, non potest dare ordines, seu literas commendatitias ad ordines. nu. 67 255</p> <p>archiepiscopus non solum debet visitare clericos, sed etiam laicos. nume. 35. & nume. 43 252</p> <p>archiepiscopus quando in locis exemptis possit exercere iurisdictionem contentiosam. nu. 109 259</p> <p>archiepiscopus si ad aliam dioecesim accedit non causa procurationis, an sit procurandus. nu. 102 259</p> <p>archiepiscopus visitans, an possit audire confessiones suffraganeorum, & quid de visitatore regulari. nu. 64 255</p> <p>archiepiscopi, & episcopi an magis honorandi quam cardinales. nu. 16 250</p> <p>archiepiscopo quod dum visitat, vel non visitat, licitum sit sacre deferri crucem est ex privilegio. nu. 110 259</p> <p>argumentum a contrario sensu quando non procedat. nu. 7 229</p> <p>armorum appellatione quid veniat, vsusque prohibitus. nu. 1 181</p> <p>artes liberales septem, & omnes ministris Ecclesia vitales. nu. 36 38</p> <p>assertioni facta in articulo mortis an credatur. nu. 46 116</p> <p>asserenti simpliciter dominum permissurum non creditur, sed iudex ex coniecturis colliget. nu. 17 129</p> <p>attentatio licet puniatur effectu non secuto, fallit tamen in multis casibus. numero 11 173</p> <p>attentans castitatem mulieris, eam blando sermone interpellando, tenetur actione iniuriarum. nu. 33 108</p> <p>aucupandi gratia non licet intrare agrum alie domini domino prohibente. nu. 21 169</p> <p>audientis iurare falsum, & tacens, nunquid peccet. nu. 13 79</p> <p>audientes missam tripliciter in peccato mortali communicant. nu. 80 206</p>	<p>author in Christi nomine omnes suos actus progredi cupit. nu. 2 52</p>
<h2 style="margin: 0;">B</h2>	
<p>B Annum potest emitti ut omnes seniores alienigenae intra certam diem exeant de ciuitate. nu. 47 144</p> <p>bannitus captus a potestate non potest licite occidi a privato. nu. 7 113</p> <p>bannitus si non est captus, sed citatus, dum veniebat ad pretorem, an licite occidatur. nu. 8 ibid.</p> <p>baptismus an in qualibet aqua possit fieri. nu. 16 9</p> <p>baptismus an omni tempore sit conferendus. num. 44 16</p> <p>baptismus an sit iterandus, si capilli tantum abluantur, vel vesles. nume. 29. & 30 15</p> <p>baptismus a quocumque collatus, non reiteratur. nu. 15 14</p> <p>baptismus propter quinque rationes non reiteratur. nu. 16. & 17 ibid.</p> <p>baptismus fieri debet in ecclesijs, ubi deputati sunt fontes. nu. 20 ibid.</p> <p>baptismus in casu necessitatis, & nobilitatis, potest celebrari in quacumque ecclesia, & in cameris, & locis profanis. nu. 21 ibid.</p> <p>baptismus fluminis dicitur sacramentum si dei, & penitentia. nu. 5 8</p> <p>baptismus fundamentum est, & ianua omnium sacramentorum. nu. 5 13</p> <p>baptismus an tollat irregularitatem, & quando eam inducat. nu. 6 ibid.</p> <p>baptismus quandoque inducit irregularitatem. nu. 7 ibid.</p> <p>Et an tollat infamiam. nu. 8 ibid.</p> <p>baptismus est efficax penitentia. Et in duobus aequiparatur. nu. 9. & 11. ibid.</p> <p>baptismus morti Christi assimilatur. numero 19 14</p>	
<p>baptismus 14</p>	

Secundæ partis Decif. Aurearum.

<p>baptismus per iocum an sit vere baptismus. num. 36 11</p> <p>baptismus potest suscipi sine alijs sacramentis. Sed alia non. nu. 1 12</p> <p>baptismus potest dari à quocumque, sed alia non. num. 2 ibid.</p> <p>baptismus sanguinis, & fluminis an dicatur sacramentum. nu. 2 8</p> <p>baptismus fluminis, vel fluminis, aut sanguinis, qualiter fiant. nu. 3 ibid.</p> <p>baptismus simulatoriè acceptus an reiterandus. nu. 4 1 16</p> <p>baptismi definitio. nu. 6 8</p> <p>baptismi institutio multiplex. & quando institutus. nu. 10. & 11 9</p> <p>baptismi licet sint tres species, est tamè vnus baptismus. nu. 12 ibid.</p> <p>baptismi species tres. nu. 1 7</p> <p>baptismi forma quæ. nu. 19 10</p> <p>baptismi effectus, an sit æqualis in omnibus. nu. 13 14</p> <p>baptismi characterem an amens, vel dormiens suscipiat. nu. 45 16</p> <p>baptismi propria materia que, nume. 15. & 17 9</p> <p>baptismi sanguinis excellentia ponitur in seipsum. nu. 4 8</p> <p>ad baptismi solemnitatem pertinent qua in ritu baptizandi seruantur. nu. 40 12</p> <p>ad baptismum tenetur quæcumque creatura rationalis. nu. 39 16</p> <p>baptismum iterans grauissime peccat, magis quam sicè accedens. nu. 17 14</p> <p>Et tales grauissimè puniendi sunt. nu. 18. ibi.</p> <p>baptismum quatuor præcedunt, & quid significant. nu. 8 7</p> <p>in baptismo an sufficiat vna persona tantum. nu. 46 17</p> <p>in baptismo tria considerantur. nu. 7 8</p> <p>baptizare non cogitans neque puerum, neque feminam, an baptizet. nu. 34 11</p> <p>baptizare seipsum nullus potest. nu. 23 15</p> <p>baptizari petens, sed hoc non intendens, an</p>	<p>sit baptizatus. num. 37 11</p> <p>baptizans puerum, non tamen prius ei imposito nomine, an baptizet. nu. 22 10</p> <p>baptizans non exprimendo nomen suum, & amen, peccant mortaliter. numero 24 10</p> <p>baptizandus an ter vnda persundatur. nume. 36 16</p> <p>baptizandi potestas ex officio competit sacerdoti, sed ex speciali mandato Dei etiã competere potest Angelo. nu. 4 13</p> <p>baptizatus an quis sit, vbi fuerit in dubio an debeat rebaptizari. nu. 37 16</p> <p>baptizatus adultus per qua opera sit exercitandus ad iustitiam. nu. 48 17</p> <p>baptizatus tenetur restituere ablata, & satisfacere de iniurijs illatis. nu. 49 ibid.</p> <p>baptizatus per laicum debet postea portari ad sacerdotem, vs videat si forma fuerit seruata. nu. 3 13</p> <p>baptizatus, si decessit diminuta forma, an sit sepeliendus in loco sacro. nu. 31 15</p> <p>baptizatis nulla opera satisfactoria iniungenda sunt. nu. 10 13</p> <p>baptizata parte alia, quam capite, an dicatur baptizatus puer, si totaliter non nascatur, & moritur. num. 27 15</p> <p>bellum à multis indici potest. nu. 9 120</p> <p>bellum iniustum dicitur ex persona auctorizante. nu. 10. & 11 120</p> <p>bellum, quod non est ex edicto principis, sed ad tuitionem rerum, dicitur iustum. nu. 12 ibid.</p> <p>bellum contra quos princeps non habens superiorum mouere possit. nu. 23 121</p> <p>bellum duplex exercetur in hac vita, carnale, & spirituale. nu. 2 118</p> <p>bellum corporale multiplex. nu. 3 ibid.</p> <p>bellum corporale iustum a quo habuerit ortum. nu. 4 119</p> <p>bellum vt sit iustum, multa requiruntur. nume. 5 ibid.</p> <p>bellum iniustum dicitur quinque modis. nu. 6. ibi: bellum</p>
--	---

Index omnium Sententiarum.

bellum iniustum fieri potest quocunque die ne cessitate urgente. nu. 4	125	diacono. numero 63	205
bellum iniustum habens, an teneatur ad restitutionem si facit incendia. nu. 25	121	beneficium tenue habens, obligatur ad bonas, licet ab initio fuerit opulentum. nume. 3	207
bellum iniustum inferri contra Sarracenos, licet actus non impugnet. nume. 16. f. 120.		beneficium tenue habens si non residet, illo priuatur, nisi causam rationabilem habeat. nu. 7	198
Et quid de terris, qua nunquam fuerunt nostra, nu. 18	ibid.	beneficium sibi ipsi nullus conferre potest, vel patronus seipsum presentare. nume. 24.	15
bellum iniustum mouens tenetur ad omnia damnari. nu. 48	124	beneficij natura non alteratur, si Papa beneficium contulit ex negligentia Abbatis. nu. 78	224
bellum si fuerit inter duos milites iniustum, & damna hinc inde secuta, an facta pace, & remissione inter illos de danis, dicta remissio extendatur ad vasallos. nu. 52.	124	beneficij tenuitas non excusat ab honoris dicendis. nu. 19	70
bellum licite moueri potest absque auctoritate principis ad iniuriam propulsandam: num. 53	ibid.	beneficia multa praestantur inuitis. numero 44	5
belli finis, & quinque in bello culpanda. nume. 30	122	beneficiatus an possit beneficium dimittere sine superioris consensu. nu. 15	110
belli materia ubi plene tractetur. nu. 1.	118	beneficiatus in duabus Ecclesiis, absens quale officium dicat. nu. 22	209
bello iniusto opem praestans, non habet actionem mandati contra vocantem. numero 45	123	beneficiatus, qui aliter dicit officium, quam secundum ritum sui beneficij, vel digesti, an excusetur. nu. 25	210
bello arma ministrans, si illi, quibus ministrata sunt, commiserunt homicidium, ministrans irregularis non est in multis casibus, & in tribus sic. nume. 54. & nume. seq.	124 & 125	bigamus cur arceatur ab ordine. nu. 30.	38
bello capta an sint subiecta restitutioni. nume. 20. 21. & 22. fol. 121. & numero 47	124	bigamus ordinatus characterem recipit. nume. 31	ibid.
bellare in festis licitum est ex necessitate. nume. 19	120	blasphemans plures sanctos unica poena puniatur. nu. 11	129
bellandum non est in aliquibus diebus. nume. 45	93	boni debent in nouem casibus tolerare infirmos. nu. 63	267
benedictio solemnis & crucis delatio sunt de insignijs denotantibus super alios potestatem. nu. 29	202	bonum sine quo non potest haberi salus, per obedientiam non est intermittendum. num. 6	236
benedictio solemnis fieri non potest nisi in locis sibi subiectis. nu. 57	204		
benedictionem presbyter non solum potest dare in missa sed alibi. nu. 70	206		
benedictionem diaconus an possit petere a			

C

Canes, vel aues venaticos Monachis non est licitum retinere, sed bene canes paruos, & aues cantantes. numero 15

169

canon, si quis suadente, non comprehendit Iudaeos, nu. 9

173

Secundæ partis Decif. Aurearum.

canonis privilegium retinetur etiam habitu non retento. nu. 1	172	carnium esus nõ est licitus in infirmitate ab que licentia. nu. 8	229
canones an præferantur Legibus. nu. 3.	196	carnibus vesci nec licet monacho extra refectorium. nu. 3	229
canonicus deforis veniens, si moram facit per tres dies, an percipiat distributiones. num. 18	199	carnes comedere extra refectorium nec licet in diebus solemnibus. nu. 4	229
canonicus existens in seruitio Episcopi, vel alius in seruitio inferioris Episcopo fingitur residere. nu. 25	199	carnes comedere quamuis liceat sexta feria in Natiuitate Domini, non tamen monachis, sub eod. nu. 4	ibid.
canonicus iurans seruare statuta Ecclesiæ. nu. 28. vide etiam. nu. 29	66	carnes comedere non licet monachis sine licentia superioris. nu. 5	ibid.
canonici dantes distributiones absentibus, cessante consuetudine an teneantur ad restitutionem. nu. 22	199	carnes edentes quando non peccent. numero 10	229
canonizare sanctum quinque rationibus ad solum Papam pertinet. nu. 36	92	carnes edere non licet monacho, nec in solennitatibus in refectorio. nu. 2	229
canonizatio sanctorum multa requirit. nume. 39	ibid.	castitas difficile seruatur cum cohabitatione mulierum. nu. 1	188
canonizatio sanctorum non Episcopo, sed tantum summo Pontifici reseruatur. nume. 35	ibid.	casus, in quibus Papa dispensat erga ordines. nu. 26	241
capitulum an Sede vacante possit a inramento absolueri. nu. 6	74	casus septem, in quibus licite iuratur. nume. 11	53
capitulum, an sede vacante possit dispensare in casibus Episcopo reseruatis. numero 10	191	casus speciales, ubi non remissio, sed realis satisfactio requiritur. nu. 55	145
capitulum sede vacante episcopo succedit in potestate visitandi. num. 19. fallit. numero seq.	250	catechismus & Exorcismus debent præcedere baptismum, & catechismus quid. numero. 1	6
capitulum vacante sede non succedit episcopo in potestate literarum executorialium. nu. 21	ibid.	catechismus præcedere baptismum quare debeat. nu. 2	ibid.
capitulum sede vacante potest dispensare in studio literarum. nu. 11	191	catechismus quid. & propter tria inuentus est. nu. 3	ibid.
capitulum, vt omnia possit vt antecessor, falsi in multis casibus. nu. 12	ibid.	carbolicus ex præcepto debet recedere ab heretico notorio perseuerante. nu. 25	44
capitulum debet esse cum habitu annexum. num. 30	217	causa iusta reuocandi priuilegiatos a non residentia qua. nu. 11	198
cardinales multiplici prerogatiua maioritate præcedit omnes ecclesiæ prelatos post Papam. nu. 17	250	Sed an consuetudo non residendi excuset in beneficijs curatis. nu. 12	198
carnium appellatione veniunt etiam bipedum. nu. 6	229	Et quid in beneficijs simplicibus. nu. 13. ibi.	ibid.
		causa iusta se absentandi a beneficio qua dicitur, & qua iniusta. nu. 23	199
		causa rationabilis, qua remittitur arbitrio boni viri. nu. 38	265
		causa iusta qua, & vt etiam possint dici extra ecclesiam. nu. 15	208

Index omnium Sententiarum.

causa rationabilis excusat a peccatis, & qualis. nu. 2. & 14	214. & 216	Chriſtus exercuit ſacramenta. nu. 6	18
cauſa rationabiles non reſidendi que. numero. 8	198	Chriſtianus captiuus furans aliquid pagano, an teneatur ad reſtitutionem. numero 27	127
cantela in vendendo ius patronatus videatur. nu. 47	150	Chriſtianus non debet cum iudeo comedere, vel habitare, niſi in caſu. numero 9. & 10	134
cellarius ſecundum regulam quibus moribus debeat eſſe ornatus. nu. 6	231	Chriſtianus non debet ad ſe vocare iudeum medicum, nec medicinas ab eo recipere. num. 11	ibid.
celebrare in pontificalibus an episcopus poſſit, & an Abbates. nu. 22	202	Chriſtianus poteſt à iudeo medicinam emere, ac ſumere. nu. 14	134
cenſura eccleſiaſtica quid differat a diſcretione. nu. 25	158	Chriſtianus non poteſt iudeo aliquid relinquere in teſtamento. nu. 46	137
character an imprimatur ex baptiſmo ſub conditione. nu. 38	16	Chriſtiani quare à iudeorum conuiuiis, & nō à colloquio prohibeantur. nu. 13	134
character confirmationis de neceſſitate præſupponit characterem baptiſmi. numero 24	20	Chriſtianorum duo ſunt genera. numero 3	164
character imprimitur in ſingulis ordinibus. Et in quo actu, nu. 17. & 18	31	Chriſtianus an liceat uti auxilio Sarracenoꝝ in bello. nu. 42	123
character in Diacono imprimitur in datione libri Euangeliorum. nu. 19	ibid.	Chriſtianis licet cibaria a iudeis emere, & illis uti. nu. 12	134
character ſemper manet, quamuis homo ad laicum ſe transferat. nu. 26	32	Chriſtianis prohibitum eſt deſerre arma in ſidelibus. nu. 48	137
character vnius ordinis an præſupponat characterem alterius. nu. 21	32	Cibus debet congruere perſonæ. nu. 6	183
characteris plures definitiones aſſignantur. num. 8	8	Cibus non propter ſe, ſed propter modum utendi prohibetur; ſic luſus pro mortuis; ſic lectio librorum poetarum, ſic lottio, vel melodia cantus, vel amor in uxore. nu. 7	ibid.
characterem non recipit ſacris initiatus per vim præciſam. nu. 12	194	Ciborum in uſu tria ſunt conſideranda. numero. 4	183
Chriſmari contemnens nō eſt perfectus Chriſtianus. nu. 8	18	Circa diuini officii moꝝ eccleſiæ primitiua. nu. 37	211
Chriſmandus etiam maior, debet teneri ab alio. num. 55	23	Citatio in feſto an valeat. nu. 14	89
Chriſma eſt de ratione præcepti, & non de eſſentia confirmationis. nu. 44	22	Citatio ſi fit die feriata ut comparet in feſto non valeat. nu. 15	90
Chriſma oportet ut ſit ab Episcopo conſecratum. nu. 17	19	Citationis forma in aſſignatione diei ad comparandum. nu. 16	90
Chriſma quando conſicitur à ſchiſmaticis, quid azeſum. nu. 48	22	Citatus non ueniens fructibus quòloque priuatur, & non beneficio. nil. 10	128
Chriſma tutius eſt amittere, quam accipere ab eo, qui conſecrare non poteſt. nu. 39.	21	Clausula: Non obſtante, nunquam tollit actum iuratum. nu. 30	73
Chriſma unde, quod alio nomine dicitur confirmationis. nu. 3	18		

Secundæ partis Decis. Aurearum.

clericus an possit in ecclesia ministrare. num. 11	184	ginti horas. num. 4	188
clericus, an priuatur beneficio ratione perjury. nu. 12	79	clericus inuito Episcopo non sit Episcopus, sed bene monachus. nu. 4	236
clericus beneficium accipiens animo renunciandi, an teneatur ad restitutionem fructuum. num. 37	242	clericus non licitè episcopum contemnit, licet ab Episcopo contemnatur. num. 10	63
clericus beneficia titulata habere duo an possit, vel dignitates. nu. 3	197	clericus non potest cogi ad abinrandas concubinas, sed adulteras sic. nu. 1	190
Et an duos honores, & militias sæculares aliquis habere possit. nu. 4	ibid.	clericus ob concubinam suspensus, an possit eligere, & eligi. nu. 17	191
clericus sub peccato mort. tenetur residere, licet teneat beneficium. nu. 6. ibid.	ibid.	clericus percussus excommunicatum est excommunicatus. nu. 10	178
clericus consumens fructus beneficii conuiuuiis, & cõmessationibus an peccet mortaliter, & sit obnoxius restitutioni. num. 24	185	clericus percussus laicum ab omnibus pro clerico habitum, est beneficium priuandus, si credens se esse excommunicatum, celebrauerit, & beneficium obtinuerit, manifestata veritate, quòd percussus sit laicus. nu. 3	172
clericus debet esse contentus trina potatione. nu. 18	184	clericus percussioni se subiiciens est excommunicandus per sententiam. nu. 43	177
clericus debet obedire Episcopo precipienti ut eat Romam, licet se excuset. num. 12	137	clericus peregrinus qualiter ad celebrationem admittatur. nu. 5	201
clericus etiam ex voto non potest peregrinare sine licentia episcopi. nu. 13	ibid.	clericus persenerans in concubinato, non est cum alijs fidelibus sepeliendus. num. 21	192
clericus studens videtur residere in ecclesia. num. 14	ibid.	clericus potest capi a laico, dum timetur de fuga, interim dnm suus prælatus adeatur. num. 8	173
clericus studens dicitur seruire in ecclesia. num. 15	ibid.	clericus potest ordines recipere à triplici superiore. nu. 6	193
clericus defunctus si resurgeret, non est reordinandus. nu. 12	201	clericus prima tonsuræ solo verbo non potest clero renunciare. nu. 32	242
clericus Dominum comitans in bello, an licitè retineat si aliquid consequitur in bello. nu. 32	122	clericus primæ tonsuræ quando carebit priuilegio clericali. nu. 33	ibid.
clericus in bello licito an possit dare lanceam pugnanti. nu. 38	123	clericus quanto tempore possit a laico detineri. nu. 35	176
clericus in vndecim casibus percipi non potest ob coitum absque metu excommunicationis. & in quatuor sic. nu. 22	174	clericus, qui confitetur crimen concubinatns an dicatur notorius concubinarius. num. 13	191
clericus in minoribus si conuersatur ut laicus, an ipso factò perdat priuilegium. num. 5	172	clericus qui iusta causa non residet, an pertinet distributiones quotidianas. num. 14	198
clericus inuentus cum muliere potest sine metu excommunicationis detineri per viginti horas. num. 4	188	clericus secularis non professus in Abbatia	

Index omnium Sententiarum 2

tem eligi non potest. nu. 49	39	clerici diffidati possunt occidi per priuatas personas. nu. 6	115
clericus seipsum percutiens est excommunicatus. nu. 44	177	clerici doli capaces in Canonem incidentes a quo absoluedi. nu. 12	179
clericus sciens, quod si non remittit iniuriam consanguinei interficiens ledentem, an tenetur remittere. nu. 48	117	clerici duodecim conditiones debent habere. num. 5	164
clericus solus cum femina loqui, aut balneare non debet. nu. 2	188	clerici a mundi voluptatibus abstineant. nu. me. 6	ibid.
clericus verberas seipsum, est excommunicatus, ac si alium verberasset. numero 26	264	clerici quando conuiujs possint interesse. num. 7	ibid.
clericus an liceat in taberna comedere ratione inopia. nu. 10	184	clerici non debent exercere officia laicalia. sub num. 7	ibid.
clerico an liceat habere tabernam. numero 12	184	clerici ex publico crimine tria mala oriuntur. num. 7	100
clerico in ecclesia dormire non licet. numero 30	185	clerici in spiritualibus an possint conficere instrumentum. nu. 22	166
clericum inuentum in prostibulo, familia potestatis capere potest. nu. 7	173	clerici laicos iniuriantes tenentur ad competentem eis satisfactionem faciendam. num. 38	109
clericum pluries percutiens an semel, vel pluries sit excommunicatus. nu. 10	129	clerici leges, & philosophiam an possint audire. nu. 37	38
clericum violenter capiens excommunicatus est. fallit in quinque casibus. numero 34	176	clerici non debent ludere cum laicis. numero 12	187
clerici ad decimas tenentur, nisi in dote ecclesie. nu. 56	161	clerici non debent amore Sanctorum, vel animarum pauperum se ingurgitare. num. 15	184
clerici arma portare non debent sub peccato mortali. nu. 2	181	clerici peccant ludendo aleis etiam causa adiuuij. num. 10	186
clerici in multis casibus licite arma portant. num. 3. & 7	182	clerici portantes ligna ad comburendum hareticum, an sint irregulares. numero 53	117
clerici licite arma portantes, in multis locis non possunt. nu. 4	ibid.	clerici quando alijs clericis decimas soluere, vel non soluere teneantur. nume. 59. & num. 60	162
clerici an possint iudicare subditos. numero 18	166	clerici seculares ministrantes eucharistiam, vel extremam unctionem scienter, peccant mortaliter. nu. 14	234
clerici, qui non possint se immiscere negocijs secularibus. nu. 19	ibid.	clerici presbiteri ecclesie parochiali, possunt sacramenta ministrare. nu. 15	ibid.
clerici capientes arma ad se defendendum cum socijs, si socij aliquem interficiant, an clerici sint irregulares. nu. 39	123	clerici tenentur in cibis & potibus se conformare moribus eorum, cum quibus viuunt, nisi in voto, penitentia, & pro salute corporis. num. 16	184
clerici constituti in minoribus non sunt astricti viuere clericaliter. nu. 31	241		
clerici debent sumere ieiunium a dominica Quinquagesime. nu. 2	234		

Secundæ partis Decif. Aurearum.

clerici bibentes vinum sine aqua, an peccet. num. 17	184	colonus partarius an debeat habere partem arborum, vel fructuum ipsarum. num. 64	162
clericorum, & monachorum deferentium arma pæna. nu. 6	182	colonus pensionarius, vel censualis an teneatur ad decimas. nu. 67	162
clericis ad conuiuia pauperum inuitatis, non licet aliquid tollere, & ad domum mittere. nu. 28	185	coloni exemptorum an teneantur ad decimas. num. 61	162
clericis in quatuor casibus licitum est arma deferre. nu. 7	119	coloni partiarij an ad illas sint obligati. numero 62	ibid.
clericis licitum est cohabitare consanguineas & eas, quæ sunt de familia domestica necessitate. nu. 8	189	commercium secularia clericis illicita quæ, & unde dicta. nu. 5	165
clericis non licet aliquid emere, ut carius vendant. nu. 9	165	commestrationes clericis, pariterque laicis sunt prohibita. nu. 13	184
clericis non descendentes qui excommunicati. nu. 41	177	comites, qui sine autoritate principis sumunt arma, vasallos proprios exheredantes, tenentur ad restitutionem. numero. 46	123
clericos omnes incidentes in canonem, ut episcopus possit absolvere, qualiter intelligatur. nu. 18	174	compensatio inter laicos quo ad decimas qualiter fiat. nu. 32	159
coactio absoluta in quibus differat a conditionali. num. 5	59	completorium non comprehenditur sub vesperis festi. nu. 7	208
coactio absoluta & conditionalis quæ numero. 4	59	completorium recitans tempore interdicti in quatuor festiuitatibus, an peccet, & sit irregularis. nu. 8	ibid.
coactus ad ordinis susceptionem, an & quando suscipiat characterem. nu. 18	37	compositio super decimas an fieri possit. numero. 19	158
cogi an possint Iudei ad restitutionem usurarum. nu. 56	137	commodum quandoque reportatur ex sua culpa. nu. 32	180
cognatio spiritualis an contrahatur, si quis tangit linteum, & non puerum. numero. 47	17	communitas dans pecuniam ad usuram. an singuli de illa sint vsuarij. numero. 48	144
cognatio spiritualis ex baptismo, & confirmatione oritur. nu. 51	22	communio facienda singulis mensibus exequitur ad omnes monachos, & moniales. nu. 7. & 8	234
cognatio spiritualis quid. nu. 52	ibid.	communio non omittetur, si in prima dominica mensis occurrit festum solenne. numero. 12	234
cognatio spiritualis oritur inter confessarium, & penitentem. nu. 53	ibid.	communio secundum distinctionem temporum diuersimodè sinit statuta. numero. 4	234
a coitu coniugali abstinendū est in diebus solemnibus. nu. 24	91	communio à monachis debet fieri singulis mensibus, licet aliqui ex causa sint impediti. nu. 5	ibid.
collatio beneficij facta illiterato, est ipso iure nulla, non tamen facta homicida. numero. 16	237		
collegium Cardinalium non potest exercere quæ ad Papam pertinent nisi, &c. numero 33	251		

Index omnium Sententiarum.

colorum quatuor genera. nu. 63	162	peccat mortaliter. nu. 32	4
concesso indulgens penam, & tollens impedimentum. nu. 6	262	confirmationis sacramentum quibus sit exhibendum. num. 10	18
concubina clericus, licet sit sub foro ecclesie, non tamen gaudet privilegio clericus. nu. me. 32	175	confirmationis sacramentum in qua etate sit conferendum. nu. 27	20
concubina clericus sequitur forum eius. nu. me. 19	192	confirmationis sacramentum potest conferri omni die. nu. 54	23
concubinarijs cum varia pena imponantur a iure, iudex quam vult imponere potest. num. 15	191	confirmationis in sacramento sunt quatuor de substantia. nu. 2	18
concubinarios beneficijs priuare solum competit Episcopis, & superioribus. numero 8	190	confirmat sacerdos ex delegatione Papa, non autem Episcopi. nu. 31	20
conferre an possit in foro conscientie absolute penitentes extra territorium. numero 31	246	confirmandus ut accedat ieiunus, & confessus, an sit de necessitate. nu. 12	19
conficiens scienter corpus sine sanguine, conficit, sed peccat mortaliter. nu. 19	201	confirmatus quare percutiatur in facie. nu. me. 28	20
confiteri quis potest laico, sed non ab eo absolui. nu. 30	4	confirmati maiorem gloriam habebunt, quam non confirmati. nu. 25	20
confirmatio quid, & qua sit de eius substantia. nu. 1	17	coniugum alter an vouere possit, quod debitum non petat. nu. 69	48
confirmatio an sit necessaria ad salutem. nu. me. 7	18	coniugum vno ad religionem transeunte vel ad ordinem sacrum, alter in multis casibus potest reuocare. nu. 75	49
confirmatio an conficiatur tempore interdicti. nu. 33	4	coniugatus post copulam in multis casibus promoueri ad sacros ordines non potest. nu. 76	ibid.
Et an penitentia atque Eucharistia. nu. me. 34. & seq.	ibid.	coniunctio ut sit cum Deo secundum diuersos modos, sic pluribus modis disiungitur. nu. 3	239
confirmatio est sacramentum distinctum a baptismo. nu. 4	18	coniuratio, & conspiratio duplex, & utriusque discrimen. nu. 1	170
confirmatio a Christo Domino instituta est. num. 5	ibid.	consanguinea in linea ascendentium, vel descendentium possunt cum clericis habitare. nu. 5	188
confirmatio non est danda peccatoribus. nu. me. 26	20	consanguinea in linea transuersali usque ad secundum gradum licet cohabitant clericis. nu. 6	ibid.
confirmatio non est iteranda, quando confirmandus esset oleo pro chrismate unctus. nu. 43	22	conscientia alicuius iurata in tribus casibus non statur. nu. 24	73
confirmationis effectus, character, & augmentum gratie. nu. 22	20	consensus in matrimonio multiplex est, & qualis. nu. 29	f. 44. & nu. 34. f. 45
confirmationis sacramentum non debet reiterari. nu. 23	ibid.	consensus in matrimonio debet esse liber. nu. me. 35	45
confirmationem ex contemptu non recipies		consensus non omnis facit matrimonium, sed	

Secundæ partis Decif. Aurearum.

sed tantum illius, qui habet usum ratio- nis. nu. 30	44	absque sufficienti dote, aliàs punitur. nu- me. 10	96
consensus mutuus requiritur ad matrimonii contrahendum. nu. 31	ibid.	consecratur aliter homo, & aliter alia res. num. 4	ibid.
consensus, quâdo requiritur per modum au- thoritatis, sufficit quod superueniat ex post facto. nu. 14	148	consecrâdus an ante, & qua discussione ex a- min indu. nu. 36	99
Item in donatione a laico alteri laico facta. num. 15	ibid.	consecrato calice si vinum in illum mittat- tur, non transit in sanguinem. nume- ro 32	99
consensum, qui interponere non vult, potest per superiorem cogi. nu. 21	148	consecratores in consecratione Episcopi con- secrant. num. 16. Sed quomodo, nume- ro seq.	201
Superior quis sit ad hunc effectum. nume- ro 22	ibid.	consilium perfectionis, & reuerentiâ quid. num. 23. & seq.	264
consensu deficiente interiore non tenet matri- monium quo ad Deum. nu. 28	44	constitutio facta à Principe contra ius natu- rale, non tenet. nu. 6	110
consecratio altaris, an possit fieri sine reli- quiis. nu. 5	94	constituciones præceptorie an consuetudine tollantur. nu. 10	126
consecratio Episcopi intra quod tempus pe- ti debeat, & ubi facienda. nu. 34	99	constituciones prelatorum non omnes habent vim præcepti. nu. 2	230
consecratio qualiter probetur. nume. 14. & num. 18	97	constitutus in periculo mortis potest etiam à simplici sacerdote absolui in quocûque casu reservato. nu. 24	180
consecratio tam in solemnibus, quam priua- tis diebus fieri potest. Quod secus est in collatione ordinum, vel in chrismate. nu- me. 16	97	Et infirmi & valetudinarij ab Episcopo. num. 25	ibid.
consecratio Ecclesiæ per pecuniam dicitur potius execratio, quàm consecratio. nu- me. 17	ibid.	Item senes qui etiam absolui nunquam te- nentur ire ad sedem Apostolicam. nu. 26. & 27	ibid.
consecratio unde, & quotuplex dicatur. nu- me. 2	95	constituti in sacris non debent interesse conui- uijs nuptiarum. nu. 3	188
consecratio Ecclesiæ, & altaris quare fiat. num. 3	96	consuetudo ecclesiæ, quâd qui est in vna hora, habeat distributiones pro omnibus ho- ris. nu. 20	199
consecrationis tempus in Episcopum quâdo incipiat currere. nu. 37	99	consuetudo non valet contra Canones præce- ptiuos, vel prohibitiuos. nu. 48	212
consecrationis velam quando imponendum, & solis virginibus, & ab Episcopo, & qualiter. nu. 38	99	consuetudo num excuset à decimis prædiali- bus non soluendis. nu. 18	157
consecrationem, an Vicarius possit exequi. num. 35	99	consuetudo, vel pactum Archiepiscopi an il- lam tollat, vel reiterationem. nu. 82. 257	
consecrare an liceat in calice de alia mate- ria, quam de auro, argento, vel plumbo. num. 33	99	consuetudo omnis cessat, quando agitur de periculo animæ. us. 83	ibid.
consecrare Episcopus ecclesiam non debet		consuetudo vt regulares possint testari, non valet. nu. 86	225

Index omnium Sententiarum 2

consuetudinem contra substantialia regule, vel Canones praeceptiuos seruans peccat mortaliter. nu. 50	222	celebrare non licet. nu. 14	184
consulens ut non fugiat inimicos, sed proci- ret pacem, an si occidatur nõ fugiens, con- sulens sit irregularis. num. 37.	116	conuiuia non licet in ecclesia facere. nu- mero 29	185
contemptus aggregat peccatum religiosi, nu- me. 3. & 15	214. & 216	conuiuus sacerdotum debet. cõmisceri lectio sacrarum scripturarum. nu. 25	185
contemptus ubi maior, ibi maius peccatum. num. 5	54	copula sequens an transeat in matrimoniu; & quid si protestatio intercesserit. nu. 54 & 56	47
contra iuramentum coactum veniens, an pec- cet. nu. 19	61	copula inducit matrimonium, si fiat cum con- ditione, si virginem inuenero, licet non sit virgo. nu. 52	46
contractus facti in ludo an valeant. nume- ro 18	187	correctio quando sit facienda. nu. 42	266
contractus vsurarius potest esse vitiosus re- spectu vnius, & non alterius. nu. 60.	146	correctio, quae est de praecepto vt statim non fiat, eadem ratione ecclesia tolerat. nume- ro 41	265
contrectans pluries rem, vnum furtum com- mittit. nu. 7	128	correctio, quando sit facienda. nu. 42	266
contumeliam opponens per viam exceptionis. & non probans, tenetur adione iniuria- rum. nu. 27	108	corpora sanctorum sine autoritate Papae non possunt transferri de loco ad locum. num. 1	94
conuersus an intelligatur abrenunciare bo- nis, dicens: Offero me omniaq; mea huic ecclesiae. nu. 62	223	corporaliter visitare clerici se minas non de- bet. nu. 15	189
conuersus promittens simpliciter obedientiam non dicitur regularis. m. 63	ibid.	corruptio, quae in baptismo multipliciter con- sistere potest, quando vitiet sacramen- tum. nu. 29	11
conuersus substantialia regule promittens non potest testari. nu. 66	223	Et quid de transpositione. nu. 30	ibid.
conuersum percussus, an & quando sit ex- communicatus. nu. 23	175	crapula quid, & unde dicatur, & mala quae ex ea proueniunt. nu. 1	183
conuersi an possint habere proprium. nume- ro 54. & 58	222. & 223	credo, quod profertur à baptizando, quid si- gnificet. nu. 4	7
conuersi qui sunt professi. nu. 56	222	creditor regulariter tenetur computare in sortem fructus perceptos, sed non perci- piendos. nu. 30	142
conuersi quidam sunt certum quid promis- sentes, non tamen sunt professi. nume- ro 57	ibid.	Item ratione possessionis violenter à laico occupata. nu. 31	ibid.
conuersorum multae sunt species. nu. 55.	222	Item ratione liberalis donationis. nume- ro 32	ibid.
conuiuium dicens per libellum famosum qua druplici pena punitur. nu. 25	108	Item in contractu locationis vel alienatio- nis, aut emptionis. nume. 33. f. 143. nu- me. 35	143
conuiuium dicens, verum extra iudicium per libellum famosum, an puniri debeat. nu- me. 23	107	crimina digna depositione quae. nu. 25. 251	249
conuiuium de symbolis, & confertis, clericis		crimina notoria quae. nu. 8	249
		cruce[m] ante se deferre facere qui possint. nu- mero 28	202

Secundæ partis Decif. Aurearum.

cuiuslibet septem ordinū conuenit aliquod mysterium ordinatum ad Eucharistia sacramentum. nu. 15 91
culpofus quis magis dicatur, attentans actū prohibuum clam, vel palam. numero 4 190
cupiditas quibus argumentis, & præfumptionibus innotescat. nu. 45 39
cura duplex dicitur. nu. 6 226
cura monachorum geritur per clericos seculares. nu. 19 227
custodes ecclesie an possint ibi iacere, & comedere. nu. 5 183
custodientes infirmos, qui mortui sunt, quia non bene custodierunt, an & quando sint irregulares. nu. 44 116

D

D *Annus graue, vel modicū relinquatur arbitrio iudicis considerandum. nume. 18* 179
dannum vnius dat alteri priuilegium. nume. 14 179
debitum potest dici tripliciter in mutuo. nume. 18 141
debitum petere, vel reddere quod peccatum in his diebus. num. 25 91
debitor non habens unde soluat, etiam in minimo, debet luere in corpus. numero 20 70
debet, verbum, in materia graui, consiluit peccatum mort. nu. 29 219
decima an de licitè acquisitis sit præstanda. num. 51 161
decima an soluende de animalibus, distinguitur quatuor casus. nu. 46 160
decima an minutim de agnis, & hedis possint solui. nu. 47 *ibid.*
decima an de piscatura sit præstanda. nume. 50 161
decima an à laico, vel ab ecclesia præscribi possit. nu. 33 159

decima an debeatur, si quis soluendo incidat in egestatem. nu. 34 159
decima in quot partes diuidenda. nu. 4. 160
decimæ definitio. num. 2 156
decimam an vsurarius dare debeat, si ager seminat de vsura. nu. 53 161
decima an dandæ sint deductis expensis. nume. 17 157
decimæ an sint in præcepto, & de iure diuino. nu. 13 *ibid.*
decimæ prædiales quando soluendæ, & an statim fructibus collectis veniant soluendæ. nu. 14 *ibid.*
decimæ debent deferri expensis villici, aut domini ad domum ecclesie cui debentur. numero 15 *ibid.*
decimæ debentur religiosis habentibus curam. nu. 70 163
decima integrè solui debent, aliis non soluentes peccant mortaliter. num. 22 158
decimæ non soluuntur ratione præscriptionis. nu. 38 159
decimæ non sunt soluendæ laico, vel regi. nume. 55 161
decimæ personales quo tēpore soluendæ sint. nume. 21 158
decimæ prædiales an soluendæ ab infidelibus. num. 54 161
decimæ prædiales, vel personales cui Ecclesia soluendæ. nu. 29. & seq. 158. 159
decimæ de quibus rebus sint dandæ. numero 42 160
decima à monachis de noualibus an soluendæ. nu. 43 *ibid.*
decimæ vt non soluantur ex priuilegio, an hoc possit facere Papa. nu. 36 159
decimarum institutio à quo iure emanari. num. 12 157
decimarum materia consideratur ab auctore in tredecim articulos diuisa. numero 101 156
decimarum quatuor genera in veteri lege. nume. 9 156

Index omnium Sententiarum.

decimarum hodie alia prædiales, personales, & mixta. nu. 10. Et quæ mixta. nume. 11	157	in delictis. nume. 8	178
decimas an remittere possit Episcopus. nume. 39	160	delinquens iusto dolore, mitius debet puniri. num. 26	115
Et an nonales. nu. 45	ibid.	denunciare an teneatur qui videt proximum vicinum in committendo peccato. numero 14	80
decimas nisi clerici ex privilegio apostolico possunt vendicare. num. 41	160	depositus tenetur ad horas nisi in casu. nume. 6	208
decimas nõ requirunt viri ecclesiastici à laicis, ubi sine scandalo id facere nequeunt. num. 20	158	detrabere prælatis an semper sit peccatum mortale. num. 11	171
decimas non soluentes ut non peccent, an Papa possit dispensare. nu. 37	159	Deus laudandus est in sanctis suis. numero 14	5
decimas non soluentes possunt cogi per iudicem ex officio, immo sunt excommunicandi. nu. 23. & seq.	158	diaconus non potest Sacramentum extremæ vnctionis conferre, nec laicus dispensare. nu. 15. & 16	28
decimas non soluentes quibus pænis subijciuntur. num. 27	158	diaconi minus consistit in nonem. nu. 7.	30
decimas diligenter soluentes, quadrupliciter remunerantur. num. 28	ibid.	dictio, quasi, quandoque est expressiva veritatis. nu. 21	174
ad decimas obligatus, an liberetur præueniēdo tempus solutionis. nu. 31	159	dicta doctorum quando possunt concordari, sunt concordanda. num. 18	215
declaro, verbum, quod factum est, publicat. num. 30	210	diæcesanus quibus pauperibus erogare debeat. nu. 51	145
defrensus hastam absque caputo: per noctem, an peccet mortaliter. num. 27. & numero 33	217. & 218	diæcesanus restitutioni obnoxia an possit conuertere in reparationē ecclesiæ parochialis. nu. 52	ibid.
definitionis perfectio constat ex genere, & differentijs. num. 5	81	dies diuersimodè computatur. nu. 7	89
defunctorum anniuersaria quare fiant. nume. 37	203	dies qualiter incipiat quo ad feriatiōem. nu. 8	ibid.
de his, quæ foris sunt, nihil ad nos qualiter intelligatur. nu. 38	136	dies duplex, naturalis, & artificialis. nume. 9	ibid.
deliberatio voti quàm necessaria, & de hac multa singularia. nu. 7	81	dies Paschatis quādo incipiat circa communione. nu. 6	234
deliberationis plenitudo, quæ necessaria ad votum, & quotuplex. nu. 8	81	dies omnes possent dici dominici, sed propter excellentiam dies dominica dicitur quæ in multis est priuilegiata. nu. 2	88
delictum in propriam personam commissum quando iudex cognoscat. nu. 2. vsque ad num. 6	170	difficultas an liberet debitorem à pæna conuentionali. nu. 12	55
delictum omne præter carnis, cadit in pueros doli capaces. nu. 5	178	dignitas etiam dicitur ex consuetudine loci. num. 15	174
delicti tempus, & non sententiæ attenditur		discere volenti duo sunt necessaria. numero 21	241
		discrimen magnum est inter iuramentum, & simplicem promissionem in tribus casibus.	

Secundæ partis Decif. Aurearum.

<i>sibus. nume. 5. & seq.</i>	71	<i>excommunicati, & pro absolutione mitemdi ad Papam. nu. 6</i>	178
<i>dispensatio à quo fieri possit quando quis surtiù recipit ordines. nu. 26</i>	195	<i>doli capaces, an sint aliter absoluedi, nisi potulent absolutionem. nu. 7</i>	ibid.
<i>dispensatio an cadat super ignorantiam sacerdotis. nu. 22</i>	37	<i>dominus potest redditus suos Iudeo vendere. num. 43</i>	136
<i>dispensatio debet fieri ex causa rationabili, quæ duplex est. nu. 28</i>	220	<i>domini, an seruos compellere possint ad venationem. nu. 18</i>	169
<i>dispensatio iuramenti licet sit manifestè vitale, & licitum, potest ex causa remitti. nume. 12</i>	75	<i>dominium rerum ecclesiasticarum per metum reuocentem non transfertur. nume. 17</i>	61
<i>dispensatio non vinculum iuramenti, sed materiam respicit. nu. 1</i>	74	<i>donatio facta à patre filio iurata, valet, sic & pauperibus. nu. 9. & seq.</i>	71
<i>dispensatio non in iuramentis assertorijs, sed tantum in promissorijs contingit. numero 2</i>	ibid.	<i>dormire in ecclesia clerico non licet. numero 30</i>	183
<i>dispensatio super iuramentis consuevit bisariam fieri. num. 3</i>	ibid.	<i>dormiens interficiendo aliquem an homicida, & el irregularis sit. nu. 13</i>	113
<i>dispensatio quâdoque permittitur, & in quatuor casibus prohibetur. nu. 13</i>	34	<i>dos ecclesiæ quæ competens dicatur. numero 11</i>	96
<i>dispensatio quid operetur. num. 14</i>	ibid.	<i>dos soluta propter meium, nullam vim habet. num. 16</i>	61
<i>dispensatio ut in vigesimo anno quis sit sacerdos, non extenditur ut possit obtinere Ecclesiam curatam. nu. 15</i>	36	<i>de duobus malis mirus est eligendum, qualiter intelligatur. nu. 34</i>	265
<i>distributionum tria sunt genera. nu. 14. 198</i>	198	<i>Ducem Venetorum vocari patronum Sancti Marci dicit Panormitanus. numero 2</i>	151
<i>distributionum nomine veniunt anniuersaria defunctorum. nu. 16</i>	198		
<i>distributiones ut quis percipiat absens, ac si esset presens ex priuilegio, quid illud operetur. nu. 15</i>	198		
<i>diuersitatis ratio inter multiplicationem fornicationis, & contræctationis. numero 14</i>	129		
<i>docere, consulere, & prædicare licet die festo. nu. 32</i>	92		
<i>docere, & prædicare, licitum religiosi an sit. nu. 30</i>	228		
<i>doctor in vtroque iure præferatur Doctori in altero iurium. fallit in casu. nu. 5.</i>	196		
<i>doctor nobilis an præferatur plebeio. numero 7</i>	196		
<i>doctores eiusdem scientiæ antiqui præferuntur nouis, cæteris paribus. num. 4.</i>	196		
<i>doli capaces, si se inuicem percutiant, an sint</i>			

E

Ebrietas quid, eiusq; mala, & commensatio quid. nu. 2 183

ebrietas quandoque est cum peccato mortali, quandoque cum veniali, quandoque sine peccato. nu. 8 183

ebrietati deseruentis pana. nu. 20 184

ebrius homicida an teneatur de homicidio, & sit irregularis. nu. 15 113

ebrius non baptizatur, sed sic ebriosus. numero 35 111

ecclesia cogenda est per superiores, si non vult alere patronum. nu. 7 147

ecclesia in casibus quatuor mutari potest de loco ad locum. nu. 18 148

d 2 ecclesia

Index omnium Sententiarum?

ecclesia in decem & octo casibus Iudæis indicat. nu. 54	137	cerdoti publicè gladio euaginatio: numero 12	173
ecclesia non consecrata an reconciliari debeat, si sanguine, vel semine sit polluta. num. 25	98	Et q; huiusmodi laicus à Papa absoluetur. num. 16	ibid.
ecclesia potest consecrari, & reconsecrari sine altari, & econuerso. num. 20	97	epilogus casuum, in quibus licet recipere vltra sortem. nu. 73	143
ecclesia in quibus casibus non reconsecranda sed reconcilianda sit. nu. 21	97	episcopatus non est. Ordo. nu. 9	30
ecclesia potest Domino interdiceri ne fructus colligat. nu. 16	157	episcopus à se non potest abdicare quadam qua sunt octonario numero comprehensa vide nume. 75. fol. 256. & nume. 76. & 77.	256
ecclesia quandoque patitur aliquem stare in peccato, ut euitetur maius malum. num. 37	265	episcopus an possit inducere nouam consuetudinem in ecclesia quo ad officia recitanda. nu. 35	211
ecclesia quandoque tolerat minus malum ut euitet maius. nu. 29	264	episcopus de alterius licentia potest in aliena diocesi cbrismare nu. 48	22
ecclesia si dotatur ab vniuersitate, illa, non singuli habent ius patronatus, sed corpus vniuersitatis. nu. 26	148	episcopus decimas noualium an sine consensu Capituli possit alteri ecclesie concedere. num. 45	160
ecclesia ut possit construi, dotari, aut fundari, debet aliquid dari ante consecrationem. num. 27	ibid.	episcopus de gradatibus an confirmet, ut potest baptizare, & consicere corpus Christi. Et. nume. 40. f. 21. Et quid de suspensio. num. 41	ibid.
ecclesie nomen multipliciter accipitur. nume. 5	96	episcopus in consecratione Chrismatis qua debeat obseruari. nu. 42	ibid.
ecclesie fundator vel constructor quis dicatur. num. 25	148	episcopus inhibitione non obstante si cbrismauit, an conferat charactrem. numero 33	10
ecclesias duas, in quibus casibus quis licite possit habere. nu. 3	40	Et quid si inhibitio sit expressa per constitutionem. nu. 34	21
edicto in omni exceptuatur iusta excusatio. num. 33	180	episcopus iterando confirmationem, mortaliter peccat. nu. 45	22
electio ad prioratum potest dari pensio. nume. 47	222	Non tamen est irregularis. sicut baptizans. num. 46	ibid.
elemosina etiam de alieno facienda est extreme aegenti. nu. 32	115	episcopus inuitans Iudæum ad fidem, an possit permittere bona sua illicite acquisita. num. 27	135
elemosinam religiosus administrationem habens potest facere, sed quam. numero 10	232	episcopus inuitatus pro ordinandis clericis an possit habere expensas. nu. 3	33
emptor rem emptam ex bello, an & quando teneatur restituere. nu. 50	124	episcopus, qui renunciauit episcopatu, an possit conferre ordines. num. 4	ibid.
ementes ex ignorantia de rapina non minus quam tenentur ad restitutionem. numero 51	124	Et quid si renunciauit loco, & dignitati. num. 5	ibid.
enormis percussio dicitur facta à laico sacerdoti publicè gladio euaginatio: numero 12	173		

Secundæ partis Decif. Aurearum L.

<i>episcopus renuncians loco tantum, quare minores possit conferre. num. 6</i>	33	<i>episcopus quâvis à se ecclesias eximat, quantum retinet. nu. 73</i>	256
<i>episcopus hæreticus, an & quando ordines conferre possit, vel non. nu. 7. & 11. ibid.</i>		<i>episcopus concedens ecclesiam Abbati non potest abdicare omnem iurisdictionem, quam habet in illa. nu. 74</i>	ibid.
<i>episcopus excommunicatus licet ordines de facto conferre possit, ordinis tamen executionem conferre non potest. nu. 8</i>	33	<i>episcopus recipiens aliquem in familiarem non potest ordinare, nisi det beneficium. num. 7</i>	193
<i>Sed quid de suspensio, & degradato, schismatico, deposito, interdicto, & simoniacò in ordine, vel impedito ob aliud crimè. nu. 9. & 10</i>	34	<i>episcopus si est depositus, adhuc imprimet characterem, si ordinat. nu. 36</i>	21
<i>episcopus licet suis subditis non possit præcipere, ut audiant missam in parochia, tamen fallit ut nu. 78</i>	106	<i>episcopus solus ordines maiores, sed minores Abbas confert. nu. 1</i>	33
<i>episcopus multa potest que non sacerdos. nume. 9</i>	30	<i>episcopus solus sine capitulo, an possit remittere iniuriam factam ecclesie. numero 8</i>	171
<i>episcopus nec tempore constructionis ecclesie non potest à se abdicare potestatem visitandi. nu. 80</i>	256	<i>episcopus tenetur de delicto, quod commisit vicarius in visitatione quam illi commisit. nu. 13</i>	249
<i>episcopus non debet vagari, sed morari in civitate. nu. 2</i>	197	<i>episcopus translatus de suo episcopatu ad alium, de voluntate Papa, an semper cogatur transire. nu. 10</i>	110
<i>episcopus non debet visitare suam diocesim sumptibus suis. nu. 87</i>	257	<i>episcopus, vel Archiepiscopus non possunt exercere qua sunt contentiose iurisdictionis extra prouinciam, vel diocesim. nume. 60</i>	205
<i>episcopus non est licitum cum faminis immoderatam familiaritatem habere. numero 11</i>	189	<i>episcopus venationibus intendens, quando excommunicetur. num. 12</i>	168
<i>episcopus non visitans non debet habere procuracionem. nu. 97</i>	258	<i>episcopus visitans ecclesiam que distat, non debet habere expensas in eundo, & redeundo. nu. 99</i>	258
<i>episcopus ob discordiam patronorum potest altare execrare. nu. 13</i>	152	<i>episcopo deleganti visitationem credendum est. num. 12</i>	249
<i>episcopus per censuram potest partes compellere ad pacem, quando lis multo tempore durauit. nu. 20</i>	127	<i>episcopo, & Monacho an liceat cum feminis cohabitare, & quod non liceat in tribus casibus. nu. 9. & 10</i>	189
<i>episcopus non intrumittens se ad pacificandos ciues cum scandalo diffidentes, peccat mortaliter. nu. 21</i>	ibid.	<i>episcopo frequenter visitanti diocesim debetur procuratio, toties, quoties. numero 14</i>	250
<i>episcopus potest dare licentiam celebrandi extra ecclesiam cum altari viatico. nume. 46</i>	203	<i>episcopo visitanti quare debeat procuratio. nume. 31</i>	253
<i>episcopus potest dare licentiam celebrandi in oratorio. nu. 51</i>	204	<i>episcopo negligente inquirere, an iurisdictione deuoluatur ad Archiepiscopum. numero 62</i>	255
<i>episcopus qualiter debeat discordantes ad concordiam reuocare. nu. 15</i>	126		255

Index omnium Sententiarum

episcopi, & alij visitantes differunt à legatis in alio exactione expensarum. num. 30	251	eucharistia materia panis, & vinum. num. 1	24
episcopi non consecrati non benedicunt. num. 55	204	excedere possunt prelati visitando in numero equorum. num. 125	261
episcopi quæ sunt ordinis episcopalis committere non possunt, fallit in multis casibus. num. 1	192	Si proficiantur cum canibus, & quibus. num. 126	ibid.
atas an necessaria in sacris ordinibus. num. 11	36	Item in sumptuosis epulis. num. 127	ibid.
atas quæ necessaria ad susceptionem primatonsuræ, & ordinum minorum. numero 13	ibid.	Si frangunt valvas monasteriorum, & ecclesiarum. num. 128	ibid.
etatis defectus non impedit ut character imprimatur. num. 16	ibid.	Si recipiunt plures procuraciones in vna die. num. 129	ibid.
de etate ordinandi si dubitetur, qualiter probabitur. num. 14	ibid.	Si recipiunt procuracionem, & non visitant. num. 130	ibid.
eucharistia an conficiatur, si in prolatione verborum fiat intervalum paruum. num. 3	24	Si priuant officio, cum non possint. numero 131	ibid.
eucharistia an conficiatur, si triticum natum sit de lolo. nu. 5	24	Ubi etiam remissiuè de xxx. granaminibus. nu. 131	ibid.
etiam quod si conficiatur ex spelta, vel farre. nu. 6	ibid.	excessus quid sit. nu. 1	163
eucharistia an possit confici ex pane azimo vel fermentato. nu. 10	24	excommunicare an possit legatus iniuriam sibi, vel suis inferentem. nu. 9	171
eucharistia an possit confici sine vino, quando non potest haberi in illis terris. numero 20	25	excommunicatio die festo an fieri possit sine peccato. nu. 29. & seq.	91
eucharistia an sit danda sanis tempore interdicii, vel intransiibus mare, vel obfessis. nu. 35. & 36	5	excommunicatio evitatur ex minori causa, quam metu. nu. 56	267
eucharistia tempore interdicii ad infirmum qualiter deferatur. nu. 37	ibid.	excommunicatio non debet instigi nisi pro peccato mortali. nu. 8	115
eucharistia in quattuor anni festiuitatibus an ab omnibus sumi possit, & sequenti. num. 38	ibid.	excommunicatio nulla cadit in pueros non doli capaces. num. 3	178
et quæ in diebus quattuor festiuitatibus permittantur. nu. 39	ibid.	excommunicatus an sit denunciandus. num. 45	177
eucharistia non conficitur, si aqua fiat de aqua artificiali. nu. 8	24	excommunicatus an sit qui aliquid sub pena preceptum non fecit ob difficultatem rei faciendæ. nu. 13	55
eucharistia propria materia quæ. numero 4.	24	excommunicatus, & non excommunicatus tenentur ad boras, sed inter utrumque duplex est discrimen. nu. 4	208
		excommunicatus est manus iniiciens in novitium religiosum, etiam si sit pater. num. 18	235
		excommunicatus licet lesio satisfaciatur, & sit absolutus, tamen debet panitere de peccato. num. 57	145
		excommunicati euntes ad Papam, debent deferre	

Secundæ partis Decis. Aurearum.

deserre litteras Ordinarij. nu. 47	177	familia episcopi gaudet privilegio episcopi.	num. 26	175
excusatio iusta potest suspendere obedientiam		familiaritas magis in conuiuio usurpatur		185
→ recepti iniusti. nu. 21	264	quam in colloquio. nu. 27		
excutores iustitiæ an Iudici obediunt præci-		familiaris degens in obsequio alicuius, si illi		
pienti, ut aliquem occidant, quando sciunt		furatur, grauissimè est puniendus. nume-		
pro certo innocentiæ. nu. 9. & vide etiam		ro 4		231
num. 10	58	familiares aliorum, quam clericorum non		
exemplum multo perfectius verbo. nume-		gaudent privilegio dominorum, & quid		
ro 19	232	si sunt domestici. nu. 28. & 29		175
exemptio generalis facta religiosis sufficit		familiares assumpti post datam privilegij		
ad euitandam visitationem Episcopi, nõ		an gaudeant. nu. 30		ibid.
autem legati. nu. 78	256	familiares Cardinalium, vel Episcoporum		
exemptio generalis sufficit quo ad iura Epi-		an excusentur recitando horas secundum		
scopalia. nu. 113	259	ecclesiam cathedralem. nu. 26		210
exigere, verbum, qualiter accipiat in Iu-		familiares monasterij an gaudeant privile-		
dice. nu. 4	57	gijs monasterij. nu. 24		175
exorcismus in baptismo non est prætermi-		familiæ perpetui ecclesiarum, & clericorum		
tendus, qui sit per presbyterum. nu-		gaudent privilegio fori, non tamen non		
mero 7	7	perpetui. nu. 25. & 27		175
expectare ut quis me percutiat, an debeam.		farina frumenti permixta cum alia alterius		
num. 28	115	generis, an sit materia huius sacramenti.		
explicantur verba text. in c. iuramenti, 2. 2.		num. 7		24
q. 5. nu. 2	70	feria in temporaneas, repentinas, atque so-		
expressio actus, & personæ suscipientis sunt		lemnes distinguuntur. num. 5		88
de necessitate sacramenti, nõ tamen Ego.		feriis ob necessitates hominum indicis potest		
& Amen. nu. 21. & 23	10	per partes renunciari, unde eis iniuris lu-		
expressio personarum est de necessitate ba-		de x non potest procedere. nu. 43		93
ptissimi. nu. 20	10	festiuitates Episcopus cum populo, & clero		
extrema unctio à proprio ministranda Sa-		præcipere potest. nu. 34		92
cerdote. nu. 17	28	festiuitates sanctorum, quod agantur in ter-		
Quibus danda, vel non danda. nume-		ris, multiplici de causa fuit institutum.		
ro. & 21	ibid.	num. 3		88
extrema unctio non est danda damnatis ad		festum quid, & quotuplex. nu. 1		ibid.
mortem. nu. 46	5	festum, & feria unde dicantur. nu. 4		ibid.

F

F Acit quis aliquid ex officio, quod aliis	
quis facere non posset. nu. 6	58
faciens contra Canonem non semper peccat	
mortaliter. nu. 33	235
facta à prælatis facile trahuntur à subdiis	
in exemplum. num. 117	260

num. 26	175
num. 27	185
num. 28. & 29	175
num. 30	ibid.
nu. 26	210
nu. 24	175
nu. 25. & 27	175
num. 7	24
num. 5	88
nu. 43	93
nu. 34	92
num. 3	88
nu. 1	ibid.
nu. 4	ibid.
nu. 10.	89
nu. 33	92
nu. 11	89
nu. 6	63

Index omnium Sententiarum.

<i>fides an seruanda non seruanti in contractibus inominatis, executione facta. nume. 7</i>	62	<i>forma sacramenti extreme vnctionis qua sit, & eius explicatio. nu. 6</i>	27
<i>fides seruanda, si fides seruetur. nu. 1</i>	61	<i>in forma Confirmationis exprimuntur quædam ad illam necessaria. nu. 47</i>	32
<i>fides non seruanda, ubi non est æqualis contrahentium conditio. nu. 2</i>	ibid.	<i>fornicatio, vel adulterium minus peccatum est, quam homicidium. nu. 61</i>	267
<i>fides in obligationibus non respectiuis minime seruatur. nu. 3</i>	ibid.	<i>fornicarius videns suum consanguineum velle nubere cum qua peccauit, an teneatur illi reuclare. nu. 89</i>	51
<i>fides seruanda non seruanti, quando soluit penam. nu. 10</i>	62	<i>fornicans pluries an pluries confiteri teneatur. num. 13</i>	129
<i>fides non est frangenda frangenti in materia treugarum. nu. 11</i>	ibid.	<i>foveas faciens ad capienda animalia, si aliquis cadit, ad quid teneatur. nu. 20.</i>	169
<i>fides ut seruetur, illi cõpetit actio, qui prius adimpleuit promissum. nu. 12</i>	ibid.	<i>frangens ostia meretricis causa libidinis, nõ tenetur furti, si fures aliquid surripuerint. nu. 50</i>	132
<i>fidei interpositio an sic obliget vi iuramentum. nu. 16. & 17</i>	55	<i>fratres tertij Ordinis S. Francisci quare dicantur continentes. nu. 60</i>	223
<i>fidem ad suscipiendam an quis præcisè possit cogi. num. 38</i>	242	<i>fratribus S. Francisci multa iura sunt referuata. nu. 68</i>	223
<i>fidem non frango, si ideo non seruo, quia tu prius illam fregisti. num. 13</i>	63	<i>fructus medio tempore percepti ob suspensionem, an post suspensionem suspenso restituuntur. nu. 18</i>	192
<i>fideles debent summam habere curam de his, qui pereunt. num. 53</i>	267	<i>fundamentum nostrarum actionum Christus Iesus est. nu. 1</i>	52
<i>filius priuatur iure suo, quandoque sine culpa ob crimen commissum à parentibus. num. 88. & seq.</i>	111	<i>furari credens inuito Domino, & tamen Dominus vult, an committat furtum. nume. 19</i>	129
<i>filiij obligantur in multis casibus ad matrimonia contracta à parentibus. nu. 43. 45</i>		<i>fur si desijt possidere, an teneatur ad restitutionem. nu. 33</i>	131
<i>filiij quando magis teneantur obedire patri spiritali, quam carnali. nu. 23</i>	238	<i>fur vel latro quis dicatur. nu. 43</i>	132
<i>filijs familias percutientes clericum à quo ab soluendi. num. 15</i>	179	<i>fur semel furti conuictus, ut promoueri possit ad sacros ordines, quinque requiruntur. num. 44</i>	ibid.
<i>filia quando nubens indigno teneatur dotari a patre. nu. 46</i>	46	<i>fur manifestus quis. nu. 45</i>	ibid.
<i>fœmina masculo deterior in octo & decem casibus, ex Hostliense. nu. 6</i>	35	<i>surem, vel latronem capere, vel occidere, an liceat priuato. nu. 42</i>	131
<i>forma extreme vnctionis quare exprimitur per modum orationis. num. 7</i>	27	<i>furtum quid. & raptus triplex. nu. 3.</i>	128
<i>forma in omnibus sacramentis est visibilis. num. 8</i>	2	<i>furtum quo præcepto sit prohibitum. numero 4</i>	ibid.
<i>forma iuramenti multiplex. nu. 13</i>	53	<i>furtum an sit indicandum ad petitionem patris, vel iudicis. nu. 38</i>	131
<i>forma litterarum monitorialium vs qui decimas soluere detrectant directarum videtur nu. 24</i>	158	<i>furtum committit rapiens rem alienam diuitibus</i>	

Secundæ partis Decif. Aurearum.

uitibus causa pietatis. num. 22	130
furtum an committat rapiens mulierem numero 23	ibid.
furtum committit utens re commodata ad alium usum. nu. 26. & seq.	130
furtum quandoque quis committit, & tamē non tenetur actione furti, & contra. numero 2	ibid.
furtum an committat negans depositum illi, qui apud se deposuit. nu. 29	130
furtum est peccatum, idque mortale. nume. 47	132
furtum quandoque fit, & res est furtiua, & non tenetur furti. nu. 31	130
furti an teneatur penes quem inueniatur res furtiua. num. 32	131
furti, & rapina materia ubi tractetur. nume. 1	128
furti appellatione quid veniat. nu. 2	ibid.
furti notari non possunt qui auctoritate Domini, vel iudicis alienas res accipiunt. nume. 15	129
furti pœna alia est, si agitur civiliter, alia si criminaliter, alia si secundum Canones. num. 46	132
furti species est aliena laudis occultatio. numero 16	129
furti tenetur receptans scienter rem alienā. num. 24	130
furti reus est monstrans iter seruo fugienti. nume 25	ibid.
furtiua res an perscrutari possit in domo alii cuius. nu. 34	131
furans ut restituat Domino, si restituit, an excusetur à furto. nu. 30	130
furor qualiter probabitur. nu. 12	113
furoris tempore aliquid factam cui incumbat onus probandi. nu. 11	ibid.
furiosus, dormiens, & homicida, an indistincti equiparentur. nu. 14	ibid.
furiosi multa facere nequeunt, & quænam illa, vide nu. 10	ibid.

G

G ratia in vltima vñctione infunditur, unde non dicitur data extrema vñctio si infirmus moreretur ante quintam vñctionem. nu. 24	28
gula an sit peccatum mortale. nu. 3	183
gula vitio quinque modis quis potest peccare. num. 36	246

H

H abentes plures iuris patronatus possunt pacisci vt vnus in vna, & alius in alia presbiter. nu. 16	153
habitare cum consanguineis non licet, vbi est suspitio inuentutis, aut caloris naturalis. num. 7	189
habitus debet congruere qualitati personæ, & sexui. num. 5	244
habitus monachi qualis. nu. 18	215
habitus delatio est de substantia monachatus. num. 10	215
habitus disparitas in religione reprobatur. num. 1	243
habitus nonitiorum susceptio quando inducat tacitam professionem. nu. 43	85
Et an tacitè professus non facta expressa professione cogatur in genere ad professionem. num. 44	ibid.
habitus ad reusumendum qui præcisè cogatur. num. 42	242
habitus esse de accidentalibus qualiter intelligatur. nu. 7. f. 215. & nu. 22. f. 217	
& quod habitus monachi sit triplex. nume. 21	216
habitus non deferre est contra præceptum legis positivæ, & contra votum. numero 16	215
habitus non deferre maine est peccatum religiosis, quàm clericis. num. 17. & numero 24	215
habitus non deferre, quando non peccatum,	

Index omnium Sententiarum

<p>vel peccatum, vel sit excommunicatio. nume. 15 215</p> <p>habitu religionis deserens non semper est apostata. num. 29 241</p> <p>habitu ut dimittat monachus an Abbas dispensare possit. nu. 23 217</p> <p>habitu inconuenienti utens religiosus subitus vestes, non est excommunicatus. numero 3 243</p> <p>habitu honesto, & decenti debent uti religiosi, vel clerici, & in quibus consistat honestas. num. 4 ibid.</p> <p>hereditas vno momento non durat apud monachum. num. 74 224</p> <p>heredes plures vnius patroni an vniam, vel plures voces habeant. nu. 41 149</p> <p>hominum non ordinandorum multa genera. nume. 10 35</p> <p>homicidium casu commissum gaudet immunitate ecclesie. nu. 6 113</p> <p>homicidium casuale an ei imputetur ob petitionem venie. nu. 57 117</p> <p>homicidium commissum a clerico ex necessitate in multis casibus inducit irregularitatem. nu. 19. & seq. 114</p> <p>homicidium si sit sub Ecclesia in camera, vel in cella, non indiget reconciliatione. nume. 22 98</p> <p>homicidij plures species. nu. 1 112</p> <p>homicidium committentes furiosus, & insens, non sunt irregulares. nu. 9 113</p> <p>homicidium dissuadens, sed associans, an eo secuto sit irregularis. num. 38 116</p> <p>homicida irregularis non est, aliter mortem euadere non valens. nu. 16 114</p> <p>homicida in tribus casibus non gaudet immunitate Ecclesie. num. 4 112</p> <p>homicida sub spe immunitatis, non gaudet illa. num. 5 113</p> <p>homicida excedens modum inculpatam tutelam, punitur tantum pro excessu. nu. 25. 115</p> <p>hora comedendi in primis tribus diebus quadragesime. nu. 11 102</p>	<p>hora diei signatur per campanam. numero 16 209</p> <p>hora dum cantantur, nemo debet dicere priuatum officium. nu. 20 209</p> <p>horæ siue publicè, siue priuatim dicatur gradatim sunt dicendæ, nisi ex causa rationabili. num. 13 208</p> <p>horæ septem Canonice sunt de iure diuino. At determinatio, & distinctio officij de iure positio. nu. 32 211</p> <p>horas obligatur quis dicere, etiam existens in peccato mortali. nu. 11 208</p> <p>horas si dixerit in morte constitutus, aut excommunicatus, an repetere teneatur quædo extiterit in gratia. nu. 12 ibid.</p> <p>hospitalia an possint erigi sine auctoritate Episcopi. nu. 55 254</p> <p>hospitalia Episcopus, an & quando visitare possit. nu. 46 253</p> <p>Sed an collegia, & confraternitates locorum. num. 47 ibid.</p> <p>hospitalia, & oratoria, quando visitantur, possunt procurari. nu. 103 259</p> <p>hospitalarij, & fratres Hierosolomitani a quo absoluedi. nu. 40 181</p> <p>hostia an possit consecrari, si in ea sit corruptio. num. 9 24</p> <p>hostiam eandem an plures cõsecrare possint. num. 15. & seq. 201</p> <p>hostiarius ab episcopo absoluitur. n. 34. 180</p> <p>hostes deprauari in bello iusto licet. numero 33 122</p>
---	--

I

Ieiunium an cadat sub præcepto legis nature, vel ecclesiasticæ. num. 8 101

ieiunium an soluat per anticipationem temporis. num. 6 ibid.

ieiunium in tribus casibus non est laudabile. num. 14 102

ieiunium factum in peccato mort. licet non valeat quo ad vitam æternam, valet tamen

Secundæ partis Decif. Aurearum.

men quo ad tria. nume. 25	103	iure naturali. nume. 3	109
ieiunium, & elemofina funt duo præcipua, quibus Deus placatur. nu. 23	103	impossibilitas non liberat à voto, est tamen causa dispensationis. num. 53	87
ieiunij multiplex diuifio. nu. 1	100	immunitatem ecclesiæ offendit trahens ali- quem per mantellum de cæmisterio. nu- mero 49	6
ieiunij præconia. nu. 2	ibid.	immunitate an gaudeat delinquens in Ecclē- sia, & fugiens ad aliam. nu. 50	ibid.
ieiunij in dispensatione an sufficiat licentia presbyteri, & quæ causa sufficiens. nu- me. 20	103	immunitate gaudet confugiens ad corpus Christi. num. 52	ibid.
ieiunij tempus quale, & an possit præueniri. nume. 10	101	immunes an sint Iudæi, & excommunicati fugientes ad ecclesiam. nu. 51	ibid.
ieiunij tempore non debet quis uti cibis ex- quisitis, & voluptuosis. nu. 22	103	incidendus si ex tremore insolito moritur, an incisor sit irregularis. nu. 51	117
ieiunio an satisfaciant qui diuidunt cibum bis parum comedentes. nu. 12	102	indicenti bellum etiam sacrilego subditi obe- dire tenentur, nisi in duobus casibus. nu- me. 29	122
ieiunium debent quatuor concomitari, largi- tas, lætitia, hora, & mensura. nu. 5.	101	indignus promoueri ad sacros ordines dici- tur multipliciter. nu. 9	35
ieiunium, vel quadragesimam violans ex ne- cessitate, an excusetur. nu. 21	103	inducere aliquem ad peccandum an liceat. nu- mero 49	266
in ieiunio an sit abstinendum à quanto, vel à quali. nu. 7	101	indulgentia, quæ datur interessentibus officio alicuius diei, an illam lucrentur, si inter- sunt completorio. nu. 9	208
ieiunia ab ecclesia indicta, & voluntaria que, & discrimen. nu. 3. & 4	101	Et an lucrentur interessentes aliquibus ho- ris in die octaua respectu illarum. nume- ro 10	ibid.
ieiunans die Dominico, vel ex iniuncta pœni- tentia, an peccet. nu. 24	103	infans, qui baptizatur sine solemnitate, & ita moritur, an sit sepeliendus in loco sa- cro. num. 28	15
lepte in uouendo fuit incautus, & in reddē- do impius. nu. 12	82	infidelis, quòd minus peccet, quàm fidelis à fide recedens, qualiter intelligatur. nu- mero 40	243
ignorantia facti proprij maxime recentis nō excusat. nu. 19	215	infideles, qui fidem susceperunt, compelle- re ad illam seruandam ad quos spectet. nume. 39	243
illegitimi priuantur sine culpa ordinibus sa- cris, & religionis ingressu. nu. 20	111	infirmitas, & absentia an ita excuset à diui- nis horis, ut percipiat distributiones. nu- mero 17	198
illiteratus an ad ordines promoueri possit. nu. 19. & 21	37	ingressus ecclesiæ nec pro peccato mortali alicui prohibetur, nisi in casibus. nume- ro 27	264
illiterati promoti in Episcopum pœna est de- positionis. nu. 24	37	ingressi monasterium bona, & omnia iura	
illiterati an promoueri debeant. nu. 28.	195		
impedimentum probari potest solo verbo re- cedentis ante finem officij. nu. 19	209		
impedimento legitimo detenti percutientes clericum possunt absolui ab Episcopo. nu- mero 23	179		
impellens me in alium, si cadens moritur, an sit irregularis. nu. 54	117		
imperator non potest tollere ea, quæ sunt de			

Index omnium Sententiarum.

in illud transeunt, fallit in multis casibus. nume. 27	245	quod conuictum verum. nu. 12	106
iniectores violenti à Papa absoluuntur nisi in casibus. nu. 36	176	ab iniuriarum actione ut quis eximatur que necessaria. nu. 24	108
inimicitia capitalis an excuset non euentum ad bellum. nu. 31	122	iniurias illatas, an semper sustinere quis debeat. nu. 17. & seq.	106. & 107
inimicitias capitales habentes possunt ab Epi scopo absolui. nu. 31	180	iniurias proprias vindicare illicitum semper nu. 13	106
iniuria quid sit, si in genere sumatur; Et quot modis sumatur. nu. 1	104	iniurians clericum verbis, aut scriptis, in canonem non incidit. nu. 10	173
iniuria tripliciter fit, re, verbis, & literis. num. 2	ibid.	iniuriati mihi si dico, tu mētiris, si dico verum, non teneor actione iniuriarum. numero 28	108
iniuria realis multiplex. nu. 3	ibid.	insectans mulierem, post eam vadens quocumque vadit, tenetur iniuriarum. numero 34	108
iniuria ut sit enormis, septem sunt consideranda. nu. 4	105	insidijs uti an licitum in bello. nu. 24	121
iniuria an sit peccatum. num. 5	ibid.	insignia pontificalia sunt multiplicia. numero 20	202
iniuria enormis semper videtur excepta. nume.	179	insignia reuerentialia, & honoris que sint. num. 69	206
iniuria facta vni de cognatione, videtur facta omnibus de illa cognatione. numero 6	105	insignis denotantibus super alios potestatem extra diocesim an uti possint prelati. numero 27	202
iniuria personalis remitti potest, non autem que tangit ecclesiam. nu. 7	171	institutio Episcopi sine presentatione patroni non valet. nu. 20	153
iniuria publica qualiter propulsanda, et qualiter personalis. nu. 35. & seq.	108	intellectus ad cap. peruenit, de sentent. excom. num. 14	173
iniuria quibus in casibus presumatur remissa. nu. 21	107	intellectus ad cap. sanctimonialis, distin. 23. num. 9	215
iniuria remissa in foro conscientie an operetur in foro contortioso. nu. 22	ibid.	intellectus ad e. ut periculosa, ne cler. vel monach. in 6. nu. 12	215
iniuriam alicui alteri inferre intendens, si alteri inferat, tenetur actione iniuriarum. num. 31	108	intellectus ad tex. in c. mulieres, de sent. excom. nu. 21	179
iniuriam facilius Deus dimittit, quam homo. num. 87	51	intellectus duplex ad tex. in cap. 2. de homic. num. 18	114
iniuriam quis remittat, an solum patiens, vel alij num. 19. & seq.	107	intellectus sex ad text. in c. si quis per capitulum, 22. q. 1. nu. 5	68
ab iniuria inferenda si solo verbo quis possit liberare, vel facta, an teneatur. numero 37	109	intemptio in sacramentis duplex. nu. 11	27
iniuriarum actio competit, si quis inferat iniuriam sine verbis, sine factis. numero 11	106	intemptio baptizantis necessaria est ad baptismum, & qua, an actualis, vel virtualis. nu. 31. & 32	31
iniuriarum actione an teneatur qui dicit ali-		intemptio ministri dupliciter potest perverti. numero. 38	11

Secundæ partis Decif. Aurearum.

<i>intentio baptizantis si sciri non potest, quid faciendum. nu. 39</i>	12	<i>taliter peccat, & compellendus est ad restitutionem. nume. 58</i>	138
<i>intencio non seruandi fidem an vitiet matrimonium. nu. 19</i>	43	<i>iudeus ad fidem conuersus non potest illicite acquisita de per se erogare pauperibus. num. 28</i>	135
<i>intentio nunquam exigendi debitum an illud vitiet. nu. 20</i>	ibid.	<i>iudeus an possit testificari, vel succedere ab intestato. numero 44. fol. 136. & numero 45</i>	137
<i>Et quid de intentione ducendi aliam uxorem. num. 21</i>	ibid.	<i>iudeus officia publica recipiens qualiter puniatur. nu. 42</i>	136
<i>intentionis defectus in sexu, vel conditione personæ, an impediât baptismum. numero 33</i>	11	<i>iudeus carnaliter cognoscens Christianam, vel contra, vel blasphemans, qualiter puniatur. nu. 36. & seq.</i>	136
<i>interitus & dispendij discrimen quale sit. numero 5</i>	64	<i>iudeus fugiens ad ecclesiam gaudet immunitate. nu. 20</i>	135
<i>inuitus Dominus dici nō potest, si semel rem concesserit. nu. 20</i>	129	<i>iudeus leuans puerum de fonte, acquirit cognitionem spiritualem. nu. 36</i>	149
<i>inuito Domino, quādo furtum committatur. num. 18</i>	129	<i>iudeus quando sit baptizandus, & quo tempore. num. 32</i>	136
<i>iocus, & cessatio à negotijs in vīta humana necessaria videntur. nu. 1</i>	185	<i>iudeo, hæretico, & excommunicato an competat ius patronatus. nu. 35</i>	149
<i>irregularitas an contrahi possit à pueris, qui non sunt doli capaces. nu. 4</i>	178	<i>iudeum ad fidem conuersum filij sequi debent, & non matrem iudeam. numero 33</i>	136
<i>irregularitas nō incurritur ex dimissione habitus. nu. 18</i>	240	<i>iudei qui, & unde dicantur. nu. 2. & 3. 133</i>	133
<i>irregularitatem an inducat sola interesse-ntia clerici in conflictu secuto homicidio. num. 40</i>	123	<i>iudei prius dicebantur Hebræi & quare sub eod. num. 3</i>	ibid.
<i>irregularis an erit presbyter, qui dixit insan- ti vt equum ad ripam fluminis duceret, & non intraret, si intrauit, & submersus fuit. num. 49</i>	117	<i>iudei ad fidem conuersi possunt succedere, & petere dotem, alimenta, & legitimam patre viuente. nume. 24. & numero 25</i>	135
<i>irregularis an quis in dubio sit iudicandus. num. 55</i>	117	<i>iudei ad fidem conuersi an retineant bona. nume. 26</i>	ibid.
<i>irregularis est iudici respondens se vidisse bo- micidam morte secuta. num. 52</i>	117	<i>iudei an constitutionibus, vel lege diuina, aut statutis municipalibus ligentur. nu- mero 34. & sequen. fol. 136. & numero 47</i>	137
<i>itinerantes fatigati carnes comedendo quan- do non peccent. nu. 11</i>	229	<i>iudei afferentes vsuram non esse peccatum, an sint hæretici. nu. 59</i>	138
<i>iuuenerantes an, & quando excusentur à ieiunio. nu. 18</i>	103	<i>iudei debent habere habitum distinctum à Christianis. nu. 19</i>	134
<i>iube domne benedicere quare sic dicatur, & non Domine. nu. 64</i>	205	<i>iudei, & infideles indirectè excommunicari possunt. nume. 40</i>	136
<i>iudeus à Christiano confusus circa eorum se- ctam. nu. 52</i>	137		iudei
<i>iudeus accipiens vsuras à Christiano mor-</i>			

Index omnium Sententiarum.

<i>iudæi non sunt ad officia publica admittendi, nec Iudæus Doctor esse potest.</i> numero 41	136	<i>Idem si dissentio est inter personas illustres.</i> nume. 23	127
<i>iudæi, & Sarraceni an possint intrare ecclesias Christianorum.</i> nu. 51	137	<i>index laicus an cognoscat super fructus decimarum inter clericum actorem, & reum laicum.</i> num. 26	158
<i>iudæi non debent habere Christianos seruos, sed bene possunt in aliquo opere extra domum seruire.</i> nu. 53	137	<i>index non liberans hominē à morte, vel prælatus non pascens fame morientem, qualiter peccent.</i> nu. 50	117
<i>iudæi non sunt baptizandi, nisi prius renuncient bonis, si habent illicitè acquisita.</i> numero 50	17	<i>index quando exigat iuramentum absq; peccato.</i> nu. 3	57
<i>iudæi peiores sunt Sarracenis, & Sodomitis.</i> nu. 7. f. 133. & nu. 55	137	<i>index ratione delicti in personam suam aliquid exigens, tenetur ad restitutionem.</i> num. 13	171
<i>iudæi per conuersionem aboletur omnis ingratiudo.</i> nu. 30	135	<i>index secularis an possit punire usurarium punitum per iudicem ecclesiasticum.</i> numero 43	144
<i>Item an possit contrahere cum alia, coniuge superflite Iudæa.</i> nu. 31	ibid.	<i>index secularis cur patiatur usurarios uinere, potius, quā alios fures.</i> nu. 64.	146
<i>iudæi qualiter à Sarracenis differant.</i> numero 8	134	<i>Et cur plus de illis, quā de furibus se intromittit.</i> nu. 65	ibid.
<i>iudæi suos ritus obseruantes peccant mortaliter.</i> nume. 52	267	<i>index si procedit ex officio, quando iuramentum exigere non debeat.</i> nu. 7	58
<i>iudæi, vel pagani inducendi, sed non cogendi sunt ad fidem.</i> num. 21	135	<i>index sciens pro certo falsos testes, an illos recipere possit, & per illos condemnare innocentem.</i> nu. 8	ibid.
<i>iudæorum, & Sarracenorum materia ubi explicetur.</i> nu. 1	133	<i>iudices, officiales, milites, & nobiles prohibentur negociari.</i> num. 27	167
<i>iudæorum filij inuitis parentibus an baptizandi, & quid de filijs apostatarum.</i> nume. 22. & seq.	135	<i>iudices semper sequi debent mediocritatem.</i> num. 66	268
<i>iudæorum ritus licet tolerentur, non tamen aliorum infidelium.</i> nu. 50	266	<i>iuramentum multiplex.</i> nu. 18	56
<i>iudex an cogatur in causis, de quibus in Clement. Sapē, procedere tempore feriarum.</i> num. 44	93	<i>iuramentum duplex, publicum, & priuatum.</i> num. 1	57
<i>iudex an debeat incipere ab excommunicatione.</i> nu. 13	55	<i>iuramentum debet habere tres comites.</i> numero 12	53
<i>iudex ante natum delictum possit ad concordiam reducere partes.</i> nu. 18	127	<i>iuramentum à Domino prohibitum non est per se malum sed ex causa.</i> nu. 1	56
<i>iudex delictum, quod concernit utilitatem publicam, vel dignitatem cognoscit.</i> numero 6	170	<i>iuramentum non connumeratur inter bona per se appetibilia.</i> nu. 2	ibid.
<i>iudex finito officio illud potest.</i> nu. 93	258	<i>iuramentum adhibitis tribus comitibus licitum est.</i> nu. 3	ibid.
<i>iudex imminente terrore armorum potest cōpelle ad transigendum.</i> nu. 12	127	<i>iuramentum an præstari possit per procuratorem.</i> nu. 31	67
		<i>iuramentum, ut non obliget successorem, extendit</i>	

Secundæ partis Decis. Aurearum.

tende ad promissionem obedientiam, ad Vo- tum, Matrimonium, & Excommunica- tionem. nu. 32. vsque ad nu. 36	67	iuramentum, quod vergit in dispendium salu- tis aeternæ, non obligat. nu. 4	64
iuramentum contra bonos mores dicitur du- pliciter. nu. 15	72	iuramentum Iudex ex officio in quibus casti- bus possit relaxare. num. 11	75
iuramentum assumit naturam contractus, su- per quo interponitur. nu. 16	ibid.	iuramentum licet sustentet contractum de iu- re civili tamen præstitum dolo, vel metu, est ipso iure nullum. num. 22	70
iuramentum appositum in testamento habet vim clausulæ codicillaris. nu. 17	ibid.	iuramentum magis obligat, quàm simplex promissio. nu. 1	ibid.
iuramentum confirmatorium contractus trã- sit ad hæredes. nu. 18	ibid.	iuramentum necessitate urgente an propria auctoritate possit frangi. nu. 8	54
iuramentum promissorium inducit fortio- rem obligationem, quàm votum. n. 19	ibid.	iuramentum non adhibita diligentia dicendũ verum, quod peccatum. num. 11. & nu- me. seq.	69
iuramentum dici non potest, sed periurium, deficientibus comitibus. nu. 5	56	iuramentum non remittitur per tẽporis pro- rogationem, quòd extendit ad excommu- nicationem. nu. 11	54
iuramentum est in specifica forma seruandũ. num. 27	73	iuramentum per coactionem absolutam, nõ est obligatorium. nu. 11	60
ad iuramentum quis præsumitur magis deli- beratè accessisse. nu. 28	ibid.	iuramentum per falsos Deos, est species bla- spemiæ. nu. 4	78
iuramentum non subijcitur dispositioni laico- rum. nu. 29	ibid.	iuramentum per metum extortum est obli- gatorium. nu. 7	59
iuramentum ex sui natura illicitum, nullo pa- cto seruandum. nu. 14	69	Licet animus obligandi non habuerit. nu- mero 8	ibid.
iuramentum firmat que sunt de iure probi- bita. nume. 11	71	iuramentum prælitum ratione iracundiæ, non valet. num. 9	64
Vel illa, ad qua firmanda adhibetur, si sunt secundum ius. nu. 12	ibid.	iuramentum prælitum contra Canonica sta- tuta, non valet. nu. 10	ibid.
Vel etiam que sunt præter ius, ut qui iurat soluere usuras. nu. 13	72	iuramentum, ubi maxima necessitas super- uenit, an obliget. nu. 11	ibid.
iuramentum illicitum an sit seruandum. nu- mero 14	55	iuramentum rein Ecclesiæ per Prelatum nõ repetendi, an sit obligatorium. nume- ro 12	ibid.
iuramentum illicitum multipliciter dicitur. num. 15	ibid.	iuramentum, ubi primum est licitum, & ho- nestum, tunc est obligatorium. n. 13	ibid.
iuramentum in diebus festis dari non debet, nec genus flexio fieri, nisi in quatuor casti- bus. nu. 17. & 18	90	iuramentum secundum si obuiet primo præ- misso, quod obseruandum. nu. 14	ibid.
iuramentum in interitum salutis aeternæ ver- gens non obligat. nu. 1	63	iuramentum & votum, quando sibi iniucem aduersantur, quod obseruandum. nu. 15.	65
iuramentum de tenendo secretum, quando non obseruandum. nu. 2	ibid.	& nu. 17. vsque ad 20	65
iuramentum tenendi occultum, si per alios veritas sciri non potest, propria auctori- tate frangi potest. nu. 3	ibid.	iuramentum prælitum sub nomine dignita- tis, an transeat ad successores. nu. 39.	67

Index omnium Sententiarum.

iuramentum, qualiter dicatur prohibitum. num. 8	53	iuramento etiam statuit deponentis ignorasse se esse consanguineos, vel affines. numero 22	ibid.
iuramentum, ut fiat sine culpa duo sunt necessariae nume. 9	ibid.	iuramento statuit viri se cognouisse mulierem ad domum traductam. nu. 23	73
iuramentum dicitur temerarium, nisi impellat necessitas, vel utilitas. nu. 10. ibid.	ibid.	inter iuramentum, & simplicem promissionem discrimen. num. 2	54
iuramentum, quod est contra salutem corporalem non seruandum. nu. 6	64	inter iuramentum, & simplicem loquelam nullum est discrimen quo ad Deum, sed quo ad Ecclesiam sic. nu. 3. & seq. 71	71
iuramentum non petendi alimenta a patre, an sit obligatorium. num. 7	ibid.	in iuramento an necessaria tactura. numero 3	54
iuramentum, quod non sit dandum alicui, de cuius transgressione dubitatur, ecclesia ad evitandum maius malum tolerat. numero 40	265	in iuramento an sit necessarius tactus scripturarum. num. 2	68
iuramentum, quod principaliter respicit modum hominis, an possit a Papa remitti. & an a parte. num. 16. & seq. 76	76	iuramento firmatur actus prohibitus in fauorem publicum secundario. nu. 14. 72	72
iuramentum sex modis dici potest incautum. num. 7	69	in iuramento metuloso duplex est obligatio. num. 12	60
iuramentum nunquam recipiendi prelationem, an sit validum. nu. 8	69	a iuramento per metum extorto Romani Pontifices absolunt. nu. 13	ibid.
iuramentum exigere privata persona potest tripliciter. nu. 2. & 11. 12. & 13	58	iuramento promittens quod adimplere credebatur, si postea iusto impedimento non adimplet, non peccat. nu. 7	54
iuramentum exigere, quandoque non est peccatum. nu. 12	58	iuramento quod seruari non potest sine peccato, nulla est necessaria absolutio. nu. 14. & num. 21	76
iuramenti definitio qua dicatur. nu. 1	54	in iuramento supererogationis, an sit necessaria absolutio. nu. 22	ibid.
iuramenti, & sacramenti etymologia. numero 5	52	iuramenta irritare ad quem pertineat. numero 24	77
iuramenti institutionis causa tres assignantur. num. 6	ibid.	iuramenta qua partes sibi inuicem remittere possunt. nu. 25. & seq.	ibid.
iuramenti materia diuiditur in undecim articulos. num. 3	52	iuramenta, qua obligent sub mortali ad discernendum Regula. nu. 3	78
iuramenti relaxatio peti solet ad duplicem finem. nu. 9	75	iuramenta qua Papa, & qua Episcopus relaxet. num. 19	76
in relaxatione iuramenti an sit citanda pars. nume. 8	75	in iuramentis dolo, vi, aut metu extortis, quandoque non est necessaria dispensatio. nume. 18	76
iuramenti tres comites conuenienter assignauit D. Hieronymus. nu. 4	36	in iuramentis indifferetibus dispensatio necessaria non est. nu. 23	77
iuramento statuit in his, qua dependent a conscientia. nu. 20. & 26	72. & 73	iurare absque necessitate, vel utilitate, peccatum est. num. 9	69
iuramento statuit deponentis apud hospitem sordellum clausum, & sigillatum. numero 21	73		

Secundæ partis Decif. Aurearum.

<i>iurare per Deum, an maius sit, quàm iurare per Evangelia. Distingue. nu. 1</i>	68	<i>ius patronatus an acquiratur reedificatio- ne. num. 28</i>	148
<i>iurare per falsos Deos, an sit minus peccatum, quàm mendaciter per verum Deum. num. 5</i>	78	<i>ius patronatus an possit refici per patronum sine licentia Episcopi. nu. seq.</i>	149
<i>iurare per membra Dei, prohibitum est. numero 3</i>	68	<i>ius patronatus an transferatur in fiscum per bonorum confiscationem. nu. 53</i>	150
<i>Et in multis casibus peccatum est mortale. nu. 4. ibid.</i>		<i>ius patronatus an transeat ad fiscum. numero. 37. fol. 149. & nu. 53</i>	150
<i>iurare per Deum, vel per oculos Christi, quod bonum sit maius peccatum. nu. 5. ibid.</i>		<i>ius patronatus quatuor modis transferitur ad hæredes; transit etiam ad extraneos, non tamen ad filium, si non est hæres. numero. 38. & seq.</i>	149
<i>iurans adimplere statim tempore, quod adimplere se non posse credebat, peccat. numero 6</i>	54	<i>Sed qualiter transit eum sit spirituale, vel spirituali annexum. nu. 40</i>	ibid.
<i>iurans coacte, quod remedium habeat. numero 20</i>	61	<i>ius patronatus competit utriusque sexui, etiam mulieri, & infanti, nu. 31. & seq.</i>	149
<i>iurans non repetere damna, an repetat expensas. num. 21</i>	ibid.	<i>ius patronatus competit tam laicis, quàm clericis. nu. 33</i>	ibid.
<i>iurans exercere opus corporale, an possit religionem ingredi. nu. 16</i>	65	<i>ius patronatus quare fuit inductum. numero 34</i>	ibid.
<i>iurans servare volumina statutorum, quid servandum, si sunt duo contraria. vide quatuor Decisiones. numero. 21. usque ad numero. 23</i>	65	<i>ius patronatus duplex. nu. 10</i>	147
<i>iurans per metum pecuniam dare latronibus, aliud mente cogitans, obligatur. numero. 9</i>	60	<i>ius patronatus acquiritur fundacione hospitalis, & altaris. nu. 11. & seq.</i>	147
<i>iurans pro se, & successoribus, non tenetur amplius iurare, sed tantum recognoscere tenetur se subditum. num. 37. Sed quid si nihil dicit de successoribus. nu. seq.</i>	67	<i>ius patronatus fundari non potest absque Diocesani consensu. nu. 13</i>	148
<i>iurans superflue comedere, & comedens qualiter peccet. nu. 15</i>	69	<i>ius patronatus non tantum successione, sed etiam titulo pro legato transfertur. numero 43</i>	149
<i>iuratio incauta, quæ improprie periurium dicitur, multifariam fit. nu. 6</i>	56	<i>ius patronatus potest in totum tolli per Episcopum ex causa. nu. 37</i>	155
<i>iuratio incauta, quando peccatum sit mortale, & an obliget. nu. 7. & seq.</i>	56. & 57	<i>ius patronatus amittitur, si patronus labatur in hæresim. nu. 38</i>	ibid.
<i>ius canonicum directe tendit ad regimen animarum. nu. 17</i>	237	<i>Sed quid si rediit ad fidem. nu. 39</i>	ibid.
<i>ius civile non debet aduersari iuri canonico. num. 11</i>	263	<i>ius patronatus qualiter probetur. n. 28. 154.</i>	
<i>ius parochiale in quibus consistat. numero 52</i>	204	<i>ius patronatus qualiter extinguatur. numero 35</i>	154
		<i>ius patronatus si venditur, quando vendi non potest, quid fiet de pretio. nu. 49</i>	150
		<i>ius patronatus an possit pignori dari. numero 50</i>	ibid.
		<i>Sed an in feudum dari. nu. 51</i>	ibid.
		<i>ius patronatus tribus ex causis acquiritur. numero. 23</i>	148

Index omnium Sententiarum

<i>ius patronatus an adaptetur ad capellas mē dicantium. num. 24</i>	148	<i>Vt nec conuersi religiosi nec in illam incidunt. num. 21</i>	235
<i>ius patronatus vendi nō potest. nu. 45.</i>	150	<i>Moniales etiam à pœna excommunicationis ob eandem causam sunt exclusi. num. 22</i>	ibid.
<i>Et nu. 48</i>	ibid.	<i>laici quare communicentur sub vna specie tantum. nu. 21</i>	25
<i>Fallit tamen in aliquot casib. nu. 46. ibid.</i>	ibid.	<i>lapsus temporis non aufert obligationem. nu. mero 9</i>	54
<i>iuris ciuilibus, Et Pontificij finis. nu. 44</i>	266	<i>laqueum, Et rete clericis imponere licitū est, sed non monachis. num. 14</i>	169
<i>iuris patronatus plures definitiones. numero 1</i>	147	<i>legatum factum hospitali pro alendis pauperibus an teneat, si illud esset destructum. num. 8</i>	152
<i>Ex iure patronatus tria patrono competūt. nume. 2</i>	147	<i>legatum factum sub conditione, quando monachus efficitur, quando debeatur. nume. 76</i>	224
<i>iure suo quis nō priuatur sine culpa sua. n. 1.</i>	109	<i>legatus fundum Monacho, vt habeat usum fructum, non potest illum consequi. numero 36</i>	221
<i>Fallit, nu. 4</i>	109	<i>legatus à latere ob soluit ab excommunicatione Canonis. Si quis suadente. numero 45</i>	181
<i>iura cur exigant iuramentum cum tactura. num. 4</i>	54	<i>lex diuina. Non occides, modificatur secundum legem humanam. num. 3</i>	112
<i>iura Episcopalia, ad qua tenentur ecclesia, qua. num. 71</i>	255	<i>legi permittenti actionem indifferentem, vel consilio nemo obedire astringitur. numero 20</i>	264
<i>iurisdictio Episcopalis ad tres partes reducitur. nu. 72</i>	256	<i>libellum famosum inueniens, Et non lacerās multis pœnis afficitur, si manifestauerit, nisi in casibus. nu. 26</i>	108
<i>iurisdictio minoris suspenditur presente maiore in reuerentialibus. nu. 68</i>	206	<i>licentia data per Abbatem disponendi ad vsum potest renouari per successorem, sub nume. 15. par in parem non habet imperium sub nu. eod. 15</i>	219
<i>iuste pugnans pro defensione rerum, non potest inuasorem, vel eius bona capere. numero 13</i>	120	<i>locus exemptus an sit de diœcesi Episcopi. nu. mero 107</i>	259
<i>iustitia executio in diebus festis fieri non debet, nisi in duobus casibus. num. 19</i>	90	<i>locus religiosus aggravat delictum. numero 7</i>	182
L		<i>locus remanet profanus, si res sacra tollatur de loco. nu. 19</i>	148
L aborantes sabbato post occasum, vel in præcipuis solennitatibus peccant. nume. 10	89	<i>locus tribuens immunitatem quis. nu. 46.</i>	6
<i>laicus inuare sacerdotem in celebrando an possit. num. 32</i>	203	<i>loca pia an possint fundari, ita quod Episcopi</i>	pi
<i>laicus, qui se defendendo contra clericum, excessit, an sit excommunicatus. numero 39</i>	177		
<i>laicus an incidat in excommunicationem defendens patrem, vel suos de familia. nume. 40</i>	ibid.		
<i>laici licet sint de sorte Domini præcipuè tamen clericis. nu. 4</i>	164		
<i>laici ministrantes sacramenta non incidunt in pœnam. nu. 20</i>	235		

Secundæ partis Decis. Aurearum.

<i>pi nullam iurisdictionem habeant. numero 51</i>	254	<i>ludici a in diebus festis fiant omnino extirpanda. num. 26</i>	91
<i>locorum piorum gubernatio debet committi viris prudis. nume 56</i>	254		
<i>In locis exemptis licet multa possit Archiepiscopus exercere, non tamen visitare. num. 108</i>	259		
<i>lucrum duplex formale & virtuale. numero 10</i>	140		
<i>ludus aliàs honestus prohibitus est ratione personæ, religiosæ, & clericis. nu. 11. 187</i>	187		
<i>ludus aliàs licitus sit illicitus per commixtionem personæ. nu. 13</i>	187		
<i>ludus est fugiendus tanquam res detestabilis, & perniciofa. nu. 24</i>	188		
<i>ludus fortunæ est turpis, & quare, & quod peccatum. nu. 9</i>	186		
<i>ludus qualis clericis permissus. nu. 4.</i>	ibid.		
<i>ludus qui dicitur naturæ recreator, potest fieri sine peccato. num. 5</i>	ibid.		
<i>ludus iste vt licitus sit tria requiruntur. numero 6</i>	ibid.		
<i>ludus scæchorum cum debitis circumstantiis clericis est licitus. nu. 7</i>	ibid.		
<i>ludi descriptio, & species principales. numero 3</i>	186		
<i>ludi alearum, vel taxillorum domus, in qua luditur est publicanda. fallit in duobus casibus. nu. 20</i>	187		
<i>ludi multiplicatio an multiplicet panam. numero 9</i>	119		
<i>ludum tenentes si percutiantur, vel verberentur, an sint puniendi. nu. 21</i>	187		
<i>ludo victa qui teneantur restituere. numero 17</i>	187		
<i>in ludis licitis vsque ad quam quantitatem sit licitum ludere. nu. 8</i>	186		
<i>ludens ludo prohibito potest arbitrio iudicis hoc inquirentis puniri. nu. 16</i>	187		
<i>ludentes in scena, qui dicuntur Histriones, sunt infames. nu. 14</i>	187		
<i>lusuformis pœna est, vt mutuum repeti non possit. num. 19</i>	ibid.		

M

<i>Malum corporale permittitur propter bonum corporale. nu. 17</i>	263
<i>malum multipliciter toleratur. nu. 8. & numero 9</i>	263
<i>malum maius tripliciter vitari potest. nume. 10</i>	ibid.
<i>malum nunquam est permittendum pretextu boni. nu. 13</i>	263
<i>malum corporale nõ esse permittendum pro bono spiritali qualiter intelligatur. numero 14</i>	ibid.
<i>malum non est ab aliquo permittendum, vt alius euitet maius malum. nu. 15</i>	ibid.
<i>malum quod incivili vsurarius, dicitur maximum peccatum propter quattuor. numero 46</i>	266
<i>malis de duobus minus esse eligendum, qualiter intelligatur. num. 16. f. 263. & numero 34</i>	265
<i>mandans clericum percipi, an & quando sit excommunicatus. nu. 17</i>	179
<i>mandans vt furtum faciat, an teneatur furti. num. 35</i>	131
<i>manus impositio triplex in sacramentis. numero 21</i>	20
<i>maritus & vxor ad paria iudicantur. nume. 66</i>	48
<i>mater mortua an debeat aperiri, vt puer extractus baptizetur. nu. 33</i>	15
<i>materia semel transubstantiata iterum ad verba alterius non transubstantiabitur. num. 18</i>	201
<i>matrimonium an sit consummatum, si non sit facta seminum commixtio. numero 79</i>	50
<i>matrimonium à religioso, & in sacris contractum an sit nullum, & sit excommunicatio. nume. 80. fol. 50. Sed quid si contraxit,</i>	f 2

Index omnium Sententiarum

<p><i>traxit, & non consummauit.</i> nu. 81 50</p> <p><i>matrimonium per mulierem contractū quæ machinata est mortem mariti cum occisore mariti, an sit nullum.</i> nu. 82 <i>ibid.</i></p> <p><i>matrimonium triplex.</i> nu. 8 41</p> <p><i>ad matrimonium quæ necessaria, & precipue consensus.</i> nu. 9. & 10 41</p> <p><i>matrimonium inter mutos esse potest. & quæ in eo consideranda.</i> nu. 11 42</p> <p><i>matrimonium contrahi potest solo voto continentia.</i> nu. 64 48</p> <p><i>matrimonium contractum patre cogente quando valeat.</i> num. 44 46</p> <p><i>matrimonium, si filia absque licentia patris contrahat, an pater eam dotabit.</i> numero 44 <i>ibid.</i></p> <p><i>matrimonium contrahi potest per procuratorem.</i> nu. 32 44</p> <p><i>Qui super hoc debet habere speciale mandatum.</i> nu. 33 <i>ibid.</i></p> <p><i>matrimonium consummatum an dissoluatur si sponsa sit antellata, vel per vitam heremiticam, aut per ordinem sacrum.</i> num. 71. cum seq. 49</p> <p><i>matrimonium duplex, spirituale, & corporale, & primum qualiter contrahatur.</i> num. 1 40</p> <p><i>matrimonium in gradibus prohibitis per infideles contractum soluitur, si conuertantur ad fidem.</i> nu. 26 44</p> <p><i>matrimonium inter fidelem, & infidelem esse non potest.</i> nu. 27 <i>ibid.</i></p> <p><i>matrimonium inter infideles soluitur, si unus ex eis conuertitur, quod secus est de hereticis.</i> nu. 23. & seq. 43. & 44</p> <p><i>matrimonium metu contractum an validum sit.</i> num. 14 60</p> <p><i>Et quid si contrahatur propter probabilem suspicionem metus.</i> nu. 15 61</p> <p><i>matrimonium metum contractum in duobus casibus ratificatur per copulam inde sequentem.</i> nu. 36. f. 45. Et copula quos effectus pariat, num. 55 47</p>	<p><i>matrimonium multas habet prerogativas, & multa specialia.</i> numero 13. & num. 14 42</p> <p><i>matrimonium non debet contrahi ante tæpus discretionis.</i> nu. 51 46</p> <p><i>matrimonium pluribus nominibus appellatur.</i> nu. 5 41</p> <p><i>matrimonium, ut filius contrahat, pater cogere non potest.</i> nu. 39 45</p> <p><i>matrimonium non est sine sacramento.</i> numero 17 43</p> <p><i>Qui post contractum matrimonium mutat animum seruandi bona matrimonij, an illud teneat.</i> nu. 40 <i>ibid.</i></p> <p><i>matrimonia vel sponsalia à parentibus contracta an filios obligent ad contrahendū.</i> nu. 40. 41. & 42 45</p> <p><i>matrimonij definitio, & sex, quæ ex ea colliguntur.</i> num. 4 41</p> <p><i>matrimonij cause, quæ.</i> nu. 12 42</p> <p><i>matrimonij nulla causa inducitur esse possunt.</i> num. 22 43</p> <p><i>matrimonij contractus potest fieri diebus festis, sed copula carnalis, vel solemnitates, non.</i> num. 22 90</p> <p><i>ad matrimonij validitatem tria requiruntur.</i> num. 15 43</p> <p><i>matrimonij variæ etymologia.</i> nu. 6 41</p> <p><i>matrimonij institutio duplex.</i> nu. 7 <i>ibid.</i></p> <p><i>matrimonij vinculum duplex.</i> nu. 70 49</p> <p><i>in matrimonio sacramentum principalis est, quam fides, vel proles.</i> numero 16 43</p> <p><i>matutina an diuidantur in nocturnum, & Laudes matutinales.</i> nu. 36 211</p> <p><i>medicus in quibus causis peccet in suo officio.</i> num. 43 116</p> <p><i>membra quæ inungenda sunt in extrema vocationis adhibitione.</i> numero 12. fol. 27. & num. 33. 28</p> <p><i>mendicans ad ordinem non mendicantium transiens an incidat in pœnas in suo ordine mendicantium statutas.</i> nu. 25. 245</p>
---	---

Secundæ partis Decif. Aurearum.

mendicantes transeuntes ad non mendican- tes, & recipientes, sunt excommunicati. num. 22	245	excusata à mortali. nume. 18	79
mensa Abbatis licet debeat esse cum hospiti- bus, & peregrinis, frequenter tamen Ab- bas debet esse cum fratribus. nume- ro 25	232	Vsura etiam in minimo constituit peccatum mortale. nu. 19	ibid.
merceri, & multa alia facere diebus festis non licet nu. 12. & seq.	89	minimum quod inspiciatur in obscuris, qua- liter intelligatur. nu. 25	217
mercatus diebus festis adire an sit peccatum mortale. nu. 20	90	minor potest exercere iurisdictionem præ- sente maiore in octo casibus. nu. 66.	205
merces conducens per vim ad locum probi- bitum, pœnam non meretur. nume- ro 50	137	minister an conficiat, si non intendit confice- re, si habet intensionem faciendi genera- liter quod facit Ecclesia. num. 24	26
meretrices quare ab ecclesia tolerentur. nume- ro 36	265	minister vnus saltem sufficit in missis priua- tis. nu. 31	202
metus excusans qualis esse debeat. nume- ro 1	59	ministrans alijs sacramentum Eucharistia, vel confessionis in peccato mort. mortali- ter peccat. nu. 30	235
metus an sit iustus, relinquatur iudicis arbi- trio. num. 2	ibid.	ministrans in ordine, quem non habet, quam pœnam patietur. nu. 24	195
metus leuior indicatur cadere in feminam, quam in hominem. nu. 3	ibid.	miraculum vt sit, quatuor requiruntur, alijs nisi illa concurrant, non est miraculum. num. 42	93
metus in sententiæ prolatione, an annullat il- lam. num. 18	61	missa, conuenientius dicitur qua die illo cur- rit. nu. 41	203
mibi vindictam, & ego retribuam quomodo intelligatur. nu. 15	82	missa in consecratione à quo sit cantanda. nu. mero 26	98
militare ex sui natura non est peccatum. nu- me. 19	264	missa non est de substantia consecrationis sed de solemnitate. nu. 8	96
miles ad præceptum Domini an licet bella- re possit, si dubium est an bellum sit ius- tum. nu. 26	122	missa pro defunctis an possit cantari die do- minico. nu. 44	203
Et quid de amicis & cognatis Domino nõ subditis. nu. 27	ibid.	missa pro quibus sit dicenda. nu. 35	203
minimum habetur in consideratione in duo- bus casibus. nu. 21	70	missa dicenda est de sancto, etiam si anniuersa- rium veniat in illa die. nu. 36	ibid.
minimum non semper excusata à mortali. num. 28	217	missa regulariter dicenda, & audienda est in ecclesia. num. 45	203
minimum non excusata peccato mortali in multis casibus. num. 16	70	missam audiens extra parochiam non pec- cat, & satisfacit præcepto. num. 73. & 74. & 77	206
Vt in simonia, vbi datur intellectus ad o- es quaestiones, de Simonia. nume- ro 17	ibid.	missa peculiare qua sunt. nu. 38	203
Vt & furtum de minima re quandoque non		missæ priuata non debent voce adeo alta cele- brari, vt impedimento esse possint missæ maiori. num. 43	ibid.
		missæ tam publicæ, quam priuata cantari in diebus solemnibus an possint, & quando. nume. 47	203
			missis.

Index omnium Sententiarum.

<i>missis in votivis an debeat dici Gloria, & Symbolum.</i> nu. 39	203	<i>ecclesiam secundum officium clericale.</i> nume. 24	210
<i>missas dicere votivas, vel audire non est peccatum.</i> nu. 42	203	<i>monachus in apostasia ordinatus ad sacros sine dispensatione Papa non ministrat.</i> numero 24	241
<i>miseri cordiæ petitio non probat culpam.</i> numero 58	117	<i>monachus in Canonem incidens à quo absolvendus.</i> nu. 35	180
<i>miserij, sacrificij & sacramenti discrimen.</i> num. 5	2	<i>monachus iniuriam sibi factam remittere non potest, sicut nec filius.</i> nu. 10	106
<i>mysterijs plenus est ritus qui observatur in consecratione ecclesiarum.</i> nu. 7	96	<i>monachus non debet uti camisis lincis, & molibus vestimentis.</i> nu. 35	246
<i>moderamen inculpatæ tutelæ in tribus consistit.</i> nu. 27	115	<i>monachus non debet recipere numeram.</i> numero 42	221
<i>modus cognoscendi metum præcisum à conditionali traditur.</i> nu. 6	59	<i>monachus non dicitur, dum est novitius.</i> numero 75	224
<i>modus in visitatione tenendus.</i> nu. 69	255	<i>monachus non habens administrationem, quando possit elemosinam largiri.</i> numero 39	221
<i>monachus administrans potest habere pecuniam.</i> nu. 32	221	<i>monachus existens in scholis multa facere potest.</i> nu. 40	ibid.
<i>monachus ad quamcunque dignitatem supremam promovetur potest.</i> nu. 1	226	<i>monachus non obligatur ad peccatum mortale, nisi quo ad tria substantialia.</i> numero 6	214
<i>monachus Episcopatu renuncians, an remaneat Canonicus ecclesiæ.</i> num. 2	ibid.	<i>monachus non potest habere beneficia simplicia.</i> num. 12	226
<i>monachus potest promovetur ad dignitates inferiores pontificalibus.</i> nu. 3	ibid.	<i>Item alia beneficia non curata etiam principalia.</i> num. 13	ibid.
<i>monachus ad dignitates seculares, nec collegiatas, nec curatas non promovetur potest de iure.</i> nu. 4	ibid.	<i>monachus quando, & in quibus casibus possit præfici hospitali.</i> nu. 14	ibid.
<i>monachus ad dignitates curatas promovetur potest.</i> num. 5	ibid.	<i>monachus potest esse Vicarius Episcopi.</i> numero 15	227
<i>monachus ad quædam tenetur propter votum, & ad quædam ex consequentia.</i> numero 13	215	<i>monachus quando potest præfici ecclesiæ, semper requiritur licentia sui prælati.</i> numero 16	ibid.
<i>monachus arma tenens in quatuor casibus non est excommunicatus.</i> nu. 8	182	<i>monachus quare ad dignitates transire non possit invito Abbate, & clericus invito Episcopo.</i> sic num. 17	ibid.
<i>monachus assumptus ad Episcopatum, vel Cardinalatum qualiter se conformabit in divinis officijs.</i> num. 20. & 21	227	<i>monachus non potest disponere de pannis, quos portat.</i> nu. 70	223
<i>monachus factus parochus non est absolutus ab aliquo speciali officio, ad quod ex voto tenetur.</i> nu. 23	227	<i>monachus spoliata cappa, non potest agere interdictio, unde vi.</i> num. 71	ibid.
<i>monachus promotus ad curam, an sit solutus ab observantijs regularibus.</i> numero 24	ibid.	<i>monachus non potest stare extra claustrum monasterij ad suam vitam de voluntate</i>	

Secundæ partis Decif. Aurearum.

<i>te Abbatis . num. 18</i>	220	<i>monachus factus Cardinalis non potest testari. nu. 89</i>	225
<i>monachus, & canonicus regularis equiparantur, quia ipse etiam potest renocari. num. 19</i>	<i>ibid.</i>	<i>monachus habens patrem regem, an ei succedat. num. 90</i>	<i>ibid.</i>
<i>monachus nullus debet carnes comedere in refectorio. num. 1</i>	229	<i>monachus tempore necessitatis potest facere elemosynam de bonis monasterij sine consensu Abbatis. nu. 21</i>	130
<i>monachus potest licentiari, & doctorari. numero 31</i>	228	<i>monachus vagabundus cum habitu non est apostata. num. 10</i>	240
<i>monachus potest assumi in magistrum, si mittitur à superiore. nu. 32</i>	<i>ibid.</i>	<i>monacho facta iniuria nõ competit actio, sed monasterio, nisi in casibus. nu. 9</i>	105
<i>monachus si se ingerit ad magistrerium, est repellendus. nu. 33</i>	228	<i>monacho si relinquitur, intelligitur relinquere monasterio. nu. 73</i>	224
<i>monachus factus Episcopus potest carnes comedere. num. 34. & seq.</i>	<i>ibid.</i>	<i>monachum dimittentem habitum per integrum diem, non peccare mortaliter pluribus rationibus demonstratur. nu. 1. 214.</i>	214
<i>monachus factus Episcopus potest sibi facere commatrem. nu. 36</i>	<i>ibid.</i>	<i>Licet contrarium tãquam verius affirmetur, ut nu. 9. & 26</i>	215 & 217
<i>monachus potest præfici ecclesiæ curata in collegium. num. 7</i>	226	<i>monachi commorantes cum Dominis Cardinalibus an satisfaciunt conformando se in diuinis officijs cum dictis Dominis. numero 22</i>	227
<i>monachus translatus ad suam parochiam, absolutus est ab abbate. nu. 8</i>	<i>ibid.</i>	<i>monachi communicando cum Abbate excommunicato, an sint excommunicati. num. 34</i>	246
<i>monachus factus parochus, tenetur ad diuinum officium parochiale. num. 9</i>	<i>ibid.</i>	<i>monachi exempti an si velint, possint per episcopum absolui. nu. 39</i>	181
<i>monachus factus parochus, vel Episcopus, potest esse solus. nu. 10</i>	<i>ibid.</i>	<i>monachi extra claustrum nunquam debent esse soli, nisi deputati ad curam animarum, vel fierent episcopi. nu. 8. & seq.</i>	244
<i>monachus potest à claustro solui in tribus casibus. num. 11</i>	<i>ibid.</i>	<i>monachi in multis equiparantur cum Canonicis regularibus. nu. 38</i>	246
<i>monachus promotus ad curam, tenetur accedere ad synodum. nu. 26</i>	228	<i>monachi in quibus casibus possint baptizare. num. 43</i>	116
<i>monachus assumptus ad curam animarum, assumptus intelligitur ad officium pradi-candi. num. 27. & 28</i>	228	<i>monachi in quibus loca debeant seruare silentium. nu. 39</i>	247
<i>monachus quale votum emittat. nu. 30.</i>	83	<i>monachi non debent in eadem domo alij vti fulgidis vestibus, & alij sordidis. numero 2</i>	243
<i>monachus, quando dicatur habere proprium. num. 26</i>	220	<i>monachi non debent venationi vacare, præsentiam exhibendo. nu. 16</i>	169
<i>monachus, qui promouetur ad sacerdotium quam scientiam debeat habere. nu. 26. 37</i>	37	<i>monachi non habentes administrationes multata facere nequeunt. nu. 38</i>	221
<i>monachus, quod dicatur melior clerico, qualiter intelligatur. nu. 36</i>	242		
<i>monachus, seu Canonicus regularis in Episcopum promotus, nec testari potest. numero 87</i>	225		
<i>monachus factus Episcopus quod acquirit, acquirit Episcopatus. nu. 88</i>	<i>ibid.</i>		

Index omnium Sententiarum.

monachi non possunt testari, nec ad pias causas. nu. 85	225	monitio debet incipere à nobilioribus, & maioribus. nu. 30	265
monachi, qui sciente Abbate pecuniã tenent, an sint proprietarij. nu. 91	225	monitio iudicialis, ubi est necessaria, trina requiritur. num. 2	190
monachi quare vocentur Domini. numero 65	205	mortem evitare valens, sed non mutilationẽ, occidendo non est irregularis. numero 22	114
monachi tempore generalis interdicti debent abstinere à communionem. nu. 9	234	mulier an debeat permittere se ab alio tangi mala intentione. nu. 62	267
Item ex causa, si sunt inhabiles. numero 10	ibid.	mulier de ordine mendicantium transiens ad non mendicantes, est excommunicata. numero 24	245
Item si non sunt in monasterio. nu. 11. ibid.	ibid.	mulier habet ius petendi debitum, & contra. fallit in casibus. nu. 65	48
monachis circa baptismum que sint prohibita. num. 42	16	mulier per vim absolutam oppressa, non peccat. nu. 58	267
monialis potest in capitulis, & claustris foras suas exhortari. nu. 7	35	mulier per vim corrupta an habeat aureolã. nume. 59	ibid.
monialis S. Clare an licitè cum licentia possit concedere sorori cellam cum ornamentis suis visibus deputatam in morte. numero 72	223	mulier si adulteratur, pœna in aliquibus locis imponitur viro. nu. 61	213
moniales S. Clare habent proprium in communi. num. 69	ibid.	mulieri non licet se occidere, ne ab alio corruptatur. nu. 60	267
moniales nullo modo permittuntur cum clericis, aut monachis habitare. numero 12	189	mulieres omnes in Canonem incidentes à quo absolvendæ. nu. 20	179
moniales debent esse sub perpetua clausura. num. 13	ibid.	multiplicationem nõ reiterare delictum, qualiter intelligatur. nu. 12	129
monialibus licet prælatis nõ est licitum prædicare. nu. 29	246	multitudini detrabitur de severitate pœnæ. num. 31	265
monasterium monialium quod alteri subest, per quem visitabitur. nu. 111	259	multitudini non parcitur quo ad culpam. nume. 32	ibid.
monasterium quando obligetur pro pecunia à religioso mutuo accepta. nu. 41	221	mutatio formæ verborum sex modis potest contingere in baptismo. nu. 25	10
monasteria debent tenere magistrum idoneum. num. 32	246	mutatio vocum manente eodem significato verborum non vitiat baptismum. numero 26	ibid.
monasteria exempta qualiter cognoscantur. nume. 106	259	mutilare aliquem membro in quibusdam casibus licitum. nu. 16	106
monasteria non exempta singulis annis visitari debent per ordinarios locorum. numero 104	259	mutuum quid. nu. 12	140
monasteria monachorum nigrorum debent visitari per Abbates. num. 112	259	mutuum quid à commodato differat, vel in quo conveniant. nu. 13. & seq.	ibid.
monasteriorum exemptorum due sunt species. nume. 105	259	mutuum duplex formale, & interpretatiuum. nume. 15	ibid.
		mutuum non est dare decem vinas pro decem	

Secundæ partis Decif. Aurearum.

cem alijs reddendis. nu. 63	146	negocia, quæ sine peccato vix exerceri possunt. num. 6	165
mutuum qualiter à locatione differat. numero 34	143	negocia quadam illicita de per se, & quadam per accidens. numero 7. & numero 11.	165
Item quando accipitur vsura ab inimicis fidei. num. 36	ibid.	negocia sunt regulariter interdicta constitutis in sacris. nu. 8	ibid.
mutui materiale, & formale quid. numero 16	141	negocia secularia criminalia sunt clericis penitus interdicta. nu. 13	166
mutuare cum spe lucri, potest fieri, sed non propter spem. nu. 22	141	negocia civilia spectantia ad forum ecclesiasticum tractantur clerici. nu. 14	ibid.
mutuans socio, ut restituat vsurario sortem, & vsuras, an sit vsura. nu. 38	143	negocia pertinentia tantum ad forum seculare principaliter clericis sunt interdicta. num. 15	ibid.
mutuans pecuniam communitati ut durante debito non teneatur ad collectas, an sit vsurarius. num. 39	ibid.	neophytus quandoque ordinari potest. numero 48	39
mutuans iniuriato, ut remittat iniuriam, an committat vsuram. nu. 40	ibid.	neophyti ut non promoueantur, quare fuerit institutum. nu. 47	39
N		nil inde sperantes in mutuo quid significet. num. 23	142
Necessitas illicitum facit licitum, & multa de necessitate. nu. 29	115	nobilitas an transferatur ad liberos. numero 9	197
necessitas an excuset à fornicatione. numero 30	ibid.	nobilitatis ratio habenda est in multis. numero 9	196
necessarium in sacramentis dicitur triplex. numero 15	3	non residens citatus veniens debet manere. num. 9	198
negligentia non discutiendi conscientiam quando mortalis. nu. 81	206	nonalia quæ sint. num. 44	160
negociationes ex causa necessitatis licitum est clericis exercere. nu. 26	167	nouitius egrediens monasterium intra annum probationis an restituet alimenta monasterio. num. 33	84
negocium quid differat à negociatione. numero 1	164	nullus debet bis baptizari, vel sacris ordinibus initiari, etiam si mortuus resurrexerit. nu. 10	2
negocium seculare triplex. num. 2	ibid.	nuncio simplici iurato an sit credendum. numero 25	73
negotium à negociatione differt. nu. 3	ibid.	nuptiæ secunda an debeant benedici. nu. 48. & seq.	46
negotia civilia, quæ ad forum ecclesiasticum, vel seculare pertineant. nu. 4	165	nuptiæ non benedicuntur proprie, sed ipsæ persone. nu. 50	ibid.
negotia grauius Episcopis referuntur. numero 9	191	nuptialis solemnitas quare in quibusdam diebus feriatas sit prohibita, redditur ratio. num. 23	91
negocia illicita possunt fieri licita ex causa. num. 25	166		
negocia quæ prohibita. nu. 10	165		
negocia ex tempore sunt illicita dupliciter. num. 11	165		
Pariter ex loco. nu. 11	ibid.		

Index omnium Sententiarum.

O

O bedientia triplex potest assignari. numero 31	238	do alium & alia decem <i>Anemaria</i> . numero 27	ibid.
obediens motus qualis sit. nu. 32	238	occiso hominis licita non dicitur homicidium. nume. 2	112
obedientie fructus est multiplex. nu. 33. ibi.		occidens præter intentionem an teneatur de homicidio. nu. 39	116
obedientiam promittens non videtur alicui duo substantialia regule promittere. numero 65	213	offendere tertium, à quo quis nullam recipit iniuriam, an sit licitum. nu. 23	114
obedire magis tenentur monachi Abbati, quàm Episcopo. nu. 29	238	offendens potest se subijcere iudicio offensi pro satisfactione iniuria. <i>Limita</i> . numero 29	108
obediendum an sit alicui, cum peccet precipiendo. nu. 34	239	offensus est precibus suadendus, non cogendus, ut remittat iniuriam. nu. 17	127
obediendum cui, & Priori, vel Abbati aliud precipienti. num. 25	238	officium diuinum comprehendit missam. numero 39	211
obediendum in omnibus magis est, Papæ quàm alijs prælatis. num. 26	238	officium vniuersiusque explicatur, & omnibus his officijs vsus est Dominus in propria persona. nu. 6	30
obediendum an sit Papæ, si vellet includere professum in monasterium magis arctum. num. 27	ibid.	officium dicentes syncopando, peccant mortaliter, & Syncopa qua. nu. 1	267
obediendum quod sit magis potestati maiori, fallit in multis casibus. nu. 28	ibid.	officium omittentes quatuor peccata committunt. num. 2	ibid.
oblatio, & donatio, quæ præsumatur gratis fieri. nu. 17	141	In officio quatuor genera personarum tenentur dicere. <i>Domine exaudi orationem meam</i> . nu. 5	208
oblatio quæ sit à fidelibus ad altare, est voluntaria, nisi in quatuor casibus. numero 6	156	Pro officio impertiendo nihil à prælato recipiendum nisi in casibus. nu. 37	252
oblationis species tres. nu. 5	ibid.	oleum triplex consecratur in die cana Domini. num. 56	23
oblaciones factæ in oratorio in missis, quibus applicentur. num. 48	204	oleum non consecratum appositum consecrato totum efficitur consecratum. numero 57	ibid.
oblaciones quandoque sunt respuenda. numero 7	156	omnis, qui reliquerit patrem, aut matrem, multipliciter exponitur. nu. 24	238
oblati non perpetui non gaudent privilegio. num. 31	175	opus seruile triplex. nu. 6	89
obligatio iurata plures habet effectus, quam non iurata. nu. 8	71	operationes multa sunt licite die festo. numero 31	92
obligatio pueri quæ sit per patrinum, an sit propriè votum. nu. 6	7	operario conuoluentas ea lege, ut soluant ieiunium, non sunt immunes à peccato. numero 17	102
obligati ad horas an possint per alium satisfacere. nu. 27	210	oratio, vel capitulum, quod dicitur ab uno, alij audientes dicuntur dixisse. numero 17	209
obligati dicere Rosarium, vel coronam, an satisfaciunt dicendo altera tims, vel vni Pater, & de eadem, & interim, dicen-			orationes,

Secundæ partis Decif. Aurearum.

orationes, quæ communiter dicuntur le secre
te, quare ita dicantur. nu. 5 204
oratorium potest in domo edificari, & ibi
erigi altare de licentia Episcopi. nume-
ro 49 204
oratorium qualiter differat ab ecclesia. nu-
mero 50 204
oratorium si polluitur, an reconcilietur ut
ecclesia non consecrata. nu. 24 98
In oratorio an candela vendi possint. nu-
mero 28 167
oratoria an possint per Episcopum visitari.
num. 49 253
An gaudeant immunitate ecclesiarum. nu
mero 50 *ibid.*
oratoria publica, & priuata, & quæ publi
ca. num. 52 254
oratoria publica possunt ab Episcopo visita
ri, & procurari. num. 54 254
oratoria priuata quæ sint. nu. 54 *ibid.*
In oratorijs non debet celebrari sine autho
ritate Episcopi. nu. 50 253
ordo multipliciter accipitur. nu. 1 29
ordo quid dicatur. num. 2 *ibid.*
Est verè, & propriè sacramentum. nu-
mero 3 *ibid.*
Institutum à Christo Domino. nu. 4 *ibid.*
ordo non confertur baptismo non suscepto.
num. 11 31
ordo presbyteratus potest conferri non ha-
benti ordines minores. nu. 23 195
ordo qualitercunque conferatur siue grada-
tim, siue per saltum, character imprimi-
tur. nu. 21 194
ordo redditur strictior non solum ex institu-
tione prima sed etiam ex constitutionibus
postea editis. nu. 17 240
ordo sacer dupliciter potest considerari. nu-
mero 4 193
ordo viuentium secundum regulam S. Fran-
cisci est triplex. nu. 67 223
ordinis sacramenti quæ sit virtus, quique ef-
fectus. nu. 25 32

De ordinis sacramento quædam sunt de ne-
cessitate, quædam de precepto. nume-
ro 20 37
ordinis susceptionem impedit sexus fami-
licus. nu. 6 35
ordinem diaconatus conferens extra tempo-
ra, an possit conferre ordinem subdiacon-
natus. num. 19 194
ordinem per saltum ignoranter accipiendi pa-
nitentia iniungitur sibi cauidè supplendo
quod per iniuriam omissum est. nume-
ro 22 194
ordines alij maiores, qui & sacri dicuntur,
alii minores, & non sacri. Et ordo sacer
dupliciter dicitur. nu. 16 31
ordines furiuè quadrupliciter recipi possunt.
num. 25 195
ordines maiores quibus in temporibus con-
ferantur. nu. 14. f. 194. & quid de mino-
ribus. num. 20 *ibid.*
ordines omnes an vnum, vel plura sint sacra-
menta. num. 23 32
ordines omnes secundum Canonistas nume-
ro continentur nouenario, sed verè secun-
dum Theologos septenario. num. 5. f. 29.
& num. 9 30
ordines recipientes à schismaticis, & excom-
municatis carent ordinis executione. nu-
mero 12 34
ordines sacri debent conferri in Ecclesia epi-
scopali. nu. 17 194
ordines minores, & consecratio ubi facien-
da. num. 18 *ibid.*
ordines septem conuenienter sunt in Ecclesia
Dei. num. 14 31
ordines sacros Episcopus solus confert: Sed
licentia illius conferendi ad multos spectat.
num. 3 193
ordinari nullus debet sine examine. nume-
ro 1 35
Fallit, ut num. 4 *ibid.*
ordinari quis non potest nisi à proprio Epi-
scopo. nume. 5 193

Index omnium Sententiarum

ordinandus debet esse sobrius, & sobrietas duplex. nu. 32.	38	cramenta, licet non tollendi. nu. 3	374
ordinandus monogamus, & non bigamus esse debet, & quis is dicatur. num. 29.	38	papa in officio sine ratione non dispensat. nu. 34	211
ordinandus non sit Neophytus, & quis sit Neophytus. nu. 46.	39	papa non potest condere leges contra divinam scripturam. nu. 10	237
ordinandus non sit percussus, qui dupliciter dicitur. nu. 42	39	papa solet precipere multipliciter. numero 11	ibid.
ordinandus non sit litigiosus, & quare. nume. 43	ibid.	papa potest concedere decimas pro bello iusto. nu. 43	123
Non sit cupidus, & cupiditas triplex. numero 44	ibid.	papa potest concedere monacho, ut perpetuo sit extra claustrum. nu. 22	220
ordinandus pudicus, & moribus ornatus esse debet. nu. 38	38	papa potest eximere parochianos a potestate curati circa confessiones. nu. 38	211
ordinandus debet esse hospiti alii: qua triplex est. num. 39	ibid.	papa potest licite concedere indulgentias omnibus contra Sarracenos. num. 17. f. 120.	120.
ordinandus debet habere gratiam in docendo, & in quo versetur. num. 40	ibid.	item pro hac causa imponere decimas. num. 40	123
ordinandi circa morum qualitates quales esse debeant. nu. 28	37	papa potest prioratum manualemente concedere religioso possidendum perpetuo. numero 15	252
ordinatus per vim conditionatam, an teneatur ad castitatem. nu. 13	194	papa, qui potest simplici sacerdoti committere, ut conferat confirmationem, an possit laico. nu. 30	20
ordinarius minister Confirmationis est solus Episcopus. nu. 29	20	papa respectu honorum ecclesie an habeat latissimam potestatem. nu. 9	110
Origenes nec somnum, nec cibum sumebat sine lectione. nu. 26	185	papa sacerdotem rite ordinatum inhabilitare, ut non conficiat, an possit. numero 13	202

P

P aganorum ritus aliquando ecclesiato-leravit. nu. 51	267	papa sicut certissimum est posse indicare bellum an etiam prelati, & clericis. nume. 34. & nume. 36. fol. 122. & numero 37	123
papa ab aliquo in missa non benedicitur. nume. 62	205	papa si concessit sacerdoti potestatem christi mandati, deinde prohibuit, qua non obstante christi manit, an aliquid faciat. numero 32	20
papa, an, & quando possit transfere Episcopatum inuitum de Episcopatu ad alium. nume. 7	110	papa, vel Princeps rem sibi non subdito auferre non potest. nu. 16	111
papa an habeat dispositionem latissimam in beneficialibus sine causa. num. 13	110	partes litigantes non possunt per iudicem seculari ad concordiam compelli. numero 16	127
papa auferens beneficium alicui sine causa, an peccet. nu. 14. & seq.	110	partiarum tenentur ad gabellas pro parte fructuum eos contingentium. nu. 65	162
papa: & Imperator an ardua tractare possint absque consilio procerum. nu. 40.	68		
papa habet potestatem disponendi super sa-			

paro-

Secundæ partis Decis. Aurearum.

parochiani sunt admonendi, & non cogendi ut missam audiant in quibusdam festis in parochia. nu. 75	206	hoc facere sine auctoritate superioris, num. 41	155
pater, & filius qualiter censeatur eadem per sona, declaratur. nu. 24	153	patronus si vergit ad inopiam, est alendus per ecclesiam. nu. 4	147
pater etiam quod iniustum est pro obedientia bonum est. nu. 7	237	Sed quid si sua culpa. nu. 5	ibid.
patrini an teneantur ad baptizati infantio- nem. nu. 5	7	patroni an debeant simul, vel singuli, ut sin- guli presentare. nu. 19	153
patronus aliquem instituire in ecclesia non potest sine Episcopi consensu. nume- ro 16	148	patroni an possint pacisci ut alternis vicibus presentent. nu. 15	152
patronus non consequitur in ecclesia nisi ius presentandi. nu. 17	ibid.	patroni non se ingerant in ijs, que ad sacra- mentorum administrationem spectant. num. 42	155
patronus an possit renunciare iuri patrona- tus in preiudicium legitimorum heredum. num. 36	154	patroni quando propter discordiam nolunt conuenire, quid faciendum. nu. 12	152
patronus cur sic appelletur, & de alijs eius hominibus. nu. 1	151	patronata beneficia clericorum legatus po- test conferre, sed non laicorum. nume- ro 33	154
patronus ex vi iuris patronatus consequi- tur potestatem presentandi. nu. 3	151	Sed si clericus, & laicus sint simul patro- ni. nu. 34	ibid.
patronus in qua ecclesia habeat ius patro- natus, quando mutatio fit in noua, vel in veteri. nu. 20	148	paupe potest implorare officium iudicis, con- tra diuitem, ut ei subueniat. nu. 49	132
patronus intra quod tempus debet actualiter presentare. nu. 7. & nu. 9	152	pauperes in casibus Papæ reservatis qui pos- sunt ab Episcopo absolui. nu. 28	180
patronus laicus, & clericus qualiter differ- rant. nu. 29	154	pax an rupta dicatur per furtum commis- sum ex vno de duobus qui pacem fece- runt. nu. 39	131
patronus laicus presentans indignum, non priuatur potestate presentandi. nume- ro 21	153	pax & remissio facta cum vniuersante, an prosit quo ad liberationem pauperum. nu- mero 45	116
patronus licet seipsum non tamen filium pre- sentare potest. nu. 22. & 23	ibid.	pacem inter homines sex cause impediunt. Et bellum quid differat a seditione, sub nu- mero 8	119
patronus non potest vendere ius alimentan- di. nu. 6	147	peccator recidians grauius puniendus. nu- mero 3	190
patronus post adeptum ius patronatus non potest illud augere. nu. 42	149	peccatum non est per viam mutui præter sor- tem consequi id, quod aliis erat debitum. num. 26	142
patronus, quando in absentia superioris pos- sit eligere, & presentare, Presentatio qualiter fieri debeat. numero 10. & nu- mero 11	152	peccatum occultum grauius est manifesto, quodam respectu. nu. 9	101
patronus quot modis spernatur. nu. 40	153	peccatum in quale sit mortale ad discernendum. num. 4	114
patronus datus ad presentandam, an possit		peccata mortalia quando dimittantur per perceptionem eucharistiæ. nu. 82	206

Index omnium Sententiarum. 2

peccatorum vitia in genere tangere est licitum. nu. 12	171	permissio est comparatiua, vt ecclesia non obstante voto castitatis permittat contrahere matrimonium. num. 39	265
pecunia proprietarij tota sepelienda est, licet agatur de prauidicio charitatis. numero 5	219	permissio praestans iuuamen, quae. numero 7	262
pecuniam accipere pro indicando fure an liceat. nu. 36	131	permissio rationis est permitti minus multum ad euitandum maius. nu. 4	262
per baptizandi actum quis non dicitur habere curam animarum. nu. 22	14	permissio secundum Io. Andr. potest tripliciter accipi. nu. 5	ibid.
percutere an in dubio intelligatur ad defensionem, vel ad vindictam. num. 33	116	permissiois, & tolerantia materia vbi agatur. nu. 1	262
percutiens clericum, non nisi a summo Pontifice absoluitur. nu. 1	178	permitti aliquid dicitur multipliciter. numero 3	262
Siue percutiens sit publicus, siue occultus. num. 2	ibid.	persona magna potentia, & delicata, an a Papa absoluantur, relinquatur arbitrio Episcopi. nu. 29	180
percutiens clericum, in minoribus, incidit in excommunicationem, fallit in multis casibus. num. 37	176	petens se promoueri, si praelatus suus nolit, an sit promouendus. nu. 5	35
percutiens legatum, vel Cardinalem, potest ab eo absolui. nu. 10	171	piscatio an licita sit. nu. 10	168
percutiens sacerdotem Religiosum, qui a suo monasterio recessit, sub pretextu accedendi ad superiores, an sit excommunicatus. nu. 19	174	plenitudo gratiae multiplex. nu. 9	18
peregrinatio longissima an sit iusta causa non deserendi habitum. nu. 15	215	plenitudo potestatis Papa an procedat in clericos respectu bonorum patrimonialium, nume. 17	111
peregrinationis causa multa licens, quae alias non licerent. nu. 12	184	pluries vadens ad locum, vbi conceditur indulgentia, an toties illam consequatur. numero 8	128
periuirium multipliciter dicitur. nu. 1	78	paena alluitur ratione potentiae. numero 30	180
periuirium secundum Decretistas capitur pro probris, & improbris. nu. 2	ibid.	paena clerici venatoris quanam sit. numero 22	169
periuirium in se, & secundum se est malum. num. 6	78	paena clericorum, vel religiosorum se immiscentium negocijs secularibus. numero 29	167
periuirium an maius crimen homicidio, & adulterio. nu. 7. & seq.	78	paena confitentium ordines extra tempora statuta. nu. 15. & 16	194
periuirium magna emphasi prohibetur, & quare. nu. 10	79	paena illiterati ordinati quae sit. nu. 27	27
periuirus an sit non soluens tempore statuto. nume. 10	54	paena originalis peccati est quadruplex. numero 14	14
periuirantis poenam quando infamia, & de alijs poenis. nu. 11. & seq.	79	paena quando diuersae imponuntur, in quatuor casibus vna non tollitur per aliam impositam. nu. 16	191
permissio comparatiua non excusat a peccato. num. 33	265	paena quinque imponuntur pro adulterio. numero 14	ibid.

Secundæ partis Decif. Aurearum.

penitentiæ sacramentum omnibus præstan- dum. Fallit in tribus casib. nu. 53	6	præminentia inter ordines quæ. nu. 24.	32
potestas quadruplex dicitur. nu. 15	34	præferendus quis sit inter Doct. nu. 2.	196
præfata, & modus canonizandi Sanctum. num. 41	93	prælatus an, & quando possit dispensare cir- ca usum rei cum religioso. nu. 27	220
præceptum confessionis in laicis est semel in anno. nu. 1	233	prælatus an possit dispensare cum subdito si per proprio habendo. nume. 23. & nu- mero 34	220. & 221
Sed quid in monachis. nu. 6	234	prælatus an teneatur præcipua facere cum consilio subditorum. nu. 10	197
præceptum de honore parentum cum sit af- firmatiuum, obligat pro loco, & tempo- re. num. 22	238	Et quid de Papa, & Imperatore. n. 10. ibi.	
præceptum licet omnino sit adimplendū, ta- men fallit. num. 25	264	prælatus malus quibus nominibus vocetur. nume. 5	230
præceptum secundo nubendi propter evitan- dam incontinentiam est consilij. nume- ro 28	264	prælatus multum debes vigilare ad expel- lendum vitium proprietatis. nu. 6	219
præceptum ecclesiæ transgrediens, an sem- per peccet, & qualiter. nu. 8	101	prælatus quando possit inuocare potestatem temporalem pro recuperatione rerū sua- rum. nu. 56	117
præceptis medicorum an agrotantibus sit li- citur vii. nu. 16	102	prælatus, qui dispensat circa usum rei absq; causa, peccat. nu. 30	210
præcepta papalia etiam grauiora sunt adim- plenda. nu. 8	237	prælatus, qui per suum silentiū suffert, quod monachus sit proprietarius, peccat mor- taliter. num. 32	221
nisi quod præciperetur, generares scādalum, vel peccatum. nu. 9	ibid.	prælatus quibus insignijs possit uti in aliena digressi. nu. 24	202
Et Papæ non est obediendum, si subuerse- retur fides. nu. 9	ibid.	prælatus regularis potest repudiare legatiū factum Ecclesiæ sine superioris consensu. num. 26	245
præcipimus quandoque ponitur pro permit- timus. nu. 3	262	prælatus religiosus visitationi non resisteus, sed tantum excipiens se exemptum, an possit excommunicari. num. 79	256
præcipitans se ad euadendum inimicum, an peccet. nu. 35	265	prælatus verberans monachum, vel clericū, an sit excommunicatus. ponuntur qua- tuor casus. nu. 33	175
preceum recipiens a sure, ut non reuelet, an si reuelauerit, possit sur agere contra ip- sum. nu. 37	131	prælati aliter tenentur ad correctionem, & aliter subditi. nu. 54	267
preces porrigere alicui defuncto, quem sau- ctum quis credit, an liceat. nu. 38	92	prælati habentes inuifdictionem episcopalem possunt monachos absolueri. num. 36. & vide nu. seq.	180
predicator quibus virtutibus debeat esse or- natus. nu. 41	38	prælati an possint absolueri nouitios. nu- mero 38	ibid.
predicatoris officium est in multis priuile- giatum. nu. 29	228	prælati inferiores ab Episcopis, an iure præ- lationis possint dare literas commenda- titiæ. nu. 8	193
predicatione verbi Dei quis efficitur multis modis indignus. nu. 11	231		
predicari quæ debeant coram indignis. nu- mero 7	230		

Index omnium Sententiarum?

praelati laborare debent, & ministerium suū implere circa animas. nu. 127	197
praelati regulares in professione dant cucul- reodam; & scapularem cum caputio. nu. 31	217
praelatorum appellatione qui comprehendū- tur.	163
praelatis ecclesie incumbit hortari subditos, ut se exponant periculo pro fide. nume- ro 35	116
presbyter cum clerico, an solus inuigat in sacram. extr. vñt. nu. 27	29
presbyter de mandato praelati conducens ho- mines armatos pro tuitione castri, an se- cuta mutilatione sit irregularis. nume- ro 41	123
presbyter ex osus populo potest remoueri, si ministrando timetur scandalum. nume- ro 8	110
presbyter fornicans non committit simplicē fornicationem. nu. 20	192
presbyter in peccato mortali est suspensus quo ad se tantum. nu. 3	200
presbyter non solemnem, sed an priuatā be- nedictionem det presente Episcopo. nu- mero 61	205
presbyter prohibitus celebrare, an possit e- xerere sacerdotalia, & quae eas sunt. nu- mero 72	206
presbyter propter membri debilitatem, vel deformitatem probibetur missam celebra- re. nu. 71	206
presbyter si deprehenderit, vel dubitauerit se non esse baptizatum, quid faciet. nu- mero 8	35
presbyter sine culpa priuatur altaris mini- sterio. nu. 22	111
presbyter solus non potest solemniter cele- brare. nu. 30	202
Si presbyter vngens deficiat, an alius suc- cedat in adbibitione sacr. extrema vñt. nume. 14	27
presbyteri officium quale, & quando à Do- mino institutum. nu. 8	30
presentatio facta à pluribus ut valeat, quae necessaria. nu. 18	153
presentatio facta per illum, cui fuit legatum ius patronatus, quando valeat. nume- ro 26	154
presentatio, quae non tenet, nō adimit ius ite- rum presentandi. nu. 30	154
In presentatione persona presentata non computatur in numero presentantium, quod secus est in electione. nu. 27	154
presentandi potestas inter laicum, & cleri- cum pulchra quaestio. nu. 17	153
presentandi potestas ut ad Episcopum de- uoluatur, qualiter intelligatur. nume- ro 31	154
presentandi tempus quod currere incipiat à die vacationis beneficii secundum com- Fallit in duobus casibus. num. 5. & nu- mero 6	152
Ad presentandū laicus habet menses qua- tuor, ecclesiasticus sex, & quare. nu- mero 4	152
presentatum per patronum Episcopus si a- liis est dignus, non potest repellere. nu- mero 32	154
prestantes auxilium ad delinquendum quan- doque pari pena cum principali tenentur. num. 49	137
princeps ad compromittendum quando com- pellat partes. nu. 19	127
princeps an possit sine peccato Iudaeos expel- lere à suo regno, & eis bona auferre. nu- mero 60	138
principis quod omnia sint, qualiter intelliga- tur. nume. 5	110
primitia quid, & quare introducta. nume- ro 3	156
primitia cui danda, & quota pars. n. 4. ibid.	
prior claustralium an possit absoluerre illos in canonem incidentes. nu. 41	181
prior debet habere Zelum secundum scien- tiam. nu. 20	232

Secundæ partis Decif. Aurearum.

prior electus, vel si est perpetuus absque causa renocari non potest, sed manualis sic. nu. 14	232	procuracionis loco an possit haberi pecunia. nume. 89	257
prior, qui est post Abbatem, quibus qualitatibus debeat esse ornatus. nu. 18.	232	procuraciones an clericis interdicitur. Et quid de tabellionatu. num. 20. & 21	166
prioratus à Papa concessus regulari in vita non potest ab eo remoueri per superiorem sine causa. nu. 79	224	professio facta à coniuge altero in scio in duobus casibus tenet, & in multis minimè. nu. 77. & seq.	50
privilegium concessum religiosis super decimas an extendatur ad familiares. numero 48	160	professio inualida an excuset à recitandis horis. nu. 28	210
privilegium fori difficilius perditur, quam privilegium canonis. nu. 4	172	professio ante sextumdecimum annū est nulla. num. 29	ibid.
privilegium utendi pontificalibus qualiter intelligatur. num. 59	204	professio in religione quod nullum absoluat ab obligatione diuini precepti, qualiter intelligatur. nu. 21	238
privilegium canonis licet quis renunciare nequeat verbo, potest tamen factio. numero 6	173	professio tacita quando fiat. nu. 42	85
privilegium quandoque quis consequitur ex fraude. nu. 13	179	professionem emittens infra annum in ordine mendicantium, & infra annum exiēs & transiens ad alium, non est excommunicatus. nu. 23	245
procuratio quid, & quotuplex. nu. 84.	257	professus cui magis obediat, patri carnali, vel spirituali. num. 18	237
procuratio consistit in virtualibus. Et horum nomine quæ contineantur. numero 85	ibid.	professus clam contrahens matrimonium an sit suspectus de hæresi. nu. 28	246
procuratio datur in signum subiectionis. numero 86	ibid.	professus in monasterio collapso non potest transire ad strictiorem, si alia monasteria non sint collapsa. nu. 16	240
procuratio an episcopo debeat cum ecclesia reconcilietur. nu. 15	97	promissio ad consultantum votum sola non sufficit, nisi sit deliberatio. nu. 6	81
procuratio debetur pro visitandis istis pijs locis. nu. 48	253	promissio iurata continens diuersa facta, si vnum non seruatur, est etiam seruanda. num. 4	62
procuratio debita Episcopis non præscribitur, nisi in casibus. nu. 101	258	promissio seruanda est facta principaliter Deo, licet per aliam partem nõ seruatur. num. 5	ibid.
procuratio exigitur in consecratione, & visitatione. num. 38	252	promotionem ad ordines tria impediunt. numero 19	240
procuratio in pecunia an ab inuito possit exigi. nu. 90	257	promouendus ad sacros ordines debet saltem in tribus esse sufficiens, & examinari. nume. 21	209
procuratio licet regulariter debeat pro vno die, tamen quandoque potest haberi pro pluribus diebus. nu. 98	258	propositum, quod in solis finibus cogitationis stat, an obliget apud Deum. numero 3	81
procuratio quandoque non debetur. numero 88	257	proprietas consistit in pecunia, muneribus,	
procuratio ut pro visitatione, sic pro consecratione recipi potest. nu. 13	96	h literis,	

Index omnium Sententiarum

<p>ästeris, & in propria uoluntate . numero 46</p> <p>proprietates tollit fundamentum religionis, et viam perfectionis. nu. 7</p> <p>proprietatis vitium quam sit graue ex multis ostenditur, & quam illa sint, vide num. 1</p> <p>propriarius est voti transgressor, & idola tra, atque Apostata. nu. 2</p> <p>propriarius est mendax Spiritui sancto. num. 3</p> <p>propriarius est sepeliendus in sterquilinio cum pecunia. num. 4</p> <p>protestatio clandestina non releuat protestationem. num. 5</p> <p>protestatio non tollitur, quando metus esset cadens in constantem virum in copulam. num. 57</p> <p>protestatio, quod omnia, quae faciet, non facit animo contrahendi matrimonium, an matrimonium excludat, si verba proferat ad illud contrahendum. nu. 38</p> <p>protestatio facta ab aliquo quod iuramentum fuerit per metum extortum, non iuuat. num. 10</p> <p>prudencia in ordinando quae necessaria, & quotuplex. nu. 35</p> <p>psalmistatus, & tonsura non sunt ordines, nu. 11. & 12</p> <p>puer absolutus in puerili etate pro enormi laesione adueniente pubertate uon debet ire Romam. nu. 9</p> <p>puer extrahens statim est baptizandus & ecleritas quando reprobetur, vel committitur. nu. 34</p> <p>puer non debet extrahi a matre adhuc uiuente, ut baptizetur. nu. 32</p> <p>puer qui totaliter non est natus, an possit baptizari. nu. 26</p> <p>pueri baptizati incontinenti mortui an sint canonizandi. nu. 40</p> <p>pugnare contra Sarracenos licitum est, sed non contra Iudaos. nu. 15</p>	<p>212</p> <p>219</p> <p>219</p> <p>ibid.</p> <p>ibid.</p> <p>ibid.</p> <p>190</p> <p>47</p> <p>45</p> <p>60</p> <p>38</p> <p>30</p> <p>178</p> <p>15</p> <p>15</p> <p>15</p> <p>92</p> <p>120</p>	<p>punitur quis absque sua culpa in multis casibus. num. 21</p>	<p>111</p>
Q			
<p>Quae sint uoluntariae iurisdictionis exercentur in die festo. nu. 28</p> <p>quastio pulchra de conuerso. nu. 64</p> <p>quidam deuotus Beatae Virginis dicere solet bis missam in hebdomada ad eius honorem. num. 40</p> <p>quodcunque uerbum est uniuersale. numero 11</p>	<p>91</p> <p>213</p> <p>203</p> <p>140</p>		
R			
<p>Rapina grauius est delictum, quam furtum. nu. 5</p> <p>Furtum triplex, & unum alio improbius. num. 6</p> <p>ratibatio in delictis ut retrotrahatur, iri necessaria sunt. nu. 83</p> <p>recipere ad usuram sine peccato an quis possit. num. 61</p> <p>recipiens ordinem sciens se esse ignarum, an peccet. nu. 23</p> <p>recitare officium omittentes qua pena puniri possint. nu. 38</p> <p>reclamatio quod matrimonium fuerit metu contractum coram quibus fieri debeat. num. 37</p> <p>reconcilianda est Ecclesia propter homicidium commissum a seipso. nu. 23</p> <p>reconsecranda Ecclesia in quatuor casibus est. num. 18</p> <p>rector semel reddens rationem, an possit iterum cogi. nu. 57</p> <p>regimen ad animarum ubi quis assumitur, assumitur ad officium praedicandi. numero 23</p> <p>regula ad discernendum quam iuramentata Papa, vel Episcopus dispenset. numero 4</p>	<p>128</p> <p>128</p> <p>50</p> <p>146</p> <p>37</p> <p>211</p> <p>45</p> <p>98</p> <p>97</p> <p>254</p> <p>241</p> <p>74</p>		
<p>regularis</p>			

Secundæ partis Decif. Aurearum.

regularis an possit elemosinam largiri, numero 11. & seq.	232	religiosus nouitius gaudet privilegio Canonis, & fori. nu. 19	235
regularis an possit resistere Abbati pro sola voluntate reuocanti illum à prioratu. numero 83	225	religiosus ob obedientiam aliquando debet bonum intermittere. nu. 5	236
regularis grauius punitur, si in morte fuerit inuentus proprietarius. nu. 11	219	religiosus obediendo in prosperis, an & quando mereatur. nu. 3	236
regularibus pro vestimentis potest aliquid assignari, idem de Monialibus. numero 35	221	religiosus per dimissionem habitus est apostata, & excommunicatus. numero 11	240
religio strictiori an ex strictiori clausura iudicetur. num. 13	240	religiosus de strictiori transiens ad laxiorem religionem non est Apostata. numero 12	ibid.
religio una qualiter sit altera strictior. numero 14	ibid.	religiosus promotus ad Episcopatum, an absoluetur ab obedientia. num. 25	227
religionis accidentalia. nu. 24	220	religiosus quando possit uti vestibus pretiosis. nu. 7	244
religiosus an, & quando possit esse procurator, vel executor. nu. 15	244	religiosus, quod temerè dimittens habitum fiat ineligibilis, qualiter intelligatur. numero 18	245
religiosus an obediat Abbati expresse prohibenti elemosinam in necessitate. numero 11	232	religiosus recedens inconsulto suo superiore, an sit Apostata. nu. 10	244
religiosus an possit esse fideicommissarius aut eligere sepulturam. nu. 12	244	religiosus scribens memoriale de distribuendis aliquibus in morte, an sit proprietarius. nu. 14	219
religiosus claustralis, an possit esse vicarius Episcopi. nu. 13	ibid.	religiosus tantum, qui est religionis approbatus, incidit in excommunicationem, ministrans sacramenta. uu. 16	234
An Episcopi coadiutor, vel delegatus ordinarij. nu. eod.	ibid.	Idem religiosus nouitius. numero 17. & sequen.	ibid.
An arbitrator vel arbiter, sub numero 14	ibid.	religiosus, vt nil habeat, nisi quod Abbas permiserit, qualiter intelligatur. numero 25	220
religiosus an tenatur subuenire patri in extrema necessitate existenti. numero 19	238	religiosus vt possit bona retinere vsque ad vitam, non valet, licet ita sit consuetudo. num. 48	222
religiosus dicens meus liber, an peccet mortaliter. nu. 8	219	religioso, cui fuit relicta certa quantitas, si illam expendit ad suum libitum, est proprietarius. nu. 15	219
religiosus debet discerni à laico ex habitu. num. 32	217	religioso si fuerit aliquid donatum, ita, vt non sit monasterij, vtrum rata sit talis habenda donatio. nu. 37	221
religiosus in duobus casibus potest cogi, vt sit executor. nu. 20	245	religiosi ministrantes sacramenta alijs religiosis, an incidant. num. 23	235
religiosus an possit à claustro auocari. numero 21	ibid.		
religiosus ministrans sacramenta parochiano an incidit in censuram. nu. 24	215		
religiosus non potest procuratorem substituere. nu. 17	244		

Index omnium Sententiarum

religiosi an sint aliqui, qui possint matrimo- nium contrahere & habere proprium.	religiosorum pœna consensentium eucharis- tiam laicis, vel clericis. nu. 13	234
num. 59	223	
religiosi an teneantur obseruare omnia con- silia euangelica. nu. 2	religiosis non licet vngere infirmos, nisi ha- beant curam animarum. nu. 35	236
ibid.	ibid.	
religiosi apostata & peiores efficiuntur alijs pec- catoribus. nu. 35	reprasalia de se sunt prohibita, tribus ta- men concurrentibus sunt licita. num. 14.	242
religiosi in quibus locis teneantur seruari silentium. num. 1	& seq.	106
230	reliquiæ an possint alicui Ecclesiæ concedi absque auctoritate Papæ. nu. 2	94
religiosi ministrantes sacramenta mercena- rijs, & scolaribus, an incidant in censu- ram. num. 25	235	
235	reliquiæ sanctorum an possint causa deuotio- nis furtiuè tolli. num. 3	ibid.
religiosi ministrantes sacramenta siue in vi- ta, siue in morte, incidunt in censuram. nu- mero 26	ibid.	
ibid.	reliquiæ si de loco tollantur, an sit execrata Ecclesia. num. 4	ibid.
religiosi an possint sacramenta conferre in monasterijs. nu. 17. Et quid si ex priuile- gio conferant. num. 28	ibid.	
ibid.	reliquiæ de nouo inuentæ an sint venerandæ, num. 10. 11. & 12	94. & 95
religiosi ex priuilegio conscrunt sacramenta hospitibus, peregrinis, & infirmantibus in monasterio. num. 29	ibid.	
ibid.	reliquiæ vendi non possunt, & quare. nu- mero 7	94
religiosi non in omnib. tenentur obedire suis superioribus. nu. 30	238	
238	reliquiæ sanctorum non debent passim osten- di. num. 8	ibid.
religiosi non possunt male ablata, sibi, vel fratribus applicare. nu. 29	135	
135	reliquiarum loco in altari an sit laudabile po- nere corpus Christi. nu. 6	94
religiosi peccant inducendo testatores ad sibi debita, vel male ablata relinquendum. nu- mero 33	246	
246	reliquias an in processionibus possint abs- que peccato in minoribus constitui, por- tare. nu. 9	94
religiosi priuilegiati super animalia, an ani- malia, qua commiscentur cum illis reli- giosorum sint priuilegiata. nu. 49	160	
160	remedia falsa sunt abijcienda. nu. 7	201
religiosi quam cautelam debeant habere in loquendo. nu. 3	230	
230	renatos nequaquam posse intrare in re- gnum cælorum quomodo intelligatur. nu- mero 13	9
religiosi quibus casibus sint immunes à deci- mis, vel non. nu. 57	161	
161	reseruatio partis bonorum facta ab intran- te monasterium vt ad suum libitum dispo- nat, an & quando valeat. num. 9. & nu- me. seq.	219
religiosi quòd non habeant liberum arbitriũ qualiter intelligatur. nu. 1	236	
236	respondens quantum humana fragilitas finit, non peccat. nu. 3	35
religiosi quoties obligantur celebrare, vel eis melius sit quotidie celebrare, quàm absti- nere. num. 35	236	
236	res sacræ pro redemptione captiuorum pos- sunt vendi. nu. 44	123
religiosi retrahentes à solutione decimarum quando excommunicati sint. nume. 68.	163	
& seq.	163	
	rem ablatam per vim, an liceat illam, vel aliquid æquiualens recuperare. nume- ro 49	124
	rerum quadam sunt, quarum vsus consistit in ipsa consumptione, & quadam non num. 7	139
	rigor iuris quando temperetur. nu. 11.	179

Secundæ partis Decif. Aurearum.

ritus paganorum aliquando ecclesia toleravit. nu. 51 267
ritus obseruatus in Consecratione ecclesiarum plenus est mysterijs . num. 7 96
rochetum quid, & quando eo utantur episcopi. nu. 21 202

S

S*accum pecunia capiens in via, an committat furtum. nu. 41* 131
sacerdos consecrat, non obstante Papæ prohibitione. nu. 37 21
sacerdos dans hostiam non consecratam peccatori occulto, peccat in idolatria. numero 8 201
sacerdos degradatus secundum communem celebrans conficit. nu. 11 201
sacerdos in multis casibus debet vti stola, inter quos est, quando ministrat Eucharistiam. nu. 31 235
sacerdos an in supradictis casibus, de quibus, num. 31. veniat excommunicandus. nu. 32 *ibid.*
sacerdos, qui de mandato Episcopi conduit armatos in castro, ut illud custodirent, si exurgente pugna, multi fuerint mortui, sacerdos non erit irregularis. numero 5 182
sacerdos rite ordinatus secundum clauas ecclesie conficit. num. 1 200
sacerdos seuis se immiscens, an perdat priuilegium canonis, vel furi. nu. 42 177
sacerdos si pulsans campanam aliquis casu interficiatur, an sit irregularis. numero 59 117
sacerdos si solus celebrat, an & quando possit. num. 34 203
sacerdos simulans celebrare, & nõ celebrans grauissimè peccat. nu. 6 201
sacerdos sine vestibus sacerdotalibus celebrans mortaliter peccat. num. 14 201
sacerdotes deuenientes ad proiectionem cal-

cearum in loco publico an sint absoluentis à summo Pontifice. nu. 17 174
sacramentum aliquod pertinet ad cultum diuinum tripliciter. nu. 21 3
sacramentum Altaris tria requirit. numero 2 24
sacramentum extrema vnctionis, ut cetera sacramenta tria necessariò requirit. numero 9 27
sacramentum generatim sumptum multipliciter sumitur. num. 1 95
sacramentum onne debet suscipere ieiunus. num. 13 19
sacramentum ordinis appellatur sacramenta dignitatis. nu. 24 4
sacramentũ triplex in matrimonio designatur. nu. 25 *ibid.*
sacramentum ordinis, quando probabiliter dubitatur an quis receperit, quid faciet. num. 27 195
sacramentum vnum est dignius altero multis ex causis. nu. 23 4
sacramenti Etymologia. nu. 6 2
sacramenti definitiones plures, & magistralis vltima. nu. 7 *ibid.*
sacramenti duplex diuisio. quedam reiterabilia, & quedam irreiterabilia. numero 9 2
Ad sacramenti necessitatem duo sunt necessaria. num. 19 3
sacramenti ad necessitatem quatuor requiruntur. nu. 23 25
sacramenta à suis presbyteris parochialibus sunt recipienda. nu. 26 4
sacramenta in forma Ecclesie collata ab hereticis, sunt rata. num. 27 4
sacramenta à quibus præstanda. nu. 29. ibi.
sacramenta interdici tempore quæ permittantur. nu. 31. & 34. f. 4. & nu. 42 5
sacramenta nouæ legis ad duo ordiuntur. num. 20 3
sacramenta plura, vel pauciora dicens quæ septem, est Anathema. nu. 1 1

sacra-

Index omnium Sententiarum.

<i>sacramenta septem dicuntur salutaria. Item quaedam veneratoria, ministratoria, & preparatoria. nu. 1</i>	1	<i>scientia defectus, quod toleretur in Abbate qualiter intelligatur. nu. 22</i>	241
<i>sacramenta, quæ cum unctiõne chrismatidis conferuntur, signaculo crucis perficiuntur. nu. 19</i>	19	<i>scholaris occupatus circa studium literarum, an mane dicendo omnes horas, an sit excusatus. nu. 14</i>	208
<i>sacramenta, quæ per se sortiuntur effectum, etiam contra præceptum superioris, imprimunt characterem. num. 35</i>	21	<i>scholastici unde dicti. nu. 4</i>	52
<i>sacramenta quæ damnatis ad mortem concedenda. nu. 43</i>	5	<i>scrutinium duplex in ordinandis. numero 2</i>	35
<i>sacramenta salutaria quare sint septem. num. 3</i>	2	<i>scurrilitas maximè ut in omnibus præcipue tamen vituperatur in clericis. numero 1</i>	186
<i>sacramenta specialia, aliàs voluntaria quibus conveniant nu. 16</i>	3	<i>securitas redeundi datur quibus & veniendi. num. 8</i>	126
<i>sacramenta nouæ legis sunt instituta à Christo Domino. nu. 17</i>	ibid.	<i>senior an debeat prius loqui in deliberando, vel iunior. num. 6</i>	196
<i>sacramenta triplici de causa sunt instituta. num. 18</i>	ibid.	<i>sententia Saluatoris explicatur, Est, est. Non, non. & Iacobi, ante omnia fratres nolite iurare omnino. nu. 7</i>	53
<i>sacramenta tria significant. nu. 22</i>	4	<i>sententiam diuortij si constat non esse legitimè latam, an illa restituat virum uxori repetenti, si ille sit factus sacerdos. numero 74</i>	49
<i>sacramentorum essentialia. nu. 9</i>	8	<i>sepultura an deneganda veniant alicui danti nato ad mortem, vel ad furcas suspensio. num. 45</i>	5
<i>sacramentorum quæ sint proprietates. numero 14</i>	3	<i>sepultura ecclesiastica carere debet quicumque decedens in peccato mortali. numero 12</i>	219
<i>sacramentorum quædam necessaria, & aliæ voluntaria, & quæ necessaria. numero 13</i>	2	<i>sepultura non est priuandus decedens ex facinoroso actu, si in puncto mortis contemnitur. nu. 13</i>	ibid.
<i>sacramenta an liceat à malis ministris suscipere. num. 28</i>	26	<i>seruitores, & ministri audientes missam hinc inde discurrentes, quando missæ satisficiant. nu. 79</i>	206
<i>sacramenta ministrans an debeat illa denegare peccatoribus. nu. 34</i>	236	<i>seruo facta si fuerit iniuria competit actio domino & si filio patri. nume. 7. & numero 8</i>	105
<i>sacrum quando trahat, vel non trahat ad se non sacrum. nu. 31</i>	99	<i>serui excommunicationis capaces non sunt mittendi ad Papam pro absolutione, nisi ex culpa dominorum. nume. 13. & numero 19</i>	179
<i>sanctus qua consequatur per canonizationem. nu. 36</i>	92	<i>seruales non debent in numero monialium computari. nu. 30</i>	246
<i>sarraceni appellantur pagani, & quare Saraceni appellentur. nu. 5. & 6</i>	133		
<i>sarraceni qui sint, & qui dicantur episcopi. nume. 4</i>	133		
<i>scena quid, & unde dicta. nu. 15</i>	187		
<i>scientia humanitatis in celo, quæ debet esse in priore, in quo consistat. nu. 22</i>	232		
<i>scientia quæ necessaria in promouendis ad ordines. nu. 25</i>	37		

Secundæ partis Decis. Aurearum.

sex genera hominum sunt, quæ vota emittere non possunt. num. 23	83	studium maledictum, per quod dimittitur officium divinum. nu. 33	211
Episcopus, clericus secularis, num. 24. servus, nume. 25. puer. vide nu. 26. vxor, nu. 27. nisi in duobus casibus.		studens tam in Theologia, quàm in iure Canonico potest ex privilegio percipere fructus. nu. 24	199
signa ad cognoscendam ecclesiam collegiatam, quæ sint, remissiuè. num. 3	147	suadens alicui vt se exponat periculo pro patria, si moriatur, an suadens sit irregularis. & quid si pro fide Christi. nume. 34. & 36. f. 116. & nu. 35	122
silentium non seruare & camisis vti quod peccatum in monacho sit. nu. 40	247	subdiaconus habet duos actus. Et in quo actu imprimatur character. nu. 20	31
similitudo, & dissimilitudo inter utrumque. nume. 2	40	subditi per præcepta, & monita sunt corrigendi. num. 43	242
synagogas de nouo facere Iudæi non possunt. num. 15. & 16	134	substantialia religionis sunt tria vota, nu. 10. & 24	219. & 220
synagogas quare permittat ecclesia, & vt se sua colant. nu. 17. & 18	ibid.	subueniendum est in extrema necessitate de proprio, & non alieno. ru. 2	109
Sobrietas quibus personis specialiter conueniat. nu. 33	38	subueniendum quandoque est deuenienti ad egestatem culpa sua. nu. 31	115
sobrietas quare Ecclesiæ ministris indicatur. nu. 34	ibid.	successor an possit vestigia prioris visitatoris diligenter inquirere. nu. 58	254
sobrietas quibus conueniat, & quare ministris ecclesiæ, assignantur quinque rationes, nu. 21. & seq.	184	successores iurantium, an sint periuri veniendo contra statutum iuratum. nu. 30.	66
solui potest aliquid ultra sortem ratione dâni vitandi. nu. 62	146	summus Pontifex, quandoque sine causa potest à iuramento absoluerè. nu. 15	76
sponsus non est cogendus ducere sponsam in futurum in quinque casibus. nu. 38	47	superior dicitur, qui est immediatus, vt Abbas, vel prior. nu. 16	244
sponsalia contrahens cum aliqua, si se carnaliter cognosci permittat, secuta copula præsumitur pro matrimonio. numero 53	46	superior quis sit, qui licentiam potest concedere ad vsu. nu. 53	222
sponsalia de futuro quinque modis contrahuntur, & duodecim dissoluantur. nume. 61. & 63. & sponsalia vnde dicantur. nu. 62	47	superior tollens statutum vniuersitatis iuratum, an illi de vniuersitate teneantur ad obseruationem iuramenti. nu. 27	66
sponsaliorum duæ sunt species. nu. 59	47	suspensio multiplex. nu. 4	200
statutum præmians indicantem suum, non intelligitur de indicante seipsum. numero 25	153	suspensus à diuinis officiis non potest missam cantare. num. 2	ibid.
statutis proprio iuramento confirmatis, an liceat alicui venire contra. tu. 23	65		
statuentes an ex rationabili causa possint statuta tollere absque periurio. num. 24. 25. & 26	66		

T

Tabellio, qui in spiritualibus potest esse clericus, an possit alteri demandare. num. 23

166

tabellio ecclesiasticus non debet consicere instrumentum in secularibus. nu. 24. *ibid.*

tabernaculum

Index omnium Sententiarum.

<i>tubernam an liceat Clerico habere. numero 30</i>	167	<i>cuperandum castra. numero 26</i>	127
<i>taciturnitas in horis diuinis persoluendis in religiosis est multum reprehensibilis. numero 8</i>	230	<i>treuga Canonica non gaudent diffidati. numero 5</i>	125
<i>taciturnitas in peccatorum confessione reprobat. nu. 9</i>	ibid.	<i>treuga tempus comprehenditur sub tempore belli. fallit in duobus casibus. numero 12</i>	126
<i>taciturnitas mala est in veritatis defensione. num. 10</i>	ibid.	<i>treuga tempore qua persona gaudeant securitate. nu. 7</i>	126
<i>taciturnitas offensi secuto homicidio an causet irregularitatem. nu. 47</i>	116	<i>treuga tempore Christianis furari Christianos detentos à paganis est peccatum, nisi in duobus casibus. nu. 24. & seq.</i>	127
<i>taciturnitas prædicationis in prelato est peccatum, & in religiosis. num. 4</i>	230	<i>treugam canonicam Episcopi non seruantes an peccent. nu. 9</i>	126
<i>taciturnitas prædicatoris quandoque non est peccatum. num. 6</i>	230	<i>treugam si una pars frangit, an sit licitum alteri frangere. nu. 11</i>	126
<i>tactura materie an sit de essentia sacramenti. nu. 22</i>	32	<i>treuga finita an sine alia diffidatione possit bellum exerceri. nu. 13</i>	126
<i>teneus rem ab ecclesia in emphyteusim, vel censum, an soluat gabell. is. nu. 66</i>	162	<i>treuga quare constituantur. nu. 3</i>	125
<i>testis non potest diebus festis iurare, sed bene deponere. num. 21</i>	90	<i>treugas frangens est excommunicandus. numero 14</i>	126
<i>tolerantia Papæ quâdo inducat dispensationem, remissiuè. nu. 18</i>	263	<i>tributum leuantes à Iudæis ob permissionem usurarum, sunt excommunicati. numero 55</i>	137
<i>tolerans malum inuitus vi absoluta non peccat. num. 57</i>	267	<i>tutela triplex, testamentaria, legitima, & dauiua. num. 17</i>	166
<i>tolerandi quare sint mali. nu. 64</i>	268	<i>tutelas quas clerici suscipiant. nu. 16.</i>	166
<i>tolerandum non est malum spirituale ad cuiusmodi corporale. nu. 55</i>	267		
<i>consuræ effectus off. nu. 13</i>	31	V	
<i>transgressor Canonis qua pœna puniatur. num. 22</i>	264	V <i>Acandum est diebus festis circa quinque. num. 27</i>	91
<i>translatio debet fieri cum causa rationabili, & bono cambio, fallit in Papa. numero 11</i>	110	<i>velum quadruplex in iure pontificio assignatur. num. 39</i>	99
<i>transsubstantiatio non fit, si sacerdos audiens missam diceret verba Canonis, sacerdote celebrante, & tacente. nu. 10</i>	201	<i>venatio arenaria clericis indistinctè prohibetur. nu. 3</i>	167
<i>treuga quid & quare sic appelletur. numero 1</i>	125	<i>venatio adulatoria, quam faciunt bistriones est illicita. nu. 4. f. 168. & de triplici adulatione. nu. seq.</i>	ibid.
<i>treuga duplex est, conuentionalis, & canonica, & canonica quibus diebus obseruanda. nu. 2</i>	125	<i>venatio saluosa, quæ fit cum clamore illicita, vel licita est, quatuor de causis. numero 6</i>	ibid.
<i>treuga an sit fracta, si pagani redeant ad re-</i>		<i>venatio saluosa licita est laicis, nisi ratione temporis. num. 7</i>	ibid.

Secundæ partis Decis. Aurearum.

<i>venatio saluosa illicita est ratione persona</i>	<i>cato & aliquando sine peccato . nume-</i>
<i>viris ecclesiasticis, Episcopis, clericis, &</i>	<i>ro 12</i>
<i>mon. num. 8</i>	<i>231</i>
<i>venatio saluosa licita est clericis in quatuor</i>	<i>vestis sacra quamdiu in ea adest forma, non</i>
<i>casibus. num. 9</i>	<i>est iterum consecranda. nu. 30</i>
<i>venatio magis prohibetur, quam piscatio,</i>	<i>vestes alia comeniunt religiosis, alia cleri-</i>
<i>& quare. nu. 11</i>	<i>cis, & alia laicis. nu. 6</i>
<i>venatio multipliciter dicitur. nu. 1</i>	<i>vestimentis ecclesiæ debent esse honesta, &</i>
<i>venatio oppressiua indistinctè est prohibita</i>	<i>sacrata. nu. 28</i>
<i>clericis, laicis verò quando bellum iniu-</i>	<i>viaticum posse dari morientibus qualiter in</i>
<i>flam. num. 2</i>	<i>telligatur. nu. 41</i>
<i>venatio religiosi an sit omni tempore illicita.</i>	<i>vicarius datus à Capitulo sede vacante, non</i>
<i>num. 13</i>	<i>potest absoluerè à casibus, cuius absolu-</i>
<i>venatoribus aliquid dare, an & quando liceat.</i>	<i>tionem Papa mandauit alternatiuè Episcopo, aut Vicario. num. 22</i>
<i>num. 17</i>	<i>250</i>
<i>vendens rem in ludo, de euisione non tenetur.</i>	<i>vicarius datus à Capitulo absoluit à casibus referuatis Episcopo. nu. 23</i>
<i>nu. 22</i>	<i>251</i>
<i>vendentes victualia ultra pretium à lege taxatum peccant, licet tolerentur. numero 43</i>	<i>vicarius habens speciale mandatum quam visitationem facere possit. nu. 11</i>
	<i>249</i>
<i>ueniens contra iuramentum toties periurat, quoties contra illud venit. nu. 16</i>	<i>vicarius, quando possit dare licentiam ordinandi. nu. 2</i>
<i>80</i>	<i>192</i>
<i>venerandus non est sanctus, donec per Papam sit approbatus. nu. 13</i>	<i>vicarius si deliquit in actu visitandi, Episcopus tenetur. nu. 95</i>
<i>95</i>	<i>258</i>
<i>verberibus alterius voluntariè si se subiiciat vnus de domo, an alij eiusdè domus possint agere actione iniuriarum. numero 30</i>	<i>vicarij in multis casibus literas commendatitias clericis concedunt. nu. 10</i>
<i>108</i>	<i>193</i>
<i>verberans clericum excommunicatum est excommunicatus, nisi in duobus casibus. nume. 37</i>	<i>vim vi in multis casibus non licet repellere. num. 24</i>
<i>176</i>	<i>114</i>
<i>verbum commune appositum in materia graui efficitur præceptiuum. numero 11</i>	<i>vincula duo magis ligant quàm vnum. numero 1</i>
<i>213</i>	<i>68</i>
<i>verbum, & elementum simul iunctum sunt necessaria ad baptismum. num. 18</i>	<i>vinum immoderatiè sumptum multa mala parit. nu. 19</i>
<i>9</i>	<i>184</i>
<i>verbum otiosum quid sit, & quos pariat effectus ex Beato Bernardo. nu. 10</i>	<i>vinum non bibens an possit promoueri ad sacerdotium. nu. 23</i>
<i>69</i>	<i>185</i>
<i>verba Apost. 12. ad Rom. Nou vos metipfos defendentes, exponuntur. nu. 16</i>	<i>vinum si factum est acetum, non potest confici, sed quid si via est ad ascendum, vel est agrestis, nume. seq. sed an de multo. nu. 14. vel de aquarena, num. 15. sed an de vino colto cum speciebus. num. 16.</i>
<i>82</i>	<i>omnia videantur: 25</i>
<i>verba impropriantur, secundum subiectam materiam. nu. 5</i>	<i>vinum vitis est materia sacramenti Eucharistiæ. num. 11</i>
<i>214</i>	<i>24</i>
<i>veritatem occultare quandoque fit cum peccato & aliquando sine peccato. numero 19</i>	<i>vir percutiens clericum in fraudem uxoris, an pro absolutione teneatur ire Romam. nume. 19</i>
	<i>179</i>

Index omnium Sententiarum.

<i>vir ut dormiens cum uxore non intret ecclesiam, est consilij. nu. 27</i>	264	<i>deponant vota sua ad locum habitatio- nis suae. nu. 41. f. 253. & nu. 107</i>	259
<i>virgines violenter corruptae non consecran- da. num. 40</i>	99	<i>visitator regularis an possit mittere pro fra- tribus, ut in eos visitationis officium exer- ceat. nu. 121</i>	260
<i>visitatio an possit per eundem repeti. nume- ro 58</i>	254	<i>visitator quid faciet, si inuenerit aliquem dis- famatum. & dignum correctione. nu- mero 122</i>	ibid.
<i>visi- tatio an tollatur per compensationem. num. 81</i>	257	<i>visitator extra suam legationem an possit praeicipere monachis in sua legatione, vel extra. nu. 123</i>	ibid.
<i>visitatio Archiepiscopi debet esse persona- lis, si potest. nu. 39</i>	252	<i>visitator deputatus in Tuscia non potest vi- sitare fratres de Lombardia eo venien- tes causa peregrinationis. nu. 124.</i>	ibid.
<i>visitatio generalis dioecesis an fieri possit per vicarium Episcopi. nu. 10</i>	249	<i>visitator si sibi denegetur aditus an possit frangere portas ecclesiae. nu. 59</i>	254
<i>visitatio Monachorum ad Abbates spectat, & visitatio de consuetudine ad Archidia- conum, & Archipresbyterum. nume- ro 18</i>	250	<i>visitator si venit cum maiori numero, an pos- sit repelli. nu. 60</i>	ibid.
<i>visitatio multiplex, generalis, & specialis, annua, & quotidiana. nu. 4</i>	248	<i>visitatoris officium est prudenter se gerere in visitationis officio. nu. 65</i>	268
<i>visitatio annua ad quem pertinet, & quare instituta, item quotidiana, quare fiat. nu- mero 5</i>	249	<i>visitatores an possint quem ab officio amo- uere. num. 67</i>	268
<i>visitato non prodest donatio facta à visitan- te. nu. 96</i>	258	<i>visitatores debent se conformare laudabili- bus consuetudinibus monasteriorum. nu- mero 116</i>	216
<i>visitationis materia explicatur per articu- los nouem. nu. 1</i>	248	<i>visitatores quando visitant, in primis de- bent proponere verbum Dei. nume- ro 118</i>	260
<i>visitationis, materia ubi tractetur per Do- ctores. nu. 2</i>	ibid.	<i>visitatores qualiter se habeant erga subdi- tos. num. 119</i>	ibid.
<i>visitationis effectus. nu. 132</i>	261	<i>visitatores regularium an possint priva- re officio, & administratione. nume- ro 120</i>	260
<i>visitator an virtute generalis inquisitionis possit procedere contra diffamatos. nu- mero 7</i>	249	<i>visitatores regularium in actu visitationis an possint absoluerre religiofos à casibus referuatis. nu. 65</i>	255
<i>visitator Archiepiscopus qualiter interro- gabit Episcopum. nu. 32</i>	252	<i>Et an possint alteri talem facultatem com- mittere. nu. 66</i>	ibid.
<i>visitator datus a Papa quando non possit a- mouere. nu. 26</i>	251	<i>visitare an possit capitulum sede vacante. num. 18</i>	250
<i>Sed an Vicarius generalis Episcopi. nu- mero 27</i>	ibid.	<i>visitare an teneatur episcopus sub precepto suae dioecesis. nu. 9</i>	249
<i>visitator finita visitatione an possit aliquid sponte oblatum accipere. nu. 92</i>	258	<i>visitare qui de iure, ac consuetudine, vel ex d. lega-</i>	
<i>visitator iure ordinario visitans, nõ debet co- gere quenquam ut dicat corrigenda. nu- mero 63</i>	255		
<i>visitator mittere non potest pro fratribus ut</i>			

Secundæ partis Decif. Aurearum.

delegatione possint. nu. 15	250	vituperans aliquem iniuste, ad quam restitu-	
visitare suum capitulum in aula sua Archie-		tionem teneatur illi cui vituperium di-	
piscopus non potest. nu. 40	252	xit. nu. 32	108
visitari an possint per Episcopum eccle-		uius non baptizatus, non potest post mor-	
sia, quæ in nullius sunt diocesi. nume-		tem baptizari. num. 25	15
ro 45	253	unctio Chriftimatis triplex est. name. 20.	
visitans non potest recipere munera, sed nec		sol.	19
aliquis de familia. nume. 91. & nume-		unctio extrema quando instituta fuerit. nu-	
ro 94	258	mero 4	26
visitans religiosus quales secum ducat perso-		unctio extrema duplici ex causa fuit instituta. nu. 25	28
nas. nu. 70	255	unctio extrema in tribus casibus iteranda.	
visitans si fletis per medium dicm, an ha-		nume. 26	ibid.
bebit integram procuracionem. nu. nume-		unctio extrema quare adimenda, & in ve-	
ro 100	258	teri testamento præfigurata. nume-	
visitanti Archiepiscopo debetur procura-		ro 3	26
tio. num. 36	252	unctio exterior septuplex. nu. 1	26
visitantes Moniales de quibus corrigere de-		unctio extrema est Sacramentum, & unctio.	
beant. nu. 114	260	nume. 2	ibid.
visitatorum potestas quanta, & an exten-		unctio facta chrismate, vel oleo non benedi-	
datur ad priuandum beneficio, & officio.		cto, an valeat. nu. 22	28
num. 25	251	unctio, quæ fit post baptismum, debet fieri	
à visitatis uisitatione generali, non recipi-		chrismate nouo, & non veteri. nume-	
tur in ramentum, sed in speciali. nume-		ro 41	13
ro 6	249	unctio triplex est circa baptismum. nu-	
visitandi forma qualis sit vide nu. 68. f. 155.		mero 9	7
& num. 113	259	unctionis extremæ efficaciam quæ. nume-	
visitandi formam, quæ habetur in c. Roma-		ro 8	27
na, de cens. non tenetur seruare Legatus		unctionem extremam solus facit sacerdos.	
Papæ. nu. 29	251	nume. 10	27
à visitandi forma præscripta Episcopo, &		uniuersis si iuramento promissit aliquid	
Archiepiscopo excipiuntur legati, & re-		dare, & mortui sunt iurantes, num suc-	
ligiosi. nu. 115	260	cessores teneantur id ipsum adimplere sub	
visitandi potestatem quis committat. nume-		pæna periurij. nu. 15	80
ro 24	251	vocati ad bellum iustum, an actionem mandati	
visitandi prouinciam modus obseruandus		habereant contra mandantem. nume-	
ab Archiepiscopo. nu. 33	252	ro 14	120
Quid inquirere debeat & prestare. nu-		voluntas mala an habeatur pro facto quo	
mero 34	ibid.	ad Deum. num. 40	116
visitando quando concurrunt Archiepiscopus,		voluntas sola an faciat usurarium. nume-	
& Episcopus, quis admittendus.		ro 19. f. 141. & nu. 20	ibid.
nume. 61	255	votum designat promissionem quæ Deo fit	
vita ætior consideratur ex vita præsentis.		& d. iudicium. nu. 1	80
nume. 15	240		

Index omnium Sententiarum

<p>votum diuersa sortitur vocabula, & qualiter in voto tria considerentur. numero 2 80</p> <p>votum de re illicita non est obligatorium: cũ talis promissio non fiat in gratiam Dei, neque sit de indifferenti. nume. 11. & numero 17 82</p> <p>votum filij, qui promissit se seruaturum in adulta etate, an possit pater irritare. nume. 45 86</p> <p>votum vxoris quale vir irritet. nu. 46. ibid.</p> <p>votum adimplere impeditus non peccat. nume. 47. f. 86. & an debeat per alium adimplere. nu. 53 87</p> <p>votum quot modis irritetur. nu. 48 86</p> <p>votum dandi calicem filio liberato, an sit licitum. nu. 49 ibid.</p> <p>votum non petendi dispensationem à Papa, non valet. nu. 50 ibid.</p> <p>votum an quis possit adimplere per alium. num. 51 ibid.</p> <p>votum visitandi sepulchrum duplici respectu fieri potest. nu. 52 ibid.</p> <p>votum non ligat propter periculum mortis, vt iuramentum. num. 8 64</p> <p>votum propriè fit Deo, sed an fieri possit sanctis, & prelatiis, nume. 21. & numero seq. 82 & 83</p> <p>votum in puerili etate emissum validum est. nume. 9 81</p> <p>votum qualiter definiatur, & eius explicatio. nume. 4 81</p> <p>votum se non defendendi, etiam si ab alio interficiatur, an sit validum. nu. 13 82</p> <p>votum, ubi salus corporalis, vel spiritualis amittitur, vel peccatum mortale incurritur, non est seruandum. Et idem de pacto, iuramento, consuetudine, præcepto, lege, vel alio simili vinculo. nu. 14. ibid.</p> <p>votum simplex frangens, an peior sit adulterio. nu. 9 79</p> <p>votum solemnè an magis obliget, quam simplex. num. 35 84</p>	<p>votum solemnè dupliciter solemnizatur. numero 36 84</p> <p>votum solemnè an dirimat matrimonium præcedens. num. 37 ibid.</p> <p>votum solemnè non potest dici de futuro. numero 39 85</p> <p>votum an ex sola promissione obedientie solemnizetur. nu. 40 ibid.</p> <p>votum solemnè quattuor necessario requiritur. nu. 38 85</p> <p>votum visitandi sepulchrum, quando dicitur factum in subsidium. num. 55 87</p> <p>votum non comedendi carnes, quando sine peccato frangi possit. nu. 56 ibid.</p> <p>voti materia non est propriè opus præcepti. num. 18. Nec id, quod fit in baptismo, num. seq. 82</p> <p>voti communis transgressio vò facit speciale peccatum. nu. 20 ibid.</p> <p>voti obligatio semel extincta per irritationem an in vxore reuiuiscat. nu. 31. 84</p> <p>voti solemnè adinventionis ratio duplex assignatur. nu. 41 85</p> <p>vota mulierum in partu, & in infirmitatibus, ac virorum, an valcant. nu. 10. 81</p> <p>votorum multifarie species. nu. 29 83</p> <p>vouere an quis possit per alium. nu. 28. 83</p> <p>vouens visitare sepulchrum, si mortua est in itinere, an à voto liberetur. & quid si infirmetur. nu. 54 87</p> <p>vouens religionem, & ingrediens intentione statim exeundi, an voto satisfaciatur. nume. 32 84</p> <p>vouens religionem, & non ingrediens, an possit cogi per monasterium. nu. 34. 84</p> <p>voces non sunt à choro subtrahendæ, quia non sunt sonore. nu. 22 209</p> <p>usus fructus per ingressum usufructuarij in monasterium non fruuntur. nu. 42. 221</p> <p>usus fructus per mortem naturalem ingredientis fruuntur. nu. 44. ibid.</p> <p>usus fructus ciuitati ecclesie durat 100. annis. num. seq. ibid.</p>
--	--

Secundæ partis Decif. Aurearum.

<i>usura</i> , unde dicitur sit. nu. 3	139	<i>usura</i> in quo foro possint repeti. nu. 45.	144
<i>usura</i> dicitur vorago, quia omnia consumit. num. 4	ibid.	<i>usura</i> quo ad recipientes possunt dici dulces. num. 5	139
<i>usura</i> an possit permitti aliquo iure. numero 44	266	<i>usuræ</i> species diuersa explicantur. numero 25	142
<i>usura</i> dupliciter potest capi, & utrique com petit definitio. nu. 24	142	<i>usuras</i> accipere à Sarracenis, vel Iudeis an sit licitum. nu. 57	138
<i>Usura</i> est ex sui natura malum, & ideo omnis superabundantia est vitiosa. numero 27	142	<i>usurarius</i> an teneatur restituere lucrum de pecunia <i>usuraria</i> . num. 49	145
In aliquibus casibus licitum est recipere vltra sortens, ut ratione interesse. numero 27	ibid.	<i>usurarius</i> an indistinctè ubique terrarum possit restituere pauperibus, aut diæcesano tradere ad erogandum. nu. 50	ibid.
Item ratione feudi. num. 19	ibid.	<i>usurarium</i> non peccare, vel facta restitutione non teneri ad penitentiam agendam, an asserere sit hæreticum. nu. 44. f. 144	145
<i>usura</i> mentalis quæ obliget ad restitutionem. num. 21	141	& num. 56	145
<i>usura</i> nec ex causa pietatis est exercenda. num. 41	144	<i>usurario</i> in iudicio animæ sufficit remissio sibi facta à creditore. nu. 54	145
<i>usura</i> licet crimen sit ecclesiasticum, tamen in multis casibus potest cognoscere iudex laicus de ea. nu. 42	ibid.	<i>usurarij</i> quibus epubetis nominentur. numero 46	144
<i>usura</i> nullo, etiam potissimò hono permitenda est. nu. 45	266	<i>utilitas</i> an omnis ecclesia ex consuetudine sufficiat, ut Canonici distributiones percipiat. num. 21	199
<i>usura</i> permessa est à iure civili permissione simplici, non apponendo penam. numero 12	263	<i>utilitas</i> qualis, ut sit iusta causa non resident. nu. 19	199
<i>usura</i> quandoque ex parte debitoris est permittenda. nu. 47	266	<i>vulnerans</i> an teneatur de homicidio, si moritur vulneratus propter febrem superuenientem. nu. 41	116
<i>usuræ</i> definitio & lucrum quid. num. 8. & num. 9	139	Et quid si decefferit ex alia infirmitate. num. 42	ibid.
<i>usuræ</i> materia diuiditur in decem articulos. num. 1	139	<i>uxor</i> , & familia <i>usurarij</i> an debeant viuere de illicitè acquisitis. nu. 58	145
ubi tractetur explicatur per auctorem. numero 2	139	<i>uxor</i> an viro ignorante possit illicitè acquisita erogare in elemosinâ. nu. 59.	146

F I N I S.

E R R A T A.

<i>fol.</i>	<i>col.</i>	<i>lin.</i>	<i>errata</i>	<i>fic corrige.</i>
1	4	6	Acturus	Acturi
1	4	29	sunt	sint
5	1	10	sanis.	infirmis.
8	4	11	animam	gratiam
20	4	14	vt dicit	ita Sotus in 4. Sent. dist. 7. quæst. vni. art. 11. per
50	2	29	consumatum? Dic,	consumatum, est opinio Ab bat. in e. is qui, de sponsal.
50	3	26	non possit. <i>desunt hac</i>	Sed ad hæc vide quæ diximus in 1. par. nostrarum Decis. nouiter impressarum, lib. 2. cap. 80. nu. 8. & Sotum in 4. Sent. dist. 17. q. 1. ar. 9. vbi ad consummationem matrimonij sufficit seminatio viri tantum in vase mulieris.
60	2	11	canda	cando
64	1	24	sive	si
64	4	19	reum	rem
64	4	25	& est	quia est
66	4	41	quòd	<i>abundat</i>
71	1	15	pondera	ponderatur
76	1	48	non potest	non videtur q̄ possit
82	4	10	nullum	nullam
84	4	14	simplex votum <i>desunt hac</i>	, hoc est voti executio, vt diximus §. lib. 1. c. 12. nu. 14.
95	4	5	promitteremus.	præmitteremus.
110	1	19	non potest	videtur non posse
110	3	10	quando	cum
110	4	7	rescriptis	beneficialibus
112	1	19	homicida,	infans,
114	3	21	sua,	sui causa,
130	1	7	quod	<i>abundat</i>
138	1	34	non nunquam	nec unquam
181	4	7	septo	septa
192	3	38	presbyteratus potest	presbyteratus an possit

DECISIONVM AVREARVM
CASVVM CONSCIENTIAE,

Partis Secunde:

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,
Monacho Cassinensi, Monasterij S. Seuerini
de Neapoli professo, Authore:

LIBER PRIMVS.

SVMMARIVM.

- 1 Sacramenta plura, vel pauciora dicens
quans septem, est Anathema.
- 2 Sacramenta vii. dicuntur salutaria. Itē
quodam veneratoria, ministratoria, &
preparatoria.
- 3 Sacramenta salutaria quare sunt septem.
- 4 Infirmitas culpa, triplex, & pœne qua-
druplex.
- 5 Inter mysterium, sacrificium, & sacra-
mentum discrimen.
- 6 Sacramenti Etymologia.
- 7 Sacramenti definitiones plures, & magi-
stralis vltima.
- 8 Forma in omnibus sacramentis est visi-
bilis.
- 9 Sacramenti duplex diuisio, quodam reue-
rabilia, & quodam irreuerabilia.
- 10 Nullus debet bis baptizari, vel ordina-
ri, etiam si mortuus resurgeret.

- 11 Charactē imprimuntur in tribus sacramē-
tis & quare nu. seq.
- 13 Et quodam necessaria, & alia volunta-
ria, & quæ necessaria.
- 14 Sacramentorum quæ sunt proprietates.
- 15 Necessarium in sacramentis dicitur tri-
plex.
- 16 Sacramenta specialia, aliis voluntaria
quibus conueniant.
- 17 Sacramenta nona legis sunt instituta à
Christo Domino.
- 18 Sacramenta triplici de causa sunt insti-
tuta.
- 19 Ad Sacramenti necessitatem duo sunt
necessaria.
- 20 Sacramēta noua legis ad duo ordinantur.
- 21 Sacramentum aliquod pertinet ad cultū
diuinum tripliciter.
- 22 Sacramenta tria significant.
- 23 Sacramentum vnum est dignius altero
multis ex causis.

Decif. Aurearum Pars II. Lib. I.

- 24 *Sacramentum ordinis appellatur sacramenta dignitatis.*
- 25 *Sacramentum triplex in matrimonio designatur.*
- 26 *Sacramenta à suis presbyteris parochialibus sunt recipienda.*
- 27 *Sacramēta in forma Ecclesia collata ab hæreticis, sunt rata.*
- 28 *Sacramenta an liceat à malis ministris suscipere.*
- 29 *Sacramenta à quibus prestanda.*
- 30 *Confiteri quis potest laico, sed non ab eo absolui.*
- 31 *Sacramenta interditi tempore qua permittantur. & 34. & 42.*
- 32 *Confirmationem ex contemptu non recipiens peccat mortaliter.*
Et an Confirmatio, & Pœnitentia, atque Eucharistia. nu. 34. & 35.
- 33 *Confirmatio an consiciatur tempore interditi.*
- 35 *Eucharistia an sit danda sanis tempore interditi, vel in irantibus mare, vel obsessis. nu. 36.*
- 37 *Eucharistia tempore interditi ad infirmum qualiter deferatur.*
- 38 *Eucharistia in quatuor anni festiuitatibus an ab omnibus sumi possit. & sequen.*
- 39 *Et qua in diebus quatuor festiuitatibus permittantur. & nu. seq.*
- 41 *Vaticum posse dari morientibus qualiter intelligatur.*
- 43 *Sacramenta qua damnatis ad mortem concedenda.*
- 44 *Beneficia multa præstantur iniuis.*
- 45 *Sepultura an deneganda damnato ad mortem, vel ad furcas suspensio.*
- 46 *Extrema vnctio non est danda damnatis ad mortem.*
- 47 *Immunitate Ecclesia non gaudent delinquentes.*
- 48 *Locus tribuens immunitatem quis.*
- 49 *Immunitatem Ecclesia offensis trahens aliquem per mantellum de cimiterio.*
- 50 *Immunitate an gaudeat delinquens in Ecclesia, & fugiens ad aliam.*
- 51 *Immunes an sint Iudas, & excommunicati fugientes ad Ecclesiam.*
- 52 *Immunitate gaudet confugiens ad corpus Christi.*
- 53 *Pœnitentia sacramentum omnibus prestandum. falsè in tribus casibus.*

De Sacramentis. Cap. I.

ACTVS de Sacramētis in genere, prius enumeremus illa, quæ sint. Secundo, quid sit Sacramentum. Tertio, de illorum differentijs, & qualitatib.

Quarto, à quo fuerint instituta, & quare fuerint instituta. Quinto, sit ne vnū sacramentū altero dignius, & nobilius. Sexto, vbi, & per quos sint ministranda. Deinceps deueniemus ad Decisiones.

Circa primum sciendum est, quòd septem sunt sacramenta, videlicet, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, & Matrimonium. De quibus datur versus. Abluo. Firmo. Cibo. Piger. Vxor. Ordinatur. Vngit. Abluo. i. Baptismus. Firmo. i. Confirmatio in fronte. Cibo. i. Eucharistia. Piger. Pœnitentia. Vxor Matrimonium. Ordinatur. Ordinum receptio, Zabbar. in rubr. de sac. iter. vel non, nu. 1. Quod si quis dixerit, quod sunt plura, vel pauciora, quam septem, aut et aliquid horum septem non esse verè, & propriè sacramentum, est anathema, can. 1. de sacram. sessio. 7. Concil. Trident.

Et hæc sacramenta dicuntur salutaria, quia ad salutem sunt necessaria. Sunt etiam quædam sacramenta Veneratoria, vt festiuitates, quæ per certa anni tempora in alicuius rei facta memoriâ venerabiliter celebrantur. Sunt etiam Ministratoria officia omnia ecclesiastica nocturna, siue diurna, & dicuntur ministratoria, quia per ea ministratur, & exhibetur latria Deo, & quia per ea reliqua sacramenta ecclesiastica conficiuntur, ministrantur, & celebrantur. Item sunt Preparatoria, quæ omnibus sacramentis præfatis celebrandis præparantur.

tantur, & sunt, vt ecclesiar, altaria, vt
 filia ecclesiastica, & eorum consecratio,
 ita dicit Archid. de conse. dist. 1. in prin.
 nu. 7. Salutaria autem sacramenta qua-
 3 re sint 7 septem, & non plura, dic
 secundum Io. Cald. in rubr. de sac. iter.
 & per Zabar. num. 1. quod sacramenta
 fuerunt instituta in medicinam generis
 humani, medicinæ autem sunt inuen-
 4 te ad sanandas infirmitates, item
 & ad iuuandum virtutes, omnis autē
 infirmitas vel est culpæ, vel est pœnæ,
 infirmitas 7 culpæ triplex, scilicet origi-
 nalis, & contra hanc est baptismus; a-
 ctualis mortalis, & cōtra hanc est pœni-
 tentia; actualis venialis, & contra hanc
 est Extrema vnctō. Infirmitas pœnæ qua-
 duplex, ignorātia, contra quam est Or-
 7 do, impotentia, contra quam Confirma-
 tio, malitia, contra quā Eucharistia, con-
 cupiscentia, contra quam Matrimoniu.
 Idem si recipimus medicinam ad adiu-
 uandum virtutes, nam in auxilium si-
 dei baptismus. In auxiliū spei Extrema
 vnctio. In auxiliū charitatis Eucha-
 ristia. In auxiliū prudentiæ Ordo, in
 auxiliū iustitiæ Pœnitentia, in auxi-
 8 lium fortitudinis Confirmatio, in auxi-
 lium temperantiæ Matrimonium.

Circa secundum sciendum est, ante
 quam deueniamus ad definitionem, q̄
 5 habemus mysterium, 7 sacrificium, &
 sacramentum. c. multi. 1. q. 1. Mysteriu
 dicitur sacrum, vel absconditum, vel præ-
 figuratio occulta, vel occultum secretū.
 Et dicitur à mystis, vel à mysticē Græ-
 cē, quod Latine est secretum. Vnde my-
 sticum dicitur illud, quod in se occultū
 & secretam habet intelligentiam, scili-
 cet cum aliud dicitur, & aliud intelli-
 gitur. Et idem est mysterium, & sacra-
 mentum. Sed sacramentum proprie di-
 citur quod videtur: Mysterium id, per
 quod illud significatur. Et generaliter
 omne sacrum secretum dicitur myste-
 rium, vt mysterium Incarnationis, na-
 tinitatis Christi, & huiusmodi. Quod
 etiam sacramentum dicitur, vt sacra-
 mentum Incarnationis, & Natiuitatis.

Et sacrificium dicitur quasi satisfactū,
 quia prece mystica consecratur pro no-
 bis in memoriam Dominicæ Passionis.
 6 Sacramenti vero 7 etymologia dicitur
 a sacris, vel secretis virtutibus, vel qua-
 si sacrans mentem, vel sacra rei signū.
 Hoc est cum res gesta, ita geritur, & fit,
 vt aliquid significatiuē, i. aliquid sacru
 per illud significari accipiamus, siue in-
 telligamus, d. c. multi. Quoniam sacra-
 mentum dicitur non cuiuslibet rei si-
 gnum, sed rei sacre signum. Et hoc est
 quod ibi dicitur, quod sanctē est acci-
 piendum. Sicut immolatio agni Pascha-
 lis dicitur sacramentum immolationis
 Christi. Quod quidem sacramentum
 magist. sententiarum in 4. in princ. sic
 diffiniuit. Sacramentum 7 est inuisibili-
 7 lis gratiæ visibilis forma, ita vt eius si-
 militudinem gerat, & causa existat. De
 conse. dist. 2. c. sacrificium. Vel secundū
 August. est, quod sub tegmento corpora-
 lium rerum diuina virtus eorumdem
 sacramentorum salutem operatur. Vn-
 de redeundo ad primam, in omnibus
 8 sacramentis forma est visibilis, 7 ut in
 sacramēto Eucharistiæ forma panis, &
 vini est visibilis, sed gratia huiusmodi
 sacramenti est inuisibilis ipse Dominus
 noster Iesus Christus, qui sua gratia ani-
 mam purgat, reficit, & letificat. Idem
 die in Baptismo. Vnde forma visibilis
 est aqua, sed gratia, scilicet ablutio pec-
 cati est inuisibilis, de conse. dist. 4. c. 1.
 Quod renascitur homo ex aqua, scilicet
 visibili sacramento, & spiritu inuisibili.
 Aliter tamen Hugo de sancto Victore
 lib. 6. de sacram. par. 9. c. 11. diffinit sa-
 cramentum. Dicens. Sacramentum est
 corporale, vel materiale elementum fo-
 ris sensibiliter propositum, ex similitu-
 dine representans, ex institutione signi-
 ficans, ex sanctificatione continens ali-
 quam inuisibilem, & spiritualem gra-
 tiam. Hanc ponit Abb. antiq. in c. cum
 Marthæ, nu. 2. de celebr. miss. Et nota,
 quod Elementum sumitur pro quacun-
 que re sensibili. Sicut oculus pro om-
 ni sensu. ex similitudine representans

Decif. Aurearum Par. II. Lib. I.

secundum quandam proportionabilitatem, scilicet, vt sicur se habet aqua ad fordes corporis lauandas, sic gratia ad lauandas spirituales iniquitates. Inter hæc verò septem sacramenta Ecclesiæ quædam sunt † reiterabilia, & quædam irreiterabilia. Et sic deuenio ad differentias inter ipsa sacramenta. Reiterabilia sunt Pœnitentia, Eucharistia, Coniugium, & Extrema vnctio. Quæ ideo dicuntur reiterabilia, quia sæpius possunt accipi. Pœnitentia enim reiterari debet, quando reiteratur peccatum. vñ de dicitur in c. illud, §. ecce. de pœn. dist. 3. quòd Deus nunquam spernit pœnitentiam, etiam si ad summum malorum quis perueniat. Et ead. §. ad hæc & §. quòd autem. & cap. septies, dicitur, qd peccatum sæpius iteratù Deus non conuenit. Sic sacramentum Eucharistiæ etiam reiteratur, quia quilibet bonus, & deuotus Christianus tenetur si confectus fuerit ad minus semel in anno sumere corpus Domini. c. omnis. de pœn. & remis. Olim tamen sæpius sumebatur, c. ctsi non frequentius. de consecr. dist. 2. Vbi dicitur, quòd inter Catholicos habendi nõ sunt, qui in Natali Domini, Pascha, & Pentecoste, non communicauerint. Cõiugium similiter reiteratur, cum alter coniugum è vita decesserit. Extrema vnctio pariter iteratur, vt patebit infra, loco suo. Sed sacramenta irreiterabilia sunt, vt habetur 1. q. 1. cap. quòd quidam, Baptismus, Cõfirmatio, & Ordo, quia nullus debet bis baptizari, confirmari, vel ordinari, vñ de si aliquo casu † contingeret quòd aliquis postposita Christiana religione, in hæresim incideret, & postea hæresi postposita fidem pristinam intraret, vel si moreretur & resurgeret, non esset talis rebaptizandus, vel reordinandus. Et ratio est: quia per illa tria sacramenta † imprimitur ipsi animæ character indelebilis, hoc est signum quoddam spirituale, & inodibile, vt inquit Concil. Trid. can. 9. sess. 7. Quare si reiterentur, tunc haberet duos characteres,

vel primus deleteretur, quòd esset valde inconueniens: igitur talia sacramenta iterari non debent. 1. q. 1. cap. hanc regulam, & c. hi, qui. gl. not. in c. vir autem. de secun. nupt. fieret etiam iniuria ipsis sacramentis, quòd fieri non debet, cap. ostenditur. de consecr. dist. 4.

- 12 Quare † autem in his tribus tantum sacramentis imprimatur character, dicit lo. Andr. & post eum Zabar. in rub. de sacram. iter. vel non. quòd illa est ratio, quia per hæc tria tantum homo spiritualiter signatur, & distinguitur ab alijs; & ponunt exemplum Theologi in bello. Ibi enim est omnibus commune signum de bello, vbi non milites distinguuntur a militibus. Sic in militia spirituali, quæ est vita hominis super terram, quilibet Christianus habet in hac militia signum commune, scilicet baptismum, qui facit etiam eum habilem ad alia sacramenta, item per illud signum distinguitur ab infidelibus inhabilibus ad gratiam, & reliqua sacramenta. Sunt etiam in bello aliqui plus parati ad resistendum, vel pugnam, & isti habent suum signum, vel vexillum, ita in bello spirituali tale signum representatur per confirmationem in fronte, per quam roboratur nõ solum homo ad pugnam pro salute propria contra concupiscentias, quæ remanent post baptismum, de consecr. d. 4. c. 2. & dist. 5. c. 2. sed etiam ad constantem confessionem nominis Christi, & defensionem fidei, vnde in primitiua Ecclesia eligebantur aliqui ad publice manendum in loco persecutionis, alijs occulte manentibus, vt patet in legenda Sancti Sebastiani. Sunt & alij, qui habent in bello alios regere, vt duces belli, & isti solent habere spirituale vexillum, & tale est, quòd imprimitur in ordine, per quem aliquis fit habilis ad alios regendos, & sacramenta ministranda. Est etiam alia differentia † inter huiusmodi sacramenta: nam quædã sunt generalia siue necessaria, & alia specialia, siue voluntaria. ita glo. not. in cap. veniens.

alens, de tranfact. glof. in cap. si iustus
& in cap. remissionem. §. sed notandum.
1. q. 1. Necessaria dicuntur, quando sine
eis vix, aut nunquam salus esse potest.
Et sunt quinque, Baptismus, de consec.
dist. 4. cap. nulla potest. Item Confirma-
tio. ead. dist. c. nullus ministrorum. Item
Eucharistia, de consec. dist. 2. c. omnis.
Item Extrema vnctio. 26. q. 7. ca. 1. Item
Penitentia, c. non potest. de poen. dist. 1.
14. Horum aliud est introeuntium, vt Ba-
ptismus, quare ianua dicitur omnium
sacramentorum, distin. 3. 2. cap. preter, §.
verum, cap. veniens, de presby. non ba-
ptiz. Aliud pugnatum, de consec. dist. 5.
cap. Spiritus sanctus, vnde datur ad ro-
bur, dicto cap. vnctio. de sacr. vnct. Hinc
dicitur, q. per Confirmationem Spiritu-
s sanctus datur ad augmentum. Aliud
progredientium, vt est Eucharistia, vnde
& viaticum dicitur. 26. q. 6. cap. qui
recedunt. & c. de his, quia in via nos re-
ficiens ad patriam nos perducit. Aliud
redeuntium, vt Penitentia. 26. q. 6. c. is
qui de poenit. dist. 3. cap. 2. Aliud exeun-
tium, vt Extrema vnctio. 26. q. 7. cap. ab
infirmis, quae tantum excoetibus ex hac
vita confertur. Aliud rimentium pu-
gnam, vt Matrimonium, 33. q. 5. ca. qui
sunt. Aliud alios regentium, vt Ordo,
29. q. 1. ca. qui §. 1. Zavar. in rub. de sacr.
iter. vel non. q. 8. Verum qualiter dicantur
necessaria, adnotandum est, quod
15. necessarium tripliciter considerari po-
test quo ad sacramenta. Primo modo
dicitur necessarium illud, sine quo nul-
lo modo possumus esse, aut conservari
in esse, vt est nutrimentum animalis, &
secundum quod hoc modo capitur, quan-
tum ad vitam temporalem nullum sa-
cramentum est necessarium. Quan-
tum vero ad vitam spiritualem, ali-
quod sacramentum dicitur necessarium,
vt Baptismus, & Penitentia. Baptis-
mus omnino, Ioan. cap. 3. Nisi quis re-
natus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto,
non potest introire in regnum caelorum.
de consec. dist. 4. c. filius Dei. Et Peni-
tentia, postquam homo lapsus est in pec-

catum, vt nos diximus in 1. par. lib. 12.
cap. 8. nu. 11. & 12. Secundo modo dicitur
necessarium, sine quo possumus esse
se, & viuere, sed non bene. Et haec ne-
cessitas vocatur causativa, vnde medici-
nae dicuntur necessariae ad hoc, vt homo
possit sane viuere, & equus dicitur
necessarius ad proficiscendum. Et hoc
modo non solum baptismus, sed etiam
caetera omnia sacramenta possunt dici
necessaria. Tertio modo dicitur neces-
sarium violentum, v. g. quando ab ho-
mine compellor aliquid facere, & secun-
dum hoc nullum sacramentum est ne-
cessarium, quoniam licet ius ad vitam
spiritualem, & animae salutem requirat
baptismum, & penitentiam, secundum
quod diximus. & ad bene esse requirat alia
sacramenta, tamen ius non compellit,
nec vult compellere necessitate precisa
aliquem etiam ad baptismum, & ideo
baptizatus inultus, non recipit chara-
cterem, c. maiores, dist. de baptismo. Sed
16. specialia sacramenta sunt, quae non
omnibus, sed quibusdam conueniunt,
& dicuntur voluntaria, quia ad ea nul-
lus compellitur, ea ratione: quia sine eis
fit salus, & potest quis saluari. 22. q. 4. §.
vlt. in fin. Et sunt duo, scilicet Ordo, &
Coniugium. Primum dicitur dignita-
tis, quia a dignioribus, id est Episcopis
in Ecclesia confertur, & quia per illud
homo adipiscitur spirituales potesta-
tes, & collocatur in gradu sublimi. Vel
quia non nisi digni ad ordines affumen-
di sunt, ita glof. in verb. necessitatis, in
d. §. sed notandum. vnde Ordo sic dicitur
17. Verum sacramenta quae nouae legis
pro salute nostrae fuerunt immedie in-
stituta, & nobis tradita a Christo Iesu
Domino. Ita sententur, & probant Do-
ctores, duplici ratione. Et prima: sacra-
mentum, vt dictum est, signum est rei
sacrae. Sed signum ab homine positum
est fallibile, sacramenta autem debent
esse firma, & infallibilia, ergo sacra-
menta a solo Domino fuerunt instituta. Tertia
etiam, quia illius est sacramenta alicuius
ius legis instituire, cuius legem dare,

sed Christus fuit immediatè dator nouæ legis, vt legitur in Epistola ad Galat. Et Iſa. 7. Dominus iustus noster, Dns rex noster; Dominus legifer noster, ipse veniet, & saluabit nos. Ergo ad ipsum Christum pertinuit solum sacramenta nouæ legis instituire. Confirmatur tan dem auctoritate Conc. Trident. de sacri. can. 1. sess. 7. Vbi dicit: Si quis dixerit sacramenta omnia nouæ legis, non fuisse à Iesu Christo Domino nostro instituta, anathema sit. Et fuerunt instituta 18 ta † tribus de causis, vt dicit glo. not. in cap. institutio. de consecr. dist. 2. Primo propter humilitatem. Vt dum homo ex Dei præcepto, se rebus sensibilibus, seu inferioribus teneretur subijcit, ex hac obediètia Deo magis mercatur. 2. q. 6. c. qui se scit. Secundo propter eruditionem, vt per id, quod videtur foris in specie, ad inuisibilem veritatem, quæ est intus agnoscendam, mens erudiatur, de consecr. dist. 2. cap. quia corpus. vers. fide. tertio propter exercitationem. Quia cum homo ociosus esse non debeat, facit tex. in cap. non mediocriter. de consecr. dist. 5. proponitur ei vtilis; & salubris exercitatio in sacramentis, vt vanam, & noxiam declinet occupationem, iuxta illud, ociositas, & voluptas arma sunt hostis antiqui ad miseris animas capiendas, cap. nisi cum pridem, §. verum, de renunc. & secundum Ioan. Cald. Theologi dicunt, quòd homo erat cæcus quo ad potentiam rationalem, Ideo data sunt sacramenta visibilia ad eruditionem, claudus quo ad irascibilem, ideo data sunt sacramenta corporalia ad sui eruditionem, fastidians quo ad concupiscibile, ideo data sunt sacramenta quo ad exercitationem. Zabai. in rubr. de sacri. iter. q. 9. Ad necessitatem verò sacramenti † duo sunt 19 necessaria, quæ si desunt, non perficitur sacramentum, scilicet debita materia, & debita forma, iux. S. Th. in 3. p. & per Card. à Turrec. in cap. si fuerit su. 7. r. q. 1. Quæ quidem debita forma debet adiungi materia, hoc est verbum

rei sensibili. Nam ad perfectionem, & integritatem sacramentorū hoc requiritur, vt verba rebus sensibilibus adiungantur, vt affirmat ex D. Th. Turrec. in c. detrahe. 1. q. 1. Rursum iux. S. Th. in 3. p. sacramenta nouæ legis ad duo ordinantur, † scilicet in remedium peccati, & ad cultum diuinum. In remedium peccati, quia conferunt gratiam. Vnde cum omne sacramentum illam conferat, sit, vt cuilibet sacramento commune sit, vt per illud exhibeatur aliquod remedium contra peccatum: quia contra culpam originalem, est Baptismus, contra peccatum mortale, est Penitentia, contra veniale, Extrema vnctio, contra de seculum pœnæ, quæ est ignorantia, Ordo, in quo traditur potestas discernendi; contra infirmitatem, confirmatio, contra malitiam; Eucharistia, contra concupiscenciam, Matrimonium. Sed quòd ordinantur sacramenta ad cultum diuinum, non omnibus commune est, sed tantum aliquibus. Vnde 21 sciendum est, † quòd pertinet aliquod sacramentum ad diuinum cultum tripliciter. Vno modo per modum ipsius actionis. Alio modo per modum recipientis. Tertio modo per modum recipientis. Per modum quidem ipsius actionis pertinet ad diuinum cultum Eucharistia, in qua principaliter diuinus cultus consistit, in quantum est diuinæ Ecclesiæ sacrificium, & per hoc quidem sacramentum non imprimitur homini character, quia per hoc sacramentum non ordinatur homo ad aliquid aliud vltèrius agendum, vel recipiendum in sacramentis, cum potius sit finis, & consummatio omnium sacramentorum, vt Dionysius dicit 4. cap. ecclesiasticæ hierarchiæ. Continet tamen in semetipso ipsum, in quo non est character, sed tota sacerdotij plenitudo, sed ad agentes in sacramentis pertinet sacramentū Ordinis, quia per hoc sacramentū deputantur homines ad sacramenta alijs tradenda. Sed ad recipientes pertinet sacramentum Baptismi, per quod homo accipit

recipit potestatem recipiendi alia Ecclē
sacramēta. Vnde Baptismus dicitur
ianua omnium sacramentorum. Et ad
idem ordinatur etiam quodammodo
Cōfirmatio. Et ideo per hęc tria sacra-
menta character imprimitur, scilicet
per Baptismum, Confirmationem, &
Ordinem, ita Card. in cap. quomodo,
21 nu. 3. de consec. dist. 2. Significant † ve-
ro sacramenta, tria, scilicet, causam pri-
mam sanctificantem, sicut baptismus
mortem Christi, & quantum ad hoc
sunt signa rememoratiua. Item signifi-
cant effectum sanctificationis, quem
faciunt, & hęc significatio est eis prin-
cipalis, & sic sunt signa eis demonstra-
tiua. Nec obstat si aliquis sanctitatem
non recipit, quia non est ex defectu sa-
cramenti, quod quantum in se est, na-
tum est gratiam conferre. Item signifi-
cant finem sanctificationis, scilicet æter-
nam gloriam, & quantum ad hoc sunt
signa prognostica. Et hoc est, quod diximus
in 1. libro corporis Christi sem. iij.
Quod tria sunt, quæ in quolibet sacra-
mento inueniuntur, videlicet origo,
perfectio, finis. Postremo sciendum
23 est, quod vnum sacramentum † est alio
dignius multipliciter. Vno modo, quo
ad eius effectum, & sic quo ad effici-
ciam est Baptismus. de pœnit. dist. 7. c.
nullus, delet enim omnem culpam, &
aufert omnem pœnam, c. tres sunt, de
pœn. distin. 1. Item ratione sanctitatis,
Eucharistia est nobilissimum sacramen-
tum, in qua continetur Christus San-
ctus Sanctorum. 1. q. 1. cap. multi. Rur-
sum, quantum ad gradum dignitatis,
in quo constituit, & respectu regimi-
nis dicitur sacramentum Ordinis, quia
per illud Ecclesia regitur, & alia sacra-
menta conficiuntur, & conferuntur,
Deinde, quantum ad ministrum. Et
sic Confirmatio, & Ordo sunt dignissi-
ma, quia non nisi per Episcopum mini-
strantur, c. manus, de consec. distin. 5.
24 Hinc sacramentum Ordinis † appella-
tur sacramenta dignitatis; & dicuntur
in plurali, & non in singulari, quia plu-

res sunt ordinis species. 21. dist. clericos,
& c. perfectis, dist. 25. glo. in c. remissio-
nem, §. sed notandum. 1. q. 1. Præterea
ratione significationis, Matrimonium,
25 c. debitum, ext. de bigam. Nam † in ma-
trimonio triplex designatur sacramen-
tum. Coniunctio animorum per verba
de præsentis, quæ designat coniunctio-
nem fidelis animæ ad Christum. Sed
commixtio carnis designat coniunctio-
nem Christi, & Ecclesiæ, d. c. debitum.
Item designatur ibi vnio Deitatis cum
humanitate, vt de consec. dist. 2. c. in
Christo, & illam designat coniunctio
corporum, ita glo. in c. acutus, dist. 26.
Rursum sacramentum dicitur dignius,
in quantum per ipsum offensio diuinæ
maiestatis magis placatur, & sic Pœni-
tentia est dignius, & nobilius sacramen-
tum: quia infinita peccata mortalia de-
lentur per pœnitentiam, & non per al-
liud sacramentum; & sola post lapsum
hominem reparat. Sed modo ad Deci-
siones deueniamus.

26 Prima. Licet † Sacramenta à suis
presbyteris parochialibus sint recipien-
da, c. interdicimus. 16. q. 1. tamen hæc
regula fallit. Primo, nisi speciali priuile-
gio sint exempti à iurisdictione Episco-
porum, ita vt possint talia accipere vn-
decunque velint, Turrecr. in d. c. inter-
dicimus. in fi. Secundo fallit in confes-
sarijs expositis ad audiendas confessio-
nes ab Episcopis duntaxat per examē,
aut alijs per parochiale beneficium: nā
cum tales sint proprii sacerdotes, sic, vt
omnium confessiones audire valeant
absque licentia parochi, ut nos diximus
in nostris decis. lib. 1. c. 13. nu. 45. funda-
ti per tex. in cap. quamuis. sess. 23. Conc.
Trident. Et nec obstat dictum Ioan. à
Medin. C. de confes. q. 14. Vbi imponi-
tur curatis necessitas tradendi prælatis
in matriculis suis eos, qui in quadragē-
mis cuiuscunque anni fuerint, aut non
fuerint confessi, nam intelligitur, mo-
do pœnitentes non ostenderint se alibi
confessos fuisse. Tertio fallit in mortis
articulo, nam tunc etiam religioso abs-

que alia licentia sui superioris potest cōfiteri, vt nos diximus lib. 1. cap. 17. nu. 6. An vero religiosus pœnitentis confessionem absque authoritate sui superioris au. lire possit, qui ex priuilegio habet vt possit quemcunq; eligere, vide quæ diximus lib. 1. c. 17. nu. 8. Et quid si religiosus fuerit approbatus ad audiendas confessiones, an illas possit audire inuito prælato, vide in lib. 1. cap. 13. nu. 88.

Secunda. Sacramenta collata in for-
 27 ma † Ecclesiæ ab hæreticis, schismaticis, simoniacis, depositis, interdictis, & excommunicatis, rata sunt quo ad characterem, sed non quo ad executionē, & 32 dist. c. præter. §. porto, 1. q. 1. c. si qui à 28 simoniacis. Verum † an liceat talia sacramenta à malis ministris suscipere, tex. in cap. neque, & c. omnia, & c. multi, 1. q. 1. & cap. per Esaiam. & 15. quæst. vlt. cap. vlt. dicunt quòd sic: dummodo ab Ecclesia tolerentur. Sed de hac quæstione remitto lectorem ad ea, quæ diximus lib. 1. c. 16. à nu. 23. vsq; 31.

Tertia. Sacramentum baptismi in necessitate † à quocunq; recipi potest, dummodo in forma Ecclesiæ conferatur, extr. de sum. Trin. cap. 1. in fi. de consecr. dist. 4. c. constat, c. mulier, c. in necessitate, c. à quodam. Vnde potest conferri à Pagano, & Iudæo, de consecrat. dist. 4. c. Romanus. à Schismatico, Hæretico, 1. q. 1. c. dictum est à Deo, §. quod vero, cura duobus cap. seq. Sed quo ad 30 sacramentum pœnitentiæ, † licet laico quis possit cōfiteri in necessitate, vt per hoc apparet Ecclesiæ de sua contritiōne, cap. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. cap. sanctum. de consecr. dist. 4. Non potest tamen laicus absoluerē, vel ligare, cum non habeat clauēs Ecclesiæ: Nam tantum Apostolus, & per consequens sacerdotibus illas Dominus concessit, c. noua. de pœnit. & remis. Item Confirmatio non nisi ab Episcopo, etiam tempore necessitatis confertur, Abb. in cap. quanto. de consuetud. Et nos lib. 3. c. 1. num. 133. in nostris decis. vbi etiam diximus competere Abbatibus ex dispen-

satione, vel commissione summi Pontificis. Sed Eucharistiam Diaconus in necessitate ministrat, 93. dist. c. diaconos, & cap. seq. non tamen cōfiteat nisi presbyter, c. 1. §. vna, de sum. Trin. & fide cathol. sed extrema vnctio, non nisi à presbytero ministratur. c. vnico, §. 1. de sacr. vnct. secundum Host. ibi.

Quarta. Baptismi sacramentum tempore interdicti generalis † à quocunq; recipi potest, siue sint paruuli, c. non est. extra de spons. glos. in cap. quod in te. de pœnit. & remis. siue sint adulti, c. quoniam. de sent. excom. lib. 6. Item Confirmatio, cap. responso, §. 1. de sent. excom. quoniam baptismus, & confirmatio ita sunt coniuncta sacramenta, quod vnū sine altero perfici nō potest, & nisi morte præueniente nullatenus possunt ab inuicem segregari, de consecr. dist. 5. c. 3. 32 in fi. Et sine confirmatione non est plenus Christianus, & qui eam non recipit peret ex contemptu, peccaret mortaliter, vt ead. dist. c. omnes. & c. vt ieiunet, in fine. Et nota, quod non solum confirmatio recipi potest, sed etiam confirmatio, † tempore interdicti, non tamen solemniter pulsatis campanis, neque alta voce, vt dicit Arch. & Io. And. in d. cap. quoniam. & Franc. qui etiā ex d. c. quoniam. notat, quod permissio vsu rei tempore prohibito, intelligitur etiam permissa procreatio eiusdem rei, & sic permissio consequenti, videtur permissum antecedenti, sine quo ad illud perueniri non potest, illud, ff. de acquir. hæred. Qualiter autem Christianis consecratio permittatur tempore interdicti: Dicendū debita moderatione, necnon pulsatis campanis, c. alma mater, §. adijcimus. de senten. excomm. in 6. aliās faciens officium solemniter pro ipso Christianitate, esset irregularis, vt ibi.

Quinta. Pœnitentia tempore interdicti est permisa † non tantum morientibus, d. c. non est, sed etiam sanis, d. c. alma mater. Immo, tali casu non solum proptij sacerdotes, sed etiam alieni negantes pœnitentiā morientibus, sunt animæ-

animarum rei. Ita Archid. intelligit tex. in cap. si presbyter. 26. q. 2. quia tempore necessitatis potest sacerdos alienum parochianum absolueri: nam tunc populus communis est, sicut panis terrestris, 47. dist. cap. sicut hi. 86. dist. ca. pasc. 1. 2. q. 2. cap. aurum. Eucharistia etiam tali tempore debet dari decedentibus, e. quod in te. de pœn. & remis. aded quod etiam impenitentibus si superest spes vite, & spes correctionis, non est deneganda, de consecr. dist. 2. cap. non prohibeat, aliud secus. de pœn. dist. 1. c. nonnulli. secundum Archid. ibi, super verb. Danda est. Sed de hoc vide quæ diximus in nostris decis. lib. 2. c. 38. num. 30. An vero debeat ¶ dari tempore interdicti Eucharistia sanis. Dic quod non, per text. in d. e. alma mater. Vbi solummodo conceditur poenitentia sanis. Ergo cætera sacramenta sunt exclusa, Archid. in d. e. in verb. poenitentia salutaris. Immo plus, tenuit Io. An. in d. e. quod in te: quod tempore interdicti mulieribus prægnantibus, & partui appropinquantibus non potest dari sacramentum Eucharistia, nisi periculum immineat, & idem Archid. in d. e. alma mater. Licet Do. Nicol. asserat, quod debeat confideri qualitas mulieris, & an verisimiliter dubitetur de morte, vel non. Et eadem ratione ¶ non poterit concedi corpus Christi intransibus mare, vel bellum capessere, vel obsecris, ad hoc, quod not. in cap. pastoralis. de offic. ordin. Ita 37 Franc. in d. e. alma. nu. 4. An vero corpus Christi, quod tempore interdicti ad infirmum defertur, debeat deferri cum sono campanellæ, & lumine præcedente, & alijs consuetis, iux. tex. in cap. sane. de celebr. miss. Dic quod sic, quia cōcesso principali, debent omnia concedi quæ pertinent ad reuerentiam, & esse principalis. Non enim debita reuerentia, quæ debetur tanto sacramento, & quæ in honorē sacramenti est inducta, debet minui, sed augeri, & quia hoc nō est prohibitum, debet seruari, d. c. sane. & pulsari campanellæ, ut populus au-

diens adoret, procedat, inclinēt, & reueatur, ita Feder. de Sen. conf. 70.

- 38 Sexta. In quatuor anni festiuitatibus, videlicet Natalis Domini, ¶ Paschæ, Pētecostes, & Assumptionis Virginis gloriosissimæ, vbi ianuis clausis permittitur celebratio diuinorum alta voce, & solemniter exclusis excommunicatis, iuxta tex. in d. e. alma mater. quāuis manifestum sit presbyterum missam celebrantem posse sumere corpus Christi, cum debeat celebrare seruata forma in d. e. alma mater, §. adijcimus, alij tamen non possunt illud recipere, vt concludit Archid. in d. e. & ita indubitanter est tenendum. & ratio est: quia cum concedatur tantum participatio diuinorū officiorum, & sacramenta sint diuersa ab officijs, cap. Episcoporum. vers. excommunicatos, de priuil. in 6. ergo. Hinc fit ¶ non poterit concedi extrema vnctio, cum & illa intelligatur interdicta, d. c. quod in te. sit etiam, quod cum tantum permittatur ipis celebrantibus sumptio 39 Eucharistia, ergo alijs ¶ clericis, vel religiosis non celebrantibus in prædictis quatuor solemnitatibus non est permittum sumere corpus Christi, cum tantū officia diuina permittantur. Franc. in d. §. in festiuitatibus. Fit etiam quod tempore interdicti nō possunt religiosi suis fratribus, & sororibus, quorum curam gerunt tali tempore Eucharistiam concedere, secundum Petr. de Anch. & Io. Calder. in d. e. alma mater. Fit rursum, ¶ in his quatuor solemnitatibus possit 40 aqua ¶ solemniter benedici, Virgines, vel altaria consecrari, vel benedici, velum monialibus imponi, calices, & Abbatissæ benedici: cum prædicta nō sint propriè sacramenta, sed orationes, seu certa officia, quæ tali tempore sunt permissa, vt per Francum, in d. §. in festiuitatibus, num. 3.
- 41 Septima. Diximus, ¶ tempore ¶ interdicti possit dari viaticum morientibus, intellige, nisi esset interdictum latum nominatum in personam: quia tali personæ sunt ecclesiastica sacramenta interdicta,

terdicta, & pro hoc facit capit. cum & plantare, §. excommunicatos, de priui. & ratio est: quia interdictum latum nominatim contra personam, habet naturam excommunicationis quo ad derogationem sacramentorum, & relaxationem, expresse tenet Ioan. And. in c. præfenti, vbi etiam Franc. de sent. excom. lib. 6. dicit, q̄ specialiter interdicto, omnia sacramenta denegantur ante absolutionem, sicut & excommunicato.

Octaua. Matrimonium etiam teneat potest interdici, potest contrahi: cum teneat etiam contractum cum excommunicato maiori excommunicatione, cap. significasti. de eo qui du. in matrim. quã pol. gl. in d. c. alma. Solemnis tamen benedictio tempore interdicti fieri nõ potest: cum tale officium sit deputatum certo ordini, cap. 2. & 3. de sec. nup. Et hæc, quando locus est interdictus, vel quando essent interdicti contrahentes, vel vnus ex eis, quo casu etiam fieri nõ potest solemnis benedictio: quia non debet non interdictus cum interdicto communicare, cap. vt priuilegia. de priu. Franc. in d. c. alma mater. num. 3. licet Panor. dubitatiuè dicat in cap. non est. de sponf.

Nona. Damnatis ad mortem nõ debet pœnitentiæ sacramentum ¶ denegari, nec in hoc seruari debet abusus contrarius, tex. in Clem. 1. de pœn. & remis. qui intelligendus est, si petant, c. significasti. de eo, qui dux. in matrim. vbi dicitur in simili, q̄ excommunicato debet munus absolutionis impendi, si petat, quod intellige, vt excommunicatus nõ possit à peccato, vel culpa, propter quã est excommunicatus inuito absolui: cum sacramentum pœnitentiæ debeat impendi petenti, licet à vinculo excommunicationis sic: contra regulam iuris, 43 inuitis non ¶ datur beneficium: nam in multis casibus multa præstantur inuitis. Vt absolutio à vinculo excommunicationis, vt etiam nos diximus, lib. 4. c. 16. nu. 7. Item beneficium potest dari inuito, & pro inuito potest debitum sol-

ui, l. soluere, ff. de solut. Item consanguineum meum etiam inuito possum à seruitute liberare, l. 1. & 2. ff. de lib. cau. Et non obstat regula iuris, quòd beneficium non confertur in inuito: quia ibi beneficium accipitur pro priuilegio, quod non datur inuito, quando est in præiudicium aliorum. Sacramentum etiam Eucharistiæ si petatur, dandum est, vt diximus, lib. 1. c. 13. nu. 82.

45 Sed an ¶ cadauer damnati ad mortem tradi debeat sepulturæ ecclesiasticæ. Dic quòd sic, per tex. in ca. quæ situm est. l. 3. q. vlt. Quid autem de suspenso ad furcas. Dicit glos. post Host. in cap. ex parte, 2. de sepult. q̄ talis non debet deponi de furca sine licentia iudicis, ipsa autem petita, & obtenta, quam de facili iudex debet concedere, l. 2. & 3. ff. de cad. tollen. tunc si prænitens fuerit, debet tradi sepulturæ, d. cap. quæ situm est. Quod dicitur Host. intellige, si suspensus fuerit in patibulo solito, & deputato, secus si alibi, quia tunc sine licentia posset tolli; quia hoc à iure tunc intelligitur concessum, Lobnoxij, C. de relig. & sumpt. fun. l. quæ sub conditione, §. final. ff. de cond. insti.

Decima. Sacramentum extremæ vniuersionis ¶ non debet dari damnatis ad mortem, etiam si petant: quia hoc non reperitur iure cautum, arg. de translat. prælat. c. 2. Item quia fit in pedibus, cum quibus debent itinerari ad locum iustitiæ. Item quia debet dari tantum infirmis, de sac. vnct. c. vnic. Ibi, infirmatur quibus ex vobis. An vero possit dictum sacramentum iterari, & an deficiente oleo infirmorum, Sacerdos si vngat chrismate, teneat vnctio, & de effectu illius sacramenti videbimus infra de extrema vnct.

47 Vndecima. Sacramenta ¶ vt morientibus denegari non possunt, si petant, per tex. in Clem. 1. de pœn. an idem procedat in delinquentibus, qui immunitate Ecclesiæ nolunt gaudere, de qua aliqua diximus lib. 2. c. 48. nu. 6. & seq. An inquam isti si sponte se iustitiæ offerant, mini-

ministri iustitię illos detinentes, faciunt violentiã Ecclesię. Dic, q̄ non, per reg. scienti, & consentienti non fit iniuria.

48 Quis autem locus † tribuat immunitatem talibus damnatis, vel criminosis. Dic, quod locus ad diuinum cultum de cõsensu Episcopi, vel superioris aedificatus, quamuis non consecratus, licet nõdum sint in eo diuina officia celebrata. Ita Guil. & Imola, in d. Cle. 1. licet Inn. in cap. pen. de immun. Eccles. dicat, q̄ fit necesse vt sint diuina officia celebrata. Quod puto verum. Secus dicit Inn. in simplicibus, & priuatis oratorijs, quãuis sint ibi celebrata officia diuina: quia illa nõ habent dictum priuilegiũ. De palatio autẽ Episcopi, & Itatua præfecti vrbis, an idẽ sit quod de Ecclesia, dic, quod in hoc attendi debet consuetudo, prout not. Innoc. in ca. inter alia.

49 de immunit. Eccles. Sed † quid si quis stans ex tra cimiterium per mãtellum, vel aliud trahit quem de cimiterio, vel Ecclesia, dic quod offendit immunitatẽ Ecclesię; nam & si sic traheret clericum, incideret in canonem, cap. nuper, de senten. excom. Zabar. in cap. fin. q. 2. de immun. Eccles. Sed quid si quis

50 commisit maleficiũ † in Ecclesia, & deinde confugit ad aliam, nunquid gaudet debet immunitate, dic q̄ non: quia cum vna sit Ecclesia in toto orbe; iux. illud. cano. 6. vna est columba mea, licet sint particule Ecclesię, qui iniuriam facit vni, facit omnibus, licet de consuetudine apud aliquos aliter seruetur. Turres in c. diffiniuit, 17. q. 4. An vero gaudeat priuilegio delinquentes, si fuerint iudai, † pagani, vel excommunicati. dic q̄ sic. c. Iudas, & d. c. diffiniuit. nam canones generaliter loquuntur, & dicunt nullum confugientes ad Ecclesiam de bere inde extrahi, nisi sit publicus latro. Hoc enim priuilegium non est datum tantum intuitu, & fauore confugientium, cum sæpe pessimi defendantur intuitu, & reuerentia loci sacri, propterea idem dicit Guil. Concord. Innocent. & Bar. per l. 1. C. de his qui ad

Eccles. confug. Zabar. in c. inter alia, de immun. Eccles. Sed quid si gaudentes immunitate ecclesiastica fuerint inde ab Ecclesia extracti, & ducti ad carcerem secularẽ. Dic quod debent restitui Ecclesię, sicut in alijs restitutorijs iudicijs; vt extr. de restit. spol. cap. sæpe. Ita Oldr. conf. 1. 4. de immun. Eccles. & alii sumptibus Ecclesię, 17. q. 4. c. sicut antiquitus. & cap. diffiniuit. Bart. in authen. de mand. prin. §. sed neque, in fi. Immo iudex si scit aliquem captum in Ecclesia, debet eum relaxare, etsi nemo id alleget, licet enim ex officio supplere, ita notabiliter dixit Rom. conf. 227. Sed quid

52 si quis confugiat ad corpus † Christi, cum deserit in via ad infirmum, an gaudeat immunitate, & per Ecclesiam sit defendendus. Dic quod sic: cum nihil sit maius hoc sacrificio, cap. nihil. de consecr. dist. 2. Tura etiam, quia si Itatua præfecti saluat hominẽ, multo magis corpus Christi, quod est maius, & dignius omnibus, 1. q. 1. c. multi. Et hoc verum de currentibus ad corpus Christi. Si vero homicidis, vel latronibus in captiuitate existẽtibus portatur corpus Christi, talibus non subuectur, vt à carcere liberentur, licet propter hoc sit iustitię executio differenda, & sic potest intelligi 13. q. 2. cap. quæ situm est. arg. de consecr. dist. 2. c. omnis homo. & cap. tribus: quia in primo casu confugientem ad se in libertate reperit, & ipsum saluat: in secundo vero seruum, & captiuum. Vnde & talem dimittit, ne videatur omnino damnare iustitiam, de hoc per Doct. in cap. sane. de celeb. miss. Modet. in clem. 1. de pœn. & remis. Holt. in c. sane. de celeb. miss. qui dicit, quod opinio, quæ habet, quod confugiens ad corpus Christi, dum deserit in via, sit defendendus per Ecclesiam, & gaudeat immunitate vsque ad sanguinis effusionem, ita etiam tenet Archid. & Do. An to. in d. c. sane. de celeb. miss. Fel. conf. 3.

53 Duodecima. † Licet sacramentum penitentię nulli hominum sit denegandum, 24. q. 2. c. legatur, vbi nulli hominum

num claudenda est misericordia. Ad idem facit 42. dist. c. quiescamus. Hinc Romana Ecclesia dicitur liberalis, c. sedes. in princ. de rescript. quia non claudit gremium redeunti. l. vlt. ad fin. C. de sum. Tri. C. de Episc. & cler. l. si quis in hoc. & 23. q. 4. c. duo ista. Tamen quandoque non est dandum à grauius peccatis subito reuertentibus, de pen. di. 1. c. in actione. Rursum, nec impenitentibus danda sunt sacramenta: non enim dandum est sanctum canibus, de pen. dist. 1. c. nonnulli. Et venia non est concedenda nisi fe corrigentibus, vel corrigere volentibus, c. legatur. 24. quest. 2. tex. in cap. quod quidam. de penit. & romif. Vnde in errore persistentibus præter denegationem sacramentorum, est deneganda sepultura ecclesiastica, c. qui bus, 13. quest. 2. Hinc negantibus male ablata restituere, vel præstare cautionem cum potuerint, sacramenta sunt deneganda, capit. super, de rapt. Nec etiam sunt danda à grauius peccatis subito reuertentibus, de penit. dist. 1. c. in actione. pariter non sunt danda contra interdictionem prælatorum. dist. 32. c. præter, §. porro.

SUMMARIUM.

- 1 Catechismus & Exorcismus debent præcedere baptismum. & catechismus quid.
- 2 Catechismus præcedere baptismum quare debeat.
- 3 Catechismus quid. & propter tria inuentus est.
- 4 Credo, quod profertur à baptizando, quid significet.
- 5 Patris an teneantur ad baptizati instructionem.
- 6 Obligatio pueri qua fit per patrum, an sit proprie uolum.
- 7 Exorcismus in baptismo non est præmittendus, qui fit per presbyterum.
- 8 Baptismus quatuor præcedunt, & quid significet.
- 9 Vnicuius triplex est circa baptismum.

De Catechismo, & Exorcismo. Cap. II.

ONSEQUENTER considerandum est de singulis sacramentis in specie, & primo de baptismo. Verù quia Catechismus, & Exorcismus, disponunt hominem ad baptismum, & sunt eius quædam præambula, vt probatur per text. in c. siue paruuli, cum decem seq. de consecr. dist. 4. Ideo prius videamus de ipsis. Sciendum est igitur, quòd nullus absque catechismo, & Exorcismo baptizari debet, ut fidei primum catechumenus accipiat rudimentum, cap. ante, de consecr. dist. 4. Catechismus enim Græce, Latine dicitur instructio. Vnde catechizare instruere est, vt de symbolo, & rudimentis fidei. Vnde etiam catechumenus dicitur audiens, siue instructus. Sed Exorcismus de Græco in Latinum dicitur abiuratio. Vt Exi ab eo in mundo spiritus. Ita Atehid. & Turres in d. c. siue. Sed modo ad decisiones deueniamus, quarum prima.

Catechismus, qui est instructio circa fidei præambula, & circa generalia fidei, quæ etiam rudibus sunt necessaria, ad sciendum, conuenienter debet præcedere baptismum, siue adultus sit, qui baptizetur, siue puer. & ratio est: quia baptismus iuxta S. Tho. in 3. par. dicitur sacramentum fidei. Ideo merito requiruntur à baptizando ea, quæ sunt de necessitate fidei, & hæc tria sunt, scilicet, fidei susceptio, fidei professio, & fidei obseruatio. Et ideo propter hæc tria catechismus inuentus est, in quo fit instructio de articulis communibus distincta ad fidei susceptionem, fit etiam responsio ad fidei professionem, & ad fidei obseruationem. De hac responsione habetur in cap. prima. de consecr. dist. 4. Quia vero præ adultus peccatum proprium habet, & per se credere potest, requiruntur hæc ab eo de necessitate, & per se ipsum respondet. ead. dist. cap.

cap. cum pro parvulis. At in parvulo, qui nec peccatū actuale habet, nec per se accedere potest, requiruntur ab eo de congruitate, & ideo etiam catechizandus est ex ipsa generali cōsuetudine vniuersalis Ecclesiæ. & sit instructio mediante alio, hoc est Patrino, cui committitur puer instruendus, & ipse loco eius confessionem, & professionem facit. Vnde Patrinus non respondet in persona propria, sed in persona parvuli, c. queris, ead. dist. ver. difficillimam.

4 Et est sensus cum dicitur *† Credo. i. Sacramentum fidei præsto suum accipere, in persona pueri loquens, vt August. exponit. Vel secundum Dionys. Verbum Credo, potest referri ad id, quod futurum est. Vt sit sensus, Credo. i. quando ad perfectam ætatem veniam, fidei confessionem, vel alio modo, vt sit sensus. Credo. i. dabo operam ad hoc quod credat. Et in hoc ipse puer obligatur: quia non est inconueniens, vt vnus alium obliget circa illa, ad quæ omnes tenentur, vt dicit Archid. in cap. ante catechizandi, num. 3. & Turrecr. in c. ante baptismum, de consecr. dist. 4. An vero Patrinus etiam obligetur, patebit in sequen. decisione.*

1 Secunda Patrini, *† qui suscipiunt aliquos de sacro fonte baptismi, tenentur ad eorum instructionem, si necessitas imminet doctrinæ eorum; probatur per tex. in cap. vos ante omnia. de consecr. dist. 4. Nam dicuntur fiduciosiores, cum pro pueris in catechismo, & baptismo respondeant, & spondeant. Necessitas vero tunc imminere dicitur, quando pueri cum infidelibus conuersarentur, prout erat in primitiua Ecclesia. Vel si parentes pueri essent suspecti de infidelitate. Vel si puer inter infideles conuersaturus esset. Et ita potest intelligi tex. in d. cap. vos ante omnia. Secus si nutriretur inter catholicos Christianos, vel quia parentes pueri Christiani sunt, quia tunc satis probabiliter possent glimari quod eum in fide nutrent, & quod fidem addidisset ab ijs quibus cō-*

uiuuit, Archid. in d. c. ante catechizandi.

6 Tertia. Diximus supra in prima decis. nu. 4. quod obligatur puer per Patrinum. Huiusmodi tamen obligatio *† non est propriè votum, quia votum propriè est de eo, quod est supererogationis. Extenso tamen nomine est votum, quia est voluntaria obligatio. Vnde super illud Psal. Vouete, & reddite. dicit glos. quod votū emittitur in baptismo. Non tamen facit duplex peccatum veniendo contra: quia non obligatur postea magis, quod prius, de necessitate, sed de bono, & æquo, Aftenf. lib. 4. tit. 2. q. 5.*

7 Quarta. Baptismum præuenire debet non tantum catechismus, *† sed etiam exorcismus. de consecr. dist. 4. c. siue parvuli. vsque ad c. illud. quia per exorcismum assilente sibi virtute diuina, potestas diaboli expellitur à baptizando. Quare non debet aliquo modo prætermitteri, nisi in necessitate, qua cessante, debet suppleri, vt solemnitate, & vniuersitas seruetur in Ecclesia. Ita D. Tho. in 4. dist. 6. q. 1. art. 3. q. 1. Debet etiam baptizandus catechizari, & exorcizari per presbyterum, c. sacerdotis, de consecr. dist. 4. Quid autem significant *†* ea, quæ sūt in Catechismo, & Exorcismo. Dic quod exsufflatio significat expulsionem maligni spiritus, & boni introductionem. cap. siue. ead. dist. Salis linitio, significat gratiam, & sapientiam. ca. dist. ca. sal. & preservationem à corruptione, & putredine futurorum peccatorum, cap. ex hinc. ead. dist. Saliuæ contactus circa aures, & nares, significat sensuum spiritualium apertionem, cap. postea, ead. dist. Vnctio olei in pectore & scapulis, significat legem Dei, amorem, & charitatem, atque deuotam subiectionem, c. deinde, & c. presentia, ead. dist. Et hæc præcedunt Baptismum. Sed tria, quæ sūt post baptismum, scilicet chrismatio in vertice, significat Christi gratiam in mente, & conformitate. ca. postquam, cum duobus cap. seq. ca. dist. Cerei impositio, significat fidei & morum claritatē. Vclis candida, innocentia*

nocentia restitutionem. c. post baptis-
mum. cap. accepisti. ead. dist. Hæc Arch.
in cap. siue. nu. 3. de consecr. dist. 3.

Quinta. Vnctio triplex fit circa
baptisimum. prima ante, quæ dicitur ad cate-
chumenos, fit in signum pugne contra
inimicos, sicut athlete inunguntur.
Secunda fit post baptismum de chris-
mate in vertice, vt sicut per ablu-
tionem aquæ significatur emundatio à peccatis,
ita per chrismatism inunctionem in ver-
tice significatur gratia collata in mente
ad bene operandum, vt odor boni ex-
empli ad alios diffundatur. Tertia fit
in Confirmatione, de qua postea dicitur
loco suo.

SUMMARIVM.

- 1 Baptismi species tres.
- 2 Baptismus sanguinis, & fluminis an dicatur sacramentum.
- 3 Baptismus fluminis, vel fluminis, aut sanguinis, qualiter fiant.
- 4 Baptismi sanguinis excellentia ponitur in septem.
- 5 Baptismus fluminis dicitur sacramentum fidei, & poenitentia.
- 6 Baptismi definitio.
- 7 In baptismo tria considerantur.
- 8 Characteres plures definitiones assignantur.
- 9 Sacramentorum essentialia.
- 10 Baptismi institutio multiplex. & quando instituitur. nu. seq.
- 11 Baptismi licet sint tres species, est tamen vnus baptismus.
- 12 Etiam non renatos posse introire in regnum cælorum, qualiter intelligantur.
- 13 Aqua non est sacramentum baptismi, sed ablutio.
- 14 Baptismi propria materia, quæ. & nu. 17.
- 15 Baptismus an in qualibet aqua possit fieri.
- 16 Verbum, & elementum simul iunctum sunt necessaria ad baptismum.
- 17 Baptismi forma.
- 18 Expressio personarum est de necessitate baptismi.

- 19 Expressio actus, & persona suscipientis sunt de necessitate sacramenti, non tamen Ego, & Amen nu. 23.
- 20 Baptizans puerum, non tamen prius ei inpositio nomine an baptizet.
- 21 Baptizantes nõ exprimendo nomen suum, & amen, peccant mortaliter.
- 22 Mutatio forma verborum sex modis potest contingere in baptismo.
- 23 Mutatio vocum manente eodem significatu verborum non vitiat baptismum.
- 24 Additio quando vitiet baptismum. Et quid de subtractione. nu. 28.
- 25 Corruptio, qua in baptismo multipliciter contingere potest, quando vitiet sacramentum.
- 26 Et quid de transpositione.
- 27 Intentio baptizantis necessaria est ad baptismum. & qua, an acialis, vel virtualis, nu. 32.
- 28 Intentionis defectus in sexu, vel conditione persona, an impediat baptismum.
- 29 Baptizare non cogitans neque puerum, neque faminam, an baptizet.
- 30 Ebrius non baptizatur, sed sic ebriosus.
- 31 Baptismus per iocum an sit vere baptismus.
- 32 Baptizari petens, sed hoc non intendens, an sit baptizatus.
- 33 Intentio ministri dupliciter potest perverti.
- 34 Intentio baptizantis si sciri non potest, quid faciendum.
- 35 Ad baptismi solemnitatem pertinent quæ in ritu baptizandi seruantur.
- 36 Vnctio, qua fit post baptismum, debet fieri chrismate nouo, & non veteri.

De Baptismo, eiusq; speciebus. Cap. III.

OSTEA considerandum est de ipso baptismo, & de quo baptismo est hic intentio, de inde de eius institutione, atque definitione. Circa primum sciendum est, quod tres sunt species baptismi, scilicet fluminis, fluminis, & sanguinis.

nis. de consecr. dist. 4. c. 1. in glo. tex. in c. bap̄tismi vicem. & c. catechuminum. glo. in c. firmissime. 15. q. 1. & in cap. veniens. de presbyt. non bap̄t. De primo, Ioan. 3. Et post hoc venit Iesus in terrā Iudæam, & bap̄tizabat. De secundo, Ioan. 12. Bap̄tismo hoc habeo bap̄tizari. De tertio, Act. 1. Vos autem bap̄tizati bimini Spiritu sancto. Primus dicitur propriè bap̄tismus, alij duo metaphoricè, quia uterque instar bap̄tismi aquæ purificat, & per consequens vicem eius supplet. sic bap̄tismus fluminis dicitur propriè sacramentum, sed † bap̄tismus sanguinis dicitur sacramentum impropriè, & ita intelligitur tex. in c. catechuminum. de consecr. dist. 4. quia sacramentum bap̄tismi celebratur tantum in aqua, & non in alio liquore, ead. dist. c. necessarium. Quod secus est in bap̄tismo sanguinis, & fluminis. Præterea, de integritate sacramenti bap̄tismatis sunt, necessaria repræsentatio ex similitudine, significatio ex institutione, sanctificatio ex verborum prolatione, quæ deficiunt in bap̄tismo sanguinis, & fluminis. Bap̄tismus fluminis † fit cum aqua fontis ex gratia Spiritus sancti, ut cum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti in aqua quis bap̄tizatur. De quo Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, nõ potest introire in regnum Dei. Sed bap̄tismus fluminis fit per Spiritum sanctum, & potissimè in articulo mortis, quando quis non potest habere copiam aquæ, & sacerdotis: nam si tunc per talem habetur vera cõtrictio, dubio procul saluatur. Tali bap̄tismo asserunt Doctores Iudæum illum bap̄tizatum esse, de quo per text. in cap. debitum, extr. de bap̄t. quem dicunt alio nomine bap̄tismus deuotionis, seu contritionis, & non conuenit iste bap̄tismus nisi adultis habentibus vsum rationis, cap. bap̄tismi vicem. de consecr. dist. 4. Sed bap̄tismus sanguinis fit in sanguine proprio alicuius occisi, ut cum quis vellet recipere bap̄tismus aquæ, sed impeditur tyrannica persecu-

tionem, & in confessione fidei martyrizatus, proprio sanguine bap̄tizatur. Hoc bap̄tismo bap̄tizati fuerunt martyres interfecti pro nomine Christi, bene facit c. catechuminum, de consecr. dist. 4. ex quo tex. colligitur, quod potissimum est bap̄tismus sanguinis. vbi dicit Aug. Bap̄tizatus confitetur fidem suam coram sacerdote, Martyr coram persecutore, ille post professionem suam aspergitur aqua, hic sanguine. & sic ponit Aug. excellentiã bap̄tismi sanguinis in duobus. Primo in maioriote fidei: quia bap̄tizandus confitetur coram sacerdote, iste coram persecutore. Secundo in maiori bap̄tismi: quia ille post confessionem aspergitur aqua, iste sanguine. Tertio adde, quia aqua bap̄tismi sola sacramentali significatione videtur representare passionem Christi. Sanguis verò reali significatione. Quarto in pleniori receptione Spiritus sancti: quia ille accipit Spiritum sanctum, sed iste efficitur habitaculum eius, in quo plenior receptio designatur. Quinto in ampliori cõmunicatione Christi, quia illo Euchari stia communicat in commemoratione mortis, quia Luca 22. Hec quotiescunque feceritis in meam commemorationem facietis, iste ipsi Christo commoritur. i. simul moritur: quia sicut Christus pro eo mortuus est, ita iste pro Christo. Sexto in maiori reuerentia humanæ vitæ, quia ille confitetur semundi actibus renūciare, iste ipsi illecebris. i. passionibus renūciat, & vitæ. Septimo efficaciori virtute, quia illi omnia peccata remittuntur, sed non extinguuntur, de cap. catechuminum. Sed martyris omnia extinguuntur, ita ut nec vestigium maneat, nec fomes. Vnde Damasc. Valde venerandum est bap̄tisma, quod secundis non coinquinatur foribus, vnde etiam statim introducit in gloriam. Præfens autem intentio nostra est agere de bap̄tismo aquæ, qui dicitur sacramentum † fidei, quia in eo fides confertur, per quam Christum induimus. Galat. 3. Quicumque bap̄tizati estis,

estis, Christum induistis. Dicitur etiam sacramentum penitentiae, quia quamvis in baptismo non sit necessaria penitentia luctuosa secundum Aug. est tamen necessaria in adultis penitentia, scilicet displicentia praeteritae vitae, scilicet quo ad maiores, & adultos, qui vsu rationis, & discretionis habent, c. tres sunt, de poenit. dist. 1. glo. in cap. sine penitentia, de consecr. dist. 4. non autem quo ad paruulos, qui vsu rationis non habent. arg. glo. in d. c. sine. Turrecr. in c. firmissime, 15. q. 1. Dicitur autem baptismus ab eo, quod est baptizare, quod Graece idem est, quod lauare Latine. Secundum autem quod baptismus est nomen sacramenti, omisiss alijs definitionibus, sic definitur a magistro Sententiarum lib. 4. dist. 3. & a glos. in c. necessarium, de consecr. dist. 4. quod est ablutio corporis exterioris facta sub forma verborum praescripta. Huic similis est alia definitio Aug. quae huiusmodi est. Baptismus est inunctio in aqua verbo vitae sanctificata. Vbi notandum, quod sicut in sacramento altaris sunt tria, scilicet sacramentum tantum, res, & non sacramentum, & res, atque sacramentum. cap. cum Marthae. §. distinguendum, de celebrat. miss. ita in baptismo est factum vnum, quod est tantum sacramentum, quod est applicatio aquae ad hominem, quae est ablutio: aliud, quod est res tantum, scilicet gratiae infusio, & peccatorum remissio, & hoc notatur, dum dicitur. Baptismus est ablutio: nam sacramentum est aliquid visibile exterius existens, quod scilicet est signum interioris effectus, & ita ablutio corporis exterior, quod est sacramentum, significat abluentem interiorem, scilicet peccatorum remissionem, & gratiae infusionem: sacramentum vero, & res, est character. Ita Abb. antiq. in cap. maiores. de baptis. Turrecr. in c. necessariis, de consecr. dist. 4. Character factus verò diuersimodè definitur. Alij enim dicunt, quod character est quaedam passibilis qualitas illuminans animam ad viden-

dum facilius quid sit credendum, & quid faciendum. Vel melius, character est qualitas disponens, & habitans animam ad suscipiendam gratiam. Io. verò Damasc. dicit, quod character est mentis custodia, eo quod inseparabiliter mentem custodit, & quia eam preparat, & habitat ad gratiam, per quam ipsa anima custoditur. Vel, character est quaedam impressio, qua organizatur, & distringitur ad animam recipiendam. Haec Abb. antiq. Et nota, quod de substantia sacramenti nouae legis facti sunt duo necessaria, materia debita elementi, scilicet aqua simplex elementaris, & debita forma. Vnde Aug. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, 1. q. 1. c. de trahe. Sic in sacramento Eucharistiae: nam ad consecrationem corporis Domini nostri Iesu Christi requiruntur plura essentialia, & inter alia, materia, & forma debita, quorum altero deficiente, non est corpus Christi consecratum, per ea quae leguntur, & notantur 7. q. 1. c. illud. & cap. cum Marthae. & cap. literas. Vbi Henricus celebrat. miss. Item in sacramento penitentiae peccata delentis inter alia requiruntur duo essentialia, oris confessio, & cordis contritio, quorum altero deficiente, deficit sacramentum saltem quantum ad Ecclesiam militantem. 24. q. 2. cap. legatur. Sic in sacramento matrimonij sunt necessaria verba, & consensus amborum contrahentium, quorum altero deficiente, deficit, 27. q. 2. cap. sufficiat, 29. q. 2. cap. si quis liber, de spons. cap. tuæ, capit. 1. de consu. ser. Item in sacramento Ordinis requiritur factum, scilicet olei sacri effusio, & manus impositio, & verba. Item in sacramento Confirmationis, in fronte requiruntur cum sacro chrismate delinitio, & verba, quorum altero deficiente, deficit sacramentum, prout not. de sac. vnct. cap. vnict. §. hoc unguento. Item in sacramento Extremae unctionis, ut legitur, & not. de sac. vnct. cap. vnict. §. de prima. Sic in sacramento Baptismi requiruntur materia elementi, forma

forma uerbi; & rursum intentio ministerii copulantis formam materię. illud Ambr. Affectus tuus operi tuo nomen imponit, & intentio dirigit opus. Ad hoc, i. q. 1. §. ecce, de consecr. dist. 4. c. re-
tulerunt ubi ab ecclesia ratum est habitum Baptisma propter intentionem. Sic dicimus etiam in matrimonio, de sponsi cap. tunc, & in conscientie Eucharistiam. Hugo cap. 2. de consecr. dist. 2. Hinc fit, quod Baptisma, quod iocosè uel minutè traditur, uel conseritur, uerum Baptisma est, si ad sit intentio dandi, si autem non adsit; non est Baptisma: ut plenè not. Innoc. in c. 1. de Bapt. Arch. in c. fo-
let, de consecr. dist. 4. At circa Baptismi institutionem sciendum est, quod mul-
10 tiplex fuit eius institutio: nam quo ad materiam, fuit institutus, quando Do-
minus fuit baptizatus à Ioanne: quia tunc Christus tactu suę mundę carnis uim regneratiuam contulit aquis. cap. per aquam, c. propriè, de consecr. dist. 4. glo. Luc. 3. ibi baptizato Iesu ubi dicitur baptizabatur Dominus non mundari indigens, sed tactu mundę carnis aquas mundans, ut uim abluendi habeant. Sed quo ad formam fuit institutus, cum discipulis suis dixit. Ite baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. d. cap. propriè. Item quantum ad finem, cum dixit Nicodemus. Nisi quis renatus fuerit, & c. cap. nõ ut apponeres, extr. de baptif. finis enim Baptismi est introductio, siue ingressus in paradysum. Sed quantum ad effectum, cum dixit Marc. ult. Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Baptismus enim saluat & à pena, & à culpa. cap. tres sunt, de pen. dist. 1. & cap. non ex quo, de consecr. dist. 4. Item quantum ad efficaciam, & significationem, quando de latere Christi exiuit sanguis, & aqua, quia ex fluxu illo baptismus habet efficaciam, seu uirtutem: Vnde Ezech. 17. Vidi aquam egredientem de templo à latere dextro. & c. Sed quantum ad significationem, quando de latere eius exiuit sanguis, & aqua, quæ erant signa baptismi, & Eu-

charistia: Ex officio uerò, quando misse discipulos suos binos, & binos, ad prædicandum, & baptizandum. Habens ergo ex his multiplices, & diuersas baptismi institutiones. Item qualiter Baptismus fuit institutus ante passionem, & post: sed ante, in institutione priuata, post, in institutione publica, cum omnibus publicatum, & impositum est Euangelium. Prima institutio erat quasi in consilio, secunda ex præcepto, cuius unusquisque debitor esse cepit, ex quo ad eum institutio peruenit, secundum Bon. 4. dist. 3. p. 2. q. 1. art. 1. q. 1. in fine. Rich. 4. dist. 3. q. 5. art. 2. Asten. lib. 4. titu. 3. de baptif. a. 3. Sed modo colligamus decisiones. &

Prima est. Licet tres dixerimus esse species baptismi, non tamen contradicimus f Apostolo dicenti ad Ephes. c. 3. quod unus est baptismus, una fides, & unus Deus. Nã baptismus propriè qui requiritur duo, scilicet uerbum, & elementum, solum uerus est, & de tali intelligitur dictum Apostoli. Sed alij, scilicet Haminis, & sanguinis, dicuntur impropriè: quia suppleunt uicem baptismi, cap. baptismi uicem, de consecr. dist. 4.

Secunda. Quamuis Ioannes cap. 3. dicat. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum celorum, ut habetur in c. maiores, & cap. non ut apponeres, de bapt. tamen asseueramus etiam non renatos ex aqua, & Spiritu sancto posse introire in regnum celorum, modo sint baptizati baptismi Haminis, uel sanguinis. De primo est tex. in cap. debitum, de baptif. Tali baptismi fuit baptizatus Iatro, cap. nullus, de penit. dist. 7. cap. baptismi uicem, de consecr. dist. 7. De secundo loquitur tex. in c. catechuninum, ea. dist. Igitur autoritas Ioannis intelligenda est, quando baptismus fluminis posset haberi: nam tunc alij nõ sufficiunt, sed si ille haberi non potest, tunc alij sufficiunt ad uitam eternam, d. c. baptismi uicem, & c. debitum.

14 Tertia. Licet Gandulphus f dixerit, quod aqua sit sacramentum, argum. de

consec. dist. 2. c. sacrificium, quod etiam sonare videntur verba Hugon. de S. Viatore; nam ipse in definitione baptismi dicit, q̄ est aqua. Vnde si asinus bibat aquam illam, bibit sacramentum, vt refert glos. in cap. detrahe, 1. q. 1. Tamen hoc non est verum: quia cum sacramenta nouæ legis sanctificationem quandã operentur, ibi perficitur sacramentum; vbi perficitur sanctificatio, in aqua autem non perficitur sanctificatio, sed in applicatione aque ad hominem, & ideo non ipsa aqua, sed vsus eius, qui est ablutio, est sacramentum. Concordat Magister sent. & Alex. de Hales. ita Turrecr. in c. detrahe, nu. 3.

- 15 Quarta. Baptismi propria materia est aqua simplex elementaris, ex institutione diuina, Io. 3. Nisi quis renatus fuerit, & cetera. Huius quidem institutionis conuenientia potest colligi ex multis, & primo: quia sacramentum maximè necessitatis, vt est baptismus, sine quo nullus potest saluari, debet habere materiã maximè communem, ne propter defectum materiæ aliquis impediretur à talis sacramenti susceptione: sed aqua est huiusmodi, vbique enim inueniri potest, ergo. Secundo, propter aquæ proprietates, quæ sua humiditate lauat fordes, sua frigiditate temperat superfluitatem calorem, & est lucida oculis intuentium. Sic baptismus mundat fordes animæ, refrigerat æstum carnalis concupiscentiæ, & illuminat oculos mentis respectu diuinæ notitiæ. Tertio, ex ipsa ratione baptismi, quæ est regeneratio in spiritualem vitam, quod maximè conuenit aquæ. Vnde & femina, quibus generantur omnia viuientia, scilicet plantæ, & animalia, humida sunt, & ad aquam pertinent. Hæc Turrecr. in c. 1. num. 4. de consecr. dist. 4. Astens. lib. 4. tit. 3. art. 4.

- 16 Quinta. In qualibet aqua materia qualitercunque transmutata, dummodo non soluat speciem aquæ, potest fieri Baptismus. Si autem soluat speciem aquæ, non potest fieri baptismus, iuxta S. Th.

3. par. Turrecr. in c. 1. de consecr. dist. 4. & ex hoc correlariè sequuntur aliqua. Primo, quod cum transmutatio, quæ fit in aqua maris, & in alijs aquis, non sit tanta, quæ soluat speciem aquæ, in huiusmodi aquis potest fieri baptismus. Secundo ex eadem ratione sequitur, q̄ in lixiuio, & in aquis sulphureis, & in alijs aquis, quæ ex terra, per quam transeunt immutatur, potest fieri baptismus. Tertio, quod cum aqua rosacea sit liquor à rosa resolutus, in ea non potest fieri baptismus, & eadem ratione, nec in aquis alchymicis, sicut nec in vino, vel in aqua cū vino, vel aliquo liquore mixta, quod intelligi etiam, si satis maior pars esset de aqua, modo solueretur species aquæ. Prout tenet Host. in sum. eod. tit. §. Quæ sit eius forma. vers. Quid si alius liquor. & in capit. non vt apponeres, eod. tit. Quarto, quod si aqua paludis esset in tantum degrossata, quod recederet à vera raritate aquæ, non esset baptismus, sicut si esset lutum, aliàs esset baptismus, quia adhuc manet species aquæ. Quinto, quod in aqua, sicut est ius, siue brodium pinguium, vel huiusmodi, quæ infrigidata congelantur, & constant, & ceruicia, & vrina, & lixiuuium, quod multam habet commixtionem acutorum corporum, non potest fieri baptismus, ita Henric. & Panorm. in d. c. non vt apponeres. Conclude ergo 17° q̄ ex omnibus prædictis, q̄ debita materia baptismi est aqua simplex, naturalis, potens abluere. Aqua dicitur, quia in nullo alio liquore potest fieri baptismus. Pura: quia nõ in brodio, vel aqua mixta pinguedine, vel butyro, quando scilicet permixtum soluit speciem aquæ. Naturalis, non artificialis, vnde excluditur aqua rosacea, & alchymica. Item nec aqua supernatans liquori, quæ dicitur flegma. Potens abluere: quia aqua in linteo madido, vel lana non est apta lauare, nisi exprimat extra.

- 18 Sexta. Nec solum elementum, nec sola verba sufficiunt ad baptismum. Sed vtrumque necessarium est, cap. detrahe,

he, 1. q. 1. & ratio est: quia vbi plura requiruntur ad substantiam actus, defectus vnus facit totam deficere, Concordat l. si vnus, C. de testa. Abbas dicit in c. penul. de baptis. Hinc fit, quod si aliquis immergat aliquem, & non proferat verba, non baptizat: quia alterum essentialium deficit, hoc est verbum, c. non ut apponeres, de baptis. c. propriè, de consecr. dist. 4. Forma autem est illa, 19 Ego \dagger baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, amen. Quam formam Dominus tradidit discipulis suis, cum dixit. Ite, baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, c. propriè, de consecr. dist. 4. & glof. eod. tit. c. 1. Sed notandum, quod in prædicta forma sunt quatuor: Primum, expressa nominatio personarum in Trinitate. Secundum, expressio actus baptizandi, & personæ suscipientis, cū dicitur, baptizo te. Tertium est, expressio baptizantis: Ego. Quartum est, quod pertinet ad confirmationem totius. Amē. Et secundum hoc ponendæ videntur 20 quatuor Decisiones. Prima est, \dagger quod expressio personarum est de necessitate baptisimi. Quod expressè patet ex determinatione sanctæ Ecclesiæ, quæ habetur in cap. in Synodo, de consecr. dist. 4. Vbi dicitur sic. In prædicta Synodo sacerdotes voluerunt, vt qui vnam de Trinitate personam in baptismo non nominaret, illud verum baptisma non esset, nec esse posset. Quod verus erat in primitiua Ecclesia, vbi secus erat baptisimus collatus in nomine Christi tantum: quod factum est ex speciali reuelatione Spiritus sancti, vt nomen Christi amabilis redderetur, quod valde odiosum erat incredulis, 1. Cor. 1. Nos prædicamus, &c. Rursum infertur, q non sufficit formam mente concipere, & non voce proferre, d. c. in synodo, & ibi Arch. vbi extendit ad alia sacramenta, dicens, quod mutus baptizare non potest: vt etiam notatur in cap. paruuli. ead. dist. An vero sit baptizatus ille, qui baptizatur in nomine Genitoris, & nati, & san-

cti flaminis. glo. in c. multi, dicit, quod sic: quia non refert vtrum ex æquipollentibus quid fiat, arg. ff. de verb. oblig. l. quæ extrinsecus. & l. si sub vna, Henric. vero in c. non ut apponeres, videtur residere cum alia opinione tenentis, quod non sit baptisimus. Secunda est, 21 quod \dagger expressio actus, & personæ suscipientis sunt de necessitate sacramenti, patet ex determinatione Ecclesiæ, quæ habetur in cap. 1. eod. tit. vbi sic dicitur. si quis puerum ter in aqua immerferit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & non dixerit, Ego baptizo te, non est baptizatus. Hoc etiam tenet glo. in d. cap. multi, in fine. Et ratio est: quia si non apponeretur, te, posset intelligi, quod baptizaret lapidem, vel quid aliud. Item exprimitur, te, ad denotandam differentiam inter baptizantem, & baptizatum, c. debitum, extr. de bapt. 22 Sed an valeat baptisimus, \dagger si aliquis baptizat puerum, non tamen prius ei nomine inposito, sed dicendo, Ego baptizo te. Credo q sic. Cum pronomen te, ponatur loco proprii nominis secundum Grammaticos, tum etiam, quia id videtur sentire glo. in c. baptizandi, 2. de consecr. dist. 4. peccat tamen taliter baptizans, per not. per Pet. de Palu. in 4. d. 3. q. 1. vers. Tertium patet; Tertia. Expressio \dagger personæ baptizantis non est de necessitate Sacramenti. Hinc si omittitur pronomen, Ego, & diceret quis, baptizo te, &c. bene baptizat: quia subintellegitur ego, & pronomen videtur abundare, ff. de hære. instit. l. 1. §. qui neque. Vbi non refert, an dicatur hæres mihi esto, an hæres esto. Sicut in stipulatione non interest, an stipuler habere licere, vel an mihi licere habere, l. stipulatio ista, ff. de verb. oblig. sic nec Christus apposuit pronomen, cum dixit. Ite baptizate. Hinc fit, quod baptisimus, qui confertur à Grecis, est verus baptisimus, qui sic baptizant. Baptizetur scetus Christi Nicolaus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Quia reuertentes ex eis ad obedientiam Ecclesiæ, non

rebaptizantur, vt dicit Turrecr. in cap: si non, nu. 6. de consecr. dist. 4. glof. in d. cap. multi. Quarta, quod nec Amen est de substantia, vt ibi per Turrecr.

- 14 **Contrafacientes** † tamen peccant mortaliter, cum talia verba sint de necessitate præcepti, & faciant contra institutionem Ecclesiæ. Sed quid si in baptismo fuerit omiffa falsis inpositio, & vñctio, de quibus de sacra vñct. c. 1. vt quia laicus baptizauit, seruata tamen forma verborum, dic quod non reiterabitur baptismus, sed omiffa supplementur per presbyterum, Zabar. in c. 1. secunda opposit. de bapt.

- 15 **Septima. Mutatio in forma verborum** † potest contingere multipliciter, videlicet vocum variatione, additione, subtractione, corruptione, transpositione, & interruptione. Quantum ad primum fit talis decisio. Mutatio qualitercunque fiat circa voces manente eadem significatione, & modo significandi, nõ obest sacramento baptismi. Nã si aliud esset, sequeretur huiusmodi absurdum, quod non possent sacramenta conferri nisi in lingua Hebraica, in qua forma sacramentorũ fuit instituta: Nunc autem potest conferri baptismus in quacunque lingua, Hebraica, Græca, & Latina, & in omni alia materna, ergo, ita Pet. cum quo concordat Hosti. in Sum. eod. tit. §. quæ sit eius forma, ad finem, sub §. quid si Latinus. Et ratio est: quia forma realis potius attendenda est, quam verbalis, de consecr. distinct. 4. cap. retulerunt.

- 16 **Octaua.** Si mutatio † vocum nõ est tanta, quin maneat eadem significatio secundum accommodationem vsus, licet non secundum regularem formam primæ institutionis, tunc est baptismus, si fiat ex simplicitate, & non ex peruersitate, siue mutatio fiat ex parte anteriori, siue posteriori. Dicit tamen D. Th. q. hoc præcipue accidit, quando sensus locutionis remanet, quando corruptio est à parte finis: secus si à parte principij, maximè, quando mutatio esset magna:

Vnde Papa reputat baptizatum eum, qui à quodam sacerdote ignaro Latini eloquij baptizatus est in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, de consecr. dist. 4. cap. retulerunt. At si erraret ex peruersitate, talis error impediret, quia aliud intenderet facere, quam dicunt, vel faciunt Catholici. Arch. in d. c. retulerunt. Rursum. Si dicitur Nos; vbi Ego, & baptizamus, vbi baptizo, & vos, vbi te, & tunc est conclusio Petri de Palude, q. est verus baptismus, licet incurratur peccatum: quia remanet sensus verborum ex accommodatione vsus. Sed si dicatur: In nominibus, vbi dicitur, In nomine, viciatur: quia de forma est vnitas essentialis personarum, quam representant numerus singularis, sicut & Trinitas personalis in discretionem personarum. Ita Turrecr. in d. c. si non, nu. 10.

- 17 **Nona.** Circa additionem, secundum Canonitas fit talis decisio. † Additio siue præmittatur, siue sequatur, siue interponatur, semper viciat baptismum, quia forma nihil addendum est, siue detrahendum, c. firmisimè, & cap. si non sanctificatur, & c. de Arrianis, de consecr. dist. 4. Et in hoc Hosti. in Sum. concordat, dicens, quod si quis dicat: Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, et Spiritus sancti, & omnium sanctorum, non est baptizatus: quia nihil debet iungi formæ. & in hoc hodie omnes conueniunt. Ita etiam tenet Archid. in d. c. si non sanctificatur.

- 18 **Decima.** Circa subtractionem, D. Th. & quasi comm. Doct. asserunt, † quod si subtrahatur aliquid quod est de substantia formæ, siue inuocatio Trinitatis, siue actus exercitus cum persona baptizanda, tollitur sacramentum, & ille qui baptizat, grauiter peccat. Si verò tollitur id, quod non est de essentia formæ, vt si à forma baptismi tollatur, Ego, vel Amen, vel à forma consecrationis, enim, tunc non tollitur sacramentum, sed graue peccatum est. Turrecr. in d. c. si non, vers. tertio modo.

De Baptismo, eiusq; speciebus. Cap. III. 11.

Decima. Circa corruptionem. Hac decisio ponitur iux. D. Tho. & Pet. de 29 Palud. Corruptio ꝑ verborum, quæ fit ex industria, & malitiosè, impedit baptismum: quia non videtur intendere quod Ecclesia intendit. Sed illa, quæ fit ex ignorantia, vel defectu lingue, si tanta est corruptio, quæ aufert sensum locutionis, quod maxime fit, quando contingeret in principio dictionis, ut ab ista dictione, patris, subtrahatur prima litera, vel syllaba, & loco eius apponeretur matris, non esset baptismus: quia sensus omnino mutatur. Si autem sensus locutionis maneat, quod præcipue accidit, quando corruptio esset in fine. Exemplum in d. c. retulerunt, & tunc esset baptismus. Si verò corruptio fieret ex necessitate, vt si puer moreretur, antequam sacerdos perficeret verba formæ: & tunc pie creditur, quod summus sacerdos suppleat. Vnde talis si moriatur, in cimiterio sepeliendus est. Si verò superuixerit, ratione dubij credo, quod sub conditione rebaptizandus est, iux. c. 1. eod. tit. Henr. in d. cap. non vt apponeres.

Vndecima. Circa transpositionem, 30 dic, quod si trãspositio ꝑ fit ex certa malicia, non est baptismus: quia non intendit seruare formam Ecclesiæ. Si verò fit ex simplicitate, & talis transpositio mutaret intellectum verborum, vt si diceretur, baptizo in nomine te Patris, & Filij, &c. vel si transponerentur syllabæ, vt in nomine trispa, & huiusmodi; tunc non est baptismus. Si verò per transpositionem maneret sententia, est verus baptismus, vt si diceretur, Ego te baptizo in Patris, & Filij, & Spiritus sancti noie. Ita Pet. de bapt. tract. 1. forma baptismi qualis esse debeat. Sic interpositio si est modica, ita quod secundum vsum communem nõ videatur actum discontinuare, vt si interueniat silentium, aut tussis, aut respiratio, aut aliquid huiusmodi, tunc erit baptismus. Sed si discontinuatio esset magna, ita quod actum euidenter discontinuet,

tunc nocet: ita Turrecrem. ubi sup. & Henric. in dicto capit. non vt apponeres, num. 12.

Duodecima. Cum non solum fit necessarium verbum, & elementum ad perficiendum baptismum, sed etiam requiratur intentio. Nam ex intentione operatio iudicatur de eo qui mita in pos. c. 1. & 2. c. cum ex voluntate de sent. excom. ided apponamus has decisiones, 31 quarum prima est. Intentio ꝑ baptizantis exigitur ad perficiendum sacramentum baptismi, vt nõs supra affirmauimus, nu. 9. gl. in cap. dedit, 1. quæst. 1. Et non obstat, quod baptismus sit opus Dei, & non hominis, cã quodam, cap. si inter, de consec. dist. 4. ergo in ipso conferendo non exigitur hominis intentio, arg. 1. q. 1. cap. dedit, in fine. ibi, Ebrius. Hinc Gan. & eius sequaces dicebant, non esse necessariam intentionem baptizantis in hoc sacramento, nec in alijs sacramentis necessitatis: Nam in contrarium est veritas, secundum Hug. & Pet. Lomb. & alios; quia sicut in hoc sacramento, & in alijs sacramentis forma est seruanda, ita intentio ad illud, vel illa celebranda est attendenda, aliam quomodo affinitates spirituales contraherentur, nisi intentio baptizantis intercederet? Et quod dicitur quod hoc sacramentum est opus solius Dei: debet intelligi, quod solus Deus per illud peccata dimittit. Ita Archid. in c. solet, de consec. dist. 4. Nec etiam obstat d. c. dedit, de consec. dist. 4. c. baptismus, in fi. vbi dicitur, quod Ebrius, vel Ebriofus, potest conferre baptismum, qui non possunt habere intentionem baptizandi; quia respondetur, quod ibi loquitur nõ de Ebrio, qui est incius, & obliuiofus, scilicet cum iacet (sepultus vino: sed nomine Ebrii ibi intelligitur peccator, scilicet qui laborat vitio tali, quod sapè inebrietur, secundum Hug. & Archid. in d. c. dedit.

Tertiadecima. Licet intentio ministri sit necessaria ꝑ ad baptismum, tamẽ 32 secundum D. Tho. & Petr. de Pal. non

est necessaria actualis præcisè, sed virtualis. Virtualis autem dicitur, quando quis habuit actualem intentionem nudam ministrandi Sacramentum, & ex illa motus est ad ministrandum, posito, quòd actualiter non cogitet cum ministret, virtualiter tamen manet intentionis prævia: & hæc sufficit. Exemplum: In me est actualis intentio eundi ad Ecclesiam, impero pedem moueri, & licet in medio motus cesset intentio actualis, manet tamen motio pedis.

- 33 Quartadecima. Defectus intentionis in sexu, ¶ seu conditione persona: baptizandæ, impedit quandoque baptismum, puta, quando intendebat tantum masculum baptizare, & non feminam, & illa esset femina, arg. ff. de cont. empt. l. aboquin, 39. q. 1. cap. 1. verum si intendebat baptizare personam cuiuscunque sexus esset, est baptizata: quia quantum ad Dei cultum, non est masculus, neque femina, neque liber, neque seruus, omnes enim in Christo eandem mercedem accipimus, in Auth. de monach. §. hinc autem nobis, collat. 1. Et licet homo errat in sexu, non tamen errat in persona, quam tenet, & baptizare intendit, arg. ff. de pig. act. l. 1. in si. l. in venditione, §. planè, de contr. empt. Si verò de hoc non cogitabat, sed simpliciter baptizabat, ¶ videtur baptizatus, per d. §. planè, & alia iura sup. alleg. Asten. lib. 4. tit. 5. art. 3. quamuis Host. in Sum. eod. tit. dicat, quòd debeat, si adhuc viuunt, baptizare sine errore, per c. 2. eod. tit. Prima tamen opinio mihi videtur verior.

- 35 Quintadecima. Ebrius, qui habet ligatam rationem, & nescit ¶ quid agat non potest baptizare: cum non possit habere intentionem baptizandi. Et talis dicitur Ebrius actu, ita frater Ioan. in Sum. confess. in rubr. de baptis. q. 35. sed ebriosus, qui dicitur ille, qui confuetus est inebriari, licet aliquando possit esse sobrius in actu, baptizat, si eo tempore sciat quid faciat, etiam si lingua aliquo modo balbutiat: quia illud non est semper sufficiens signum ligaminis ra-

tionis. Vnde si formet verba intelligibilibiter, licet non omnino perfecte, baptizat. Si autem ita corruptè, quòd communitè intelligi non possit, efficitur, sic rebaptizandus, & ita intelligitur de c. dedit, & t. baptismus, Bonau. 4. di. 4. quod circa literam, q. 1. l. 7.

- 36 Pariter. Si quis aliquem ¶ iocose baptizaret, modò adfit intentio baptizandi, est verè baptizatus, quòd expressum est 7. q. 1. cap. Spiritus sanctus. & §. ecce.
- 37 Sed qui ¶ petit baptismum, & omnino baptizari non intendit, & nec per baptismum aliquid conferri, non est baptizatus, secundum Innocen. & Zabara. in c. 1. de bapt. sicut nec matrimonium est, si non consentit, licet verba interueniant, de spons. tua, licet propter ignorantiam Ecclesia cogat eum seruare legem baptizatorum, pro hoc quòd non iudicat de occultis, de simo. c. tua, & plerumque secundum exteriora, & communitè opinionem iudicat contra veritatem, de sen. excom. c. à nobis ij. Si vero expresse constaret, ut quia diceret se nullatenus consentire, sed per iocum facere, non reciperet characterem, tantquam expresse contradicens, c. maiores, §. ille verò, de bapt.

- 38 Sextadecima. Intentio ministri, ¶ requiritur recta ad baptismum, respon. D. Tho. 6. q. 1. art. 2. q. 2. quòd dupliciter potest perverti ministri intentio. Vno modo respectu ipsius Sacramenti, puta, cum quis non intendit Sacramentum conferre, sed delusoriè aliquid agere, & talis peruersitas tollit veritatè sacramenti, præcipue, quando suam intentionem manifestat exterius. Exemplum in Pagano, qui nec Christianus est, nec Iudeus, nec baptizatus, nec circumciscus, qui delusoriè hoc faceret non obseruando formam, & intentionem Ecclesiæ iux. tex. cum glo. in c. quos à Paganis, de consec. dist. 4. Alio modo potest perverti intentio ministri, quantum ad illud, quòd sequitur Sacramentum, puta, si presbyter intendat feminam baptizare, vt abutatur ea, & talis minister quæ-

nis grauiſſe peccet, tamen conficit ſacramentum.

39. Decimaſeptima. Quid ſi ſciri ꝑ non poteſt certitudinaliter intentio baptizantis; verbi gratia. Eſt quis baptizatus à pagano, qui ſi baptizat in forma Eccleſiæ, eſt baptizatus, cap. Romanus, de conſecr. diſt. 4. alius ſecus, d. c. quos à Paganus. Reſpon. Aug. in c. ſolet, de conſecr. diſt. 4. quòd implorandum eſt ſuper hoc diuinum conſilium: quod ſi non reuellet Deus, ſub conditione ſic ablutus, eſt baptizandus, cap. 2. eo. tit. vel fortè poſſet dici, quòd poſſet colligi intentio miniſtri, quando morem Eccleſiæ Paganus ſeruaret in baptizando.

Decimoſexta. Præter materiã debi- tam, & formam, atque intentionem, quæ ſunt de neceſſitate in ſacramento baptiſmi, ſunt & alia, ꝑ quæ in ritu baptizandi ſeruantur, quæ pertinent ad ſolemnitatem. Adhibentur autem huiusmodi, tum ad excitandam deuotionem, & reuerentiam ſacramenti, tum ad inſtructionem fidelium, tum ad cohibitionem dæmonum, ne ſacramentalem impediãt effectum. Ordo verò pertinentium ad ſolemnitatem baptiſmi, ſecundum morem Eccleſiæ vſitatũ, eſt iſte: Primò enim inſuſſatur, vt vir tus diaboli exterior expellatur, & exterius expellenda ſignificetur, c. poſtquã, de conſecr. diſt. 4. & c. ſeq. Secundò ſignum crucis fit in pectore, & in fronte, vt dæmon ſe cognoſcat expellendum tam in oculo cordis, quàm in publico confeſſionis. c. poſtea, ead. diſt. Tertio ſal in ore ponitur, vt ſignificetur quod per baptiſmum ſapor ſapientiæ præparatur, c. ex hinc, ead. diſt. Quarto fit aurium, & narium cum ſputo linitio, vt ſignificetur gratia ad diſcernendum, & obediendum, c. poſtea tanguntur, ead. diſt. Quintò fit linitio olei ſancti, quod dicitur oleum catechuminum, in pectore, & ſcapulis, vt ſignificetur apertio mentis ad Deum amandum, & eius onera portandum, c. deinde, ead. diſt. Sextò fit poſt baptiſmũ inunctio chriſ-

matis in vertice, vt ſignificetur apertio mentis imputribilis ad contentandũ. Chriſma enim conſectum eſt de oleo lucente, & baſſanio conſeruante. Et debet ꝑ hæc fieri inunctio de Chriſmate nouo, non veteri, de conſecr. diſt. 4. c. ſi quis. præterquam in neceſſitate mortis, & punitur ſacerdos, ſi contrafecerit, diſt. c. ſi quis de alio, ita not. Archid. in c. quoniam, in ſi. de ſen. excommu. in 6. Septimò datur ei veſtis candida, ad deſignandum nouitatem vite, cap. poſt baptiſmum, de conſecr. diſt. 4. D. Tho. 3. p. q. 71. art. 3. c. 4. Bonauen. 4. diſt. 6. in ſine articuloꝝ, qui ponit pertinentia ad ſolemnitatem.

SVM MARIVM.

- 1 Baptiſmum poteſt ſuſcipi ſine aliis ſacramẽtis. Sed alia non.
- 2 Baptiſmum poteſt dari à quocunq; ſed alia non.
- 3 Baptizatus per laicum debes poſtea portari ad ſacerdotem, qui videas ſi forma fuerit ſeruata.
- 4 Baptizandi poteſtas ex officio competiſacerdoti, ſed ex ſpeciali mandato Dei etiam competere poteſt Angelo.
- 5 Baptiſmus fundamentum eſt, & ianna omnium ſacramentorum.
- 6 Baptiſmus an tollat irregularitatem, & quando eam inducat.
- 7 Baptiſmus quandoque inducit irregularitatem.
- 8 Et an tollat infamiam.
- 9 Baptiſmus eſt efficacior pœnitentia. Et in duobus æquiparatur. nu. 11.
- 10 Baptizatus nulla opera ſatisfactoria in- iungenda ſunt.
- 11 Baptiſmus à Circumciſione quid differat.
- 12 Baptiſmi effectus, an ſit æqualis in omnibus.
- 13 Pœna originalis peccati eſt quadruplex.
- 14 Baptiſmus à quocunq; collatus, non reſeruiſtur.
- 15 Baptiſmus propter quinque rationes non reſeruiſtur, & nu. 19.
- 16 Baptiſmum iterans grauiſſimè peccat, magis,

- magis, quam fide accedens.
- 18 Et tales gravissimè puniendi sunt.
 - 19 Baptismus mortis Christi assimilatur.
 - 20 Baptismus fieri debet in Ecclesiis, ubi deputati sunt fontes.
 - 21 Baptismus in casu necessitatis, & nobilitate, potest celebrari in quacunque ecclesia & in cameris, & locis profanis.
 - 22 Per baptizandi actum quis non dicitur habere curam animarum.
 - 23 Baptizare seipsum nullus potest.
 - 24 Beneficium sibi ipsi nullus conferre potest, vel patronus seipsum presentare.
 - 25 Viri non baptizati, non potest post mortem baptizari.
 - 26 Puer qui totaliter non est natus, an possit baptizari.
 - 27 Baptizata parte alia, quam capite, an dicitur baptizatus puer, si totaliter nõ nascatur, & moriatur.
 - 28 Infans, qui baptizatur sine solemnitate, & uia moritur, an sit sepelendus in loco sacro.
 - 29 Baptismus an sit iterandus, si capilli tantum abluantur, vel vestes, nu. 30.
 - 31 Baptizatus, si decessit diminuta forma, an sit sepelendus in loco sacro.
 - 32 Puer non debet extrahi à matre adhuc vivente, ut baptizetur.
 - 33 Mater mortua an debeat aperiri, ut puer extrahatur baptizetur.
 - 34 Puer extrahens statim est baptizandus celeritas quando reprobetur, vel commendetur, sub eod. nu. 34.
 - 35 Monstrum qualiter baptizari debeat.
 - 36 Baptizandus an ter unda perfundatur.
 - 37 Baptizatus an quis sit, ubi fuerit in dubio an debeat baptizari.
 - 38 Character an imprimatur ex baptismo sub conditione.
 - 39 Ad baptismum tenetur quæcunque creatura rationalis.
 - 40 Apostoli, & Beata Virgo a quo fuerint baptizati.
 - 41 Baptismus simulatorie acceptus an reite randus.
 - 42 Monachis circa baptismum qua sint prohibita.
 - 43 Monachi in quib. casib. possint baptizare.

- 44 Baptismus an omni tempore sit conferendus.
- 45 Baptismi characterem an amens, vel dormiens suscipiat.
- 46 In baptismo an sufficiat una persona tantum.
- 47 Cognatio spiritualis an contrahatur, si quis tangit lintheum, & non puerum.
- 48 Baptizatus adultus per qua opera sit exercitandus ad iustitiam.
- 49 Baptizatus tenetur restituere ablata, & satisfacere de iniuriis illatis.
- 50 Indus non sunt baptizandi, nisi prius renuncianti bonis, si habent illicitè acquisita.

De prærogatiua, & efficacia baptismi. Cap. III.

DE I N D E considerandum est de prærogatiuis, quas habet sacramenti baptismi. Vnde sciendum est, quod baptismus habet multas prærogatiuas, ¶ videlicet quia potest tulcipi sine alijs sacramentis, sed alia non sine ipso. cap. si quis per ignorantiam, l. q. 1. Hinc dicitur magis necessarius, c. præter hoc, dist. 32. Quare si contingat aliquem ordinari ante baptismum, nihil recipit, l. q. 1. c. si qui confugerint. Item sine eo non potest aliquis contrahere cum Christiana, vel aliqua cum Christiano, 28. q. 1. c. caue. Item sine eo nõ potest haberi talus, sed sine alijs potest, de consecrat. dist. 4. c. firmissimè. Et non obstat tex. in c. baptismi vicem, & c. catechuminum, ca. dist. quia intelligitur, quod sine baptismum fluminis non potest haberi salus, quando potest haberi. Sed si haberi nõ potest, tunc alia baptismata sufficiunt ad salutem. Item sine inuocatione Trinitatis non est baptismus, de consecrat. dist. 4. c. si re uera, & c. in synodo. Item potest dari ¶ ad quocunque, sed non alia, dist. 32. cap. præter hoc, per totum, nam non corpus Christi, 24. q. 1. cap. ult. & quæ sit ratio, notatur in glo. in d. c. ult. verè.

verf. In baptifmo. Quod intellige, quando timetur de periculo, puta, quia mors videtur propinqua, tunc enim talis puer potest à quocunque baptizari, etiam à laico, vel muliere, siue sint Catholici, & Fideles, siue Iudai, Pagani, vel Infideles, & etiam excommunicati, suspensi, Hæretici, & Scifmatici, dummodo, seruent formam debitam, quam seruat Ecclesia. Dicens: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Antea. & intendant illud facere, quod intendit, seu facit Ecclesia: verum quando baptifmus in prædicto casu necessitatis alicui confertur, hæc consideratio est adhibenda, vt si nõ adest presbyter, cuius proprium est munus baptizare, constat, de consecr. distinet. 4. fiat a digniori persona. (verbi gratia) præsentibus presbytero, & clerico, clericus non baptizabit, sed presbyter. Similiter laicos, & muliere: præsentibus, solius laici erit baptizare. Et si clericus & laicus sunt præfentes, imminente tali necessitate clericus baptizabit, & non laicus. In tali etiam necessitate fidelis præfertur infideli, aliter contrafaciens peccaret: & ratio istorum est: quia ille, qui baptizat, representat personam Christi, quæ per seclius representatur per fidelem, quam infidelem, per virum, quam mulierem, per promotum, quam non promotum, per tonsuratum, quam nõ tonsuratum. quod autem quælibet creatura rationalis in necessitate possit baptizare, patet per tex. in c. in necessitate, c. Romanus, c. sanctum, c. quodam, cum similibus, de consecr. dist. 4. cap. ad limina, 30. q. 1. c. super quibus, 30. quaest. 3. Inõ etiam monachus potest baptizare, 16. quaestio. 1. c. doctos, licet non possit esse com. pater. 18. q. 2. cap. peruenit, & ibi glo. Si verò nullum fuerit periculum, ut quia puer natus est viua, & bene dispositus, tunc ad solum presbyterum ex officio spectat baptifmus: quia per baptifmum recipitur baptizatus in collegiũ Ecclesie militantis: talis autẽ receptio pertinet ad habentem autoritatem in colle-

gio, vide Panor. & Doct. in c. 1. de bapt. 3. Verum ¶ quando aliquis baptizatur per laicum vel mulierem, debet postea baptizatus portari ad sacerdotem, qui quæret formam, quæ est seruata, de consecr. di. 4. c. in necessitate, & c. Romanus. Vnde dixit Zabar. post Hofi. & Ioan. Andr. in c. 1. in 2. oppos. de bapt. quòd si laicus baptizauit seruata tamen forma verborum omiffa catechizatione, salis impositione, & vnctione, de quibus c. 1. de sacr. vnct. non reiterabitur baptifmus, sed omiffa supplebuntur per presbyterum. peccat tamen non sacerdos baptizans absque necessitate, de cleric. non reficlen. cap. 1. sed per sacerdotem postea supplebuntur solite vnctiones, secundum Ioan. Andr. in cap. 1. ad fi. de sum. Trinit.

4. Rursum. Licet ¶ potestas baptizandi data sit hominibus, vt patet de consecr. dist. 4. proprie. Pet. tamẽ dicit, qd Angelo potest cõpetere baptizandi, & consecrandi actus non ex officio, sed ex speciali mandato Dei, vnde si sciatur aliquem esse baptizatum ab Angelo, qui nunquam sibi vsurpat alienum officium, nisi haberet speciale mandatum, non est post eum rebaptizandus, nec etiam Ecclesia reconsecranda. Idem Thomas, qui ponit exemplum de consecratione templi Beati Michaelis. Arch. in d. cap. proprie. super verbo baptizandus. Henric. Boich. in c. 2. de baptif. num. 3. Item alia prærogatiua est, quia est fundamentum, & ianua omnium ¶ Sacramentorum, & consecr. dist. 4. c. cum itaque, in fi. c. veniens, de cler. non bapt. 1. q. 1. c. si quis confugerit. Item quia per ipsum originale, mortale, & veniale remittitur, non sic per alia, c. regenerante, c. sine penitentia, c. ex quo, de consecr. dist. 4. c. maiores, de baptif. & ratio est: diuina liberalitas, quæ tantam huic Sacramentum contulit efficaciam, quod quidem conueniens fuit: quia baptifmus est ad regenerandum institutus, vnde ibi transit homo de potestate tenebrarum in adoptionem filiorum Dei, & hoc est quod dicitur

dicitur Tim. 2. per salutarium regenerationis, & renouationis Spiritu sancti, quem effudit in nos abunde, &c. Item per baptismum extinguitur concupiscentia, non ut non sit, nisi forte hoc fiat miraculo, vel dono Dei speciali, sed ut non obsit, quia ibi gratia inlinditur, quia illa superari possit, ut habetur per text. in c. 2. de consecr. distinctio. quarta, unde concupiscentia in quantum habet rationem culpe, extinguitur per baptismum: in quantum habet rationem pene, manet. Item per baptismum tollitur irregularitas ꝑ̄ proueniens ex delicto, qualitercūque prouenerit. Unde, si quis ante baptismum homines occidisset uoluntarie, post baptismum promoueri posset, non autem illa bigamiae, unde bigamus ante baptismum non potest post baptismum promoueri, vel in Episcopum consecrari. Nec semina etiam corrupta qualitercūque potest post baptismum velari, & inter uirgines consecrari, uide gl. sing. in c. deinde. dist. 26. Et ratio est: quia uirgo uelata significat Ecclesiam in custodia amoris & conformitate iunctam, & illius est nullum præter eundem amatorem admittere, uel admisisse, quia aliter non dicitur inter uirgines. Quia uero in semina corrupta deficit signum coniunctionis in calto amore cum sponso, secundum Albertum Magnum, ideo non potest inter uirgines consecrari. Si autem irregularitas proueniat ex delicto, tollitur per baptismum, siue sit homicidium, siue aliud. Et ratio est: quia homicida non est ad ordines inhabilis, nisi propter horrorem sanguinis, qui quidem tollitur in baptismo: quia supponitur quod sit factus agnus de lupo. Sed de hoc uide c. 27. de irregul. num. 72. in nostris decis. In casu tamen baptismum non solum non tollit irregularitatem, sed etiam ꝑ̄ illam inducit, ut in rebaptizato, de consecr. dist. 4. c. qui bis. extr. de apost. c. 2. inducit etiam baptismus irregularitatem in alio casu, quando adultus rationis compos, qui diu effect sanus, distulit bap-

mus, quia si in ægritudine timore mortis baptizatur, non debet nec presbyter ordinari, nec ad minores ordines promoueri, nisi in duobus casibus. c. 1. dist. 57. Sed Archid. ibi dicit, quod illa non est irregularitas, sed impedimentum: nam quia contempsit baptismum, ideo baptismus contemnit eum, ut puniatur in eo, quod deliquit, arg. 12. q. 2. c. qui & humanis, cum similibus. Igitur contemptus baptismi illam irregularitatem, & defectum inducit. Item baptismus tollit ꝑ̄ omnem infamiam prouenientem ex peccato: quia dona baptismi sunt sine omni penitentia, & satisfactione, c. sine penitentia, de consecr. dist. 4. Unde si aliquis occidisset mille homines ante baptismum, omnis infamia, & irregularitas tollitur, ut dist. 33. cap. si quis post acceptum. Hoc etiam patet in Paulo, qui ante baptismum fuit homicida, & tamen postea factus est Apostolus, ut so. dist. 5. contra. Item est gl. notab. in d. cap. Deinde, uerb. inter peccata. Item, quia baptismus est ꝑ̄ efficacior, quam penitentia, quia per ipsum omnia peccata dimittuntur mortalia, & uenialia: ita plenè, ac perfectè, quod si quis statim decederet, nullam penam sentiret, de pen. dist. 7. cap. nullus, quod non sic est in penitentia: quia in penitentia etsi dimittatur peccatum per cordis contritionem, remanet tamen temporalis satisfactio. Sed in baptismo nõ: nam tanta est vis sacramenti, quod nulla opera satisfactoria ꝑ̄ iniungenda sunt peccatoribus baptizatis, nec ulla penitentia exterior. i. confessio, quæ fit sacerdoti, necessaria est, licet penitentia interior, quæ fit Deo, ut adultus recogitet peccata sua, & de eis doleat, necessaria sit: & ita intelligitur text. in c. sine, de consecr. dist. 4. quia non potest quis inchoare nouam uitam, secundum August. nisi eum peniteat ueteris uitæ. Acquirantur ꝑ̄ tamen baptismus, & penitentia, quia possunt ministrari tempore interdicti generalis. Item, quia illud facit penitentia, quod baptismus quoad uitam

æternam. ita glof. in c. ne forte, de pœnit. distin. 1. Item verus est baptifmus, licet verba fubftantialia per imperitiam corrupte ptoferantur, de consecrat. distin. 4. c. reulerunt. Item quia in baptifmo fpiritualiter renalcitur homo, & mēbrum Chrifti efficiuntur, de consecrat. distin. 2. c. quia paffus, circa fin. & de consecrat. dist. 4. c. ad hoc. Item nullus poteft faluari, fi contemnit baptifmum. 15. q. 1. c. firmiffime. Item quia recedente fiftione, baptifmus fuum effectum confequitur, ifta est communis fententia in cap. tunc valere, de consecrat. distin. 4. & fic ratihabitio retrotrahitur, vt dicit gl. in d. cap. tunc valere. Item baptifmus

12 ¶ competit cuiunque sine diftinctione fexus, vel ætatis, & fic Sacramentū est vniuerfale, quod quidem non erat Circuncifio, quæ erat facramentum particulare, quod dabatur tantum viris, & non mulieribus, c. maiores, extra de baptif. Item Circuncifio erat Sacramentum laboriofum, quia inferebat dolorem, fed baptifmus infertur sine dolore. Præterea baptifmus imprimi characterem incorporantem hominem Deo, fivæ Chrifto, quod non facit Circuncifio. Item per Circuncifionem tollebatur peccatum, & evitebatur damnationis periculum. Sed per illam non poterant pervenire ad regnum cœlefte, fed baptifmus inducit remiffionem peccatorum, tollit damnationis periculum, & aperit regnum cœlefte, ita vt fi infidelis adultus hodie baptizaretur, & illud decederet, non fentiret pœnam purgatorij, vt est tex. Aug. notab. in cap. nullus, de pœnit. distin. 7. ita no. in d. cap. maiores. Rursum, effectus baptifmi, fci

13 licet regeneratio ¶ hominis in vitam æternam est æquæ in omnibus, qui fe habent æqualiter ad baptifmum, vt in parvulis. Adulti verò, quia quidam cum maiori dœvotione ad baptifmum accedunt, ideo quidam plus, quidam minus de gratia novitatis accipiunt. Sed effectus baptifmi de extinctione concupifcentiæ carnis, qui est per accidens, non

fufcipitur æqualiter à baptizatis, etiam ficum æquali dœvotione accedunt: fed difpenfatur huiufmodi effectus, fecundum ordinem diuine pœvidentiæ: non enim hoc præftatur in baptifmo nifi forte hoc miraculo ineffabili Creatoris, vt dicit tex. in c. 2. de consecrat. dist. 4. & ibi glo. in verbo miraculo. Vnde etiam gl. ibi, in verbo, Evacuatur ¶ dicit, quod quadruplex est pœna originalis peccati. Præcludit ianuam cœlestem, perpetuo damnat, caufa est mortis temporalis, & impotentia refiftendi vitijs. Baptifmus tollit prima duo, & vltimum, quia adiuvante Deo poteft quis refiftere. Quod ideo factum est, vt talis colluctatio non folum non obftat, fed etiam proficit: quia vbi maior pugna, ibi maior corona, de pœnit. dist. 3. cap. ille tex. non autem baptifmus tollit tertium. Item baptifmus

15 ¶ à quocunq; collatus, fivæ per bonū; fivæ per malum, non reiteratur; facit tex. in c. fi inter, c. baptifmus, c. non est aqua, de consecrat. dist. 4. Baptifmus enim non est miniftri cōferentis, fed Chrifti, dicitur baptifmus. Et hoc est verum, fi ipfo intendit facere hoc, quod facere intendit Ecclefia: & fi profert debitum formam verborum, & immergat puerum tempore neceffitatis. Quare autem baptifmus non reiteretur, assignantur multe rationes à Doctõribus: quarum prima est, ratione morbi, quem curat baptifmus, fcilicet peccati originalis, quod quemadmodum non reiteratur, fic neque baptifmus. Vnde dicitur ad Rom. 6. Sicut per vnus delictum in omnes homines per condemnationem, fic per vnus iuftitiam in omnes homines in iuftificationem vitæ. Secunda, quia character, qui ibi imprimitur, indelebilis est, fic in Confirmatione, & Ordine, & cum quadam consecratione datur, & ideo ficur alie consecrationes non reiterantur in Ecclefia, fic nec baptifmus. Tertia, quia per baptifmum fit vniuerfalis purgatio peccatorum, quæ si iterari poffet, daretur hominibus incentium peccandi. Quarta, quia talis est iuftitutio diuina

- na, vt perfectam vnicam haberet efficaciam baptismi, & semel tantum fieret. Si ergo sit secundo, nihil fit in anima, & ita cassatur Sacramentum scienter. & ideo dicit Bonauent. quòd iterans † baptismum nihil facit omnino, & magis peccat quam ille, qui sic accedit, quia facit contra ordinationem diuinam, facit contumeliam Sacramento, facit etiam contumeliam Christo, quia quantum est de se, filium Dei crucifigit. Et ideo patres grauem imposuerunt penam rebaptizantibus, & rebaptizatis scienter, propter grauitatem culpe, quia rebaptizatio, aut sapit heresim, aut si non sapit, grauissimum contemptum Dei, & sacramenti inducit.
18. Vnde secundum leges † rebaptizantes, & ipsi rebaptizati puniuntur capite, seu vltimo supplicio, quod importat mortem, qualitercunque inferatur, l. vltimum, ff. de pen. nisi etas ipsos rebaptizatos excusaret l. 2. C. ne san. bapt. iteret. Sed secundum Canones rebaptizans clericus deponitur, & laicus excommunicatione maiori excommunicatur. & rebaptizatus siue scienter, siue ignoranter, si postea sciens ratum habuerit, non potest promoueri ad ordines, cap. confirmandum, dist. 50. At si ignoranter fuerit rebaptizatus, vt infans, vel per coactionem absolutam, iux. cap. maiores, de baptis. licet secundum aliquos, de iure possit promoueri, tamen secundum alios requiritur dispensatio, de consecr. dist. 4. ca. quibus.
19. Quinta, † quia baptismus morti Christi assimilatur, nam in morte Christi baptizamus, per quam morimur peccato, & resurgemus in nouissimo vitæ, seu nouitate, Christus autem semel tantum mortuus est, & ideo nec baptismus debet reiterari. Ita D. Thom. vlt. par. sub sum. q. 4. ar. 9. Turrecrem. in c. hanc. 1. q. 1. & in c. Ecclesijs, de consecr. dist. 1. Henr. Boich in c. 2. de bapt. Sed modo ad decisiones deueniamus, quarum prima est.
20. In Ecclesijs, vbi non sunt † deputati

fontes, non licet baptizare. Clem. præfenti, de bapt. & eius effectu, vbi Pan. & Imola. ad hoc in c. his que, de maior. & obed. & c. 1. de cap. monac. in plurimis autem Ecclesijs consueuerunt esse fontes 13. q. 1. cap. 1. §. 1. Et tales Ecclesijs vt dicit glos. in d. Clem. dicuntur baptismales, c. 1. de nou. oper. nunc. in prin. Dicuntur etiam matricæ, quia per baptismum renascimur, cap. ex transmissa, de decr. facit c. 2. de transl. prælator. quia sicut mater carnalis nos generat, sic Ecclesia per baptismum nos regenerat in Christo, c. debitum; de baptis. 17. q. 2. cap. pridem. de cogn. spir. ei si vir, & cap. Martinus. In casu tamen necessitatis, † sicut hoc sacramentum potest conferri à quocunque, mare, & femina; de consecr. dist. 4. cap. à quodam, & cap. sanctum, de sum. Trin. & fide catho. c. 7. §. sacramentum, ita etiã potest celebrari in omni Ecclesia, & presbyteri nolentes, quod in necessitatis articulo in capellis baptizetur, grauius peccant, capit. omnis, de consecratio: distinctio. 4. vbi Turrecrem. sic etiam nobilitas causa est, quòd pueri possint baptizari in cameris, vel aulis, vel priuatis domibus, & locis profanis. d. Clem. & ita Nobilitas, & necessitas aliquando comparantur. Nam quædam modum filij nobilitatem possunt baptizari in priuatis domibus, sic filij ignobilium data necessitate. Aliquando etiam nobilitas, & scientia æquiparantur, c. de multa, de prob.

21. Secunda. Licet † per actum baptizandi quis videatur habere curam, cum baptizans adultum debeat ipsum instruere in articulis fidei, cap. ante omnia, de consecr. dist. 4. 30. quæstio. 1. cap. placuit. Quod quidem pertinet ad presbyterum curatum, cap. vt vnusquisque, de vita, & honest. cleric. tamen in contrarium est veritas, cum iste actus fiat in forma debita, cum intentione baptizandi, possit exerceri etiam per laicum, 30. q. 1. cap. ad limina, & sic non est de cura pœnitentiali, vel iudiciali, cuius

eius laicus, sicut & mulier est incapax, de pœnit. & remiss. c. noua, c. omnis, de maior. & obed.

23 Tertia. Data quacunque necessitate, nullus potest seipsum baptizare, capit. debitum, extr. de baptis. quia iste, qui seipsum baptizat, non potest seruare debitam formam, unde necessario requiritur diuersitas personarum, sic, vt sint plures personæ, quarum prima, intelligitur in illo pronomine, Ego, & secunda, in illo pronomine, te, arg. 22. distin. c. quorundam. Abb. antiq. in d. capit. debitum. Tum etiam, quia ars imitatur naturam in quantum potest, Instit. de adopt. §. minorem. Sed nemo potest naturaliter seipsum generare, & sibi natiuitatem naturalem dare, vt notum est, ergo nec spirituale: per generationem enim nascimur, & per baptismum renascimur, id est iterum nascimur, de consecr. dist. 2. c. quia passus, cit. ca. fin. & dist. 4. cap. ad hoc. Nemo enim oriri debet à semetipso, 24. q. 1. c. didicimus. Tum etiam, quia inter dantem, & accipientem debet esse distinctio personalis, persona enim dans debet esse alia à persona accipiente, d. c. debitum, concor. c. fin. de insti. cap. per nostras, de iure patron.

Hinc Abbas, vel Episcopus, qui vellet sibi ipsi conferre beneficium, quod est in sua potestate, non potest, casus est formalis, in cap. fin. de insti. Item patronus quispiam, vel clericus, vel laicus, qui vult præsentare seipsum ad beneficium, quod est in sua potestate præsentandi, non potest, cap. per nostras, de iure patron. licet possit suum filium, de hoc est glos. not. & perpetuo memorie commendanda, in c. quia clerici, de iure patron. licet pater, & filius censentur esse vna, eademque persona, l. fin. C. de inpub. & alijs substitit. Inde est, quod punito corpore filij præsentat patre, pater magis, quam filius periclitatur, Instit. de noxal. act. §. final. cum siml.

25 Quarta. Qui viuus forte in extremis constitutus petijt se baptizari, non po-

test post mortem baptizari, quamuis possit ab excommunicatione absolui. Et ratio diuersitatis est: quia baptismus imprimi characterem animæ, que post mortem est separata à corpore, quæ habuit baptismum flammis, c. debitum, extr. de baptis. sed in absolutione ab excommunicatione, nullus character animæ insigitur, ita Inno. in cap. à nobis 2. de sent. excom.

26 Quinta. Quamuis propter totaliter non nascatur, tamen baptizari potest, quando mors imminet, aliàs esse expectanda totalis egressio pueri de utero. Sed morte imminente baptizari potest, si illa pars que apparet extra, esset caput: quia tunc debet aspergi aqua, dicendo. Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. & est verè baptizatus; & ratio est: quia caput est principalior pars corporis, & in eo vigent omnes sensus ipsius corporis, totaque virtus in ipso capite viget, & per capitis imaginem cognoscimur. Inde est, quod locus, in quo caput humanum sepelitur, religiosus efficitur, licet in diuersis, ff. de relig. & sumpt. fun. Et hoc tenent Ioan. And. & Innocent. in cap. debitum, de baptis. Quare, non est amplius rebaptizandus, sed tantum supplendum, quod de sacramentalibus exigitur. Turcrem. in cap. qui in maternis, nume. 5. de consecr. dist. 4. vide Henric. in c. maioris, de bapt. Si autem illa pars, que apparet, est alia, quam caput, vt manus, vel pes, tunc dicunt aliqui Doct. quod illa pars debet aspergi aqua, & baptizari, & tunc est verè baptizatus, quare si nascatur, non est amplius baptizandus. Et ratio est: quia baptismus fit propter animam, & non propter corpus, anima autem quantum ad suam essentiam est tota in toto, & tota in qualibet parte corporis, & ideo vna parte corporis baptizata, totum est baptizatum. Et si nascatur postea, amplius baptizari non debet, & huius sententiæ est glossator in cap. propriè, de consecr. dist. 4. Sed alij dicunt, quod si puer nascatur postea, de-

bet

bet baptizari sub ista forma. Si tu es baptizatus, ego non baptizo te, sed si tu non es baptizatus, Ego baptizo te in nomine Patris, & cetera. Et istud ut vltimum tanquam tutius, & cōius est tenendum, ut dicit Tho. in 4. sent. dist. 6. q. 1. artic. 3. Pisan. in verb. baptifmus 4. §. 1. & Petr. de Palud. & ratio est: quia quando est opinio varia, semper tutior pars est eligenda, iuxta illam celebrem iuris regulam, in rebus dubijs pars tutior est tenenda, cap. iuuenis, de fponfal.

- 27 Sexta. Talis, cuius ¶ pars alia, quam capit abluta est, si decedat ante perfectam natiuitatem, an possit in loco sacro sepeliri, refert Astens. lib. 4. de bapt. a. 2. q. 7. in fi. q. p. pic potest talis puer repulari baptizatus, si fuerit mortuus, vnde est in cemeterio sepeliendus. Quod multo magis ¶ procedit in infante, qui baptizatus est sine solemnitate, quia si moritur antequam illa suppleatur, potest, & debet sepeliri cum solemnitate crucis, & luminarium instar aliorum infantium baptizatorum solemniter in loco sacro, cum omnis Christianus sit ibi sepeliendus, & ita constat huiusmodi infantem esse, cū sit caractere Christi insignitus, per c. quemadmodum, 23. q. 8. Ita Nauar. in Manu. c. 22. num. 7. vers. octauo.
- 29 Sed quid si capilli tantum abluantur, an sit iterandus baptifmus. Licet sit diuersitas opinionū, nā Ioseph Angles de essentialibus baptifmi, dicat, quod sic, tamen Henriquez, li. 2. de Baptif. c. 7. §. 2. asserit contrarium, quia communi vsu, quando aspersio attingit solos capillos, dicitur tunc caput illius abluui, maxime, quia capilli sunt pars hominis ad ornatū, & viuunt, & vegetantur, si tamen
- 30 aqua solum tangat ¶ vestes, & non corpus, non erit baptifmus, cum ille sit ablutio corporis, & non vestes.
- 31 Sed quid si constet ¶ infantem diminuta forma baptizatum decessisse, an possit sepeliri in loco sacro, dic quod nō. Sotus dist. 1. q. 7. ar. 3. col. 7. licet quidam

falsa pietate duq. contrarium innuant, Henric. c. 11. in fi. de bap. An vero sufficiat, si tantum vna gutta aquæ cadat super eo, qui baptizatur. vide glos. in verbo, trium, in c. præcipue, de consecrat. dist. 4. quæ dicit, quod sic. Tutius tamē est secundum Innoc. in d. cap. debitum, quod aqua fundatur super maiorem partem corporis.

- Septima. Paruulus existens in utero, non est susceptibilis sacramenti baptifmi, c. si ad matris, cum duobus seq. de consecr. dist. 4. & ca. qui in matris, Nec etiam debet extrahi ē matre adhuc viuente, sed agonizante, vel moriente: quia non sunt facienda mala, ut inde veniant bona, 1. q. 1. cap. non est putanda, cap. super eodem, de vsur. vbi etiam pro opere pio non sunt exercendæ vsuræ. Si tamen ¶ mortua sit, debet aperi, donec puer ex ea extrahatur, si colligatur illum viuere: ita enim in l. posthumus, ff. de in off. test. scribit Solinus, Iulium Cæsarem fuisse extractum qui ut possit viuere, talis cautela datur ab obstetricib. scilicet, quod matre mortua immediate aperiatur ei os, quia ex quo puer viuūt, indiget aspiratione, & respiratione, vide Henric. in c. maiores, num. 4. de bapt.
- 34 Quo casu ¶ statim est baptizandus, Et ita licet celeritas reprobetur, ut est generale in oibus personis promouendis, 8. q. 2. c. dilectissimi. Item propter reuerentiam sacramenti recipiendi, ut in Iudæis, qui non sunt celeriter admittendi ad baptifmum, sed per aliquot menses inter catechuminos morari debent, c. Iudei, c. ne quod absit de conse. dist. 4. Tamen hic celeritas laudatur, ut statim baptizetur. Curiosus tamen volens videre in quibus casibus reprobetur, vel approbetur celeritas, vel commendetur, tractat glossa in verbo celeritate, ext. de elect. c. fin. lib. 6.
- 35 Octaua. Monstrum, ¶ quod habet duo corpora coniuncta, quandoque debet baptizari ut vna persona, quandoque ut duæ. Ut vna, si solum esset vna anima:

anima: vt dux, si essent duæ anime. Quæ
liter verò dignoscatur an sint duæ perso-
næ, vel vna. Dic, quòd si sunt duo cor-
pora, & duo capita, supponendum est
esse duas animas, si autem vnum esset ca-
put, vna esset anima, licet sint duo pe-
ctora, vel alia membra multiplicata.
Ita decidit Guido de monte Rocherij,
vt dicit Petr. de Palude, de baptismo.

36 Nona. † Licet ob multas rationes
fuerit institutum, vt baptizandus ter vn-
da perfundatur, & demergatur, atque
ter ab aquis educatur, vt patet per tex.
in c. postquam vos, & in c. de trina, de
consecrat. dist. 4. tamen concludit, quòd
talis immersio puerorum non est neces-
saria, cum sine illa possit puer perfectè
baptizari, & non immergi. Et quòd sine
tali immersione possit quis baptizari, est
illud Ezech. 36. Effundam super vos a-
quam mundam, & mundabimini ab
omnibus iniquitatibus vestris. Item po-
test esse aque penuria. Item debilitas
baptizandi, ut quia infirmus valde est
puer, cui ex immersione posset periculi
imminere, vel est abortiuus ante tem-
pus natus, vel aqua esset glacie còcreta:
nam tunc in his, & similibus casibus ef-
fet aspergendum modica aqua ne illud,
quod est inuentum in remedium, posset
verti in supplicium, quia propter nimiam
debilitatem posset de facili mori. Qui
autem absque causa secluso contemptu
baptizaret per infusionem, aut aspersio-
nem aque, non peccaret mortaliter, So-
tus in 4. dist. 3. art. 3. & 7. Hodie tamen
de facto talis consuetudo immergendi
non seruatur, sed tantummodo pueri
asperguntur trina aspersione, proleque-
do formam baptismalem, vide Doct. in
c. 1. de bapt. ne sacramentum salutis fiat
sacramentum periculationis.

37 Decima. † Quando dubium est pro-
babile, an sit aliquis baptizatus, puta
quia natus in captiuitate Saracenorù,
vel quia puer exponitur ante ianuam
ecclesiæ vel alterius hominis inter catho-
licos, nec aliqua signa baptismi inue-
niuntur in eo, vel dubitatur probabili-

ter vtum forma sit seruata, vel non, vel
dubitatur materiam non fuisse veram
aquam, vt ob mixtionem terræ, vel al-
terius liquoris. vel si ablutio, aut asper-
sio non videtur sufficienter attigisse ne-
cessariam partem pueri, vel si aliud ef-
set dubium probabile de veritate bap-
tismi, tunc debet baptizari sub con-
ditione, sic: si baptizatus es, non te bap-
tizo, sed si nondum baptizatus es, ego
baptizo te, in nomine Patris, & cæter-
iux. consilium, Aug. Tene certum, &
dimitte incertum, de pœnit. dist. 7. cap. si
quis autem, §. item, in fi. Et eodem mo-
do faciendum est, quando dubitatur
probabiliter de collatione aliorum Sac-
ramentorum, puta quando dubitatur,
quando quis sit confirmatus, vel ordi-
natus, 68. dist. c. presbyteri, quos, & §.
seq. quia nõ intelligitur iteratum, quod
nescitur esse factum, de presbyter. non
bapt. cap. veniens, cap. solemnitates, de
consecrat. distinct. 1. & distinct. 4. cap.
si nulla.

38 An tamen ex hac baptizazione † no-
ua, vel confirmatione reiteretur cha-
racter, si prius erat baptizatus vel con-
firmatus. Dic quòd non, quod omnino
sonant illa verba. Si baptizatus es, non
baptizo. glo. in cap. 2. de bapt. & ibi Za-
bar. in fine.

39 Vndecima. † Quæcunque creatura
rationalis tenetur ad baptismum, etiam
si fuerit in vtero matris sanctificata, vt
patet per Ioan. qui dixit se à Christo de-
bere baptizari, & hoc quidem non pro-
pter indigentiam remedij, sed propter
impressionem characteris, & propter
bonum obedientiæ, quia Deus hoc præ-
cepit, & propter humilitatem, quia de-
bet se representare peccatorè, & indige-
re Christi redemptione, & propter con-
fessionem, vt ab alijs Christianis non
disconcordet, facit 4. distinct. c. 1. Tamen
cum baptizari sit præceptum affirmati-
uum, sit, vt non obliget nisi pro loco, &
tempore. Et ideo si ante adultam æta-
tem, seu oportunitatem habitum mori-
tur, saluatur: quia non habebat opus
bapti-

baptizari propter remedium; quod dic-
 vt not. Aften. lib.8.titu. de baptizan.in
 40 princ. Vbi etiam dicit, † quod Aposto-
 li fuerunt baptizati per illa verba. Ioan.
 23. Qui lotus est. & de consecrat. dist. 4.
 cap. quando. & c. si eos. Henric. in c. 2.
 de bap. num. 5. Turcrem. in cap. quan-
 do; de consecr. dist. 4. Sie etiam &
 Beata Virgo à Christo, qui per seipsum
 dignatus est matrem suam, & Petrum
 baptizare, & Petrus Andream, & filios
 Zebedei, deinde reliquos Apostolos,
 discipulos vero 70. baptizauit Petrus,
 & Ioannes, ita Hentiquez, de sacr. ba-
 ptif. c. 3. §. 3. Ast. qui sup. tit. 6.

41 Duodecima. † Baptifmus simulato-
 riè, vel pro fanitate temporali acceptus,
 verus est, nec reiteratur, de consecr. di. 4.
 cap. solet etiam, cum duobus seq. Bene
 verum est, quod qui simulatoriè bap-
 tizatur, si postea pœnitudo non sequitur,
 nullum iuuamen sentit. Hinc Simoni
 mago, qui simulatoriè baptizatus fuit,
 & non pœnituit, baptifmus non pro-
 fuit; 27. dist. cap. quod interrogasti: fi-
 ctione tamen cessante, talis baptifmus
 prodest ad salutem, de consecr. dist. 4. c.
 tunc valere.

42 Tertiadecima. Monachis † prohibiti
 est in suis monasterijs baptifteria habe-
 re, 18. q. 2. c. pridem. Item baptizare, vel
 pueros de baptifmo suscipere, 16. qua-
 stiô. 1. cap. placuit communi, & cap. ex
 autoritate. Item de baptifmate alios su-
 scipere, vel commatres habere, de con-
 fecr. dist. 4. cap. non licet, & c. seq. & hoc,
 ne ex tali familiaritate procurante dia-
 bolo incontinentiæ lapsus sequatur.

43 quod † etiam extendit ad omnes reli-
 giosos, & Canonicos regulares, extr. de
 postul. c. ex parte, Sum. Pitau. in verb.
 impedimentum vi. instr. fallit tamen in
 tribus casibus. & Primus, si populum
 habeant. gl. in d. c. placuit Arch. in c. do-
 ctos, 16. q. 1. not. 18. q. 21. c. peruenit. 1.
 Secundus, si essent facti Episcopi, vel
 Cardinales, aut absoluti sint à iugo mo-
 nastice regulæ, ita not. in c. vnic. 18. q. 1.
 Zabar. in Clem. 2. q. 3. de censu, sicut de

beato Gregorio legitur. Tertius, quan-
 do accederet licentia Episcopi, per not.
 in Spec. de disp. §. nunc de Episcoporu,
 vers. 1. §. & in c. quod Dei, de stat. mona-
 cho, vel posset de licentia presbyteri pa-
 rochialis speciali, quod secus esset, si da-
 ret licentia generalem baptizandi, quia
 tunc videretur presbyter committere
 li omnem curam, & ita se exonerare,
 cum tamen debeat per se exercere, pro-
 batur in cap. extirpanda, §. qui verò, de
 præb. ita videtur dicere Zabar. in Cle-
 vnic. de priuileg. q. 23. Quod autem dixi
 de religioso, intellige de licentia Abba-
 tis, arg. 16. q. 1. c. placuit, de postul. c. 2. de
 elect. cap. quorundam. Zabar. vbi sup. q.
 21. vbi dicit, quod potest presbyter pa-
 rochialis ad tempus assumere sibi reli-
 giosum de licentia Abbatis in suu adiu-
 torium, puta in quadragesima pro au-
 dienda confessione, vel administanda
 Eucharistia absque licentia superioris.
 Idem tenet in Clem. vnic. quaest. 14. de
 offic. vicar.

44 Quartadecima. Baptifmus non so-
 lemnis, omni tempore potest conferri,
 sed solemnus non debet celebrari, nisi
 in Pascha, & Pentecoste. de consecr.
 dist. 4. c. venerabilis, & c. seq. Si tamen
 articulus mortis virget, non est expe-
 ctandus dies festiuus, sed quolibet die
 licite baptizari potest, ead. dist. c. hi, qui.

45 Quintadecima. Amens, vel dormi-
 ens baptizatus, non recipit charactere-
 m baptifmi, si priusquam amentiam incur-
 ret, aut dormiret, noller baptizari: quia
 in eo intelligitur contradictionis propo-
 situm perdurare, vt in cap. maiores, de
 bap. quia nullum bonum duci potest, ni-
 si quod ultroque dicitur: cui conue-
 nit c. quicquid, de consecr. dist. 5. Quod
 adeò verum est, vt si talis dormiens
 excitatus à somno ratum habeat quod
 actum est, non prodest, quia cum nihil
 receptum sit, non inuenitur quid ratifi-
 cetur; & ideo iterum baptizandus est.
 Si verò prius haberet propositum bap-
 tizandi, tunc reciperet charactere-
 m sacramenti, d. ca. maiores verbo, secus au-

tem. Si verò dubium est, & constat per certa signa, vel aliàs qualitercunque de proposito baptizandi, & velit baptizari, & tunc si baptizetur, recipit characterem Sacramenti, arg. de sent. excomm. cap. à nobis, el. 2. Quod si non constat, & tunc idem, quia tunc characterem imprimi sacramentalis operatio, d. c. maiores.

46 Sextadecima. Secundum iura canonica sufficit ¶ in baptismo una persona tantum, scilicet vir vnus, vel vna mulier, quod idem prorsus seruatur in confirmatione. Hoc expresse habetur in c. non plures, de consec. dist. 4. & in c. fi. de cogn. spir. lib. 6. vbi etiam habetur, quod per baptismum contrahitur cognitio spiritualis, ut per Fran. in cap. 1. §. ex confirmatione, eodem titulo.

47 Sed an illa ¶ contrahatur, si leuans non tangit puerum, sed linteum. Dic quòd sic, modo in linteò teneatur puer. dum baptizatur. Archid. & Gem. in c. quãuis, de cogn. spir. in 6. per illum tex.

48 Decima septima. Adultus, postquam baptizatus est, ¶ exercitandus est ad iustitiam per opera non quidem pœnalia, sed facilia, vt quasi quodam lacte facilis exercitij pramoneatur ad perfectiora, ut dicit glo. super illud Pf. Sicut ablactatus est super matrem suam. Vnde etiam Dominus discipulos suos de nouo conuersos à ieiunio excusauit, ut pater Matth. 9. Et hoc est, quòd dicitur. 1. Pet. 2. Sicut modo geniti infantes lac concupiscite, ut in eo crescatis ad salutem.

49 Decima octaua. Baptizati tenentur restituere ¶ ablata, & satisfacere de iniurijs illatis, illis quos læserunt, nam hoc ipsum non facere, est detinere aliena, & proximum læsum nõ placare, est peccatum, & ideo peccatoribus baptizatis est iniungendum, quòd satisficiant proximis, sicut etiam ¶ à peccato desistant. Hæc Thom. 3. q. 68. art. 5. c. 2. & 3. Hinc vsurarius, qui petit baptizari, non est baptizandus, nisi restitutione prius facta, de consec. dist. 4. cap. Iudæi, vel præstita cautione sufficiente de

restituendo, c. quinquam, de vsur. in 6. Quod nota contra Iudæos vsurarios, non ¶ enim sunt baptizandi, nisi prius renunciauerint bonis. Verum si non haberent bona acquisita illicitè, vt per vsuras, prout habent communiter, & non rapuissent aliena, essent baptizandi, etiam si non renunciaissent proprijs bonis. Ita Zabar. in c. debitum, q. 1. de baptis. & in c. Iudæi 2. extr. de Iudæis. Et hæc de baptismo sufficiant, qui est fundamentum omniũ sacramentorum.

SUMMARIVM.

- 1 Confirmatio quid. & que sit de eius substantia.
- 2 Confirmationis in sacramento sunt quatuor de substantia.
- 3 Chrisma vnde, quod alio nomine dicitur confirmatio.
- 4 Confirmatio est sacramentum distinctum a baptismo.
- 5 Confirmatio à Christo Domino instituta est.
- 6 Christus exercuit sacramenta.
- 7 Confirmatio an sit necessaria ad salutem.
- 8 Chrismari contemnens non est perfectus Christianus.
- 9 Plenitudo gratiæ multiplex.
- 10 Confirmationis sacramentum quibus sit exhibendum.
- 11 Confirmatio quare fiat in fronte, & an sit de substantia.
- 12 Confirmandus vt accedat ieiunus, & confessus, an sit de necessitate.
- 13 Sacramentum omne debet suscipere ieiunus.
- 14 Confirmationis sacramentum hodie suscipitur vt non accipitur à ieiunus.
- 15 Confirmationis minister propriè Episcopus.
- 16 Confirmationis materia, & forma explicatur, num. 18.
- 17 Chrisma oportet vt sit ab Episcopo consecratum.
- 19 Sacramenta, qua cum unctiõne chrismatis conferuntur, signaculo crucis perficiuntur.

Decif. Aurearum Par. II. Lib. I.

- 20 *Unctio Chriftiſmatis triplex eſt.*
- 21 *Manus impoſitio triplex in ſacramētis.*
- 22 *Confirmationis effectus character, & augmentum gratia.*
- 23 *Confirmationis ſacramentum non debet reiterari.*
- 24 *Character confirmationis de neceſſitate præſupponit characterem baptiſmi.*
- 25 *Confirmationis maiorem gloriam habebunt, quam non confirmati.*
- 26 *Confirmatio non eſt danda peccatoribus.*
- 27 *Confirmationis ſacramentum in qua etiam ſi conferendum.*
- 28 *Confirmatus quare percutiatur in facie.*
- 29 *Ordinarius miniſter eſt ſolus Epiſcopus.*
- 30 *Papa, qui poteſt ſimpliciter ſacerdoti committere, ut conferat confirmationem, an poſſit laico.*
- 31 *Confirmat ſacerdos ex delegatione Papæ, non autem Epiſcopi.*
- 32 *Papa ſi conceſſit ſacerdoti poteſtatem chriſtiani mandati, deinde prohibuit, quia non obſtante chriſtianiuit, an aliquiſd faciat.*
- 33 *Epiſcopus inſubſtituitur non obſtante ſi chriſtianiuit, an conferat characterem.*
- 34 *Et quid ſi inhibitiō ſit expreſſa per conſtitutionem?*
- 35 *Sacramenta, quæ per ſe ſortiantur effectum, etiam contra præceptum ſuperioris, imprimunt characterem.*
- 36 *Epiſcopus ſi eſt depoſitus, adhuc imprimi characterem, ſi ordinat.*
- 37 *Sacerdos conſecrat, non obſtante Papæ prohibitionem.*
- 38 *Papa poteſt eximere parochianos à poteſtate curati circa conſeſſiones.*
- 39 *Chriſtiana melius eſt amittere, quam accipere ab eo, qui conferre non poteſt.*
- 40 *Epiſcopus de gradibus au confirmet, ut poteſt baptizare, & conſecrare corpus Chriſti. Et quid de ſuſpenſo. nn. 4. v.*
- 41 *Epiſcopus in conſecratione Chriſtianiſmatis quæ debeat obſervare.*
- 42 *Confirmatio non eſt iteranda, quando confirmatus eſſet oleo præchriſtianiſmate unctus.*
- 43 *Chriſtianiſma eſt de ratione præcepti, & non de eſſentia confirmationis.*
- 44 *Epiſcopus iurando confirmationem, mortaliter peccat.*
- 45 *Nō tamen eſt irregularis, ſicut baptiſm.*
- 47 *In Confirmationis forma exprimiuntur omnia ad illam neceſſaria.*
- 48 *Chriſtianiſma quando conſecratur à ſchiſmatico, quid agendum.*
- 49 *Epiſcopus de alterius licentia poteſt in aliena diœceſi chriſtianiſmare.*
- 50 *Si manus præbyteri, quæ chriſtianiſmate ungi debent, oleo ungiuntur, an ſit unctio iteranda.*
- 51 *Cognatio ſpiritualis ex baptiſmo, & confirmatione oritur.*
- 52 *Cognatio ſpiritualis quid.*
- 53 *Cognatio ſpiritualis oritur inter conſecrarium, & penitentiem.*
- 54 *Confirmationis ſacramentum poteſt conferri omni die.*
- 55 *Chriſtianiſmatus etiam maior, debet teneri ab alio.*
- 56 *Oleum triplex conſecratur in die cæſtæ Domini.*
- 57 *Oleum non conſecratum appoſitum conſecrato totum eſt effectum conſecratum.*
- 58 *Abbas, & exempli debent epiſcopalia accipere ab Epiſcopo.*

De Sacramento Confirmationis. Cap. V.

DEINDE conſiderandum eſt de ſacramento Confirmationis, poſt expletum tractatum de ſacramento baptiſmi, & hoc quidem conuenienter: tum, quia ſicut Baptiſmus eſt ianuæ intrantum, ita Confirmatio eſt Sacramentum primum progredientium. Diuidemus igitur hunc tractatum in nouem partes. In prima, agetur de eius definitione. In ſecunda, de eius inſtitutione. In tertia, de eius neceſſitate. In quarta, quibus ſit exhibendum. In quinta, à quibus conferendum. In ſexta, de eius materia, & forma. In ſeptima, de eius efficacia. In octaua, an ſit iterabile. In nona, de ritu & celebratione huius Sacramenti. Circa primum ꝓ dic, ꝓ Confirmatione eſt conſignatio facta cum Chriſtianiſmate

mate in fronte baptizati ab Episcopo, cum certa forma verborum, ad aucter consistendum nomen Christi. Vbi notandum, q̄ in hac definitione apponitur quatuor, q̄ sunt de substantia huius sacramenti, scilicet, duo ex parte sacramenti in se. i. materia chrismatis, quod est oleum cum balsamo ab Episcopo sanctificatum, & consecratum, c. presbyteris, & c. seq. de consecr. dist. 4. Secundum est forma verborum. Alia duo sunt ex parte ministri, scilicet dignitatis Episcopalis, c. de his, & c. manus, de consecr. dist. 5. Dum dicit ab Episcopo & intentio debita, quæ debet esse in quolibet Sacramento. glo. in c. dedit, 1. q. 1. Et nota, quod hæc definitio competit Confirmationi, prout est Sacramentum: nam Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, ita vt eius similitudinem gerat, & causa existat, c. signum, de consecr. dist. 2. Sed hæc definitio competit confirmationi: habet enim significatione gratiæ in ipsa linitione sensibilis olei: quia vnctio visibilis, & exterior, signum est interioris, & inuisibilis vnctionis, cap. 1. de sac. vnct. & habet efficaciam in collatione gratiæ ad plenitudinem sanctitatis, c. 1. ver. auget. & §. per frontis, de sac. vnct. Et nota, q̄ quod Chrisma dicitur à Christo, non secundum nominis formam, sed secundum fidei rationem. A Christo verò Christiani dicuntur, tanquam vncti deriuentur ab vncto, vt omnes concurrant in odorem illius vnguenti, cuius nomen oleum est effusum. Et talis chrismatio alio nomine dicitur Confirmatio, quia per eam Spiritus sanctus ad augmentum datur, & robor, d. cap. 1. §. quia verò, in fi. & §. seq. Ex quibus verbis colligitur, q̄ Confirmatio sit sacramentum distinctum à baptismo: nam quemadmodum in vita corporali præter generationem, per quã vita acquiritur, requiritur actio, per quam homo perducatur ad augmentum: sic in vita spirituali præter generationem spirituales, quæ fit per baptismum, per quæ vita acquiritur, requiritur etiam actio

spiritualis, per quam vita spiritualis ad perfectam virtutem deducitur, quod quidem fit per Confirmationem, per quam datur Spiritus sanctus ad robor, ca. 1. de consecr. dist. 5. De institutione verò huius Confirmationis multiplex est opinio, iux. D. Thom. in 3. par. q. 82. art. 1. cap. 1. Sed dic, quod fuit institutum à Christo, quãdo p̄teris sibi presentatis manus imponerat, ut patet Matt. 29. & Apostolus prohibentibus, dixit: Sinite paruulos venire ad me. Vnde quemadmodum alia sacramenta Christus per seipsum primo exercuit, p̄terit patet de Eucharistia, quia ipse corpus suum primo consecrauit, & formam consecrandi Apostolis tradidit, sic & sacramentum confirmationis per manus impositionem exhibuit per seipsum, vt dicit Turrecrem. in c. quando, de consecr. dist. 4. Et non obstat quod in Euangelio, vel in Act. Apostolorum nõ fiat mentio de materia, & forma huius sacramenti: tum, quia multa fecit Christus quæ non sunt scripta, vt dicitur Io. ca. ult. tum, quia forma sacramentales, & alia, quæ in sacramentis exiguntur, occultanda erant in primitiua Ecclesia, propter irrisiones gentilium, vt Dionysius dicit: Secus autem est de baptismo, qui est sacramentum necessitatis, ita Turrecrem. in c. de his, de consecr. dist. 5. Alten. lib. 4. titu. 7. art. 1. Petr. de Palud. de sac. confirmat. vel die fuisse institutum in cena, quando consecr. chrismatis: ita habetur in cap. literis, de consecr. distinctio. 3. Circa tertium, an hoc sacramentum sit necessarium ad salutem; dico breuiter, quod duplex est necessitas salutis, vna, sine qua non potest haberi finis, vt homo non potest viuere sine nutrimento, & alia, sine qua non habetur finis ita conuenienter, sicut equus dicitur necessarius proficisci volenti, & medicina, ad hoc quod aliquis bene viuat. Et quidem secundo modo confirmatio est necessaria, non primo, nam & sine ea potest homo saluari. Est autem necessaria propter spirituales pugnam, & sic necessitate con-

ditionata, sic enim vocat Diuus Bona-
uen. in 4. scilicet pugnanti. nam cum
homo militet quotidie inter hostes in-
uisibiles, per hoc sacramentum confir-
mationis cōfirmatur, & corroboretur,
& miles efficitur contra agones, & insi-
dias diabolicas, vnde fortior est ad re-
sistendum insidijs diabolicis, qui est ba-
ptizatus, & confirmatus, quam baptiza-
tus duntaxat, vt tangit Panorm. in cap.
quanto, de consuet. Vnde dicit cap. vt
ieiuni, de consecr. dist. 5. vnum singu-
lare verbum perpetuo menti tenendū,
quod nunquam erit Christianus, nisi
in confirmatione episcopali, fuerit con-
firmatus. Et glos. in cap. responso, de
sent. excommunic. dicit, quod contem-
nens ¶ Chrisimari, non est perfectus Chri-
stianus, & gl. in cap. vniuers. de tranf. &
in c. 1. & 2. de consecr. dist. 5. dicit, quod
confirmatio est necessaria ad salutem, si
ex contemptu omittitur. Vt igitur pleni
Christiani inueniantur, omnes fide-
les per manus impositionem Episcopo-
rum Spiritum sanctum post baptismum
accipere debent. Pleni inquam ¶ ple-
nitudine in abundantia, siue in robore:
nam plenitudine sufficientia, pleni sunt
Christiani in baptismo. Et sic plenitudo
Christianæ gratiæ est duplex: Sufficien-
tiæ, & illa datur in baptismo; & abundā-
tiæ siue in robore, & illa datur in con-
firmatione. Ex his igitur concludit, qd
gratia confirmationis est necessaria ne-
cessitate conditionata. Item ex ordina-
tione Ecclesiæ, vnde si quis cum habet
locum, tempus, & opportunitatem, ne-
gligendo contemnit, peccat mortaliter.
Et hoc de adulto. nam puero sufficit
baptismus, de consecr. dist. 4. c. qua-
tis. ita glo. in c. 1. de consecr. dist. 5. Rur-
sum sacramentum confirmationis vi-
detur necessarium in casu, vbi imminet
periculum persecutoris, coram quo fi-
des est confitenda, & habetur copia mi-
nistri valentis, & volentis cōferre. Qua-
re, qui in tali casu renueat sacramenti
confirmationis accipere, peccat mor-
taliter. Vnde Act. 1. dictum est Aposto-

lis. Sedete in Ciuitate, donec induami-
ni Virtute ex alto. Quamuis enim Apo-
stoli haberent gratiam baptismalem, ta-
mē eis Christus prohibuit, ne se expo-
nerent periculo publicæ confessionis,
quousque essent confirmati. Multo au-
tem munus alij hoc debent. Vnde pro-
pter hoc dicit Melchiades Papa, quam-
uis continuo transiturus sufficienter rege-
nerationis beneficia, victuris tamen ne-
cessaria sunt confirmationis auxilia; c.
2. de consecr. dist. 5. Et ratio est secun-
dum Dur. quia, quando effectus est ne-
cessarius, & causa est necessaria, sed esse
ctus confessionis fidei, scilicet confiteri
fidem tempore persecutionis est neces-
sarius ad salutem cuiuslibet fidei, Ro. 10.
Corde creditur, &c. ergo & sacramen-
tum confirmationis est necessarium in
tali casu, si habeatur copia conferentis.
Turrecre. in c. t. de consecr. dist. 5. Sed
circa suscipientes confirmationem, sciē-
tū est, quod omnibus ¶ hoc sacra-
mentum debet conferri: quia chara-
cter eius est signum distinctiuum in mi-
litiā spirituali, quæ imminet omni-
bus. Quare debet conferri pueris, quia
licet non armentur pro statu illius a ta-
tis, vt tunc puenient, tamen conuenit
pro statu futuro. Item senibus, & mu-
lieribus, quibus cum viris communis
est militiā spiritualis. Item mutis, quā
licet non verbo, tamen signo possunt
confiteri. Item morientibus, quia quā-
uis subtrahantur eis prælia, tamen per-
gunt ad præmium militantium, ideo cō-
muniter accipiunt militiā Christianæ
signum. Vel competit eis propter obe-
dientiæ meritum, & gratiæ augmentū.
Ideo dicit Hugo, qd omnino periculo-
sum esset, si ab hac vita sine confirmatio-
ne migrare contingeret, non quia dante
naretur aliquis, nisi forte propter con-
temptum, sed quia detrimentum per-
fectionis pateretur. Hæc Arch. in cap. 2.
de consecr. dist. 5. Turrec. in cap. 1. nu-
mero 3. ead. dist. Astenf. & Petr. de Pa-
lude. & quia competit tam viris, quam
mulieribus spiritualiter pugnare, ideo
confir-

11 confirmatio † fit in fronte, & quidem
 conuenienter, vt in manifesto demon-
 strete se esse Christianum, sicut & Apo-
 stoli post receptum Spiritum sanctum
 se manifestauerunt, qui prius in cœnaculo
 iacebant. Tum etiam idē signatur in
 fronte chrismate, vt neque propter timo-
 rem, neque propter erubescētiā
 nomen Christi confiteri prætermittat.
 Tum etiā, vt eiusdem Spiritus sancti se
 p̄iformis gratia cum omni plenitudine
 sanctitatis, & scientiæ, & virtutis veni-
 re in hominem declaratur, ut in c. nouis-
 simē, de consecr. dist. 5. qui quidem
 locus in suscipiente, scilicet frons, est de
 substantia sacramenti Confirmationis,
 vt dicit Archid. in cap. nouissimē. ita si
 vnctio fiat alibi, quam in fronte, nullū
 est sacramentum, & debet frons chris-
 mati ligari panno, donec exsiccat ne
 frons inuncta contrahat aliquas sordes.
 Rursum confirmati non debent lauare
 caput vsque ad septem dies, propter sep-
 tē dona Spiritus sancti: Ecclesia enim
 septem diebus celebrat aduentum Spi-
 ritus sancti. Gulielmus verō Parisiēsis in
 suo tractatu Sacramentorum, dicit, q̄
 debet confirmatus tenere fasciam, seu li-
 gaturam per triduum, propter chris-
 matis vnctionē, & triduanæ dominicæ sepul-
 turæ significationem, & in tertia die ad
 sacerdotem accedere debet, & sacerdos
 cum sale, & aqua frontem confirmati
 abluet, & in loco sacro ligaturam cōbu-
 ret, & cineres in terra cimiterij operiet.
 Hodie vero satis est fore fasciam, donec
 siccet chrisma. Sil. in ver. cōfirmatio, §. 5.

12 Debet etiam confirmadus † non de ne-
 cessitate Sacramenti, sed de conuenien-
 tia venire ad cōfirmationem ieiunus, fa-
 cta prius suorum peccatorum confessio
 ne, vt dicit text. in cap. vt ieiuni, de con-
 secr. d. 1. vnde manifestē colligitur, quōd
 text. ille loquitur de adultis: quia paruuli
 ad nullum tenentur ieiuniū, nec ad con-
 fessionem faciendam. Hoc autem, vt iei-
 unus accedat, refertur ad reuerentiā,
 vt suscipiens sacramentum, melius sit di-
 spositus ad recipiendū rem sacramēti. i.

gratiam quod etiam extēde ad conse-
 13 rentem. Et hoc quidem † intelligendū
 est de omni sacramento. Vnde de iusce-
 ptione, & consecratione Eucharistię ha-
 betur 7. q. 1. c. nihil, de consecr. d. 2. c. li-
 quido. Idē de baptismo, c. vt Episcopi, de
 consecr. dist. 5. Idem de ordinibus, cap.
 quod à patribus, dist. 75. Sic etiam cōfessio
 nisi iustis magna, & iusta causa, au-
 dienda est, & faciēda à ieiunio, maximē
 de mortalibus, vt dicit Magister Pet. de
 Palude. Est autem iusta causa, si homo
 timeat obliuisci peccatū, si differat vsq̄
 ad alterum diem, vel se non haberit
 tempus oportunitus. Ab hoc tamen sta-
 tuto, vt confirmandus accedat ieiunus,
 excipiuntur infirmi, & de morte pericli-
 tantes, d. cap. vt ieiuni. Hodie vero
 14 † propter multitudinem fidelium, &
 propter pericula imminētia, sustinetur
 vt hoc sacramentum, quod non nisi
 ab Episcopis dari potest, accipiatur,
 & detur à non ieiunis: quia vnus Epi-
 scopus maximē in vna magna diocēsi,
 non sufficeret ad eos homines confir-
 mandos, si ei tempus arctaretur. Vnde
 multi Episcopi de facto hoc non ser-
 uant. Vbi tamen hoc congrue seruari
 potest, conuenientius est, vt à ieiunis
 detur, & accipiatur. Hęc D. Thom.
 3. q. 72. ar. 12. c. 2. Asten. artic. 7. Deinde
 considerandum venit de ministro, quis
 minister cōfirmationis sit. Vnde dic, q̄
 15 Sacramentū † cōfirmationis confer-
 re potest solum ex ordinaria potestate
 Episcopus. Vnde dicit text. in c. manus,
 de consecr. dist. 5. Manus quoque impo-
 sitionis sacramentum magna veneratio-
 ne tenēdum est, quod ab alijs perfici nō
 potest, nisi à summis sacerdotibus, qui
 sunt Episcopi. cap. 1. §. per frontis, de sac-
 vnct. c. vt Episcopi, de consecr. dist. 5.
 Concil. Trid. sess. 7. c. 3. qui summi di-
 cuntur, quia vltra eos nullus Ordo supe-
 rior habetur. ita Turrec. in d. c. manns,
 & ibi Archid. qui allegat text. in cap. ac-
 cusatio, 2. q. 7. Imō dicit Turrec. in loco
 præfato, quod quilibet Episcopus hanc ra-
 tione potest dici summus Pontifex. quia

Decif. Aurearum Par. II. Lib. I.

omnis Episcopus est par Apostolico quo ad ordinem, & rationem cōsecrationis. 2. q. 1. c. loquitur, in prin. licet sit minor in administratione, 2. q. 7. c. puto, glo. in c. in nouo, distin. 21. Hodie tamen solus Papa vocatur summus Pontifex. Rursum, circa materiam sacramenti confirmationis sciendum est, quod chrisma est ¶ conueniens materia huius sacramenti, in quo chrismate, sunt duo, scilicet oleum oliuarum, & balsamum, quod quidem conuenienter fuit institutum, conuenit enim chrisma significationi effectus huius sacramenti, qui est duplex. quorum primus est nitor fidei in vera credulitate cordis, secundus est odor famæ in confessione oris. Primus significatur in oleo oliuarum, quod est nutritimentum splendoris, & ideo ponitur in lampade, vt lumen possit ibi durare. Secundus in balsamo, quod ratione suæ fragrantia designat odorem bonæ famæ, & opinionis, quæ debet esse in confirmato, cap. 1. de fact. vncl. Vnde Eccles. cap. 24. Sicut cinamomum, & balsamum aromatizans odorem dedit.

17 Quod quidē Chrisma, ¶ quod est huius sacramenti materia, oportet vt prius sit ab Episcopo consecratum, cuius ratio est secundum S. Tho. in vlt. parte suæ Sum. quia in illis sacramentis, in quibus requiritur minister specialiter consecratus, requiritur quod materia sacramenti consoniter se habeat ad ministrum sacramenti: sed in sacramento confirmationis requiritur minister specialiter consecratus, scilicet Episcopus, quare in materia consecrationis requiritur materia specialiter consecrata. Pariter

18 sacramenti ¶ confirmationis forma hæc est. Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Definita est expressè in Conc. Flor. D. Th. art. 3. Bonau. ar. 1. q. 1. Rich. q. 2. artic. 4. vbi notandum, quod in hac forma continentur tria, quæ in hoc sacramento sunt necessaria, quorum primum est causa cōferens plenitudinem roboris spiritua-

lis, quæ est Sancta Trinitas, quæ exprimitur, cū dicitur: In nomine Patris, & c. secundū est ipsum robur spirituale, quod homini confertur per sacramentum materię visibilis ad salutem, quod tangitur, cum dicitur confirmo te chrismate salutis. Tertium est signum, quod pugnatur datur, sicut etiam in pugna corporali milites signis ducum insigniuntur, & quantum ad hoc dicitur. Configno te signo Crucis, in quo scilicet rex noster triumphauit, vt dicitur Colof. 2.

19 Notandum etiam ¶ quod vsus, & consuetudo generalis est, vt in Ecclesia in celebrandis sacramentis, quæ cum vnctione chrisomatis conferuntur, signaculo crucis perficiuntur, & hoc tum ut mors Christi præsentetur, in cuius si de sacramenta ipsa conferuntur, & ex qua habent efficaciam, de consecratio. distinctio. quarta, cap. propriè, tum etiā ad designandum quod Crucifixus, & author est Sacramentorum, & eorum effectuum operator principalis. Non tamen vt dicit Turrocrem. in c. nunquid, de consecr. dist. 5. credendum est, quod signaculum crucis sit de substantia ipsorum Sacramentorum: sine eo enim sacramenta perfici possunt: bene verum est, quod grauiter peccat, qui non formaret crucem tanquam mendax. Exemplum in Confirmatione. Si minister proferendo verba diceret, signo te signo crucis, & non formet crucem, mētitur. Debet etiam minister dum dicit verba, vngere confirmandum in fronte, ita vt si alibi fiat, nullum est Sacramētum. Et nota, quod ¶ vnctio chrismatīs triplex fit in tribus sacramentis, quorum diuersitas ex fine accipitur, quia in baptismo fit in vertice, ad significandū fidei susceptionem, quia vertex est locus cellulæ rationalis. At per modum crucis, vt per crucem redemptoris siue crucifixum bona accepta in baptismo obtinere cognoscamus. In Confirmatione fit in fronte, ad significandum audaciam confessionis, cuius impedimentum scilicet timor, & verecundia ma-

gis manifestatur in pallore, & rubore frontis, ex propinquitate cellulæ imaginatiuæ. Et fit in modum Crucis, vt in crucifixo, & per crucifixum sit tota spes, & fiducia confirmato, vt in tentationibus suis recogitet eum, qui talem sustinuit contradictionem, ad Hebr. c. 11. in Ordine verò fit in manibus, ad significandum potestatem consecrandi dominicum corpus. Hæc Petr. 4. d. 7. q. 3. art. 3. Et ita ponit quòd manus presbyteri inunguntur chrisimate. Hoc idem scripsit Gos. in sum. Sed hoc non est verum, secundum Host. sed inunguntur oleo benedicto. Et hæc probantur in Ordinario, ita Asten. lib. 4. de sac. Confir. art. 8. Imponitur etiam manus in Confirmatione, vt roboretur in confessione fidei

21 cōtra pressuras mundi. Et sic nota triplex manus impositionem, vnam ante baptismum in Catechismo, vt homo in fide roboretur in seipso: aliã in Exorcismo, vt roboretur in pugna aduersus diabolum: & tertiam in Confirmatione. Qui verò sint effectus huius sacramenti:

22 ti: Dic, † quòd per Confirmationem imprimitur character, ita D. Tho. D. Bonauent. & Rich. Et ratio est: quia quemadmodum in baptismò imprimitur character fidei, conformans nos diuinæ sapientiæ, & in Ordine character potestatis, conformans nos diuinæ potentie, ita in Confirmatione imprimitur character plenitudinis Spiritus sancti conformans nos diuinæ bonitati. Datur etiam per confirmationem plenitudo copie gratiæ ad fortiter resistendum contra pressuras mundi. Vnde dicit tex. in c. Spiritus sanctus, & in c. nouissimè, de consec. dist. 5. q. in hoc sacramento Spiritus sancti augmentatur gratia, vt confirmemur ad pugnandum. Quod qui-

23 dem sacramentum non debet † reiterari, c. dictum, c. seq. de consec. dist. 5. Et ratio est: quia in hoc sacramento character imprimitur, character autem est signum indelibile, & perpetuum, vnde sacramentum, in quo character imprimitur, est irreiterabile, alioquin enim fie-

ret iniuria sacramento. Ita Turrecrem. in d. cap. dictum, nu. 4. vbi affert alias rationes, quas breuitatis causa omitto. Vltimò, circa ritum multa diximus supra numero 7. & 8. & ideo more nostro solito deueniemus ad Decisiones. Quarum ista fit

Prima. Character Confirmationis de necessitate † præsupponit characterem baptismalem, ita scilicet, quòd si quis non baptizatus confirmaretur, nihil reciperet; cum baptismus sit fundamentum omnium sacramentorum, extra, de presb. non bap. c. 1. & c. veniens. Et ratio est secundum D. Tho. in 3. par. quo. 3. Confirmatio sic se habet ad baptismum, quem admodum augmentum ad generationem. Sed nullus potest peruenire ad ætatem perfectam, nisi prius fuerit natus, ergo si militer, nisi aliquis fuerit baptizatus, non potest sacramentum Confirmationis accipere. Character tamen Confirmationis non præexigitur de necessitate, quin sine illo recipiat quis characterem ordinis, tamen de congruo præexigitur. ita Pet. de Palu. in tract. de Confir.

25 Secunda. Pueri confirmati maiorem gloriam consequuntur, quàm pueri non confirmati, sicut in præsentem maiorem obtinent gratiam, cum in Confirmatione detur augmentum gratiæ, cap. 2. de consec. dist. 5. ita glos. in cap. vt ieiuni, ead. dist. Asten. art. 7. de Confirmat. Et non obstat illud Melchiadis Papæ, dicentis, & habetur in d. c. 2. Licet continuò transiurus sufficiant regenerationis beneficia, videtur tamen Confirmationis beneficia sunt necessaria, quia illud intelligitur quantum ad hoc, quod morituris non est necessarium Sacramentum hoc propter pugnam præsentis periculum.

Tertia. Vt hoc sacramentum non est dandum non baptizatis, ita nec peccatoribus adultis, † nisi per penitentiam preparatis. Hinc dicitur in d. c. vt ieiuni, quòd moneantur confessionem facere, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere, nam cum hoc sacramentum

Decif. Aurearum Par. II. Lib. I.

detur ad confirmandam gratiam, quam prius inuenit, idè non debet dari nisi his, qui habent gratiam. Si quis tamen adultus existens in peccato, cuius conscientiam non habet, vel si etiam non perfectè contritus accedet ad Sacramentum, dummodo non fìctus accedat, per gratiam collatam in hoc Sacramento, cõsequitur remissionem peccatorum. Hęc D. Tho. 3. par. q. 72. at. 8. c. 4.

27 Quarta. † Licet glos. in c. vt ieiuni, de consec. dist. 5. dicat, quòd quis debeat accedere ad sacramentum Cõfirmationis in anno duodecimo. Si tamè ante vsum rationis ministratur, verum erit sacramentum, cum omnia concurrant necessaria ad veritatem sacramenti, nempe materia, forma, & ministri intentio. Immodò secundum Bonauen. conuenientius pueris ante vsum rationis ministratur, quia adueniente ætate adulta, habebit suam efficaciam, quæ admodum fides, quæ in baptismo infunditur. Licet Pali. & Sotus, atque Sylu. in verb. Confirmatio, §. 4. dicant, non expedire vt parulis detur.

28 Quinta. Confirmandus, aut potius confirmatus, † in faciem ab Episcopo percutitur, triplici ex causa, secundum Do. Petr. Quarum prima est, vt illud sacramentum eo melius memorię imprimatur, in xta illud: Vexatio dat intellectum. Vnde dicit Episcopus: Recordare. Secunda, vt non erubescat, seu erubescantiam non habeat percussus nomẽ Christi cõfiteri, & nominare. Tertia, vt ob hoc facilius potestas diabolica expellatur.

29 Sexta. Ordinarius † minister huius sacramenti citra dispensationem est solus Episcopus, vt habetur in cap. 1. §. per frontis, de sacr. vnct. cap. de his, cum quatuor seq. de consecrat. dist. 5. & nominissime habetur in Conc. Trident. sess. 7. de Confirm. Can. 3. Vbi dicitur, si quis dixerit sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum, non esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotẽ, Anathema sit. Quod ad eò verum est, vt

si per simplicem sacerdotem ministratur, nulla sit confirmatio, d. cap. de his, & cap. manus.

Septima. Episcopi licet non possint solis presbyteris delegare sacramentum confirmationis, vt nos diximus lib. 3. nostrarũ Decif. nu. 6. tamen † respectu summi Pontificis potest simplex sacerdos ex commissione Papæ baptizatis cõfirmationem dare, ita glos. in c. quanto, de consuet. Laico verò communior opinio videtur contra glo. in c. manus, de consec. dist. 5. quod demandare non possit, vt dicit Panorm. in d. c. quanto, maxime, quia ex hoc demigraretur status Ecclesiæ, quod Papa facere non potest. 1. q. 7. in can. & si illa.

31 Octava. Licet concordent omnes Doctores, quòd ex delegatione, & auctoritate Domini Papæ simplex sacerdos possit conferre confirmationem, nõ autem conficere illam, arg. 95. dist. cap. peruenit. & ibi glo. & nos in 1. p. lib. 3. de regul. Sed ex delegatione Episcoporum neutrum sacerdos facere potest, vt dicit Innoc. Host. Io. And. & Zabar. in c. quanto, de consue. Tamen quaeritur, 32 nunquid eo casu, † quo Papa concessit sacerdoti potestatem chrismandi, si postea prohibeat, & ille faciat contra prohibitionem, aliquid faciat. Dic secundum omnes, qd nihil facit, vnde talis cõfirmatio irrita esset, & nulla, etiam quoad characterem glo. 1. in d. c. quanto. & ibi Doct. glos. ult. in c. manus, de consecrat. dist. 5.

Sed quid de Episcopo. An prohibitus † à Papa, si contempta inhibitione confirmet, imprimatur character. Hęc quaestio est valde difficilis ob diuersas Doctorum opiniones. Alij enim dixerunt, quòd non imprimatur character, quia potest Papa inhabilitare aliàs habiles, & econuerso, arg. de cler. coniu. c. cõ olim, hinc dixit Zabar. in d. ca. quanto, q. 4. in si. q. tutius est tenere, quòd confirmatus à tali iterum confirmetur ab alio, non inhabilitato, secundum formam de qua in cap. 2. de baptis. Alij verò

verò dicunt, quòd character confertur. Alij verò dicunt irritam esse confirmationem, si illa facta fuerit per constitutionem. Non autem si facta fuerit oratione, vel quæ habet clausulam decreti. Nos autem communiorum opinionem sequentes, dicimus Confirmationem factam ab Episcopo contempta inhibitione Papæ imprimere characterem. Ita tenet Innoc. in d. c. quanto, nu. 4. Host. nu. 2. Ioan. And. nu. 9. Zaba. q. 3. Boich, nu. 6. arg. 1. quæst. 1. cap. quod quidam de ordin. ab Episcopo, c. 1. & 2. Et ratio diuersitatis inter vtrumque casum est, quia Episcopus potest confirmare ex officio, & ordine, sed sacerdos ex delegatione, & adminiculo habitus sacramenti, vnde licet Episcopus prohibeatur chrismare, Episcopalem tamen ordinem retinet, mandato autem sublato, presbyter nihil potest. Quod quidem dictum amplio, siue inhibitiō sit expressa per
 34 constitutionem, † vt quia Papa per suas constitutiones fecerit, q̄ Episcopi non possint chrismare, vel ordines conferre, quas quidem constitutiones facere potest per illud priuilegiū ei diuinitus concessum, quòd cūque ligaueris, &c. quod sic intelligitur, quòd cūque ligaueris per constitutiones, vel precepta. In omnibus enim ei obediendum est in spiritualibus, & in his, quæ ad animam spectant, nisi contra fidem, vel ei specialiter prohibita sint, vt dicunt Doctor. in d. c. quanto. Siue inhibitiō sit facta sine constitutione: quia licet Innoc. dicat, quòd summi Pontifices possint facere constitutiones super præmissis, & factis constitutionibus si constituatur, quòd non valeant sacramenta talibus collata, non valebunt, quod secus est, si fiat prohibitio sine constitutione, quia tunc tenebit sacramenti collatio, etiamsi fiat contra mandatum. Tamen nos vna cū Host. saluo semper meliori iudicio credimus, nec per constitutionem posse Papam facere, quin baptizatus secundum formam Euangelij non sit baptizatus. ad quod facit Concil. Trident. sess. 21. c. 2.

ver. in substantia. Cum substantia sacramenti sit in materia, & forma. Esset enim contra fidem, & contra Deum, Matth. vlt. contra quæ nihil potest, vt not. in c. proposuit, de concess. præben. Quod idem etiam videtur dicendum quo ad confirmationem, vt illa valeat non obstante constitutione quo ad imprimendum characterem, per ea, quæ not. de pæn. in 6. c. 2. in fi. Zabar. in d. c. quanto, q. 4. quia sacramenta, † quæ per se sortiuntur effectum, sicut Baptismus, Confirmatio & Ordo, collata etiam contra preceptum superioris, dumtamen concurrat debita materia, & forma, & intentio agentis, & patientis, imprimunt characterem, de sacr. vñc. ca. vñ. de bap. c. maiores, de consec. dist. 5. c. manus, not. 1. q. 1. c. quod quidam. Zabar. in Clemen. in plerisque, §. si de elec. quia vt constat, horum sacramentorum collatio illis ratione ordinis competit. Hinc multa inseruntur. &

Primum, quòd si Episcopo prohibetur potestas ordinandi, vel prohibetur quo minus consecratur, vel eius consecratio per decretum annulletur, valebunt gesta quo ad characterem, & iste erit Episcopus nullius episcopatus, & erit sine executione. & sic minus poterit, quàm alter Episcopus nullius episcopatus. pro hoc de ordin. ab Episcopo, qui renunc. episc. cap. 1.

Secundum, quòd si Episcopus destituitur, vel deponatur, † adhuc remanet Episcopus, & per consequens ordinando imprimi characterem d. cap. 1. Hinc Guil. dicit se vidisse de facto, q̄ ordinati ab Episcopis creatis auctoritate Summi Pontificis, qui verus Papa non erat, celebrando conficiunt verum corpus Christi, & quòd cum consecrati fuerint à Pontificibus antiquis, & sic receperunt characterem, per consequens creando alios Episcopos, licet contra prohibitionem, impresserunt characterem, tamen ordinati receperunt, pro hoc facit quòd habetur de schis. c. 1. vbi ordinati à schismaticis recipiunt characterem.

eterem, & conficiunt, 9. q. 1. c. ordinatio nes. Imo. in d. Clem. in plerisque, in fin.

37 Tertium, † quòd si Papa prohibet sacerdoti ritè ordinato, conficere corpus Christi, tunc nihilominus talis sacerdos conficit; & hoc quia illud competit ratione ordinis. glo. in d. c. manus: Hinc est, quòd etiam si sacerdos sit actualiter degradatus, si celebrat, conficit. not. in c. 2. de pœn. in 6. & est communis opinio, vt ibi per Gemin. nam cum character à Deo imprimatur in anima, ut nota. in c. 1. qui cler. vel vou. per hominem auferri non potest. Erit tamen iste sic degradatus exutus priuilegio Canonis, & ratio est, quia illud priuilegium non est concessum characteri clericali, cum degradatus retineat characterem, & tamen illo non gaudet, Franc. in d. cap. 2. & Gemin.

38 Quartum, quòd † cum sacerdos possit solum subditum suum absoluere, c. omnis, de pœn. & resum. potest tamen Papa committere auditiones confessionum cui vult, & parochianos eximere à potestate curati, c. solite, de maior. & obed. c. nouit, de iudic. c. nullus, de parochi. & hoc, quia propria materia spectat immediate ad dispositionem Pape. Henric. in d. c. quanto, nu. 7.

39 Nona. Tutius est omittere † Chrisma, quàm accipere ab illo qui illam dare non potest, c. quâto, de consue. quod Host. dicit etiam præueniente mortis articulo, nam omittentem excusat necessitas, recipientem accusat temeritas. Item, primus saluatur in fide sacramenti, de bapt. c. debitum. Sed quid de corpore Christi. glo. in d. cap. quanto, dicit idem, per c. fi. 24. q. 1. quia cum non sit præcisæ necessitatis, melius est omittere, quàm ab inhabili recipere. arg. d. c. Quod secus est de baptismo, & hoc quia est præcisæ necessitatis, vnde melius est illud recipere etiam ab hæretico, dum tamen in forma Ecclesiæ conferatur, quàm sine illo decedere, 24. q. 1. cap. si quem forte, de sum. Trinit. cap. 1. in fine.

40 Decima. Episcopus † degradatus secundum aliquos, vt refert Asten. art. 6. Confirmare non potest, nec de iure, nec de facto, licet possit baptizare, & conficere corpus Christi; & ratio est: quia Vicario Christi concessa fuit à Christo potestatis plenitudo ordinandi de corpore Christi mystico, quod est ecclesia, & eius membris, secundum quod exigit ratio recta. Super autem suum verum corpus nullam sibi cõcessit potestatem, nec etiam super illos, qui sacramentum baptisimi non receperunt, quod est ianua, qua intratur in Ecclesiam militantem, concessit aliquam potestatem directè. Vnde Apost. 1. Cor. 5. Quid mihi de his, qui foris sunt iudicare. Et quia potestas Episcopalis directè respicit corpus Christi mysticum, & eius membra, potestas autem sacramenti Eucharistiæ directè respicit corpus Christi verum, & potestas baptizandi non tantum respicit illum solum qui est Ecclesiæ membrum, sed etiam illum, qui nec est, nec fuit Ecclesiæ militantis membrum, idè Vicarius potest ab illo auferre dignitatem Episcopalem, non tamen ab homine potestatem baptizandi, nec à sacerdote potestatem conficiendi. Verum alij dicunt, degradatos posse confirmare, & confirmatis imprimi characterè, cum hoc episcopi habeant ex ordine, & officio, arg. tex. in cap. 2. §. fin. de pœn. in 6. vbi degradati conficiunt corpus Christi. & est communis, vt dicit Zabar. in c. 2. de cle. exc. min. arg. etiam tex. in c. 1. de schism. Non tamen hoc facere debet cum sit eis prohibitus simpliciter illius potestatis vsus; & hanc opinionem puto veram. De suspensis verò idem dicitur, † quia per suspensionem prohibetur potestatis vsus. Et ideo si episcopus suspensus confirmat, verè confirmatus remanet, sed confirmando mortaliter peccat, quia vitur potestate, cuius vsus est sibi prohibitus, hæc Rich. 4. dist. 7. q. 2. ar. 2. & Asten. vbi supra.

Vndecima. Episcopus, quando vult 42 chrisma † conficere, debet missam celebrare,

- lebrare, & hoc in Ecclesia cathedrali, nisi ex iusta causa impediatur, ext. de celebr. miss. c. te referente. Singulis autem annis debet in cœna Domini nouum chrisma confici, & vetus in Ecclesia cremari, de consec. distin. 4. c. litteris. Non debet etiam chrisma accipi nisi à proprijs Episcopis, de consec. dist. 4. c. presbyteri. Et quilibet presbyter debet illud accipere quolibet anno, vel per se, vel per diaconum, distin. 95. c. presbyteri. Vnde Abbates peccant qui accipiunt illud ab alijs, nisi sint priuilegiati quod possint accipere à quibus velint, vt dicit ibi glossa.
- 43 Duodecima. Confirmationis † sacramentum non est iterandum, quando confirmandus esset oleo pro chrismate vnctus, licet Episcopus mortale crimen committat, & sit cautè supplendū, quod esset omissum, vt habetur in cap. pastoralis, de sacr. non iter. vbi habetur, non esse iterandum Confirmationem in eo, qui per errorem fuit non chrismate, sed oleo illinitus. Quod si quis obijciat, chrisma ex oleo & balsamo esse materiam Cōfirmationis, & per consequens esse de necessitate Cōfirmationis. Resp.
- 44 quod intelligitur † chrisma esse de ratione precepti, & significationis, non autem de necessitate, & essentia Confirmationis.
- 45 Tertiadecima. Episcopus, qui bis eūdem confirmaret scienter, non est irregularis, sicut neque reconfirmatus ignoranter. Quod secus est de rebaptizante
- 46 scienter, † & de rebaptizato ignorāter. Nam de rebaptizante, vel ministerium prebente, habetur extra de apost. c. 2. de rebaptizato, de consec. dist. 4. c. qui bis, & ratio est: quia nulla pœna irregularitatis iterantibus Cōfirmationem imponitur, c. dictum, c. seq. de consecrat. distin. 5. ergo sequitur quod non sit irregularis, cum irregularitas tantum contrahatur in casibus à iure expressis, cap. is, qui, de sentent. excommunic. in sex to. ita Tutrecrem. in d. capitu. dictum, numero 6.

- Quartadecima. Confirmationis forma conueniens est † illa, Configno te signo crucis, & confirmo te chrisimate salutis, in nomine Patris, &c. Et ratio est: quia illa forma est conueniens forma Sacramenti, per quam, & in qua exprimuntur ea, quæ sunt necessaria ad sacramentum Cōfirmationis. Sed in ista forma exprimuntur ea, quæ sunt necessaria ad ipsam Cōfirmationem, ergo: in confirmatione enim est necessaria persona ministri conferentis sacramentū, & istud exprimitur, cum dicitur: Configno, & confirmo. Est insuper ibi necessaria persona suscipiens sacramentum, quæ exprimitur, cum dicitur, te. Est ibi etiam necessaria materia sacramentalis, quæ exprimitur, cum dicitur: Chrisimate. Est insuper necessaria virtus Dei conferentis efficaciam sacramenti, quæ exprimitur, cum dicitur: In nomine Patris, &c.
- 48 Quintadecima. † Si à schismaticis cōsecratur chrisma, eius vsus interdicendus est, donec fiat reconciliatio, arg. de translac. c. 2. de consecr. Eccles. c. consuluisti, & cap. aqua, quod idem dicit, quando benedicuntur ab istis indumētā, vel alia res inanimata. Hoc tamen fallit in tribus casibus. quorum Primus est in Eucharistia, quæ à talibus consecrāta nō reconsecratur, nec reconciliatur, immo statim habet effectum. Secundus, & Tertius est in baptismo, & chrismate, i. q. 1. c. multi, ante finē, quod intellige de chrisimali Cōfirmatione, id est de Sacramento, & non de chrismatismateria, ita Zabart. in c. 2. de sacr. iter. vel non circa fin.
- 49 Sextadecima. † Episcopi, vel Archiepiscopi possunt in diœcesi alterius Episcopi chrismate de illius licentia, Episcopi enim ea, quæ sunt iurisdictionis, vt iudicare, excommunicare, & similia, possunt alijs committere etiam non habentibus iurisdictionem, quæ vero sunt ordinis, & Episcopalis auctoritatis nō possunt demandare, vel delegare alijs, qui sunt gradus inferioris, extr. de consecr.

sect. Eccle. cap. aqua. & ibi not. per gloss.

Decima septima. Si manus presbyter
50 ri, quæ debent vngi oleo, † vngantur
chrismate secundum Host. Io. Andr. &
Zabar. in d. c. 1. non est aliquid iteran-
dum, quia in chrismate est oleum, cap.
vnic. §. ad exhibendum, de sacr. vñct. Et
quia prope est eadem vsia, id est essen-
tia, vel essentialis qualitas, si. de contr.
empt. l. in venditionibus, §. idem quæri-
tur. Peccat tamen Episcopus hoc sci-
ter faciēs, & presbyter recipiens. Quod
idem extendit ad extremam vñctionē,
si fieret in chrismate, 95. dist. c. 2. §. 1. in
glo. in verb. sanctificato.

51 Decima octaua. Cognatio † spiri-
talis causatur & procedit ex administra-
tione Baptismi, & Confirmationis, &
quia tales cognationes spirituales ma-
trimonia impediunt. In alijs autem sa-
cramentis nulla cognatio spiritualis cō-
trahitur, c. quamuis, lib. 6. de cogn. spir.
lib. 6. Hinc iuxta factorum Canonum
instituta non plures ad suscipiendum
infantem in baptismo, quam vnus acce-
dere debet, siue vir, siue mulier. Quod
idipsum in confirmatione fiat, cap. non
plures, de consecr. dist. 4. cap. quamuis,
de cognat. spir. lib. 6. Definitum est in
Conc. Trid. sess. 24. de refor. cap. 2. Non
autem debēt teneri ab illo, qui non est
confirmatus, sicut nec in baptismo de-
bent teneri ab illo, qui non est baptiza-
tus, de consecr. dist. 4. cap. in baptisma-
te: quia talis non est membrum Eccle-
sia, cuius personam gerit tenens ad sa-
cramenta, de consecr. dist. 4. cap. in ba-
ptismate. Hinc fit, quòd si ludæus leuat,
vel tenet, seu etiam baptizat, non con-
trahit aliquam spirituale cognationē.
Non enim est capax eius, dum caret ba-
ptismo, qui est fundamentum omnium
sacramentorum, & cognationum spiri-
tualium, quæ per sacramenta cōtrahun-
tur. Et non debent teneri à monacho,
nisi fit necessitas, vnde de consecr. dist. 4.
non licet Abbati, vel monacho de ba-
ptismo suscipere filios, ne commatres
habere. Per sacramentum tamen con-

firmationis spiritualis cognatio contra-
hitur, 3. q. 4. cap. si quis vnus. Et ligat de
cem personas, vt habetur per tex. & ibi
Francis in ca. 1. §. ex confirmatione, de
cogn. spir. in 6. Sicut etiam in decem a-
lijs personis oritur cognatio spiritualis
in baptismo, d. cap. ex confirmatione.
Hodie verò cognatio, quæ ex confirma-
tione contrahitur, confirmantem, &
confirmatum, illiusque patrem & ma-
trem, ac tenentem, non egreditur, om-
nibus inter alias personas spiritualis co-
gnationis impedimentis omnino subla-
tis, ut habetur in d. Conc. Trid. vbi su-
pra cap. 2. in fi. Cognatio verò spiri-
52 lis † est quedam proximitas persona-
rum proueniens ex sacramenti datio-
ne, vel ad id detentione, ita glossa, super
verb. cognationem spirituale, de cog-
spir. lib. 6. Et de hac habetur 30. quæst. 1.
cap. omnes. Vnde si talis cognatio præce-
dit matrimonium, non solum impedit,
sed dirimit etiam post contractum, 30.
q. 1. cap. 1. & extr. de cogn. spirit. cap. ve-
niens. Si verò sequitur, non dirimit,
sed impedit quo ad exactionem debiti
carnalis, si sine necessitate contrahitur,
vt 30. q. 1. cap. ad limina. Et scienter, nō
per errorem, cap. si vir, de cogn. spirit.
aliās non: vide plenius per Panor. ibi,
in d. c. si vir. An autem oriatur cogna-
tio spiritualis ex coitu fornicario, puta si
aliquis cognouit aliquam fornicariē, &
postea fit compater alicuius, puta leuat
aliquem de fonte, nunquid etiam illa
mulier fornicaria sit commater. Diuer-
sæ sunt opinioniones, gl. in c. si quis ex con-
iugio, 30. q. 4. sentit, quòd sic. tamen
Richar. 4. sent. dist. 42. q. 1. ar. 3. & Rod.
tenent, q. non. Innoc. in cap. Martinus,
vtamque opinionem refert, sed neu-
tram præfert, sed tamen mihi secunda

53 opinio magis placet. Oritur etiam † co-
gnatio spiritualis inter confessorium, &
illos quos audiuit in confessione: nam
omnes, quos in penitentiam accipimus,
ita filij nostri sunt, vt in baptismo su-
scepti, 30. q. 1. cap. omnes. Et presbyter
fornicans cum filia sua spirituali, ab om-
ni

ni officio deponitur, ca. si quis sacerdos, 30. quæst. 1. Et si est Episcopus 15. annis penitere debet, cap. non debet, 30. q. 1. Talis autem cognatio, est solum inter confessorum, & confessum. Vide gloss. in d. c. omnes. Non tamen talis cognatio spiritualis, quæ contrahitur per penitentiam, impedit, vel dirimit matrimonium, vt est illa, quæ contrahitur per Baptismum, & Confirmationem, Gemi. in c. quamuis, nu. 3. de cogn. spi. in 6.

54 Decimanona. Sacramentum ¶ Confirmationis potest conferri omni die, sicut & tonsura, vt per Pet. de Palu. in 4. dist. 7. q. 3. ar. 2. conclus. 1. etiam tempore interdicti, c. quoniam, de sent. excom. vbi dicit ibi Io. Andr. q. Baptismus, & Confirmatio, possunt conferri tempore interdicti, non tamen alta voce, & solenniter, immo occasione huiusmodi chrisma potest confici, d. ca. quoniam, quia permissio vsu rei prohibet, videtur etiam permisa procreatio eiusdem rei. Franc. in d. c. quoniam. Item confertur etiam extra Ecclesiam, non tamen extra licet, nisi in Archiepiscopo visitante. Secundum Pet. de Palud. in 3. quæst. ad fi.

55 Vigesima. Chrismandus ¶ etiam si sit maior, debet teneri ab alio, quia non præsumitur à se habere robur standi, vt dicit Archid. Ioan. Andr. & Franc. post D. Th. in c. 1. de cogn. spir. Quando tamen confirmandus sit maior, satis est vt ponat pedem suum super pedem tenentis, seu offerentis eum, 30. q. 1. c. de his, quod etiam seruatur. Non tamen talis tentio est de substantia, cum etiam sine patrino tale sacramentum conferri possit, vt dicit Innoc. in c. fi. de bapt. licet peccet, c. baptismo, & ibi Turrocr. cum faciat contra formam ab Ecclesia introductam, c. cum Marthæ, de celeb. miss. Non potest tamen tenere confirmandum non confirmatus, secundum Pet. de Palu. in 4. dist. 42. q. 1. conclus. 3. Item nec patrinus in baptismo debet esse patrinus, siue sanctulus in Confirmatione, quia idem non generat bis eun-

dem, nisi propter necessitatem, Episcopus tamen potest confirmare, quem baptizauit, quia non reperitur prohibitum. Ita Pet. de Palud. dist. 7. q. 4. post princ. Pariter non baptizatus non potest aliquid tenere in Confirmatione, quia non est membrum Ecclesiæ, cuius personam gerit tenens ad sacramenta, de consecr. dist. 4. c. in baptismo.

56 Vigesima prima. Triplex oleum ¶ consecratur in die cœnæ Domini, Primum Sanctum Chrisma, scilicet ex oleo, & balsamo, cum quo benedicuntur fontes baptismales. Item calix, & patena. Item consecratur Ecclesia, & altare. Itē puer, postquam baptizatus est, inungitur in vertice, & in fronte. Item Episcopi unguentur, quando consecrantur in capite, & in manibus. Item quando aliquis chrismatur. Secundum dicitur oleum catechuminum, siue oleum sanctum & isto ungitur puer, qui debet baptizari in pectore, & inter scapulas. Item manus eius, qui ordinatur sacerdos. Item ungitur tam Ecclesia, quam altare ante chrismationem, & consecrationem. Item unguentur Reges in brachio, seu humero. Tertium est oleum infirmorum, quo unguentur infirmi in mortis articulo, & hæc habentur in c. vnic. de sac. vnct. & in Pontif. Ecclesiæ Romanæ secundum Pisan.

57 Vigesima secunda. Oleum non ¶ consecratur si apponitur oleo consecrato, totum efficitur consecratum, c. quod in dubijs, de consecr. Eccl. vel alt. & ratio est: quia magis dignum trahit ad seminus dignum, d. c. quod in dubijs. Hinc fit, quod si aqua non benedicta apponatur aquæ benedictæ in maiori quantitate tota efficitur benedicta. & rō est: quia magis dignum, &c. & ita non recipitur limitatio Pisanellæ in verb. aqua, quod si aqua benedicta apponitur non benedictæ, quod tota efficitur benedicta, si benedicta sit maioris quantitatis: quia de consuetudine plures addunt aquam non benedictam aquæ benedictæ in maiori quantitate.

§ 8 Vigefimatertia. Abbas, † vel religiosi quantumcunque sint exempti, debent episcopalia petere ab Episcopo, nisi ipse malitiosè deneget ea, facit 16. q. 1. c. interdicimus. Ita Ioan. And. in c. canonica, de sent. excom. in c. religioso, eo. tit. in 6. Et ita quantumcunque religiosi sint exempti à iurisdictione Episcopi loci, tamè debèt ab eo recipere ordines, Chrifma, & consecrationes altarium, & basilicarum, arg. de præscript. c. veniens, & in c. interdicimus, 93. dist. c. nulla ratione. & 95. dist. c. presbyteri. cap. cum nullus. vbi Gemin. & Franc. de temp. ord. in 6. An vero concessio potestatis petendi Chrifina à quo maluerit Episcopo Catolico, faciat exemptum illum, cui conceditur, dic quòd sic, cum Chrifma de iure communi debeat postulari à subditis suis superioribus, 95. dist. c. 5. Chrifma. & c. seq. Ita Calder. de priuil. conf. 4. Et hæc de Confirmatione.

- 17 *Aqua in sacramēto Eucharistia de qua necessitate apponenda est vino.*
 18 *Aquam qui omisit ponere, peccat mortaliter.*
 19 *Aqua apponenda est vino imminente oblatione.*
 20 *Eucharistia an possit confici sine vino, quando non potest haberi in illis terris.*
 21 *Laici quare communicentur sub una specie tantum.*
 22 *Suspecti quòd non communicent, an possint cogi.*
 23 *Sacramenti ad necessitatem quatuor requiruntur.*
 24 *Minister an conficiat, si non intendit conficere, si habet intentionem faciendi generaliter quod facit Ecclesia.*

De Sanctissimo Eucharistia Sacramento quo ad materiam, & ministrum. Cap. V I.

SUMMARIVM.

- 1 *Eucharistia materia panis, & vinum.*
- 2 *Sacramentum altaris tria requirit.*
- 3 *Eucharistia an conficiatur, si in prolatione verborum fiat intervallum parvum.*
- 4 *Eucharistia propria materia qua.*
- 5 *Eucharistia an conficiatur, si triticum natum sit de lolio.*
- 6 *Etiã quod si conficiatur ex spelta, vel farre.*
- 7 *Farina frumenti permixta cum alia alterius generis, an sit materia huius sacramenti.*
- 8 *Eucharistia non conficitur, si aqua fiat de aqua artificiali.*
- 9 *Hostia an possit consecrari, si in ea sit corruptio.*
- 10 *Eucharistia an possit confici ex pane azimo, vel fermentato.*
- 11 *Vinum vitis est materia huius sacramenti.*
- 12 *Vinum si factum est acinum, non potest confici, sed quid si via est ad ascendum, vel est agresta, nu. seq. sed an de musco, nu. 14. vel de aqua tena, nu. 15. sed an de vino cocto cum speciebus, n. 16.*

DE hoc sacramēto agitur per totam distinctionem secundam, de cōsecratione. & extra de celebr. miss. & sess. 13: in Conc. Trid. vbi de eius institutione habetur cap. 1. Deque ratione institutio nis, c. 2. De excellentia cap. 3. & per nos in ser. 4. De excellentia sanctissimæ Eucharistia. De cultu, & veneratione, in Conc. Trident. cap. 5. De præparatione, quæ adhibenda est, vt dignè quis sacræ Eucharistiam percipiat, capit. 7. & nos diffusus per duos sermones, De vsu admirabilis huius sacramenti. Et quot modis sumatur, in Concil. Trident. cap. 8. & nos latè ser. 7. De pœna indignè sumentium corpus Christi. De efficacia & fructibus Eucharistia est noster sermo particularis sexto. Qualiter dicitur sacrificiū, habetur per nos ser. 4. Quibus nominibus vocetur, habetur in serm. 6. De pœnis 12. sumentium Eucharistia. Et quod sumentes in peccato mortali assimilentur ingratis Judæis, Iudæ, & Christi crucifixoribus, per totum ser. 7. Tandem qui vult legere varias decisio-

nes ad hanc materiam atinentes, videat cap. 38. in nostris Decis. lib. 2. de sacra communione, vsque ad cap. 48. Verum modo aliqua à nobis sunt dicenda circa materiam, & ministrum huius sacramenti.

Vnde circa primum. Materia huius Sacramenti † sunt panis, & vinum, de qua loquitur tex. in c. in hoc sacramento, c. cum omne, de consecr. dist. 2. Cuius iam est institutio diuina. Instituit autem Dominus in his potius, quàm in alijs cibis, tum propter cõmuncem vsum refectionis, quia panis, & vinum est refectionis hominis magis consueta. Tum etiam à parte significationis, quia panis conficitur ex pluribus granis, & vinum ex pluribus racemis, quod conuenit ad significandum corpus Christi verum, & mysticum. Tum etiam à parte præparationis, quia panis in fornace, & vinum in torculari præparatur, quod conuenit ad repræsentandam passionem Christi à parte effectus, quia vt dicitur in glo. 1. Cor. 12. Panis præ cæteris cibis sustentat corpus, & vinum letificat, sic hoc sacramentum magis sustentat, & letificat inebriatos, quàm alia sacramenta. Ita Asten. li. 4. tit. 9. Sed modo deueniamus ad casuum decisiones speciales. & Prima.

2 Tria requiruntur in sacramento † altaris, Panis, Vinum, & Aqua, de consecr. dist. 2. cap. panis, cap. non oportet, & c. in sacramento, & not. ead. dist. in sum. Panis transubstantiatur in corpus Christi, vinum, & aqua mixtum, in sanguinem, vt patet in c. cum Marthæ, §. verum inter, & ibi per glo. Io. Andr. in 4. col. Zabar. in d. c. §. quæsiuisti. Io. Andr. eo. tit. de celebr. miss. c. in quadam. facit quod not. in c. damnamus, in verb. sanguis, de sum. Trin. Que quidem transubstantiatio fit in vltima prolatione verborum, vt per Zabar. in d. §. quæsiuisti, q. 12. post D. Thom. 3. p. q. 78. art. vlt. Vnde in momento verbo apposito ad elementum fit sacramentum, 1. quæst. prima, capit. detrahe. Secundum Imol.

in Clement. 1. de reliq. & vener. Sanct. col. penul.

3 Secunda. Eucharistia † conficitur si in prolatione verborum sit interuallum paruū iuxta naturale actū, vt si spuit, vel tussit, simile in testatore, C. de test. l. cum antiquitas, quod secus esset, si magnum interuallum esset, de elec. c. quod propter Zabar. in d. c. cum Marthæ.

4 Tertia. Propria † materia huius sacramenti est panis triticeus aqua naturali confectus, hoc est farina frumenti, vt not. de consecr. dist. 2. c. 2. & c. in sacramento. Tum ex institutione Christi, nam ipse hoc panem confecisse creditur, vt expresse habetur in d. c. in sacramento. Tum, quia panis triticeus melius cæteris nutrimentum præstet, vnde propter excellentiam, & nobilitatē sui effectus conuenientius significat excellentiam gratiæ, quæ in hoc sacramento confertur. Hinc inferuntur multa.

5 Et primo, quod † conficitur hoc sacramentum, si triticum natum sit de lolio, quia non inspicimus quid fuerit, sed quid sit, § 6. dist. c. vnde cunque. Archid. in c. cum omne, de consecr. dist. 2. Secus si ex frumento nascitur lolium, quia mutat naturam, & desinit esse frumentum, vt not. in d. c. in sacramento. Zabar. in Clement. 1. §. transiturus, nu. 3. de reliq. & vener. Sanct. Et istud verbum (loliū.) habes, 2. q. 1. c. quoniam. Licet D. Anton. in sua sum. in 3. p. de miss. referat B. Tho. dicentem, quod si qua frumenta sunt, quæ ex semine tritici generari possunt, sicut ex tritico (scilicet in malis terris nascitur siligo, ex tali frumento panis confectus potest esse materia huius sacramenti, & ita concludit D. Anton. quod potest confici de lolio nato ex grano.

6 An vero † possit conficere ex spelta, vel farre. Dicit Turrec. in d. c. in sacramento, quod est cõclusio omnium doctorum, quod si spelta, & far sine eiusdem speciei cum tritico, quod potest ex illis confici sacramentum, si verò non sint eiusdem speciei, non potest. Secundo inferunt, quod † si farina alterius generis permix

ta est farina frumenti, & mixtura est talis, quæ trahat triticum ad aliam speciem, vt quando appositum est prædominans, vel etiam ad speciem mediã, vnde quando est æqualis virtus in vtroque miscibilium, tunc non potest confici, quia est mutata species panis triticeï, ita Zabbar. in d. Clem. 1. §. transiturus, num. 3. Pisan. & sum. Confess. adentes, quòd quando est mutata species, vel non, cognosci potest ex accidentibus, vt ex colore, & præcipuè ex sapore. nam accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum, vt per Pet. de Palud. in 4. dist. 11. q. 1. ar. 4. conclu. 3. Secus vero si virtus tritici præponderat, & ita procedit opinio Astenf. lib. 4. titu. 9. art. 2. q. 4. Hinc fit, quòd si magna est quantitas farinae hordei, & modica frumenti, ita frumentum assumat materiam hordei, deficit materia sacramenti, & non conficeretur, secundum Imol. post Paul. in d. Clement. 1. & Zabbar. Dicunt tamen Docto. in d. c. cum Marthæ. vers. distinguendum, quod melius esset dimittere celebrationem, quam de talibus conficere, & in tanto sacrificio conficiendo pulcherrima sunt eligenda. vt ibi Docto. & Zabbar. in d. c. cum Marthæ. §. distinguendum.

8 Secunda. Non ¶ conficitur hoc sacramentum, si panis fieret de aqua artificiali, vt de rosacea, ita D. Tho. in 4. sent. dist. 11. Idem in sum. Confess. lib. 3. tit. 24. q. 102. Arch. de consecr. distin. 2. c. 1. Imol. in d. Clem. 1. vers. sed querit: & ratio est: quia partes principales panis sunt aqua naturalis, & farina. Et loquitur dicti Docto. quando tota aqua fuit rofacea, vel similis, non autem quæ aquæ naturali admixta fuit tam modica huiusmodi aqua, quòd in aquam naturalem sit transmutata, pro hoc sup. nu. 7.

9 Tertia. Si in hostia, ¶ quæ consecrata est sit tanta corruptio, quòd non maneat species panis, tunc in ea nõ potest confici. At si specie manente sit aliqua dispositio ad corruptionem potest confici, quamuis ex tali conficiens grauius

peccet propter irreuerentiã sacramenti, & quòd species maneat, potest cognosci ex hoc, quòd continuat non sit soluta, nec alia accidentia omnino sublata. sum. Confess. eod. tit. q. 91. Astenf. qui supra, q. 5. Tho. 3. q. 74. art. 3. c. 4.

10 Quarta. An hoc sacramentum ¶ debeat confici ex pane azimo, vel fermentato. Resp. Conueniens est vt vnusquisque seruet ritum suæ ecclesiæ in celebratione sacramenti. Ita vt Latinus celebret in azimo. & Græcus in fermentato. Quare sicut peccat sacerdos in Ecclesia Latinorum celebrans in pane fermentato, c. fin. de celebr. miss. Ita peccat presbyter Græcus in Ecclesia Græcorum celebrans in azimo pane, quasi Ecclesiæ suæ ritum peruertens. Consuetudo tamen, quæ est apud Latinos de pane azimo rationabilior est, propter multa. Tū quia scriptum est, Non in fermento veteri Corint. 5. Tum quia securius conficitur panis azimus, vix enim est, quin de fermentato aliqua mica cadat. Tum quia Christus hoc sacramentum instituit in die azimorum, Matth. 26. Mar. 14. qua die nil fermentati in domibus iudeorum esse decebat. Item, quia hoc, quòd fit in azimis, competit sinceritati fidelium, quæ requiritur ad vsum huius sacramenti, 1. Cor. 13. Itaque epulemur in azimis sinceritatis. De hoc D. Tho. 3. p. sum. q. 74. ar. 4. si tamen Latinus conficit in fermentato, glo. in d. c. fi. & in c. in sacramento, de consecr. dist. 2. dicit secundum Hug. quòd non conficit. Verum communis est sententia Theologorum, quòd sic, licet grauius puniri debeat Latinus hoc faciens, pro hoc de temp. ord. cap. 2. ita Zabbar. in d. c. fin. de celebr. miss.

Quinta. Materia huius sacramenti ¶ est tantum vinum vitis, quia in eo Christus confecit, Luc. 22. & quia hoc solum vinum est, nam propriè vinum dicitur, quod de vite sumitur, & communius in potu sumitur, ita habetur in d. c. in sacramento, de consecr. distin. 2. D. Tho. in 3. p. & in 4. sent. dist. 11. Hinc multa

multa inferuntur. & primo, q̄ si vini
 12 factum est acetum † non potest confici,
 quia differt vinum ab aceto. Sed si vi-
 num est in via quasi acescendi, & ten-
 dit ad acedinem manere adhuc forma
 subtili vni, potest confici, licet
 peccaret sacerdos ob irreuerentiam sa-
 cramenti; quod idem est de vino, quod
 non est corruptum, sed est in via ad cor-
 ruptionem, pro hoc, ff. de contrah. emp.
 l. in venditionibus. Vnde in his casibus
 non esset celebrandum, sed potius absti-
 nendum, cum pulcherrima sint in hoc
 13 eligenda. Pariter de agresta, † cum non
 sit vinum non potest confici. Ita Zabar. in
 d. c. cum Martha. §. distinguendū. Vbi
 dicit, q̄ de agresta confici nō potest, q̄
 habet naturā omnino separata à vino,
 aliās secus, & quando possit propriè di-
 ci vinum, relinquatur arbitrio experto-
 rum in talibus, cap. quia iudicante de
 14 præscript. De Musto † vero potest con-
 fici, quia completam habet speciem vi-
 ni, non tamen faciendum est de musto
 recenti, & nec conuenit propter impu-
 ritatem ipsius, secundum Pisan. nisi ne-
 cessitas aliqua immincat, & purificati
 aliquid haberi non possit. facit tex. in c.
 si necesse, de consecr. dist. 2. Sed de mus-
 to, dum adhuc retinetur in vua matu-
 ra, antequam prematur confici non po-
 test, quia non est ibi vinum sub specie
 potabili, sed esibili. arg. de consecr. dist. 2.
 c. didicimus. Asten. qui supra art. 3. Non
 15 tamen potest confici de vasa, † id est a-
 quatena, est enim aqua fusā super aci-
 nos vuarum, postquam est expressum
 vinum, quæ habet aliquantulum de vi-
 ni acumine, sed non est vinum, secun-
 dum D. Anton. vbi supra. Idem Pet. de
 Palu. in 4. dist. 11. q. 1. art. 5. conclu. 7. &
 hæc solet bibi à pauperibus. & dicitur
l'acquata, seu grasfia. & similiter si a-
 qua exprimat super feces vegetis, quia
 non est vinum, sed aqua aliquantulum
 vinata. vt sum. Confessor. eod. tit. q. 99.
 16 De clareto, siue vino cocto † cum spe-
 ciebus, & melle, dummodo non muta-
 tur species vini potest confici, licet non

debeat, quia sola admixtio aquæ, & nō
 alterius liquoris fieri debet, d. c. in sacra-
 mento, aliās verò si mutata est species
 vini, confici non potest, Zabar. in d. c.
 cum Martha, §. distinguendum.

17 Sexta. Aqua apponenda est vino † de
 necessitate præcepti, non autem de ne-
 cessitate sacramenti, quæ quidem admix-
 tio ostendit Christum fuisse pro huma-
 no genere passum, & humanum genus
 per passionem redemptum, c. cum omne,
 de consecr. dist. 2. Item significat v-
 nionem Christi cum Ecclesia, Io. Ancl.
 in d. c. cum Martha. Et hæc aqua parū
 est apponenda, c. perniciosius, de celeb.
 miss. maxime si vinum erat debile, quia
 si tanta fieret appositio aquæ, quod sol-
 ueretur species vini, non perficeretur sa-
 cramentum, & sufficit duæ guttæ mo-
 dicæ, vel tres. Ita vt vinum eam absor-
 beat, quia Christus non mutatur in Ec-
 clesiam, sed illa in Christum. Vnde cū
 appositio aquæ non sit de necessitate sa-
 cramenti, sit, quod qui scienter omitte-
 18 ret, vel etiam ignoranter, † peccaret
 mortaliter, quia debuit scire ea, quæ in-
 cumbunt suo officio. Sacramentum ta-
 men verum est, & perfectum quantum
 ad substantiam, sed non perfectum quā-
 tum ad significationem, quia aqua signi-
 ficat populum. Quando tamen aduer-
 tit, q̄ in calice est tantum aqua, tunc si
 timet scandalum in prorogatione mis-
 se, sufficit tantum dicere verba, per quæ
 Christi sanguis consecratur. Simili mo-
 do vsque, vnde & memores. Inno. in d.
 c. cum Martha, §. quæ suuili, & nos in
 1. p. lib. 2. c. 46. nu. 5.

Septima. Oportet vt aqua appona-
 19 tur vino † imminente oblatione. Sec-
 undum Pisan. Idem in sum. Confess.
 eo. tit. q. 103. & sup. q. 36. facit quod not.
 de consecr. dist. 2. c. 2. in glo. Hinc infer-
 tur, quod si aqua apponatur dum vinū
 est in dolio, reuera conficitur, dum ta-
 men in vase posita nimis nō excesserit,
 & vinum eam absorbeat: sed qui hoc
 faceret, grauiter peccaret, arg. de con-
 secr. dist. 2. c. scriptura; Arch. in c. i. ead.

dist. Sed quid fiet in illis terris, in quib.
 20 † nullum vinum haberi potest nūquid
 conficietur corpus sine sanguine. Res-
 pondeo; quod non est aliqua terra, ad
 quam nōn possit tantum de vino porta-
 ri, quantum sufficeret ad celebrandum.
 Vel secundum Albertum dicendum, q̄
 de hoc cōsultatio ad Curiam haberi de
 beat quid sit agendum, tamen propter
 intolerabile damnnum animarum, quod
 incurritur ex defectu sacramenti alij di-
 cunt cum talibus esse dispensandum, ut
 corpus Christi sine calice haberent, &
 conficerent Sacramentum, quia corpus
 non est sine sanguine, anima, & Deita-
 te, ad hoc, de consecr. distin. 2. quid sit.
 vers. calix enim, & cap. omnia, quamuis
 ibi non sit sanguis ex virtute consecra-
 tionis sacramenti, not. ead. dist. ca. quia
 corpus. in glo. 1. & in c. comperimus, ibi
 vide. Hæc Archid. ead. dist. c. 1. nu. 2.

Octava. Quamuis sacerdos in altari
 debeat recipere corpus, & sanguinem,
 iux. ca. cum Martha, de celebr. miss. &
 iuxta illud, quod habetur in Euāgelio.
 Qui nō manducauerit carnem meam,
 & biberit sanguinem meum, non habe-
 bit vitam æternam, & habetur in c. du-
 pliciter, de consecr. dist. 2. Tamen hinc
 21 non datur sanguis, † sed communican-
 tur sibi vna specie tantum, & postea ra-
 tione purificationis datur pura aqua,
 vel vinum. Respon. q̄ duplex est ratio.
 Primo propter periculum effusionis.
 Secundo, quia per calicem intelligitur
 mors, quam presbiteri, & clerici tenentur
 suscipere pro Christo, quia ex officio te-
 nentur, ut hoc probatur ex verb. Domi-
 ni. Nunquid potestis bibere calicem,
 quem ego bibiturus sum, quasi dicat,
 Nonne potestis pati mortem, quam pas-
 furus sum. Et hoc probatur ex istis ver-
 bis, q̄ per calicem intelligitur mors; &
 q̄ presbiteri, & clerici in sacris constituti
 tenentur ipsam mortem sumere pro
 Christo, cum sint portio Domini, & spe-
 cialiter in sortem Domini vocati, 21. di-
 stin. c. clericos, & cap. cum secundum, de
 presb. Sed laici possunt mortem pro

Christo subterfugere, iux. verbum Do-
 mini, si persecuti fuerint in vna ciuitate,
 fugite in aliam: & ita ad hoc designā-
 dum, & denotandum clerici bibunt san-
 guinem, & non laici, & ita seruat Ec-
 clesia, vt dicit Iacob, de Zochijs, in c. om-
 nis, nu. 163. Et hoc iustis causis, & ra-
 tionibus adducta. vt habetur per Con-
 cil. Trident. sess. 21. cap. 1. & 2. & ca-
 no. 1. & 2. Cum fatendum sit, totum, at-
 que integrum Christum etiam sub alte-
 ra tantum specie sumi, vt per Conc. Tri-
 den. vbi supra, cap. 3. Et qui dixit, Nisi
 manducaueritis &c. dixit quoque, qui
 manducauerit ex hoc pane, viuet in æ-
 ternum. Conc. Tri. c. 1.

Nona. Qui suspectus est ut non com-
 22 municet † omni anno iux. c. omnis, de
 pœn. & remis. vel semel in mense, vt re-
 ligiosus. Clē. ne in agro, §. ita, de statu
 monac. licet cogi non possit vt commu-
 nicet, quia communicio Eucharistiæ nō
 recipitur in peccato: tamen potest cogi,
 vt faciat se dignum. Id est vt pœniteat,
 de pœn. dist. 2. c. si quis intrat, glo. not. in
 c. vlt. dist. 30. lo. And. & Butrius, & ceteri
 in d. c. omnis.

23. Decima. Circa ministrum † ad hu-
 ius sacramenti necessitatem quattuor re-
 quiruntur, ordo, debita materia, debi-
 ta forma, & debita intentio, id est mi-
 nister intendens consecrationem, seu con-
 secrationem; vnde si aliquid horum de-
 fuerit, confici non poterit, sed his con-
 currentibus conficitur, licet alia defue-
 rint. ita Zabar. in d. c. cum Martha, §.
 quæ si uisti, q. 12. & Ioan. And. in 10. col.
 referūt D. Th. dicentem, quod in isto sa-
 cramento, sicut in alijs requiritur mate-
 ria seu elementum sensibile, de quo con-
 ficatur, scilicet panis, & vinum, item re-
 quiritur forma verborum, qua acceden-
 te ad elementum, & sacerdote rite fe-
 cendum claus Ecclesiæ ordinato ver-
 ba proferente, & intentionē ad hoc ha-
 bente, sit verum sacramentum, in quo
 est verē corpus & sanguis Christi. Ex
 quibus sequitur, quod sine vestibus offi-
 cio missæ deputatis conficitur verum sa-
 cramentum.

esumentum, licet grauius peccet, qui hoc fecerit (scilicet, vt not. Arch. in ca. concedimus, de consecr. dist. 1.

24 Vndecima, si minister ¶ non intendit conficere, vt quia hæreticus est, & non credit, q̄ ad talia verba conficiatur corpus Christi, vel Catholicus non intendit conficere principaliter, sed ob alud ad hoc faciendum accedit, 26. q. 6, c. quicumque, conficiunt tamen, si intendunt facere generaliter, quod facit Ecclesia. Ita dixit in specie Arch. in c. Sacerdotes, 1. q. 1. vbi dixit, q̄ dummodo intendant illud agere, quod agitur ab alijs, qui illud conficiunt, in tali facto impleuerunt mysterium, arg. 27. dist. c. quid interrogasti, 27. q. 1. c. vidua, facit à simili quod idem dixit Archid. in cap. non illud, de consecr. dist. 4. Satis ergo est, quòd adsit intentio generalis, vt intendat facere quod facit Ecclesia, quia conficit, licet ipse aliud credat. Cætera de ministro huius sacramenti, vide in 1. p. lib. 6. c. 46. in nostris decisi.

3 *Vnctio extrema quare adiuuent, et in veteri testamento præfigurata.*

4 *Instantia quando factu.*

5 *Materia huius sacramenti remota, & propinqua.*

6 *Forma huius sacramenti qua, & eius explicatio.*

7 *Quare exprimitur per modum orationis.*

8 *Vnctio extrema efficacia qua.*

9 *In hoc sacramento ista, sicut in cæteris necessaria.*

10 *Sacerdos solus hanc vnctionem facit.*

11 *Intentio in sacramentis duplex.*

12 *Membra qua iniungenda. & nu. 23.*

13 *Admonitio sacerdotis qua facienda ad infirmum.*

14 *Si presbyter vngens deficiat, an alius succedat.*

15 *Diaconus non potest Sacramentum extremae vnctionis conferre, nec laicus dispensare. nu. seq.*

17 *Extrema vnctio à proprio ministranda Sacerdote.*

18 *Quibus danda, vel non danda. num. 19. & 20. & 21.*

22 *Vnctio facta chrismate, vel oleo non bene dicto, an valeat.*

24 *Gratia in vltima vnctione infunditur, unde non dicitur data extrema vnctio si infirmus moreretur ante quintam vnctionem.*

25 *Vnctio extrema duplici ex causa suis infirmita.*

26 *Vnctio extrema in tribus casibus iteranda.*

27 *Presbyter cum clerico, an solus iniungat.*

De Pœnitentiæ Sacramento. Cap. VII.

SUBSEQUENTER post confirmationem, & eucharistiam, quæ sunt sacramenta progressionem, ordinata ad perfectionem in bono, esset videndum de pœnitentiâ, quæ est sacramentum progressionem, ordinatum ad amotionem mali, & expulsionem peccati. Sed quia de hoc sacramento satis abundè diximus in nostris decisionibus per totum librum primum, & etiam videbimus infra libro 4. ideo post illam videamus de alio sacramento, quod est extremae vnctionis.

SUMMARIVM.

- 1 *Vnctio exterior sepsimplex.*
- 2 *Vnctio extrema est sacramentum, & vnum.*

De Sacramento extremae Vnctionis. Cap. VIII.

SUBSEQUENTER considerandum est de sacramento extremae vnctionis. Et primò, de multiplici vnctione. Secundò, de ratione adiuuentionis. Tertio, de eius institutione. Quarto, de materia. Quintò, de forma. Sextò, an sit necessarium. Septimò, de efficacia, & effectu huius

fructus sacramenti. Octavo, quæ sint necessaria in hoc sacramento. Nôhò, de membris vngendis, Decimò, de mōnitione p̄sbyteri ad infirmum. Deinde de ueniendū ad Decisiones. Vnde circa primū sciendū est, quod multiplex est † vnctio exterior, quædam baptismalis, quæ fit in pectore, & in scapulis, 11. dist. h̄ct. c. ecclesiastica, de consecr. dist. 4. c. deinde à sacerdote. Item quædam, quæ fit per sacerdotem cum chrismate in summitate capitis, c. postquam, capit. ascendit, de consecr. dist. 4. Rursum est vnctio confirmationis, quæ fit in fronte, ministerio tantum Episcopi, 95. dist. cap. presbyteros. Item est vnctio extremæ vnctionis, quam potest Episcopus, & Sacerdos cuiuslibet conferre per oleum infirmorum, ibidem. & cillud. Deinde est vnctio regalis, quæ fit in brachio, 2. q. 7. ca. plerumque, s̄itē in libro. Item est vnctio sacerdotalis, cuius manus tantum oleo cum chrismate inunguntur, 23. dist. c. præterea 16. q. 1. c. generaliter. §. ecc̄. Item est vnctio pontificalis super manus, & caput, 23. dist. Episcopus. Sed modo agetur de vnctioe extrema. Vnde sciendū est, quod vnctio extrema est † sacramētum, prout definitum est per Conc. Trident. de sacramen. sess. 7. Cano, 1. & ratio est: quia in spiritualibus medijs quedam sunt tanquam principalia, quæ scilicet per se ordinantur ad curationem alicuius morbi, & hæc dicuntur sacramenta. Quedā verò sunt accessoria, quæ ordinantur per aliud mediū, vt Catechismus, & Exorcismus per baptismum, & hæc dicuntur sacramentalia. Extrema verò vnctio per se ordinatur ad aliquem effectum spiritualis consecrationis, & non per aliud, vnde sacramentum est, & non sacramē tale. Et vnum est sacramentum, & non plura, licet plures fiant vnctiones, quia sicut se habet immersio ad baptismum, ita se habet vnctio ad sacramentum, sed plures immersiones sunt vnū sacramentū baptismi, ergo plures vnctiones sunt hic vnum sacramentū. Et dicitur extre

ma vnctio vnum sacramentum non vnitatem indiuisibilitatis, sicut punctus, nec vnitatem continuitatis, sicut linea, sed vnitatem perfectionis, licet plures vnctiones, & formas habeat in quantum plura, quæ sunt in hoc sacramento aduuantur ad vnum aliquid perficiendum, sicut à simili constat de sanctissimo Sacramento Eucharistia, quod vnum est, quamuis duas formas, duasq; materias partiales habeat, vt dicit Turrecrem. in c. presbyteros, dist. 95. num. 2. Quare autem inuentum fuerit † hoc sacramentum, dicit Lapsus in Clemens. de priu. quod Mediator Dei, & hominum non solum vocatur Iesus, in quantum habet salutare, sed etiam Christus, in quantum habet vnctionis gratiam in alios effundere, de quoniam, 13. dist. c. cum ad verum. Hoc etiam sacramentum fuit figuratum in veteri testamento. Vbi pater, quod Dauid fuit tribus vicibus inunctus. Primò, in domo patris sui, in signum regni futuri, & hoc signat vnctionem in baptismo. Secundo, in Ebron super Iudam, & postea multa bella habuit, & hoc significat vnctionem in confirmatione. Tertio, iterum in Ebron super filios Israel, & post hanc in pace regnauit, & hoc significat sacramentum extremæ vnctionis. † Ceterum in institutione huius sacramenti adnotandum est, quod institutum fuit à Christo, quòdo videlicet discipulos ad curandum infirmos misit, qui oleo egrotantes vngent, ut haberetur lac. 7. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesie, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, &c. fuit autem à Spiritu sancto inspiratum, à ceteri Apostolorum insinuatum, & à D. Iacobo promulgatum. Pct. de Palu. & Astens. li. 5. ti. 41. ar. 2. Sequitur modo videre de materia huius Sacramenti. Est autem † materia duplex. Remota, & proxima. Materia remota huius sacramenti est oleum oliuarū. Definita est in Canone vni. de sacram. vnct.

vnct. & in Concil. Floren. sub Eugenio III. per cap. S. Iacobi, vt probatur oleum esse materiam huius sacramenti: sed oleum propriè non dicitur nisi oliuæ: sicut vinum in Eucharistia intelligitur de vite. Vnde vt dicit Pet. de Pal. si admisceatur balsamum, vel oleum nunc cum, vel quicumque alius liquor scienter, est transgressio præcepti, & si mutaretur species, est irregularitas sacramenti, ut in baptismo, & in alijs: tum etiã, quia illa est apta materia sacramenti, quæ habet maiorem conuenientiam cum eius effectu: sed tale est oleum oliuæ respectu effectus sacramenti extremæ vnctionis, ergo; nam effectus huius sacramenti est hilaritas mentis, per quam mens alleuiatur à graecline, quam cõmuniter homines tunc patiuntur, quod propriè est olei, quod lucidum est, & lenitiuum, iuxta S. Thom. ergo. Tum etiam, quia oleum principaliter nominatur oliuæ, cum alijs liquores ex similitudine ad ipsum, olei nomen accipiant, & ideo oleum oliuæ debet esse quod assumitur in materiam huius sacramenti. Sed materia propinqua debet esse olei benedictum, siue consecratum, definita est in Concil. Trid. vbi supra, c. 1. Quod quidem oleum debet esse per Episcopum consecratum, vt per dictum Conc. aut à Saerdote per Papæ facultatem. Nam dicit ibi Conc. materiam esse oleum ab Episcopo benedictum, quæ quidem benedictio facta ab Episcopo, cum non sit de iure diuino, sed de positio tantum, poterit per solum Ro. Pontificem presbytero committi. Est etiam necessaria forma, quæ est deprecatia, & est ista. Per istam sanctam vnctionem, & pijsissimam suam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quicquid peccasti per visum, &c. Et dicitur per visum, quando tanguntur oculi. Per aures, quando aures, & ita de cæteris partibus vnguibilibus. Et tanguntur ibi tria, primo sacramentum istud, cum dicitur. Per istam sanctam vnctionem. Et illud, quod operatur in hoc sacramento, scilicet Dei miseri-

cordia, & effectus principalis, scilicet remissio peccatorum. Et hæc forma habetur in omnibus Ecclesijs, & est de necessitate huius sacramenti, quod patet ex Romanæ Ecclesiæ vsu, quæ tantum verbis deprecatius vtiur in collatione huius sacramenti. Sed quare et forma huius sacramenti exprimitur potius per modum orationis, quam forma aliorum sacramentorum. Respondeo, principalis ratio potest dici fuisse congruitas ex parte modo curandi, quæ est per deuotionem, & eleuationem animæ ad spiritalia, ad quam præcipue per orationem excitatur. Asten. art. 4. De necessitate autem huius sacramenti dicit S. Bonaventura in 4. dist. 23. q. non est de necessitate, si tamen omittatur ex contemptu, est damnabile, vt etiam dicit Henr. in c. 1. de sacr. iter. nu. 7. Secus si ex negligentia. Verum circa efficaciam huius sacramenti, sciendum est, quod licet remissio venialium sit effectus huius sacramenti, dicit enim B. Iacobus, & in peccatis fuerit, dimittentur ei, & habetur in Concil. Trident. canon. 2. & 3. tamen non est huius sacramenti peculiaris effectus. ratio est: quia remissio venialium est effectus communis omnium sacramentorum: quia si per sacramentalia fit talis remissio, gl. in verb. Benedictione, in procem. Sexti, multo magis per sacramenta fiet. Nec etiã peculiaris effectus est reliquiarum peccati diminutio, scilicet corporis ad bonum, & pronitatis ad malum, tunc enim deberet etiam sanis, sicut infirmis administrari, cum hæc peccatorum vestigia patiantur. Vnde peculiaris effectus gratiæ, quæ per hoc sacramentum confertur, est auxilium contra tentationes, quas homo tempore mortis patitur. Definita est in Concil. Trid. vbi sup. 2. Quare huius sacramenti res est gratia Spiritus sancti, cuius vnctio delicta si qua sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat, & cõfirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, quæ infirmus subleuatus, & mor-

bi incommoda; ac labores leuius fert, et
 tentationibus deumonis calcaneo infidjā
 tis facilius refistit: nunquam enim ho-
 mo magis eo auxilio, quam in instanti
 mortis indiget. Sed circa octauum tria
 9 sunt † in hoc sacramento, sicut & in cę-
 teris: nam est sacramentum tantum, sci-
 licet vnctio extrema. Item res tantum,
 hoc est gratia, item sacramentum, &
 res, scilicet quædam vnctio interior spi-
 ritualis, id est mentis iocunditas, vel so-
 lamen, ita Imo. in d. Clemen. 1. At quæ
 sunt necessaria in hoc sacramēto? Dic-
 10 quod quinque. † Primo, quod hanc
 vnctionem faciens sit sacerdos, nam
 solis presbyteris conuenit conferre hoc
 sacramentum, vnde dicitur Iacobi 5.
 Inducat presbyteros, & orent super eū,
 & habetur in cap. presbyteros, dist. 50.
 Ratio huius est: quia cum huius sacra-
 menti materia sit oleum consecratum,
 non debet administrari, nec contingi
 nisi ab eo, qui manus habet consecra-
 tas, & talis est presbyter. Et ideo non
 extendit se ad omnes, nec etiam ad so-
 los Episcopos, quia cum hoc sit sacra-
 mentum periclitantium, qui non possunt
 adire prelatos, sed magis e conuerso, o-
 porteret multos decedere sine hoc sacra-
 mento, si à solis Episcopis dari deberet,
 ideo disposuit Spiritus sanctus quod da-
 retur à presbyteris etiam inferioribus.
 potest etiam infirmus inungi à prosbyte-
 ro presente vno clerico, vel et à presby-
 tero solo, ext. de verb. sig. c. quæ siuit. Qd
 intelligit Ber. ibidē in necessitate. Secun-
 dum, q. ad s̄r intentio, intentio verò in
 11 sacramentis est duplex, vna, quæ ordi-
 nat ad perfectionē sacramenti, & est
 ea, quæ est essentialis ipsi sacramento:
 Vnde ea prætermissa non est sacramen-
 tum. Alia, quæ ordinatur ad finē sacra-
 mēti, vnde ea posita, vel remota nihilo-
 minus perficitur sacramentum. Sicut si
 aliquis intendit baptizare aliquē, vt lu-
 crum temporale consequatur, sacramē-
 tum baptismi verum est, quia secundum
 primam intentionem conformatur in-
 tentioni Ecclesie, quamuis non quantum

ad secundam. Et similiter si sacerdos in-
 tenderet consecrare non ad sumendum,
 sed vt veneficijs vteretur, verū corpus
 esset. Tertium, quod requiritur, est ma-
 teria, scilicet oleum ab Episcopo consecra-
 tum. Quartum, forma verborum. Quin-
 tum, est considerandus locus inungē-
 12 dus, quia sit † ad oculos propter vñum,
 ad aures propter auditum, ad nares pro-
 pter odoratum, ad os ratione lingue pro-
 pter gustum, & etiam propter loquelā,
 ad manus propter tactum, quæ maximē
 viget in pulpis digitorum, propter appe-
 titiuam verò inunguntur renes, seu lū-
 bi propter generatiuam, pedes vero pro-
 pter motiuam, quæ sunt eius principa-
 lius iustumentum. Ita Astens. artic. 7.
 Postremo debet sacerdos verborū con-
 solatione vti, quando ægrotanti vnctio
 13 nis extremæ † sacramentum ministrat.
 Hortando vt peccata omnia, quæ cōmi-
 serit fateatur. Item ostendere quam im-
 mensa sit ipsius omnipotētis in miseris
 peccatores clementia, cum in mundum
 venerit, vt crudelissima morte hominū
 animas à principe tenebrarum erueret.
 Postmodum gaudia, quæ penitentibus
 promiserit exponere debet, sed obdura-
 tos, & pertinaces relinquit, & in ignē
 mittere solet, clamās, Item maledicti, &c.
 fideles autem suos, ac verē penitentes
 vocaturus dicit. Venite mecum in re-
 gnum Patris. Commoneat insuper sa-
 cerdos, ne quid alienum secum feruet,
 sed restituere faciat, quia nō dimittitur
 peccatum, nisi restitutum ablatum, cap. e-
 tu, ext. de vsur. Hac, & alia refert
 Pet. de Palude. de extrema vnct. cap. 2.
 Sed modo ad Decisiones deueniamus
 quarum
 14 Prima. † Si presbyter inungens desi-
 ciat post primam vnctionem, tunc alius
 sacerdos debet ei succedere, qui debet
 vnctiones, quæ restant continuare, &
 non reincipere, nec tamen ministrorum
 pluralitas tollit vnitatem sacramenti hu-
 ius, quia instrumentaliter tantū opera-
 tur, sicut nec mutatio malleorum tollit
 vnitatem operacionis fabri, Astens. lib. 5.

14. 1. vers. quid fiet. Quod idem fit in sacramento Eucharistiæ, vt deficiente sacerdote, ab alio perficiatur, c. nihil. 7. q. 1.
- 15 Secunda. Diaconus † non potest hoc sacramentum conferre, & rō est, quia Diaconus habet vim purgatiuam, non autem illuminatiuam, ergo cum illuminatio fit per gratiam, nullum sacramentum, in quo gratia cōfertur, potest Diaconus ex officio dare, & ita nec hoc sacramentum, cum in eo gratia conferatur. Turrecr. in c. presbyteros, num. 14. distinct. 95.
- 16 Tertia † Nec laici possunt hoc sacramentum dispensare, tum quia in hoc sacramento fit remissio peccatorum, sed laici non habent hanc potestatem dimittendi peccata, ergo. Tum etiam, quia nullius sacramenti dispensatio laico ex officio competit, nisi tantum sacramentum baptismi, quod est necessitatis, potest conferre, Et hoc ex diuina dispensatione actum est, vt nulli regenerationis spiritualis facultas desit. Turrecr. qui supra.
- 17 Quarta. Sacramentum † Extremæ Vnctionis debet à proprio sacerdote ministrari, & si ab alieno ministratur, erit verum sacramentū, peccabit tamē mortaliter; si vero à Religioso sine licentiā curati erit ministratum laicis non subditis, vel clericis secularibus, erit excommunicatus, si hoc ex certa scientia faceret. Ita definitur in Clem. dudum, de sepult. In casu tamen extremæ necessitatis poterit quilibet sacerdos etiam Religiosus per ratiuā habiōnem in absentia proprii curati illud administrare, cum tunc actum charitatis exerceat, & necessitas non subiaceat legi.
- 18 Quinta. † Sacramentum extremæ vñctionis non est indistinctē dandum omnibus, sed adultis, qui peccata venialia videntur habere, contra quæ institutum est hoc sacramentum. Hinc pueri, qui nondum habent vsum rationis, non debent illam recipere: quia non indigent remedio contra peccata, cum pondum peccauerint, neque contra tentationes,

quas tempore mortis non patiuntur. Bene tamen administranda erit pueris, qui annos discretionis attingerunt, quamuis non sint Eucharistiæ capaces.

19 Sexta. Sacramentum † hoc non debet dari sanis, sed infirmis, Iacob. 5. Infirmatur quis in vobis, &c. & non quibuscumque infirmis, sed infirmis in periculo mortis existētib; & ratio est: quia hoc sacramentum est vltimum remediū quōd Ecclesia potest conferre immediate disponens ad gloriam, ergo illis tantū infirmantibus debet exhiberi, qui sunt in statu exeuntium, propter hoc, quōd ægrotudo nata est mortem inducere, & de periculo timetur. Hinc inferitur, quod sacramentum hoc non est dādum damnatis ad vltimum supplicium, etiam si petant: quia hoc non reperitur iure cautum, arg. de transl. prælat. cap. 2. Item, quia fit in pedibus, cum quibus habent itinerasi ad locum iustitiæ. Item quia debet dari tantum infirmis.

20 Septima. Hoc † sacramentum non debet dari nisi petentibus, patet ex vsu Ecclesiæ, & confirmatur à simili de alijs sacramentis, Clem. 1. de pen. & remiss. dempto baptismi respectu paruulorū. Nam qui hoc sacramentum conferre renueret, aut negligeret, ad quos cura, quæ gerunt, illud pertinet, ad damnationem debet eis retorqueri, & ideo caueant curati, ne ad conferendum hoc sacramentum promptē, sint negligentes. Vnde quando afferunt viaticum periclitanti infirmo, inducant illum, vt petat hanc vñctionem, idem etiam curare debet paterfamilias. Ita glo. ad summum. Raymun. de extr. vñct. c. 1. Nec etiam debet dari perpetuō amentibus, qui nunquam ratione vsi fuerunt, & ratio est: quia ad effectum consequendi huiusmodi sacramentum, plurimum valet deuotio suscipientis; & personale meritum conferentis, & generale totius Ecclesiæ, quod patet ex hoc: quia per modū deprecationis forma huius sacramenti confertur. Id eo illis, qui non possunt recognoscere, & cum deuotione recipere

hoc sacramentum, dari non oportet, & præcipue perpetuò furiosis, & amentibus, quia furiosis, & amentibus habentibus lucida interualla posset administrari, si illud in sanitate peterent, & hoc sacramentum recognoscerent, ita Turzecrem. in c. presbyteros, nu. 7. dist. 50. Ex quibus omnibus habetur, quod hoc sacramentum est dandum a iustis, immo etiam pueris, qui annos discretionis attingerint, infirmis in periculo mortis constitutis ex ipsa infirmitate, vel etiam his, qui præ senio deficiunt etiam sine actuali infirmitate. Non datur verò euntibus ad bellum, aut nauigantibus, aut his, qui mox occidendi sunt, similiter nec pueris, qui dispositionem deuotionis habere non possunt, nec perpetuò phreneticis, & amentibus.

21. Nèc etiam impænitentibus, § c. illud, dist. 95. Quod intelligendum est de peccatis manifestis, nam propter occulta non possunt alicui sacramenta denegari, nisi per adinonitionem secretam, vel publicè, vel in genere factam, de consec. d. 2. c. non prohibeat.

22. Octaua. † Sacerdos debens inungere, nò habet oleum infirmorum, sed inungit chrismate. Iodist. 95. §. sed illud tenet, quod non valet vnctio. Idem tenet, quod non valet, si vngatur oleo non consecrato. Et nota, quod quando vngitur infirmus ad oculos, vel aures, &c. debet germinare vnctiones: si verò infirmus haberet pedes mutilatos, tunc debent inungi loca magis propinqua, & quando infirmus videtur agonizare, tunc presbyter debet accelerare vnctionem, dimittendo septem Psalmos penitentiales, ne forte moriatur agonizans sine sacramento vnctionis. ita Pet. de Palu. siue Commentator.

23. Nona. Quinque partes † corporis debent inungi, secundum Pet. & Th. que sunt instrumenta quinque sensuum, tanquam primæ radices peccati. Oculi propter visum, aures propter auditum, nares propter odoratum, labia propter gustum, manus propter tactum, pedes ve-

rò propter vim motiuam, tenes verò propter vim appetitiuam à quibusdam inunguntur. Vnctio tamen renum, cum nò sit de essentia, nò adhibetur monachis, aut monialibus, propter honestatè; seculares verò terminis, vngi solent prope vmbilicum. Psa. in verb. vnctio. §. 8. Henriquez. eo. tit. c. 1. §. 2. Et nota, quod licet 24. fiant † multe vnctiones cum partialibus formis, tamen vltima. i. quinta, est formalis, respectu omnium præcedentium, & agit in virtute earum, & ideo in vltima vnctione gratia infunditur, quæ effectum sacramenti præbet. Psa. qui sup. §. 3. vnde si infirmus, ante quintam vnctionem exhaulit animam, nihil egit, quia non fuit sacramentum, vnde si dubium est de vita ob paroxysmum, continet sacerdos sub conditione, arg. text. in c. de bapt. At si mortuus putabatur, et postea signum vite ostendat, prosequenda sunt vnctiones quæ defuerant. Ita Henriquez, vbi sup. §. 4.

25. Decima. † Cum hoc sacramentum fuerit institutum duplici ex causa, ad remissionem venialium, & ad corporalis infirmitatis alleviationem. Hinc collat cum qui hanc vnctionem ex deuotione percepit, & in corpore, & in anima alleviari, si tamen expedit, vt in vtroque alleviatur. Quod si corporis valetudine habere illi non expedit, illam, quæ est anime sanitatem in hoc sacramento acquirit. Quod si in toto iustus est, saltem consequetur augmentum virtutum, & maiorem constantiam, arg. de consec. dist. 9. c. 1. & 2. & de sacr. vnct. c. 1.

26. Vndecima. † Extrema vnctio quandoque potest iterari, cum imprimam effectum non perpetuum, sed debilem in his casibus: Et primus, si vltra annum duret morbus post acceptam vnctionem; & ratio est: quia non iudicatur idè morbus inuncto. ita lmo. in Clem. 1. de priuil. Astensilib. §. ar. vlt. Secundus, si recidiam infirmitatis patiat, & erit aliam infirmitas quia poterit fieri alia vnctio. Tertius in egritudinis diuturnis, vt hydropisi, & huiusmodi: quia tunc infir-

mus est vngendus, quando est in periculo mortis. Quod si illud periculum euadat eadem infirmitate durante, & iterum ad similem statum per illam infirmitatem reducat; potest iterum ungi: quia iam est alius status infirmitatis, quamuis non sit alia infirmitas simplici-ter. Ita D. Th. F. Ioan. in sum. Confessit. de sacr. vnct. q. vlt. Sequitur Henricus de fact. iter. cap. 1. nu. 4.

27 Duodecima. Sacerdos, qui ꝑ commo- de potest habere clericū, non debet infirmitatem inungere sine illo, c. vt quisque presbyter, de vi. & hoc. xl. Quod si clericum habere nō potest, debet habere laicū, ac si haberi non posset nisi vnus presbyter solus, & tunc ipsemet potest totum complere, & sibi ipsi respondere, ut c. quæsiuit, de ver. sig. quia necessitas nō habet legem, de consec. dist. 1. c. sioue. de consue. c. quanto. Ita D. Henr. Boich in d. c. quæsiuit. & ita pluralitas resoluitur in singularitatē, in auctoritate B. Iacob. c. f. presbyteros, idest presbyterum, sic ext. de priu. c. vt priuilegia, §. fi. Host. & Zabari. in d. c. quæsiuit.

- 15 *Cuilibet septem ordinum cōuenit aliquod mysterium ordinatum ad Eucharistia sacramentum.*
- 16 *Ordines alii maiores, qui & sacri dicuntur, alii minores, & non sacri. Et ordo sacer dupliciter dicitur.*
- 17 *Character imprimitur in singulis ordinibus. Et in quo actu, nu. seq.*
- 18 *Character in Diacono imprimitur in datione libri Euangeliorum.*
- 19 *Subdiaconus habet duos actus. Et in quo actu imprimatur character.*
- 20 *Character vnius ordinis an præsupponat characterem alterius.*
- 21 *Tactura materia an sit de essentia sacramenti.*
- 22 *Ordines omnes an vnum, vel plura sint sacramenta.*
- 23 *Praeinentia inter ordines quæ.*
- 24 *Ordinis sacramenti quæ sit virtus; quique effectus.*
- 25 *Character semper manet, quamuis homo ad laicatum se transferat.*

De Sacramento Ordinis. Cap. IX.

SVM MARI VM.

- 1 Ordo multipliciter accipitur.
- 2 Ordo quid dicatur.
- 3 Est verè, & propriè sacramentum.
- 4 Institutum à Christo Domino.
- 5 Ordines omnes secundum Canonistas numero continentur nonennario, sed verè secundū Theologos septenario, & nu. 9.
- 6 Officium vniuscuiusque explicatur; & omnibus his officijs vsus est Dominus in propria persona.
- 7 Diaconus manus consistit in nonem.
- 8 Presbyteri officium quale, & quando à Domino institutum.
- 9 Episcopatus non est Ordo.
- 10 Episcopus multa potest, quæ non sacerdos.
- 11 Psalmistans, & consuetudo non sunt ordines, & num. 12.
- 12 Tonsura effectus octo.
- 13 Ordines septem conuenienter sunt in Ecclesia Dei.

BX PEDITIS his, quæ pertinet ad sacramentū Vnctionis extrinsecæ, consequenter considerandum est de Sacramento Ordinis: & primò quot modis accipiat ordo. Secundò, quid sit. Tertiò, an sit sacramentum. Quartò, de eius institutione. Quintò, quot sint. Sextò, quibus ex causis in plures diuidatur. Septimò, quare sint plures. Octauò, an ordines sint vnum, vel plura sacramenta. Nondè, an omnes ordines sint sacri. Decimò ex ceilentia, atque efficacia ordinum. Vndecimò, de ministro huius sacramenti. Duodecimò, de suscipientibus hoc sacramentum.

1 Circa primum sciendum est, ꝑ qd Ordo accipitur multipliciter: vno modo ꝑ relatione, vel habitu ordine ordinatorum. Et sic loquitur B. Aug. de eo, lib. de ciuitate Dei, cum ait: Ordo est parium, dispariumq;

harumque rerū sua lēa cuique tribuēt
 dispositio. & Archid. in c. decreuimus.
 1. q. 1. dicit, Ordo est, cum diuersarū re-
 rū vnaquaque propria tenet loca. & ita
 intelligitur glo. in c. si. dist. 89. Hoc autē
 modo non loquimur hic de Ordine.
 Secundo modo, Ordo est nomen digni-
 tatis, vt cum Episcopatus per Canoni-
 stas dicitur ordo. glo. in ver. Episcopus,
 in proce. Sexti, gl. in c. quia periculosum,
 verb. de episcopis, de sent. excom. lib. 6.
 glof. in cap. de his, de consecrat. dist. 5.
 Abb. in capit. sicut pro certo, de simon.
 Gemin. in proce. in 6. Archid. in cap.
 Diaconus, dist. 93. Tertio modo, Ordo
 est nomen officij, vt cum Psalmistatus
 dicitur Ordo, cap. clericos, capit. cum con-
 tingat, & ibi Dom. Anton. & Canon. de
 xta. & qual. Quarto modo accipitur Or-
 do pro eo, quod exterius sensibiliter ge-
 ritur circa aliquē, vt in aliquo gradu su-
 per alios constituitur, sicut alicui tradi-
 tur calix cum pane & vino, sub præscri-
 pta verborum forma, vt constituitur in
 gradu sacerdotali super populum. Et de
 hoc ordine quarto modo accepto, qui
 propriē, & striētē dicitur (Ordo) inten-
 dimus loqui. An verō Episcopatus, &
 Psalmistatus sit Ordo, inferius videbi-
 mus. Igitur Magister sententiarum in
 4. dist. 24. diffiniens illum, sic dicit. Or-
 do est signaculum quoddam, in quo spi-
 ritualis potestas traditur ordinato. Et
 nota, quod dicit signaculū, id est signū:
 nam per aliquod sensibile signum tradi-
 tur potestas alicui; potestas enim eccle-
 sic, per quam quidam habent alijs mini-
 strare diuina, debet esse nota ecclesie, sed
 non esset nota, nisi tradatur sub aliquo
 signo sensibili, verbo, vel facto, vel vtro-
 que simul, cum omnis nostra cognitio
 ortū habeat à sensibilibus, ergo talis tra-
 ditio dicitur esse Ordo, iuxta definitio-
 nē Magistri. Ordo est signaculum, id est
 signum quoddam. ita Turrecrem. iuxta
 Durandum, in d. c. clericos, num. 4. vel se-
 cundum Do. Pet. de Palu. tract. 6. signa-
 culum stat pro signaculo in animā diui-
 nitus impresso, secundum S. Bonauent.

in 4. dist. 14. Nam in collatione ordinis
 confertur gratia gratum faciēs, quod in-
 tellige, si dignē suscipiatur, vel auod in-
 prius habita, arg. ext. de sacr. vn. c. 5. sci-
 re, in fine. Qui quidem Ordo, f. est sacra-
 mentum, cum ab omnibus numeretur
 inter septem sacramenta. Tum etiam,
 quia sacramentum est quædam sanctifi-
 catio hominū exhibitā in aliquo signo
 sensibili. ca. multi, 1. q. 1. sed in susceptio-
 ne Ordinis, quædam consecratio exhibe-
 tur per signa sensibilia, ergo sequitur,
 quod Ordo sit sacramentum. Tum et-
 tiam, quia propter quod vnumquodque
 tale, & illud magis, Auth. multo magis,
 C. de sacrosan. etcl. sed propter Ordine
 homo efficitur dispensator sacramento-
 rum, ergo Ordo maxime habet rationē
 sacramenti. Tādem, si quis dixerit ordi-
 nem siue sacram ordinationem nō esse
 verē, & propriē sacramentum, Anathe-
 ma esset, ita habetur in Concil. Trident.
 sess. 23. cap. 3. & sess. 7. cano. 1. Et si qua-
 ritur, à quo f. fuerit hoc sacramentum
 institutum? Dic, quod à Christo Domi-
 no, vt habetur per Concil. Trid. sess. 23.
 can. 3. nam tempore cenæ fuit institu-
 tum, & post resurrectionem confirma-
 tum. Et ratio est: quia huius sacramenti
 Ordinis perfectio constat potestate con-
 ficiendi corpus Christi verum, & remit-
 tendi peccata. Prima fuit tradita post ce-
 nam, quando dixit Apostolis. Hoc faci-
 te in meam commemorationem. Secun-
 da verō, post resurrectionem, quando
 dixit: Accipite Spiritum sanctum, quo-
 rum remiseritis peccata &c. Hoc autem
 intelligendum est de septem omnibus or-
 dinibus: quia Christus dedit potestatem
 Ecclesie administrandi, & ordinādi mi-
 nistros necessarios ad Eucharistie sacra-
 mentum, vt constat autoritate B. Am-
 brofij super locum ad Ephes. cap. 4. ipse
 dedit quosdam Apostolos &c. Hosce ve-
 ro omnes Ordines aliter iuristæ, siue
 Canonistæ, & aliter Theologi diuerso
 numero contineri assueverunt. Nam Ca-
 nonistæ f. nouenario numero cōtineri do-
 cent. vt est glo. in proce. Sexti, in verbo,

Episcopus. glof. & Dom. Anto. in c. quociens, de purg. canon. Imola, & Cardin. in cap. in plerisque, de electio. Felin. in cap. sicut pro certo, de simon. Et ita adesse Episcopatum, & Psalmitarū, 21. dist. cap. clericos, ad exemplar celestis Hierarchie, cap. principium, §. omnis lapis, de poenit. dist. 2. Theologi verò septem esse spiritualium officiorum gradus, siue ordines docent, sicut ex sanctorum Patrum dictis aperte traditur, & capitis nostri Iesu Christi exemplo monstratur, qui omnium officia in semetipso exhibuit, & corpori suo, quod est Ecclesia, eosdem ordines obseruandos præcepit, ita Magist. sentent. in princ. 24. distinct. Quorum nomina hæc sunt: Osiarius, seu ¶ ianitor, ad quem pertinent clauēs Ecclesiæ, vt claudat, & aperiat templū Dei, & omnia quæ sunt intus, extraque custodiat, fideles recipiat, excommunicatos, & infideles expellat. Quo quidē officio vsus est Dominus in propria persona, quando eiecit ementes, & vendentes de templo flagello de funiculis facto. Secundus est Lector, qui dicitur à legendo, cuius officium est lectiones legere, eas verè, & rectè pronuciare, populo quoque ea, quæ propheta dixerunt pronuciare. Hinc illi liber tradit: Hoc quippe officio vsus est Dñs in medio seniorum librum Isaia aperiens, & legens ibi: Spiritus Domini super me, &c. Tertius est Exorcistæ Ordo, ad quem pertinet Exorcismus nemoriter retinere, manusq; super energumenos, & cetera chuminos in exorcizando imponere, adiurand eos per Dominū, vt exeat ab eis Sathanas. Hoc etiam officio vsus est Dominus, quando multos demoniacos liberauit. Quartus est Accolitus, qui alio nomine cerolarius dicitur, à serendo cereo, quando scilicet legitur Euangelium diebus festis, d. cap. clericos. Ad ipsum pertinet preparatio luminariorū, ipse cereū portat, ipse suggesta pro Eucharistia, & calices Subdiaconis preparat. Hoc et vsus est Dñs cum diceret. Ego sum lux mundi. Quintus est Subdiaconus,

qui deo sic appellatur, quia subiacet præceptis, & officijs Leuitarū, cuius munus est calicem, & patenā ad altare Christi deferre, & Diaconis tradere, eisq; ministrare, vtecolū quoque, & aquam, mantile, & manutergium tenere, Episcopoque & Leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere. Hoc pariter officio vsus est Dominus, quando linteo se præcinxit ad lauandos pedes discipulorum. Sextus est ¶ Ordo Diaconi, cuius munus consistit in nouem, d. cap. perlectis, videlicet: Primò assistere sacerdotibus ministrando in sacramentis. Secundò oblationes fidelium offerre, & disponere in altari. Tertio componere mensam. Quarto, crucem ferre. Quintò prædicare Euangelium, & ceteras scripturas. Sextò, officium nunciare finitum. Septimò, recitatio catechumenorum. Octauò, præmonere aures habere ad Deum. & Nonò q; pacē donat, & annunciat. Sed summus, & principalis Diaconi actus est, ministrare sacerdoti in consecratione corporis Christi immediatè super altare, nam ad hunc actum omnes alij referuntur, vt corporale componere, & super ipsum confectandas ponere: Sic quod populum præmonet, dicendo, slectamus genua, leuate, & huiusmodi. Et quod dat patenam, immediatè sumens eam à sacerdote, quod prædicat, & cetera. Hoc totum ordinatur ad hoc, quod populus dignè communice de manu Eucharistiæ dispensantis. Hoc etiam officio vsus est Dominus, quando post cenam sacramentum sanguinis, & carnis ministrabat discipulis, ac quando prædicauit. Septimus Ordo ¶ est presbyteri, qui Græce seniot interpretatur, d. c. clericos, propter honorem, & dignitatē, quam accipit. cuius denique officii est sacramentum corporis, & sanguinis Domini in altari Dei conficere. Vnde ait Dominus sacerdotibus. Hoc facite in meam commemorationē. Luc. 22. Tunc enim Dominus Apostolos sacerdotes ordinauit, quibus dedit potestatem, ut quemadmodum ipse ex pane

pane corpus suum confecrauit, accipies panem, ac dicens: Hoc est corpus meum. Et similiter accipiens calicem, ait; Hic est calix, &c. Sic habentes ordinem sacerdotalem in virtute verbi Christi posunt panem in corpus, & vinum in sanguinem conuertere. Rursum ad sacerdotem pertinet, orationes dicere, d. cap. perlectis, scilicet, vt in missa orationes pro se, & populo fundat, & populum ad orandum inducat. Vnde sacerdos saepe dicit in missa: Oremus. Et Mach. i. orationes faciebant sacerdotes. Item debent benedicere dona Dei, d. c. perlectis .i. oblationes, & panem dandum populo benedictum. Hoc officium sacerdotum Christus exercuit, quando post eam panem, & vinum in corpus, & sanguinem suum diuina virtute conuertit, dicens Apostolis: Accipite, & comedite. Excellentius quoque vsus est hoc officio, quando pro peccatis humani generis seipsum in ara crucis obtulit patri, idem sacerdos, & hostia. Et adhuc gloriosius implet, dum sedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Et ex his collige quod secundum Theologos, & commune sententiam Doctorum, septem tantum reperiuntur Ordines, nec enim Episcopatus ¶ est Ordo, sed est dignitas, siue excellentia in Ordine: tum, quia non imprimit characterem, tum etiam, quia omnis Ordo ordinatur ad sacramentum Eucharistiae, sed Episcopus non habet potestatem superiorum quantum ad sacramentum Eucharistiae, quantum habet sacerdos simplex, ergo Episcopatus non est Ordo, quantum est sacramentum, quia capiendū ordinem prout dicit officium, siue gradum potestatis, respectu quarumcunque sacrarum actionum, Episcopatus est Ordo, tum autoritate Isidori, in d. c. clericos, tum etiam ratione: quia Episcopus ex sua ordinatione, vel consecratione habet ampliorem potestatem in collatione sacramentorum, & executione sacrarum actionum, quam simplex sacerdos. Potest enim ¶ conferre om-

nes ordines, consecrare alium in Episcopum, confirmare, capit. de his, de consecratione distinctione quinta. Mōiales benedicere, & multa alia, quae non conueniunt simplici sacerdoti. Et ita per hanc distinctionem potest ad concordiam duci opinio Iuristarum & opinio Theologorum. Vnde Canonistae accipientes largius nomen ordinis, & minus proprie, dicunt Episcopatum ordinem esse. Et ita intelliguntur, & quae nos aliàs diximus, quod Episcopus non potest ea, quae sunt Episcopalis ordinis, id est potestatis, committere, nisi alteri Episcopo, de consec. eccl. c. aqua. Theologi verò, qui magis resolute, & proprie loquuntur, dicunt, quod non sit Ordo. ¶ Addunt etiam Canonistae ¶ quod Psalmistatus sit ordo, sed non est verum: non enim est ordo, sed officium ordinis annexum: quia enim psalmi cum cantu pronunciantur, ideo dicitur Psalmista, & Cantor, 23. dist. c. psalmista. hoc autem non est nomen ordinis specialis, tum, quia cātare pertinet ad totum chorum: tum, quia non habet aliquam specialem relationem ad Eucharistiam. Sic corona non est ordo, loquendo proprie de ordine: Hinc iura inter ordines non posuerunt tonsuram, 32. dist. c. seriatim. 77. dist. c. illud, d. 97. a subdiacono, sed largo modo pro deputacione ad diuinū cultum, dicitur sacramentum, & ita nominatur extr. de eta. & qual. c. cum contingat. Igitur non est prima tonsura proprie ordo, quia nec sacramentum est, nec imprimit characterem, Tho. in 4. sentent. distinct. 24. sed est dispositio ¶ ad ordines, non necessaria, sed tantum congrua. Est ergo dispositio congruitatis, non autem necessitatis respectu ordinis. & ratio est: quia in omni transitu de statu ad statum, conuenienter ponitur aliqua media dispositio: hoc autē est tonsura clericalis, perquam illi, qui tonsurantur, a statu laicorum separantur, deponunt capillos, & tonduntur in signum depositionis superfluae curae temporalium. Quia verò preparantur ad mini-

ministerii Dei, cui seruire regnare est, ideo raduntur in modum coronæ, quæ est signum regale, cap. duo sunt genera. 12. q. 1. Turrecerem. in c. clericis, nu. 4. distin. 23. Qui etiam num. 12. ponit octo
 13 effectus † tonsuræ. Primum, quia gaudet priuilegio fori, vt non conueniatur nisi sub Iudice ecclesiastico. Secundū, quia gaudet priuilegio Canonis, si quis suadet. quia excommunicatur qui iniicit in eum manus violentas, cap. 1. de cler. coniug. Tertium, quod liberatur à taleis, & collectis, c. sin. de vita & honestat. cler. l. 2. C. de Episc. & cler. Quartū, quod de altari debet viuere, qui altari seruit. Quintum, quia debet portare habitum clericalem. Sextum, quia debet portare coronam, & potest compelli, capit. clericis, distinc. 23. Septimum, quia nō debet mercari, nec se negotijs secularibus implicare, aliàs ter monitus, si non desistat, perdit priuilegium clericale, c. sin. de vita & honestat. clericor. Octauū, quod non tonsuratus per Episcopum siue monachus, siue laicus, in missa publicè legere non debeat, distinc. 4. 1. clericus, de consecr. dist. 5. c. in omnib. Ex his igitur concludendum est, secundum communem sententiam Doctorum, esse tantum septem ordines: & rectè quidē
 14 in Ecclesia posita est varietas hæc, & multiplicitas, ad exēplum Ecclesie triumphantis, secundum illud Exo. 25. Vide, & fac omnia secundum exemplar, quod tibi monstratum est. Sed ecclesia triumphans multiplici varietate adornata est, e. principiu, §. omnis lapis, de pœnit. dist. 2. ergo & militans. Vnde propheta in eius laudem Psal. 44. inquit. Astitit Regina. i. Ecclesia secundum gl. ibi, in vestitu deaurato, à dextris tuis, circūdata varietate. Tum etiam, quia corpus misticum comparatur corpori naturali hominis. Rom. c. 12. Cor. cap. 12. Sed sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra nō eundem actū habent. Ita in Ecclesia corpore, secundum veridicam Apost. sententiam, in vno, eodemque spiritali corpore con-

ferendum est hoc officium vni, alij committendum est aliud. Nec etiam quantumlibet exercitæ vni personæ vno tempore duarum rerum officia committenda sunt, quia si totū corpus oculus, vbi auditus. Tum etiam, quia Ecclesie corpus constituitur ex duplici pariete, vt dicit Hug. de S. Viç. de Sacramento. Scilicet Laicali, & Clericali. Sed in pariete laicali est ordo, scilicet Imperator, Rex, Dux, Comes, Tribunus, Decurio, Centurio, quæ omnia ordinem dicunt, ergo pariter in pariete spiritali debet esse ordo spiritalis. Tuna, etiam quia si apud Regiam mensam decet varios esse, & multiplices ministros, vt de mensa Salomonis constat, quāto magis conueniet hæc varietas mensæ Regis gloriæ. Et notandum, † quod cultores septem ordinum prædictorum conuenit aliquod misteriu ordinatum ad sacramentū Eucharistiæ. Nam primus gradus & supremus disponit ad consecrationem Eucharistiæ, & est sacerdos. Secundus ad dispensationem eius, saltem sanguinis, & est Diaconatus. Tertius disponit ad oblationem materiæ Eucharistiæ consecrandæ, & est Subdiaconatus. Offert enim materiam Subdiaconus Diacono, & Diaconus sacerdoti. Vnde quartus & alij disponunt ad aliquos actus remotæ, se habentes ad Eucharistiā, & hoc vel ad accendendū deuotionem in affectu, quod facit Acolitus cereos illuminando, & portando d. cap. clericos, vel ad instruendum intellectum ad cognitionem, ad quod ordinatur Lector, vel ad repellendum homines indignos, quod facit Ostiarius, vel ad arcendum demones, ne approximēt ad nocendum, & hoc pertinet ad officium Exorcistæ. Hæc Pet. de Palud. tractat. 6. de sacram. Ex his autem septem
 16 ordinibus † alij maiores, qui etiam sacri dicuntur, alij minores sunt: ordo autem sacer dicitur dupliciter: vno modo secundum se, & sic quilibet Ordo est sacer, cum sit quoddam Sacramentum, 6. q. 1. cap. infames. 28. q. 1. capit. nullus. Alio modo ratione materiæ, circa quam
 habet

habetactum, & sic dicitur ordo sacer, qui habet aliquem actum circa aliquam rem consecratam, & sic sunt tres Ordines facti, scilicet Presbyteratus, & Diaconatus, qui habet actum circa corpus Christi, vel sanguinem consecratum. Et subdiaconatus, qui habet actum circa vasa consecrata, & ideo in eis est indicitur continentia. 27. dist. c. Diaconus, & 28. dist. cap. nullum. & c. decernimus, & cap. de his. Ita hos tres ordines appellat sacros cap. erubescant, dist. 32. Ita etiam tenet Turrecrem. in d. cap. erubescant. & in cap. 1. num. 14. dist. 21. Asten. art. 3. lib. 6. de sac. ordi. De Subdiaconatu etiam loquitur text. in c. à multis, de eta. & qual. Licet primitiua Ecclesia illum Ordinem non computaret inter sacros, tempore scilicet Apostolorum, ca. 6n. dist. 60. An verò in quolibet Ordine imprimatur character? Dic, quod licet S. Thom. & etiam Bonauen. dicant, circa hoc diuersas esse opiniones, tamen secundum cõmunior, & verior, & atque probabilior opinionem, dicendum est, quod in omnibus Ordinibus imprimatur character. Est enim character signaculum distinctiuum, & perpetuum, & hoc est in omnibus ordinibus reperire, ergo. Tum etiam, quia omne Sacramentum, in quo non imprimatur character, est iterabile, sed nullus Ordo est iterabilis, ergo in quolibet Ordine imprimatur character. Ita etiam habetur in conc. Trid. sess. 7. de sac. can. 9. sess. 23. c. 4. Nam cum dicat concil. Trid. quod in sacramento Ordinis character imprimatur, & omnes Ordines sint vnum sacramentum, vt infra dicitur, ergo sequitur quod in omnibus ordinibus imprimatur character.

18 In quo verofactu imprimatur. Dic, iuxta Dominum Duran. in 4. di. 24. quod aliquorum Ordinum est tantum vnus actus, aliquorum autem plures, quorum tamen vnus est actus principalior: in Ordinibus autem, quorum est vnus actus, character imprimatur in traditione illius instrumenti pertinentis ad actum illum, Osiario imprimatur chara-

cter in traditione clauium. In ordinibus autem, quorum plures sunt actus, imprimatur character in traditione instrumenti pertinentis ad principalem actum. Ille autem est principalior, quo ordinatus ordinatur immediatè ad Euchariſtiae sacramentum. Exemplum, in Sacerdote principalior actus est consecrare corpus Christi, & sanguinem, ergo in datione calicis, & patenae imprimatur character sacerdoti, non autem in actu secundario, quando accipit potestatem absoluedi, & ligandi. Turrecr. in c. presbyter, dist. 23. fallit tamen in Diacono: quia licet summus, & principalis Diaconi actus sit, ministrare sacerdoti in consecratione corporis Christi immediatè super altare, tamen secundum D. Thom. Rich. & Dominum Durand. vt refert Turrecrem. in cap. Diaconus, num. 23. imprimatur character in datione libri euangeliorum: & hoc, quia deputatio eius ad suum principalem actum non potuit exprimi per traditionem alicuius rei corporalis: Cum enim Diaconus habet potestatem supra corpus, & sanguinem contenta in vasis, non potuit hæc potestas exprimi per dationem vasorum tantum, nec per dationem materiae consecratae, quia non habet eam immediatè tangere, nec etiam decens esset vt sibi darentur vasa cum corpore, & sanguine Christi, cum sacerdoti, qui superior est, non tradatur corpus, & sanguis, sed vinum, & hostia, & ideo oportuit, quod imprimeretur per traditionem instrumenti pertinentis ad actum secundarium, hoc est per traditionem libri Euangeliorum. Subdiacono verò imprimatur in traditione calicis vacui, & patenae, cap. Subdiaconus, d. 23. & ratio est: quia Subdiaconus habet duos actus, legere epistolam, & ordinare materiam Euchariſtiae, & ponere in vasis sacris. secundus actus est principalior, quia sacramento Euchariſtiae immediatior, ergo ad illum tanquam excellentiorem imprimatur character. Ita Turrecrem. in c. subdiaconus, dist. 23. Sic cum principalior

ior actus Acoliti fit in quo ministrat in
 creolo, quam portare cereum, id eo cha
 racter imprimitur in traditione vrceo
 , quamuis ab illo actu denominetur,
 23 qui magis apparet, est, & frequentior.
 a D. Tho. quem sequitur Richard. &
 Turrecrem. in cap. Acolitus, dist. 23. Sic
 exorcista imprimitur character iuxta
 communem omnium sententiam in da
 one libri Exorcismorum, in quo datur
 potestas spiritualis ad impediendum po
 tatem daemone. Pariter Lectori in
 additione libri, in quo lecturus est sub
 rima praescripta verborum, Turrecre.
 in cap. exorcista, & cap. Lector, dist. 23.
 an vero character vnus ordinis pra
 eponat de necessitate characterem al
 terius? Dic, quod non. Hinc in primiti
 ua Ecclesia aliqui ordinabantur in pres
 byteros, qui prius ordines minores non
 susceperant, sed bene, de congruitate.
 est enim de congruo, quia actus potesta
 tis, & ordinis inferioris aliquo modo pre
 ordinaratur, & praerogatur ad actum su
 perioris. Et inde est, quod qui per saltum
 ordinatur, secundum Canones non reor
 dinatur, sed illud, quod omissum est de
 precedentibus ordinibus, ei confertur,
 l. 52. cap. sollicitudo. de cler. per salt.
 om. cap. tur. Praesupponit tamen de
 necessitate characterem baptismi, cum
 baptismus sit fundamentum omnium sa
 cramentorum, & ianua, & id eo funda
 mento non existente, nihil potest super
 edificari, cap. veniens, de presbyt. non
 ptif. Characterem vero Confirmationis
 praesupponit de congruo: quia non
 potest quis idonee ordinem suscipere,
 si eius actus peragere, nisi sit confirma
 tus, Asten. lib. 6. de sacr. ordin. artic. 4.
 dist. 3. 4. & 6. Forma vero cuiuslibet
 ordinis habetur per Catechif. Rom. de
 sacram. ordi. Tactura vero materiam se
 cundum vniuersalem, & tutiorem opinio
 nem, necessaria est, & est de essentia hu
 ius sacramenti, licet Caietan. & alij re
 sentiant, quod non, sed quod sola portectio.
 ratio est: quia quemadmodum non
 requiritur dominium, nisi per possessio

nem, quae fit per contactum, ita non ac
 quirunt aliquis potestatem celebrandi,
 quin materiam tangat. Sed si quara
 tur quod omnes Ordines sint plura sa
 cramenta, quod videtur propter diuer
 sos characteres, sicut baptismus, & Co
 nfirmatio sunt plura sacramenta, an vnus?
 Dic, quod omnes ordines sunt unum
 sacramentum. Est tamen hoc pro intelligen
 tia adnotandum, quod Vnum, dicitur
 sex modis. Est enim Vnum indiuisibi
 litatis, vt Punctus. Vnum vnitate con
 tinuitatis, vt linea, vnum congregationis,
 vt numerus. Vnum vnitate perfe
 ctionis integralis, vt corpus animatum,
 Vnum vnitate coordinationis ad vnum
 actum, vel finem, sicut dicit Apost. Qui
 plantat, & qui rigat, vnum sunt: & sic
 dicitur vnus exercitus. Et hoc vltimo
 modo dicitur Ordo vnum sacramentum
 ex diuersis specialibus ordinibus quasi
 constitutum, qui omnes ordinantur ad
 vnum actum vltimum, scilicet ad Eucha
 ristiae consecrationem. Ita Turrecrem.
 in d. cap. clericos, nume. 9. Vel secundum
 Archid. ibi. num. 18. sunt vnum sacra
 mentum, quia ad vnum ordinantur, ad
 collationem scilicet gratiae in altero, sed
 secundum propinquius, & remotius,
 quia sacerdotium propinquius, & alij re
 motius, secundum quod maius, & mi
 nus, proprius, vel posterius ordinantur
 ad gratiam in altero. Quare non obstat
 quod diximus de baptismo, & confirma
 tione: nam ideo sunt diuersa sacramen
 ta, quia ordinantur ad diuersa: sed om
 nes ordines ad unum, scilicet collationem
 gratiae in altero, & sic sunt sacramentum
 & vnum sacramentum, haec Archid.
 ibi, num. 18. Postremo, si vis scire praerog
 nentiam inter sacros ordines. Dic, quod
 est sacerdotium: nam Ordo ordinatur
 ad corpus Christi verum conficiendum,
 & dispensandum ad vtilitatem corporis
 Christi mystici. Vnde in Sacramento est
 status, in quo est perfectio potestatis, vn
 de in eo concurrunt vtraque potestas, scili
 cet conficiendi corpus Christi verum, &
 absoluendi milicium, quod sunt fideles.

Hic autem ordo nobilissimus debet habere ordines subministrantes sibi secundum emergentiam duplicis potestatis, unde quidam ministrant sibi quantum ad corpus Christi verum, & hi ordines sunt sibi propinquiores, scilicet Subdiaconatus, qui sumit materiam sacramenti à populo, & offert Diacono. Diaconus vero offert presbytero, & presbyter Deo. Inde est, quod Diaconus dicitur minister, & Subdiaconus subminister. Alij autem ordines inferiores deseruiunt disponendo corpus Christi multum ad dignè sumendum corpus Christi verum. Et hoc vel impedimètum remouendo, vel auxilium conferendo. Impedit autem quantum est in se malus homo, ad quem excludendum ordinatur Ostiarius. Et etiam Diabolus, ad quem expellendum ordinatur Exorcista. Confert verò auxilium illuminatio intellectus, & inflammatio affectus: ad primum, ordinatur Lector, ad secundum, Acolitus cereum ad excitationem deuotionis deportans. Præminet autem vnus Ordo alteri Ordini, secundum quod magis de proximo ordinatur ad sacramentum Eucharistiæ. Vnde omnibus alijs præminet Ordo presbyteratus, deinde diaconatus. Postea subdiaconatus. Inter minores vero præminet Acolitatus, qui habet ministerium super vasa, in quibus materia sacramenti continetur quantum ad vinum, deinde Exorcista, qui cooperatur sacerdoti, quantum ad actum eius secundarium, qui est ligare, & soluere, per quem homo totaliter à seruitute diaboli liberatur. Deinde Lector, qui cooperatur Diacono quo ad actum eius secundarium, scilicet legere Euangelium. Est enim Lectoris legere Vetus Testamentum. Vltimo est Ostiarius, cuius est admittere, vel non admittere in templum. Et sic patet præminetia, & Ordo ipsorum. De effectu verò, ac † virtute sacramenti Ordinis, sciendum est, quod ad susceptionem Ordinis præxigitur gratia gratù faciens in ipso suscipiente de congruita

te, ad hoc, vt dignè suscipiatur. Vnde dicitur dist. 23. tales ad ministeria eligantur, qui dignè possint dominica sacramenta pertractare: hoc autem non potest esse sine gratia gratum faciente, non tamen præxigitur de necessitate: quia sine ea suscipi potest, licet non dignè. Cõfertur etiam in collatione ordinis gratia gratum faciens, si dignè suscipiatur, vt habetur per Conc. Trid. sess. 7. can. 6. & 7. Rursum imprimitur character, ead. sess. can. 9. vbi dicitur, Si quis dixerit in tribus sacramentis, scilicet Baptismo, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale, & indelebile, unde ea iterari non possint, Anathema sit. Hinc fit, † quod quantumcunque homo ad laicatum se transferat, semper tamen manet in eo character, quod patet ex eo, quia si ad clericatum reuertatur, non iterum ordinem, quem habuerat; suscipit. Et hæc de sacramento Ordinis in genere.

SVM MARI VM.

- 1 *Episcopus solus ordines maiores sed minores Abbas confert.*
- 2 *Abbas quibus diebus, & an inuitatus in alio monasterio minores conferat.*
- 3 *Episcopus inuitatus pro ordinandis clericis an possit habere expensas.*
- 4 *Episcopus, qui renunciauit episcopatu, an possit conferre ordines.*
- 5 *Et quid si renunciauit loco, & dignitati.*
- 6 *Episcopus renunciauit loco tantum, quare minores possit conferre.*
- 7 *Episcopus hereticus an, & quando ordines conferre possit. vel non. nu. 11.*
- 8 *Episcopus excommunicatus licet ordines de facto conferre possit, ordinis tamen executionem conferre non potest.*
- 9 *Sed quid de suspensio, & degradato, schismatico, deposito, interdicto, & simoniacò in ordine, vel impedito ob aliud crimen. nu. 10.*
- 12 *Ordines recipientes à schismaticis, & excommunicatis carens ordinis executione. Dispens.*

- 23 *Dispensatio quandoque permittitur: & in quatuor casibus prohibetur.*
 24 *Dispensatio quid operetur.*
 25 *Potestas quadruplex dicitur.*

De ministro sacramenti Ordinis. Cap. X.

DE ministro huius sacramenti multa infra videbimus in tractatu de prælatis, & personis ecclesiasticis, lib. 3. c. 12. videlicet, quis conferat ordines sacros: & quot modis dicatur proprius Sacerdos: & in quibus temporibus Ordines maiores, vel minores conferantur. & de pœna conferentium illos extra tempora. Et in quo loco conferri debeant. Modo superest vt deueniamus ad quasdam decisiones, quarum prima,

1 Licet definitum sit in Concil. Trid. sess. 23. & can. 4. solum Episcopum Sacros Ordines conferre posse. Vnde etiã Isidor. 7. Etymol. ca. 13. dicit, quòd ipse Põtifex efficit presbyteros, & Leuitas, ipse omnes ecclesiasticos ordines disponit. Et hoc quidem conuenienter secundum Bonauen. 4. dist. 25. q. 1. art. 1. & Richard. 4. dist. 25. q. 1. art. 1. quia sicut ad solum Principem pertinet non tantum ordinare in exercitu viros bellatores, sed etiam ducem exercitus, sic & ad Episcopos solos, qui sunt in Ecclesia Principes, non tantum pertinet ordinare homines ad certandum contra fidei persecutores auctacter confitendo fidesi Christi, quod sit per sacramentum confirmationis; sed etiam constituere duces exercitus ecclesiastici, quod faciunt conferendo sacramentum Ordinis, tamen minores ordines à sacerdote non Episcopo conferri possunt, vel ex commissione Papæ, vel ex lege, aut consuetudine, ita habetur in c. cum contingat, de ætate, & qualitate. Vbi Abbas, Si est presbyter, & benedictus, potest conferre ordinem clericalem: & istud potest monachis sui monasterij, & his, in

quos habet Episcopalem iurisdictionem; vel quasi, alijs autem non potest, nisi hoc habeat ex priuilegio, glo. in cap. Ab bates, ad finem, de priuilegiis in 6. Imò glo. d. c. Ab bates, (& est communis opinio) tenet, quòd Abbas possit conferre non solum vnum ordinem minorem, sed etiam omnes: Et non constat tex. in d. c. cum contingat, in verb. solummodo, quia illud debet intelligi, scilicet, quòd solummodo in proprio monasterio Ordines minores conferat; vide quæ diximus in nostris Decis. lib. 3. c. 5. nu. 156.

2 Secunda. ¶ Abbas, qui est inuitatus ab alio Abbate, vt cõferat Ordines suis monachis, illos conferre potest, quia sicut Episcopus illos conferre potest, inuitatus ab alio Episcopo, ita & Abbas. Quo autem tempore liceat Abbatibus conferre hos ordines, dicit Host. in d. c. cum contingat, quòd in quatuor temporibus, & in diebus dominicis.

3 Sed quid si Episcopus pro inuitatus vadit ad aliam Ecclesiam pro clericis ordinandis, vel Ecclesijs consecrandis, vel similibus, an debeat habere expensas, Arch. in c. si Episcopus, de offic. ord. in 6. quem sequitur Gemi. tenet quòd sic. 9. q. 2. cap. nullus primus, & pro hac opinione facit optime tex. in d. c. si Episcopus.

4 Tertia. ¶ Episcopus, qui resignauit episcopatum, renunciando loco tantum, qui remanet Episcopus nullius tamen episcopatus, potest de licentia, & voluntate diocesani loci omnes ordines cõferre, nisi prohibitus sit à Papa, vel eius Legato, extr. de ord. ab Episcopo, qui re. Episc. cap. 1. Si quis tamen sine licentia sui Episcopi receperit ordines ab eo, executione caret de rigore iuris, licet possit cum eo Episcopus dispensare. Si verò Episcopus renunciauit loco, ¶ & dignitati, potest minores ordines conferre de licentia diocesani loci, sed sacros non potest. Vnde qui scienter receperit à tali ordines minores sine licentia proprii Episcopi, de iure communi debet deponi, 7. q. 1. cap. Episcopus in diocesi, & 9. q. 1. c. Episcopum. Dispensatiue

fatue tamen poterit in ordinibus deferuire, quia cum eo potest fuis Episcopus dispensare, si vero à tali receperit sacros ordines scienter, executionem non recipit, & solus Papa cum eo dispensat. Si verò ignoranter, nisi ignorantia fuerit crassa, & supina, poterit Episcopus cū eo dispensare, c. i. de eo, qui episc. renunciat. Tunc autem est probabilis ignorantia secundum Host. quando renunciavit in Curia, & veniens dicit, quod renunciavit dignitati, uel etiam omnino tacuit, q̄ renunciauerat, Docto. in d. cap. i. Pisan. in verb. ordinator, §. 8. Astenf. lib. 6. quis potest ord. art. 6. tit. 3.

6 Quod si quis † interrogaret, quare permittitur eis, qui renunciauērunt loco, & dignitati minores ordines conferre. Resp. quia minores ordines conferuntur etiam à non Episcopis, vt supra habitum est, nu. 1.

7 Quarta. † Episcopus hæreticus siue sit ab hæreticis, siue à Catholicis ordinatus, Ordines conferre non potest si non est ordinatus, & consecratus in forma ecclesie. Facit tex. cum glo. in cap. quos à paganis, de consecr. dist. 4. & ratio est: quia verus Episcopus non est, & per consequens non potest ordines conferre, cum nemo possit dare quod non habet, cap. Daibertum, 1. q. 7. l. nemo, ff. de reg. iur. At si est ordinatus in forma ecclesie, verus est episcopus, sed non habet executionem officij sui, quia omnes hæretici sunt ipso iure maiori excommunicatione excommunicati, & per consequens ab omnibus actibus legitimis suspensi, vt nos latè diximus, lib. 4. in nostris Deciso. cap. 14. num. 14. Et idè Episcopus hæreticus licet ordinem conferre possit de facto, si cum intentione debitam formam seruet, dist. 19. cap. secundum, 1. q. 1. Dominus declarauit, & cap. non oret, de consecr. dist. 4. c. non in nobis, tamen conferendo peccat, & ordinis executionem conferre non potest, quia eam non habet, glo. in 6. de ordin. ab Episcopo, qui renunc. 1. q. 1. gratia, & ideo suscipiens scienter à tali ordinè, præter pec-

catum mortale, irregularis efficitur, 1. q. 1. c. quod quidam. Hæc probantur in c. quod quidam, 1. quaest. 1. cap. sicut femel, dist. 68. retinet tamen characterem indelebilem.

8 Quinta. † Episcopus excommunicatus licet Ordines de facto conferre possit, Ordinis tamen executionem conferre non potest: quia eam non habet. 1. q. 1. c. gratia, & cap. statuumus. & 1. q. 7. cap. Daibertum. Qui tamen ab eo ignoranter ordines suscipit, potest cum eo per suum Episcopum dispensari, quod de iure exequi possit. extr. de Episcopo qui ren. cap. 2. Et hoc tam in suscipiendis, quam in susceptis ordinibus: quia dicta Decretalis non distinguit. Si verò scienter, sic Papa dispensat.

9 Sexta. † Suspendus & degradatus si scienter conferunt ordines, cum sint inhabiles, semper peccant, de temp. ord. c. si. tamen possunt de facto ordines conferre, sed non de iure, & nec ordinum executionem: quia degradatio non est dignitatis ablatio, sed perpetua suspensio illius dignitatis, extr. de consec. Eccl. in glo. Ibi enim dicitur, quod visibilis vinctio exterior, signum est interioris vinctiois in corde, quæ perpetua est, & non potest amitti, licet quandoque executio suspendatur, & ita intelligitur gl. in c. quod quidam, §. opponitur, scilicet, quod Episcopus degradatus confert Ordinem, sed non Ordinis executionem, scilicet ut licitè possit recipiens in suscepto ordine ministrare. Sic etiam Schismatici, Depositi, Suspensi, Interdicti, & Simoniaci in Ordine, verum Christi corpus consuecunt, & verum Ordinem, & alia vera sacramenta cōserunt, si veram formam Ecclesie seruent, dist. 19. c. secundum. & 1. q. 1. cap. Dominus declarauit, de consecr. dist. 4. cap. ostenditur. & c. quando. Vnde talium ordinationes sic factæ, ratæ sunt quo ad characterem, sed irritæ quo ad executionem, 1. q. 1. cap. si qui à simoniaci. Probatur 1. q. 1. c. quod quidam, & c. qui perfectionem, vbi hoc not. glo. & Archid.

Archid. in c. ostenditur, de consecr. di. 4. & not. glo. 9. q. 1. in sum. & glo. 3. in c. 1. de schif. Sed an sit aliud crimen, † per quod conferens impediatur transfundere ordinis executionem. Dicit Inn. & post cum Host. & Zabar. in c. 1. de schifmaticis, q. 6. vt si ordinās sit homicida: quia tunc conferens habet ligatā executionē per constitutionem, quæ dicit homicidā irregularē, de temp. ord. c. si. nec per poenitentiam reparatur, sed per solam dispensationem, de accus. c. inquisitionis. An vero sint alij casus, in quibus impeditur collator dare ordinis executionem, dic quodd sic, vt tradit Innoc. in c. 1. de schifm. nu. 3. Igitur schismatici, non large, vel largissime sumpti, sed propriē, ut sunt illi, qui diuisi ab vnitāte ecclesie conantur suos Episcopos, & presbyteros facere, & suas constitutiones, 7. q. 1. c. Nouitianus, & contemnunt cōstitutiones Ecclesie, 19. dist. c. nulli, si ordines conferunt in forma Ecclesie, ordinis executionem non conferunt, sed bene characterem. Sed quando † non gerunt formam Ecclesie, nihil agunt, quia contra Ecclesiam, id est extra formam Ecclesie non est locus veri sacrificij, 1. q. 1. c. extra catholicam, vnde talium ordinationes sic factæ, irritæ dicuntur, extra, de schifmat. capit. primo, adeo quodd recipientes non sunt aliter dispositi, nec per talem receptionem cōstituti sunt in numero recipientium sacramenta. Et ideo si isti recipientes alijs conferunt, collatio est nulla, tanquam facta ab inhabilibus, & nullam penitus potestatem habentibus, d. c. extra. Et ita potest intelligi principium, c. 1. de schif. in eo, quod dicit ordinationes factas, & ab ordinatis ab eis irritas, id est nullas, etiam quo ad characterem, intelligendo, quodd non seruata forma Ecclesie factæ sunt.

11 Septima. † Scilicet, vel ex ignorantia non probabili, quæ dicitur crassa, & supina, recipientes ordines à schismaticis, vel excommunicatis, & ab his, qui conferendo non dant ordinis executio-

nem, de quibus supra in decif. præced. carent executione, & peccant, & hoc nisi cum eis dispensetur, quæ dispensatio, quandoque permittitur, & quandoque omnino prohibetur in quatuor casibus. Primus † est, si in eodem ordine se fecerint ordinari, 1. q. 7. c. saluberrimum. Secundus, si fecerint se rebaptizari, de consecr. dist. 4. c. eos, c. qui his. Tertius, si ad subuersionem fidei, & contemptum Ecclesie ad quemcunque ordinē se fecerint ordinari, 1. q. 7. c. conuenientibus. Quartus, si simoniacē se fecerint promoueri, 10. q. 1. c. ab excommunicato. Host. in c. 2. de sacr. iter. Quando autem dispensatur, per † dispensationem nihil posituum assequuntur dispensati, sed solum tollitur quædam inhabilitas, quam consecuti fuerant, per quam non poterant exequi sine peccato. Hæc autem dispensatio permittitur in his casibus. Scilicet, quando quis ex ignorantia probabiliter fuerit ordinatus ab eo, qui renunciauerat loco, & ordini, vel ab excommunicato non occulto, c. 1. & 2. de ordin. ab Episcopo. Non tamen esset necessaria, si ordinantes tolerabantur tempore quo ordinantur in administratione, quia licet postea scirent de inhabilitate ordinantis, licitè, & sine peccato possent exequi; nisi conscientia eos remordeat, de simo. c. per tuas, 2. vbi est casus de hoc. Ita Zabar. in d. cap. 1. col. fin. de schifmat.

15 Octaua. † Quadruplex potestas reperitur. Quædam fundatur super ordinem, vt potestas conficiendi. Quædam fundatur super ordinis eminentiam, vt potestas ordinandi. Quædam super iurisdictionem, vt potestas iudicandi, & excommunicandi. Quædam super ordinem, & iurisdictionem simul, vt potestas absoluedi in foro poenitentiali. Prima non potest auferri; sicut nec ordo, cap. quodd quidam, 1. q. 1. Nec secunda, quia omnis potestas, quæ datur cum consecratione, non potest auferri, vnde etiam inanimata consecrata non conferantur. Tertia verò, & quarta potest

Decis. Aurearum Par. II. Lib. I.

āufferi, quia excommunicatus amittit potestatem iudicandi, cap. cum dilecti, de arbit. Sic excommunicatus secundum Constat. Constat. potestate caret iurisdictionis ad præstādam sacramentalem absolutionem. An verò excommunicatus scienter, absolvens in foro poenitentia, incurrat irregularitatem diximus, quòd non, in nostris Decisio, lib. 4. c. 14. numero secundo.

SVM MARIVM.

- 1 Ordinari nullus debet sine examine. *fallit, nu. 4.*
- 2 Scrutinium duplex in ordinandis.
- 3 Respondens quantum humana fragilitas sensit, non peccat.
- 5 Petens se promoueri, si praelatus suus nolit, an sit promouendus.
- 6 Ordinis susceptionem impedit sexus foemineus.
Foemina masculo deterior in 18. casibus.
- 7 Monialis potest in capitulis, & claustris sorores suas exhortari.
- 8 Presbyter si deprehenderit, vel dubitauerit se non esse baptizatum, quid faciat.
- 9 Indignus promoueri ad sacros ordines dicitur multipliciter.
- 10 Hominum non ordinandorum multa genera.
- 11 Aetas, an necessaria in sacris ordinibus.
- 12 Annus debet esse completus, quando ius requirit certam aetatem.
- 13 Annus inceptus habetur pro completo in multis casibus.
- 14 De aetate ordinandi si dubitetur, qualiter probabitur.
- 15 Dispensatio vi in .xx. anno quis sit sacerdos, non extenditur vi posse obtinere Ecclesiam curatam.
- 16 Aetatis defectus non impedit vi character imprimatur.
- 17 Aetas qua necessaria ad susceptionem prima consura, & ordinum minorum.
- 18 Coactus ad ordinis susceptionem, an, & quando suscipiat characterem.
- 19 Illiteratus an ad ordines promoueri possit. & nu. 21.

- 20 De ordinis sacramento quadam sunt de necessitate, quadam de precepto.
- 22 Dispensatio an eadem super ignorantiam sacerdotis.
- 23 Recipiens ordinem sciens se esse ignorantem, an peccet.
- 24 Illiterati promoti in Episcopum pena est deponitio.
- 25 Scientia qua necessaria in promouendis ad ordines.
- 26 Monachus, qui promouetur ad sacerdotium quam scientiam debeat habere.
- 27 Pena illiterati ordinati qua sit.
- 28 Ordinandi circa morum qualitates quales esse debeant.
- 29 Ordinandus monogamus, & non bigamus esse debet. & quis is dicatur.
- 30 Bigamus cur arceatur ab ordine.
- 31 Bigamus ordinatus characterem recipit.
- 32 Ordinandus debet esse sobrius, & sobrietas duplex.
- 33 Sobrietas quibus personis specialiter conueniat.
- 34 Sobrietas quare Ecclesia ministris indicatur.
- 35 Prudentia in ordinando qua necessaria, & quotuplex.
- 36 Artes liberales septem, & omnes ministris Ecclesia utiles.
- 37 Clerici leges, & philosophiam an possint audire.
- 38 Ordinandus pudicus, & moribus ornatus esse debet.
- 39 Ordinandus debet esse hospitalis: qua triplex est.
- 40 Ordinandus debet habere gratiam in dandis, & in quo versetur.
- 41 Prædicator quibus virtutibus debeat esse ornatus.
- 42 Ordinandus non sit perenssor, qui dupliciter dicitur.
- 43 Ordinandus non sit liciginosus, & quare.
- 44 Non sit cupidus, & cupiditas triplex.
- 45 Cupiditas quibus arguuntur, & præsumptionibus innotescat.
- 46 Non sit Neophilus, & quis Neophilus.
- 47 Neophilus vi non promouebatur, quare fuerit institutum.

43 Neophytus tamen quandoque ordinari potest.

49 Clericus secularis non professus in Abbatem eligi non potest.

De suscipientibus sacramentum Ordinis. Cap. XI.

LICET nullus ¶ ordinari debeat, nisi prius examinatus fuerit, vt habetur per text. in c. nullus ordinetur, dist. 23. & per Conc. Trid. c. nullus, sess. 23. & c. Episcopi, ead. dist. non tamen ita rigide examinatio facienda est, sed cum quodam temperamento, vt dicit glos. in ca. quando, dist. 24. Tria autem potissimè requirenda sunt, ætas legitima, literata sufficiens, & morum honestas, vt extra, de elect. cap. cum in cunctis, & c. ad minores, sess. 23. in Conc. Triden. Ideo de his, & alijs quz debent esse in ordinandis, more nostro solius aliquas Decisiones statuamus, quarum

2. Prima. Scrutinium ¶ duplex fit in ordinandis. Vnum ante ordinationem scilicet quarta proxima ante Sabbatum in quo ordines celebrantur, quod diligenter faciendum est, c. nihil est, §. Episcopi, de elect. Et in hoc inquiritur de genere, de patria, de vita ordinandi, de ætate, de titulo ad quem ordinatur, de scientia, fide, & loco, vbi est conuersatus, & ita, qui probati sunt, Sabbato presentantur Episcopo, 24. dist. c. quando. Secundum vero scrutinium fit in ipsa ordinatione, quando ordinandi Episcopo presentantur ante altare. Cum Archidiaconus dicit. Postulat sancta mater Ecclesia hunc diaconum, vel subdiaconum ad onus diaconatus, vel subdiaconatus assumi. Et ordinatore interrogante. Scis illos esse dignos. Resp. Quantum humana fragilitas, & c. iuxta text. in c. uni. de scru. in ord. faci. qui quidem sic respondens non peccat, nisi remordeat conscientia, d. c. uni. quia que nescit indignum, debet presumere fore

dignum, nisi probetur contrarium, ca. dudum, de presump. Licet in aliquibus casibus non presumatur idoneus, nisi ita probetur. lex persona. C. de probat. vnde in dubio presumitur quis excommunicatus, cap. cum desideres, de sent. excomm. glos. in d. c. vnic. vbi fallit in his, in quibus est periculum anime, vbi presumimus aliquem esse paganus, c. 1. de baptis. Ecclesiam non consecratam, de consec. dist. 1. c. Ecclesia; aliquem non ordinatum, dist. 68. c. presbyteri.

4. Secunda. ¶ Peccatum non committitur, si quis sine examinatione ordinatur, vel admittitur ad confessiones audiendas, si sit notus, & dignus, cum tales non sint examinandi, arg. 24. d. c. nullus. Quod si ignotus est, & dignus, deponendus est ordinatus. Et hoc in ordine ordinati, & etiam ordinantis, arg. dist. 70. c. 1. b. cum secundum, §. licet, de preben. & multo magis, si ignotus esset, & indignus: Quod autem diximus de noto, & digno, fallit in Episcopo consecrante, nam licet sit notus, tamen examinatur, 23. dist. cap. qui Episcopus, quia circa maiora vertitur periculum, 68. dist. c. miramur.

5. Tertia. ¶ Petens se promoueri, si prelati eius non vult, quia scit secrete commississe aliquod peccatum graue, vel propter aliquam similem causam, tunc talis clericus si est regularis, non promovebitur contra voluntatem sui prelati, arg. text. in c. si religiosus, de elect. in c. 1. 2. q. 1. canon. dicitur. & ita loquitur text. in c. ad aures, de temp. ordin. Sic etiam clericus secularis, si non habet ius petendi ordinari. & ita etiam intelligitur d. c. ad aures. Sed si habet ius petendi ratione dignitatis, vel beneficii, cui annexus est ordo, non potest cum Episcopo prohibere, & ita loquitur c. ex timore, de temp. ord.

6. Quarta. Sexus fæmineus ¶ impedit Ordinis susceptionem, ita vt nulla femina characterè recipere possit alicuius Ordinis clericali, nec etiam actum alicuius

cuius ordinis exercere, vt 23. dist. cap. sa-
cratas, & cap. si nota. Archid. & Domi.
in cap. presbyter, dist. 32. Abb. in cap. no-
ua, de pen. & remis. vbi dicit, quod si mu-
lier de facto ordinetur, non recipit cha-
racterem: secundum communem opi-
nionem. Est etiam femina masculo de-
terior in 18. casibus, qui notatur per
Host. in c. dilecti, de arbit. Non potest
etiam predicare, siue publice docere,
23. dist. c. mulier, 33. q. 5. cap. mulierem.
licet possint † in capitulis suis, & clau-
stris sorores suas exhortari ad bonum,
& docere. & illæ debent eis obedientia,
& reuerentiam exhibere, & earum man-
data, & monita salubria seruare, extr. de
dolo, c. dilecti. Nec potest iudicare su-
per causis spiritualibus, licet super tem-
poralibus, vbi est consuetudo, sustinea-
tur, d. cap. dilecti. Nec debet vasa, & pal-
las, aut vestes sacras contingere, quan-
tumlibet sint sancte, nec incensum cir-
ca altare deferre, d. cap. sacratas, de
consecrat. dist. 2. cap. vestimenta. Nec
debet admitti ad testimonium in causa
criminali, 33. q. 5. capit. mulierem, nisi
cum de crimine ciuilitate agitur, tunc e-
nim admittitur etiam contra clericos,
de testi. cap. quoniam, & cap. tam literis.
In ciuilibus autem bene admittitur, 1. q.
3. c. ex eo. In testamentis autem, non
admittitur, Institut. de testam. §. testis.
Nec etiam potest excommunicare, & ab-
soluere, c. noua, extr. de penit. & remis.
vbi vide Panorm.

8 Quinta. † Presbyter si quis ordina-
tus reprehenderit, se non esse baptiza-
tum, debet baptizari, & iterum ordina-
ri, c. 1. de presby. non baptis. & ratio est:
quia defectus sacramenti baptismi impe-
dit impressionem characteris aliorum sa-
cramentorum: quia vbi non est baptismus,
ibi non est validum aliquod sacramentum,
in quo imprimatur character: & hoc, quia
baptismus est ianua omnium Sacramen-
torum, dist. 32. cap. praxec, §. verum; c.
veniens, de presby. non baptis. glof. in
cap. si quis coniugerit, 3. q. 1. Sed quali-
ter poterit quis deprehendere se non ef-

(se baptizatum)? Dic, quia forte fuerat ex-
positus ante valuas alicuius, & credeba-
tur baptizatus, nunc autem constat per
exponentes quod non fuerat baptizatus.
At si dubitetur vtrum fuerit baptizatus,
& tunc tam respectu baptismi, quam re-
spectu ordinis poterit seruari illud, quod
habetur in cap. 2. de bapt. vt baptizetur
sub conditione, si non est baptizatus, &c.
quæ quidem non est propriè conditio,
cum sit de præterito. Et nota, quod non
dicitur iteratum baptismum, quod ambi-
gitur esse factum, cap. fin. de presb. non
baptisim. concordat text. in cap. solemn-
itates, de consecrat. dist. 1. Ex quo infer-
tur, quod vbi actus de necessitate debet
explicari, si ambigitur vtrum fuerit ges-
sus, debet iterari, id est iterum agi. & ita
si quis non recordatur vtrum dixerit ali-
quam horum dici: puta Tertiam, vel
Sextam, tenetur iterare, pariter si non
apparet, quod Ecclesia fuerit consecra-
ta, debet consecrari. Ita Abbas in dicto
c. si. de presb. non baptisim. 2. q. 1. c. 1.

9 Sexta. † Indignus quis dicitur ad sa-
cros ordines promoueri multipliciter:
vel ratione ætatis, & tunc ordinatus de-
ponitur, dist. 77. c. Subdiaconus. Item
ratione temporis, aut qui extra tempora,
& tunc ille ordinatus deponitur, & Epi-
scopus ordinandi potestatem priuarit, d.
c. Subdiaconus. Item ratione carentia
beneficij, 70. dist. cap. neminem. Item ra-
tione conditionis, vt cum seruus alte-
rius ordinatur, dist. 14. cap. si seruus. Item
ratione bigamie, vel alterius irregularita-
tis, dist. 70. cap. penitentibus. Item
ratione publici criminis, dist. 91. cap. ali-
quantos. Item ratione inscientie, capit.
qui ecclesiasticis, dist. 36. Et tandem de
10 multis generibus hominum non ordi-
nandorum habes 34. dist. in cap. precipi-
mus, cum quatuor sequ. dist. 51. cap. ex
penitentibus. 51. dist. per totum. vbi in-
quit text. in d. cap. precipimus, nec vngua
illicitas ordinationes facias, nec bigamum
aut qui virginem non est sortitus vxor-
em, aut ignorantem litteras, vel in qua
libet parte corporis vitiatum, vel peni-
tenum.

tentie, vel curia, aut cuilibet conditioni obnoxium ad sacros ordines permittas accedere, sed si quos huiusmodi reperis, non audeas promouere. & qui tales indignos scienter promoueret, peccaret mortaliter, quia esset infidelis Domino suo, committens indigno eius ministerium, præcipue cum hoc vergat in detrimentum ecclesie, & honoris diuini, quæ per bonos ministros promouetur. Et si non possunt tot boni inueniri ministri, melius est habere paucos ministros bonos, quam multos malos, 23. dist. c. tales. de æta. & qual. cap. cum sit. Et nec excusat nobilitas, vt malus promoueat, quia quanto nobilior, tanto est nociuor, ita habetur in sum. eo. tit. q. 23. De quibus sigillatim est dicendum.

11 Septima. † Nullus in posterum ad subdiaconatus Ordinem ante vigesimum secundum annum, ad Diaconatus ante vigesimum tertium, et presbyteratus, ante vigesimum quintum ætatis suæ annum promoueat, ita definitum est in Concil. Trident. sess. 23. cap. 12. & sunt verba dicti Concilij; ex quibus verbis multa inferuntur, & primum, quod nec Regulares in minori ætate ordinari possunt priuilegijs quibuscunque quoad hoc penitus exclusis, vt tibi habetur. Secundo quod sufficit annus inceptus, id est quod quis attigerit annum vigesimum secundum, vt possit promoueri ad Ordinem presbyteratus. & ratio est: quia quando annus profertur cum dictione ante, in accusatio, tunc sufficit annus inceptus, vt est casus rectè intelligendo in Lqui filium, §. r. ff. ad Trebell. ad rem publicam, ff. de muner. & honor. Hanc theoricam ponit text. in Lauunculus, secundum vnam lectionem, ff. de verbor. significat. An verò requiratur annus cæptus, vel completus, quando ius requirit certam ætatem, vide in seq. Decisione:

12 Octaua. † Regulariter annus debet esse completus, quando ius requirit certam ætatem, non putabam, ff. de cond. & demonstr. l. 3. §. minorem, ff. de min. Ita Arch. in c. si annum, de iud. in 6. se-

quitur Abb. in ca. cum in cunctis, nu. 6. de elect. quæ quidem regula, vt magis clara reddatur, præcedit in multis casibus, quorum Primus est. Quando sic constaret de mente legislatoris. Exemplum habetur per Conc. Trident. sess. 23. cap. 15. vbi præcipit, vt professio non fiat ante 16. annum expletum, vel si apponeretur verbum peregeris, ita text. in ca. cum vigesimum, extra de offic. deleg.

Vel compleueris, cap. litteras. de desp. impu. Secundus, quando profertur annus in genitiuo, l. si cui, ff. de legatis primo. Tertius, quando profertur in ablatiuo sine propositione, ita est text. in Clem. 1. in verbo, triennium, de sequest. poss. Quartus, quando profertur in accusatio, cum aliquo verbo significante rem perfectam, vt cum dictione per, l. putabam, ff. de cond. & demon. d. l. si cui. Vel si profertur in accusatio absque alia dictione, vt habeat 18. annos. Abb. in d. c. cum in cunctis. Quintus, quo ad excusationem ciuiliu munerum, l. maiores, ff. de iure immun. Sextus, in temporalibus actionibus oportet vt vltimus dies sit expletus, l. in omnibus temporalibus, ff. de act. & oblig. Septimus, quantum ad beneficium restitutionis, sit cõputatio de momento ad momentum, l. 3. §. minorem, ff. de minor. gl. in c. subdiaconus, dist. 77. Octauus, in vnica solutione, quæ annuatim est facienda, quia tunc expectatur finis anni, & non principium, vt dies sic addita sit dies demonstrationis, l. liber homo, §. decens, ff. de ver. obl. Sed in multis alijs casibus, annus inceptus † habetur pro completo: & Primus, in honoribus causa fauoris annus cæptus pro completo habetur, ff. de muner. & hon. l. Rempublicam. not. Arch. in c. placuit, dist. 77. Secundus, quando annus profertur in ablatiuo, cum propositione in, (v. g.) si diceretur, qd in 18. anno posset quis promoueri, nam tunc sufficit qd attigerit vnum diem 18. anni, quia verum est dicere, istum esse in 18. anno. glo. in d. cap. cum in cunctis, vbi Panor. gl. in Clem. generalem, de æta. & qual. Tertius, quæ

do profertur in accusatio, cum dictione ante, vt est tex. in c. nullus, in Concil. Trident. sess. 23. Quartus, in vsucapione dicitur, nam sufficit attigisse vltimum diem, Lin vsucapione, ff. de diuers. & tempor. præscript. Quintus, quantum ad factionem testamenti, nam sufficit attigisse vltimum diem 14. anni, l. qua ætate, ff. de testam. glo. in d. c. Subdiaconus.

74. Nona. † Si dubitatur de ætate ordinandi, Respondit Hugo, quod probabitur per aspectum persone, per communem, & publicam famam, & per testes. Credo tamē simplicem assertionem eorum sufficere, si sint bonæ opinionis, qui inde ferunt testimonium, præsertim si eorum testimonium concurrat cū motu iudicis ex aspectu persone, ita Turrecrem. in capit. si triginta, distinct. 78. Cui tamen incumbat probatio, si dubitetur de ætate, dicit glos. in capitulo presbyter, eadem distinctione, quod ille, qui fundat intentionem suam super ætate, quia ille debet probare, siue sit Actor, siue Reus: quia si dicit Reus, tu non habes ætatem, ille potest dicere, proba. Et si dico, quod habeo ætatem legitimam, potest mihi aduersarius dicere, proba. Ita etiam dicit Ioan. de Anan. in capit. cum in cunctis, de elect. An verò credatur de ætate filij libro patris, vel eius assertioni, notat glos. in l. etiam, ff. de probat. Bald. in l. natales, C. eod. tit.

15. Decima. † Cum circa ætatem quo ad ordines nõ dispenset Episcopus, sed Papa, glo. in d. Clem. generalem, de ætate, & qual. & ibi Imo. vide glo. in cap. cum dilecti, de elect. Pone quod Papa dispense, quod Titius existens in vigesimo anno tantum, possit promoueri ad Sacerdotium, an intelligatur secum dispensatum, vt possit habere ecclesiam curatam. Dic, quod non: quia dispensatio est stricti iuris. cap. 1. & 2. de fil. presbyt. Et habitatus ad vnum, non est habitatus ad aliud, vt not. Doct. in c. cum nuncius, de testib. Archid. in capit. 2. de fil. presbyt. lib. 6. Et non obstat, quod bene

ficiunt est sequela officij, c. fin. de rescript. in 6. quia habebit non curatum. Et hoc verum, quando dispensatio esset facta ad petitionem partis, vel quando esset facta ad utilitatem priuam, secus si ad utilitatem publicam, siue motu proprio: 16. Undecima. † Defectus ætatis huius sacramenti veritatem, non impedit ut character non imprimatur: sed talis sic ordinatus debet suspendi ab executione illius ordinis, vsque ad ætatem legitimam, & hoc per sententiam, c. vel non est, de tempor. ord. & ita tenet Archid. propter verbum illud, suspendimus: & non dicit suspensum denunciatus: hoc die verò, qui scienter facit se promoueri ante ætatem, est irregularis, vt nos diximus in nostris Decis. lib. 4. c. 27. nu. 23. Deinde multa alia accumulauimus à nu. 20. vsque 26.

17. Duodecima. † Ad susceptionem ordinum prima tonsura, quæ est quedam præparatio ad Ordines suscipiendos, requiritur ætas septem annorum, de tempor. ordin. cap. final. in 6. Oportet verò, Lector, & Exorcista, potest quis effici à septem annis vsque ad xiii. & à xii. supra Acolitus. 77. dist. in summa. Vnde dicit Paul. q. Acolitus potest quis esse in xiiii. anno. ead. dist. Subdiaconus. l. q. 1. pueri. Imol. in d. Clem. generalem. An verò ad susceptionem maiorum Ordinum requiratur vsus rationis de necessitate Sacramenti. Dic quod non. Patet ex cap. vnic. de cleric. per salt. promot. Vbi clericus, infra annos diuinitatis promotus, non reordinatur, sed bene de necessitate præcepti: tum, quia susceptioni talium ordinum est annexum votum continentie, quod requirit vsus rationis, & deliberationem voluntatis: tum, quia est contra præceptum ecclesie, vbi sunt determinata tempora, etiam quia eis sacra committuntur, quæ dari non debent nisi eis, qui quoties, & reuerenter suscipiant. Turrecrem. in c. Subdiaconus, distinct. 77. Hinc inferatur, quod parulus in sacris ordinatus, non tenetur secundum communem opinio. continen-

tinentiam sacris ordinibus annexam seruare: quia continentia sacris ordinibus annexa, actum voluntatis presupponit. Et hoc contra gl. in d. c. vnico, quæ dicit, quod obligatur. Sicq̄ coactus coactione conditionali, vt si fiat comminatio mortis, vel cruciatus, nisi patiatur se ordinari, recipit characterem, argum. d. 74. c. vbi didicisti. & distin. 45. cap. de iudicis, & 1. q. 1. cap. quod quidam: quia in tali casu est voluntas saltem indirecta, de qua dicit Aug. Voluit facere, quia voluit viuere, 15. q. 1. cap. merito. non tamē tenetur continentiam seruare, si metus sit talis, qui potuit cadere in constantem virum. cap. perlatum, de his, quæ vi. cap. ad aures, de atate, & qual. & ratio est illa, de qua supra: quia non habuit actum voluntatis. At si sit coactio absoluta, puta, si omnino inuitus tenetur sub manibus ordinantis, tunc non recipit ordinem, sicut nec in tali casu recipit baptismum, extr. de bapt. c. maiores, c. presbyteros, dist. 50.

Tertiadecima. Circa scientiam literarum, quæ in ordinandis necessaria est, dupliciter possumus loqui. Vel de illiteratis omnino, vel de illiteratis parum scientibus. Rursum, vel de ordinibus maioribus, vel minoribus. Circa primū sit talis Decisio. † Illiteratus penitus, qui omnino nescit litteras, non est ordinandus, quia carens litteris sacris, non est aptus officijs. cap. illiteratos, dist. 36. Si tamen spes esset, quod possit proficere, posset promoueri ad ordines minores, non autem maiores. Archid. in d. cap. & habetur per Concil. Trid. ses. 23. cap. 11. Si tamen ordinatur siue ad maiores, siue minores, characterem recipit. Innoc. & Ioan. Andr. in cap. cum in cunctis, de elect. Pro quo notandum, quod quædam sunt de necessitate Sacramenti, cuius est sexus virilis, quia sexus femininus à susceptione Ordinis excipitur. Quædam sunt non de necessitate sacramenti, sed bene præcepti, vt bonitas vitæ, & literarum peritia, vnde si sine talibus quis ordinetur, vt aliquis in pecca-

to existens, aut etiã illiteratus, in forma ecclesiæ recipit quidem characterem, quia ad hoc necessario non requiritur bonitas vitæ, nec literarum peritia: peccant tamen, quia agunt contra præceptum ecclesiæ. Ita Carr. Turrecr. in cap. illiteratos, nu. 5. dist. 36.

Quartadecima. Illiteratus parum sciens, de quo non est spes, quod possit proficere, non est promouendus ad minores ordines, nisi sit talis ecclesiæ, quæ nunquam egere deberet auxilio, vel consilio eorum, † nisi forte in tali ecclesiâ, quæ numquam indiget eorum promotione ad maiores ordines: Nisi sint Monachi, vel Eremitæ, qui magis indigent contemplatione, quam scientia, ad hoc 16. q. 1. cap. legi. Innocent. in d. cap. cum in cunctis. Archid. in dicto cap. illiteratos, num. 3.

Quintadecima. Super omnimoda ignorantia in sacerdote, aut prælato nulla potest cadere dispensatio: quia de iure diuino est ut promouendus ad Sacerdotium, vel ad prælationem, habeat scientiam quia Angelus Domini est. & Osee 4. dicitur: Scientiam repulisti, & ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. cap. nisi cum pridem, §. pro defectu, de renunc. Et ita loquitur tex. in c. si in laicis, distin. 38. Ex causa tamen potest dispensari in Episcopo, vel sacerdote, si non habet tam sufficientem scientiam: quia imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis, d. §. pro defectu. Idem habetur in c. cū nobis olim, de elec. vbi dicit Inn. III. de quodā electo in Episcopum, quod licet ille non eminentis fuerit scientiæ, quia tamen conuenientis, non debet ab electione excludi. Innoc. in d. c. cum in cunctis.

Sextadecima. † Qui non habet scientiam saltem competentem vel sufficientem ad illud officium quod habet, peccat recipiendo illum ordinem: ita probatur 1. q. 1. c. non est putanda, in si. facit quod legitur, & not. ead. quæst. cap. si quis neque, & 8. q. 1. cap. illud. in si. Arch. in d. c. si in laicis, ex de gra. & qual. c. vlt.

- 24 Decima septima. Nullus, illiteratus debet promoueri in Episcopum, & si per aliquam subreptionem fuerit ordinatus, debet deponi, arg. dist. 38. ca. si in laicis. & dist. 23. cap. qui Episcopum, & 83. dist. cap. Florentinum. Vnde contra Prælatum non habentem scientiam scripturarum, inuehitur illud Esaiæ 56. Canes muti non valentes latrare, cap. sit rector, distinct. 43. Nam scientia literarum multum utilis est ad resistendum contradicentibus, scilicet hæreticis, & falsis Christianis malè viuentibus. Est enim quidam gladius, quo resistimus inimicis, & quasi quidam arcus, de quo sagittæ emittuntur acutæ, & quasi quidam clypeus, in quo tela ignea nequissimi diaboli excipimus, idest tentamenta eius, ne nobis noceant: propter quod reperimus, quòd sacra scriptura æquiparatur gladio, arcui, & clypeo. De primo dicitur Ephes. cap. 6. Gladius spiritus, quod est verbum Dei. De secundo dicitur in Ps. Sagittæ potentis, idest prædicatoris, & prælati acutæ. De tertio, in Canticis. Mille Clypei, idest mille sententiæ pendent ex ea, omnis armatura fortium.
- 25 Decima octaua. ¶ Sciëntia talis necessaria est in eo, qui ad ordines promoueri debet, qualis necessaria est executioni ordinis cuiuscunque, sicut sacerdos, in quantum est deputatus ad officium diuinum, tenetur scire tantum de Grammatica, quod sciat verba congruè proferre, & accentuare, & quòd intelligat saltem literaliter quæ legit. In quantum verò est minister sacramentorum, tenetur scire quæ sit debita materia; & quæ sit debita forma cuiuslibet sacramenti, & modum dispensandi ipsa sacramenta. In quantum verò est iudex animarum, & sacerdos, curatus, debet scire Canones pœnitentiales: & ita intelligitur tex. in c. quæ ipsis, dist. 88. Item scire quæ sacramenta debeat conferre, & quæ non potest. nam debet ministrare sacramentum baptismi, pœnitentiæ, & extremam vnctionem, non autem sacramentum confirmationis, & conferre

ordines; quia hoc spectat ad episcopum. Ideo debet scire librum sacramentorum continentem tractatum de sacramentis, & sacramentalibus, & alijs ecclesiæ officijs. Item lectionarium, vt sciat quid legi debeat in ecclesia. Item Antiphonarium continens Antiphonas, & Responsoria cantanda. Item baptisterium, & ea, quæ pertinent ad officium baptizandi. Computum quo ad dies, & mensures, & festa mobilia, & immobilia inuenienda. Canones pœnitentiales, vt diximus, & Homelias, idest scire exponere euangelium, quæ per anni circulum leguntur. Hæc habentur in d. cap. quæ ipsis. Si verò sacerdos est Doctor, tenetur scire saltem rudimenta fidei abundantis per dilectionem. Ex quibus patet, quod ¶ qui ordinatur nisi pro deuotione, vt missas celebret, sicut monachus, siue alij religiosi, nõ tenetur scire nisi primum illorum, quod diximus. Ita Turrescrem. in c. ignorantia, dist. 38. Pœna ¶ autem illiterati, qui ad sacros ordines fuerit promotus, cum in iure non sit statuta expressè, arbitrio iudicis relinquitur: quæ videtur esse conueniens, vt ab ordinibus suspendatur, donec sufficientiam tali ordini requisitam habuerit. Si verò omnino illiterato ultra prædictos ordines beneficium fuerit collatum, eo dignè priuari potest: quia collatio beneficij facta tali, non tenet, ut no. Franc. in c. fin. de temp. ordin. in 6. Innoc. & Ioan. Andr. in c. cum nostris, de concess. præb. æquiparat enim Innoc. ibi illiteratum mulieri, ac infanti.

28 Decimanona. Circa morum grauitatem, scilicet quales debeant esse ordinandi, docet Apost. 1. Timo. 3. Oportet episcopum esse irreprehensibilem, vnixoris virum, sobrium, prudentem, pudicum, ornatum, hospitem, doctorem non violentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum suæ domui bene præpositum, non neophitum. Et licet Apostolus istam regulam de episcopo posuerit, est etiam extendenda, ad alios ordinandos, dist. 81.

cap. Apostolus. & dist. 34. cap. cognoscimus. Igitur de vnoquoque capitulo huius regulæ sigillatim summarique aliqua dicamus, & quæ summariæ, cum in titulo de irregularitate, lib. 4. multa ad hanc materiam attinentia me dixisse recolā.

- 29 Vigesima. † Circa Bigamiam, præter ea, quæ diximus lib. 4. c. 27. num. 3 & 8. Sciendum est, quod ordinandus debet esse monogamus, id est vir vnius uxoris, à Monos, quod est vnum, vel solū, & gamos, id est coniugium. Non autem bigamus, qui dicitur à bis, & gamos, id est bis iteratus in mulierem, sicut & trigamus, id est ter iteratus. Quare autem bigamus arceatur † ab ordine, Turcæ in c. vnius, num. 4. dist. 26. assignat plures rationes. Vide etiam glossa 26. dist. in summa. Quartum prima est, propter defectum sacramenti, quia non est ibi sacramentum vnitatis, cum diuiserit carnem suam in plures, dist. 26. c. acutius. Secunda propter prærogatiuum ordinum, ea. dist. cap. vna. Item propter flagnum incontinentiæ, ex eo, quod de vna transit ad aliam, dicente Amb. Quo modo erit hortator castitatis, qui coniugia frequentauerit, d. c. vna.

Vigesima prima. Bigamus licet ad ordines promoueri nõ debeat, & si promotus fuerit ad maiores, dispensandus est à Papa. Si verò ad minores, per Episcopū: tamen † promotus characterem accipit, arg. dist. 50. c. quicumque poenitens. Nam bigamiæ non est annexa irregularitas de iure naturali, sed de iure positivo. Nec iterum est de essentialibus ordinis, quod non sit bigamus. Non tamen habebit Ordinis executionem, si sciat se esse bigamū, vel veritatem postea repertā, c. veniens de presb. non baptis.

- 32 Vigesima secunda. † Ordinandum iuxta Apost. sententiam oportet esse sobriū ut habetur in dist. 35. Quæ quidem sobrietas licet communiter sumendo possit habere locum in quacūque materia. Tamen specialiter sobrietas attenditur circa potum, non quemcunque, sed eū, qui sua fumositate natus est caput per-

turbare, sicut est vinum, & omne quod inebriare potest.

- 33 Vigesima tertia. † Licet sobrietas omnibus conueniat, specialiter tamen quibusdam personis. Et primo iuuenibus, quia in illis viget concupiscentia delectationis propter feruorem ætatis. Item mulieribus, quia in illis non est sufficiens robur mentis, ad hoc quod concupiscentijs resistent. Vnde vt recitat Valerius, lib. 2. c. 3. Mulieres apud Romanos antiquitus non bibebant vinum. Tertio, magis necessaria est in maioribus, & excellentioribus personis, quia apud tales personas, cum sint aliorum duces, & rectores, maximè vigere debet iudicium rationis, vinum autē immoderate sumptum præcipue impedit vsunt rationis. Hinc fenes, in quibus ratio debet vigere ad aliorum eruditionem, Apostolus dicit ad sobrietatem exhortandos, secundum illud Tit. cap. 3. fenes, vt sobrii sint. Hinc etiam Regibus qui per sapientiā debent populum gubernare, specialiter sobrietas indicitur. Proverb. 21. Nolite Regibus dare vinum. Hinc etiam † episcopis, & quibuslibet ecclesiæ ministris, qui mente deuota debent spiritualibus officijs insistere, sobrietas indicitur, d. dist. 35. à quibus. tum, quia ministros Dei decet mundiciam seruare, dist. 28. vsque 32. & Psal. 100. Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Vinolentia autem parit immundiciam: vnde Hieron. in d. 35. dicit. Venter mero æstuans, facile in libidines desumpat: tū etiam, quoniam ministros ecclesiæ decet iux. Apost. ornatos esse bonis moribus, quibus maximè obstat vinolentia, quæ omnium vitiorum fomes est. ead. dist. c. fin. Hinc Host. dicit, quod episcopus, presbyter, aut diaconus de seruiis ebrietati, si non desinat, deponitur, subdiaconus verò, vel inferior, communionem priuatur, allegat text. in cap. 1. ead. dist. inc. Tandem text. in c. à crapula, de vita & honest. cler. dicit, ab officio, & beneficio suspendendum.

- 35 Vigesima quarta. Oportet † etiam ordinandum

- ordinandum esse prudentem non solum literarum peritia, sacrarum, & secularium, in quatum expediunt ad salutem, veritiam secularium negotiorum dispositione: ita habetur in Sum. dist. 36. Et nota, quod licet prudentia proprie versetur circa agibulum negotia, cum sit virtus intellectiva, tamen hic largè accipitur pro notitia sacrarum litterarum, quam debent habere sacerdotes, & hoc ad subditorum animas informandas, d. dist. cap. 2. §. ecce. & §. si quis vult. Ideo ordinandus debet habere scientiam competentem ad suum officii executionem, de elec. cap. cum nobis olim. Item scientiam secularium scripturarum, distin. 37. §. cur ergo, & c. turbat. Ideo statutum est, vt in qualibet ecclesia cathedrali habeatur magister liberalium artium, c. 1. & c. quia nonnullis, de magist.
- 36 **Quor** ¶ autem sint artes liberales, vide Turrecr. in c. Episcopus, dist. 37. vbi dicit, quod sunt septem, scilicet Grammatica. Disciplina disputationis, i. Logica ad omnia genera questionum, quæ in literis sunt penetranda, & dissoluenda, tria autem sunt in disputatione cauenda: scilicet libido rixandi, intentio decipiendi, & pre. eminentia superandi ad uersarium. Item Rethorica quæ propter venustatem multum utilis est. Rursum Arimethica. Deinde Musica. Item Astrologia, atque Geometria. & concludit, quod studium harum liberalium artium sit vile ad Theologiam addiscendam.
- 37 **dam.** Leges verò ¶ & philosophiam clerici possunt audire, dummodo non causa voluptatis, vel cupiditatis, arg. dist. 37. c. 1. & c. legimus, & c. vno. Nisi sint monachi, vel regulares, vel sacerdotes, vel habentes personatus, idest dignitates, vel Decanatum, Archidiaconatum, vel nisi sint habentes plebanatum, qui si audierint, nisi infra spacium duorum mensium ab audiendo desiterint, ipso iure sunt excommunicati, extra, ne cle. vel monac. c. super specula. Debet etiam ordinandus habere notitiam secularium negotiorum, quia non tantum spiritua-
- lla, sed etiam temporalia subditis, & necessitatem patietibus debet ministrare, dist. 29. per totum, & dist. 76. c. statrem.
- 38 Debet etiã ordinandus esse pudicus, scilicet, ¶ vt moribus, & verbis pudore suum indefinenter ostendat. Item ornatus & interius virtutibus, & exterius bonis operibus, vt sit & in cibus, & potu temperatus, in cõuersatione honestus, in incessu maturus, cõpositio enim corporis compositionem indicat mentis, distin. 42. cap. 1. & vlt. in oratione, & lectione assiduus, in habitu regulatus, scilicet secundum ea, quæ habentur in cap. clerici officia, de vita & honeste cler. Item in vestibus, & cibus cum alijs conformis, d. c. 1.
- 39 **Vigesima quinta.** ¶ Ordinandum est oportet esse hospitalem, dist. 42. Hospitalitatem, quia vt dicit Hieron. Domus clericorum debet esse communes; 16. q. 1. cap. quantum. Et hospitalitatem hortari non poterit, qui domum suam pauperibus claudit, 41. dist. §. 1. Non tamen tenetur ad hospitalitatem violètam: imo ab illa est immunis, l. 1. C. de episco. & cler. in fi. c. 1. de immun. eccles. sed tantum ad charitatuam, vt hospitali Prædicatores, & Prælatos, si tamen sint noti, & cogniti. Item ad hospitalitatem, quæ fit pro corporis sustentatione, quæ omnibus faciendâ est, si sic fieri potest, quæ quidem hospitalitas quantum sit laudabilis, demonstratur per Turrecr. in cap. 1. distin. 42. vide etiam distin. 86. cap. non satis.
- 40 **Vigesima sexta.** ¶ Debet etiam ordinandus gratiam docendi habere, di. 43. Quæ quidem consistit in corripiendo, & predicando. Qualis autem se habere quis debeat in corrigendo, diximus in nostris Decis. lib. 3. num. 127. Circa ve-
- 41 **rò prædicationem,** ¶ debet esse prædicator interius charitate ardès, exterius vita lucens, scientia sufficiens, & habere actum prædicandi. Vbi consideranda est primo in actu prædicandi temporis oportunitas. Secundo loci honestas, vt prædicetur in locis publicis, & honestis,

stis, non in priuatis, ne suspicio nascatur, & ex hoc hæresis, dist. 30. ca. si quis. Tertio auditorum, & dicendorum qualitas, vt sapientibus alta, simplicibus plana dicantur, 18. q. 3. c. inter cætera.

42 Vigesima septima. Oportet ¶ etiam ordinandum non percussorem esse, sed modestum, dist. 45. & c. fin. percussor vero dicitur dupliciter. & primo ille, qui nullo iure sibi subditum verberat, etiã leuiter, & etiam subditos, sed crudeliter. Item ille, qui sermone inutili conscientiam perecutit infirmorum. cap. fin. dist. 45. qui percussor alibi dicitur homi cida, de pœnit. dist. 1. ca. noli. Et dicitur sermo inutilis, iuasio mala, & praua, vel bona iuasio, sed indiscreta, & inordinata, c. 1. dist. 43.

43 Vigesima octaua. Oportet ¶ præterea, ordinandum non esse litigiosum, quia cum talis alijs ad discordiam prouocet, discordes ad contordiam trahere non possit, quod tamen ex officio facere debet, 90. dist. c. 1. per totum. Ideo autem litigiosus prohibetur litigare, quia litigiosus esse solet adulator, proditor, detractor, infamator, maledicens, iniuriens, scurrilis; ad iniuriam propriam viciscendam facilis, vt probatur per totam dist. 46. Quibus verò ex causis litigium proueniat, vide Turrece.

44 dist. 46. nu. 3. Item oportet ¶ cum non esse cupidum: quia radix omnium malorum cupiditas est, 1. ad Timot. 6. & dist. 47. c. bonorum. Cupiditas autem triplex est: nam alia est honoris, & dignitatis; alia est temporalis gloriæ, alia est pecuniæ, siue temporalis substantiæ. Siue consistat in pertinacia retinendi, siue in sollicitudine acquirèdi vltra quã

45 debeat etiam illicitè. Hæc autem ¶ cupiditas quandoque certis argumentisprehenditur, quandoque solum præsumptionibus innotescit. Signa certã, quæ quis est cupidus, sunt, cum quis vsuris, furtis, rapinis, lucris temporalibus inhæat, atque inuigilat. Et in his vel in alijs eorum deprehensus, & ordinãdus epellitur, & ordinatus deijcitur, dist.

47. c. 1. & 2. Præsumptiones verò quod quis cupidus est, sunt, si quem videris debilem in spiritualibus, fortem in temporalibus, & pro his scilicet spiritualibus nec modicum laborem sustinere, sed pro temporalibus acquirendis, vel retinendis assidue vltra modum fatigari. Si quem etiam videris superflua retinere, opera misericordiarum non frequentare, præsumitur quod sit cupidus, & pro his repellitur ordinandus, vt dist. 75. Arch.

46 Vigesima nona. Ordinandus ¶ non debet esse Neophitus, idest nouellus in fide, à neos, quod est nouum, & pitos, quod est fides. Vnde Neophitus nouus, siue nouellus in fide, vel nuper renatus. Arch. in dist. 48. Et nouitas ista intelligenda est de propinqua nouitate temporis, vnde dicitur in tex. 48. dist. Qui heri erat, idest paruo tempore ante Catechumini, hodie non fiat Episcopus. Et qui heri erat in theatro, hodie non sedeat in ecclesia, scilicet tanquam prælatus. Et qui vespere erat in Circo, idest in loco, vbi siebant Indi Circenses, vt 2. q. 3. c. cum apud, hodie non fiat minister altaris. Et hoc vt Neophiti regulariter ¶ non promoueantur, duplici ex causa fuit institutum. Prima est: quam

47 assignat Apost. 1. Tim. 3. Ne elatus in superbia, putans quod religio Christiana plurimum eo egeret, incidat in ruinam diaboli, dist. 46. c. quoniam. Secunda est: quia nondum sunt experti statum ecclesiæ, vel religionis, & ideo nesciunt esse graues, & se contempnere pro diuersitate personarum sibi subditarum, dist. 48. c. sicut olim. Est ¶ tamen adnotandum, quod licet generaliter tales ordinari prohibeantur, tamen si quis Neophitus talis fuerit, vt merito suæ perfectionis clericalem vitam transcendat, tunc à sacris ordinibus, & episcopatu non prohibetur, sicut patet in illis sanctis viris Ambrosio, Seuero, & Nicolao, qui electi fuerunt ad dignitatem episcopalem ex diuina electione. Nam Ambrosius ex laico effectus est

Episcopus B. Seuerus ex lanificio assumptus est in Archiepiscopum, & insedit columba super caput. Sic de Nicolao reuelatum fuit cuidam episcopo, vt patet ex legenda. dist. 61. c. statumus, §. 1.

49 Trigesima. † Pariter clericus secularis quantumcumque sit humilis, & instructus in regula monachali, uel alia, non potest eligi in Abbatem, uel Rectorem ecclesie regularis, nisi sit professus, & expertus asperitatem regulæ, ext. de elect. c. cum causam, & 19. q. 3. c. monasterijs. Imo si qui regularem ordinem professi non sunt, in Abbates assumpti fuerint debent sublato appellationis obstaculo renoueri, ext. de elec. c. cum causam, & c. sicut olim. Multa alia essent à nobis dicenda, quæ habentur in nostris Decisio. lib. 4. c. 37. scilicet de ordinatis, qui carent executione, vt ibi fere per totum. & infra in tertio libro.

S V M M A R I V M.

- 1 Matrimonium duplex, spirituale, & corporale, & primum qualiter contrahatur.
- 2 Similitudo, & dissimilitudo inter utrumque.
- 3 Ecclesie duas, in quibus casibus quis licite possit habere.
- 4 Matrimonij definitio, & sex, quæ ex ea colliguntur.
- 5 Matrimonium pluribus nominibus appellatur.
- 6 Matrimonij varia etymologia.
- 7 Matrimonij institutio duplex.
- 8 Matrimonium triplex.
- 9 Ad matrimonium quæ necessaria, & præcipuus consensus, nu. seq.
- 10 Matrimonium inter muros esse potest. & quæ ibi eo consideranda.
- 11 Matrimonij causa, quæ.
- 12 Matrimonium multas habet prærogatiuas, & multa specialia, nu. seq.
- 13 Ad matrimonij validitatem tria requiruntur.
- 14 In matrimonio sacramentum principalis est, quam fides, uel proles.

- 17 Matrimonium non est sine sacramento.
- 18 Qui post contractum matrimonium mutauit animum seruandi bona matrimonij, an illud teneat.
- 19 Intentio non seruandi fidem an vitiet matrimonium.
- 20 Intentio nunquam exigendi debitum an illud vitiet.
- 21 Et quid de intentione ducendi aliam uxorem.
- 22 Matrimonij multa causa inductiua esse possunt.
- 23 Matrimonium inter infideles soluitur, si vnus ex eis conuertitur, quod secus est de hæreticis, nu. seq.
- 24 Catholicus ex præcepto debet recedere ab hæretico notorio perseverante.
- 25 Matrimonium in gradibus prohibitis per infideles contractum soluitur, si conuertatur ad fidem.
- 26 Matrimonium inter fidelem, & infidelem esse non potest.
- 27 Consensus deficiente interiore non tenet matrimonium quo ad Deum.
- 28 Consensus multiplex. & qualis, nu. 34.
- 29 Consensus non omnino facit matrimonium, sed tantum illius, qui habet usum rationis.
- 30 Consensus mutuus requiritur ad matrimonium contrahendum.
- 31 Matrimonium contrahi potest per procuratorem.
- 32 Qui super hoc debet habere speciale mandatum.
- 33 Consensus in matrimonio debet esse liber.
- 34 Matrimonium metu contractum in duobus casibus ratificatur per copulam in eodem sequentem. Et copula quos effectus pariat, nu. 55.
- 35 Reclamatio quod matrimonium fuerit metu contractum coram quibus fieri debeat.
- 36 Protestatio, quod omnia, quæ faciet, non facit animo contrahendi matrimonium, an matrimonium excludat, si verba proferat ad illud contrahendum.
- 37 Matrimonium, ut filius contrahat, potest cogere non potest.
- 38 Matrimonia, uel sponsalia à parentibus pro

- pro filiis contracta an filios obligent ad contrahendum, nu. seq. & 42.
- 43 Filius obligatur in multis casibus ad matrimonia contracta a parentibus.
- 44 Matrimonium contractum patre cogente quando valeat.
- 45 Matrimonium si filia absque licentia patris contrahat, an pater eam dotabit.
- 46 Filia quando nubens indigno teneatur dotari a patre.
- 47 Indignus ad matrimonium contrahendum quis dicatur.
- 48 Nuptia secunda an debeant benedici. & sequens.
- 50 Nuptia non benedicuntur proprie, sed ipsa persone.
- 51 Matrimonium non debet contrahi ante tempus discretionis.
- 52 Copula inducit matrimonium, si fiat cum conditione, si virginem inuenero, licet non sit virgo.
- 53 Sponsalia contrahens cum aliqua, si carnaliter cognosci permittat, secuta copula presumitur pro matrimonio.
- 54 Copula sequens an transeat in matrimonium; & quid si protestatio intercesserit, nu. 56.
- 57 Protestatio non tollitur, quando metus esset cadens in constantem virum in copulam.
- 58 Sponsus non est cogendus ducere sponsam in futurum in quinque casibus.
- 59 Sponsaliorum dua sunt species.
- 60 Annulus in femina quid significet, & quare detur. & in quarto digito.
- 61 Sponsalia de futuro quinque modis contrahuntur, & 12. dissoluntur, nu. 63. & sponsalia unde dicantur, nu. 62.
- 64 Matrimonium contrahi potest solo voto continentie.
- 65 Mulier habet ius petendi debitum, & e contra. fallit in casibus.
- 66 Maritus, & uxor ad paria indicantur.
- 67 Actus coniugalis potest ad multa ordinari, & seq.
- 69 Coniugum alter an uonere possit, quod debitum non petat.
- 70 Matrimonij vinculum duplex.
- 71 Matrimonium consummatum an dissoluatur

- si sponsa sit mantellata, vel per vitam heremiticam, aut per ordinem sacrum, cum duobus seq.
- 74 Sententiam diuortij si constat non esse legitime latam, an illa restituat virum uxori repetenti, si ille sit factus sacerdos.
- 75 Coniugum vno ad religionem transeunte vel ad ordinem sacrum, alter in multis casibus potest renouare.
- 76 Coniugatus post copulam in multis casibus promoueri ad sacros ordines non potest.
- 77 Professio facta à coniuge altero infcio in duobus casibus tenet, & in multis minime, nu. seq.
- 79 Matrimonium an sit consummatum, si non sit facta seminum commixtio.
- 80 Matrimonium à religioso, & in sacris contractum an sit nullum, & sit excommunicatio. Sed quid si contraxit, & non consummauit, nu. seq.
- 82 Matrimonium per mulierem contractum qua machinata est mortè maris cum occidere mariti, an sit nullum.
- 83 Ratibabitio ut delictis vi retrotrahatur, tria necessaria sunt.
- 84 Adulterium causa est ut maritus dimittat uxorem quo ad iborum, nisi in casibus. & nu. seq. & 86.
- 87 Iniriā facilius Deus dimittit, quam homo.
- 88 Adultera potest accensari à marito, nisi in casibus.
- 89 Fornicarius videns suum consanguineum velle nubere cum qua peccauit, an teneatur illi reuelare.

De Matrimonij Sacramento.
Cap. XII.

T reipsam altius repetamus, hæc sunt à nobis breuiter exploranda. Primum, quotuplex est matrimonium. Secundum, quidnam sit, curque matrimonium potius, quam patrimonium appelletur. Tertium, de eius institutione. Quartum, quotuplex matrimonium carnale. Quintum,

tum, quæ matrimonio sint necessaria, quæ attendenda. Quis finis esse debeat, & cause multiplices ipsius matrimonij. Quotplex sit bonum. Eius impedimēta. Postremò quas prærogativas habeat matrimonij sacramentum, & specialia. Circa primum sciendum est, qd duplex est matrimonium: ¶ videlicet spirituale, & carnale, 27. q. 2. c. cum societas. Spirituale contrahitur inter Prelatum Ecclesiam, & eius ecclesiam, 7. q. 1. cap. sicut vir. Item inter Christum, & animam, 27. q. 1. cap. quæ Christo, & cap. nuptiarum. An verò æquiparetur matrimonium ¶ spirituale, & corporale? Dic, quòd in multis conuenit, & in multis differt. Conuenit enim in hoc: nam sicut vir non debet dimittere vxorem, sic nec Episcopus ecclesiam, d. c. sicut. Et sicut vir docet, & regit vxorem, sic episcopus debet docere, & regere ecclesiam. Item in hoc: quia sicut vir diligit vxorem, ita Episcopus debet amare, & diligere ecclesiam. Item, quia sicut vxor non debet dimittere virum, vel illo viuente alij copulari, & si eum dimiserit, debet ei reconciliari, vel manere innupta: sic & ecclesia non debet dimittere Episcopum, vel illo viuo alteri copulari, & si eum dimittit, debet ei reconciliari, vel manere innupta. Item sicut vxor debet subesse, & obedire viro, & eum diligere, sic & ecclesia debet facere episcopo. Est autem dissimilitudo in hoc: quia de iure communi potest quis habere duas ecclesias intitulatas, quando ecclesie essent ita tenues, vt neutra per se sufficeret ad sustentationem, 10. q. 3. capit. vno, de acta. & qual. c. eam te, extra, de relig. domib. c. qui. Quod non est in matrimonio carnali, extr. de diuor. c. gaudemus. Pariter potest ¶ quis habere duas ecclesias, quando vna pendet ex altera. d. cap. eam te. Item propter raritatem clericorum. 21. quæstio. 1. cap. clericus. in fine. vel si haberet vnam intitulatam, & alteram commendatam. 21. quæstio. 1. cap. qui plures. Turrecrem. in cap. sanctorum, nu. 33. dist. 70. Est etiam dissimilitudo, quia ec-

clesia Episcopo remoto propter crimē, licitè cum alio contrahit, dist. 50. c. postquam, quod non est in matrimonio carnali, d. cap. sicut vir. Item licet ecclesia viuente Episcopo, & non remoto, non possit accipere alium Episcopum, d. cap. sicut vir. Potest tamen accipere coadiutorem suo Episcopo. Sed nunquam ille coadiutor consecrabitur in Episcopum illo viuente, & non remoto, vel non renunciante, arg. tex. in d. capit. sicut. & cap. quamuis, & cap. petisti, 7. q. 1. Turrecrem. in d. cap. sicut. Item quia matrimonium carnale est sacramentum, spirituale non, vt per Gemin. in §. porro, cap. si quis iusto, de electione in 6. Item quia matrimonium carnale non potest post consummationem dissolui à Papa etiam de consensu coniugum, spirituale autem sic, vt not. in gl. 1. c. 2. de translat. Episcopi. Ratio autem quare dissolui nō possit matrimonium consummatum ponitur per Henr. Boich. in cap. tuas, de spons. duo. Item quia carnale matrimonium, quod solus consensus verbis expressus inducit, extr. de spons. c. cum locum, & cap. tuæ, facilius constituitur, quàm spirituale, vbi multæ solennitates præcedunt, lo. And. in cap. 2. num. 3. de trans. Episcopi. Item quia in casu carnale dissoluitur altero solo volente, de eo, qui dux. in matr. quam pollu. c. 2. Item altero ex infidelibus veniente ad religionem, de diuor. cap. quanto. Sed non constituitur nisi vtriusque consensu. Itē quia carnale semper dissoluitur per mortem, authen. de nupt. §. deinceps, col. 4. sed non soluitur spirituale in ser Episcopum, & ecclesiam, quæ vnica est, cuius pars hic inferius militat, pars vero superius triumphat. 40. dist. cap. ante omnia. Item spirituale fortius imprimitur, & operatur, quia per consecrationem imprimitur character in anima, qui nunquam deletur, sed multiplicatur gratia, quod non est in corporali, de fact. v. nct. cap. vnic. Item quia spirituale fortiora copulat non solum corpora, sed animas, non solum duos, sed plures, 12. quæstio.

quæst. 1. c. precipimus. Hæc Io. And. & Zabar. in d. cap. 2. de trans. Episc. Circa secundum sciendum est secundum Innoc. in cap. ad auocentiam, extra, de spons. Matrimonium est ꝑ viri, & mulieris coniunctio, indiuiduum vite consuetudinem retinens. 27. q. 2. §. 1. Institut. de par. huius §. nuptiæ, Magist. sentent. dist. 27. h. 4. Ex qua definitione plura colliguntur: & primum, quod in hac definitione tangitur essentia matrimonij, quæ est coniunctio. Determinatur subiectum, viri, & vxoris: quia coniunctio debet fieri secundum Canonés inter personas legitimas: ponit etiam virtutem huius coniunctionis, id est indissolubilitatem, in hoc, quod dicit, indiuiduam vite, & c. Hinc fit, quod cum inseparabilis sit essentialis matrimonio, consensus ad tempus non facit matrimonium, 33. q. 2. cap. solet queri, de condit. appof. cap. fin. Non enim potest quis contrahere matrimonium ad tempus, sed an Papa possit dispensare, quod aliquis contrahat ad tempus, not. Ioan. And. in reg. actus. dicens, nol. ponere os ad cælum, disputando de potentia Papæ, 21. dist. can. tantum, & licet non soluat, dicit tamen quibusdã videri, quod valet dispensatio secundum quod nec vnus vir plures vxores, nec vna vxor plures viros eodem tempore potest habere: Nam ab origine mundi vnica mulier vnico viro legitur instituta; Genes. 1. cap. 2. & cap. gaudeamus, de diuor. Hinc dicitur viri, & mulieris, non virorum, & mulierum, & nec viri & mulierum. Tertium, dum dicitur coniunctio. Colligitur, quod coniunctio animorum, & non coniunctio corporum facit matrimonium: Vnde nuptias non concubitus, sed consensus facit. Hinc est, quod si aliqui coniungantur, non erit coniugium. Non enim defloratio virginittatis facit coniugium, sed pactio coniugalitatis, id est consensus de presenti, cap. cum initiatur, 27. q. 2. Quartum, quia non potest esse matrimonium nisi in dispari sexu. Coniun-

ctio enim masculi cum masculo, vel femina cum femina, non est matrimonium. Ideo dicitur viri, & mulieris. Ita gl. in dicto §. 1. vers. viri, & mulieris. Quintum, colligitur quod coniunctio fornicaria, vel incestuosa non est matrimonium, sed debet esse secundum iura viri, & mulieris legitime. Sextum, ex verbo indiuiduam, colligitur, quod neuter potest absque consensu alterius continentiam profuturi, vel orationi vacare, nec se alteri copulare, sed sibi inuicem mutuam fidem seruare, & debiti redditione petere debet. Et hoc intellige de matrimonio cõsumato per copulam carnalem: quia ante consummationem bene potest alter altero inuito, & in seculo remanente, religionem intrare, & continentiam prohereri, c. verum, cap. ex publico, de conuers. conu. ca. commissum, de spons. Quod verum est, etiam si matrimonium sit contractum per verba de presenti, modo non sit cõsumatum per copulam carnalem, vt in præallegatis iuribus. Si verò sit matrimonium consummatum, debent inseparabiliter viuere, quousque legitimum interueniat diuortium, vel iudicio ecclesie, vel propria voluntate, scilicet cum pari consensu vouerint castitatem, & à mutua seruitute se absolunt, 33. q. 5. cap. quod deo. Item intellige de matrimonio fidelium, quia matrimonium infidelium potest separari, sum. Confess. lib. 3. titu. 2. quæstio. 1. Denominatur quidem matrimonium pluribus ꝑ nominibus. Et quidem conuenienter. Nam in matrimonio tria quidem essentia, & sic vocatur coniugium, quasi commune iugum: nam mutuum est vinculum, & mutua potestas, secundum Isidor. Secundo, in matrimonio est consideranda causa, quæ est responsio, & secundum hoc vocantur nuptiæ, quia in ipsa solemnitate desponsationis, quam matrimonium perhibetur, capita nubentium velantur. Tertio est considerandus effectus, & fructus matrimo-

trimonij, qui est proles, & ita vocatur
 matrimonium, quia mulier non debet
 ad aliud nubere, nisi vt fit mater. Vbi
 6 nota, quòd matrimonium ¶ habet plu-
 res etimologias secundum nomen ma-
 tris, vt dicit S. Thom. Nam vno modo
 dicitur matrimonium, quasi matris mu-
 nium, id est officium, quia fœminis ma-
 ximè incumbit officium educandæ pro-
 lis. Est enim matri filius ante partum
 onerosus, in partu dolorosus, & post
 partum laboriosus, cum etiam post par-
 tum vsque ad triennium consumatum
 infans magis indigeat materno solatio,
 quam paterno, iux. not. in cap. ex litte-
 ris, de conuers. infidel. l. nec filiz, C. de
 patria potesta. optima glos. in capit. cum
 haberet, de eo, qui duxit in matrimo-
 nium nisi mater esset infidelis. dicto cap. ex lit-
 teris. Secundo dicitur matrimonium,
 quasi matrem monens, ne uirum relin-
 quat, alteri adhærens. Tertio dicitur
 matrimonium à matre, & nato quia
 per matrimonium aliqua efficitur ma-
 ter nati. Coniugij autem institutio du-
 7 plex ¶ est. Prima facta est in Paradiso,
 vt esset immaculatus thorus, & hono-
 rables nuptiæ, ex quibus sine ardore
 conciperent, sine dolore parerent. Et ta-
 lis institutio fuit ante peccatum: quia
 nisi homo peccasset, ita sine ardore, &
 pruritu esset genitalium coniunctio, si-
 cut est aliorum membrorum applicatio
 digiti cum digito. Secunda post pecca-
 tum in remedium facta propter illicitum
 morum coercendum. ita tex. in ca.
 sicut non omnis, 32. quæst. 2. Prima in-
 stitutio ordinata fuit ad procreationem
 proles, quæ erat necessaria etiam pecca-
 to non existente, secundum quam in-
 stitutionem conuenit sibi, quòd fit in
 officium naturæ. Secunda, vt infirmitas
 prona in ruina turpitudinis, honestate
 exciperetur coniugij, & hæc institutio
 fuit facta extra Paradisum tempore
 legis naturæ. d. cap. sicut, secundum
 autem determinationem personarum
 institutionem habuit in lege Moyfi, se-
 cundum autem, quòd repræsentat mi-

nisterium coniunctionis Christi, & ec-
 clesiz, institutionem habuit in noua le-
 ge. Et secundum hoc sacramentum est
 nouæ legis, cap. 3. ad Ephes. Sacramen-
 tum hoc magnum est, & capit. gaude-
 mus, de diuor. & sessio. 24. cap. 1. & ca-
 no. 1. vbi institutum fuit à Christo Do-
 mino. Quantum autem ad alias ciui-
 litates, quæ ex matrimonio consequun-
 tur, sicut est amicitia, & mutuum obse-
 quium sibi à coniugibus impensum, ha-
 bet institutionem in lege ciuili, ita Tur-
 recem. 27. quæst. 1. cap. quidam votum.
 Matrimonium verò triplex est: quia a-
 8 liud est legitimum, & non ¶ ratum, a-
 liud ratum, & non legitimum, aliud
 legitimum, & ratum, cap. final. §. 1. 28.
 quæst. 1. Legitimum matrimonium est,
 quod legali constitutione, vel prouin-
 ciæ moribus contrahitur, hoc est apud
 infideles, licet non sit ratum, quia disso-
 lubile est, dato enim libello repudij li-
 cet eis recedere ab inuicem, & alijs co-
 pulari lege fori, & non lege poli, quam
 non sequuntur, d. c. si. vel dissolubile est
 altero infidelium ad fidem conuerso.
 Ratum matrimonium apud fideles est,
 quando sine solemnitate solo affectu cõ-
 trahitur, quorum matrimonium femel
 initum vltcrius solui non potest, d. c. si.
 §. seq. Legitimum, & ratum est, quan-
 do vxor à parentibus traditur spon-
 so, dotatur, & à sacerdotere benedicitur,
 & mutuo consensu perficitur, d. cap. si.
 30. quæst. 5. per totum, vsque ad c. nul-
 lum. Ad matrimoniũ verò multa sunt
 9 necessaria. Consensus: ¶ quod fit pu-
 bes, & ad coeundum potens, glos. sing.
 30. quæst. 2. in sum. 219. 33. quæst. 1. c. 1.
 nam non potest videri nupta, quæ vi-
 rum pati non potest, & quando dies leg-
 ced. l. vlt. Si tamen ante ætatem illana
 coire possunt, teneret matrimonium,
 extr. de despon. impub. c. puberes, & c.
 de illis. vbi in d. cap. puberes describitur
 ætas, quæ necessaria est, in masculo, scã
 licet 14. annorum, & in fœmina 12. Est
 etiam tex. in cap. ex litteris, in cap. atte-
 stationes, & in cap. fin. Verum vt dixi,

si non sit pubes, & tñ generare iā possit, & femina sit viripotens, quia in talibus malitia supplet ætatē, matrimoniu licitū contrahitur inter eos, d. c. de illis, c. cōtinebatur, de despon. impub. Vñ vt refert gl. 20. q. 1. in sum. Greg. narrat in Dialogo, de puero nouē annorum, qui impregnauit nutricem suā. Hiero. et in Epist. ad Vitalē de Salomone, & Acha refert, q̄ in 11. siue 10. anno legantur filios generasse. Hinc Zabar. in suo conf. 4. cōsuluī validū fuisse matrimonium cōtractū ab Antonio ætatis annorū 13, & mēsum 10. cum Lagia ætatis 11. annorum, & sex mēsum, si vterq; erat per corpulentia, & magnitudinē personarū aptus ad matrimonium cōsumandum, per tex. in d. c. de illis, & cōtinebatur, vbi in d. c. de illis patet, q̄ vt validū sit matrimonium, sufficit q̄ potuerint copula carnalī cōiungi, licet illa nō interuenerit, ita Inn. & D. Ioan. And. ibi. Vñ licet Lagia contraxerit secūndū matrimonium facta pubes, & consumauerit matrimoniu cum illo, nō scēdum, sed primū erit validum, quāuis in primo non interuenerit cōsumatio per copulā, vt sunt casus clari in c. r. ver. si autē, & c. licet, & c. si de spō. duorum. Cō-

10. sensus verō oīnd in matrimonio ꝑ necessarius est, cum sit de substantia, c. cū apud, de spons. Rursum expressio consensūs de p̄senti pariter necessarius est, cum sit de forma matrimonij, iux. not. in c. tua nos, circa fi. de spons. dū dicit. Cū in eo nec substantia coniugalis cōtractus, nec forma cōtrahendi cōiugij valeat inueniri. Requiritur et̄ norma in matrimonio, quæ est de bene esse, & dē cōsuetudo, mos, vel ritus prouinciarij, siue gentium, iux. not. in c. 1. de spons. Igitur si vieriur substantia, vel forma; nihil agit, et̄ si seruetur tertium. s. cōsuetudo regionū, si aut vicietur tertiu, & seruata sūt duo p̄cedētia, nihil obest ad veritatem matrimonij, quia solus consensus facit matrimonium, 27. q. 2. c. sufficit. Verba tñ sunt necessaria ad p̄bationē matrimonij, siue nurus, siue si-

gna consēsum exprimentia, vt in c. tua fraternitati, & in c. cū apostolicę, de spō. Et intellige nutum, vel signa, eo quod

11. est etiam inter ꝑ mutos, vel inter mutum, & surdum, vel ecōtra, vel eodemō per euidentia signa consēsus mutuus exprimatur, d. c. cū apostolicę, & c. tuę, & l. mutus, ff. de iu. dot. Attendenda autē sunt multa in matrimonio. Primū, q̄ sine dote si pōt haberi, non debet contrahi matrimonium, 30. q. 5. c. nullum sine dote, sed hoc est de consilio iux. gl. ibi. Secundum, quod clandestinē non cōtrahatur, & licet in foro cōscientiæ liget, in iudicio tñ ecclēsię ꝑ infecto h̄f, 30. q. 5. per totū, Trid. sess. 24. c. 1. de ref. matr. Tertium, quod matrimonium non pōt contrahi ad t̄ps, 32. q. 2. c. solet quæri, & c. seq. Quartū, quod à Septuagesima vsq; ad octauā Paschæ, & trib. hebdomadis ante festū Io. Baptistę, & ab aduētū Dñi matrimonia non debēt solemniter cōtrahi, 33. q. 4. c. non oportet. vide de hac re Conc. Trid. quod adduximus in nostris Decisionibus. c. 85. nu. 27. Quintum, quod in matrimonio constituto, certus tēporibus debent à coitu abstinere, videlicet tpe cōiōnis 33. q. 4. cap. 1. sed hoc est de consilio, cum tm̄ pro mortali abstinendum sit à corpore Christi, de consec. dist. 2. c. quotidie, & c. & si non sunt. Ita gl. in d. c. 1. Item in die Natiuitatis Christi, & in alijs festiuis dieb. 33. q. 4. c. quotiescunq;. Item in tempore ieiuniorum, 33. q. 4. c. si causa, cum duobus seq. Item tempore conceptus, & ablactationis pueri, 5. dist. c. ad eius. Item tempore menstruorum. Sed hæc omnia sunt de consilio, ea ratione, qua supra diximus, cum tantum pro mortali. &c. Causæ autem matrimonij

12. quędam ꝑ sunt, per quas cōtrahitur matrimoniu, vt spōtalia, & cōsentus. Quędam propter quas, & ex his quędā sunt principales, vt intentio suscipiendi prolem, 32. q. 2. c. pudor, vel vitanda fornicationis, 32. q. 2. cap. sicut, §. seq. & cap. quicquid. Alię secundarię, quę sunt multę, vt pulchritudo semine, diuitiæ,

Amicitie, amicorum copia, pacis reformatio. Bona verò matrimonij sūt tria, Fides, Proles, Sacramentum, c. omne, 27. q. 2. Sed impedimenta matrimonij que sūt, adnotauimus in nostris Decif. li. 2. c. 85. Hęc gl. not. 27. q. 1. in summa. sed modo ad Decisiones deueniamus.

13 Prima. Matrimonium multas hēt pre- rogatiuas, † & multa specialia. Et prima, quia matrimoniu fuit institutum à Deo, & in Paradiso, & in statu innocētię, vt clarē asserit Bonif. VIII. in c. 1. de voto, in 6. dicens Matrimonij verò vinculum ab ipso ecclesię (rerum oim cōditum ipsum in Paradiso, & in statu innocentie instituentē) vnionē, & indissolubilitatē accepit. Secunda, sacramentū matrimonij secundū Hoff. hēt præminentia ratione status, quia institutum fuit ante peccatū, de quo ē dictum est, & est gl. in d. c. vnic. Tertia, secundum eundem ratione loci, quia in Paradiso. Quarta, rōne tps, quia ab initio mūdi. Gen. 2. Dixit quoq; Deus, non est bonū vř; sibi. Ex quo patet, qđ sacramētum, & ordo matrimonij oē sacramentū, & ordinem præcellit antiquitate, & ided lōgissima præscriptioe fulget. Quinta, ratione significatiōis. Et ided hac rōne hoc sacramentum dicitur ceteris excellentius, 27. q. 2. c. cum societas, c. debitum, de bigamis. Sexta, quia Deus primas nuptias in Paradiso ordinauit, Gene. 2. Crescite, & multiplicamini, & replete terrā, & verbo cōfirmavit, secundū illud Matt. 19. Quos Deus coniunxit, homo nō sepat, præsentia decorare voluit, atq; miraculo illustrare: initiū vtiq; signorū Dñi in Chana Galilæę, vt nos diximus diffusē in nostris ser. in dom. infra oct. Epiphanię ser. vni. Septima, quia ecclesia solēni, & excellenti benedictione nuptias, & matrimonia benedicit, cum cōiugibus iuxta altare ad missam in p'sentia dñici corporis existētib, cōfessis, & absolutis, ac deuotē in sinceritate fidei postulātib. corpus Dñi administrat, 30. q. 3. c. aliter, ibi, & suo tpe sacerdotaliter, vt mos est cū precib.

& orationibus, vel oblationibus à facer dote benedicatur accedit, 31. dist. c. seriatim. ibi, vxorem ducere, & 23. dist. c. fi.

14 Secunda. † Matrimonium hēt multa specialia. Et primum, quia cōfessio coniugū nō præiudicat matrimonio cōtrahendo in foro fori quo ad totalē separationē, nisi aliud adminiculum interueniat, c. 1. de eo, qui cogn. confan. v. x. suę. Et rō est: quia si cōfessio coniugū staretur cōtra matrimoniū, quoad totalem separationē p' sniam diuortij, coniuges, quorū vnus alteri displiceret, c. quantē, de diuor. in fi. possēt inter se colludere; & ad cōstitendū contra matrimoniū faciliē proficere, d. c. 1. Secundū, statum cōfessionis coniugū pro matrimonio, & p' iudicat cōstitenti, 30. q. vlt. c. si quis diuini, §. his ita, 31. q. 2. c. Lotharius, c. 1. de clandest. despō. Tertium, quia simplex votum nō dirimit matrimoniū præcedēs ipsum votum, imò nec cōtrahendum, qui si de facto cōtrahat, tenet, nec dirimitur contractū, c. rursum, qui cler. vel vou. quia simplex votū soluitur superueniente matrimonio, 27. dist. c. si vir, 27. q. j. c. nuptiarū, c. meminimus, in fi. c. cōsultuit, qui cler. vel vou. Nō qđ si absolutus oimō à voto, sed tollitur durante matrimonio voti executio; Etenim si oimō esset absolutus à voto, vtiq; mortua vxore, nō teneretur ingredi religionē, si esset votum simplex religionis, vel continere, si esset votū simplex castitatis, quia obligatio semel extincta nō reuiuifcit, de consecr. dist. 4. c. queris, l. qui res, §. areā, ff. de solut. Sed dicitur absolutus à voto, quia si contraxerit matrimoniū, tenet matrimoniū, de conuers. coniug. c. quidā, sed mortua uxore tenetur ingredi religionē, ved cōtinere, ita gl. fing. in d. c. nuptiar. verb. vxores. Quartum, quia pater, & mater admittuntur in testes, c. videtur, qui matr. accus. pos. Quintū, quia pater, & mater in testimonio ceteris præferuntur, c. ex his, de spō. Sextū, quia matrimoniū, & eius dependentia sūt ecclesiastici fori, c. tuā, de ord. cogn. c. la tor, q. fil. sint leg. c. 3. de don. inter vir. &

vxor. Septimum, quia nec transactio, nec arbitrium admittitur, c. vlt. de transact. cap. causa, §. fin. de affin. Octauum, quia semper in dubio pro matrimonio est iudicandum, cap. fin. de re iudic. nisi ubi matrimonium non potest tenere propter periculum animæ, cap. iuuenis, de sponsal. Nonum, quia nec mulier, nec maritus habet potestatem sui corporis, c. non debet, §. quaternarius, de confan. & affin. Decimum, quia sententia pro eo lata, non facitius, c. lator, de re iudic. Vndecimum, quia cum matrimoniuta sit magnum sacramentum, ideo eius causa non est tractanda nisi per magnos iudices, hoc est Episcopos, cap. pen. in fi. de restit. in integr. Duodecimum, quia idem inuenitur accusator, & testis, 35. q. 6. c. Episcopus in synodo. Tertiumdecimum, quia potest contrahi sub conditione etiam impossibili, nec propterea viciatur, c. fi. de cond. appof. quia illa pro non adiecta habetur. Henric. in c. fi. conditiones, eod. titu. Quartumdecimum, quia diuidit patrem, & matrem à filio, cap. debitum, de bigamis.

15 Tertia. Ad matrimonij validitatem tria requiruntur, fides, proles, & sacramentum, vt dicit Aug. super Gen. & refert Magist. sent. in 4. dist. 31. cap. 1. dicens. Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet fides, proles, & sacramentum: De prædictis etiam tribus bonis agit in Decretis, 27. q. 2. cap. omne. & 32. q. 2. cap. sicut, in fine. Fides inquam, castitas thori, & vinculum coniugale, ne cum alio, vel alia coeat. Proles, id est spes, & intentio procreandi prolem, arque ad fidem, & cultum Dei religiosè educandi, siue sequatur proles, siue non. Et sacramentum, id est inseparabilis animorum coniunctio, vt coniugium non separetur, & dimissus, & dimissa, nec causa prolis alteri coniungatur.

16 Quarta. In matrimonio principalis est sacramentum, quam sit fides, vel proles. Tum quia essentialius. Quod autem sit dignius, patet: quia boni fidei, & bonum prolis, pertinent ad matrimo-

nium, in quantum est sacramentum gratiæ. Sed dignior est gratia quàm natura, ergo, &c. Quod autem sit essentialius sacramentum ad matrimonium, quàm fides & proles, patet: quia sacramentum dicit inseparabilitatè. Sed inseparabilitas est essentialior matrimonio, quam bonum prolis, & bonum fidei: quia postquam matrimonium est contractum, possunt ab ipso separari, bonum prolis, & bonum fidei vinculo tamen matrimonij remanente. Nam si coniuges venena sterilitatis procurent, etiam ex pacto inter se, vel eorum concordia, nõ propter hoc soluitur matrimonium prius contractum, quamuis si tale pactum interuenisset in contractendo, nullum fuisset matrimonium. Sic etiam si ob causam fornicationis coniuges separentur, adhuc tamen remanet matrimonij vinculum inter eos, ita ut illis viuentibus alter contrahere cum alio, vel alia, minimè permittatur: non tamen manet inter eos mutua obligatio ad exhibendum sibi mutuo vsum sui corporis, etiam si hoc alter exigeret. Inseparabilitas verò ita matrimonio adhæret, vt sine illa matrimonium esse non posset, & inseparabilitas pertinet ad sacramentum, ergo sacramentum fide, & prole principalius esse dignoscitur. Sic tenet etiam Ric. in 4. Senten. dist. 31. art. 1. q. 3.

17 Quinta, bonum sacramenti, adeo necessarium est, vt sine illo matrimonium non sit, vt supra diximus, licet sit matrimonium præsumptum, quo ad ecclesiã, quod vero matrimonio æquiparatur, c. is qui, de spons. Sic bonum fidei, quod est duplex, scilicet essentialè, quod est nõ negare vsum sui corporis, si cõiux alius petat, necessarium est ad minus habitualiter, & implicite. Sed accidentalè, quod est accessorium, scilicet non exhibere alteri, quàm suo cõiugi vsum sui corporis non est ad contrahendum matrimonium necessarium. Sic matrimonium si contrahatur non cogitando suscipiendi prolem, nec actualiter, nec habitualiter, erit matrimonium. Sic si contrahatur matri-

monium sine intentione proles, sed cum intentione non euitandi prolem, vt puta, quia contrahitur cum muliere sterili, vel vetula. Sed si contrahatur cum intentione euitandi prolem, tunc non est matrimonium, 3. 2. q. 2. c. solet quæri, & c. condit. appof. c. fin.

18 Sexta. Qui tempore contractus matrimonij ¶ animum habuit seruandi di-
cta bona, sed post illud contractum mutauit voluntatem, valet matrimonium: quia ex quo semel est coniugium, nunquam definit, 3. 2. q. 7. c. 1. & 2. de diuor. c. quanto, 3. 2. q. 2. cap. horrendus, & 3. 2. q. 1. cap. Dixit Dominus. Pariter si per cotrahentes nihil de prædictis bonis extitit cogitatum, quia sufficit, quòd conditionem contrariam non apponant, quã si apponerent, matrimonium nullum esset, ut si diceret vir. Contraho tecum, si aliam potero accipere: quia hæc est conditio contra fidem, vel contraho tecum, si prolem uolueris euitare, quia hæc est conditio contra prolem: vel contraho tecum, si pro quæstu te tradas adulterandam, 20. q. 4. c. inter cetera, 3. 2. q. 4. c. aliquando. & cap. solet quæri, & cap. fin. de
19 condit. appof. Sed quid si quis ¶ eo tempore, quo contraxit matrimonium, habuit animum non seruandi fidem, sed adulterandi, nunquid valet matrimonium. Resp. quòd sic. Dum tamen hoc non deducatur in pactum, quia si deduceretur in pactum, quòd liceat adulterari, vel quòd prostituat uxorem, non contrahitur matrimonium, extr. de condit. appof. c. si. sum. Pisan. in verb. matrimonium. 1. §. 7.

20 Rustian, qui ¶ contrahit matrimonium cum vna, animo nunquam exigendi debitum ab ea, talis intentio non excludit matrimonium. At si intendet non solum non petere, sed etiam negare, tunc non tenet matrimonium. & ratio est: quia in bono fidei duo considerantur. Vnum essentiale, quod est, non negare vsum corporis sui, si alter coniux petat. Alterum accessorium, scilicet, non exhibere alteri, quam suo con-

iugi vsum corporis sui. Ratione primi necessarium est bonum fidei esse in intentione contrahentium ad minus habitualiter, & implicite. Vnde intentio contraria, scilicet negare vsum corporis sui, excluderet matrimonium. Sed ratio ne alterius non est necessarium ad contrahendum matrimonium. ¶ Sic intentio ducendi aliam uxorem cum proposito ducendi aliam ipsa viuente, in foro conscientiarum non est matrimonium, vt dixit Hugo in c. solet quæri, 3. 2. q. 2. tamẽ Ber. in c. vt clerici, de regul. notat, quod cum in matrimonijs, & sponsalibus contrahendis recurritur ad communem intelligentiam verborum, c. ex litteris, 2. de sponsal. iste talis in foro exteriori nõ esset audiendus. Astenf. li. 8. tit. 9. de bonis matrim. q. 4.

21 Septima. Multæ causæ possunt, ¶ esse inductiue ad matrimonium, quæ esse possunt sine peccato, dum tamen fistatur in eis, scilicet Pulchritudo, Gratia, Diuitiæ, Mores, Sapientia, & Virtus. Verum tamen si in eis fistatur, scilicet in pulchritudine, vt quia consentit in aliquam, propter pulchritudinem, & eius finis, & obiectum est tantum extorquere, & quærere copulam carnalem, & non ducere uxorem, tunc cum talis intentio libidinis esset contra sacramenti veritatem, excluderet matrimonium. Si verò quis consentit in aliquam, vt eã ducat in uxorem propter explendam libidinem, non excludit matrimonium, hæc Bonauen. 4. dist. 30. art. 3. Sic si pulchritudo est causa inducens ad matrimonium, potest esse sine peccato ad minus graui, cum pulchritudo naturaliter attrahat animum ad amorem. Verum si pulchritudo est sicut causa principalis, & tunc est causa minus honesta, quæ non debet intendi in matrimonio, sed filiorum precreatio, vel aliud simile. Hæc Bonauen. dist. 30. in expof. 28. q. 6.

22 Octaua. Circa matrimonium legitimum tantum matrimonij ¶ vinculum non per sententiam, sed ipso iure soluitur, si alter coniugum ad fidem catholicam

licam conuertatur: nam non solum in sua est facultate non habitandi cum infideli, vt quia non potest sine blasphemia diuini nominis, vel quia eum pertrahere vult ad mortale, sed etiam potest contrahere absque peccato, & aliam ducere etiam post carnalem copulam, ita tex. & glos. in cap. si infidelis, 28. q. 1. & 28. q. 2. c. 2. de diuor. c. gaudemus. Infidelis verò si contraxerit, peccat, glo. & Doct. in cap. quanto, de diuor. Quod secus est in

14 hæreticis, † quia tam catholicus, quam hæreticus, vel hæretici, ad secunda vota migrantes, peccant mortaliter, nec tenent matrimonium superstitie coniuge quamuis hæretico, vel hæretica, licet in hoc casu maior appareat contumelia creatoris, vt dicit text. in d. c. quanto, §. si verò. Magis enim delinquent fideles apostatando, quam infideles in infidelitate manendo. 32. q. 4. cap. in eo. Et ratio diuersitatis est: quia matrimonium contractum inter infideles quamuis fuerit legitimum, nunquam tamen fuit ratum, sed matrimonium fidelium, quod legitimum est, & ratum, habens fundamentum virtutis sacramentalis, & fidei, rationabilius persistit in spe reductionis erratis, & expectatione regrediendi ad catholicam veritatem. Rursum, sicut pro carnali fornicatione dimitti potest coniux a thoro, & habitatione sine spe tamen alteri nubendi viuentis coniuge, sic pro spirituali fornicatione, scilicet pro lapsu in hæresim, iuxta not. 32. quæstio. 7. cap. omnes causationes, & 28. quæst. 1. cap. idolatria. vbi glos. super verbo, recede.

15 Nona. Catholicus ex præcepto tenetur recedere † ab heretica, vel econuerso: ex quo hereticus, vel heretica in notorio crimine hæresis perseuerat, vt plene notatur in cap. quemadmodum, §. illud autem, de iureiur. glo. in cap. non solum, 28. q. 1. Si autem velit se corrigere, & agere penitentiam, non licet vxori virum dimittere, immo si dimiserit, compellenda est ad virum redire, ex quo ad fidem reuersus est, nisi iudicio ecclesiæ

separata religionem fuisse ingressa, iuxta not. in cap. de illa, in cap. quæstio, de diuor. in cap. si. de conuer. coniug. 27. q. 2. c. Agathosa. Nam sicut coniux lata sententia de adulterio contra coniugem potest religionem intrare, d. c. Agathosa, ita etiam lata sententia de fornicatione spirituali, s. de hæresi. Si verò lata sententia non fuerit religionem ingressa, non cogetur redire, sed fiat in eius potestate; & ita intelligitur cap. de illa, in si. cum dicit. Si vero iudicio ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum eam nullatenus dicimus compellendam.

26 Decima. Infideles si † contraxerint matrimonium in gradibus prohibitis per legem diuinam, conuersi ad fidem, non possunt licite manere in eo, quia in tali casu neque legitimum potuit esse matrimonium, neque ratum, vt dicit glos. in d. c. gaudemus, de diuor. & ibi Io. And. & Dom. Anton. in cap. litteras, de restit. spol. Que autem sint persona, quæ prohibentur contrahere secundum legem diuinam, numerantur aliquæ per glo. in d. c. gaudemus, in glos. 1.

Vndecima. Licet inter fidelem, & infidelem † nullum possit esse matrimonium, 28. q. 1. §. ex his, & cap. caue tibi, cum hoc sit prohibitum de iure diuino. Exod. 34. Caue ne vnquam cum habitatoribus illius terræ, scilicet Amorreorum, & Cananæorum, qui erant infideles, sequitur in text. iungas amicitias, & infra. Nec vxorem de filiabus eorum accipias. Sponsalia tamen sub conditione, scilicet si infidelis conuertatur ad fidem, bene possunt contrahi, 28. q. 1. cap. non oportet. Inter infideles verò legitimum est matrimonium, sed non ratum, 28. q. 1. cap. fin. §. non negat. de quo supra diximus, num. 8.

Duodecima. Quia de matrimonio rato tantum multa diximus in nostris Decis. cap. 85. nume. 26. & cap. 86. lib. 2. Ideo deueniamus ad matrimonium legitimum, & ratum. Vbi ad eius essentiam num. 9. diximus, quod plura requiruntur. Et primo consensus, de quo sit ista

Decisio. Consensus expressus per verba
 28 de presenti, si desit consensus interior
 in foro conscientie, ubi sola facti veri-
 tatis inspicitur, tua nos, de sponsal. non fa-
 cit matrimonium: cum nuptias, non
 concubitus, sed consensus faciat, & in
 omnibus sacramentis sit necessaria inté-
 tio voluntaria faciendi illud, quod facit
 ecclesia, sed in foro fori, ubi proceditur
 secundum allegata, & probata, si dolus
 probari potest euidentibus signis, eccle-
 sia non iudicabit pro matrimonio. Si
 verò probari non potest, iudicabit. Sta-
 bit enim verbis. D. Tho. 4. dist. 27. q. 1.
 art. 2. q. 4. Bonau. dist. 17. art. 2.

Tertiadecima. Licet sine consensu se
 29 dus † coniugale perfici nequeat, c. cum
 locum, c. tua nos, de sponsal. tamen hoc
 non oportet intelligere de consensu co-
 habitationis, aliàs inter fratrem, & foro-
 rem, inter filium, & matrem, esset ma-
 trimonium, quod esse non potest, c. li-
 teras, §. opinionem, de resti. spol. c. non de-
 bet, de consang. & affin. Nec de consen-
 su copule carnalis, aliàs inter Beatissi-
 mam Virginem, & Ioseph non fuisset
 matrimonium, quod est falsum. Pro-
 posuerat enim B. Virgo in virginitate
 manere, 27. q. 1. c. sufficiat, §. si ergo. Sed
 intelligitur de consensu matrimonialis,
 seu coniugalis societatis, d. c. cum locum.
 Insti. de nupt. in princ. qui quidem con-
 sensus non sit in carnalem copulam ex-
 plicitè, secundum D. Tho. dist. 28. sed
 tantum implicitè: quia in coniugali so-
 cietate implicatur mutua potestas com-
 municationis non tantum rerum, sed
 etiam corporum. Vnde copula sequens
 est matrimonij effectus, siue vtilis, non
 quidem necessarius, sed voluntarius, si-
 cur not. Asten. lib. 3. tit. de ipso matrimo-
 nio. q. Quid est.

Quartadecima. Consensus, inter
 quos licitè potest interuenire, & in qui-
 bus rationis est usus, inter illos potest
 30 contrahi matrimonium. Et ideò surio-
 sus, & mente captus, † aut fatuus, vel
 ebrius matrimonium contrahere nõ pos-
 sunt: quia non possunt consentire, nisi

habeant dilucida interualla, vel nisi ces-
 sauerit ebrietas, iux. not. in ca. dilectus,
 de sponsal. & 32. q. 7. c. neque fumosus, &
 cap. hi, qui. ubi attenditur tempus con-
 tracti matrimonij: Nam si sani contra-
 xerint, & postea superuenerit amentia,
 vel furor, non propterea dissoluitur
 matrimonium, vt in dicto cap. vt hi,
 qui. Ad quæ faciunt not. 7. quæst. 1. cap.
 quamuis, 12. quæst. 2. c. Gonfaldus, 27.
 q. 2. cap. sufficiat. De ebrietate intellige,
 quando tanta fuerit, quod vsum ratio-
 nis abstulerit.

Quintadecima. Ad matrimonium
 contrahendum requiritur consensus
 31 mutus † expressus per verba de præ-
 senti, vel per aliqua signa in non poten-
 tentibus loqui. vt per nutus, cap. cum
 apud, de sponsal. Ratio autem, quare
 requiratur expressio mutui consensus
 per aliquod sensibile signum, est: quia
 matrimonium est sacramentum, & in
 quolibet tali requiritur aliquod sensibi-
 le signum. Ergo in matrimonio. Tum
 etiam, quia in matrimonio fit quidem
 contractus inter virum, & mulierem;
 sed in quolibet contractu oportet esse
 expressionem verborum, vt sibi inui-
 cem voluntatem suam promant qui con-
 trahunt, & sibi inuicem obligent homi-
 nes, ergo & in matrimonio oportet ef-
 se consensum per verba expressum, vel
 per aliquod signum. Hinc inferuntur
 duo: & primum, quod muti possunt
 contrahere matrimonium. Secundum,
 quod inter absentes, qui nunquam se vi-
 32 derunt, potest contrahi † matrimonium
 per procuratorem, & litteras consensus
 mutuos exprimentes, dum tamen fa-
 ma, vel auditu, vel aliquo modo se no-
 uerint, vt 30. q. 5. cap. nec illud, in glo. &
 32. q. 2. ca. non omnis. §. cum dicitur, in
 glo. & cap. honorantur, cap. ex parte, 2.
 in tex. & glof. de conuers. coniug. Qui
 33 quidem procurator, † vt sit idoneus,
 debet super hoc habere speciale manda-
 tum, c. fin. de procur. & ibi glof. scilicet,
 quod persona sit certa, & expressa, ad
 hoc extr. de arbit. cap. innotuit. An ve-

ro gestum sine tali mandato possit ratificari, ita ut matrimonium teneat, dic, q̄ sic, vt habetur in c. vnico, §. porro, de de sponf. in pub. in 6. Ex quo etiam inferitur, quod etiam in requirentibus speciale mandatum, immo specialissimum, potest habere locum ratificationis, & operatur idem, quod specialissimum mandatum præcedens, vt d. §. porro, vide in cap. cum quis, de sentent. excommun.

Rursum consensus debet esse liber, 34 non tamen inordinatus amor præcedens tollit liberum arbitrium in dissentiendo, vel consentiendo, Ant. de But. in c. veniens, de sponf. Item requiritur consensus securus, vt per eundem in c. cum locum, de sponf. Item requiritur tantum consensus illorum, de quorum coniunctione agitur, secundum Anto. de But. in c. cum apud, co. ti. Item requiritur consensus legitimus, Ant. de But. in c. dilectus, de sponf. Item quod sit mutuus. Ant. de But. in c. i. & cap. licet, de sponfa duo. Item requiritur consensus purus, ita q̄ ex alterius non dependeat arbitrio, Ant. de But. in c. super, de condit. appol. Item consensus perpetuus, quia consensus ad tempus non facit matrimonium, §. 2. q. 1. c. solet quæri.

Sextadecima. Consensus, qui requiritur in matrimonio, t̄ debet esse liber: nam licet regula sit, quod gesta per metum teneant, vt not. Abb. in c. Abbas, de his, quæ vi. tamen fallit in matrimonio, in quo exigitur libera voluntas, cum locum, cap. consultationi, & c. Gema, & cap. fin. de sponf. nam in causa matrimoniali qualicumque metus interueniat culpa sua, vel sine culpa sua, matrimonium non tenet: vt dicit glos. d. c. Abbas, & ratio est: quia inuitæ nuptiæ exitiales exitus consueuerunt habere. c. requisit, de sponf. & l. fin. in §. C. de sponf. In duobus tamen casibus

36 matrimonium t̄ metu contractum ratificatur per copulam inde sequentem. Primus, quando habita potestatem reclamandi, non reclamauit. Quæ t̄ quidem reclamatio fieri debet secundum Host. co

ram Episcopo, de despons. imp. l. c. de illis, c. continebatur, c. duo pueri, vel coram eius officiali, de frigi. c. 1. Et si non potest habere illorum copiam, recurrit ad presbyterum, & tandem ad vicinos bonæ fainæ. Facit quæ dicuntur per Zabar. in c. laudabilem, in 6. no. de frigi. & nihilominus quàm citius poterit, recurrit ad Episcopum, vel Vicarium, arg. de appel. c. si. de sent. excom. c. de cetero. secundum Zabar. in c. in super, in si. qui matr. accus. pos. Secundus, quando metu insufficienti cogetur ad copulam. c. in super, §. sicut, qui matr. accus. pos. vel si moram longam trahit cum marito, c. ad id, quod, de sponf. quia ex cohabitatione præsumitur tacitus consensus ad purgandum metum, l. 2. C. quod metus causa. c. super hoc, de renun. Pariter in duobus etiam casibus nõ ratificatur. Primus, quando per vim absolutam cõtrahit, facit tex. in c. maiores, de baptis. c. presbyteros, dist. 50. Secundus, quando per metum sufficientem, talem, qui possit cadere in constantem virum, vt in cap. veniens, in si. de sponf. Minor tamen metus excusat feminam, quàm virum, arg. §. 2. q. 6. cap. indignantur. Hæc Pet. 4. Sent. dist. 29. ar. §. 2.

38 Decima septima. Protestans, t̄ quod omnia, quæ dicit, vel facit, non dicit, nec facit animo contrahendi matrimonium, & postea proferens verba apta ad illud contrahendum, tunc matrimonium contrahere censetur: quando talis protestatio sit sine iusto metu, seu alia iusta causa, quæ protestationem meretur, c. ex literis, de sponf. & matrim. quia tunc per cõtrarium actum videtur recessum a protestatione, capit. sollicitudinem, de appel. etiam si statim post protestationem dixerit illa verba: quia potest quis statim post illam mutare voluntatem, arg. ff. de hæred. in sit. Li ita scripti, & de adim. leg. l. §. si. & l. sequen. Si verò sit ex iusta, & rationabili causa, tunc per verba subsequenter non videtur recessum ab eo, §. 2. q. 2. c. Lotharius, c. 1. quod met. cau. Host. in cap. tua nos, de spon. quem sequi.

sequitur Arch. in c. si delegatus, num. 2. de offic. iud. deleg. nisi postea carnalis copula subsequeretur.

Decimo octava. Quia matrimonia libera esse debent, hinc fit, quod pater non potest cogere filium ut contrahat matrimonium, vel generaliter cum aliquaque muliere, vel specialiter cum aliqua determinata, c. 1. de despons. impub. & ratio est: quia cum in matrimonio sit quedam seruitus perpetua, pater non potest cogere filium, cum sit in hoc libere potestatis ad matrimonium contrahendum, sed potest eum inducere ex rationabili causa, & tunc sicut se habet filius ad causam illam, ita se habet filius ad preceptum patris, ut si causa illa cogat de necessitate, vel honestate, & preceptum similiter cogat, aliàs non. Et nec obstat quod dicitur ad Colos. cap. 3. Filij obedite parentibus vestris, per omnia, quia non intelligitur simpliciter, & uniuersaliter, sed de omnibus pertinentibus ad patriam potestatem. Pariter nec obstat, quod pater spiritualis, scilicet Papa, potest cogere aliquem ad matrimonium spirituale, scilicet ad accipiendum Episcopatum: quia Papa habet maiorem potestatem super membra ecclesie, quam patres carnales super filios. Asten. lib. 8. de cau. effic. matr. ar. 8. Henr. d. c. 1.

Decimano. Matrimonia, vel sponsalia à parentibus pro filijs contracta, filios non obligant in his casibus. Quorum primus, quando filij non habent legitimum consensum, ut quia sunt minores septennio, intellectu carentes, c. litteras, c. accessit, c. duo pueri, de clandest. despons. & ratio est: quia ex quo filij non possunt contrahere matrimonium per se, nec parentes pro eis, arg. 47. dist. cap. si cut hi, c. licet pater, de sepul. in 6. Quod intellige, nisi postea venientes ad statum habitum ad contrahendum, contractum factum per parentes ratificauerint scienter, c. vnic. in princ. & §. portro, vers. Et est idem, de despons. impub. lib. 6. Quia si constaret quod non habuerint notitiam de actu gesto per parentes, & si co-

habitarant simul, & conuersarentur, imo si copula carnalis sequeretur, non ratificarentur matrimonium, arg. eorū, que not. in c. si de coniug. seru. Franc. in c. 1. de despons. impub. lib. 6. Secundus, parentes non possunt contrahere matrimonium, vel sponsalia pro filijs expresse contradicentibus, 32. q. 2. ca. vbi. d. §. portro, nisi postea sponte inter eos, & scienter carnalis copula intercesserit, ut not. Innoc. & post eum Hostien. in cap. ex litteris, de despons. impub. Tertius, quando filijs presentibus non contradicentibus expresse, quia non sunt ætatis legitime, licet debeant saltem de honestate adimplere factum parentum, dicto capit. tua, de despons. impuberum. Quartus, quando eis absentibus, & existentibus in legitima ætate, nec expresse nec tacite ratificantibus factum parentum. Ita casus est expressus, 27. q. 2. c. lex diuina. Innoc. & Host. in d. c. tua. 2. respon. gl. in c. existimant, 11. q. 2. Quintus, quando sponsalia, vel matrimonia contraherentur per alios, quam per parentes ut puta per patruos, aut fratres, quia tunc non obligantur per tacitum consensum, & per consequens non sufficeret sola presentia, et taciturnitas, sed esset necessaria rati habitio tacita, vel expressa, ita Innoc. in c. 1. de despons. impu. Arch. in d. §. portro. vbi etiam Franc. Henr. in d. ca. tua. Hoc est expressus consensus, vel rati habitio: Nullam enim potestatem potest habere patruus, vel frater meus me obligandi si ne mea expressa licentia, vel rati habitio ne, potissimum, vbi est casus vbi verba requiruntur, ut est in matrimonijs, & sponsalibus, c. tua, c. si inter, de sponsal. Verum quod dictum est de parentibus, extendit etiam ad matrem, sicut & de ipsa dicitur, quod potest filium offerre religioni, 20. q. 1. c. 2. & q. 2. c. 1. & c. 2. de regul. Sed in multis etiam casibus filij obligantur ad matrimonia contracta à parentibus. Et primus, quando contrahunt filijs mandantibus, & postea non contradicentibus, nam tunc perinde est, ac si ipsi filij contraherent: ita quod si sint legitime ætatis

etatis ad matrimonia contrahenda, vel sponsalia, obligantur, & ex eis oritur iustitia publicæ honestatis, d. §. porro. Secundo, quando eis absentibus, postea expressè, & scièter ratificauerint huiusmodi contractum, vel etiam tacitè, d. §. porro. vers. Et est idem: quia tunc obligantur, & exinde oritur iustitia publicæ honestatis.

- 44 Vigesima. Matrimonium † contractum patre cogente, valet, & tenet. Et hoc, quando coactio fuit leuis, videlicet solum per viam indignationis, probatur per tex. in l. si patre, ff. de ritu nupt. cum locum, de spons. c. quoties, de pact. in 6. c. cum contingat, de iureiur. in quibus iuribus requiritur probatio metus ad hoc vt contractus irritetur: quia sola irreuerentia non irritat contractum, & hoc expressè tenet Do. Abb. in c. nōne, de presumpt. vbi dicit, quòd matrimonium contractum per patrem in presentia filij tacentis, valet. Et sic sola reuerentia paterna, non irritat contractum, sed requiritur violentia, puta quod pater est terribilis homo, & solet male se habere erga filios, qui contradicunt ipsi patri, Do. Abb. in d. c. nonne.

- 44 Vigesima prima. Matrimonium si cōtrahit filia absque † licentia patris, tenetur pater illam dotare, glo. sing. in c. hoc sanctum, 32. q. 2. Quod tamen limitat alia glossa sing. in c. de raptoribus, 36. q. 1. nisi filia eligeret sibi maritū indignū, quia tunc dotare non cogetur. Franc. in c. vni. §. porro, de despons. impu. in 6. Vbi etiam dicit, quòd nec filij possunt exheredari à parentibus, ex hoc, qd contraherent matrimonium ipsi contradicentibus, vt dicit Io. Andr. & Doct. in c. 1. de spons. Et hoc, nisi nuberēt indignis, Doct. in d. c. 1. & est de mente gloss. in d. c. de raptoribus. Quod procedit, nisi pater distulisset maritare filiam vsque ad 25. annū, quia si postea nubat indigno, cogetur pater ad eam dotandā: nam pater etiam si filia tūc luxuriosè viuat, vel nubat indigno, non potest eam exheredare, vt in Auth. Sed si post. C. de inoffi-

testa. ergo nec potest denegare dotem, quia ex eisdem causis potest dos denegari, ex quibus potest exhereditatio fieri: vt in Auth. de nupt. §. ne optime. Et scias, quòd non solum dicitur indignus ille, qui esset vilis persona, sed etiam ille, qui dato quod esset nobilis, tamen de iure non poterat cum eo esse matrimonium, vel ratione cōsanguinitatis, vel alterius impedimenti: quia nuptiæ debent esse conuenientes de iure, & de factò, vt dicit gloss. in l. si rogatus, §. matrimonij, ff. de manum. vindic. Quod tu intellige, nisi fuerit dispensatum super impedimento, quia dispensatio de illicito facit licitum, c. quod dilectio, de cons. & aff. glo. in c. literas, de rest. spol.

- Vigesima secunda. Vir, aut mulier, 48 transiens † ad secundas, vel vteriores nuptias, non debet benedici benedictio ne illa, quæ fit specialiter cum pallio, cui nubentes supponuntur, de qua loquitur tex. in cap. vir, aut mulier, de sec. nupt. in his casibus. Et primus, quando notoriū esset virum corruptum, aut mulierem corruptam, nam tunc benedictio non præstatur, quia nisi virgo cum virgine contraxerit, non debet sacerdos benedictionem præbere, 31. q. 1. c. de his. Et sic dispensatio debet fieri in virginitate, secundum Host. in sum. de secund. nup. §. an licitum. Quod si verum esset, secundum Henric. pauca benedicerentur. Secundus, quando transeuntes, ad secundas nuptias, vel vteriores, fuissent alias benedicti, vel alter eorum: quia tunc non debent amplius benedici, & ita intellige text. in d. c. de his. Quod nisi virgo cum virgine contraxerit. Host. supra cod. c. 1. Quod verum est, etiam si consuetudo esset in contrarium: & Papa eā fecit, nisi ex certalientia ipsam approbaret, cap. 2. de temp. ordin. c. 1. de cogn. spirit. Si verò secundæ nuptiæ essent secundæ ex parte viri, sed primæ ex parte mulieris, tunc nuptiæ debent benedici. Et hæc est opinio S. Thom. quæ communiter seruiatur. Astenf. de secund. nup. pt. lib. 8. Vtrum secundæ nuptiæ. Tertius

49 ius. Nuptiæ† non debent iterum benedici, etiam si primum matrimonium, quod alter eorum cum alio, vel alia contraxit post benedictionem, & ante copulam carnalem, separaretur propter impedimentum consanguinitatis probatum, vel aliud canonicum, & alter conuolaret ad secunda vota. & ratio est: quia
 50 nuptiæ† non dicuntur proprie benedicti: sed ipsę personę. quare negari non potest, quin ipsę personę sint benedictę, c. consultationi, de temp. ordin. Vnde sequitur, quod benedictio semel recepta amitti non potest, cap. quanto, de diuor. quia factę causę non possunt non fieri; 32. q. 5. c. si Paulus.

Vigesima tertia. Matrimonium contrahi non debet † ante tempus discretionis, quod in puella, est annus duodecimus, in mare, quartusdecimus cap. pueres, ca. continebatur, de desp. impub. Nam illud tempus necessarium est, vt vterque possit deliberare sufficienter de matrimonio, & reddere debitum sibi in vicem, ad quod vnus alteri in contractu matrimonij obligatur. Hoc autem vt in pluribus est in masculo in anno 14. & in femina in anno 12. Quia tamen præcepta iuris positivi sequuntur illud, quod est vt in pluribus, si aliquis ad perfectionem perueniat ante tempus predictum, ita quod vigor rationis ætatis defectum suppleat, matrimonium non dirimitur. Et ideo si contrahentes ante annos pubertatis ante tempus predictum fuerint carnaliter copulati, nihilominus matrimonium indissolubile erit. Quare autem hoc tempus compleatur citius in puella, quam in mare, est, quia difficilius est agere, quam pati. Tum, quia natura imperfecta in muliere appetit virum, sicut materia formam, unde propter maiorem appetitum naturę sit acceleratio maior.

Vigesima quarta. Ex copula inducitur
 52 matrimonium† si contrahatur cum aliqua, si virginem inuenero, gl. in c. per tuas, de cond. app. etiam dato, q. non inueniatur virgo: quia talis error non

vitiat matrimonium, ff. de contr. emp. l. alioquin, §. 1. Et quia turpis erit conditio, quæ primum coitum fecit fornicarium. facit etiam tex. 29. q. 1. cap. consensus. Idem de illa, si in primo coitu mihi placueris, secūdem Goff. in d. c. per tuas. Sed hæc vera secundum Host. in iudicio Ecclesię, quia in iudicio anime non est matrimonium, de cond. app. c. de illis; cap. super eo, & ca. per tuas. cum non intendebat consentire, & mulier, quæ in fraude mentita est dicendo se virginem cum non esset, decepta remaneat, quæ decipere quærebat, & viro subueniatur eo magis, quia conditio erat utilis, & honesta apponenti, quia intendebat promoueri, & ideo illam apposuit ad euitandam bigamiam, vt dicit Host. Hanc etiam partem tenent communiter Theologi in 4. sent. dist. 28. Hinc inferunt duo. & Primum, q. si quis postea contraxerit cū secunda, erit verus matrimonium secundū, & non primum, apud Deū, cum in primo defuerit consensus, qui est de substantia matrimonij. Secundum quod quamuis realiter secundum matrimonium sit verum, secundum Dei iudicium, tamen secundum iudicium Ecclesię est nullum: quia in tali foro præsumitur pro matrimonio, d. cap. consensus; 29. questio. 1.

Vigesima quinta. Contrahens sponsalia cum aliqua † si se carnaliter cognoscere permittat ab illo, secuta copula semper præsumendum est pro matrimonio, & illud ratificatur, cap. is qui, de sponsal. siue cōtrahens intelligat de actu fornicario, aut licito, & matrimoniali, glo. in cap. duobus, vbi Dom. Ant. de Butt. de spons. du. Quod intelligerem, quando vir esset æqualis conditionis cum muliere. Si verò sit multo melioris conditionis, vel aliud signū fraudis appareat, potest probabiliter præsumi q. sponsa non fuerit decepta, sed se deceptam finxerit: nam bene poterat cogitare quod in dispari conditione vir nolisset eam ducere in uxorem, & ideo tunc vir non teneretur ad matrimonium, sed posset dare

dare ei virū sibi conuenientē, & eā do-
tare iuxta facultates suas, & cōditionē
puellæ. Facit tex. in c. 1. de adult. Et hæc
penitētia ei iniugēda esset à Cōfessario,
vt aut ipsam ducat in vxorē, aut dotet.

- 54 Vigesima sexta. Copula sequens spō-
salia transit in matrimoniu, c. veniens, 2.
de spons. (v. g.) Quidam contraxit spōsa-
lia de futuro, secuta est carnalis copula
inter ipsum, & spōsam, postmodū con-
traxit cum aliqua per verba de presenti,
& similiter secuta est carnalis copula,
primū iudicabitur matrimoniu, non se-
cūdum. Casus ad literam in c. is qui, de
spōs. c. de illis, c. per tuas, de cōd. app. Nā
copula subsequuta adeo vehemētē prę-
sumptionē inducit, q̄ contra huiusmo-
di pręsumptionē nulla est probatio ad-
mittēda, vt dicit tex. in d. c. is, qui fidem.
Et hoc procedebat olim, quia iure no-
uo Conc. Trid. sess. 24. c. 1. per solā copu-
lā non transeunt sponsalia in matrimo-
nium. Vbi nota, q̄ copula carnalis vol-
untaria quatuor effectus principaliter
operatur. Primus est, quia verba futuri
temporis retorquet ad præsens, d. c. is qui
fidē. Secundus, quia de expresso consen-
su pręcedēte facit consensum, c. veniens,
de spons. Tertius est, quia conditionalē
promissionem purā reddit, d. c. de illis.
Quartus est, quia verba, tertię personę
trahit ad primā, vt in d. c. tua nos. Et no-
ta, q̄ copula carnalis trāsit in copulam,
56 de iure antiquo, etiam si protestatio in
tercesserit, q̄ si qua verba profert, non
intendit cōtrahere, & à principio vtra-
que pars illi protestationi cōsenserit, nā
cum talis protestatio sit turpis, & nō ha-
beat iustam causam protestationis, c. cū
M. de constit. Itē cū sit contraria factō,
& tendat ad tollendū cōsecutiū iuris,
nō prodest, d. c. cū M. Et hæc vera sunt,
nisi per prius sponsi se iniucem à sponsa-
libus absoluisent, & postea carnalis co-
pula sequeretur, quia tunc cum nō sub-
essent sponsalia, non esset quid confir-
maretur per copulam, & tunc sponsalia
nō transirent in matrimoniu, D. Ant.
in d. c. veniens, 2. c. prætera. 1. de spons.

vel si ante copulam vir contraxisset cū
alia de præsenti, uel si superuenisset affi-
nitas, quæ soluit sponsalia præcedentia,
c. veniens lo 1. & 2. de eo, qui cog. con-
sang. vel cōpaternitas, siue adoptio, de
cogn. leg. c. vnic. not. de cogn. spir. c. ve-
niens. vel si copula fuisse violentē ex-
57 torta. Rursum nec tolleretur protesta-
tio, quando esset metus cadens in con-
stantē virum in copulā, quia tunc copu-
la non purgaret metum, d. c. veniens. Pa-
riter quod dicitur, q̄ protestatio absen-
te parte facta tollitur per contrarium fa-
ctum, habet locum, quando factum est
determinatum, & certum, secus si factū
esset dubium, quia tunc non esset ita po-
tens ad tollendum protestationem præ-
cedentem, v. g. si post protestationem se-
cuta essent verba dubia ad cōtractum
matrimonium dicens. Ioannes te despo-
sat. Ita Ioannes antiquus glossator. &
post eū Io. And. in c. tua nos, de spōs. Fa-
ciunt no. per Inno. in c. 1. de his, quę vi.

Vigesima septima. Sponsus nō est co-
58 gendus ducere † sponsam de futuro in
his casibus. Quorum primus, quando
sponsalia essent inualida, arg. c. ex litte-
ris, de despons. impub. Secundus, quan-
do essent valida, sed vterq̄ sponsus, &
sponsa dissentit, & vult à sponsalibus re-
silire, cap. præterea, 1. de spons. Tertius,
quādo vnus, & solus dissentit ex iusta,
& rationabili causa, altera volente, &
petēte eadem adimpleri, c. quemadmo-
dū, de iureiur. quia in quolibet actū ius-
ta, & rationabilis causa videtur exce-
pta, cap. si quando, de rescript. c. ex par-
te, 2. de offic. deleg. Quartus, quando si-
ne iusta causa renuit sponsalia adimple-
re, & tunc si ex ipsius compulsionē ad
adimplenda sponsalia timetur scanda-
lum proslire, non cogitur, secundum
Abb. in c. requisit, de spons. Et hoc se-
cundū Hostien. ibi, remittitur arbitrio
iudicis. Quid enim si vir adeo mulierē
odio prosequitur, velle conuerso, quod
homicidium inde, vel bellum probabi-
liter sequi metuatur, si contrahere com-
pellatur, dicendum est, quod Ecclesia
debet

debet in hoc casu restringere cēsuram, alioquin non esset medicinalis, sed mortalis, nec ad modelam proferretur, sed ad destructionem, contra Apost. 2. Cor. 10. c. corripiantur, 24. q. 3. Et iste est casus, in quo secundum Rayn. aliquis existens in peccato mort. penitentiam agere non cogitur præcisē. argu. optimo in c. veniēs, qui cler. vel vou. & in hoc satis concordat gloss. in c. ex literis, 1. de despon. imp. Quintus, quōdo sponfus coactus ducere vxorē per admonitiōē, & comminationem, & fortē per excommunicationem, arg. 12. q. 2. c. quicumque suffragio, per stiterit perseverāter in voluntate sua sponfam non ducendi, nam tunc absolūctus est, quia in iurē nuptiæ deteriores exitus solēt parere, 3. 2. q. 2. c. quod autem, aliās pararetur ei laqueus fornicationis, & ita fortē loquitur text. in c. requisivit, de spon. dum dicit, quōd libera debent esse matrimonia.

Vigesima octava. Sponsaliorum duę sunt species, † nam alia est simplex, & nuda: alia firmata. Nuda, & simplex dicitur, cum sponfus sponſa nudē & simpliciter promittit quōd ducet eā in vxorem, & econtra. Firmata vero est duplex, arrhis, vel pignoribus loco arrharū datis interuenientibus, Larhis. C. de spō. Alia interueniēte annulli subarrhatōne, 27. q. 2. c. si quis vxorē. Et est notā dum, quōd alia est annulli subarrhatio, alia desponsatio, cum in d. c. si quis vxorem, & c. si quis desponsauerit, ea que est. diſunctiue ponantur, arg. ext. de refer. c. inter ceteras. Desponsatio enim consistit in pactiōne spōſaliorum. Subarrhatio vero in spōſaliorū donatione. Hostien. in sum. de don. int. vir. & vxor.

Vigesima nona. Annullus in ſemina 60 signum est † matrimonij, de præſump. c. illud, & ibi per gl. Archid. 30. q. 5. c. noſtrates, & c. ſemine. Annulus enim ideo datur mulieri, quia ſignificat mutuum amorē, & fidem coniugalem eſſe ſeruādam, dicit gl. 1. in d. c. noſtrates, tex. aut in d. c. ſemine, ſ. item, dicit, q̄ cum in primis nuptijs annulus à ſponſo ſponſæ

datur, ob hoc nimirum fit, uel propter mutua dilectionis ſignum, uel propter id magis, vt eodem pignore eorum corda iungantur. Vnde et quarto digito annulus ideo inferitur, quod in eo vena quadam (vt fertur) ſanguinis ad cor vsque perueniat, c. ſemine. 30. q. 5.

Trigesima. Sponsalia de futuro quin 61 que modis † contrahuntur. Primò ſimplici ſponſione, c. ſi inter virum, de ſpōſ. Secundò, ſidei datione, eo. tit. c. 2. & c. ſi quis. Tertio, iuramenti interpoſitione, eod. tit. cap. de illis. Quarto, datis arrhis ſponſalitijs, ſcilicet pecunia, vel alijs rebus. C. de ſpon. Larhis, Quintò, annulli ſubarrhatōne, c. tua, de desponſ. impu. Sponsalia verò proprie ſunt futurarum 62 nuptiarum † promiſſio. l. 1. ff. de ſponſ. & 30. q. 5. c. noſtrates. Et dicuntur ſponsalia à ſpondendo, id eſt promittendo, Vnde ſponſus, vel ſponſa à ſpondeo dicuntur. Et dicuntur ſponſi vir, & mulier, antequam matrimonium ſit perfectum, ſed poſt perfectum matrimonium, quia adimpleta, ſeu perfecta eſt promiſſio, non appellantur amplius ſpōſi, ſed maritus, & vxor, ff. de his, qui no. inſam. l. 1. in ſi. Liſi quis officium, ff. de ritu nupt. Hinc ſit, quōd ſtatutū loquens de vxore non extenditur ad ſponſam, quod bene nota.

63 Trigesima prima. Sponsalia † multis modis diſſolui poſſunt. Primo religioſis ingreſſu, etiā altero coniugum inuito, quod procedit quoq; in matrimonio de præſenti, abſque copula, c. verū, c. ex publico, de conuerſ. coniug. Nō tamen ſoluuntur ſpōſalia de præſenti per ſuſceptionem ordinis, gl. in c. 1. de voto in ſexto, que tenet, quōd etiā ſi fiat Epiſcopus, vel Papa, non ſoluuntur ſponsalia de præſenti. vt ibi dicit Io. An. Nec voto caſtitati de præſenti ſoluuntur matrimonium, de conuerſ. cōiu. c. ex par. 1. Secundò, per ſuſceptionem ſacri ordinis, 27. q. 2. c. desponſatam. Tertio, cum ſponſi mutuo ſe abſoluerint, c. 2. de ſpon. Quarto, quando alter recedit pergēs ad regionē longinquam ante carnalem copulam,

pulam, c. de illis, de sponsi. Quintò, cum alter incurrit lepram, vel grauem corporis infirmitatem, c. si de coniug. leproso. Sextò, si superuenit aſinitas, c. ueniens, c. ex litteris, de eo, qui cogn. conf. vxor. suæ. Septimò, cum alter fornicatur carnaliter, e. quemadmodum, de iur. iur. Octauò, cū fornicatur spiritualiter, 28. quæst. 1. cap. non solum, & c. iam tunc. Nonò, cum contrahunt secunda sponſalia de præſenti, c. si inter virum, de spon. Decimò, si minor peruenit ad ætatem adultam, & non vult illa seruire, d. c. de illis. Vndecimò, si promissit contrahere ad certum tempus, & non stetit per eū, d. c. sicut ex litteris. Vltimò, cum superuenit cognatio spiritualis, vel legalis, vt adoptio, Host. in c. ueniens, de cogn. spirit.

Trigesima secūda. Matrimonium cōtrahi potest saluo † voto continentia: sed iste, qui contrahit, non oportet, q̄ consentiat in carnalem copulam: (quia sic esset contra votum,) sed in societate coniugalem: & cum hoc consensu potest habere propositum intrandi claustrum, vel faciendi vitam continentia:, sicut fuit in Grisante, & Daria, vt dicit glos. in si. in cap. omne, vbi Archid. num. 3. 27. q. 2.

65 Trigesima tertia. Licet mulier † habeat ius petendi debitum, & contra, tamen fallit in multis casibus. Quorum primus est: Si coniūx redderetur impotens ex causa à matrimonio secuta: quia prius reddidit debitum, & ex hoc est impotens ipsum reddere, & tunc non peccat coniūx non reddendo. Nec mulier habet ius vltterius petendi, & in petēdo vltterius, magis se exhibet meretricem, quàm coniugem. Secundus, si redderetur impotens ex alia causa licita, & tunc coniūx non potest petere. Si verò esset illicita & tunc peccat, & peccatum vxoris si fornicatur, aliquo modo sibi imputatur, & ideo debet quantum potest operam dare quòd vxor contineat. Hæc D. Th. dist. 32. art. 1. c. 3.

66 Trigesima quarta. Maritus, † & vxor ad paria iudicantur. cap. gaudemus. §. sa

nè, & ibi glos. 1. de diuort. 32. q. 1. cap. si quis vxorem, 1. Hinc Eua non de capite, ne Domina uideret, nec de pede, ne ancilla haberetur, sed de latere fuit formata, ut collateralis appareret; quare ad paria iudicari debent, tum in petitione debiti, ut supra num. 54. tum quo ad substantialia matrimonij, quæ sunt Fides, Proles, & Sacramentum, 32. q. 2. cap. sicut, & cap. aliquando. Tamen fallit hæc regula in multis casibus. Et primus est: quia uxor est quasi ancilla uiri, 33. q. 5. cap. hæc imago. Secundus, quo ad uotum uxoris, quod reuocat maritus, non e contra, 33. q. 5. cap. noluit. Tertius, quo ad accusationem, quia maritus accusat uxorem, non econuerso, C. de adulter. l. 1. & l. quamuis, quod uerum est, quo ad penam imponendam: secus quo ad separationem thori, cap. tux, de procur. Item maritus est caput mulieris, & non e contra, 33. q. 6. per totum. 33. q. 5. cap. cum caput, & cap. seq.

67 Trigesima quinta. Actus † coniugalis potest ordinari ad multa: & ita quando que potest esse meritorius, quandoque sine peccato, quandoque cum peccato ueniali, quandoque cum mortali. Et primo ordinari potest ad bonum prolis procreandæ ad cultum diuinum, & tunc non solum fit sine peccato, sed etiã est meritorius. Et de ista commiſiione dicit Aug. Coniugalis concubitus generandi gratia factus, non habet culpam. Et Apost. Cor. 7. si nuperit uirgo, non peccat. Et ratio est: quia exercere actum illum illo modo, & sine, quod directè cadit sub præcepto Dei, meritorium est: sed actus matrimonialis directè cadit sub præcepto diuino, ut ordinatur ad bonum prolis, Genes. 2. & 9. Nam ubi ponitur istud præceptum, semper ponitur. Crescite, & multiplicamini, ergo. Secundo, actus iste potest ordinari ad redditionem debiti coniugis petentis expressè, uel per signa, & quando nulla spes est de prole, sicut post conceptionem, & tunc si nullum adest periculum abortus potest etiam fieri absque peccato, & est meri-

meritorius: cum mulier pręgnans plus appetat frequenter concubitus, quàm quę non est pręgnans. Et de hac redditione debiti habetur 3. q. 1. cap. 1. Redde debitum, & si non exis, redde pro sanctificatione perfocta, &c. Et ratio est: quia actus iustitię factus ex charitate, meritorius est, reddere autę debitum actus iustitię est, 1. Cor. 7. & ideo actus cõugalis propter hoc mere exercitus meritorius est. Potest etiam fieri sine peccato, quando vir immutat modum consueti cotundi propter corporis grossitatę, vel infirmitatę, vel impregnationem, dum tamen valculo mulieris non abutatur; nec semen scienter extra effundat, & hoc fiat, quia timetur de suffocatione partus si mulier iaceat in dorso, & vir in ventre incumbat. Concordat D. Th. & Petr. in scriptis distin. 31. Et nec obstat, 3. q. 7. cap. adulterij: vbi dicitur, quod talia execrabilis sunt in vxore; quia illud intelligitur de alijs contra naturam cognoscensibus vxores, aut extraordinarię polluentibus, aut causa libidinis exsaturandę, & sine causa hoc facientibus. Tertiõ potest actus iste ordinari ad explendam libidinem infra limites matrimonij, ita quod nullo modo faceret, nisi esset coniunx, & talis peccat venialiter, cum vtatur vxore non propter debitum finem, qui in matrimonio est bonum prolis, vel redditio debiti: ergo talis abusus peccatum est. Quod amplia, etiam si vir pręueniret voluptatem manibus, vel cogitatione, vel vtendo calidis, vt pluries possit cum vxore coire, Summ. Confess. de matrim. q. 37. Quarto potest ordinari ad remedium contra morbum corporalem propter sanitatem corporalem, puta iudicant medici, quod vir & vxor incurrant morbum periculosum, nisi vacent tali actui: & tunc secundum S. Thom. est peccatum veniale, quia querit sanitatem perid, quod non est ordinatum. Quinto potest ordinari ad vitandam fornicationem in se, vel in vxore, & tunc si hoc facit ad vitandam fornicationem in vxore

nullum est peccatum, si verõ in se, est peccatum veniale. Sexto potest ordinari actus ille ad explendam libidinem extra legem matrimonij, quod fit, quando accedat ad vxorem causa saturandę libidinis, consentiẽdo deliberatę in hoc; quod idem faceret, etiam si non esset sua vxor, & talis peccat mortaliter. Vnde Hieron. & habetur 3. 2. q. 4. c. origo. Adulter est in suam vxorem ardentior amator. Sapiens iudicio debet amare suam coniugem, non affectu. Non regnet in eo impetus voluptatis, nec præceps feratur ad coitum. Nihil enim est foridius, quàm vxorem amare quasi adulterum. Est etiam peccatum mort. quando vxor esset pręgnans; & maritus coeundo cum vxore præsumeret probabiliter de periculo partus, quia tunc petens peccat mortaliter, & alter reddere non tenetur. Pariter quando vxor certo sciens aliquod impedimentum matrimonij: nam tunc reddendo debitum peccat mortaliter, cum faciat contra cõscientiam, & sic ædificat ad gehennam, cap. litteras, §. porrõ, de restit. spol. Quare tali casu nec ad mandatum ecclesię debet reddere debitum, sed potius sustinere excommunicationem, vt not. in capit. inquisitioni, de sentent. excom. Hęc D. Thom. Card. à Turrecrem. in c. quicquid, 3. 2. q. 2. Astenf. de causa effie. matrimon. lib. 8. tit. 9. ar. 2. Henric. in dicto cap. Inquisitioni.

69. Trigesima quinta. Post carnis copulam potest vnus cõiugum vouere, quod debitum non petat, licet non possit vouere, quod debitum non reddat sine cõsensu alterius; quia in primo casu vterque est sui iuris, sed non in secundo. ita Bonau. in 4. dist. 3. q. 2. circa litteram. Petrus eadem dist. q. 1. art. 2. & secundum Rich. 4. dist. 3. 2. q. 2. art. 1. & est opinio communior, quàm illa D. Tho. qui dicebat, quod neutrum potest vnus sine cõsensu alterius vouere, quia si alter debitum numquam peteret, ex hoc matrimonium onerosum alteri redderetur, dum oportet eum semper cum cõsensione

sione debitum peteret: quia immo matrimonium redditur magis leue, nam reddere debitum sepe est penale, & quo ad reddendum debitum qui uouet est in scrupulo: at alter efficitur liber.

70 Trigesima sexta. Matrimonij uinculū duplex est: † Alterum, reddendi debitum, alterum, non se transferendi ad aliud. Fornicatione interueniente soluitur primum, sed secundū non, nisi morte intercedente. Solutio primi uinculi quandoque consulitur, quandoque permittitur, quādoque prohibetur, quandoque precipitur. Consulitur, cum communi consensu continentiam uouent, 33. q. 5. Quod Deo. Permittitur cum fornicariam etiam cessantem, & pœnitentem quis reliquit uxorem, 32. q. 1. c. dicit Dominus. de diuort. c. quanto, c. gaudemus. Prohibetur, quando castē uiuentem, & debitum exigentem non uult exigere, nec debitum reddere, cap. inquisitioni. de sent. excom. 33. q. 5. c. 1. & c. secundum. Præcipitur, quando eā quæ est fornicaria, & in crimine persequatur, maritus non uult relinquere, cap. si uir sciens, de adult. Nam hoc calu reus erit, & eius peccati particeps: & secundum Bernar. & Hostien. ibi, nisi denunciauerit eam ad pœnitentiam, mortaliter peccat, 2. q. 1. c. si peccauerit, de iureiur. cap. quemadmodum. Item præcipitur ad tempus, ut uacent orationi. 1. Cor. 7. 3. 1. dist. c. tenere.

71 Trigesima octaua. Matrimonium nõ consummatum an dissoluatur, si sponsa uult fieri mantellata. Dic, quòd non: quia ut matrimonium dissoluatur oportet, quod quis se astringat ad certam religionem approbatam, ubi promittitur tria substantialia Religionis, cap. ex parte, 2. de conuers. coniug. quia tunc potest ingredi etiam altero contrahente, c. uerum, c. ex parte, eod. tit. sed iste mantellata non sunt stricto modo religiose, cum non uoucant tria substantialia, nec propriè dicuntur habere Regulam, sed quendam modum uiuendi, ut in simili dicit gloss. in Clem. 1. de relig. domib. &

Clem. cum ex eo, de sent. excom. ergo. Et per ista potes inferre, quòd uita heremitica † non dissoluit matrimonium non consummatum, ut ponit Fel. in c. 2. de foro compet. Vide gloss. fin. in §. ecce, 27. q. 2. uerb. solitudinem. Sed nota, quòd tunc dissoluitur matrimonium per ingressum Religionis, quando fuerit secuta professio: hinc fit, quòd si remanēs in sæculo ante professionem altetius contrahat cum aliquo, non tenet in matrimonium, & altero ante professionem redeunte, tenetur ad eum redire, nisi ipsa uelit religionem intrare. Ita Henric. in cap. uxoratus, num. 1. in fine. de conuer. 73 coniug. Sed an Ordo sacer † soluat matrimonium, quemadmodum Religio? Dicit Hugo, Ber. & Goffr. q. Ordo sacer susceptus ante copulam carnalem in uita uxore uel in scia, nullo modo soluit uinculum, immo & si Papa fieret, nec aliàs intraret Religionem, teneretur matrimonium consummare, facit text. in d. c. ex parte, §. porro, ibi, nisi ad obseruantiam Regularem quem solum casum excipit illa littera.

74 Trigesima nona. Post latam sententiā diuortij si uir ingressus est Religionem, & factus est sacerdos, & postmodum cõstat Ecclesiam fuisse deceptam in sententia diuortij, restituendus est uxori repenti, etiam si professionem fecisset. Et ratio est: quia post cõsummatum matrimonio, neque per ingressum religionis, neque per susceptionem sacri Ordinis potuit uxori præiudicium generare, cum non habeat potestatem sui corporis, ut dicit Apost. 1. Cor. 7. ita Ray. At si mulier non repetit uirum, sed ipsa etiā sponte intendit continentiam seruare, sed uir uult repetere uxorem, tunc non est audiendus: quia profitendo, & suscipiēdo sacrum Ordinem, potuit sibi præiudicare: Nam si etiam à principio pari uoto concordassent seruare cõtinentiam, bene potuisset alteruter Religionem intrare, & solemniter profiteri, c. ex parte Abbatis, c. uxoratus, de conuer. cõi. lo. à Capil. tr. de pe. & remis. nu. 226. & 267.

75. **Quadragesima.** Vno coniugum † ad religionem transeunte, vel ad sacros Ordines, alter potest illum reuocare in ijs casibus. Et primus, vt in vxore nouitij habitum probationis recipientis, & infra annum exentis, c. statumus, de co. uer. infid. quia tunc poterit eum petere, cap. ita. accedens, de conuers. coniug. Secundus, in vxore professi, vel ordinati, in sacris, quando transitus ad Religionem, vel promotio ad sacros Ordines fuit facta ipsa nesciente, aut sciente, & contradicente, atque reclamante: nam tunc poterit ipsum reuocare, & non tenetur continere, c. Agathosa, 27. q. 2. 3. 4. q. 5. cap. mulier. Tertius, quando vxore sciente, & consentiente, sed iuris ignara, & non certificata, & tunc non obstante licentia, poterit reuocare maritum, de conuers. coniug. cap. significauit, 28. dist. cap. placuit. Archid. in d. Agathosa, & cap. qui vxorem, 33. q. 8. in gl. si. Bern. & Host. in cap. placet, de conuers. coniug. Quartus, quando vxor fuit certificata, & consentit ordini, sed non voto, immo contradicit expressè, & tunc maritus non debet ordinari, quod si ordinem recepit, redditur vxori, & illa ad continentiam nec in vita, nec post mortem obligatur: cap. 1. de conuers. coniug. Non poterit verò maritum reuocare, & tenetur consentire, quando expressè consentit Ordini, & Voto, certificata de præiudicio, vel tacet: quia tunc nec in vita Ordinari, nec post mortem contrahere, quia presumitur vouisse, cap. qui vxorem, 35. q. 5. 32. dist. c. seriatim. Pariter vxor professi expressè consentiens professioni, non potest nec in vita, nec post mortem contrahere. Sed debet semper continentiam seruare, d. c. seriatim, & cap. quod Deo: Quod intellige secundum Io. quando fuerit certificata de perpetuo impedimento: aliàs si simplex, & iuris ignara, non intèrdebat se perpetuo obligare, tenet matrimonium securum ab ea contractum, arg. text. in cap. veniens, de conuers. coniug. Et hæc intellige, quando vnus coniugum vult in-

trare, vel intrauit Religionem, Ioan. in Sum. Confess. tit. de votis. q. 1.

76. **Quadragesima prima.** Cōiugatus post carnalem copulam † ad ordines sacros promoueri non potest in ijs casibus. Quorum primus est: Vxore sua ignorante, ne fiat vxori præiudicium, c. coniugatus, de conuers. coniug. Secundus, quando vxore sciente inuita, & contradicente, quia tunc idem, & multo fortius per eadem iura, quod intellige verum, scilicet, quod inuita vxore ordinari non potest, etiam si ipsa vxor adulterium commiserit, nam licet maritus possit intrare Religionem, et profiteri cum vxore, que etiam adulterata est in vita, secus tamen est in ordinibus, quia non potest fieri Subdiaconus, cum adulterata est in vita; & est ratio: quia vxor cuiuslibet in sacris ordinibus constituit, tenetur continere, non solum eo vouente, sed etiam post mortem eius. 28. dist. c. quia sunt, 32. dist. c. seriatim. Et hoc not. Innoc. & Host. secundum Astenf. Tertius in vxore Episcopi sciente, vel ab initio contradicente, sed postea ratificante, que paria iudicantur, c. 2. quod met. causa, c. ix. qui, de Regu. in 6. quia tunc non sufficit, qd contradicat, sed oportet, qd cura hoc conuertatur, & profiteatur. aliquã Religionem approbatam, c. ex publico, de conuers. coniug. Et est speciale in vxore episcopi, vt ibi not. Bern. & Host. in d. c. coniugatus, non tam propter dignitatis excellentiam, quã propter periculum imminentiam euitanda, si enim vxor remaneret in seculo, forte nimis episcopum multis stipata mulieribus videret, & pro multis intercederet contra iustitiam, instaretque qd parentes suos ditaret, & multa alia mala exinde contingere possent: ideo quod vituperari potest euitari debet, c. vni. de oblig. ad ratione. c. 1. de seru. non ordin. Fallit tamè hæc regula in alijs Ordinibus, quia si maritus promouetur ad aliquem alium sacrum Ordinem ab episcopo, ipsa sciente, & non contradicente, tunc sciatia per hoc videtur mulier vouisse continen-

tiam, & potest remanere in saeculo: nam quemadmodum communi consensu sine acceptione Ordinum possunt continentiam profiteri remanendo in saeculo 33. q. 5. c. quod Deo. sic & accipiendos sacros ordines, & ista opinio videtur verior, vt post multa testatur Henr. in d. c. coniugatus, nu. 5.

Quadragesimasecunda. Coniugum alter potest in duobus casibus legitime profiteri, etiam absque licentia, vel consensu alterius coniugis. Quorum primus est, quando matrimonium est nondum carnali copula consummatum, c. verum, c. ex publico, de conuer. coniug. Secundus, quando proficitur post sententiam diuortij propter adulterium ab altero coniuge commissum latam, 35. q. 6. cap. multorum. 33. q. 2. c. faculares, c. vlt. de conuer. coniug. Verum in multis alijs casibus non potest: quorum primus est in vxore, quae violenter fuit cognita a sponso suo de praesenti, & sic matrimonium fuit per vim consummatum, quia si post talem cognitionem violenta fuit ingressa monasterium, reddenda est marito, qui vsus est iure suo. arg. tex. in cap. cum ecclesia Vulterana, in fine, de elec. Nam ex quo cognoscitur, praesumitur consentire, cap. in super, qui matr. accus. pos. Et quia vna caro effecti sunt sacramento matrimonij praecedente, de Regul. cad. Apostolicam, 32. q. 5. c. si Paulus. Archid. 33. q. est. 5. in summa. Sed an si dicatur matrimonium consummatum, si sponsus oppressisset sponsam, non tamen semen emisisset? Dic, q. non: Vide in e. fin. de spons. c. fraternitati, de eo, qui cogn. confan. vxor. suae. Secundus, in adultero, qui monasterium intrare inuito altero coniuge innocente non potest ne propter delictum suum a seruitutis coniugalis vinculo liberetur: Delictum enim non debet praestare immunitatem: Nec delinquens debet esse melioris conditionis, quam non delinquens, ff. de interd. & releg. l. relegatorum, §. si. c. ex parte, de consue. c. cum quis, de praeb. in 6. Quod verum est, etiam si lata fuerit sen-

tentia diuortij: quia innocens potest eum vellet, nolit, reconciliare, quoad vsque intrauerit Religionem, & professa fuerit, vt not. Doct. in c. ex litteris, de diuort. & ibi Henr. in 2. diltin. Et ita tenent Host. Ray. Gos. in Sum. de diuor. D. Tho. Fr. Io. in Sum. Allen. lib. 8. de bono facr. in fine. Tertius, in innocente, qui non potest intrare inuito adultero irreuocabili ter ante sententiam; quia si adulter petere restitutionem, non obstat sibi exceptio adulterij commissi ante spoliationem, arg. tex. in c. item cum quis, de restit. spol. Licet obstatet sibi adulterium commissum post spoliationem, & sic intellige de diuor. c. significasti. Vnde tex. in c. Agathosa, intelligendus est, sententia lata. Quartus, in coniuge notorie adulterante, vt quia notorie moratur cum adultero, vel adultera; nam non licet alteri coniugum innocenti, Religionem intrare inuito altero coniuge adultero, cum in notorijs etiam necessaria sit sententia, vt nos alia diximus, & affirmat Henr. in c. ad nostram, 3. de iure iur.

Quadragesimatercia. Matrimonio consummato non potest coniunx ingredi Religionem altero inuito, sed quando dicta iuxta consummatum? Dic, q. quando fuerit facta seminum commixtio: Hinc fit, q. si quis praeter ordinem pollueret vxorem, vt puta circa naturalia, non diceretur consummasse matrimonium, cum non seminauerit infra claustrum pudoris mulieris, sed solum extra, c. extraordinaria, 35. q. 3. Pariter, si quis non intravit claustrum pudoris, sed seminauit infra illud, & tunc si per hoc non sit facta seminum commixtio, non dicitur consummatum matrimonium, alias sic, ac si perinde intrasset, si de hoc Ecclesia constet, arg. eorum, quae no. Abb. in c. is qui, de spons. Rursum nec dicitur consummatum, si intravit vas mulieris, sed non seminauit, nec semen effudit: cum ibi non sit facta seminum commixtio, vt no. gl. vlt. in d. c. extraordinaria. arg. 33. q. 2. c. nullum. Abb. in d. c. is qui, qui dicit, q. seminum commixtio facit consummatum

matrimonium, arg. c. vlt. de spons. Rursum, si solutus defloraret solutam, si nõ esset facta seminum commixtio, non dicitur consummatum matrimoniũ. Quare si maritus deflorasset vxorem, non tamen facta seminatione, posset ingredi religionem, licet opponere se posset ecclesia, propter presumptionem. ad hoc facit quod not. Hugo, 3. 1. q. 3. c. 1. vbi dicit, qd si sponfus, & sponsa non sunt effecti vna caro, quamuis sponfus corruperit, & cognouerit sponfam, non tamen fit prejudicium ei ob hoc, quin ab ea possit discedi, sicut si ab eo cognita non fuisset, licet in dubio presumatur pro carnali copula. Vide Archid. in c. vni. de spon. lib. 6. & in d. c. extraordinaria. Sic licet clericus fuerit cum muliere pluribus notibus, & licet intrasset vas, si tamen nõ quam seminauerit ibi, mulier illa posset contrahere cum fratre clerici, cum non sit ibi contracta affinitas, sed in foro contentioso ecclesia contrarium iudicaret, cum semper ex quo corruperit, presumat illud consummasse, si aliter illud probari non posset.

Quadragesima quinta. Matrimonium à clerico in sacris, et religioso contractũ, est nullum, & huiusmodi personę sunt excommunicate ipso facto. Clem. eos, de consang. & affin. tamen fallit in multis casib. Et primus est. Si coactę contraxisset, intelligendo de absoluta coactione, puta, quia actuali violentia cogitur imponere annulum manus. Facit tex. in c. presbyteros, dist. 50. c. maiores, de bap. Secundus, quando metu cadente in constantem virum: quia licet peccet mortaliter, non tamen est excommunicatus; & ratio est: quia vbi est metus, deficit liber consensus, & ita non est matrimonium, c. cum locum, de spon. Tum etiam, quia fuit facta hæc constitutio propter publicę honestatis iustitiam, sed hic nulla honestas insurgit, cum coactę fiat, facit e. significauit, de sent. exc. Sed quid si contraxit, ¶ sed non consummauit incidit: quia hæc constitutio punit contractum matrimonium, sed quid si contraxit per

verba de futuro sponsalia. respon. gl. & Pau. qd non ligatur, nisi consummauerit per copulam; quia tunc transit in matrimonium, c. veniens, c. is qui, de spon.

Quadragesima sexta. Matrimonium contractum à muliere, quæ machinata est in mortem mariti cum occisore ¶ mariti, nullum est, c. 1. de conuers. infid. Et sic ecclesia inducit impedimentum super matrimonio non contracto, licet super solutione iam contracti potestatem non habeat, de quo in cap. ex publico, de conu. coniug. Sed quid si mulier habeat ratum homicidium, an prohibiti sit illud. gl. si. in d. c. 1. concludit, qd non prohibetur, licet habeat ratum, modo non fuerit machinata. Similem glossam habes in c. cum quis, de sent. excom. Ad hoc autem vt rati habitio retrotrahatur requiruntur tria: ¶ Primum, qd delictum sit gestum nomine meo. i. contemplatione mei, gl. in d. c. cum quis. Secundum, qd habeat ratum gestum, & factum nomine meo; Nam si dicerem, Doleo, qd fecit nomine meo, sed gaudeo, qd sit factum, non dicor habere ratum. Tertium, qd sit tale delictum, quod possit committi per alium, gl. in l. 1. §. & si quis, ff. de vi, & vi arm. Nam vbi requiritur actus personalis alicuius, nunquam potest fieri per alium, nec potest habere locum rati habitio in delictis. Et sic requiritur machinatio vxoris. Ita Ioan. de Anan. in c. 1. de conuers. infidel.

Quadragesima septima. Propter adulterium commissum ab vxore potest maritus ¶ illam dimittere, quantum ad thorum, & cohabitationem, per ecclesię iudicium, cap. discretionem, vers. Adulterium à contrario sensu, de eo, qui cogn. conf. vxo. sue. nisi in his casibus. Primus est, quando daret occasionem adulterandi per violentiam præcisam, ut qui eam omnino inuitat, & renitentem tradit adulterandã, & tunc præterquam qd imputatur viro adulterium quo ad Deum, imputatur etiam quo ad hoc, ut ipsam ob hoc dimittere non possit, d. c. discretionem, arg. 30. q. 5. c. 1. & 4. Secundus, quando

quando mulier fuerit cōpūsa per mētū cadentem in constantem virū, & tunc licet quoad Deū non sit excusata circa peccatum mortale, cum potius omnia mala pati, quam peccato consentire debeat, c. *sacris*, de his, quæ v. c. ita ne, 32. q. 5. tamen impūtur viro quoad hoc, vt propter adulterium commissum dimittere non possit, c. *pen.* & vlt. de adulter. Tertius, quando daret vxori licentiam adulterandi per lenocinium suū, vel quia eam tradidit adulterandam, feci dum Host. & Io. And. in d. c. discretionem, & in c. vlt. eo. tit. Hinc soluitur questio de grauitate ægotante qui induxit mulierem suam adulterandam medico, qui aliter nolebat curare infirmum, nā cō liberato non potest maritus illam dimittere: quia obstat ei exceptio, Arch. in c. concubuiti, 32. q. 7. Quartus, si ipse fuerit fornicatus, 32. q. 6. c. 1. Quintus, si vxor credebat virum mortuum, 34. q. 2. c. cum per bellicam, nam talis propter ignorantiam probabilem excusatur. Sextus, si maritus post adulterium scienter cognouit adulteram, & tolerauit eam. 32. q. 1. c. si quis vxorem. Et est ratio: quia crimen per reconciliationem dimissum, amplius obijci non debet, nisi sequatur recidium, ad quod ff. sol. mat. licet mulier. Septimus, si stante matrimonio inter infideles, vir dedit vxori libellum repudij, & vxor alteri nupsit: nam tunc si vterque conuertatur ad fidem, vir tenetur vxorem recipere, c. gaudemus, de diuort. multos ex his casib. ponit gl. 32. q. 6. in sum. super verbo, sed ponatur. Vide etiā gl. in c. intelleximus, de adult. super ver. compensatione.

85 Quadragesima octaua. Vxor ꝑ adulate non est dimittenda, sed in his casib. reconcilianda. Primus, qñ fornicatio vxoris est occulta, que probari non pōt, 2. q. 1. c. nos in quenquā, c. porro, de diuort. Et ratio est: quia idē iuris esse debet de eo, quod nō est, & de eo quod non pōt probari, l. duo sunt Titij, ff. de testa. tut. l. in lege, ff. de cōt. emp. Secundus, in fornicatione manifesta, quia absque iudicio ec-

clesia dimitti nō potest, d. c. porro, & §. porro, & c. de illa, 1. resp. Tertius, quando dimisit præcedente iudicio ecclesie, sed vxor opponit idē delictum marito, quod probauit: quia tunc fit compensatio delicti ad delictum, d. c. ex litteris, c. pen. & vlt. de adult. Quartus, si vxor commiserit fornicationem spiritualem, nam etiam post latam sententiam si fuerit emendata, & maritus non fuerit ingressus Religionem, compellitur eam recipere, c. mulier, de conuers. coniu. c. de illa, de diuort. Vnde dicit Host. q. vt con iūx innocens fornicationem alterius cōiugis fornicantis spiritualiter possit evitare, dno requiruntur. Primò, vt sententia diuortij lata sit. Secundò, q. intrauerit Religionem: igitur si alterū deficiet, ipsum reconciliabit, velit, nolit, d. c. quāto, & c. gaudemus. quod secus est in fornicatione carnali, vbi non compellitur maritus illam recipere etiam emendatam. & ratio differentie est: quia in prima fit principaliter iniuria ꝑ Deo, qui facilius remittit, quā homo, sed in secunda principaliter ipsi homini. Vnde & talis, lectū viri dicitur maculare, & vxorem adeo coinquinat, vt non vxor, sed adultera dicatur, 32. q. 1. c. in coniugio, sed homo non ita de facili remittit iniuriam sicut Deus, & multo minus maritus, qui de talibus indignatur, 32. q. 6. c. indignentur.

Quadragesimanona. Propter adulterium maritus vxorem dimittere potest ꝑ sententia lata, in his ꝑ casibus. Et primus est, cum adulterium fuerit secutū ob abstinentiam viri ab exactione carnalis debiti, cum tamen esse actu potens: quia tale adulterium non viro, sed vxori est imputandum: quia ad exactionem huiusmodi, vir non tenetur, cum sit in eius arbitrio, & voluntate exigere, c. 1. c. tua, de eo, qui cogn. conf. vxor. sue. Secundus, quando sequeretur adulterium ex abstinentia viri à redditione carnalis debiti legitime exacti per vxorem, nam tunc licet imputabitur ipsi viro peccatū vxoris, quia non reddit debitum cum

potest, 27. q. 2. c. si tu abstines, & c. Agathosa, quamuis mulier etiam peccet, tamen iudicio Ecclesie propter ipsum adulterium vxor dimitti potest, c. significasti, de diuor. quia licet vir dederit occasionem ei, ipsa tamen debet seruare fidem castitatis, d. c. Agathosa, & c. quod Deo, 33. q. 5. Tertius, quando fuerit vxor coacta à viro metu leui, quæ nec coactio debet dici, arg. gl. 1. in c. discretionē, de eo, qui cogn. confan. vxor. s. u. Quartus; quando vxor adulteratur ex eo; quia à viro petebat debitum in loco facto. Quintus, quando secutum est adulterium, eo quia noluit maritus reddere debitum propter impotentiam actualem naturalem causatiam propter redditionē debiti precedentem, & tunc cum mulier ulterius non habeat ius petendi, si ob hoc adulteratur, sibi imputatur quo ad Deum, & quo ad uirum, ut eam dimittere possit iudicio ecclesie precedente. Nam qui fecit quoddam, et quamdiu potuit, non potest ei amplius aliquid imputari, arg. 22. q. 2. c. faciat homo, & c. celsitatur, de rescr. Sextus, quando vir esset factus impotens ex causa iusta, ut ex ieiunio moderato, & tunc cum non possit aliquid imputari, quia quod legitime factum est, poenam non meretur, l. nemo, ff. de reg. iur. sit q. vxorem dimittere possit propter adulterium. Quod idē procederet si factus esset impotens ob aliquod impedimentum corporale, ut quia carceratus, vel coactus ab hostibus.

Quinquagesima. Adultera non potest
 88 accuari à marito in quinque casibus. Primus est, si ille conuincitur fornicari, c. significasti, de diuor. 32. q. 6. per totum. Secundus, si illam prostiuit, c. discretio

nē, de eo, qui cog. conf. ux. fuę. Tertius; si latenter fuerit cognita ab aliquo, quæ credebatur suum esse maritum, ar. 34. q. 2. c. in lectum. Quartus, si fuerit oppressa ui absoluta, 32. q. 5. c. proposito. Luim passa, l. pen. ff. de adult. Quintus, si post adulterium illam sibi reconciliauerit, uel publice adulterantem retinet in consortio maritali, 32. q. 1. c. 1. 2. & 3. Hos casus ponit Gof. in Sum. de diuor. in princ. & Host. eod. tit. §. quot modis.

Quinquagesima prima. Fornicarius
 89 uidens suum sanguinem ꝑ contrahere matrimonium tum illa, quam carnaliter cognouit, tenetur hoc confanguineo suo reuelare, 35. q. 2. c. si homo; ubi Arch. in gl. 1. & gl. in c. præterea, de spons. Qui quidem uolens contrahere, tenetur eidem reuelanti credere, arg. illius c. si homo, aliàs frustra fieret talis reuelatio, nisi ei teneretur credere, & à cōtrahendo abstinere, donec perfecte sciat ueritatem, secundum Hug. & Arch. in d. c. si homo. Et hoc propter periculum animarum. Vnde ubi de periculo anime agitur, ad dictum unius quis in conscientia credere tenetur, arg. eorum, quæ leguntur, & notantur l. q. 1. §. notandum, super uerbo dixerit. 22. q. 4. c. Innocens, 11. q. 3. c. non solum. An uerò in foro fori per hoc matrimonium impediatur, uideatur de Henr. in d. c. præterea, de spons. Hæc de matrimonio carnali. Nam de nuptijs ꝑ spiritualibus inter Deum, & hominem, uel humanam naturā, inter Christum, & Religiosum, & inter Deum, & animam, & de bonis matrimonij diffusius diximus in nostris Sermonibus in Dominica prima post Epiphaniam Domini, Sermone primo.

DECISIONVM AVREARVM CASVVM CONSCIENTIAE

Partis Secunda:

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,
Monacho Cassinensi, Monasterij S. Scuerini
de Neapoli professo, Autore:

LIBER SECVNDVS.

SVMMARIVM.

De Iuramento in genere.
Cap. I.

- 1 Fundamentum nostrarum actionū Christi Iesus est.
- 2 Auctor in Christi nomine omnes suos actum progredi cupit.
- 3 Iuramenti materia dividitur in undecim articulos.
- 4 Scholastici unde dicti.
- 5 Iuramenti, & sacramenti etymologia.
- 6 Iuramenti institutionis causa tres assignantur.
- 7 Sententia Salvatoris explicatur, Est, est. Non, non. & Iacobi, ante omnia fratres nolite iurare omnino.
- 8 Iuramentum, qualiter dicatur prohibitiū.
- 9 Iuramentum, ut fiat sine culpa duo sunt necessaria.
- 10 Iuramentum dicitur temerarium, nisi impellat necessitas, vel utilitas.
- 11 Casus septem, in quibus licite iuratur.
- 12 Iuramentum debet habere tres comites.
- 13 Forma iuramenti multiplex.

CVM fundamentū orationū nostrarum actionū sicut Christus Iesus, 1. q. 1. c. cum Paulus. Cōsequenter probatur, quod praeposterus ordo est primum humana subsidia querere, deinde illis deficientibus, diuini fauoris gratiā postulare. Ad ipsum prius est conuigendum, scilicet orando, qui nostrae curare possit animae passiones. c. omnis Christianus, de consec. dist. 1. Ideo quodecumque facimus verbo, aut opere, id totum in nomine Domini nostri Iesu Christi facere debemus, in quo uiuimus, manemus, & sumus. ad Colof. 3. 26. q. 3. cap. non licet, & q. 7. cap. non obseruetis, in fine. Nam ex eius nomine sequitur bo-

Decif. Aurearum Par. II. Lib. I.

num principium, melius medium, & optimus finis. Vniuersa quippe rectè geruntur, si rei principium fiat decens, & gratum Deo, in Authen. quom. oport. Episc. circa princ. col. 1. Qui res penitus desperatas donare, & cōsummare suæ virtutis magnitudine potest. C. de vet. iur. enuel. l. 1. in prin. Et sine ipso vera sapientia haberi non potest, 26. q. 2. c. que sine, & sua virtus, & disciplinam vnumquemque glorificat, de consecr. dist. 7. c. de Spiritu. Et præualeat legi, Dei gratia, in Auth. de monach. §. sancimus, col. 1. 19. q. 2. cap. duæ sunt, c. licet, de Regul.

2 Ideo ¶ in eius nomine scilicet Dei omnipotens, omnes meos actus progredi cupio: Nam quamuis me impari cuiusque oneri, & præsertim elucidandi hanc materiam de iuramento esse in telligā, fretus tamen pristina Iesu Christi sibi benignitate, qui vnumquemque sua disciplina, & gratia fouet, d. c. de spiritu, huiusmodi materiae explicationi operam nauare decreui, non laudis quidem auiditate, sed charitate, pro uiribus ingenioli mei seminandæ veritatis, 39. q. 4. c. obijciuntur, & consulendi studentium utilitati: nam nobis solis nati non sumus, l. lege, C. de hæret. sed ortus non stri amici partem, partem patria vendicant, ut dicit Tullius, ad hoc 8. q. 1. c. in

3 scripturis. Rogo ¶ igitur vos scholasticos à schola dictos (quæ Græca dictio, Latine dicitur vacatio) ut labore aquo animo suscipiatis vacandi huius tractatus lectioni, non vos ad diuersa diltrahentes, ut dicit glo. in pro. in. 6. in verbis scholares, sic mihi maiorem tribuetis ansam studendi, & enucleandi hanc perdifficilem materiam, in qua si aliqua inueneritis, quæ correctione indigeat, hæc ut corrigatis velim, hoc enim opus Sanctæ matris ecclesiæ censuræ in primis ita submitto, ut profitear quod ipsa in eo approbauerit, me illud tenere, quod verò improbauerit, illud ipsum à me quoque reiici, & repudiari, ut per hoc beniuolentiam lateat me culpari non posse, 24. q. 1. c. hæc est fides. de sum. Trin.

& fide Cathol. cap. damnamus, in fine. Aggredior itaque hanc materiam, quæ diuido ¶ in plures articulos: Quorum primus est de iuramento in genere. Secundus, de eius definitione. Tertius, quos comites habeat. Quartus, an liceat ab aliquo exigere iuramentum. Quintus, de iuramento meticulouso. Sextus, de conditione, quæ in iuramento intelligitur. Si mihi fides præstetur. Septimus de regulis, quibus dignoscitur iuramentum non seruandum. Octauus de vi, & virtute iuramenti. Nonus, de quibusdam decisionibus in materia iuramenti. Decimus, an in iuramento possit fieri dispensatio. Undecimus, de periurio. Circa ¶ primum sciendum est, quod iuramentum, iusiurandum, & sacramentum, sunt synonyma, id est, idem significantia quo ad materiam nostram. Quandoque tamen aliter accipitur sacramentum, ut extr. de sacr. non iter. 1. q. 1. c. multi, glo. in c. veniens, de transact. Si autem quærens de etymologia nominis: dic, quod dicitur sacramentum quasi per sacra alstringimentum. Iuramentum derivatur à iure, quia id, quod iuratur, pro lege habendum est, & quasi ius sanctè est seruandum. Ita Panor. in rubr. cod. tit. Sotus de iust. & iure, lib. 8. q. 1. ar. 1. Couar. de pact. in initio, primæ partis, num. 2. Est autem institutum ¶ iuramentum ad eum finem, ut omnis controuersia tollatur, cap. et si. Christus, de iure iur. Et intellige controuersiam non solum iudicalem, sed et extraiudicalem, l. sed et si, §. hæc verba, ff. de petit. hæred. per Bald. in Lamplius, ff. rem rat. hab. ubi patet, quod controuersia dicitur ante litem cōtestatam: sed largo modo ad excusandum iuramentum dicitur controuersia, quando subest necessitas, vel utilitas, nec mihi creditur absque iuramento. Item fuit institutum iuramentum propter infirmitatem hominum facillè dubitatum: Cum enim volumus aliquibus persuadere quod eis vtile sit, & non credunt simplici verbo, permittitur nobis iura-

re, cap. non est, cap. ita ergo, cap. si ergo, cap. si peccatum, 22. q. 1. Hinc est, quod postquam Dominus dixit. † Est, est. Non, non. vt affirmatio, vel negatio procedit ex ore, ita procedat ex corde, prudenter adiunxit. Quod amplius est, à malo est, non culpa, sed pœnæ, nec exhibentium, sed exigentium iuramentum: nam incredulitas huiusmodi magis est pœna, quàm culpa. Vnde non dicitur malum, sed à malo. Ita dicit textus in cap. significasti, extr. de elect. & in d. c. et si Christus. Etenim, si per se malum esset iurare, profectò Dominus non iurasset, cum tamen in veteri testamento legatur: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Et rursum: Iurauit Dominus veritatem, & non frustrabitur eum; Immo ita præcepit in veteri testamento. Redde Deo iuramenta tua. Hinc colligitur, quòd seruare tenemur iuramentum ex præcepto iuris diuini. Sic & Paulus iurauit, ut habetur i. Corin. cap. 15. cap. non est, cap. vt noueritis, 22. q. 1. Vnde licet Dominus videatur † prohibuisse iuramentum, & Iacobus in Epistola dicat. Ante omnia fratres mei, nolite iurare omnino, non tamen prohibuit iurare per Creatorem, sed per res creatas, ne per huiusmodi iuramentum transferatur ad res creatas honor, qui creatori debetur. Vnde eum præmiserit. Nolite iurare omnino, statim subiunxit, neque per cælum, neque per Hierosolymam. Si tamen contra sit, nihilominus iuramentum habet vim, & pondus, quia saltem in consequentiam iuratur per Creatorem: honor enim exhibitus creaturæ, redundat etiam ex consequenti in honorem Creatoris, ut probat text. in d. cap. et si Christus, in verbo, quia testante. Et sic multa fieri prohibentur, quæ si facta sint, vt rata, ac firma habentur, extr. eod. cap. quemadmodum, §. quod si post huiusmodi. Vel aliter responderi potest, quòd Iacobus nõ simpliciter prohibuit iuramentum, sed voluntatem iurandi. Dum dixit: Nolite iurare omnino: quia nullus debet

iurare voluntariè, nisi necessitate ductus, ut infra videbimus. & glos. in d. cap. et si Christus, exponit, omninò, id est ex leui causa. Facit text. in l. Grace, §. illud, ff. de fideiuf. ex quibus colligitur, Dominum, atque eius Apostolum prohibuisse iuramentum, non tanquàm per se malum, cum sit confirmatio veritatis, & maximum remedium litium expediendarum. l. 1. ff. de iureiur. sed ex causa: quia ex leui, & frequenti, atque incauto iuramento in periculum sæpe dilabimur. Vnde legitur. Vir multum iurans implebitur iniquitate. Sic vinum per se malum non est, sed ex frequenti, & incauta potatione luxuria generatur. Vnde dixit Apostolus. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Sed Paulus concessit Timotheo, vt vteretur modico vino propter stomachum, & frequentes infirmitates. Sic certe cum necessitas exigat pro re uera, graui, & honesta, potest tute iurari: quia cessante causa, cessat effectus: ita text. in d. c. et si Christus. Rursum fuit institutum iuramentum propter defectum veritatis humana: quia ut plurimum homines in mendacium labuntur, & idèò necessarium fuit confugere ad diuinum testimonium; quia Deus nec mentiri potest, nec aliquid cum latet. Vt † verò iuramentum fiat sine culpa, duo sunt necessaria. Primum, quòd ex necessitate iuretur, d. c. et si Christus. Et aduerte, quòd hoc verbum, necessitas, capitur ibi in text. late, ut comprehendat etiam vtilitatem. Dicitur enim largo modo necessitatus ad iurandum, quando instat utilitas, & sibi nõ creditur absque iuramento. Hinc non solum propter vtilitatem propriam, sed etiam proximi potest quis honeste, & licite iurare, si aliter sibi nõ creditur. Ita Archid. in c. non est contra, 22. q. 1. Quare gl. inc. Archidiaconum. dist. 25. quæ dicit omne iuramentum esse † temerarium, cum ad iurandum non impellat necessitas, debet intelligi largo modo, vt includat etiam utilitatem. Hinc tradit Felin. inc. vt super, in principio.

de test. cogen. & in ca. cum accessissent, col. 10. de constit. quod sicut magna necessitas excusat, cap. quod non est licitū, de reg. iur. ita & magna utilitas. Verum

11 si vis scire casus, quando quis licitē iurare possit absque peccato, vide glos. in c. significasti, de elect. qua ponit septem casus, quorum primus est pro fide retinenda. Unde quando aliquis est suspectus, de cuius fide dubitatur, compellitur ad iurandum pro fide retinenda, de consec. dist. 2. cap. ego Berengarius. 1. q. 7. cap. quoties. Secundus pro obedientia exhibenda, dist. 23. cap. quamquam. cap. nullus, de iure iur. Tertius pro vnitatem seruanda, vt Schismatici, qui separant se ab vnitatem ecclesie, d. cap. significasti. Quartus pro veritate habenda, seu inquirenda, vel comprobanda, 1. q. 2. cap. quamquam, vt cum in iudicio veritas per testem comprobatur, c. 1. 2. q. 1. Quintus pro pace, 2. q. 1. cap. oē, quod. Sextus pro fama purganda, ext. de purgat. Canon. per totum. 2. q. 5. c. si presbyter. Septimus pro damno dato, 2. q. 1. c. in primis. & pro cautione damni non faciendi, dist. 28. de Syracusan. Secundo, quod necessarium est, ut iuramentum fiat sine culpa, illud requiritur, † vt habeat tres comites, veritatem, iudiciū, & iustitiam, c. animaduertendum, 2. q. 2. d. c. et si Christus. Aliter si aliquid istorum defuerit, potius est periurium, id est, incauta affirmatio, quam iuramentum. Verum quomodo ista debeant intelligi, dico breuiter, quod iuramentum debet habere veritatem secundum conscientiam, ut id, quod iuratur, putet esse verum ex conscientia. Non enim sufficit quod in se fit verum, nisi iurans credat illud esse verum, secus si contra conscientiam iurat, 2. q. 2. c. homines. glo. in d. c. animaduertendum. Debet etiam habere iudiciū, id est discretionē, vel deliberationem accuratam, & diligentem in modo, & causa iurandi, & ex causa: Si enim iurat per Deum, & ob causam necessariam, vel utilem, erit discretum iuramentum ex consilio, & cogita-

to adhibitum, ut probatur in d. cap. et si Christus. Sed si iurat per creaturam, vel sine accurata deliberatione, seu absque utilitate, vel necessitate, tunc est indiscretum, & temerarium, atque præceptum iuramentum. An vero tale iuramentum obliget, atque obstringat, videbimus infra de comitibus iuramenti. Debet etiam habere iustitiam, id est, vt quod iuratum sit iuretur, cap. quanto, extra eod.

13 Forma autem iuramenti, vt † inquit glos. in summa 2. q. 1. Alia erat in veteri lege, alia in primitiua ecclesia, alia hodie. Nam in veteri lege iurabatur: Viuit Dominus: Viuit anima mea: Hæc addat mihi Dominus. c. iurauit 2. q. 1. In primitiua vero ecclesia iurabatur. Testis est mihi conscientia. Hoc dico coram Deo, cap. si peccatum, ead. qua. Sed hodie iuratur per Deum. Sic me Deus adiuet, vt 3. q. 6. cap. de parentela. Ex quibus infertur, quod ad substantiam iuramenti non est necesse vt exprimat verbum iuro: sed satis est, quod ad confirmationem veritatis quis interponat ipsum Deum explicitē, vel implicitē, ita Pan. in c. et si Christus, & c. querelam, eo. tit.

SVM MARIVM.

- 1 Iuramenti definitio qua dicatur.
- 2 Inter iuramentum, & simplicem promissionem discrimen.
- 3 In iuramento an necessaria talitura.
- 4 Ira cur exigant iuramentum cum talitura.
- 5 Contemptus ubi maior, ubi maius peccatum.
- 6 Iurans adimplere statim tempore, quod adimplere se non posse crederet, peccat.
- 7 Iuramento promittens quod adimplere crederet, si postea iusto impedimento non adimplet, non peccat.
- 8 Iuramentum necessitate urgente an propria auctoritate possit frangi.
- 9 Lapsus temporis non auferit obligationem.
- 10 Periurus an sit non soluens tempore statim.

- 11 *Iuramentum non remittitur per temporis prorogationem, quod extendit ad excommunicationem.*
- 12 *Difficultas an liberet debitorem à pœna conventionali.*
- 13 *Excommunicatus an sit qui aliquid sub pœna præceptum non fecit ob difficultatem rei faciendæ.
Index an debeat incipere ab excommunicatione, sub num. 13.*
- 14 *Iuramentum illicitum an sit seruandum.*
- 15 *Iuramentum illicitum multipliciter dicitur.*
- 16 *Fidei interpositio an sic obliget ut iuramentum. C. nu. 17.*
- 18 *Iuramentum multiplex.*

De definitione Iuramenti, eiusq; speciebus. Cap. I.

E ædificemus sine fundamento. (Nam ignoratis principijs ignorantur ea, quæ sequuntur, 1. q. 1. cap. cum Paulus,) ideo agendo de Iuramento, oportet primo definire quid sit Iuramentum. Iuramentum igitur (omissis alijs definitionibus) est assertio, vel negatio de aliqua re honesta, licita, & quæ fieri potest, cū factæ rei firma attestatio. Ita Host. In sum. eod. tit. §. 1. quam approbat Panor. in ead. rub. & Sotus lib. 8. de iust. & iur. q. 1. ar. 1. qui licet alijs utatur verbis, tamen cum supra nominatis auctoribus sentit. Vult enim Sotus, quod iuramentum sit dictio per diuinam attestatiōem confirmata, ut dictiōis nomine & affirmationem, & negationem cōplectatur. Deī verò appellatione res quoque diuinas, nempe res creatas ad Deum relatas intelligit, quas Host. comprehendit sub verbis illis, sacræ rei, quia nō licet iurare per res creatas, quæ ad Deum non referuntur: tunc enim illis honor Deo debitus tribueretur, & scelus cōmitteretur idolatriæ, cap. perlatum, & cap. venerebiles, vbi tex. cum gl. de consec. dist. 1.

Sed modo ex ipsa definitione multa ad notare necesse est, quæ ad illius verā cognitionem cōducunt. Primo loco, quod valde differt Iuramentū à simplici promissione, cum promissio sit nuda, & iuramentum sit assertio iurata; quod est apertè contra tex. in cap. iuramenti, 2. 2. q. 5. vbi dicitur, nullam esse differentiā inter simplicem loquelam, & iuramentum; Nam respondetur, quod illud intelligitur quo ad peccatū mortale: quia sicut mortaliter peccat, qui sine iureiurando dicit falsum animo fallendi, ita etiam, qui cum iuramento, ita ut quo ad Deum nulla sit differentia inter simplicem loquelam, & iuramentum, cum in utroque tum amittatur gratia, tum reus ad pœnam æternam obstringatur. Ecclesia tamen vult, quod mendax simplex non patiatur pœnam quo ad infamiam, & repulsionem testimonij: & insuper possit promoueri, quod secus est in mendace cum iuramento, ita Abb. in cap. veniens, num. 6. & in cap. clericus, circa finem, extra de iureiur. Secundò loco colligo, quod ad substantiam iuramenti non est necessarius actus tangēdi, ut patet ex definitione, & probatur in c. c. Christi, de iureiur. Adnotauit Panor. in rub. eod. tit. & in cap. fraternitatis, num. 13. de testi. licet iste actus tangēdi præsertim euangelia exigatur ad maiorem terrorem cum iuramento, quod necessario desertur à iure, vel à iudice, vel à partibus, vnde non satis esset aliam scripturam tangere, 3. quart. 9. cap. hortamur, quart. 7. & quoties, cap. finali, de iuramento calum. Si autem iuraretur aliter, licet illud esset iusiurandum, & obligaret iurantem, nō tamen esset satisfactum iuri, cū pro forma manū tangantur Euangelia. Vide bonam glōf. in cap. vt circa, de elect. lib. 6. Quod si quaris, cur iura communiter exigant huiusmodi iuramenti, ¶ d. c. hortamur, cum ad substantiā iusiurandi non requiratur iste tangēdi actus, ut patet ex definitione. Resp. quia magis obstringit iuramentum hoc tangēdi ritu, Facit à

fimili tex. in c. mouet, 22. quaest. 1. & per
 Inno. in d. c. et si Christus, ubi habetur,
 quod quanto id, per quod iuratur magis
 sanctum est, tanto maior poena debe-
 tur periurio. Vnde magis peccat, qui
 transgreditur iuramentum, quod pronun-
 ciavit per verum Deum, quam qui
 transgreditur iuramentum adhibitum
 testando per falsos Deos, licet hic pec-
 cet duobus modis, tum iurando, tum
 transgrediendo. Ille vero, qui iuravit
 uno modo tantum, per Deum, solum
 peccavit transgrediendo; ratio est: quia
 maior contemptus est in transgressio-
 ne iurandi per verum Deum: sic
 magis peccat, qui falso iurat tangendo,
 quam non tangendo. De hac tamen ma-
 teria scilicet de modo iurandi, vide Pa-
 nor. in c. fraternitatis, de test. in d. c. et si
 Christus, nu. 9. & 10. & in rubr. & in-
 fra, c. seq. Tertio ex ipsa definitione col-
 ligo ex verbis. Quae fieri potest, quod
 qui aliquid iurat se daturum statuto
 tempore, quod tamen credebatur eo tem-
 pore ob impossibilitatem non posse ad-
 imple, vel non habebat probabilem
 causam credendi quod possit adimple-
 re, secundum Host. peccat mortaliter
 iurando: quia primo casu desuit veri-
 tas, deinde iudicium, & sic est periur-
 us: Quod secus esset, si crederet se
 adimplere posse ab initio, cum iuravit,
 licet postea ob difficultatem, vel necessi-
 tatem non adimpleverit: hoc enim mo-
 do non erit periurus. arg. opt. in c. bea-
 tus, 22. q. 1. cap. et si Christus: Quod qui
 dem multo magis est dicendum, quan-
 do superuenit aliquod impedimentum,
 ut nullo modo id fieri possit: Nam eor-
 um, quae fieri non possunt, dicitur, Im-
 possibile nulla est obligatio. Idem de
 necessitate, vel magna difficultate dicit
 Panor. in c. querelam, & c. breui, eo. ti.
 quod excusat a periurio, quia Deus ani-
 mum respicit, non autem manum, c. si
 quid inuenisti, 14. q. 5. Quare inquit In-
 noc. in c. venerabilem, extra, de elect.
 quod urgente necessitate potest quis
 propria auctoritate frangere iuramen-

tum, si superior haberi non potest, a quo
 petatur absolutio, 11. q. 3. ca. antecessior.
 Sed vtrum lapsus statuti temporis aufe-
 rat obligationem, dic, quod non, c. cum
 dilecti, de dolo, & contum. l. Celsus, ff.
 de arbit. Sotus, de iustit. & iur. lib. 8. q. 1.
 ar. 7. An vero talis necessitas excuset in
 foro fori. Dic quod non; vt est tex. vbi
 Ioan. Aud. in c. 3. de foro compect. in 6.
 Sed quid dicendum, si adueniente tem-
 pore, quo quis in instrumento iuramen-
 to se promiserit dare pecuniam, non
 soluerit nulla exilente necessitate, an
 in anima iudicio sit periurus. Dico, quod
 si creditor interpellauerit debitorem, &
 ille non soluit, tunc quia retinet pecu-
 niam inuito Domino, videtur peccasse
 mortaliter, transgrediens praecipuum.
 Non furtum facies, & est periurus; quod
 dicendum, si non interpellauerit ob-
 timorem reuerentialem, vel verecundiam:
 quia hoc in casu dicitur non retinere
 inuito Domino, tex. est in l. penul. ff. de
 furt. quod si creditor expresse proroga-
 uerit tempus solutionis, tunc dubio pro-
 cul non peccat, facit tex. in c. cum tu, de
 vsur. c. statutum, circa fin. de rescr. in 6.
 vel tacite, vt quia scit creditor aduenisse
 tempus solutionis faciendae, & tamen
 omni metu, atque causa cessante, qui
 ne peteret eam retinebat, non interpel-
 lauerit debitorem: quia tunc probabili-
 ter debitor potest credere sibi a credi-
 tore dilationem dari, & non soluendo
 non peccat, facit tex. in lin. obligatio-
 nis, ff. de de reg. iur. Sylu. in ver. Mora.
 q. 1. in fi. Sed an iuramentum se videat
 remissum, quando creditor dat ma-
 iorem dilationem illi, qui iuravit sibi
 soluere intra mensem: & dedit ei dilata-
 tionem vsque ad duos menses: Dic, quod
 communis est opinio quod non, ita Bar.
 eleganter, in l. 2. §. & post operis, ff. de o-
 peris noui nunc. Bald. in cap. venerabilem,
 de elect. facit glo. in c. fi. de precar.
 quae dicit, quod tempus prorogatum non
 mutat conditionem, Felin. cap. 1. nu. 3.
 de iureiur. Quod idem dicit in excom-
 municatione, Host. & alij, in c. prae-
 ca,

rea, de appel. Fel. in cap. ad aures, de firmo. nu. 2. qui dicit, quod prorogato termino, adhuc durat excommunicatio.

12 Sed an difficultas ꝑ liberet debitorem à pœna conuentionali? Respon. quòd difficultas præstandi dupliciter considerari potest: vel ex conditionis euentu, vel ex mora. Exemplum primi. Si non dederò tibi bouem mense Maij, promitto nomine pœnæ dare tibi quinquaginta, & tunc licet casu aliquo moriatur bos, mihi præstanda est pœna: quia pœna imponitur non ex mora, sed ex conditionis euentu, l. in illa stipulatione. ff. de verb. oblig. Exemplum moræ. Promitto tibi dare seruam in specie, quod si non dederò, centum, & tunc difficultas impedit moram committi, & per consequens pœnam, l. si vehenda, §. pen. ff. ad leg. Rhod. de iactu. vt puta, promisi sub certa pœna conducere res tuas statuto aliquo tempore ad certum locum, certe si casu sui impeditus, non committitur pœna. d. §. pen. Et hoc intellige, quando dari certa species est in obligatione, l. quod te, l. si homo mortuus, ff. de verb. oblig. quia si quantitas esset in obligatione, secus esset: nam obligatio est in genere, cum quantitas promittitur, l. in ratione, §. diligenter, ff. ad leg. Falc. & totum genus perire non potest, & ideo difficultas non liberat. An autem impediat vinculum excommunicationis,

13 si ꝑ quis iustus aliquid facere, minime nil fecit propter difficultatem rei faciendæ, verbi gratia, iudex excommunicauit Petrum, nisi venisset in termino ad perhibendum testimonium, Dic quòd sic, quoad Deum, glo. in c. 2. de test. cogen. quia impossibile præceptum non ligat, ff. que sent. sine appel. res. in. l. 2. Et qui non potest, non contemnit, glo. in c. quam sit, in verbo, distulerit, de elect. immodetiam quo ad Ecclesiam, sed quia Ecclesia ignorat factum, ideo debet abstinere à diuinis, quousque probet impedimentum. Quo probato, nulla indiget absolutione. Et ratio est: quia in dubio videtur mentem iudicis se velle confor-

mare iuri, sed ius excusat, per c. vt notestrum, vt eccles. benefic. nisi pro contumacia, quæ est de peccato mortali, c. nemo, c. nullus, 1 r. q. 3. sed iste non peccauit, ergo. Quod quidem dictum Panor. extendit ad tentantiam iudicis non solum inferioris, sed etiam summi Pontificis: quia sententia hoc loco non infringitur ex defectu potestatis, sed voluntatis, quæ voluntas potius debet præsumi iustior in Papa, quam in alio, arg. 40. dist. c. 1. Panorm. contra Host. in c. 2. de testib. cogend. An vero iudex debeat incipere à præcepto excommunicationis, dic quòd non, vt dicit Dom. Pet. de Anch. conf. 56. incip. In Christi nomine. Amen, per l. nimis prope, C. de execu. rei iudic. Vnde dicit Do. Ant. de But. in d. c. 2. de testi. cogen. quòd incipere statim à pœna excommunicationis est vehementer errare, & est signum

14 ignorantie. Quarto loco ꝑ colligo ex definitione, dum dicit licite, illicitum iurandum non esse proferendum, faciendum, nec seruandum. Verum quia non est hoc vsquequaque verum, idem oportet inuestigare, quot modis iuramentum dicatur illicitum. Quapropter sciendum est, quòd illicitum ꝑ iuramentum multipliciter intelligitur. Est enim illicitum aliquando ex eo, quòd iuratur, aliquando ex causa extra veritate, aliquando ex modo iurandi: ita optimus tex. in cap. innocens, §. illicitum, 22. q. 4. Ex eo, quòd iuratur, tunc est illicitum iuramentum, quando id, quod iuratur, sui natura vitiosum est, vt si quis iuramento firmanerit aliquid facturum, quo vel corporis, vel animæ salus adiuratur, vt homicidium, vel adulterium committere, vel alimenta matri, aut fratribus non subministrare, ad pacem cū aduersario non redire, & tunc quia ista perspicua in se habent iniustitiam, quamuis iureiurando asserantur, seruari non debent, c. inter cetera, 22. q. 4. quia in malis promissis rescindenda est fides, cap. in malis, de regul. iur. in sexto. Est etiam id, quòd iuratur aliquando vitiosum,

tiosum, non sua quidem natura, sed ex
causis foris venientibus. Veluti cum in
seipso malum nõ est, tamen huic ex vo
to perniciosum est: Hoc autem iuramẽ
tam licet illicitum sit, & per cõsequens
non faciendũ, non tamen seruari pro
hibetur, sed de violatione voti peniten
tia sibi imponitur à iudice, arg. tex. in c.
qui post votum, de Reg. in 6. Verum te
net matrimonium cõtra votum castita
tis, vt in c. vni. de voto in 6. Ex modo iu
randi tunc est illicitum iuramentũ, quã
do inconsideratè, & inscieter aliquid
iuratur; quod tamen licitũ, & honestũ
est, & tunc tale iuramentum est seruandũ,
licet fuerit illicitum ex modo, &
peccauerit iurando. Non enim talis sem
per peccat mortaliter, sed quãdoque ve
nialiter, secundum quantitatem culpæ,
vt not. Archid. in d. c. animaduertendũ.
Quinto loco, ex verbo, sacræ rei, collig
o, quod eius appellatione veniat Euan
16 gelium, & fides. Vnde per fidei ¶ inter
positionem quis ita obligatur, ac per iu
rumentum. Ita tex. in c. querelam, de iu
re iur. c. querelam, ne præl. vices suas, c.
peruenit, c. cum tempore, de arbit. c. ad
aures, de his que vi. optimus tex. in c. ex
re scripto, tit. nostro, ibi, fidem præstite
runt. Et postea dicit: Adimpleant, sicut
iurauerunt. & ita fidei præstatio est iura
mentum. Hinc subsequitur, violatores
fidei, periuros esse; quod adnotarunt gl.
& Doct. in d. c. querelam, ne præl. vic.
suas. Abb. & Fel. in c. querelam, tit. no
stro. Subsequitur etiam violentam da
tam fidem, posse priuari beneficio, sicut
17 veniens contra iuramentum, d. c. quere
lam, tit. nostro. Et ratio est: quia periur
ium committit, & iura voluit vt pro
periurio priuetur, vt supra diximus, &
c. cũ non ab homine, de iudic. Infertur
etiam, quod faciens contra fidem, fit in
famis, sicut periurus, eo modo, quo per
iurus irrogat infamiam, quod qñ sit, ple
nè dixit Panor. in e. testimonium, de te
stib. cum fides data, & iuramentũ equi
parentur, vt dixit gl. no. in c. 2. de sponf.
quorum sententia huic innititur rōni,

quod fides iuxta eius propriã significa
tionem ad rem sacram pertineat, prout
testatur Host. in sum. nu. 2. extra, de iu
re iur. verum Archid. in c. iuramentum,
21. q. 1. tenet, nõ ita periurij pœna ordi
naria puniendũ esse violatorem fidei,
ac eũ, qui iusiurandum per rem sacram
violasset. Idè sentit gl. in c. pe. de iure iur.
Ex quo inferit ibi Archid. q. non debet
priuari beneficio, sicut penurus. & idè
videtur tenere, in cap. 1. de sepult. in 6.
Quod quidem dictum Ber. & Host. ca.
pe. ti. nostro, intelligunt in foro conscie
tiæ tantum, vt refert Henric. in d. c. que
relam, nu. 8. At Couar. de pact. p. 1. §. 2.
nu. 2. cui libenter assentior, sic dicit, q.
aut aliquis iurat per fidem, habendo re
lationem ad virtutem Theologicam,
id est ad fidẽ Christi, vel ad fidem Chri
stianam, & tunc verè iurasse credendus
est, & puniendus est tanquam violator
iuramenti. Et ita intelligenda est prima
opin. Panor. Host. & Felin. aut iurans
per fidem, illam refert ad fidem huma
nã, quam & Gentiles, & Sarraceni ser
uare tenentur iure naturali gentium,
vel ad fidẽ nobilitatis, quæ eam signifi
cat fidem, quam nobiles præ ceteris in
humanis pactionibus præstare solẽt, &
debèt, & tunc in his casibus promissio,
vel assertio facta sub mentione fidei, nõ
est iuramentũ: neque si nõ seruetur, est
periurium, neque est alicuius roboris
quo ad alios iuris effectus. Ita Adr. &
Alciat. in rubr. de iure iur. num. 5. Ca
ict. 2. 2. q. 89. ar. 6. Qui etiam addit in du
17 bio ¶ intelligendum esse promissionem
de fide humana, & non prout est fides
Theologica. Hinc Sotus, lib. 8. de iust.
& iure, q. 7. ar. 1. eandem Caiet. opin. af
firmat, quod qui sic diceret: ita est in fi
de mea, verè iudicandus non est periur
us, quia assertit fidem suam in teltem, si
cut vn̄uersi principes facere solent.
Quin etiam addit Caiet. vbi supra, quod
idem procederet, si diceret per fidem
meam. Quamuis per magis videatur
formam telis adducere. Sed reuera, vt
inquit Bonau. 3. dist. 3. q. 9. circa literam,

q. 3. idem est iurare in fide, & per fidē. Dicitur autem iuramentum in multis species, vt habetur per Abb. in c. iuramentum, num. 1. & 2. de iureiur. Sed 18 duæ sunt species † principales. Nam quoddam dicitur assertorium, quoddam promissorium. Assertorium dicitur, vbi de re præsentī, vel præterita aliquid asseritur, vel negatur; promissorium verò, vbi in futurum quid faciendum, vel non faciendum promittitur.

SUMMARIVM.

- 1 *Iuramentum à Domino prohibitum non est per se malum sed ex causa.*
- 2 *Iuramentum non connumeratur inter bona per se appetibilia.*
- 3 *Iuramentum adhibitis tribus comitibus licitum est.*
- 4 *Iuramenti tres comites convenienter assignauit D. Hieronymus.*
- 5 *Iuramentum dici non potest, sed periurium deficientibus comitibus.*
- 6 *Iuratio incanta, qua improprè periurium dicitur, multisariam sit.*
- 7 *Iuratio incanta, quando peccatum sit mortale, & an obliget, nu. seq.*

De comitibus iuramenti.

Cap. III.

IST hæc autē opere præcium erit de comitibus iuramenti agere: nam ut iuramentum honestè fiat, aliquot necessaria sunt, sine quibus id permissum non est, immo in re optimo improbatum. Quod vt fiat manifestum, obire interpretari nos oportet tex. in ca. etsi Christus, §. quædam, de iureiur. Quo in loco Innocentius III. asseuerat, quòd quædam prohibètur, quia per se mala sunt, vt † furtum, adulterium, & huiusmodi, quæ nunquam sunt faciendæ. Quædam verò prohibentur ex causa, non quia per se mala sunt, sed quia si sunt frequenter, & plerumque, ex his mala

consequuntur: Sic iuramentum per se quidem malum non est, cum sit confirmatio veritatis: sed tantum prohibetur ex causa, quoniam ex frequenti, & incauta iuratione, periurium sæpe contingit: sicut in Ecclesiastico legitur. Vir multum iurās, replebitur iniquitate, & nõ discedet à domo eius plaga. Accedat etiã tex. in c. ita ergo, 2. q. 1. vbi dicitur. Ita ergo præcepisse Dominum intelligitur, ne iuretur, ne quisquam sicut boni appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi, ad periurium per consuetudinē prolatur. Ex quibus verbis colliguntur tria. Primum, quod iuramentum non connumeratur † inter bona, quæ per se sunt appetenda, sicut sunt summa bona, scilicet virtutes: sed est indifferēs, & ex causa necessitatis, vel vtilitatis bonum: vt Medicina non est per se bona, sed ex causa, ad subueniendum infirmo. Secundum, quod aliquid prohibetur non per se: sed propter aliud, quod inde potest sequi, 1. 1. q. 3. cap. nolite, 38. dist. cap. deo. Tertium, quod cessante causa inducente iurantem ad periurium, vt est causa frequentis, & voluntariæ iurationis, cessat effectus, i. prohibitio iurandi, d. c. etsi Christus, §. quædam. Hinc si iuramentum † fieret de re licita, & adhibitis eius comitibus, tunc dubio procul licitum esset, & fieri posset sine culpa. Tres autem sunt hi comites, iuxta illud Hiere. c. 4. Iurauit, Viuit Dominus in veritate, iudicio, & iustitia. Quem locum Hieronymus interpretatur ita scribēs. Animaduertendum, quòd insiurandū hos habet comites: veritatem, iudiciū, atque iustitiam, & addit: si ista defuerint, nequaquam erit iuramentum: sed periurium, c. 2. 2. q. 2. c. vlt. 2. §. q. 4. c. & iurabunt, 2. 2. q. 1. d. cap. etsi Christus. D. Th. 2. 2. q. 89. ar. 3. & convenienter assignauit Hieronymus hos comites: quorum rô ea est iuxta D. Th. & Bonauent. quòd iuramentum non est bonum, nisi ei, qui bene vtitur eo. Ad bonum autem vsum iuramenti requiruntur tria, vnum ex parte iurantis, scilicet vt non leuiter,

leuiter, sed discretè, & ex causa necessaria iuret, considerando locū, & causam, tempus, & ceteras circumstantias, & sic requiritur iudicium discretionis, ne precipitater, & temerè feratur ad iurandū, ne uel illud appetat, t̄quam bonum: sed necessitate, uel utilitate ductus. Secundum, requiritur, in iuramento res, pro qua fit, & secundum hoc debetur sibi ueritas, ut sit ad æquationem sermonis, & rei, aliàs dictum non est confirmatione dignum. Item causa, quare fiat, & finis. & hæc debet esse necessitas, quæ comprehendit etiam utilitatem, tan propriam, quam proximam, quæ appellatur hic iustitia: nam si non credit mihi proximus, quando illi uolo persuadere, quod sibi, uel mihi utile est, possum, & iustum est illud iuramento confirmare, c. non est, & ita ergo, c. seq. c. si peccatum, 22. q. 1. Vel aliter, quoniam per iuramentum Deus, qui summa ueritas est, & summa iustitia, in testem adducitur, primum ad eius reuerentiā opus est, ut id, quod iuratur, sit uerum, iustum, & æquum; deinde ut circumspiciat. Aliter etiam glo. in d. e. animaduertendum, exponit: dicit enim, quod iurando semper debet esse ueritas in conscientia, id est ut iuretur, quando certè scitur ita esse, aliàs si credatur tantum, nõ debet de conscientia: sed de credulitate iurari. Itẽ debet esse iudicium, id est deliberatio discreta, scilicet, ut non iuret, etiam uerum, quis, nisi propter necessitatem; idẽ secundum Host. in Sum. eod. tit. iuriosi non possunt iurare, nec paruuli, id est infantes, c. paruuli, 22. q. 5. Et ratio est: quia in iuramento debet esse iudiciũ, & talis ætas nescit quid agat, ut C. de fals. mon. l. 1. Debet etiam esse iustitia, id est, ut iustus sit & licitum quod iuratur: etenim, iuramentum, cui ueritas deest, dicitur falsum, & mendax: cui uerò deest iustitia, dicitur iniustum, & illicitum: sed quod leuiter, & sine deliberatione fit, dicitur temerarium: ut etiã est assidua iuratio, uel otiosa, contra illud: Non assumes nomen Dei tui in uanum, 22. q. 4. c. necesse.

Addit etiam ibidem Hieronymus, q. si ista tria defuerint, † nequaquam erit iuramentum, sed periurium: & intelligit non solum periurium, ubi tria defuerint collectim, sed etiam si fingillatim, id est aliquod istorum. Nam ex quo, aliqua exiguntur ad esse alicuius, sicut ista exiguntur ad esse iuramenti liciti, si unũ illorum defuerit, totum irricatur, nec illud stare potest, arg. opt. in c. quæ ipsis, dist. 38. in c. corepiscopi, dist. 48. Igitur si aliquod istorum defuerit, erit periuriũ, secundum D. Hieronymum in loco præcitato; non quidem ex eo, quod uerè periurij crimẽ dici possit, (est enim propriè periurium mendacium iuramento firmatum) sed periurium, id est incauta iuratio; quemadmodum exponit glo. communiter recepta, in cap. tua nos, extra de iureiur. incauta uerò † iuratio quodammodo dicitur periurium: quia iurans propter illum exponit se periculo peccandi. S. Th. 2. 2. q. 98. art. 1. & 2. Quod quidem periurium impropiè dictum multipliciter sumitur: nam quandoque ponitur pro temerario iuramento, quod non habuit iustitiam secum, cap. innocens, §. fin. 22. q. 4. Tale fuit illud Dauidis, qui per Dominum iurauit occidere Nabal uirum stultum, & impium, atque omnia, quæ ad illum pertinebant demoliri, cap. quod Dauid, cap. seq. cap. si aliquid, 22. q. 4. Sic turpe fuit illud Herodis, qui ebrius inter uina regnum pro saltatione promisit, Matt. 14. Mar. 6. c. uñquique 22. q. 4. Tale etiã est illud, quo malum incautè promittit, ueluti si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. c. qui sacramento, & seq. 22. q. 4. Item periurium temerarium est ex modo iurandi, uel ex causa, ut quia iurat per creaturam, uel sine deliberatione, d. cap. et si Christus, & cap. innocens, §. fin. Primum ex deliberatione, † uel proposito factũ, mortale peccatum est. cap. qui sacramento, 22. q. 4. etiam si calore iracundiz, modo non sit tantum, ut sapiat mentis alienationem, arg. tex. 2. q. 3. cap. si quis iracundus.

tus. & cap. sed notandum, quia tali casu iurans non habet consensum, & per consequens huiusmodi iuramentum non ligaret, glos. in l. 2. C. ad leg. Iul. maiest. quia non videtur Deus talem obligationem indiscretam recipere, l. 5. q. 1. c. nō est. Facit tex. in l. quicquid calore, ff. de reg. iur. Sic etiam confessio facta calore iracundiæ, non præiudicat, nisi detur perseverantia, glos. singularis in c. ex lit. teris, de diuor. Votum pariter calore iracundiæ emissum, non obligat. glos. not. in cap. dudum, vers. calore, de conuers. coniu. Secundum, id est factum absque deliberatione super re licita, est peccatum veniale. Ita tex. 25. dist. ca. vnum. Arch. in d. c. qui iuramento, glos. in cap. tuos, in fi. ext. de iureiur. Primum etiam est periurium, ¶ quia non habet secum iustitiam, quia id, quod iuratur illicitum est, vergens ad interitum, vel dispendium salutis æternæ, & ideo nullo modo est seruandum. Hinc Dauid, qui in temeraria iuratione cecidit, maluit non perficere quod iurauerat, quam iurationem suam suo hominis sanguine adimplere. De duobus enim malis elegit minus: quia minus fuit illud in comparatione maioris, licet per se ipsum appensum malum magnum sit falsa iuratio, d. c. quod Dauid, & seq. Vnde Beda Ser. 44. in Natali Decollationis S. Iohannis, dicit. Si aliquid forte nos incautius iurasse contigerit, quod obseruatum peiorē vergat in exitum, consilio salubri ore mutandum nouerimus, ac magis in instante necessitate peierandum nobis, quam pro vitio periurio in aliud crimen grauius esse diuertendum. Diffinitio enim hoc est incauta affirmatio laudabiliter soluenda est, nec est præiuratio, sed temeritatis emendatio, c. diffinitio, 22. q. 4. Non peccatum est in frangendo, sed in hoc facit peccatum, temerè iurando, 33. q. 5. c. vna. glos. in d. c. tua nos, 1. sed incauta iuratio de re licita, ut si esset indiscreta ex modo iurandi, vel ex causa, ut quia iurat per creaturam, vel sine deliberatione absque vtilitate, obligat, licet non ha-

beat secum comitem iudicij, ut quia sit contra præceptum Domini, d. c. et si Christus: quia multa facta tenent, que ab initio fieri prohibentur. Facit tex. in c. vniuerso, de voto, in 6. De eo, qui contraxit matrimonium contra votum castitatis, quia tenet matrimonium, licet ille peccauerit contrahendo; Sed quia de comitibus Iuramenti sunt capitula singularia, ideo hæc summam dixisse sufficiat.

S V M M A R I V M.

- 1 *Iuramentum duplex, publicum, & priuatum.*
- 2 *Iuramentum exigere priuata a persona potest triplex. & nu. 11. 12. & 13.*
- 3 *Index quando exigat iuramentum absque peccato. & nu. 5.*
- 4 *Exigere, verbum, qualiter accipiatur in Iudice.*
- 6 *Facit quis aliquid ex officio, quod alius quis facere non possit.*
- 7 *Index si procedit ex officio, quando iuramentum exigere non debeat.*
- 8 *Index sciens pro certo falsos testes, an illos recipere possit, & per illos condemnare innocentes.*
- 9 *Executores iustitie an Iudici obediunt præcipienti, ut aliquem occidant, quando sciunt pro certo innocentem. vide etiam num. seq.*
- 10 *Priuata persona, an, & quando peccet pronocando hominem ad iurandum.*
- 12 *Iuramentum exigere, quandoque non est peccatum.*

Vtrum sit licitum exigere iuramentum ab aliquo.

Cap. IIII.

IRCA hanc questionem, priusquam ad eius decisionem veniamus, sciendum est, quod sicut distinguitur iustitia publica à priuata, ita duplex est iuramentum, scilicet publicum, quod respicit publicam iustitiam, & priuatum,

H quod

quod respicit priuatam iustitiam. Igitur questio hæc potest duplicem habere sensum, de priuato, qui ab aliquo exigit iuramentum extra iudicium, vel de iudice, qui ad instantiam partis, vel sine ea, ab aduersario exigit iuramentum. Rursum intelligi potest de iuramento, quod vnus ab alio exigit, quem ipse scit falsum iuraturum, vel verum, iux. tex. in c. ille, qui, & c. qui exigit, 22. q. 5. Præterea notandum est, quod priuata ꝑ persona tripliciter potest ab aliquo exigere iuramentum. Primo ad veritatis confirmationem, iux. tex. in cap. et si Christus, de iureiur. v. g. quando quis dubitat de facto, & credit eum verum iuraturum, & tunc ad maiorem certitudinem exigit iuramentum, videlicet vt stabilior, & firmior sit ipsa promissio, & veritatis assertio, & tunc tale iuramentum non est peccatum: cum iuramentum sit confirmatio veritatis, d. c. et si Christus. Secundo modo exigitur propter dubitationis suæ remotionem: quia suspicatur ne homo sine iuramento dicat falsum, & tunc nec exigens peccat; est tamen humana tentatio, quia scilicet procedit ex quadam infirmitate, qua dubitat homo verum esse dicturum. Quæ quidem infirmitas dicitur malum pœnæ, non autem culpe. Et ita intelligitur illud Matt. 5. Quod autem amplius est, à malo est: non inquam culpæ, sed pœnæ. cap. qui exigit, 22. q. 5. cap. non est, c. seq. c. a. ergo, 22. q. 1. cap. significalli, de elect. Tertio modo exigitur iuramenti ad veritatis subuentionem, vt quando ab alio compellitur aliquis iurare, quæ scit iuraturum falsum, & hoc est peccatum mortale, d. c. ille, qui, & cap. seq. Et ratio est: quia quantum est de se, inducit eum ad peccandum, & qui causam damni dat, ipse damnum dedisse videtur. Item quoad personam ꝑ publicam iudex potest exigere iuramentum ab aliquo, quem scit falsum iuraturum, uel nescit, iux. tex. in d. cap. ille, qui, & cap. sequen. Rursum verbum exigere, aliter capitur, si nos consideramus iuramen-

tum respectu personæ priuatae, & aliter si exigitur à publica: quia licet exigere significet impressionem, & id, quod ab aliquo eo inuito exigitur, tamen respectu personæ priuatae dicitur iuramenti exactio prouocatio ad iurationem, tex. in d. c. ille, vbi prius dicit, prouocat, & postea, compellit; Hæc autem prouocatio satis dicitur fieri, cum quis suasionibus, & blanditijs inducitur ab alio ad iurationem, sicut à simili dicitur quis trahi, & compelli ad ludendum, qui ex suasionibus vel importunis precibus inducitur ad ludendum, ut nos supra diximus de ludo in eodem lib. 2. Quare fit, quod licet amissum in ludo in foro animæ non sit reddendum, tamen saltil, quando sic quis ad ludum prouocaretur: quia nisi essent homines sic prouocantes, non tantum iuuenes luderent, quantum faciunt. Sicut dicitur de lenonibus, qui nisi essent, non sic sepe adulterium committeretur, l. 2. §. 2. ff. de adul. etiam de receptatoribus latronum, sine quibus nemo diu latere posset, ff. de recept. l. 1. In persona ꝑ verò publica potest considerari exactio per simplicem petitionem iuramenti ab eo, quem scitur falsum iuraturum. Immo nõ solum Iudex simpliciter petendo iuramentum ab aliquo, dicitur exigere, sed etiam si precaretur illum, cum preces superioris habeantur pro iussu, l. 1. ff. quod iussu. sed modo ex his more solito ad casuum Decisiones deueniamus.

Et prima fit. Circa iuramentum publicum, id est ratione publicæ iustitiæ, Iudex, ꝑ qui inducit, seu exigit iuramentum ab eo, quem scit falsum iuraturum, non peccat: modò exigit publico fungens officio, & munere, iuxta ordinem iuris ad petitionem alterius, cap. quamuis, 22. q. 1. Vbi August. inquit, quod sicut iurare non semper est malum: sed quandoque licitum est, quãdo pro necessitate aliqua, & cum cautela iuratur; ita etiam iuramentum recipere, vel exigere ex causa necessaria, & alijs debitis circumstantijs obseruatis, potest esse sine peccato;

peccatō; Et ratio est: quia iuramentum in iudicijs non exhibetur propter iudicem, sed propter alios: Vnde non est in potestate eius iuramentum remittere, quod iuxta ordinem iuris exhibendum esset; cum exactio illa non sit iudicis; sed partis, ad cuius instantiam exigitur; & legis præcipientis. Archid. & Turcrem. in cap. ille qui, 22. q. 5. & in cap. quamuis, 22. q. 1. Soc. in suis fallen. Regula 210. Hinc collige vnum notabile, quod facit quis aliquid ex officio, quod aliis facere non posset, neque debet, argum. opt. in c. si sacerdos, de offic. ord. 6. q. 2. cap. placuit, extra, de temp. ord. capi ex tuarum. & cap. vlt. opt. tex. in c. non prohibeat, de consecr. dist. 2. nam cum nullum sacramentum sit maius, nec ve nerabilius in Ecclesia, quam corpus Christi, cap. nihil, de consecr. dist. 2. c. multi, 1. q. 1. constat, quod qui indignus exigit, non minus reus est, quam qui in dignè iurat: & tamen sacerdos, qui Eucharistiam dispensaturus est, quamuis eum nouit horrenda crimina commisisse, si probare non potest, exegeritq; ille criminofus Eucharistiam, oportebit sacerdotem satisfacere exigenti, vt in præallegato cap. non prohibeat, ita Archid. in cap. 2. 15. q. 5.

7 Secunda. † Iudex, qui aduersarium non habet, non debet exigere iuramentum ab eo, quem scit falsum iuraturū, vel ab eo, quem scit citò posse labi in perjurium, arg. tex. in c. clericos, de cohabit. cler. vel mulier. vbi inquit tex. q̄ non debet Prælatas cōpellere clericum ad abiurandum cōcubinam, hoc est ad renunciandum cum iuramento de nō redeundo, quando publicè tenet concubinā, ne ad eandem fornicationem instinctu Diabolice fraudis redeūdo, per iurij reatū incurrat. Hinc inducit illum tex. Do. Ant. de Butr. quod si Prælatas est certus clericum peccatum commississe, vel delictum, non debet ei indicare purgationem. 15. q. 5. c. presbyter. Sic si Iudex certus est, quoniam iuraturum falsum, nō debet illi iuramentum deser

re. Et hoc procedit, quando Iudex procedit ex officio: secus autem si iure ordinario, quia tunc nec actorem, nec testē potest à Iuramento repellere, immò necessariò debet admittere, c. ex parte, c. significarunt, de test. Ita Dom. Ant. de Butr. in d. cap. clericos. Hinc inferunt etiam, quod Iudex, † qui scit accusatum coram se ad poenam capitis, vel quamcunque aliam, imtnunem penitus à culpa, quæ ei imponitur, q̄ si videt testes paratos ad iurandum falsum, quod pōt recipere: immo per illos etiam condem nare innocentem: nam magis sequi debet in iudicando documenta legitima, hoc est testes, & instrumenta, quam illud, quod ipse nouit, vt priuata persona. Potest tñ vtī hac cautela, vt diligenti us probationes inductas discutiat, ut possit earum inuestigare defectū. Quod si non possit eas de iure repellere, debet eas in iudicādo sequi. Vnde Aug. super Psal. Iudex bonus nihil ex arbitrio suo facit: sed secundū leges, & iura pronunciat. ita Panor. in cap. pastoralis, §. quia verò, de offic. deleg. Innoc. in cap. cum dilecta, in glo. magna, in si. de reser. Bar. & Bal. in Liclitas, §. veritas, ff. de offic. præsid. Vnde secundum Richar. quodlib. 3. q. 25. tenetur esse valde sollicitus fouere partem illam, quam in conscientia sua scit esse veram, ne pereat propter defectum testium, vel debile patrociniū aduocatorum. Si verò nullam viam talem potest inuenire, causam alij, si potest sine scandalo, debet cōmittere, secū dum Hugon. & Richar. quod si non potest, credit Rich. posse secundum allegata sententiare, arg. tex. in c. si sacerdos, de offic. ord. cap. Deus omnipotens, 11. q. 1. & huic opinioni sine præiudicio videtur standum, licet Felin. d. c. Pastoralis, nume. 23. limit. 3. & 7. dicat, quod Iudex in criminalibus, quando pro certo scit aliquem esse condemnandum ad poenam corporalem, qui est innocēs, q̄ tunc debet sequi suam conscientia; Sed quid facient † executores, qui sciunt testes falsum iurare, & tamen coguntur à

iudice innocentē occidere, vel alio modo punire? Respon. Bar. & Rod. quòd non debent obedire, si pro certo hoc sciunt, secus si dubitant: quia tunc excusantur propter obedientiam bonum, arg. 10. tex. in c. quid ergo, 11. q. 3. Sed † pone, quòd coram executore dato ad sententiam exequentiam proponitur sententiam esse latam per falsos testes, nūquid executor teneatur hanc exceptionē admittere. Inno. in c. pastoralis, de offi. deleg. dicit, quòd non: sed potest tamen si vult ad instructionem sui aliqua de falsitate audire, vt si que videat, que ipsū moueant, superseleat, & superiori referat. Quod idem dicendum videtur, quādo executor scit sententiam esse iniuste latam propter falsos testes, quam iudex credebat iustam: quia tunc potest super seelere, & superiori referendo causam rationabilem, quare obedire non debet; arg. tex. in c. si quando, de rescrip. Quod si à superiore præciperetur, vt sententia executioni mitteretur, tunc non esset obediendum ei, arg. tex. in cap. Dominus, & c. Iulianus, 11. q. 3.

11 Tertia. Priuata persona, que † hominem prouocat in iudicio ad iurationē, quem scit falso iuraturum, peccat mortaliter, & est homicida, quia supprimit manum illi, quem cogit iurare, vt suo periurio se interimat, & hoc modo loquitur tex. in d. c. ille qui hominem, & c. seq. 22. q. 3. Immo tex. in d. c. ille, qui dicit, quod talis vincit homicidā, cum periurium sit peccatum directē in Deum, & homicidium in proximum, licet quo ad ecclesiam homicida, qui minus peccat, magis puniatur, cū natura humana maxime abhorreat homicidia. Arch. in d. cap. ille, in fine. Vbi etiam dicit, num. 2. quod tale peccatum etiam reperitur Dominum puniuisse in hoc seculo. Nam ut refert Aug. Cum quidam Tircius nomine, de Hyppon. ecclesia vicino suo iusu radum detulisset, & recepisset, grauiter nocte sequenti fuit Hagellatus à spiritibus. Sed si iuste ad iurandum prouocaret, eo casu non est peccatum. v. g. De-

bes mihi centum, petij à te, negasti, nec probare possum, possum tibi sacramentū deferre, & recipere à te, si vis iurare, quia semper debeo credere, licet videā te paratum ad iurandum, quoniam eris in memor tuæ salutis, 1. q. 7. c. iancimus. Si tamen scire pro certo te falsum iuraturum, vel vehemētem haberem præsumptionem de falsa iuratione, non debeo recipere iuramentū, arg. tex. in c. clericos, de cohab. cler. vel mulier. vbi Do. Ant. notat contra illos laicos, qui videntes paratum aduersarium ad periurandum; dicunt, quod vult quod bibat sibi sacramentum: quia male faciunt, cum dent occasionem peccandi. Sic etiam Panorm. ex illo textu notat, numquam iuramentū esse deferendum illi, contra quem vehementer præsumitur de transgressione; nam deserens peccat, quia est causa interitus illius, d. c. ille. Pariter nūquam est iniungendum alicui per iuramentum id, quod verisimile est illum non obseruaturum. Quod nota cōtra nonnullos confessarios, qui recipiunt à penitentibus iuramenta de abstinendo ab aliquo peccato: vnde potius penam statuant. Et hæc est ratio, quare iuuenibus non iniungitur solemniter penitentia. dist. 50. cap. penitentes.

12 Quarta. † Qui exigit ab aliquo iuramentum extra iudicium ad veritatis confirmationem ex causa necessaria, adhibitis circumstantijs debitis, vel ad dubitationis remotionem, ut quia dubitat de facto, sed credit verum iuraturum, non peccat: nā in primo casu illud fit, vt firmior sit ipsa promissio, & veritatis assertio. In secundo casu neque est peccatū: quia ad maiorem certitudinem exigit iuramentum. Bene verum est, quòd licet malum non sit culpæ, est tamen malum penæ, non quidem exhibentis iuramentum, sed exigentis: causa talis incredulitas sit quædam penā, c. significasti, de elect. in 6. & de tali iuramento loquitur cap. qui exigit, 22. q. 5.

13 Quinta. † Qui recipit iuramentū ab eo, quem scit falsum iuraturum, & ille est:

effect paratus iurare, puta, quia se offert, & est aliqua rationabilis causa ad recipiendum tale iuramentum, non peccat mortaliter; quemadmodum licet iuramentū eius recipere, qui paratus est, per falsos Deos iurare, propter utilitatem, non tamen licet eum inducere ad hoc, quod per falsos Deos iuret: Sic non peccatis, qui accipit pecuniam ad vfuram ab eo, qui vstras exercet, & paratus est facere, & hoc si accipit propter aliquod bonum, quod est subuentio sue necessitatis. Sicut etiam licet ei, qui incidit in latrones, manifestare bona, quæ habet, quæ latrones diripiendo, peccat, ad hoc, quod non occidatur. Exemplo decem virorum, qui dixerunt ad Ismael: Noli occidere nos, quia habemus in agro. Hierem. cap. 41. Cessantibus tamen his, quod non sit paratus, & quod sit utilitas, peccatum esset, Arch. in c. mouet, 22. q. 1. Pariter p. 1. lib. 1. nostrarū Decret. c. 16. nu. 29. & 30. diximus, non peccare illum, qui inducit in probum ministrum ad conferendum sacramentum penitentiae: modo sit paratus illud conferre. Ex quibus omnibus concluditur, quod recipiendo iuramentum ab eo, qui paratus est iurare, & ex causa rationabili non pecco. Si tamen pro certo scirem illum falsum iuraturū, quod tamen quasi impossibile est, cum sit de re futura, nullo modo recipere iuramentum est licitum priuatæ personæ, ita Arch. in d. c. ille, qui.

SVM MARIVM.

- 1 Metus excusans qualis esse debeat.
- 2 Metus an sit iustus, relinquatur iudicis arbitrio.
- 3 Metus lenior iudicatur cadere in faminam, quam in hominem.
- 4 Coactio absoluta, & conditionalis qua.
- 5 Coactio absoluta in quibus differat à conditionalis.
- 6 Modus cognoscendi metum præcisum à conditionalis traditur.
- 7 Iuramentum per metum extortitum est obligatorium.

- 8 Licet animum obligandi non haberit.
- 9 Iurans per metum pecuniam dare laironibus, aliud mente cogitans, obligatur.
- 10 Professio, quod iuramentum fuerit per metum extortitum, non iurat.
- 11 Iuramentum per coactionem absolutam, non est obligatorium.
- 12 In iuramento meticuloso duplex est obligatio.
- 13 Iuramento per metum extortito Romani Pontifices absolunt.
- 14 Matrimonium metu contractum an validum sit.
- 15 Et quid si contrahatur propter probabilem suspicionem metus.
- 16 Dos soluta pro metu, nullam vim habet.
- 17 Dominium rerum ecclesiasticarum per metum intercedentem non transferitur.
- 18 Metus in sententia prolatione, an annullat illam.
- 19 Contra iuramentum coactum veniens, an peccet.
- 20 Iurans coacte, quod remedium habeat.
- 21 Iurans non repetere damna, an repetat expensas.

De iuramento meticuloso. Cap. V.

Ro intelligentia huius capituli tria à nobis præmittenda sunt. Et primum, quod ad hoc vt metus excuset, debet esse talis, quod possit, & debeat cadere in constantem virum, & talis metus excusat, aliàs non. Et id ipsum quoque se habet in matrimonio, vt appellatur carnali, & spiritali. De carnali, 2. q. 5. c. fin. de spons. c. veniens, el. 2. & ca. consultationem. De spiritali patet, qui cler. vel vouen. c. fin. quod met. causa, cap. primo. Secundum, quod si metus iudicatur iustus ex circumstantijs. Vnde inuenio, quod quandoque excusat metus verborum, 23. q. 8. c. conuenior, & de confessor, dist. 7. c. fuerunt, & 31. q. 2. cap. Lotharius. Quandoque metus rerum, dist. 50. cap. presbyteros, cap. fin. extr. de his, que ui. Item quar-

doque metus iudicis. 2. q. 1. c. in primis, vel alicuius potestatis, aut potentis, C. quarum rer. act. non datur, l. pen. Huma ni enim moris est, illum timere, qui potest nocere, & prodesse, 1. 6. q. 2. cap. v. ff. Item quandoque metus status, & honoris, vel sui ipsius, vel filiorum. l. isti, ff. quod met. causa, vel metus stupri, d. l. isti. Quid plus, quandoque excusat suspitio metus, ff. loca. l. habitatores. Item quandoque inuenio quòd non excusat, vbi metus còtinet cruciatum corporis, vel metum mortis, l. interpositas, C. de transact. Vndè ad iudicandum an metus sit iustus, inquit Archid. in ca. 1. 1. §. q. 6. & Dom. Anton. in cap. cum dilecti, de his, quæ vi, quòd attendenda est qualitas personarum, metum scilicet inferentis, & persona cui insertur. Vnde leuior † metus iudicabitur cadere in feminam, quæ est fragilior, quam qui in hominem, vt no. in glos. in cap. cum locum, de spons. & est casus in l. si quis, §. ad filias, C. ad leg. Iul. maiest. notat Hostien. in Summa, de matrim. §. qualiter. Calder. de his, quæ vi, consil. 1. Hinc fit, qd vt mulier dicatur aliquid scisse, per metum, non oportet qd sit talis, qui cadere possit in virum, sed in constantem mulierem, cap. consultationi, in fi. & ibi Do. Abb. in vlt. not. de sponsal. Tertiū, quòd absoluta coactio est, cuius † principium est extra operantem, non annexa, sed exclusa omninò voluntate operantis, & fit per manum impositionē, vel detentionem. Exemplum: si inuitus trahatur ad ecclesiam ad audiendam missam, vel si inuitus detineatur, vel baptizaret quis Iudæum inuitum. De hac habetur in cap. maiores, extra eod. cap. presbyteros, dist. 50. Conditionalis verò est, cuius principium impellens ab extra ante tempus operationis, sed secundum tempus operationis est ab intra in operante, quia propter aliquod præcedens mouetur vt velit, sicut qui pro alleuianda nani eijcit de illa metes, hic simpliciter non vult, sed præcedente causa impellente, hoc est periculo, pro tunc vult,

vt peius dānum euitet. Prima † coactio excusat à peccato, sed secunda non, licet attenuet culpam, vt notat Doct. in c. fa cris, de his, quæ ui. Prima non potest interuenire in emissionem verbi, vnde ad promittendum iuramentum verbale, quis non potest cogi præcisè. Hinc Philosophus, qui Secundus vocabatur, qui propter casum matris loqui volebat, scripsit in tabula, dum à rege compellere tur. Vocis meæ nulla tibi potestas tradita est. Licet possit cogi ad iuramentum per tactum ad ponendum manum super librum, de iureiur. c. si verò, & quod ibi not. per Abb. Item in verbali desponsatione voce facta, non potest interuenire absoluta coactio, sed conditionalis sic. Sed in actuali, per anulum, sic. Itē absoluta coactio coniunctionis sexuū, cadit in mulierem, & non in virum, vt not. de spons. c. is qui, quamuis per Sodomiam potest absolue vir stuprati, ita Dom. Ant. in cap. sacris, nu. 14. de spons. 6 Modus † autem cognoscendi metum ex conditione à preciso, & absoluto, est: quia conditionalis dicitur, quando quis mortem comminatur alicui sub conditione, si aliquid non fecerit, prout not. in c. si. de his, quæ vi, & per Dom. Ant. in c. 1. eod. tit. Quibus sic præsuppositis, & præmissis, talis Regula præponitur. † Ea, quæ fiunt per metum, vt plurimū regulariter valent, & tenent glos. in c. Abbas. Hinc fit, quòd iuramentum per motum extortum, est obligatorium, ca. verum, extra, de iureiur. tanquam habens annexam voluntatem, cum metus non excludat consensum, c. merito, 1. §. q. 1. l. si mulier, ff. quod met. cau. Plenè per glos. in d. cap. Abbas. & in cap. auctoritatem, 1. §. q. 6. Quæ quidem conclusio † ampliatur. Primò, vt habeat locum, etiam si animum obligandi non habuerit: nam tam in foro exteriori, quam interiori, tale iuramentum est obligatorium sub peccato mortali. Hinc qui in nemore captus à latronibus, vel in alia necessitate positus, aliquid dare, aut facere promittit, & verba iuratoria profert,

fest, si obligandi animū non habet, mortaliter peccat: cum tale iuramentum ex sui natura necessitatem seruandi promissa producat, vt ignis calorem: quare transgressio talis iuramenti esset peccatū mortale, vt inquit Sotus, lib. 8. de iust. & iure, q. 1. art. 7. Secundò ampliatur, vt in relligatur de eo, qui in nemore captus; metu mortis promitteret pecuniam animo non iurandi. nam licet tale iuramentum non sit obligatorium in foro conscientie, vbi de omnibus creditur confidenti, de homic. cap. significasti. Vnde si non habuit animum iurandi, sed voluit tempus solum redimere, & euadere, nō obligatur apud Deum, qui solum respicit cor. 14. q. 5. c. si quid inuenisti, tamen in foro iudiciali sibi non creditur, c. tua, de sponl. not. Innoc. in c. veniens, eo. tit. Vnde hoc casu ecclesia ob reuerentiam iuramenti statuit, quod debeatur obligari, quasi velit in hoc ostendere vim iuramentum, d. cap. verum, & cap. si verò, de iureiur. Et idem tenet ibi Hostiensis, scilicet, quod obliget in foro iudiciali. Tum etiam, quia ecclesia potius presumat animum iurandi, ne presumat mortale peccatum, cap. veniens, de iureiur. Couat. tit. de pact. 1. par. §. num. 3. Tertio ampliatur, quāuis iurans per metum pecuniam se daturum latronibus, aliud mente cogitauerit, verbi gratia, promitto me daturum, aut facturum aliquid, si à Iudice coactus fuero, vel si cælū ruat, aut quid simile, nam licet à peccato sit iramunis, Archidiaconus in ca. hoc videtur, num. 6. 22. q. 5. tamen in foro exteriori tale iuramentum est obligatorium, quo ad ecclesiam militantem, quæ non iudicat de occultis, an scilicet habuerit animum se obligandi, vel non. Quarto ampliatur etiam in iuramento extorto per metum talem, qui in virum caderet constantem, cap. debitores, de iureiur. verbi gratia, pro vita conseruanda, & rebus idest maiori parte bonorum, ca. Abbas, quod metus causa: quia tunc ratione iuramenti fingitur debitum, & huiusmodi iuramentum est obligatorium: licet po-

stea alio iure fingatur nō debitū, scilicet ratione coactionis, vnde potest repetere. Arch. in d. c. auctoritatem. Quintò ampliatur quoque, vt hoc procedat, licet quis sine culpa sua incidat in metum, quāuis tunc vt in precedenti casu, potest petere rescissionem contractus per actionem quod metus causa: verum si culpa sua incidit in metum, tenent gesta, & nec competit aliquod remedium metum perpeffo, tex. est singularis, in l. si mulier, ff. quod met. causa, vbi dicitur, quod si liberta ingratitude conuinit contra Dominum, & pretextu ne reuocaretur in seruitutem, aliquid promissit Domino suo, non succurritur sibi contra illam promissionem, licet metu seruitutis fecerit: & hoc ideo, quia ipsa sibi intulit metum ingrati animi crimine, et Dominus iuste minabatur sibi de reuocanda eam in seruitutem, Abb. in d. cap. 10 Abbas, nu. 7. Sextò ampliatur, etiam si fuerit facta protestatio, quod iuramentū fuisset extortum per metum: quia protestatio, quæ facta est contraria, non iuuat, de constit. c. cum M. dist. 32. capit. quod interrogasti, & de regular. cap. v. dua. Septimò ampliatur in iuramento asseritorio, vbi nullus metus excusat, nisi forte à tanto, quia potius debet quis omnia mala sustinere, quàm falsum asserere, 32. q. 5. ca. ita ne. Limitatur modo prædicta Regula, vt ea, quæ fiunt per metum, non teneant, & primo loco in coactione absoluta, quia talis non habet consensum, & potius dicitur pati, quàm agere, cap. presbyteros, distin. 50. Secundò in foro exteriori, quando quis iuraret per verba duplicia, aliud in mente cogitans, vt si cælum ruat, promitto tibi pecuniam. Sylu. in verb. iuramentum, 1111. nu. 7. Tertio fallit, ut non obliget, si seruatum vergeret in peiorem exitū, ca. in malis, 22. q. 4. cum similibus. Quarto si ante iuramentum meticulosum, vel in ipso iuramento protestatus fuerit iurans, se non sponte, sed coactè promittere, cap. 1. quod met. causa. Et nec obstat quod diximus in sexta ampliatione:

quia illud procedit, quando post iuramentum sequitur protestatio, quia tunc illa factio contraria non iuuat, secus si fuisset facta ante, vel in ipso actu. Ita notanter Cald. in cons. 1. de eo quod met. cau. Quinto, quando iuramentum profertur super contractu à lege prohibito, tunc enim non obligat ipso iure, quia propter legis impedimentum, & resistentiam, oportet quòd sit sponte adhibitum. Ita est casus in c. cum contingat, de iureiur. in cap. 2. de pact. in 6. in cap. licet, de iureiur. in 6. optimus text. in Aurb. Sacramenta puberum, C. si aduers. vendit. vbi dicitur, quòd nullius est momenti iuramentum minoris, si interuenit metus. Sexto limitatur, quando quis sine culpa sua incidit in metum, nam tunc licet ob reuerentiam iuramenti quis obligetur, tamè audiretur contra iuramentum metu prestitum, si tamen esset metus talis, qui caderet in constantem virum, cap. cum dilecti, quod met. cau. cap. si verò, de iureiur. vbi tex. ponderat grauissimum metum in relaxatione iuramenti. Sexto limitatur quo ad extorquentem in foro exteriori: Dicit enim Beatus Tho. 2. 2. q. 89.

12 art. 7. quòd in † iureiurando, quod quis profert metu coactus, duplex est obligatio: vna, qua obligatur homini, cui promittit, & talis tollitur per coactionem: quia ille, qui intulit hoc, meretur vt ei promissum non seruetur. Lqui in carcerem. ff. quod met. causa, c. Abbas, cum duobus seq. cod. tit. Alia est obligatio, qua obligatur Deo, vt implet quod per nomen eius promissit, & talis obligatio non tollitur in foro conscientie, quia magis debet damnum temporale pati, quam iuramentum violare: potest tamè in iudicio repetere quod soluit, vel prela to denunciare, non obstante quod contrarium iurauerit: quia tale iuramentum verteretur in deteriorem exitum: esset

13 enim contra iustitiam publicam. † Romani tamè Pontifices absoluunt ab hoc iuramento, non tanquam decernentes huiusmodi iuramentum non esse obligatorium, sed quasi relaxantes tales obliga-

tiones iusta de causa. Hæc Thomas. Idè tenet Ioan. Calder. in d. c. si verò. Et sic quod dicit glossa predicta in d. c. si verò, quòd iusiurandum metu extortum est obligatorium, procedit, & habet locum in foro conscientie, non autem in iudiciali. Idem Calder. in d. cap. si verò. Dicitur autem obligatorium non eo modo, quo sunt alia iuramenta, sed quo ad hoc quòd iurans non debuit propria auctoritate contravenire, sed prius Romanum Pontificem consulere, de elect. cap. venabilem, verbo, nec valet. Octauo limitatur regula generalis, vt ea, quæ sunt per metum, rata semper & firma sint in

14 matrimonio: nam † matrimonio metu contractum non tenet, etiam si quis in metum incidit culpa sua, cap. veniens, de spons. Et ratio est: quia matrimonia libera esse debent: nam inuitæ nuptiæ difficiles exitus consueuerunt habere, c. requisit, de sponsal. & vbi metus, vbi coactio intercedit, consensus liber dici non potest. cap. cum locum, extr. de sponsal. Et sic matrimonium, non concubitus, sed consensus facit, 17. q. 2. cap. sufficit; Et non obstat contra predicta text. in cap. inter cetera, 22. q. 4. vbi text. videtur innuere, quòd matrimonium ratum sit: quia responderetur dupliciter ad illum text. & primo, quòd ibi non interuenit iustus metus, qui possit cadere in constantem virum, vel quòd post coactionem subsequuta fuit voluntaria, atque spontanea commixtio, quæ purgavit metum præcedentem, vt extra, de spons. cap. veniens, el. 2. veltiam tertio intellige secundum Ioan. de Ana. in d. cap. Abbas, nu. 4. in fine, text. in d. cap. inter cetera, quando quis contrahit matrimonium per metum cum illa, quam prius cognouit: nam tunc matrimonium per metum contractum tenet. At si contrahit matrimonium per metum cum illa, quam nunquam cognouit, & tunc matrimonium non tenet, & est ipso iure nullius ponderis. Et ita potest procedere communis opinio, quæ se habet, quòd matrimonium per metum contractum, non tenet, ut di-

cit Anan. in d. cap. Abbas. Immo non fo-
lum est nullum matrimonium per metum
15 contractum, sed etiam si contrahere-
tur per probabilem suspicionem metus:
etenim paria sunt, aliquid fieri per me-
tum, vel per probabilem suspicionem me-
tus, secundum Innocentium in cap. cum nobis
olim, de elec. Angelinum in l. metum, in prin-
cip. ff. quod met. cau. probatur in l. no-
uissime, §. si copulatus, & ibi plenius per
Bald. ff. de auth. tutor. optime facit quod
notat Ioan. And. in cap. insinuante, qui
clerici vel uocent. Bar. in l. de pupillo, §.
si quis ipsi, ff. de noui operis nunciat.
Franc. de Aret. consil. 14. nu. 18.

16 Nono quod limitatur in dote: nam dos
soluta, vel promissa propter metum, nul-
lam vim habet, ut in l. si mulier, §. si dos,
ff. quod met. cau. Calder. eod. tit. conf. 2.
& ratio est: quia quemadmodum matri-
monium debet esse liberum, ita & dos,
quae est accessoria ad matrimonium, ut
notat glo. in d. §. si dos, per tex. in c. cecel

17 forium, de reg. iur. Decimo, quod in rebus
ecclesiarum per metum traditis: Non enim
transfertur dominium intercedente me-
tu, cap. si quis presbyterorum, de rebus
eccles. non alien. & est communis opinio,
ut per Abb. in d. c. Abbas, nu. 10. Et non
obstat tex. in cap. 1. 7. §. q. 6. ubi rei eccle-
siasticae alienatio admittitur, licet metus
intercefferit: quia intelligitur, modo
duo concurrant. Primum, quod fiat in ca-
su licito, secundum, quod seruetur forma
a iure statuta, siue tradita, ut est tex. in
Clem. 1. de rebus eccles. non alien. Panor.
in cap. ecclesia, de consue. quia his ob-
seruatis, conceditur alienatio, licet me-
tus intercefferit: cum coacta voluntas,
sit voluntas, 15. q. 1. cap. merito. Vnde-
cimo, in voto, cap. 1. de his quae vi; quia
illud pendet a libera voluntate uolentis:
cum res sit consilij, & non praecipit, 32.
q. 1. c. integritas, extra de uoto, cap. licet.
Et uoluntarium militem elegit sibi Chri-
stus, & coactum sibi auctoriatur diabo-
lus, 15. q. 1. cap. non est. Duodecimo, in
danda autoritate: unde auctoritas iu-
toris per metum extorta, nullius est ro-

boris, l. 1. in fi. ff. de auth. tut. Tertio decimo,
in iurisdictionis prorogatione per
iuratum, l. 2. 1. responso, ff. de iudic. qui
tex. licet specialiter loquatur in eo, qui
per metum prorogauerit iurisdictionem
alterius iudicis, tamen glo. in d. c. Abbas,
simpliciter intelligit etiam in translatione;
& hunc intellectum uidetur appro-
bare Bar. in l. decernimus, C. de sacros.
eccles. Et ratio est: quia ubi agitur de iu-
risdictione conferenda, metus uitiat ac-
tum ipso iure, d. l. 2. Quarto decimo, in
eo, qui per metum facit testamentum,
l. quae testamento, in fi. ff. de testa.

18 Quinto decimo, in sententiae prolatione, l. 1.
q. 3. c. iniustum. Ratio autem est: quia
actus sententiae pendet a libero arbitrio
sententiam dicentis, 3. q. 7. cap. iudicet:
sed ubi metus intercedit, liber consen-
sus dici non potest, cap. cum locum, de
spons. Verum adnotandum, quod commu-
niter tenetur contrarium, per id quod
notat glo. 11. q. 3. c. quatuor, & in c. 1. de
his, quae vi. in 6. Bald. uero in l. decerni-
mus, C. de sacros. eccles. dicit, quod Do-
mini Decretista dicunt, quod in senten-
tia clauium, hoc est censurae, metus red-
dit sententiam nullam, quia claus non
debet uim pati. Sed in alijs sententijs
temporalibus secus est, allegat notata
in d. c. quatuor. Quare Bald. uidetur sen-
tire, quod sententia excommunicationis la-
ta per metum, sit nulla, cuius contra-
rium tenet glo. in d. c. 1. Tu tamen dic se-
cundum Hugon. quod si sententia ex-
communicationis profertur per metum,
contra iuris ordinem, sententia ipso iu-
re nullius est momenti, alia ualeat, &
tenet, sed probato postea, quod metu la-
ta sit, renouari debet, ad hoc 9. q. 3. c. fra-
tres, 24. q. 3. cap. comperimus, & in hac
sententia residet Arch. in d. c. 1. nu. 6. Vt
imus casus est in procuratoris institutio-
ne, arg. extra, de procur. c. accedens.
Hos casus ponit Hostien. de his, quae vi.
cap. fin. glo. in d. cap. Abbas. Sed mox
uideamus de quibuslibet dubijs circa iura-
mentum coactum. Et primo fit. An pec-
19 cet qui contra suum iuramentum coa-
ctum

Etum venerit? & videtur, quod non, per tex. in c. si verò, extra eod. Sed Archid. in cap. habemus, 22. q. 1. dicit, quod est peccatum mortale. Vnde fit, qd si quis metu graui coactus iurauerit rem suam iam a se traditam non repetiturum, tunc illam repetere non potest absque peccato mortali, nisi absolutus à Summo Pontifice fuisset, de elect. c. venerabilem, §. pen. qui aliquando solet absolueret homines non quasi decernens hoc iuramentum non obligare, sed huiusmodi obligationem relaxans, ex iusta causa.

20 Secundum, quod remedium † habebit coactè iurans rem suam se alteri daturum. Resp. qd tradat, & postea repetat. Sed quid si iurauerit non petere absolutionem à tali iuramento? Dic, qd potest id ecclesiæ denunciare, & ecclesiæ ad eus denunciationem ipso proprio motu potest absolueret, extra, de iureiur. c. que admodum, in fine. Tertium, an qui iurauit se non repetiturum damna, † possit repetere expensas? dic, quod sic: quia aliud est damnum, & aliud expensæ. Quartum, vtrum qui aliquid extorsit per metum, teneatur restituere? Resp. breuiter, qd debet restituere non solum quæ eriperit per talem metum, sed etiam omnia, quæ amiserit ille, cui fuit illatus metus, l. si cum exceptione, §. Pedius, ff. quod met. causa. Quod tamen fallit, si dans fuerit causa sui metus (v. g.) Minatur quis accusationem de crimine uerè perpetrato, licet talis, qui minatur, turpiter accipiat aliquid, vt ab accusatione desistat, tamen necessariò restituere non tenetur, si aliàs potuit donare: at si incutitur timor iniuste. Exemplum, pater comminatur se interfecturum aduulterum cum filia, quod de iure ciuili licet: sed in Canone contrarium reperitur, vnde lex debet cedere Canoni, 10. dist. c. lege. Tunc tali metu extortum, tene non poterit in conscientia. Facit text. in cap. inter hæc, 33. q. 2. nisi in refarciendo suum interesse puta famæ læsæ, & honoris, Sylu. in verbo, metus, q. 6. & finali.

SVMMARIVM.

- 1 Fides seruanda, si fides seruetur.
- 2 Fides non seruanda, vbi non est aequalis contrahentium conditio.
- 3 Fides in obligacionibus non respectiuis minime seruatur.
- 4 Promissio iurata continens diuersa facta, si vnum non seruatur, est et seruanda.
- 5 Promissio seruanda est facta principaliter Deo, licet per aliam partem non seruetur.
- 6 Fides an seruanda sit, quando vergetur contra ius publicum, & per consequens bannito.
- 7 Fides an seruanda non seruanti in contractu innominatis, executione facta.
- 8 Ad primam actionem ipso iure sublata aliquis redire non potest.
- 10 Fides seruanda non seruanti, quando soluit pœnam.
- 11 Fides non est frangenda frangenti in materia iuramentorum.
- 12 Fides vi seruetur, illi competit actio, qui prius adimpleuit promissum.
- 13 Fidem non frango, si ideo non sermo, quia iuprius illam fregisti.
- 14 Clericus non licet episcopum contempnit, licet ab Episcopo contempnatur.

De conditione, quæ in Iuramento intelligitur, si mihi fides præstetur. Cap. VI.

Vbsequenter videndum est de tacita tantum illa conditione quæ in Iuramento promissorio subintelligitur, si mihi fidem seruaueris, cap. peruenit, el 2. de iureiuran. Nam alia ponuntur per Doctor. in cap. quemadmodum, tit. nostro, vt si Papæ placuerit, si res in eodem statu permanferit, & similibus, &c. Igitur vna inter condiciones tacitas, quas hêt Iuramentum promissorium est ista: † Si mihi fidem seruaueris; Ideò si mulier contra fidem sponsalium, vel matrimonij venerit, licet iurauerim eam semper tenere pro vxore, vel ducere eam, possum non

non obstante iuramento venire contra, de iureiur. capit. quem ad modum. Facit etiam tex. in ca. esto, dist. 95. vbi dicitur: Cur ego te habeas in Principem, cum tu me non habeas in Senatorem. Facit etiam tex. in cap. venientes, & in cap. veniens, extra, eod. vbi iurans litare mandato alicuius, si mandatur aliquid fieri contra iuramentum licite præstitum, illud seruare non tenetur, cum tale iuramentum non extendatur ad verisimiliter non cogitata. Concordant denique iura, in l. cum proponas. C. de pact. & l. si conuenerit, ff. pro socio, 28. q. 2. cap. si infidelis, gloss. in cap. frustra, de reg. iur. in 6. Et ideo iurans seruire Domino seu di, nõ tenetur seruire ablato pseudo, arg. cap. 1. de pseudo. c. potuit, extra, locati. Et promittens nõ expellere emphiteutam intelligitur si seruaerit promissa ex parte sua, l. quarto, §. inter locatore, ff. locari. Et Doctor obligatus ad lecturam, licite desistit, si sibi non fatissit. Ita Do. Ant. & latius Panorm. in d. ca. peruenit. Sed modo sunt nonnulli casus, in quibus rumpenti promissionem, vel iuramentum, debet fides seruari. Et primus est. † Vbi non esset æqualis personarum conditio: & vbi culpa posset alteri imputari. Exemplum, si maior ex contrahentibus esset vnus, & alter pupillus, ff. de actio. empt. l. Iulianus, §. si quis à pupillo. Quod ideo est, quia sicut in culpa, contrahens cum pupillo sine tutore, igitur regula procedit, quando contrahentium eadem esset conditio. Henr. in d. ca. peruenit. Franc. in reg. frustra, de reg. iur. in 6.

3 Secundus casus † est, quando obligationes non sunt respectiue ad inuicem, id est non interlectur ad idem factum, sed ad diuersum, (vt puta) promisi tibi simpliciter dare certum librum, et iuravi, tu postea iurasti aliquid facere, certè licet non adimpleam promissionem meam, tamen tu nõ euitas periuurium, si differs adimplere promissionem tuam, quia tu nõ promissisti ratione promissionis mee, sed simpliciter. Habet ergo locum regula, in obligationibus ad inuicè respecti-

uis, & circa idem capitulum, uel connexum, & non circa separatum, ut latè per Dom. Ant. & Abb. hic. Quomodo autem cognoscatur capitula separata, vide Anchar. conf. 204. incip. Iudex. Tertius casus est, † quando promissio iurata contineret diuersa facta: quia fidem non seruati circa vnũ pactum vel capitulum, seu factum, nõ est seruanda circa aliud capitulum, uel pactum, argum. ff. de legat. 2. l. cum pater, §. libertus. Et ratio est: quia separatori separata debet esse ratio, c. si eo tempore, de elec. in 6. c. quia sæpe, de præb. in 6. Quartus † quando promissio fuisse facta Deo, & principaliter cõcerneret ipsum Deum; quia tunc licet vna partium fidẽ frerit, vel nõ seruauerit, tñ altera fidẽ seruare tenetur: Probat in cap. quod Deo, 33. q. 5. vbi licet uxor adulterata fuerit, vir tamen adulterari non dẽt, & adulterado, peccat, & hoc factis innuõ Ber. & Host. in d. ca. peruenit, in fine glossæ suæ. Sed tu dic quod obligatio, quæ est inter maritum, & vxorẽ, non est sub conditione, si alter fidem seruauerit. Immo pure obligatur vnusquisque Deo ad fidem seruandam, & ideo licet alter fidem frerit, non potest alter frangere: Immo puto, quod si pacto expresso cõueniret, istud pactum esset turpe, & non esset seruandum, Guido Pãpa in d. ca. peruenit, num. 4. Quintus, † quando fides seruata vergeret contra ius publicum: quia eo casu fidem non seruanti fides seruari non debet: Hinc si facta esset pax inter duos, & promissum esset quod alter alterum nõ offendar personaliter, nec realiter, si alter alterum, scilicet bannitum occidat, nõ rumpit fidem. Quod dictum amplius, etiam si pax esset facta post bannum: Nam licet hosti etiam sit seruanda fides, 22. q. 4. c. Innocens, tamẽ tex. ille intelligi debet de hoste priuato, & non de publicè bannito: quia ius publicum per pactum tolli non potest, l. ius publicum, ff. de pact. Bakk. in l. accusatoris, C. quod met. causa, qui intelligit de bannito, qui potest à quolibet de populo occidi, aliàs si statutum permitteret occisionem

- tionem soli ipsi offenso, tunc pax esset seruanda. Sed an intelligatur rupta pax inter duos, qui cum alterius vxore adulterium committeret, vel furtum faceret, hic, quod non: ita Bar. in l. verum, ff. de furt. quia id non facit animo vindicandi, sed causa libidinis, vel gratia lucrandi: secus si faceret causa vindicandi, & iniuriam inferendi, quia forte passus sit similem iniuriam, de qua facta est pax: quia tunc dicitur pax rupta, secundum Bart. ibi. Franc. in d. reg. frustra. Sextus ¶ est, in contractibus innominatis, post executionem factam: vnde si tibi librum vendidi, & cum tradidi, vt decem mihi dares, non potero post traditionem libri petere librum, vt in Lancillæ, C. de rei vendic. sed agendum est ad pretium, in ciuile, C. de rei vendic. Et ita Bald. limitat regulam: Frangenti fidem, &c. & in l. cum proponas, C. de pact. sed hæc mihi non videtur vera fallētia, loquimur enim de secunda persona, non autem de prima: hoc est, quando fracta fide quis possit frangere illam. Septimus est, ¶ quando prima actio fuit ipso iure sublata, quia tunc ad eam redire non potest, gl. magna in l. mora, C. de pact. glossa in l. cum proponas, 2. C. de pact. Exemplum habes in c. cum inter R. seniore. §. nos autem, extra, de elect. vbi habes, q̄ ille R. senior qui renunciauit electioni de se facte, nõ potest redire ad eam, licet fides sibi non seruetur. Et ratio est: quia per illam renunciationem sublatum fuit omne ius sibi competens ex electione. Cum enim quis renunciat beneficio, pure, & simpliciter, & sine pactione aliqua renunciare debet, de offic. deleg. c. ex parte 1. c. cum pridem, de pact. & ideo ad ius pristinum nõ reuertitur, vt no. Ber. in d. c. cum inter. Et ratio huius est: quia actio, vel ius semel extinctum, nunquam reuiuiscit, l. qui res. §. aream, ff. de solut. cap. quaris, vers. non potest, de consec. d. 4.
- 9 Octauus ¶ casus est, vbi ille, qui fidem mihi non seruauit, soluit mihi pœnam, in quam per illam incurrit: nam postea teneor seruare ipsi fidem: quia solutio
- pœnæ habetur pro obseruantia contractus, cum pœna succedat loco solutionis rei principalis debite, l. prædica, ff. de act. emp. l. apud, §. Labeo, ff. de doli exceptio. ne. Cynus in l. petens, in 2. quæst. C. de pac. & procedit etiam si iuramentum interueniat, d. cap. peruenit, el secondo.
- 10 Nonus ¶ quando in pacto esset appositio clausula, quod etiam secuta contrauentione ratum maneret pactum, & vt alio non seruante fidem, alter nihilominus seruet: quia tunc fidem frangenti etiam fides seruabitur, secundum glo. mediam in d. c. cum inter R. Io. Andr. in d. c. peruenit. Quo casu poterit pars seruans fidem agere contra illum, qui obligationi contrauenit ad interesse, uel pœnam, si pœna fuerit apposita in contractu. Quæuis vt tenet Felinus in d. c. peruenit, circa finem, multi affirmant contrarium: quia clausula, Rato manente pacto, nihil operari debet ad modum ipsius primi non obseruantis pactum, glo. in l. qui fidem, ff. de transact. Imola in c. potuit, extra loca. Et quia per hoc videtur dari materia delinquendi, & dolus videtur remitti, quod est prohibitum de iure, l. queritur, ff. de pact. dotal. tamen Socin. in suis fallentijs, regula 149. residet cum Ioanne Andrea, dicens, q̄ dolus non patrocinator, cū possit agere ad interesse.
- 11 Decimus ¶ casus est, in conuentione facta super treugam, quia non possum frangere fidem frangenti eandem mihi, multiplicitate, donec tempus duret treugarum. ff. pro socio, l. actio, §. diximus. D. Anton. de But. in d. c. peruenit, & ibi Ioan. de Ana. sed aduerte, quod dictus §. diximus, nihil facit, secundum Guid. Papam, in d. e. peruenit, tamen ita communiter transeunt Doct. licet Imola in l. qui seruum, de verb. oblig. dicat, quod istud potius procedit de consuetudine, quam de iure. Felin. in d. c. peruenit, num. 5. Exceptis his casibus semper in iuramento subintelligitur conditio. Si mihi fides præstetur. Ex qua regula, nonnullæ deducuntur illationes, & prima. ¶ Seius iurat dare Titio decem, si Titius det sibi Stichum,

chum, quem Titius iuramento promissit, quod ille primo promissum seruare tenetur, qui primo fuit requisitus, per tex. in d. c. petenit, vbi dicitur, promittentem nõ teneri, si quando constat reũ eõditioni non paruissẽ, & hoc constare non potest, nisi fuerit requisitus, & non seruauerit promissum: igitur qui requisitus adimpleuerit promissum, potest agere postea cõtra aliũ, vt sibi fides seruetur: quia qui sub conditione promissit, non tenetur, nisi conditio adimpleatur, Infr. de verbor. oblig. §. ex conditionali. Oportet ergo illum prius implere, si petere vult, alias petitio esset nulla, cũ nulla sit alterius mora, ff. de verbo. oblig. l. si pupillus. Secunda, si post promissum te non offedere sub pœna, & postea tu offendis, si ego te offendo, non inculpabor de pace fracta, nec committitur pœna. Ita lo. Andr. in d. reg. frustra. Abb. in c. quem admodum, in 3. not. de iur. iur. Bene facit text. in l. qui cum matre, §. libertus, ff. de bon. libert. ibi, ignoscendum est ei, si voluit vlcisci prouocatus. Et non dicitur fractor pacis, qui ex causa noua offēdit, secundum Bart. eleganter, in l. aut facta, §. causa, per illum text. ff. de penis, & sequitur Dom. Anto. in c. 2. de renunc. Et in dubio præsumitur causa noua, secundum Bal. solenniter, in l. si prædium, in pen. col. C. de ædilat. Et cum istis cõcordat idem Bald. in l. cum proponas, in princ. C. de nau. sc̃n. dicens, quod in quacũque promissione, quam quis facit alteri, semper intelligitur conditio, nisi ex culpa alterius partus aliud euenerit. Qui nimmõ ipse prouocatus secundo offendens, poterit petere pœnã à primo, secundum Bart. Bal. & Imol. in l. cum pater, §. libertis, ff. de leg. 2. per illum tex. in ver. cæterum. Verum, si ambæ partes contra uenissent, & non apparet de prioritate, secus esset: quia exactio panarum tunc compensatur, per tex. sing. in c. cõstitutus, de penis. Tertia, si quod licet per prædicta videatur dicendum, quod clericus possit licitè contemnere Episcopum, si ab eo contemnatur, quia dolus

dolo compensatur, & fides non est seruanda non seruanti, c. si ducturi, 3. 2. q. 6. tamen cum non sit æqualis comparatio subditi ad Prælatum, & filij ad patrem, contrarium est dicendum. Et non obstat tex. in c. esto, distin. 95. vbi habetur, Cur te habeam in Principem, cum tu me non habeas in Senatorem: quia vt dicit Hug. Hieronymus loquitur quod solet loqui vulgus, vel narrat quod non debeat fieri, sed quod solet accidere. Cũ enim quis à Prælo suo se uidet negligi, vel contemni iniuste, statim eum negligi, vel paruipendit, ita Card. à Turrecte. in d. c. esto, num. 1.

SVM MARIVM.

- 1 Iuramentum in interitum salutis aeternae vergens non obligat.
- 2 Iuramentum de tenendo secretum, quando non obseruandum.
- 3 Iuramentum tenendi occultum, si per alios veritas sciri non potest, propria auctoritate frangi potest.
- 4 Iuramentum, quod vergit in dispendium salutis aeternae, non obligat.
- 5 Inter interitum, & dispendium discrimen.
- 6 Iuramentum, quod est contra salutem corporalem non seruandum.
- 7 Iuramentum non petendi alimentum à patre, an sit obligatorium.
- 8 Voium non ligat propter periculum mortis, vt iuramentum.
- 9 Iuramentum præstitum ratione iracundiae, non valet.
- 10 Iuramentum præstitum contra Canonica statuta, non valet.
- 11 Iuramentum, vbi maxima necessitas superuenit, an obliget.
- 12 Iuramentum rem Ecclesiae per Prælatum non repetendi, an sit obligatorium.
- 13 Iuramentum, vbi primum est licitum, & honestum, tunc est obligatorium.
- 14 Iuramentum secundum stobius primo promisso, quod obseruandum.
- 15 Iuramentum & voium, quando sibi iniuriam aduersantur, quod obseruandum, & nu. 17. vsque ad 20.

- 16 *Iurans exercere epns corporale, an possit religionem ingredi.*
- 21 *Iurans servare volumen statutorū, quid servandum, si sunt duo contraria. vide quatuor Decisiones. vsque ad nu. 23.*
- 23 *Seacius proprio iuramento confirmatus, an liceat alicui venire contra.*
- 24 *Statuens an ex rationabili causa possint statuta tollere absque peritio, & num. 25. & 26.*
- 27 *Superior tollens statutum Vniuersitatis iuratum, an illi de Vniuersitate teneantur ad obseruantiam iuramenti.*
- 28 *Canonicus iurans servare statuta Ecclesie. vide etiam nu. 29.*
- 30 *Succesores iurantium, an sint perituri veniendo contra statutum iuratum.*
- 31 *Iuramentum an prestari possit per procuratorem.*
- 32 *Iuramentum, ut non obliget successorem, ex tende ad promissionem obedientie, ad Volunt. Matrimonium, & Excommunicationem, vsque ad num. 36.*
- 37 *Iurans pro se, & successoribus, nō tenetur amplius iurare, sed tantum recognoscere tenetur se subditum. Sed quia si nihil dicit de successoribus. nu. seq.*
- 39 *Iuramentum praestitum sub nomine dignitatis, an transeat ad successores.*
- 40 *Papa, & Imperator an a rdnā tractare possint absque consilio procerum.*

Deregulis, quibus dignoscitur iuramentum non seruandum. Cap. VII.

S V BSEQVENTER considerandum est, qñ iuramentum non sit obligatorium: quod hisce regulis dignosci potest. **Quarum** † prima sit, vbi iuramentum vergit in interitum salutis æternæ, nullo pacto est obligatorium, cap. si verò, de iureiur. Quod, tunc dicitur, cum iuratur aliquid quod est mortale in se, vt corrumpere monialē, iugulare patrem, fauere vsuris, &c. nam tunc tale iuramentum nullo iure tenet nec diuino, nec humano,

cum non sit inuentum ad inducendam huiusmodi obligationē, 22. q. 4. c. inter cætera, sed ad faciendam fidem, 22. q. 1. c. ita. Quare in his casibus potest iurans propria auctoritate contrauenire, 22. q. 4. c. 1. & c. in malis, & c. non est obligatorium, de reg. iur. in 6. licet animo seruandi scienter illa illicita seruare iurauerit, c. 1. de iureiur. in sexto, in verbo, non seruanda. Vbi Archid. & Franc. nam tale iuramentum potius dicitur periurium, c. animaduertendum, 22. q. 2. Quamuis debeat pœnitere, 22. q. 4. c. 1. quia peccauit iurando, gl. in d. c. 1. vnde ei indicenda est pœnitentia, c. cum quidam, §. si de iureiur. huiusmodi est † iuramentum praestitum de tenendo occultum: quia tale iuramentum vt temerarium, nō est seruandum, quando de alterius præiudicio agitur, & ideo non repellit à testimonio. Et ratio est: quia seruari nequit absque interitu salutis æternæ, quia inducit mortale, scilicet tacurnitatē veritatis, 11. q. 3. c. quisquis, de crim. falsi, c. 1. probatur specificè de testib. ca. intimaui, & c. constitutis, el primo, & vtrobique per glo. & Innoc. in d. c. constitutis, & c. testimonium, eod. tit. Quare sic iurantis de nunciandi sunt non teneri iuramento, d. c. constitutis, c. olim, de accusat. & ipso iure non tenentur, de offic. ord. c. quia pleriq; in fine, quod capitulum, licet ponat casum specialem, quando praehus astrinxit subditum iuramento ad prærendum superiori inquirenti statum Ecclesiarum, vel personarum: tamen ex eadem æquitate idem est, & in alio casu, quando deuenitur ad tacurnitatē veritatis in alterius præiudicio: hinc fit, quòd † quando veritas per alios nescitur, nec sciri potest, & agitur de alterius præiudicio, debent, & possunt propria auctoritate contrauenire, 22. q. 4. per totum, d. c. si verò, el 1. ubi tex. expressus, absque metu periurij: imò ut dicit Innoc. in d. a testimonium, ex quo non feruant, præsumuntur de peccato penituisse, quod commiserunt iurando; ex quo concluditur, quòd valet testimonium,

etiam non dato quòd pœnituerint, & hoc expressè tenet Archid. 6. q. 1. c. quicumque, dicens, hanc esse communè omnium Doctorum sententiam. Secunda. † Iuramentum, quod vergit in dispēdium salutis æternæ, nullo pacto est obligatorium, optimus tex. in c. 2. in verbo, dispendium, de pact. in 6. Quod tunc dicitur, cum iuratur aliquid, quod est veniale in se, facit tex. in c. si aliquid, 22. q. 4. optime facit tex. in d. c. 2. quia vbi tex. in c. si verò, dicit interitum salutis æternæ, ille dicit, dispendium: quo etiam verbo utitur † text. in c. cum contingat, tit. nostro. Sed planum est, quòd interitus denotat mortem, at dispendium, damnum paruum: per quod patet, quòd multum etiam differant. Archid. Io. Andr. & Geminianus in d. cap. 2. Tertia. Iuramenti † vbi tale est, quod seruatum vergeret in interitū salutis corporalis, non est seruandum, gl. in c. dilectus, quod me causa, & in c. veniens, tit. nostro. Quod procedit, siue iuramētum tendat in mortem alterius, c. 2. 22. q. 4. & est contra officii, pietatis, & charitatis, nonnumquā adimplere sacramentum promissum, vt Herodes, qui iuravit quicquid petitum esset, dare filix Herodiadis, & necem Ioannis prestuit, ne promissum denegaret, est etiam text. in §. quisquis, 22. q. 4. qui affirmat, non esse adimplendum iuramentū denegandi alimenta fratri, aut sororibus, siue non petere alimenta propria persona. Quare † Io. Andr. dicit, quòd filius emancipatus, qui iuravit de quod non petere alimenta à patre suo, laborans inopia, hoc non obstante, illa petere potest. Hinc etiam Panor. in c. si verò, tit. nostro, inuehitur contra Cartu siensis, quòd non obstante Regula, & voto, debent carnes comedere, quando non aliter possent mortem euadere quā per esum carniū, facit tex. in cap. consilium, §. cum autem, & §. præterea, de obseru. ieiun. vbi Innocentius III. Bracharensi Archiepiscopo scribit, quod potest & debet supportare illos, qui in quadagesima, vel in alijs ieiunijs solēnibus in-

firmantur & carnes comedunt, & hoc, vt maius in eis periculum euitetur. Vbi exponit gl. in verbo, periculū, idest mortis. Tum etiam, quia sicut iuramentum, ita etiam votum † non ligat propter periculum mortis, cum pari passu ambulent. Quod verum est, quādo ex aliquibus probabilibus circumstantiis medici affirmarent infirmum moriturū absque prædicto esu carniū. Verum dum glossa in dicto cap. si verò, exemplificat de Roma, ipsam declarat, per aliam gloss. 7. q. 1. in cap. qualiter, quæ simpliciter notat, quòd lanum est stare Romæ: sed quod iuramentum non sit seruandum, quando vergit in interitum salutis corporalis, gl. in d. cap. si verò, intelligit, quando mors vergeret directè in dictū interitum, secus verò, si occasionaliter: hinc dicit seruandum esse iuramētum, si Gallicus iuraret semoraturum Romæ in Augusto, licet occasione talis iuramēti posset vita temporalis adimi, si tūc Romæ moraretur, gl. in d. c. si verò. Quod dicunt Doctores verum, vbi de hoc nō haberetur verisimilitudo, aliās secus, vt quia à medicis iudicaretur moriturus ex tali habitatione. Dom. Ant. in d. c. nu. 43. Quarta. Quando iuramētum vergit in detrimentum omnium rerum, vel maioris partis, sine quibus non posset homo temporalem vitam ducere, 22. q. 4. ca. si. §. fin. Quinta. † Quando iuramentum esset prelitum ratione iracundiæ, & temeritatis, cum tunc consensum voluntatis non videatur habere, cap. quod David, 22. q. 4. not. in cap. ex litteris, extra, de dimort. in cap. sic ut litteris, tit. nostro. Non enim iuramentum est vinculum iniquitatis, cap. inter, 22. q. 4. extr. eod. cap. quanto. An verò sit peccatum mortale iurare calore iracundiæ, aliās diximus. Sexta. † Quando iuramentum esset contra Canonica statuta. Exemplū habetur in cap. si diligenti, de foro cōpe. vbi clerici etiam voluntarij, nō possunt pacisci iuramentum, vt secularia iudicia subeant, cum non sit beneficium personale, cui renunciari possit, sed potius toti

Collegio Ecclesiastico sit publicè indul-
 tū, cui priuatorum pactio derogare nō
 potest. & cum iuramentum sit contra
 Canonica statuta interpositum, c. inoli-
 11 ta, cap. placuit, 11. q. 1. Septima, † vbi su-
 peruenit maxima necessitas, & superio-
 ris licentia haberi non potest, cap. ante-
 cessor, 11. q. 3. & ibi Gemin. ex quo tex.
 colligit Archidia. & Turrecre. quòd in
 promissis implēdis magis animus, quàm
 forma verborum debet attendi, vnde im-
 munis est à reatu periurij, qui excōm-
 municatis cōmunicat corpore, & non ani-
 mo, & hoc ex necessitate. Facit etiā text.
 in cap. consilium, de obseru. ieiun. & in
 cap. licet, de penit. & remiss. Et ratio est:
 quia res venit ad illum casum, de quo si
 cogitasset ab initio, non iurasset, facit c.
 ne quis arbitretur, 22. q. 2. Vel si iuraf-
 set, illicitum esset iuramentum, Archid.
 12 in d. cap. animaduertendum. † Octaua,
 si sit præstitum de re ecclesiæ per præla-
 tum non repetenda, c. nosse, de elec. c. 2.
 extra eod. vbi Host. Et ratio est: quia iu-
 ramentum non debet esse vinculum ini-
 quitatis, quia illaquearet ad rem illicitā
 obseruandam, contra cap. cum quidam,
 & cap. sicut, de iureiur. Item per iura-
 mentum non potest quis se subtrahere
 ab onere publico, cap. si diligenti, de foro
 compet. Sed hoc est onus publicum,
 quod incumbit prælato circa defensionē
 iurium ecclesiæ, 43. dist. cap. si rector. Et
 melius in cap. si quis presbyterorum, de
 rebus ecclesiæ non alien. ergo, & c. &
 multum bene facit d. c. si quis presbyte-
 rorum, nam ibi punitur alienator, nisi si
 bi per celerem repetitionē perspexerit.
 Panorm. in d. cap. 2. Nona, quando iu-
 ramentum esset metu grauissimo extor-
 tum, & ante iuramentum præcessisset
 protestatio, quòd nō intendebat se obli-
 gare, l. qui aliena, §. census, ff. de acq. hæ-
 red. Nec intelligitur hoc facere in frau-
 dem, quia renouet fraudem, ff. de leg. 2.
 l. cum pater, §. Titio, Bald. in d. c. si verò,
 13 tit. nostro. Decima, † vbi primum iura-
 mentum est licitum, & honestum, tunc
 illud est seruandum, & non secundum;

quod est illicitum, eo ipso, quod primo
 iusto licito obuiat, seu contrariatur, cap.
 ueniens, cap. intellecto, de iureiur. ubi
 tex. qui non dilapidator, sed tutor regni
 esse debet, si iurauit non alienare, & po-
 stea alienando itrauit non contravenire,
 primum iuramentum est seruandum,
 & non secundum: quia secundum con-
 tra primum non potest seruari sine præiudicio
 salutis eternæ. Et hoc facit ad duas
 quæstiones, quarum prima est de Aduo-
 cato, qui iurauit defendere causas duo-
 rum monasteriorum inuicem litigan-
 tium: quia tunc primum defendere de-
 bet. Facit text. in d. cap. veniens, & Lope-
 ris, ff. locati. Archid. in c. Episcopum, 7.
 q. 1. in glos. fin. Bald. in d. cap. si verò. Se-
 cunda quæstio est, de muliere, quæ iura-
 uit non alienare reum dotalem, quā po-
 stea alienauit cum iuramento, tunc de-
 bet stare primo iuramento, & non valet
 venditio, vt notatur in cap. cum contin-
 gat, de iureiur. cap. licet, eod. tit. in 6. Et
 ratio, quare uenditio nō ualeat, est, quia
 interdicitur à lege fauore ipsius, d. c. cum
 contingat, facit tex. in Auth. Sacramen-
 ta, C. si aduers. uendit. & non dependet
 à mera facultate iurantis, etenim si actus
 dispositio depēderet à mera facultate iu-
 rantis, tunc actus etiam non iuratus va-
 leret contra iuramentum prius factum,
 v. g. Iurauit librum non alienare, & po-
 stea alienauit, valet alienatio, licet sim p-
 iurus. Inn. in c. dilecto, de præben. Itē
 iurat testator non mutare testamentum,
 & deinde mutat, tenet testamentum, li-
 cet sit periurus, Ioan. And. in reg. quod
 semel placuit, de reg. iur. in 6. & 13. q. 2.
 14 cap. ultima uoluntas. Pariter, † si secun-
 dum iuramentum obuiaret primo pro-
 misso non iurato, quod erat licitum, ser-
 uandum esset non iuramentum, sed pro-
 missum: quod intellige, quando per iura-
 mentum fieret præiudicium alieno iuri,
 scilicet illius, cui facta est promissio.
 Hinc fit, quòd qui aliquā promittit du-
 cere in uxorem, deinde iurat cum alia
 contrahere tunc primum promissum quā
 uis non sit iuratum, seruare tenetur, c.
 sicut,

sicut, de sponsal. quia iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis, c. quanto, de iureiur. Sic si aliquis alicui promiserit, quod eum liberaret a morte, & postea iuret contrarium, non iuramentum, sed promissum esset seruandum: cuni ad promissum implendum sit obligatus quo ad Deum, ac si iurasset, cap. iuramenti, 2. 2. q. 5. Igitur de promisso non præsumitur sensibile, & per consequens ad hoc non extenditur iuramentum, & hoc, ne iuramentum dicatur temerarium: quia est contra ius, & suam promissionem. Rursum, ¶ quid dicendum, quando iuramentum, & votum sibi inuicè aduersantur, quod eorum erit obseruandum? Resp. & consuetio quinque casus, quorum Primus est, astrictus iuramento ad aliquod opus corporale exercendum, si post iuramentum nondum adimpletum vouet religionem, si potuit obtinere remissionem à parte, iux. tex. in cap. 1. tit. nostro, tunc conclusio est, quòd potest non obstante iuramento adimplere votum. Hæc conclusio probatur per textum in cap. præterea, 1. de spon. vbi habetur, quòd licet fides sit hinc inde data simpliciter de matrimonio contrahendo, & postea displiceat contrahentibus, possunt sibi fidem remittere, ne deterius inde cõtingat. Et ratio est: quia omnis res per quascunque causas nascatur, per easdem dissoluitur, c. omnis res, de reg. iur. l. nihil tam naturale, eo. tit. Tum etiã, quia in iuramento subintelligenda est cõditio, si cõtrahentes in eadem voluntate permanserint, arg. extr. de iureiur. c. quem admodum, cap. ne quis arbitretur, 2. 2. q. 2. Secundus, astrictus ¶ iuramento ad opus corporale exercendum, si non potuit à parte remissionem obtinere, potest religionem ingredi, si opus, quod iurauit adimplere, est expedibile in Religione, licet Host. in sum. de iureiur. §. quis obligatus, vers. nunquid ergò, consiliũ det, vt prius obseruet iuramentum, & postea illi ingrediatur, c. commissum, de sponsal. Exemplum est de scriptura, & ita intelligi potest glo. in cap. præterea, dist. 1. quæ di-

cit, quòd obligatus ad scripturam libri iuramento, non impeditur ab ingressu monasterij, vt etiam tenet Inno. in c. si. de oblig. ad ratioc. & nec fit iniuria illi, cui seruire tenetur: quia in fine dicitur Spiritus sancti sit, 1. 4. q. 5. cap. dixit, arg. extra, de voto, cap. scriptura, de iureiur. c. peruenit, vbi non infringit propositum, aut promissum, qui illud in melius communitat, cap. admonere, 3. 3. q. 2. Tertius, ¶ qui iuramento tenetur regere ciuitatem per annum, iuramentum prius seruari debet, deinde voti. Et ratio est: quia opus illud non est expedibile in Religione, si tamen prius adimpleat votum ingrediendo religionem, non vitiat ingressus, Ita conclusio est Host. quam tamen dicit esse veram, quando non faceret in fraudem, sed vt Deo seruiret, sed si faceret in fraudem, vt euicaret laborem, secus esset, vt sentit Inno. Ita Card. à Turrec. in d. c. præterea. Quartus, quando 18. vtunque ¶ potest adimpleri, scilicet iuramentum prius emissum, & postea votum, tunc adimplendum est prius iuramentum. Exemplum. Iuramento quis promisit Bertam accipere in vxorẽ, & postea religionem vouit, tunc debet prius contrahere matrimonium, & deinde si copula carnalis non intercesserit post ratum matrimonium, religionem ingredi poterit, c. commissum, extra, de sponsal. Quintus, 19. quando potest ¶ iuramentum subsequi votum, & iuramentum non Deo, sed homini est præstitum, tunc iuramentum est seruandum. Et non obstat tex. in d. c. scriptura, & c. peruenit, quia tri- dicitur, quòd illud verum est, quando iuramentum esse præstitum Deo, sed secus esset, quando iuramentum præstitum esset homini, quo casu videtur Deum vel le in testem adducere, c. et si Christus, de iureiur. Vnde quando homini iuratur, & non seruatur, Deus contemnitur, proximus decipitur, & deiciens infamatur, & ideo difficilis rumpitur triplex funiculus, quam vnicus, vel duplex, ca. 1. de treu. & pace. Gemin. in d. cap. præterea, 20. Quare ¶ licet votum, (quia principale

obiectum habet Deum, cum sit promissio facta Deo) inducat maiorem obligationem, quam iuramentum, alia tamen ratione iuramentum est fortius, & firmitus, quod sit homini: quia non solum sicut votum obligat, sed vehementius, quia obligat & Deo, & proximo. Hinc fit, quod difficilius summi Pontifices abfoluunt à iuramento, quam à voto, ut ibi diximus. Rursum, quid iuris, quando in volumine statutorum iuratorum sunt duo statuta contraria, quod illorū debeat seruare iurans? respondeo apponendo diuersas Decisiones, quarum Prima fit. Quando alterum ex cōtrarijs est illicitum, & tunc licet iurās seruare statuta in vno volumine existentia, videatur iurare statutum quodlibet seruare de per se, vt probatur in c. 1. de iureiur. in 6. & per Archi. in c. inter cetera, 22. q. 4. tamen illud est verum, quando essent licita: quia iuramentum tantum refertur ad licitas, & rationabiles cōsuetudines, & ita præsūmitur fuisse de mente iurantis, ut not. in c. Quintauallis, de iureiur.

- 21 Secunda, si vt vtrumque statutum est licitum, quod est possibile in duobus contrarijs, secundum notata per Io. Andr. in c. h. de consue. tunc si contrarietas potest aliqua distinctione saluari, vt vtrumque saluabitur in casu suo. arg. tex. in c. cū tu, de testib. c. cum expediatur, de elect. in 6. Tertia, quando non potest aliqua distinctione saluari, & tunc si vnum est editum à superiore, alterū ad inferiore, seruabitur conditum à superiore; etiam si sit prius cōditum. Clem. ne Romani, de elect. vbi lex inferioris non tollit legem superioris. Hinc dicit ibi Imola, quod alicui assignat quod Capitulum Sede vacante non possit reuocare Cōstitutionē Episcopi, cum habeat potestatem ab eo. Verum Feder. de Senis disputauit contrarium, vt refert Ioan. Andr. in cap. 1. de maior. & obed. in 6. quia non est verū, quod ab Episcopo habeat potestatem Capitulum Sede vacante, sed à Papa, vel iure communi, vt patet ex c. cum olim, 2. cap. his, quæ de maior. & obed. & eo.

tit. cap. 1. in 6. Igitur Regula, quæ se habet, quod lex inferioris non tollit legem superioris, procedit, maximè, quando inferior habet potestatem à superiore, vt est in cetera Cardinalium vacante sede. Non enim potest immutare, vel corrigere Sede vacante cōstitutionem editam à Papa, vt notat ibi Imola. Quarta, si ambo statuta sunt condita à pari auctoritate, & tunc seruabitur vltimum statutum, quia legum & statutorū proprium est, secundum corrigere primum, cap. 1. de constit. in 6. Et hæc procedunt, quando constaret quod ipsorum esset prius, sed quādo dubitaretur quid esset prius, tunc seruandum esset ordo scripturæ, c. mandato, de præben. c. penul. de elect. in 6. Quod Geminianus intelligit, quādo in eodem volumine statutorū sunt cōtraria statuta diuerso tempore approbata, secus si eodem tempore: quia tunc cum nō sit dare prioritatem, vel posterioritatem: quia quæ eodem tempore confirmantur, eodem tempore fieri videntur, glo. not. in l. 2. C. de testam. tur. fit, vt neutrum sit valiturum, arg. tex. in l. vbi repugnantia, ff. de reg. iur. & iurans non obligatur ad obseruationem alicuius, arg. tex. in c. imputari, de fin. instr. c. fin. de iureiur. in 6. Quod quidem dictum Geminiani impugnat Fracus, in d. c. 1. num. 8. de iureiur. in 6. Quid verò si de statutis, consuetudinibus, & cōsuetudinibus proprio iuramento confirmatis, an liceat alicui venire contra, absque metu periculi: & more meo solito hoc dubiū expectiam, etiam per plures Decisiones insertis auctoritatibus: quarum

Prima fit. Prælati, & Canonici pnt licite iurare statuta, & cōsuetudines ecclesiæ: v. g. Est de consuetudine ecclesiæ alicuius, vt nullus ibi recipiatur in Episcopum, vel Canonicum, nisi iuret pro indemnitate ecclesiæ, vel aliud iuramentum præstet dumtaxat de re licita, puta quod nunquam erit in Concilio, quod illa ecclesiæ alteri supponatur, ita tex. in c. 1. de iureiur. in 6. Quod intellige post electionem: quia si ante, esset

Simoniacum; & ratio est: quia post electionem nihil sperat receptus à Canonici, & tale iuramentum est restringendum tantum ad licita, ita Archidia. ibi. Si verò hoc iuramentum exigeret superior ante electionem, licitum esset, ut per glo. 8. q. 3. in Sum. Franc. in d. c. 1. nu. 1.

- 24 Secunda, possunt statuentes ꝑ ex rationabili causa tollere statutum, & eo sublato, augere numerum Canonicoꝝ absque metu periurij, ita glo. notabilis à simili, in c. in his, dist. 11. vbi Io. And. in cap. 1. de his, quæ sunt à maiori par. Capit. extendit etiam ad statutum, vt iuramentum duꝛet remanentibus statutis; sed eis sublati tollitur iuramentum, ita Abb. in d. c. 1. nu. 7. Fel. in c. cum accessissent, nu. 11. de constit. Franc. in c. cum non deceat, nu. 3. de elect. in 6. Et ratio est: quia iusm eatenus durat, quatenus durat constitutio, c. ex litteris, de constit. & illud velut accessorium sequitur naturam principalis, licet quandoq; accessorium sit fortioris vinculi, quam principale, c. debitores, de iureiur. Vnde, non videtur de vltiori tẽpore cogitatum per iurantem, sed statuentes possunt constitutionem tollere, cap. cum omnes, c. cum accessissent, de constit. ergò. Hinc fit, quòd Rectores, & officiales locorũ, vel Collegiorum, possunt mutare constitutiones iuratas. Hinc et fit, quòd iuramentum de obediendo Prælati non obligat iurantem eotemotò; de hoc, de elect. cap. per venerabilem, in fi. vt. glo. Sic nec iuramentum de seruando statuto obligat illo sublato, Henr. Boich, in ca. 1. de his, quæ sunt à maiori par. Cap.

- 25 Tertia, ꝑ non possunt statuentes sine causa absque metu periurij autoritate propria statutum vel consuetudinem tollere, glo. in d. c. in his, vel propria autoritate reformare. Io. And. in Decret. vni. de cler. non resid. in 6. qui alleg. tex. in ca. si verò, tit. nostro, c. venerabile, tit. nostro, & quod ibi not. Inno. & Host.

Quarta, qui simpliciter contraueniunt constitutioni iurate, non incurrunꝑ periurium ꝑ quia præsumunt sa-

cere animo tollendæ eã, & de hoc prius cogitasse, cum nemo præsumatur delinquere, nec inmemor propriæ salutis, 1. q. 7. cap. fancimus. Paul. de Leazar. in Clem. 1. de Regul. Gemin. in d. c. in his. Quod intellige duobus cõcurrentibus: Primum est, qn collegialiter contrauenirent: nam cõter tenetur, quòd iuramentum, quo singulares de Collegio vel Corpore intrarunt seruare constitutiones, vel statuta, non impedit quò minus illa Collegialiter per eos, ad quos pertinet, tolli possint: arctat enim iuramentum singulares personas ad illa seruanda, quamdiu sunt statuta, & sic feruat rotus orbis. Alias verò omnes studetẽs essent periuri, cum singulariter iurent seruare statuta Vniuersitatis, quæ ipsi constituunt, quæ per se postea Collegialiter correctæ, vel sublata, non seruant. Et rõ est: quia tali casu videntur iusm remittere, arg. tex. in c. 2. de spons. Abb. in d. c. 1. num. 7. Fel. in d. c. cum accessissent. Secundum, quando id, quod iurant, concerneret utilitatem eorum, aliàs si principaliter eorum utilitatem nõ concerneret, secus esset: quia tunc videtur iurare Deo, & per consequens suo contrario facto non possunt rumpere constitutionem. Tertium, secundum Innoc. in cap. dilecto, de præbend. nisi constitutio iurata respiceret spiritualia. Hinc dicit, quòd non valet receptio facta in Canonicum contra iuramentũ. Verum cum iuramentum possit remitti, quando Collegialiter fit contrauentio, videtur dictum Innocentij posse impu- 26 gnari. Sexta, ꝑ Canonici, qui iurant seruare cõtena in statuto, in vno casu nõ possunt venire contra statutum, scilicet quando iurant etiam expressim seruare id, quod continetur in statuto, (verbi gratia) non augere numerum, vel quod non recipiant aliquem Apostatam, &c. Ita Ioan. de Lign. quem sequitur Imola, in Clem. 1. de Regul. Fel. in d. c. cum accessissent. In alio etiam casu possunt sine culpa etiam nuda voluntate venire contra, qn facerent speciale statutum,

& cautè, fcilicet quod iuramentum fuper his statutis præftatum non impedit illa tolli, vel mutari, etiam nuda voluntate. Henric. in c. r. nu. 5. de his, quæ
 27 funt à maiori parte capit. Septima, † fit prior, quando tollit statutum Vniuerſitatis iuratum, non faciendè mentionè de iuramento, tenetur nihilominus illi de Vniuerſitate ad obferuantiam iuramenti, ex quo iuramentum eſt tale, quod potelt ſeruari ſine peccato, cap. ſi verò, tit. noſtro, vt puta, concernens commodum ſingulorum. Et hoc ideo: quia in dubio non eſt præſumendum ſuperiorè voluiſſe tollere iuramentum, ita glo. valdè not. in cap. cum non deceat, de elect. in 6. Et eſt vnum dictum valdè mirabile, vt ſtatuto ſublato, remaneat iuramentum
 28 accessorium. Octaua, † Canonicus in ſuis litteris, quando ſuit receptus in Canonicum, exiſtètibz tunc clauſulis tollentibus ſtatuta, & conſuetudines eccleſiæ, ſi deinde in ſua receptione iurat ſeruare eccleſiæ ſtatuta, & conſuetudines, nõ videtur renunciare gratijs ſua rum litterarum tollentiu ſtatuta, & conſuetudines prædictas; ita Ioan. And. in regula inſpicimus, de reg. iur. Francus,
 29 in cap. 1. de iureiur. in 6. Nona, † Canonicus, qui tempore ſuæ receptionis iurauit vt ſupra, & poſtea impetrauit gratiã, & priuilegium cõtra dicta ſtatuta, vt talis impetratio non fit ſubreptitia, debet exprimere in litteris, quòd ipſemet iurauerit, per notata in c. cum nõ deceat, de elect. in 6. Vbi habetur, ibi, in glo. ſin. q. per generalem clauſulam, Nõ obſtãtibz quibuſcunq. ſtatutis, conſuetudinibus, vel priuilegijs, nunquam intelligitur derogatum, quando talia eſſent iurata, niſi fiat ſpecialis mentio de iuramento, dato, quòd apponeretur dictio, quibuslibet, vel quibuscunq., vel quomodolibet: quia etiã taciturnitas eius, quod redderet impetrantem diſciliorem, red dit ſcriptum ſubreptitium, vt inc. poſtulati, de reſcript. Tum etiam, per notata in cap. cum aliquibus. de reſer. in 6. vbi Papa, faciendõ gratiam vni perſonæ

in vna eccleſia, non videtur velle ſtatutis, & conſuetudinibus illius eccleſiæ derogare, niſi de eis fiat ſpecialis mentio. Facit cap. conſtitutus, eod. titu. Quod ſi fecerit mentionem de iuramento, tunc ſtabilienda eſt & altera Decifio. Qui vult impetrare contra ſtatuta iurata, impetrando, non incidit in periurium, & valet impetratio, modo gratia fiat motu proprio à Summo Pontifice, arg. cap. venientes, de iureiur. & ibi per Io. Andr. Verum ſi ad inſtantiam partis habetur gratia, tunc periurus erit, ſi abſque cautã impetrauerit priuilegium contra dicta ſtatuta, ſi iurauerit ſtatuta, & contenta in eis obſeruare, niſi prius petat ab ſolutionem à iuramento, vt habetur per Rotam, Decifione 294. ſecus autem, ſi ex cauſa rationabili ſuperueniente impetraſſet: quia in quolibet iuramento intelligitur, ſi res in eodem ſtatu permanſerit, vt in cap. quemadmodum, de iureiur. & notatur in cap. cum inter M. de renunc.

30 Rurſum, † an ſucceſſores iurantium ſeruare ſtatutum, veniendõ contra illud dicantur periuri? propono multas Decifiones: et Prima eſt. Succeſſores iurantiu ſeruare ſtatutum, veniendõ contra illud, non ſunt periuri: & ita habetis aliã Regulam, quando iuramentum non eſt obligatorium. Et ratio eſt. quia omne iuramentum eſt personale ex parte iurantis, quod procedit, etiam ſi quis iuraret ſeruare ſtatuta pro ſe, & ſuis ſucceſſoribus, vt not. per Hoſi. & Doct. in cap. veritatis, tit. noſtro: cum iuramentum nõ tranſeat in tertiam perſonam, ita nõ. gl. in Clem. non potelt, de procur. in glo. ſi. Hinc fit, q. ſi pater iurauerit fidelitatem pro ſe, & filijs, quòd tale iuramentum non extenditur ad hæredes iurantis, C. de rebus cred. l. generaliter; in princ. Et ratio eſt: quia iuramentum ex parte iurantis eſt personale, & ideo cum perſona finitur. Item nec potelt quis iurando promittere factum alienum, quod non eſt in ſua poteſtate, ita Bald. in l. quæ in eccleſiarum, num. 38. de conſtitut. Tum etiam,

etiam; quia in spiritualibus numquam ligatur anima sine proprio consensu: quia licet sit honestum, quod in spiritualibus obligationibus filius sequatur voluntatem patris, non tamen est necessarium, ut not. in c. 1. de despons. impub. & in c. ex litteris, de spons. & in cap. vnico, de despons. impub. lib. 6. Facit quod no. 24. q. 3. in Summa.

Secunda. Licet possit conueniri coram Iudice Ecclesiastico, et per illum cogi Ecclesiastica Censura ad obseruantiam Iuramenti, c. finali, de foro compet. in 6. non tamen eius hæres, cum Iuramentum ex parte iuratis sit personale: licet astringi possit ex obligatione prædecessoris ad obseruantiam contractus, C. de hæred. act. l. fin. C. de pact. l. pacto.

Tertia. Quæ in superioribus duabus Decisionibus diximus, extende etiam ad Iuramentum populi, qui semper est idem, & tamen successores iurantium non ligantur periurio, ita multum notanter voluit Card. in Clem. 1. §. nos, q. 3. de iureiuran.

Quarta. Cum iuramentum sit actus Religionis, qui à persona minime separatur, c. veritatis, de iureiur. Bald. in l. vnica, §. ne autem, C. de caduc. tollen.

31 Hinc fit, † nusquam posse præstari per procuratorem, cum tractetur de obligatione spirituali, quæ speciale consensum exigit, cap. vnico, de procur. in 6. nisi in tribus casibus: Primus est, si haberet speciale mandatum. Secundus, quando ratificat, & ita ratihabito comparatur speciali mandato, & locum habet, vbi requiritur speciale mandatum, vel quando scit, & non reuocat, quia ex quo scit, videtur per consensum confirmare, ita tex. ubi etiam Franc. in cap. fin. tit. nostro, lib. 6. Sed aduerte, quod id, quod diximus requiri speciale mandatum ad iurandum, ita intelligendū est, vt in mandato exprimat qualitas iuramenti, cap. fin. de iuram. calum. in 6. Hinc fit, quod si procurator haberet speciale mandatum ad iurandum de calumnia, non posset iurare de veritate dicenda, vt dicit ibi Franc.

Et ratio est: quia iuramentum per procuratorem, fit in animam Domini, c. 2. de test. in 6. Et ideo non potest absque speciali consensu illum obligare, cum tangat animam iurantem. An verò procurator deieians, peccet? dic, quod sic, cum auxilietur periurijs, quia per organum eius exit mendacium, arg. 4. 6. dist. c. sicut non suo. Quod intellige, si scierit hoc fecerit, Zabar. in Clem. Romani, §. nos itaque, nu. 1. §. de iureiur. Rursum, an possit præstari iuramentum per procuratorem ad hoc specialiter deputatum, quando lex requirit iuramentum propria manu exhiberi? Dic, quod non, c. si verò, el secundo, de sent. excom. cum talis actus eius sit conditionis, quod per alium geri non possit. Facit glo. in Clem. 1. verbo, publicè, de vita & honest. cler.

32 Quinta. † Quemadmodum iuramentum non obligat successorem, sic nec promissio obedientiæ, ita Doct. communiter restringunt tex. in c. cum olim, 1. de reslit. spol. asserentes ibi, quod obedientiæ promissio facta per unum, etiam prælatum, alios non obligat, nisi de ipsorum mandato promittatur, vel nisi alij pro quibus etiam iuratur, scierint hanc obedientiam à suo prælato præstari, vel eorū procuratore, & hoc patenter, quia tunc efficaciter ex iuramento obligarentur, vel ex obedientia sic præstita, C. de iuram. calum. l. 1. & 2. Panorm. in d. cap. veritatis, num. 4.

33 Sexta. Idem in voto: † vnde pater, qui ex voto aliquid promissit pro suo successore (verbi gratia) vouit filium fore monachum, non cogitur filius illud adimplere; quia votum est personale, & ideo solam personam vouentem obligat. Abb. in c. olim, num. 14. de reslit. spol. Doc. in cap. licet, de voto.

34 Septima. † Idem in matrimonio, arg. tex. in cap. vnico, §. porro, de despons. impub. vbi parentes non possunt contrahere matrimonium, vel sponsalia pro filijs contradicentibus tacite, vel expressè: cū in matrimonijs filius non ceneatur esse in potestate patris, cap. fin. de iudic. li. 6.

licet filij possint contrahere etiam contra expressum eorum voluntatem, c. veniens, cl. primo, de spons. Et aduerte, qd filius tacite dicitur consentire, quando patet contrahit pro filio tacente, & non cōtradictōe, nisi talis taciturnitas esset meticuloſa: quia fit tunc mina, vel verbera fuissent in causa, vt ille propter metum taceret, talis metus infringeret matrimonium, ita tex. not. in cap. ex litteris, de spons. ita voluit glo. in cap. accedens, de conuers. coniug. in princ. Franc. in d. vnico, §. porro, num. 4.

35 Octaua. † In excommunicatione: quia excommunicatio nō trāsgreditur personam delinquentis. Hinc fit, quod pro peccato alicuius hominis, nō potest eius familia excommunicari: Nec filius, vel vxor, pro peccato patris, aut mariti, nisi aliquo modo consentiat crimini illius: Cū nemo fit excommunicandus nisi pro peccato proprio mortali, & talis, qui aliter corrigi non potest, l. 1. q. 3. cap. nemo Episcoporum. Vnde cum peccatum Domini non sit peccatum familiae, nec peccatum patris, & filij, ergo decisio vera. Ita probatur in Sum. 2. q. 3. vbi etiā notatur, quod quandoque vnus punitur pro alio sine culpa, sed non sine causa.

36 Nona. † Licet iuramentum sit personale ex parte iurantis, est tamen reale ex parte eius, cui iuratur, hoc est, transit ad hāredes eius, cui iuratur. Innoc. in d. c. veritatis; & ratio est: quia iuramentum assumit interpretationē cōtractus illius, super quo interponitur, probatur in l. v. C. de non numer. pecun. Hinc est, quod qui promittit Titio decem, talis vtique promissio ad hāredes Titij transit, ergo & iuramentum, Couar. de iure in. par. 1. §. 5. num. 4.

37 Decima. † Iurans, qui in iuramento fecit mentionem de successoribus illius, cui iuratur, vt quia iurauit fidelitatem pro se, & successoribus suis, non cogitur amplius iurare, sed bene tenetur se recognoscere subditum, & vasallum. Vnde licet arctari non possit ad repetendum iuramentum, arctari tamen potest ad re

nouandum, ne contingat, quod peccat memoria contractus temporis longinquitate, & ita intelligitur tex. in d. c. longinquitate. l. 2. q. 2. Doin. Ant. Panor. & Henr. in d. c. veritatis.

38 Vndecima. † Iurans, qui nullam mentionem fecit in iuramento de successoribus, sed simpliciter iurauit sub nomine proprio, vel appositio aliquod verbum personale: vt, promitto tibi, is tunc iurare cogitur cuiuslibet successoris, l. 2. q. 2. c. sepe, & cap. longinquitate. Imola in d. Clem. Romani, nisi is, cui iuratum fuit, remoueret à dignitate: quia eo casu non tenetur iurans ad iuramentum obseruantiam: quia intelligitur praestitum personae ratione dignitatis, & ita intelligitur text. in c. venerabilem, de elect. in fine. Pariter ex eodem textu notatur, quod si ille, qui iurauit in sua prima institutione, vt Canonicus, si renunciauit, & postea iterum receptus est, quod non est ligatus suo antiquo iuramento, prout etiam no. in c. 2. de nou. ope. nunc. Feder. de Sen. cons. 264. num. 1.

Duodecima. Si Dominus successor dicit, quod suus praedecessor pro se solo accepit iuramentum, non pro successoribus, sed vasallus asserit contractū, tunc vasallus, qui dicit, tenebitur hoc probare, Lei. ff. de proba. §. fin. In l. i. de iudic. f.

39 Tertiadecima. † Iuramentum, quod est praestitum simpliciter, sub nomine dignitatis, transit ad successores, quantum cumque nulla fuerit iacta mentio de successoribus. Dom. Anton. Panorait. & Bald. in d. cap. veritatis. Exemplum: Si quis dixerit, promitto obedire Episcopo Senensi, vel Romano Pontifici: quia dignitas non variatur ex diuersitate praesidentium, cap. liberti, l. 2. q. 2. cap. si gratio se, de re script. in 6. Quinimmo, quando iuramentum praestatur à dignitate, dignitati, tunc tam ex parte iurantis, quam ex parte eius, cui iuratur, transit ad successores. Ita Bald. not. tex. in d. ca. veritatis, vbi iuramentum fuit praestitum à dignitate, dignitati: quia Regia Maiestas non moritur, arg. tex. in d. c. si gratio se.

Quartadecima. Imperator, qui est Dominus mundi, ff. ad L. Rhod. l. de precatio. Et Papa, qui est primus super omnes homines, q. 3. cap. cuncta, & c. per 40 principalem, debent ardua tractare, et ille cum consilio procerum §. col. de prohib. feud. alie. c. Imperialem, & hic cum consilio Cardinalium, ad eod. q. sine ipsis gesta, non obseruentur per successorē, ut notabiliter dicit Io. Mon. de haret. c. super eo, lib. 6. vbi refert, q. collationes Abbatiarum, Episcopatus, & superiorum dignitatum factæ per Cælestinum sine consilio Cardinalium, fuerunt reuocatae per successorum. Sed aduerte, quod Gemin. in d. cap. super eo, dicit, quod communis est opinio, q. Papa id possit sine eis: quia ipse est super omnia consilia. vide ibi Francum.

S V M M A R I V M.

- 1 Iurare per Deum, an maius sit, quam iurare per Euangelia. Distingue; Vincula duo magis ligans quam unum. sub eod. nu. 1.
- 2 In iuramento an sit necessarius tactus scripturarum.
- 3 Iurare per membra Dei, prohibitum est.
- 4 Et in multis casibus peccatum est mortale.
- 5 Iurare per Deum, vel per oculos Christi, quod horum sit maius peccatum. Intellectus sex ad tex. in c. si quis per capillum, 22. q. 1.
- 6 Iurare veraciter per falsos Deos, minus peccatum est, quam iurare falsum per verum Deum.
- 7 Iuramentum sex modis dici potest incanimum.
- 8 Iuramentum nunquam recipiendi pralationem, an sit validum. & nu. 11.
- 9 Iurare absque necessitate, vel utilitate, peccatum est.
- 10 Verbum otiosum quid sit, & quos pariat effectus ex Beato Bernardo.
- 11 Iuramentum non adhibita diligentia dicendi verum, quod peccatum. & nu. seq.

- 14 Iuramentum ex sui natura illicitum, nullo pacto seruandum.
- 15 Iurans superflue comedere, & comedens qualiter peccet.
- 16 Minimum non excusat à peccato mortali in multis casibus.
- 17 Vt in simonia, vbi datur intellectus ad c. etsi quaestiones, de Simonia.
- 18 Furtum de minima re quandoque non excusat à mortali.
- 19 Usura etiam in minimo constituit peccatum mortale. Beneficium tenuitas non excusat ab horis dicendis.
- 20 Debitor non habens unde soluat, etiam in minimo, debet luere in corpus.
- 21 Minimum habetur in consideratione in duobus casibus.
- 22 Iuramentum licet sustentet contractum de iure civili, tamen praestitum dolo, vel metu, est ipso iure nullum.

De quibusdam Decisionibus
in materia Iuramenti.
Cap. VIII.

VBESEQUENTER videbimus de quibusdam dubijs per modum Decisionis: quorū prima erit. Licet t̄ secundum se maius sit iurare per Deum, quam per Euangelia: cum Deus sit maior omnibus, & cuius gratia est Euangelium, c. si aliqua, 22. q. 1. vbi Chrysofomus, tamen considerando iuramentum ex parte iurantis, tunc magis est obligatoriū iuramentum illud, quod fit magis solēniter. Vnde quo ad Ecclesiā, iuramentum, quod fit tactis sacrosanctis Euangelij, magis obligat, quam simpliciter iurans per Deū. facit tex. in c. Rursum, qui cler. vel vouen. tum propter scandalum, tum propter maiorem deliberationem, quæ adhibetur tactis Euangelij, & maiorem solemnitatem coram Iudice, & scriptore, quod non sic est in iuramento per Deum; vbi communi consuetudine facilius, & sine deliberatione

ne, & pro minoribus iuratur, equaliter vero hinc inde positus grauius est, si quis per Deum iurans, periuret, quam si periuret per Euangelium, Inn. in d. c. et si Christus. Quod si quis obijciat, quod duo vincula magis ligant, quam vnu, & triplex, quam duo, dist. 13. cap. duo. Et qui plures offendit, plus peccat, dist. 94. cap. si quis autem legationem, & 11. q. 3. cap. precipue. Quare cum quis iurat falsum per creaturam, tunc contemnit creaturam, & Creatorem in creatura. Sed qui iurat falsum per Deum, contemnit solum Deum, ergo videtur quod magis peccat, qui iurat falsum per creaturam, quam per Creatorem: Nam respondendo, quod qui iurat per creaturam, contemnit tantum Deum in creatura, non autem Deum in se. Sed qui iurat per Creatorem, proprie contemnit Deum. Et ideo cum Creator in infinitum melior sit in se, quam in creatura, magis peccat falsum iurans per Deum, quam per creaturam: Sicut qui blasphemiat aliquem in propria persona, quam in familia, maiorem ei facit iniuriam, Arch. in c. manet, nu. 5. 22. q. 1.

2. Secunda Decifio. Iuramentum, quod pars desert parti, licet possit fieri, & præstari prout placet ambabus partibus, ff. de iureiur. l. 3. §. ult. Innoc. in d. cap. et si Christus, tamen in iuramentis, quæ à iure præcipiuntur, vel est iuramentum testis de calumnia, semper est iurandum secundum Innoc. super sancta Dei Euangelia, 1. q. 3. c. non flagitetur, de iuram. calum. c. ult. ita quod ipsa Euangelia tãgantur, cap. hortamur, 3. q. 9. Idem in omnibus alijs iuramentis, quæ à iure, vel à iudice, vel à partibus deferuntur, 1. q. 3. c. quoties, de consecr. dist. 2. c. ego Berengarius, cap. quoties, §. 1. ibi, super sancta, de purg. Canon. vbi dicit Innoc. non sufficere habere coram se Euangelium. Et idem est, si partes promiserint aliquid iurare nulla forma specifica. Hostien. & Innoc. in d. c. et si Christus. Archid. in c. vt circa, nu. 3. de elec. in 6. Verum glos. in Clem. 1. §. porro, vers. tacta,

de hæret. restringit supradicta solum in casibus, in quibus expressè à iure requireretur tactus Euangeliorum, aliàs sufficeret tangere quemlibet alium librum, vel aliam scripturam, & ita est hodie generalis cõsuetudo, vt refert Francus, in d. c. vt circa, nu. 9. Et hæc intellige in iuramento obligatorio. Verum si à iure non requireretur tactus scripturarum, tunc sufficeret iuramentum verbaliter præstitum non tactis scripturis: & ita debet intelligi quod notat Inno. in c. cum contingat, de iureiur.

3. Tertia. Iurare per mēbra Dei prohibitum est, per tex. in c. si quis per capillum, 2. 2. q. 1. ne diuinam naturam huiusmodi membra habere credamus sicut quidam falso dixerunt, 2. 2. q. 3. c. ult. vers. Antropomorphita, sic dicti, ob id, quod Deum humana membra habere, quæ in diuinis libris scripta sunt arbitrantur, cum tamen Deus Spiritus sit incorporeus, nec enim membris distinguitur, nec corporis mole censetur. In his tamen casibus iurare per membra Dei, peccatum est mortale. Primus, quando iurando crederet Deum esse corporeum, nobisq; similem, ita tex. in d. cap. si quis per capillum, ibi, Dei. Vbi Dei nomine diuinam naturam intelligit: Nam diuina persona, scilicet Dei filius, habet talia, secundum quod est homo, per quæ iurare prohibemur. Ita Archid. ibi, vbi etiam querit. Si vnus iurat falsum per Deum, & alius falsum iurat per oculos Christi, quod est maius peccatum, & magis pœnale? & videtur, quod maius peccatum sit illius, qui iurat per Deum, d. c. mouet. Tamen Dominus Hugo Cardinalis dicebat, quod magis pœnale, & maius peccatum est, iurare falsum per oculos Christi. Sed hoc inquit Archid. est ex circumstantia ingratiitudinis: quia qui sic iurat, ingratus est, quod Deus factus est homo pro eo. Secundus, quando iurans per membra Dei, & sciens non habere, peiorare non metueret, & ita etiam intelligitur tex. in d. c. si quis per capillum, secundum

dum Arch. ibi. Tertius, secundum Cardin. ibi. Qui quodam exquisito modo iurandi diuidunt Christum, quasi membratim, qui valde rationabiliter sunt rearguendi. Quartus, quando iuratio fieret per membra Christi honesta, non affirmando, sed detestando, & vituperando, quamuis per iram, d. cap. si quis per capillum: nisi iracundia tanta esset, vt dementia compararetur: quia tunc non esset peccatum mortale, arg. 2. q. 3. cap. si quis iratus, & cap. notandum. Ita Hostien. in tit. de maledic. §. quæritur, col. 1. Quintus, indifferenter iurantes per Dei, vel Virginis Matris membra quæcunque, etiam honesta sentit gloriæ in cap. 2. de maled. dum allegat tex. in d. c. si quis per capillum, esse blasphemus. Quæ quidem opinio, eo casu esset admittenda, vbi quis hisce assuetus esset vti iurationibus, nam tunc propter contemptum satis præsumptum esse diuinæ maiestatis, existimarem cum esse blasphemum, grauissimæque esse puniendum, non quidem pœna statuta, scilicet mortis, ut in Auth. ut non luxur. contr. nat. sed arbitrio Iudicis, vt concludit Couade pact. 1. parte, §. 1. nu. 7. In alijs autem casibus iuratio per membra Christi honesta, si desit contemptus, nõ esset mortale peccatum, vt colligitur ex Angelo, in verbo, Iuramentum, 3. q. 12. Sextus est, quando aliquis iurat per membra Dei, quæ in alijs hominibus reputantur inhonesta, dicto cap. si quis per capillum: nõ tunc blasphemus verus est. Archid. idem: cum talia iuramenta fieri non possint absque maxima iniuria diuini nominis. Blasphemia siquidem est, proprie vituperium, atque conuitium cum diminutione honoris. Vnde licet Christus re vera habuerit illa membra, vt quilibet alius verus, & integer homo, eaque ratione illa nominantes non mentiantur. Tamen dum illa in Christi ignominiam, & vituperium nominant, volentes ex ipso modo pronuntiandi inuenire aliquid esse in Christo ignominiosum, & vituperabile, blasphemus

mi veri sunt. Hinc Carol. V. Cæsar lege lata in Toletano conuentu, pœnas statuitas in blasphemos sanxit infligendas contra iurantes membra Christi, & Deiparæ Virginis, Couar. qui supra. Alfonso. à Cast. lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 12. Et ex his habetis sex intellectus ad d. c. si quis per capillum.

6 Quarta. † Minus malum est iurare veraciter per falsos Deos, quàm falsum per verum Deum, si in iuramento considerabimus id, quod asseritur, c. mouet, 2. 2. q. 1. Et ratio est: quia ex illa parte asseritur verum, scilicet iurare per falsos Deos, sed iurare per Deum verum, asseritur falsum. Sed respiciendo ad illud, quod iuratur, maius malum est iurare verum per falsos Deos, quàm falsum per verum Deum. Et ratio est: quia qui iurat verum per falsos Deos, committit idolatriam, quia iurat cum veneratione idolorum: Sed qui iurat falsum per verum Deum, committit perurium; & dubio procul maius est peccatum idolatria. ita Turrecrem. in dicto cap. mouet.

7 Quinta, † Intra D. Bonauent. & Archid. in c. omne, 2. 2. q. 1. Iuramentum contingit fex modis posse dici incautum. Primo modo, quando iuratur aliquid, quod simpliciter vergit in salutis detrimentum, sicut cum aliquis iurat se facturum aliquid, quod non potest sine peccato mortali consumari. Secundo dicitur incautum, cum iurat aliquid, quod vergit in salutis suæ dispendium, & per sectionis impedimentum, puta, cū quis iurat proferre verba otiosa, vel non intratum Religionē. Tertio, cum quis iurat in oēm euentum, quod in vno casu contingente vergit in salutis dispendium, & alio casu contingente vergit in salutis profectum, sicut † cum aliquis iurat se nunquã recepturum prælationē, quod quidem est in salutis dispendium, si vtilis sit, & Canonicè eligatur. Tunc autem vergit in salutis profectum, si sit persona inutilis sibi, & alijs, ad statum illum promoueri, Card. à Turrecre. in

cap. si aliquid, 22. q. 4. Quæ quidem iuramenta Arch. ibi dicit vergere in peiorè exitū. Qui etiam addit Quartum, cum iuratur aliquid, quod est veniale, de quo supra in secundo, puta comedere plus debito, cap. quinque, de consecr. dist. 5. Quinto, cum iuratur aliquid indifferēs, quod ex circumstantia effici potest mortale, vel veniale, puta non transire per talem viam, qui quidem transitus, potest mihi asferre peccatum mortale, ob mulierem, quam lasciuè amo, vel veniale, puta dicendi verba otiosa. Sexto, cum iuramentum excludit opus caritatis, vt quod non dabit elemosynam isti.

Sexta. Cum cupiditas, & affectus iurandi sit illa, quæ prohibetur præcepto Domini, & non actus, cap. non est, 22. q. 1. Hinc fit, quod qui iurat non est compulsus vtilitate propria, vel alterius, aut necessitate, peccat, deest enim ei iudiciū, & discretio, quæ sunt comites iuramenti; quod est contra aliquos, qui habent iuramentum pro magno, & est eis suauè & delectabile tota die habentes in ore per Deum, & S. Iacobi, cum de omni verbo otioso reddituri simus rationē, cap. quoties, 22. q. 5. & dicitur verbum otiosum, quod caret aut vtilitate rectitudinis, aut necessitate rationis. De quo verbo dicit B. Bernardus: Leuis quidem res est sermo, quia leuiter volat, sed grauius vulnerat, leuiter transit, sed grauius vrit, leuiter penetrat, sed non leuiter profertur, leuiter exit, sed non leuiter reuocatur, facile volat, atque ideo facile violat charitatem.

Septima. Qui non adhibita omni diligentia, & non inspecta omni circumstantia circa inquisitionem veritatis iuramentum firmiter quod putat verum, quod est falsum, dicitur temerè iurare, id est sine iudicio, & sine discretione. An verò peccatum sit mortale? dic, quod tãta potest esse temeritas, vt iurans peccet mortaliter. Sed si diligens est, non tñ ex toto peccat venialiter. At si omnè diligentiam adhiberet, non peccaret, ca. homines, 22. q. 2.

Ex quo quod textu habentur tres modi iu-

randi falsum. Primus, re tantum, vt cum quis putans verum, quod est falsum, adhibita omni diligentia iurat verum esse. Secundus, animo tantum, cum quis credit aliquid esse falsum, quod est verum, & tamen pro vero iurat. Tertius, re, & animo simul, vt cum quis scit falsum esse, & tamen ex certa scientia iurat verum esse. Primus non peccat, sed secundus, & tertius mortaliter. Archidiaconus in dicto capitulo homines.

Octaua. Qui iurat non se recepturum prælationem, tunc licet quandoque hoc possit vergere in salutis profectum, vt si sit sibi, et alijs persona inutilis ad statum illum promoueri, tamen pertinaciter resistendo eo casu, quo vtilis est, & Canonice eligitur, atque à superiore sibi iniungitur, peccat. ita D. Tho. qui hoc probat exemplo Moyfi, & Hieremix, qui cum renuissent prælationis officium, ad vltimum humiliter obedierunt. Vnde huiusmodi iuramentum incautum reputatur, quia quantum in se est, diuinæ providentiæ præiudicat, & quodam modo impugnat diuinæ iustitiæ perfectionem, & Spiritus sancti inspirationem, & obedientiam ad superiores, excludit, Turrecrem. in cap. si aliquid, 22. q. 4.

Nona. Qui temerè iurat quod sui natura illicitum est, vt committere adulterium, vel fornicationem, & quod seruatum uertit in interitum utriusque salutis, id est animæ, vel corporis, vel in dispendium salutis spiritualis, id est committere peccatum veniale, tunc nullo modo debet illud obseruare: sed potest propria authoritate venire contra, licet debeat penitentiam agere, cap. Sacramentum, 22. quaest. 4. c. in malis, ead. quaest. vbi Archidiaconus exponit siue de mortalibus,

siue de venialibus. Sed quid si quis propterea quod iurauit, superflue comedere, vel verbum otiosum dicere, superflue comedit, vel verba otiosa dixit, notat Hugo in cap. si aliquid, 22. q. 4. Quod talis mortaliter peccat, nõ quia comedit superflue, vel verbum otiosum dixit, quod in se veniale est, sed quia transgreditur

ditur illud præceptum. In malis promissis rescinde fidem Alij dicunt, quòd sic transgrediendo non peccat, nisi venialiter: quia si illa auctoritas intelligatur generaliter, quod extendatur ad mala venialia, quantum ad illa, non est præceptum, & in hac sententia residet Archid. in d.c. in malis.

16 Decima. † Minimum, quod quis promittit non obseruare, non obseruando, mortaliter peccat in his casibus.

Primus est, quando mens verbo non concordat. Secundus, in iuramento assertorio, cum inuocatur Deus in testem falsi: sic habes casum, vbi modicum non excusat à peccato mortali. Alius casus est in Simonia: nam quantumcunque

17 modicum † fit quod datur, inducit Simoniam, si detur ex pacto, ca. si quis prebendam, 1. q. 3. cap. ex tue. cap. tua, extra, de Simon. vbi pacto interueniente, etià sex solidi inducunt Simoniam, & quandoque sex oboli. 1. q. 1. c. iudices, & tremisiss, id est tertia pars solidi. 1. q. 1. cap. placuit. Et non obstat text. in cap. & si quaestiones, extra, de Simon. vbi modicum excusat à Simonia: quia text. ille loquitur quando modicum profertur ex liberalitate, & recipitur, vel quando sumus in dubio, quia modicum præsumptiuè non præsumitur datum propter intentionem habendi spirituale. Ita Dom. Anto. & Panorm. in d. cap. ex tue. Item

18 alius † est casus in furto: quia in furto non distinguitur quantitas, 1. q. 6. c. si. quia vbi committitur illicitum, quantitas rei non expectatur. 1. q. 4. c. quicumque. Et quantitas munerum, diuersitatem iurium non inducit, 2. q. 1. cap. iudices, & c. placuit: vnde furtum committitur pro vna gallina, & ouo, propter frequentiam delicti, Insti. de rerum diui. §. gallinarum. Quod intellige, quando surando minimum, habebat voluntatem surandi & magnum. Vel quando auferret minimum inuito Domino, quod quando fit, uide qua scripsimus par. 1. lib. 2. in nostris Decis. c. 93. nu. 27. Rursum † in vsura. Nam quicquid forti ac-

cedit, vsura est, cap. plerisque, 1. q. 3. vbi quidquid verificatur etiam in modico, id est in illo, hoc est falsicia, ut ibi per Archidiaconum. facit etiam text. in cap. cum tu, de vsur. Pariter beneficium tenue habens, non excusatur ab horis canonicis dicens: quia sibi imputari debet, & permittit se ad beneficii tenue promoueri, argu. c. horrendus, 3. 2. q. 5. ad hoc dist. 91. cap. clericus victum. Et recipiendo beneficium obligat se ad horas, & alia onera beneficii supportanda, not. Flor. in c. nisi, cum pridem, de renunc. ubi dicit, & inter recipientem, & conferentem beneficium, oritur contractus, ita quòd ex eo beneficiatus debet compelli nedum ad horas dicendas, sed quæcunque onera beneficii incumbentia subire, de cleric. non resid. per totum. Idem debitor non 20 habens † unde soluat, regulariter in corpus luere debet, l. si id, quod. ff. de iurisd. omn. iudic. quam regulam declarat gl. 1. in fine, in reg. peccatum, de reg. iur. in 6. Amplia, procedere, etiam si in uno nummo deficeret, secundum Bald. in l. cum sit, de sepul. uiol. nisi forte per errorem hoc factum esset, secundum Bald. in l. quantumvis, in fine, ff. de cond. & demon. Socin. in suis fallen. Reg. 81. Rursum, 21 quamuis † de minimis non habeatur ratio: tamen fallit in horis recitandis: Et enim si còsultò omitteret unam horam, peccatū esset mortale, licet una hora ad còparationem horarum, dici possit minimum, ut diximus infra de pœnis non recit. hor. canon. cap. 5. lib. 2. Item per minimam læsionem sententia iudicis retractatur, l. & maioribus, C. de appel. cap. 1. de appel. in 6. Alios casus uide ut supra, cap. 93. nu. 28.

22 Vndecima. Iuramentum † licet sustinet contractum, qui prohibitus est de iure ciuili, si tamen est dolo, uel metu præstitum, est ipso iure nullū, text. optimus in cap. 2. de pact. in 6. vbi licet lex ciuili improbet pactū patri à filia factum, dū nuptui traderetur, ut nullum regressum haberet contra bona paterna, si tamen iurò non ui, uel dolo prescripto firmatum fuerit,

fuerit, ab ea omnino obseruari dēt. Verum si iuramentum interponitur aliās su per actu à iure non prohibito, tunc si est prælitum per metum, indiget absoluo ne; ita tenet Dom. Nicol. in c. contingat, in 2. col. & plenè per eum in cap. si verò, de iureiur. & idem est dicendum, quando interuenit dolus, vt nullum sit iuramentum, & non indiget absolutio ne; Nam ex quo dolus auert cōsensum ab actu, l. 1. Eleganter, ff. de dolo, iuramentum non obligat, vt voluit Io. And. in cap. 1. de commod. & Feder. in suo cōsul. 96. Ex quo enim cessat voluntas, non ligat iuramentum, ut in c. veniens, c. Quintauallis, de iureiur.

SVM MARIVM.

- 1 Iuramentum magis obligat, quàm simplex promissio.
- 2 Explicantur verba text. in c. iuramenti, 22. q. 5.
- 3 Inter iuramentum, & simplicem loquelā nullum est discrimen quo ad Deum, sed quo ad Ecclesiam sic, nu. seq.
- 5 Discrimen magnum est inter iuramentum, & simplicem promissionem in tribus casibus, num. 6. & seq.
- 8 Obligatio iurata plures habet effectus, quā non iurata.
- 9 Donatio facta à patre filio iurata, valet, sic & pauperibus, nu. seq.
- 11 Iuramentum firmat qua sunt de iure prohibita.
- 12 Velilla, ad qua firmanda adhibetur, sō sunt secundum ius.
- 13 Vel etiam qua sunt præter ius, vt qui iurat solvere vsuras.
- 14 Iuramento firmatur actus prohibitus in fauorem publicum secundario.
- 15 Iuramentum contra bonos mores dicitur dupliciter.
- 16 Iuramentum assumit naturam contractus, super quo interponitur.
- 17 Iuramentum appositum in testamento habet vim clausula codicillaris.
- 18 Iuramentum confirmatorum contractus transiit ad heredes.
- 19 Iuramentum promissivum inducit fortio

- rem obligationem, quā volunt.
- 20 Iuramento statuitur in his, qua dependent à conscientia, vide nu. 26.
 - 21 Iuramento statuitur deponenti apud hospitem fardellum clausum, & sigillatum.
 - 22 Iuramento etiam statuitur deponenti igno rasse se esse consanguineos, vel affines.
 - 23 Iuramento statuitur viri se cognouisse mulierem ad domum traductam.
 - 24 Conscientia alicuius iurata in tribus casibus non statuitur.
 - 25 Nuncio simplici iurato an sit credendum.
 - 27 Iuramentum est in specifica forma seruandum.
 - 28 Ad iuramentum quis presumitur magis deliberatè accessisse.
 - 29 Iuramentum non subicitur dispositioni laicorum.
 - 30 Clausula, Non obstat, ane, nunquam tollit actum iuratum.

De viribus & virtute iuramenti.
Cap. IX.

ONFERENDUM VNUM in locū plures iuramenti effectus, ille primum locum obtineat, & magis obligat iuramentum, q̄ simplex promissio, cum in simplici loquela nullum sit diuini, numinis testimoniū. At iuramentum siue assertoriū, siue promissoriū, semper cum diuini numinis testimonio fit. Hinc iure pontificio multi competunt iuramento effectus, quos nequaquam habet simplex promissio, sicut constat in Authent. Sacramenta puberum. C. si aduersus vendit. c. cum contingat, de iureiuran. Verum huic dicto obstat textus † in cap. iuramenti, 22. q. 5. cuius verba hæc sunt. Dominus inter loquelam nostram, & in ter iuramentum nullam vult esse distantiam: quia sicut in iuramento nullam conuenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium: quia vtrumque & periurium, & mendacium diuini iudicij p̄na damnatur

tur dicente Scriptura. Os, quod mentitur, occidit animam. Ex quibus verbis colligitur, q̄ inter iuramentum, † & simplicem loquelam, Deus non facit differentiam. Hinc Host. in cap. venientes, de iureiur. cuius sententiam recensitis alijs opinionibus approbat ibi Panorm. in fine, dicens, quod si primo aliquod licitum promisi absque iuramento, ad illud obseruandum obligor apud Deum, ac si iurassem, d. c. iuramētū. Facit etiam tex. in c. 1. de pact. & expressius in c. qualiter, eo. tit. vbi dicitur, studiosē agendū est, vt ea, quæ promittuntur, opere compleantur. Vnde pondera verbum illud generale, promittuntur: & illud, opere compleantur. Facit etiam illud Psalm. Quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita, dist. 23. cap. Psalmista. Vnde si post illam simplicem promissionē subsequeretur iuramentum contrarium illi, tunc non iuramentum, sed simplex promissio esset seruanda: videtur enim iuramentum temerarium contra promissionem suam, arg. d. c. iuramenti. bonus tex. in c. ex litteris, & c. sicut, de sponsal. vbi Innoc. in d. c. sicut, dicit, quod si primo contraxi sponsalia cum una sine iuramento, deinde contraxi cum alia cum iuramento, valent priora, licet sine iuramento, quasi non valeat iuramentū contra promissionem alteri factam. Ex quibus omnibus concluditur, quod nulla est differentia inter simplicem loquelā, & iuramentum: quia sicut quis compellitur ad obseruantiam iuramenti, ita debet compelli ad obseruantiam promissionis, seu pacti, d. c. iuramenti, & c. Psalmista. Sed hæc dubitatio satis congruē potest multipliciter dissolui. Et primo sic intelligendo, quod Deus † non facit differentiam, scilicet quo ad interitum salutis, quia vterque peccat mortaliter, iuxta illud: Os, quod mentitur, occidit animam, Sapient. 1. & d. c. iuramenti, quare ratione quilibet meretur priuati, & priuatus est gratia Dei, & vite æternæ, 25. dist. c. vnum, §. alias, ea demum. Sed respectu quantitatis reatus, magis peccat,

qui venit contra iuramentum, & illud non obseruat, quam qui simplicem promissionem. Simile est in voto solemnī, & simplici, c. rursus, cap. consuluit, qui cleric. vel vouent. Et ratio est: quia iste magis contemnit Deum, qui firmavit promissionem suam per iuramentum, & transgressus est, 22. q. 1. c. mouet, ca. 1. de iudic. c. querelam, tit. nostrum. Ideo iuramentum adijcit maius vinculum, c. super eo, de consanguin. & affinit. c. prate rea, 2. de sponsa. Et tanto maius, quanto id, quod præstatur, est sanctius, d. c. mouet. Igitur prima solutio est, quod licet Deus non faciat differentiam, quando scilicet simplex loquela tenderet ad mendacium, & ad fallendum, & non esset fraus in modico, Ecclesia tamen facit differentiam: quia simplex mendax de crimine emendatus, non est infamis, nec punitur de falso, & potest promoueri, q̄ secus est de mendace iurato, c. testimonium, de testib. Secundo responderi potest, q̄ præallegata illa autoritas, Deus non facit, & c. † intelligitur quando iuramenti, & simplicis promissionis datur validitas: sed quando simplex promissio esset nulla, tunc Deus facit differentiam. Exemplum in c. debitores, de iureiur. vbi simplex promissio soluendi vsuras est nulla, propter turpitudinem recipientis. Iuramentum verò valet: quia Deus turpiter non recipit, nec iurās peccauit: ita Panorm. in d. c. debitores, nu. 3. in fi. Tertio, quo ad soliditatē maximē differt simplex promissio à iuramento, 22. q. 1. c. 1. Etenim obligatio, quæ oritur ex conuentione iurata, plures effectus sortitur, & habet, qui simplici promissioni non conueniunt, notatur in c. constitutus, de rescrip. per Henr. in d. c. debitores. Quarto † potest responderi, maximum esse discrimen ex modo proferendi: quia ad veritatem simplicis assertionis satis est habere in animo id facere quod affirmat, c. beatus, 22. q. 2. quauis non sit certus quid faciat, quare licet propositum sine causa detrectet, non est mendax. Vt si ego modo dico me à prandio dormi-

dormiturum, & postea nolo. Sed in iuramento non satis est id in animo habere, sed requiritur quod habeat in animo antequam iuret adeo firmum, & certum, vt nisi impossibile fiat factu, vel in deteriorum exitum vergat, neuiquam liceat contra iuramentum facere. Sorus lib. 8. de iust. & iure, q. 1. art. 7. Secundus effectus est: quia obligatio, quæ oritur ex iurata cõuentione, plures habet effectus quam habet non iurata, v.g. confessio absente parte nõ preiudicat, nec plenè probat, l. certum, §. si quis absens, ff. de confess. glo. in ca. fin. de confess. tamen fallit, nisi talis confessio esset iurata, vt notat Bartol. in l. cum quis, §. codicillis, ff. de legat. 3. fenfit etiam Bartol. in l. 1. C. res inter alios acta, vbi dicit, quod si parte absente quis dicat: In veritate sum debitor talis, quod confessio preiudicat, per glossam, 3. q. 7. c. quoties, quia tantum est dicere, in veritate, quantum si iuret. Panorm. in c. et si Christus, de iureiur. ergo patet, quod iuramentum habet validare confessionem factam absente parte. Adde Phil. Corn. conf. 113. incip. Circa, in litera A. in prima parte, & Bald. in conf. 344. in 4. parte. Sic, licet promittens factum alienum, regulariter nõ teneatur, vt l. stipulatio ista, in principio, & in §. quaesitum, de verb. signif. & in §. si quis alij, Inst. de inutili stipul. Fallit tamen, quando interuenire iuramentum eo modo, quo valere potest. Rursus, ¶ quamuis donatio facta à patre filio in potestate, non valeat regulariter, l. donare, ff. de donat. inter vir. & vxor. l. 2. C. de inoffi. donat. vbi hoc notatur per Doctores. Tamen fallit, vbi pater filio donat in potestate, & iurat non reuocare, secundum Bald. in l. irritam, C. de vsu. pro donatio. Et sequuntur nouissimi. Sic lex secunda, C. de rescind. vendit. locum non habet, vbi super contractu interuenisset iuramentum ex certa sciencia, ut no. Bal. in l. quæ sub conditione, §. 1. ff. de cond. Insti. nisi aduersarius eum induceret ad iurandum suis persuasionibus: quia tunc non obstat iuramento à tali sciencia re-

tractari potest venditio quantumcũque iurata, sicut etiam retractari posset, si in terpositum esset iuramentum per errorem facti, ut colligitur ex no. in textu, in d. l. 10 2. vers. Nonno quæro. Pariter licet ¶ donatio facta pauperibus non valeat, nisi quis præfens sit, qui pro eis donationem recipiat, tenet glossa, & Bartol. in l. illud, C. de sacros. eccle. fallit, nisi esset interpositum iuramentum, quia tunc valebit donatio, dato, quod nullus recipiat pro eis, & iurans compellitur ad obseruantiam iuramenti: ita tenet Dom. Anton. de Butr. & Abbas, in c. sicut, el. 2. de iureiur. Sic mulier Velleiano renunciare non potest regulariter, glossa, & ibi Doct. in c. si diligenti, extra, de foro compe. tamen fallit, quando interuenit iuramentum, cum tunc absq; dubio illi renunciare possit, extra, de iureiur. cap. cum contingat. Et dicit Io. Andr. in d. c. si diligenti, & præsumitur tunc certiorata, ut noluit Archid. in c. 2. de pact. in sexto, secundum Do. An. in d. cap. si diligenti. Et hoc etiam voluit Bar. in l. sciendum, ff. de verb. oblig. vide plenius in d. ca. cum contingat. Tertius effectus ¶ iuramenti est, quod firmat, & facit tenere ea, quæ sunt de iure prohibita, cum contingat, extra, de iureiur. c. licet, eod. tit. in c. quæuis, de pact. lib. 6. verum quia contra hoc facit tex. in c. quanto, extra, de iureiur. in c. constitutionem, §. ceterum, de verb. signif. c. non est obligatorium, de reg. iur. in sexto, ideo oportet vt plures constituamus casus scitu dignos, ad dignoscendum quando iuramentum firmat de iure prohibita, vel non. 12 Quorum primus sit iste. ¶ Iuramentum firmat illa, ad quæ firmanda adhibetur, si sunt secundum ius, & à iure approbata, vt in c. significasti, de elect. c. 1. de iureiur. lib. 6. & d. c. licet. Exemplum: Lex ciuilibus prohibuit alienationem rei dotalis, mulier iuxta hæc prohibitionem promisit, & iurauit se non alienaturam dotem, tunc tale iuramentum, quia est appositum circa ea, quæ sunt secundum ius, est omnino seruandum, nisi vi, aut dolo fuerit præserti, d. c. licet, ita ut si sequatur alienatio

natio iurata, nihil illa valeat, propter iuramentum primum. glo. est. sing. in d. c. licet, in gloss. finali, quam tenet Bar. in l. si prelitium. C. de iure dot. & in l. si quis pro eo, in tertio membro principali, ff. de fideiussor. vide Alex. in l. duobus reis, §. idem Pomponius, ff. de iureiur. vbi dicit, quod illa glo. in terminis suis est magis communiter approbata: eam dicit singularem Iason, in Auth. Sacramenta puberum, C. si aduers. vend. in col. 17. in quinta limitatione, vbi eam extendit ad minores. Qui etiam limitat dictam glossam, vt procedat, quando ille cum quo celebratur alienatio, vel actus, sciebat tale actum fieri contra iuramentum prius prestitum: secus si ignotabat, prout in dubio presumitur: quia tunc valebit actus non obstante iuramento. Imola in l. cum vir, in pen. charta, ff. de vsucap. & ante eum Io. Faber, Inst. quibus alienare licet vel no, in princip. Alexand. consil. 381. Secundus casus est. † Iuramentum firmat ea, ad quae firmanda adhibetur, licet non sint secundum ius, sed praeter ius, c. debitorum, extra de iureiur. Vnde qui promittit soluere vsuras, non promittit aliquid contra ius, nam non est intentio iuris, quod verum, & irreuerenter soluat, sed potius numeretur, qua numeratione facta debitor impleuit quod iurauit, & auctoritate eiusdem iuris postea repetit, vt notat Host. in d. c. debitorum, quod totum fit ob reuerentiam iurifurandi, & non propter vsurarij iustitiam. Vnde ea ratione fit accessorium fortius esse, quam principale; Inde etiam fit, quod debitor soluens vsuras, non peccat: quia hoc facit ob reuerentiam diuini numinis, propter iuramentum, l. qui per salutem, ff. de iureiur. notat Bald. in d. cap. debitorum. Inde etiam fit, quod licet scierit debitum soluat, tamen potest repetere, quod est contra tex. in l. curus, ff. de regu. iur. l. 1. ff. de condict. in deb. Et hoc ob obseruantiam iurifurandi. Innoc. in d. cap. debitorum.

14 Quartus † effectus. Iuramentum firmatur actus prohibitus in fauorem publicum, sed secundario, & non principali-

ter, c. cum contingat, extra de iureiur. c. licet, eod. titu. lib. 6. Franc. Aret. consil. 9. Derius, consil. 432. nume. 22. Barto. in l. si quis pro eo, ff. de fideiussor. Calder. consil. 9. de iureiur. Hinc dicit Francus, in d. cap. licet, non solum mulieres, quando alienant suas dotes, non posse venire contra, si per ipsas appositum esset iuramentum de non alienando, sed etiam quando consentirent alienationibus dotium factis per suos maritos, vel alias personas. Et si dicatur, hoc iuramentum esse contra bonos mores, ergo non est obligatorium, vt in Regula, non est obligatorium, de regul. iur. lib. sexto. Respondet deo, quod † iuramentum potest esse contra bonos mores dupliciter: vel contra bonos mores ciuiles, vel contra bonos mores naturales. Vnde quando dicitur, non esse obligatorium iuramentum contra bonos mores, debet intelligi, non de ciuilibus; sic enim qualibet lex fundatur super bonos mores ciuiles, & rationem, dist. 1. 4. c. erit autem, c. consuetudo, dist. 1. Sed quando est contra bonos mores naturales, quia praestatur super continente in se aliquam turpitudinem, & instinctum naturalem: naturalia enim sunt immutabilia, dist. 5. in prin. Ideo iuramentum contrarium non valet; quia est praestitum super immutabili, & sic iuramentum non dependet a potestate iurantem, vt quando praestaretur super legem editam in fauorem publicum: quia non potest ius publicum a persona priuata remitti, l. ius publicum, ff. de pactis. Secus quando fundatur lex principaliter super fauorem priuatum, licet secundario illud cedat in fauorem publicum: nam tunc valet iuramentum contrarium, c. cum contingat, ti. nostro. & c. contingit. Rursum, si iuramentum apponitur ad confirmationem eorum, quae sunt prohibita propter sui turpitudinem, vt occidere hominem, fauere vsuris, surtum committere, nullo pacto est iuramentum seruandum, c. inter cetera, 22. q. 4. c. non est obligatorium, c. in malis promissis, de regul. iur. 16 in sexto. Quintus † effectus principalis iura-

iuramenti est, quia assumit naturam contractus, super quo interponitur, l. fin. C. de non numer. pecun. ubi iuramentum, quo quis iurauit soluere pecuniam sibi mutuo numeratam, eam conditionem habet, ut intra biennium possit qui iurauit, opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: quia hæc promissio soluendi pecuniam numeratam, hæc naturam habet, quod possit intra biennium opponi exceptio non numeratæ pecuniæ. Idem constat in cap. fin. de procur. lib. 6. Vbi qui iurat non reuocare procuratorem, licet petiurus sit, si eum reuocauerit, tamen reuocatio tenet: quia conditio, et natura huius actus illa est, ut libera sit procuratoris ad negotia, vel litis reuocatio: cum nemo possit iniusto Domino ipsius nomine aliquid agere. Sic si iuramento promissum Titio domum vendere, & non alteri, & denuo alteri illam domum vendidero, & tradidero, profecto licet petiurus sim, nihilominus tamen secunda venditio tenet: quia hæc est natura actus promissi, ut ante traditionem nullam perfectionem habeat, quæ irreuocabilis sit, saltem in hoc sensu, ut contrarius actus teneat, si is perfectè fiat, l. quoties, C. de rei vendic. Idem etiam probatur in cap. quemadmodum, extra, de iureiuran. Et tandem qui uellet corroborare hunc quintum effectum, uideat Marcum Antonem in tracta. de virtute iuramenti, in septuagesimo septimo effectum, col. finali, qui illum corroborat duodecim fundamentis notandis, & postea limitat octo modis. Vide etiam Iasonem, in l. si conuenerit, in secunda & tertia col. ff. de iurisdic. omn. iudic. Sextus est, quod iuramentum appositum in testamento, habet vim clauis & codicillaris, & sic operatur repetitione à uenientibus ab intestato, tex. singul. in l. cum pater, §. filius matrem, ff. de legat. 2. Facit etiam nostram, de iureiur. Bar. in l. si quis pro eo, ff. de fideiuss. Soc. in suis tallen. Reg. 398. ubi per dictum text. inquit, quod iurans uidetur apponere clausulam, ut si non ualeat quod ago, ut ago, idest testamentum

ualeat ut ualere potest, idest iure codicillorum. Septimus est, quod licet iuramentum non transeat ad hæredes, cum sit personale, cap. veritatis, de iureiur. tamen non procedit in iuramento confirmatorio contractus, sicut in casu tex. in c. cum contingat, extra, eod. & in cap. licet, eod. tit. in 6. quia si actus eius contractus validatus transit ad hæredes, eodem modo transit effectus iuramenti tamquam eius sequela. Ita pulchrè Paul. de Cast. cõf. 65. & 67. Idem uidetur uelle Felin. in cap. cum sit generale. col. 6. de foro comper. Octauus, quod iuramentum promissorium inducit fortiorem, & firmiorem obligationem, quam uotum, ea ratione: quia non solum sicut uotum obligat, per illud Psal. relatum, ca. 1. de uoto. Redde Deo uota tua. Sic Iuramentum per illud diuinum. Redde Deo iuramenta tua, c. et si Christus, de iureiuran. Et per illud præceptum: Non assumes nomen Dei tui in vanum, sed propter hoc, quod iuramentum non solum obligat Deo, sed etiam proximo, adeo quod licet Summi Pontifices passim absoluant iusta de causa à uoto, à iuramento tamen quo iurans obligatur proximo, non absoluant, nisi de consensu eius: tum, quia licet uotum metu emissum sit ipso iure nullum, per cap. 1. de his, quæ vi. iuramentum tamen metu contractum est ualidum, c. uerum, de iureiur. cap. ad audientiam, c. Abbas, ubi glos. solemnus, de his, quæ vi. quamuis uotum possit dici magis obligatorium alia ratione, quia inducit maiorem obligationem, quam iuramentum, ea ratione: quia principale obiectum est ipse Deus. Arch. in sum. 22. q. 1. Item uotum solemne plus obligat quo ad modum obligandi, quam iuramentum, quatenus tradit actualiter hoc, quod promittitur, D. Thom. in 4. sent. dist. 38. q. 1. ar. 3. q. 3. ad secundum. Nonus, quia in his, quæ dependent ab animo alicuius, standum est ipsius iuramento, glossa not. In situ. de action. §. sed ille. glos. in lat. qui natura. §. me absente, in glos. magna, ff. de negot. gest. glossa in l. 1. §. 2. ff. de itin. actuq. priu.

priu. & ibi Bart. & tex. in cap. pastoralis, de raptor. Facit etiam tex. in c. si verò, el 2. de sent. excom. in cap. ut circa, §. alioquin, de elect. in 6. c. præsentium, extra, de testibus, c. pastoralis, extra, de excep. vbi glossa dicit, quòd tunc iuramentum est legitima probatio. Idem voluit glossa, in verbo, saltem, in ca. statutum, §. 1.

21 de rescrip. in 6. Hinc inferitur, ¶ qd deponentis apud hospitem valitiam, vel fardelium clausum, & sigillatum, statum iuramento de rebus in eo existentibus, si sibi per hospite dissigillatum, & apertum retradatur, doctrina est Bartoli, qui refert Innoc. in l. in actionibus, col. fin. ff. de in lit. iur. vbi vide Iason. col. penul. qui hanc dicit esse communem sententiam. Idem in l. si quando, col. antepen. C. vnde vi. Inferitur etiã hac ratione, qd in his, quæ dependent ab animo, standu est ipsius iuramento, quòd ignorãtia regulariter probetur per iuramentum. glossa ordinaria in Reg. Præsumitur, de reg. iur. lib. 6. glossa in c. innotuit, de elect. probat text. in c. si verò, el secundo, de sent. excom. vbi qui percutit clericum, probabiliter ignorans eũ esse clericum, excommunicatus non est, ignorantia tamen probari potest per propriũ iuramentum. Sic contrahentes ¶ matrimoniu in casibus prohibitis, iuxta Clem. 1. de consang. & affin. sunt excommunicati, vt ibi dicitur, si tamẽ probabiliter ignorauerint se esse consanguineos, vel affines, & tunc tales non ligat dicta Cõstitutio: quæ quidem ignorantia probatur per iuramentum proprium, cum agatur de his, quæ sunt intrinseca cordi, delect. c. vt circa, in 6. & in c. nulli licere, c. si verò, de senten. excommun. Imol. in Clem. 1. col. mihi quinta, de consan. & affin. Rursum ¶ inferitur, quòd si impubes desponsata, & traducta ad domu viri, postea pubes facta petit licentiã alteri nubendi, non auditur, si vir iurat se eam cognouisse, cap. continebatur, de despon. impub. quamuis mulier negauerit se esse cognitam: nam statim assertio ni iuratur ipsius mariti, c. si quis vxorẽ,

33. q. 1. quod intellige, qn̄ simul cohabitauerint, & ita propriẽ intelligitur tex. in d. c. si quis vxorem, & c. continebatur: quia illa puella fuit traducta à marito ad domum, & hoc propter fauorem animæ, vt per Archi. in d. c. continebatur: nam vt dicit Tancr. in d. c. continebatur, vbicunq; vertitur periculum animæ, potest exigi iuramentum à Reo, etiam si actor nihil probauerit. In tribus ¶ tamen casibus non statum conscientia: alius cuius. Et primus est in his, quæ possunt aliàs legitime probari, c. ex parte, de off. ord. c. sicut nobis, de sent. excom. Hinc non est credendum super veritate carnalis copulæ viri testimonio et affirmantis cum iuramento, si mulier contrariã probauerit per testes, vel alia legitima documenta, de præsump. cap. illud, c. lit. teris, & de testibus, cap. præterea. Et ratio est: quia tunc demum ad suffragium iuramenti recurrendum est, cum alia probationes dessee noscuntur, cap. sicut consuetudo, de prob. Henr. in c. si verò, el 2. de sent. excom. Secundus, quando esset magna præsumptio contra asserentem: quia tunc nunquam staretur dicto ipsius etiam cum iuramento, & etiam pcedentibus ab animo. Bar. in l. inter omnes, r. §. recte, in vl. col. ff. de iur. Innoc. & Paul. de Leazar. in c. cognoscentes, de constit. arg. tex. in l. si verò conuiuij. C. de iureiur. vide glõ. singu. in cap. proposuisti, in verbo habetur, dist. 82. Tertius, non statum iuramento asserentis, quando persona non esset fide digna. Bal. singulariter, in l. fallus, in 3. col. & in 3. opposicione, C. de iur. glo. in c. signi ficasti, el 1. ver. si est ita, extra, de homic.

25 Hinc licet regulariter nuncio ¶ simplici iurato sit credendum, quòd aliquem citauerit, nisi ex aduerso valide offeratur probationes, extra, de testi. cap. cum nobis, Innoc. in c. quoniam contra, extra, de probat. tamen nuncio vili vtique forsan non esset credendum. vnde Archi. in d. cap. proposuisti, dicit: Dicas aucter, quòd est arbitrium an sit credendum nuncio simplici, quamuis iurato,

argum. ad hoc, extra, de iureiur. cap. vlt. Nam nimis graue est, quòd vni nuncio quamuis iurato, forsitan vili contra Episcopum vnum còtrarium iuramentum crederetur: cum sic Episcopus possit dānari absens, nec audiretur appellans. Hoc etiam sentit Hostien. in cap. cum parati, extra, de appel. Præter tamē istos casus, in his, quæ dependent ab animo, standū 26 est ipsius iuramento. † Et ratio est: quia non est verisimile, quòd quis sit immemor suæ salutis, 1. q. 7. capit. sancimus. Tum etiam, quia illi testi magis credendum est, qui melius veritatem nouit, extrà, qui matr. accus. pos. cap. videtur. Sed nullus post Deum ita nouit conscientia hominis, sicut ille, de cuius conscientia agitur, ergo. Tum etiam, quia deficiētibus probationibus, debet facere homo quod potest, 2. q. 2. c. faciat. & quia impossibile nulla est obligatio, 1. impossibile, ff. de regul. iur. † Decimus est, q. iuramentum est in specifica forma seruandum, c. debitores, de iureiur. vbi qui iurat soluere vsuras, tenetur seruare iuramentum in forma, & soluere vsuras, licet postea debitori competat repetitio vsurarum post solutionem. Hinc Hostien. Ioan. And. & Imola, in specie, in cap. ad nostram, de iureiur. asserunt, quòd si quis Titio iuramento promiserit soluere centum, non poterit compensationem obijcere: sed tenetur iuramentum adimplere specificè, hoc est soluere, cum compensatio non sit vera, sed ficta solutio, l. si cum filio, ff. de compen. l. 3. ff. eo. quod quidem dictum an sit verum, vide Couar. in rubr. de pact. in prima parte, §. 4. num. 9. Vnde 28 cimus † est, quia ad iuramentum quis præsumitur magis deliberatè accessisse, Anton. in cap. si diligenti, col. 5. de foro competen. Bar. in licendum, col. 2. de verb. oblig. Alex. consi. 8. Visus, ad finē, lib. 5. Hinc dicit Dom. Anton. ibi, q. licet mulier nō possit renunciare Velleiani, cuius rō est: quia quia facilitate mulier inducitur ad fidesubendum, ex qua habet Velleianum, eadem facili-

tate inducitur ad renunciandum, l. doli, ff. de noua. Jam tamen fallit, quādo est iuramentum, quia iuramentum roborat ipsam renunciationem: Et hoc quia præsumitur ad iuramentum venire cum deliberatione, & quia ibi adest duplex consensus, C. ad Velleian. Auth. siue auix, & quod no. glo. de iureiur. cap. cum contingat, & cap. ex rescripto, vbi etiam dicit, quòd propter iuramentum mulier etiā præsumitur certificata, vt notatur de pact. c. quamuis, lib. 6.

29 Duodecimus. † Iusum tanquā quid spirituale nōn subijcitur dispositioni laicorum. Vnde vbicunque dubitatur an iuramentum sit licitum, vel illicitum, non potest Princeps secularis cognoscere, sed illud spectat ad forum Ecclesiasticum, cap. venerabilem, ibi, ad nostrū iudicium, de elect. c. nouit, de iudic. cap. tua, de ord. cogn. cap. lator, in fi. qui fil. sint legi. An verò ad solum Papam pertineat cognitio, dic. quòd in negotijs arduis, & inter magnas personas ad ipsum solum pertinet, vel quando vellet dare licentiam contrauenienti sine permutacione, vel alia commutatione iam melius. Ita Panorm. intelligit tex. in d. c. venerabilem: quòd est semper menti tenendum pro limitatione illius capituli, aliàs posset etiam episcopus interpretari iuramentum. Ita Specu. titulo, de lega. §. nunc offerendum, vers. 23. allegat c. significante, extrà, de pignor. Ter 30 tiusdecimus † Clausula, non obstante, nunquam tollit actum iuratum, vel constitutionem iuratum, glo. est singul. in cap. cum non deceat, in glo. fin. de elect. in 6. probat tex. in c. constitutus, de rescript. glossa in Clem. dudum, vers. pacta, de sepulto, nisi fiat specialis mentio de iuramento, dato, quòd apponeretur dictio, quibuslibet, vel quibuscunque, vel quomodolibet, de quibus in tex. in d. cap. cum non deceat. Et fortius haberet locum, quando fuisset iuratum expresse id, quod continetur in statuto. ita glo. in d. c. quæ quidem glossa procedit, siue dicta clausula apponatur in iure,

re, siue in rescriptis, siue in priuilegijs, secundum Doct. in d.c.cum nō deceat. Et nō obstat si quis dicat, quòd sublatò statuto, videatur tolli iuramentū, quod est accessorium, & per cōsequens si quis sustulit statutum, priuilegium, vel consuetudinem in ecclesia iuramēto firmatā, quod quacunque de causa quis abstet, etiam si vtilitatē ecclesiæ prosequatur, nihil percipiat, quòd videtur tollere iuramentum: quia Panorin. in d. cap. constitutus, intelligit illud procedere, quando quis scienter tolleret statutum iuratum: quia tunc iuramentum tollitur, sublatò statuto. Sed quando tollens statutum ignorabat iuramentum, tunc etiā si apponeretur clausula, non obstante, non est sublatum iuramentū: quia non videtur habere animum tollendi illud, cum iuramentum obliget Deo, pro hoc in cap. debitores, de iureiur. Hæc sanè de viribus iuramenti vtcunque explicauimus, non ignari, multa à Doctōribus, & præcipuè à Mar. Ant. in tract. de virtute iuram. hac in re tractari, qui quidē habetur in 3. volum. tractatum. Sed hæc pro aliquali eius cognitione suffice re arbitramur.

SUMMARIVM.

- 1 Dispensatio non vinculum iuramenti, sed materiam respicit.
- 2 Dispensatio non in iuramentis assertorijs, sed tantum in promissorijs contingit.
- 3 Dispensatio super iuramentis consuetis bifariam fieri.
- 4 Regula ad discernendum quanam iuramenta Papa, vel Episcopus dispenses.
- 5 Absolutiones à iuramento vt dentur, quòdoque expedi.
- 6 Capitulum an Sede vacante possit à iuramento absoluere.
- 7 Absolutio an possit peti elapso termino solutionis vsurarum.
- 8 In relaxatione iuramenti an sit citanda pars.
- 9 Iuramenti relaxatio peti solet ad duplicem finem.

- 10 Absolutio facta ab Episcopo est valida etiam absensibus absoluendus.
- 11 Iuramentum Iudex ex officio in quibus casibus possit relaxare.
- 12 Dispensatio iuramenti licet sit manifestè vtile, & licitū, potest ex causa remitti.
- 13 Absolutio facta a Papa à iuramento in foro fori, presumitur facta ex causa.
- 14 In iuramento quod seruari non potest sine peccato, nulla est necessaria absolutio. & nu. 21.
- 15 Summus Pontifex, quandoque sine causa potest à iuramento absoluere.
- 16 Iuramentum, quod principaliter respicit commodum hominis, an possit à Papa remitti. & an à parte, nu. seq.
- 18 In iuramentis dolo, vi, aut metu extortis, quòdoque nō est necessaria dispensatio.
- 19 Iuramenta qua Papa, & qua Episcopus relaxet.
- 20 Absolutio potest peti, quando iuramentum continet turpitudinem ex parte suscipientis.
- 22 In iuramento supererogationis, an sit necessaria absolutio.
- 23 In iuramentis indifferētibus dispensatio necessaria non est.
- 24 Iuramenta irritare ad quem pertineat.
- 25 Iuramenta qua partes sibi inimicem remittere possint. nu. 26. & 27.

An in iuramentum cadat dispensatio. Cap. X.

RIVSQVAM descendamus ad regulas generales, quibus possit dignosci quanam iuramenta solus Papa, & quæ Episcopi relaxare possint. Item in quæ sint dispensabilia, mutabilia, aut reiterabilia, vel denique remissibilia per ipsam partem, cui iuratum est, aliqua nos ad huius capituli faciliorem expeditionem prænotare oportet, quorum Primum erit: quod dispensatio non semper sumitur pro iuris relaxatione, sed quòdoque notat dispositionem rerum, vt not. de tornea. c. 2. in fi. Gemin. in proem. 6. in ver

ho sacrosanct. r. nu. 4. Hic autem accipitur pro iuris relaxatione. Rursum dispensatio ¶ non respicit vinculum iuramenti, vt aliquid contra iuramentam fiat, quandoquidem iuramenti vis, eiusque observatio sub præcepto diuino cōtinetur, cap. et si Christus, ibi. Redde Deo, tit. nostro, atque adeo cum dispensatio contra ius diuini dari non possit, fit, vt dispensatio respiciat materiam iuramenti, & ad id tendat, ut quod sub iuramentum cadebat, amplius non cadat: (verbi gratia) si quis iurauerit ieiunium, quod postea est obstaculum maioris boni, per dispensationem tollitur. Sotus lib. 8. de iustit. & iure, q. 1. art. 9. Conar. in rubr. de pact. 1. par. §. 3. nu. 4. vers. tertio. Secundum illud erit considerandum, quòd quando dicitur, posse dispensari in ¶ iuramentis, non est intelligendum in iuramentis assertorijs, que sunt de præterito, vel præsentis: quia in talibus iurans statim aut verum, vel falsum asserit, cap. homines, 22. q. 2. & cap. is autem. Vnde veritas præterita postquam iuratum est, mutari non potest: nam ad præterita non est potentia, & ideo non cadit dispensatio: quia dispensare in ipso actu iurandi, esset contra præceptum diuinum, quod eleganter explicat D. Th. 2. 2. q. 89. ar. 9. Igitur dispensatio in iuramento promissorio tantum contingere poterit. Tertium illud adnotare ¶ debemus, quòd super iuramentis consuevit bifariam dispensari, directè, & indirectè. Directè, ut Papa, quo ad beneficia Ecclesiastica, in quorum dispensatione plenissima fungitur potestate. Item dispensat Ecclesia ex officio propter causam, vt in iuramento coactò, cuius dispensatio in odium illius fit, qui vim intulit, & vbi quis deceptionem aliquam, vel nimiam facilitatem circa consilium iurandi allegaret. Fit etiam dispensatio ob alias causas, 15. q. 6. cap. nos sanctorum, & c. iugatos. Et in summa, vbi cunctis cedit in commune bonum, nisi tertia perione iniuria fiat, legitima non potest esse dispen-

satio. At indirectè dispensatur, quando subtrahitur materia iuramenti. Vt si Papa Episcopum functione sua priuet, aut Regem Regno, vel subditos absoluit; ne iuramento obieritque illi amplius te neantur. Sotus, qui supra, in fine. Quibus sic præiactis, multæ regulæ circa dispensationem iuramentorum possunt colligi: quarum prima est. Ad discernendum in quibusnam ¶ iuramentis solus Papa dispensare possit, & in quibus Episcopi, ad id consiendi sunt oculi, vtrū si essent vota, solus Papa, an Episcopi possint illa remittere. (Exempli gratia) In trib. Votis, nempe, Religionis, Castitatis, & Hierosolimitanæ peregrinationis solus Papa dispensare potest: sic ergo consequens, ut in similibus iuramentis eartrium religionum ad solum ipsum dispensare pertineat. At quia in alijs omnibus votis, nempe aliarum peregrinationum, ieiuniorum, &c. Item non iudicandum, aut non venandi, Episcopi dispensare possunt, fit vt in similibus iuramentis fortiori ratione iidem Episcopi dispensandi facultate fungantur. At quando dicimus Episcopos posse dispensare, intellige, dare absolutionem à iuro, qualis utique competit ratione publici officij, quod gerunt: quia expedire aliquando reipublicæ, vt tales absolutiones dentur, & communi bono sunt viles, vel in penam humanæ sequitæ, quæ contingit in iurantis extortis ad solutionem vsurarum, cap. 1. c. debitores. tit. nostro. vel propter iuramenta metu extorta: nã talia iuramenta præstata iurantem obligant ad eorum obseruantiam, datur enim ex ea causa absolutio, quæ ab Episcopo ratione publici officij potest concedi, cap. si verò. cap. cum quidam, tit. nostro, alius autè prælatu citrà Episcopatum, qui non habeat Episcopalem iurisdictionem, nõ puto, qd possit absoluerè à iuramento, sicut nec in voto dispensare potest, sicut notatur in cap. 1. de voto in 6. Ita Panor. in cap. quanto, nu. 8. tit. nostro. An verò ¶ Capitulum Sede vacante possit dispensare? Respon. quòd de iure puto, qd

fic: Cum sede vacante succedat in spiri-
tualibus, & temporalibus, de suplen. ne
glig. prælat. cap. pen. & vlt. Et in Capitu-
lum transeunt omnia, qua pertinent ad
Episcopum ipso iure: Vnde potest etiam
iudicare de hæresi, ca. ad abolendam, de
hæret. Et hoc est iurisdictionale. Io. An.
in addit. ad Specul. de offic. deleg. §. nunc
de Episcoporum. vers. sed nunquid Le-
gatus, ergo succedit Capitulum: & non
obstat, quod prælati inferiores Episcopo
non dispensant, sed Capitulum est infe-
rius Episcopo; Innoc. in cap. 2. de eo, qui
furt. ordin. recep. Nam respondeo, quod
Capitulum quatenus succedit Episcopo,
non est inferius, sed illi par: quia gerit vi-
ces Episcopi, vnde quævis iure Capituli
dispensare non possit, de simon. c. ex in si-
nuante, tamen iure Episcopi potest, ita
7 Franc. Zabar. conf. 35. col. 3. An ꝑ vobis
possit peti absolutio, postquam elapsus
est terminus solutionis vsurarum? Fe-
der. de Senis, conf. 288. dicit, quod non,
quia iam incidit in periurium, & frustra
postulat legis auxilium, qui committit
in legem, cap. quia frustra, de vsur. sed
debet solvere vsuras, & postea repetere,
c. debitores, extra, de iureiur. Sed cum iu-
rans fit obligatus ad duo, ad soluendum
in termino, & ad soluendum simplici-
ter, dici potest, quod qui non soluit in
termino, incidit in periurium, sed quate-
nus remanet obligatus post terminum,
potest petere absolutionem de periurio,
tamen sibi imponenda est poenitentia.
Ita videtur tenere Dicus Anton. tit. 10.
de absolutione iuramenti, ver. nonus ca-
sus. Rursum, ꝑ an sit vocanda pars ad-
uersa, cum quis sibi petit à iudice eccle-
siastico relaxari iuramentum factum ad
instantiam ipsius. Panormit. in conf. 12.
in 2. par. nu. 6. & in cap. 1. tit. nostro, di-
cit, quod vbi cumque iuramentum est ob-
ligatorium ex parte obligantis se, & a-
liquam utilitatem continet ex parte reci-
pientis, nequaquam debet relaxari nisi
vocata parte. Cuius ratio est: quia ex
quo per absolutionis actum præiudicium
irrogatur parti, in eo, quod sibi utilitas

adimitur, debet pars vocari: quia nihil
debet fieri in præiudicium absentis, c. 1.
extra, de causa possess. & si aliter fiat, ab-
solutio non valet, ita etiam tenet Alber-
ricus in rubr. C. de vsu. in fine. & Imola
in Clemen. dispendiosam. vers. Nota be-
ne gloss. de iudic. Innoc. in c. debitores,
de iureiur. vbi dicit, ꝑ episcopus antequam
absoluat a iuramento per metum extor-
to cognoscat an fuerit metus, qui potue-
rit cadere in constantem. Est enim actus
iudicialis, ex quo agitur de præiudicio
alterius, vnde non potest Episcopus pro-
cedere ex officio, ut not. Io. Andr. in c. fi.
de foro compet. Ita etiam notat Feder.
de Sen. conf. 190. & consuluit Zabar. vt
ipse refert in c. 1. de iureiur. & est com-
munis opinio, ut per Philippum Decium,
in c. qua fronte, in vlt. colum. de appel.
Ex quibus verbis colligitur, non esse vo-
candam partem, quando constaret noto-
riè iuramentum continere turpitudinè
ex parte recipientis, ita quod pateat cer-
tum esse, nullam defensionè competere
in hoc. At si manifestè non constaret de
turpitudine illius, ut quia non constat,
quod iuravit soluere vsuras, quia con-
tractus erat sub forma licita conceptus,
tunc in relaxatione à iuramento, necessa-
ria erit partis citatio, vt in ca. debitores,
extra, de iureiur. Ioan. Andr. Federicus,
& Cardin. Sic etiam non esset uocanda
pars, quando non ageretur de præiudicio
partis, vel de modico. Ex epli gratia,
de secundo. Vt si esset præstitum iura-
mentum de non petendo relaxationem
à iuramento, tunc Innoc. in d. c. debito-
res, dicit, ꝑ cum relaxatio ab illo sit mo-
dici præiudicij, poterit Iudex ex officio
suo etiam in absentia partis, relaxare. Se-
quitur Imola, in d. Cle. Dispendiosam.
Sic Oktrad. conf. 120. quod incipit, Ad
duplicem, dicit, ꝑ quod si petitur relaxa-
tio iuramenti ad finem habitandi perso-
nam, ut non obstante iuramento possit
detegere fraudem contractus, tunc talis
relaxatio potest fieri non citata parte:
quia de grandi præiudicio creditoris nõ
agitur: remanet. n. creditori omne ius

saluum ad debitum defendendum. Sed si fit ad hunc finem relaxatio, ut obligatio, quæ contracta erat super vsuris, extortio tollatur, tunc necessaria est partis uocatio. Contrarium tamen in utroque casu consuluit Bertrand. in consil. 114. par. 2. dixitque uideri uerius, & magis communiter teneri, ut in quacunque relaxatione iuramenti, pars, quæ inde lædi potest, citetur, alioquin relaxatio est nulla. Adde etiam Socin. consil. 50. Nec etiam esset necessaria citatio partis, quando periculum esset in mora: uel quando iurasset non uocare creditorem in iudicio. Fel. in cap. 1. de iureiur. Decius ubi supra, qui ponit prædictas limitationes.

10 An ¶ uero ualida sit absolutio facta ab Ep̄o absentibus absoluendis? Dic, q̄ sic: quia priuilegiū potest conferri etiam absenti, c. 1. §. adicietur, & §. ex parte, de concess. præb. in 6. sicut etiā donatur absenti, l. absentis, ff. de donationib. C. de donat. l. non ambigitur, & l. si aliquid. Sic etiā absens de beneficio inuestitur, c. accedens, de præbend. & cap. si tibi absenti, eod. lib. sic etiam à sententia interdicti, & suspensiois potest absolui absens, Innoc. dicit notabiliter in cap. cum desideres, de sent. excom. An ¶ uero Iudex possit relaxare iuramentum debitori ex suo officio? Oldr. consil. 186. dicit, quod sic, in duobus casibus, & Primus est, quando creditor, qui ex ordine tenetur remittere sacramentum de soluendis vsuris, seu in fraudem vsurarum extortum, iux. tex. in cap. 1. de iureiur. ad illud relaxandum induci non potest, immo cōtumaciter id facere recusat, arg. tex. in cap. cum quidam, §. ult. de iureiur. cap. constitutus, de testibus 15. q. 6. cap. auctoritatem.

Secundus, si absens sit creditor, ut à parte moneri non possit, arg. ff. de fideicom. libert. l. si cum seruum, §. si quis seruum. Et hæc fuit sententia Innoc. & clarius Host. in cap. debitores, extrà, de

11 iureiur. Secunda regula. ¶ Dispensatio, quæ tantum in iuramento promissorio contingere potest, si iuramentum est manifestè uile, & licitum, potest remitti ex

causa: quia sine causa non potest, ex quo iuramentum est licitum; & est iusta causa, si turpitudinem cōtinet ex parte recipientis, licet ex parte prestantis sit licitum, cap. si uerò, extrà, de iureiur. uel propter scandalum euitandum, ut notat glos. in cap. quanto, tit. nostro. Uel si prorogetur in multis malum exemplum, & hoc ad tempus, uel in perpetuum, glo. in d. cap. quanto, 25. q. 1. cap. si. uel. ipsi namque. cap. uerum, cap. ea te, cap. si uerò, tit. nostro. Archid. 15. q. 6. cap. auctoritatem. D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 9. ubi Caiet. uel maior utilitas inminet in commutatione, sicut dicimus in Voto. ut not. Innocen. in cap. debitores, titu. nostro. Uel subest aliqua iusta causa, 15. q. 6. cap. nos sanctorum. & dicto cap. auctoritatem. Hæc tamen iusta dispensandi causa saltè requiritur in materia concernente Dei honorem, & reuerentiã, ut fabricandi ecclesiam, uel ingrediendi iuramentum: nam tunc cum obligatio sit Deo quæ sita, nullus illam potest remittere præter Deum. 24. q. 1. cap. manet. 23. q. 4. cap. is 13 qui. Si tamen Papa alium ¶ absoluit, præsumitur in dubio causa quo ad ecclesiã militantem, ut in simili notat glos. in cap. non est, extrà, de uoto. & per Legistas, in l. fin. C. si contra ius uel utilit. publicæ, sed quo ad Deum, dispensatus absque causa, non est tutus, ut singul. dicit Innoc. in cap. cum inter, de renunc. glo. in d. cap. non est, quam communiter sequuntur Doct. ibi. Quod quidem dictū extende, ubicunque Papa dispensat contra ius diuinum sine causa, ut tunc ille, cum quo dispensat, non sit tutus quo ad Deū. Ratio est: quia Papa tenetur defendere ius diuinum usque ad animam, & sanguinem, 25. q. 1. c. sunt quidam. Vnde dicit Archid. in cap. quæ ad perpetuum, 25. q. 1. quod licet Papa possit dispensare super uoto, & super decimis, tamen si dispensat sine causa, peccat. Et quod ille non sit tutus, cuius quo suus prælatio dispensat sine causa, tenet D. Tho. in 2. 2. q. 88. art. ult. ultra medium. An uerò hoc simpliciter procedat? glos. in d. cap. non est,

est, dicit, quòd tunc dispensatus sine causa, non est tutus in conscientia, si facta est ad instantiam partis. Quam glossam etiam sequitur Dom. Card. in *Clon.* 2. in §. 1. in 1. quæst. de poenit. & remis.

14 Tertia, † quando iuramentum ex parte iurantis non potest seruari sine interitu, & sine dispendio salutis æternæ: Vt quia iurauit committere peccatum mortale, vel veniale, & tunc nulla petitur ab solutio: peccatum enim fuit iurando, non transgrediendo, cap. in ligeris, de iureiuran.

15 Quarta, † in materia pertinenti ad liberam Romani Pontificis dispensationem, potest Romanus Pōtīfex sine causa absolueret, ut Doct. in cap. quanto, tit. nostro. & in cap. constitutus, de rescript. vbi Abb. & Felin. v. g. Est præstitum iuramentum, quòd Canonici nullum recipiant in eorum Collegiū vtrā numerū, tunc potest Papa absolueret tali iuramēto sine causa: quia in iuramento intelligitur excepta autoritas superioris, & per consequens Papæ, tex. in cap. venientes, de iureiur. facit tex. in cap. ad nostram, eod. tit. Sic si quis iurauerit non alienare res ecclesiasticas, poterit ex dispensatione Romani Pontificis alienationem rerum ecclesiasticarum permittere, & alienare. Faciunt multa, quæ Felinus more suo solito accumulatur in cap. quæ in ecclesiariis, nume. 4. extra, de constitut. Pariter, si quis vouisset non iurare, & postea cōpellitur sacerdos se purgare, vel alius compellitur super contractu ueritatem dicere, debet non obstante voto iurare: quia in omni iuramento intelligitur autoritas superioris excepta, d. c. venientes. Ita Bar. Brix. in dominicali 39. allegat 2. q. 4. tribus, in fi. & c. inter cætera. de voto, c. non est. l. fi. ff. qui fatid. cog. facit 3. q. 2. c. voluit. Gemin. in cap. quia plerique, de offic. ord. in 6.

16 Quinta, † iuramentum si fuit præstitum priuato super aliquo contractu, vel conuentione, vt soluendi id, quod ei debebat, non potest summus Pōtīfex eius obligationem per dispensationem remit

tere, sed compellendus est iurās ad eius obseruantiam, de iureiur. c. et si Christus; nisi subsit causa, quæ iustam efficiat iuramenti remissionem: cum tale iuramentum respiciat principaliter commodum hominis. Archid. in d. c. auctoritatem. Quinimmò potest, quòd nec in melius potest Papa tale iuramentum commutata re inuito eo, cui acquisita est obligatio: quia vnum pro alio inuito creditore solui non potest, ff. si cer. pet. l. 2. In si. quib. mod. tol. oblig. in prin. Innoc. in cap. inquisitionis, de sent. excom. Et hoc non accidit ex minori facultate Papæ, neque ex dignitate iuramenti, sed ex natura cōtractus, qui iuramento confirmatur. Enim vero qui facultatem nō habet tollendi alteri quod suū est, nequit ei iniuriam inferre cui præstitum est iuramentum, illud relaxando, vt etiam cōcludit Sorus, d. art. 9. in fine. posset tamen ille, 17 in cuius † fauorē præstitum est iuramentum illum sponte absolueret, c. 1. de iureiur. c. significauit, de censib. c. 2. de spons. & idem de dilatione solutionis faciente si iuratum fuerit quod fiat circa statutū diem, de spons. cap. prætere. 1. Vel si iuramentum concerneret utilitatē vtriusque contrahentium, vt quia aliqui iurant ad inuicem aliquid facere, secus tamen esset, vbi quis simpliciter iurare ad commodum suum: nam nō poterit sibi remittere iuramentum, ne authorizet in facto proprio, nec alius remittere poterit sine causa. Speculat. in tit. de legat. §. nunc, vers. hoc quoque. Panormit. in c. quanto, num. 3. tit. nostro. In his tamen casibus, quibus Romanus Pontifex potest à iuramento absolueret, necessarium est quod sciat pactum iuratum, & scientiam habeat actus iurati, ita glo. celebris in cap. cum non deceat, de elect. in 6. quæ asseuerat generales Canonum, vel statutorum derogationes, minimè tollere statutum iuratum, quam glossam existimant etiam singularem in ca. constitutus, Abbas col. 3. & Felin. col. 2. de rescript.

18 Sexta, † in iuramētis dolo, vi, aut metu extortis, non est necessaria dispēratio

in duobus casibus. Primus est, quando contractus super quo præstatur, est à lege reprobatus in fauorem iurantis: nã tale iuramentum nõ est obligatorum, & sic est casus à contrario non cauillando litteram, in c. cum contingat, de iureiur. in c. licet, eod. lib. 6. & in cap. quamuis, de pact. eod. libro. Nam omnia illa iura excipiunt casus, in quibus dolus interuenit. & idem probatur, quando interuenit ius, aut metus, ex quo enim talia iuramenta veniunt contra legẽ, non ligã, nisi sint omnino voluntaria. Fateor tamen tutius esse, quòd in his casibus petatur absolutio, vt sentiunt ibi Doct. sed primum notabiliter probatur ex illis iuribus, illa non cauillado. Sic etiam licet iuramentum non veniat contra dispositum à iure, si tamen interueniret dolus, qui iurantis excluderet mentem, & quia cessante dolo nõ se obligasset, potest q̄s contrauenire nulla petita absolute, tex. optimus in lege tres fratres, ff. d. pac. & in l. toror, C. de coll. Et ratio est: quia vbi intercedit dolus, ibi excluditur voluntas, l. 1. ff. de dolo, & iuramentũ non obligat vltra mentem iurantis, cap. veniens, cap. quanto, cap. Quintauallis, tit. 19 nostro. In ¶ alijs autem iuramentis, si sunt dolo, aut vi, aut metu extorta, Episcopus dispensat, 15. q. 6. c. 1. & 2. c. cum contingat, de iureiur. Immo quandoque ex causa dispensare poterit in iuramentis licitè præstatis, vt 15. q. 6. cap. nos sancto rimum: & cap. iuratos, vbi ob aliquod crimen commissum, ut propter excommunicationem, remittitur iuramentum fidelitatis præstitum excommunicato. Pariter, vbi iuramentum ambiguitatem habet, licitum ne sit, conducens, vel nociuum, seu simpliciter in genere, vel in tali casu, tunc Episcopus dispensare potest, quod intelligitur exceptis illis tribus, Papæ referuatis. Ita colligitur ex D. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 10. & 89. art. 9. Subintelligitur etiã, nisi essemus in magnis personis, & arduis negotijs, propter scãdalũ, arg. text. in cap. maiores, extrã, de baptif. vbi maiores cause suat Papæ referuan-

da. Vel nisi simus in multum dubijs, quia tunc recurrẽdum est ad summum Pontificem, & ita potest intelligi, c. veniens, c. bilingue, extrã, de elec. Sed in alijs poterit Episcopus ratione solius suę diocesis, sed Papa respectu totius orbis, vt sentit Specu. vbi supra, potest vel commutare, vel absoluere, subintelligitur etiam, nisi iuramenta sint expresse referuata summo Pontifici, ut sunt iuramenta super statutis collegiorum scholarium, & ecclesiãrum, quæ sunt Papæ, quorum dispensationes seruat.

20 Septima, ¶ quando iuramentum continet turpitudinem ex parte suscipientis & maxime concurrente turpitudine materie super qua præstatur, & tunc iuramentum obligat, & potest peti absolutio non obstante cõtradictione aduersarij. Ille est casus in cap. 1. & cap. debitores, & cap. verum, & c. si verò, tit. nostro.

21 Octaua, ¶ in iuramentis promissorijs illicitis, ut quia continent peccatum, v. g. de homicidio perpetrando, vel nociui, vt quia sunt maioris boni impeditiua, ut non ingrediendi Religionem, dispensatio nõ est necessaria, c. in malis, cap. iuravit, cap. quod Dauid, 22. q. 1. Pro secundo facit c. peruenit, tit. nostro. D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 9. peccatum enim fuit in iurando, sed non in contraueniendo, ut in cap. quanto, eod. tit. Quare huiusmodi iuramenta nulla indigent dispensatione, sed rem iuratum in sua nuda natura relinquunt. Vnde qui iuravit furtum facere, monalem corrumpere, propria auctoritate venire potest contra iuramentum, licet debeat penitere de temerario iuramento, ut in cap. ad audientiam, in fine, de sponsal. 22. q. 4. c. 1. & sequen. Innoc. in c. venerabilem, de elec. Quod

21 idem ¶ dicendum est de eo, qui iuravit aliquod opus supererogationis non facere, nam perinde est, ac si non iurasset: Consultius tamen esset contra iuramentũ facere, tametsi illud adimplere nõ sit peccatum: nisi opus supererogationis ea sum necessarium constitueret, vt dicunt Summistæ in verb. iuramentum. Quibus

bis non obstat tex. in cap. cum quidam, §. fin. de iureiur. quo probatur necessariam esse absolutionem à iuramento illi cito, & contrario rationi. Etenim, iuramentum de non loquendo patri, aut matri, forori, vel fratri, aut eis non exhibere charitatis subsidia, est contra charitatem erga proximum, & erga patrē, & est contrarium paternę reuerentię. Item non subuenire, repugnat rationi naturali, cap. inter cetera, 22. q. 4. Nam respondetur, quòd vera est assertio, quòd in iuramentis manifestè illicitis nulla sit necessaria absolutio, quia dum tex. in d. c. cum quidam, §. v. dicit, necessariam esse absolutionem, intelligi debet à peccato quod commiserunt iurantes, cum promiserint seruire id, quod in dispendiū salutis eterne manifestè vergebat. Igitur absolutio non est necessaria à iuramento, sed à peccato, quod iurans commiserat, ita temerè iurando, sic Couar. intelligit illum text. tit. de pact. in initio secundę partis, nu. 4. circa finem. Pariter, si ego iuravi non reuelare secretum mihi per te dicendum, debet intelligi de honesto, & non alteri nociuo, quia tunc possum reuelare, non tamen omnibus, sed illi, qui potest prodesse, & non obesse, ut puta sacerdoti, qui ad monent illi, vel oret pro illo, arg. tex. in ca. hoc videtur, 22. q. 5. & ibi glōf. vide tex. iuncta glōffa in c. nerui, in vers. contagione, dist. 13.

- 23 Nona, ¶ in iuramentis indifferētibus, ut non loqui Petro, vel cum eo non comedere, non ingredi domum eius, aut non negociari, seu non accipere mutuū dispensatio necessaria non est: cum talia iuramenta militent contra charitatem, & ita non sunt obligatoria, ca. in malis, 22. q. 2. nisi id eo iurauerit ut vitet occasionem peccandi, quam solet incurrere quis ex familiaritate illius. Vel si id, quod iuratur, quod est indifferēs, ex circumstantia aliqua efficiatur veniale. Pōnit exemplum Archidiaconus de eo, qui iurat nō negociari, vel non accipere mutuū: nam si talis ueniret ad casum: in quo non posset aliter uiuere, nisi ueniat

contra iuramentum, tunc secundum Archidiaconum, querenda est absolutio à iuramento, ut refert Do. Anton. in cap. cum quidam, de iureiur. Astenfis lib. 1. de iuramen. ar. 11. circa princ. Archid. Flor. de absolu. & dispens. iuram. cap. 6. vers. tertius modus.

- 24 Decima, ¶ ad vnumquemque pertinet irritare iuramentū, quòd à sibi subdito factum est, & circa ea, quę eius potestati subdūt, vt pater irritare potest iuramentum puellę, & vir vxoris, vt habetur per D. Thom. 2. 2. q. 89. Facit tex. in c. venientes, tit. nostro, ubi in iuramento intelligitur excepta autoritas superioris, qñ illi preiudicat. Hinc per illum tex. habetur, quòd si inferior fecerit statutū iuratum de sententijs statim mandandis executioni, non obstante appellatione, tenetur quidem appellationi ad superiorem interpositę desistere non obstante iuramento, quod non potuit preiudicium facere iuri superioris: quia ius hoc habet, ut ad eum appelletur.

- 25 Vndecima, ¶ iuramentum, quod pertinet principaliter ad Dei fauorem, cultum, vel religionem, partes sibi inuicem remittere non possunt: Quinimò ut dicitur per Panorm. in c. quanto, tit. nostro, nec Papa remittit, sine causa. Si vero tale iuramentum sit factum in fauorē hominis, & ille sponte obligationē remittit, non indiget iurans alia absolutione: quia Deus videtur etiam remittere: cum ad vtilitatem alterius iuramentum receperit, not. in cap. 1. de iureiuran. ad idem cap. 2. de sponsi. Exemplum primi: vt si duo iurent, quòd ibunt vltra mare militare pro Deo, scilicet bellando contra infideles, vel quòd intrabunt Religionem, vel quòd dixerit duo, vel tria psalteria adinuicem. Aut si qui artifices iurent, quòd de lucro dabunt certā portionē fabricę alterius Ecclesię, vel in alios pios vsus. Si tamen aliqui iurent quòd vltra mare simul ibunt, remittere sibi possunt ut simul nō eant, sed remittere non possunt sibi quin uadant. At quādo sumus in dubio, an talia iuramē-

ta videantur facta intuitu pietatis, vel in fauorem hominis, ut si quis amico iuraret pondus auri in dotem suæ filie elargiri, tunc cum huiusmodi promissiones sint ancipites, videndum est quo animo fiant: nam si promissio fiat homini in gratiam ipsius, humano more, iuramentum potest ab illo relaxari, sicut ipsa puella idem sibi præstitum iuramentum remittere posset: Sed si promissio fiat intuitu pietatis, & religionis, naturam iam induit voti, quod ab homine relaxari non potest. Igitur quando talia iuramenta absolute fiunt, ita vt qui fecit, discernere nequeat quem animum habuerit, censenda sunt propter naturam materiae vota iuramento firmata. Summa Altens. Archiepi. Flor. vbi supra. Sotus lib. 8. de iusti. & iure, q. 5. art. 9. vers. secundum argumentum.

26 Duodecima. Iuramentum, † quod respicit principaliter cōmodum, quod absque iuramento facere tenebatur, partes sibi remittere non possunt: quia propter salutem animarum videtur iuratum. Vt si laniones iurent, quod carnes infectas, aut corruptas pro sanis nō vendant, aut mercatores vt carius non vendant merces suas, Altens. artic. 11. colum. pen.

27 Tertiadecima † primum promissum per iuramentum licitum, & permissum potest propria autoritate absque superioris facultate in melius commutari, vt in perpetuum votum religionis, caperuenit, extrā, de iureiur. Facit tox. in cap. scriptura, de voto. l. fin. ff. qui satisf. cogant. verbi gratia, iurauit quis ire ad sepulchrum, vel contrahere matrimonium cum aliqua, propria autoritate potest contrauenire, ingrediendo religionem, argumento tex. in d. c. scriptura. Sic si coniuges iurarent numquam diuertere ab inuicem, tunc si vellent ingredi Religionem, possent: quia commutarent iuramentum in melius. Io. And. in c. tua nos, 2. de iureiur. Verum si iuramentum concerneret vilitatem priuatam, tunc sine consensu illius, cui

præstitum fuit, etiam in melius commutari non potest: nec prodest in hoc superioris autoritas, not. tit. nostro, c. quanto. per Innoc. in cap. cum inter, de renunc. Rursum, si implementum iuramenti concerneret honorē Dei, tunc fieri non potest commutatio, quando id, in quod commutatur iuramentum, dubium esset an sit maius bonum. Inn. in d. c. peruenit, vel quando illud maius bonum esset manifestum, & euident, sed obseruatio eius, quod iurauit, non impedit, vel perturbat maius bonum, puta, quia iurauit ire ad sanctum Iacobum, & tunc intendit ire ad sepulchrū, quia potest implere primum, & postea ire ad sepulchrum. Vnde in tali commutatione si vellet primum in secundum commutare, requiritur autoritas superioris, saltem Episcopi; quia sicut potest votum commutare, ita & iuramentum, ut not. Innocent. in cap. debitorum, extrā, de iureiur. At si non posset seruare iuramentum sine turbatione maioris boni, & tunc non potest primum in secundum commutare sine superioris autoritate. Exemplum. Iurauit quis seruire vni hospitali, postea vult seruire alteri hospitali magis religioso, & populoso, certē non poterit illi seruire sine superioris autoritate: quia sic liberet se propria autoritate ab obligatione. Abb. in d. c. peruenit, num. 2.

SUMMARIUM.

- 1 Periuirium multipliciter dicitur.
- 2 Periuirium secundum Decretistas capitur proprie, & improprie.
- 3 Iuramenta, quæ obligent sub mortali ad discernendum Regula.
- 4 Iuramentum per falsos Deos, est species blasphemie.
- 5 Iurare per falsos Deos, an sit minus peccatum, quam mendaciter per verum Deum.
- 6 Periuirium in se, & secundum se est malum.
- 7 Periuirium an maius crimen homicidio, & adulterio. nn. seq.

- 9 *Votum simplex frangens, an peior sit adulterio.*
 10 *Periurium magna emphasi prohibetur, & quare.*
 11 *Periurantis pœna quando infamia, & de alijs pœnis. & nu. seq.*
 12 *Clericus, an priuetur beneficio ratione periurii.*
 13 *Audiens iurare falsum, & tacens, nunquid peccet.*
 14 *Denunciare an teneatur qui videt proximum vicinum in cõmuniendo peccato.*
 15 *Vniuersitas si iuramento promissi aliquid dare, & morius sunt iurantes, nũ successores teneantur id ipsum adimplere sub pœna periurii.*
 16 *Veniens contra iuramentum toties periuratur, quoties contra illud venit.*

De Periurio. Cap. XI.

VBSEQUENTER considerandum est de periurio . Et primo de multiplici acceptione periurij . Secundò de qualitate, & quantitate peccati . Tertio de pœna periuri . Quarto de quibusdam dubijs . Circa primum sciendum est, qd

- 1 periurium multipliciter dicitur, † & primo, periuriũ dicitur falsa iuratio ignorantè facta . Et istud habita omni diligentia nullum peccatum inducit, 22. q. 2. cap. homines, sed non habita omni diligentia peccatum est veniale. dist. 32. §. verum, in si. verum si non adhibere diligentiam proueniret ex ignorantia iuris, vel facti, crassa, & supina, esset mortale, 22. q. 5. in glossa, in cap. qui deierat. Secundo modo, periurium dicitur falsa iuratio scienter facta . Et tunc si hoc cõtingat extra iudicium, peccatum est, mortale, 22. q. 2. c. homines, facit enim contra Dei præceptum, Leuit. 19. Non periurabis in nomine meo . Si verò iuraret solemniter coram iudice in iudicio, tunc non solum peccaret mortaliter, sed si lata esset contra eum sententia diffinitiva in causa accusationis, esset infamis, 6. q. 1. c. infames. Tertio modo di-

citur periurium coram Deo vera iuratio, cum credulitate falsi. Vt qui iurat verum, quod credit falsum, ita lo. Calder. in cap. quanto, de iureiur. qui idem dicit de eo, qui credit venire contra iuramentum, & non venit, vt si crederet iuramento non esse satisfactum, cui tamen erat satisfactum: quod satis placet Panormitano, cum Deus respiciat animum, & non manum, 14. q. 5. c. si quid inuenisti, de pœn. dist. 1. c. si propterea, & c. si cui. Quarto modo dicitur periurium, indiscreta, & incauta iuratio. Et istud quandoque est peccatum mortale, vt si quis iurasset incautè aliquod illicitum adimplere, vt furari, &c. Et ita intelligitur tex. in c. qui sacramento, 22. q. 4. Quandoque est veniale, vt quando quis temerè iurasset sine necessitate, vel utilitate, seu iocose, 25. dist. cap. vnum, not. gloss. in c. Archidiaconum, dist. 35. Quinto modo dicitur periurium transgressio iuramenti, & istud quandoque nullum peccatum est, vt in illicitis, 22. q. 4. cap. in malis: peccatum enim est in iurando, sed non in contraueniendo, quin etiam nullo modo tale iuramentũ est seruandum, 22. q. 4. c. 1. 2. & 3. Si verò sit transgressio iuramenti liciti, est mortale peccatum, 6. q. 1. c. quicumque, 22. q. 1. cap. animaduertendum. Sed considerandum est, qd non omne perituriũ dicitur propriè periurium: nam quoddam † dicitur periurium simpliciter, & quoddam secundum quid, vel secundum Canonistas, quoddam propriè, seu strictè, & quoddam impropiè, & largè. Periurium simpliciter est illud, cui deest primus comes, nempe veritas, aduersatur enim præcipuo, potissimòq; fini iuramenti, qui est veritatis cõfirmatio, & attestatio, cap. et si Christus, de iureiur. Huiusmodi est falsa iuratio scienter facta, & oè assertorium periurium, quod fit contra mentem, scilicet, quoties quis iurat id, quod credit esse falsum, vt est illud de quo mentionem fecimus in tertia specie periurij . Reliqua verò illicita iuramenta, tamen suo gradu dicantur periuria,

periuria, fortiuntur tamen hoc nomen secundum quid, quoniam in illis saluatur veritas, quæ finis est iuramenti in intentione iurantis, ut in prima, & quarta specie diximus, & in sexta. Quod idem accidere potest in iuramentis promissorijs. Ex his igitur ¶ habes fidelissimam regulam ad discernendum, quænam iuramenta obligent sub peccato mortali, & quæ non: nam assertoria, confirmatoria, & testificatoria, quæ pro suo fine habent veritatem, semper obligant sub mortali reatu. Hinc diximus in 1. lib. c. 14. quod omne periurium assertorium, quod est de re præsentis, vel præteritis, obligat ad mortale. Omne inquam in quacunque materia etiam leuissima, & quocunque sine, etiam sanctissimo. Iuramentorum verò, quæ sunt obligatoria, quæque resultant ex iuramento promissionis, grauitas ex natura obiecti pensanda venit, vnde si in re leui contingeret, peccatum veniale esset. Igitur periurium prout est promissorium, nõ erit semper mortale, sed prout est assertorium, ex sui natura erit peccatum mortale. His etiam accedit iuramentum illud, quod siue veraciter, siue ¶ mendaciter fit per falsos Deos, quod quidem iuramentum est species blasphemix, de qua loquitur rex. in cap. mouet, 22. q. 1. & est idolatria: quia qui per falsos Deos iurat, insigne blasphemix genus Deo impingit: sanè qui honorem vni Deo debitum, alijs, qui non sunt eo digni, impartitur, eos actione illa iurandi ita colit, ac si illis aut supplicaret, aut thurificaret. Hinc Chrysof. Idolatriam inquit facit omnis, qui per aliud Deo iurat. Idolatria verò magis scelestum sacrilegium est, quàm periurium. Et nec te ¶ moueat illud August. in d. cap. mouet, quod minus malum est veraciter iurare per falsos Deos, quam mendaciter per verum Deum: quia illud intelligitur quatenus ad rationem pertinet periurij, cuius quidem substantia est falsum iurare: nam minus malum est veraciter iurare per falsos Deos, quàm me

diciter iurare per Deum verum. Et ad idem addit id, quod subdit, quod quanto id, per quod iuratur sanctius est, magis est penale periurium. Ita Sotus, lib. 8. de iustit. & iure, quæstio. 2. art. 3. Non autem quantum ad id, per quod iuratur. Rursum iurare per creaturas more gentili, quamuis qui iurat Christianus sit, vt per Solè, & Mercurium, peccatum est mortale, cap. clericum, 22. q. 1. Et hæc circa primum. Verum circa qualitatem peccati notandum est, ¶ quod periurium est malum, non tantum in se, sed etiam secundum se, ita quod nullo modo potest fieri bonum. Cuius ratio est duplex. Vna, quia plerumque periurium claudit in se mendacium, quod est secundum se malum, c. primum, 22. q. 2. Secunda autem ratio est generalis, quia omnis petiurans summæ veritati contra meliam facit, dum eam ad eius confirmationem inducit, ad quod non deberet assumi, & ideo quia deordinat hominem, non tantum ad proximum, sed etiam ad Deum: inde est, quod semper est malum. Immo non solum est malum, sed est ¶ maius malum, quàm homicidium: cum periurium sit contra rationis ordinem directè, & immediatè respicientem Deum. Et homicidium est contra rationis ordinem directè, & immediatè, respicientem proximum. Item periurium est præuancatio præcepti prioris tabulæ, qua eius detrahitur & honori & reuerentiæ. Homicidium verò est contra præceptum secundæ tabulæ. Quod si quis obijciat hac ratione posse concludi grauius esse in dominica facere opus seruale, quàm homicidium, eo quod mandatum de seruandis festis atinet ad priorem tabulam: nam respondeo, quod festorum præceptio, quæ ab ecclesia seruantur, non est de iure diuino, sed duntaxat humano: & ideo violatio festi non est ita graue peccatum, quàm homicidium, vel furtum. Qui verò id, quod de iure diuino de celebrandis festis cautum est, transgrediretur, grauius, quàm homicida

peccaret, puta, qui nullum in tota uita obseruaret tempus, quod dicaret cultui diuino. Hæc Sotus, quæ quidem opinio videtur probari per tex. in cap. ille, 22. q. 7. ubi redditur rationem: quare periurus vincit homicidam: quia homicida corpus occidit, ille animam. Verum glossa ibi, in verborum vincit, dicit, non intelligas, quod plus peccet periurus, quam homicida: quia immo hic plus peccat, quia per periurium creatorem tantum offendimus, & nos tantummodo maculam, sed per homicidium Dei iussa superbe contemnimus; & proximo impia crudelitate nocemus, & nos ipsos crudeliori gladio trucidamus. ita tex. in c. 1. dist. 13. Rursum, quo ad effectum irregularitatis, maius censetur homicidium, & magis horrendum, ut inquit Panor. nu. 6. c. fin. de tempor. ord. Item, quo ad effectum dispensationis: nam potest Episcopus dispensare cessante infamia, lo. And. in d. c. fin. Sed periurium dicitur vincere homicidium: quia maius damnum facit: Enimvero, maius damnum est in amissione vnus animæ, quam mille corporum, 24. q. 3. c. si habes. Vincit etiam adulterium, ¶ quia tanto peccatum est grauius, quanto rumpit ordinem digniorem, si eque corrumpit ipsum, sicut ordo minus dignus corrumpitur per aliud peccatum. Certum est autem, quod ille ordo est dignior, qui debet esse hominis ad Deum immediate, & directe, quam ille, qui debet esse ad proximum, & ad Deum proximo mediate. Primus autem ordo corrumpitur per periurium. Secundus per adulterium: nec ordo secundus corrumpitur perfectius per adulterium, quam primus per periurium. Adulterium enim non est propinquius maxime iniurie, quæ possit esse contra Deum. Immo e conuerso: periurium enim propinquius est blasphemie, quæ est contra Deum ex eius odio, quam adulterium homicidio. Ita Rich. 3. dist. 39. q. 4. art. 1.

9 Sic etiam idem dicimus in voto, quam frangens simplex votum, peior est adul-

tero, c. melior, 27. q. 1. Quod intellige non quo ad ecclesiam, quantum ad veniam, vel pœnam: cum frangens simplex votum, triennij pœna puniatur, vt 27. dist. cap. si vir, & adulter septennij: & hoc ideo, quia tractor voti minus scandalizat Ecclesiam, quam frangens simplex votum, sed quo ad culpam: cû sit maius peccatum, quia in Deum specialius committitur, arg. 17. q. 4. c. sicut 2. quia frangens simplex votum, spirituale coniugium violat, adulter carnale: iste offendit Deum, ille homines, & tanto maius peccatum committitur, quanto maior est ille, cui infertur iniuria, c. mouet, 22. q. 1. vel dicitur maius peccatum, quia frangens votum à maiori præmiore cadit, glossa in d. cap. mouet. Sed vt ad iuramentum deueniamus, & vt sciamus quam grane sit peccatum periurium, illud sciendum est, ¶ quod alia mendacia simpliciter prohibentur, at periurium cû magna emphasi. Leui. 19. Non periurabis in nomine meo. Nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. Et Exod. 20. Non satis Deus duxit nos ad mortuos facere ne nomen eius in vanum assumeremus, sed subdit. Neque enim habebit infontem Deus eû, qui assumpserit nomen Dei in vanum. & C. de iureiuran. Iurandi inquit Religio violata, satis Deum vltorè habet. Quapropter, etsi Respublica non perinde, ac homicidia, periuria vlciscatur, nõ ideo existimandum est nõ esse grauioris culpe. Vnde 22. q. 1. cap. mouet. ait Augustinus, grauius esse pœnam periurij, & apud Deum, & apud Ecclesiam. Et idem in c. in nouo, 22. q. 1. dicit in nouo testamento dictum est, ne omnino iuremus: quod quidem mihi ideo dictum videtur, non quia verum iurare peccatum est, sed quia peierare immane peccatum est, à quo longe nos esse voluit, qui omnino ne iuremus admonuit.

11 Quare ¶ & periuri infames iure habentur. 6. q. 1. cap. infames, & c. quicumque. extra, de test. cap. testimonium. ubi Panor. qui dicit dicta iura debere intelligi

telligi de infamia canonica, glo. in d.c. quicunque. facit glo. in cap. illi, qui, cad. quæstio. verum quia vtrum periuri sint infames, multi multa, & diuersa dixerunt: ideo tu dic secundum Panorm. in d. c. testimonium, quod aut loquimur de iuramento assertorio, quod est de præterito, vel præfenti: aut promissorio, quod est de futuro. Si de primo, periurus non est infamis, nec secundum iura ciuilia, nec Canonica. Exemplum de eo, qui falsum testimonium dixit, nisi fuisset condemnatus, & declaratus. vt falsus testis, ff. de iure fisci, l. eius, qui delatorem, in princ. ibi, oportet constare prius. de hæret. ca. cum secundum, in fi. lib. 6. quia tunc efficeretur infamis non tam ratione iuramenti, quam falsitatis, quo casu etiam emendatus non admitteretur in testem: quia ex quo semel deliquit in illo officio, semper suspensus est in illo, vt in l. si aliquid, C. de susce. & arg. lib. 10. est tex. in terminis, in cap. quicunque sciens, 6. q. 1. nisi uerteretur iuramentum in eius præiudicium. Faciunt dicta per Panorm. in c. intelleximus, nu. 14. de iudic. si verò iurauit de futuro, verbi gratia, date aliquid in futurum, & non seruauit, & tunc si iurat sibi, vel Deo, non efficitur infamis, secus si iurauit ei, cum quo contraxit: quia hoc casu plus deliquit, offendens Deum, & proximum, arg. tex. in cap. 1. dist. 13. & ita in effectu voluit glossa, & Bar. post eum, in l. Lucius, ff. de his, qui

12 not. infam. verum si essemus in iuramento temerario, tunc tale iuramentum, quod dicitur illicitum, c. fi. 22. q. 4. non repellit à testimonio, sicut nec à dignitate, c. sicut nostris, de iureiur. glos. in ca. Archidiaconum, dist. 85. sed in foro pœnitentiali imponitur pœnitentia tantum unius anni, 22. q. 4. c. qui sacramentum. Sed si iuramentum temerarium fieret in coniurationibus, vel conspirationibus illicitis, si clerici, vel monachi cõmiserint, sunt degradandi: si laici excommunicandi, & sunt infames, 11. q. 1. c. conspirationum, & c. coniurationum.

Nec admittuntur hi tales in testimonium, cap. per tuas, extra, de simo. nisi agatur de generali statu Ecclesiæ, vbi quidem interrogantur, & si dicunt contra eum, in quem conspirauerunt, dummodo per alios legitimè comprobetur, sententia valet. Sed & ad detegendam conspirationem admittuntur & coguntur, vbi alij testes deficiunt, extra de testib. cog. cap. si. ne tantum maleficium remaneat impunitum. Vtrum autem periurus clericus priuetur beneficio, vide Abb. in c. ex parte, nu. 2. de rescrip. Et an periurus ratione certi beneficij priuetur omnibus beneficijs, vide eundem in cap. tuanos, el. 1. de iureiur. Postremo, circa periurium possent multa dubia oriri, & Primum. An necessitas excuset à peccato, si quis non satisfaciat rei promissæ alicui cum iuramento, vide quæ diximus, lib. 2. in nostris decif. in 1. par. c. 18. num. 24. Secundum. Quid de illo, qui prouocat ad iurandum eum, quem scit, vel probabiliter credit, falsum iuraturum, vel recipit ab eo iuramentum veritati contrarium, & scienter, vide sup. in 1. par. lib. 2. cap. 16. num. 10. & in 2. par. vbi sup. c. 14. Tertium. Pone quoddam aliquis

13 audiat aliquem iurare, † & ipse scit, & tacet. nunquid peccat? August. mouet hanc quæstionem in cap. hoc videtur, 22. q. 5. & dicit hanc esse difficilem, & forte ob authoritatem Leuit. quæ dicit, q̄ anima, quæ audierit vocem iurantis falsum, relictisque fuerit, quia aut vidit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Præterea, non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori definit obuiare, 83. dist. c. error. c. facientis, dist. 86. Econtrario videtur quod peccet manifestando, nã qui crimen occultum pandit, non errorem corrigit, sed prodit, 11. q. 1. c. si peccauerit. Tandem hanc quæstionem sic soluit August. in d. cap. hoc videtur, q̄ sufficit audienti, vt se soluat ab hoc peccati vinculo, si indicet talibus, qui magis possunt prodesse, quam obesse periuro. Siue eum corrigendo, siue admonendo,

nendo, siue Deum placando pro eo, ut sunt sacerdotes, vel honesti, atque di-
 14 screti parentes. Et ꝑ ad hanc denuncia-
 tionem tenetur quilibet secundum om-
 nines, qui viderit aliquem vicinum præci-
 pitio. in committendo peccato, d. cap.
 hoc videtur. Sed ad denunciandum cri-
 8 men iam commissum dicunt fere Do-
 ctiores omnes, quod tenentur prælati ex
 præcepto: alij verò non tenentur, nisi
 ex consilio. Et intelligas Prælatos largè
 tam Ecclesiasticos, quam sæculares, etiã
 patrem familias circa suam familiã,
 23. q. 4. cap. duo ista. & cad. quæst. 5. cap.
 15 non putes. Quartum. ꝑ Vniuersitas ali-
 cuius collegij, vel ciuitatis obligauit se
 iuramento ad aliquid, mortui sunt iu-
 rantes, queritur, an successores sint per-
 iuri, si transgrediantur? Respon. quod
 non: quia obligatio ex parte iurantis est
 personalis, vnde non transit ad successo-
 res quo ad periculum perituri, tenetur
 tamen adimplere, arg. extra, eod. c. veri-
 tatis: cum omnes obligationes antecesso-
 rum transeant ad successores, extra,
 de solut. c. 1. cap. tua, de fur. Item, quia
 idem populus est hodie, qui fuit centũ
 annis retro. 7. quæstio. 1. cap. denique.
 Quintum. Veniens contra promissionẽ
 iuratam toties incurrit perurium, quo-
 ties venit contra. Vnde si vna die facit
 contra iuramentum, est periurus, si po-
 stea alio die iterum facit contrarium, est
 periurus in diuersa specie, ita Archid. di-
 cit, q. facit tex. in c. sed licet, de senten.
 & re iudic. allegat. 6. q. 1. c. imitare. Gem-
 in. in d. c. sed licet. Et hæc de iuramen-
 to dicta sufficient.

SVM MARIVM.

- 1 *Votum designat promissionem que Deo fit & desiderium.*
- 2 *Votum diuersa fertur vocabula, & qua- liter in voto tria considerentur.*
- 3 *Propositum, quod in solis finibus cogitatio nis fiat, an obliget apud Deum.*
- 4 *Votum qualiter definitur, & eius expli- catio.*

- 5 *Definitionis perfectio constat ex genere, & differentia.*
- 6 *Promissio ad constituendum votum sola non sufficit, nisi sit deliberatio.*
- 7 *Deliberatio voti quã necessaria, & de hac multa singularia.*
- 8 *Deliberationis plenitudo, qua necessaria ad votum, & quotuplex.*
- 9 *Votum in puerili aetate emissum validum est.*
- 10 *Vota mulierum in partu, & in infirmita tibus, ac virorum, an valeant.*
- 11 *Votum de re illicita non est obligatoriũ: cum talis promissio non fiat in gratiam Dei, neque sit de indifferenti, nu. 17.*
- 12 *Iepie in vouendo fuit incautus, & in red- dendo impius.*
- 13 *Votum se non defendendi, etiam si ab alio iniurificatur, an sit validum.*
- 14 *Votum, vbi salus corporalis, vel spirita- lis amittitur, vel peccatum mortale in curritur, non est seruandum. Et idem de pacto, iuramento, consuetudine, præ cepto, lege, vel alio simili vinculo.*
- 15 *Mibi vindictam, & ego retribuam quo- modo intelligatur.*
- 16 *Verba Apost. 12. ad Rom. Non vosmet- ipsos defendentes, exponuntur.*
- 18 *Voti materia non est proprie opus præ cepti. Nec id, quod fit in baptismo, nu- me. seq.*
- 20 *Voti communis transgressio non facit spe- ciale peccatum.*
- 21 *Votum proprie fit Deo, sed an fieri possit sanctis, & prælati, nu. seq.*
- 23 *Sex genera hominũ sunt, qua vota emit- tere non possunt.*
Episcopus, clericus, secularis. n. 24. seruus, nu. 25. puer. vide nu. 26. vxor, nu. 27. nisi in duobus casibus.
- 28 *Vouere an quis possit per alium.*
- 29 *Votorum multifaria species.*
- 30 *Monachus quale votum emittat.*
- 31 *Voti obligatio semel exuncta per irritatio nem an in vxore renouat.*
- 32 *Vouens religionem, & ingrediens inten- tione statim exeundi, an voto satisfac- ciat.*
- 33 *Nonius egrediens monasterium intra annum*

num probacionis, an restituet alimenta monasterio.

34 *Vouens religionem, & non ingrediens, an possit cogi per monasterium.*

35 *Votum solemnne an magis obliget, quàm simplex.*

36 *Votum solemnne dupliciter solemnizatur.*

37 *Votum solemnne an dirimat matrimonium precedens.*

38 *Ad votum solemnne quatuor necessaria.*

39 *Votum solemnne non potest dici de futuro.*

40 *Votum an ex sola promissione obedientia solemnizetur.*

41 *Voti solemnis adinventionis ratio duplex assignatur.*

42 *Professio tacita quando fit.*

43 *Habitus nouitiorum suspensio quando inducat tacitam professionem.*

44 *Et an tacite professus non facta expressa professione cogatur in genere ad professionem.*

45 *Votum filii, qui promisit se seruaturum in adulta aetate, an possit pater irritare.*

46 *Votum uxoris quale vir irritet.*

47 *Votum adimplere impeditius non peccat. & an debeat per alium adimplere, numero 53.*

48 *Votum quomodo irritetur.*

49 *Votum dandi calicem filio liberato, an sit licitum.*

50 *Votum non petendi dispensationem à Papa, non valet.*

51 *Votum an quis possit adimplere per alium.*

52 *Votum visitandi sepulchrum duplici respectu fieri potest.*

Impossibilis non liberat à voto, est tamen causa dispensationis.

54 *Vouens visitare sepulchrum, si mortuus est in itinere, an à voto liberetur. & quid si infirmetur.*

55 *Votum visitandi sepulchrum, quando dicitur factum in subsidium.*

56 *Votum non comedendi carnes, quando sine peccato frangi possit.*

De Voto. Cap. XII.

VRAETER ea, quæ in prima parte, lib. 2. cap. 21. cum sequentibus diximus de voto, duo restant explicanda. & Primum, verba ipsius definitionis, Secundum, quædam dubia pertinentia ad ipsam materiam, de qua agitur 27. q. 1. per totum, & 27. dist. per totum. & extr. eo. atque repetitur in 6. in illa dist. 27. Incipit Gratianus tractare continentiam clericorum, & prosequitur vsque ad 35. q. 1. vbi ponitur quando possit fieri matrimonium inter vouentes, sed priusquam votum ipsum quid sit, expli- cemus, hoc primum de nomine notandum est: significat enim ¶ vouere eam præcisè pollicitationem, quæ fit Deo, ad differentiam promissionis, sponsonis, & pollicitationis, quæ communia verba sunt, & fiunt vel Deo, vel hominibus. At verò, quia id, quod à Deo votis, hoc est oblati promissionibus depo- scimus, valde desideramus, inde vsu ve- nit, vt desiderium ipsum votū dicatur. Vnde voti composites dicitur, & pro voto succedere gaudemus, dum nostra assequimur desideria. Et vota facere idem est, quod optare, & precari. Hic autem non vsurpatur nomen in hoc posteriori, sed in priori significatu, vt vouere, sit vota emittere, & quod Latine dicitur, vota suscipere, hoc est aliquid Deo sanctè polliceri. Verum ¶ votum hoc, diuersa fortitur vocabula secundū diuersos status. Nam cum quis in origi- ne disponit aliquid boni facere, dicitur deliberatio, cap. qui bona, 17. q. 1. ibi, ex deliberatione: at si proponit in volunta- te id firmiter se facturum, dicitur propo- sitū c. neque viduas, 27. q. 1. ibi, propo- sito. Sed si accedit promissio, dicitur proprie votum, & indissolubiliter tene- tur illud seruare, cap. qui post votum, de regul. in 6. Ita glossa in d. cap. neque, vel secundum Ioan. And. in cap. 2. extra, eo. in voto sunt tres partes, scilicet initium, confir-

confirmatio, & cōsummatio, vt hic per
 eum, qui remittit ad beatum Thomam
 2.2.q.87.ar.1. vbi dicit, quòd votum ha
 bet in se obligationem annexam, secus
 in promissione, quæ fit homini, quia re
 quiritur verborum expressio, vel consen
 sus. Sed quo ad Deū sufficeret solus ani
 mus deliberatus, & sic illud, quod dicitur
 in d.c.2. quòd sicut propositum non
 obligat hominem, l. si repetendi, C. de
 cond. ob causam, ¶ ita nec obligat Deo,
 debet intelligi, quando statur in solis fi
 nibus cogitationis, quia primi motus
 non sunt in potestate hominis, l. cogita
 tionis penā, ff. de penis. Secus si firmavit
 in mente Deo aliquid facere, tunc enim
 quo ad Deum, qui interrogat cor, & nō
 manum, 1.4.q.5. c. si quid inuenisti, effi
 caciō obligatur. Et sic tria sunt consi
 deranda: Primo initium, & secundum
 Host. in d.c.2. ex hoc non obligatur ho
 mo, aliās pauci essent, qui nō essent obli
 gati. Secundo confirmatio, quando con
 firmat in mente, & tunc iste est obliga
 tus Deo, ita loquitur c. qui bona, 17. q. 1.
 Non autem obligatur ecclesiæ: quia ec
 clesiæ de hoc non iudicat. c. 1. vt Eccles.
 benef. Tertio est consummatio, quæ fit
 per verborum expressionem, & tunc ec
 clesiæ potest ipsum compellere, c. licet, ex
 tra eo. Quæ verò sint consideranda, vt
 votum propriè dicatur, & ut quis vere
 emitat votum, dic, q̄ tria ex parte vo
 uentis, rationis deliberatio, propositum
 voluntatis, & promissio, in qua demum
 voti ratio perficitur, vt nos diximus in
 prima par. lib. 2. c. 21. nu. 2. Quod quidē
 votum sic definiti potest post multifa
 riam Doctorum definitionem. Votum
 est promissio deliberatę voluntatis Deo
 de his, quæ Dei sunt, facta propter bo
 num finē. Diximus, est promissio: quia
 ad constituendum votum non sufficit
 solum propositum etiam precedente de
 liberatione, nisi sequatur promissio sal
 tem corde facta. ita D. Th. 2.2. q. 88. ar. 1.
 Nam licet promissio homini fieri non
 possit nisi per verba, aut alia signa exte
 riora, tamē Deo fieri potest solo corde,

Ipse enim respicit cor, & non manū, d.
 c. si quid inuenisti: licet quo ad eccle
 siam multum operetur, quòd quis expri
 mat votū, quia tunc semper potest cogi
 ad illud perficiendum. Ita gl. in sum. 17.
 q. 1. Arch. in d. c. qui bona, & in c. pro
 clius, circa finem, 20. q. 3. Diximus.
 Deliberatę voluntatis, ad differentiam
 votorum, quæ sunt ex surreptione, in
 quibus non inuenitur plena ratio voti.
 Per hoc, quod dicitur Deo facta, vbi in
 telligitur: vel Diuis, separatur à promissio
 ne, quæ fit hominibus, constituiturq̄;
 in religionis genere. Adiectum est autē
 de his, quæ Dei sunt; ad explicandum
 materiam consiliorum, quæ propria est,
 at peculiari voti, licet extēdatur ad præ
 ceptum; propter bonum finem dicitur,
 ad excludendum vota facta propter fi
 nem malum, quæ licet sint de re bona,
 nō tamen proprie loquendo sunt vota.
 Sed modo ex ipsa definitione multa de
 ducamus; & Primum colligo ¶ definitio
 nis perfectionem, quæ constat ex gene
 re, & differentijs, genus enim est prom
 issio ex deliberatione, & proposito p
 ficiens. Per hoc autem, quod dicitur
 Deo facta, datur differentia à promissio
 ne, quæ fit hominibus. Sic dum dicitur,
 de his, quæ Dei sunt, explicatur propria
 materia voti, quæ est consiliorum, ad
 differentiam votorum, quæ sunt præ
 ceptorum, quæ non sunt propriè peculia
 ris illorum materia. Secundum colligo,
 q̄ ¶ sola promissio non valet, nisi præ
 ceptat deliberatio cū proposito, tex. est in
 c. litteraturam, de voto, qui simpliciter
 dicit, q̄ si aliquis animo proposuisset,
 q̄ religionem esset ingressurus, nihilominus
 non obligatur: quia iura faciētia
 mentionem de proposito, intelliguntur
 de proposito cum deliberatione, & ani
 mo se obligandi. Igitur promissio non
 constituit votum, nisi cum proposito le
 quatur deliberatio. Sic etiam ¶ delibera
 tio omnibus necessaria est, quæ indif
 feros hominum calores potest resignare,
 2. q. 6. ca. anteriorum. Et deliberatio tē
 p̄ hominem retrahit, & facit videre bo
 num,

num, quod ante malum apparebat, 11. q. 3. cap. illa, & cap. cum apud. Et laudabilis est cautela deliberationis, cum qua totum ratio regit, & furor sibi nihil vēdicat, d. cap. illa, & seq. Hinc sententiæ sunt cum deliberatione proferendæ, Clemen. pastoralis, §. verum, de re iudic. in extrauag. Ioan. XXI. execrabilis, §. nos itaque, 11. q. 3. c. cum apud, & c. sequen. Et consilia non sunt præcipitanda, & opera à tempore enim indigemus ad deliberandum, vt maturius agamus, dist. 50. cap. ponderet circa principium. Sic ecclesiæ negotia maxima cum deliberatione sunt explenda, 45. dist. cap. licet. Sic concilia cum deliberatione magna fieri debent: Hinc dicuntur esse maioris authoritatis, quam Decretales epistolæ, dist. 20. cap. de quibus, arg. tex. in cap. prudentiam, §. illa, de offic. deleg. Sic intra decem dierum spatium appellatione facta vtrum quiescendum sit ab ea, est deliberandum, 2. q. 6. cap. anteriorum. Sic pro conuitio non est habendum, quod fit sine deliberatione, 2. q. 3. cap. si quis iratus. Et princeps, qui omni lege solutus est, l. princeps, ff. de legib. deliberatione vti debet in agibilibus, c. deliberatione, de offic. deleg. in 6. Dubium enim non est, omnia, quæ cōsilio recto geruntur, iure, meritoque, effectu, & firmitate niti, C. de repu. l. 3. Et veritas sæpius examinata citius splendescit in lucem. Postremò in tantum quidam moram deliberationis extendunt, quod bonum, quod consequi intendebant perdunt, 17. quaest. 1. Cap. qui bona. Vnde qui ex deliberatione ad meliora non proficiunt, etiam ab eis bonis, quæ habere videntur, cadunt, d. c. qui bona. Tertium ad votum requiritur plenitudo deliberationis, plenitudo enim deliberationis † bifariam considerari potest. Vno modo, vt opponitur subreptioni, scilicet subitanea, ubi nulla est ratio culpæ, vel meriti, & talis deliberatio necessaria est ad votum. Alio modo plena deliberatio, quæ sufficiens est ad votum, in eo consistit, quod ho-

mo cognoscat quid faciat, quæ alio modo vocatur semiplena: Hinc fit, quod si quis ira percitus, aut calore, seu mortis metu, quæ rationis iudicium tollent, votum emitteret, non obligaretur. Vbi tamen illa rationis lux perlat, quæ face re potest aut meritum, aut mortale crimen, votum obligat. Nam si talis promissio facta homini obligaret, quando eo iudicio pecuniam pollicetur, aut vxorem ei sponderet: ergo obligat etiam re spectu Dei: Non enim remissior est Deus in exigendis promissis, quam homo. Rursum deliberatio hæc, cognoscendo quid facias, sufficiens est ad meritum, & ad mortalem culpam, ergo ad voti obligationem, quod quidè sub mortali reatu obligat, c. licet, extra de voto. Definita est expressè hæc conclusio in c. venientis, ti. nostro. Vbi Alex. III. dum cōmutat † votum in puerili ætate factum, quædam facilitate sine plena deliberatione emissum, colligitur efficax iter obligare, & sic votum potius procedes ex quadam facilitate animi, quam discretionis iudicio, non impedit obligationem Deo querendam, ita Panor. in d. c. veniens, qui dicit. Ad hoc tenebis semper menti istum tex. quia nescio alibi ita clarum. Erratio est: nam ut aliquis iracundia accensus, aut repentino motu, dummodo sit rōnis cōpos, pōt votum frangere, & mortaliter peccare, ita & eadem passione dominantem, potest votum emittere, & per votum Deo obligari: Neque enim maior libertas ad aliquid promittendum, quam ad seruandum promissum desideratur, facit glo. in c. 1. de delict. puero. & 17. q. 4. c. sunt opes. Vbi illi, qui tumultuario mentis impulsu, nō iudicio opes ecclesiæ contulerunt, de voti leuitate taxantur, & nihilominus tanquā sacrilegi habentur, si eas reuocant. Et ex his decidi possunt multæ quæstiones, scilicet, quid de votis † mulierum, quæ faciunt in partu, vel in infirmitatibus, vel angustijs suis, vel suorum. Aut etiam viri, quæ faciunt moti ex aliqua angustia, nūquid ea seruare teneantur? quia si habuerunt

buerant intentionem obligadi se Deo, cogitantes de causa, quae mouebat eos ad mouendum, scilicet infirmitate, aut periculo, & de fine, i. de euasione periculi, propter quod euitandum uouerant, tenenda sunt, licet ex tribulatione emissa sint, iuxta illud Ps. Redda tibi vota mea quae distinxerunt labia mea, & locutum est os meum in tribulatione mea. arg. 17. q. 4. c. sunt opes: Nec enim fiunt haec uota sine deliberatione, ex quo uocantes sunt in sana mente. Idem credo de iuramentis, quae non uergunt in deteriorem exitum. A. Henf. lib. 1. de uoto, artic. 2. Quamobrem fallax redditur Angeli Regula in uerbo Votum, qui dicit, quod ad perpendendum an subitum uotum fuerit ualidum, uidendum est nepe, si transacta angustia periculi, eum, qui uouit, poenitet, uel est male contentus, quia tunc signum est uotum non tenere: nam parum ueritatis habere uideatur: quia etiam si diu deliberes, potest fieri, ut post facta taderet, ut inquit Sotus, de iust. & iure, lib. 7. q. 1. ar. Quartum, cum supposita natura uoti, sit promissio facta Deo, & promissio est rei, quam quis in alterius gratiam facere disponit, hinc fit, quod

11 de re si nulla illicita fieri licite potest uotum, quia tale uotum si fieret, comminatio potius esset, quam promissio: nam promissio est non nisi beneficii, ergo promittere Deo aliquem occidere, aut iurari, potius esset comminatio, quam promissio, quare tale uotum non esset obligatorium: quia Deus respuit obligationem oblatam sibi contra semetipsum. Vnde Isidorus, & habetur 22. q. 4. in malis promissis, rescinde fidem, in turpi uoto, muta decretum. Et in talibus magis placent Deo transgressores, quam oblectatores, etiam si interuenerit iuramentum, ut dicit Hosti in Sum. de iureiur.

12 nu. 2. Sed si obijcitur de Iepte, qui propter uotum filiam suam interfecit, Iudic. 11. & tamen in Heb. 11. numeratur inter eos, qui per fidem uicerunt regna. Respon. quod ipse in uouendo fuit incautus, & in reddendo uotum, impius,

sed de illa impietate eum poenituit, & ideo sanctis annumeratus fuit. Richar. 1111. dist. 38. q. 3. ca. 1. Nam cum primum uidit filiam suam, scidit uestimenta sua, & dixit. Heu me, filia, decepisti me, & c. aperui os meum ad Dominum, & aliud facere non potero: ubi aperte fatetur uouisse sine discretionem. Fuit quoque impius in reddendo: quia fecit contra praecceptum, Non occides. Pariter cum

13 quis expresse uoueret se non defendere, etiam si interficeretur, eo casu, quo posset se defendere, tale uotum tanquam

14 temerarium non obligaret. Nam ista est regula, quod quodocumque aliquid uouetur, uel promittitur, quo facto salus corporalis, uel spiritualis amittitur, uel peccatum mortale incurritur, non est seruandum uotum. Sic ut nec promissum pactum, nec iuramentum, nec praecceptum, nec consuetudo, nec lex, neque aliud simile uinculum, 22. q. 4. cap. fi. & c. inter cetera, de iureiur. cap. quanto. Et ratio est: quia cum talis promissio sit de re illicita, ideo non est facta in gratiam Dei, & per consequens non est obligatoria. Nec obstat dictum illud, quod si quis percusserit te in maxillam, praebere illi & alteram: quia intelligo in proprijs terminis, quod leuicam offensionem non tendentem ad occisionem, uel mutilationem debet quis cum patientia ferre, & alteram maxillam praebere. Nec obstat

15 quod dicitur, Mihi uindictam, & ego retribuam, quia illud est uerum, quod non debet fieri uindicta, quantumcumque sit offensus, sed se tueri, ac tuendo defendere uitam, auctoritas iam dicta non prohibet. Aliud est enim uindicta, & aliud

16 defensio, ut patet. Nec est illud Apostoli obstat. Non uos defendentes, & c. quia intelligitur, quando aliter quam se defendo euadere poterat. Et hoc est, quod subditur. Date locum irae: Vel secundo potest intelligi. Non uos defendentes a martyrio amore D. nostri Iesu Christi.

17 Quintum, scum uotum in gratia, honoreque Dei fieri debeat, non solum de se inuisa fieri non debet, quod esset ini-

quum, uerum neque de re, quæ illi non
 est accepta, quippe quod cū Deo in glo-
 riam non cedat, vanum est; Vt si quis
 uocat vngues die sabbathi non rescin-
 dere, aut iter die louis, aut Martis, non
 arripere, & hæc vota dicuntur de re in-
 differenti, de quibus in prima parte, li. 2.
 18 nu. 26. cap. 21. diximus. Sextum, † cum
 propria materia voti sit supererogatio-
 nis, infertur, q̄ opus præcepti, quatenus
 est necessitatis, non est materia voti, be-
 nê tamen quatenus est in nostra volun-
 tate. Materia enim voti est illa, quæ eius
 rōne fit debita, ergò quatenus opus est
 legis obligatione debitum, nõ cadit sub
 voto: quia non pendet ex nostra volun-
 tate vt sit debitum, sed ex legis necessi-
 tate. At verò quia præcepti necessitas non
 est simpliciter necessitas, sicut illa, quæ
 est mori, aut non volare, sed voluntariê
 illud adimplemus, aut transgredimur,
 hac ratione cadere potest sub voto, non
 quidê, vt ad id obligemur, ad quod non
 tenebamur, sed vt ad id, ad quod tene-
 bamur, gemina simus obligatione ad-
 stricti. Sed de his diximus supra in 1. p.
 c. 21. nu. 18. Septimum, nec in hæc de-
 19 finitione † includitur uotum, quod fit
 in baptisimo, quod quidem uotum Ma-
 gister sent. 4. dist. 38. appellat uotum cõ-
 mune, eo, quod omnes in baptisimo faci-
 unt, nam diabolo, & pompis eius re-
 nunciare promittunt, & tale fit de eis,
 quæ sunt necessaria ad salutem, de con-
 sect. dist. 4. cap. prima, 1. q. 1. cap. si quis,
 §. ecce. ibi enim diminutè inuenitur ra-
 tio voti, quia uotum propriè est quid vo-
 luntarium, & respectu principij, à quo
 procedit, & respectu eius quod uouetur:
 sed illa obligatio, quæ habet aliquid
 necessitatis, habet incompletè rationem
 voti, & huiusmodi est uotum commu-
 ne, quod est de his, ad quæ implèda om-
 nis homo tenetur, vt abrenunciare dia-
 bolo, & omnibus pompis eius, i. mortali-
 bus peccatis, tenere fidem catholicam,
 seruare Decalogum, & breuiter omnia
 illa, sine quibus non est salus. Hinc, cū
 huiusmodi uotum nõ sit propriè votū,

& non habeat completè rationem voti,
 20 fit, quòd † Christianus transgrediens
 Christianismi præcepta, nõ duplici, sed
 simplici peccato delinquit, quòd manife-
 stum signum est, illic nõs non obligati
 nisi simpliciter, nullo superaddito voto,
 quod ex verbis illie prolatis constat. Nã
 recipiès baptismum solum, profert hæc
 verba. Abrenuncium, & volo, & credo:
 quorum uerborum nullum promissionè,
 quæ est de essentia voti significat, quare
 per nullum istorum uerborum uotum
 propriè emittitur: Neque enim abrenū-
 ciare, est promittere, sed exspoliare se au-
 teacta uita, neque uelle esse Christianū,
 est promissionem emittere: & credere,
 ad solum fidei assensum refertur. Sotus
 lib. 7. de iustit. & iur. 1. ar. 3. Igitur cum
 non fit propriè uotum, fit, q̄ transgres-
 sio uoti communis non faciat speciale
 peccatum, sed tantum addat peccato spe-
 cialem deformitatem: magis enim pec-
 cat baptizatus eodem genere peccati,
 quã nõ baptizatus, ut patet ad Heb. 10.
 Quanto putatis deteriora supplicia me-
 reri, qui sanguinè testamenti pollutum,
 &c. Ita Archid. & Turrecrem. in d. cap.
 prima. Infertur etiam, quòd cum bap-
 tismus non fit propriè uotum, fit, q̄ paru-
 ulus, qui non habet vsum liberi arbi-
 trij, p̄t per alium obligari, ut per patri-
 nū, c. paruuli, c. cum pro paruulis, de cõ-
 sect. dist. 4. quòd fieri non possit, si esset
 propriè uotum, cū sit propriè de his, ad
 quæ non omnes tenentur, & per conse-
 quens de eo, quod est omnino voluntari-
 um, vt per Turrecr. in d. cap. prima,
 nu. 3. Quæ autem, cū uotum supereroga-
 tionis debeat esse de his, quæ Dei sunt,
 infertur, non esse obligatorium uotum
 emissum de bono supererogationis ad
 malum finem, uerum in d. cap. prima
 in 1. par. lib. 2. cap. 21. num. 22. Nonum,
 21 cum † de forma voti sit, q̄ fiat Deo, cap.
 magna, §. 1. de uoto, infertur, quòd pro-
 missio, quæ fit homini, non fit uotum,
 sed tantum, quæ fit Deo: quia cum ho-
 mo obligat se ad faciendum aliquid bo-
 num, nulli autem à Deo potest homo
 de

de iure obligare se totum; quia sibi soli competit potestas de iure super hominē totum. Et nullus potest recipere obligationem de iure, nisi cōueniat ei de iure potestas in illam rem, & ideo soli Deo potest fieri uotum, propriē loquendo de uoto; Rich. 4. d. 3. q. 2. ar. 1. An verò uotum, ¶ quod sit sanctis, vel prælati, ad religionem pertineat, quandoquidem religio habet solum Deū pro obiecto, ita ut possit esse materia uoti. Exemplū, Vouet quis Beatę Virgini, aut D. Petro, aut D. Iacobo peregrinationem, vel Religiosus ait præposito. Voueo Deo, ¶ ero tibi obediens. Vel promittit obediēciam Deo, & Beato Benedicto, aut Dominico, an huiusmodi vota facta sanctis, videantur facta Deo. Resp. sanctos bifariam considerari, vno modo, ut homines, aut Angelos, qui puræ sunt creaturæ, & isto modo dicit S. Th. q. promissio illis facta non est votū, nisi id ipsum quod sanctis promittimus, offerimus Deo. Itaque uotum, quod facimus Beatę Virgini, non est votū, nisi quia quod ipsi promittimus, offerimus Deo, nimirum, ei pollicentes quod hoc, vel illud facimus in honore Virginis. Secundo verò modo considerantur, ut Deus est in illis, non quomodo cunque per gratiam, ut in viatoribus, sed per gloriam; quasi in his, qui ratione status suam ipsius præsentem diuinitatem participat. Et sic vouere sanctis, est vouere Deo, qui est in ipsis. Sot. lib. 7. de iusti. & iure, q. 2. ar. 3. in fine. Decimum, uotum ut in superioribus patet, est promissio, quæ fit Deo, Deus autē, qui auctor est naturalium legum, nō vult aliena surripi, ut sibi tribuantur, quare neque elemosinas, quæ de rapina sunt, gratas habet, c. non est putanda, l. q. 1. Qui autem in aliena est potestate, non est sui iuris. Hinc fit, q. nullus per promissionem potest se firmiter obligare ad illud, q. est in alterius potestate. Sex autē sunt genera
 23 corū, qui non ¶ sunt omnimodo in potestate sua, sed alterius, & ideo nō habent liberam facultatem vouēdi, scilicet Re-

ligiosus, Episcopus, clericus secularis, seruus filiusfamilias, & vxor. De Religioso est tex. in cap. monacho, 10. q. 4. & loquitur D. Th. 2. 2. q. 88. ar. 8. & Pan. in cap. scripturæ, de voto, & nos infra, atque in prima parte, lib. 2. cap. 27. Sic Episcopus uotum, per quod inter eum, & suam ecclesiā vinculum dissoluatur; emitte prohibetur, extra, de renun. c. nisi cum pridem, in fine, nec etiā aliud; per quod Ecclesiæ suæ grauius præiudicetur, extra, de iureiur. cap. sicut nostris. Unde non potest uotum peregrinationis; per quod diu ab ecclesiā sua absentiā oporteret, emitte sine licentiā sui superioris, c. magnæ, extra, eod. Votum tamen abstinentiæ, & elemosinæ temperatē potest emitte, arg. 8. q. 1. cap. Clemens. de testam. c. relatum, 1. & breuiter emitte potest omne, & quodlibet uotum; per quod præbeat bonum exemplum, d. c. magnæ, §. 1. Clericus ¶ etiam peregrinationis uotum emitte, de cōsecr. dist. 5. cap. non oportet, nec aliud, per quod relinquere oporteat ecclesiā suam, arg. de renun. cap. admonet, excepto tamen uoto ingrediendi Religionē, sufficit enim tali casu licentiā petere,
 24 19. q. 2. c. duæ. Seruus ēt per ¶ uotum, per quod paratur præiudicium dominicæ potestati, nō obligatur, arg. tex. in c. relatum, de sent. excom. & in c. si seruus sciente, dist. 54. Hinc non potest ordinem suscipere, vel Religionem ingredi ignorante Domino, d. c. si seruus. Si autem esset tale uotum, quod non impediret seruitium Domini, puta dicere aliquas orationes, tunc potest seruus, ita concludunt Doct. & præcipuē Ananias, in d. cap. scripturæ, nu. 5. De filiofamilias pariter distinguendū est, prout nos diximus in prima parte lib. 2. c. 16. Sed
 26 an ¶ puer, vel puella quæ intrarūt in monasteriū infra annos pubertatis, possint reuocari per patrē, vel tutorem, quamuis steterint in monasterio per annum, & diem, dic quōd sic: nisi pater consenserit, vel ratum habuerit, 20. q. 2. c. 1. & 2.

de regul. cap. si quis autem: nisi monasterium sit tantum remotum, quod ad patrem, seu tutorem infra tantum tempus nequeat notitia peruenire; tunc enim maius tempus cōvenit indulgeri, vt 17. q. 2. cap. si quis incognitus. Tali itaque casu patria potestas tales vouentes excū fat à transgressione votorum: quia quod lege permittente fit, pœnam non mere tur, ff. de iudic. l. qui auctoritate, & 22. q. 1. cap. pueri. Nec pater peccet reuocādo, quia utitur iure suo, arg. ff. de iniur. l. iniuriarum actio. Sed hodie dicta que stio non potest procedere, eū secundum Concil. Trident. nemo valide profiteri possit, nisi expleat annos 16. Vxor etiam
27 sine ꝑ consentu viri vouere non potest, cap. manifestum, cap. noluit, 33. q. 5. vbi idem dicitur: quod de voto, quod de licentia viri emisit: quia semper in huiusmodi votis debet obedire viro, licet vir peccet, d. ca. noluit. Si verò vetaret votum, quod fuit emissum absque sua licentia, non peccaret, Innoc. in d. cap. scripturæ: Quod idem intelligūt quidam in viro, quod intellige, quādo emitteret uotum; per quod circa debitum reddēdum præ iudicare uxori: quia licet vir sit superior, quia caput, d. c. manifestum, tamen in tali casu non ad imparia iudicantur, 32. q. 1. c. si quis uxorem, 32. q. 5. c. præcepit Dominus, & c. Christiana Religio, & cap. hæc imago. Vnde, non posset vir emittere votum peregrinationis, & abstinentiæ: quia præiudicaret vxori quo ad debitum reddendū. Hinc dixit Bar. in quaestionibus, quod si vir peregrinationem vouit, & postea matrimonium contraxit, q. vxore contradicente adimplere non potest, cum vir, & vxor quo ad debitum reddendum, ad paria iudicentur, d. c. manifestum, §. in præmissis, 33. q. 5. Excipitur tamen votum peregrinationis vltimarum, quod uiri, vel mulieres, si sint potentes, facere possunt altero inuito, c. ex multa, §. in tanta, extra, eod. sed non vouens potest uentem sequi, si vult, cap. quod super, §. fin. cod. tuu. Excipitur etiam uotum

continentiæ, quod postquam de communi consensu auctoritate Diocesani factum fuerit, neuter potest reuocare, de conuers. coniug. cap. 1. & cap. penul. Vndecimum, cum votum sit promissio
28 facta Deo, hinc fit, quod quis ꝑ per aliū vouere non possit, sicut neque pœnitentiam accipere, vt de pœnit. dist. 1. c. que pœnitent. glossa in cap. presbyter, dist. 82. Quod intellige, quo ad effectum excisionis causarum peccatorum sequentium: quia ieiunium vnius, alterius caro nō domatur. Sed quo ad effectum solutionis debiti peccatorum precedentium, tunc potest alius in charitate existens ieiunare, satisfaciendo pro alio, licet sit potens, vt inquit D. Tho. sed non est permittendum, vt alius pro alio satisfaciatur, nisi defectus aliquis appareat in pœnitente, vel corporalis, per quem fit impotens ad sustinendum, vel spiritualis, per quem non fit promptus ad portandum pœnam, Arch. in c. pœnitentia, de pœnit. dist. 3. Potest tamē quis iurare pro alio, cap. tibi Domino, dist. 63. & matrimonium contrahere, cap. procurator, de procur. lib. 6. qui debet ad hoc habere speciale mandatum, Arch. in d. cap. tibi Domino, nu. 3. & in cap. nec illud, 302. q. vlt. & de his omnibus vide gloss. in ca. sciendum, 27. q. 1. Item potest quis orare, ieiunare, facere elemosinas, & celebrare pro exilientibus in purgatorio, 13. q. 2. in præsentis, & cap. pro obeuntibus, & c. animæ detinctorum, & cap. tempus, & cap. non est, de pœnit. dist. 1. cap. 1. Duodecimum, colligo ex omnibus
29 supradictis, ꝑ variis esse species votorum. Nam aliud est tacitum, aliud expressum, vt supra, nu. 4. aliud deliberatum, & aliud subreptitium, ibi, num. 4. Item aliud voluntarium, aliud necessarium, seu commune, vt nu. 19. Rursus licitum, & illicitum, atque indifferens, ut nu. 11. & 17. Et hæc quoad primum. Sed modo deueniamus ad aliquas decisiones, quarum hæc fit prima. Monachus ꝑ sine licentia Abbatis sui votum
30 emittere non debet, cap. monacho, 20.

q. 4. Et ratio est: quia renunciauit voluntati propriæ, 12. q. 1. cap. non dicatis, & suam voluntatem in alium contulit, verum si votum esset de rebus Monacholicis, vt si vouerit dicere vnū Psalmeterium, vel aliquam aliam orationem, vbi nihil mali potest contingere, tale votum tenetur seruari, secundum Inn. & Host. in d. c. scripturæ. Archid. in c. admonere, nu. 4. 33. q. 2. Henr. Boich in d. cap. scripturæ, num. 3. & ita intelligi potest text. in d. c. Monacho, in verbo frangendum, ex quo textu habetur, q. Monacho non licet votum emittere, quod si voueret, frangendum erit: vbi nota, quod si erat frangendum, ergo tenuit: quia id, quod nullum est, frangi non potest. Ad hoc de despon. impub. cap. ad dissoluendum, extra, de recrip. cap. fin. Sed non est seruandum citra auctoritatem superioris, vt dicit Archid. in d. cap. Monacho. Verum si observatio voti posset præbere materiam vagandi, vel scandalizandi fratres, vel minuendi debitum obsequium, tunc tale votum nullum profus est, d. c. Monacho, in verbo, frangendum. Quod quidem verbū potest exponi de factis, sicut patet aliis, extra, de rebus eccles. non alien. cap. si quis presbyterorum, dist. 27. c. presbyteris. Exemplum, si quis emisent votum peregrinationis, vel abstinentiæ, cuius observatio in primo casu occasio vagandi esset, 20. q. 3. c. 2. & 3. & in secundo scandalum, cum debeat se fratribus assimilare, arg. 41. dist. cap. quilibet, & cap. fin. At si votum vouerit ingrediendi arctiorem Religionem, tunc tale votum validum est licentia petita, licet non ob tenta, cap. licet, de Regul. Quod si vouerit antequam monasterium ingrederetur, tunc etiam sine licentia Abbatis ipsum exequi non debet, arg. 33. q. 5. cap. noluit, cum omnia temporalia bona videatur mutasse in Religionis obseruationem, glo. in cap. admonere, 33. q. 2. per text. in cap. scripturæ, de uoto. Si tamen talis primo votum temporale adimpleret, & postea ad Religio-

nem migraret, tutius videretur: quia tunc vtrumque adimpleret, arg. extra, eod. cap. per tuas, & melius in cap. commissum, de spons.

31. Secunda. Licet voti obligatio semel extincta per irritationem prælati, nunquam reuiuifcat, ita vt votum prælato mortuo sit adimplendum, vt nos diximus lib. 2. in prima par. c. 27. nu. 5. tamē secus est de vxore, quæ ad præceptum viri frangit votum abstinentiæ, scilicet, q. eo mortuo facta vidua tenetur exequi votum suum. Et idē dico de penitente infirmo, quoddā recuperata sanitate, tenetur exequi penitentiam, 26. q. 6. c. si quis de corpore, & q. 7. cap. 1. per regulam illam. Quod si quid debet fieri, & impeditur ne fiat, remoto impedimento faciendum est, arg. 7. q. 1. c. eos. & 33. q. 2. c. antiqui. Facit ad hoc 8. dist. c. quæ contra, vbi Archid. in verb. instaurandum, ponit quæstionem. Quod si quis iurauit id, quod sine peccato potest seruire, vult tamen contrauenire, & agere penitentiam de periurio, dubitatur, vtrum possit? & dicit quod non: quia semper tenetur illud adimplere si potest sine peccato: et si tempus adimplendi præterijt. Sic filius tenetur adimplere votum, postquam effectus est sui iuris, etiam si votum emisisset tempore, quo habebat patrem. Ita lo. de Anan. in d. c. scripturæ.

Tertia. Vouens ingredi religionem, licet si cū causa exierit, post ingressum voto satisfecerit, & non peccauerit, ut nos diximus in prima parte, lib. 2. c. 24. nu. 4. Tamen si post votum tale penitens de voto, intraret ea intentione, vt statim exiret, non videtur satisfacere voto suo: quia ipse in vouendo hoc non intēdebat, & habebat ex malignitate propositum malignandi. Et in his, quæ Dominus offeruntur, Deus magis pensat intentionem, quam factum: quare tenetur saltem expetiri an sibi expediat in Religionem manere, non autem tenetur ad perpetuo manendum, secundū D. Thomam, quem sequitur Archid. in cap. scimus, nume. 3. 12. q. 1. concordat glossa

- in cap. quod Dei timorem, de statu monach. & ibi Innoc. Turrecrēm. 20. q. 1.
- 33 in summa, nu. 6. An vero ꝑ nouitius egressiendi monasterium intra annū probationis debeat restituere alimenta monasterio? Dic q̄ non: quia fructus sunt ad hoc deputati, vt sustententur, c. 1. §. sane, de statu regul. in 6. vbi Gemin. qui tamen dicit, q̄ necessario ille tex. hoc nō probat, quia loquitur de professis.
- 34 Quarta. Aliquis ꝑ promissit intrare aliquod monasterium, licet tale votum simplex sit, & de futuro, tamen monasterium potest agere cōtra talem, vt votum adimpleat; etiam si in genere uouerit hoc, scilicet aliquam Religionem ingredi, & non dixit quam: nihilominus ecclesiā potest ipsum compellere, ut intret vnam de approbatis, & hoc, quando sibi fuerit facta fides in iudicio, quia de occultis iudicare non habet, cap. erubescant, dist. 3. 2. cap. consuluit, 2. q. 4. nisi in foro pœnitentia, extr. de voto, cap. per tuas, & de pœnit. & remis. cap. omnius, secundum Host. qui ita not. extr. de cens. c. ex parte. Quæ Decretalis etiam facit expressè pro eo quod dictum est, quod licet nulli specialiter sit facta promissio, siue votum, tamē uouens obligatur, ita ut Monasterium possit agere cōtra uouentem, vt intret Monasterium, Innoc. in d. cap. ex parte.
- 35 Quinta, ꝑ licet de natura voti non sit, quod solemniter uouens magis obligetur, quàm uouens simpliciter, cap. rursus, qui clericis vel uouent. tamen illud intelligitur quo ad genus peccati: quia uterque peccat mortaliter, tam transgrediens votum simplex, quàm solenne, d. cap. rursus. Vbi dicit text. quod simplex votum apud Deum nō minus obligat, quàm solenne, dicit glossa. 1. id est non minori tempore, quia vtrumque in perpetuum obligat. Et utriusque fractio est mortale peccatum. Sed non quantum ad grauitatem, nec quantum ad impedi-
- 36 mentum matrimonij. Vnde ꝑ votum solenne, quod duobus modis tantum solemnizatur, scilicet per susceptionem sa-

cri ordinis, & per professionem ad certā regulam more debito, videlicet in manu illius, qui potest recipere hanc professionem, cap. 1. de voto, in 6. si p̄cedit matrimonium, impedit, & dirimit matrimonium sequens, & c. 1. & 2. qui cle. vel uouent. & de cler. coniug. cap. sanè sacerdotēs, & d. cap. 1. At votum simplex impedit ne matrimonium contrahatur, contractum tamen nō dirimit. Hoc est, post votum simplex non debet contrahi matrimonium, si tamen de facto contractum sit, tenet, nec illud dirimitur: quia simplex votum soluitur superueniente matrimonio, 27. dist. c. si vir. 27. dist. 1. c. nuptiarum, cap. meminimus, qui cle. vel uouent. cum similibus. & cap. consuluit. An verò talis cōtrahens possit debitum non solum reddere, sed etiam exigere, diximus, quòd sic, in prima parte, lib. 2. cap. 24. num. 20. Ratio autem, quare matrimonium post votum solenne sit nullum, nō autem post uotum simplex, est, quia ille, qui facit votum solenne, contrahit matrimonij spirituale cum Deo, quod est multo dignius, quàm carnale matrimonium. Ait enim Apost. ad Corinth. 11. Respondi enim vos vni uiro &c. sed matrimonium carnale impedit matrimonij aliud cōtrahi, & illud post contractum dirimit, ergo & votum solenne, cum per votum dederit potestatem alteri super seipsum ad continentie promissæ obseruationem: qui autem dedit rem alicui ad aliquem vsum, non potest eandem rem dare alteri ad vsum cō-

37 trarium. Si autem queritur, an ꝑ votum solenne dirimat matrimonium p̄cedens? tunc respondeo, quod dirimit, si non est carnale matrimonium consummatum, cap. verum, cap. ex publico, de conuer. coniug. cap. 1. cap. quidam, cap. cum sis, cap. vxoratus. ita quod coniunx consummato matrimonio non pōt religionem ingredi, siue matrimonium fuerit consummatū carnali copula violēta; vt quia sponsa violēter fuerit cognita à vi-

ro sponſo, ſiue non: Nam poſt talem cog-
 gnitionem uiolentam, ſi ſponſa fuiſſet
 monaſteriu in greſſa, reddenda eſſet ma-
 rito, qui iure ſuo uſus eſt, arg. extra, de
 elect. c. cum Eccleſia Ulterana, in fine,
 quia ex quo cognoſcitur, præſumitur cõ-
 ſentire, cap. in ſuper, qui mat. accuſ. poſ.
 & hoc intellige de ſponſa de præſenti.
 ita Hoſt. in ſumma, de conuerſ. coniu. §.
 & utrum, verſ. quid ſi uirgo. Quam opi-
 nionem uidetur approbare Archidia. in
 ſum. 33. q. 1. c. u. gloſſa ſua vltima. Si verò
 copula uiolenta interuenit poſt ingreſ-
 ſum Religionis, uerbi gratia, ſi ſponſus
 uiolenter rapuit ſpõſam de præſenti in-
 greſſam monaſterium, & profiteri uolẽ-
 tem, quam oppreſſit, quæ poſtea profite-
 tur, tunc ſi ſponſus ipſam repetet, non
 poteſt illam repeterè: quia quæ contra-
 rius fiunt, debent utique pro infectis ha-
 beri, ff. qui ſatiſd. cogant. l. quoties. Cum
 ergo contra ius, & uitioſe oppreſſa fue-
 rit, quo ad facientem, habetur pro nõ fa-
 cto. Immo comprimens deliquit, & pœ-
 nam meretur: quia priuauit illam priui-
 legio uirginitatis, & per conſequens au-
 reolæ, & conſecrationis, vt not. 32. q. 5.
 c. reuera. & c. ille. Item deliquit, quia
 fuit amator ardentior in uxorem, 32. q.
 4. cap. origo. Item ſacrilegus, & excom-
 municatus opprimendo Religionem, licet
 non profeſſam, cap. religioſo, de ſent.
 excom. lib. 6. Item, quia ius ſibi dicit in
 re propria, contra illud 16. q. 6. cap. pla-
 uuit, C. de iudic. l. nullus, igitur cum de-
 liquerit, eſt propter ſui odium repellen-
 dus, aliàs daretur cauſa malignandi, con-
 tra illud, 10. q. 1. c. legi de diuor. c. quãto,
 in ſi. Henric. Boich. in c. vxoratus, nu. 4.
 vſque ad num. 7. de conuerſ. coniu.

38 Sexta. ¶ Ad ſolemnizationem voti ne-
 ceſſaria ſunt quatuor, ſine quibus non
 erit uotum huiuſmodi ſolemne, quam-
 uis publicè fiat coram omnibus. Primum,
 conſenſus de præſenti ad perpetuam cõ-
 tinentiam, uel ad Religionem. Secun-
 dum, notificatio ei uſdem perſonæ facta
 coram publica perſona. Tertium, tradu-
 ctio facta in manu publicæ perſonæ.

Quantum, approbatio, & receptio facta
 per illam publicam perſonam. Perſona
 uerò publica quo ad hoc dicitur Epico-
 pus, 27. q. 1. c. u. uiduitas, uel eius Vica-
 rius, qui ſupra hoc habet eius mandatu
 ſpeciale, uel generale. Item Abbas, uel
 Abbaſſiſſa, extra, qui cler. uel uouent. c.
 ueniens. Item quicumque alius prælatus
 alicuius Religionis, ad quem hoc ſpe-
 ciat ſecundum ſui ordinis ſtatuta, uel a-
 lius de mandato Abbatis, ut Monachus,
 extra de donat. c. inter dilectos, uide In-
 noc. extra, de Regul. ſuper c. porrectum.

39 Hinc nota, quòd non ꝑ poteſt dici uotu
 ſolemne, quando fit de futuro, per ea,
 quæ notantur in c. ruruſum, qui cler. uel
 uouent. de uoto in 6. c. 1. Vnde dicitur uo-
 tum ſolene, qñ eſt profeſſionis præſentis,
 aliàs cõſetur ſẽper ſimplex, licet certo re-
 ſpectu uotu ſolene dici poſſit illud, quod
 factum eſt publicè, præſentibus Notario
 & teſtibus, quamuis ſtrictè non: Vnde
 concludit Innoc. in cap. per tuas, de uo-
 to, quòd licet uotum ſolemne certo re-
 ſpectu impediret matrimonium contra-
 hendum, non tamen dirimeret contra-
 ctum: quia non eſt ſtrictè ſolemne. Eſt
 tamen aduertendum, qd licet cõiugium
 tollat uotum ſimplex, non tamen hoc fa-
 cit coniugium ſpirituale, quod eſt nota-
 bile, quãſi dicat Inno. quòd ſi contraxiſ-
 ſet matrimonium poſt hoc uotu, ualuit
 fer, de uoto in 6. cap. unico. Ex quo appa-
 ret, quòd matrimonium carnale plus o-
 peratur quàm ſpirituale. Sed an uotum

40 ex ꝑ ſola promiſſione obedientiæ ſolem-
 nizeretur: dic quòd non: ita tenent Inno.
 & Hoſt. in c. conſuluit, qui cler. uel uou.
 Paul. & Imo. in Clem. 1. de relig. dom.
 niſi promittatur obediẽtia monachalis:
 quia tunc uidetur uoluntati ſux ex toto
 renunciare, & in manibus ſuperioris ex
 toto committere, 12. q. 1. ca. non dicatis,
 ad hoc, quia ſeculares clerici promittunt
 obedientiam, & tamen nõ profitentur,
 de maior. & obed. c. 3. & 4. Item, quia
 obedientia promitti poteſt ſine alijs ſub-
 ſtantialibus regulæ, ut patet in fratribus
 militiæ beatę Virginis, qui licet promit-
 tant

tant obedientiam, ut iuntur matrimonio proprio, quorum regula approbata est per sedem Apostolicam, ita refert Guil. in dicta Clem.

- 41 Septima. † Etsi uotum simplex, sicut solenne equè obliget apud Deū, tamen duplex assignatur ratio apud Doctores ad inuentionis huius uoti solemnitas; prima est, publicæ honestatis iustitia: ualde enim inhonestum esset, si Monachus cōtraheret matrimonium relicto claustro. Et idem de eo, qui totaliter alligatus est ecclesiæ per ordinis sacri susceptionem, 84. dist. cap. cum in præsenso. & cap. seq. Quod uero uerū est, q̄ Monachus post uotum solenne per ingressum Religionis ipso facto si contrahere præsumpserit matrimonium, sententiam excommunicationis incurrit, per c. eos, qui, de consang. & affin. in Clem. Secunda est, quia per uotum solenne transiit uouens potestatem, & dominium sui corporis in alium, ut puta Abbatem, per professionem, ad hoc, 19. q. 3. cap. statui-mus, cum similibus, & per susceptionē sacri ordinis, ergo cum non sit dominus sui corporis: quia iam in alium translulit, non potest transferre in mulierem: Hinc fit, quòd uotum solenne præcedens matrimonium, facit uouentes omninò personas illegitimas ad contrahendum, & per consequens quod nullum sit matrimonium contractum post ipsum uotum, ut dicit Arch. & Franc. in c. 1. de uoto, in 6.

- Octaua. Votum etiam solemnizatur per tacitam professionem, factam alicui de Religionibus approbatis quantū ad matrimonium dirimendum, d. ca. quod uotum, de uoto, lib. 6. Quæ † quidem tacita professio tunc dicitur fieri, quando constat expressè, quod constitutus in ætate legitima hodie secundum Conc. Triden. ingrediens Religionem habuit deliberatum animum relinquendi seculum, & euidenter constat cum uitam uoluisse mutare, ut dicit text. in c. non solum, de regul. in 6. ubi etiam Archid. Hoc autem duobus modis constare po-

test. Primus est, per propriam confessionem ipsius ingressi, ut dicit Inn. in c. consulti sumus, de regul. ubi in terminis de cid istam questionem, dicens, † quòd susceptio habitus nouitiorum cum proposito relinquendi seculum, inducit tacitam professionem, & solemnizat uotum, & impedit matrimonium contrahendum, & dirimit iam contractum; constat etiam dicit ipse, quia quando intrauit, sic protestatus est, scilicet, quòd uult seculum relinquere, & mutare uitam & habitum, & abdicat à se proprietatem bonorum suorum, & familia. Idē tenet Do. Anton. in d. cap. consulti, & in c. statutum, in si. eod. tit. de regu. Unde narrat de quodam suo socio, qui ingressus fuit Ordinem Montis Oliueti, & dum respiceret retro Bononiam, dixit. Stes cum Deo munde, amodò tecū nullum uolo habere participium, dicit enim per illa uerba Dom. Ant. quòd ille socius suus, qui uocabatur Fr. Nicola, fuit professus tacitè. De multis etiam modis faciendi professionem tacitam agitur per Zabar. in cons. 21. qui ponit sex modos. Sed an nouitius ordinari se per mittens ad minores intra annum probationis, intendat per hoc profiteri? Dic q̄ non. ita incidenter no. Ioan. Andr. & post eum Gemin. in c. Abbates, nu. 9. de priuil. in 6.

- 44 Nona. † Suscipientes habitum Religionis eo animo, ut ad seculum non redeāt, nulla facta ibi professione, tunc ad mitiorem Religionem cogendi sunt trāsire, si austeritatem religionis, ad quam migrasse noscuntur, seruare noluerint, ita determinat glossa, in cap. super eo, de regul. Et sic patet, quòd tacitè professus obligatur religioni in genere, licet non in specie; & alia glossa super uerbo, uotum, dicit, ex quo renunciauerunt seculo generaliter, nò dum facta professione alicuius religionis, cogendi sunt remanere, vel ibi, vel ad mitiorem transire, si sponte uoluerint. Hoc idem probat text. in c. consulti sumus, de reg. ubi dicitur, quòd si is qui conuertitur, proposuerit

absolutè vitam mutare, vt sub habitu Regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur, subdit text. in responsione, quòd debet ut regulariter viuat, ad laxiorem saltem regulam pertrāsire. Hoc idem probat text. in cap. statuimus, cod. tit. cum dicit, quòd nouitij in probatione positi ad priorem statum redire possunt inira annum, nisi euidenter appareat, quòd tales absolutè voluerint vitam mutare, & in religione perpetuo Domino seruire; Fit etiam tacita professio alio modo, prout nos diximus in prima parte lib. 3. c. 5. num. 26.

- 45 Decima. † Filius adhuc impubes, uotum emisit se seruaturum continētiam, vel ingressurum Religionem, cum uenerit ad ætatem legitimam, vel cum pater eius obierit, pater habita uotitia voti, illud reuocauit, quæritur, nunquid pater possit illud irritare cōtradicens. Resp. Hugo, quòd sic: vnde irritato uoto, non tenebitur illud filius seruare: nisi iterum uoueat, vel iuret: quia obligatio semel extincta non reuiuiscit. Nec pater, vel tutor peccat in reuocando: quia hoc sibi conceditur iure, & à Deo. Innoc. in c. scripturæ, de uoto, qui etiam dicit, quòd si impubes doli capax fecerit uotum abstinentiæ vel peregrinationis, vel aliud, debet complere, postquam paternam exiuerit potestatem, quia potuit se obligare Deo, sicut & diabolo, c. 1. de delict. puer. Cum huiusmodi tamen est facile dispensandum, cum sint inexerti, cap. uenientis, extra, de uoto. An uerò pater consentire dicatur uoto emisso per filium, si scit, & non contradicit? dic, quòd sic: dicitur enim consentire tacitè, cap. 1. 3. q. 3.

- 46 Vndecima. Quamuis vir possit irritare uotum vxoris ante matrimoniū emisum, tamen si ante matrimonium contractum obligauit se † mulier alicui homini, non possit post contractum matrimonium uir eius deobligari ab illa obligatione. Idem credit Rod. si post contractum matrimonium iurata alicuius alicui, quod ipsa possit contradicere vi

rofacere: quia vir non possit tale iuramentum irritare, not. in d. cap. mansuetum. Et in summa, vir, illa sola uotaxoris potest reuocare, quæ ipsa sine scandalo uiri implere non potest, ut de ieiunando, ad maturitatis surgēdo, & in camisia de nocte iacendo, alia autem non potest reuocare, nec vxor tenetur eius reuocationi obedire, vt si uoueret quòd aliquid de proprio daret, si paraphernalia haberet, uel si uoueret aliquot Pater noster, vel Psalmos singulis diebus dicere. ita lo. Anan. in d. c. scripturæ, nu. 10.

- 47 Duodecima. Votum adimplere impeditus, † non peccat, d. cap. noluit. Nec etiā peccat ille, qui uetat, ut maritus vxori, vel pater filiz, vel Dominus seruo, Abbas religioso: quia qui utitur iure suo, nemini facit iniuriam, l. iniuriarū, ff. de iniur. cap. cum ecclesia Vultarana, de elect. Ius ergo dat sibi potestatem, ut possit inhibere, ergò non peccat prohibendo: Sicut nec illi peccant, qui propter potestatem non obseruant: quia faciunt lege permittente, l. Gracchus, C. de adult. c. noluit, 3. q. 5.

- 48 Tertiadecima. Votum † irritatur non solum superioris autoritate, sed etiam ex defectu conditionis generalis, vel specialis in uoto appositæ, vel subintellectæ. Exēplij: de generali, vt uoueo ire ad S. Iacobū si uiuero. Vel si potero, aut si Deo placuerit, faciam hoc, vel aliud: hæ sunt conditiones generales, quæ in quolibet actu intelliguntur, 16. q. 1. c. in parochia, c. non est, de uoto, 2. q. 2. c. Beatus Paulus, & de multis huiusmodi conditionibus habetur per tex. in cap. quemadmodum, de iureiur. Item si sit conditio specialis. Vt si filius meus liberabitur, offero pallium tali ecclesiz, ibo ad S. Iacobū; Hæ sunt speciales, quæ non subintelliguntur, nisi exprimantur, ff. de uerb. oblig. l. ubi autem, & l. si repetendi, C. de condit. ob. caus. vnde dicit glossa, quòd ex defectu harum conditionum mutatur uotum: quia non arctatur quis ad uotum adimplendum, nisi tales conditiones extiterint, idèd si filius non liberabitur, non

non tenetur adimplere, 32. q. 2. cap. fin. & de rellit. spol. cap. olim, de condit. appofit. c. uerum.

49. **Quartadecima.** Qui † ita nouit, fi filius meus liberabitur, dabo ecclefie calicem, filio liberato, potest Reâtor ecclefie agere, ad petendum calicem, quem offerendum uouet, cum tale uotum computetur inter uota licita, arg. tex. in cap. ex parte, de cenfibus, & de feru. non ord. ca. eo libentius. Et ita communis est fententia Theologorum, licet honestius fit, fecundum Inno. ut liberaliter Deo offeratur calix, & poftea pro fanitate, uel quouis alio modo precibus supplicetur, 1. q. 1. cap. iudices, & q. 2. cap. quam pio. Et non obftat, quod dicit Inno. quod tale uotum fit ab initio illicitum, cum uouens intendat à Deo aliquo facto emere fanitatem, quod fimoniacum est, 1. q. 1. cap. qui itudet. Nam respondetur: quod fecundum hoc inter Deum, & hominẽ nulla pãctio intercedit, fine qua expreffa non intercedit fimonia, 1. q. 2. c. quam pio. Et fi de mentali agatur, uix est homo, qui pro Deo aliquid faciat, quin ab eo speret habere aliquam remunerationem, præterquam quod ipfe Deus promittit fecundum opera fe facturum, extra, de fum. Trinit. c. 1. §. vl. Tum etiam, quia cum Deo non committitur fimonia, ita not. 82. dift. c. ptesbyter, in fine glosfæ. Et hanc opinionem tenet Archim. c. fcimus, 12. q. 1.

50. **Quintadecima.** Votum † non petendi difpenfationem à Summo Pontifice non ualet, ita Rich. in 4. Sent. dift. 18. Fe lin. conf. 26. nu. 10. Felian. c. conftitutus, nu. 9. & nu. 18. de reſcript. & ratio est: quia uotum de non petendo illud, quod est utile animæ illius qui uouit, non est obligatorium, fed quandoque est utile animæ uouentis, & difpenſetur fecũ in uoto, quia quãdoque est ei nimis graue ad obferuandum, ita & probabiliter timet transgreffionis periculum, ergo uotũ de nunquam petendo difpenſationẽ Papæ in aliquo uoto non est uniuerſaliter obligatorium. In caſu tamen, in quo

utilius eſſet animæ uouentis difpenſatio nẽ non petere, quã petere, obligatus eſſet ad non petendum, quia fi quis uoueret aliquid, quod in uno caſu poteſt eſſe utile ad ſalutem, & in aliquo caſu inutile, uotum tenetur ſeruare in eo caſu, in quo eſt utile ad ſalutem, & nõ in illo, in quo eſt ad ſalutem inutile: niſi uouens intenderit & in nullo caſu obligetur, ſi non in omni obligatur. Ita Aitenſ. libro 1. tit. 20. art. 11. q. 2. Eſt etiam in ualidum tale uotum non petendi difpenſationem, quia eſt in præiudicium Papæ. plerumque, enim expedit & difpenſet propter aliquod utile uel honorificum ecclefie. Fel. qui ſup. num. 9. Et ſemper intelligitur excepta autoritas Papæ, d. c. conſtitutus. In caſu tamen, quod uotum eſt ualidum, in difpenſatione non ſolum debet fieri mentio de uoto, ſed etiam & uouerit difpenſationem non petere. Immo & tertio ſi uoluiffet etiam & ſi eam peteret, & obtineret, non uteretur ea, debet hoc exprimere, aliàs impetratio eſſet ſubreptitia Fel. qui ſupra, nu. 14.

51. **Sextadecima.** Qui † uouet uifiſtare ſepulchrum, ipſo adimplere ualente, tenetur per ſeipſum, & non per alium, exceptum ſuum uotum, cap. magnæ, §. 1. uerſi cum uox clamat prophetica, de uoto u. Quod intellige, ſiue uotum ſit perſonale, ut qui uouit illud uifiſtare cauſa deuotionis, ſiue ſit reale, ut quia uouit ire propter ſubſidium; quia in utroque caſu tenetur adimplere per ſe, licet admitti poſſit compenſatio, d. c. magnæ.

52. **Decimaſeptima.** † Votum quis emiſit uifiſtare ſepulchrum, quod quidem duplici reſpectu uifiſtari poteſt, uno modo cauſa deuotionis, & ut uideat illam terram, & alio modo cauſa dandi ſubſidiũ. Primo caſu eſt deobligatus à uoto, ſi impeditus eſſet iuſto & perpetuo impedimento, ita ut nullo modo poſſit adimplere, per ſe, cum in omni uoto perſonali ſubintelligatur cõditio illa, ſi potero. Et hoc eſt uerum ſecundum Hoſtien. quando impedimẽtum poſt uotum ſuperueniret:

niret: Nam si tempore, quo votum emittitur, impeditus erat, videtur votum ut redimat, aliis ceteri debet irrisorium, arg. d. cap. magna, & cap. quod super his, §. rursum, & sic nota, quod impossibilitas non liberat, est tamen causa commutationis, text. in d. capit. quod super his. Idem si moritur, liberatus est à voto: quia dictum votum extinguitur cum persona, & ideo hæres non tenetur adimplere, sed si temporali impedimento esset detentus, tunc taliter impedito datur dilatio, d. cap. quod super his, §. vnde credimus, quod etiam exemplificari potest in illo, qui uouit quoddam eras sumere Religionem, & aliquo casu impeditus non intrat, nam postea tenetur intrare, & ratio est: propter duo in voto ipso implicita. Vnum, ut intret, aliud, ut eras. Vnde dies præfixus non fuit appositus ad finiendam, sed ad dilatandam obligationem, quare non finitur per lapsum ipsius, arg. text. in l. Celsus, de arbitr. extra, de dolo, & contu. c. cum dilecti. Sic si uotum sit de aliqua re, uerbi gratia. Promissa sunt aliqua, habendo mentem, & oculum ad certam rem, ut fructus, qui colliguntur ex tali fundo centum corbes, tunc si fructus non colligerentur illo anno, liberatur promittens, & expectatur tempus, quo colliguntur, quod non esset, si simpliciter centum voto promississet: quia semper remanet obligatus: quia genus perire non potest, ita Do. Ant. in d. c. quod super his.

53 Decima octaua. **Qui** † uouit visitare sepulchrum, iuit ille ad illud uisandum causa deuotionis ad periciendum uotum, mortuus est in itinere, excusatus est à voto, nec hæres tenetur. Sed quid si ille, qui uouit, iuit, & infirmatur in itinere, dic quod excusatur à voto: nisi tempore uoti esset impeditus: quia tunc dicitur uerè adimplere per alium, secundum Hostiens. quem sequitur Io. de Anan. nu. 16. de uoto.

54 Decimanona. **Qui** † uouit visitare sepulchrum causa dandi subsidium, tunc eo non valente ob aliud impedimen-

tum illud visitare, debet per alios explere, & si moriendo non mandaret expleri, possent hæres compelli, d. cap. licet, vel ut adimpleret uotum patris, & expensas, & subsidium, quod pater, uel testator facturus erat, ipsi faciant: cum ex voto nudo obligatio nascatur, ff. de pollicita. l. 2. in princ. Et nuda promissio facta ciuitati, obligat, ff. de pollicit. l. pactum, multo sortius facta Deo, uel in subsidium terræ sanctæ: quia Deus inter simpliciter loquelam, & iuramentum nullam facit differentiam, c. iuramenti, 2. 2. q. 5. arg. text. in cap. 1. & 3. de pact. Dom. Anton. & Henric. in d. cap. licet, de uoto. & ex his etiam inferitur, quod obligatus ad factum, quod postea sit impossibile, tenetur ad interesse: Nam si quis esset obligatus scribere librum, licet postea fiet cæcus, uel amittat manus, non tamen est liberatus, immo succedit obligatio ad interesse, ita probatur per text. in c. quod super his, & ibi Ioan. de Anan. extra, de uoto: "

55 Vigesima. † **Votum**, quis emittit visitare sepulchrum, & ibi aliquid dare. Huiusmodi votum potius dicitur factum in subsidium terræ sanctæ, quam causa deuotionis: cum ex talibus oblationibus uiuant illi fratres, qui morantur ibi. Nam non habent aliquid unde uiuerent, nisi ex illis elemosynis. Ita Io. de Anan. in d. c. licet.

56 Vigesima prima. † **Emittit quis votum de carnibus non edendis, infirmatur, ita ut medici dicat ipsum in magno periculo esse, nisi uescatur carnibus, & non aliter euadere posse: de præcepto superioris potest carnes comedere: quia casus est necessitatis, & in huiusmodi uoto tacita inest cõditio, nisi necessitas cogeret, uel præceptum maioris adesset, & ad hoc facit expresse quod notat Ray. in Sum. de uotis, §. sequitur uidere, Archid. in cap. non solum, num. 2. 3. q. 8. Immo dicit: Turrecrem. in d. cap. non solum, quod credit etiam sine præcepto maioris, si à medicis certificaretur quod aliter non posset mortem euadere. Pariter Io. Anan.:**

Decis. Aurearum Par. II. Lib. II.

in cap. fin. extrâ, de obseru. ieiun. putar quòd uouens non comedere carnes sex tra feria, potest illas comedere, si in illa feria festum natiuitatis Domini occurrerit: quia uotum debet intelligi de esu non licito, cap. petio, de iureiur. & cap. ad nostram, 3. de verb. signif. cap. super quibusdam. Si uerò illum casum in uoto includere intendisset, ut si uouisset nunquam comedere carnes, uel non comedere etiam die aliâ permissa, secus esset: Sed tu tene contra, ut uidetur expressum ibi, in d. cap. fin. nec uoto. & ibi gloss. vlt. Et non obstat quòd dicit Ioan. And. quod uotum debet intelligi de esu non licito: quia respondeo, quod isti uouenti esus illa die dicitur non licitus, etiam si illa die festum Natiuitatis occurrat. Ita Zabara in d. c. fi. in fi.

SVM MARIVM.

- 1 Festum quid, & quotuplex.
- 2 Dies omnes possent dici dominici, sed propter excellentiam dies dominica dicitur qua in multis est privilegiata.
- 3 Festiuitates sanctorum, quod agantur in terris, multiplice de causa sunt institutum.
- 4 Festum, & feria unde dicantur.
- 5 Ferie in temporaneas, repentinâs, atque solennes distinguuntur.
- 6 Opus feriale triplex.
- 7 Dies diuersimodè computatur.
8. Dies qualiter incipias quo ad feriationem.
9. Dies duplex, naturalis, & artificialis.
10. Festum an consuetudine minus possit. Laborantes sabbatho post occasum, uel in præcipuis sollempnitatibus peccant.
11. Festis diebus ob necessitatem multa licent.
12. Mercari, & multa alia facere diebus festis non licet. & seq.
14. Citatio in festum an ualeat.
15. Citatio si sit die feriatâ ut compareat in festo, non ualeat.
16. Citationis forma in assignatione diei ad comparandum.
17. Iuramentum in diebus festis dari non debet, nec genus flexio fieri, nisi in 4. casibus, nu. seq.
19. Iustitia executio in diebus festis fieri non debet, nisi in duobus casibus.
20. Mercatus diebus festis adire an sit peccatum mortale.
21. Testis non potest diebus festis iurare, sed bene deponere.
22. Marrisonis contractus potest fieri diebus festis, sed copula carnalis, uel sollempnitates, non.
23. Nuptialis sollempnitas quare in quibusdâ diebus feriatâ sit prohibita, reddatur ratio.
24. A coitu coniugali abstinendum est in diebus sollempnibus.
25. Debitum petere, uel reddere quod peccatum in his diebus.
26. Ludicra in diebus festis sunt omnino exstirpanda.
27. Vacandum est diebus festis circa quinque.
28. Qua sunt uoluntaria iurisdictionis exercentur in die festo.
29. Excommunicatio die festo an fieri possit sine peccato. & nu. seq.
31. Operationes multe sunt licite die festo.
32. Docere, consulere, & prædicare licet die festo.
33. Festi ob excellentiam detrahuntur abstinencia, & macerationis carnis.
34. Festiuitates Episcopus cum populo, & clero præcipere potest.
35. Canonizatio sanctorum non Episcopo, sed tantum summo Pontifici reseruat.
36. Canonizare sanctum quinque rationibus ad solum Papam pertinet.
37. Sanctus qua consequatur per canonizationem.
38. Preces porrigere alicui defuncto, quem sanctum qui credit, an liceat.
39. Canonizatio sanctorum multa requirit.
40. Pueri baptizati incontinenti mortui an sint canonizandi.
41. Præctica, & modus canonizandi Sanctum.
42. Miraculum ut sit, quatuor requiruntur, aliâ nisi illa concurrant, non est miraculum.

- 43 *Feris ob necessitates hominum indidlis potest per partes renunciari, unde eis in iuris Index non potest procedere.*
- 44 *In de.: an cogatur in causis, de quibus in Clem. Sapè, procedere tempore festiuitatis.*
- 45 *Bellandum non est in aliquibus diebus.*

De diebus festis. Cap. XIII.

VIA non tantum in diebus dominicis abstinendum est ab operibus seruilibus, & Deo uacandum, iuxta tex. in cap. ieiunia, de consecrat. dist. 3. sed etiam in aliquibus festis, quæ per Ecclesiam indicuntur: ideo ad maiorem instructionem interserendus est titulus de diebus festis. Quare adnotandum est ad eius intelligentiã, quod ÷ festum est dies ob reuerentiam Dei, uel alicuius Sancti ad celebrandum hominibus instituta. Et est triplex festum, scilicet, Sûmmum, Mediũ, & Simplex. Summa festa, quæ & solemnia dicuntur, secundũ aliquos sunt quatuor, scilicet, festum Natiuitatis Christi, festum Pasche, festum Pentecostes, & festum Assumptionis B. Virginis, de quibus tex. expressus in cap. alma mater, de senten. excommunic. lib. 6. Alij dicunt, quod sunt septem, & addunt illis hæc tria, scilicet festum patroni, qui ciuitatem conuertit ad fidem, festum sanctissimi Sacramenti, de quo plenissime in Clem. Si Dominum, de reliqu. & vener. sanct. & festum omnium Sanctorum. Festa media sunt alia festa Beatæ Virginis, ut festum Annunciationis, Natiuitatis, &c. & festa Apostolorum. Et nota quod festa Virginis gloriosæ, sunt principaliter quatuor, Annunciatio in Vere, Assumptio in Aestate, Natiuitas in Autumnno, & Purificatio in Hieme, quæ sunt ad modum lapidum preciosorum, & coronæ in anni circulo collocata. Festa simplicia sunt sicut Confessorum, Virginum, & Martirum. Festum autem dicitur à feria, quasi feriarum, sic sumitur

de consecr. dist. 3. c. 1. in princ. extra, de fer. cap. conquestus. Vel dicuntur dies festi. ociosi, & religionis, quasi in eis sola res diuina agenda sit; facit tex. in cap. ieiunia, de consecr. dist. 3.

- 2 Secundo sciendum est, quod ÷ licet omnes dies dici possint Dominici, cum omnes à Deo facti sint, scilicet quo ad causam efficientem, ipse enim dixit Genes. 1. Fiat lux, & facta est lux, tamen ob quasdã prerogatiuas, inter omnes dies hebdomadæ hæc dies Dominica dicitur dies Domini, estque ueneranda, cum dicatur præ alijs diebus quamdam habere excellentiam, quæ in multis uideri potest, & per iura corroborari: nam præter ea, quæ diximus in nostris Decisionibus, lib. 2. c. 3. 4. nu. 4. illa die consecrantur Episcopi, c. quod die, 73. dist. ubi inquit Archid. quod Episcopi debeant consecrari die Dominico, more Apostolorum, qui de mandato Domini imposuerunt manus Paulo, & Barnabæ die Dominica, & dicit insignia, quæ fecit Dominus in illa die, quia eodem die Dominus resurrexit, & resurgendo cælos aperuit, detentos diu in inferno ad paradysum euexit, paraclctum misit, fabricam mundi incepit, sed non incarnatus. Itẽ minores ordines in diebus Dominicis, & in alijs festiuitatibus præcipuis consecruntur, de temp. ordin. c. 1. & cap. de eo. Host. c. 2. nu. 8. de ferijs.

Item die Dominico Episcopus non debet abesse ab Ecclesia sua, sed ibi debet diuinis officijs interesse, & in ea sacerdotali more præcipitur residere. c. Episcopus, de consecratione, d. 3. nisi infirmitate, uel alia causa fuerit impeditus, quia infirmitas in multis casibus excusat, 7. q. 1. c. nihil, 5. q. 3. c. si ægrotans, 9. 1. dist. c. clericus. Sed nota, quod per diem Dominicum Arch. in d. c. Episcopus, intelligit omnes dies summè festiuos.

Item die Dominico nullus Episcopus, causas audire psumat, 15. q. 4. per totũ.

Item die Dominica ab omnibus missa vsque ad finem est audienda, de consecr. dist. 1. c. missas.

Item die Dominico non est ieiunandum, de consec. dist. 3. c. ieiunium. c. con filium, de obseru. ieiun. Sic die Domini co Eucharistia infirmis ministranda, de bet consecrari die Dominico, quia illa dies est dies Domini propter excellentiam; tamen ob necessitatem poterit consecrari alijs diebus ferialibus: quia necessitas non subiacet legi, cap. quanto, de consue. Ad unum tamen aduerte, quod Antichristus diem Dominicum, & diē Sabbati faciet custodire, ut per hoc ad se Christianos, & Iudæos cautius attrahe re possit, vt habetur in c. peruenit, de cō secr. dist. 3. Quod optime facit contra vetulas multarum regionum, quæ in Sabbatho, aut profus abstinere ab operibus feruilibus, aut à certis, vt à nendo, uel suendo: Tales enim in hoc Iudaizare videntur, vt dicitur c. peruenit, quod diligenter memoriæ commendabis. Item hac solus dies, nisi aliud festum incidat in hebdomada, est venerandus ob reuerentiam Domini. Quare hac ratione dies Dominicus, qui uocabatur dies Solis, C. de fer. Lomnes, ritè à veteribus mutatus est in diem Dominicum, ut ibi per Hostien.

3 Tertio sciendum est, quod multiplici de causa institutum fuit, ut festiuitates Sanctorum in terris agamus. & prima est: nam cum sanctis honorem impendimus, Deum in sanctis honoramus, & ipsum in eis prædicamus: quia qui sanctis honorem tribuit, illum specialiter honorat, qui eos sanctificauit. Secunda est, propter auxiliū nostrę infirmitatis: quia enim per nos salutem habere non possumus, ideo sanctorū intercessionibus indigemus, à quib. vt adiuuari mereamur, merito ipsos honorare debemus; legitur enim 3. Reg. 1. quod Bersabee, quę inter pretatur puteus facietatis. i. ecclesia triū phans, filio suo, id est ecclesie militanti, regnum suū precibus obtinuit. Tertia est propter augmentū nostrę securitatis & ad spei nostrę subleuationem, ut per sanctorum gloriam, quę nobis in eadē festiuitate promittitur, nostra spes, & se-

curitas augeatur. si enim homines mortales nobis similes potuerunt ita per sua merita sublimari, constat, & nos similiter posse, cum manus Domini breuitate non sit. Quarta est, propter exemplum nostrę imitationis: cum enim eorū festiuitates recensentur, ad eorum imitationem prouocamur, vt scilicet eorum exemplo terrena contemnamus, & celestia desideremus. Quinta est, propter debitum mutue vicissitudinis: Sancti enim de nobis in cælo festum sciunt: quia gaudium est Angelis Dei, & animabus sanctis, super vno peccatore penitentiam agente; vt igitur eis vicissitudinem rependamus, iustum est, vt quia ipsi de nobis festum agunt in cælis, & nos de ipsis festum agamus in terris. Hac Guilielmus Antisiodorensis episcopus in summa sua de officio.

4 Quarto, cum festum dicatur à feria, ideo sciendum est, quod apud Latinos dicuntur ferie, à ferio, serias, quod est cesso, cessas; quia omni die cessandum est à malo, vel secundum Isidor. ferie à fando nūcupatę sunt, & quod quolibet die fabricatur, hoc est loquebatur Deus in principio creationis mundi, vt patet Gen. 1. uel ferie dicuntur, à fabricando, quia quolibet die aliquid fabricauit Deus, uel dicuntur ferie quasi festiue, vnde Papias, feriati dies, sunt in quibus res diuina fit: & sic ferie dicuntur, quasi festiui dies.

5 Quinto notandū est, quod feriarum quedam sunt temporaneę, quedam repentinę, & quedam solemnes. Temporaneę sunt, quę dantur pro fructibus colligendis, & sunt duorum mensium, & gratia messium, & vindemiarum, & secundum diuersas regiones citius, aut tardius indicuntur, aut præconizantur; nā messes in calidis regionibus in festo S. Ioannis, uel circa, incidunt: in montanis tardius, ad hoc, C. de ferijs, l. publicus, & l. omnes dies, ff. cod. l. præfides, & ff. de off. proconsul. l. sed in aliam. In his autem nõ potest fieri processus iudicialis, nisi de consensu, extra cod. c. conuictus. Re-pentinae

pentinæ verò seriaz sunt, quas Imperator indicit, vel propter victoriam, quam habuit, vel quia ei natus est filius, uel huiusmodi, & dicuntur repentina: quia repente, siue subito indicuntur, & nullus præter Principem indicere potest. C. de ser. l. nullo. Feriaz vero solemnnes, siue festiuz, sunt quedam præcipue solemnitates, quaz indicuntur ad honorem Dei, & sanctorum eius, de quibus in c. conquectus, extra, de ser. glossa, in uerbo, feriarum, in Clem. sæpe, de verb. signific.

Sextò notandum est, quòd conuenienter traditum est inter præcepta diuina præceptum de obseruatione alicuius diei, scilicet Sabbati, in quo specialiter uacandum est Deo, iuxta S. Tho. secundam, q. 122. ar. 4. & abstinentium ab operibus seruilibus, secundum illud Leuit. 23. Omne opus seruile non facietis in eo, opus ¶ autem seruile dicitur, à seruitute. Est autem triplex seruitus, vna quidem, qua homo seruit peccato, secundum Io. c. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati: & secundum hoc, omne opus peccati dicitur seruile. Alia verò seruitus est, qua homo seruit homini, secundum corpus. Tertia autem est seruitus Dei, de qua Luc. 1. Seruiamus illi in sanctitate, & iustitia, & secundum hoc opus seruile posset dici opus patriæ, quod pertinet ad Dei seruitium. Quibus sic positis, constituamus plures Decisiones, quarum

7 Prima: secundum diuersitatem eorū quaz geruntur, diuersimodè dies ¶ incipit, & terminatur, quia quantum ad officij celebrationem, de uespera in uesperam fit computatio, ut in c. 2. in prin. extra, de ser. Quantum uero ad ordinandum, incipit dies à uespera, & finit in mane sequenti, ut 75. dist. c. quod à patribus. Quo ad iudicandum, incipit ab ortu solis, & finitur in occasu, cum iam iudex pro tribunali honestè sedere non potest, ut extra de off. deleg. c. consuluit. Quo ad soluendum, siue quo ad contractus, dies incipit à medietate noctis præcedentis, & finitur in medietate noctis

sequentis, ut in dicta Decret. consuluit, & ff. eo. tit. l. more Romano. Quo ad treugas obseruandas, dies incipit ab ortu solis, & finitur in occasu, ut extra de treug. & pace, ca. 1. Quo ad esum carniū, incipit post canam, c. de esu, de consecr. dist. 3. glo. in c. 2. de ser. licet glossa tenuerit contrarium in cap. 1. de consecr. dist. 3.

8 Sed quo ¶ ad feriacionem incipit dies uespera præcedenti, & finitur in sequenti uespera, cap. omnes, de feri. c. pronunciandum de consecr. dist. 3. Et intellige uesperam, idest sero. Hoc est ultimam partem diei præcedentis, seu uigiliæ uidelicet immediate post uigessimam quartam horam, usque ad ultimam partem diei festi. Qualiter potest intelligi id quod dicitur Genes. 1. factum est uespere, & mane dies vnus unde secundum ¶ Nicol. de lyra ibi scriptura loquitur de die naturali. quia artificialis est quamdiu sol durat super terram. Cuius primam partem scilicet mane, ponit pro tota die, & primam partem noctis, quam uocat uespere, pro tota nocte. Igitur secundū scripturam, & ecclesiam festum incipit immediate post occasum solis diei præcedentis, usque ad occasum solis diei festi. Initium tamen, & finis festorum debet seruari secundum eorum qualitatem, & consuetudines diuersarū regionum, & sicut magnitudo festorum exigit celebrari, sic uidetur ea debere prius incipere, & tardius terminari. c. quoniam, de ser. ex quibus uerbis colligitur, si rectè 10 considerentur quòd ¶ consuetudo non potest minuire festum, idest ut festum tardius incipiat, quàm ab occasu nisi esset de illis, quibus consuetudo derogare potest. Sed tantum augere, præter quā in dominicam, ne si ante occasum incipiat, uideamur Iudaizare. c. 1. de consecr. dist. 3. Igitur ex his colligitur, quod nulla consuetudo potest excusare laborantes sabbato post occasum, uel in præcipuis solemnitatibus, cum fiat contra ius diuinum Pisan. uerb. seriaz.

Secunda, licet diebus festis abstinentium

dum sit ab operibus feruilibus, tamen
 11 quædam sunt officia, quæ humana ne-
 cessitas festiuis diebus exigit exerceri, ut
 officium coquendi, scribendi, & præpa-
 randi cibaria, & hac necessitate excusan-
 tur coqui, lamiones, scriptores. Præterea
 si magna necessitas ita efflagitauerit,
 nullum feruile opus est, quod in festiuis
 diebus non liceat exercere: omnia autē
 spiritalia sine necessitate licet facere in
 diebus festis, ut est, lectiones doctrinæ
 scholaribus legere, & in libris studere;
 & prædicare, arg. c. irreligiosa, de conse-
 cra. dist. 3. Arch. in c. peruenit, num. 3. et
 in c. ieiunia, de consec. dist. 3.

Tertia. Cum ut supra diximus debeamus
 abstinere ab omni feruili opere;
 Hinc fit, ut à mechanicis, agriculturis;
 12 & ab alijs secularibus negotijs, quæ scilicet
 mercaturis, iuditijs, sacramentis,
 abstinere debeamus, cap. 1. de ferijs. Ve-
 rum quo ad mercaturas, adeo procedit,
 ut etiam contraria consuetudo non excuset,
 cum sit praua, non excusat inquam
 à pœna spiritali, licet bene à pœna tempo-
 rali, ut tradit Abb. in c. cum venerabilis,
 de consue. nam licet mercatura in
 13 se non sit peccatum, tamen de facili
 in mercatura incurritur peccatum, cū
 difficile sit inter cientes, & vendentes
 non interuenire peccatum, c. qualitas,
 de pœnit. dist. 5. unde propter propin-
 quitatem ad peccatum, prohibetur sal-
 tem his temporibus. Simile in cap. et si
 Christus, de iureiurando. Item abstra-
 huntur homines à contemplatione, &
 veneratione Creatoris, cui debent infi-
 stere his diebus; ex causa tamen posset
 mercatus concedi his diebus, arg. tex.
 in cap. licet, & c. fin. extr. de fer. Pariter
 nec diebus festiuis licet iudicare, unde
 nec sententia lata, nec iudicialis proces-
 sus factus in festis ob Dei reuerentiam
 seruandis, etiam, si partes consentiant,
 tenent: nisi necessitas cogat, ut si res es-
 set tempore peritura, vel pietas suadeat,
 ut si sit causa debilitum, vel miserabiliū
 personarum, & hoc in diebus expressis,
 extra, eod. cap. conuestus; Illis autem

ferijs, quæ gratia messium, aut vindemiarum
 sunt introductæ possunt partes renunciares,
 & tunc iudicialis processus, aut sententia valet,
 non autem ut supra diximus, ferijs solēnibus intro-
 ductis in fauorem Dei, cap. si diligenti, de
 foro compet. l. si vnus, ff. de pact. adeo,
 quod etiam compromittendo in aliquem,
 tanquam in arbitrum, non possunt renun-
 ciare: nam arbiiter procedit ad instar Iu-
 dicis, & tenetur seruare ferias solēnes,
 Lomnes, C. eo. quod secus est in arbitra-
 tore, cum sit quidam amicabile compositor,
 & mediator pacis, c. 1. ext. eod. &
 l. si. C. eod. Ruffum, nec ferijs repentinis
 partes possunt renunciare, cum non
 sint introductæ in earum fauorem, d. l.
 omnes dies, prope finem, Abb. in d. cap.
 conuestus, eod. tit. nu. 10. & 11.

14 Quarta. Citatio facta in die feriata,
 vel ad diem feriatum per Papam, vel au-
 thoritate Papæ, & ex certa sciētia ipsius,
 qui super hoc corrigi non potest, ut 2. q. 3.
 cap. aliorum, impugnari non potest, &
 ita potest intelligi c. cum dilecti, de do-
 lo, & contum. & de accus. c. veniens, in
 princ. Sed citatio facta per alium iudicē
 inferiorem, seu auctoritate alterius iu-
 dicis inferioris, si fit ad respondendum,
 & procedendum in die feriata, valet, si in
 citatione exprimat talis casus, qui pos-
 sit tractari, & super quo posset procedi
 tempore feriato, sicut sunt causæ alimē-
 torum pupillorū, vel miserabilium per-
 sonarum, quæ his diebus tractari pos-
 sunt: quia in operibus misericordiæ di-
 stinctio dierum non est habenda, 76.
 dist. cap. vtinam, & de consec. dist. 4.
 cap. nunquam. & cum processus in illa
 causa valeat, per consequens, & citatio,
 quæ est de processu, ut ext. de probat. c.
 quoniam contra falsam, Archid. in cap.
 placita, 1. q. 4. at si in citatione non ex-
 primatur talis casus, qui possit tractari
 die feriato, tunc secundum com. talis ci-
 tatio non tenet, per l. dies festos, C. eod.
 vbi habetur, quod filere debet horrida
 vox præconis. Ita concludit Abbas con-
 tra Ioan. And. in ca. conuestus, nu. 20.

extr. eod. vbi dicit, quòd in citatione est triplex actus: Primus præceptum de citando: Secundus, executio præcepti, scilicet actus citationis: Tertius est, processus, qui fit vigore citationis. Vnde nullus actus istorum trium potest fieri die feriato. Facit tex. in c. 1. eod. tit. At citatio facta in diem feriatam, quæ non esset in honorem Dei, sed in fauorem hominû, si caderet in diem nõ feriatam, teneret. Ita Zabar. in Clem. 1. q. 3. de iudic. Rursum, nec citatio valet, si fit die non feriatam pro die feriatam, v. compareat tali die festo; nã talis citatio non valet, & ided alia est necessaria: Et ratio est: quia vbi citatio fit ad diem feriatam, est temeraria, & contra ius, & ided non debet aliquo modo efficere citatum, c. bonæ, el. 2. de elect. & quæ contra ius fiunt, pro infectis sunt habenda, l. non dubium, C. de legib. reg. quæ cõtra ius, de reg. iur. in 6. Et ided cauti sint iudices circa formam citationis, ut quando diem assignent ad comparandum, sic dicant. † Talem diem tibi assignamus, & si forsan tunc dies feriatatus occurrat, assignamus tibi diem non feriatum proximè sublequentem; & hoc quia posset, q̄ apud se non esset feriatatus dies, sed apud citatum sic. ita Host. in c. conquestus, nu. 4. de fer.

Quinta, in diebus festis debent homines abstinere à sacramentis, nisi causa faciendæ pacis, vel pro fide, pro obedientia, pro fama, extr. de elect. cap. significasti. Hoc tamen abstinere à sacramentis, quo ad iudicialia iuramenta, de quibus loqui videtur cap. 1. de ferijs, est præceptum, sed in alijs iuramentis extrajudicialibus consilium, vt magis abstinetur in festis, quàm in alijs diebus. Item debent abstinere à genustectere in diebus festis, 30. dist. cap. 5. 76. distinct. cap. scire: cum tales dies deputentur altissimo, cui orandum est cum facie sursum, & non deorsum. Fallit tamen in multis casibus: quorum Primus est, ut non liceat in publico genustectere, secus autem in secreto. Archid. in d. cap. fin. extra eodem cap. quoniam. Secun-

us est in eleuatione corporis Christi, cap. sanè, extra, de celebr. miss. vbi omni die quis debet genua flectere. Tertius, ex penitentia licebit genua flectere, atque in benedictionibus nubendum, & similibus. Quartus, cum Episcopi consecratio, vel clericorum ordinatio celebratur, tunc enim consecratur, & consecratur tantum genua flectere possunt, secundum quod modus consecrationis requirit. Ita Do. Ant. de Butr. in dicto cap. quoniam. Attenf. de ser. lib. 1. tit. 23.

Sexta, ad mortem nullus Iudex † in diebus festis condemnare, vel iustitiæ executionem facere debet, quia his diebus abstinendum est ob Dei reuerentiã, & ne homines abstrahantur à contemplatione, ita ut nõ possint per hoc intendere diuinis. Et non obstat, quòd condemnare ad mortem sit licitum, cù sit ordinatum ad finem iustitiæ: nam dicitur in hoc Iudex minister Dei, & benè meretur Iudex bene iudicando, & condemnando, 23. q. 5. c. non est crudelis, & cap. qui malos, & cap. miles, & cap. cum minister. Vnde in P̄sal. Beatus, qui facit iustitiam in omni tempore. Nam respõ. quòd ista non prohibentur, quia in se sunt mala, sed ne homines abstrahantur à contemplatione, & non possint per hoc intendere diuinis, & sepe litigando incidant in peccatũ, & desperationem. Vnde debent esse his diebus quieti. vnde Psalmus. Beatus, qui facit iustitiam in omni tempore, subaudiendum est, compotenti, arg. de auth. & vsu pall. c. pen. excipit tamen has quereliones, latronem publicum, & nocturnũ depopulatorem agrorum, de immunit. eccles. cap. inter. in quibus puniendis, summi numinis speratur venia, & multorũ salus, & incolumitas procuratur, C. de ser. l. pen. Ita Abbas, in c. 1. num. 2. & 6. extra, eod. Item excipitur urgens necessitas, c. licet, de ferijs. & quo ad appellationem faciendam, C. eod. l. 1. Item vbi cumque in mora vertitur imminens, & urgens periculum animarum, quibus

sunt omnibus temporalibus proponen-
dæ, 12. q. 2. cap. præcipimus, Lancimus,
C. de sacrosan. Eccl.

- 20 Septima ire ad mercatus ¶ qui in Do-
minica, vel alijs festis maxime præcipuis
fiunt, non est peccatum, si hoc fit pro ne-
cessitate: At si fit ex improba cupiditate
lucrandi, vt faciunt mercatores, qui ex
improba cupiditate lucrâdi propter ire
quentâdos mercatus, & nuuidinas, vix,
aut num quam ecclesias intrant, mortali-
ter peccant. Mercatores autem, qui sūt
de uicualibus cōpetentibus ipsis festis,
non sunt illiciti, aut facile prohibendi,
dum tamen propter hoc euntes ad tales
mercatus non dimittant audire diuina
officia. Aflens. de ser. lib. 1. tit. 23.

- 21 Octaua. testium depositio die festo
facta, ¶ licet valeat, cū sit actus extraiudi-
cialis, & fieri possit in secreto, exēplo
Danielis, vt vult gl. in Clem. si. de offic.
deleg. & not. Spec. tit. de ser. §. 1. ver.
sed quid si tunc. Tamen si iuramentum
interposuerit testis die festo, non tenet.
Et ita actus depositionis trahitur ad ac-
tus iusti, & ad eius tempus, h. si quan-
do, C. de testi. & ibi not. & in Authen.
de testib. §. pen. col. 7. & de testib. c. vere
rabili. Ex causa tamen necessitatis, iura-
mentum factum die feriata, validum es-
set, vt si sunt testes valetudinarij, vel pe-
riculum esset in mora diuturna, ut in c.
quoniam frequenter, vt lite non con-
tuit. An verò possit fieri talis depositio
testium sine peccato, dico, quòd non:
etiam partibus consentientibus, & testi-
bus, intelligendo, de ferijs, quibus non
potest renunciari per partes, tum quia
notarius malè facit scribendo, & exer-
cendo officium suum propter lucram,
tum quia debet attendere diuinis, & de
facili potest incidere in periculum in
deponendo falsum: vnde mercatus in
se licitus est, & est actus extraiudicialis,
& tamen non licet, vt in d. c. 1. de feriata
Abb. ibi, nu. 9.

- 22 Nona. Diebus feriatis ¶ matrimoniū
sine celebri solemnitate licite potest cō-
trahi, quia in contrahendo nulla repri-

tur causa prohibitiōnis, cum non fiant
coniuuiæ, nec exercetur comercium car-
nale; sed tantum interuenit consensus
de præsentī, in quo nullū reperitur pec-
catum, immò est Sacramentum, ut in
cap. debitum, ext. de big. Sic uidemus in
simili, q. secundum leges non licet in-
tra tempus luctus mulieri nubere, pōt
tamen sine pœna aliqua intra hoc tem-
pus sponsa effici: quia cessat ratio prohi-
bitionis, cum per hoc nō fiat sanguinis
perturbatio, fer cōmixtio, vt l. solet, ff.
de his, qui not. in sa. ita glo. in c. cappel-
lanus, extra, de ferijs, quæ sentit, quòd
matrimonium quocūque tempore con-
trahi potest, sed ipsa nuptialia cōiuuiæ,
seu nuptiales solemnitates, & solemnnes
traductiones, & carnis cōmixtio, pro-
hibetur his diebus feriatis. ita glo. not.
quæ hoc vult, 33. q. 4. c. non oportet. Est
etiam tex. in cap. nec uxorem, ea. causa,
& quæst. vbi simpliciter dicit, nec uxorem
ducere licet, & c. & sit simpliciter
non prohibet solemnitatem, sed ducere
ad domum. Ita etiam probatur in c. nō
oportet, vbi prohibentur coniuuiæ hoc
tempore. Et per hoc inferitur, quòd non
solum hæc prohibitio procedit in virgi-
nibus, sed etiam in viduis, quæ etiam si
ne solemnitate iuris non debent coniu-
gi hoc tēpore, nec duci ad domum. Ita
Abbas, post multas opiniones affirmat,
in c. cappellanus, num. 2. & 4. de ferijs.
Quamquam Host. & alij sequaces, vi-
deantur sentire, quòd tam consensus,
quàm solemnitas, in diebus feriatis, de
quibus diximus in prima parte lib. 2. ca.
86. num. 27. interdicanter, ex eo, quòd
talibus diebus ecclesie non interponit
authoritatem suā, nec sine autoritate
ecclesie matrimoniu est cōtrahendum,
alijs clandestinum iudicatur. Sed re ve-
ra Host. fuit satis austerus ad violândum
litteras textuales Canonum, & Deere-
torum: in quantum potest capi ex tex-
tu cap. non oportet, cum tribus seq. 33.
q. 4. & ex text. totius tituli de matrimo-
n. contrac. contra interd. eccl. & ex c.
cappellanus, de ser. Sola spōse traductio

& celebritas nuptiarum, comprehenditur prohiberi. Et ita communiter tenet Doct̃or. moderni in d. cap. cappellanus.

23 Ratio † autem prohibitionis, quare ab Aduentu Domini nostri Iesu Christi, usque in diē Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum vsque in octauam Paschatis inclusiuè, sit prohibita nuptialis solemnitas, & traductio sponsæ ad domũ sponſi, est, quia istis temporibus occurrunt solemnissimæ festiuitates, quia tẽpore Aduentus occurrit festiuitas Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, cum Circumfisione, & Epiphania. Tempore septuagesimæ occurrit memoria passionis, mortis, & resurrectionis D. N. I. C. quibus solemnitatibus consueverunt fideles plus quam alijs vacare deuotionis actibus, & spiritualibus exercitijs magis diligenter intendere, & sumere sanctam Eucharistiam, de consecra. dist. 2. c. et si non frequentius, & cap. in cœna Domini, & cap. omnis, extra, de pœnit. & remiss. per solemnem autem nuptiarum celebrationem propter festa, quæ ibi quamplurimum indiscretè sunt, & in aliquibus partibus cum maioribus expensis, quàm sit dos, & donatio propter nuptias, euagationes, & dissolutiones quamplurimum exercentur, & resoluuntur quasi omnino, & in totum contemplationes cœlestium gaudiorum. Cum illa tempora sint potius ordinata ad lamenta, vt fiat debita præparatio ad perceptionem tam excellentis sacramenti, ut dicit Apost. 1. Cor. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Et ideo prohibitum est supradictis temporibus nuptias celebrari.

24 Decima, sin die Natiuitatis Domini, & reliquis festiuitatibus abstinendum esse dicit Aug. à proprijs vxorib. 3. q. 4. cap. Christiano. vbi dicitur, q̃ à licitis etiam abstinendum est ad tempus, ut scilicet impetrari possit quod postulatur. & cap. quouescunque, ead. quæ sit. quare non licet temporibus sacris petere debitum. Hoc tamen communiter tenetur

pro consilio in his, qui diu in matrimonio extiterunt. Et ratio est: quia licet actus matrimonialis culpa careat, tamè quia rōnem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptũ ad spiritualia, & ideo in diebus, in quib. præcipuè spiritualibus est vacandũ, non licet petere debitũ. Verum dicit S. Th.

25 q̃ exigens † aliqua infirmitate, vt puta concupiscentia, & delectationis causa ductus, venialiter tantũ peccat, nisi comitaretur nimius contemptus temporis, vel exhortationis ecclesiæ, ita q̃ propter tempus etiam si Deus præcepisset, non abstinerent: quia tunc peccatũ esset mortale. Idem etiam dicit S. Tho. & Pet. de Palude, quod si quis ad lubricum carnis, & suam infirmitatem, cuius est conscius, vel conscia, vehementer timet, & propter hoc petit, venialiter peccat: Exactus autem reddens, si nõ potest cautè, & sine periculo subterfugere, & differre, non peccat reddendo. Hoc etiam tenet Richar. in 4. Sent. dist. 3. ar. 3. q. 1. Quod quidem propter lubricum carnis est diuinitus ordinatũ, vt semper petenti debitum reddatur, ne aliqua occasio peccati detur, salua tamè debita honestate, quia non oportet, q̃ statim in publico, vel in locis sacris, præstetur ita Card. à Turrec. in c. sciatis, nu. 5. 6. & 7. 3. q. 3. & Ioan. à Capist. in sua sum. de matr. nu. 298.

Vndecima. In festis ludicia, quæ ex 26 centur, † sunt omnino extirpanda, c. c. decorem, de vita, & honestate cleric. ludia festos, C. de ferijs, quæ quidem ludicia, dicuntur narrationes rerum inhonestarum, & tales ludi non debent fieri in ecclesijs, nec etiam per clericos vbicũque. Quinimò dicit Canon, Clericus non debere interesse istis ludis, & spectaculis, nisi fierent ad pias causas, ut in reprobatione passionis Christi, & ad compunctionem, dummodo irrisiones non misceantur, arg. de consec. dist. 2. cap. semel, & dist. 4. cap. quartis, in fi. pariter prohibentur & choreæ, Clem. 1. de celebrat. miss.

17 Duodecima. Quinque sunt, quibus in diebus festiuis specialiter vacandū est à† dignè feriandis. Primo quidem vacandū diuinis laudibus, hymnis, & canticis spiritualibus Deo psallendo, vt de consecr. dist. 3. cap. ieiunia. & secundum illud Psal. 80. Exultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob. Secundò, vacandum est concionibus, & regularibus disciplinis, secundum illud Eccles. 38. Sapientiam scribe in tempore vacuitatis, idest vacationis festiue, & qui minoratur actu, idest, mundano opere, percipiet illam. Tertiò, vacandum est meditationi sanctæ, vt puta: quam gloriosus est Deus in potestate sua, quam potens in rerum creatione, quā pius, & largus ijs, qui benè colunt eum. Quartò, vacandum est deuote orationi, tunc autem maximè & fiducialius orādus est Deus, orandi sunt sancti, quando eorum festa celebrantur, & eorum gloria cōmemoratur. Matt. 7. & Luc. 11. Petite & accipietis. Quintò, vacandum est elemosinarum largitionibus, debent enim largiores elemosinæ fieri in festis, quàm in alijs diebus. Hoc enim multū iuuat ad impetrandum Dei, & sanctorum gratiam, Proverb. 18. Donum hominis dilatat viam eius, &c. Hæc Turrecr. in c. 1. nu. 8. de consecr. dist. 3.

23 Tertiadecima. † Diebus feriatis possunt agi omnia ea, quæ sunt voluntariæ iurisdictionis, ut emancipare, adoptare, excommunicare, & absoluere, vbi causæ cognitio nõ requiritur, Laetus, C. de ferijs. Idem firmat Feder. de Senis, consil. suo 11. vbi plus dicit in excommunicatione, † vt valeat etiam, vbi requiritur causæ cognitio, licet enim tunc sit iniusta, scilicet lata tempore feriato, tamen quantum ad Ecclesiam militantē, saltem contemni non debet. Hinc concludit idem Feder. de Sen. ubi supra, q̄ excommunicatio lata in citatum tempore feriato, propter messes, non comparent, teneat, licet sit iniusta. Hinc inserit ipse, num. 3. quòd hodie Romana Curia facit solemnes processus, vt

plurimum diebus solemnibus, ut etiam patet in c. 1. de iudic. & in Clem. & excoutores gratiarum omni tempore suos processus faciunt generales, sententiam latam continentes, & contraciens, incidit in sententiam. Item si quis quocumque die transgressus fuerit statutum Episcopi sententiā excommunicationis continens, vt si quis die Dominico luffit ad azardum, vel visitat monasteriū monialium contra statuta pœnalia ipsius Episcopi, incidit in canonem late sententiæ. Si ergò statuta Episcopi, quæ authoritatem sumunt ab ipso Episcopo, ligant die Dominico, quare ergo Episcopus non potest ligare die Dominico, cum etiam statuta Episcopi fieri possint die Dominico. Præterea excommunicatio, & absolutio paribus passibus ambulant, & qui potest unum, potest & aliud, & vtraque requirit causæ cognitionem, vt probatur in eo, quod legitur, & notatur in cap. cum inferior, de maior. & obed. Sed tempore feriato potest quis absolui, & omni die recipi, cum conuersus fuerit, vt not. per Host. in Sum. de fer. §. quid in eis, ver. sed quæ pertinent, vbi etiam dicit, quòd excommunicatio, quæ causæ cognitio non requirit, ut in notorijs, tali tempore potest ferri. Cum ergò causæ cognitio nõ sit de substantia talis excommunicationis, poterit ferri tali tempore, licet iniuste, cum causa non sit de substantia excommunicationis. Quod si quis opponeret, q̄ iurisdicctio ordinarij est suspensa tempore feriato, ff. de fer. l. 1. & l. si feriat, extra, eodem tit. ca. conquestus. Sed talis sententia fuit lata tempore feriato, cuius iurisdicctio erat suspensa, igitur sententia non iniusta, sed nulla fuit. Ita hanc quæstionem determinauit D. Ioan. Andr. in cap. præfenti, de sententiâ excommunicationis, in sexto, per tex. 12. q. 2. c. alienationes. Item sententia excommunicationis requirit cognitionem, & cognitionem sessionem, & q. 6. §. sed notandum, ver. si quis, & ff. de offic. Proconsul. nec quicquam, §. vbi decretum.

tum. Sed tali tempore sederi non potest, ergo &c. Nam respondeo ad primum, quod argumentum procederet quando iurisdictione Ordinarij esset suspensa simpliciter, & absolute. Sed iurisdictione Ordinarij est suspensa tempore feriato in his, & circa ea, quæ de iuris necessitate ad sui esse, & ad suam substantiam requirunt cognitionem, & iudicalem indaginem. Cum ergo ad substantiam iustæ excommunicationis requiratur causæ cognitio, & debitus ordo, quæ interuenire non possunt tempore feriato, sequitur, quod talis sententia non est iusta, sed iniusta, ergo meretur absolutionem, & quamdiu non erit absolutus, vt excommunicatus vitari debet, non tamen est nulla, quia excommunicatio requirit causæ cognitionem, non ad sui necessitatem, & substantiam, sed ad sui iustitiam, vt in cap. sacro, de sent. excom. ergo &c. vnde, si quis ex falsa causa excommunicetur, quia creditur contumax, cum non sit, nihilominus est excommunicatus, licet sine onere debeat absolui, vt in cap. venerabilibus, de senten. excom. lib. 6. Igitur iurisdictione ordinarij, quantum ad iustam sententiam excommunicationis quæ ferri non potest sine causæ cognitione, est suspensa: sed quia causæ cognitio non est necessaria ad substantiam excommunicationis, vt patet in d. cap. sacro, sequitur, quod tempore feriato lata, tenet. Sed ad secundum argumentum fortè sustineri potest, quod quando cum causæ cognitione iudicialiter pro tribunali sedens publicè Iudex tulit sententiam excommunicationis, tali tempore non teneat sententia ipso iure. Si verò non sic, sed de plano, & in occulto tulit eam, tunc in vtroque casu valet sententia excommunicationis. Quæ quidem conclusio, quod excommunicatio lata die feriato, tenet, licet sit iniusta, procedit, siue sint feriae messium, siue solemnes, siue repentinae, vt affirmat Abbas, in c. conquestus, ex-

tra de ser. nu. 17. vbi etiam not. nu. 18. quod actus spectantes ad voluntariam iurisdictionem, vbi necessitas cessat, vel pietas, explicitè tenent, sed peccant ex ceteris tales actus illo tempore feriato, per tex. in c. 1. extra, de ser. & in fine, vt etiam iuramenta non debent præstari extrajudicialiter, ergo & actus voluntarie iurisdictionis videntur inhibiti.

Quartadecima. Multæ operationes sunt, quas licitum est fieri diebus festiuis; primo quidem excipitur operatio spiritualis: quia talis cum sit secundum spiritum, siue mentem, secundum quam homo non est seruus hominis: sed secundum corpus, non potest dici propriè seruilis: Ex quo sequitur, quod correlariè, quod docere, consilere, prædicare verbo, aut scripto, sit licitum die Dominica, ita Archid. in c. ieiunia, de consecr. dist. 3. arg. in c. religiosa, ead. dist. ad quod dixit idem Arch. in d. c. peruenit, ea. dist. de studio, vide Butr. & Abb. in c. 1. extra, de ser. vbi allegat S. Tho. 2. 2. q. 12. 2. art. 4. ubi dicit, quod nullus actus spiritualis exercitij est contra obseruantias Sabbati, puta, si quis doceat verbo, aut scripto, vbi nu. 18. dicit gl. 9. lector diuinæ legis, aut Doctor in die Sabbati ab opere suo non definit. Secundo quod lectiones scholaribus notare, aut legere licitum est die festo. Tertio, disputare, aut etiam publicas repetitiones facere pro veritatis dilucidatione licitum est. Quarto in lectionibus libros corrigere die festo sine magno tamen labore licitum videtur. Quinto, scribere aliquid, vt colligendo aliqua vtilia ad legendum, vel prædicandum licitum videtur. Sexto in operibus misericordie distinctio dierum non est habenda, 76. distinct. cap. vtinam, de consecr. dist. 5. cap. nunquam.

Quintadecima. Propter excellentiam festi quod detrahitur abstinentiæ, & macerationi carnis: Hinc, si festum Natiuitatis occurrit sexta feria, licitum est carnes comedere, exceptis profellis, & videntibus, c. explicari, extra, de obseru. ieiun.

- in. Ex quo textu colligitur; quod in die festo non solum spiritualiter homines iudicare debent, sed etiam cum honestate possunt in cibis aliquā delectationem accipere. Pariter facit etiam ille rex, vācillante iactantia possint iunc homines licite vti vestibus preciosis, in venerationem festiuitatis. Ita Abb. in d. cap.
- 34 Sextadecima. Festiuitates, quas Episcopus cum clero, & populo præcepit obseruari, sunt obseruanda. Ita not. in c. conquestus, extra, de ser. Ita etiam est text. in c. 1. de consecr. dist. 3. c. tibi, cum populo, quæ text. ponderat. lo. de Ana. in d. cap. conquestus, num. 4. Et hoc intellige de sanctis canonizatis quia Episcopus etiam cum populo sanctum Canonizare non potest, glo. in d. c. 1. de consecr. dist. 3. cap. audiui mus, extra, de reliq. & vener. sanctor. c. 1. eod. tit. in 6. Ratio verò, quare referretur Canonizatio Sanctorum Summo Pontifici, est
- 36 multiplex: tum quia ista est de maiori bus causis, quæ inter Christianos proponi possunt, & sic est ad sedem Apostolicam referenda, c. maiores, de baptis. tum quia miracula attribuntur fidei; hæc igitur quæstio cum sit de fide, præcipue est ad sedem Apostolicam referenda, 24. q. 1. c. quoties. tum, quia ad Papam spectat declarare dubia scripturarū, c. per venerabile, qui filij sint legit. multo fortius dubia sanctitatis; quia circa maiora maius dubij vertitur, sed & c. de elec. li. 6. c. vbi periculū. tum, ne propter multorum episcoporum simplicitatem populū decipi contingat, c. 1. & 2. de reliq. & vener. sanct. Vltimò, ne in insinuitum contingat sanctos multiplicari, & sic deuotionem refrigerare, & sanctitatem vilescere, 80. dist. c. Episcopi.
- Decimaseptima. Per canonizationem hæc consequitur Sanctus, quod Ecclesia pro eo solemniter, & pro aliquibus solemniter dicit officium c. vnico, de reliq. & vener. sanct. in 6. Item inter alios Sanctos in Litanijs noiatur, et inuocatur, gl. in d. c. vnico, verbo, sedis Apostolicæ.
- Decimaoctaua. Licet solennes preces publicè mittere, vel solenne officij publicè dicere quis nequeat pro aliquo, qui nondum est canonizatus, tamen alicui defuncto, quem sanctum credit, licet cui libet preces porrigere; vt pro ipso ad Deum intercedat, vt dixerunt Innocent. & Host. cod. tit. cap. 1. glossa in d. cap. vnico.
- 39 Decimanona. Multa requiruntur ad Canonizandum sanctos. & Primo: An illi, de quo canonizatio queritur, prior vita testimonium præbeat pro laboribus multis, moribus castis, actibus strenuis, 61. d. c. miramur: oportet enim hoc præfenti testificatione prædicari, & bonæ famæ præconijs non taceti. 1. 2. q. 2. c. quatuor. Et maxime queri debet de simplicitate, & humilitate: quia superbis Deus resistit; humilibus autem dat gratiam. Item debet queri, an in vita persecutiones passus fuerit. 1. q. 1. cap. omnis qui, & cap. tibi adunati, & an passus fuerit ex charitate. Querendum est etiam de miraculis factis in vita, & post mortem. Dixi de miraculis: quia ad hoc vt quis tanquam sanctus Canonizetur, probanda est frequentia miraculorum, & per eosdem testes, & non sufficit probare per duos testes forte vnū miraculum ad inuocationem ipsius sancti factum tali die, & aliud factum eadem die, vel seq. per alios testes per inuocationem Sancti eiusdem, quia diuersi probant, nec concordant in idem, nec in eundem actum. Instat. de duobus reis, §. 1. extra, de restit. cap. licet ex quadam. An iudicium nec mirum, 26. q. 1.
- 40 Vigesima. Pueri baptizati in continentemortui non sunt canonizandi: quia nec multam gloriam facit Deus cum eis, speciale tamen est in innocentibus, qui vice Christi mortui sunt, Innocent. & Zabari. in c. 1. de reliq. & vener. sanct.
- 41 Vigesima prima. Præctica, s. & modus canonizandi sanctum hoc modo procedit. Primo expectatur quod aliquis propter honestatē, & authenticā demum factum,

factum, & supplicent pro canonizatione non semel, sed pluries, & instanter, sicut dicitur de cessione, & pallio, de elect. cap. cum possit, & cap. quidam, de renun. Non. n. consuevit Papa moueri statim ad hoc, sed expectare q̄ diu pulsetur & famam attendere, & vtrum miracula crebrescant, & continuentur. Et hoc ideo, quia per malos sunt miracula. 1. q. 7. c. teneamus, vnde cauendum ne decipiatur populus, & quia circa maiora maius periculum vertitur, ideo cautius est agendum, & a. dist. c. quiescamus, 61. dist. c. muramur, Dicunt tamen aliqui, quod si est illusio, vix possunt continuari miracula vltra quadraginta dies, sed vt dicit Host. in d. c. de reliq. & ven. sanc. de hoc certi non sumus. Secundo, si continentur supplicationū instātia, & fama, & miracula, consuevit Papa proponere inter fratres, & aliquibus Episcopis patrie illius, qui dicunt sanctus, vel alij honestis, & discretis, & incorruptibilibus personis committere, vt inquirant de fama, & deuotione populi, de miraculis, & alijs in genere, & non in specie, & quo ad famam, non quo ad veritatem, & quod sibi rescribant quæ inuenerint, & an eis videatur quod superet veritate, & in specie sit inquisitio committenda. Tertio, si rescribant talia per quæ videatur quod inquisitio veritatis committi debeat, Papa iterum requirit consilia fratrum an sit committenda, vel nō. Quarto, si inquisitio committenda videretur, iterum Papa scribit eis, vel alijs, quod veritatem inquirant. Primum de fama. Secundum de vita. Tertio de miraculis exacte, diligenter, & fideliter, & prudenter, secundum articulos, & interrogatoria, quæ sub bulla transmittit, & quæ inuenerint, remittant sub sigillis suis, de hoc cap. venerabilis de test. Quinto, remissa inquisitione committitur examinatio in Curia aliquibus capellanis, vel alijs personis authenticis, & discretis, quæ etiam forment rubricas, Et de his rubricis, quæ fiunt, super dictis testum no. de testi. c. presentium.

Sexto, rubricæ sic factæ examinantur exacte per Papam, & fratres, & Papa requirit consilia fratrum, an videantur probata talia, propter quæ sit canonizatio facienda. Septimo, si videtur Papæ facienda, diffinit hoc secreto inter fratres. Octauo, adiunctis episcopis, qui sunt presentes in Curia narrat publice in Consistorio ea, quæ acta sunt, & probata, non facta mentione de diffinitione secreta, & requiritur consilium prelatorum. Nono, assignatur certa dies, in qua omnes conueniunt ad aliquam certam ecclesiam, & tunc illuminantur eerei multi, & sternitur ecclesia tapetis, & parat, & conueniunt Papa, & fratres, & totus clerus, & populus, & facit Papa sermonē recitās processum, & probata, & inducēs populū ad orandum quod Deus non permittat eos errare. Decimo, flexis genibus fit deuota oratio, & cantatur Veni Sanctæ Spiritus, vel alius hymnus, siue antiphona conueniens. Undecimo, surgit Papa ab oratione, & diffinit illum esse Sanctum, & Sanctorum Cathalogo ascribendum, & tanquam Sanctum esse venerandum, & festum suum esse eodendum tali die. Duodecimo cantatur Te Deum laudamus, & celebrat missam in honorem illius Sancti, & secunda Hostien. in d. c. de reb. & vener. Sancti. qui dicit hunc ordinem non semper ad vnguem fuisse seruatum, & maxime cum agebatur de martirizatis pro fide; Illi enim consueuerunt facilius, & leuius expediri. Hæc Zab. in dicit. *1. d. c. de reb. & vener. Sancti. qui dicit hunc ordinem non semper ad vnguem fuisse seruatum, & maxime cum agebatur de martirizatis pro fide; Illi enim consueuerunt facilius, & leuius expediri. Hæc Zab. in dicit.*

42. *42. Vigesima secunda. Vt sit miraculum quatuor requiruntur. Primum, vt sit contra naturam. i. prate ordinem nature. Th. p. q. 100. art. 4. vnde viginti Moy si murata in serpente; i. Bode asina loquente ad Balaam, capere eum ex iniuncto; de heret. Secundum, vt miraculum ex Deo; & non ex arte conuingat; nec ex diabolo; nam miracula quatuorque sunt peruales; 1. q. 7. cap. de habitus, & cap. propheti. D. Tho. p. 1. q. 100. artic. 1. & 2. q. 78. art. 2. No. & sic est conuincit.*

martytes à Deo impetrasse quæ mandant, c. d. c. si quis præpostera. Tertium, quod sit evidens, Quartum, quod sit ad corroboracionem fidei. Herba enim mi nisterio hominis transit in vitrum, sed hoc nihil ad corroboracionem fidei. Et ideo ad Canonizationem nisi hæc qua tuor concurrant, miracula non prodes sent, & miraculum propriè non dicere tur, sed potius miraculosum, vel mir um, nam si sit contra naturam, & sit à Deo, & non sit evidens, & apprens, non est miraculum, sicut de pane, qui transubstantiatur in corpus Christi. ca. cum Marthæ, de celebrat. miss. sic si sit contra naturam, & non sit à Deo, non est miraculum, sicut quod fecerunt Ma gi Pharaonis, quia fecerunt ranas, & serpentes. Similiter si sit contra natu ram, & à Deo, & sit apprens, & non sit ad corroboracionem fidei, non est miraculum, sicut si nascitur aliquis tri pes. Archid. in d. cap. teneamus. De Martyribus tamen non sit tanta exami natio, sed queritur de miraculis, & cau sa, propter quam passi sunt, arg. de con secr. dist. 4. c. e. e. thecuminum, & capitu. baptisimi vicern. vt dicit Asten. lib. 6. tit. 29. art. 5.

- 43 Vigesima tertia. † Ferijs ob necessitates hominũ indictis, vt sunt ferix mes sum, & vindemiariũ, potest per partes renunciari, cap. finali, de fer. in sine. Eis autem inuitis procedere non potest Iudex, adeo quod si procedat, sententia la ta parte inuita, vel absente, est ipso iure nulla, præter appellationem aliquant, l. ff. de scrijs. Fallit tamen hoc, quando in literis commissio nis esset appositum vt possit procedi simpliciter, & de plano & sine strepitu, & figura iudicij, quia tunc Iudex etiã inuitis partibus potest procedere tempore harum festiarum, d. Clem. Sæpè, quamuis non tempore feri arum indictarum in honorem Dei, & Sanctorum. Ita voluit text. à contra rio sensu, d. Clem. Quod extende, licet sint causæ matrimoniales, beneficiales, vsurarum, & decimarum, Pariter, nec

Iudex potest procedere tempore feri arum repentinarum, quia cum in Cle ment. Sæpè, non permittatur tali tem pore, vt Iudex possit agere, ergo vide tur prohibitum, argumen. de præsump. cap. nonne, & cap. 2. de translat. prælat. Ita confirmat gloss. in verbo, feriarum, in d. Clem.

Vigesima quarta. Iudex non cogitur in causis, de quibus Clement. Sæpè, de verb. signific. procedere † tempore feria to ob necessitates hominum, secundum formam d. Clem. sed potest, si vult. Ita glossa, in verbo valeat, quia dum dicit, quod valeat, seu possit procedere sum matie, & de plano, & c. non per hoc cogitur, quia non quicquid iudicis pote stati committitur, id iuris necessitati subijcitur, ff. de iudic. l. non quicquid, & ff. de offic. præl. l. sæpè, de offic. deleg. c. consuluit. Et per hoc infert glossa, & dat consiliũ, quod si viderit aliquam partium lędi grauitur ex tali processu ta li tempore faciundo, quod debet sup pederere, cum & hoc facere possit. Et quia Iudex debet prouidere utilitati causæ, & partium, c. accedens, vt lite nõ contest. c. statutum, §. in super, de refer. in 6. Ad hoc quod not. Specul. de arbitr. in fi. vers. sed nunquid tunc sedere. Vbi dicit, quod arbiter, in cuius compro misso renunciatum est huiusmodi feri js, non tenetur tali tempore procedere, si non vult.

- 45 Vigesima quinta. Bellandum, † nõ est feria quinta ob honorem Ascensionis, & Cenæ, de consec. dist. 1. c. porro, & dist. 2. c. litteris, nec feria sexta ob reuerentiam Passionis, nec die Sabba ti, quia & illa die corpus iacuit in sepul chro, & propter metum Iudeorum Ap postolita uerunt, de consec. d. 3. c. Sab bato, nec die Dominico, ob reuerentiam resurrectionis, 75. d. cap. quod die Dominico. Et idem videtur in alijs festis, c. si. de ferijs, Hostien. in c. 1. de treu ga, & pace.

SUMMARIUM.

- 1 Corpora sanctorum sine autoritate Pa-
pe non possunt transferri de loco ad lo-
cum.
- 2 Reliquia an possint alicui Ecclesia conce-
di absque autoritate Papa.
- 3 Reliquia sanctorum an possint causa demo-
tionis furtiuè tolli.
- 4 Reliquia si de loco tollantur, an sit execra-
ta Ecclesia.
- 5 Consecratio altaris an possit fieri sine reli-
quijs.
- 6 Reliquiarum loco in altari an sit laudabi-
le ponere corpus Christi.
- 7 Reliquia vendi non possunt, & quare.
- 8 Reliquia sanctorum non debent passim
ostendi.
- 9 Reliquias an in processionibus possint abs-
que peccato in minoribus consueti, por-
tare.
- 10 Reliquia de nouo inuenta an sint veneran-
da, num. 11. & 12.
- 13 Venerandus non est sanctus, donec per Pa-
pam sit approbatus.
- 14 Deus laudandus est in sanctis suis.

De reliquijs, & ueneratione san-
ctorum. Cap. XIII.

RAETER ea, quæ diximus
in nostris Decis. par. 1. lib. 2.
cap. 2. & habetur de materia,
de consecr. distinct. 1. cap. pla-
cuit, & cap. corpora, & distinctio. 23.
capit. non liceat, & repetitur in 6. & in
Clemen. His possunt addi decisiones,
quarum prima.

- 1 Licet corpora sanctorum sine autho-
ritate summi Pontificis non possint tra-
ferri de loco ad locum, modo sint tradi-
ta perpetua sepultura, c. corpora, de con-
secr. dist. 1. & ibi glos. quæ allegat tex. in
l. vi. C. de reli. nisi necessitas immineret
puta ignis, aut deprædationis, quia tunc
sufficere videtur autoritas præsidis pro-
uinciar, l. i. C. eod. tit. tamen non prohi-
beretur per tex. in d. cap. corpora, vt reli-

quæ aliquæ, quæ sunt in aliqua Eccle-
sia, non possint concedi alicui in aliqua
Ecclesia sine consensu Pape, aut Episco-
pi, ita Hugo. quem refert Turrecr. in
d. c. corpora, nu. 2. vbicunque maiori re-
uerentia transferentium possint venerari,
vt dicit etiam Mag. Aug. de Ancho-
na, quem refert Turrecr. in d. cap. corpo-
ra, num. 3.

4 Secunda. Reliquiæ ¶ sanctorum etiã
causa deuotionis non possunt furtiuè re-
cipi de loco absque peccato sacrilegij, &
furti: nisi essent apud infideles recondi-
ta: quia tunc licite possunt de terris infi-
delium furripi, qui illas iniuste possident,
& de eorum dominio auferri, & ad lo-
ca Christianorum transportari. Aliàs præ-
ter hunc casum sacrilegium cum furto
committunt, auferendi factum de sa-
cro, vel sacrum de non sacro, cap. qui-
quis, 17. q. 4. vbi Archid. ibi dicit, nu. 3.
quod sacrilegium est propriè sacrarum
rerum furtum, etiam si causa deuotio-
nis fiat: quia deuotio non est exceren-
da cum iniuria alterius, sed modo talis
furtiua sublatio reliquiarum fieret cum
iniuria sanctæ synodi Maguntinensis
quæ, c. corpora, de consecr. dist. 1. insti-
tuit, & Apostolicæ sedis, quæ illud capi-
tulum confirmauit, cuius autoritas cõ-
temneretur. Ita Archid. & Turrecr. in
d. c. corpora.

4 Tertia. Reliquiæ ¶ licet tollantur de
ecclesia, non per hoc execratur ecclesia.
Quod intellige de reliquijs, quæ sunt in
ecclesia in capsâ, vel in arca, secus autõ
de reliquijs, quæ sunt sub tabulis altaris.
ita Do. Abb. in cap. 2. num. 1. de iure pat.
Et sic nota, quod potest Episcopus exe-
crare locum sacrum, l. facere non sacrũ,
quia auferendo rem sacram de loco, re-
manet locus profanus. Et hoc non de-
bet fieri nisi ab Episcopo, vel alio de eius
mandato, cap. placuit, vbi Archid. non
de consecr. dist. 1.

5 Quarta. Non debet altare ¶ consecra-
ri sine reliquijs, si fieri potest, c. placuit,
de consecr. dist. 1. Non tamen secundũ
Hug. reliquiæ sunt de substantia conse-
cratio-

trationis ecclesie, vel altaris, & ideo nō minus consecrabitur ecclesia, vel altare, si illę non habeantur. Quod Hostien. in sum. intelligit dictum cap. placuit, de altaribus infixis, non autem de tabula, siue altari portatili. Quam quidem sententiam sequitur Gulielmus in ration. dicens. sanē sine reliquijs non fit consecratio altaris fixi, bene autem uaticii, siue portatilis. ita refert Turrecrem. illam approbando, in d. cap. placuit, licet Hugo, de consecrat. dist. 1. cap. nullus, quę refert Zab. in cap. ad hæc, num. 8. eod. tit. dicat simpliciter, quod reliquię non sunt de substantia, sed de necessitate. Vnde qui illas non posuit, puniendus est, tanquam transgressor. Quot verò reliquię ponendę sint, non est numerus statutus, sed arbitrarius, de offic. deleg. c. de causis. Dicit tamen Io. Andr. se experitum, quod aliqui Episcopi quærunt reliquias trium sanctorum, putantes id de substantia, quod sibi non placet, licet sit commendabilis deuotio. An vero † laudabile sit loco reliquiarum apponere corpus Christi? Quidam dicunt, quod sic. Innocen. super hoc habito consilio dixit contrarium; quam responsionem laudat Arch. in d. cap. placuit: quia cum corpus Christi cibis sit animę, ca. non iste, cap. panis, de consecr. dist. 2. non debet seruari nisi ad opus infirmorum, cap. tribus gradibus, ead. dist. & ideo non debet poni ad alium vsum, quam ad quem institutum fuerit, puta ad refectionē animarum. vnde Christus dixit, accipite & manducate ex hoc omnes, & non dixit, reseruate, uel recondate.

7 Quinta. Reliquię † uendi non possunt, ita glo. in cap. 2. de reliq. & vener. sanct. quia reliquię sanctorum martyrum, uel ipsi martyres uendi non possunt, C. de sacr. sanct. eccles. l. nemo: quia sacra res non recipit æstimationem, l. facer, §. vlt. ff. de rer. diuis. ideo non potest vendi pretio, quia sine pretio venditio non consistit. Instit. de emp. & uend. §. pretium, ff. eod. l. 2. §. sine pretio. Item, quia spiritualia uendi non possunt, nec spiritualia

bus annexa, de iure patron. c. de iure, & qui spiritualia vendit, capitale crimen committit. l. q. 1. cap. qui studet. & quod glossa dicit de martyribus, idem est de sanctis alijs, quia æstimationem non recipiunt. Ant. de But. in c. 2. nu. 8. ut not. 8 stro. Item, † nec passim ostendi debent causa quęstus, ut habeantur largiores elemosynę: quia hæc est quædam larga venditio. Abb. in d. cap. 2. extrahendo extra capsam, ut plures oblationes recipiantur, sic enim reliquijs per hoc detrahitur, quia vilipenduntur: nam omne rarū pretiosum, §. 2. d. c. legimus, ad fi. 27. q. 2. c. institutum. Item ex hoc redarguuntur clerici per laicos de auaritia, de deci. c. 1. & propter ipsam auaritiam dicit Host. q. male seruatur quod hic dicitur de non ostendis reliquijs extra capsam. Dicit etiam in d. cap. 2. q. auaritia, & insolentia clericorum omnia statuta frangit, quod esset corrigendum, facit de decimis, c. 1. in fine. ita Zab. in d. cap. 2.

9 Sexta. † Vasa sacra, ubi continentur reliquię, licet secundum Hugo. & glo. in c. non liceat, dist. 23. ex Concilio Bracharensi prohibetur omnibus in minoribus ordinibus constitutis illa portare in processionibus. Tamen ut dicit Turrecr. in d. cap. non liceat, debet intelligi tex. ille de vasis sacris, id est, calice, & patena, tum quia vocat ea altaris, tum quia consuetudo est in oppositum: quia in multis locis uidemus, quod ubi plures reliquię portandę sunt, non solum subdiaconi portant, sed etiam in minoribus ordinibus constituti.

10 Septima. † Reliquię de nouo inuentę non sunt venerandę in publico sine authoritate Pape. Et intelligo, reliquias nouas omnino nouas: nam antiquas venientes de nouo, uenerari licet, modo sint reliquię sancti canonizati, & hoc certum esset, aliās ubi oriretur aliqua dubitatio, tunc non sunt venerandę publice absque authoritate summi Pōtēncis. & ita tex. in cap. 2. tit. noster procedit in duobus casibus. Primus est, quando essent reli-

reliquiæ nouæ, Secundus, quando dubium esset an reliquæ sint sancti canonizati. ita Dom. Anton. de But. & Panor. in d. cap. 2.

ita Zabar. in Clemen. 2. in ptinc. de reliq. & vener. sanctor.

SUMMARIVM.

- 11 An verò † ad reliquias nouas liceat secretè deuotionem habere, & eas venerari. Dic, quòd sic, arg. tex. in d. cap. 2. Ita Dom. Ant. ibi. n. 6.
- 12 Octaua. Reliquiæ † sanctorum sunt aliquo modo venerandæ. Nam sicut vult Aug. 1. de ciuit. Dei. Qui ad aliquè afficitur, ea, quæ de eo relinquuntur, post mortem ueneratur, non tantum corpus, & partes corporis, sed etiam aliqua exteriora, vt vestes, & similia. Sed manifestum est, quòd sanctos Dei uenerari debemus tãquam Christi membra filios, & amicos, & intercessores nostros. Et ideo reliquias Sanctorum qualescunque in eorum memoriam honore congruo venerari debemus. Vnde & ipse Christus huiusmodi reliquias conuenienter honorat in presentia earum miracula faciendo. Asten. lib. 1. de actib. latr. tit. 6. art. 3. in fi. vers. vtrum.
- 13 Nona. Licet publicè non sit venerari Dns † aliquis sanctus, donec per Papam sit approbatus, quia quem approbat, est approbatus, & quem reprobat, reprobatus est, 24. q. 1. cap. hæc est fides, & cap. quoniam uetusto, tamè licet cuilibet in secreto alicui defuncto, quem sanctum credit, preces porrigere, quamuis non possit ei solemnnes preces publicè emittere, vel officium solemnne dicere, ut dixerunt Innoc. & Host. extr. de reliq. & vener. sanctor.
- 14 Decima. Cum Deus sit † laudandus in sanctis suis, laudando que sancti fecerunt in Dei virtute, & sanctorum reliquias venerando. gl. 2. & tex. in Clem. 1. de reliq. & vener. sanctor. & cap. 2. & cap. gloriosus, eod. titu. in 6. Hinc inferatur, quòd ex laudibus impensis familie Dominus laudatur, sicut in vituperijs familie Dominus blasphematur: maxime si illi de familia sunt honorabiles, ores, grauitate maturi, & pleni eloquio, 11. quæstio. 7. capit. habet hoc.

- 1 Sacramentum general. m. sumptum multipliciter sumitur.
- 2 Consecratio vnde, & quòdplex dicitur.
- 3 Consecratio Ecclesia, & altaris quare fiat, & nu. 6.
- 4 Consecratur aliter homo, & aliter alia res.
- 5 Ecclesia nomen multipliciter accipitur.
- 7 In consecratione Ecclesiarum vltimus, qui obseruatur, plenus est mysterijs.
- 8 Missa non est de substantia consecrationis sed de solemnitate.
- 9 Consecratio Ecclesia hodie fieri potest ab Episcopo.
- 10 Consecrare Episcopus ecclesiam non debet absque sufficienti dote, aliàs puniatur.
- 11 Dns ecclesia qua competens dicitur.
- 12 Altare non potest erigi in ecclesia etiam consecrata sine permisso diocesani.
- 13 Procuratio vs. pro uisitatione. sic pro consecratione recipi potest.
- 14 Consecratio qualiter probetur. & nu. 18.
- 15 Procuratio an episcopo debeatur cum ecclesia reconciliatur.
- 16 Consecratio tam in solemnibus, quam priuatis diebus fieri potest. Quòd secus est in collatione ordinum, vel in chrismate.
- 17 Consecratio Ecclesia per pecuniam dicitur potius execratio, quàm consecratio.
- 18 Reconcilianda Ecclesia in quatuor casibus est.
- 19 Altare in quinque casibus potest reconciliari.
- 20 Ecclesia potest consecrari, & reconsecrari sine altari, & conuerso.
- 21 Ecclesia in quibus casibus non reconcilianda, sed reconcilianda sit.
- 22 Homicidium si sit sub Ecclesia in camera, vel in cella, non indiget reconciliatione.
- 23 Propter homicidium commissum à se ipso.

- ipso Ecclesia reconcilianda est.
- 24 Oratorium si polluitur, an reconcilietur
ut ecclesia non consecrata.
 - 25 Ecclesia non consecrata an reconciliari
debeat, si sanguine, vel semine sit pol-
luta.
 - 26 Missa in consecratione à quo fit cāanda.
 - 27 Altare ut consecrari debet ab Episcopo,
ita & execrari.
 - 28 Vestimenta Ecclesia debent esse honesta,
& sacra.
 - 29 Vestes sacra non sunt in profanos vsu re-
digenda, sed vestita consumpta sunt
cremenda.
 - 30 Vestis sacra quamdiu in ea adest forma,
non est iterum consecranda.
 - 31 Sacrum quando irahat, vel non irahat
ad se non sacrum.
 - 32 Consecrato calice si vinum in illum mitta-
tur, non transit in sanguinem.
 - 33 Consecrare an liceat in calice de alia ma-
teria, quam de auro, argento, vel
plumbo.
 - 34 Consecratio Episcopi intra quod tempus
peti debeat, & ubi facienda.
 - 35 Consecrationem, an Vicarius possit e-
xequi.
 - 36 Consecrandus an ante & qua discussione
exammandus.
 - 37 Consecrationis tempus in Episcopum quā
do incipiat currere.
 - 38 Consecrationis velum quando imponen-
dum, & solis virginibus, & ab Episco-
po, & qualiter.
 - 39 Velum quadruplex in iure pontificio assi-
gnatur.
 - 40 Virgines violenter corrupta non conse-
cranda.
 - 41 Consecrationis Eucharistia plures casus
assignantur: & primo, an illam impedi-
at defectus ex parte consecrantis.
 - 42 An defectus viae. 43. Excommunicatus,
vel constitutus in peccato mort. rite or-
dinatus sacerdos, si conficit, peccat
mortaliter. An defectus ex parte ma-
teria, numero 44. Et qua sit materia,
num. 45. An defectus intenzionis conse-
crantis, num. 46. An defectus ex parte
forma, vel solemnitas, nu. 47. & 48.

De consecratione Ecclesie vel
altaris. Cap. XV.

Ore nostro solito ad facilio-
rem intelligentiam dicendo-
rum aliqua promittimus. Deinde ad decisiones deve-
niemus. Ut igitur faciliorem reddam
hanc materiam, præmitto primum, scēū
dum Archid. in c. 1. de consecr. distin. 1.
& nos supra lib. 1. cap. 1. nume. 2. quod
Sacramentorum † (generatim sumptum
hoc vocabulo) quædam sunt salutaria,
quædam veneratoria, quædam ministrato-
ria, & quædam præparatoria. Saluta-
ria sunt illa, quæ ad salutem sunt neces-
saria, vt Baptismus, Eucharistia, Con-
firmatio, Pœnitentia, Extrema vnctio.
De hoc etiam in glo. no. 1. in c. veniens,
de transact. Veneratoria sunt festiuitates,
quæ per certa anni tempora in alicuius
sacre rei memoriam venerabiliter ce-
lebrantur. Ministratoria sunt officia
omnia ecclesiastica nocturna, siue diurna:
Et dicuntur ministratoria, quia per
ea ministratur, & exhibet Latræ Deo,
& quia per ea reliqua sacramenta eccle-
siastica conficiuntur, ministrantur, &
celebrantur. Præparatoria sunt, quæ om-
nibus sacramentis celebrandis preparan-
tur, & fiunt, vt Ecclesia, Altaria, eccle-
siastica varia ornamenta, & generatim
omnia ecclesiastica vtensilia, & eorum
consecratio, secundum Hugo. in d. c. 1.
sic etiam gl. in c. 6. 1. quæst. 3. dicit, quod
consecratio altaris est Sacramentum lar-
go modo sumptum, cum sit sacre rei si-
gnum, extra, de simo. c. cū sit Romanæ.
Secundo sciendum est, quod consecra-
re, † est simul sacrare. 24. q. 3. e. pudenda.
Vel cum alio sacrare, iuxta glo. in c. Epi-
scopus 23. dist. Et hæc consecratio dicitur
multiplex. Vt Ecclesie, vel altaris,
vt in Decretali, & in 6. eod. ti. & de conse-
crat. dist. 1. Item Episcopi. De hac dist.
65. per totum. Item Virginum, vt 10.
q. 1. capit. placuit. Item est Consecratio
Corporis, & sanguinis Christi, de con-
secr.

secr. dist. 2. per totum, & c. quia. Item res inanimata, vt calicis, & cap. vt calix, de consecr. dist. 1. Tertio sciendum, quod consecratio altaris præcipue consistit in coniunctione mensæ, idest lapidis superioris, & structuræ inferioris, secundum Innoc. in rubr. & Zabar. in cap. r. tit. nostro, qui etiam dicit, quod coniunctio designat coniunctionem fidelis anime ad Deum, simile de big. c. debitum.

3 Quarto † notandum, quod res inanimata, vt Ecclesia, altare, & huiusmodi alia, ideo consecrantur, vt per hoc specialiter diuino cultui deputentur, & ad eas, & ad sacramenta, que in eis celebrantur, maior deuotio recipiatur, & in maiori reuerentia habeantur. Et etiã pie est credendum quod ex hoc ceteris paribus diuina virtus ibi assultat ad gratiam libentius infundendam. Nam ipse, qui habet in cælis habitationem, uisitor, & adiutor est loci illius. Et inde est, quod ante consecrationem emundantur, & exorcizantur, vt inde virtus inimici pellatur. Et similiter Ecclesie, que sanguinis effusione, aut cuiusquã semine fuerint polluta, reconciliantur, quia per peccatum ibi commissum apparet ibi aliqua operatio inimici, de consecr. dist. 1. cap. Ecclesie. Hæc Thom. 3. q. 82. art. 3. capit. 3.

4 Quinto aliter consecratur homo, † & aliter alia res; nam homo consecratur, i. ordinatur, vel voto conuersionis obligatur, alia res consecratur, idest deputatur utilitati Ecclesie, & talis res dici potest sancta, vel sacra, nõ quia sit sancta in se, vel sacrata, sed quia rei sacre oblata, unde qui res Ecclesie rapit, sacrilegium committit, item res quandoque consecratur quando aliquam cõsecrationem, vel benedictionem recipit, vt calix, panis, altare, & huiusmodi. Ita Archid. hæc not. in cap. nulli. 1. 2. q. 1. Sexto † sciendum est, quod Ecclesia multipliciter sumitur. Nã quandoque vocatur oratorium, dist. 42. c. pen. & vlt. 16. q. 5. c. labor. Quandoque domus orationis, c. cum Ecclesia, de immu. eccl. in 6. c. & hoc diximus, 16. q. 7. Quandoque ecclesia non consecrata, d.

c. cum ecclesia. tit. nostro, c. 1. & 2. licet proprie Ecclesia non consecrata dicatur Basilica, & consecrata ecclesia. Aliquando templum. dist. in. 88. c. Eijciens. 1. q. 3. c. ex multis. Aliquando tabernaculum, de consecr. dist. 1. c. 1. dist. 36. c. fi. Quandoque domus Dei. 1. q. 3. c. non solum. c. de cet. de immu. eccl. in 6. Et est ratio: quia ibi Deus specialiter inhabitat, unde i. ea habitantes Christus protegit. Domus enim tutissimum refugium, & receptaculum esse dicitur, l. plerique. ff. de in ius uoc. Hæc Archid. & Io. Andr. in c. r. de consecr. eccl. in 6. Sed modo ad decisiones descendamus. Et prima. Vt ecclesie consecratur, † conuenienter ab ecclesia instituti fuit pluribus ex causis, quarum Prima, vt diabolus, & potestas eius penitus expellatur, vt refert Gregor. in Dialo. lib. 3. quod cum quedam ecclesia Arrianorum fidelibus reddita consecraretur, & reliquia sancti Sebastiani, & beate Agathe illuc delata fuissent, populus ibidem congregatus, porcum, repente inter pedes huc, illucque discurrentem fenserunt, qui fores ecclesie repetens, à nullo videri potuit, omnesque in admirationem commouit, quod idcirco Dominus ostendit, vt cunctis patefaceret quod ille loco eodem immundus habitator exiret. Secundo consecratur ecclesia, vt ad eam confugientes saluentur. Unde aliqua ecclesie post dedicationem à principibus priuilegiantur, ut ad eam confugientes saluentur, facit tex. in cap. reos, 23. q. 1. Hinc in tabernaculum legitur fugisse loab, & cornu altaris apprehendisse, 3. Reg. 2. Tertio, vt ibidem orationes exaudiantur. Hinc in missa dedicationis dicitur. Concede ut omnes, qui deprecaturi conueniunt, ex quacunque tribulatione consolationis tue beneficia consequantur. Quarto, vt in ea laudes Deo soluantur, quod fit septem horis. Quinto, vt ibidem dignè ecclesie sacra sacramenta ministrantur, vt patet quasi per totam distinctionem primam de consecr.

7 Secunda. Ritus, qui † in ecclesiarum consecr.

cōsecratione obseruatur, plenus est my-
sterijs, vt ad plenū exponitur per Card.
à Turrecrem. in c. omnes basilicę, nu. 4.
de consec. dist. 1. & est conueniens cum
ea, quę per ecclesiam statuatur, ab ipso
Christo ordinatur. qui dicit Matt. 18.
Vbicunque fuerint duo, vel tres in no-
mine meo, in medio eorū sum. Sed ista
in consecratione ecclesiarum ab ecclesia
ordinata sunt, ergo accipienda sunt ac si
à Christo ordinata sint. Ita Turrecrem.
vbi supra.

8 Tertia. Si missa in consecratione præ-
termittatur, ecclesia erit cōsecrata, cum
missa † non sit de substantia consecratio-
nis, sed de solemnitate, & sic, quamuis
missa prætermittatur, modo forma cōse-
crationis debita obseruata fuerit, erit ec-
clesia cōsecrata. Facit à simili: Presbyteri,
Diaconi, & Subdiaconi habent deter-
minata tempora, in quibus debeant ordi-
nari, & nihilominus si alio tempore
ordinentur, ordines recipiunt, licet de-
beant deponi. distin. 77. c. subdiaconus.
De hoc vide glos. in cap. omnes, de con-
secr. dist. 1.

9 Quarta. Licet consecratio olim fieri
non poterat sine mandato Papę, de con-
secr. dist. 1. c. de locorum. cum quatuor
capitulis sequentibus, tamen hodie † po-
test ecclesia consecrari ab Episcopo, c. 2.
& 3. extra eod. c. nemo, de cōsecr. dist. 1.
12. q. 2. c. bonę. Non tamen potest conse-
cratio, vel reconciliatio alij delegari, nisi
is, cui delegatur, Episcopus esset. c. aqua,
extra eod. c. quę delegato, de offic. deleg.
quia Episcopus ea, quę sunt ordinis, siue
dignitatis minori se delegare nõ potest,
ita Host. co. tit. nostro, num. 2. Alfen. co.
titu. lib. 6. tit. 29. Verum non debet Epi-
10 scopus † aliquam ecclesiam consecrari,
immo nec primarium lapidem ponere,
iux. tex. in c. nemo, de consec. distinct. 1.
nisi ei prius dos assignetur à fundatore,
d. c. nemo, quę quidem dos debet esse cõ-
11 petens, † hoc est, quod si construatur ec-
clesia, quę de iure tenetur ad hospita-
litatem, & ad iura episcopalia, & tunc
dos, debet esse talis quod possit recipere ho-

spites, & iura episcopalia soluere. ita gl.
in c. cum sicut, de consecr. eccle. vel alt.
Dicit tamen Zabari. ibi, quod verba glossę
non sunt ita amarè intelligenda, sed suf-
ficere, quod habeatur ratio de hospitalitate,
& de iuribus episcopalibus, secundum
mediocritatem, quę seruanda est, de of-
fi. vic. c. 1. Si vero episcopus ad requisitio-
nem alterius fundauerit ecclesiam abs-
que dote, tunc prius datur actio con-
tra præsentatorem, & eius heredem, ad
dotandam ecclesiam, & demum in epi-
scopum, ita glos. in d. c. cum sicut. Quod
si non ad requisitionem alterius, sed per
se consecrauerit Ecclesiam absque do-
te, tunc si habet proprium, præter bona
ecclesiastica, tenetur eam dotare, arg. d.
c. nemo. Sicut tenetur providere illi,
quem ordinat sine titulo, de præben. ca-
pit. 2. & c. Episcopus, & c. cum secundū.
Quod si proprium non habet, tunc tene-
tur dotare de redditibus suis, verum si
reditus essent tenues, tunc fiet de bonis
ecclesię, si tamen sine læsione ipsius sic-
ri potest, argum. de donat. cap. Aposto-
licę. Alioquin delictum personę non
debet in damnum ecclesię redundare,
15 q. 6. cap. si Episcopus, c. delictum, de
12 reg. iur. in 6. An vero possit erigi † in ec-
clesia etiã consecrata altari sine permis-
su diocęsani. Dic, quod non, de consec. d. 1.
c. nullus presbyter, cl. 2. & quod ibi not.
68. dist. c. quamuis. Zabari. in c. 1. de con-
secr. eccle. vel alt. not. 1.

13 Quinta. Potest Episcopus † exigere
procuracionem, hoc est prandium, quã-
do vadit ad consecrandam ecclesiam, c.
cum sit Romana, de simo. etiam quan-
tumcunque ecclesia consecranda sit vi-
cina Episcopatu, secundum Hostien. &
Do. Abb. in d. c. cum Romana, cum ista
procuratio, quę est annexa visitationi, et
consecrationi, non detur pro labore, sed
præstetur in signum superioritatis, & vt
facilius prælati inducantur ad visitandū,
& consecrandum, ita not. per Innoc. in
cap. cum Romana, de cens. propter dese-
ctum tamen facultatum ecclesię debet
Episcopus proprijs sumptibus ecclesiã
conse-

consecrare, ita glo. in d.c. cum sit. Quali-
 74 ter autē † probetur consecratio ecclesie,
 dic quòd per libros antiquos, & fines
 diocesum, ita Fel. in c. cum causam, de
 procur. sic etiam libri antiqui probant,
 quando in eis non continetur aliquid
 quòd sit valde prejudicialē, ita Do. Abb.
 in d.c. cum causam.

15 An verò quemadmodum procuratur
 episcopus cum ecclesia consecratur, cap.
 cum sit, de simo. & quòd ibi not. Ita &
 procuracionem habebit cum reconcilia-
 tur. Dic secundum Vinc. in c. conque-
 rente, de offic. ordi. q. non: cum in cer-
 tis tantum casibus sit expressum procu-
 rationem deberi, ergo in alijs videtur
 prohiberi, arg. de præsump. c. nonne.
 Tum etiam, quia redditus ecclesiallici
 pp hoc sunt deputati, de vit. & hon. cler.
 c. cum ab omni, & ita videtur sentire
 Zab. in c. proposuisti, q. 6. de consecr.
 eccl. vel alt. licet in Cle. 1. q. 14. de celebr.
 miss. teneat contrarium scilicet quòd
 debeat.

16 Sexta. Consecratio † ecclesie, id est ba-
 silice, iux. tex. in c. nobis, de iure patro-
 potest fieri ab episcopo in sua diocesi tā
 diebus solemnibus & dominicis, quam
 etiam non festiuis, cap. 2. de consecr. eccl.
 vel alt. Sed in aliena episcopus hoc
 non debet, nisi inuitatus à proprio epi-
 scopo, quòd si contra fecerit, tunc con-
 secratio licet valeat, punitur tamen epi-
 scopus, quia uno anno erit suspensus à
 missarum celebratione. Ordines verò
 facti non conferuntur nisi certis die-
 bus, c. 1. & 2. de temp. ord. 77. dist. c. ult.
 Sic Chrisma certo tempore cōficitur, c.
 omni tempore, de conse. d. 4. ratio verò
 diuersitatis inter collationem ordinū,
 quæ non est faciendā, nisi certis diebus.
 Sed consecratio in omnibus, illa esse po-
 test, quòd de ecclesia non reperitur sta-
 tutum certum tempus, ideo omni tem-
 pore licet. Quòd secus est in ord. inibus
 conferendis.

17 Septima. Ecclesia, quæ per interuen-
 tū pecuniæ ex pacto promissæ consecra-
 tur, potius dicitur execratio, & profa-

na actio, quàm consecratio, cap. ecclesia,
 1. quæ st. 4. nam talem consecrationem
 Deus execrat, & abominatur. Vnde Is. 1.
 Dominus ait: inensum abominatio est
 mihi. Dicitur tamen execrata Ecclesia,
 non in se, quia locus sanctus est, &
 consecratus, modo debita forma eccle-
 siæ fuerit obseruata, sed dicitur execra-
 ta in detestationem illius, qui eam pa-
 ctione consecrauit. Ut dicatur execra-
 ta, quantum ad eum, cui obest actus ta-
 lis consecrationis, & transit in eum in
 ledictio execrationis. sic per Malach. 2.
 dicit Dominus indignis sacerdotibus.
 Maledicā benedictionibus vestris, non
 quòd benedictiones in se essent maledi-
 ctæ, sed quia fiebant, & transibant in
 maledictionem benedictis. Ita Tur-
 recem. in c. ecclesia, 1. q. 4.

18 Octaua. Ecclesia † in his casibus est
 consecranda. Primus. Quādo consecra-
 ta est, nō tamen in forma ecclesie, quia
 tunc debet reconsecrari, de consecr. dis-
 tin. 1. c. Ecclesias. Arch. 1. q. 4. c. ecclesia,
 in glo. 3. Et idem intelligo in altari non
 secundum formam ecclesie consecrato.
 Secundus. Cum dubitatur de eius con-
 secratione, quia de hoc non apparet ali-
 qua scriptura in instrumēto dotationis,
 vel in libro ecclesie, vel in columna, vel
 in tabula marmorea, nec etiam apparet
 vnus tellis de visu, vel auditu, de conse-
 cra. dist. 1. c. solemnitates. Et quòd qua-
 libet dictarum probationum sufficiat,
 patet in d. c. solemnitates, 2. q. 2. c. sanè
 profertur, vt in columnis ecclesie, &
 2. 2. q. 5. c. hoc videtur. & intellige tales
 semiplenas probationes sufficere, quān-
 do de hoc non esset contentio, per quā
 vel tolleretur probatio, vel appareret
 tali probationi fides adhiberi nō pos-
 sit, scilicet quando alteri præiudicium
 fieret. Allenf. lib. 6. tit. 29. art. 2. Tertius.
 Quando ecclesia sic comburitur, quòd
 parietes sint combusti, vel diruti, uel no-
 tabiliter de crustati in toto, uel in maio-
 ri parte, vt in cap. ecclesie, de consecr.
 dist. 1. Secus si solum tectum exustum
 fuerit, titu. nostro, cap. ligneis. Quartus.

Si tota ecclesia, vel maior pars destructa, vel dirupta est, vel simul, vel successiue ante reedificationem, ita Turrecr. in c. ecclesia, de consec. dist. 1. Quintus, quando constat omnia, quae solent fieri in consecratione rite, & solemniter esse acta, sed dubitatur, an consecratus fuerit Episcopus, quia tunc secundum Hugo. est consecranda, distinct. 68. cap. presbyteri.

19 Nona. Altare in multis casibus potest resecrari. † Primus, si mensa, vel tabula altaris. i. pars superior altaris fuerit mota. i. mutata secundum locum, vel enormiter ultra medietatem fracta sit, secundum Host. cap. 1. Et hoc intelligitur de tabula affixa: Tabula enim consecrata, quae non est affixa de loco ad locum transfertur, nec tamen consecratur, dum tamen lapis superior non separatur ab eo, cui compaginatur. Vnde si mensa moueatur cum coherentibus sibi, non oportet propter hoc altare consecrari, ut patet in altare portatili, de consec. dist. 1. cap. concedimus. Secundus est, si aliquis de lapidibus mensam tangentibus fuerit motus, secundum Ber. ext. eo. c. 1. Quod intelligit de lapidibus principalibus, ut si super quatuor columnas fundata sit mensa altaris, & vna earum fuerit mota, mensa nihilominus remanent immota. Secus est de lapidibus parietis, vel de ipso pariete, cui lateraliter compaginatum est altare in quibusdam ecclesijs: quia propter motionem illius parietis, uel lapidum non reconsecrabit altare, si maneat immotum. Tertius, quando altare ex toto destructum est, & reedificatur, quia tunc debet reconsecrari. Quartus casus est, quando sigillum altaris, id est lapis, quo sigillantur reliquiae, fractum sit, vel diminutum fuerit, reconsecrandum est altare, c. ecclesia, de consec. dist. 1. c. quod in dubijs, ext. eo. Quintus casus est, quando tantum additur altari, quod auuntit formam, quam habebat: quia forma dat esse rei, quia tunc consecrandum est, arg. 5. q. 2. c. hoc

ius: propter modicum tamen additamentum non exsecratur, quia tunc sacrum trahit ad se non sacrum, extra eo. cap. quod in dubijs. Sextus, quando dubitatur vtrum altare sit consecratum, de consec. dist. 1. c. ecclesia. sed quia supra mentionem fecimus de sigillo, ideo sciendum est, quod sigillum dicitur quasi altare signans, demonstrat enim & signat cuius est, sicut de signo dicitur, de consec. d. 1. c. signum. Hinc sigillum dicitur titulus, quia ut ille declarat materiam libri, c. inter dilectos, de fide instr. vers. nam in ipso, sic illud manifestat altare consecratum. Vnde titulus dicitur a Titan, quod est sol, vel dicitur titulus, quia solet intitulari sub nomine alicuius sancti. Vocat etiam Holliu. sigillum sepulchrum, ut dicit Ioan. And. in rubr. eodem tit.

20 Decima. Ecclesia † potest consecrari, & reconsecrari sine altari, & econuerso: quia alia est consecratio ecclesiae, alia altaris, extr. eod. cap. 1. & cap. quod in dubijs, & saepe fit haec sine illa, & saepe exsecratur ecclesia, & non altare, & econuerso, vnde destructa ecclesia, & non altari, ecclesia reconsecrabitur, & non altare. Et non obstat tex. in cap. si motum, de consec. dist. 1. quia ibi nomine ecclesiae intelligitur altare, sicut e contra, nomine altaris intelligitur ecclesia, 1. q. 3. c. quassitum. Secus tamen videtur de reconciliatione: quia adeo annexa sunt ecclesia, & altare, ut unum sine alio violari non possit, ut not. in c. 1. eod. tit. secundum Host.

21 Vndecima. † Ecclesia non reconsecratione, sed reconciliatione indiget in multis casibus. & Primus, propter effusionem sanguinis violentam & iniuriosam, cap. proposuisti, cap. fin. eod. tit. Non tamen pro quacunque sanguinis effusione, quia si efflueret sanguis e mare, vel ore, uel cicatrice, vel minutione, aut etiam ex menstruo, vel aliter, naturaliter, aut forte laedo, vel casu fortuito, aut si quodcumque animal ibi occidatur, secus esset. Sed an reconciliabitur ecclesia, si occisus est martyr.

martyr. Dic quòd sic: quia licet passio martyris sit Deo grata, & accepta, actio tamen persecutionis est Deo, & displicens, & odiosa, unde reconcilianda propter actionem effusoris sanguinis, & non propter passionem. Turrecr. in c. si motum, nu. 2. de consecr. dist. 1. Reconciliatur autem ecclesia per aquam cum vino, & cinere benedicta. Et per aquam designatur populus, de celeb. mis. cap. cum Marthæ, §. quæsiuisti. & per vinum mixtum aquæ designatur vnio Deitatis, & humanitatis, & per cinerem, memoria passionis, Zabar. in c. propoluisti, eod. tit.

Hæc tamen reconciliatio faciendâ est per Episcopum, non autem per sacerdotem, c. aqua, co. tit. Episcopum dico proprium. i. diocesânum, vel per alium de licentia illius. 12. q. 1. ca. Pontifices, vel vacante episcopatu de licentia Capituli. de hæret. c. ad abolendam, & tunc ille poterit aquam benedicere. Dicit tamen Hosti. quòd Episcopum reconcilians debet esse indutus pontificalibus, sed fateatur non seruari. Potest etiam fieri per sacerdotem de indulto summi Pontificis. Hinc dicit Innoc. in d. c. aqua, se vidisse quòd Papa pluribus Episcopis indulsit, quòd possent per simplices sacerdotes reconciliare: aqua tamen prius benedicta per episcopum, sed Hostiens. dicit, quòd Clemens III. hoc non de facili concedebat, nisi de ecclesijs non consecratis. ita Ioan. And. & Zabar. in d. cap. aqua. Et nota, quòd licet reconciliatio ecclesiæ demandari non possit simplici sacerdoti, tamen reconciliatio penitentium, & infirmorum sic. 26. q. 6. c. presbyteri, & cap. agnouimus. quod intellige quo ad reconciliationem priuatam: nam solemnem potest solus Episcopus. facit ead. q. c. 1. Zabar. in d. c. aqua, nu. 7. Item, quid si modica sit sanguinis effusio, vel leuis, vt si quis forte cum contentum aliquo in ecclesia, impetu facto offendat in nares eius, vel eum vngue aliquantulum excoriet, & inde aliquantulum sanguinis effluat, dic, quòd non

ecclesia occidatur in cella, camera, vel spelunca. Dic, quòd non est reconcilianda: quia extra ecclesiam factum est homicidium, ut not. Io. And. in c. 1. eod. tit. lib. 6. in glossa tertia. Item ¶ quid si quis sanæ mētis seipsum occidat in ecclesia, vel vulneret animo irato, tunc si nota est talis actio, erit reconcilianda ecclesia: quia talis sanguis iniurius est, & horribilis, vt patet: quia clericus seipsum animo irato seriens excommunicatus est, cap. contingit, 1. de sent. excom. Rursum, quid si ligno, vel lapide cadente in ecclesia occidatur. Dic, quòd non est reconcilianda: quia ibi propriè non est factum homicidium, ita Turrecr. in cap. ecclesijs, num. 12. de consecr. dist. 1. Cætera circa hanc materiã diximus in prima par. nostrarum Decis. lib. 2. de sacrilegio. Secundus casus est propter feminis cuiusque effusionem, maris, vel femina; clericis, vel laici, hæreticis, vel pagani, naturaliter, siue innaturaliter, studiose, & cum libidine peccandi, d. cap. propoluisti, & c. vni. eodem tit. in 6. quando effusio sit magna, & notoria, ac fornicatoria: quia si occulta, non est reconcilianda. Item nec si modica. Sed

24 an ¶ quod dicitur de ecclesia, quæ non consecrata, si polluitur, reconciliatur, id etiam extèdatur ad oratoria. Dic quòd non, & ita communiter tenetur: ratio verò diuersitatis inter vtrūque est, quia ecclesia licet non consecrata tamen adificata est vt consecratur, & sic est Deo dedicata, aliud verò est in oratorio simplicis. Ita Zabar. in c. fin. de consecr. eccl. vel altar. Dixit simplicis: quia duplex est oratorium, aliud, quòd fit ad celebrandum, & intercessit episcopi auctoritas, & tunc cum dicatur ecclesiasticum, quia institutum fuit ad celebrandum, & publicè celebratur, & indifferenter ab omnibus si pollueretur indigeret reconciliatione: si verò esset oratorium simplex vbi oratur, & est principaliter dedicatum ad orandum, tunc non indigeret reconciliatione. De his oratorijs vide quæ diximus infra de visitationibus,

- num. 47. & 48. Tertius casus est, in quo ecclesia indiget reconciliacione, si in ecclesia sint sepulti excommunicati, vnus, vel plures, quo casu etiam parietes ecclesie sunt radendi, de consecr. dist. 1. cap. ecclesiam, capit. consuluisti, tit. nostro. Et hoc intellige de excommunicatis impenitentibus, secus de excommunicatis, qui morte praeventi absolui non poterunt, arg. de senten. excom. c. is cui, §. 1. in 6. a contrario sensu. Quartus, quado ecclesia, vel caemiterium, vel aliud quodcunque sacrum ab Episcopo publice excommunicato consecratur, vel benedicatur, nam tunc proculdubio reconciliacione eget, ante quam fideles utantur talibus tanquam sacris, vt not. de sacr. iter. cap. 2. nam si corpus excommunicati mortui, exerat ecclesiam, vel caemiterium, d. c. consuluisti, & cap. ecclesiam, multo fortius vbi ipsa consecratio transit per manus, & os excommunicati, arg. in l. Domitius, de testam. Secus in sacramentis, quae intrinsecus operantur, vt dicit Host. ita Henr. in d. c. propo fuisti, Turrecr. in cap. si motum, nam sacramentum eucharistiae, quod perfectum est a quocunque presbytero in forma ecclesiae, si consecratur, non eget reconciliacione, idem in baptismo, & alijs sacramentis, de sum. Trin. c. 1. de cohabit. cler. c. vestra, & est expressum, 1. q. 1. cap. multi, ante fin. Quintus, propter exulsionem, vt quando parietes sunt in terris decrustati, & exterius.
- 25 Duodecima. Si ecclesia non consecrata fuerit semine, vel sanguinis effusione polluta, debet lauari aqua exorcizata, ne diuinæ laudis suspendantur organa, extra eodem cap. si ecclesia, suspenderentur enim in expectatione Episcopi. Et hoc secundum Rod. fieri potest per simplicem sacerdotem, requiritur tamen autoritas Episcopi, si tamen interim celebratur, non incurritur irregularitas. Et sic nota differentiam inter ecclesiam non consecratam, & consecratam; nam si prima fuerit polluta, potest per presbyterum reconciliari de autoritate Episcopi. Secunda etiam per alterum cum Episcopi autoritate, non tamen Episcopo inferiorem. Quod si quis obijceret, quod ecclesia non consecrata gaudet immunitate, sicut consecrata, de immunit. eccles. cap. pen. ergo sicut consecrata per solum Episcopum reconciliatur, dicto capit. aqua, ita & ista. Hostiensis dicit, quod argumentum non procedit: plus enim peccauit violans consecratam, & ideo ad aliorum terrorem maior solemnitas requiritur, facit de senten. excom. cap. cum illorum, de acta. & qualitate, cap. cum bonæ.
- 26 Tertiadecima. Missa in reconciliacione, vel consecratione ecclesie vel altaris debet cantari ab Episcopo, qui consecrat: cum consecratio ecclesie, vel altaris non possit fieri, nisi per Episcopum, dist. 21. c. perlectis. Verum, quia missa non est de substantia consecrationis, si magis uiget necessitas, potest illa cantari per alium sacerdotem iussu Episcopi, d. cap. perlectis. Quod idem dicit de missa reconciliacionis Turrecr. in c. de fabrica, nu. 3. de consecr. dist. 1.
- 27 Quartadecima. Sicut altare consecrari non debet nisi ab Episcopo, sic non debet execrari, vel destrui nisi ab Episcopo, vel ab aliquo, eius mandato. Ita Turrecr. in cap. placuit, de consecr. dist. 1.
- 28 Quintadecima. Vestimenta ecclesie, quibus Domino ministratur, honesta debent esse, & sacrata, & ideo debent tantum tractari ab hominibus sacris, & non a non sacris. Qui tamen absque vestibus sacris, domo, & altari, & calice, & corporali, & vestibus consecraret, modo sacerdos, verba proferrat super debitam materiam cum intentione consecrandi, tali casu consecraret, sed mortaliter peccaret, qui sine illis consecraret, aut celebrare praesumeret, facit tex. in c. Ecclesiastica, d. 23. cum ista non sint de substantia, sed de solemnitate, & reuerentia sacramenti, ita Turrecr. in c. concedimus, nu. 5. de consecr. dist. 1.

39 Sextadecima. † Vestes sacre nō sunt in alios vsus accipiendę, vel redigendę; sed potius si sunt inutiles, vel vetustate consumptę, sunt cremandę, & cineres condi debent sub pavimento, vel alio loco tuto, & honesto, ne pedibus intrātium conculcentur. Quod idem dicendum est de vasis sacris, vel de pallis altaris. & ratio est: quia Deo dicata ad vsus profanos non debent reuerti, 12. q. 2. ca. nulli, & dist. 14. cap. ex antiquis. Er nota, quod palla secundum Rod. dicitur quandoque vestis, qua operitur altare, & quandoque dicitur corporale, quo Corpus Dominicū inuoluitur. Hinc fit, quod monasterium, vel ecclesia, vel hospitale, ex quo autoritate Episcopi est edificatum, nullo modo conuerti debet in habitaculum seculari, vel in alios profanos vsus, extr. de relig. dom. cap. ad hæc, 19. q. 3. cap. que semel, cum sacre ades edificatę etiam dirupto edificio sacre remanent, Instit. de rer. diuis. §. nullius, arg. de consecrat. dist. 1. c. digna.

50 Decima septima. Sacra vestis † quam diu remanet forma, non est iterum consecranda, licet per plures partes, vel pluries reficiatur, secus si forma mutetur, siue soluatur, quod idem diximus in re consecratione ecclesie.

31 Decima octaua. Sacrum † tanquam dignius trahit ad se non sacrum, c. 2. eo, tit. Quod intellige, quando sacrum, & nō sacrum sunt eiusdem nature, & substantię, & ex commixtione conlunduntur, vt in oleo sacro, & non sacro, quia tunc sacrum trahit ad se non sacrum, d. cap. 2. & 13. q. 2. cap. non aestimemus. Idem intellige etiam in alijs rebus, in modo sint eiusdem substantię, & naturę. Vnde in reficiendis sacris uestibus filū non sacrum, siue pannus non sacer potest apponi, nec est opus noua consecratione, ita Host. in d. c. 2. allegans Instit. de rer. diuis. §. cum ex aliena, & §. quod si parum, & §. si cum. Sic si ecclesie consecratę in longitudine, vel latitudine aliquid adiicitur, nō reconsecrabitur: quia

sacrum trahit ad se non sacrum. Quod si sacrum, & non sacrum sit diuersę substantię, & naturę, tunc sacrum non trahit ad se non sacrum: cum separatorū separata debeat esse ratio, licet petita, C. de Episc. & cler. c. quę sępe, in princ. de præben. in 6. c. vnic. versic. secus, eod. tit. in 6. Et ideo † si post calicis consecrationem vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, cum Marti. §. quęsiuisti, vers. præterea, de celebrat. miss. Et est ratio: quia post consecrationem calicis est ibi verum corpus, & verus sanguis Christi, & sic sanguis, & uinum superinfusionis sunt penitus diuersę substantię, & naturę. ita inuit D. Abbas & affirmat Henricus in d. cap. 2. extr. eod. num. 2.

33 Decimano. Non licet † consecrare calicem, nisi sit de auro, argento, vel de plumbo, cap. vt calix, de consecrat. dist. 1. cap. vasa: quia non debet esse de ære, aut auricalco, quia ob uini virtutem aruginem parit, & vomitum prouocat: nec de ligno, quia cum sit porousum, absorberet sanguinem. Nec etiã de vitro, quia cum vitrum sit fragile, si de illo calix fieret, periculum esset effusionis. Hęc in d. c. ut calix, & hęc circa consecrationem ecclesie, uel altaris, verum reperitur alia consecratio, scilicet Episcopi.

Vigesima. Episcopus electus debet petere consecrationem † intra tres menses à tempore electionis, c. postquam, d. 50. Inno secundum Rod. à tempore confirmationis ut dicit Hug. ead. dist. cap. quātum. Quod si intra tres menses minus consecrationis nō susceperit, multiplici pena punitur, cap. quoniam, dist. 75. sed hodie per Concil. Triden. sess. 7. c. 9. & sess. 23. cap. 2. ad fructuana perceptorū restitutionē tenetur, quod si postea intra totidem menses id lacere neglexerit, ecclesia ipso iure est priuatus, vt ibi per Concil. nisi ex iusta causa differatur, cap. non oportet, cap. constitutum, 7. q. 1.

- 35 Vigefimoprimum. Consecratio fit extra Romanam Curiam fiat, in ecclesia, ad quam episcopi promoti fuerint, aut in provincia, si commode fieri potest, celebretur, ut habetur in Cōc. Trid. ses. 23. cap. 2. Que quidem consecratio debet fieri ad manus à tribus Episcopis, & alijs suffraganeis, alijs sufficienter vocatis, licet forte non venientibus, cap. nec Episcopi, & ibi Henric. de tempord. Et sic tres sunt de substantia consecrationis, ut dicit Host. & Ber. in c. si Archiepiscopus de tempo. ord. Archiepiscopus verò qui ordinat Episcopum, includitur cum tribus. Et ideo non esset consecratus, si essent pauciores, dist. 63. ca. porro. licet vnus sit principaliter consecrans.
- Et hoc secundum Iuristas. Theologi vero, vt Turrecre. asserit 14. rationibus in c. porro, nu. 1. d. 65. ternarium numerum episcoporum non esse de substantia consecrationis episcopi, sed bene de solemnitate, sed tantum quò vnus sit de substantia. Episcopus vero exemptus debet consecrari à Papa, vel ab alio de eius mandato. Sed non exemptus à Metropolitanano, vel Primatè, vel Patriarcha suo, vel alio de eius mandato. Archiepiscopus verò, & Patriarcha consecrari debet ab omnibus suis suffraganeis saltem à tribus: An
- 36 vero fit hanc consecrationem vicarius exequi possit? Dic, quòd non: c. si sit Episcopus, c. Episcopi, 80. dist. Quomobrem qui constituit eum vicarium, qui non est Episcopus, debet addere, facienti, & committendi, ut ita vicarius possit committere alicui Episcopo. teste Bert. in 3. parte, de Episcopis, q. 61. Petr. Rebuff. de forma Vicariatus, §. notanda, numero 35.
- 37 Vigefimasecunda. Episcopus cōsecrāndus antea examinandus est, si natura sit prudēs, si docibilis, si morib. tēperatus, si vita castus, si sobrius, si semper suis negotijs cauens, si humilis, si affabilis, si misericors, si literatus, si in lege Domini instruitus, si in scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus; item in multis alijs exami-
- mandus, vt est tex. in cap. 2. distinct. 23. Et tex. in c. illud ea. dist. dicit, quòd cum multa discussione in Episcopum quis debet consecrari.
- 38 Vigefimatertia. Consecrationis tempus trium mēsum est, qui est promotus in Episcopum per Papam, si presens fuit prouisus, à die prouisionis incipit currere cum tacēdo videatur conscire: quia promotio est res fauorabilis, alijs sibi currit à die notitiæ, quòd est regulariter etiam in talibus, de suppl. negli. prælat. cap. licet, de concess. præben. ca. quia per diuersitatem. Calder. conf. 7. de elect.
- Vigefimaquarta. Circa consecrationem virginum sciendum est, quòd in iure Canonico fit mentio de quatuor velis, scilicet, de velo consecrationis. Et hoc velum non est imponendum ante 25. annos. 77. dist. cap. placuit. vnde dicit Hostien. quòd ipse vix obtinuit à Papa Lugduni, quòd ipse consecraret in anno 20. Et est imponendum à solo Episcopo. 26. q. 6. cap. 1. & solis virginibus, quia corruptæ non sunt consecrandæ. 25. dist. cap. acutius, 20. q. 1. cap. de notis. Immò,
- 40 nec fit nec violenter corruptis, nam licet tales virginitatem non amittant, nec virginitas aurcolam, non tamen consecratur, quia in illo actu difficile est ita reniti, quò voluntas non alliciat aliqualem consensum: vnde, cum de pleno dissensu constare non possit, ideo statutum est vt tales humiliter abstineant à consecratione, 32. q. 5. c. illæ familia. & 15. q. 7. c. si quis non iratus; virgines vero sunt consecrandæ in veste professionis suæ, quam semper debent deferre, 23. distinct. cap. sanctimonialis. Et sunt consecrandæ solemnibus diebus tantum, vt in Epiphania, & per hebdomadam Pasche, & in festis Apostolorum, nisi in casu inimicentis necessitatis, 20. q. 1. cap. deuotis, quo casu possunt quolibet tempore consecrari, d. c. deuotis, c. 1. de temp. ordin.
- 41 Est fit etiam velum professionis, de quo 20. q. 1. cap. 1. & q. 2. cap. puella. Et hoc quolibet tempore à virgine, vel corrupta suscipitur, eum proficitur. Est etiam ve-

Item religionis, quod virgo, vel corrupta suscipit à presbytero, vel ministro, 20. q. 1. cap. vidua. Item, est velum ordinationis, & hoc dabatur olim diaconissis in 40. anno, 78. dist. cap. nemo, 27. q. 1. cap. diaconissam. Est etiam velum praelationis, & dabatur olim abbatissis in 60. anno, 20. q. 1. c. iuuenulas.

42 Vigesima quinta. Circa consecrationem Eucharistiae nota plures casus, & primum. Qui non est † ritè ordinatus in presbyterum secundum ordinationem seu traditionem ecclesiasticam, non potest consecrare corpus Christi, cap. firmiter credimus, §. vna vero, vers. Et hoc vti que, de summ. Trin. & fide cathol. ita etiam not. Hostien. in summ. cod. tit. §. à quo celebranda.

43 Secundus casus. Qui ritè ordinatus in presbyterum secundum traditionem ecclesiasticam excommunicatus tamen, vel aliàs constitutus in peccato mortali, celebrat, mortaliter peccat, quia iudicium sibi manducat & bibit, 1. Cor. 11. de consecr. dist. 2. c. timorem, de celebr. miss. cap. de homine, tamen celebrando consecrat; dummodo adsint intentio, materia, & debita forma, d. §. vna vero, & c. de homine. In vno tamen casu celebrans non peccat, quando insularer necessitas celebrandi, nec posset habere cui consecraretur, & esset contritus cum proposito satisfaciendi & confitendi quam primum. facit text. in c. de cetero, cap. à nobis, de sen. excom. 26. q. 6. cap. qui recedunt glo. in d. c. de homine. Sum. Conf. in rubr. de sacram. Euchar. q. 70. vers. vtrum peccet.

44 Tertius casus, circa defectum ex parte materiae est, cum materia † necessaria ad faciendam Eucharistiam sit panis triticeus cuiuscunque speciei sit, pro ut habetur expressè in Concil. Flor. sub Eugenio IIII. & in concil. Cartha. & habetur in cap. in sacramento, de consecr. dist. 2. vel vinum de vite, de celebr. miss. cap. cum Martha, §. distinguendū, & §. verum. Fr. Ioan. in Summ. Confess. de sac. non iter. in rubricella, de sacramē

to Euchar. q. 88. Hinc fit, quòd quis consecrare in farre, & Ipelta Eucharistiam posset, nam quamuis grana specie differant, conveniunt tamen in specie tritici, sub quo continentur: nam habent granam eandem figuram cum tritico, & ex illis panis vsualis conficitur, qui ab omnibus panis triticeus nominatur. vide Turrec. in d. c. in sacro, nu. 3. Impediretur † vero consecratio, si in pane fieret hordeaceo, vel mileaceo, cum non sint de genere tritici, quamuis sint fruges de genere instrumenti, quod est nomen generale ad omnes aristarum fruges. Ita Ioseph. in Flor. rheolog. quest. De essent. Euchar. 3. Pariter consecratio impediretur, quando vinum non purum, sed omnino acetum, vel agresta, vel aqua pura pro vino de vite assummeretur. D. Th. & Fr. Io. vbi supra, & Ioseph.

46 Quartus casus, circa defectum ex parte intentionis est. Qui † non intendit consecrare, licet forte fingat, & simulat hoc facere, labia mouendo, sed tacendo verba, quibus conficitur corpus Christi, scilicet, Hoc est enim corpus meum, & Hic est sanguis, per hæc enim verba transubstantiatur panis in corpus, & vinum in sanguinem, d. cap. cum Martha, §. que suisti, secundum D. Tho. & alios communiter, non consecrat corpus Christi. cap. de homine, de celebr. miss. nata necessaria est intentio, sicut in baptizante, 1. q. 1. c. ecce quando. Arch. 1. q. 1. c. dedit, & in c. sacerdote.

47 Quintus casus, circa defectum ex parte formae † est. Quòd si forma mutetur in alia verba, quod nullo modo fieri debet, tunc dicit Alan. in libro de missa, quòd pro certo non conficitur, etiam si illa verba eundem sensum habere videantur. Pariter, si forma diminuetur, sic dicendo: Hoc est meum, cum remaneat indeterminatum quid meum sit. Verum, si addatur aliquid, quod significationem non mutet, licet errorem inducat, nihilominus tamen fit consecratio, ut si dicatur: Hoc est corpus meum dilectum, vel sanctum, &c. tamen quia hoc

hoc faceret, esset valde increparendus, ita cum eo concordat Fr. Ioa. qui sit. q. 1. §. cum tribus seq.

- 48 Sextus, ꝑ circa defectum, quoad alias solemnitates, quæ ad ritum huius facti pertinent, est, qd licet omittens ea, quæ ad ritum huius sacramenti pertinent, scilicet tempus debitum, altare; & vestes, & huiusmodi, grauius peccet: quia facit contra statutum ecclesie, tamen si conficiat, nihilominus corpus Christi consecratum est, modo consecrans sit ordinatus, & adsit intentio, & materia, & forma debita: ita est communitis schola Theologorum, ut refert Henric. in cap. literas, de celebr. miss. tit. 4. & de vestibus concordat Archid. in c. eoncedimus, de consec. dist. 1. Host. in d. c. literas, & hæc diximus sub correctione sanctæ matris ecclesie, cum qua idem per omnia volumus sentire.

SUMMARIVM.

- 1 Ieiunium multiplex diuiso.
- 2 Ieiunium praconia.
- 3 Ieiunia ab ecclesia indicta, & voluntaria qua, & discrimen, nu. seq.
- 4 Ieiunium debent quatuor concomitari, scilicet, laetitia, hora, & mensura.
- 5 Ieiunium an soluantur per anticipationem temporis.
- 6 In ieiunio an sit abstinendum à quantitate, vel à qualitate.
- 7 Ieiunium an cadat sub precepto legis naturalis, vel ecclesiastica.
- 8 Preceptum Ecclesie transgrediens, an semper peccet, & qualiter.
- 9 Ieiunium ipsi quale, & an possit proueniri.
- 10 Hora comedendi in primis tribus diebus quadragesimæ.
- 11 Ieiunio an satisfaciatur qui diuidunt cibum bis parum comedentes.
- 12 Presbyter vigilans populo annunciare tenetur.
- 13 Ieiunium in tribus casibus non est laudabile.
- 14 Ieiunium ecclesie octo personarum generum excusantur.

- 16 Precepta medicorum: an agrotantibus sit licitum vti.
- 17 Operarios conducentes ea lege, vt soluantur ieiunium, non sunt immunes à peccato.
- 18 Ieiunantes an, & quando excusentur à ieiunio.
- 19 A ieiunio an excusentur uxores.
- 20 Ieiunium in dispensatione an sufficiat licentia presbyteri, & qua causa sufficiens.
- 21 Ieiunium, vel quadragesimam violans ex necessitate, an excusetur.
- 22 Ieiunium tempore non debet quis vti cibis exquisitis, & voluptuosis.
- 23 Ieiunium, & elemosina sunt duo precipua, quibus Deus placatur.
- 24 Ieiunans die Dominico, vel ex iniuncta prouenit, an peccet.
- 25 Ieiunium factum in peccato mortali licet non valeat quo ad vitam æternam, valet tamen quo ad terrena.

De quibusdam Decisionibus circa ieiunium. Cap. XVI.

RIMA, ieiunium multiplex est, scilicet necessitatis, vt in infirmis, qui ieiunant, vt sanitatem corporis consequantur. Virtutis, vt in bene, & prudenter, & mediocriter viuentibus. Superstitionis, vt in Hypocritis, qui ieiunant vt alijs boni videntur, de quibus meminit Mar. in euang. Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Fatuitatis, vt in indiscretis. Corporalis utilitatis, vt in pinguibus, & auaricis, qui ieiunant vt marcupium suum augeatur, & nesciunt cui congregent diuitias. Gulositatis, qui ieiunant, ut postea auidius comedant. De quibus nota versum. Abstinet eger, eger, cupidus, gula, simia, virtus. Abstinet eger, quia non potest comedere, eger, quia non habet quod comedat, cupidus, ne expendat, gulosus, vt postea auidius comedat, simia, id est hypocrita, vt laudentur, virtus, id est virtuosus, vt mereatur. Primum est, indifferens, ut quia causa infirmitatis, vel indigentia

gentia solum assumitur, & quidem potest esse inductum ad bene operandum; ut inquit Gregor. Felix necessitas, quæ ad meliora cogit. Aliud est laudabile, videlicet, discreta, & moderata abstinentia à cibo, & potu, quod fit à bene, & prudenter viuentibus; & à pingui- bus, vt subijciatur caro spiritui; & mēs erigatur ad superiora, & tale ieiunium est bonum. vnde Isidorus lib. 1. de offi-
 2 dicit: ieiunium est res ꝑ sancta, opus ce-
 leste, ianua regni, forma futuri. Et Am-
 brof. in lib. de Elia, & ieiunio, dicit, qd
 ieiunium est magisterium continentie;
 humilitas mentis, castigatio carnis, fe-
 nilis gratia; iuuentutis custodia; infir-
 mitatis alleviamentum. Aliud est dete-
 stabile, ut in Hypocritis, qui propter va-
 nam gloriam ieiunant: & in avaris;
 vt buria parcant. Hæc Archid. in cap.
 ieiunium, nu. 2. & Turrecr. in cap. sunt
 tibi, de consecr. dist. 2. Rayn. in sum.
 3 de satisfact. Secunda. Ieiunia ꝑ quæ-
 dam sunt indicta, & necessaria, & que-
 dam voluntaria. Indicta, & necessaria
 sunt, ieiunia quatuor temporum, quæ
 à veteribus initium habuerunt, 76. dist.
 cap. ieiunium. Item vigiliæ omnium
 Apostolorum, præter exceptas, cap. 1.
 & 2. de obseru. Ieiun. Item vigiliæ solē-
 nes, ut Natiuitatis Domini, Assumptio-
 nis gloriose Virginis, beati Ioannis Ba-
 ptiste, beati Laurentij, omnium San-
 ctorum, & Quadragesima integra, de
 consecr. dist. 5. c. quadragesima. & c. ieiunium,
 & vigilia Pentecostes, quæ hodie
 communiter ieiunantur de consuetu-
 dine approbata, & nos alius diximus in
 nostris Decif. in 1. p. lib. 2. de ieiunio. Vo-
 luntaria verò ieiunia dicuntur illa, ad
 quæ aliqui voto, vel proposito se astrin-
 gunt, vel etiam quæ præter indicta à sa-
 cerdotibus iniunguntur, 82. dist. c. pres-
 byter, ita Host. in rubr. eod. tit. nu. 6.
 4 Diferunt tamen hæc ieiunia, ꝑ quia
 ieiunia indicta, id est, ab ecclesia instruta,
 non possunt redimi pecunia, vel cõ-
 munita, nisi causa, vel necessitas subfit
 in ieiunante, exemplum de causa, est iei-

unium festi, quod est die lune, fit in sab-
 bato, c. 7. eo. tit. Sed voluntaria ieiunia
 etiam sine causa possunt redimi autho-
 ritate superioris, dummodo subfit vti-
 litas ieiunanti redimere, ita tex. extr. de
 voto, cap. 1. Sic ieiunia voto confirmata
 possunt ex causa dispensari: vnde Ale-
 xander Papa dispensauit cum rege Lo-
 douico, qui ex voto ieiunabat in pane,
 & aqua, nec poterat esse lætus illa die,
 nec audire causas, nec facere iustitiã. Pa-
 riter ieiunia imposita in foro pœnitenti-
 æ, & imposita in foro iudicij exterioris,
 ut in casu in d. c. presbyter, possunt redi-
 mi pecunia, aut etiam alio bono equiua-
 lenti, vel ieiunio per alium facto, ita gl.
 in d. c. presbyter. Verum in ieiunio im-
 posito in foro pœnitentiæ à sacerdote, &
 ieiunio imposito à canone, & in ieiunio
 imposito à canone autoritate canonis,
 est aliqua discretio: quia in primis duobus,
 non potest fieri commutatio prop-
 ria autoritate, sed requiritur & cau-
 sa, & autoritas presbyteri sui, argu. de
 pœn. dist. 6. c. 1. uel cuius ieiunio alterius
 presbyteri, si hoc obtinuit ab illo, qui
 sibi imposuit pœnitentiam, sed in ieiunio
 imposito à Canone, autoritate Ca-
 nonis istius fieri pōt commutatio, unde di-
 cebat lo. Faber, qd à iure optionē habet,
 vnde liberatur præstando quod vellet,
 arg. ff. de iu. dot. l. plerumque, ff. de opti.
 leg. l. 2. Turrecr. & Preposan. d. c. presby.

Secunda. Ieiunium debent quatuor
 5 concomitari, ꝑ largitas, lætitia, hora, &
 mensura. De primo, dicit Hieronym.
 Quod manducaturus eras si nõ ieiuna-
 res, da pauperibus; ut ieiunium tuū sit
 saturitas anima, non marfupij lucrum,
 & Grego. Illud quod tibi subtrahis, alijs
 largito, vt vnde caro tua affligitur, inde
 indigentis proximi caro releuetur. De
 secundo, dixit Dñs Matt. c. 6. scilicet, de
 lætitia, Cum ieiunatis, nolite fieri sic-
 cut Hypocritæ. De tertio, scilicet hora,
 legitur 1. Reg. 14. qd Ionatas, qui præue-
 nit horam, adiuuandus fuit morti, an-
 6 terò horam præueniendo, quis frangat
 ieiuniū, & sic anticipatio temporis solu-
 uit

uat ieiunium; Dic, quòd sic, per text. in cap. solent. verb. nullatenus, quod idem est, q̄ nullo modo, vel nulla rōne, de consec. dist. 1. facit text. in cap. quinque, de consec. dist. 5. Archid. & Turrecre. in d. cap. solent, & ratio est: quia ille secundum S. Thom. in 2. 2. q. 147. art. 7. ieiunium soluit, qui determinationem ecclesie non seruat, vnde cū ecclesia instituerit certum tēpus comedēdi ieiunantibus, qui nimis notabiliter illud anticipat, ieiunium soluit. Non tamen ecclesia intendit arctare ad subtilem temporis inspectionem, nec oportet astralabiū accipere ad horam commestionis cognoscendam; vnde sufficit, si circa horā illam, quam ecclesia instituit, ieiunans sumat cibum, etiam si aliquātulum propter aliquam necessitatem anticipet.

Hoc autem, scilicet horam cognoscere, de facili quilibet indagare potest, aut per ascensum Solis, aut per laborem sue opus quod faciunt tales, vel alio quocūque modo, sicut faciunt, & sciūt rustici quandoque discernere horas. Mē sura etiam requiritur, vnde Aug. Mens auiditate ciborum lassata perdit orationis virtutem. An verò sit abstinentium à quanto, † vel à quali? dicit Card. in c. non dico, de consec. dist. 5. nu. 1. quòd secundum constitutionem ecclesiasticam magis abstinentium est à quali. i. delectatione ciborum, quàm à quanto, secundū autem legem virtutis sobrietatis distinguendū est de quali, & de quanto. Quoniā autem queritur de quali, & quanto illicito, aut licito, in illicitis magis est abstinentium à quali, quàm à quanto, unde maius peccatum est tempore ieiunij comedere vnum morsellū carnis, quam comedere multum de licitis: si autem loquamur de quali, & quanto licito, tunc videtur, q̄ nō possit dare regula generalis, nec potuerit determinare ecclesia à quo magis esset abstinentium, quia aliqui plus delectantur in quanto: sunt enim nonnulli ita edaces, quòd non querunt nisi superfluitatem, aliqui verò magis delectantur in bono, & sufficit eis parum,

dummodo sit delectabile, & suauis: vnde magis delectantur in suauitate ciborum, quàm pluralitate, & ideo illis, qui proniores sunt ad edacitatem magis virtus est abstinere à quanto, illis, verò, qui plus delectantur in suauitate, maior virtus est abstinere à quali.

Tertia. Ieiunium in communi cadit sub præcepto legis † nature, sed determinatio temporis, & modi ieiunandi, secundum conuenientiam, & vtilitatem populi Christiani, cadit sub præcepto iuris positivi, & ideo est ab omnibus obseruandum sub peccato mortali, c. 2. de maior. & obed. cum sit institutum à Prælati ecclesie, ad quos pertinet statuta facere, quæ sint honesta, æqua, possibilis, rationalia, & pertinent ad communē vtilitatem fidelium in spiritualibus bonis, & hoc est ieiunium ecclesie, de consec. dist. 5. cap. Quadragesima, & c. seq.

9 An verò transgrediens præceptum † ieiunij iudicium ab ecclesia, peccet mortaliter? Resp. quòd præcepta iuris positivi magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis, & ideo transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quā qui deuiat in aliquo ab ordinatione legis, intentioni autem legislatoris obuiat qui ex contemptu, vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat, vnde fit, quòd transgressio ieiunij potest contingere sine peccato, ut quando cum rationabili causa cum dispensatione, aliquid quando autem sine mortali, cum veniali, aliquando cum mortali, & hoc secundum diuersas occasiones, quibus homo inducitur ad frangendum ieiunium. Hæc D. Th. 4. dist. 15. q. 3. art. 1. q. 4.

Quarta. In ieiunijs aliorum temporum, quàm Quadragesimæ † non cogitur aliquis ieiunare, nisi usque ad meridiem, ut diximus lib. 2. cap. 37. num. 35. non tamen secundum subtilem examinationem, sed secundum grossam existimationem, sufficit enim circa horam illam, quam quidem horam posset aliquātulum etiam præuenire, si forte propter infir-

infirmatē, vel ætatē, aut aliquod huiusmodi hoc eis magnum grauamen cederet, quia tunc, vel esset eis in ieiunio dispensandum, vel vt aliquantulū præueniret horam, vt dicit Card. in c. solent, de consec. dist. 1. num. 1. Ad tertiū, sed tempore Quadragesimæ statutum est, vt post nonalem Missam statim cantentur Vesperæ, & postea comedatur, d. cap. solent, sed dubitatur quid de tribus primis diebus in principio Quadragesimæ, vbi vespere cantantur tempore consueto, vide glo. ibi, quæ arguit, quòd si quis comedit ante, sit excusatus, quia qui soluit ante tempus, plus soluit, Institut. de act. §. si quis agens, ita in casu nostro, qui comedit ante, videtur plus facere, sed istud nõ est verum, quia dies ista, vel hora non est apposita in fauorem ipsius debitoris, & ideo ante tempus non potest soluere. An verò circa

12 ieiunia ¶ indicta ab ecclesia possit statui, quòd qui bis parum comedunt satisfaciant ieiunio, sicut faciunt Cistercienses, qui ad remouendum scandalum, & charitatem conseruandam, statuerunt quòd illi, qui aliquid faciunt, vt prægustent aliquid, nec frangunt ieiunium ab ecclesia indictum, quam quidem pæguationem vocant mixtum, credit Inno. in cap. 1. de obseru. ieiun. num. 4. quòd soluant ieiunium, nisi ex causa, vt in Cisterciensibus, & hoc ex ratione, quia sic vsu ieiunantium approbatum est, hinc videmus & in ministris magnatum, qui quandoque ad euitandum toxicum, & suspicionem toxicæ, prægustant cibaria corā Dominis suis apposita, vel quæ ex parte ipsorum alijs representant, qui intelliguntur nihilominus ieiunare. ita Hostian. rubr. de obseru. ieiun. num. 11. & ibi Zabar. sic qui parum comederet, & postea ad mandatum faciendum surgeret, quo facto ad mensam rediret, & comestionem inceptam perficeret, certè talis ieiunans diceretur, secundum Hostian. qui ita not. in sum. de obseru. ieiun. §. quando, vers. tota. & c. sic valetudinarij, quorum natura remansit debilis ob

infirmatē, excusantur, si cibum diuiderent, nam si daretur eis vna vice totū simul, quod est necessarium sustentationi naturæ, graueretur natura, & si plurius vicibus datur, confortatur, & vigoratur, quod idem dicendum de infirmis vel debilibus, etiā in illis infirmitatibus in quibus abstinentia conseruetur. Rursus, idem dicendum est de senibus, quia si totus cibus, quem natura eorum requirit, pro die naturali, simul sumeretur ab eis, nimis obtunderetur in eis, & graueretur calor naturalis, & non posset cibus digerere conuenienter. Richar. 4. dist. 1. §. q. 3. art. 4.

13 Quinta. ¶ Presbyteri cum sacras festiuitates populo annunciant, ieiunium vigiliarum omnino seruare moneant, c. ieiunia, vbi Arel. de consec. dist. 1. Que quidem vigilie sunt ieiunadæ in die suo, nisi in Dominica venerit, quia tunc licet tale ieiunium non possit commutari, vel redimi sine causa, potest tamen transferri, siue commutari de die in diem, puta, quando vigilia incidit in diem dominicum, tunc enim ieiunatur sabbato præcedente, cap. 1. eod. tit. Quod si quis obijciat tali casu nullo pacto esse ieiunandum, nam dies dominicus, qui medius est inter feriam secundam, in qua est festum, & diem sabbati præcedentem, in qua mandatur ieiunium celebrari, debet impedire seruitutem ieiunandi, sicut & locus sacer impedit seruitutem itineris, cum per eum locus seruitus deberi nõ possit, ff. de ser. l. seruitutes, §. sacri. Sic locus medius impedit pollutionem cæmeterij, c. vni. de consec. eccles. vel alt. Respondetur, quòd ieiunare non est seruitus, sed debitum, & ideo si non potest solui vno die, alia die est soluendum. 86. dist. cap. ieiunium, vers. & hoc sciendum. facit text. in cap. cum dilecti, §. præterea, de dolo, & contum. vel si est seruitus, non est seruitus seruilis, & temporalis, quæ potius obest anime, quàm prodest, sed spiritalis, quæ nobilitat animam, cum seruire Deo, regnare sit, & purgat animum, & saluat, 76. dist. cap. ieiunium,

ium, cap. 1. & 2. de consecr. dist. 2. Vn
de tanquam fauorabilis, est amplianda.
Facit, de reg. iur. lib. 6. c. odia. ita Host
Ioan. And. & Zab. in c. 1. eo. tit.

Septim. ieiunare nō est laudabile, im
14 mō vituperabile in tribus casibus, qui
tanguntur in litera, cap. non mediocriter
de consecr. dist. 5. Primum est, quan
do per ieiuniū subtrahitur id, quod est
necessarium nature, hoc enim nō licet,
sicut nec interimere seipsum: vnde si
esset ieiunium tale, quod induceret mor
tem, siue mortis accelerationem, & hoc
esset ex intentione, esset peccatum mor
tale, sed si præter intentionem dādo ope
ram rei licite, nullum esset peccatum; ita
Bonau. in 4. dist. 15. par. 11. q. u. art. 2. c. 7.
Secundum est, quando per ieiuniū sub
trahitur id, quod est necessarium ad va
letudinem corporis seruandam, habito
respectu ad ea, quæ incumbunt officio
ex societate eorum, quibus homo conui
uit, necessario agenda, sicut cum quis tā
rum ieiunat, ut lectioni, psalmodiæ, offi
cij communitibus reddatur impotens,
siue ab alijs operibus impediatur, ad quæ
obligatur, hoc, enim vt ait Hier. in d. c.
non mediocriter, esset de rapina hostiæ
siue holocaustum offerre. Tertium, cū,
tanta abstinentia obseruatur in ieiunio,
vt homo ab operibus impediatur, quam
uis ad ea ex necessitate non teneatur, in
discretum est etiam tale ieiunium, etsi
non sit illicitum, ut dicit S. Thom. & de
hoc ieiunio dicit Hieron. in d. cap. non
mediocriter errant, qui magno præfe
runt mediocre bonum, nonne rationa
biliter homo dignitatem amittit. Sed
abstinentia, siue ieiunium laudabile est,
quando per ipsam caro diminuitur à suo
robore, ita quod facilius spiritui subda
tur, nec propter hoc acceleratur mors,
quia ex abundantia plures moriuntur,
quam ex defectu, c. legitimus, c. seq. de cō
secr. dist. 5.

Septima. Octo distingui possunt gene
15 ra personarum, quæ excusantur à ieiu
nio ecclesiæ. Primo, sunt pueri, Archid.
in cap. ut ieiuni, de consecr. dist. 5. qui

quamdiu sunt in statu augmenti, quod
est, vt in pluribus vsque ad finem tertij
septenij, non tenentur ad Ecclesiastica
ieiunia seruanda, conueniens tamē est,
vt etiam in hoc tempore se ad ieiunium
exerceant plus, uel minus secundum
modum suæ ætatis. Secundum, excusantur
infirmi, & debiles, quia infirmitas legi
non subiacer, c. sicut, dist. 50. extr. de ob
seru. ieiun. c. consilium. An verò fide
16 bus ægrotantibus sit licitum, vt præce
ptis medicinæ artis? dic, quod sic, unde
legitur de Augut. quod concessit reli
giosis medicorum vt consilij, vt patet
in sua regula, verum præceptis, siue
consilij, quæ darentur à medicis, quæ
forent diuinæ legis dispositioni, & pro
hibitioni contraria, ut puta si præcipe
rent aliquas superstitiones, quæ prohi
bentur in cap. illud, 26. q. 2. aut aliqua
animæ salutis contraria, ut essent aliqua,
quæ essent peccata mortalia, non esset
utendum talibus, vt extr. de pœnit. & re
miss. c. cum infirmitas dicitur; cum ani
ma sit multo pretiosior corpore, sub in
terminatione anathematis prohibemus
ne quis medicorum pro corporali salute
aliquid ægroto suadeat, q. in periculum
animæ conuertatur. Tertio excusantur
paupères à ieiunio ecclesiæ, non quidem
illi, ut ait S. Thom. qui possunt sufficien
ter habere quod eis sufficiat ad vnam
comestionem, sed illi, qui frustatim elee
mosynas mendicant, qui non possunt si
mul habere, quod eis ad victū sufficiat.
Quarto excusantur operarij, ut qui ten
nentur Dominis suis seruare laborādo,
ut serui, & rustici. Excusantur etiā qui
à Dominis coguntur ad talem laborem,
si autem uoluntariē tales laborarent,
non excusarentur à ieiunio, nisi sit tantus
labor, quem non compatiatur ieiunium,
& sit propter suum, & suorum
victum, & vestitum necessarius, quo
rum eis inçumbit cura, & non uolunta
rius propter cupiditatis lucrum, non au
17 tem sunt igni iunēs à peccato, qui no
lunt operarios conducere, nisi tali pa
cto, quod ieiunium soluant, nisi sit cau
sa

sa necessaria, quæ festinantiam operis pro labore exposcat. Quinto peregrini, qui labore itineris adeo affliguntur, q̄ simul cum ieiunio itinerare t̄ non possint, & itineratio ad aliud tempus differri commodè non posset, vt quia compellitur exulare circa certū tēpus, vel quia tempus ieiunij præoccupat in via hominem, vel quia dies festus alicubi imminet, ad quem ex deuotione homo pergere cupit, vel quia mora periculum in patria habet, vel spirituale, vel corporale, nam si peregrinatio posset sibi commodè differri, tunc debet homo peregrinationem differre, si eum ea non posset ieiunare. Sexto excusantur cursores equitum, quando trotant, vt dicit Petr. de Palud. quia labor multum consumit de humido, & nimis grauentur vna vice sumendo ad sufficientiam, & ideo videntur excusari. Septimo excusantur prægnantes, quia debent accipere cibum non tantum pro se, sed etiam pro nutrimento fetus, tum etiam, quia prægnantes habent varia, & inordinata desideria ciborum diuersorum, & quandoque ita intensa, quòd nisi aliquo modo possent satisfacere appetitui, periculum posset esse de periculatione fetus. Vnde secundum Rod. prægnantes, & nutrices, si timeatur notabiliter de periculo earum, si ieiunauerint, vel de fetu in utero, vel de puero ad vbera, non tantum possunt, sed etiam tenentur ieiunia soluere. An vero mulieres vxores propter virorum prohibitionem dimittere debeant ieiunia t̄ indicta ab ecclesia? Respon. secundum Inno. in cap. 1. de obser. ieu. quòd à votiuis bene excusantur, quia sine eorum licetia vouere non possunt, vnde mariti possunt irritare, 33. q. 6. cap. noluit, & c. manifestum, sed non excusantur à ieiunijs indictis ab ecclesia, quæ aequaliter indicuntur coniugatis, & alijs, sed tamen fortè propter viri scandalum posset presbyter dispensare, argument. distinctio. 40. capit. vt constitueretur, Idem Hostiens. in glossa.

20. Octaua in dispensatione t̄ ieiunij nõ sufficit licentia simplicis presbyteri, etiã ex iusta causa, nisi summa necessitas immineat, ita, quòd ad episcopum sine periculo nõ possit recursus haberi. optimus tex. in cap. consilium, de obser. ieu. Hostien. in cap. consilium, de obser. ieu. qui etiam dicit, quòd causa sufficiens ad dispensandum est infirmitas, natura: debilitas, ciborum penuria, vel paupertas, peregrinatio, labor, & protractio mentis nimia, vt in seruientibus mensæ nobilium, & huiusmodi.

21. Nona. t̄ Qui necessitate præcisa, aut vrgenti violat ieiunium, aut quadagesimam, in totum excusatur à peccato, c. 2. de obser. ieu. cap. quòd non est, de reg. iur. de feri. c. licet, per que iura dixit Zabbar. in rubr. de obser. ieu. q. 8. q̄ obsessi fontes iustum bellum, qui non habent nisi carnes, si illis vescuntur tempore quadagesimæ, non peccant, licet soluantur ieiunium. c. 2. §. cum autem, tit. nostro. Parua autem, & leuis non excusatur, sed alleuiat peccatum. Hinc etiam sequitur, quòd propter necessitatem licitum est sumere cibum à Iudejs, & infidelibus, vt notat gl. in c. quam sit, de Iudejs, vbi existentes apud paganos prædicandi causa, possunt recipere cibos ab eis, & etiam eorum socij, & hoc ex priuilegio speciali, igitur in contrarium est ius commune, l. 1. in fine, ff. ad municip. Hinc Dauid comedit panem propositionis propter necessitatem, quem non licebat comedere nisi solis sacerdotibus, & non sibi imputatum in peccatum, vt 1. Reg. capit. 22. & 25. quæstione prima, capit. ideò petmittente, §. his itaque. Et non obstat 32. q. 4. c. sicut satis est, vbi dicitur, quòd quis potius debet fame mori, quàm idololatriam vesci: quia respondeo, illud esse verum, quòd fieret dolo ad venerationem idoli: quia scriptum est, Vnum cole Deum. Sed propter necessitatem potest idololatriam vesci. facit quòd traditur per glossam, & Doct. in d. c. sicut. & ibi per Archid. qui dicit, modo cum horrore &c. exc.

execratione illis veſcatur: quia eſt intul-
pabile iudicandum, quod neceſſitas in-
tulit. 30. q. 1. cap. ad limina. iux. ſin. Sed
notandum, quod tantum tempore debet
durare effectus neceſſitatis, quanto
durat neceſſitas. 1. q. 1. cap. quod pro ne-
ceſſitate. & q. 7. cap. quod pro remedio.
& ibi vide gloſſam, quæ multa iura alle-
gat ad hoc. facit regula generalis, c. cum
ceſſante, de appel.

- 21 Decima. † Ieiunij tempore, & pœni-
tentie quis non debet vti cibis exquiſi-
tis, & voluptuoſis, ita no. in cap. 2. extra,
de homic. pro quo. vide etiam bonam
gloſſam in c. denique, diſt. 4. in verbo, ce-
terum piſcium: eſus. & in verbo, deni-
que, qui à carne abſtinet: nam cibi qua-
drageſimales inducti ſunt ad maceran-
dam carnem, cohibendum libidinem,
& concupiſcentiam, idò non debent eſ-
ſe ſimul tan delicati. Dicitur tamen Doc:
in d. cap. denique, quod per hoc non ſol-
uitur ieiunium, ſed quia multum expen-
ditur in iſtis, & voluptuoſè comedun-
tur, ille, qui hoc facit, aliquantulum pec-
cat. Verum qui ceſſante ingurgitatione
in ieiunij yteretur cibis etiam delica-
tis conſormando ſe his, cum quibus vi-
uitur, non peccaret. Hoſt. in rubr. de ob-
ſer. ieiun. Potius enim quantitas, quàm
qualitas vitanda eſt, & uſus non eſt in
culpa, ſed potius libido, 4. 1. d. c. 1. & ſe-
quentibus. Qui tamen vique ad ingur-
gitationem comederet, talis exceſſus il-
licitus eſſet, ſed non ex hoc ſoluitur iei-
unium. Hinc Hieron. in vitis patrum
dicit. Melior eſt venter ſemper eſuriens,
ideſt, qui moderatè ſumit cibaria, quam
ieiunia triduana: tales enim auidè ſu-
munt cibum.

- 23 Vndecima. † Duo ſunt in quib. Deus
præcipuè placatur, voluntaria, & larga
eleemoſina, & ieiunium, ex quibus vita
comprimuntur, & mens eleuatur ad cõ-
templationem, ita notatur in d. cap. 2. ex-
tr. de homic. pro quo facit id., quod ſcri-
bit beatus Ambroſius, quod legitur in
tertia Dominica Aduentus, vbi dicit:
nullum eſt tam graue delictum, quod

non purgetur abſtinentia, & eleemoſi-
nis extingatur. Et Hieron. Saccus, &
ieiunium ſunt pœnitentiæ, & auxilia
peccatorum, & ſi ex duobus neceſſarijs
vnum eſt ſubtrahendum, magis eligam
ieiunium abſque ſacco, quàm ſaccum
abſque ieiunio.

- 24 Duodecima. Ieiunàs dieſ Dominico
peccat mortaliter, ſi hoc facit in contem-
ptum ipſius diei, vel ex quadam ſuperſti-
tione, putàs, quòd tali die ex debito, vel
obſeruantia ſit ieiunandum, cap. ſi quis
tanquam, cap. ſi quis preſbyter, diſt. 3. 1.
Inmo dicitur in c. ſacerdotes, 26. q. 7.
quòd qui tali die ſtudioſè ieiunat, non
creditur eſſe catholicus. & Zabar. in ca-
pit. 2. de hom. dicit, quòd ſtudioſè con-
trarium aſſerens ſuſpectus eſt de fide. ſe-
cus autem ſi hoc faceret cauſa neceſſita-
tis, vel deuotionis, vt not. in dicto cap.
ſi quis preſbyter. & in cap. vtinam, di-
ſt. 76. Sed quid ſi preſbyter alicui in-
iungat, vt ieiunet diebus Dominicis,
ille teneatur ieiunare? dicit Hugo in di-
cto cap. ſi quis tanquam, quòd ipſe non
teneatur ieiunare, niſi talis ſponte voluerit
ſubire tale mandatum, facit text. in
cap. ſin. de obſeru. ieiun.
- 25 Tertiadecima † ieiunium factum in
mortali peccato, licet non proſit quan-
tum ad vitam æternam, tamen valet præ-
cipuè quo ad tria, ſcilicet, obedientiam
mandati, ad quod quis teneret ſiue obli-
gante eccleſia, ſiue conſeſſore pœnitentiam
iniungente. Item quo ad caſtita-
tem, ad quam ieiunium optimè diſponit.
Item, quia magis conſinem diuine
gratiæ facit. ſumm. Confeſſ. eod. titu-
quæſtio. 34.

SVM MARIVM.

- 1 Iniuria quid ſit, ſi in genere ſumatur, Et
quos modis ſumatur.
- 2 Iniuria tripliciter ſit, vt, verbis, & literis.
- 3 Iniuria reals multiplex.
- 4 Iniuria vs ſit enormis, ſeptem ſunt conſi-
deranda.
- 5 Iniuria an ſit peccatum.

Iniuria

- 6 Iniuria facta vni de cognatione, videtur facta omnibus de illa cognatione.
- 7 Pro iniuria facta seruo, competit actio Domini, & facta filio, patri, nu. seq.
- 9 Monacho facta iniuria non competit actio, sed monasterio, nisi in casibus.
- 10 Monachus iniuriam sibi factam remittere non potest, sicut nec filius.
- 11 Iniuriarum actio competit, si quis inferat iniuriam sine verbo, sine factis.
- 12 Iniuriarum actio an teneatur qui dicit aliquod conuictum verum.
- 13 Iniurias proprias vindicare illicitum semper.
- 14 Reprasalia de se sunt prohibita, tribus tamen concurreribus sunt licita, nume. seq.
- 16 Mutuare aliquem membro in quibusdam casibus licitum.
- 17 Iniurias illatas au. semper sustinere quis debeat, & nu. seq.
- 19 Iniuriam quis remittat, an solus. patiens, vel alius, num. seq.
- 21 Iniuria quibus in casibus presumatur remissa.
- 22 Iniuria remissa in foro conscientia an operetur in foro contentioso.
- 23 Conuictum dicens, verum extra iudicium per libellum famosum, an puniri debeat.
- 24 Ab iniuriarum actione vs quis eximat quae necessaria.
- 25 Conuictum dicens per libellum famosum quadruplici poena puniatur.
- 26 Libellum famosum inueniens, & non lacrans multis poenis afficitur, si manifesta fuerit, nisi in casibus.
- 27 Consummationem opponens per viam exceptionis, & non probans, teneatur actione iniuriarum.
- 28 Iniurijs mihi si dico, tu mihi tribus, si dico verum, non teneor actione iniuriarum.
- 29 Offendens potest se subicere iudicio offensus pro satisfactione iniuria. Limita.
- 30 Verberibus alterius voluntarie si se subiciat vnus de domo, an alii eiusdem domus possint agere actione iniuriarum.
- 31 Iniurias alicui alteri inferre intendens, si alter inferat, teneatur actione iniuriarum.

- 32 Vmperans aliquem iniuste, ad quam restitutionem teneatur.
- 33 Attentans castitatem mulieris, eam blando sermone inierpellando, teneatur actio ne iniuriarum.
- 34 Insectans mulierem post eam vadens quocumque vadit, teneatur iniuriarum.
- 35 Iniuria publica qualiter propulsanda, & qualiter personalis, nu. seq.
- 37 Ab iniuria inferenda si solo verbo quis possit liberare, vel facto, an teneatur.

De Iniurijs . Cap. XVII.

V BSEQVENTER considerandum est de alijs iniurijs, quae committuntur in personam proximi, quae etiam implicite prohibentur, cum dicit: Non occides, ut patet Mat. 5. De quibus licet plura dixerimus in nostris decal. lib. 2. c. 49. c. 72. & multis alijs in loeis, tamen collectim, & magis nunc diffusè tractandum more nostro solito, aliqua ad faciorem intelligentiam praemittemus, deinde deueniemus ad decisiones. Igitur praemito primo quid sit iniuria. Et tex. Inst. eo. in prin. dicit, quod iniuria generaliter dicitur omne id, quod iure non fit. Et idem probatur in l. 1. 2. & 3. & in l. 4. §. 1. ff. ad leg. Aquil. Specialiter autem diuersis modis dicitur. Aliquando appellatur contumelia à contemnendo dicta, aliquando dicitur culpa, vt in l. Aquilia damnū iniuria dicitur. Et sic aliquando Synonimè accipitur pro damno dato, vt l. 5. §. iniuriam. ff. ad leg. Aquil. Aliquando iniuriam, & iniustitia. si enim iudex, vel Praetor contra aliquem non iure pronūciat, iniuriam fecisse dicitur, tex. est Inst. eo. in prin. Et quandoque etiam vsucapio, & praescriptio iniuria appellatur, vt l. 1. ff. de nego. gest. Secundo sciendum est, quod iniuria fit secundum communem sententiam Doctorum fit tripliciter, re, verbis, & litteris. Re fit iniuria, quoties manus infertur. Puta, si quis pugno, aut fistibus aliquem lacerat, seu verberauerit, aut alicuius possessionem inuaserit, sicut

siue aliquem personaliter fugauerit, aut pudicitiam pacto aliquo attentauerit, & alijs pluribus similibus modis, vt Instic. cod. §. 1. Verbis autem secundum Host. in sum. eo. tit. feri dicitur, quando conuictum fit, Et dicitur conuictum à Collectione uocum, cum enim in vnum voces conferuntur, specialiter conuictum dicitur, quasi conuictum. Huius autem iniuriæ verbales sunt multæ species; contumelia, seu conuictum, criminatio, impropriatio, diffamatio, detractio, suffragatio, derisio, seu elusio, maledictio, seu blasphemia. De quibus diximus lib. 3. a c. 137. vsque 144. & lib. 2. c. 19. De ipsis etiam duabus speciebus iniuriarum loquitur tex. in litem apud Labeonem. §. iniuriarum, ff. de iniur. l. & si non conuictij. C. eo. ti. Vnde Greg. super Iob dixit: Aliquando plus turbant verba, quàm uerba. Iniuriam uero literis ille inferre dicitur, cum quis libellum, carmen, uel histogramam, seu fabulam ad iniuriam alicuius scripsit, composuit, uel edidit, uel do lo malo fecit, ut quid eorum fieret, puta, quia dimisit famosum carmen in platea: Et hæc probantur in l. 1. C. de famos. libelle, quidam maligni, §. q. 1. & in litem apud Labeonem. §. ait prætor. ff. eo. Tertio notandum, quòd iniuria realis multiplex est: hæc quandoque dicitur ¶ atrox. Nonnunquam mediocris. Item leuis, & leuissima, ut nos diximus lib. 2. c. 49. n. §. 1. Sed tamen aliqua addendo dicitur, quòd iniuria atrox, siue enormis, & grauis dicitur. Si oculus percutiatur, si sustibus cedatur, si in foro, uel in conspectu iudicis percutiatur, §. atrox, Inst. de iniur. si in Ecclesia, uel cemeterio verberetur. Host. in sum. de sent. excomm. §. quis possit absoluer. Item, si subditus in superiore manus iniiciat, non solù in Episcopum, uel Abbatem, sed etiam si filius in patrem, uel discipulus in magistrum, & sic iniuria atrox dicitur respectu personarum. uide de calum. cap. 1. in glo. 2. uide de except. cap. exceptione, super ult. glo. Nam quedam iniuria facta per liberum dicitur quan-

doque leuis, quæ facta per seruum grauis dicitur, quia crescit contumelia ex persona facientis. Item, iniuria atrox dicitur non solum illa, per quam opprimatur persona, sed etiam illa per quam ipse uel parentes sui bonis spoliantur proprijs, uel per quam ipse priuatur dignitate, aut beneficio proprio. Itè, est atrox iniuria, si propter factum alterius quis compellitur exulare, ita est tex. apertus in c. tanta, de excess. prælat. & ibi not. Anton. de Butr. Rursum dicitur iniuria grauis ex loco. Vnde, si percussio est in capite, nam est nobilior pars corporis, l. cum in diuersis. ff. de relig. & sum. funditur iniuria atrox: uulnus enim in capite est lethale, & raro liberatur qui percutitur in capite, sic, quòd ex percussione cadat, ut dicit Anton. de Butr. in c. significasti, num. 21. de homic. Leuis autem iniuria dicitur, quando par, parem, non subditus, non subditum in loco priuato, non coram iudice pleno ictu percussit malo animo, & ex deliberatione contra tamen sanguinis effusionem. Leuissima uero offensa potest reputari, si quis ponat leuiter manus super clericum malo animo, uel accipiat eum per uestes, uel habenas, uel per manum, uel brachium, uel quid simile, & ipsum leuiter trahat dicendo, quod si non esset ob reuerentiam Domini, uel metum Canonis, si quis suadete, quòd vsque ad feces eum verberaret, uel faceret verberari. Et hoc intelligi potest ubi par esset, qui talia uerba protulit, & eum traxit, secundum Host. in sum. de excomm. §. quis possit hac absoluer. Subdit èt, quod in his iniurijs præter homicidiu, & membri mutilationem committendu est arbitrio iudicis. Tu uero dicas, quòd quamuis hæc uerba, Atrox, grauis, enormis, leuis, & leuissima, recipiant intellectu secundum subiectam materiã, habita relatione ad qualitatem personarum, & cause, ut per Bart. in Ladmonendi. ff. de iure, & la tissime per Mar. Soc. in cap. fin. eod. titu. tamen ad considerandam grauitatem, et enormitatem iniuriæ, septè principaliter sunt

4 sunt consideranda, † & primo consideranda est causa percussiois, nam læsio, quæ fortè iudicanda esset leuis, ex causa fortè iudicabitur grauis seu leuissima. Ita cit cap. ex tenore, in fi. de sentent. excom. Exemplum, si laicus defendendo se aduersus clericum excesserit moderamen inculpatae tutelæ, & grauius ipsum percusserit, sed tamen excessus fuit valde modicus, certè talis læsio licèt in se abfolutè sit grauis, tamen ex causa debet leuis; aut leuissima reputari, arg. eorum, quæ dicunt Doct. in l. 1. C. vnde vi. Vbi vult, q̄ excedens modum debet defensionis, si interficit, non punitur de homicidio, sed pœna extraordinaria. Secundo, consideranda est persona tam respectu offendentis, quàm offensi: quia pupillus, arg. cap. quamuis, c. fin. de sentent. excom. quia eadem offensa reputatur leuior respectu superioris ad inferiorum, & grauior respectu inferioris ad superiorem, vt patet ex his, quæ diximus supra, num. 3. Item respectu clerici in clericum habetur consideratio. Et dicit alibi Bald. quòd atrocior dicitur iniuria, quæ fit à pluribus, quàm ab vno, ita dicit in l. cum rationibus, C. qui accus. non poss. per l. si plures, ff. de iniur. quod dicit esse singulariter notandum. Cum commune sit dictum, q̄ multis grassantibus locus est exemplo, scilicet grauiori. Tertio habenda est temporis consideratio, facit cap. consuluit, de offic. deleg. Vnde pro eadem specie delicti grauius puniendus esset, qui die Veneris sancti delinqueret, quàm qui die carnispriuij, & qui die feriato, quàm qui die non feriato, maximè celebri. facit, c. in nonnullis, de iudic. & de fer. per totum. Quarto consideratur duplex locus: primo locus delicti, quia grauior reputatur offensa facta in ecclesia, in foro, in theatro, in conspectu magistratus, quàm in loco priuato, d. §. a irox. Secundo respectu loci corporis, nam grauior reputabitur iniuria, vna maxillata in facie, quam plures pugni in spatulis, vel ictus in capite, quam in alia parte corporis,

vel offensus capillorum in loco; vbi commæ nutriuntur. &c. vide quæ sup. nu. 3. diximus. Quinto, oportet habere qualitatis considerationem, puta si excessus esset notorius, glo. not. in c. cum illorum verb. membri, de sentent. excom. Sexto, quantitas percussiois, quia occisio, mutilatio membri, oculi effusio duobus procul sunt graues percussiones. Mutilatio digiti, cum fieri non possit sine magna sanguinis effusione, glo. in d. c. cum illorum. Septimo, si percussio sit scandolosa. Quapropter cum hæc omnia veniant consideranda, sit ut percussio, & iniuria an sit grauis, uel leuis, sit remittenda arbitrio iudicantis, ut vult Innoc. & Host. ibi. An verò iniuria † sit peccatū. Dico, quod loquendo de iniuria corporali, regulariter est peccatum mort. cum sit contra iustitiam, nisi excuset modicitas, vel subreptio, & animus non inferendi iniuriam. Sed de iniuria verbali, Attenf. lib. 2. de contum. secundum Tho. dicit, quòd in peccatis verborum multum consideratur affectus, ex quo affectu proferat quis verba: nam si contumelia, uel conuiuium de sui ratione importat quandam dehonorationem, si intentio proferentis ad hoc feratur, est peccatum mortale; sicut rapina, & furtum: Non enim minus homo amat honorem suum, quàm rem possessam, vnde meretur pœnam inferni, secundum illud Matt. 5. Qui dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis. At si non animo dehonorendi dixerit verbum conuiuij, sed fortè propter correctionem, vel aliquid huiusmodi, hoc potest esse quandoque sine peccato, Vnde Dominus Apostol. Luc. 24. O stulti, & tardi corde &c. Potest etiam esse peccatum veniale, ut si sit verbum leue non multum dehonoreans, & sit prolatum ex quadam animi leuitate, sine firmo proposito aliquem dehonoreandi, & cum aliquis intendit per huiusmodi verbum aliquem contristare. Vnde requiritur discretio, vt homo modèstè utatur huiusmodi verbis, quia posset esse

ita graue conuictum, quod per incau-
telam prolatum honorem eius, contra-
quent diceret auferret, & tunc homo
peccare mortaliter posset, etiam si deho-
nerationem alterius non intendet. ut
inquit Henr. in c. si culpa, nu. 7. & 7. de
iniur. Quarto. Iniuria, quae infertur, du-
plex est, priuata, vel publica. His sic pra-
libatis deueniamus ad decisiones, qua-
rum prima sit ista. Iniuria facta vni
de cognatione, videtur facta omnibus
de illa cognatione, l. lex Cornelia, in
princ. cum ibi not. ff. de iniur. facit etiam
quod habetur in l. 1. cum sequen. ff. de
liber. caus. in quibus habetur quod ser-
uitus vnius consanguinei, vel cognati,
porrigitur ad iniuriam, & dolorem om-
nium aliorum. Facit etiam quod not.
Bald. in l. Raptores. C. de Episc. & cler.
vbi dicit, quod possunt impune occide-
re inuadentem consanguineum meum,
allegat no. per Guil. in Lut. uim, de iust.
& iur. Sic iniuria facta seruo, videtur fa-
cta Domino, & Dominus agere potest,
ut not. in l. Dominum. C. de iniur. & in
litem apud §. Praetor, & §. si quis, & §.
interdum, & Infit. eod. §. seruis. tradit
Bar. in l. 1. ff. eod. vbi dicitur, quod Do-
minus ciuilitate agere potest solum qua-
do iniuria fuit illata seruo in contume-
liam Domini, sed criminaliter pro qua-
libet iniuria illata seruo potest Domi-
nus accusare, quia sua interest. Pariter
iniuria subdito facta videtur facta do-
minis, ita Bar. l. 1. ff. eo. qui hoc intelligit
quando in contumeliam illorum fuit il-
lata, vide 16. q. 1. c. reuertimini, per Bal.
in c. 1. §. qui iniuria, de pac. in. fir. in v. s. b.
seu. sic iniuria facta uni de collegio, vi-
detur facta toti collegio, ita glo. 1. de pe-
nit. dist. 1. c. vulgans. Turrec. per illum
tex. in c. renouantes, dist. 21. Oldr. con-
sil. 66. quod incipit, An ex delicto.

7 Secunda. Cum iniuria facta ¶ seruo
videatur facta Domino, hinc sequitur,
quod Dominus agere potest, ut not. in l. do-
minum. C. eod. Bar. in l. 1. ff. eod. Sic si ia-
cete hereditate fuit iniuria illata seruo,
cui relicta erat libertas, per fideicomis-

sum, haeres adita hereditate, & non ipse
seruus agit pro tali iniuria, sed si postea
tam hereditatem fuisset iniuria passus,
ipse, non haeres ageret pro iniuria, ut no-
in l. 1. §. Labeo. ff. eod. Sic si aliquis irro-
garet iniuriam colono, videretur facta
Domino, quod intellige, si fieret in iniu-
riam Domini, ff. eo. litem, §. pen. & an-
tepen. Vnde Domino competeret actio
iniuriarum, vt not. Innoc. in c. contingit,
num. 2. de sent. excomm. & ratio
est, quia in molestatione subditi intel-
ligitur dominus molestari, 21. dist. in nouo,
3. quaestio. prima, nulli, in fine,
16. quaestio. 1. reuertimini, & 8. quaestio. 1.
cap. qui vos, in principio. Sic pro in-
iuria facta filio competit ¶ actio patri,
nisi pater esset vilis persona, & filius
in dignitate constitutus, de quo in l.
sed si diuus, §. filio, ff. eod. Tu vide glo-
sam in d. cap. contingit, & cap. parochia-
nos, & glo. in cap. cum illorum, in verb.
passus, de senten. excom. vbi plenè per
omnes. Et nota quod pro iniuria illa-
ta filio pater potest agere nomine filij,
& ex persona ipsius filij, & nomine pro-
prio, l. si filius, ff. de procurat. Ita Dom.
Anton. in capit. 2. de uoto, num. sexto.
Potest etiam Pater agere pro iniuria illa-
ta filiae, quamuis sit tradita nuptui, &
maritus, ac filia agere possint, l. 1. ff. eo-
dem l. 2. C. eodem. Ita sponsus pro in-
iuria illata sponsae de praesenti, ut litem
apud Labeonem, §. sponsam, ff. eod. So-
cer etiam nurus nomine agere potest,
§. patitur, Insti. de iniur. Econtra autem
vxor pro iniuria illata marito agere non
potest, ut ibi: quia vxores à viris, non
econtra, æquum est defendi, vt l. 1. & 2.
ff. eod. Sic pro iniuria illata ¶ Monacho
ipse agere non potest, nisi esset in scho-
lis de licentia Abbatis, vel longè ab-
sens à monasterio, vt ff. de iudic. l. si lon-
gius, & de sepul. cap. fin. lib. 6. sed Syndi-
cus ager nomine monasterij, sicut Do-
minus nomine serui. Insti. de in iur. §. si
seruus, & §. seq. & ager etiam si mona-
chus remittit: sicut pater agi non ob-
stare remissione filij, ff. de pact. l. in per-
sonam.

sonam. Non enim vna actio cōsumitur per aliam, vt ff. de iniur. l. 1. §. vlt. Pariter proprius Episcopus agere potest pro iniuria illata suo clerico. not. in c. presbyteri, num. 2. de pœn. cum iniuria illata clerico, ecclesiæ, cuius est clericus facta dignoscatur, vt est tex. expressus in cap. 2. de foro compet. arg. cap. postulasti, de iudic. 2. q. 7. cap. accusatio, in fi. Hinc fit, quòd licet clericus remittat iniuriam sibi illatam, non tamen præiudicium facit ipsi ecclesiæ, cap. cum desideres, §. si c. contingit. 1. de sen. excom. sic pro iniuria facta vni de collegio, collegium agere potest, quod intellige, si talis esset actus, qui respiceret contumeliam in ipsum collegium. not. Host. in cap. vt famæ, de sent. excom. & in sum. eod. tit. §. sed qualiter, facit cap. 2. de foro compet. quod not. Innoc. in d. cap. contingit. 1. Rursum iniuria facta prælato videtur facta Capitulo in concernentibus honorem ecclesiæ, vnde Capitulo competit actio circa ea, quæ concernunt ecclesiæ decorem, no. Ant. de But. in c. dilecti, de maior. & obed.

10 Tertia. ¶ Monachus iniuriam sibi factam remittere non potest, sicut nec filius familias in præiudicium patris, ff. de pact. l. in personam, verum monasteriū illam remittere potest, arg. 12. q. 1. c. nullo, & cap. non dicatis. Sicut & pater potest inuito filio remittere iniuriam ei factam, nisi sit persona vilis, & abiecta. l. sed si vnus, ff. de iniur. Pariter, de iniuria facta clerico actionem iniuriarum sibi lesio competentem, potest clericus remittere, sed actionem ecclesiæ competentem nec Episcopus solus, nec ambo remittere possunt; sed requiritur consensus Capituli, cum & ipsum læsum intelligatur, ita not. Host. & Ioan. Andr. post eum in cap. cum desideres, §. fin. Innocent. in cap. contingit, el. 1. de sentent. excom. Henr. eod. titu. cap. Parochianos, & ita intellige cap. Salonitanæ, distinc. 63. & cap. cum non ab homine, in fi. de sent. excommun. & 23. q. 4. cap. si is, qui prælatus.

11 Quarta. ¶ Iniuriarum actio competit, si aliquis infert iniuriam etiam verbis, sicut & factis, litem apud Labæonem, §. iniuriarum, ff. de iniur. l. si non conuictij, C. de iniur. An autem teneatur actione iniuriarum etiam si id, quod obijcitur, fuerum, uerbi gratia, dicit: Tu es claudus, quamuis sit claudus, habetur in l. eum qui, ff. de iniur. not. in Clem. 1. de priuil. vt Host. in sum. eod. tit. §. contra quas, & per glo. 1. 1. q. 1. cap. si peccauerit, & 5. q. 1. in summa: & not. infra. Iniuriarum etiam actione tenetur, si quis masculum, vel fœminā impudicum facere tentauerit adulando, promittendo, vel alio modo, vel si sollicitauerit, vel interpellauerit alterius uxorem, vt secum coeat, etiam si effectus non sit secutus, capit. si quis masculum, capit. sollicitatores, & ibi Archidiaconus, & Turrecrem. de pœn. dist. 1.

12 Quinta. Actione iniuriarum tenetur, ¶ qui uocat alium latronem, periurum, Adulterum, Cucurbitam, Bastardum, aut aliud conuictium uerum, dicit, licet sit tale conuictium, quod Reipublicæ intersit detegi, & puniri, si hoc dicit ad infamiam tantum, non accusando, vel denunciando, aut excipiendo, quod patet ex eo, quia non dicens causam habet, & sic intellige l. 3. C. de iniur. & l. si quidem auiam, 1. respon. 6. q. 1. ca. ex merito, & c. deteriores. Ad idem Matt. c. 7. Omnia, quæcumque uultis vt faciant homines, & vos non facite illis: quia defectus nostros detegi iniuriosum, & inhumanum est, ut C. quādo, & quibus quarta pars, l. 2. lib. 1. Item eadem ratione tenetur, & multo fortius, quando propulsaret tale conuictium, quod Reipublicæ non interest publicari, & quia uocat aliquem cucurbitam, si hoc faceret animo infamandi, per iura proximè allegata. At si tale esset conuictium, quod Reipublicæ interest detegi, & puniri, tunc dicendo & probando tale conuictium per modum accusationis, vel denunciationis ad puniendum delictum, non tenetur, sic intellige ff. de iniur.

- l. æquiuocentem, & l. q. respública, C. de iniur. Et idem si excipiendo, cum repellat à testimonio, extr. de test. cap. ex parte Adæ, vel ordine, aut beneficio, et super his, de accus. & ratio est: quia hoc à iure conceditur, nec videtur iniuriari, qui utitur iure suo, ff. de iniur. l. iniuriarum, §. 1. de reg. iur. l. nemo damnum, de elect. c. cum ecclesia Vulterrana. Rursum nec actione iniuriarum tenetur, qui dicit aliquod conuidium, q. interest Rei publicæ detegi, & publicari, sed non puniri, ut quia vocat eum leprosum, si hoc dicit non animo infamandi. Item nec tenetur, si motus aliqua iusta causa vocet eum bastardum, non causa infamandi eum, sed ut ipsum ab hereditate repellat, cap. causam que, & c. lator, qui filij sint leg. Pariter nec iniuriarum actione tenetur, qui in disputatione conuitia tur hæreticis, sic Papa in c. danamus, de sum. Trin. & si. cath. vocat doctrinā infamam. Concor. de her. Cle. ad nostram. 11. q. 7. sicuti sunt. Hoc tñ fieri debet cū modestia, & zelo fidei, & non ex superbia, vel iracundia, quia prætextu boni mala facienda non sunt, Zabar. in d. c. danamus, 27. no. Pariter, & multo fortius tenetur, qui dicit quod verum non est, vel nō probat, q. verum est, quia ista duo æquiparantur quo ad forū iudiciale, arg. ff. de testa. tute. l. duo sunt Titij. de temp. ord. c. ex tenore, in si. & c. quesitū, in fine. vide optimum cons. Oldr. 53.
- 13 Sexta. Iniurias proprias vindicare nullo modo licitū est, si vindicatio propriarum iniuriarum procedat ex passione iracundiæ facientis appetitum vindictæ, patet, C. de iudic. l. nullus, & in l. scientiam, ff. ad l. Aquil. Nam ut ibi dicitur, Tuendi duntaxat causa est licitum percutere alium, non vlciscendi, ita Card. à Turrecr. in c. seditionarios, dist. 43. & tali casu iniuriarum vltio est peccatū mortale. d. c. seditionarios, 2. q. 2. cap. si quis per vetus, 3. q. 4. c. cum in lege. Arch. in c. Moyses, 2. q. 2.
- Septima. Quia repræfalię sunt quodlibet genus iniurię, ideo statuamus hanc
- 11 decisionem in hac materia. Repræfalię sunt ¶ contra naturalem æquitatem, in tantū, q. dicuntur prohibite nō solum iure ciuili, vt in auth. & omnino. C. nator pro marito, sed etiam de iure naturali, vt in cap. 1. de iniur. lib. 6. per quem determinat ibi Archid. & ibi Io. And. quòd ille, qui ex repræfalijs aliquid consequitur à non suo debitore, sed ab alio, non possit salua conscientia illud retinere, nisi illud restituat tāquam male ablatum, ut in d. c. 1. & in Reg. peccatum, 15 de reg. iur. in 6. Tribus tamen concurrentibus, repræfalię sunt licite in foro conscientię. Primo, quòd sint licitō modo concessę autoritate superioris. Secundo, q. ex iusta causa. Tertio, quòd in tentio eius, cui conceduntur sit iusta, & recta. & ita videtur tenere D. Tho. 2. 2. q. 40. ar. 1. De hac materia vide per Pet. de Anch. in d. c. 1. & per Ioan. Andr. in Reg. non debet, de reg. iur. in 6.
- 16 Octaua. Licet aliquo casu ¶ aliquem mutilare membro: & sic inferre iniuriā realem: & primo, hoc licet publicē potest fieri propter aliquod maleficium: Exo. 21. Oculum pro oculo. Secundo licet et priuatę personę ex voluntate eius, cuius est membrum, vel etiam eius, qui gerit curam ipsius præcidere membrum patridum propter salutem proprii corporis cōseruandā, aliter verò nunquam licet. Vnde etiam in nullo casu licet præcidere membrum propter quodcunque peccatum vitandum, quia salutē spiritali semper potest aliter subueniri, quā per abscissionem membri: quia peccatum subiacet voluntati, vnde Chryso. super illud Mat. 19. Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum, exponens dicit. i. non membrorum abscissione, sed malarum cogitationum interemptione: Est enim obnoxius maledictioni, qui membrum abscidit.
- Nona. Iniurias illatas aliquis quandoque debet sustinere ¶ secundū Thoman si expediens fuerit, non tamen tenetur semper hoc actū facere, ut haberi potest ex verbis Aug. lib. de Sermo. Domini.

mini in monte. Immo quadoque oportet iniuriam illatā repellere propter bonum contumeliantis, s. vt eius audacia reprimatur, & de extero huiusmodi nō attentet. Secundum illud Prou. 26:7. Responde stulto iuxta stultitiam suā; quō casu oportet repellere moderate est officio charitatis, & de extero huiusmodi nō attentet. Hæc Thomas. Attendendæ etiā sunt conditiones conuictantis, & conuicti, & secundum hoc oportet cō uitiū sustinere, vel non sustinere. Si enim conuictū dicatur à prouocato personæ pari, vel inferiori, vbi nō est in iniuriā officij, & præsumitur de medicina morbi, siue intemperantiæ, sustinendū est, & est meritiorum, si verò dicatur superiori in iniuriam officij, vel alij corā ipso, & de remedio tēperantiæ nihil præsumatur si toleretur, nō est sustinendū; hoc autem difficile est cognoscere, cum infertur conuictum pari. Quando autē infertur inferiori, siue delinquens sit inferior, inquit Henr. in cap. si culpa, de iniur. Et hæc circa iniurias personales, quæ redundant in personam: quia ut dicit Chryso. In proprijs iniurijs esse quempiam patientem, laudabile est: iniurias autē Dei dissimulare, nimis est impium. Hoc tamen intelligendum est, quando iniuria illata personæ ad solam personā pertinet, quia tūc vt diximus patienter sustinendum est. Quando autē iniuria illata personæ reducat in iniuriā Dei, & ecclesiæ, tunc debet aliquis iniuriam propriam vlcisci, ut patet de Helia, qui fecit ignem descēdere super eos, qui venerant ad ipsum capiendum, ut legitur 4. Reg. 1. & habetur in cap. si illic, §. sed obijcitur, & c. Guillifarius, 23. q. 4. Similiter Elifeus maledixit pueris ipsum irridentibus, 4. Reg. 2. Et similiter Papa excommunicauit eos, qui ipsum in exiliū miserunt, d. cap. Guillifarius. Pariter si ecclesia leditur, tunc non patienter sufferte tenetur Prælatus, sed se opponere, si potest, vt sit pastor, & non mercenarius. Et si non potest, tenetur implo-

rare brachium sæculare, si sperat se posse consequi. ita Vulric. lib. 6. tract. 3. c. 8. §. & si quidem, & seq. sum. Confes. li. 2. de bellis, tit. 5. q. 56.

19 Decima. Iniuriam breuiter ille ꝑ remittere potest quo ad se, qui passus fuit iniuriā principaliter, & is, cui principaliter actio iniuriarum est indulta, potest ipsam iniuriam, & actionem remittere: quia rei suæ quilibet est moderator, & c. ut in l. in re mandata, C. mand. facit et reg. qu. potest, de reg. iur. Hinc infertur, quod Episcopus, siue clericus, licet non possint expresse remittere iniuriam quo ad ecclesiam, c. Salonitanæ, dist. 63. c. cū desideres, in si. de sent. excom. tamē quo ad se potest expresse, & tacite iniuriam remittere, i. satisfactionem quo ad penam ciuilem, vel pecuniariam, licet ad id non cogatur, 91. d. c. si quis contristatus, 23. q. 8. ca. de occidendis. Quamuis rancorem omnem, & odium remittere teneatur, cap. fin. de pœn. dist. 5. Item & capitalem penam ob sanctitatis gloriā remittere debet, C. de episc. & cler. l. si quis. Sed an talis persona, quæ possunt agere actione iniuriarum, pro iniuria etiam alteri illata possint actionem, & iniuriam remittere. Innoc. & commun. Doct. in c. contingit. 1. de sen. excom. dicit, q. non in Episcopo, & Prælato, qui non potest remittere iniuriam factam clerico, vel ecclesiæ: quia procurator est, & non Dominus, & quia nō debet posse facere conditionem ecclesiæ deteriorē. Ita videtur residere glo. 23. q. 4. c. si is qui. Similem glossam habes in d. cap. contingit. 1. Io. And. idem tenet in c. cū desideres, de sent. excom. Maria. tamen Soc. in c. olim, de iniur. distinguit, quod potest remittere iniuriam, quæ principaliter illata fuit ipsi prælato in personam, nam licet videatur facta ecclesiæ suæ, & omnibus ecclesijs suæ diocesis, si est Episcopus, tamen tacite, vt quia ne gligit agere, siue expresse potest remittere, nec aliquo modo tenebitur de suo satisfacere, & resarcire. At iniuriam factam ecclesiæ suæ, vel clerico sibi subie-

Et, ex iusta causa potest illam remittere rone administrationis suae, maxime ante litem contestatam, cum non remittat aliquid, quod sit in bonis ecclesiae. Secus vero si sine iusta causa, & non haberet administrationem, & remitteret post litem contestatam, quia cum talis actio existat in bonis, ideo huiusmodi remissio dicitur donatio, quam facere non potest, cum faciat ecclesiae conditionem de teriore, sed utrum pater iniuriam factam filio possit remittere, diximus supra, numero 8. & de Monacho, num. 9.

- 21 Undecima. Iniuria praesumitur remissa in his casibus. & Primus, quando post inimicitiam contractam, inceperint conversari simul, ridere, vel similes actus facere, nam tunc praesumitur remissa iniuria, & facta reconciliatio. Bald. in auth. si dicatur, C. de test. vide Instit. de iniur. §. fin. vbi etiam glossa singulariter dicit, quod si fuit remissa iniuria in ultima voluntate, licet testator conualescat, non tamen reuereat iniuria, vide Io. And. in c. 2. de homic. in 6. Secundus, per osculum pacis datum in ecclesia intelligitur remissa iniuria, ita Guliel. dicit, per text. in l. si tibi decem, ff. de pact. Tertius, per salutationem, quia per illam fit indignationis reconciliatio. 63. dist. cap. cum Adrianus, not. Hostiens. in cap. olim, de iniur. Gemin. in proce. 6. in prin. nu. 6. quod intellige, quando qui iniuriam recepit, non irascitur, nec mouetur, quia si iniuriatus recepisset iniuriam ad animum, & morus, & turbatus fuerit, & iniuriantem citari secerit, & lis fuerit omnino contestata, non tollitur. ita D. Ant. in d. cap. olim, si autem lis non fuerit contestata, tunc per salutationem praesumitur tacite remissa iniuria, Quod etiam extenditur ad Episcopum, qui licet non possit remittere iniuriam expresso se quo ad ecclesiam, tamen quo ad se potest, tacite salutando iniuriantem. Sed post inchoatam litem requiritur expressa remissio, ita Zabara. in cap. si quis domum, de iniur. Quartus, per tactum manus, Ang. in l. 1. ff. de pact. propter gl. ibi,

in vers. pactum, ibi, pro percussione palmarum. vide gloss. fin. in cap. 1. de spons. ditor. & per tactum manuum praesumitur dilectio, gloss. in cap. fundamenta, in verbo, dextra, de elect. in 6. Et ista dicta intellige quantum ad aestimationem iniuriae, non autem quantum ad repellendum quem ab accusatione, propter dictum Innocent. in cap. cum I. & A. de re iudic. autem iniuriatus, qui remittit iniuriam, possit agere pro impensis? Dic, quod sic, Zabara. in capit. 1. in fine. de iniur.

- 22 Duodecima. Iniuria remissa in foro conscientiae: puta quis dixit suo sacerdoti confitendo. Ego remitto omnem iniuriam, non operatur in foro contentioso, & sic actio non est sublata, ita gl. in cap. quia praesulatus, l. 9. 4. & glo. in cap. 1. de malefic. Adde Dom. Ant. & Inno. in cap. de his, de accus. Felin. cap. de cetero, de testi. in verb. Limita 7. nu. 10. vbi dicit, quod ultio iniuriae per viam iuris non est in conscientia prohibita, & sic remittens in penitentia iniuriam simpliciter, potest adhuc agere actione iniuriarum: nisi esset facta plena remissio iniuriarum in foro penitentiali cum iuramento, quod prodest in foro fori, quia potuit presbyter pro alio acquirere, ita not. Bald. in l. non solum, §. iniuriarum, ff. de iniur.

- 23 Tertiadecima. Qui conuictum dicit extra iudicium per libellum famosum liberaliter compositum siue profane, siue metricè, siue rhythmicè, siue vulgares cantilenas, quae redundunt in fama alterius, id est bonae lectionis famam et opinionem, et si verum dicat, quamuis sine leges puniri debeat, C. de famo. libel. l. 1. & ibi not. & in l. cum qui, ff. eod. tamen aliqui dicunt contrarium: quod videtur placere Canonistis, §. q. 1. c. 1. & 2. mihi autem prima opinio verior videtur, scilicet, quod praeter peccatum mortale, teneatur actio ne iniuriarum: quia hic adest illud, quod est de substantia in actione iniuriarum, scilicet animus iniuriandi. Iniuria enim in affectu facientis consistit, illud, leu, qui,

qui, §. fin. ff. eo. Et cum animus probetur ex qualitate verborum, & modo dicendi, ex quo verba sunt contumeliosa, statur istu præsumptioni, donec constet de contrario, vt not. in d. leum, qui, non enim sola veritas conuictij eximit aliquē ab actione iniuriarum, argu. l. quisquis, C. de posth. & de offi. Rectoris prouinciae, l. iustissimos, ibi, cum dicit, si verē nocens fuerit, nec per libidinem. Et sic

24 ad hoc, vt quis eximatur ab actione iniuriarum, non solum requiritur veritas conuictij, sed quōd abest libido, vel voluntas iniuriandi; bene facit ff. quemad. testam. aper. l. 3. vbi quæ tangunt ignominiam alicuius, Imperator prohibet detegi: non enim debet aliquis alterius infamiam sine causa detegere. Et cum ex delictis consideretur voluntas, & nō exitus, l. diuus, ad l. Corn. de sicar. vel d. cum sit bonum, & vtile in se, si tamen malo animo, & modo fiat, punitur, 23. q. 5. c. relegant. Sed tamen econtra nō curamus, si factum, vel dictum sit malū in se, modo voluntas iniuriandi absit, l. illud, §. 1. & 2. ff. eod. mens enim & voluntas magis sunt attendenda, quam factum, 15. q. 6. cap. 1. in fi. 23. q. 3. ca. qui occidit. Quare, ex his omnibus concludendum videtur, quōd qui conuictum verum de aliquo dicit extra iudicium absque causa, peccet mortaliter, & punitus

25 dus sit; & si ¶ agitur criminaliter, pœna capiti, l. vnic. C. de fam. libel. si agitur ciuilitate, secundum iniuriam, quæ non publici, sed priuati iudicij continet querelam, l. iniuriarum, C. de iniur. & tunc punietur secundum iuramentum actoris, & taxationem iudicis, Insti. de iniur. §. pœna. At si agitur secundum Canones, flagellatur, & excommunicatur, §. q. 1. c. 1. & 2. Verum in foro pœnitentia li ram qui famosum libellum conficit, quam detractor, tenetur ad restitutionē famæ. iuxt. sententiam Raymundi, & Host. in summa. Card. à Turrecrem. in cap. si qui. §. quæst. 7.

16 Quartadecima. Libellum famosum inueniens, & non lacerans, ¶ est infam-

mis, intestabilis, debetque per leges decapitari, d. l. vnic. & etiam puniendus est secundum Canones, cap. si quis, §. q. 1. quod intellige, si dolose manifestauerit, vt scilicet infametur ille, de quo libellus conscriptus est. Quia si ex simplicitate, non debet ei imputari. Item si bono zelo, ut puniatur, & ipsius pœna sit alijs in exemplum, C. ad l. lul. Repetund. l. 1. 2. q. 1. c. quia propter; nam ad hoc expedit peccata nocētum fieri nota, vt dicit tex. in leum, qui, ff. eod. ne maleficia remaneant impunita, ff. ad l. Aquil. ita vulneratus. Sed tunc debet probare, cap. quidam, §. q. 1. Et ad hoc multum proficit conseruatio libelli, quia per libellum nō pōt eum conuincere, nisi haberet testes. Licet ex forma litterarum posset esse aliqua suspitio contra eum, si ille est solitus facere talem scripturam. Sic, si non lacerat, & prodit in publicum, vt à proximis nocumentum corporale auferat, vt quia vult trahere Ciuitatem, vel quia est leprosus, aut quid simile. Vel habet nocumentum spirituale, quia est hæreticus occultus, & posset simplices de facili decipere, vel excommunicatus, & diulgat, ut rubore confusus pœniteat, vel illegitimus, vt repellatur à promotione, vel hæreditate, extra, qui filij sint legit. c. lator, & in his casibus si talia conuictia probat, nō tenetur actione iniuriarum. Item, si non potest probare, & reuelare talem libellum secretè sacerdoti, vel alij personæ, quæ prodesse, & non obesse posset, non esset culpandus, arg. tex. in c. hoc videtur, 22. q. 5. ita Card. à Turrecrem. in c. si quis, §. q. 1.

27 Quintadecima. Qui opponit ¶ alicui contumeliam in iudicio per modum exceptionis, & illam non probat, tenetur actione iniuriarum, ista videtur expresse probari in l. si non conuictij, C. eod. & l. si quidem, & de liber. cau. l. si tibi, l. non solum, §. fin. & l. seq. ff. eod. Nam qui nō probat quod opponit, etiam excipiēdo, calumniari videtur, 2. q. 3. cap. qui non probauerit. cap. cum dilectus, extr. de calum. & etiam potest actione iniuriarum

conueniri, C. de lib. cau. l. si tibi. Et qui exceptionem paupertatis opponit, tenetur in iuriarum, si illam non probat, l. si verò, §. 1. ff. qui falsif. cog. ita consuluit. Oldr. tit. de iniur. conf. §. 3. nu. 9.

Sextadecima. Si mihi iniuriati dico, 28 tu mentiris, † modo dicam verum, puta dixisti, quòd sum bastardus, dixi mentiris, si dico veritatem, nò teneor actione iniuriarum, Bar. in l. cum, qui nocentem, ff. de iniur. Pet. de Anch. conf. 3. 22. Si verò non effet verum, & tunc licet non sim excusandus in totum, tamen mitius debeo puniri, Abb. in c. dilecti, de except. & in c. 1. de iniur. quia quòd calore iracundiæ fit, calumnia caret. Si verò non apparet quis cœperit, iniuriari, neuter tenetur de iniuria. Lud. Rom. in l. cum mulier, ff. solu. matr. Fel. in cap. dilecti, de except. ver. tertia declaratio, num. 16. col. 85.

Decimaseptima. Offendens potest se 29 subijcere † iudicio offensi pro satisfactione iniuriæ, ita not. in c. contingit. 1. de sentent. excom. Ad quòd etiam facit, c. Quintauallis, & c. veniens, de iureiuran. Quòd tamen limita, quando quis subijceret se iudicio offensi tãquam boni viri, secus si subijceret se iudicio illius, tanquam arbitri, aut iudicis: quia hoc fieri non potest, vt in l. pe. ff. de arb. in l. vnic. C. ne quis in caus. sua iudic. Sed quòd dixi de arbitrio boni viri, limitandum est, nisi pro tali satisfactione veniret inferenda vulneratio: Nam hoc casu fieri non potest, eo quòd nemo est dominus membrorum suorum, ut in l. liber homo, ff. ad l. Aquil. vnde laicus hoc facere non potest, nec in hoc valeret cõsuetudo tanquam irrationabilis, facit quòd not. 23. q. 5. in c. si non licet, facit quòd not. Bar. in l. 1. §. vsque adeo, ff. eod. & in l. fin. §. si quis autem, ff. de his, qui sibi mort. confc.

Decimaoctaua. Licet vnus de vna do 30 mo, † aut familia voluntariè se subijciat verbis alterius, tamen possunt illi de domo, aut familia agere pro iniuria eis illata sibi in alterũ, & ratio est: quia

licet volenti non fiat iniuria, tamen si talis actus tangit iniuriam alterius, non videtur esse actus sine iniuria omnino, facit tex. in c. contingit. 1. de sent. excom. mun. Vbi cum iniuria illata clerico videatur toti clero facta, licet patiens non reuocet illam iniuriam, dicitur tamen iniuria fieri clero.

31 Decimanona. Intendens alicui † iniuriam inferre, si alteri inferat, tenetur actione iniuriarum: quia erat in eo animus iniuriandi, l. eui qui, ff. eo. At si non intendebat alicui iniuriari, sed volebat forte percutere seruum, vel filium ad castigandum, vel emendandum, & alium percusserit, non tenetur, & ita loquitur tex. in l. si cum seruo, allegata in glo. 4. in c. si culpa de iniur.

32 Vigesima. † Vituperans aliquem iniuste dicit Astenf. secundum S. Th. quòd sicut dignitatem personæ eius in opinione hominum maculauit, per illationem contumeliæ, sic reparat eum per exhibitionem reuerentiæ. Hæc D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. cap. 3.

33 Vigesima prima. Attentans † castitatẽ alicuius mulieris, interpellans eam de luxuria, & ei persuadens blando sermone pollicendo ei maria, & moyses, tenetur ei actione iniuriarum, ita lo. de Pla. Insti. de iniur. §. iniuria, verf. siue cuius.

34 Similiter insectans mulierẽ, † & post eam vadens quocunque vadat, tenetur ei iniuriarum: quia propter assidua eius frequentiam, & insectationem infert mulieri multam infamiam, d. §. iniuria, & est tex. in l. item apud Labeonem, §. appellare, & §. aliud, de iniur. Et hoc verum, quando interpellat de luxuria mulierem honestam, secus, si veste meretrici cali esset induta: quia tunc eam appellans, & insectans non tenetur actione iniuriarum, d. l. Item apud Labeonem, §. si quis virginem, ff. de iniur.

Vigesima lex vnda. Iniuria, quæ alicui fit, duplex est, aut personalis, & priuata, 35 aut publica. Si publica est propulsanda est iussu Principis, & manu militis: Ad Rom. 1. 3. Non enim sine causa gladium portat.

portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui male egit. Dicitur de Principe. Cui etiam propter hoc determinatur tributum. Matth. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. Et ipsis militibus stipendia. Luc. 3. Estote contenti stipendijs vestris. Et hæc propulsatio fieri non debet nisi propter defensionem Reipublicæ. Si autem sit iniuria personalis. Et hæc repelli potest tripliciter. ¶ uno modo impediendo, sicut Apollolus Act. 23. procurauit milites à tribuno, vt seruaretur illafus, & sic licet omnibus iniuriam repellere. Mart. 5. Hoc enim non dicitur propriè resistere. Alio modo ver bis arguendo. Et sic Dominus percussus alapa percussorem reprehendit, nec alterum præbuit, Io. 18. & sic, licet omnib. Vnde gl. ibidem. Ostendit Dominus patientiæ præcepta non ostentatione corporis, sed præparatione cordis esse faciendâ. Et sic intelligitur illud Mat. 5. Si quis te percussit in dextram maxillam, præbe ei & alteram. i. si paratus & alteram patienter sustinere. Tertio modo repugnando. Et hoc dupliciter vno modo necessitate cogente, ut cum læsio aliter vitari nõ pot. Et hoc aut sine armis, & sic permittitur clericis, & laicis, & hoc flagrante maleficio cum moderamine inculpatæ tutelæ, & incontinenti. Et sic intelligitur vim vi repellere licet instanti: quia nequaquam factio interuallo. Aut cum armis. Et hoc modo permittitur laicis, & non clericis. Et hoc cum moderamine inculpatæ tutelæ. Non enim esset moderamen, si inferretur vis sine armis, & repelleretur cum armis. Alio modo vlciscendi libidine: sic nulli licet. Sic intelligitur illud Rom. 12. Non vosmetipsos defendentes carissimi. sic ergo iniuriam repellere impediendo, vel verbis arguendo licet omnibus. Repellere verò repugnando necessitate cogente sine armis licet clericis, & laicis repugnando. Sed cum armis licet laicis, non clericis. Repellere autem libidine vindictæ, neutris licet. Hæc Asten. lib. 1. tit. 2. art. 2. & Card.

à Turrectem. in cap. quod verò, 23. q. 3. Vigefimatercia. ¶ Persona priuata si solo verbo pot. hominem liberare ab iniuria illi infrenda, tenetur, immo etiã factio, si sine periculo vitæ sue, non. n. tenetur se exponere periculo corporali. Ita tñ, q. faciat cum moderamine inculpatæ tutelæ. Cum amicus sit alter ipse, & censetur eadem persona, vnde sicut vnusquisque seipsum tueri tenetur, ita & proximum. Verum ille, qui habet publicam potestatem tenetur defendere etiam cum armis, si oportet, dum tamē speret, q. possit. ita Turrect. in c. non inferenda, 23. q. 3. & cap. qui potest.

Vigefimaquarta. Clerici laicos iniuriantes debent eis competenter satisfacere, c. contingit, 2. de sent. excom. Hæc aut competens ¶ satisfactio vel fit per dationem pecuniæ, vel per petitionem misericordix: Non tamen decet, q. clericus fleat genua, vel reuerentiam faciat tanquam maiori: quia hoc non fiet sine iniuria clericali, 86. dist. c. quando: nisi laicus esset in dignitate, de maior. & obed. c. solita. vers. quod autem, uel secundum Host. Competens satisfactio est, quomodoque satisfiat: modo non iniiciatur manus in clericum, vel non detineatur in captiuitate, & tandem nihil fiat quod vergat in opprobrium cleri, Host. in d. c. contingit, ubi etiam Zabar. in fine.

SVM MARIVM.

- 1 Iure suo quis non priuatur sine culpa sua. Fallit, nu. 4.
- 2 Subueniendum est in extrema necessitate de proprio, & non alieno.
- 3 Imperator non potest tollere ea, que sunt de iure naturali.
- 5 Principis quod omnia sint, qualiter intelligatur.
- 6 Constitutio facta à Principe contra ius naturale, non tenet.
- 7 Papa, an, & quando possit transferre Episcopum inuicem de episcopatu ad alium.

Presby.

- 8 Presbyter ex osus populo potest remoueri, si ministrando timeatur scandalum.
- 9 Papa respectu bonorum ecclesie an habeat latissimam potestatem.
- 10 Episcopus translatus de suo Episcopatu ad alium, de voluntate Papa, an semper cogatur transire.
- 11 Translatio debet fieri cum causa rationali & bono communi, fallit in Papa.
- 12 Si de Papa est altercatio inter duos, quis erit iudex.
- 13 Papa an habeat dispositionem latissimam in beneficiis sine causa.
- 14 Papa auferens beneficium alicui sine causa, an peccet, nu. seq.
- 15 Beneficiatus an possit beneficium dimittere sine superioris consensu.
- 16 Papa, vel Princeps rem sibi non subdito auferre non potest.
- 17 Pleniudo potestatis Papa an procedat in clericos respectu bonorum patrimonialium.
- 18 Filius priuatur iure suo, quandoque sine culpa ob crimen commissum a parentibus, & nu. seq.
- 20 Illegitimi priuantur sine culpa ordinibus sacris, & religionis ingressu.
- 21 Punitur quis absque sua culpa in multis casibus.
- 22 Presbyter sine culpa priuatur altaris ministerio.

Quod non sit priuandus quis sine culpa. Cap. XVIII.

- L**ET quis priuari non possit iure suo † sine culpa sua, absque causa, vt not. Doct. in c. 2. & in cap. que in ecclesiarum, de constit. hinc fit, quod quamuis subueniendum sit † constituto in egestate, 83. d. c. non satis, ver. si quis tamē, quia tempore necessitatis omnia sunt cōmunita, 47. dist. c. sicut hi, c. 3. de furt. etiam si sua culpa incidere in egestatem, 42. dist. cap. quiescamus, tamen subueniendum est de proprio, secundum glo. in d. c. quiescamus, quæ intelligit de c-

leemolyna, quæ datur pro nutrimento, quæ indistinctè danda est. 11. q. 3. capit. quoniam. Et hoc, nisi propter hoc induceretur ad peccandum, quia tunc ei non fiet elemosyna, 1. q. 3. c. non omnis, sed de alieno nunquam licet facere elemosynam, de deci. c. tua 2. & c. ex transmissa, & ibi glo. & ratio est: quia non est priuatus quis iure suo sine culpa sua. Hinc etiam fit, quod neque Imperator † potest tollere ea, quæ sunt de iure naturali, & sic non potest auferre alicui rem suam sine causa, quia licet habeat iurisdictionem in vniuerso, l. de precatio, ff. ad l. Rhod. de iact. non tamen habet dominium rerum particulariū, quæ olim fuerunt concessæ occupantibus, Instit. de rerum diuif. per totum. Hinc etiam fit, quod si aliquis habet ab Imperatore potestatem legitimandi spurios, etiam post mortem patris, & mortuo patre contingat, & venientes ab intestato adeant hereditatem ante legitimatorem, non potest legitimatio sequens eis obesse, quia dominium acquisitum ab eis non potest sine causa eis auferri, ita Balin l. rescripta, in fi. C. de precib. Imper. off. verum, quia ista conclusio generalis potest multipliciter limitari, ideo more nostro solito declarabimus illam per multas Decisiones, quarum

- 4 Prima. Potest quis priuari † iure suo sine culpa sua, sed cum causis. Causa autem legitima est fauor publicus, propter quem potest quis priuari dominio rei sue, ita tex. principalis in hac materia, in litem si verberatum, ff. de rei vendi. vbi fundus tertij datur militibus ad vsum fauore Reipublice. Ita etiam est tex. in l. Lucius, de euiet. C. de quadr. præscrip. l. bene à Zenone, not. Innoc. & Doctor. in d. c. quæ in ecclesiarum, glo. in cap. cognoscentes, de consti. & in cap. antiqua, de priuif. Hinc princeps potest auferre rem alterius ob publicam utilitatem sine eius culpa, modo pretium ei daretur, ita not. Archid. in capit. principalem, 9. q. 3. Sic si ciuitas vult facere aliquam fossam per agrum alienum, debet ei solue-

re precium. Pariter si Respublica, propter delictum vnus consortis destruit domum communē, tenetur socio inson-
 ti soluere precium eius. ita Bakl. not. in l. senium, C. pro quibus cau. ser. lib. au. aliās sine causa non posset, quia dominia rerum sunt de iure naturali. Insti. de rerum diu. §. per traditionem, & natura lia immutabilia sunt. Insti. de iur. natu. §. vlt. & non obstat illud quod dicitur, quod omnia sunt ꝑ principis, quia intelligitur omnia fiscalia, vel omnia sunt Principis, quo ad iurisdictionem generalem, tuitionem, & defensionem, 8. d. cap. quo iure. vnde omnes homines, qui sunt sub Regno Hispaniæ sunt sub potestate, & principatu Regis Hispaniæ, & in eos habet imperium generalis iurisdictionis, & potestatis.

6 Secunda. Imperator, ꝑ seu Princeps, qui sine iusta causa fecerit aliquam constitutionem contra ius naturale, puta quod dominia de vno in alium transferantur sine causa, talis constitutio nec in foro animæ, nec ciuili obseruanda est, argum. 1. 2. dist. cap. 1. ita Archid. in c. ius ciuile, 7. dist. & Dom. in c. 1. de sum. Trin. in 6. Innoc. in cap. quia plerique, paulo ante si. de immu. eccle. Dom. Card. consil. 147. incip. Dominus Papa, ad finem, & consil. 142.

7 Tertia. Vbi iubet magna causa publicam concernens vtilitatem, potest Papa transferre ꝑ Episcopum inuitum de vno Episcopatu in alium, sine culpa ipsius Episcopi, Puta populus, aut Tyrannus prosequitur Episcopum sine causa iusta, & magis, cor eorum indurefcit contra eum, si periculum est destructionis ecclesiæ, vel magni scandali, vel in spiritualibus, vel temporalibus, tunc potest Papa, qui est Dei vicarius, vt totum corpus ecclesiæ sit sanum, illud membrum præcindere, facit c. scias, 7. q. 1. sed debet dare ei bonum cambium, ex quo sine culpa sua sit remotio, vt not. Inn. in cap. nisi cum pridem, de renunci. nam cum quis priuatur re sua sine culpa propter publicam vtilitatem, debet recom-

8 pensari in precio rei suæ, Panor. in l. q. Dei timorem, de statu monach. in c. tua, de cler. ægrot. vbi dicit, quod si presbyter ꝑ est exosus populo, nec potest ibi ad ministrare, nec retinere ius prælaturæ sine scandalo populi, tunc poterit remoueri, arg. opt. d. c. tua, secundum unum intellectum, q. leprosus omnino remoueat propter scandalum, sed de fructibus ecclesiæ sibi provideatur, hoc limitat Panorm. in c. quæsitum, de rer. permut. si aliter non potest ecclesiæ consuli, saltem per dationē coadiutoris, si enim posset prouideri per coadiutoris dationem, non putat quod posset.

9 Quarta. Quamuis respectu beneficiorum latissima sit potestas Papæ, tamen respectu bonorum ꝑ ipsarum ecclesiarum secus est, vnde non potest auferre bona vnus ecclesiæ, & dare alteri sine causa, vt not. glo. Archid. & Gemin. in cap. 1. dist. 10. & gloss. in cap. 1. in ver. iustitiam, distin. 22. & ibi not. Archid. & Gemin. & not. Archid. in cap. 1. dist. 22. & idem dicit Archid. in cap. non liceat Papæ, 1. 2. quæst. 2. quod Papa peccat mortaliter, si vult res ecclesiasticas consumere in turpes vsus, vel dare consanguineis, vt eos diuites præ alijs faciat, vel vt ipsi construant palacia, & huiusmodi. Ita refert Felinus in d. c. quæ in ecclesiarum, num. 44.

10 Quinta. Licet Papa possit pro libito suæ voluntatis, & sine causa Episcopum deponere, vel Episcopum de suo Episcopatu transferre, tamen non semper cogitur ꝑ Episcopus prouisus transire, sed tunc demum, quando Papa procedit iubendo, quia præsumitur factum fauore ecclesiæ, 7. q. 1. cap. omnis, nam si procedit prouidendo, tunc non cogitur prouisus transire: quia præsumitur factum eius fauore. Sed in Concilio Pisano cui præfuit Alex. Papa, statutum fuit, quod Episcopi, & Abbates non possent transferri inuiti, nisi subesset causa euidentis, & rationalis, ut dicit Panorm. in c. si de postul. prælat. sic Innocentius III. voluit translationes Episcoporum dumtaxat

ax debere fieri ex causa necessitatis, vel utilitatis ecclesiarum, capir. quanto, de transl. prælat. ad hoc glo. in cap. 1. dist. 10. Innoc. & Hostiens. in cap. plerique, de immun. ecclef.

Sexta. Licet requiratur causa rationalis, & quod prouideatur de ꝑ idoneo cambio, quando transferatur prælatus de loco ad locum, erita videtur, quod Papa non possit cogi inuitis cedere, quando sibi non possit dari bonum cambium, secundum Innoc. in cap. nisi cum pridem, de renunc. tamen in contrarium tenet Dom. Card. cons. 150. incip. *Quasitum* sæpe fuit à me, in versic. quintus modus probans, quod ad sedandum schisma potest concilium cogere Papam, ut cedat, & contentetur de cambio non æque idoneo. ita refert Felin. in d. cap. quæ in ecclesiarum, num. 43. v.g. Et altercatio inter duos de Papatu, ꝑ utroque asserente se esse Papam, si alter ipsorum inuasor est, tunc concilium ad sedandum schisma poterit esse iudex, vt not. dist. 79. c. si duo, in glo. 1. & cogere ipsum, ut cedat, sicut dicit Do. Card. Quod dictum sane intelligerem, id est declarare ipsum esse iniuste inuasorem, & per consequens non esse legitimum Papam: quia simpliciter cogere, videtur quod concilium non possit, cum Papa non habeat superiorem in terris: quia si Concilium permitteret plures in Papatu esse quo ad prætensionem, offenderet illum fidei arcticulum, Vnam Sanctam Catholicam, vt not. 7. q. 1. c. non autem, in glo. *Qua* declaratione facta si contingat quod Papa tueatur se per potentiam temporale, poterit de facto coerceri etiam per potestatem secularem, arg. tex. in cap. cum non ab homine, de iudic. Tunc enim cogitur ut cedat non Papa, sed ille, qui declaratus non legitimus Pontifex vult per potentiam se defendi.

Septima. Licet Papa non possit priuare quem ꝑ iure suo sine causa, tamen in beneficialibus potest pro libito suæ voluntatis, bonus tex. in cap. 2. de præben. in 6. Dom. Ant. in d. c. constituit, etiam

sine causa remouendo vnum à beneficio suo. Do. Ant. in d. cap. constitutus. Hinc est, quod licet in rescriptis præiudicantibus iuri alterius requiratur clausula non obstante, vel secunda iussio, prout notat Fel. in cap. nonnulli, in prin. de rescript. Tamen in rescriptis valet rescriptum sine dicta clausula, si aliàs constat de intentione Papæ, secundum D. Anton. & Imolam, in d. cap. quæ in ecclesiarum. & hinc est, quod Papa absque alia reseruatione potest ex sola voluntate præuenire omnes collatores beneficiorum, ut per Feder. in tract. de permut. beneficiorum. q. 4. Item potest sine causa concedere immunitatem vni ecclesie contra aliam, secundum glof. si. in c. conuestus, 9. q. 3. Licet Cardin. cons. 142. dicat, q. Papa habeat dispositionem plenariam in beneficialibus cum causa, aliàs sine causa auferendo beneficium forte vigilijs, laboribus, & expensis acquiritum, peccaret, quia est contra equitatem naturalem, quod cum iure suo sine causa rationabili, & sine culpa priuaretur, de conslit. cap. 2. reg. sine culpa, lib. 6. Tum etiam, quia iniustitia est, quod quis alicui ecclesie ius suum detrahat, facit dist. 22. cap. 1. vbi etiam dicit glof. quod nec Papa debet vni ecclesie detrahere, ut det alteri sine causa, hoc. n. est iniustum, & per consequens peccatum, & sic Papæ inconueniens, qui omnes debet iuste iudicare, cum eius sententia faciat ius, ut omnes debeant similiter iudicare de re iudic. cap. in causis. Tum etiam, quia non est de mente summi Pontificis, cum alterius iactura aliquid sibi applicare, 99. distin. cap. nullus, & quod ibi not. in glo. Et non obstat. tex. in d. c. per principalem. ubi glo. dicit, quod sine causa potest Papa auertere beneficium, vel deponere Episcopum, quia debet intelligi cum causa. Tum etiam, quia is, qui acceptat beneficium sibi collatum, videtur per quasi contractum se obligare ad administrationem illius. c. nisi, de renun. §. verū, ibi, sponfam tuam, & hæc est causa, quare beneficiatus ꝑ sua uoluntate

tate non potest dimittere suum benefici-
cium sine causa, sine licentia superioris,
eod. tit. cap. admonet, & cap. quod in du-
bijs ergo talis contractus non debet si-
ne causa dissolui, per ea quae no. In no. in
cap. quae in ecclesiarum, de constit. Nam
etiam princeps ex contractibus per se ini-
tis cum subditis, obligatur ad obseruan-
tiam, de probate. r. vnde post multa di-
cta concludit, dispositionem plenariam
in beneficiis esse in Papa, sed cum
causa, tamen Io. And. in ea: quod obgra-
tiam, de reg. iur. in 6. & Panorm. in cap.
s. de postul. prelat. Io. Mon. in cap. ge-
nerali, eod. tit. in 6. & Panorm. in cap. h. i.
de confir. vti. Bald. in l. rescripta, C. de
prec. Imper. offer. dicunt, qd omnia be-
neficia mundi sunt obedientialia, & ma-
nualia respectu Papalis potestatis, & i-
deo de plenitudine suae potestatis, potest
beneficium vni auferre, & alteri dare,
vel Episcopum deponere, licet non de
ordinaria potestate. Ex quibus omnibus
videtur posse concludi, quod in iudi-
cio animae sum. Pontifex peccat ause-
rendo beneficium vni sine causa, licet in
foro fori possit auferre beneficium alteri
sine causa.

16 Octaua. Princeps, vel alius habens iu-
ra principis, non potest, etiam cum cau-
sa auferre rem alicuius no sibi subiecti,
vt determinat solemniter D. Paul. Cast.
conf. 281. incip. In Christi nomine, di-
cens, quod Papa non potest alicui laico
non sibi subiecto temporaliter aliquo
modo, etiam cum causa, per suum rescri-
ptum auferre dominium rei suae, quia
cum iste sit actus iurisdictionis, vt no.
in l. si. C. si conr. ius vel vtl. publi. iur.
dictio non potest exerceri in non subdi-
tos, arg. ca. per venerabilem, qui filij sint
legitimi, immo vult fortius, quod hoc
procedat, etiam in clerico, qui non esset
subditus, nisi ratione clericatus, quia no
esset suppositus temporali iurisdictioni
Papae. Nam dominium rei, quam non
haberet, vt clericus, sed vt laicus quali-
bet, pura ex successione, vel suo contra-
ctu, aliunde quam de bonis ecclesie, no

posset sibi Papa auferre, sicut nec laico,
cum habeat vt laicus, arg. l. si pater, §. 1.
ff. de adopt. ad hoc l. de co. §. fin. cum si-
mil. ff. ad exhib. ita etiam tenet Dom. An-
ton. in cap. constitutus, de religiof. dom.
vbi dicit, qd plenitudo potestatis Papae re-
spectu ecclesiarum in clericis, non pro-
cedit respectu bonorum suorum patri-
monialium, de quibus Papa non potest
ad libitum disponere, sicut nec princeps
saecularis de bonis subiectorum. Quod
dictum Abb. in d. c. constitutus, dicit
singulare, ampliando dictum Innoc. in
c. inquisitioni, de sent. excom. de quo sit
mentio, in c. si quando, de rescrip. quod
Papa non potest disponere de tempora-
libus laicorum, vt idem sit de tempora-
libus clericorum. & pro Dom. Anton.
est tex. in c. dilectus, de iure patron. Per
quem rex. ibi Abbas dicit in 3. no. quod
in patrimonialibus clericus censetur lai-
cus, vnde non potest a Papa priuari pa-
trimonio suo, sicut nec laicus ab Impe-
ratore, per not. in cap. quae in ecclesiarum,
de consti. Quinimmo, Fel. in d. cap. quae
in ecclesiarum, ampliati dictum Innoc.
in d. cap. inquisitioni, vt nec Papa possit
praediacare clerico in patrimonialibus,
quod nu. 31. putat verissimum in terris
sibi non subiectis, quia in terris sibi su-
biectis, non solum circa clericos, sed etiam
circa laicos potest ex causa eis tollere ius
quasi situm, vt dicit Dom. Card. conf. 85.
Cum Papa in terris subiectis tempora-
liter ecclesiae habeat illam partem, quam
habet Imperator in terris Imperij. ita
Dom. Anton. in c. per venerabilem, qui
filij sint legit. post Io. And. in c. licet, de
foro cleric.

18 Nona. Filius priuatur iure suo sine
culpa, sed cum causa, ob crimen comi-
sum a parentibus laesae Maieftatis huma-
nae, siue diuinae, etiam legitima, ita not.
per Genzelinum & Card. in Clem. 2. §.
ceterum, de senten. & re iudic. Immo fi-
lius efficitur infamis, quia infamia pater
naeum semper concomitatur, & confe-
quenter dignitatum incapax, immo pri-
uatur dignitatibus adeptis, vt beneficio
eccle-

ecclesiastico, glo. in cap. felicitis, §. quod si quis, ver. pontificalem, de pœnis in 6. Quinimodò nos in noltris decisionibus in secunda additione, lib. 2. c. 11. nu. 18. anpliuimus etiam ad nepotes, vt affirmat Cynus, & Alber. num. 4. in l. quifquis. C. ad l. Iul. Maie. & ibi Salie. dicit esse communem. Quod autem diximus propter crimen læsæ maiestatis à patre commissum filium amittere beneficiũ, intellige, quando crimen læsæ maiestatis committeretur contra Principem ecclesiasticum, i. Papam, non autem si contra Principem sæcularem, quia Princeps sæcularis non est in hoc superior clericus. Simile etiam habetur in crimine hæresis, vt optime probatur in cap. felicitis, ver. quid si quis, de pœnis, vbi carcerans, vel offendens Cardinalem, punitur vt reus læsæ maiestatis, & filij eius beneficijs priuatur ipso iure, in c. vn. de schis. lib. 6. & ita firmat Imola in l. insulam, in fine princ. ff. solut. matr. Præposit. in c. castis, dist. 56.

- 19 Decima. Filius sacerdotis † priuatur ipso iure sine culpa bonis paternis. Hinc filius spurius, qui ipso iure efficitur incapax bonorum paternorum, non potest bona post patris obitum obtinere, etiam in animæ iudicio, vt nos diximus lib. 2. c. 11. nu. 47. sed hæc non est vera fallentia, cum nullum ius vnquam habuerit ad illa, vt ibi diximus, nu. 46.

Vndecima. Illegitimi priuantur sine culpa † sua, ita vt promoueri ad ordines sacros, & religionem ingredi nõ possint per consuetudinem Sixti V. Que incipit, Cum de omnibus ecclesiasticis ordinibus, & ratio est, in detestationem criminis paterni, cap. vergentis, de hæret. & quia solent tales esse imitatores criminis paterni. 6. quæstio. 1. cap. si quis cum militibus. & nos lib. 4. cap. 27. numero 33. & 55. diximus.

Duodecima. Punitur quis sine culpa † aliqua, in multis casibus, † vt in crimine læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ, & in filio sacerdotis, qui priuatur bonis paternis, vt supra, nu. 13. & 14. & in

contrahente cum vidua interueniente copula, qui non potest ad clerum, (cum sit bigamus) admitti, ca. si quis viduam, dist. 34. & tamen nullum peccatum est contrahere cum illa. Vnde Archid. in d. ca. si quis viduam & ibi Gemin. & Præposit. notant, quod quandoque quis punitur sine culpa aliqua, vt ibi & 27. q. 2. capit. qui dormierit. Quandoque punitur ratione culpæ, vt 50. di. c. quantum, vbi si vxor Placidi furata est equos alienos, & dum traheret, collisa est fortuito casu, & fecit abortum, puniendi est ratione culpæ de furto, non autem de abortu. Quandoque releuatur culpa propter culpam, vt 15. q. 1. c. inebriauerunt, vbi ob ebrietatem quis non punitur de incestu. Quandoque releuatur culpa ratione consequentis, vt 32. q. 4. c. dixit, vbi malum factum excusatur propter publicam vtilitatem, & bonam intentionem, & ita filix Loth; quia cum Loth, semisauerunt non succensæ vaga libidine, sed studio quærendæ posteritatis, ne genus periret humanum, ideo priuatam culpam extenuauerunt.

- 13 Tertiadecima. Presbyter prohibetur ab altaris ministerio † sine culpa sua, sed cum causa, vt propter membri debilitatem, vel enormitatem. c. presbyterum, de cler. agrot. c. significauit, de corp. vit. An vero possit tanquam diaconus, vel subdiaconus ad altare accedere, Host. dicit q̄ non. facit tex. in c. 1. de biga. Sed Zab. in d. cap. significauit, dicit, q̄ verius est q̄ possit, nam solum ille text. prohibet ministrare sacerdotale officium in altari, & ita debet fieri restrictio in pœnis. regula in pœnis, in 6. primum tamen tutius.

SUMMARIUM.

- 1 Homicidii plures species.
- 2 Occisio hominis licita non dicitur homicidium.
- 3 Lex diuina. Non occides, modificatur secundum legem humanam.
- 4 Homicida in tribus casibus non gaudet immu-

- immunitate Ecclesia.
- 5 Homicida sub spe immunitatis, non gaudet illa.
- 6 Homicidium casu commissum gaudet immunitate ecclesia.
- 7 Bannitus captus a potestate non potest licite occidi à privato.
- 8 Bannitus si non est captus, sed citatus, dum veniebat ad prætorum, an licite occidatur.
- 9 Homicidium committentes furiosus, & insanus non sunt irregulares.
- 10 Furiosus multa facere nequens.
- 11 Furoris tempore aliquid factum cui incumbat onus probandi.
- 12 Furor qualiter probabitur.
- 13 Dormiens interficiendo aliquem an homicida, vel irregularis sit.
- 14 Furiosus, dormiens, & homicida, an indistinctè equiparentur.
- 15 Ebrius homicida an teneatur de homicidio, & sit irregularis.
- 16 Homicida irregularis non est, aliter mortem euadere non valens.
- 17 Mortem aliter euadere non posse, qualiter probabitur.
- 18 Intellectus duplex ad text. in cap. 2. de homic.
- 19 Homicidium commissum à clerico ex necessitate in multis casibus inducit irregularitatem, & nu. seq. & 21.
- 22 Morsem euadere valens, sed non mutilationem, occidendo non est irregularis.
- 23 Offendere tertium, à quo quis nullam recepit iniuriam, an sit licitum.
- 24 Vim vi in multis casibus non licet repellere.
- 25 Homicida excedens modum inculpatam in se, puniatur tantum pro excessu.
- 26 Delinquens iusto dolore, mitius debet puniri.
- 27 Moderamen inculpatam in tela in trib. consistit.
- 28 Expectare vi quis me percutiat, an debeat.
- 29 Necessitas illicitum facit licitum, & multa de necessitate.
- 30 Necessitas an excuset à fornicatione.
- 31 Subueniendum quandoque est dolenenti ad egestatem culpa sua.
- 32 Eleemolina etiam de alieno facienda est extrema egenis.
- 33 Percutere an in dubio intelligatur ad defensionem, vel ad vindictam.
- 34 Suadens alicui vi se exponat periculo pro patria, si moriatur, an suadens sit irregularis. & quid si pro fide Christi. numero 36.
- 35 Prælati ecclesia incumbit horari subditos vi se exponant periculo pro fide.
- 37 Consulens vi non fugiat inimicos, sed procurvet pacem, an si occidatur non fugiens, consulens sit irregularis.
- 38 Homicidium dissuadens, sed associans, an eo secuto sit irregularis.
- 39 Occidens præter intentionem an teneatur de homicidio.
- 40 Voluntas mala an habeatur pro facto quo ad Deum.
- 41 Vulnerans an teneatur de homicidio, si moritur vulneratus propter febrem superuenientem.
- 42 Et quid si decesserit ex alia infirmitate.
- 43 Medicus in quibus causis peccet in suo officio.
- 44 Custodientes infirmos, qui mortui sunt, quia non bene custodierunt, an, & quando sint irregulares.
- 45 Pax & remissio facta cum vulnerante, an pro sit quo ad liberationem pœnæ.
- 46 Assertioni facta in articulo mortis an credatur.
- 47 Taciturnitas offensæ secuta homicidio an causet irregularitatem.
- 48 Clericus sciens, quod si non remittit iniuriam, consanguinei interficienti ladentem, an teneatur remittere.
- 49 Irregularis an erit presbyter, qui dixit insanti vi equum ad ripam fluminis duceret, & non intraret, si intravit, & submersus fuit.
- 50 Index non liberans hominem à morte, vel prælati non pascens fame morientem, qualiter peccent.
- 51 Incidendus si ex tremore insolito moriatur, an incisor sit irregularis.
- 52 Irregularis est iudex respondens se vidisse homicidam morte secuta.

- 53 Clerici portantes ligna ad comburendum
 hereticum, an fini irregulares.
 54 Impellens me in alium, si cadens moriatur,
 an fit irregularis.
 55 Irregularis an quis in dubio. si indi-
 candus.
 56 Prælatus quando possit inuocare potesta-
 tem temporalem pro recuperatione re-
 rum suarum.
 57 Homicidium casuale an ei impuatur ob
 petitionem venia.
 58 Petitio misericordia non probat culpam.
 59 Sacerdos si pulsam campanam aliquis
 casu interficiatur, an fit irregularis.

De Homicidio. Cap. XIX.

E materia habetur dist. 50. ca.
 miror, cum quatuor cap. seq.
 23. q. 5. per totum. 15. q. 1. nec
 his, vsque in finem quaestio-
 nis. 22. q. 2. c. quod vero non formatum,
 & duobus c. sequentibus 33. q. 2. c. inter-
 sectores cum quinque cap. sequen. & c.
 latorem. de poenit. dist. 1. cap. periculose,
 cum quinque cap. seq. & in his qui cum
 telo, cum seq. ad l. Cornel. de sic. Et extr.
 Repetitur in 6. & in Clem. Pro huius au-
 tem capituli intelligentia sciendum præ-
 ter ea, quæ diximus in 1. p. lib. 2. c. 62. Pri-
 mo, † quòd plures sunt homicidij spe-
 cies: Nam aliud est spirituale, aliud est
 corporale. Spirituale est, à quo quis spi-
 ritualiter, & quadam iuris fictione occi-
 ditur, quòd fit quinque modis, odiendo,
 detrahendo, male consulendo, nocè-
 do, vjctura subtrahendo. De primo Io.
 3. in canon. Qui odit fratrem suum, ho-
 micida est. De alijs habes de poenit. di-
 stinct. 1. cap. homicidiorum, & ibi per
 Turrec. & cap. omnis iniquitas, cap. no-
 li putare, ca. homicidium. De quinto ha-
 bes 86. dist. cap. pascet; Et quod libet isto-
 rum est mortale. Corporale est, quando
 homo occiditur corporaliter, Hinc ho-
 micidium dicitur ab homine, & cedo,
 & hoc committitur dupliciter, lingua,
 & facto. Lingua tribus modis, dist. 50. c.
 si quis viduam. Facto quatuor modis, iu-

stitia, necessitate, casu, & voluntate. Ar-
 chid. in cap. cum homo, 23. q. 5. Card. in
 d. c. si quis viduam. Et sic habetis ex his
 verbis occisionem hominis † licitam,
 quæ non pertinet ad homicidium, vt est
 illa, quæ fit per iustitiam. optimè facit
 tex. in c. 3. de homic. vnde dicit Bald. in
 l. 3. ff. ad l. Aquil. quòd si statuto cauetur,
 quòd homicida priuatur omni benefi-
 cio, & aliquis occidit hominem, iustitiã
 exequendo, quòd non erit priuatus:
 quia non videtur occidere ipse, sed lex,
 l. palam, §. fina. ff. de ritu nupt. nam sta-
 tutum debet intelligi de homicidio pu-
 nibili, & non de permisso, quod pœ-
 nam non meretur, sed meritum, modo
 fiat zelo iustitiæ, omni rancore, & ma-
 lo affectu deposito, ut dicit Turrec. in ca-
 pit. quòd autem, nu. 3. 23. q. 5. Rursum
 habetis aliud homicidium, quòd fit ne-
 cessitate, quæ si euitabilis est, occidens
 hominem defendendo se, homicida est,
 & peccat contra præceptum: Non occi-
 des. Si verò est inuitabilis, ita quòd nõ
 possit euadere, nisi interficiatur, vt inferius
 dicemus, tunc non est iudicandus homi-
 cidæ quo ad culpam, nec irregularis. Cle-
 men. si furiosus, de homic. Item habetis
 homicidium casuale, & voluntarium.
 Secundo † notandum est, quòd licet lex
 diuina simpliciter dicat: Non occides.
 Tamen limitatur, distinguitur, & mo-
 dificatur per legem humanam, quæ suadente
 aliquando publica vtilitate ali-
 quando ex necessitate hominum permit-
 tit impunè occidi. Et sic etiam limita-
 tur alia lex diuina, quæ dicit: Qui gla-
 dio occidit, gladio moriatur, & sic facit
 ad nota. per Innocen. in cap. quæ in Ec-
 clesiarum de constitut. & plene per legi-
 stas, in l. fin. C. si contr. ius, vel vtilit. pu-
 blic. Sed modo deueniamus ad Decisio-
 nes, quarum

4 Prima † Quamuis homicidæ debeat
 gaudere immunitate ecclesiæ, vnde eo
 fugiens nõ debet inde extrahi inuitus,
 ita tex. apertus per locum à speciali, in c.
 si. de immu. eccles. quia volens sic argu-
 16. q. 1. cap. frater videtur, cum fugiens
 proprio

proprio renunciaret beneficio, quod licet tamen fallit in tribus casibus. Et primus est, in committente homicidium in ecclesia, d. cap. fin. Secundus in eo, qui occidit veneno, quod plus est, quam gladio interficere, l. fin. C. de malef. & mathem. per quem legem dicunt Butr. & Bald. in l. nemo, C. de sum. Trin. q. ille, qui venenat aliquem, dicitur proditorie cum occidere. Tertius est in eo, qui proditorie occidit, id est per insidias, quod est, quando aliud verbis, aliud mente geritur, vt not. in l. i. ff. de priua. deli. in l. 3. in prin. ff. ad l. Iul. Maiest. Et tunc si veniens tecum, tanquam socius in itinere te percutiat, dicitur proditorie facere, facit l. fin. C. de delat. lib. 10. vel si sedens tecum in mensa te percussit, ut no. Bal. in l. respiciendum, §. delinquent, ff. de pœn. vide Boer. decif. 169. in 1. p. vel sit publicus latro. vt qui per insidias & aggressuras obsidet publicas stratas, vel sit nocturnus depopulator agrorum, qui scilicet de nocte agros depopulat, & uasat, vel comburit, c. inter alia, de imm. eccles. Item blasphemus, & sacrilegus ab ecclesia non defenduntur, Boer. decif. 170.

5 Secunda. Titius † fecit homicidium in ecclesia sub spe immunitatis, an gaudeat immunitate, dic, quod non: Nam licet tex. in cap. fin. de imm. ecclesie, exprimat istam rationem sub spe, &c. tamen ratio ista non fuit finalis, immo etiam si fuisset finalis, sunt & alie rationes finales, ideo cessante vna, non cessat alia, Io. And. in d. c. fi.

6 Tertia. † Incidit quis occidit aliquem in ecclesia, an talis gaudeat immunitate, dicit Hostien. in d. c. fi. quod sic. Nec habet locum tex. in d. ca. fin. Et per hoc dixit Bal. in l. 1. de pac. tenen. q. si quis fecit pacem cum aliquo, & ex noua rixa vnus occidit alium, quod pax non dicitur rupta, & allegat dictum Hostien. in d. c. fi.

7 Quarta. Licet vigore statuti hoc dicentis possit bannitus licite, & impunè occidi, tamen fallit in bannito, † qui du

citur captus à familia potestatis, quia non potest occidi à priuato, quare occidens puniri debet de homicidio: quia hominè de manibus familie capit. Titius etiam, quia etsi hostes possint licite occidi, l. 1. §. transfugas, ff. ad l. Corn. de lic. car. tamen postquam hostis est captus, non licet occidere, sed debet seruari, in libertas, §. 1. de stat. homin. ergo bannitus postquam est captus, non debet occidi. ita Barto. in d. §. transfugas. Tum etiam, quia homines positos in carcere non licet occidere, sed debent seruari, in libertas, §. 1. de statu hom. ergo bannitus postquam est captus, non debet occidi, cum qui captus est à familia, possit dici carceratus, l. qui neque, ff. de verbor. sign. Tum etiam, quia qui veniunt de necessitate ad ciuitatem, dicuntur habere securitatem à lege, ff. de leg. 3. l. fin. l. 2. §. legatis, cum seq. ff. de iudic. sed iste qui ducitur à familia potestatis, venit ex necessitate, ergo qui occidit ipsum, facit contra securitatem datam à lege, & sic incidit in l. Iuliam maiestatis, l. 1. ff. ad l. Iul. maiest. Et hoc verum, nisi bannitus recalcitraret ne duceretur: nam tunc potest impunè offendi, quod intellege à familia, non à priuato, per l. si seruus, C. de his, qui ad eccles. consu. Bald. in l. fin. in fi. C. de exhib. reis, qui dicit se hoc vidisse de facto. Pariter nec potest

8 occidi bannitus, † qui non captus, sed presentatus est, & est sub oculis prætoris, vel iudicis, quia non est verisimile, quod prætor permittat eum recedere, & habetur pro capto. ita Bald. in l. 4. ff. de stat. hom. posset autem dum veni ret ad prætorum, existens in via, licite occidi, nisi esset sibi data securitas, & de illa non constaret occidenti, iux. not. in l. is, qui reus, ff. de publ. iudic. & not. 3. q. 9. c. hortamur.

9 Quinta. † Occidens, vel mutilans, quandoque nullam incurrit irregularitatem, neque peccatum, vt, si occidens esset furiosus, vel insanus, ita tex. in Clem. 1. de homi. Quod quidem procedit, siue quis culpa sua incidat in furorè, siue non, ita

affirmat Gratianus, 15. q. 1. §. fin. & in
 summ. contra Laud. qui asserbat in d.
 Clem. 1. quòd quando quis culpa sua in
 cidit in furorem, quòd occidendo est ir-
 regularis: Ratio autem, quare furiosus
 non incidat in irregularitatem, est, quia
 siue sit continue furiosus, siue per inter-
 ualla, tempore furoris non potest infer-
 re iniuriam, sed pati, & idem in infan-
 te. & ideo dixit lex, quòd infans, vel fu-
 riosus, quòd facit impunitum est, si de rei
 ventric. l. qui infans, & ratio: quia alte-
 rum imbecillitas consilij, alterum facti
 imbecillitas excusat, l. Infans, ad l. Corn.
 de sic. Et satis punitus est furiosus furo-
 re suo, & sic non aliàs puniendus, cum
 non sit addenda afflictio afflictio, 7. q. 1.
 c. cum percussio. Facit etiam ad prædi-
 cta, quia ¶ furiosus non potest testari,
 nec profiteri religionem, nec matrimo-
 nium contrahere, cap. si. de success. ab in-
 test. c. sicut tenor, de regul. cap. dilectus,
 de spons. & similiter nec baptizat, 1. q. 1.
 c. ecce, sic ne baptizatur, nisi in casu in c.
 maiores, de baptiz. ergo sicut prædicta,
 non potest furiosus, ita nec occidendo,
 vel mutilando erit irregularis, facit 3.
 11 quæst. 9. cap. iudicas. Sed cui ¶ incumbit
 onus probandi, an dicenti aliquid factum
 tempore furoris, vel dicenti aliquid fa-
 ctum tempore sane mentis? resp. glossa
 in cap. si verò, quòd si non apparet, quòd
 aliquando quis fuerit furiosus, tunc in-
 cumbit onus probandi asserenti aliquid
 factum tempore furoris: quia quilibet
 præsumitur sanæ mentis, nisi probetur
 furor, facit l. nec codicillos, C. de codicil.
 Si verò constat, quòd aliquando fuerit
 furiosus, tunc alleganti factum tempore
 sanæ mentis, incumbit onus probandi,
 c. iudicas, 3. q. 9. & quòd ibi notatur: ita
 tenet Pau. Guil. & Zen. Steph. i. d. Cle. 1.

12 Qualiter aut probatur ¶ furor eo casu,
 quo probari debet. Dic, quòd proba-
 tur ex dictis, & gestis, seu factis, ff. de
 cond. inst. l. quidam in suo, dist. 46. c. 1.
 unde si eius dicta, & gesta ostendant
 eum furiosum, ex hoc probabitur furor.
 (Exemplum) si quis dicit, quòd vult pro-

ijci sua ossa in mare, vel si proiecit lapi-
 des, facit C. de iu. l. 1. & 2. vbi bonus tex.

13 Sexta. Dormiens ¶ aliquem interfici-
 endo non tenetur de homicidio, quia
 comparatur furioso, c. maiores, in fi. ext.
 de baptiz. ita etiam videtur velle gloss. in
 Clem. 1. de homic. unde dicit Lau. q. dor-
 mitio reddit hominē totaliter extra mē-
 tē, quasi esset in extasi, & refert de socio
 suo Anglico, qui dormiens Parisijs iuit
 de ecclesia B. Benedicti vsque ad flumē
 Sequanæ de nocte, & ibi puerum inter-
 fecit, & reuersus dormiens posuit se in
 lecto. Sic etiam Paul. in d. Cle. 1. dicit,
 quòd aliqui dormiendo se armant, & va-
 diunt, & clamant. An verò præfatus so-
 cius, de quo supra, fuerit irregularis, dic,
 quòd non, quando dormienti non po-
 test culpa imputari, vt quia nesciebat
 hoc sibi euenire. facit quòd habetur de
 Loth 15. q. 1. cap. inebriarunt. vbi com-
 mixtio cum filiabus non imputatur in-
 cestui, sed ebrietati. Sed si sciebat, debuit
 providere, & si non prouidit, esset ir-
 regularis, facit text. in cap. presbyterum,
 & cap. sequent. de homic. cap. testamen-
 tum, dist. 6. Zabari. in d. Clem. 1. nu-
 me. 20. 21. & 22.

14 Septima. Furiosus, dormiens, ¶ & in-
 fans, nō equiparantur indistinctè: nam
 infans baptizari potest, quia tam paru-
 lis, quàm adultis confertur in baptismo
 informans gratia, & virtutes, de summ.
 Trin. cap. vna, in fi. secus de adultis, fu-
 riosis, aut dormientibus, c. maiores, de
 baptismo. Item furiosus, qui aliquem
 interfecerit, siue fuerit in culpa, siue nō,
 nunquam erit irregularis, ut supra dixi-
 mus, nu. 10. & 11. Quod secus est de dor-
 miente, vt supra, nu. 12.

15 Octaua. Ebrius ¶ aliquem interficiēs
 tenet de homicidio, & est irregularis,
 quia ebrietas non excusat a delicto, 15.
 q. 1. c. inebriarunt. facit tex. in d. Cle. 1.
 de homic. si enim ebrium voluisset com-
 prehendere, expressisset, de decim. c. ad
 audientiam, l. vnic. §. si autem, C. de ca-
 duc. toll. vide Abb. in cap. fin. de malefic.
 Bar. in l. respiciendum, §. delinquens, & c.

ibi Alex. ff. de poenis. mitius tñ punitur, arg. ff. de re mili. lo. delictum, §. per vinum. Fel. in c. ex litteris, de iureiur.

- 16 Nona. † Qui aliter euadere non poterat mortē sibi iuste inferendā, nisi aliquem occiderit, vel mutilauerit, nō peccat, nec vllam incurrit irregularitatem, vt hodie declarātū est in Cle. 1. i. 2. resp. eo. ti. Quod tunc procedit, qñ non occideret motus ira, vel furorē, & libidine vindictæ, sed cū dolore euadendi necessitatem, cum moderamine inculpate tute, præter intentionē interficiēdi, sed tñ defendēdi, vt dicit S. Thomas in 2. 2. & Card. à Turrec. in c. de occidēdis, nu. 5. 23. q. 5. Vñ posset iste statim post occisionē ministrare. At qñ dicitur aliter non posse euadere mortē, gl. in ver. non valens, in d. Clem. 1. dicit, quia forte occidēdis erat angustiatus in aliquo angulo, vel in loco, tam alto, & adeo oppressus, q̄ fugere non poterat, vel licet posset fugere, tamen non tenebat fugere, qñ fugiendo posset cadere, & cadendo prostratus in terra interfici per inuadentem, quia tali, & tanto periculo quis se exponere non tenebat, l. 2. §. pen. ff. si quis cautionib. Itē, quia qualitas tēporis non patitur plenius delibrandi consilium, l. 1. §. merito, ff. de pos. Et prædicta maxime procedunt attēta qualitate perfonæ, quia alicui perfonæ vituperosa est fuga, l. an in eadē, ff. ex qb. caus. maior. Vbi æquiparantur nullo mō posse recedere, vel posse, sed cum dedecore. Ad idē tex. in l. q. iusta, ff. de manum. vind. Et non dicitur facere posse, quod sine dedecore non possumus, l. nepos Proculo, ff. de verb. signif. Item quia alibi equi paratur, cōseruatio psonæ, & honoris, d. l. qui iusta. Sed hæc procedunt de iure ciuili: fecus de iure Canonico, vbi quis tenetur fugere, etiam si fuga sit ignominiosa, si pōt sine periculo: quia melius est pati aliquam læsionem sāmæ, quam hominem interficere, vel mutilare, arg. tex. in c. suscepimus, de homic. Sed qualiter
- 17 probabitur, † q̄ aliter nō poterit quis euadere, si hoc in dubium reuocetur,

dic, q̄ in foro penitentiali stabitur suæ confessioni cum iuramento, c. significasti, el. 2. de homic. de spons. c. tua, sed in foro exteriori oportebit probare per circumstantias, vt quia erat in loco tam angusto, q̄ aliter nō poterat nisi interficere, vel mutilare, ita glo. in d. Clem. j. & ibi Steph. & Zen. ait, hoc esse arbitrariū.

- Decima. Diximus supra, q̄ interficiens aliquē præter intentionem agentis, cū non aliter possit euadere mortē, non peccat. Sed contra hoc dictū fortiter obstat tex. in c. 2. de homic. vbi imponitur penitentia occidētī latronem, cum aliter mortem euadere non poterat, ergo peccauit, cum penitentia non imponatur, nisi pro peccato. Vnde pro resolutione huius dubij sciendū est, q̄ duplex datur intellectus ad illū tex. Primus, qñ sacerdos interfecit alium, defendendi sua, vt non puniatur ita grauius, sicut si sine defensione commisisset homicidium, tñ est irregularis, vt etiā habetur in c. suscipimus, eod. tit. sed potest cū eo dispensari circa beneficia. Secundus intellectus est, qñ sacerdos non poterat aliter vitare mortem, nisi interfecit suum aggressorem, & tunc oportet intelligere illum tex. q̄ agat penitentiam ad cautelam, nō ad necessitatem: quia sic interficiendo nullam irregularitatem, & nullum peccatum incurrit.

- 19 Vndecima. † In his casibus homicidium factum ex necessitate à clerico, inducit irregularitatem. Primus, quando necessitas esset euitabilis. Secundus, qñ necessitas esset inuitabilis, sed occideret pro defensione proximi: quia illud clerico permittitur, pro euitanda propria morte, nō pro salute alterius, etiā si sit Patris, aut filij, aut alterius coniunctæ perfonæ, ita gl. in d. Clemen. 1. fundās se per tex. illum, in verbo, se, & suum in uisorem. Tertius, quādo occideret pro saluandis rebus, c. 2. e. suscepimus, eod. tit. Quartus, quando poterat fugere. Quintus, quando insultatus occideret ad vindictam, unde Bald. in l. 2. C. de sicar. dicit, quod si insultatus incontinenti

tinenti offendit, dicitur facere ad defen-
fam, fecus si ex intervallo, quia tunc di-
citur facere ad vindictam, vt not. in ca.
sicut, §. in super, el. 2. eo. ti. & in d. Cle. j.
Laicus verò vt concludit Anan. in c. 2.
eod. tit. per dictum Baldi, in l. 1. C. vnde
vi. potest impune defendere filium suum,
quia filius est pars patris, & matris, &
est commune bonum coniugatorum, l.
isti quidem, §. fin. ff. quod met. causa. Itē
filius potest impune occidere inuasorē
patris, maritus inuasorem vxoris, vel
econtra. Item sponsus potest defendere
sponsam ratione amoris, & zeli immē-
si, quo coniunguntur, facit tex. in l. ora-
tio, ff. de sponsi. Sic socius potest defen-
dere suum socium itineris, quia iniuria
est communis, ff. de iniur. litem apud
Laheonem, §. tenetur hoc edicto.

- 20 Duodecima. Clericus fuit captus, & &
ligatus à latronibus, qui manus eorum
aliter euitare non valens contra fidem
datam illi custodiam occidit, est irre-
gularis, per tex. à cōtrario sensu in Cle.
1. eo. tit. Et est speciale in irregularitate,
quæ contrahitur sine culpa. Ita Bald. in
l. 1. in pen. colum. in ver. item quæritur,
quòd quidam clericus, C. vnde vi.

Tertiadecima. Ad clamorem clerici
11 latro ꝑ capitur, & occiditur, imputatur
occisio clerico, quo ad irregularitatem,
non tñ imputatur clerico, si ad eius que
reclam capitur à iudice, & inde fiat iusti-
tia, licet protestatur, ꝑ ad hoc non ten-
dit, in c. 2. eo. in 6. Cum vtrobique frequē-
ter debuit cogitare hoc euenire, & mul-
to magis in iudice, qui cōperto furto nō
de facili furē sine vindicta dimittere so-
let, nec posset, sed illi, qui furem cape-
rent, dimittere possunt, & tñ si ab eis oc-
ciditur, imputatur clerico, qui clamauit
ad recuperationē rerum suarum. Rō ve-
rò differentie, quia mors, quæ sequitur
iudice mediante, dicitur pena iuris, &
sic fit iustitia mediante, & ideo nō im-
putatur clerico, arg. l. iniuriarum, §. 1. ff.
de iniur. Sed mors, quæ in Higitur, ꝑ cur-
rentes ad clamorē clerici, nō fit iuste, &
sic non dicitur pena iuris, quia nō licet

talibus latronem occidere pro reb. per
not. eodem tit. cap. secundo, & cap. su-
scipimus, ideo imputatur clerico, quia
fuit causa vt fieret quod de iure fieri de-
buit, facit c. vt famæ, de sent. excom.

- 22 Quartadecima. Qui pōt euitare mor-
tem, sed nō mutilationē alicuius mem-
bri, occidendo, vel mutilado inuasorē,
non est irregularis, arg. de pen. dist. 1. c.
vulgaris: quia qui aure tetigit, totū cor-
pus tetigisse videtur, vt ibi, & not. de
prescr. c. auditis; tum etiā, quia vt mu-
tilatio, & occisio æquiparantur quo ad
contrahendā irregularitatem, gl. in Cle-
men. 1. de hom. sic idem dēt esse ad eam
euitādam, ita Zabari in d. Clem. nu. 46.

- 23 Quintadecima. ꝑ Pro sua salute pecca-
tum est mortale offendere tertium, à quo
quis nullā recepit iniuriā, v. g. si quis me
tu tirāni occidat, ne occidatur, quia nul-
lus metus excusat à transgressione præ-
ceptorū Decalogi: nā illa quæ in Deca-
logo prohibētur, ideo prohibentur, q̄
de se mala sunt, & non sunt mala, quia
prohibita; vnde nullo mō faciēda sunt,
c. & si Christus, §. quædam, ext. de iure-
iur. In foro tñ excusatur talis delinquēs;
Hinc gl. in l. si familia, ff. si fam. sur. fe-
cis. dic. dicit, ꝑ licitum est. l. impuni-
bile, vnde ait, si seruus inuitus paruic,
periturus nisi paruisset, hic nullum est ser-
ui delictum; Quare si dicā alicui: occi-
dam te, nisi occidas talem, excusatur il-
le occidens. Hoc ē sequitur Salic. in l. j.
C. vnde vi. Exemplum ponit, qñ mari-
tus hēt vxorē suspectam, dicit famulo.
Interficias illā, nō excusatur famulus, si
aliter manus mariti nō poterit euadere.

- Sextadecima. Vim vi repellere licet,
24 l. vt ꝑ vim, de iust. & iur. & in l. j. C. eo. ti.
Primò fallit, cum infertur à patre, qui
pōt vim illā inferre: quia tunc non pōt
vim repellere, puta, quia pater, vel Dñs
castigat filium, vel famulū, ita Doct. in
l. 4. ff. ad l. Aquil. Secundò fallit, qñ infer-
tur à persona publica, puta, si iudex mā-
det aliquē castigare; quia nō licet se de-
fendere. Tertio, qñ repelleret vim ex in-
teruallo. Bar. in d. l. j. C. vñ vi. Quarto,
quando

quando repello immoderate, ita tenent
Doct. per illum tex. in d. l. 1.

- 25 Decima septima. ¶ Aliquis excessit mo-
dum legitime defensionis, quia cum po-
terat infligere vnū vulnus, inflixit duo,
vel tria, licet videatur dicendum debe-
re puniri pro toto, quia factum est indi-
uiduum, l. stipulationes non diuidun-
tur, ff. de ver. obli. tamen verius est, vt pu-
niatur pro excessu, per tex. not. ad hoc
in l. si adulterium cum incestu, §. Imper-
atores, verf. & magis, ff. de adulter. ad
quod et facit quod habetur in cap. olim,
de restit. spol. sic tex. in c. significasti, de
pen. & remis. dicit, quod homicida, qui
immoderate se defendit, mitius puni-
tur. Et ideo dicit Io. Andr. in addit. Spec. q.
qui occidit aggrefforem, non tenetur
de homicidio. Et idem tenet Lud. sing. 4.
Castr. conf. 150. Et ideo dicit Abb. in c.
olim, 2. col. de rescri. quod quoties quis
26 iusto ¶ dolore delinquit, mitius debet
puniri, unde Do. Alex. conf. suo 76. ponit
de quodam, qui detinebatur suffoca-
tus ab alio per capillos, & ille occidit
illum, qui eum detinebat, quod non est
puniendus de homicidio. Eodem modo
dicit Bald. pro theorica glossa in l. 1. C.
vnde vi, de eo, qui inultauit me sine ali-
quo genere armorum, volens mihi dare
maxillatam manu vincta. Et ego ne hoc
accideret, cum non debeam expectare
me prius percuti, vt dicit glof. in d. l. 1.
cum gladio peremi: nam si poteram me
aliter defendere, tunc punior de excessu:
quia non seruaui modum defensionis.
Sed fuit excessus nimis vltra terminos
defensionis, & vindictam assumpsit.
Si autem constat, q. aliter euadere non
poteram, quin cum vituperio percu-
terer, tunc non punior: nam si hoc li-
cet propter res defendendas, d. l. 1. mul-
to fortius propter personam, & corpus
nostrum, quod est dignius, vt in l. seruo-
rum, §. fin. ff. de penis, in dubio autem
vt rum potuerim me defendere, præsu-
mitur, q. sic, inter pares, secus inter im-
pares, propter imparitatem viriumque
omnia sunt intelligenda in laicis, secus

in clericis: quia semper tenentur de ho-
micidio, quantum ad irregularitatem,
quam non possunt euadere, nisi quan-
do aliter propriam vitam conseruare
non poterunt, Clem. 1. de homic. D.
Abb. in c. olim, 8. col. de restit. spol.

- Decima octaua. Moderamen incul-
27 patæ tutelæ ¶ consistit circa tria, videli-
cet in factorum qualitate, in temporis
congruitate, & in necessitatis euitabili-
tate. ita glossa in l. 1. C. vnde vi. Igitur
primo debet esse in factorum qualitate
paritas, vt æqua lance, æquo modo, &
ictu congruenter resistatur. Vnde offen-
sus sine armis, non potest cum armis of-
fendere, nisi aliud suadeat virium inæ-
qualitas. Vnde si pugnis vnus plus po-
test, quam ens alterius, licitum est en-
se percutere, quia defectum virium po-
test supplere cum iuuamine armorum.
Præsumitur enim iuuenis potentior se-
ne, siue adolescens ad labores corporis
supportandos, l. aut datū, §. quicumque,
& ibi loquitur glossa, ff. de pænis, c. 1. de
renunc. Et sanus potentior infirmo. C.
de mend. ualid. l. 1. lib. 2. Secundo, moderamen
consistit in temporis congrui-
tate: nam debet incontinenti flagrante
adhuc maleficio violentie inuasor repel-
li, l. 3. §. cum igitur, ff. de vi, & vi arm. Et
hoc est verum de violentia illata perso-
næ, in qua videtur fieri ad defensionem, ne
iterato percutiatur, si fiat incontinenti,
l. si ex plagis, §. tabernarius, ff. ad legem
Aquil. & c. olim, de restit. spol. Si autem
fiat rixæ separata, & sic non incontinen-
ti, tunc videtur fieri ad vindictam. quod
non licet, glo. in c. significasti, in verbo
repellere, de homic. Si tamen percussus
insequatur percussorem fugientem, &
eum percutiat, mitius punitur, scilicet tan-
quam culpabilis, & non tanquam dolo-
sus: quia difficillimum est iustum tem-
perare dolorē, l. si adulterium, §. si Impe-
rator, ff. de adult. Sed cum non debeam
28 expectare ¶ me percuti, cum nullo re-
medio tollatur illa percussio, vt no. in l.
si quis perocatus, C. de appella. & in l.
in bello, §. fieri, ff. de cap. an debeam ex-
pectare

peccare aliquem actum fieri ab offendēte, glo. in l. i. C. vnde vi, dicit, quod sic, ut armis insultari, clamore, & minis terri; an autem minæ sint sufficientes, dic quod sic, quando esset homo, qui cōfuciuisset executi facto, aliàs non, vt sic ex personis. hominum facta pensemus. l. i. C. si quis Imperat. maled. Bart. in l. metum, ff. ex quib. cau. maior. licet Baldus dicat, quod verbis contra verba est resistendum, non ad manus, & ferrum veniendum, fallit quod not. Specul. in titu. de accus. §. iste, vers. Quod si vocaui te latronem. & hoc, nisi mora esset periculum allatura, vt quia forte minor expectabat socios venientes, quibus resistere non potuisset: quia tunc licet ante tempus occurrere. Tertio moderamē consistit circa necessitatis euitabilitatē, nam moderatē, & ad defensionem dicitur fieri, quod ex necessitate fit, l. scientiam, §. qui cum aliter, ff. ad leg. Aquil. Nec curamus æqualitatem, vbi non possumus euitare necessitatem: nam necessitas facit delictum probabile, & excusabile, quod aliter non esset. Hinc ¶ necessitas magna excludit delictum. cap. si quis propter, de furt. Sic non peccat monachus, qui tempore maximæ necessitatis facit elemosynam de bonis monasterij, sine licentiā prælati, 16. q. 1. cap. alia, & 12. q. 1. c. non dicatis. Pariter si quis necessitate præcisa, aut vrgenti violat ieiunium, aut Quadragesimam, excusatur in totum, c. 2. de obseru. ieiun. Sic propter necessitatem licitum est sumere cibum à Iudæis, & infidelibus, gl. pen. in c. quam sit, de Iudæ. Sic propter necessitatem quis potest absolui ab excommunicatione, à qua regulariter nullus absoluit nisi Papa, 17. q. 4. c. si quis suadente, de consecr. dist. 4. c. sacerdotē, c. passionalis, §. 1. de offic. ordin. Et idem in confessione: nam propter instantem necessitatem, potest quis audiri à laico, & habetur talis propter contritionem à Deo pro absoluto, sed non à laico, qui non habet clauium potestatem, & de penit. & remis. c. noua. Sic propter ne-

cessitatem licitum est baptizare etiam laico, excommunicato, & infideli, de consecr. dist. 4. c. siue. c. quicumque, & c. constat, & cap. seq. Sic licet sacrificia, & consecrationes non debeant fieri nisi super altari, & locis Domino consecratis, tamen instante summa necessitate potest alibi celebrari, c. sicut, de consecr. 30 dist. 1. Pariter ¶ necessitas violenta excusat à fornicatione, nam licet necessitas compulsua non excuset, quia coacta voluntas est, l. si mulier, §. si mulier, ff. quod met. caus. Vnde potius quis debet pati excoriationem, & omne martyrium, ac vitæ amissionem, quam malo consentire, c. ita ne, 32. q. 1. tamen vbi daretur passio sine aliqua actione, vt putata, quia virgo propter necessitatem violentam fuit dehorata, voluntate penitus renitente, tunc nullum committitur peccatum, & mens remanet casta, et virgo: quia in ipso exercetur libido aliena, & non sua, d. ca. ita ne, sic licet non sit subueniendum sui, qui incidit in ægestatem culpa sua, l. bona fides, ff. de pos. c. ex parte, de consuet. c. non satis, dist. 86. ibi, sine suo vitio, tamen existenti in necessitate subueniendum est, & si quis sua culpa inciderit in ægestatē, 42. dist. cap. quiescamus, quod intelligit ibi glo. de elemosyna, quæ datur pro nutrimento, quæ indistinctè danda est, ne quis fame pereat, cap. pasce, dist. 86. 11. q. 3. ca. quoniam. & hoc, nisi propter hoc inducatur ad peccandum, quia tunc nullo modo dēt fieri elemosyna, 5. q. 5. c. non omnis. Zab. in c. quæ in ecclesiariū, de colt. 7. oppos. nisi necessitas pauperis extremè vrgeat. Itē licet de proprio sit faciendā elemosyna, & non de alie 32 no. de deci. c. tua, 2. & c. ex transmissa, & ibi glos. De hoc etiam not. de consue. cap. 2. in glo. 2. tamen si necessitas pauperis esset extrema, & aliter ei prouideri non possit, esset etiam de alieno subueniendum, quatenus fame non periret, Sil. in verb. Intentio. q. 1. Sic, ut ad rem nostram reuertamur, necessitas facit homicidium excusabile, quod aliàs non est.

- esset. Sed cessante necessitate, dicitur potius offensio, vel vindicta, quam defensio, vt innuit glo. in d. l. 1. c. vnde vi. In
- 33 dubio autem, an quis intelligatur ꝑꝑercutere ad defensionem, vel ad vindictam, dicit Bal. in d. §. tabernaculus, quod scilicet dum es in actu percutiendi, percutio te prius, tunc est ad defensionem, secus si percutio etiam incontinenti, postquam me percussisti, quia tunc dicitur ad vindictam, nisi facerem, ne iterato percuteres: si verò non apparet quare percussio præcesserit, in dubio præsumitur culpa eius, qui prouocauit, l. 1. §. cum arietes, ff. si quadr. paup. feciss. dic. Et ibi dicit Bal. quod in insultu in dubio præsumitur fecisse ad sui defensionem, vide glossam in c. significasti, el. 2. de homi. & per Innoc. in c. si vero, de sent. excom.
- 34 Decimanona. Si aliquis ꝑꝑsuadet alicui, quòd exponat se periculo pro patria vel pro defensione Reipublice, maxime fidei, vel ecclesie, non est irregularis, etiam si iste, cui consultum est, moriatur, 23. q. 3. cap. pro membris. & cap. seq. & q. 8. cap. igitur, & cap. seq. & si sciret eum verisimiliter moriturum, nam tali casu etiam si imminerent pericula, & sequeretur mors, non irrogatur irregularitas, cum hoc casu etiam ad prælatos ecclesie
- 35 siæ pertineat ꝑꝑfacere suasionem, & hortari non quidem vt occidant, vulnerent vel mutilent, hoc enim esset directe ad homicidium prouocare, sed vt ecclesiam, fidem, vel patriam liberent, & terram ab infidelibus occupatam reducant ad Christum, & licet hinc inde aliqui occidantur, non est hoc prælato imputandum, primo peccaret, si contra tales se non opponeret, 23. q. 5. c. de occidendis, extr. de homic. c. postulasti, & c. tua nos, 23. q. 3. c. Maximianus, & q. 8. c. igitur, & c. scire. & c. omni, & cap. hortatu, & cap. vt pridem.
- 36 Pariter, qui suadet alicui, ut indubitante se morti exponat pro honore Episcopi, vel ecclesie, vel pro fide, secus si mortem Innoc. non sit irregularis, etiam si mors sequatur, quia Christus pro nobis
- mortuus est, & Sancti martyres pro ecclesia. Idem Host. Summ. Pisan. in verb. Homicidium, 2. §. 5.
- 37 Vigesima. Irregularis non est, ꝑꝑqui consuluit volenti iugere inimicos propter timorem mortis, quòd remaneret, & quòd procuraret pacem, si postea remansit, & occitus est, quando qui consuluit habuit probabilem causam credendi, quòd illi non immineret periculum, puta, quia inimici illius adeo erant consanguinei, vel amici, quòd merito potuit præsumere, quòd eos possit cohibere, aliàs sic. sum. Pisan. ubi sup. §. 7.
- 38 Vigesima prima. Qui dissuadet homicidium, sed nihilominus associat homicidam, vt eum, si oporteat, defendat, homicida est, nec poterit promoueri. & sic intellige quòd defensione committitur homicidium, extr. de cler. pugn. in duel. c. hæreticus. sum. Conf. eo. tit. q. 34.
- Vigesima secunda. Qui animo vuln-
- 39 randi tantum venit, tenetur ꝑꝑnon solum de vulnere, sed etiam de homicidio, si secutum fuerit, licet non haberit animum occidendi, igitur si ultra propositum sequatur euentus, tenetur delinquens non secundum propositum, sed secundum euentum, c. sicut dignum. §. illi, de homicid. Quod intelligit verum Bal. si instrumentum, cum quo vulnerauit, erat aptum ad inferendum mortem, aliàs secus, ita dicit in l. cum mandati. C. mandati. allegat text. in capit. significasti, de homic. verum in penis spiritualibus, vt in excommunicatione, & similibus, attenditur animus, & non euentus, prout tangitur in cap. 2. de con. sit. & in cap. in nonnullis, de iudic. Bar. in l. Diuus. ff. de sicar. Hinc fit quòd non est excommunicatus, qui credebatur percutere laicum, & percussit clericum, de quo vide in cap. si vero, de sent. excom. nunicat. Pariter ex text. in dicto §. illi. Dominus Abbas insert, quod etiã quo ad Deum voluntas ꝑꝑmala habetur profecto, sed minori peccato, & pœnã astringitur, ex quo delictum non est secutum, licet voluntas deliberata præ-

ferit, vide bonam glossam in c. si cui, de pœnit. dist. 1. nam iura, quæ videntur in nuere contrarium, debent intelligi, quo ad interitum salutis æternæ, sed quo ad quantitatem supplicij, differunt: nam consummatio operis aliquid addit, d. c. sicut dignum, §. illi autem.

41 Vigefimatercia. Aliquis est vulneratus, & † febris superueniunt, & moritur, licet multi dicant eum mortuū propter vulnera, tamen non erit irregularis, si medicus asserat contrarium: quia standum est peritis in arte, & per consequens credendum medico erit, & ita tenebitur de vulnere, & sic non est irregularis, nec tenebitur de homicidio, facit, c. significasti, el primo. de homic. l. f. mel. de re milit. hb. 12.

42 Vigefimaquarta. Si quis decederet ex alia infirmitate, & hoc sit certum, † non est imputandum illi, qui percussit, no. in e. ad audientiam, in ver. si vero, de hom. Et intellige aliam infirmitatem non trahentem originem à primæ, sed penitus diuersam, & sic causâ sitperueniens habilis ad quid inducendum, confundit vires primæ, de qua erat dubium, an ad hoc potens existeret, de quo in c. presbyterum, de homic.

43 Vigefimaquinta. Medicus, qui dubitat an medicina † sit proficua, vel nocua, peccat eam dando, etiam si magis credat eam proficua: quia in dubio melius est hominem relinquere in manu Creatoris, quàm ipsum exponere cuius dubitabili medicinæ, Innoc. in cap. tua nos, de homic. Et idem, si dat medicinâ, quæ infirmitatem potest augere, vt infirmitatem redimat, l. medicus, ff. de var. & ex traord. crim. peccat etiam debitam medicinam omitendo, facit optime tex. in §. præterea, Inst. ad leg. Aquil. Rursum, si dicit se peritū, cum non sit, vel facit, aut omittit aliquid, propter quod infirmus irregularis, no. in l. 2. ff. quod quisque iur. Ad hoc de qta. & qualic. c. ad aures. & videtur asserere se peritum (statim quod accipit officium, & assumit curam, ita

Innoc. in d. cap. tua nos, & Dom. Anton.

44 Vigefimasexta. Custodientes infirmos si ad eius petitionem † vocauerunt minorem, vt minaret eis sanguinem vel dederunt eis vinum, vel non bene custodierunt eos, ita quod ipsi mortui sunt, quando in his casibus bona fido hæc fiunt, nõ debes aliquis de facili scrupulosam habere conscientiam, nisi sit euidentens culpa aut negligentia dissoluta, quia tunc si certū esset, quod inde mors prouenerit, irregularis esset, quod idem etiam esset, si probabiliter dubitaret secundum iudicium medicorum. facit gl. in c. vni. de scrut. in ord. fac. c. ad audientiam, de sponsa. Aliàs non faciat sibi conscientiam scrupulosam, & si habet depõnat, ne ædificet ad gehennâ, c. per tuas, 2. de simon. Sum. Confess. c. tit. q. 4 r.

45 Vigefimasextima. Vulneratus, † qui dicit se mortuum non ex vulnere, sed ex mala vita, & culpa medicorum, & facit pacem cum vulnerate, eo mortuo, licet talis remissio profit quo ad excusationem persone, non tamen quo ad liberationem pœnæ: publica enim pœna non potest remitti conuentione partium, liure gentium, §. si paciscar, ff. de pact. no. per Bar. in l. Diuus, ff. ad Syllan. gloss. in §. fin. In sit. de iur. vbi dicitur, an, & quando remissio, vel concordia possit fieri in articulo mortis, quod aliquis eum vulnerauerit, vel secerit eum occidi, credatur, dic secundum Bald. per glossam, in l. 2. C. de calum. quod talis assertio non probationem, sed leuem inducit tantum præsumptionem, vel suspicionem, non tamen talem, quæ sit sufficiens ad torturâ, ita etiam tenet Ang. in d. l. 2. vbi etiam dicit; quod operabitur talis suspicio, vt hæres accusando, excusetur à præsumpta calumnia.

47 Vigefima octaua. Licet † communis sit theoricæ; quod tacens quo ad ipsum obligandum, non presumatur consentire, l. si lius, §. inuitus, de procur. c. nuper, de donat. inter vir. & vxor. Tamen quo ad legem promotionis, secundum quæ quis

quis incurrit irregularitatem, etiam sine culpa, cap. sententiam, ne cler. vel mona. requiritur expressa prohibitio, ne videatur consentire. Hinc fit, quod si presentem aliquo haberet tractatus de morte alicuius, si ipsius causa ipse tractatus contingit, & tacet, praesumitur consentire, glo. in cap. Petrus, de homic. ubi homicidii commissum per consanguineos clerici ipsius favore, imputatur clerico, si scit, & non contradicit: quia tunc videtur consensum praestare, quod secus esset, si clericus esset ignorans: quare licet mei consanguinei propter iniuriam mihi illatam, & mei contemplatione sumant vindictam, non est mihi aliquid imputandum, nisi (vt diximus) me presente habuissent colloquium, & tacuissent. facit tex. i. q. 4. cap. qui praesulatus.

48 An verò clericus laesus teneatur remittere actionem iniuriarum, si scit, quod si hoc non facit, consanguinei interficient ledentem; Dic, quod non, sed tantum rapacem, non tamen debet clericus cōqueri consanguineis, de iniuria sibi facta. Specu. tit. de legat. §. iuxta, circa pen. col. in verbo, quid si amici mei. Item, de Anan. in d. cap. Petrus.

Vigesimanona. Presbyter dixit infanti, quod equum ad fluvij ripam duceret, sed à fluvio sibi caveret, infans autem flumen intravit, & submersus fuit quæritur, an sit culpabilis, & per consequens irregularis. Dic, quod sic: quia suspicari debuit hoc posse evenire, sicuti imputatur Diacono, qui non remouit falceni, quia accinctus erat, cum ludicōsuetudinem sciret, ut extr. eod. c. continebatur, & presbytero, qui non remouit à corrigia cultellum, cum qua verberabat famulum, vt extr. eod. cap. ad audientiam, ita quod non promouetur, nec ordinibus susceptus videtur, vt ibi dicitur, vt habetur in d. ca. ad audientiam. Hec Hostiensis.

Trigesima. Iudex, qui non liberat hominem à morte iniusta cum potest, & praesulatus si non pascit fame morientem cum potest, quamuis non sint irregula-

res, cum lex promotionis factum requirat, i. q. 1. cap. si quis iratus, tamen grauissimè peccat.

Trigesima prima. Incidendus qui non habet quod consuetam dispositionem membrorum, vel venarum, aut subito timor, vel tremor insolitus irruit super eum, si incisor, non erret ex imperitia, vel distinetudine in huiusmodi, non peccat, neque fit irregularis, si ille decederet. Alen. libro 6. de modest. tit. 14. art. 8.

Trigesima secunda. Scio, vel scire de beo aliquem quærit ad mortem, puta furem, vel homicidam, & iudici quaerenti, vel officiali, vt trum vidissem talem personam, respondi, quod sic, & quaerentes instrui, sum irregularis, si inde mors secuta fuerit. Quod secus esset, si nesciret, nec suspicari possem, quod quaeretur ad hoc, sed propter aliud: quia tunc intentio non est corrupta. Hec Rod. & Alens.

Trigesima tertia. Clerici, qui sunt in ris ignari, pro habenda indulgentia, quæ dabatur portantibus ligna ad cremandum hæreticos, ligna portauerunt, sunt irregulares, si ligna illa operantur ad cremationem, secus si non operantur, vt quia iam crematus erat mortuus, pro hoc, quod not. Abb. in cap. sic, de homic. cum homo mortuus, non sit homo; nam ad esse hominis requiritur anima, & corpus, de celeb. miss. cap. in quadam, vers. nam ad esse, de pen. al. dist. 2. cap. charitas, vers. Item corpus. Hinc qui hominem mortuum inutilaret, non esset irregularis. Pariter qui occideret hominem uondum natum, & formatum, sed infonem, & non per membra distinctum, non esset verè homicida, nec irregularis, 2. q. 5. cap. consuluit. 3. 2. q. 2. c. quod uero, & c. Moyses.

Trigesima quarta. Aliquis quærit me in alium impellit, & ille in quem impellor, cadens moritur, vel impellens retro cadens moritur, in neutro istorum casuum teneor, nec sum irregularis, cum nihil mihi sit imputandum, sed tantum illi, qui me impulit, ita Card. in Clem. 1. in pen.

pen. q. de homic. qui etiam dicit, quod si vnus vult me percutere, & ego declino ictum, ex quo alius interficitur, & non teneor, nisi in fraudem fecerim. Quare omnes supradicti possunt promoueri, ex quo in nulla culpa deprehenduntur, arg. de homic. cap. lator, & 23. q. 5. de occidendis, Archid. Turrec. & Prepos. in c. sape, dist. 50.

55 Trigesima quinta. In casu dubio si quis sit irregularis, debet fieri interpretatio in foro exteriori quod non, cum penna sint mollienda, & nunquam quis est irregularis, nisi cum ius hoc statuat, capit. 15, qui, de sent. excom. lib. 6. Vnde in dubio non debet iudex iudicare aliquem irregularem, arg. ff. de pennis. Interpretatione, & lsi praes. Sed in foro conscientiae in dubio quilibet se debet irregularem reputare, pro hoc de simon. c. Matheus, c. significasti, 2. ver. Quod si discerni, de hom. glossa in c. vni. de scruti. in ord. faci. in glo. fin. quoad legem promotionis, si hoc inducit conscientiam remordens, c. petitio, de hom. & ibi Zabar. eod. tit. in c. ad audientiam.

56 Trigesima sexta. Prælati ecclesie habens iurisdictionem temporalem potest inuocare eam pro recuperatione rerum suarum, imò etiam ea deficiente potest inuocare auxilium brachij secularis extranei, id est non sui, c. postulasti, ext. de homic. cap. dilecto, de sent. excomm. lib. 6. Et si in tali recuperatione aliquis violentorum occiditur, non imputabitur clerico inuocanti prædictum auxilium, per d. cap. postulasti. ad hoc eod. tit. in 6. cap. 2. vbi datur cautela ad euitandam irregularitatem, vt fiat cum protestatione quod quis non intendit ad penam sanguinis. Quod etiam procedit, quando clericus exponeret querelam contra aliquem de delicto, de quo veniat imponenda poena sanguinis, d. cap. postulasti, & ibi Zabar. Host. & Zabar. in d. cap. significasti 2. Quinimo si agitur contra furem ad restitutionem subtrahiti, & iudex conuictum interficit, agens non est irregularis, quod intellige ser-

uata forma text. in d. capitulo 2. de homicid. in 6.

57 Trigesima septima. Homicidium casuale non imputatur ei, qui non occidit, nec fuit in culpa, etiam si ad cautelam veram postulauerit, cap. exhibita, de homic. vbi habetur, quod non est repellendus à receptione sacrorum ordinum ludens in puerili ætate, & proiciens lapidem non animo lædendi vni puero, qui lapide proiecto non fuit tactus, sed cadens ad alium lapidem caput læsit, qui tum ob imperitiam medici, & patris incuriam expirauit, quamuis dictus ludens veniam postulauerit a patre illius. Ex quo tex. iuncta glossa colligitur vnum
58 notabile, quod petitio si misericordiae non probat culpam, licet præsumatur contra petentem, quando non peteret ad cautelam, & ita procedit tex. in c. venerabilem, de elect. Sic petens absolutionem ab excommunicatione, per hoc non probatur excommunicatus, ita tenet Innoc. in c. secundo, de ordi. cognit. Zabar. in d. cap. exhibita, ibi, oppono quarto. Vnde infert, quod volenti conuincere de culpa, vel excommunicatione, non sufficeret probare petitionem talem, tamen ad euitandam præsumptionem vtilis est petitio ad cautelam, quia tunc etiam si peteretur petitio ad cautelam in iudicio, non videtur recognoscere culpam, cap. venerabili, de sentent. excom. Quod idem extendit ad petitionem dispensationis, quia non probat impedimentum, vt ibi Zabar.

59 Trigesima octaua. Licet Ioan. Andr. in ca. Ioannes, de homicid. teneat quod sacerdos si pulsans campanas casu aliquem interfecerit, sit irregularis, si non ad ipsum, sed ad aliquem de ecclesia spectabat officium pulsandi, & sacerdos hoc fecisset non ex commissione eius, ad quem spectabat officium, vel superioris illius, vel ex consuetudine, quæ erat talis, vt qui primo occurrebat, pulsaret quia non est sine culpa se immixtus alieno officio, reg. sine culpa, & ea, quæ, lib. 6. & de cler. ordi. mini. c. 1. & 2. Tamen

men Zabari. in d. cap. Ioannes, tenet contrarium, dummodo non esset consuetudo ut solus depu tatus pulsaret aliquo respectu speciali. Sufficit enim quod dedit operam rei licita.

S V M M A R I V M.

- 1 Belli materia ubi plene traheatur.
- 2 Bellum duplex exerceatur in hac via, carnale, & spirituale.
- 3 Bellum corporale multiplex.
- 4 Bellum corporale iustum à quo habuerit ortum.
- 5 Bellum, ut sit iustum, multa requiruntur.
- 6 Bellum iniustum dicitur quinque modis.
- 7 Clericis in quatuor casibus licitum est arma deferre.
- 8 Pacē inter homines sex causa impediunt. Est bellum quid differat à seditione, sub n. 8.
- 9 Bellum à multis iudici potest.
- 10 Bellum iustum dicitur ex persona auctoritate, aut, num. seq.
- 11 Bellum, quod non est ex edicto principis, sed ad iniuriam rerum, dicitur iustum.
- 12 Iuste pugnans pro defensione rerum, non potest inuadere, vel eius bona capere.
- 13 Vocati ad bellum iustum, an actionē mandati habeant contra mandantem.
- 14 Pugnare contra Sarracenos licitum est, sed non contra Iudaos.
- 15 Bellum iuste inferitur contra Sarracenos, licet actū non impugnent. & quid de terris, quae nunquam fuerunt nostra, nu. 18.
- 16 Papa potest licite concedere indulgentias ennibus contra Sarracenos, item pro hac causa imponere decimas, nu. 40.
- 17 Bellare in festis licitum est ex necessitate.
- 18 Capta in bello an sint subiecta restitutioni, & nu. 21. 22. & 47.
- 19 Bellum contra quos princeps non habens superiorem mouere possit.
- 20 Infidelis uti an licitum in bello.
- 21 Bellum iustum habens, an teneatur ad restitutionem, si faciat incendia.
- 22 Miles ad preceptum Domini an licite bellare possit, si dubium est an bellum sit

- instum. & quid de amicis, & cognatis Domino non subditis. num. seq.*
- 23 Aduocatus bona fide defendens iniustam causam, excusatur.
 - 24 Inducens bellum etiam sacrilego subditi obedire tenentur, nisi in duobus casibus.
 - 25 Belli finis, & quinque in bello culpanda.
 - 26 Inimicitia capitalis an excuset non ennitem ad bellum.
 - 27 Clericus Dominum comitans in bello, an licite retineat si aliquid consequitur in bello.
 - 28 Hostes depradari in bello iusto licet.
 - 29 Papa sic certissimum est posse indicere bellum an etiam prelati, & clericis, nu. 36. & 37.
 - 30 Suadens quod aliquis exponat se periculo mortis pro patria, vel proximo, an sit irregularis.
 - 31 Clericus in bello licito an possit dare lanceam pugnantis.
 - 32 Clerici capientes arma ad se defendendū cum sociis, si socii aliquem interficiant, an clerici sint irregulares.
 - 33 Clerici sola interessenti securo homicidio an inducat irregularitatem.
 - 34 Pre. byer de mandato prelati conducens homines armatos pro iniurie castri, an secuta mutilatione sit irregularis.
 - 35 Christianis an liceat uti auxilio Sarracenorum in bello.
 - 36 Papa potest concedere decimas pro bello iusto.
 - 37 Res sacra pro redemptione captiuorum possunt vendi.
 - 38 Bello iniusto opem prestans, non habet actionem mandati contra vocantem.
 - 39 Comites, qui sine auctoritate principis sumunt arma, vasallos proprios exheredantes, tenentur ad restitutionem.
 - 40 Bellum iniuste motum tenetur ad omnia damna.
 - 41 Rem ablatam per vim, an liceat illam, vel aliquam equiualem recuperare.
 - 42 Empior rem impiam ex bello, an, & quando teneatur restituere.
 - 43 Ementes ex ignorantia de rapina nunquam tenentur ad restitutionem.
 - 44 Si inter duos milites fuerit bellum iniustum,

- sum, & damna hinc inde, an facta pace, & remissione inter illos de damnis, dicta remissio extendatur ad vafallos.
- 53 Bellum licite moueri potest absque authoritate principis ad iniuriam propulsandam.
- 54 Arma ministrans in bello, si illi, quibus ministrata sunt, commiserunt homicidium, ministrans irregularis non est in multis casibus, & in iribus sic. nu. seq.

De Bello. Cap. XX.

DE materia ꝑ belli habetur 23. q. 2. in sum. & in c. dixit Dominus, per glo. & Archid. & Innoc. in cap. sicut, de iure iu. in ca. quod super, de voto. & in c. olim, de restit. spol. per Host. in sum. de tre. & pace, per Io. And. in c. 1. de homic. in 6. & per B. Thom. 2. 2. q. 40. ar. 2. per Cyn. in l. quoniam multa facinora. C. ad l. Iul. de vi publ. Bar. post glossam, in l. hostes, & in l. si quid bello, ff. de cap. & in tract. repræfaliarum, & per Bal. in l. 1. C. unde iu. & plenè per omnes, in l. ex hoc iure, de iust. & iu. in l. 1. §. cum arietes, ff. si quad. paup. fecit. dic.

Sed quia in bello solent multa homicidia committi. Ideo videamus consequenter de bello, aliqua prius præmittēdo, & Primò, quòd bellum in hæc vita duplex exercetur, carnale. i. corporale, & spirituale, 23. q. 1. cap. nisi bella. Bella carnalia figuram gerunt bellorum spiritalium, & ideo carnalia non sunt peragenda, nisi in necessitate, 23. q. 1. c. noli, & q. 8. si nulla. Sed aduersus spiritalia bella semper debemus infudare, per virtutes, & bona opera, quibus armatur contra vitia, 11. q. 3. ca. qui resistit, in fi. Ita magister militiæ præceptū dat militibus Christi: dicens. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus astutias diaboli, habet enim mille ascendendi modos, 16. q. 2. capit. 1. & sedet tanquàm leo rugiens, de pœnit. dist. 2. cap. si enim, circa medium: nec cessat circūmire, 3. q. 1. cap. nulli, 6. q. 1. ca. verum.

Secundo notandum est, quòd septena sunt ꝑ bella. Primum, potest dici Romanum, dictum ex eo, quòd Roma est caput fidei, 24. q. 1. cap. hæc est fides. & c. quoniam, ext. de sum. Trin. & si. cath. c. 2. §. pen. Et est illud, quod faciunt fideles impugnando infideles, & hoc est iustum, cap. excommunicamus, de hæret. Secundum est inter fideles pugnares autoritate iudicum, & hoc potest dici iudiciale, & est iustum, l. continet, ff. quod met. causa, l. 1. C. ne quis in sua caus. ius si. di. hi tamen propriè hostes non sunt. Tertium, quòd faciunt fideles iudici contumaces, & rebelles, arg. ext. de maio. & obe. cap. si quis, ff. de rei vendic. l. qui resistuere, & hoc est iniustum, & potest dici præsumptuosum. Quartum licitum, & est, quod faciunt fideles autoritate iuris, v. g. pro sui iniuria repellenda, ext. de sent. excom. c. si uerò, §. nec ille, l. 1. & 2. C. quando lic. vni. sine iudic. se vindic. vel etiam proximi, & vicini iniuria repellenda, vel prælatus, qui contra iniuriantes ecclesiæ vtroque gladio, si utrumque habet, uti potest autoritate propria, de sentent. excommun. in 6. c. dilecto, §. equidem. Quintum, quòd faciunt fideles contra autoritatem iuris, & est illicitum, & potest dici temerarium. Nam & is, qui defendit se contra autoritatem iuris, temerariè se defendit. Sextum, quod faciunt fideles, autoritate propria alios impugnantes. Et hoc est iniustum, & potest dici voluntarium, 23. q. 1. cap. noli. Hoc Principes nostri temporis vtuntur frequentius, sicut dicit Archid. in c. iustum. 23. q. 2. Septimum, quod faciunt fideles autoritate iuris, se defendendo contra impugnantes: Nam vim vi repellere ad tuitiones sui corporis, vel etiam rerum, cum moderamine inculpate tutelæ, omnia iura permittunt, de re iu. cap. quod non est licitum, & hoc est licitum, & necessarium. Hæc omnia notantur per Host. in summa, de treug. & pac. per Archid. 23. q. 1. c. iustum bellum, per Alten. lib. 1. de bello tit. 29.

Tertio sciendum, est quòd bellū cor-
 4 porale iustum † ortum habuit à Deo or-
 dinante, & præcipiente illud fieri, sicut
 in multis locis sacre scripture Num. 10.
 & Deut. 2. legitur, Dominū viris præ-
 cepisse bellare. vnde Dauid ait de Deo.
 Qui docet manus meas ad prælium, &
 digitos meos ad bellum. Sic bellum ius-
 tum ortum etiam habuit à iure gentiū.
 Pariter bellum commune, quòd est per
 vim violentiæ repulsio, ortum habet iu-
 re naturali, tum autoritate iuris, i. dis-
 c. ius naturale, tum etiam ratione, cum
 cuiuslibet natura insita naturalis inclina-
 tio sit, siue virtus ad cōseruationem sui
 in esse quantum potest, & ad exclusio-
 nem cuiuslibet sibi repugnantis, siue ad-
 uersantis. Rursum bellum corporale, siue
 terrestre iniustum, inter quoscūque
 homines, siue eiusdē domus, siue Ciui-
 tatis, siue prouinciæ, siue extraneos, or-
 tum habet à diabolo, qui discordiarū se-
 minator est. Vnde Aug. ad quēdam Co-
 mitē, diabolus est humani generis ini-
 micus, inuentor mortis, superbię instru-
 ctor, radix malitię, scelerum caput, prin-
 ceps omnium vitiorum, persuasor om-
 nium voluptatum. Sed bellum spiritua-
 le, quasi domesticum, quod est inter car-
 nem, & spiritum, ad Rom. cap. 7. ortum
 habet à peccato originali, quòd vniuer-
 saliter contraximus, ex primo parente,
 Iac. 4. dicitur. Vnde bella, nonne ex con-
 cupiscentia. Pariter bellum spirituale,
 quasi ciuile, quòd inter hominē, & dia-
 bolum est ortum, habet ex inuidia, de
 quo dicit Apostol. ad Ephes. 6. Induite
 vos armaturam Dei, vt possitis stare, s.
 firmi aduersus insidias diaboli, quia nō
 est nobis colluctatio aduersus carnem,
 & sanguinem. i. contra homines, qui vi-
 sibiles, & fragiles sunt, vel contra vitia,
 quæ ex carne, & sanguine sunt, sed ad-
 uersus Princeps. i. dæmones, qui prin-
 cipantur alijs, & aduersus potestates
 mundi. i. peccatorum rectores, vt expo-
 nit glossa. Hæc Card. à Turrecr. in cap.
 9. militare, 23. quæst. 1. Quarto ad bellū
 iustum requiruntur plura. Primum est

5 autoritas † Principis, cuius mandato
 bellum est gerendum, cap. iustum, 23.
 q. 2. ver. ex edicto, i. ex autoritate Prin-
 cipis sæcularis, siue ecclesiastici, penes
 quos consistit autoritas indicendi. Non
 enim pertinet ab personam priuatam
 bellum mouere, quia potest ius suum in
 iudicio superioris prosequi. Similiter,
 quia sicut ad Principes pertinet rem pu-
 blicam ciuitatis, siue regni, vel prouin-
 ciæ sibi subditæ tueri, & sicut licite de-
 fendunt eā materiali gladio cōtra inte-
 riores quidē perturbatores, siue dome-
 sticos, dum malefactores puniant, secū-
 dum illud Rom. 5. Non sine causa gla-
 dium portat, minister. n. Dei est in iram
 ci, qui male agit, ita etiam gladio bellico
 ad eos pertinet Rempubicā tueri ab ex-
 terioribus hostibus, vnde & principi-
 bus dicitur. Eripite pauperem, & egenū
 de manu peccatoris liberate. Vnde ha-
 betur 23. q. 1. c. quid culpatur. Ordo na-
 turalis mortalium paci accommodatus
 hoc poscit, vt suscipiendi belli autori-
 tas, atque consilium penes principes sit.
 Secundum, quòd requiritur ad iustum
 bellum ex parte peragentis, est recta in-
 tentio, siue iustus affectus, quo mouea-
 tur ad indicendum, bellum, vt sit ad bō-
 num promouendum, & malum vitan-
 dum, vt non ex odio, vel propter præ-
 dam, sed propter pacem, iustitiam, &
 charitatem, d. cap. quid culpatur, c. milita-
 re, cap. apud. Idem debita conditio,
 vt non sit persona clericalis, cap. nimi-
 rum, 23. q. 8. & cap. quicumque ex clero.
 Tertium, quod requiritur ad iustū bel-
 lum, est, quòd causa sit iusta, primo ex
 parte eius, cōtra quem pugnatur, vt scilicet
 et illi qui impugnantur propter aliquā
 culpam, impugnationem, & persecutio-
 nem mereantur, vnde Innoc. in cap. o-
 lim, de restit. spol. dicit, quòd vna sola
 causa legitima belli est contumacia in iu-
 ste resistentis. Secundo ex parte eius, pro
 quo impugnatur, vt scilicet ea causa sit
 coercitio malorum, & subleuatio bono-
 rum, vt tangit Aug. in cap. apud, 23. q. 1.
 c. apud veros, & c. duplicet, vel ampliatio

tio Reipublicæ pro fide Christi, 23. quæ
 lio. 4. cap. si non, & c. displicet, & q. 1.
 c. noli. Et hæc tria continentur sub quin
 que quæ à Fr. Io. in Sum. Conf. lib. 2. de
 bellis exprimuntur, & prius eum ponit
 Goff. li. 5. ti. 2. 2. de homic. f. persona fæcu
 laris, cui licitum est effundere sanguinè
 non autem ecclesiastica, cui est prohibi
 tum. 3. q. 8. cap. clerici. Res, vt sit pro re
 bus repetèdis, & pro defensione patriæ
 23. q. 2. c. 1. Causa, animus, & victoria.
 6 Hinc colligitur, quòd † quinque modis
 dicitur bellum iniustum. Primo ratio
 nerei, vt si non est pro repetendis re
 bus, vel pro defensione patriæ, 23. q. 2. ca
 pit. 1. & q. vlt. c. si nulla. Secundo, ratio
 ne causæ, vt si voluntariè, non necessa
 rio pugnetur, ead. dist. q. 1. cap. noli. Ter
 tio ex animo, scilicet, quando fit ad vin
 dictam, 23. q. 1. cap. quid culpatur, & c.
 militare, vbi peccatum nõ est militare,
 sed propter prædam sic. Quarto, si non
 fit autoritate Principis, ead. q. 2. cap. 1.
 Quinto ratione personæ, vt puta quia
 ecclesiastica est, cui nõ est licitum effun
 dere sanguinè, nec per se, nec per aliũ,
 ead. q. 5. vlt. & c. clerici vnde clerici nõ
 7 possunt vt iarmis, siue sint in sacris, si
 ue non, ead. q. cap. 1. & 2. nisi in his ca
 sibus, quorum Primus, pro defensione
 sua in necessitate inuitabili, scilicet,
 quãdo aliter euadere nõ possunt, ext. de
 homic. cap. sicut dignum, & cap. sulce
 pimus, & c. significasti. 23. q. vlt. cap. con
 uenior. Secundus, defendendo sua, vel
 recuperando, vt in alleg. iuribus, de ho
 mic. de appell. cap. significauerunt, de re
 lit. spol. c. olim causam, 1. dist. cap. ius na
 turale. Tertius, licet clericis, & maxime
 iurisdictionem habentibus temporalè,
 hortari alios ad capiendum arma pro de
 fensione oppressorum, & ad impugnã
 dum inimicos Dei. Quartus, pro Patriæ
 suæ, seu legũ paternarum defensione, &
 pace, atque iustitia tuenda, quia bellum
 geritur, vt pax acquiratur. Hæc proban
 tur de pœn. dist. 5. capit. falsas, & 23. q. 1.
 eap. noli. Quintus, autoritate Pape,
 vnde dicit in cap. scire, 23. quæst. 2. Sci

re vos oportet, quòd nõquam ab aliqui
 bus homines nostros si nimis opprimi,
 sed si nulla necessitas incurrit, præsentia
 liter iudicamus; quia nostri gregis in
 omnibus vtiores esse debemus, & præci
 puè adiutores. Quinto, † sciendum est,
 q. si homines consideraret damna, quæ
 affert bellum, scilicet, quia per illud a
 mittunt animam frequenter, corpus, &
 diuitias, iux. illud Hier. 46. Fortis inci
 dit in fortem, vtique amarent pacè, sed
 quia hoc non considerant, ideo hæc est
 prima causa, quare inter illos non est
 pax. Secunda, quia non puniuntur ma
 lesicia, Eccl. 4. quia non profertur con
 tra malos sententia, & c. Tertia est abu
 sãtia temporalium. Genes. 15. Facta est
 trixa inter pastores Abraham, & Loth.
 Quarta, quia non occupamur in pugna
 contra dæmonem. Ideo oppugnamus
 homines. Eph. 5. Non est colluctatio
 aduersus carnem, & c. Quinta, quia nõ
 consideramus, quòd dubius est euentus
 belli, 1. Reg. 7. Varius est belli euentus.
 Sexta est, quia non seruamus præcepta
 Dei. Hiere. 3. Vtinam attendisses man
 data mea. Hæc Arch. in c. noli. 23. q. 1.
 Sexto notandum, quòd aliud est sedi
 tio, & aliud guerra, siue bellum, ita tex.
 in cap. perpendimus, de sent. excom. vbi
 inter ista duo ponitur copula, de cuius
 natura est copulare diuersa, vt traditur
 in rub. de consecr. Eccles. vel altar. & in
 rub. de iur. & fact. ignor. Et dicitur fieri
 seditio per concitationem plebis, vt no.
 glo. C. de sedit. Et dicitur seditio, quasi
 seorsum itio, quia in diuersum cadit, et
 alios trahunt. vt dicit gl. in dicta rub. Et
 Arch. & post eum Ioan. And. in cap. 2.
 de immu. eccl. lib. 6. in verb. seditionem.
 Et dicitur propriè ciuium disunctio, se
 cundum Iudo. 18. lib. etimol. Et secun
 dum Canones seditiosi prohibentur or
 dinari. 46. dist. cap. seditionarios, immò
 iam promoti sunt deiciendi. 11. q. 1. c.
 cõspirationum. Guerra uerò idem est,
 quòd bellum, & est vocabulum nouũ,
 ab antiquis oratoribus minimè vsta
 tũ, & vt arbitrò, originè habuit à vul
 gari

gari nostro. Sed modo deueniamus ab
De. isiones, quarum prima.

9 Bellum ¶ quandoque indicitur ab Im-
peratore, vel olim à populo Romano, l. ho-
stes, ff. de capt. & possli. reuer. ratio-
ne publicæ utilitatis Imperij. Quandoq;
ab alio contra Imperatorem, & publicâ
utilitatem Imperij. Quandoque ab vno
Rege contra alium Regem, vel Princi-
pem. Quandoque à Barone contra Baro-
nem, vel Ciuitate contra Ciuitatem.
quâdoque ab vno præsi. de temporali pro
exercitio, vel defensione ciuitatis suæ.
Quandoque à priuata persona contra
priuatam personam, ita Ioan. Calder. de
treu. & pace, conf. 1. nu. 1.

10 Secunda, de persona authorizate, fut
de Deo, cuius relatione bellum est iustum
23. q. 2. cap. Dominus noster, vnde hac
ratione fuerunt excusati Iudei, qui ex-
polarunt Aegyptios de præcepto Do-
mini, 14. q. 5. cap. dixit, vnde in tali bello
occupata ab eo, qui causam Dei gerit, ef-
ficiuntur capientium. & ita Castra, &
Ciuitates captæ à populo Israclitico fue-
runt eorum, 23. q. 2. c. fin.

11 Tertia. Bellum dicitur iustum ¶ ex edi-
cto Principis, vel Imperatoris, aut Pape
quando eius edicto geritur bellum ne-
dum contra hostes fidei hereticos, & al-
ios rebelles, 23. q. 8. ca. dispar, vbi nota,
sed etiam, quando sui subditi oppri-
muntur, nam tunc iniuriantibus iuste
bellum inferit, 23. q. 8. cap. scire, vnde ta-
li casu. i. in iusto bello, quod fit ex edicto
Principis, res occupatæ sunt capiētium,
& liberi homines capti fiunt serui, ff. de
capt. & possli. reuer. l. hostes, ff. de ver.
signif. l. boues.

12 Quarta. Bellum, quod non ¶ est ex
dicto Principis, sed aliàs est iustum, pu-
ta, quia est ad defensionem rerum sua-
rum, vel pro executione iuris sui, tunc
si ille, qui bellum tale gerit, habet iuri-
sdictionem, potest statuere, quòd quicun-
que inuaserit aliquem, liceat inuaso bo-
na inuasoris capere, & sua facere, & e-
tiam inuasorem detinere, quousque Do-
mino eum assignat, ut not. in cap. à No-

bis, de sent. excom. Item, si non fecerit
super hoc constitutionem, potest con-
demnare de inuasionem facta intra fines
sue iurisdictionis, C. vbi de crimin. agi
opor. in auth. qua in prouincia. Innoc.
in c. sicut, & infra, num. 5. de iureiur.

13 Quinta. Qui bellum ¶ iuste agit, sed
nò ex edicto Principis, nec aliquam ha-
bet iurisdictionem super eo, pro quo bel-
lum agitur, sed tamen iuste pugnât, pu-
ta, quia alius inuadit ipsum, & ipse se,
& res suas defendit, tunc licet vim vi
repellere, & etiam in repellendo homi-
nes percutere, & occidere, sed cum mo-
deramine inculpata tutele, vt not. de re
stit. spol. cap. olim, in fi. Sed non licet ei
bona eius capere, nec capiendo sua face-
re, aut inuasorem detinere. Quare si in-
uasoris bona caperit, licet inuasori non
competat contra hunc spoliatorem ac-
tio vi bonorum raptorum, vel actio
iniuriarum, quia obstat ei exceptio par-
ris criminis, cap. intelleximus, de adult.
tamen competit ei rei vindictio: quia
dominium remanet penes eum, sicut
prius, l. in rem actio, ff. de rei ven. Inno-
cen. qui supra.

14 Sexta. Vocati ad iustum ¶ bellum a-
ctionem mandati habent contra man-
dantem nisi ex debito teneantur, 23. q.
3. c. non inferenda, 11. q. 3. cap. si Domi-
nus, & cap. Iulianus. Quare licet de iure
vasalli teneantur esse in consilio, & au-
xilio, quòd Domini non laudantur, 22.
q. 5. c. de forma, non tamen milites de-
bent ire cum armis ad seruitium eorū,
nec aduocati tenentur pro eis aduoca-
re, vel alia seruitia eis exhibere, nisi ex
pactis ad hoc teneantur: cum nò teneā-
tur ad munera personalia cum sumptu,
vel sine sumptu, siue ex pacto, ad hoc in
cap. non minus, de immun. ecclef. vel ni-
si in casibus, qui ponuntur in vsibus
feudorum, vel nisi ex consuetudine, vel
alio iure speciali debeant teneri. Secus
tamen est in commodatore, quia si com-
modat equū, aut arma ad bellum, si ibi
amittantur, non competit actio ad ea
repetenda, ff. commod. l. si vt certo, §.
sed

fed interdum. Et hoc ea ratione, quia non excessit finem contractus, cum ad eum vsum vltus fit, ad quem accommodatum acceperit. Idem est in locatione equorum, vel armorum, quia si ibi capiuntur, conductor non tenetur ad emendam; quia sic ea conduxit, ff. loca. l. videamus, §. si hoc. l. fin. ff. commod. Innocent. in cap. sicut, & infra, num. 3. de iureiuran.

Septima. Licitum est contra Sarracenos nos † pugnare, cap. dispar, 23. q. 8. argu. tex. in cap. si de rebus, q. 7. & ratio est: quia ipsi pugnant contra Christianos, d. cap. dispar, vnde sequitur, quod vim repellere licet: Nam quod quis in defensionē sui facit, iuste fecisse existimatur, l. vt vim, de iust. & iure. Quod secus est de Iudeis, & sic nota disparē causam Sarracenorum, & Iudeorum in tribus. Primo, quia Iudei serui sunt Christianorum, & non hostes impugnantes, nec terrarum inuafores, sicut Sarraceni. Secundo, Iudaei non sunt occidendi, quia portant nobis testimonium fidei, vnde Pl. de ipsis dicit: Ne occidas eos, ne quādo obliuiscantur populi mei. Sarraceni autem fatagunt extinguerē fidem nostram, & armis nostros expugnare. Tertio, quia Iudaei nihil occupant de Christianis non regna, non principatus, non loca, quae fuerunt ecclesiarum, sed Sarraceni sic. ita Cardin. à Turrecrem. in d. cap. dispar.

16 Octaua. † Bellum iuste inferri potest Sarracenis, licet actu non impugnent Christianos, & ratio est: quia creduntur habito eos velle impugnare, vnde verisimile est, quod quādo cūque ipsi oportunitatem habebunt, impugnant, & persequuntur Christianos, & Ecclesiā Dei. Quare melius est prouenire, quā proueniri, & ante tempus occurrere, quā post causam vulneratam remediū quaerere. C. in quibus caus. rest. l. si. Naturaliter enim eis videtur inesse quod Christianos impugnent: vnde licet aliter sint in pace, & Christianos non inquietent; quia tamen verisimiliter time-

tur, quod in futurum pacem perturbēt, non est eis indulgendum. 23. q. 1. c. noli. ff. si. Tum etiam, quia licet semper velint esse in pace, adhuc bellum licitum est, & iustum, cum teneant loca nostra, nam totus mundus fuit sub Christo, & locum habuit illud Act. 1. In omnem terram, &c. cap. fundamenta, de elect. lib. 6. Ad idem 11. q. 3. c. existimant, in fine. Vnde cum agamus ad recuperationem patriae, à qua sumus per violentiā expulsi, & illa spoliati, licitum est bellum, & iustum, ita dicit Hostien. & Archid. in cap. si de rebus, 23. quæst. 7. Ol. 17 drad. consil. 72. Hinc Papa † faciendo indulgentias illis, qui vadunt ad recuperandam terram sanctam, licet eam possideant Sarraceni, & etiam indicendo bellum, & dando indulgentiam illis, qui occupant terram sanctam, quā infideles illicitē possident, hoc totum facit ex causa, nam iuste motus est Papa, si intendit terram sanctam, quae consecrata est natiuitate, habitatione, & morte Iesu Christi, in qua non colitur Christus, sed Machometus, reuocare, vt incolatur à Christianis, ita Innoc. in cap. quod super, num. 7. de voto, & Turrecr. in c. dispar, 23. q. 8.

18 Nona. Non est licitum † inuadere terram, quam infideles possident, vel loca, quae nunquam fuerunt nostra, modo velint esse in pace, ita Innoc. in d. cap. quod super, nu. 1. Archi. in cap. si de rebus, 2. vbi etiā, nu. 3. inquit: Quid de illis, qui tempore pacis regum recipiunt se in motanis, & faciūt bellum ipsis Sarracenis: nam dicit Laud. quod peccant mortaliter, cum belli non habeant auctoritatem, licet intentionem habeant bonam; sicut, nec Iudaei excusantur de morte Christi.

19 Rursum. Bellare in festis † licitum est, si necessitas exposcit. Nam propter festum in necessitate cessare esset Deum tentare. Si enim obseruantia festorum non impedit ea, quae ordinantur ad hominum salutem etiam corporalem, vnde Dominus arguit Iudeos, dicens

Io. 7. Mihi indignamini, quia totum hominem saluum feci in Sabbato. Inde etiam est, quod medici possunt licite medicare in die festo. ergo multo magis conseruanda est salus reipublicæ, quam vnius hominis, quod fit per bellum. Sed necessitate cessante non licet, quia tunc debent homines vacare spiritalibus, summ. Pisan. in verb. Bellum 1. §. fin. & sum. Confess. lib. 1. tit. 12. quæst. 7.

Decima. Cum autoritate ecclesiæ possit fieri bellum, & illud est iustum, vt no. per glos. in c. excommunicamus, §. Catholici, de hæret. & nos supra diximus. Hinc dubitatur, quid faciendum 10 de captiuis in bello, & si recuperentur, an reuertantur ad primum Dominum? Resp. ad maiorem intelligentiam, Primo, quod captiuis proprie quis non dicitur, nisi ducatur intra præsidia gentis inimicorum, hoc est intra fines territorij hostium, tex. est in l. postliminium, §. postliminium, ff. de capt. Et eodem modo non dicitur reuersus, nisi postquam fuerit intra præsidia amicorum, id est, intra confines; qui tunc proprie dicuntur præsidia, quando confines sunt tuti. Hinc fit, quod capti non sunt serui, nisi postquam sunt inducti inter præsidia hostium, l. postliminij ius, ff. de capt. Secundo, sciendum est, quod capti ab hostibus, si virtute militum liberentur, reuertantur primum statim, & si recuperantur inter hostium præsidia, si sunt serui, restituantur Dominis; quia milites debent esse defensores, & non Domini. Et ideo dicit Bal. in l. hostes, §. ab hostib. ff. de capt. q. si stipendiarij huius ciuitatis recuperant prædam receptam à ciuibus debent eam illis restituere. His sic præmissis, dico, quod de recuperatis ante deductionem ad locum præsidij verisimiliter tutum, nõ est dubium, quod sic: quia adhuc non erant capientium. Pariter si deducantur ad locum præsidij, si milites nostri sunt continuo hostes insecti etiam intra ipsorum præsidia, nam tunc debent restitui Dominis: quia non

consentur fuisse capientium, quia locus apparet, quod non erat tutus: nec ipsa præda nostrorum præsentiam refugit, arg. l. quod idem. & l. naturalem, in prin. cip. ff. de acquir. rerum dom. quia incontinenti recuperata, finguntur non capta, l. qui possessionem, vbi Dyn. ff. de vi, & vi arm. Rursum licet milites nostri; non fuerint insecti hostes continuo, sed postea ex interuallo res prius captas recuperant, tunc si erant serui, restitutum nuntur dominis, d. lab. hostibus. Sed si sunt arma, que recuperantur, illa sunt recuperantium: quia non sine turpitudine perduntur. l. 2. & 3. ff. de capt. vide gl. in cap. ius gentium in vers. postliminia, dist. 1. & ibi dicit Do. Gemin. quod milites nostri temporis bene seruant illas leges, quia recipiunt arma, & velles illorum, quos capiunt. Rursum si sunt alia mobilia, in quibus locus est, postliminio, tunc restitutio fit Dominis: si verò non est locus, tunc sunt occupantium, l. 2. l. si quid in bello, ff. de capti. Quæ autem sint illa mobilia, in quibus habet locum postliminium. tex. in d. l. 2. dicit, q. naues onerariæ propter vsum belli, non piscatoriæ, aut paratæ voluptatis causa, adeo quod si equus, vel equa propter freni impatientiam decurrerit ad hostes, habet locum postliminium, & sic Dominis restituitur. Ex quibus collige, quod currus, quadrigæ, & muli, super quibus arma, Bombardæ machinæ, victualia pro campo deferuntur, & ipsorum curruum boues, & quadrigarum equi ius habent postliminij, ideo non sunt militum recuperantium. Sed alij equi, & boues, & alij muli intra præsidia ducti, si postea recuperantur, sunt recuperantium, & non restituantur. l. transfuga, de acq. rer. dom.

21. Vndecima. Bona immobilia captata in bello, quod Imperator, vel populus Romanus indicit barbaris, vel etiam contra si à barbaris fuit eis indictum, semper sunt Principis. l. magiltris. ff. de acq. rer. domi. l. si captiui. §. expulsi. ff. de capt. sed mobilia si capiatur in incurfu territorij

uorij inimicorum, antequam fit bellum campeftre inter partes ordinatū, fiit ca-
 pientium, & ita procedunt iura, l. 2. & l.
 fi quid in bello, ff. de capt. fed fi in confli-
 ctu capta funt, tunc debet assignari Du-
 ci belli, 2. q. 9. c. dicat aliquis, qui poftea
 illa diftribuit militibus fecundum meri-
 ta, d. cap. dicat, cap. militare, in glo. fin. r.
 dift. l. pen. C. de donat. 2. Refpon. & ita
 Bar. d. l. fi quid in bello, ff. de cap. dicit fer-
 uari de facto: quia facto pzelio omnes
 res assignantur, & vocatur butinum, &
 ratio eft: quia quando funt capta in con-
 flictu, tunc periculum vitæ eft omnibus
 commune, & tunc viri probi non vacat
 circa spolia, fed circa fttagem, & confu-
 fionem inimicorum, circa quam fi non
 vacaffent, alij spolia falua non habuiffent,
 immo forte propria bona perdidiffent,
 & ideo vbi periculum, ibi comuno-
 dum collocandum eft. Quod idem cre-
 dit Salic. quando vna brigata fecerit ca-
 ualcata fuam, alij verò remanerent,
 pro illorum iuuamine, & tutamine, vt
 spolia diuidantur inter omnes de briga-
 ta: nam ipfi funt participes, & huiusmo-
 di rei auxilium, & fauorem præbentes,
 in l. 1. C. de rap. virg. & l. qui denom, &
 h. framicis, ff. de adult.

22 Duodecima. Aliquis furando † Chri-
 ftianos à paganis captiuos detentos, vt
 eos reftituat libertati, ad reftitutionem
 non tenetur, & maxime fi pagani circū-
 ciderent eos in contemptum fidei Chri-
 ftianæ. Dixit enim Dominus ad Iofue 8.
 Pones infidias vrbi poft eam, 2. q. 2. Do-
 minus, quòd conftitueret retrorium in
 fidias, id eft bellatores infidiantes hofti-
 bus, vt dicit Auguft. Cum quis mouet
 bellum iuftum, vtrum aperte, an ex infi-
 dijs nihil ad iuftitiam intereft, & Greg.
 contra hoftes fidei non tantum à parte,
 fed etiam à dorfo laborandum eft, 2. q. 8.
 c. vt peidem. Rursum intendit ille ani-
 mam liberare à peccato idolatriæ, & oc-
 cafionem peccandi in fidei fubtrahere,
 Affenf. lib. 1. tit. 3. art. 3.

23 Tertiadecima. Princeps, qui nullum
 habet fuperiorem, † ficut fit Rex, fiue

Imperator, autoritate propria fi iufta
 caufa fubfit, potest mouere bellum tam
 contra fubditos, quàm cõtra extraneos,
 potest etiam fubditis fuis dare authori-
 tatem mouendi bellum tam cõtra Prin-
 cipem extraneum, quàm contra fubdi-
 tos fuos, fi caufa fubfit, & viderit expe-
 dire, vt puta, quia rem ftarq, vel ius fuit
 non potest profequi. Non tamen potest
 contra fuos fubditos proprios, quamdiu
 potest iniuriantem iuftinare, vel quam-
 diu vult ftare iuri coram eo, vel coram
 iudice fuo, fi eft iudex medius inter hu-
 iusmodi Principem & iniuriantem. Si
 autem non potest illum iuftinare, vel
 non vult ftare iuri, non folum princeps,
 fed etiam ille, qui habet fuper fe fuperio-
 rē, ut ciuitas, vel Dominus terræ, potest
 autoritate fua mouere bellum contra
 huiusmodi iniuriantem, fi fubelt ei me-
 diate, vel immediate, & dare licentiam
 iniuriam paffo mouere bellum, hæc no-
 in c. Dominus nofter, 2. q. 2. Quod in-
 telligi debet gladio fpirituali præmiſſo,
 ext. de iudic. cap. cum non ab homine.
 Fr. Ioan. in fum. de bell. lib. 2. tit. 5. q. 4. 5.
 Affenf. lib. 1. tit. 2. 9.

24 Quartadecima. In bello iufto licitū
 eft † vt in fidijs occultando ab eis ea,
 per quæ volumus eos impugnare, tum
 quia fic uti in fidijs fuit præceptum Dei,
 qui nihil iniufte agit, aut præcipit, ut
 patet Iofue 8. & ponitur in c. Dominus
 nofter, 2. q. 2. Tum etiam, quia propo-
 fitum noſtrum eis aperire non tenemur.
 Vnde inter cætera præcepta artis mili-
 taris hoc præcipiè ponitur de occultan-
 dis confilijs, ne ad hoftes perueniant.
 Et talis occultatio pertinet ad rationem
 infidiarum, quibus licitum eft uti in
 bellis iuftis. Non tamen licet eos fic de-
 cipere, quòd dicatur eis falium, vel non
 feruetur promiffum: quia nulli homi-
 num eft mentiendum. Ita D. Thom. in
 2. 2. Fr. Ioan. qui fupra, q. 47. Card. à
 Turrecrem. in d. cap. Dominus Deus.
 Panorm. in cap. vnic. num. 1. de fagit.

25 Quintadecima. Qui habet iuftum
 bellum, fi fecerit incendia, vel eſtractu-

ras arborum, aut vinearum extirpationes in terra propria aduersarij sui, vel hominum eius, non tenebitur de damnis, quæ bona fide intulit, aut à quibus commodè abstinere non potuit, secundum industriam, & consuetudinem bona fide pugnantium. Si autem grassandi animo, & malitiosè ea intulit, cum aliàs posset sibi commodè consulere, tenebitur. Et compensabuntur illa damna cum damnis sibi datis, & hominibus suis vsque ad concurrentes quantitates.

Et deo, quod supercreuerit tenebitur satisfacere illis, quos damnificauit. ita Fr. Io. q. 57. Astenf. li. 1. tit. 3. ar. 6. Quod idem dicendum, vt non tententur si iuste bellantes incendere ecclesias, præstando operam rei licitæ, dum incendunt machinas hominum, aut castrum, aut villam, quam aliàs non possunt expugnare commodè. ita Monia.

- Sextadecima. Miles ad præceptum
 26 Domini iustè, & licitè præbere potest. Quinimò propter bonum obedientiæ excusatur in dubio, quando dubitat vtrum bellum sit iustum, vel iniustum, 23. q. 1. c. quid culpatur: modo præcedat inquisitio quantum potuit, quia si peritiores consuluit, & dubius semper remansit, excusatur. alioquin tanquam a sectator ignorantiz posset puniri, facit tex. in c. cum inhibitis, §. si quis verò, de clandest. Nec excusatur propter timorem amittendi seudum, vel bona temporalia, licet metus possit attenuare culpam, quo ad pœnitentiam iniungendam per orationes, & ieiunia, c. sacris, quod met. cau. Sed nunquid sicut subiecti excusantur in dubio, ita excusari possint amici, & cognati mouentis bellum, qui non sunt ei subditi, & milites, & stipendiarij extranei. Dic, quod non: quia non excusatur eos bonum obedientiæ, sicut subditos, ne debent se committere discrimini in dubio, ut iuuent aliquem in præiudicium alterius: quia sicut dicit Ambrosius, si non potest alicui subueniri, quin grauetur alter, commodius est neutrum suuari, quam grauari alterum, 14. q. 5.

28 c. denique. Nec est simile de aduocato, quem excusat bona fides, quamdiu credit iustam esse causam, quam finiet, licet in veritate sit iniusta: quia ibi est iudex superior, qui causam examinat, & iudicat de allegatis. In bello verò viribus corporalibus negotium nititur, non per rationem diiudicatur. ita Arch. in c. denique, 24. q. 5. An verò miles in bello quæ rapuit teneatur restituere, vide etiam Astenf. lib. 1. tit. 3. ar. 9.

29 Decimaseptima. Sacrilego Regi indenti bellum milites in dubio obedire tententur, d. c. quid culpatur. Excommunicato verò non tenentur obedire, quamdiu in excommunicatione persistit. Immo iure videntur absoluti ab eius fidelitate, extra, de pœn. c. grauem, 15. q. 6. c. iuratos milites. Sic non est et obedientium, qui non est legitime cõsecutus Imperium, 63. di. si per ordinationem, 16. q. 7. c. sanè, ad hoc, 23. q. 4. c. ille, & q. 5. c. miles. Arch. in d. c. quid culpatur.

Decimaoctaua. Cum bella ideo sint suscipienda, vt in pace viuatur sine iniuria superborum, ideo quinque sunt culpanda in bello, quæ notantur in d. cap. quid culpatur. Primum est, nocendi cupiditas: qui enim bellat, vt principalius proximo noceret, & non vt proficit, & ad pacem reducat, talis merito reprehenditur agens contra charitatem. Vnde militibus ait Io. Luc. 3. Neminem concutiatis. Secundum est, vlciscendi crudelitas. i. crudelis, & vitiosa libido se vindicandi: talis enim meritò vituperatur, quia intendit potius vindictam, quam emendam. Ezec. 23. Pro eo quod fecit violatione vt vindicaret, peccauit delinquens. Tertium est implacabilitas, & meritò inculpatur impacatus, quia dum bella gerit, præ ira sanit, nec iustum videt se turbatus, nec clementiæ mansuetudinem nouit, vnde impacatus animus fini belli, qui est pax inimicatur. Quartum est feritas bellandi. Ferus. n. animus absque ratione non præuidet pericula. Et ita se perbe rebellare contendit. Hoc peccato punitus ad mortem fuit Absalò, qui incre-

dibili feritate Regi David patri suo re-
bellauit cum armis in bello. 2. Reg. 15.
Quintū est libido diandi. Hac libidine
motus Alexander aliena regna expug-
nās occupauit, de quo habetur 1. Mac.

Decimanona. Inimicitia capitales, q̄
31 impediunt ne iter sit securū, excusant
citatum, secus est, si esset bellum genera-
le, in quod consueuerunt dare saluum
cōductum: quia tunc citatus non excu-
saretur. D. m. de Rota titu. de dolo, &
cont. decif. 12. in nouif. Ant. de But. in c.
cum dilecti, de dolo, & contum. Fel. in
c. accedens, el. 2. vt lite non contel.

Vigesima. Clericus, qui Dominum
32 suum in bello iusto comitatur, si de eo
aliquid consequitur, pōt licitē retinere,
si datum est ei ab illis, quibus licuit rape-
re. Si autem ipse rapuit, cum rapiendo
peccauerit, induci debet in foro pœnitentia,
si potest, q̄ illud restituat ei, cui
abstulit, si scit quis ille sit. alioquin pau-
peribus. Et ratio est: quia huiusmodi cle-
ricus rem illam rapiendo non fecit suā;
quia sicut dominus eius non potuit ei
dare auctoritatem bellandi, ita nec rapi-
endi, tamen rem taliter raptam potest
de consensu domini sui retinere, dum
tamen illam concesserit sibi adhuc bello
durante: quia tunc perinde est, ac si
eam sibi dedisset, ita A. l. en. lib. 1. tit. 29.
de bello, ar. 1. in fi.

Vigesima prima. Hostes depraedari in
33 bello iusto licet, 23. q. 8. c. ut pridem, c.
quid proderit, dist. 61. Non tamen hac
intentione, & ratione militandum: Nō
enim praeda debet esse causa militandi,
sed quies, & pax ecclesie, cap. militare,
23. q. 1. Quare milites, qui non sunt con-
tenti suis stipendijs iniuste agunt si per
violentiam exigunt, & spoliant homi-
nes, nam bellum, quod poterat esse lici-
tum, per auaritiam fit illicitum, d. c. mili-
tare, & i. i. Turrecr. Licet publicos ho-
stes depraedari milites non prohibeantur.

Vigesima secunda. Licet aliqui dubi-
34 tauerint, an apud Papam sit autho-
ritas mouendi bellum, dicentes hoc tm̄
pertinere ad Imperatorem, tm̄ certo cer-

tius est, illum posse, cum habeat ius su-
perioritatis, maxime in terris suis, item
in factis fidei. ita expresse dicit Inno. in
c. olim, de restit. spol. Calder. conf. 1. de
treug. & pace, nu. 3. Card. à Turrecr. in
c. omnis, 23. q. 8. vbi dicit, quod Papæ,
aut prælatis licitum est conuocare exer-
citum, & mandare, vt eat ad bellum, &
vt viriliter agat contra hostes fidei, qui
si pro veritate fidei mortuus est, conse-
cuturus est regnum caeleste. An verò si
35 quis ꝑ alicui suadeat, quod pro patria
sua, vel suo proximo, vel ecclesie suæ
periculo se exponat, sit irregularis, si ille
ibi moriatur. Dicit Arch. in c. de Episco-
pis, nu. 4. 23. q. 8. q̄ non, 23. q. 3. cap. pro
membris, & cap. seq. sed si sciret, vel cre-
deret eum moriturum, tunc uidetur,
q̄ fiat irregularis: quia est ordinata cha-
ritas, quod quisque plus diligit corpus
suum, quàm alterius, de pœnit. dist. 3. c.
qui vult. Sed si ei consulat, q̄ indubita-
te morti se exponat pro nomine, siue
p̄ honore Christi, vel pro fide, vel pro sta-
tu ecclesie, non sit irregularis, etiam si
mors inde sequatur, 25. q. 1. c. a. quidam,
11. q. 3. cap. non solum, & cap. seq. Cum
Christus mortem pro nobis subierit, 12.
q. 2. cap. cum Redemptor, c. pro huma-
no, de homic. in 6. Hac etiam ratione
excusari possunt ab irregularitate inqui-
sitores hæreticæ prauitatis, scientes, q̄
statim postquam pronunciauerunt ali-
quem esse hæreticum, ille morti trade-
retur, hoc etiam aliàs multipliciter pro-
curando, Arch. in d. c. de Episcopus.

36 Vigesima tertia. Et si non liceat ꝑ cler-
icis mouere bellum, quod ad sanguinis
effusionem ordinatur, iuxta S. Th. 2. 2.
23. q. 1. cap. 1. arg. ff. de capt. l. hostes, ta-
mē in multis casibus licitum est, & Pri-
mo, Prælatus habens iurisdictionē tem-
poralem contra inobedientes subditos,
licitē mouet arma, 15. q. 6. c. nos sancto-
rum, & cap. auctoritatem, quod intel-
lige de prælato, qui habet mixtum impe-
rium, ff. de iurisdic. om. iud. l. 2. & 3. Et
ratio est, secundum Innocentium, quia tunc
nō dicitur proprie fieri bellum per præ-
latum,

latum, sed est potius iustitiæ executor, de rei vendic. l. qui restituere, quasi dicat, quòd iuris executio non habet iniuriam, ff. de iniur. Liniuriarum. Secundo licitum est mouere bellum pro defensione sua, & rerum suarum. Nec illud est propriè bellum, sed defensio, & quòd quis est eiecus incontenti, id est antequam ad aliena negotia diuertat, licitum est impugnare, ff. de verb. obli. l. continuus, 1. respon. ff. de duob. reis. l. duo, §. vlt. Et cum hoc fit à iure concessum nõ est authoritas Principis necessaria, argum. 28. dist. cap. de his, ad fin. Tertio prælati ecclesiæ pro iure ipsius ecclesiæ potest indicare bellum, v. g. pro tuitione alicuius castri, ut notat Innoc. in cap. olim, de restit. spoliat. & per consequens potest mittere suos clericos pro defensione rei ecclesiasticæ, & eos hortari ad pugnam, 23. q. vlt. cap. igitur, & cap. hortatur, & cap. omni timore, & c. vt pridem, & 63. dist. c. Adrianus, not. gl. in cap. pen. de homic. Item potest bello interesse, sed non debet pugnare, & potest clamare Capite, & pugnare, sed non occidite, vt dicit Innocen. in d. cap. olim, nu. 8. Et si objiceret. Quare potest hortari prælati, vel clericus vt bellum fiat, sed non bellare. Resp. quòd nõ interdicitur bellare, quòd peccatum sit, sed quia exercitium belli in propria persona, non congruit, facit tex. in cap. omnis, ne cler. vel monach. lib. 6. vbi id, quod per se non potest prælati, potest alteri committere. An verò clericus, qui 37 tali bello interesset, ¶ incurrat irregularitatem. Resp. quòd ad incurrandam irregularitatem multum refert an quis interfit bello iusto, in quo committitur homicidium, vel membrorum mutilatio. An interfit bello iniusto. Nam in primo casu, etiam si clericus in bello iusto aliquem vulneret, dum tamen ipse neminem interficiat, etiam si ab alijs fiant homicidia, nõ erit irregularis. Sed in bello iniusto secus est, quia si in tali quis dedit auxilium, vel consilium in mortem alterius, vel culpabilis, vel ne-

gligens fuit, & ex hoc secuta fuit mors, irregularis est, dist. 50. c. quantum, c. sepæ, c. duo, not. in cap. penul. de homic. Archid. in cap. vlt. dist. 36. Card. Floren. consil. 19. Sed nunquid in bello licito 38 possit clericus dare ¶ lanceam pugnantibus. Cre. lit. Host. quòd sic, ante consuetum. Vbi autem bellum, vel pugna illicita est, non debet clericus interesse armatus, extra, de homic. c. sicut dignum, §. vlt. Arch. in d. cap. vlt. dist. 36. nu. 12. Quarto possunt prælati mouere arma contra raptores, & tyrannos, qui corporaliter vexant, non carnalia, seu spiritualia, iux. illud 1. Corin. 10. quæ sunt salubres admonitiones, deuotæ orationes, & contra pertinaces excommunicationis sententia, iux. ordinem tex. in c. cum non ab homine, de iudic.

Vigesima quinta. Clerici, qui in bello 39 iusto capiunt ¶ arma, se defendentes, vel socios necessario, licet aliquis esset à defendentibus interfectus ex aliqua parte, reliqui, qui non interfecissent, nec interfectos inuasissent, non sunt irregulares, licet voluntatem occidendi habuissent: quia lex promotionis factum requirit, 13. q. 1. cap. vlt. Et non obstat, dist. 5. cap. si quis post: quia intelligitur de milite, qui sæpe interfuit bello, vel de officiali. Secus si clerici fuissent in culpa, voluntariè mouendo arma. Ita Archid. in c. vlt. 23. q. 8.

Vigesima sexta. Sola interessentia clericis ¶ sine consilio, auxilio, vel favore belli, etiam si postea sequatur homicidium, non inducit irregularitatem, immo, si quis ex honesta causa, verbi gratia, quia obediuit mandato sui Episcopi, cui obedire tenetur, cap. ad aures, de temp. ord. etiam si dubium sit an mandatum sit iustum, modo constat, quòd non sit iniustum, d. cap. ad aures, etiam si ex eius præsentia robur accrescat suis, vel timor aduersarijs, dummodo dolus, vel lata culpa absit, non fit irregularis, dist. 50. c. quantum, à contrario sensu. not. Innoc. in c. pen. de homic. & in cap. sententiam, qui cle. vel vou. Dom.

Card. conf. 19. in fi. vbi consuluit quod
 41 quidam presbyter † Bartholomeus, qui
 ad mandatum episcopi habentis spiri-
 tualem, & temporalem iurisdictionem
 in quodam castro conduxit certos ho-
 mines armatos pro tuitione illius castri
 quod inimici plures inuaserunt, & sca-
 larunt, ac eius habitatores molestarunt.
 quod si dictus presbyter armatus vna
 cum eis transeuntibus per territorium
 inimicorum, repertis inimicis, & pugna
 inter eos inita, traxit se ad partem, timēs
 irregularitatem, quod si in dicta pugna
 aliquis fuerit mutilatus, vel occisus, pres-
 byter non est irregularis.

Vigesima septima. Videtur quod lici-
 tum sit, secundum Oldr. conf. 71. Chri-
 stiano vti sine peccato ad defensionem
 42 suam † auxilio, siue adiutorio infidelium.
 Tum exemplo Pauli, qui vt ad suam de-
 fensionem prouocaret Phariseos, dixit
 se Phariseum. Act. 23. & petijt a Præsi-
 de militum, quorum auxilio feruaretur ille-
 gitus. 23. q. 4. §. sex. in fi. & cap. Maximia-
 nus & Machabei, qui sterit viri sancti,
 & pugiles fidei, inierunt pactum cum Ro-
 manis, vt mutuo se iuarent, 1. Mach. 8.
 & tamen Romani erant pagani. Et A-
 braham consenserat se cum Eschol. &
 eum secum duxit ad bellum, & tamen
 non erat de lege sua. Gen. 14. & tempore
 necessitatis communicamus excom-
 municatis. 11. q. 3. cap. quoniam multos,
 cum simil. Et Salomon ligna pro ædifi-
 cando templo recepit ab infidelibus. Tū
 etiam, quia quod quis ob tutelam sui
 corporis facit, iure fecisse existimatur, l.
 vt vim. ff. de iu. & iu. maxime si se ali-
 ter tueri non potest, l. scientiam, §. qui
 cum aliter, ff. ad l. Aquil. vel si iuste ti-
 met, quod aliter tueri non possit, eo. tit. l.
 si quis sumo. Inde est, quod in periculo
 constituto ignoscitur, non solum si ag-
 gressorem occidat, sed etiam si aliū non
 locium. C. ad l. Cornel. de sicar. l. 2. Tum
 etiam, quia non solum cum infidelibus,
 & dolosis possumus inimicos impugna-
 re, sed per dolum. 2. 2. q. 2. c. vtilem. & 23.
 q. 2. c. vtilem. & 23. q. 2. cap. Dominus.

Exemplo Domini, qui cū malis, quan-
 doque facit vindictam. 2. 2. q. 5. §. hinc no-
 tandum, ita his, & alijs rationibus con-
 cludere vñ Oldr. licitum esse Christia-
 nis vti auxilio infidelium in bello iusto.

Vigesima octaua. Papa licitè indice-
 re potest non solum bellum infidelibus,
 43 sed etiam concedere decimas pro actu
 tam pio, cum bellum istud tendat ad de-
 fensionē fidei et ampliationem, & ad re-
 cuperationem terrarum, quibus fuimus
 expoliati, & in quibus colebatur Chri-
 stus. Tum etiam, quia per hoc commu-
 nis utilitas procuratur tam clericorum,
 quàm laicorum, & ecclesiarum, ergo nō
 est inconueniens, vt contribuatur in one-
 re, arg. ff. ad l. Rhod. de iact. l. 2. §. æquissi-
 mum. Item quia pro Redemptione cap-
 44 tiuorum † etiam res sacræ, & sanctę de-
 bent vendi. C. de sacrosan. Eccl. l. fanci-
 mus. 1. 2. q. 2. cap. sicut. & c. aurum. Hoc
 autem agit vt redimantur captiui, &
 etiam Ecclesie, quæ per eos tenentur oc-
 cupatæ, & vt alię defendantur, in quibus
 melius est ante tempus occurrere, quàm
 post. C. in quibus causis in integ. rest. nō
 est necess. l. si. Oldr. conf. 72. nu. 4.

Vigesima nona. Opem præstans bello
 45 iniusto † non habet actionem manda-
 ti, vel aliam contravocantem, ad impen-
 dia, vel damna contingentia sibi in oc-
 casione vocationis, vel mandati. quia in
 re turpi obligatio non contrahitur, Inst.
 Mand. §. illud quoque. Innoc. in c. sicur,
 & infra, nu. 1. de iureiur.

46 Trigesima. † Comites nostri, qui tota
 die sine autoritate Principis, & sumi
 faciunt arma, & vasallos proprios ex hæ-
 redant, tenentur secundum Hosti ad res-
 titutionem, nisi seruent iuris ordinem,
 qui est, vt si vasallus vult stare iuri, au-
 diat, si contumax est, impugnetur, quod
 potest fieri autoritate iuris, vel iudice
 præcipiente, l. qui restituere, ff. de rei ven-
 dic. Nulli enim licet arma mouere ad al-
 lium impugnandum sine autoritate iu-
 ris, vel iudicis, aliter penam incurrit:
 eum intelligatur violētiam inferre, & ex-
 tat, ff. quod met. caus. Si ergo Dominus,

qui

qui immediatè subest Principi, de vasallo proprio conqueratur, & vellet tutiorem partem eligere, scilicet quo ad animam, consulo, quod nõ dicatur sibi ius, sed vel autoritate Principis gladium sumat, vel ad diocesanam vasallum recurrat ad cuius monitionem, si obedire noluerit, excommunicabitur ratione peccati, c. nouit, ext. de iud. c. solite, de maio. & obed. de cens. c. omnis anima. Et si per annum steterit excommunicatus, ex tunc diocesanus ipsum, & res suas exponet, hec Hostiens. in tit. de treu. & pace, §. quid si iustum.

47 Trigesima prima. Capta in bellis inditatis ab vna ciuitate alteri sine autoritate Principis subiacet restitutioni, quia tales dicuntur latrunculi, Lqui à latronibus, ff. de restam. lo. de Plat. Instit. quib. mod. ius patr. potest. solu. §. sed ab hostibus. Sic latrones sunt isti sociales gentis armorum, qui ad suum libitum discurrunt, territoria ciuitatum faciendo redimere; vnde de omnibus per eos commissis tanquam latrones puniendi sunt, vt l. hostes, ff. de capt.

48 Trigesima secunda. Qui iniuste motum bellum, tenetur de omnibus damnis, quæ ipse, vel sui intulerunt aduersario, & hominibus suis. Tenetur etiam & hominibus proprijs de damnis ab aduersario illatis, dñ iuste rebellat ipse aduersarius, nisi & ipsi mala fide iuuerint cum. In quo casu non habent contra ipsum actionem: cum nullus ex culpa sua consequi debeat actionem, & hoc quidem verum est in foro contentioso, si tamen ipsi cooperati sunt ei, inducitur ad hoc eius consilio, vel timore, aut coactione, vel quocunque alio modo, alias non facturi, tenetur eis ad restitutionem in iudicio animæ: quia qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur, ita Fr. lo. in sum. Conf. lib. 2. de bellis, tit. 7. q. 1. §. Allen. lib. 1. tit. 3. art. 6.

49 Trigesima tertia. Per bellum, vel violentiam licet propria autoritate rem ià ablatam, vel iniustam recuperare, si hoc fiat incontinenti, secundum Inn. Si ve-

rò ex interuallo, non licet, immò debet adiri iudex raptoris, & eius autoritate recuperari; nam si quis propria autoritate violenter raperet, & etiam rem suam, cadit à iure suo, & perdit eam, nisi forte non possit per iudicem eam consequi, 1. dist. cap. ius gentium. Si verò furtiue reciperet æquiualens, vt quia rem suam recuperare non potest, non tenetur qui mouit bellum restituere quod ibi cepit, nisi ceperit, vel damnificauerit aduersarium suum, vltra quàm ipse aduersarius habuerat, vel damnificauerat iniuste de bonis mouentis sibi bellum: & hoc procedit in iudicio animæ, vbi loci habet compensatio etiam liquidum ad liquidum, quæ non habet locum in foro contentioso. Vnde si quis in foro penitentis cõfiteatur se per furtum habuisse decem de rebus illius, qui manifestè ei abstulerat decem, non iniungat ei confessarius restitutionem, sed faciat compensationem, nisi aduersarius eius postmodum restituat ei decem ablata, iniungat tamen ei penitentiam de furto commisso, ad hæc vide Innoc. in c. olim, de restit. spol. Archid. in cap. Dominus, 2. 3. q. 2. & quæ diximus in nostris Decret. lib. 2. de furto.

50 Trigesima quarta. Empor t̄ secundum Ray. qui scit venditorem iuste, & ex iusto bello habuisse, licitè potest emere, nec tenetur restituere. Qui vero de iusto bello esse nesciebat, sed probabiliter credebatur, quia oēs eius vicini, vel maior pars, vel ad minus sapientes ita credebant, non tenetur hac bona fide durante. Sed si postea sciat rem de rapina fuisse, debet restituere, scilicet & rem, & fructus eius extantes. De consumptis autem bona fide, non tenetur. Et si penitentiam in iudicio restituit, precium à venditore etiã inuito repetere poterit, 1. 2. q. 2. c. Vulturan. Si verò simpliciter. i. sine autoritate iudicis, venditor sibi tenetur in foro penitentis ad interesse, sed ad hoc in foro contentioso nõ poterit cogi, ff. de euit. l. si rem, extra, de emp. & vendit. cap. si venditor. Qui verò emerit de rapina

ignoranter ignorantia iuris, quæ in tali casu non excusat, vel etiam ignorantia facti crassa, & supina: quia omnes vicinos, vel pro maiori parte, vel etiam pauciores, sed sapientiores audierunt. Dicentes bellum illud esse iniustum, & cōtra Deum: vel fortè, quia ecclesia prohibebat, vel excommunicabat publicè auctores, & principes, vel participes ipsius belli, tenetur ad restitutionem, c. requisiuit, de ord. ab Episcopo. Astenf. de 7. precep. tit. 3. art. 9. in fi.

52 Trigesima quinta. Si inter duos milites, vel principes fuerit bellum iniustum, & hinc inde dāna multa data, & postea inter eos pax fit facta, & dāna hinc inde data remissa, non videtur hæc remissio ad homines, & vasallos vtriusque extendenda, nisi de consensu eorundem fit facta, arg. C. de transac. l. 1. & extr. de maior. & obed. cap. fi. Et hoc intellige, quando is, qui mouit bellum iniuste, se cerit compositionem: quia non potest per suam compositionem præiudicare hominibus suis, quin ipse de proprio teneatur eis satisfacere de dānis suis, nisi & ipsi pariter fuerint in culpa: Qui autem habuit bellum iustum, nõ debet cum aduersario componere cum præiudicio hominum suorum, sed vel ipse debet eis reddere dāna illis illata, vel procurare, quòd ab aduersario reddantur: Hoc autem intellige de illis dānis, quæ passi sunt in incendijs, & rapinis rerum suarum. De expensis autè, quas fecerunt ad exercitum veniendo, vel ibi morando, satis solent Domini componere, vel dissimulare propria autoritate. Quod etiam de priuatis dānis concedi potest, si ipsi domini viderint ex causa probabili potius remittenda esse, quàm commodo pacis carere, & pericula bellorum incurtere. Et cum in hoc casu domini vtiliter gerant negotium subditorum taliter componendo, subditi debent habere ratum. Hæc Rod. & Host. & Astenf. lib. 1. tit. 3. art. 6.

Trigesima sexta. Sine principis autoritate per aliquod particulare bellum li-

53 citum est alicuius iniuriam repellere: quia de iure naturali quilibet potest vim vi repellere incontinenti, & modo defensio sit moderata, & sine culpa, id est sit ad iniuriam propullandam, & non ad vindictam assumendam, cap. significasti, de homic. circa finem, 2. q. 3. cap. non inferenda, & cap. vlt. & quidem si vis fiat personæ, tunc licitum est se defendere, & defendendo percutere, immo etiam occidere, si aliter quis non potest euadere manus eius, ff. ad l. Aquil. scientiam, §. qui cum aliter. Si autè vis inferatur in rebus, tunc etiam & illatæ, & inferentem licitum est repellere, sed potius illatam, dum tamen incontinenti, id est quam cito scit vim illatam, priusquam diuertat ad alium actum, extra; de restit. spol. cap. olim causam. & d. c. significasti.

Trigesima septima. Aliquis in bello 54 ministravit arma, illi, quibus ministrata sunt, commiserunt homicidium, vel mutilationem, an ministrans sit irregularis. Solu. si bellum est iniustum, non est dubium, quòd talis sit irregularis, licet secutum sit homicidium præter intentionem: quia sufficit culpa, & causa ordinata ad homicidium: Et hoc est verum, si arma essent talia, quæ essent apta ad occidendum, secus si omnino fuissent inepta. Verum si bellum sit iustum, tunc in ijs casibus non erit irregularis. Et primus, si bellum est necessarium pro defensione personarum: nam tunc ministrando arma, non erit irregularis, cum nec ille sit, qui proprio facto committeret homicidium. Secundus, quando pro defensione rerum etiam cum intentione ut sequatur mors, modo ministraret talia arma, quæ non essent apta ad occidendum. & ratio est: quia lex factum promotionis, & non intentionem requirit. Tertius, quoniam ministraret arma apta ad occidendum, ut bombardia, balista, & similia, sed preparasset talia ad terrorem, cum protestatione ne proiicerent aduersus homines. Ita Specu. in tit. de iud. deleg. §. iuxta; vers. Item clericus,

cus, & vers. potest etiã dici: quia si tunc sequeretur homicidium præter intentionem ministrantis, talis non esset irregularis. Et eodem modo dicit non esse irregularem illum clericum, qui in bello iusto præpositus est exercitui, ut sumptus faciat, si respondeat militibus, tractatus teneat, sententias proferat, & negotia apte disponat, si fortè præcipiat lanceas, vel sagittas emi, vel ministrari, vel si hortatur ad currendum post hostes, ut illis præda, vel captiui auferantur, licet inde mors sequatur, dummodo ille non intendat ad mortem. Ita etiam tenet Archid. 23. q. 8. c. 6. Erit talis men irregularis ¶ in his casib. Primus, quando ministrat arma alicui pro defensione rerum, intendendo ad mortem: quia si tunc per auxilium suum in ministrando, & parando fuit sequutum homicidium, efficeretur irregularis. Secundus, quando ministravit arma, quæ non erant apta ad occidendum, tamen ex auxilio taliter præstito per alium fuit sequutum homicidium, licet non per illum, cui arma fuerunt ministrata, ita quod ipse fuit causa causæ, & causa sua fuit ordinata ad causatū, licet per causam mediatam. Tertius, quando ministravit talia arma, quæ sunt apta ad occidendū, quia commisso homicidio erit irregularis, cum possit dici in culpa. Ita post multa concludit Mar. Soc. in cap. ad audientiam, à nu. 271. vsque 276. de homic.

SVMMARIVM.

- 1 Treuga quid. & quare sic appelletur.
- 2 Treuga duplex est, conuenientialis, & canonica. & canonica quibus diebus obseruanda.
- 3 Treuga quare constituantur.
- 4 Bellum iustum fieri potest quocumque die necessitate urgente.
- 5 Treuga canonica non gaudet diffidati.
- 6 Clerici diffidati possunt occidi per priuatas personas.
- 7 Treuga tempore qua persona gaudeant securitate.

- 8 Securitas redeūdi datur quibus. & veniēdi.
- 9 Treugam canonicam Episcopi non seruantes an peccent.
- 10 Constitutiones præceptorum an consuetudine tollantur.
- 11 Treugam si una pars frangit, an sit licitum alteri frangere.
- 12 Treuga tempus comprehenditur sub tempore belli. fallis in duobus casibus.
- 13 Treuga finita an sine alia diffidatione possit bellum exerceri.
- 14 Treuga frangens est excommunicanda.
- 15 Episcopus qualiter debeat discordantes ad concordiam remouere.
- 16 Partes litigantes non possunt per iudicem seculari ad concordiam compelli.
- 17 Offensus est precibus suadendus, non cogendus ut remittat iniuriam.
- 18 Iudex ante natum delictum potest ad concordiam reducere partes.
- 19 Princeps ad compromittendum quando compellat partes.
- 20 Episcopus per censuram potest partes compellere ad pacem, quando his multo tempore durauit.
- 21 Episcopus non intrmittens se ad pacificandos cives cum scandalo dissidentibus, peccat mortaliter.
- 22 Iudex imminente terrore armorum potest compellere ad transigendum.
- 23 Idē si dissensio est inter personas illustres.
- 24 Treuga tempore Christianis furari Christianos deiciōs à pagani est peccatum, nisi in duobus casibus. nu. seq.
- 26 Treuga an sit fracta, si pagani redeant ad recuperandum castra.
- 27 Christianus captiuus furans aliquid pagano, an teneantur ad restitutionem.

De Treuga. Cap. XXI.

TRESTEA considerandū est de treuga, quæ solet fieri tempore belli. Est autem ¶ securitas præstita personis, & rebus ad tempus discordia nondum finita, glo. in c. 1. de treu. & pace. Hanc securitatem lex quandoque appellat fœdus, l. nō dubito, ff. de capt. aliqui inducias, l. postliminium,

liminium, §. inducias, eod. tit. sic etiam
 treugam vocat Iſidorus; i. diſtin. cap. ius
 gentium. Dicitur autem treuga, quaſi
 gentium terens, ſeu tenēs, quia inter im
 habetur ſecuritas, & plerumque tracta-
 tus pacis, per quam bellum ſopitur, vnde
 & treuga pax vocatur, vt not. Areh.
 in c. illi orantes, 24. q. 3. Et nota, q. gloſſa
 in d. c. 1. diſſinit treuga generaliter ſum-
 ptam, & ſecundum hoc in qualibet di-
 ſcordia etiā priuatorum locum habet,
 nam proprie loquendo, inter perſonas
 ſingulares non eſt proprie treuga, ſed tā-
 tum in bello, vt dicit Dom. Anton. in
 d. cap. 1. num. 17. Pax verò eſt diſcor-
 dię finis, quę debet haberi in volunta-
 te, bellum in neceſſitate, vnde bellum
 vt pacem habeamus, 23. q. 1. c. niſi bella.
 & cap. noli exiſtimare. Alibi dicit rex. q.
 pax eſt vinculum concordie, in c. nouit,
 de iud. Sed treugarum duę ſunt ſpecies,
 2. legalis, ꝛ ſue canonica, & conuentiona-
 lis, ita not. in cap. 1. de treug. & pa. Treu-
 ga canonica eſt, quę præter omnem con-
 uentionem certis diebus, & temporibus
 eſt obſeruanda, d. cap. 1. ſcilicet à quarta
 feria poſt occaſum ſolis vſque ad feriam
 ſecundam in ortu ſolis: Nam die Iouis
 bellandum non eſt propter aſcenſionē
 Domini in cœlum, & propter cœnam
 cum diſcipulis factam. Nec die Veneris
 propter reuerentiam Paſſionis. Nec die
 Sabbati: quia illa die diſcipuli latuerunt
 propter metum Iudæorum, & quia cor-
 pus Domini latuit in ſepulchro. Nec die
 Dominico: quia quodlibet in ſigne in il-
 lo die conſtitutum fuit, & etiam propter
 honorem Reſurrectionis Domini. Nec
 ab Aduentu Domini vſque ad octauas
 Epiphanię propter iſtorum reuerentiā,
 ſed hodie iſtę treuge non ſunt moribus
 vrentium approbate, vt not. in d. cap. 1.
 & in glo. & per Turrectem. in cap. illi,
 24. q. 3. num. 3. Conuentionalis verò ex
 conuentione recipit formam: & hæc eſt,
 quam inter ſe faciunt diſcordantes: &
 hæc ſeruanda eſt non ſolum prædictis tē-
 poribus, & diebus, ſed etiam alijs ſecun-
 dum conuentionem factam; quia fides

etiam hoſti eſt ſeruanda, cap. noli exiſti-
 mare, 23. q. 1. Conſtituuntur ꝛ autem hu-
 iuſmodi treuge, vt Epilcopi inter im tra-
 ctent de pace, 90. diſt. c. præcipimus, arg.
 C. de ſer. l. dies, argum. 13. q. 2. c. placuit,
 Sed modo deueniamus ad Deciſiones,
 quarum prima.

4. Bellum iuſtum ꝛ imminente neceſſi-
 tate, vel vbi ineuitabilis eſt deſenſio, po-
 teſt inferri quacunque die, & ita intelli-
 gi poteſt tex. in cap. ſi nulla, 23. q. vlt. aliàs
 ſi neceſſitas non imminet, poteſt inferri
 1. demptis illis diebus. At bellum iniuſtū
 licet nunquam ſit faciendum, ſi tamen
 de facto ſit, diſſiniuit ius in d. cap. 1. vt
 ſaltem illis diebus abſtineant: & ex his
 habes duas limitationes, quòd treuge ca-
 nonicę ſunt ſeruandę illis diebus, niſi
 imminente neceſſitate, vel vbi ineuita-
 bilis eſſet deſenſio, ita Dom. Anto. in d.
 cap. 1. num. 21.

5. Secunda. Licet treuga canonica ſit
 certis temporibus ſeruanda tamen ꝛ ſal-
 lit in diſſidatis: quia hiſ non erunt ſer-
 uandę treugę canonicę, vt pater in c. 1.
 in verbo, perpetuo, de homic. in 6. ſerui-
 dum Io. Andr. ibi dicentem, quòd Chri-
 ſtianus Chriſtianum offendere non po-
 teſt, niſi prius ipſum diſſidauerit, vel iu-
 ris, aut iudicis authoritatem habuerit,
 aliàs eſſet proditio. Non tamen excuſat
 diſſidatio, nec valeret conſuetudo con-
 traria, niſi prius per iudicis ſententiam
 approbetur, quòd ſit iuſta, ſecundum Ho-
 ſtien. & Ioan. Andr. vide etiam Ang. in
 ſuo conſil. 27. vbi dicit, quòd diſſidati
 6. poſſunt occidi etiam per priuatas perſo-
 nas, de quo plene per Gemin. in c. 1. de
 homic. in 6. dicentem hoc procedere,
 etiam ſi ſint clerici, cum cenſeantur de-
 gradati, & puniri poſſunt per laicos, eo
 ipſo, quòd ſint diſſidati, vt vult text. in d.
 cap. 1. facit quod not. in cap. 2. de penis.
 in cap. cum non ab homine, de iudi. An
 autem diſſidatus iniuſte, poterit agere
 contra diſſidantem ad intereſſe, & ſte-
 tur eius iuramento, dicit Bald. in auth.
 item nulla communitas, C. de epife. &
 cleric. quòd ſic, per cap. ſi. quod met. cau-
 ſa,

fa, ita Ioan. de Anania in d. c. 1. de treug. & pace, num. 5.

7 Tertia. Quædam sunt personæ, quibus perpetuo 7 treuga canonica obseruanda sunt, sicut presbyteri, id est omnes clerici, iux. glo. in c. 1. de cohab. cler. vel mul. Item monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici, euntes, & redeuntes, & in agricultura existentes, & animalia, quibus arant, & femina portat ad agrum, item Romipetæ, & oratoria visitantes: vt habetur in c. vlt. de treug. & pace. Habent enim rustici priuilegium, quamdiu steterint in agricultura. glo. in d. cap. vlt. Licet bestia semper gaudeant, hinc est quod pignorari per iudicem non possunt, licet per Dominum sic. Ita Do. Anto. ibi. Sic milites donec militant. Ita clerici, monachi, & conuersi; donec in ecclesijs canonicè, & regulariter viuunt. Sic & legati hostium gaudent priuilegio, 1. dist. c. ius gentium, donec in legatione consistunt. Ita Card. à Turrecre. in c. illi oratores, num. 4. & 5. 23. quest. 4. Doct. in d. ca. vltimo. Et nota quod dum euntes, & redeuntes gaudent priuilegio treugarum, sit, quod illi, cui data securitas, seu saluus conductus veniendi, videtur 8 data 7 etiam redeundi, de quo per Bart. in l. vltimur, de sepulc. viol. & in l. 1. ff. ad leg. Iul. maiest. Sic si est data alicui securitas veniendi ad Ciuitatem, videtur data, quod possit venire equester. Item si data est alicui securitas, quod possit conducere mercantias, videtur data quod possit reducere. Ita D. Ant. & Io. Ananias, in c. vlt. de treug. & pac. Sed finis dubio pro prima vice, per l. boues. §. hoc sermone, de verb. signif.

9 Quarta. Cum Treuga Canonice non sint moribus vrentium approbate, sequitur quod contra legem, seu Canonem præcepti possit induci consuetudo, quod illa lege præcepti non liget, ita glo. in c. 1. de treug. & pac. facit quod no. in glo. fin. in c. dolentes, de celeb. miss. per Io. And. in c. Io. de cler. coniug. Et per consequens quod 7 Episcopi non seruantes constitutionem, d. cap. 1. quo ad treugas canonici-

cas, non puniantur etiam quo ad Deum. Contrarium tamen tenet Host. in d. cap. 1. quod Episcopi non seruantes præceptum illius legis, mortaliter peccent. Ponderando illum tex. ibi. Ordinis sui periculo subiaceat, id est excommunicationi, secundum Ber. ibi, vel periculo, id est depositioni: quæ quidem pœna non infligitur nisi pro peccato mortali. 2. q. 3. c. nemo Episcoporum. Verum prima opinio videtur magis approbata. Nam tunc 10 consuetudo præceptorum, 7 consuetudine nunquam tollitur, etiam si à principio non recipiatur, arg. c. si. de consue. quando emanaret super eo, cuius contrauentio de se generaret mortale. Sed si emanaret super eo, cuius contrauentio de se non generaret mortale, tunc quamquam primi non obediens tali legi præceptorum peccarent mortaliter, per cap. quod præcipitur, 1. q. 1. & 4. dist. §. fin. Tamen contra ipsam potest præscribi, vt in §. leges, dist. 4. & postquam est prescriptum, contrafacientes non peccant mortaliter, & sic debet intelligi quod no. in d. c. 1. de treug. & pace. Vel tex. in d. §. leges, loquitur de præcepto, quod cõcernit honorem Dei, vel bonum publicum: quod est in d. cap. 1. Quod quidem si primum onus tempore statuti editi non recipitur, & superior sciens patitur, tunc contraria consuetudine præceptum tolli potest, cum videatur esse tacitus consensus superioris. Sed si superior nesciret hanc non obseruantiam, sic non patitur, & tunc præceptum ligat, non obstante contraria consuetudine, cum non habuerit influm initium, ita dicit D. Ant. in d. c. 1. nu. 22. & 23. vide late Felin. d. c. 2.

Quinta. De conuentionali sit ista decisio. Conuentionalis ex conuentione recipit formam: & hæc est, quam faciunt inter se discordantes. Sed quid si vna 11 pars 7 rumpit, & frangit treugam, vtrū sit licitum alteri rumpere. Vinc. quem sequitur Io. And. & Dom. Anton. in c. 3. de iureiur. & Arch. ibi. in cap. illi 24. q. 3. num. 4. dicit quod non. Tamen Card. à Tur-

Turrecrem. in d. c. illi, nu. 3. tenet oppositum, quòd si hostis fidem non seruat, nec alter seruare tenetur, extra de iurei. cap. peruenit. 2. 28. q. 1. ca. si infidelis, 95. dist. cap. esto subiectus. C. de pact. l. si pro ponas. Quòd dictum extendit etiam ad treugas canonicas: nam conuentionales, quæ procedunt ex còsensu, fortiores sunt, & fortius ligant, quàm illæ canonicæ, quia ligant de iure naturali, ff. de pac. l. 1. & 2. De iure diuino, 23. quæstio. 1. ca. noli. De iure ciuili, in auth. de pac. te. & eius viola. & de iure Canonico, vt in iuribus allegatis, & tamen illæ non sunt seruandæ hosti, nisi & hostes seruauerint, vt est dictum, ergo nec canonicæ. arg. de elect. cap. cum in cunctis, in princ. C. de sacrosan. Eccl. Auth. multo magis. Henri. in c. innouamus, de treu. & pac.

Sexta. Tempus belli comprehendit etiam tempus ¶ treuge, etiam in materia pænali, optimus tex. in c. significauit, de iud. Hinc emptor gabellarum, qui excusatur à tributo consueto propter bellum, excusabitur etiam propter treugam, immò etiam si propter timorem belli abstineret gentes ab itineribus illius loci, ita Petr. de Anc. in suo eleganti cons. 84. incip. Præmissa facti. Ad idem tex. in c. 1. §. vassalli, in tit. qui scu. da. pos. vbi si excusatur qui non soluit tempore belli, excusatur etiã tempore treuge. Hic adde Bal. in tit. de pace Const. in 7. carta, vbi notabiliter dicit, qd tempus treugæ accedit magis tempore belli quàm pacis, allegat not. in Clem. pastoralis, de re iud. ideo dixit singulariter Cald. tit. de testa. còl. 3. 7. quod incipit. Mandauit testator, quòd ex-ecutores testamenti habentes construe re cappellam sub pœna intra annum post bellum finitum, non incurrunt pœnam, si fiat treuga per illum annu. Hęc tamen limita duobus modis. Et primo, nisi loquamur largè sumpto vocabulo, qa tunc treuga potest appellari pax, non attentò sine temporis, sed effectus. per tex. not. in c. illi, qui. 24. q. 3. ibi pax. Ad idem c. 1. in fi. de treu. & pac. vbi equiparantur quo ad obseruantiam. Secundo limita, nisi

eadem ratio, quæ militaret in pace, militaret in treuga. & nisi ratio statuens aliquid in bello, cessaret in treuga. Et ita intellige not. dictum Ioan. Andr. in addit. ad Spec. in rubr. de treu. & pace vbi dicit terminatum fuisse, quòd pactum factum inter principem, & aliquem caporalem in armis, de soluendo stipendio durante bello, non procedit tempore treugæ, ita refert Panor. in cap. nouit, in 10. col. de iudi.

Septima. Finita treuga an sine alia diffidatione possit ¶ bellum exerceri. Dixit Bal. de pace Const. in 8. col. qd aliquando Domini præparant se ad bellum, & nondum est inceptum, tamen interim inter eos faciunt certam treugam, puta pro vno anno, vel sex mensibus, & tunc talis treuga non potest rumpi finito tempore sine diffidatione, & qui rumpit, dicit ipse, quòd talis vocatur latrunculus. Aliquãdo fit treuga pro certo tempore, & bellum fuit inceptum, & tunc finito tempore treuge bellum rumpi potest absque alia diffidatione, allegat Io. And. in nouel. in c. pro humani, de homic. in 6. cum eo transeunt Fel. in c. significauit, de iud. nu. 3. Io. de Anan. in c. 1. nu. 1. de treu. & pace.

Octaua. Frangens treugas ¶ est excommunicandus, ca. 1. de treu. & pa. & eius excommunicatio est publicanda conuicinis Episcopis, & seruanda. Et sic excommunicatus in vno loco, est excommunicatus vbique, cap. ad reprimendam, de offic. ord. in. & in c. cum ab ecclesiis. Et sic est casus, in quo sententia traxit effectum suum extra limites territorij sententiantis, & est ratio: quia talis excommunicatio sequitur personam sicut lepra leprosum, vt not. glos. in Lex ea, ff. de postul. not. Dom. An. num. 9. & Anan. num. 3. in d. cap. 1.

Nona. Prælati, maxime ¶ Episcopus prius de plano, & sine coactione, postea verò iudiciaria potestate debet discordantes ad concordiam reuocare, dist. 90. capit. 1. & ibi Archid. & litigantes reconciliare, illicitas, ff. de off. praes. An verò iudex

iudex secularis hoc possit facere. Dic, q̄
 16 regulariter non possunt partes litigates
 compelli per iudicem, ad concordiam,
 ita Bar. in l. congruit, de offic. pref. Abb.
 in rubr. de treu. & pac. licet possint sua-
 deri. Bald. in Lex stipulatione, C. de sent.
 idem Bald. in l. 1. §. quies, ff. de offic. præ-
 fe. vrb. dicit, quòd offensus est precibus
 17 suadendus, † non cogendus, vt remit-
 tat iniuriam: quia æquitatis ratio non
 patitur vt quis cogatur inuitus parcere
 iniurianti, nisi in foro pœnitentia, sed
 ante factum bene debet obuiare iudex,
 ne iniuria committatur, vt ibi per eum.
 Hæc tamen regula fallit in multis casibus,
 quorum primus, quando ciuilitèr
 agitur de crimine, vel dum agitur de
 crimine iniuriarum, ita glossa prima,
 in cap. studendum, dist. 90. modo iniuria
 Ecclesiã non respiciat. 23. q. 4. cap. si
 is qui. Secus vbi ageretur mere criminaliter,
 expedit enim peccata nocentiũ
 18 esse nota. Secundus possunt † partes in
 criminalibus compelli ad concordiam,
 antequam nascatur delictum, probatur
 in l. denunciamus. C. de his, qui ad eccl.
 consu. Hinc dixit Bal. in d. Lex stipula-
 tione, quòd iudex ante factum debet ob-
 19 uiare iuxta posse. Tertius in † principe,
 qui non habet superiorem, compellit in
 terdum partes, ad compromittendum
 in his in quibus Princeps habet liberã
 administracionem, sed in priuatis iuri-
 bus aliorum non potest compellere ad
 concordiam, nisi iusta causa subsit. ita
 Butr. cap. 1. ad fi. de mut. pet. Sic Abb.
 in cap. cum pridem, de pact. dicit in vt.
 not. quòd Papa non cogit ad componen-
 dũ, nisi res, de qua litigatur sit in libera
 20 dispositione ipsius. Quartus, † quando
 lis magno tempore durauit, & est adeo
 intricata, quòd de facili extripari non po-
 test, nam tunc iudex potest partes com-
 pellere ad concordiam, licet causa sit ci-
 uilis, tex. in cap. placuit, dist. 98. Innoc.
 in d. capit. 1. ad fin. de mut. pet. In quo
 ca. su. Episcopus potest coercere laicos ex
 communicando. d. cap. placuit. Et ideo
 videtur, quòd Episcopus peccet morta-

21 liter, † non intromittens se per censuram
 ad pacificandos ciues cum scandalo
 dissentientes: quia licet aliàs non ob-
 uians delicto non peccet, vt delinquens,
 tamen fallit in prelato. Abb. in cap. quan-
 te, de senten. excomm. Et negligentia in
 prelato est peccatum mortale etiam in
 concernentibus pacem c. 1. de treug. &
 pac. & ibi Abb. 2. not. Et quòd negligencia
 in reuocando discordes ad concordiã,
 sit peccatum mortale in prelato, est
 22 glos. sing. in cap. vnum, §. criminis, aliàs
 incipit, ea demum, dist. 25. licet in alio
 sit peccatum veniale, vt ibi. Quintus
 22 lit † quando imminet timor armorum
 rixæ, quia tunc ad euadendum rixas ter-
 rore armorum potest iudex cogere ad
 transigendum. l. si cuius, §. æquissi-
 mum, aliàs in l. 1. ff. de usufruct. Felinus
 in rubr. de treug. & pace, num. quinto.
 ibi, fallit quarto. Sextus, quando est
 23 dissentio inter † personas insignes, ex
 qua Respublica turbatur, Bald. in d. l. c.
 quissimum, per tex. in l. si quis ingenuã,
 §. in ciuilibus, ff. de capt. quia iudex debet
 studere ad sedandam illam discor-
 diam, ne transeat in præiudicium publi-
 cum, sicut debet studere ad generalem
 pacem, & quietem Prouinciæ sibi com-
 missæ, l. congruit, ff. de off. præf. idem An-
 gel. in d. l. æquissimum, dicit, quòd etiam
 si de facto potest ciuilibus discordia tende-
 re in exitum Reipublicæ, possunt partes
 compelli ad concordiam. Item Bald. in
 l. 1. §. si quis, ff. de offic. pref. vrb. dicit, q̄
 plerumque status publicus turbatur ex
 priuato, & ideo propter hunc timorem
 possunt subditi nedum hortari, sed etiã
 cogi ad quietè viuendum, quod dictum
 sequitur Anan. in cap. 1. in 15. col. de ma-
 led. Similiter dixit Bald. C. de libe. caus.
 leum affirmes, quòd iudex potest suade-
 re pacem, sed non componere partibus
 inuitis, nisi timeatur de præiudicio Rei
 publicæ. Septimus in treuga, ad quam po-
 test ecclesiasticus compellere etiam lai-
 cos ex causa, vt per Abb. in c. 1. not. de
 treug. & pac. Et tene nuntium dictum. Ab-
 batis in rubr. eod. tit. vbi vult singula-
 riter,

riter, quod in omnibus casibus, quibus partes possunt compelli ad pacem, possunt etiam compelli ad treugam.

Decima. Pagani tempore belli captivos fecerunt Christianos. Deinde sub 24 secuta est treuga. Nunquid tempore treugæ postea inire licebit Christianis eos furari. Resp. q. si treuga inita est ita generaliter, quod non liceat alterutris nec per violentiam, nec villo modo sibi iniuriam auferre, aut surripere aliquid, tunc peccatum est tempore treugæ furari huiusmodi Christianos: verum in duobus casibus credo, quod non sit peccatum, immò meritum. Primus tempore pagani iniuriôsè circunciderent illos in contemptum fidei Christianæ, arg. 23. q. 2. c. Dominus. & q. 8. cap. vt pridem. & tali casu furans penitus liberatus est ab omni restitutione. ar. dist. 54. c. nulla. Secundus, si furans hominem, ream habuerit intentionem. Verum in hoc secundo casu licet non peccauerit, tenetur tamen ad restitutionem non hominis propter animæ periculum, sed damni Christiano sibi illati, vel interesse probabiliter æstimati, arg. 23. q. 1. c. noli. Est vero peccatum quâdo tempore treugæ non recta intentione furatus esset hominem, quo casu tenetur restituere non hominem, vt supra dictum est, sed estimationem hominis, vel alterius rei sublatæ, & damni dati. Ita Raymundus Aft. lib. 1. tit. 33. art. 3. Si autem fides fuerit data tempore treugæ de sola violentia non auferenda: tunc licitè possunt furari huiusmodi Christianos, immò etiâ munitiones, & castra, quæ occupauerunt de terra Christianorum, sum. conf. lib. 2. tit. 6. q. 9. & 10.

26 Sed quid si pagani redeant ad recuperandum huiusmodi castra, & violenter repellantur. Nunquid erit facta treuga. Resp. Rod. quod non, quia quando conuentio fuit facta de violentia non inferenda, & non fuerunt fraudes, & furta exclusa, intelligendum de violentia non inferenda in ingressu possessionis, non autem de illa, quæ fit pro re iam ob-

tenta defendenda, nisi & de illa expressa mentio sit facta.

27 Vndecima. Si Christianus tempore belli captus fuerit Sarraceno, qui detinet eum, tenetur illi ad restitutionem, si fuerit captus tempore treugæ, quia eam frangebatur, si tamen non imminere necessitas famis, cum fuerit in culpa. Si autem iniuste detinebatur, vel tempore belli captus fuerat, vel necessitas famis imminerebat, cum talem Sarracenus pascere teneatur, ad restitutionem non tenetur, sed tunc secundum Rod. sit compensatio rei sic subrepta cum iniuria de intentionis illius Christiani iniuste. Præterea cum huiusmodi Sarracenus sit hostis, non refert quomodo noceatur eadem. arg. 1. 2. c. de comm. & merc. Ita Rayn. tit. de furt. Host. in summ. de penit. & remiss. Fr. Ioan. in summa, lib. 2. tit. 6. quæst. 12.

SUMMARIUM.

- 1 Furti, & rapina materia vbi tractetur.
- 2 Furti appellatione quid veniat.
- 3 Furtum quid, & rapina triplex.
- 4 Furtum quo præcepto sit prohibendum.
- 5 Rapina grauissimum est delictum, quam furtum.
- 6 Furtum triplex, & vnum alio improbitur.
- 7 Contraclans pluries rem, vnum furtum committit.
- 8 Pluries vaden: ad locum, vbi conceditur indulgentia, an toties illam consequatur.
- 9 Ludi multiplicatio an multiplicet poenâ.
- 10 Clericum pluries percussit an semel, vel pluries sit excommunicatus.
- 11 Blasphemans plures sanctos vnica poena puniatur.
- 12 Multiplicationem non reiterare delictum, qualiter intelligatur.
- 13 Fornicans pluries an pluries confiteri teneatur.
- 14 Diferentiatio inter multiplicationem fornicationis, & contraclationis.
- 15 Furti notari non possunt, qui auctori-

- tate Domini, vel iudicis alienas res accipiunt.
- 16 Furti species est aliena laudis occultatio.
- 17 Afferens simpliciter dominum permissurum, non creditur, sed Iudex ex coniecturis colliget.
- 18 Inuito Domino, quando furtum committantur.
- 19 Furari credens inuito Domino, & tamen Dominus vult, an committat furtum.
- 20 Inuitus Dominus dici non potest, si semel rem concesserit.
- 21 Monachus tempore necessitatis potest facere elemosinam de bonis monasterii sine consensu Abbatis.
- 22 Furtum committit rapiens rem alienam diuitibus causa pietatis.
- 23 Furtum an committat rapiens mulierem.
- 24 Furti tenetur receptans scienter rem alienam.
- 25 Furti reus est monstrans iter sermo fugienti.
- 26 Furtum committit utens re commodata ad alium usum, & num. seq.
- 28 Furti quandoque quis committit, & tamen non tenetur actione furti. & contra.
- 29 Furti an committat negans depositum illi, qui apud se deposuit.
- 30 Furti an teneatur restituat Domino, si restituit, an excusetur a furto.
- 31 Furtum quandoque fit, & res est furtiva, & non tenetur furti.
- 32 Furti an teneatur penes quem inueniatur res furtiva.
- 33 Fur si de suis possidere, an teneatur ad restitutionem.
- 34 Furtiva res an perquirari possit in domo alicuius.
- 35 Mandans ut furtum faciat, an teneatur furti.
- 36 Pecuniam accipere pro indicando fure an liceat.
- 37 Precium recipiens a fure, ut non teneat, an si reuelauerit possit fur agere contra ipsum.
- 38 Furtum an sit indicandum ad petitionem patris, vel iudicis.
- 39 Per furtum commissum ab uno ex duo-

- bus, qui fecerunt pacem, an dicatur rapina pax.
- 40 Si unus furatur plures res, an dicatur unum, vel plura furtia.
- 41 Saccum pecunia capiens in via, an committat furtum.
- 42 Furem, vel latronem capere, vel occidere, an liceat primato.
- 43 Fur vel latro quis dicatur.
- 44 Fur semel furti committens, ut promoueri possit ad sacros ordines, quinque requiruntur.
- 45 Fur manifestus quis.
- 46 Furti pena alia est, si agitur civiliter, alia, si criminaliter, alia si secundum Canonas.
- 47 Furtum est peccatum, idque mortale.
- 48 Necessitas virgens finit ut occidit, sine palam possit surrumpi aliena.
- 49 Pauper potest implorare officium iudicis, contra diuitem, ut ei subueniat.
- 50 Frangens ostia meretricis causa libidinis, non tenetur furti, si fures aliquid surrumpuerint.

De Furtis. Cap. XXII.

E materia furti, & rapine. vide 1. q. 5. §. 6. per totum. 1. 2. q. 2. in primis nouem cap. & 6. q. 3. cap. placuit. de pen. dist. 1. cap. vulgaris, & cap. aut facta. & in nostris Decis. lib. 2. cap. 93. Et ut meum morem seruem, aliqua prae mittam, deinde ad decisiones duentiam. Praemitte igitur primum, quod. §. nomine furti intelligitur prohibita etiam rapina, quae est contraeactio rei alienae violenta, & contra voluntatem possidentis, cap. penale. 1. q. 5. Nam ut ibi dicit Archid. num. 7. Nomen furti extenditur & comprehendit omnem illicitum usurpationem rei alienae. Et ita in hac tam generali significatione accipitur, cum delictum a Legistis. Furtum est contraeactio rei alienae fraudulosa mobilis corporalis inuito Domino animo lucrificandi rem, vel possessionem, vel usum, facta. Rapina vero siue raptus, secundum Archid.

chid. 36. q. 1. in princ. tribus modis dicitur. Primo modo eleuatio ad cælum contra ordinem nature. Vnde dicitur super illud ad Cor. 2. c. 12. Scio huiusmodi hominem raptum vsque ad tertium cælum, dicit ibi glo. hoc est contra naturam eleuatum. vide Beatum Thom. 2. 2. q. 175. Secundo modo dicitur, prout pertinet ad raptum mulierum, quæ sit ad effectum mechie, cuius appellatio venit omnis illicitus coitus. Tertio modo prout pertinet ad rapinam, vel depredationem rerum, & ita sumitur ff. & C. vi bono. rap. vide etiam tex. in l. Marcellus. ff. de ver. sign. qui dicit verbo rapuisse cõtinetur, & scissum, & fractum, & vi quoque raptum. Et habet locum in rebus mobilibus, vel se mouentibus, vt in l. 1. ff. vi bono. rap. Inst. eod. §. quæ non solum. In rebus autem immobilibus non habet locum nisi in casu, quando quis expelleretur de prædio alieno ad occupandum illud, in quo prædio essent mobilia, nam gratia mobilium etiam vi bonorum raptorum agi possent, & etiam interdicto vnde vi, vt l. 1. §. si quis, ff. de vi, & vi arma. Prohibetur autem vtrumque tam

4 furtum, quàm rapina illa, & prohibitione non furaberis, Et licet ista sit prohibitio, & non præceptum, tamen quælibet prohibitio quandoque dicitur præceptum, vt cum dicitur. Decem sunt præcepta, vel mandata Decalogi, cum in qualibet prohibitione aliquid præcipiatur & aliquid prohibeatur, (verbi gratia) Non furaberis. Hic præcipitur non furari, & prohibetur furari. Ita Archid. in d. cap. pornale. Et nota, quòd licet vtrumque prohibeatur furtum, & rapina, & tamen rapina grauius est delictum, quàm furtum. ita decidit B. Thom. 2. 2. q. 56. art. 9. hac ratione, quia furtum, & rapina habent rationem peccati propter inuoluntarium, quod est ex parte eius, cui auferitur. Sed in furto est inuoluntarium per ignorantiam, in rapina per uolentiam, sed grauius est quod est inuoluntarium per uolentiam, quàm per ignorantiam: quia uolentia directius

opponitur uoluntati, quàm ignorantia, ideo rapina grauius est delictum. Tum etiam est & alia ratio: quia per rapinam non solum infertur alicui damnum in rebus, sed etiam vergit in quædam ignominiam personæ, siue iniuriam, & hoc præponderat dolo, & fraudi, quæ sunt in furto. Hinc dixit gloss. in l. si te. C. ex quib. caus. infra. irrog. quòd improbum est furtum, quod committitur clam, improbius est furtum expilatæ hæreditatis, Sed rapina est crimen improbiusimum, Inst. vi bono. rap. in princ. Quibus sic prælatis deueniamus ad decisiones, quæ partim colliguntur ex definitione furti, partim ex alijs, quæ pertinent ad eandem materiam.

7 Prima. Circa contrectationem. Contrectatio enim ponitur pro omni adductione, baiulatione, vel delatione, l. si qs vxori, §. si quis asinum, ff. cod. Contrectans & pluries eandem rem, non plura, sed vnum furtum committit, ita gl. dicit in c. imitare. 6. q. 1. in fin. & est tex. in l. 1. & Lei qui, ff. de furt. Et hæc faciunt cõ. Bar. qui uoluit, quòd ille, qui furatur in vno territorio, si portat rem ad aliud territorium, & ibi contrectat, possit ibi suspendi ratione noui furti, quia in vtroque loco contrectando læditur Respublica, & ideo nouum ius oritur agendi. Quam quidem opinionem Bart. sequitur Franciscus de Aret. & dicit, quod est casus in l. insiciendo, §. insans, ff. de fur. vt resert Dom. Anton. in cap. 1. de rapt. num. 9. quæ quidem lex bene facit, sed non astringit. Verum quæ opinio sit seruaanda, dicit Mar. Soc. in d. c. 1. q. de rigo ræuris fur est puniendus tantum in primo loco, & sic, contrectans rem pluries, vnum tantum furtum committit. sed de aequitate opinio Bart. est seruanda in ordinem furtum, contra quos vt plurimum iuris regulæ degenerant, vt Inst. de act. §. sic itaque. Hinc plura inferuntur, &

8 Primo, & quòd si conceditur indulgentia tali pacto, Quicumque iuerit ad illam Ecclesiam vsque ad tale tempus, vel qui cunq; vadit tali die, consequatur talem

tem indulgentiam, quòd si quis pluries multiplicauerit visitationem in die, nõ sepius, sed tantum semel illum consequetur, ita facit text. in cap. 1. & 2. de filiis presb. in 6. & de preben. cap. non potest. 2. Resp. eod. lib. D. Tho. in 4. sentent. dist. 20. art. 2. Sed si concederetur indulgentia perennis. absque temporis determinatione, vt quicunque ierit ad talem Ecclesiam, consequatur talem indulgentiam, & tunc quoties visitabit, toties indulgentiam lucrabitur. D. Th. qui supra & ita intelligitur Card. in Cle. 1. vers. quibus, de pnuil. & in Cle. 2. vers. ad hæc, de pœn. & rem. adde Arch. in c. ult. de pœn. & rem. in 6. lo. And. & But. in c. cum ex co. ii. & ibi Zabar. Cald. in repetitione in cap. nostro, co. tit. Prepos. in cap. militare. 6. q. 1. Secundo infertur quòd si statuto cauetur, vt quicunque ludat ad aazardum ¶ soluat decem, quòd si quis ludat, & multiplicet ludum in eodem foro cum pluribus, non tenetur nisi semel ad pœnam statuti: & hoc quia vnicus est ludus propter vnicam offensam reipublicæ, ita Bar. in l. nificiando, §. infans, ff. de furt. Sic si aliquis ¶ simul blasphemauerit Deum, & virginem, non debet in foro exteriori puniri nisi vnica pœna: quia multiplicatio blasphemie si mul factæ non faciunt nisi vnum delictum, ita in terminis firmavit Bald. in l. si familia, col. fi. vers. 3. ff. de iurisd. om. iud. ita consuluit Barth. Cep. consil. 77. incip. Visa consultatione. Tertio, quod licet ¶ quis plures ictus intulerit clerico, tamen si hoc fecerit semel, tunc vnica excommunicatione est ligatus, ita nota in reg. delicti, in 6. & hoc, quia omnes percussiones censentur vna, ex quo simul sunt, & quia consideratur iniuria, q̄ fit iuri publico, de so. cõp. c. si diligenti, quæ est vna tantum, arg. ff. arb. iurt. c. si plures. Vbi licet arbor, quæ ceditur furtim, sit plurium, vna tantum sola actio competit omnibus. Verum si consideretur offensa ipsi personæ offensa, tunc secus esset. Hinc infertur quare, ¶ si statuto cauetur, vt qui dedit

alapani, puniatur in centum, nam tunc considerando iniuriam illatam ipsi personæ, si quis dedit alapas etiam eodem tempore & eidem personæ, locus est multiplicationi pœnarum, ff. de priu. deli. Nunquam plura, & quod ibi not. Dyn. & Bar. Pariter eadem ratione infertur quinto, quòd qui multiplicat fornicationem, vel adulterium pluries, cū muliere, toties peccat quoties multiplicat, cum sint plura adulteria, Ita Bar. in l. vulgaris, ff. de furt. vbi dat pulchram declarationem ad illud, quod dicitur multiplicationem ¶ non reiterare delictum, quia illud procedit, quando pœna non esset iterabilis, vnde si pro delicto adulterij imponeretur pœna mortis, licet quis multiplicauerit adulterium, vnicam tantum pœnam luet, & ratio est: quia pœna non est iterabilis. Sed si pœna esset iterabilis, tunc pluribus fornicationibus cum eadem muliere habitis teneretur ad plures pœnas. Pariter in foro pœnitentiæ plus est puniendus, & maior pœnitentiæ imponenda esset illi, qui pluries deliquit, quàm qui semel. Rursum ¶ committens pluries fornicationem, toties confiteri debet, argu. text. in cap. imitare, 6. q. 1. & 25. q. 1. ca. 2. Hostien. in sum. tit. de pœnit. & remis. §. que interrogationes, ver. Circumstantiæ vero, & in §. qualis debet, vers. frequens. Quod dictum intellige, quando interuoto tempore peccasset, aliàs si per annu tenuisset amasiam, vel concubinam, peccando cum ea perseueranter dicto tempore, tunc sufficeret si diceret se perseueranter peccasse, vel id egisse, de pœnitent. dist. 1. cap. 1. Archid. in d. c. imitare. Si tamen vis scire differentiam rationem inter multiplicationem fornicationis, & contræctionis, quòd illa multiplicat delictum, ¶ & ista nõ, Dic, ¶ ex prima contræctione est orta furti actio, vnde non potest plus oriri ex noua contræctione: quia ex multiplicatione contræctionis non multiplicatur interesse eius, cui factum est, sed multiplicatione fornicationis bene mul-

triplicatur contemptus Dei, & ipsius proximi, & sic peccatum. Rursum, ex prima correptione res quo ad possessionem est furis, de restitu. spol. cap. ex literis, unde pluries contrectando non committit plura furta, sed in adulterio secus: quia ex copula adulterina mulier non est viri, nec quo ad proprietatem, nec quo ad possessionem, ideo quoties multiplicat, toties peccat in rem alienam. Ita Præposit. in dicto cap. imitare. 6. questio. 1.

Secunda. Furti notari non possunt, quia res facerentur auctoritate illius, cuius erant res illæ, & persone, cap. dixit, 14. q. 5. Hinc filij Israel rapietes spolia Aegyptiorum ad Domini iussum, cuius sunt omnia: nam Domini est terra, dist. 8. c. quo iure, extr. de deci. cap. tua. non commiserunt furtum, ut dicit ibi Archid. & Turrecrem. nisi causa cupiditatis istud fecissent, arg. 1. q. 5. c. cum minister. Pariter accipere aliena auctoritate iudicis non est furtum, quia iam fit ei debitum, per hoc quod est sibi sententialiter adiudicatum. Asten. lib. 1. de furt. tit. 3. art. 3.

16 Tertia. Furti species est si occultatio alienæ laudis, ita Bald. dicit in proœ. ff. per tex. in l. pretia rerum, ff. ad l. Falc. & Idem Ioan. And. in proœ. sexti, qui dicit, quod nihil est adeo reprehensibile, & vituperabile, quam malle potius in furto deprehendi, quam profiteri illi, à quo profeceris. Ex hoc infert Mar. Socin. in rubr. de fur. num. 7. quod sicut non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, ut in reg. peccatum, de reg. iur. lib. 6. ita etiam non remittitur Dotori, aut magistro, qui alienas opiniones, aut laudes sibi appropriat, nisi restituat.

17 Quarta. Simpliciter asserenti se credidisse Dominum permisurum, non creditur, quia hoc modo facilliter quilibet posset evitare penam furti, sed ex correcturis debet iudex indicare, ita dicit Bart. in l. inter omnes, §. recte, ff. eo. (verbi gratia) si esset nimis familiaris Domino, vel ad accipientem haberet specia-

lem dilectionem, ff. de acquir. poss. l. qui iure familiaritatis, vel si esset nobilis, & honesta vita præcederet, & sequeretur, ff. de iudic. l. si longius spacium, in fi. extr. de donat. c. r. His enim casibus præsumere potest iudex Dominum permisurum, ut dicit Archid. in d. capit. penale. Quinimmo, nec simpliciter creditur Domino, si dicat furtum commissum suo consensu: quia posset dicere in fraudem ad liberandum reum à pena, & inquisitione.

18 Quinta. Inuito Domino furtum commisti dicitur, quando Dominus, non consentit, not. glo. 9. q. 1. cap. si. probatur in l. inter omnes, §. recte, ff. eod. item si vidit rem auferri, & non contradicit, ut ff. eod. l. pen. Quod intellige, quando ratione timoris, vel etiam verecundia non contradixit, aliàs non contradicendum potuerit, videtur consentire, arg. in c. error, & c. consentire, dist. 33. Si tamen putauit facere inuito domino, & tamen dominus vult, furtum quidem facit quantum ad intentionem, sed non tenetur ad restitutionem, nec dominus potest petere obstant e sibi sua voluntate, l. inter omnes, §. principaliter, ff. eod. fallit in l. si quis seruo, C. de furt. nam persuadens seruo ut tollat rem à domino, si seruus tollit eam domino permittente, cui prius denunciauit, tenetur furti, & serui corrupti. Quis autem probare teneatur, quod furtum non fuerit Domino inuito factum. Resp. Arch. in d. c. penale, quod si Dominus agit contra furem, fur probabit. Si autem tertia persona agat, ille, qui dicit, quod inuito Domino, probare debet: quia qui dolum allegat, probare dolum tenetur, ff. de probat. l. exceptionem, §. qui dolum, & in exceptionibus. In dubio tamen præsumitur dominus inuitus, ff. eod. l. qui vas, §. vetare.

Sexta. Inuitus Dominus dici non potest si semel mihi rem si concesserit, ut quia habuit rem pro derelicto, & dedit mihi potestatem accipiendi, & vendendi pro debito, ut l. fallus, §. si quis, & §. si fatum,

- ratum, & leum ereditor, ff. eod. In casu tamen non teneor furti, licet in iusto Domino faciam, videlicet si compellente necessitate famis maxima, de quo per Doc. in cap. si quis propter, de sur. vnde inducunt Doctor. glossam ibi. Si enim,
- 21 quod monachus ꝑ tempore necessitatis potest facere elemosynam de bonis monasterij sine consensu Abbatis si interium non potest haberi Abbas, & idem not. in cap. non dicatis, l. 1. q. 2. Sic arbitrator dicendum de vxore, quæ potest facere elemosynam de bonis mariti imminente maxima necessitate: cum potius ius habeat uxor in bonis mariti, quam monachus in bonis monasterij: cum ipse propriam vestem non dicatur habere. Idem dicendum de quibusdam rebus viri, scilicet pane, vino, & similibus, quæ bono, & approbato more consumuerunt ad vxoris pertinere dispensationem, nam potest moderatè dare pro Deo, informans sibi conscientiam, & maritus debeat hoc ratum habere, licet etiam aliquando hoc prohibuerit. Solent enim hoc aliquando mariti prohibere ad terrorem, ut non prohibeant in tanto, sed à toto: quia de alieno mulieres large sunt, de proprijs verò auarissimum est genus mulierum, l. sed si ego, iuncta gl. ff. ad Velle. Potest etiam vxor informare suam conscientiam ex qualitatibus mariti, an pauper, vel diues sit, catholicus, uel non, & cogitet si maritus uiderit an pigeat, vel non: & si credit marito displicere, habeat expressam licentiam, aliàs secus. vide Butr. in c. 3. de sur. In casu etiam speciali fit furtum, quamuis fiat Domino volente, vt puta, si persuasus seruo tuo, ut rem furaretur, & ad me portaret, & seruus dixit tibi, & tu consensisti, & istud est in odium serui corrupti, vt ff. eo. l. pen. & diximus supra nu. 19.
- 22 Septima. Qui vsurario, vel auaro ꝑ re subtrahit causa pietatis, ut inde elemosynam faciat, talis furtum, uel rapinam committit: quia non sunt facienda mala, vt eueniant quæcunque bona, 3. q. 1.

- enosse. & 3. q. 4. c. non sunt, sed videtur, quod ille non faciat furtum, quia non facit hoc animo lucrandi. Sed non est ita, quia species lucri est de alieno clargiri, si tamen manifestum esset instanti necessitati de rebus occurrentibus esse subueniendum, puta cum imminet personæ periculum, & non potest aliter subueniri, tunc sicut licet potest aliquis de rebus alienis siue occultè, siue manifestè sublati suæ necessitati subuenire, sic etiam potest necessitati proximi sic indigentis subuenire, ita Turrec. in c. forte, l. 4. q. 5. Asten. art. 3. libro 1. vers. Quid si quis, tit. 33.
- 25 Octaua. Qui alicuius ancillam, vel meretricem rapit non causa lucri, sed causa libidinis exercendæ, non committit furtum, licet grauior peccet, vt ff. eo. l. verum, & l. iulio, §. qui ancillam, eod. tit. Delicta enim ex sine sortiu tur nomen. Vnde dicit Arist. §. Ethic. q. qui mechatur, vt furetur, potius est fur, quàm mœchus, idem dicit D. Thom. 2. 2. questione. 11. artic. 1.
- 24 Nona. Furtum ꝑ committit, qui scienter rem alienam receptat, l. 1. & Leos, C. eod. In quibus habetur, quod ille, qui scienter receptat res subtractas à seruo, à filio, ab vxore, vel ab alio, tenetur furti, & conditione furtiua, & pondera: quia istud procedit etiam, si ille, qui recepit non habet animum lucrandi sibi, sed alteri, aut declarat Bar. l. 1. in principio. C. eod. per l. si quis perferendum, ff. eodem. Hinc retores terrarum, vt in scientiam dedicantur, & ad propalandum inducant homines, faciunt publice per præconem præconizari qualiter factum fuit furtum talis rei: vnde si quis sciret, debet illum notificare, aliàs procederet contra eum tanquam contra furem, nec male facit qui denunciat: quia omnis ordinata charitas incipit à seipso, in l. præses, C. de serui. & aqua. Paris. ter dicit Ang. in l. ꝑ eos, C. eod. quod si quis monstrat iter seruo fugienti cum aliena re, quod tunc monstrans tenetur furti, quia licet post delictum non tota-

licet consummatum præset operi, tamen fugiendo semper contrahit, sicut in illo qui recipit.

25 **Nona.** Qui habet voluntatem domini ad vnum vnum, sicut ad alium, committit furtum. Hinc inferretur, quod qui accipit equum, vel rem aliam contra datam vsque ad locum certum, si cum illa re ultra locum certum procedat, furtum committit, nisi crederet dominum perire furum, & iusta causa subsit hoc credendi. Ita Ananias, in cap. qui cum fure, nu. 3. de fur. Asten. qui supra, ar. 14 qui alit, quod tali casu non tenetur reus furti, etiam si dominus non erat permissurus. Sic qui rem sibi concessam ad vtendum alij commodauerit, tenetur furti: quia alio vsu sibi concessa vtitur. Et quia videtur hoc facere gratia sui lucris: Species enim est lucris ad alieno beneficio sibi debitorem acquirere. Similiter & creditor furtum committit, si vtatur pignore sibi obligato, ff. eo. l. si pignore, in principio. Et breuiter constituenda est hæc regula, quod in omni contrahatione rei alienæ contra Domini voluntatem committitur furtum, cum furtum sit contrahatio rei alienæ inuito Domino.

28 **Decima.** Furtum quandoque quis eo mittit, & tamen non potest conueniri actione furti, videlicet, si fiat furtum illi seu in domo eius, apud quem ludit ad azardum, vt l. r. ff. de aleat. Et e contrario quandoque quis non est fur, & tenetur actione furti, vt est tex. in l. qui vas, §. qui furem; ff. eo. vbi consilium furti si non indicat furem, non est fur, tamen tenetur actione furti. Sic celans furem furti tenetur, vnde Bart. in d. §. qui furem concludit, quod quandoque quis celat furem. i. seruum fugitiuum, tunc tenetur in l. r. C. de ser. fug. quandoque quis celat alium furem, tunc autem celat cum re furtiua, tunc tenetur furti, tanquam præstans operi furto, l. eos, C. eo. sed si celat furem simpliciter, non tenetur furti, sed poena illius truci, ff. de recept.

29 **Vndecima.** Furtum committit & negans depositum illi, qui apud se depositum, ita gl. 1. in c. qui in viuorum, de concess. præben. verum si alius peteret, ut puta procurator, tunc negando, non committit furtum, nisi ostendat instrumentum procurationis, idem in hærede, qui tenetur ostendere testamentum. Ita loquitur de Anan. in d. c. qui in viuorum, nu. 23. ver. in glo. 11.

Duodecima. Qui furatur vt restituat Domino, & si restituit, talis secundum Host. videtur excusatus a furto, argu. ff. de pos. l. bona fides, & quia non facit animo lucrandi, vt ille etiam gerit negotium furis, quare cogitur ratum habere, ff. de neg. gest. l. sed a viro, §. 1.

Tertiadecima. Furtum quandoque fit & res efficitur furtiua; & tamen potest agi furti, pñta quando ex ipseus furripuit rem extraneam, patet, ff. de C. & extr. de furti. Quandoque fit furtum, & res est furtiua, & tamen non potest agi furti; exemplum in seruis fugitiuis, qui sui ipsius furtum facit; l. r. C. de ser. fugi. Exemplum etiam in furto, quod faciunt serui, & filij Domino, & patri; l. serui, & filij, in princ. ff. de fur. Quandoque fit furtum, & agitur furti, & tamen non efficitur res furtiua: exemplum in debitore, qui furripuit pignus creditori, l. sequitur, §. si res, ff. de vtac. Quandoque non fit furtum, nec efficitur res furtiua, & tamen agitur furti; Exemplum in illo, qui suadet (seruo alieno aliquam rem domino suo furripere, & si deducere, & seruus hoc domino suo notificauit, & domino permittente hoc fecit, l. si quis seruo; C. de fur. Quandoque fit furtum; non tamen efficitur res furtiua, nec agitur actione furti. Exemplum, quoniam filius familiaris rem aduentitij peculij furripuit patri, furtum committit ratione possessionis, tamen res non efficitur furtiua; quia proprietatis est filij, ut d. §. si rem, nec agitur furti, ut d. l. serui, & filij, in princ. & de his plene per Bart. in d. §. si rem, & per Cyn. in d. l. r. C. de ser. fug. in 8. opp.

Quartadecima. Si res furtiua reperitur

32 tur penes aliquem, et an presumatur illam subtraxisse, nisi doceat à quo habuit illam, glo. in Lius ciuile, C. de sur. tenet, quòd non, nisi frequenter emisset res furtiuas, nam tunc propter frequentiam, presumitur particeps furti. Bart. ibi dicit, quod debet inspicere pro quanto precio, quis emit, utrum clani, vel palam, & sic ex istis, & similibus indicijs perpendetur, l. dolum, C. de dolo. Et hoc idem sequitur Bald. dicens, quod propter qualitatem persone, & frequentiam actus, sæpe de aliquo malum presumitur, & ideo dicit, quod si iudici videbitur, poterit deueniri ad torturam, arg. l. de minore, §. tormenta, ff. de quaest. Si autem iudici non videbitur persona torquenda, quia est grauis, & honesta, tunc ex possessione non presumitur furtum, l. non omnes, §. à barbaris, ff. de re mili. Et non obstat l. minorum, C. de fals. ubi qui utitur falso instrumento, presumitur illud fecisse, nisi ostendat actorem: quia ibi non solum instrumentum erat apud se, sed etiam illo utebatur, vnde ex quo illo utitur, ut originem sumpsisse ab illo, nisi aliud appareat, ut ibi declarat Bal. post But. & prædicta etiam sequitur Sal. in d. l. inciuile.

33 Qui, tadecima. Fur licet rem ab eo subtrahat, et deserit possidere, & possessio peruenerit ad tertium, Innoc. tamen in e. qui cum fure, eo. tit. dicit, quod tenetur restituere, si habet vnde restituat; & ratio est: quia si res ipsa petijisset, teneretur de casu fortuito propter moram, in qua fur dicitur semper esse, l. in re furtiua, ff. de cond. furt.

34 Sextadecima. Scholaris amittit librum, et credit, quòd sit in domo Titij, ad eius petitionem non potest iudex perferuari in domo illius, ut nos diximus, lib. 2. in nostris decis. ca. 93. nu. 35. vers. nona. nisi essent serui fugitiui, vel alie persone, ut si vxor alicuius sugeret in domum scholaris. Et ratio differentie inter seruos, & alias personas, & mobilia est: quia persone domum committere possunt, sed alie res inanimatae non, & ideo non debent patefieri, & in diui-

tibus est ratio: ne detegatur pompa rei familiaris propter inuidiam: in pauperibus est ratio: ne detegatur vilitas paupertatis. Et istud procedit secundum Bar. & Bald. in l. requirendi, C. de seru. fug. nisi aliqua iusta presumptio moueret iudicem in contrarium, videlicet quia res subtrahata esset in domo: Nam presumptio facit operari ea, quae alias non fierent, l. cum si, C. de quaest. Et dicit Bald. quòd sufficiunt leuia indicia, quia agitur de nullo, vel modico praeiudicio. Præterea inuestigatio fieri potest ad publicam utilitatem, indistincte, per Lomnes, C. de aqueductu, lib. 11.

35 Decimaseptima. Qui mandat mihi, ut faciam furtum et alicuius rei, si res non est praesens, qui mandat non tenetur: quia est consilium: sed qui cepit rem, tenetur, ff. de fur. l. falsus, §. 2. Si verò res est praesens, uterque tenetur, ut ibi, & ff. rerum amot. l. mulier. Si verò qui cepit rem, noluit tractare, quia credit rem esse mandantis, neuter tenetur, l. vulgaris, ff. eod. Archid. c. fi. 14. q. 6.

36 Decimaoctaua. Secundum leges potest quis accipere pecuniam pro indicio furem, et non tamen secundum Canones, ita glo. l. q. 1. c. quod quidam, §. ex his verbis, circa princ. & ibi Arch. & idem tenet Lau. Vinc. dicit etiam Arch. quòd quamuis peccet is, qui furem non indicat Domino querente, non tamen ad iudicium est quis per iudicem compellendus, vnde male faciebant illi rectores, de quibus habetur in cap. dilectus, de excess. prælat.

37 Decimanona. Quis prius recepit precium à fure ut non reuelaret alicui, qui postea reuelauit, potest fur precium condicere ab eo, ita Archid. post Vinc. in d. cap. quod quidam, §. ex his, nu. 16. per tex. in l. 1. & 2. ff. de cond. ob turp. caus. Licet ipse indicare debeat his, qui possunt, potestesse, non obesse, 2. q. 5. cap. hoc videtur. Hostiensis verò in summa huius tit. sub rub. de cond. fur. §. fin. vers. illud sciendum, dicit, quòd in foro iudiciali siue canonico, siue ciuili, si noluit indicare propter

lucrum, quod inde sentit, quod est, quia participauit, vel quia à fure percepit pecuniam, ne indicaret, & tunc tenetur sic ut fur. & ita procedit text. in cap. qui cum fure, eod. tit. talis enim turpiter accepit etiam secundum leges, l. si quis à seruo, ff. de cond. ob turp. caus. Non tamen est cogendus, si non vult indicare propter amicitiam, uel humanitatem, quam cum fure habet, ita Ana. refert in d. c. qui fur, nu. 7.

- 38 Vigesima. Ad petitionem partis quis non tenetur indicare furtum, sed ad petitionem iudicis sic. & ita intelligitur text. in d. cap. qui cum fure, ibi furti conficius. Finem autem ad petitionem iudicis tunc tenetur manifestare, quando esset interrogatus, vt testis in causa inchoata cum certa persona, quia de necessitate testis habet deponere, ca. dilectorum, de testib. cogen. Rursum, quando iudicium est inchoatum cum persona incerta, & indeterminata, vt quia iudex inquit contra sues, l. q. i. c. si peccauerit. Item potest quis, sed non cogitur indicare, quando ego volo, quod ille, cum quo inchoauit iudicium, dicat mihi auctorem suum, & ita loquitur text. in l. i. ciuile, C. eo. Non tamen tenetur indicare, si ex furis reuelatione immineret periculum mortis, vel truncationis membri, aut maioris partis bonorum, vel si sciret per secretam relationem in confessione, cap. omnis, de pen. & remisc. dilectus, de excels. prel. vel si iudex interrogaret non tamen vt testis, & ille sciret per secretam relationem, argum. glos. not. in c. nerui, l. 3. dist. & ita debet limitari d. cap. qui cum fure. Dum dicit, furti conficius.

- Vigesima prima. Duo fecerunt pacem, & promiserunt se inuicem non offendere sub pena, & vnus alteri fecit furtum, vtrum dicatur rumpere pacem, & incidere in penam. Bar. in l. licitatio, §. quod illicitè, ff. de pub. ita distinguit, quod aut fuit promissum non offendere in ære, & persona, & tunc incidit in penam, tãquam fractor pacis: quia faciendo fur-

tum offendit dominum in ære. Aut fuit promissum non offendere in persona, & tunc secus. aut fuit promissum simpliciter nõ offendere, tunc Bar. in l. verum, ff. eod. simpliciter videtur velle, q. non dicitur venire contra pacem: quia non facit animo vindicandi, de quo etiam habetur per Anch. in c. petitio, de iureiur. ita Anan. in cap. l. num. 4. ver. vltimo po-
ne, extr. de furt.

- 40 Vigesima secunda. Si vnus se simul furatur plures res, committit vnum furtum. Sed si separatim, committit plura, ita text. & glos. in l. eum qui, §. idem dicit, ff. de fur. Et hoc facit pro statuto; quo cauetur; quod pro primo furto suscipitur, pro secundo amputetur auricula, pro tertio suspendatur, nam si plures res furatur simul, iudicabitur vnum furtum, quia hoc operatur identitas temporis, nota in l. i. C. vnde vi, & in l. vulgari, ff. eod. & in l. nunquam plura, ff. de priuat. delict. Ang. in d. l. eum qui, §. idem dicit.
- Vigesima tertia. Qui reperit saccum pecuniarum in via, vt sit immunis à furto, debet statim facere preconizari cuius sit, cum verisimiliter presumatur; quod res non sit habita pro derelicto, & hoc ex qualitate rei: quia non est verisimile, quod quis sponte pecuniam proiecisset. Verum si non faceret preconizari, sed in veritate non haberet intentionem fraudandi, sed capiendi, & restituendi vero Domino, si appareret, non tenetur. Et maxime procedit hodie secundum Domin. Abbatem, quia de consuetudine ille, qui perdit rem, facit illam preconizare, quare legitur quis potest expectare, vt preconizetur. Si vero ex qualitate rei iste verisimiliter presumpsit rem habitam pro derelicta, tunc non committit furtum cum non sit contractatio scandalosa. hancens, §. qui alienam, ff. eod. dem. vide Ioan. Andr. in cap. ex litteris, eodem titu. vbi dicit inter alia, quod aliquando res aliena iacet in publico proiecta sponte, quandoque iacet proiecta coacte.

- 41 Vigesima quinta. Licitum est se priu-

to capere latronem, & furem, non vt retineat, sed vt ad iudicem ducatur, l. capite quinto, ff. de adul. Et hoc, quia nisi caperetur, auferret, l. ait prætor, §. si debitorum, ff. de his, quæ in frau. credit. vbi est bona glos. Vnde fit, quòd si potest capi, non potest impune offendi, & ita debent limitari iura, quæ dicunt, quòd nocturnus fur possit occidi, l. nullus, C. de iudic. cap. 3. de homic. quia debet intelligi, quando comprehendi non potest sine occisione. Vnde Dom. Abbas infert, quòd licet fur comprehendi non possit de nocte, ex quo tamen fuit cognitus, & per iudicem possunt bona reuerti, quòd tunc non debet occidi etiam de iure ciuili, & sic probatur in cap. 2. de homic. quod not. glo. & maxime Bar. in l. itaque, ff. ad l. Aquil. & plenius in l. furem nocturnum, ff. de scar. quod est bene notandum, quia videtur eadem ratio in nocturno, & diurno: quia si nocturnus potest cognosci, non debet occidi, & si diurnus non cognoscitur, potest occidi. Exemplum in nocturno: quia forte lucebat Luna, & sic de facili poterat cognosci. Exemplum in diurno, quia vidi vnū equitantem equū meum, quem furatus fuerat, & fugientem, quia possum illum insequi, & illum occidere, si non possum recuperare equum meū. Verum et si hoc licitum sit de iure ciuili, tamen in foro pœnitentia videtur dicendum, quòd quis potest impune occidere furem, vel latronem se, & sua liberando, vel se tantum, ita not. in c. 2. de homic. Verum pro rebus tantum liberanda communitè dicunt legisse, quòd si bona licite feruari non possunt, licitum est furem occidere, ita dicunt in l. 1. C. vnde vi, quæ quidem opinio potest procedere. in foro tantum seculari contentioso non autem in foro animarū, ubi imponi debet pœnitentia, d. c. 2. facit etiam tex. in cap. suscepimus, de homic. vbi lite ra dicit, quòd potius debet quis relinquere tunicam, & pallium, & sustinere iacturam ipsorum, quam aliquem interficere. Quis autem dicatur fur, vel la-

tro. Dic breuiter, quòd fur nocturnus dicitur à furro. i. nigro, quia incedit in tenebris, & de nocte, vt habetur in §. furtum. Infit. de oblig. quæ ex delict. Latro vero dicitur, qui incedit de die. Scipè tamen vnum ponitur pro alio, de quo in c. 2. de furt.

44 Vigesima quinta. Quinque requiruntur, vt fur possit promoueri ad sacros ordines, cap. fin. cum glos. de furt. Primum, quod sponte confessus fuerit. ex quo colligitur, arg. glos. 1. in d. c. si. quòd mitius agitur cum sponte confessio, de quo est text. in cap. quidam maligni, 1. q. 5. & ibi ad hoc not. Gemin. Secundum, quòd satisfecerit laico, quod intellige, si potest, vt dicit glos. 2. Tertium, quòd infamia non infurrexerit contra eum. Et sic, quòd fur non sit infamis. Et nota, quòd tunc demum fur est infamis, quando per sententiam diffinitiuam esset condemnatus, & ita intelligitur tex. in l. nō potest, ff. eodem. Sic etiam confessio in iudicio cum inducat notorium, cap. vestra, de cohab. cler. & mul. reddidit furem infamem, verum si ille, qui confessus est, satisfecerit, non erit infamis. l. si res, ff. de procu. vbi per Bar. Quartum, quòd peregerit pœnitentiam, seu partem, & ratio ponitur in glo. pen. in d. c. si. Quintum, quòd aliàs sit idoneus, & non fuerit conuictus de furto manifesto. Quis autem dicatur fur manifestus, diuersi diuersa senserunt. Ang. in l. 3. ff. eod. dicit, quòd dicitur fur manifestus, etiam si nō deprehendatur, sed ad eum deprehendendum occurratur cum clamore, Bar. vero dicit, per tex. in d. l. 3. quòd fur dicitur manifestus, quando quis deprehenditur in aliquo delicto, licet non in aliquo actu propinquo ad ipsum delictum. Vnde si aliquis visus fuerit fugere cum gladio euaginato, & reperitur aliquis mortuus, certe, ex hoc dicitur homicida manifestus, vel fur dicitur manifestus is, qui cum furto deprehenditur, antequam ad locum deueniat destinatum; non manifestus, quando fur non deprehenditur, l. 2. & 3. ff. eod.

27 **Vigesima sexta.** Furti pœna alia est de
46 iure ciuili, alia de iure canonico ꝑ
test enim agi contra furem ciuilitè, &
criminalitè, ciuilitè ad pœnam pec-
uniariam; & criminalitè ad corporis
pœnam. Si criminalitè agatur, & fur
tub publicus, & famosus, qui sæpius commi-
sisset furtum, vel violenter aggredere-
tur cum armis, licèt secundum iura scri-
pta non sit suspendendus, contrarium
tamen in multis locis seruatur. Quæ cõ-
suetudo est rationabilis, tum propter
conseruationem cõis pacis, & quietis,
tum propter incorrigibilitatē. Si verò
agitur ciuilitè, pœna furti manifesti est
quadruplum, nõ manifesti verò duplũ,
extr. eo. c. 2. Secundum autem canonē,
si furtum sit occultum, & fur sit sponte
confessus post restitutionem, si eam fa-
ctam possit, & post peractam pœnitentiam,
vel partem, recte ad sacros ordi-
nes promouetur, c. ex litteris, eod. tit. Si
verò in delicto quis fuerit deprehensus,
& interfectus, cum constet eũ decessisse
in peccato mortali, non orabitur pro
eo, secus si ante mortem sit confessus,
quia communio non negatur, extr. eod.
c. 2. Accusatus autem, & confessus, &
conuictus, deponitur, & in monasteriũ
detruditur, extr. de penis cap. tux.

47 **Vigesima septima.** Furtũ semper ꝑ est
peccatum, Exo. 20. Non furtum facies,
Tum quia opponitur iustitiæ, cum sit ac-
ceptio rei alienæ. Tum ratione doli, quæ
fur committit, occultè rem alienã v sur-
pando. Et cum contrarietur charitati,
ad quam pertinet vt proximo velimus,
& operemur bonum, est peccatum de
sui natura mortale: cum proximo infe-
ramus in rebus damnum. Hinc collige-
re poteris in omnibus præcedentibus
decisionibus, in quibus fur tenetur pœ-
na furti, peccasse mortalitèr.

48 **Vigesima octaua.** Si ꝑ vrgens, & cui-
dens necessitas sit, vt necessarium sit de

rebus alienis occurrentibus etiam sub-
uenire, & aliter subueniri non potest, li-
citè potest quis ex rebus alienis suæ ne-
cessitati subuenire, siue manifestè, siue
occultè sublatis, nec hoc habet propriè
rationē furti, vel rapinæ. Si tamen esset
clandestina ablatio, & alius esset qui in-
culparetur, consulendum esset ut illud
patefiat. Aduertendum tamen est, qd a-
blatio debet commensurari necessitati,
sicut in simili dicimus de meritis, in l. si
forte, ff. de cast. pec. Quinimmo non so-
lum põt sibi subuenire in propria neces-
sitate, sed et alteri, si de suo non possit
subuenire. Ad prædicta vide B. Th. 2. 2.
q. 66. art. 6. Ex quibus etiam inferitur,
49 qd ꝑ pauper potest agere cõtra diuitem,
vt ei subueniatur, non quidem iure ac-
tionis, sed implorate officium iudicis
cõtra diuitem, qui peccat non subueniē-
do, gl. not. in c. sicut, dist. 67. si tamen ha-
beret consanguineos, deberet prius con-
tra proximiorē gradu officium iudicis
implorare: quia talis magis peccaret
non subueniendo consanguineo, argu-
86. dist. cap. non satis, c. est probanda.

50 **Vigesima nona.** Licèt qui dat causam
rei illicitæ teneatur ad omne id, quod fe-
quitur ex illo, vt not. glo. 3. in cap. sicut
nobis, de testi. tamen fallit in eo, qui fre-
git ostia meretricis causa libidinis, nam
si fures intrauerunt domum, & aliquid
furto subtraxerint, ille, qui fregit non
teneatur furti, ita tex. in l. verum, ff. de
furt. facit ad id, quod habetur in l. quo-
niam iniuræ, ff. eod. tit. quamuis Bar. in
d. l. verum dicat, quod tenetur actione
legis Aquiliæ.

SVM MARIVM.

- 1 *Iudaorum, & Sarracenorum materia
vbi explicetur.*
- 2 *Iuda; qui, & vnde dicantur, nu. seq.
Iuda; prius dicebantur Hebrai, et quare
sub num. 3.*
- 4 *Sarraceni qui sint, & dicantur caelicolæ.*
- 5 *Sarraceni appellantur pagani, & quare
Sarraceni appellemur, nu. 6.*

Iuda;

- 7 Iudæi peiores sunt Sarracenis, & Sodomitis. & num. 55.
- 8 Iudæi qualiter à Sarracenis differant.
- 9 Christianus non debet cum Iudæo comedere, vel habitare, nisi in casu, nu. 10.
- 11 Christianus non debet ad se vocare Iudæum medicum, nec medicinas ab eo recipere.
- 12 Christianus licet cibaria à Iudæis emere, & illis uti.
- 13 Christiani quare à Iudæorum conuiuio, & non à colloquio prohibeantur.
- 14 Christianus potest à Iudæo medicinam emere, ac sumere.
- 15 Sinagogas de nouo facere Iudæi non possunt. & 16.
- 17 Sinagogas quare permittat ecclesia, & ut festa sua colant, nu. 18.
- 19 Iudæi debent habere habitum distinctum à Christianis.
- 20 Iudæus fugiens ad ecclesiam gaudet immunitate.
- 21 Iudæi, vel pagani inducendi, sed non cogendi sunt ad fidem.
- 22 Iudæorum filii iniurijs parentibus ab baptizandi, & quid de filiis apostatarum, nu. seq.
- 24 Iudæi ad fidem conuersi possunt succedere, & petere dotem, alimonia, & leguimam patre uiuente, nu. 25.
- 26 Iudæi ad fidem conuersi an retineant bona.
- 27 Episcopus iniurijs Iudæum ad fidem, an possit permittere bona sua illicitè acquisita.
- 28 Iudæus ad fidem conuersus non potest illicitè acquisita de per se, erogare pauperibus.
- 29 Religiosi non possunt malè ablata, sibi, vel fratribus applicare.
- 30 Iudæus per conuersionem aboletur omnis ingratitudo.
- 31 Item an possit contrahere cum alia, coniuge superstitie Iudææ.
- 32 Iudæus quando sit baptizandus, & quo tempore.
- 33 Iudæum ad fidem conuersum filii sequi debent, & non matrem Iudæam.
- 34 Iudæus an consensuionibus, vel lego diuina aut statutis municipalibus ligentur, nu. 35. & 47.
- 36 Iudæus carnaliter cognoscens Christianum, vel econtra, vel blasphemans, qualiter puniatur, nu. 37. & 39.
- 38 De his, quæ fortis sunt, nihil ad nos qualiter intelligatur.
- 40 Iudæi, & infideles indirecè excommunicari possunt.
- 41 Iudæi non sunt ad officia publica admitteudi, nec Iudæus Doctor esse potest.
- 42 Iudæus officia publica recipiens qualiter puniatur.
- 43 Dominus potest redditus suos Iudæo vendere.
- 44 Iudæus an possit testificari, vel succedere ab intestato, nu. 45.
- 46 Christianus non potest Iudæo aliquid relinqueri in testamento.
- 48 Christianis prohibentur est deferre arma infidelibus.
- 49 Præstantes auxilium ad delinquendum quandoque pari pœna cum principali tenentur.
- 50 Merces conducens per vim ad locum prohibitum, pœnam non meretur.
- 51 Iudæi, & Sarraceni an possint intrare ecclesias Christianorum.
- 52 Iudæus à Christiano confusus circa eorum seclam.
- 53 Iudæi non debent habere Christianos seruos, sed bene possunt in aliquo opere extra domum seruire.
- 54 Ecclesia in 18 casibus de Iudæis indicat.
- 55 Tributum leuantes à Iudæis ob permissionem usurarum, sunt excommunicati.
- 56 Cogit an possint Iudæi ad restitutionem usurarum.
- 57 Usuras accipere à Sarracenis, vel Iudæis an sit licitum.
- 58 Iudæus accipiens usuras à Christiano mortaliter peccat, & compellendus est ad restitutionem.
- 59 Iudæi asserentes usuram non esse peccatum, an sint hæretici.
- 60 Princeps an possit sine peccato Iudæos expellere à suo regno, & eis bona auferre.

De Iudæis, & Sarracenis.

Cap. XXIII.

VI A Iudæi, & Sarraceni veniunt contra primum præceptum Decalogi, Deum dehonorantes male colendo, idè considerandum est de Iudæis, & Sarracenis. Et primo, qui dicantur, & vnde, se cundo qualiter differat. Deinde deuenie mus more nostro solito ad Decisiones.

- 1 De materia ꝑ habetur 23. q. 8. cap. dispar, & 28. q. 1. cap. caue Christiane, 23. q. 4. §. & 6. per totum. & 28. q. 1. cap. Iudæi, cum quatuor primis capitulis sequètibus. 45. dist. cap. qui sincera, 11. q. 3. c. ad mēsam paganorum. Et repetitur ista rubr. in Clem. Et conueniunt multa iura, vt per Ioan. And. in rubr. eod. titulo.
- 2 Circa primum sciendum est, qd ꝑ Iudæi secundum Archid. in capit. Dominus, d. 57. & Io. de Anan. & Mar. Soc. atque scribentes in rubr. eodem tit. atque per Astens. lib. 2. tit. 57. dicuntur, qui legem Mosaicam ad literam tenēt, se circuncidendo, & alia legalia veteris testamenti faciendo, non considerantes, nec attendentes ad vim, mentem, & potestatem verborum. Et hinc est, quòd qui nimis adherent literæ, dicuntur Iudaizare, quod Christiani facere non debent. cap. 1. §. penul. de sac. vnēt. §. dist. in prin. de celebr. miss. cap. cum Marthæ. §. cæterum, facit tex. in l. scire leges, de legi. Vbi scire leges, nō est verba earum tenere, sed vim, & potestatem. Dicti autem sunt ꝑ Iudæi à nomine dignioris tribus, scilicet tribu Iudæ Patriarchæ, quæ inter alias tribus fuit bellicosior, & primam aciem in bellis, & Regis priuilegium obtinebat, scilicet, vt de ea sola tribu crearetur Rex. Sicut ex tribu Leui Sacerdotes accipiebantur. Prius autem dicebantur Hebræi ad Heber, qui fuit pronepos Sem, abnepos filij Noe, & interpretatur transitus, eo, quòd ab illa gente transire, & recedere deberet Dominus. Et iste Heber, à quo dicti sunt Hebræi fuit ille secundū

Damas. & refert Host. eod. tit. §. 2. in fi. cuius familia cultum tenuit vnus Dei, cæteris idolatria sedatis. Sarraceni vero ꝑ dicuntur, qui innumeratos Deos, Deasq; colunt, vel rectius loquendo demones adorant, & isti non receperunt, nec vetus, nec nouum Testamentum, licet quidam ex eis receperint quinque libros Moysis, vt dicit Io. And. hic in rubr. & Host. in summa, de Sarrac. §. 2. Et hi Sarraceni cælicole appellantur per ius ciuile, vt in rubr. C. de Iud. vbi glo. ibi dicit, quòd cælicole sunt, qui planetas colunt. Qui etiam dicuntur pagani quasi extra fidem nostrā. Dicitur enim pagus à paga græcè, quòd est villa, vnde paganus quasi in villa habitans, vt quia non ciuium, sed rusticorum more, & quasi bestiali modo viuunt. Qui Sarraceni licet potius ꝑ dici deberent Agareni ab Agar, quæ fuit ancilla Saræ, & Abrahæ, tamen voluerunt nuncupari à Sara libera vxore Abrahæ, quamuis ab ea nati non sint, nec ab ea originem habuerint. De hoc tamen vide 32. quæst. 4. cap. recurrat. & cap. dixit Sara. glo. in cap. & si Iudæos, infra eodem. Archid. 56. dist. cap. Israei. Hi vero Sarraceni dicuntur ethnici. i. gentiles, qui absque fide, & sacramentis viuunt. De quibus dicitur ad Rom. 2. Gentes, quæ fidem non habent. At ꝑ qui peiores sint Sarraceni, vel Iudæi? Dic, quòd Iudæi, quia habent test. notitiam scripturarum de Christo eis non credentes, Christi prædicationem nō receperunt, nec eis promissum Prophetam per Moysen Deut. 18. receperunt, nec eorum Saluatorem venientem aduiserunt, vnde nimia malitia excæcati nec scripturis, nec miraculorum operationibus (quæ ei testimonium perhibebant) crediderunt, in quo eorum culpa nimium aggrauatur, vnde Dominus Io. 15. Si non venissem, ait, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habēt de peccato suo. Immo dicit tex. in c. nonne, 1. q. 1. peiores sunt Sodomitis: quia Sodomitæ peccabant fornicatione carnali,

carnali, Iudæi verò spiritali per infidelitatem, quod quidem peccatum grauius est omni peccato carnis. Item Sodomitę tantum naturalem legem trāgressi sunt sed Iudæi etiam scriptam. Illi prædicatores non habuerunt, isti etiā Iesum Christum. Apud illos nulla miracula facta sunt, sed apud istos multa. Et præterea Iudæi Christum crucifixerunt, de pœnitentiā. c. perniciosè. Dicuntur etiam largo modo Iudæi hæretici, cum sint extranitatem ecclesiæ. Differunt tamen Iudæi † à Sarracenis in hoc, quia Iudæos non debemus occidere, vel spoliare, sed Sarracenos sic, 23. q. 8. c. dispar. arg. 45. d. c. qui sincera, ext. de Iud. c. sicut, not. Archid. in c. si de rebus, 23. q. 7. Item in multis alijs, prout ex sequentibus Decisionib. manifestum fiet, quarū prima est.

Christiani † nullo modo debent cum Iudæis comedere, nec habitare, nec eos ad sua conuiuia recipere, 28. q. 1. c. nullus, & cap. seq. vbi Hugo in d. cap. nullus intelligit, per azimam omnem cibum Iudæorum prohibendum. Et habitantes cum eis sunt excommunicandi. cap. Iudæi. verb. excommunicetur. ext. eod. Et ita non sunt excommunicati ipso iure, cum text. loquatur per verbum futuri temporis, secundum quod traditur in cap. si diligenti, de foro compet. & ratio prohibitionis fuit, non propter cibi immunditiam, sed in detestationem, & odium Iudæicę superstitionis, scilicet ne videamur eorum facta venerari. Vel melius, quia vt ipsi nostros cibos discernunt, & euitant, ita & nos ab eorum cibis abstinerere debemus, c. omnes, 28. q. 1. Non tamen prohibentur Christiani à conuiuio gentilium, 11. q. 3. cap. ad mensam. Licet multi, & melius dicant indistinctè, quod nec cum Sarracenis debent Christiani facere prædicta, tum quia & ipsi more Iudæorum Iudaizant se circumcidendo, tum quia discernunt nostros cibos. Ita Ray. & Goff. & Turrec. in d. c. nullus, nume. 3. Excipitur tamen 10 casus, † in quo licet vti cibis appositis à paganis temporibus tamen seruatibus ab

ecclesia statutus, vt cum ad prædicandū Christi fidem accederent Christiani, extra cod. cap. quam sit. & ita intelligitur tex. in d. cap. ad mensam. Item instante necessitate famis: nam si aliter euadendi aditus non pateat, licet possent Christiani vti cibis non solum paganorum, sed etiam Iudæorum, quamuis sit dictū, qd esset cibus immolatus idolis. Et nõ obstat tex. in cap. sicut, 32. q. 4. vbi sanctius est fame mori, quam idolo iocico cibo vesci, quia intelligendus est, quando vesce retur ad venerationē idoli, aliās in summa necessitate famis posset eo vesci, scilicet protestando, quod non comederet ad venerationem idoli: quia necessitas non habet legem: Sic licet Christiani cum † sint infirmi non debeant Iudæos vocare, nec ab eis medicinam recipere, nec se cum eis in eisdem balneis balnare. cap. nullus, 28. q. 1. aliās grauius peccant, cum sint excommunicandi, si sint laici, & deponendi, si clerici, tamen si Christianus moreretur, nisi iuuaretur à medico Iudæo, cum medicum alium inuenire nõ posset, quam Iudæum, tunc excusaretur, cum necessitas non habeat legem. facit cap. discipulos, de consecrat. dist. 1. vbi discipuli transeuntes per sata, euellabant spicas, & manducabant confricantes manibus. Sic Dauid cum esuriret, & qui cum eo erant, panes propositionis suppressit, & manducauit, & dedit illis, qui cum eo erant, quos non licebat edere nisi sacerdotibus, cum tempore necessitatis omnia sint communia, cap. 1. dist. 42. cap. 2. 12. q. 1. c. si quis, de furt.

Secunda. Licet prohibitum sit comedere cum Iudæis, tamen cibaria † ab eis emere, & illis vti possumus: quia omnia sunt munda mundis, ca. proposuisti, dist. 82. ideo commercium talium nõ est prohibitum; vel commestio, vnde licite quis potest emere talia ab illis, & comedere illis non videntibus. Quod idem dic de pannis, vel alijs rebus venalibus. Turrec. in d. cap. nullus, numero 2.

Tertia. Christiani prohibentur à conuiuio

13 **Conuiuio** Iudæorum, non tamen a \dagger colloquio. & ratio est: quia maior familiaritas contrahitur in conuiuio, quam in colloquio, et facilius quis decipitur inter epulas, 2.2. q. 4. c. vnusquisque. Item ideo non prohibetur colloquium, vt possimus eos lucrati, docendo, & prædicando, quod sine communi colloquio fieri non posset. Debent tamen abstinere simplices, si nesciant eorum errores confutare. An vero cum in fidelibus sit de fide disputandum, diximus in prima par. nostrarum Decis.

14 **Quarta.** Potest Christianus \dagger à Iudæo medicinam emere, & emptam per se, vel alium Christianum suuere. Item Christianus potest vendere medicinam Iudæo, non tamen illam exhibere, nisi forte causa pietatis, & humanitatis, Archid. & Turrecr. in d. capit. nullus, numero 7.

15 **Quinta.** Iudæi non possunt de nouo nouas \dagger constituere Sinagogas, sed bene possunt antiquas reficere, vel reedificare, cap. Iudæi, cap. consuluit, extra eo. Quod Henric. in d. cap. consuluit, intelligit, modo aliquid de pristinis ædificijs remansisset, aliàs secus, si nihil remansisset, pro quo C. de ædific. priu. l. si is contra quem, iuncto tex. in §. ex diuerso, & quod ibi not. de rer. diuis. Item intellige vt reficiant eadem forma: quia vbicunque mutaretur pristina forma, videtur nouum ædificium, Dom. Ant. conf. 68. Marian. Socin. in d. cap. consuluit, non enim possunt ampliare, nec magis sumptuosas, aut pretiosas facere. facit quod habetur in l. 3. §. reficere. ff. de itin. act. priu. Licet non seruetur, quia reficiendo aliquando ampliant, & pretiosiores faciunt.

16 **An vero possint \dagger Iudæi in noua Ciuitate nouam sinagogam erigere.** dicit Flor. quod non, nec de licentia Episcopi, cum sit prohibitum de iure communi, & ideo inferior à Papa non dispensat, nisi reperiatur iure permiffum in cap. dilectus, de tempor. ordin. ita Ananias in d. cap. Iudæi, 1. num. 2. vbi etiam

n. 1. dicit quod Sinagoga Græce, Latine interpretatur aggregatio, quia ibi Iudæi se aggregant. Vnde ex dictis in nu. 1. fertur, quod dispositio vetans aliquid acquirere de nouo; non dicitur vetare iā acquisita retineri, & sic cum ius vetat aliquid in futurum, permittit in præteritum. Sicut quædam dirimunt contrahenda, quæ non dirimunt contracta. c. quemadmodum. de iureiur. l. patre furioso, ff. de his, qui sunt sui, vel alii. iur. Item insertur, qd si de instrumento debet solui gabella, si instrumentum reficiatur, illa non est soluenda, nisi solemnitas requisita in conficiendo requiratur etiam in reficiendo. Ita Fel. in d. c. Iudæi, & clarius in c. consuluit, eo. tit. Sic licet alicui priuato sit prohibitum castella ædificare de nouo, non per hoc intelligitur prohibita reparatio iam constructorum. facit l. 1. §. si quis ædificium, ff. de no. operis nunciatione. Sed quare \dagger Iudæis permittat hoc Ecclesia? Dicit Hostien. quia sperat illorum conuersionem, & ideo tolerat. vel quia sunt memoria maximæ fundamenti fidei nostræ.

18 **Hinc permittit Ecclesia vt Iudæi festa sua colant,** c. qui sincera, in fi. dist. 45. & c. sicut, ex tr. eod. Et hoc, quia testimonium fidei nostræ habemus ab hostibus, & quasi in figura nobis presentat quod credimus. Igitur Ecclesia illos tolerat, licet peccent propter huiusmodi bonum, quod ex eis provenit. Aliorum vero infidelium ritus, qui nihil utilitatis, vel utilitatis afferunt, non sunt aliquammodo tolerandi, nisi forte ad aliquod malum euitandum, scilicet ad euitandum scandalum, vel dissidium, quod ex eis posset pronenire, vel impedimentum salutis eorum, qui paulatim sic tolerati conuertantur ad fidem. Item D. Thomas 2. 2. quæst. 10. art. 2. Turrecr. in d. cap. qui sincera. An vero possint Iudæi compelli seruare ferias, & festiuitates nostras. Dic, quod non. Ita Archid. in cap. rogationes, de consec. dist. 3. Mar. Soc. in c. sicut, nu. 17. extra eod.

19 **Sexta.** \dagger Iudæi debent portare habitum diuer-

diuerſum à Christianis tam de die, qua de nocte: quoniam utroque tempore imminet periculum, & debet patere dictus habitus, adeo quod si non pateret, ut puta quia cooperam alijs pannis deſerent, venirent contra constitutionem tē. in c. in nonnullis, extra eod. Mulieres vero ipſorum debent portare quoddam velum in capite, quod dicitur orarium, de quo habetur in cap. Monacho. 27. q. 1. Sic & clerici à laicis per habitum debent diſtingui, c. clerici, de vita & honestate. sic & meretrices ab alijs. Et ita ex prædictis patet quod per signa cognoscitur ſignatum. & per nutus cognoscitur res, de qua agitur, l. nutu. ff. de leg. 2. l. i. ubi venimus, C. de teſtam.

20^a Septima Iudæus ad Eccleſiam ꝑ fugiens gaudet immunitate, & hoc contra nonnullos Iuristas, & Ananiam, ut reſert Felin. in cap. Iudæi, vel 1. de Iudæ. & ratio eſt: quia etiam poſſimis uiris conceſſit Eccleſia hoc beneficium, ut cognoscunt ingratitudinem ſuam ꝑ ita Car. & Imo in Cle. 1. de penit. & reſiſ. Arch. in cap. diſſiniuit, 17. q. 2. ff. 4. Abb. in cap. inter alia, in verb. extrahendus, de immunit. eccleſ.

21^a Octaua. Infideles, ꝑ vt Iudæi, vel Sarraceni, qui nunquam receperunt fidem ſunt ad illam auctoritatibus, & blandimentis inducendi, & non cogendi: quia credere eſt voluntatis, & ſeruitia coacta Deo non placent, 45. diſt. cap. de Iudæis. Si tamen conditionaliter coacti, ut per minas de ablatione rerum ſuarum, per verba, vel ſimilem coactionem baptiſma receperunt, & poſtea à fide reſeſerunt, cogi debent redire, ne fides contemnatur, ut ibidem. Si tamen abſolutè coacti baptizarentur, non reciperent ſacramentum baptiſmi, nec deberent ad fidem cogi, cap. maiores, extra de baptiſ. in fi. At infideles, qui fidem quandoque receperunt, ut hæretici, & quicumque Apoſtate, etiam corporaliter cogi debent vt ſeruent quod promiſerunt. Ita Aſtenſ. lib. 2. de infidel. artic. 3. ibi. Circa ſecundum.

22^a Nona. Pueri Iudæorum ꝑ filij ſi ſunt infra annos diſcretionis, ſecundum communem opinionem, & uſum eccleſiæ, nunquam ſunt inuitis parentibus baptizandi, ut dicit Henric. & Fel. in cap. ſicut Iudæi, eod. tit. tū ob periculum fidei, quia baptiſmus ante uſum rationis de facili ad perſuaſionem parentum peruerteretur, tum quia filij ante annos diſcretionis ſecundum naturalem iuſtitiam debent eſſe ſub cura parentum: Quare ſi ipſis inuitis baptizarentur, fieret illis iniuria, quod eſt contra rationem naturalem. Ita etiam conſultit Cald. de Iudæis, conſ. 3. ſi tamen paruuli eſſent in articulo mortis, credit Rod. quod poſſent baptizari. ita Aſtenſ. lib. 2. de infidel. tit. 56. art. 3. ibi, ſed nunquid.

Decima. Filij paruuli Iudæorum, qui ſecundum communiorum opinionem non ſunt inuitis parentibus baptizandi, ſi de factò baptizentur, ꝑ ſunt educandi apud parentes, non autem apud Chriſtianos. ita Calder. d. conſ. 3. inuitis enim parentibus detineri non poſſunt, aliàs competeret remedium legis primæ. ff. de liber. exhib. dum tamen pater idoneam cautionem præſtet, quod filium ponet in libertate, & præſentabit eum; cum fuerit ætatis mature. Item quod cū educabitur, non deturbabitur ſibi fidem, aliàs ei non reſtituendus, Fel. in d. ca. ſicut Iudæi, eod. tit. At ſi adulti fuerint baptizati, tunc ne parentum inuoluantur erroribus, ſunt eis auferendi; & monaſterijs, aut Chriſti fidelibus ad conuendendum tradendi. 28. q. 1. c. Iudæorū, de conſec. diſt. 4. c. plerique. Quod idem dic de filijs Apoſtatarum. c. ſi baptizata. ubi gl. de conſec. diſt. 4.

24^a Vndecima. Iudæi poſt conuerſionem ad fidem non perdunt agnationem, immo poſſunt ſuccedere parentibus, agnatis, & cognatis, cum per conuerſionem non debeant eſſe deterioris, ſed melioris conditionis, ideo dicit glo. in cap. iudæi. 1. q. 4. quod non poſſunt parentes ſuos filios conuerſos exheredare, ſicut nec illos, qui ingrediuntur religionem;

per id quod habetur in auth. de sanc. Episcopus, in §. antepen. in verb. nullam. Inmo dicit Io. de Anan. in cap. Iudæi si
 25 ue, num. 5. & 6. quod vt pater, & ꝑ mater infideles tenentur filiaz orthodoxæ præstare dotem, & filio Christiano præstare donationem propter nuptias, & vtrique alimenta secundum facultatem patrimonij, vt aperte dicit tex. in l. cognouimus, C. de hæret. vbi etiam Salic. & Bal. in l. mater pro filia, C. de iure dot. Ita eadem ratione fauore Christianæ fidei, & in odium Iudæorum possunt cogi parentes ad tradendum legitimam in eorum vita, facit optimè tex. in d. cap. Iudæi, in verbo melioris conditionis. Et hanc sententiam tanquam æquiozem, & tutiorem fauore Christianæ religionis amplectitur, eo magis, quia legitima succedit loco donationis propter nuptias, quæ non est amplius in vsu. facit quod habetur in Auth. res, quæ, C. com. de leg.

Duodecima. Iudæi, qui conuertuntur ad fidem, ꝑ non coguntur dimittere bona sua licitè acquisita, ita not. in c. Iudæi, extr. eo. licet sit vulgaris opinio vulgi, quod Iudæi non possint baptizari, nisi dimittant bona sua, quæ quidem opinio vulgaris forte præualuit, cum vt plurimum bona Iudæorum sint illicitè acquisita, quia sæpe sæpius vsuris operam dant: verum si essent licitè acquisita, possent sua bona retinere. Ita Mar. Soc. in d. c.
 27 Iudæi, num. 16. An vero ꝑ posset Episcopus Iudæum inuitans ad fidem, illi permittere bona sua illicitè acquisita, quæ erant distribuenda pauperibus. dicit Panorm. in cap. in ecclesijs, de simo. quod sic: quia potest quis ad bonum necessitatis inuitari pecunia, vt ad fidem
 28 conuertatur, 33. q. 4. cap. pen. An ꝑ etiam possit Iudæus ad fidem cōuertere ipse erogare bona iniuste acquisita sine licentia Episcopi? Dic, quod non, cap. cum sit, de Iudæis, in fine. Quod fecus est de Christiano raptore, qui potest male ablata erogare sine licentia Episcopi, vel alterius, arg. de vsur. cap. cum tu. de homic.

c. sicut dignum; Et ratio differentie inter Iudæum raptorem, & Christianū, est, quia actus Iudæi, & dispensatio est suspecta, non sic in Christiano, de hoc per Arch. 14. q. 6. cap. non sanè, & per Host. in sum. de pen. §. de quibus, versio, sed quæ forma. Zabar. in d. cap. cum sit,
 29 An ꝑ vero Religiosi possint male ablata incerta applicare sibi, vel fratribus, vel conuentibus sui ordinis? Dic quod nō, sed debent erogari per ordinarium, de Iudæ. cap. cum sit, in si. nisi per testatorem datus fuerit executor, quia tunc ipse hoc faciet, de testam. cap. vlt. lib. 6. vbi de hoc per Archid. & 12. q. 11. cap. de laicis, & hoc secundum regulam charitatis, nam primo nobis, & nostris subuenire debemus, not. dist. 30. cap. fin. facit quod not. dist. 42. cap. quiescanus, d. 31. cap. homo. 86. dist. 30. cap. non satis, nemo enim carnē suam vnquam odio habet, 13. q. 2. c. non æstimemus. Licet si solus esset executor, ab hac erogatione cauere debet sibi erogando, nisi esset in summa necessitate: quia tunc etiam ei liceret aliena rapere, de furt. c. 3. At monasterio dare potest de his, quæ suo arbitrio habet distribuere, etiam si sit solus: quia ibi est euidentis distinctio personarum, 12. q. 2. cap. qui manumittitur. 14. q. 2. cap. super prudentia, de testam. cap. in super, & cap. cum nuncius, & cap. nuper. Et idem in consanguineo cessante fraude, & sic intelligitur, 89. dist. cap. decenter. Quod est, quando esset euidentis ratio pietatis, arg. ff. de adopt. l. si pater, §. duos. ita Zabar. in Clement. 1. q. 22. de testam.

Tertiadecima. Iudæi filius si fuerit cōuersus ꝑ ad fidem, per talem conuersionem aboletur omnis ingratitudo, quam commisisset erga patrem. Host. & alij, in c. Iudæi, el. 1. eo. tit. facit tex. in c. non licet, 10. q. vlt. vbi dicitur, quod per ingressum Religionis aboletur omnis ingratitudo filij Christiani, fortius Iudæi conuersi, Fel. in c. Iudæi, el. 2. eo. tit.

Quartadecima. Iudæus conuersus viuente vxore sua ꝑ Iudæa, volente cum eo
 31 habi-

habitare cum contumelia Creatoris, potest ducere aliam, quia matrimonij vinculum fractum dicitur, quod intellige post adnotationem factam ab Ecclesia: quia semper illa facienda est, quando agitur de fornicatione spirituali, cap. Iudæi, cap. non solum, 28. q. 1. D. Tho. 3. par. q. 59. art. 9. Item post datam ab Ecclesia sententiam separationis, aliàs non posset propria autoritate uxorem Iudæam expellere, et aliam ducere, nisi prius habeat licentiam ab Ecclesia, vt aliam ducat. Ita Turrecr. in d. c. Iudæi.

31 Quintadecima. Iudæi die Domini, vel alio die solemniter debent baptizari, de conse. dist. 4. c. ne quod absit, & fugiens ad Christianum dicens se velle effici Christianum, non est propterea immediate baptizandus, immo debet stare inter Christianos, antequam baptizetur per 40. dies, d. c. ne quod absit, quamuis olim stabant per octo menses, c. Iudæi, ea. dist. & ratio est: vt mediante mora inter Christianos habita, & cursu temporis possit eius voluntas patefieri, quod bono zelo, & rata fidei deuotione id facit. Quod si forte à fidei postea apostataret, cogendus est ad illam redire, 45. dist. cap. de Iudæis, de consecrat. dist. in. 4. capit. plerique.

33 Sextadecima. Vno parente ad fidem conuerso, & altero in Iudaismo permanente, pueri sequi debent illum, qui factus est Christianus, cap. Iudæi, 28. q. 1.

34 Decima septima. Communiter tenetur Iudæos non ligari lege canonica in Spiritualibus, quia non curatur de eorum anima, gl. in cap. cum contingat, de iureiur. cap. gaudeamus, de diuort. cap. de infidelibus, de consan. & affin. Et hinc est, quod dicitur eos non ligari constitutionibus canonicis, quæ solum ligant subiectos Ecclesie, d. cap. gaudeamus. c. multis, 2. q. 1. ibi, de his, quæ foris sunt, nihil ad nos. & no. in ca. 1. de vsur. in 6. Hinc Fel. consil. 30. num. 20. dixit, quod vidit quatuor concilia, quod cap. quamquam, de vsur. in 6. non habet locum in testamento facto per Iudæum manifestum

vsurarium. In alijs autem ligatur lege canonica, nisi sit casus decifus in lege sua, & non reprobatus quo ad eos de iure nostro. Catechismus autem omnino ligatur, per tex. quem not. ibi Dom. in c. audite. 24. dist.

35 Decima octaua. Iudæus si delinquit circa legem diuinam, forte in pluralitate vxorum, vel contrahendo in gradu prohibito lege diuina, potest puniri per iudicem secularem, ita Felin. consil. 30. n. 7.

36 Sic Iudæus cognoscens carnaliter Christianam sub velamine matrimonij, cum constet matrimonium esse non posse, 27. quest. 1. cap. caue, fit, vt talis contrahens tanquam adulter, capitaliter sit puniendus, C. de Iudæ. l. ne quis Christianam, cum commixtionem illicitam committant, & matrimonij sacramento iniuriam faciant, C. ne san. bapt. rei. l. 1. At qui absque velamine matrimonij carnaliter Christianam cognosceret, non esset capitaliter puniendus, sed aliter ad arbitrium iudicatis, & cuidam ob hoc crimen fuerunt incisæ virilia, vt refert Oldrad. consil. 33. num. 1. & 2. vide etiam Philip. Corn. consil. 114. vbi apponit penam, qua puniri debeat.

Decima nona. Christianus contra cognoscens Iudæam, vel Sarracenam, plebendum est capitali pena, sicut Sodomitæ, & ij, qui cum brutis nefarie coeunt, ita Bonif. sub tit. de rapt. in fi.

37 Vigesima. Licet tex. in cap. multis. 2. q. 1. dicat. De his, quæ foris sunt nihil ad nos, tamè illud intelligitur de Iudæo, qui non est capax excommunicationis, cum excommunicatio eiiciat extra Ecclesiam, & Iudæus extra illam fit. vel intelligitur vt Ecclesia non compellat ad fidem, ad quam sola diuina gratia vocantur, vt 45. dist. de Iudæis. & de hoc plene per Inno. extr. de vor. c. quod super. Sed licet potest procedere contra Iudæum delinquentem, cum ratione delicti fiat de foro Ecclesie, extr. eod. cap. postulasti, & not. in cap. ita quorundam. Old. cõl. 36. Hinc Calder. consil. 2. de Iudæ. consuluit, 39 Iudæum, qui dolose, & scienter, & appenfatè

penfate protulit hæc verba. Nafchâ il
vermocene al Papa, & à chi' fe Papa.
Et s'io haueffe Dio, & il Papa, & il Ve-
fcouo nelle mani, io trarrei à loro gli oc-
chi. poffe puniri per iudicem ecclefiafti-
cum, cum fit crimè ecclefiafticum, tex.
eft in c. 2. de maled. Et grauius eft æter-
nam, quam temporalem ledere maie-
ftatem, e. vergentis, de hæret. quæ ficut
leditur per hærefim, ita per blasphe-
miam, nec tolerare debet Ecclefia op-
probria illius, qui noftra pertulit, de lu-
dæ. c. in nonnullis, cum in fubmerfionè
fidei, & contumeliam creatoris præfu-
matur ab eis fieri, ficut deridere Chri-
ftianos in die paraſceues, de ludæ. cap.
quia fuper his; vel nutricibus, quæ cor-
pus Chrifti ea die fufceperunt effunde-
re lac, feu eas ad hoc cogere, eo. tit. c. etſi
Iudæos, & cap. in nonnullis. Quæ de-
liget dicat per poteftates ſæculares hos
Hebræos puniendos, intelligit Calder.
qui fupra, ad requiſitionem iudicis ec-
cleſiaſti. Qua tamen pœna ſunt punien-
di, tex. in d. c. in nonnullis. dicit Iudæos
blafphemantes condigna animaduër-
ſione compeſci debere, quæ veleft pœ-
na pecuniaria, vt dicit tex. in cap. ſtatui-
mus, extr. de maled. Vbi etiam ibi not.
do. Anton. de But. de pœna mortis. per
auth. vt non luxur. contr. naturam. quæ
tamen pœna capitis ibi expreſſè non im-
ponitur blafphemis, immò ſi bene in-
ſpiciatur, ſolum luxuriantibus contra
naturam: abſurdum enim eſſet dicere
iurantem per caput, vel pilos Dei hæc
pœna tanta puniri, quod ſonare videtur
dicta litera Auth.

Vigefimaprima. Iudæi, & infideles li-
40 cèt non poſſint excommunicari, † quia
cum ſint extra Eccleſiam, non poſſunt
extra Eccleſiam poni, cap. ad diſſoluen-
dum, de deſp. impub. Tamen illud eſt
verum directè, & propriè, quia indire-
ctè bene poſſunt excommunicari, ſub-
trahendo eis cõmunionem, & conuer-
ſationem Chriſtianorum, ut in cap. &
ſi Iudæos, in ſi. in c. poſtulati, in c. cum
ſit. cod. tit.

Vigefimafecunda. Iudæi, vel pagani
41 non † ſunt ad officia publica admitten-
di, not. in c. cum ſit, de Iudæ. ſunt enim
infames ſaltem infamia facti, l. cunctos
populos, C. de ſum. Trin. & lauius pro-
batur in l. ſin. C. eod. vbi dicitur, quòd
nullam dignitatem, nullam adminiſtra-
tionem, nullum honorem, nullum offi-
cium, nullam iudicandi poteſtatem inter
Chriſtianos habere debent. Quod
42 ſi † talia receperint, debet eis denegari
Chriſtianorum communio, donec quic-
quid receperint ratione officij, ſecundũ
prouidentiam dicteſani conuertatur
in vſus pauperum, ſcilicèt Chriſtiano-
rum, d. c. cum ſit. Et ipſi officium debet
amittere, quòd cum pudore irruerent
ter aſſumpferunt. Dicit tamen Hoſtiæ
in d. c. cum ſit, quòd licèt Iudæus in pu-
43 blicis officijs poni non poſſit, poteſt † ta-
men Dominus redditus ſuos Iudæo vè-
dere, deputato cuſtode Chriſtiano ho-
neſto, à quo Iudæi redditus accipiant,
ita quòd per hoc Chriſtiani, & clerici à
Iudæis non grauentur, extr. eod. cap. ex
ſpeciali. Hinc inferitur, quòd Iudæus
non poſſit eſſe doctor, quia eſt incapax
dignitatis, l. ſin. C. de Iudæ. & doctora-
tus eſt dignitas, Bar. in Lomnes, C. de
decur. lib. 10. Fel. in cap. 1. nu. 4. eod. ti.
Quòd autem diximus non poſſe habe-
re officium intellige inter Chriſtianos,
vel Chriſtianum, & Iudæum, vbi ſi eſt
quæſtio inter Iudæos, & Chriſtianos,
non à ſenioribus iudicibus, ſed ab ordi-
narijs iudicibus quæſtio decidi debet.
At circa ea, quæ ſpectant quo ad eorum
ſuperſtitionem, vel ſectam, poſſunt pro-
moueri ad officia, & dignitates, & ita
poteſt intelligi, l. generaliter, §. ſin. ff. de
44 decur. Item Iudæus † contra Iudæum
admittitur in teſtem, ſed contra Chri-
ſtianum de iure admitti non debet, li-
cèt de facto aliquando admittatur. Qui
nimmo nec contra Chriſtianum ipſo
volente admitti debet, cum non in fa-
uorem Chriſtiani, ſed vel in odium Iu-
dæorum hoc fuit introductum, vt pro-
batur in cap. cum ſit, de Iudæ. cui tali
priui-

privilegio Christianus renunciare non potest. Facit à simili in Macedoniano, in l. tamen si non opposita, ff. ad Maced. siue hoc dicamus inductum in fauorē Christianæ fidei: pro quō facit tex. in c. Iudæi, siue Sarraceni, de testib. in fine. tunc nec tali privilegio renunciare potest. Ita Anan. in d. c. cum sit. nu. 2.

45 Vigesima tertia. Iudæi † in successio- nibus ab intestato tenentur seruari legem Mosaicam, & non ciuilem, quia illa derogat legi communi ciuili, sicut sta- tuta ciuium, l. omnes populi, ff. de iust. & iur. l. de quibus, ff. de legi. ita per mul- tas rationes concludit Calder. de testa. conf. 30. Item Cald. de constit. conf. 11. vbi generaliter tenet, quod quando lex Mosai- ca non est reprobata quo ad ipsos Iudæos, præuat legi ciuili. Hinc fit, qd extantibus masculis, filix Iudæorum non succedunt, sequitur Fel. in c. Iudæi, 46 el. 2. eodem tit. An verò † possit aliquis Christianus vniuersitati, seu congrega- tioni Iudæorum, vel alicui Iudæo, vel Pagano aliquis relinquere in testamen- to, dic qd non. & si fecerit, etiam post mortem iudicabitur anathema. extra, de hæret. cap. si quis episcopus, 24. q. 2. cap. sanè.

47 Vigesima quarta. Iudæi ligantur † sta- tutis municipalibus in materia propor- tionabili, Bal. in l. spadonem, §. iam au- tem, ff. de excusat. tutor. vbi dixit, quod immunitas concessa habitatoribus ali- cuius loci extenditur ad Iudæos, ut etiã per Cæpol. conf. 75. Item Ang. in l. 1. ff. ad l. Iul. maic. & in l. vitimur, ff. de sepul. viol. dicit, quod securitas, concessa so- cij mercatoribus, prodest Iudæo socio, Fel. vbi supra, num. 4. Corset. in c. sedes, in 3. char. de rescrip.

48 Vigesima quinta. Christiani prohibiti sunt deferre Sarraceni arma, ferrum, & lignamina, & contrarium facientes sunt ipso facto excommunicati, extra, eodem cap. ita quorundam, & c. ad libe- randam. Immo etiam per bullam cœne Domini, ut habetur in ead. bulla c. 7. Et idem dic de illis, qui triremes, aut na-

ues vendunt, aut in nauibus eorum pi- ratie curam gubernationis exercent, vel quibusdã alijs machinis impendunt eis aliquod consilium, vel auxilium in dispendium terræ sanctæ, d. cap. ad libe- randum. Et sic nota, quod † præstantes auxilium ad delinquendum, pari delicto, & pari pœna se astringunt, tex. est in d. cap. ita quorundam, qui loquitur de duplici auxilio, videlicet deferenti arma, & gubernandi naues, generaliter autem de quolibet auxilio, vide in cap. 1. vbi glo. magist. de offic. deleg. Item nota, quod non solum est prohibitum portare arma, seu etiam vinum, oleũ, & alia liquamina etiam causa gustus hosti- bus. Ita Io. de Anari. in d. cap. ita quoru- dam, nu. 1. & 5. per tex. in l. 1. C. que res expor. poss. per quam legem dicit ibi Bal. qd prohibitus portare extra territorium nõ potest portare causa gustus. An vero repertus in via cum armis, que certum erat velle deferre ad hostes infideles, per dat. illa secundum tex. in d. cap. ita quorundam, vide Fel. in cap. significauit, ex- tra. eod. nu. 7. vbi dicit, quod sic. Si vero 50 quis vi ventorum † conduceretur ad lo- cum prohibitum, tunc non meretur pœ- nam. Hinc Alber. in 2. p. statuto. q. 13. notat, quod pœna apposita conducenti porcos per urbem, non ligatum, qui impulsus timore deprædationis con- duxit eos in urbem, & subdit per illam legem, qd si tempore treugæ aliqui milites alicuius partis conducerentur vi vento- rum in manus hostium, nõ efficiantur captiui, & idem si tempore belli. ita re- fert Fel. in d. c. significauit, nu. 7. in fi.

51 Vigesima sexta. Iudæi, † & Sarraceni non possunt intrare ecclesias Christiano- rum, glo. in c. perlectis, dist. 25. Quod intellige, quando causa sublanandi vo- lunt intrare, iux. glo. in c. Episcopus, de consec. dist. 1. Ita Præpositus in d. c. perlectis, nu. 5.

52 Vigesima septima. Iudæus, qui † Chri- stiano impropertauit, quod eorum secta erat magis Deo accepta, quã secta Chri- stianorum, quod probabat sic: quia nun- quam

quam Iudæi sunt obfessi à dæmonibus, vt Christiani: fuit sic à Christiano cõfusus, quòd illi flagellantur à Domino, quia ab eo diliguntur, sed Iudæi sunt dia boli, & ideo quomodo vexabit vñus dia bolus alium diabolum, nam sicut digi- tus alium digitum non potest molesta- re, ita nec diabolus diabolum, id est Iu- dæum, ita Archid. in cap. vsque adeo, di- stin. 33. His adde quod præter ea, quæ su- pra diximus, num. 7. dic, quòd secta Iu- dæorum peior est illa Sarracenorum, vt concludit Oldr. conf. § 1. incipiens. Iu- dæus, quia cum in die parasceue oret pro omnibus Iudæis, non flectit genua, sed pro paganis sic.

Vigesima octaua. Licet Iudæi non de-
 53 beant habere Christianos seruos, pro-
 ut not. in cap. mancipia, dist. 54. Immo
 nec intra domum possunt Christiani li-
 beri seruire eis: Non enim debent esse
 assidui intra domum Iudæorum, nec tã-
 quã familiares, aut nutritrix, aut obstetrix.
 Quinimmo si Christiani ab eis discede-
 re nolunt, possunt excommunicari, eod.
 tit. cap. Iudæi, cap. adhuc, & cap. Iudæos,
 in fine. Tamen extra domos possunt eis
 per Christianos seruitia fieri, vnde pos-
 sunt habere colonos Christianos, eo. tit.
 cap. multorum. Concordat D. Tho. 2. 2.
 q. 10. art. 10. assignans rationem, quare
 Christianus non possit esse mancipium
 Iudæi, sed bene possit in aliquo seruire.
 Si tamen ex tali communicatione, vel
 conuictu subuersio fidelium timeretur,
 esset penitus interdicens, cap. nullus,
 c. scilicet, 28. q. 1.

54 Vigesima nona. Ecclesia iudicat † de
 Iudæis in ijs casibus. Primus, ne nobi-
 scum commorentur, 28. quæstio. 1. ca-
 pitulo sæpe. Item vt repellantur à te-
 stimonio, & accusatione, 2. quæstio. 7. cap.
 alieni. Item ne fungantur publica fun-
 ctione, cap. nulla, dist. 54. Item ne man-
 cipia habeant Christiana, vel nutritrices,
 vel obstetrices, de Iudæ. cap. Iudæi. Item
 ne emanent nisi venalia exponant intra
 tres menses. cap. fraternitatem dist. 54.
 Item ne ex testamento catholici aliquid

accipiant, 24. q. 1. cap. sane. Item ne ad 8
 dem compellantur, 45. dist. c. de Iudæis.
 Item vt fidem poscentes 40. diebus pro-
 bentur, de consecr. dist. 4. cap. ne quod.
 Item ne ecclesiam habeant ad firmam,
 extr. de Iudæ. c. non sine, quæ hodie est
 remota. Item ne fidelis fidelitatem eis
 faciat. Item ne Sinagogas nouas con-
 struant, eod. tit. cap. consuluit. Item ne
 in die parasceue fenestras aperiant, C:
 de Iudæ. l. quia vero. Item vt dent deci-
 mas de prædijs, quæ habent, de deci. c.
 de terris. Itē ne mancipia Christiana cir-
 cuncidant, d. cap. nulla. Item vt pœna
 pecuniaria puniantur, c. fraternitatem,
 dist. 54. Item vt verberibus subijcian-
 tur, 28. q. 1. cap. sanè. Item quòd non re-
 pellent contra se fideles testes inductos,
 de testib. c. Iudæi. Hæc Præposit. & Ar-
 chid. in d. c. nulla, nu. 3.

55 Trigesima. Quia per Clem. ex gran-
 di, de vsur. prohibentur statuta, quæ im-
 pediunt repetitionem vsurarum sub pœ-
 na excommunicationis latæ sententiæ,
 vt vult ibi glos. in verb. incontinenti.
 Hinc insertur, quòd in illâ incidit rex,
 vel eius officialis, qui tollit tributum à
 Iudæis, vel Sarracenis, propter vsuras,
 quas permittit eos exercere, tanquam in
 hoc fauente prædictis: Nam nedom
 Christiani, immo & Iudæi sunt prohibi-
 ti vsuras exercere, cum etiam lege vete-
 ri sint vsuræ prohibiti, & hoc maximè,
 si exiguntur à Christianis, de vsur. c. quã-
 to, & c. post miserabilem, & hoc satis de-
 ciditur in d. Clem. in litera, ibi repetitio-
 nem impediunt, ita Lau. et post eum Za-
 bar. in d. Clem. q. 15.

56 Trigesima prima. Iudæi † licet super
 restituendis vsuris non possint cogi per
 iudices ecclesiasticos, sed tantum per Prin-
 cipes seculares, extr. de vsur. cap. post ni-
 scrabilem, tamen si Principes seculares
 negligentes fuerint, procedet iudex ec-
 clesiasticus iuxta tenorem, cap. quanto,
 eod. tit. & de Iudæ. cap. postulasti, cum si-
 mil. verum si Ecclesia haberet iurisdic-
 tionem temporalem in loco, per se
 posset coercere Iudæos pœna tempo-
 rali

rali, dicto capit. postulasti, vbi Zabar.

Trigesima secunda. Adeo sunt prohibita vsura, vt nec à Sarracenis, † contra quos licite pugnamus, licitum sit illas exigere, siue ex cupiditate hoc fiat, siue ex zelo charitatis, vt macerentur vsurari, qui non possunt domari armis. Quæ ratione ducti quidam assererebant contrarium, quia cum hostes sint, quibus vel Imperator, vel Papa bellū indixit, hostes sūt, de capti. si non possumus eos iuste occidere, & omnia per vim auferre, & nostra facere iure belli, 23. q. 1. ca. dicit, & q. 7. & cap. 1. & 2. videtur saltem vsuram posse exigere. Non enim refert vtrū aperte, aut clam ex insidijs pugnetur, 23. q. 2. cap. Dominus. Tamen cum vsura in veteri testamento, & perfectius in Euangelio cap. consuluit, de vsur. & in canonibus generaliter prohibeantur, dicimus nullo casu esse licitas, ita, quod nec ab hostibus licite recipiantur. Et nec à Iudæis, & non obstat text. in c. ab illo, 14. q. 4. cum dicitur: Ab illo vsuras exige, cui nocere desideres: quia ille text. legitur negatiue, idest sicut nulli debet nocere, ita & à nullo vsuras recipere, vnde nec ab hostibus licet, ita Zab. in Clem. vnica, §. sane, q. 11. & 13. & 19. de vsu. & ante cum Archid. in d. c. ab illo, vbi etiam Turrecr. dicit, quod hæc opinio est magis probabilis, vt nullo casu sit licitum ab aliquo hoste recipere vsuram, non nunquam in hoc dispensatio legitur facta, vnde extr. de vsur. c. super eo, Alexander Papa dicit, quod vsurarum crimen vtriusque testamenti pagina detestatur, super hoc dispensationem aliquam posse fieri non videmus.

58 Trigesima tertia. Iudæus accipiens vsuras à Christiano mortaliter peccat, & potest ab ecclesia indirectè compelli ad restitutionem, scilicet subtrahendo communionem Christianorum, capit. post miserabilem, de vsur. vel saltem tales coercendi sunt à principibus & etiam prælatis prædicto modo ad restituendum immoderatas vsuras, c. quanto, eod. tit. & per immoderatam intelli-

tur omnis vsura, vt notat glo. in d. cap. quāto, cum sit contra moderamen diuinæ iustitiæ, extr. de vsur. cap. super eo. Ideo Iudæi cogi debent ad omnem restitutionem vsurarum, vt in Clem. ex graui, eo. ti. qui etiam intelligitur in Iudæis, vt patet ibi per glo. super verbo cēsurā. Nam ita est prohibitum exercitiū vsurarum de iure diuino Iudæis quantum ad extorsionem faciendam à Christianis, sicut ab alijs, iux. no. ext. de vsur. cap. super eo. Hinc concludit Gemin. in c. 1. §. fin. de vsur. in 6. quod ille text. etiam habet locum in Iudæis, quibus non possunt locari domus ad senus exercendum: quia constitutiones Canonum simpliciter disponentes, includūt etiam Iudæos, quando loquūtur in materia, in qua Iudæi subiiciuntur Canonibus, sicut in solutionibus decimarum, c. de terris, de dec. & in vsurarum extorsione, & c. post miserabilem de vsur.

59 Trigesima quarta. Iudæi † asserentes vsuram non esse peccatum, non incurunt in Clem. vnica. de vsu. quia cum nō sint de gremio Ecclesiæ, cap. gaudemus, de diuort. diuisionem ab ea facere non possunt, & sic non possunt dici heretici, cum hæresis dicatur diuisio, & dicatur ab electione, 24. q. 3. cap. hæresis, & c. sec. Tum etiam, quia licet sint creature Dei, non tamen Ecclesiæ, quæ non omnes re generauit in baptismo, ideo Canonibus non arctantur. 11. q. 1. multi. Zabar. qui supra, q. 19.

Trigesima quinta. Princeps an possit sine peccato † expellere Iudæos de regno suo, & eis bona auferre, vide Oldt. tit. de Iudæis consil. 87. vbi concludit quod sic, quia fuerunt facti serui per mortem Christi. extr. de Iud. cap. & si Iudæos. & iō potest princeps hoc facere, quod fuit mandatum executioni per Constantinum, vt not. Hof. eo. tit. cap. consuluit. Quod intellige, vbi Christianis immineret periculum, vel scandalum, vt not. Innoc. extr. de voto c. quod super his, aliis secus vbi quiete viuerent & non essent scandalo, per ea, que not. in d. cap.

quod super his. vide etiam Oldradum consilio 264. vbi dicit, quod probabilior videtur sententia quod princeps absque legitima causa non potest ludæos, Saracenos, & alios paganos, de terris suis expellere. casus videtur expressus in l. Christianos. C. de sacrific. paga. vbi dicitur quod talibus quiete degentibus nullam debemus facere molestiam, arg. etiam tex. in e. dispar. 23. q. 8. & cap. porro 16. quæst. 3. & nec rebus suis spoliare, ita probatur per glo. in capit. si de rebus 23. quæst. 7.

SVMMARIVM.

- 1 *Vsura materia diuiditur in decem articulos.*
- 2 *Vbi tractetur explicatur per auctorem.*
- 3 *Vsura, unde dicta sit.*
- 4 *Vsura dicitur vorago, quia omnia consumit.*
- 5 *Vsura quo ad recipientes possunt dici dulces.*
- 6 *Anima est immortalis.*
- 7 *Rerum quædam sunt, quarum usus est consumptio, & quædam non.*
- 8 *Vsura definitio, & lucrum quid. nu. 9.*
- 10 *Lucrum duplex, formale, & virtuale.*
- 11 *Quodcumque verbum est vniuersale.*
- 12 *Mutuum quid.*
- 13 *Mutuum quid à commodato differat, vel in quo conueniant, num. seq.*
- 14 *Mutuum duplex, formale, & interpretatiuum.*
- 16 *In mutuo materiale, & formale quid.*
- 17 *Oblatio, & donatio, qua præsumatur gratia fieri.*
- 18 *Debitum potest dici tripliciter in mutuo.*
- 19 *Voluntas sola an faciat usurarium. & 20.*
- 21 *Vsura mensuralis qua obliget ad restitutionem.*
- 22 *Mutuare cum spe lucri, potest fieri, sed non propter spem.*
- 23 *Nihil inde sperantes in mutuo quid significet.*
- 24 *Vsura dupliciter potest capi, & utriusque conceptus definitio.*
- 25 *Vsura species diuersa explicantur.*
- 26 *Peccatum non est per viam mutui præter sortem consequi id, quod alias eras debitum.*
- 27 *Vsura est ex sui natura malum, & ideo omnis superabundantia est vitiosa.*
- 28 *In aliquibus casibus licuum est recipere ultra sortem, vi ratione interesse.*
- 29 *Item ratione feudi.*
- 30 *Creditor regulariter tenetur computare in sortem fructus perceptos, sed non percipiendos.*
- 31 *Item ratione possessionis violentè à laico occupata.*
- 32 *Item ratione liberalis donationis.*
- 33 *Item in contractu locationis, vel alienationis, aut emptionis, num. 35.*
- 34 *Mutuum qualiter à locatione differat.*
- 36 *Item quando accipiunt usura ab inimici fidei.*
- 73 *Epilogus casuum, in quibus licet recipere ultra sortem.*
- 38 *Mutuanus socio, vi restituat usurario sortem, & usuras, an sit usura.*
- 39 *Mutuanus pecuniam communitati vi durante debito non teneatur ad collectum, an sit usurarius.*
- 40 *Mutuanus iniuriato, vi remittat iniuriam, an committat usuram.*
- 41 *Vsura nec ex causa pietatis est exercenda.*
- 42 *Vsura licet crimen sit ecclesiasticum, tamen in multis casibus potest cognoscere iudex laicus de ea.*
- 43 *Iudex secularis an possit punire usurarium puniunt per iudicem ecclesiasticum.*
- 44 *Vsurarius non peccare, vel facta restitutione non teneri ad penitentiam agenda, an asserere sit hæreticum. & nu. 56.*
- 45 *Vsura in quo foro possint repelli.*
- 46 *Vsurarius quibus epibetis nominetur.*
- 47 *Bannum potest emitti vi omnes facteratores alienigenæ intra certam diem exeant de ciuitate.*
- 48 *Communitas dandans pecuniam ad usuram, an singuli de illa sint usurarii.*
- 49 *Vsurarius an teneatur restituere lucrum de pecunia usuraria.*
- 50 *Vsurarius an indistinctè ubique terrarum possit restituere pauperibus, aut diuersano tradere ad erogandum.*

- 51 *Diaecesanus quibus pauperibus erogare debeat.*
- 52 *Diaecesanus restitutioni obnoxia an possit conuerti in reparationem ecclesia parochialis.*
- 53 *Usurarius si non est soluendo, an teneatur ad restitutionem.*
- 54 *Usurario in iudicio anima sufficit remissa sibi facta à creditore.*
- 55 *Casus speciales, ubi non remissio, sed realis satisfactio requiritur.*
- 57 *Excommunicatus licet laeso satisfaciatur, & sit absolutus, tamen debet poenitere de peccato.*
- 58 *Uxor, & familia usurarii an debeant uere de illicitè acquisitis.*
- 59 *Uxor an viro ignorante possit illicitè acquiescere in elemosynam.*
- 60 *Contractus usurarius potest esse vitiosus respectu vnius, & non alterius.*
- 61 *Recipere ad usuram sine peccato an quis possit.*
- 62 *Solui potest aliquid ultra sortem ratione damni vitandi.*
- 63 *Mutuum non est dare decem vlnas pro decem aliis reddendis.*
- 64 *Iudex secularis curi patitur usurarios viuere, potius, quam alios fures.*
- 65 *Est cur plus de illis, quam de furibus se intromittit.*

De Usuris. Cap. XXIII.

REDEMPTORIS omnium, qui rex est regum, Dominus dominantium, Apoc. 19. 1. Timot. 6. de re iud. Clem. 2. in fi.

- 1 in hac ardua, & difficili materia, de usuris, sed quotidiana ob cupiditatem, quæ radix est omnium malorum, de elect. c. auaritia, postulato suffragio, illam explicabimus, considerando eius derivationem, hoc est, usura unde dicitur, & eius definitionem, deinde ad decisiones deuenimus. De materia ha-
- 2 betur 46. dist. cap. antepen. pen. & ult. 47. dist. per totum. 14. q. 3. 4. 5. & 6. per totum. Repetitur in 6. & in Clem. Conuenit rubricæ, cap. 1. cap. debitores. cap.

ad nostram 1. & 2. cap. ex literis, de uita, & honest. cler. cap. 2. de empt. & uendit. c. illos, de pign. & cap. inter, de excess. pt. 2. l.

- 3 Circa primum est notandum, quod usura ¶ præter ea, quæ diximus in nostris Decisionibus in prima parte, libro secundo, cap. 1 70. dicitur usura ab usu æris, ut dicitur usura quasi usus æris, id est pecunie. Nam pecunia, secundum Philosophum primo Politicorū, inuenta est commutationis, & translationis causa, ut quia difficile erat res necessarias ad usum uitæ deportare ad distantia loca, conuenerunt ementes, & uendentes autoritate Principis, uel Reipublicæ, quod fieret numisma de ære, ferro, argento, uel auro, quod in signum recti ualoris, & ponderis imprimetur numismati character, uel imago. Sic enim de numismate censet quæsiuit Dominus Matth. 22. Cuius est imago hæc, & superscriptio. Verum, quia à principio, & antiquitus pro maiori parte fiebat de ære. De ære enim erat pecunia, quam uidua obtulit in Gazophilatium Domini, Luc. 21. idcirco usus pecunie in usura dicitur usus æris. Vterius potest dici, quod usura dicitur ab urendo, dupliciter. Primo, quia usura in augmentum pecunie urit, uelut ignis, & inflammatur affectum usurarii, Ambrosio dicente in tractatu de Tobia, c. 6. quod usura usum requirit, ut aduret, & inflammet. Sic enim crescit usura, crescit in eo affectus pecunie in infinitum, ut dicit Philosophus, 1. Polit. quod pecunie non est terminus, neque finis. Auarus enim, qualis est usurarius, non repletur pecunia. Ecclesiast. 5. Secundo, usura est urens, quia in ea est urens ignis, consumens, & deuorans facultates, & substantias pauperum, à quibus per usuram extorquetur pecunia, & ex hoc usura ¶ uorago dicitur: id est profunditas, siue baratram, ad quod tendunt usurarii, uel ut uoracitas proprie dicitur edacitas, seu gulositas, quæ omnia consumit, sic usura ponitur

pro consumptione, & destructione: un-
de Ambros. in tractat. de Tobia, cap. 1.
dicit, quod usura substantiam inopis,
& pauperis deglutit, & quasi mare ma-
gnum omnia absorbet. ita etiam est tex.
in cap. 1. eo. tit. in 6. ubi tex. usuram uo-
raginem uocat, licet quo ad recipien-
tes t̄ temporaliter possint dici dulces, vt
ff. de his, que in frau. cred. l. ait prator, §.
si quid in fraudem, ver. si vero passim,
ybi dicit, v. usuram dulcedinem. Sed tu
dic, quod etiam quo ad ipsum recipien-
tem dicitur vorago: quia ipse animam
deuorat, vt dicit glo. 2. in d. c. 1. Bene igitur
usura dicitur ab vrendo, quia urit,
& consumit, & deuorat animas, & con-
sumit substantiam. Quod si quis dicat ani-
mam t̄ esse immortalem, & per con-
sequens deuorari non posse? Respon.
Ioan. Monach. secundum Gregor. 4.
Dialog. quod anima est immortalis quo
ad viuere, quia illud nunquam amittit.
Sed est mortalis quo ad bene viuere,
quia perdit per peccatum mortale.

Præterea, usura dicitur ab vsu, eo, q̄
pro vsu pecuniæ pretium quoddam acci-
pitur, quasi ipse vsus pecuniæ vëdatur.
Est autem considerandum pro pleniori
intelligentia, quod diuersarum rerum
diuersus est vsus. Quædã enim t̄ sunt,
quarum vsus est consumptio substantiæ
ipsarum rerum, sicut proprius vsus vini
est, vt bibatur, & sic eo vtendo consumi-
tur vini substantia. Et similiter proprius
vsus tritici, aut panis est, vt comedatur,
& est consumptio ipsius tritici, aut pa-
nis, ita etiam proprius vsus ipsius pecu-
niæ est, vt expendatur pro commutatio-
ne aliarum rerum, cum secundum Phi-
losophum sint inuenta nummismata p̄
commutatione rerum. Quædam vero
res sunt, quarum vsus non est consum-
ptio substantiæ ipsarum, sicut vsus do-
mus est inhabitatio: non est autem de
ratione inhabitationis quod domus di-
ruatur, quod si contingat, quod domus
inhabitando melioretur, vel deteriore-
ret, hoc est per accidens. Et idem dicen-
dum de equo, & de vesle, quia igitur hu-

ijsmodi res non consumuntur per v-
sum, per se loquendo, ideo seorsum po-
test cõcedi, aut vendi res ipsa, aut vsus,
vel simul vtrumque. Potest enim ali-
quis vendere domum retinendo sibi v-
sum habitationis ad tempus, & simili-
ter vendere vsum, retenta sibi proprie-
tate domus, & item vendere proprietate-
tem, & vsum. Sed in illis rebus quarum
vsus est consumptio substantiæ, earum
consumptio non est aliud, quàm vsus
rei: vnde bibendo vinum, quod est vsus
vini, consumitur vinum, & alienando
pecuniæ substantiam, alienatur pecu-
niæ vsus, vnde qui mutuat pecuniam
sub hoc pacto, quod restitatur sibi pecu-
nia integra, & vterius pro vsu pecu-
niæ vult certum precium, vendit seorsum
vsus pecuniæ, & ipsam pecuniæ sub-
stantiam: vsus autem pecuniæ ut dictũ
est, non est aliud, quàm eius substantia,
vnde vendit id, quod nõ est, vel vendit
idem bis, quod merito dicitur vsura,
cum velit precium pro vsu. Circa sex un-
dum, scilicet circa definitionem vsuræ,
relictis multorum Doctorum defini-
tionibus, de quibus per Mar. Soc. cod.
tit. illa mihi videtur verior, quod sit lu-
crum t̄ quodcumque ex mutuo pacto
debitum, vel exactum, aut principaliter
intentum. In qua definitione ponuntur
quatuor. Et primo ponitur lucrum. Lu-
crum t̄ autem proprie dicit superabun-
dantiam, siue incrementum, quod quis
habet ex voluntaria commutatione, vlt̄
tra ea, quæ prius erant sua, aut sibi de-
bita, facit tex. in cap. forus, de verb. sig.
Ad idem, cap. per vestras, de donat. int.
vir. & vxor. Est tex. in l. mulier, ff. pro so-
cio, qui dicit, quod lucrum dicitur, q̄
manente sorte ei accedit, deducto om-
ni damno, & interesse. Et dico incre-
mentum, seu commodum temporale
pretio scilicet æstimabile, ad excluden-
da bona cœlestia, & spiritualia, qualia
potest inutuans ex mutatione propter
Deum facta sperare, sicut & idem po-
test ex quacunq; operatione merito-
ria. Excluditur etiam beneuolentia, &
amicitia

amicitia mutuatarij, quam mutuans ratione mutui assequitur, hanc enim potest licite mutuans sperare, & assequi intendere absque vitio usuræ. Sed nec bonum temporale ratione mutui acquisitum, si alioquin debitum sit, dicitur lucrum. Ac proinde si quis mutuat debitori hac lege, vt ultra capitale, soluat decem, supposito, quod illa decem alioquin mutuatarius deberet, explicando, quod illud incrementum recipit loco debiti prius contracti, tunc nec est peccatum, nec dicitur usura: cum illa decem ultra fortem recepta, vt promissa, non sint dienda lucrum. Ita Ioan. à Med. C. de rebus, per vsur. acquis. q. 1. vers. secundum, 10 & Respondeo: Hoc etiã lucrum ¶ dupliciter considerari potest, quod facit vsuram, formale, & virtuale. Primum est realis acquisitio ultra fortem, de quo supra. Secundum est euitatio damni, qñ talis vitatio damni non est alioquin debita, (verbi gratia) iuste quis me persequitur in iudicio, siue extra, in qua persequutione ego eram damnus aliquod passurus siue in corpore, siue in fama, siue in bonis, si ego mutuo, intēdens inde à damno illo, quod alioquin passurus eram liberari, intendo lucrum virtuale, cum talis damni uitatio non sit mihi aliàs debita, ideo in tali casu talis mutuatio esset vsuraria. Inde etiam fit, ut si quis mutuat alteri aliquid ad hunc finem, scilicet, vt à solutione pœnæ, cui erat obnoxius, aut gabelæ, quæ alioqui iuste esset illi iniungenda, liberetur, lucrum præterdit virtuale, puta uitatio nem dictæ solutionis, quæ uitatio non est ei alioquin debita, ut suppono, ac proinde illic esset usura. E contra, si quis iniuste me persequitur, si mutuata pecunia cessat à persequutione, licet damnum euitem, quia tamē illa uitatio erat debita, nam erat iniusta vexatio, tunc non dicor consequi lucrum, & per consequens non esset usura ad illum finem mutuari. Et idem fit mutuat ad finem, ne illi grauamen aliquod per iudicem, aut alium fiat: quia tunc uitatio graua-

minis, cum alioquin fit illi debita, non esset lucrum. Inde etiam fit, quod si aliquis alteri mutuat cum pacto de soluendo aliquid, ratione interesse quod mutuans ob causam mutuatarij patitur, cū non præterdat lucrum, non erit usura. Itaque multum confert scire quid nomine lucri ueniat intelligendū, ut sciamus in quibus casibus sit, uel non sit usura. In proposito uero nostro lucrum ponitur pro genere, facit quod not. in c. eiciens, dist. 88. Vbi omnis usura est lucrum, sed non econuerso: quia non omne lucrum est usura. Primum patet: quia si quis ex pacto ultra fortem mutuata accepit, est usurarius, cap. quicquid, 14. q. 3. Secundum patet, quia in contractu locationis, & conductionis, & similibus accedit lucrum, & tamen non est usura. Secundo ponitur in definitione 11 uerbum quicquid, seu ¶ quodcunque, iux. tex. in d. c. plerique, ad quod concordat cap. 1. & §. si ead. quæst. & causa. & glo. in l. rogati, ff. ad Trebel. Quod quidem uerbum est uniuersale, ut est text. & ibi tradit P. au. in Clem. si Romanus, de p. æben. Vnde omnem rem comprehendit, l. hæredes mei, in princ. & l. abalista, ff. ad Trebel. siue sit pecunia, siue species, siue fructus, siue electuarium, uel quodcunque aliud, d. cap. plerique: quia qui omne dicit, nihil excludit, l. à procuratore, ff. mand. c. solitæ, de maio. & obed. Item dicit quodcunque, ut comprehendat generaliter non solum illud, quod consistit in actuali datione rerum, sed in operis, & in uerbali seruitio, & si milibus, siue illud sit magnum, siue paruum, siue modicum. Tertio ponitur in dicta definitione uerbū. Ex mutuo, quod ponitur ad differentiam aliorum contractuum, in quibus non est mutuum, ut locatio, uenditio, & similes: nam lucra, quæ ex mutuo uero, uel paliato non acquiruntur, non est usura, (secundum not. in c. in ciuitate, eodem tit. 12 Est autem mutuum datio ¶ reuocabilis alicuius rei usum consumptibilis. Si n. reuocabilis non sit, non erit mutuum, sed

vel donatio, si loco eius nihil rependatur, vel alius contractus. Et si non sit res usu consumptibilis, quales sunt quæ in pondere, ut in massa auri, & argenti, numero, ut in pecunia, mensura, ut in vino, oleo, & frumento, l. 2. ff. si certum petat. Infit. quibus modis contr. oblig. in prin. non erit mutuum, sed vel commodatum, vel locatum, aut aliud huiusmodi. Differunt autem mutuum, & comodatatum in multis: & Primum, quia

13 mutuum fit ¶ in rebus usu consumptibilibus. Commodatum vero in his, quæ non sic usu consumuntur. Item in comodatato referuatur dominium, simul & actio ad rem commodatam eandem numero, quæ si absque culpa comodatarij pereat, non ipsi, sed comodanti perit. Sed in mutuo usus simul, & dominium rei mutuate in mutuatarij transfertur, inde mutuum dicitur, quia de meo fit tuum, l. 2. §. appellata, ff. si cer. pe. Hinc si mutuatum qualitercuque, vel ex culpa, vel sine culpa pereat, ipsi, non mutuantis perit. Rursum rem commodatam eandem in specie quis tenetur reddere, sed rem mutuatam non eandem in specie, sed aliam in genere eiusdem bonitatis. Non enim eosdem centum florenos, quos quis mutuo accepit, vel sextarios frumenti, vel decem amphoras uini tenetur restituere, sed alios eiusdem bonitatis, & æqualis valoris. Pro his facit tex. in l. secunda, ff. si certum petatur, ubi dicitur: Mutuum Jamus recipi non eandem speciem, quam dedimus, alioquin aut commodatum erit, aut depositum, sed idem genus. ita Ioan. Andr. in regu. peccatum, & Turrecrem. in cap. si fixneraueris, 14.

14 quæstio. 3. Conueniunt ¶ autem mutuum, & commodatum, quæ de sui natura debent esse gratuiti, nam si mutuum non est gratuitum, est usura. Sed si pro comodatato aliquid exigitur, non est usura, sed definit esse commodatum, & transit in alium contractum, scilicet commutationis, aut locationis, vel venditionis, aut emptionis. Com-

mutationis (inquam) si exigitur, aut recipiatur aliqua res pro re, quando commodata est. Emptionis, & venditionis, si recipiatur pecunia, locationis, si accipiatur pecunia pro usu rei, ut fundi, vel domus; At si alia res, & non pecunia recipiatur, erit contractus innominatus. i. do vt des, vel vt facias, & omnes isti contractus liciti sunt laicis. Turrecrem. qui supra.

15 Rursum mutuum ¶ est duplex, formale scilicet, & interpretatiuum. Primum fit, quædo res mutabilis actu de mutuantis in mutuatarij transfertur, vt eadem in genere reddatur. Secundum fit emptione, & venditione, vt quando in emptione pretium rei anticipatur, vel differtur suo tempore soltendum. Vbi licet forma contractus sit emptio, & venditio, tacite tamen ipsa pretij anticipatio, aut solutionis dilatio est suum modo mutuatium. v.g. Emens agrum, vel bladum seminatium pro minori, quam valeat, vel quam alias empturus esset, pro eo, quod soluit pretium, prius quam accipiat rem emptam, dicitur usurarius, quia videtur ibi esse ratio mutui, cum soluat pretium rei emptæ, antequam eam recipiat, cum tamen ex vi emptionis statim recipere debebat. Sic qui vendit bladum, vel aliud, plus quam ualeat, ex eo, quia differtur solutio, videtur venditor emptori mutuarie pretium rei emptæ, quod statim ex vi emptionis soluere tenebatur, cum iam recepit rem sibi venditam, & quia ratione talis muni aliquid plus recipit, ideo cadit ibi usura. ita Turrecr. in c. si fa neraueris, 14. q. 3. notatur in c. in ciuitate, & in c. nauigantes, de usur. Et ita conformiter ad huiusmodi duplex mutuum, tacitum, scilicet & expressum, etiam est duplex usura, expressa, & palliata. Sedes itaque & fundamentum usuræ mutuum est.

Rursum quemadmodum in qualibet re naturali duo sunt principia, principium materiale, & formale, vt in domo materia sunt lapides, cæmentum, ligna, & hauiusmodi, forma vero est ipsa formalitas domus,

domus, scilicet latitudo, & longitudo, 16 ita in \dagger contractu usurario, materiale est ipsum mutuum, quia usura non gignitur nisi ex mutuo, & formale est ipsa exactio lucri ex pacto expresso, vel tacito, ita Io. And. in dicta regula, peccatū, nu. 7. Zaba. in c. in ciuitate, q. 1. nu. 5. eo. tit. Tertio ponitur in definitione verbum, pacto. Vbi tangitur alia differentia, nam excluditur lucrum accedens ex liberalitate: quia \dagger illa oblatio, vel donatio præsumitur esse grata, & libera, quam non præuenit petitio, vel obligas pactio, & per consequens illius oblata licita est receptio, vt dicit Ioan. And. in d. reg. peccatum: nam possumus licite recipere, quæ etiam prohibemur petere, sicut patet 1. q. 2. cap. si Episcopum, vbi dicitur, qd pro ingressu non licet pecuniã exigere, sed sponte oblatam licet recipere: cuius ratio redditur ibi auctoritate Gregorij dicentis, quod oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit. Et de hoc patet simile arg. in cap. quam pio, cad. q. est. & 18. dist. cap. de eulogijs. Hinc inferitur, quod mutuans, qui aliquid à mutuuario recipit, non quasi exigens, nec ex aliqua obligatione tacita, uel expressa, sed sicut gratuitum donum, non est usurarius, nec peccat in recipiendo, & ratio est: quia etiam ante quam mutuasset pecuniã, licite poterat aliquid donum gratis recipere, ergo etiam post mutuacionem: Non enim debet esse peioris conditionis per hoc, quod mutauit, ita Turrecr. in c. putant, ibi, secunda cõclusio, 14. q. 3. Quarto ponitur in definitione debitum. Vbi notandum, quod 18 varijs \dagger modis potest mutuanti aliquid esse debitum à mutuuario. Et primum est debitum naturaliter tantum, & in genere, quod dicitur ad antidora, id est ut benefacienti beneficiamus, & talem naturalem obligationem nullo modo potest mutuans deducere in ciuilem. i. in pactum, ad certam, & determinatam actionem, puta ad remutuandum, ad emendura de officina ipsius mutuan-

tis, aut agros eius colendum, &c. qui talis obligatio pacto acquisita usura est, cum sit aliquid pretio æstimabile, ita tenet glo. 14. quart. 3. cap. 1. & per Goff. in fun. eod. tit. §. fin. Raym. & Host. & est glo. in Clemen. uni. eod. tit. Secundum dicitur debitum ex charitate, & non ex iustitia, quod si omittatur, peccatū est, sed nõ iniustitia, qualia sunt opera indigenti impõsa ad eum curandū, si morbo laboret, vel ad eum defendendum, si iniuriam patitur. Et pro huiusmodi operibus mutare usura est, cum talia opera sint pretio æstimabilia: potest enim Medicus pro sua curatione, & defensor pro sua defensione stipendiū, & mercedem recipere, ut aliàs diximus. Tertium dicitur aliquid mutuanti debitum ex iustitia, ita ut si debitor illud omittat, non solum peccabit, sed iniustitiam faciet negando ei, quod personaliter debet. Vt si mutuarius debet pecuniã, vel rem aliam ratione delicti, scilicet furti, aut rapinæ, seu ratione contractus, tunc enim mutare illi cum pacto de soluen- dum ultra capitale, quod aliàs hoc modo mutuanti debitum erat, non est usura, quia nec lucrum; cum sit alioquin determinate, & personaliter ipsi mutuantii debitum ex iustitia. Igitur usura est lucrum ex mutuo pacto debitum primo, & secundo modo, nõ autem tertio. Quarto, & ultimo ponitur in definitione principaliter intentū: ubi inquirendum à nobis est, quando lucrum speratum reddat mutuacionem usurariam, vbi adnotandum est, secundum Alex. de Ales, quod secundum leges humanas 19 voluntas \dagger sola non facit usurarium, quia lex humana manum cohibet, & non animum, sed secundum legem diuinã, quæ animum cohibet, sola voluntas facit usurarium, sicut sola voluntas occidendi hominem facit homicidam. 1. Io. 3. Qui odit fratrem suum, homicida est. Similiter sola voluntas fornicandi facit fornicationem. Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum, iam mechatus est in corde suo. Non tamen

10 men omnis voluntas † acquirendi aliquid vltra fortē absque pacto facit quē vsurarium, sed tantum in intentione, & volūtas principalis acquirendi aliquid, aliās non mutuaturus, ita colligitur ex cap. si feneraueris, 14. q. 3. cap. 1. cap. consuluit, extr. de vsur. quia tunc lucro subsecuto in foro animę tenetur ad restitutionē, licet gratis fuerit illud oblatum à mutuario. Ita tenet Host. & Io. Andr. in d. c. consuluit. Ray. in sum. & Gof. vt refert Henr. Boich. in c. in ciuitate, nu. 10. eod. tit. Verum si lucrum non vsurarius quo ad Deum, qui cor respicit, & non manū
 22. q. 5. cap. qui peccare. 14. q. 5. capit. fin. de pœnit. dist. 1. cap. nunquam, & de bet de illa praua intentione penitentiam agere, & confiteri, non tamen restituere, cum nihil receperit vltra fortem, si vero post mutuum absque tali spe lucrādi, sed gratis factum, subsequitur intentio, ita vt offendat ore, vel opere, vel gerit in mente se aliquid velle vltra fortē, quod postea est consecutus, tunc vsurarius est, arg. 1. q. 1. cap. eos, in fi. ff. de calum. l. 1. §. qui autem, & tenetur restituere, Mar. Soc. eo. tit. num. 20. At si gratis mutuauit ob charitatem, & gratis aliquid recepit, tunc nec peccat, nec vsurarius est, ne peioris conditionis efficiatur mutuans, quā non mutuans, arg. de reg. iur. cap. factum legitime, lib. 6. cū ibi not. 23. q. 5. c. de occidendis, in fi. Ex
 21 his igitur collige, quod usura † mentalis, quæ obligat ad restitutionem, est, quando quis mutuatur cum intentione antecedenti, seu contemporanea cum mutuo, vt quando ante mutuum, vel mutuando habebat animum, aliās non mutuaturus habendi aliquid vltra fortem, vel quando subsequitur intentio ad lucrum, vt quia post mutuum gratis celebratum subsecuta est praua intentio. Prima dicitur, mutatio vsuraria, & lucrum vsurarium. Secunda dicitur mutatio non vsuraria, sed receptio lucrici. Tertia vero quando gratis mutuatur, & gratis aliquid recipit, dicitur

neutrum esse vsurarium. Reperitur enā mutatio vsuraria, sed lucrici receptio nō, vt quando animo corrupto mutuatur, sed postea animo deposito lucrum à mutuario sponte, & liberaliter oblatum recipit. Rursum aliud est mutuare † cum spe lucrici, & aliud propter spem, prout colligitur ex glossa interlineari, 1. ad Corin. 9. vbi ait, quod aliud est arare in spe, aliud vero propter spem. Mutuare propter spem est, quod vsurarium est, & à Christo prohibitum, nō autem mutua recū spe. Cum enim de quolibet liceat sperare, quod faciet omne illud, ad quod erit obligatus, & sciam ex beneficio mutui hominem obligari ad gratiam consimilem, vel maiorem, possum licite sperare quod sit facturus, sed non deo pro illa gratia sperata, aut propter illam mutuare. ita Ioan. à Med. de rebus per vsur. acquisi. q. 1. circa finem, vt igitur concludamus mutuare propter spem. i. propter lucrum principaliter intentum, i. speratum, ita vt illa sit causa finalis, aliās non mutuaturus, est vsura, non tamen prohibetur mutuum factum cum spe circa illud, ad quod tenetur, vnde potest mutuans sperare illud, ad quod tenetur accipiens: quia in consimili casu necessitatis tenetur sibi dare mutuum, vnde potest illud sperare ab accipiente non tamē ex vi mutui, sed ex charitate accipiētis mutuum: mutua enim beneficia accedunt charitatem, & quia etiā ex præcepto Dei debet indigētis mutuum dare. Vnde concedendum est, quod mutuans potest ab eo, qui recipit in simili casu sperare mutuum; quia ad hoc tenetur, aliās tamen si hac intentione tradidit sibi mutuum, non est meritorium; quia non ponit Deum finem. vnde dicitur Luc. 6. & habetur in cap. consuluit, extra eodem. Mutuum date, nihil inde sperantes, supple ab homine, vi mutui, sed à Deo, ita Turrecr. in c. si feneraueris, num. 5. ver sic. his habitis, 14. q. 3. vbi nota verbum,
 23 Nihil, siue † sit pecunia, siue sit aliud. Vnde Hieron. super Ezech. cap. 6. & habetur in gloss. super Exod. c. 18. putant qui-

quidam vsuras tantum esse in pecunia, quòd præuidens diuina scriptura, omnis rei aufert superabundantiam, vt nõ plus accipias quam dedisti. Quidam enim solent pro pecunia senerata, & maxime a rusticis munuscula diuersi generis accipere, & non intelligunt scripturam; vsuram superabundantiã appellare, quicquid istius est: si absque eo, quod dederint plus acceperint. Item Ambrosius. Plerique refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniam negotiatoribus, nõ in pecunia vsuras exigunt, sed de mercibus eorum aliqua vsuram emolumenta percipiunt. Ideo audiãt quid lex dicat. Neque inquit escarum vsuram accipies, neque omnium rerum. Et capitur ex illo text. Deuteron. 33. Non fruges, nec aliquam aliam rem. Item subditur ratio. Esca vsura est, & quodeunque forti accedit vsura est, quod velis nomine imponas. Ex his ergo concludere vsuram

24 posse dupliciter ¶ capi, vel pro peccato vsuræ, seu contractu vsurario, vel pro commodo, seu lucro vsurario. Si secundo modo accipitur, manifesta est definitio supra posita, scilicet, quòd usura est lucrum ex mutuo pacto debitum, uel exactum, aut principaliter, id est finaliter intentum. Si vero primo modo accipitur, ut peccatum importat, seu contractum usurarium, erit sensus definitionis talis. Usura est mutuatio, ex qua lucrum ex mutuo pacto debetur, & exigitur, uel principaliter intenditur, id est, speratur.

25 Vbi nota ¶ diuersas species usuræ. Quædam pactioalis, & est ipsa mutuatio adiecto pacto lucris intenti. Item exactioalis, & consistit in exactione, qua post factam mutuationem lucrum exigitur. Est denique realis, & consistit in receptione lucris ob mutuum factum, & me talis, & consistit in spe lucris principaliter intenti, in quibus omnibus peccatum vsuræ committitur sub nexu restitutionis. Iura etiam ciuilia loquendo de usuris frequenter utuntur his uocabulis, uidelicet centesimas, semisses, ut l. f. C. de usur. rei iudic. l. qui semisses, ff. eodem

cum simil. Item trientes: item besces, de quibus omnibus loquitur text. in Leos, C. eod. tit. Centesima vsura dicitur, quæ forti in anno comparatur, vt dicit gl. 46. distin. cap. quoniam. Et hæc in traiectione pecunia, quæ ideo sic dicitur, quia trans mare vehitur, l. i. ff. de naut. sign. vsque ad centesimam tantum licitum erat stipulari, d. l. eos, semisses vsuræ dicuntur, secundum quas singulis annis quinquaginta procentum dantur. Sed trientes, secundum quas si fors est centum, habita ratione ad annum, debentur triginta tria, & vnum tertium. Besces vero poterãt stipulari vsque ad duas partes centum, habita ratione ad annu, ita Mar. Soc. de vsur. num. 11. vsque ad 16. Est etiam & alia vsura iusta, quæ est spiritalis, de qua loquitur Aug. Miser homo cur seneraris homini, senerare Deo, & centuplum accipies; De hac loquitur text. 46. dist. cap. sicut, de pæn. distin. 1. cap. medicinæ, sed ista cum non descendat ex mutuo, sed ex donatione, dicitur longe improprie vsura, ac si velit dicere Aug. q̄ licet in senore magno sit lucrum, longe tamen maiora sunt in his, quæ dantur amore Iesu Christi. Sed modo deueniamus ad aliquas Decisiones pertinentes ad definitionem, quarum prima est.

Cum lucris appellatione veniat incrementum omne, præter ea, quæ sunt sibi debita, ut supra diximus, num. 6. hinc infertur, non solum non esse vsuram, sed nec esse peccatum per viam ¶ mutui cõsequi id, quod aliàs erat debitum, etiam quando alia via posset mutuator rem suam recuperare, modo explicet mutuatario se illud incrementum exigere loco debiti prius contracti, ita vt dicat, Mutuabo tibi hac lege, vt decem, quæ aliàs mihi debes, simul cum capitali soluas, nam tunc nec lucrum ex mutuo querit, nec fraudulenta est huiusmodi compensatio, sed aperta, accedente insu per debitoris cõsensu, aliàs cessante debitoris consensu, si vltra capitale illud debitum exegerit, licet non sit vsura, esset tamen

men fraudulenta huiusmodi recompen-
fatio, & ita peccaminosa, cum non sit li-
citur proprium debitum propria au-
thoritate, & clam recuperare, glo. in ca-
pit. ius gentium, dist. 1. vt supra in prima
parte, lib. 2. cap. 93. num. 9. differuimus,
quando alia via iusta potest debitor rem
sibi debitam recuperare, quamuis ad il-
lius restitutionem non teneatur.

- 27: Secunda. Cum vsura sit de se malū:
quia est quædam superabundantia forti
accedens in mutuo vitiosa, & contra le-
gem Dei, & contra legem gratuiti, ideo
dicta superabundantia nunquam potest
exigi ipsa remanente sub ratione illiciti,
& mali, quia ipsa remanente sub ratione
mali non cadit in ea dispensatio, sicut
probat in c. super eo. eod. tit. Si tamen
esset aliqua circumstantia, quæ posset tol-
lere rationem vitij ab ista superabundantia,
tunc liceret mutuanti talem supera-
bundantiam exigere vltra sortem, sicut
est in quibusdam casibus, qui numerantur
per hos versus. Feuda, Fideiussor
pro dote, stipendia cleri. Venditio fruc-
tus cum velles iure nocere. Vendens
sub dubio pretium post tempora soluens.
Pœna nec in fraudem lex commissoria
gratis. Socij pompa plus sorte datur
illis, quos exponit vt per nos in 2. par. li-
bro 2. ca. 106. De casibus, in quibus per-
mittitur vsura intellige non vera, sed si-
28 militudinaria, vt ratione interesse, ꝑ de-
bitor enim ex cuius non solutione credi-
tor damnificatur notabiliter, tenetur se-
cundum iustitiam satisfacere creditori
in foro cōscientiæ ad interesse, ext. de fi-
deius. cap. peruenit, quo casu, quia non
gratia, aut vsus rei mutuatiæ aliquid ac-
cipitur, sed ratione interesse, non est vsu-
ra. Alius casus est, quando ecclesia acci-
29 pit in pignus à vasallo suo ꝑ feudum,
quod tenet ab eadem, nam tunc fructus
nō computantur in sortem, ita tñ ut va-
sallus interim non teneatur ad seruitiū,
extr. de feud. cap. 1. cap. conquestus, ex-
tra eodem. Hoc autem non est accipere
vltra sortem gratia mutui, aut vsus rei,
sed gratia recuperationis rei suæ de ma-

nu laici, vt habetur in ead. decret. Zab.
in cap. in ciuitate, oppos. 6. eod. tit. quia
tunc dominium vtile cum directo con-
solidatur, & ad dominum ipsum vtrum-
que pertinet, aliàs si creditor accepisset
alicuius possessionem in pignus, tene-
tur computare fructus pignoris in sor-
tem, vt habetur in c. 1. eod. tit. Sed nun-
30 quid teneatur computare ꝑ fructus per-
cipiendos. Io. Calder. quem sequitur Za-
ba. in d. c. 1. dicit, quod tenetur etiam de
percipiendis, quando de sorte est satis-
factum: quia est in culpa non reddendo
rem, quam debet libere reddere. Sed si
non est satisfactum, tunc creditor non
tenetur nisi de fructibus perceptis, vnde
non est in culpa in eo, ꝑ non coluit rem
pignoratam. Sed bene teneatur, si non
locasset (v. g.) domum, quæ erat solita
locari, vel etiam non consueta, si habuit
paratum conductorem, C. de pign. act.
l. 2. & de partu pign. l. 2. Ita Host. in sum.
de pignor. §. quando efficaciter. versic.
Sed nunquid cōditor. Item quando cle-
31 ricus ꝑ redemit possessionem tempora-
lem alicuius ecclesiæ sibi assignatam pro
beneficio à laico, qui tenet eam iniuste,
nam si clericus mutuando illi pecuniam
acceperit illam in pignus, tunc potest mu-
tuans fructus eius, & rem vltra sortem
recipere, cum non fiat causa lucri, sed vt
reuertatur ad ecclesiam, quæ aliàs forte
recuperari non poterat. Et nec est vsura
quia recipitur tantum suum, extr. eod.
cap. 1. & cap. conquestus. Quod Rich. in
4. dist. 1. §. ar. v. l. q. 5. extendit generaliter
ad quæcunque, qui mutuatur illis, qui vio-
lenter, vel fraudulenter rem suam deti-
nent, nam mutuans non tenetur restituere
illud, quod accepit vltra mutuū: quia
sic non accipit alienum, sed trahit ad se
illud, quod suum est, per d. c. 1. in tex. &
glossa. Rursum, quando sine omni pa-
32 cto ꝑ datur aliquid gratis oblatum, mo-
do aliqua concurrant. Et primum, quod
huiusmodi oblatio sit spontanea, & libe-
ralis datio, qualis non esset, quando me-
tus, quo timeret mutuante non amplius
illi mutuaturū, causam præstaret. Qua-
liter

liter vero poffet præfumi, quòd non gratis, & liberaliter munus offertur, fed vel vt terminus folutionis fortis proroget, quòd eft fecundo mutuarè, vel vt poftmodum cum ipfe oblator indiguerit, illi mutuetur. Dic, quòd hoc poteft colligi, quando munus offerens eft paupertate preffus, aut illiberalis, qui talia munera liberaliter offerre nõ folet. Vel fi mutuator verbis, aut fignis infinuauit fe aliquod munus ex mutuo fperare, etiam fi iocofè id dixerit, fed mutuatorius id ferio dictum effe accepit, vnde aliquid munus poftea offert, nam tunc his, aut alijs cafibus existentibus, rationabiliter præfumi poteft donationem non fpon te factam. Secundum requiritur, vt mutuanus fpon te oblatum non tanquam fibi ratione mutui debitum, fed tanquam fpon te donatum recipiat. Tertium, qd talis rei donata receptio, nec aliorum fit fcan dalizatiua, nec ipfius recipientis infamatiua, ita Ioan. à Medi. C. de reb. per vfus. acquif. q. 3. ver. Tertia caufa, fed in quo cafu teneatur ad reftitutionem diximus fupra, nu. 18.

35 Item in contractu locationis ¶ non po teft committi vfura: quia illud, quod accipitur pro re locata eft merces, & nõ vfura. Et fi tu diceres, quare eft merces, & non vfura, ficut in contractu mutui. Dico, quia ex re locata vfus, & fructus rei differunt ab ipfa re, nec alienatione, aut confumptione fructus, vel vfus cõfu mit res, vt in mutuo. Præterea ¶ mutui multipliciter differt à locatione. Primũ, quia mutuum dicitur contractus gratui tus, vnde dicitur Mutuum date, fed locatio dicitur contractus iuftitiæ, & equi tatis. Mutuum ergo de fui natura debet effe gratuitum, aliàs venditur charitas, & gratia, quæ in mutuo communicatur. Quæ venditio nihil aliud eft, quàm abu fio, & corruptela charitatis: in locato ve ro non fic eft, vt de fe patet, & ideo etiã in rebus confiftentibus in pondere, numero, & menfura locatis, poteft aliquid recipi vltra fortem. Secundo differt ra tione proprietatis, nam in locato rema-

net proprietates locantis, nõ autem in mu tuo, cum transferatur in mutuatarium, ita Ioan. Andr. in cap. fin. eod. tit. Tertio differt ratione vtilitatis: nam ex locato homo recipit fructum, 88. dift. c. eijciens; fed ex pecunia mutua non. Quod fi quis obijciat maiorem fructum quem percipere ex denarijs, quàm ex agro, vt docet experientia. Refpondetur, illud ef fe principaliter ex industria hominis, & ingenij, ita comm. Doct. vt refert Mar. Soc. eod. tit. num. 69.

35 Rursum nec in ¶ contractu emptio nis vero, quia licet aliquid accedat vltra iuftum precium, non eft vfura: quia il lud nõ recipitur vltra fortem, fed de for te. Et idem dicendum de fructibus per ceptis ex re emptã. Item nec in commo dato, vt colligitur ex his, quæ fupra di ximus, num. 11. Præterea alius cafus ha betur 14. q. 4. cap. ab illo, vbi Ambrof.

36 Ab illo exige ¶ vfurã, cui nocere merito defideras. Cui iure inferuntur arma, huic legitime inferuntur vfuræ. Quem bello vincere nõ potes, ab hoc vfuram exige, quæ nefcit crimen occidere. Si autem in tali cafu aboletur, vitium vfuræ eft, quia hoc non fit fpelucris, fed zelo fidei. & charitatis, vt inimici fidei debilitentur, & etiam, quia bona nõ funt eorum, qui impugnant fidem, fed iure debentur alijs quare ex hoc dixerunt aliqui, quòd ab ho stibus licitè poffumus accipere vfuram, nam omnia eorũ poffumus licitè auferre, vt habetur 23. q. 7. cap. 1. & 2. Et quibus licet in fidijs poffumus nocere eis, 23. q. 2. cap. Dominus. Hinc fecundum aliquos, Chriftianus poteft accipere à lu daeis, & Sarracenis vfuras, ficut à cate ris hoftibus Chriftianæ fidei, fed alij, vt nos diximus fupra tit. de Iud. circa finẽ, intelligunt dictum Ambr. negatiuè. Sci licet ab illo exigere vfuram, cui nocere merito defideras, quafi dicat, nulli debes defiderare nocere, ergo à nullo debes exigere vfuras, vel vt dicit Turrec. in d. c. Ambrosius dicit ibi vfuram aliquam vt gentem, & immoderatam exactionem, vt tributũ, quam hofti imponere poffu-

- mus, vt affigat, & opprimatur. Et hoc innuit litera, vbi dicit, qui fuerit vfurarius exactor inimici. Igitur ex his omnibus casibus iupra numeratis, & alijs, de quibus in prima parte, lib. 2. cap. 106.
- 37 nūquam lucrum, ¶ vel aliquid supra sortem recipitur ratione mutui, sed vel ratione feudi, ca. 1. extra de feu. vel ratione beneficij violententer occupati, cap. 1. de vfur. vel ratione dotis, cap. salubriter, eodem tit. vel ratione interesse, c. constitutus, de fideiuss. vel ratione liberalis donationis, facit tex. 1. q. 2. cap. sicut Episcopum vel ratione moræ, vel ratione pœnæ, 20. q. 2. cap. in legibus. vel ratione retraditionis rei venditæ, glo. in cap. conquestus, eod. tit. vel ratione dubij, capit. nauiganti, de ufur. uel quando pecunia locatur ad pompam, ut not. in d. cap. conquestus, uel quando accipitur usura ab inimicis fidei, cap. ab illo, 1. q. 4. secundum aliquos.
- 38 Tertia. Debitor, qui ¶ accepit pecuniam sub usuris, si postea eadem mutua uit amico suo, ut restituit sortem, & vfuras deinde currentes, talis mutuans nō est usurarius, & nec peccat, quod intellige secundum Ioan. Cald. in cap. nauiganti, extra de ufur. quando mutuans tunc omnino intēdebat satisfacere usurario de illa pecunia, quam socio mutua uit, ad hęc 1. q. 4. cap. si quis oblitus, ibi, aliqua incrementa, quia in hoc casu nihil sibi lucri acquirit, sed tantum damnum euitat. Nec enim cum suo damno tenebatur socio subuenire, 23. q. 5. c. si non licet: solum ergo damnum euitat, unde pecunia nihil sibi germinat, & ideo in eo deficiūt rationes definitionis usuræ, arg. 14. quæst. 3. cap. plerique, ubi uerò tunc non intēdebat satisfacere usurario, cessant prædictæ rationes, & ideo tunc peccat & tenetur, si à socio usuras recepit, ad illam restitutionem.
- 39 Quarta. Mutuaui ¶ pecuniam communitati hoc pacto, quòd durante termino non tenerer ad collectas. Respon. Spec. in tit. de ufur. uerf. sed pone, quòd talis non est usurarius, quia lucrum non

capit, sed damnum euitat. Io. uero Cald. dicit, quòd si collectæ imponendæ essent ex certo, quòd iste non excusaretur: nisi in propatulo esset, quòd essent iniustæ: ut nos diximus in prima par. lib. 2. cap. 104. nu. 10. Si uero dubitatur, an durante debito aliqua sit imponenda, uel nō: tunc uerum est dictum Specu. quòd excusaretur, per cap. nauiganti, ratione dubij. sed Card. in ca. consuluit, nu. 1. tenet contrarium, etiam in dubio, quòd etiam in collectis extraordinarijs, in quibus est uerifimile dubium an imponantur, non sit excusatus mutuans à peccato usuræ, quia tunc dubietas excusat, quando indifferens est ad lucrum, & damnum, sed hoc certum est, quòd non nisi lucrum contingere potest. igitur siue quis mutuat ut sit liberatus à collectis ordinarijs, siue extraordinarijs, contractus est usurarius, nisi in propatulo esset, quòd essent iniustæ.

- 40 Quinta. Iniurias intuli Petro, quamobrem mihi inimicatur, propter quod oportet me subire expensas tot florenorum in mense in famulis, quos mecum tenere oportet armatos, unde ipsi Petro agenti mutuo centum, cum pacto ut mihi restituit iniuriam, uel sine pacto, sed principaliter hac spe ductus ut beneuolentia, uel uenia ab eo accepta cessent expensæ prædictæ, non autem ex aliqua charitate, quam ad ipsum habeam, nunquid peccem, uel sim usurarius. Respon. quòd iste non sit usurarius: quia licitum est alicui suam uexationem redimere, cap. dilectus, de simon. Et non obstat, si dicas, quòd ista damni euitatio cum sit iusta, quia dedi causam delicto, est pecunia æstimabilis, & per consequens sit usura, cum non possim redimere uexationem, arg. de æta. & qual. c. 1. nam negatur, quòd sit iusta, quia licet peccauerim iniuriando, iste tamen peccat in uindicando. Nam, ut ait Apost. ad Rom. c. 12. Mihi uindictam, & ego retribuam, dicit Dominus, & per consequens cum nihil lucri percipiatur, seu paciscatur, seu speretur, sed solum damnum, quod me subire

subire facis propter timorē uindictę eui retur, non est usura ob illum finem mutationem facere, arg. eorum, quę notat glossa. 14. q. 4. cap. quoniam multi, quę dicit, quod usurę possunt peti, ut damnium cuietur. uide quę diximus in 1. parte lib. 2. c. 101. nu. 4. & 5.

- 41 Sexta. Ad eo est execranda usura, † ut nec pro redimenda anima captiui possit exerceri, eod. tit. c. quia, & c. quoniam, & cap. super eo. Non enim prætextu pietatis est impietas exercenda, & committenda, 1. q. 1. ca. non est putanda, de conuers. In fid. cap. 1. 14. q. 5. cap. 2. & cap. ne quis. Hinc inferuit, quod non est licitum mutuari cum pacto, ut det aliquid pauperibus, arg. tex. in d. cap. non est putanda, cum usura sit omni iure prohibita, ut nos diximus in 1. par. lib. 2. c. 103. ob sex causas, quas ibi num. 7. assignauimus; si quis tamen uelit uidere 19. rationes, quibus prohibetur usura, uideat Mar. Soc. eod. tit. a nu. 30. usque 56.

- Septima. Ex quo usura prohibita est ueteri, & nouo testamento, & omni iure, ut nos aliis diximus, & per Arch. in d. cap. 1. de usur. in 6. hinc fit, † quod sit crimen ecclesiasticum, de quo plenè per Ioan. Andr. in d. cap. 1. & Io. Mona. qui finaliter uidentur concludere, quod et de tali crimine per iudicem sacularem possit cognosci in his casib. & Primus est, quando cessante cõsuetudine, ut ecclesiasticus tantum cognoscat, quæstio usurarum deduceretur in iudicio, non vt usura, sed ut interesse, secundum no. per Innoc. in c. 1. eo. tit. & Doct. in cap. conquestus, eod. tit. ita Guliel. in Clem. 1. eo. ti. puta, quia ego fideiussi pro te, & tu non soluisti, unde sui coactus soluere usuras pro te, quare à te repeto, nã tunc poterit agi coram iudice laico, quia usurę petuntur vt interesse, quod est licitum, d. c. conquestus. Secundus, quando in foro iudiciali esset quæstio super facto, scilicet an usura sit soluta, uel nõ, ita Dom. Ant. in c. cum sit, de foro compet. probatur in cap. post miserabilem, eod. ti. secundum Doct. quia ibi præsup

ponitur certè, q̄ contractus erat usurarius. Et eodem modo poterit tunc cognoscere ecclesiasticus, facit cap. ad nostram, el 2. de iureiur. Zabar. in d. Clem. 1. q. 18. ubi nu. 4. 1. ponit exemplum, ut si petitur fructus computari in sortem, qui dicuntur fuisse centum, alius dicit, quod quinquaginta; vel si debitor dicit se restituisse sortem, creditor negat, vel dicit se soluisse quinquaginta, & creditor, quod viginti, tunc de his cognoscit iudex sacularis, uide etiam Zabar. in cap. cum sit, de foro compe. ubi etiam dixit, quare crimen usurarum est ecclesiasticum. In his etiam casibus tantum cognoscit Ecclesiasticus. Primus si consuetudo disponat, q̄ Ecclesiasticus tantum cognoscat, per not. in c. 2. de excep. lib. 6. Secundus, quando quæstio usurarum deducitur vt usura, & in foro pœnitentiali, quia tunc ecclesiasticus tantum cognoscit, quia laicus non uiruit isto foro, arg. cap. noua, & c. omnis, de pœnit. Tertius, quando esset quæstio in iure, an sit contractus usurarius, uel non: & ita Lopus dicit curiam seruare, ut refert Gemin. in cap. 1. eo. ti. & ibi Franc. in 6. De hoc etiam uide Bart. in l. Titia, ff. sol. matr. Exemplum poni potest. Instrumentum mutui purum in sui forma impugnatur de fraude usurarum, ita q̄ actor dicit instrumentum usurarum, & reus negat, tunc dicitur quæstio usurarum, & cognoscit ecclesiasticus, & uidetur casus in cap. illo uos, de pign. ubi unus dicebat fundum esse uenditum, alter dicebat in ueritate fuisse pignus, & tamen cognouit ecclesiasticus. Et ad idem melius, de empt. & uendit. cap. ad nostram. De hac materia, uide Ioan. Calder. de iudic. conf. 3. Vbi etiam querit, † an Iudex possit punire usurarium punitum per iudicem ecclesiasticum. & dicit ex glo. Ioan. Monac. quod sic. arg. de pœn. cap. felicitis, §. per hoc quoque lib. 6. de for. comp. c. cum sit generale, de offic. ord. cap. 1. saltem in eo, quod excedit, ff. de bon. dam. l. prima. uide Gemin. & Franc. in cap. primo, de usur.

in 6. Doctor. in cap. 1. de offic. ordin.;

44 Oſtaua. Aſſerere, pertinaciter uſuras non eſſe peccatum, † uel uſurarium non eſſe obligatum reſtitutioni, uel ca facta, non teneri aliter ad penitentiam agenda, ſicut in mutuo, commodato, uel deposito, gloſ. in Clem. 1. §. ſane, uideretur uelle, quod ſit locus illi litera, ſcilicet, quod uelut hæretici ſunt puniendi, cum obligatus reſtitutioni ex delicto etiam poſt reſtitutionem teneatur penitere, non tamen ſi eſt obligatus ex contractu licito, ut mutui, uel ſimilibus contractibus: quia in primo caſu, offenditur Deus, & proximus, unde ſatisfacto proximo deoet per penitentiam ſatisfacere Deo. Sed obligatus ex contractu licito, obligatur tantum homini, & ideo ſufficit ut illi ſatisfaciat.

Nona. Cum uſure ſubiaceant reſtitutioni, ſi eſt uſura deducta in pactum, &

45 ſpecificata, iux. tex. in ca. inter, de exceſ. præla. petuatur in foro Eccleſiæ per conditionem indebiti, uel per officium iudicis, eod. tit. cap. Michael, & c. 1. lib. 6. ſed ſi eſt mentalis tantum, tunc non po teſt peti in foro fori, ſed tantum in foro animæ per uiam ſupplicationis gratiæ ab hæredibus deſuncti, ſi hæres recepit emolumentum, ſed ſi nihil recepit, ſufficit de mente corrupta penitere, arg. de ſimo. c. ſi. Eſt etiam & aliud augmentū, ſiue accessio ad ſortem, quæ non eſt uſura, ut in caſu ſocietatis, & ibi petiitur tanquam intereſſe, ut cum quis certat de dā no uiuendo, & hoc debet peti in foro proprio: quia actor debet ſequi forum rei, & ſic ſi reus eſt laicus, petitur in foro ſeculari, argum. de foro compet. cap. extenore.

46 Decima. Uſurarij † dicuntur raptoreſ, 14. q. 4. cap. ſi quis uſuram, conſumptoreſ ſubſtantiarum pauperum, c. 1. eo. tit. in 6. ubi uocatur uſura vorago. Sectatores turpis lucri auariæ cauſa, 14. q. 4. cap. quoniam. Inſideles, cap. quid dicam, ead. quaſt. Dicuntur etiam ſerui, Io. 18. circa medium. Dicuntur etiam capite di minuti. 1. q. 7. §. quia ergo, filij diaboli, nō

naſcendo; ſed imitando eiſ opera, ad hoc 22. q. 2. §. item opponitur, iuxta principium, nam ſolo peccato ſunt filij diaboli, de pœ. diſtin. 1. §. hoc item, in ſi. & ideo maledicti, unde Chriſto. dicit, quod ſuper omnes mercatores uſurarius eſt maledictus, ita Arch. & Ioan. And. in d. cap. 1. eod. tit. in 6. ſunt omnibus odio, & apud omnes nationes habiti uiles, abiecti, & vituperabiles, ita ut omnia bona eorum dicerentur bona diaboli. Abhorrebat quis aſpiciendo eorum domū, aut agrum. Nemo de eorum domo igne ſumebat. Nemo ab eis oticulum pacis in Eccleſia accipiebat, & de occurtu illorū pueri expauerebant, ut dicit Do. Mar. Soc. eo. tit. num. 59. Iſti in Italia dicuntur præſtatores, in Francia Cauriſini, in Prouincia renouatores. & ſi ſunt maniſeſti, debent expelli, ut dicit tex. in cap. 1. de uſur. in 6.

47 Immo † ut dicit clericus Piſanus, poſ ſet præmitti bannum, ut omnes ſœneratores alienigenæ intra certam diem exeant ſub certa pœna, allegat de cland. deſponſ. c. in hiſilitio. c. cum in tua. qui ma tr. accuſ. poſſ. Tandem, quibus pœnis aſſiciantur, uideantur Doct. in c. 2. eo. tit. in 6. Zabar. conſ. 25. & quæ nos diximus in 1. par. lib. 2. c. 103.

48 Undecima. Communitas † dat pecuniam ad uſuram, ſinguli ciues uſurarij dicuntur. Et hoc quo ad eos, quorum authoritate, & conſenſu ſit, pro hoc de procur. c. ſi. eod. tit. c. conqueſtus. 7. q. 1. cap. ſicut uir, & 24. q. 3. cap. ſi habes. Et ſecundum Hoſt. omnes hi, quibus hæc in mente ſua placent, & ratum habent, & conſentiunt, & prohibere poſſunt, & non faciunt, extr. de ſent. excom. c. quãte. Immo omnes hi, qui præſtiterint authoritatem compellendo, aut præcipiendo communitati iſenerari taliter, quæ aliter hæc non eſſet iactura, tenetur reſtituere in ſolidum, aliâ ſi authoritatem, & conſenſum præſtiterint, non tamen compellendo, aut præcipiendo, & tunc tenentur ad reſtitutionem quantum ad eos peruenit de uſura, uel quantum rele

uati sunt ab expensis, quas de suo fecissent in sustinendis oneribus communitatis, ita Ray. & Rod. vt refert Asten. libro 3. de vfura. art. 7. q. 3. & 4.

49 Duodecima. Vfurarius ꝑ an teneatur restituere id, quod lucratus est ex pecunia vfuraria. Resp. D. Tho. 2. 2. q. 78. a. 3. & Rich. 4. dist. 25. q. 5. art. 6. quod rerum quedam sunt, quarum vfus est earum consumptio, quæ non habent vfusfructum principaliter secundum iura. Et ideo si tales res sint per vfuram extortæ, vt denarij, triticum, vinum, & huiusmodi, non tenetur homo restituere nisi tantum receptum: quia si quid de tali re acquiritur, ex industria est, & non ex fructu rei: Nisi forte per receptionem, vel detentionem talis rei debitor sit damnificatus amittendo aliquid de bonis suis, tunc enim tenetur ad recompensationem nocentem, vt si domum suam, vel aliquid huiusmodi oportuit eum pro pretio viliori distrahere, quam valeret, vt vfuras solueret. Quædam uero sunt, quarum vfus non est earum consumptio, seu distractio, & hæc habent vfusfructum, vt domus, ager, & similia, & ideo si quis alterius domum, vel agrum per vfuram extorsisset, non tantum tenetur restituere domum, uel agrum, sed etiam fructus perceptos ex illis, deductis prius laboribus, & expensis, quia sunt fructus rerum, quarum non ipse, sed alius erat Dominus, D. Thom. sequitur Zabara. in d. Clem. unic. cod. tit. 9. 7. Laur. de Rodul. in cod. tract. quæst. 44. & Astenf. qui supra, quæst. 2. uersic. utrum usurarius.

50 Tertiadecima. Qui extorsit ꝑ vfuras in alienis partibus, puta in Francia, an possit illas tradere suo Diocesano, & ille eas erogare pauperibus: cum incertum sint illi, quibus facienda est restitutio. Resp. quo ad primum, præter ea, quæ diximus in 1. par. hb. 2. cap. 33. nume. 10. quod potest illas tradere suo diocesano, si per se restituere non uellet, iux. no. per Archid. in cap. 2. de rest. lib. 6. qui quidē diocesanus debet pauperibus erogare,

de Iudæis; cap. cum sit nimis, de rest. c. tuâ, de usu. cap. quia in omnibus. Et hoc ideo, ne pecuniam imbuferent, uel male erogent simplices sacerdotes, ut dicit Host. in cap. cum tu, num. 3. eodem tit. Quis autem sit iste diocesanus. Dico, q. Episcopus delicti, ubi sunt extortæ vfuræ, atque etiam ille, de cuius diocesi est subditus. Ad ipsum enim pertinet habere recurram suorum subditorum. Quare si subditus in aliena diocesi rapiendo, uel furando delinquit, ipse debet esse competens iudex in foro animæ, ut not. 16. q. 1. c. 1. & per consequens semper quod agitur de dimissione peccati, ut est in casu proposito Reg. peccatum, de reg. iur. in 6. quia usurarius tradendo usuras diocesano, cum absoluet. Quibus tamen
51 pauperibus ꝑ possit diocesanus dispensare: dico, quod pauperibus quibuscunque: iura namque, quæ tractant de huiusmodi distributione, seu restitutione, indistinctè, & generaliter loquuntur de pauperibus, non restringendo se ad certi loci pauperes, ut patet de usur. cap. cum tu, de homic. cap. sicut dignum. 14. q. 5. c. non sanè, de immun. eccl. cap. quia plerique. Igitur generaliter, & distinctè de quibuscunque pauperibus potest intelligi, de coniug. leprosa. ca. 2. de priu. c. quia circa. Hoc etiam probatur, quia quando iura uoluerunt illicitorum restitutione fieri in certo loco, illum locum expresse runt, ut patet de Iudæ. cap. ad deliberandum. Ergo ubi non exprimitur, restat regula in contrarium. Bene uerum est, q. hæc erogatio potius deberet fieri pauperibus illius loci, in quo est damnum, uel cuius habitator erat is, cui facienda esset restitutio, quam extraneis, arg. C. de serui. l. 2. & si. & l. præfæ: quia uerisimilius est, quod inter illos inueniatur is, cui damnum datum est, uel hæres eius, quam inter alios extraneos, secundum Host. in d. c. cum tu, num. 3. sed dictum Host. est de consilio, quod indicat uerbam potius, & melius. Vnde non excludit, quin aliis possit fieri restitutio: cum consilium non obliget. 4. dist. c. denique.

Decif. Aurearum Par. II. Lib. II.

& 14. q. 1. cap. ult. Ita Feder. de Sen. con-
 32 fil. 33. An uero Episcopus possit concedere, quòd talia conuertantur in reparationem ecclesie parochialis, Do. Henr. Boic. in d. e. cum tu, finaliter concludit, quòd sic, si ecclesia reparatione, uel augmento indigeret necessario, ut quia populus non potest in ea conuenire ad diuina, nec facultates ecclesie ad ipsius reparationem sufficiunt. Aliàs non poterit, quando facultates ecclesie sufficiunt, uel reparatio non est necessaria, uel nimia fames pro tunc imminet pauperibus. 86. dist. cap. absete, quia tunc si id, quod pauperibus debetur, alteri soluitur, onus non remittitur, sed augetur, cap. eam te, de iureiur. Et qui tenet pauperibus eroganda, rapit aliena, 47. dist. c. sicut, 2. facit, cap. non est putanda, 1. q. 1. Et nec pietatis prætextu impietas est exercenda 30. q. 1. c. nosce. Sed quid si usurarius non est soluendo, ut quia amittit usuram. Dic, quod nihilominus tenetur si habet aliquid, & ratio est: quia est debitor quantitatè in genere, & sic non liberatur interitu. C. si cert. pet. l. incendiun, ff. ad l. Falc. l. in ratione. At si omnino nihil habet, liberatur usquequo peruenerit ad pinguiorem fortunam, de solut. cap. Odoardus, arg. 26. q. 6. c. si quis de corpore, nulla habita ratione ne egeat, ita glo. in d. e. cum tu, de usur.

34 **Quartadecima.** Usurario sufficit in foro conscientie remissio sibi facta ab his, qui debent rehabere usuram sine reali restitutione, modo cessantibus, metu, dolo, circumuentione, & calliditate, & omni fraude, omnino proprio motu, uel ad preces usurarij, uel amicorum, uel ad remunerandum seruitia recepta pecuniam sibi debitam, & extortam siue per usuram, siue per furtum, uel rapinam, nec restitutioni paratam remittant. Ita hanc sententiam tenet Ioan. Andr. in cap. peccatum, de reg. iur. in 6. Hoc etiam uidetur tenere Archid. de usur. cap. 2. libro 6. super verb. satisfactum, ubi dicit, satisfactum accipiunt, quomodocumque uoluntati creditoris satisfaciatur, alle

gat l. si rem, §. omnes, uerf. satisfactum, ff. de pign. act. Et idem uidetur tenere Host. in sum. de usur. §. qui pœna. fallit in quibusdam casibus specialibus, in quibus non sufficit rei male ablata remissio, de quibus in cap. statutum, ad fin. de rescrip. in 6. & de sent. excom. ca. 2. eod. lib. ergo cum sit speciale in eis, regula remanet in contrarium, quòd sufficit remissio, not. de cler. non resid. c. unic. li. 6. Hinc dixit Feder. de Sen. conf. 18. nu. 5. quòd si usurario perseverante in contumacia, & in crimine, & non disposito ad aliquam restitutionem usurarum, is, qui debet recipere usuram, motu proprio, uel ad petitionem usurarij, remittit usuram sibi debitam, liberatus est usurarius à restitutione rei, nõ autè à peccato, quod contraxit, usuram exercendo, uel iurando, nisi de illo peccato confiteatur, & penitentiam peragat, nam in re male ablata obligatur quis æternæ pœnæ propter peccatum mortale, quod contraxit in auferendo rem illicitè à proximo, & ad restitutionem rei. Duos ergo offendit, Deum, & proximum, & sic duobus satisfacere tenetur, de usu. ca. cum tu, in fi. de hom. in cap. sicut dignum, §. ex eo. Simile in hoc, qui est excommunicatus, qui clericum percussit, quia licet satisfaciatur laico, & Ecclesie, & sit absolutus, tamen nisi poeniteat de peccato, quo ad Deum non est absolutus, de hoc 4. q. 1. in summa, de sent. excom. cap. decernimus, lib. 6. Fed. de Sen. conf. 22. nu. 6. & 144. per totum.

38 **Quintadecima.** Licet uxor, & familia usurarij non debeant uiuere de illicitè acquisitis, tamen si non habent alia bona licitè acquisita, unde commodè uiuere possint, possunt ali de illicitè acquisitis; Nam uxori debentur alimenta ex titulo oneroso, facit quod not. eod. tit. cap. cum tu, & c. conquestus, & cap. salubriter. Sic idem est dicendum de familia si sunt personæ obligatæ ad obsequium, aliàs debent recedere, arg. 11. q. 3. c. qm̄. de sen. excō. c. quod in dubijs, & c. inter alia. Et pro hoc, quod si non habent aliunde,

dē, possint de male acquisitis ali, facit, quia ob necessitatem famis licet etiam furari cibos, de fur. c. 3. Zab. in Clem. 1. 59 cod. tit. q. 8. Sed nunquid vxor ꝑ possit restituere male ablata viro ipso viuēte, & ignorante. Respon. Asten. cod. tit. 1. 1. art. 7. q. non: cum non sit domina rerum. Et nec etiam ipso sciente, & cōtra dicente, & prohibente: sed sic viro sciente, & non contradicente. Sed circa futurum à viro commissum, uxor non tenetur restituere illud, nisi quantum ad eā de bonis eius peruenit, vel in quantum bonis eius vsa fuerit.

Sextadecima. Vnus, & idem actus potest esse vitiosus respectu vnus, qui nō est vitiosus respectu alterius. Huiusmodi est contractus ꝑ usurarius, qui quāuis sit vitiosus respectu eius qui mutuum præstat, non tamen est vitiosus respectu eius, qui mutuum recipit, sicut potest poni exemplum in passione Christi, quæ fuit vitiosa respectu Iudæorum, qui eam intulerunt, non autem ex parte Christi, qui eam recepit. Immo valde virtuosus; igitur recipere ad vsuram ex causa rationabili, non est peccatū: quia vbi duo mala concurrunt, semper est eligendum minus malum ab illo, qui necesse habet incidere in aliud de duobus. Et ideo pauper debet potius eligere recipere mutuum ad vsuram, quàm mori fame. ita Io. And. in reg. peccatum, nu. 33. de regu. iur. in 6. Et nos diximus par. 1. lib. 2. cap. 108. An vero sit indistincte verum, ut quis ꝑ possit recipere ad vsuram sine peccato, constitue tres cōclusiones. Prima est, quòd si vsurarius non est paratus mutuare sub vsuris, vel non habet alios paratos recipere, debet abstinere a recipiendo sub vsuris etiam propria causa, ut puta, pro liberandis Christianis, qui essent, & detinerentur in Sarracenorum potestate, cap. super eo, cod. tit. vbi prætextu boni mala non sunt committenda. Secunda conclusio, quòd si magna pericula imminerent non recipiendo ad vsuras, vt quia pauperes fame morentur, & habens ad mutuan-

dum non est dispositus sine sc̄nore, etiam si nō habet alios paratos recipere, licet necdum recipere ab eo, sed etiam suadere vt mutuet: quia mutuoando euitat maius malum, quod incurrit nō mutuoando, cum sit causa mortis, & minus malum præeligendum est, vt euitetur maius. Tertia conclusio, quòd si vsurarius est aliàs mutuaturus, & habet paratos recipientes, vt quia publice fenerator, non solum pro opere pio, seu virtuoso, sed etiam pro indifferente, licet, sed pro actu vitioso, puta vt viuat luxuriosus, non, ut refert Innoc. in d. c. supet eo. & ibi Zab. nu. 2. Henr. in cap. quia in omnibus, nu. 6. eo. tit.

62 Decima septima. Qui debet ꝑ soluere centum in Pascha, cum quibus volebā ego mercator ire ad nūdinas empturus merces, si distulisti soluere, & ex hoc sum damnificatus, possum petere, quòd vltra sortem restituis damnum, vt nos diximus in 1. par. lib. 2. cap. 105. nu. 2. 1. & seq. & 3. 1. & maxime in contractibus bonæ fidei, quia non petitur tanquam vsura, sed vt interesse causa damni iudicandi, non iure actionis, sed officio iudicis, ut reddatur indemnus, ff. pro soc. l. focium, c. peruenit, de fideiuss. no. 1. 2. q. 2. c. si quis, de clericis, de hoc vide Zab. in d. c. peruenit, & de interesse, in c. facro, de sent. excom.

63 Decima octaua. Mutuum non est ꝑ dare decem vlnas panni pro decem alijs reddendis ad certum tempus, quamuis talia videantur consistere in mensura. Est enim, secundum Monal. in summa, potius contractus permutationis, quàm mutui. Vnde nomen mensuræ hic restringitur ad modios, & vasa, quibus mensurari solent liquora, & grana. Ita Franc. de Plat. in tract. de vsur. nu. 3.

64 Decima nona. Iudex secularis ꝑcurratur vsurarios viuere, & non alios iures, & raptores cum vsurarij publici manifeste sint mali. Resp. Alex. de Ales. in 4. sent. dist. 15. q. Iudex secularis Rempublicam gerit quo ad temporalia, vnde quamuis vsurarius sit fur, tamen quia

Decif. Aurearum Par. II. Lib. II.

fur est domesticus, & non per violentiã furatur, quia etiam ex furto illius prouenit aliqua utilitas ipsi Reipublicæ quantum ad temporalia, idco permittit illos viuere, quamuis alios fures puniat. **Quæ** re autem iudex † ecclesiasticus plus se intromittit de pena vsurariorum, quam aliorum furum. Resp. idem vbi supra, qd iudex ecclesiasticus, qui subtilius inspicit, quam secularis, persequitur vsurarios propter danum spirituale, quod ex usura accidit, & quia vsurarij fecerunt sibi officium, & modum viuendi cum contemptu præcepti diuini, & damno proximi. Altens. lib. 3. de vsur. tit. 11. q. 12. Hęc circa hanc materiam sufficiant, præter ea, quæ diffusius diximus in 1. par. lib. 2. à cap. 105. vsque ad 121.

S V M M A R I V M.

- 1 *Iuris patronatus plures definitiones.*
- 2 *Ex iure patronatus tria patrono cõpetit.*
- 3 *Signa ad cognoscendam ecclesiam collegiatam. qua sint, remissiuè.*
- 4 *Patronus si vergit ad inopiam, est alendus per ecclesiam.*
- 5 *Sed quid si sua culpa.*
- 6 *Patronus non potest vendere ius alimentandi.*
- 7 *Ecclesia cogenda est per superiorem. si non vult alere patronum.*
- 8 *Alimenta potest habere patronus etiam extra domum.*
- 9 *Alimentis in præstandis: qua sint consideranda.*
- 10 *Ius patronatus duplex.*
- 11 *Ius patronatus acquiritur fundatione hospitalis, & altaris, & nu. seq.*
- 12 *Ius patronatus fundari non potest absque D. cæsaris consensu.*
- 13 *Consensus, quando requiritur per modum auctoritatis. sufficit quod superueniat ex post facto.*
- 14 *Itẽ in donatione à laico alteri laico facta.*
- 15 *Patronus aliquem insinuare in ecclesia non potest sine Episcopi consensu.*
- 16 *Patronus non consequitur in ecclesia nisi ius præstandi.*
- 17 *Ecclesia in casibus quatuor mutari potest de loco ad locum.*
- 18 *Locus remanens profanus, si res sacra tollatur de loco.*
- 19 *Patronus in qua ecclesia habebit ius patronatus, quando mutatio fit, in noua, vel in veteri.*
- 20 *Consensum, qui interponere non vult, potest per superiorem cogi.*
- 21 *Superior quis sit ad hunc effectum.*
- 22 *Ius patronatus trib. ex causis acquiritur.*
- 23 *Ius patronatus an adaperitur ad capellam mendicantium.*
- 24 *Construens, vel fundator quis dicatur.*
- 25 *Ecclesia si dotatur ab vniuersitate, illa non singuli habent ius patronatus, sed corpus vniuersitatis.*
- 26 *Ecclesia vi possit constitui, dotari, aut fundari, debet aliquid dari ante consecrationem.*
- 27 *Ius patronatus an acquiratur reedificatione.*
- 28 *Ius patronatus an possit refici per patronum sine licentia Episcopi.*
- 29 *Aetus, qui non potest fieri sine auctoritate superioris, potest refici sine illius auctoritate.*
- 30 *Ius patronatus competit virique sexui, etiam mulieri, & infanti, nu. seq.*
- 31 *Ius patronatus competit etiam laico, quàm clerico.*
- 32 *Ius patronatus quare fuit indultum.*
- 33 *An competat Iudeo, heretico, & excommunicato.*
- 34 *Iudeus lenans puerum de fonte, acquirit cognationem spirituales.*
- 35 *Ius patronatus an transeat ad fiscum. numc. 53.*
- 36 *Ius patronatus quatuor modis transferatur ad heredes, vbi etiam ad extraneos, non tamen ad filium, si non est hæres. nu. seq.*
- 37 *Sed quales transeat cum sit spirituales, vel spirituali annexum.*
- 38 *Hæredes plures vnius patroni an vnã, vel plures voces habeant.*
- 39 *Patronus post adeptum ius patronatus non potest aliud augere.*
- 40 *Ius patronatus non tantum successione, sed*

- Sed etiam titulo pro legato transferitur.*
 44 *Ius patronatus transferitur donatione.*
 45 *Ius patronatus vendi non potest num. 48. falli tamen in casibus. num. 46.*
 47 *Carrela in vendendo ius patronatus.*
 49 *Ius patronatus si vendatur, quando vendi non potest, quid fiet de pretio.*
 50 *Ius patronatus an possit pignori dari.*
 51 *Sed an in feudum dari.*
 52 *Epilogus omnium.*
 53 *Ius patronatus an transferatur in fiscum per bonorum confiscationem.*

De iuris patronatus definitione. Cap. XXV.

DE materia habetur 16. q. 7. cap. piz mētis vsque in finem, vbi vide omnino glossam in d. c. piz mentis, & extr. eodem & in 6. & in Clemen. Verum circa definitionem aliter à Legistis, aliter à Canonistis definitur ius patronatus. Nam secundum iuristas † ius patronatus est potestas iure civili patrono cōcessa in personam liberti ad obedientiam sibi præstandam propter beneficium manumissionis. Sed secundum Canonistas aliter definitur. Nam Innoc. in rub. eod. tit. dicit, quòd ius patronatus est ius quoddam, quod neque mere temporale, neque mere spirituale est. Spirituale videtur, quia non potest vendi, eod. tit. cap. ad audientiam, Temporale, quia transmittitur ad heredes, 16. q. 7. cap. filijs, c. considerandum. Arch. in d. cap. piz mentis, nu. 2. & c. 1. num. 1. eod. tit. dicit, quod est authoritas, siue potestas providendi ecclesiæ proveniens ex beneficijs ante consecrationem ecclesiæ collatis. Sed Ioan. And. dicit, quod ius patronatus est ius honorificum, onerosum, & vile alicui in ecclesiâ competens ex eo, quod diœcesani consensu ecclesiam suam davit, dotavit, vel construxit ipse, vel is, à quo causam habuit; ita hanc definitionem sequitur Io. de Anan. in rub. eod. tit. nu. 5. & Henr. Boich. in c. quoniam,

num. 1. Et quidem plures colliguntur Decisiones, quarum

- 2 Prima est. Ex iure patronatus † competit patrono honor, onus, & emolumentum. Hinc in definitione dicitur: Est ius honorificum, onerosum, & utile. vnde versus. Patrono debetur honor, onus, & emolumentum. Præsentet, præsit defendat, alatur egenus. Honor vero consistit in præsentatione, & reuerentia. Repræsentat enim ad præbendas, & ad ecclesias non collegiatas, ext. eod. per totum. In collegiatis autem non requiritur consensus eius pro electione faciendâ, sed bene electus ei præsentatur, & consensus postulatur, extr. eod. cap. nobis. Quæ tamen † sint signa ad cognoscendam ecclesiam collegiatâ, vide per Innoc. in cap. postulasti, eod. tit. Honor etiam consistit, quia sedet iuxta prælatum, in processione præ alijs honoratur, nam quasi principalis primus incedit, honorificè eius suscipitur, & studio eius seruitur, secundum Gosfr. & Arch. in cap. Frigentius, & Turrecern. in cap. piz mentis, 16. q. 7. Rursus ex iure patronatus proveniunt onera, quia præcipuus defensor ecclesiæ est, vnde tenetur ecclesiam ab omnibus oppressiōibus, & impugnationibus defendere, vnde & advocatus eius, & defensor dici potest, & de rebus ecclesiæ sollicitudinem gerere, ne fraudentur, 16. q. 1. cap. constitutum, & quæ st. 7. cap. filijs.
- 4 Item † est vile, quonia si vergat ad inopiam, debet ali de bonis ecclesiæ, d. cap. filijs, & cap. quicumque: non tamen secundum voluntatem ipsius patroni, sed cum debita ratione, ne ceat. Credo tamen debet Hugo, quòd persona, & qualitas, & ecclesiæ facultas sunt hic consideranda: quia aliter est providendum nobili, vel infirmo, & aliter ignobili, & sano. Si enim ecclesia tenetur subvenire omnibus indigentibus, præcipue tamen suis benefactoribus, & inter eos præcipue patronis, arg. dist. 86. c. non factis, quem tenetur pinguis alere, quàm alios pauperes, & pinguis illum, qui

fuit diues, quàm illum, qui fuit pauper, facit cap. ne cogantur, dist. 4. 1.

- 5 Secunda. † Patronus, qui sua culpa ad inopiam deuenit, est de bonis ecclesie alendus, ita Hugo dicit in c. quicunque, 16. q. 7. per tex. in cap. non satis, dist. 86. & hoc rationabiliter est institutum. Primo ad vitandum vitium ingratitudinis, vnde Eccl. 29. Gratiam benefactoris ne obliuiscaris. Secundo, quia qui ecclesiam ditauit ad pauperes sustentandos, factus pauper de bonis ecclesie, quæ sunt bona pauperum, sustentari debet. Tertio, ut per hoc diuites ad dotandum ecclesias, & ad largiendum ecclesijs munifici, & promptiores reddantur, ita Card.
- 6 in d. c. quicunque. An autem † possit vendere ius alimentandi, quod habet ex dispositione iuris, vel honorem, qui debetur personæ suæ, dicit Abb. in c. præterea, nu. fi. quod non: quia licet ista sint temporalia, tamen non possunt uendi: quia inhærent personæ ipsius patroni, quia nõ potest quis alii vel honorari per alium, arg. in cap. fin. de off. deleg. Sunt enim hæc iura annexa iuri patronatus, vt non possint ab eo abdicari.
- 7 Tertia. † Si ecclesia non vult patrono subuenire cum possit, potest cogi per superiorem, ita dicit Io. Andr. in c. nobis, ver. vergat, eod. tit. An autem debeat habere alimenta † in Ecclesia, vel in domo sua. Specu. in tit. qui fil. sint leg. §. 1. ver. sed pone, dicit, quod in domo, & etiam extra domum debet habere. Idem dicunt in vxore, quod si relinquuntur alimenta vxori, quod debet habere etiã extra domum, ut dicit Bart. in l. 4. §. fin. ff. de alim. leg. Si vere ecclesia non habet nisi tantum pro se, tunc non tenetur, facit c. præfenti, de offic. ordin. lib. 6. Tu et adde gl. in d. c. quicunque, igitur
- 9 † in alimentis præstandis ab ecclesia patrono hæc sunt consideranda: nã primo sunt detrahendæ expensæ necessariæ, videlicet, subueniendum est seruitoribus, & cultui diuino pro reparatione ipsius ecclesie. Et de his, quæ super sunt subueniendum est patrono. Sicut in simili ser-

uatur in liberto, qui debet alere patronum egentem, vt in l. si quis à liberis, §. alimenta, ff. de lib. agnosc. Ad hoc tex. cum bona, glo. in c. quicunque, 16. q. 7. Et si ecclesia, quale priuilegium est istud, cum ecclesia de superfluis teneatur subuenire omnibus egenis, c. quoniam, 16. q. 1. nam resp. quod abundantius, & melius debet prouidere patrono, quam alij pauperibus. Item pauperes non habent actionem cõtra ecclesiam, ut not. in cap. sicut hi, 47. dist. & cap. exigunt, 1. q. 7. sed patronus habet actionem per hæc iura Canonica.

- 10 Quarta. † Circa illud in definitione positum. In ecclesia, collige duplex ius patronatus, quæ inter se differunt, nam aliud est ius patronatus, quod habet in libertis, de quibus habetur 12. q. 2. c. libertus, aliud aduocatorum, qui dicuntur patroni in causis clientulorum, ut 15. q. 2. cap. 1. l. in velamento, C. de postulat. & l. in honorarijs, ff. de muner. & honor.
- 11 Quinta. † Ius patronatus non solum acquiritur fundacione ecclesie, sed etiã hospitalis. Qui enim fundat hospitale; ita acquirit ius patronatus, sicut fundator ecclesie, c. inter dilectos, de don. qd. intellige, si est hospitale religiosum: quia bene est patronus proprie, & ibi Episcopus instituit, secus si est hospitale priuatum: quia non efficitur proprie patronus, sed Dominus regens ipsum auctoritate propria, nec ab eo Episcopus exigit iura episcopalia. Abb. pulehte in disput. incip. Sempronius, 15. col. vers. cū descendendo. Fel. in c. de quarta, nu. 3. vers. quinto, de præscript.
- 12 Sexta. † Sicut acquiritur ius patronatus per fundacionem, vel dotacionem ecclesie, ita per fundacionem, vel dotacionem altaris: quia idem iuris est de ecclesia, & altari, cum etiam nomine altaris ecclesia intelligatur, 1. q. 3. c. quæ situm, de consecr. dist. 1. c. si motum. & quod etiã si datur ecclesie dos post eius consecrationem, possit dans fieri patronus, not. Arch. 16. q. 7. c. filijs. Innoc. eod. tit.

in rubr. & Ioan. And. in cap. 1. præsupponendo, quòd de consensu diœcesani hoc fiat. Zabar. conf. 82. Turteer. in cap. monasterium, 16. q. 7. & ibi Archid. vbi exponit oratorium cappellam pro commo do priuata personæ fundatam. Hoc etiam notant Doct. in c. nobis, tit. nostro, Cald. conf. 20.

13 Septima. † Ex verbo illo, diœcesani cõsensu. Collige hãc decisionem, quòd ius patronatus non potest fundari sine consensu Episcopi, c. nemo, de consec. d. r. siue patronus sit clericus, siue laicus, qui vult illud fundare, 16. q. 7. cap. piẽmentis, & c. Frigentius, & melius in c. considerandum, & tit. nostro, cap. nobis. Et ratio est: quia eius est examinare locum erectionis, & ecclesiæ dotem, & dispo nere qualiter sit regenda, vel gubernanda, in authen. de Monach. §. illud, col. 1. de consec. dist. 1. cap. nemo, & c. nullus,

14 de iure patr. & not. † quòd vbi requiritur in actu cõsensu per modum autoritatis, sufficit, quòd superueniat ex post facto, not. in cap. cum consuetudinis, de consec. & in cap. cura, eod. tit.

15 Octaua. † Non solum consensus Episcopi requiritur in fundatione iuris patronatus, sed etiã in donatione, vt quia patronus laicus vult donare alteri laico, secus autem si donaret ecclesiæ, vel clericis, quia tunc donatio valet etiam sine autoritate Episcopi, ita gl. fin. in cap. illud, tit. nostro, & ratio est: quia cum donatur ecclesiæ, conditio eius fit melior, sed quando donatur laico, potest eius cõditio fieri deterior, si vellet donare vni malo homini, vide cap. 1. tit. nostro, in 6. vbi Archid. & Ioan. de Anan. in d. cap. illud, num. 7. vide etiam Franc. in d. c. 1. num. 2. vlt. notab. vbi colligit, quòd licet ius patronatus sit spiritualiter annexũ, de iudic. c. quanto, tamen potest donari singulariter, & de per se, vt d. c. 1. & cap. illud, etiam sine aliqua vniuersitate, vel plenè, puta sine castro, villa, vel fundo, ita determinat Rota per text. in d. cap. 1. in decif. 404. quæ incipit. Item fuit dubi tatum, intelligendo de cõcessione facta

loco religioso, vel clerico pro ecclesiã, secus si laico, vel clerico nomine proprio, quia tunc de per se donari non posset sine consensu Episcopi, vt per glan. d. c. illud, & per Inno. in cap. cum secundum, in fine, tit. nostro.

16 Nona. † Autoritas etiam Episcopi necessaria est, quãdo patronus vellet aliquid ponere in ecclesiã, sicut nec etiam Episcopus posset aliquid ponere in ecclesiã sine autoritate patroni. Hinc sequitur, q. patronus non † cõsequitur in ecclesiã nisi ius præsentandi, non autem ius instituendi, vel administrandi bona, not. in c. præterea, tit. nostro, an autẽ fieri posset per consuetudinem, quòd collatio spectet ad laicum, Ioan. And. in d. c. præterea, & in cap. 2. de præbend. in 6. dicit, quòd si Papa scit, & tolerat, quòd potest, & illud operatur magis tolerantia Papæ, quàm consuetudo.

18 Decima. † Necessaria est etiam autoritas Episcopi, quando ecclesiã mutatur de loco ad locum suadente necessitate, dum tamen diuini officium non deferatur, cap. si quis, 16. q. 7. Et hæc est vna de quatuor causis, quibus ecclesiã mutatur de loco ad locum, alię tres ponuntur in cap. tribus, de consec. dist. 1. in quibus possunt transferri ecclesiã, vel reliquiæ

19 de loco ad locum. An † autem tunc remaneat locus profanus, si res sacra, puta reliquię, tollantur de loco. Dic, quòd sic. Et sic nota argumẽtum, secundum Vincen. per hoc, quòd dicitur de reliquijs, in cap. 1. tit. nostro, quòd Episcopus potest exsacrare locum sacrum. i. sacere nõ sacrum: quia quando res sacra tollitur de loco, remanet locus profanus. ita Io. Andr. in d. cap. 2.

20 Vndecima. Quando ecclesiã † transferretur in alium locum consensu Episcopi: tunc patronus habebit ius patronatus in veteri, & non in noua, si patronus erat in priori ecclesiã ratione cõstructionis, vel territorij: nisi postquam fuit patronus, in prima aliquid fecerit, per qd acquisiuisset ius in noua, eam construendo, vel dotando. Si verò fuisset patronus

ratione dotationis, quia diuitiæ nouam sequuntur ecclesiam, habet ius patronatus in vtraque. ita Turrecr. in c. monasterium, 16. q. 7.

- 21 Duodecima. † Si ille, qui debet interponere consensum, non vult, tunc potest cogi per superiorem, facit tex. in l. si. §. necessitatem, C. de bon. qua. lib. & l. dotem, ff. solut. matr. Ex causa tamen rationabili consentire non tenetur, vt probat tex. in c. nullus, 16. q. 7. *Quæ* autem sit illa, iudicabitur arbitrio boni viri. Si simile habetur in c. consuluit, de offic. de-
- 22 leg. Superior † verò quis sit, dic, quòd est summus Pontifex: nam debet patronus denunciare Papæ. Quod si valde distat, potest adiri Archiepiscopus, non ut ipse consentiat loco Episcopi, sed vt Episcopum cogat ad cõsentiendum. Ita Io. Andr. prout refert Ioan. de Anan. in c. nullus, de iure patr.

- Tertiadecima. Circa verba illa, fundauit, dotauit, vel construxit, nota, † quòd tribus ex causis ius patronatus acquiritur. Primo ex ecclesiæ constructione, vt qui ædificat de consensu Episcopi. Secundo fundi collatione ad ecclesiam ædificandam, vt si do solum, vt ædifices ecclesiam, 18. q. 2. c. Abbatem, c. 2. Tertio ex ecclesiæ dotatione, inde versus: Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus. ita Anan. in rub. Henr. in c. nobis, nu. 1. Turrecr. in cap. piz mentis, num. 4. 16. questio. 7.

- 24 Quartadecima. † Licet secundum Do. Petrum de Anch. si nobilis fecit cappellam in Sancto Dominico, vel in ecclesia mendicantium, non acquirit ius patronatus: quia iura loquentia de iure patronatus, non adaptantur ad cappellas mendicantium: ergo nec eius dispositio, vt dixit Anan. in ca. in singulis, de sta. mona. nam ibi non cadit dos, sed mendicitas; tamen per tex. in c. nobis, tit. nostro, hoc dictum est dubium, quia constructione acquiritur ius patronatus. & in fine loquitur de cappella.

- 25 Quintadecima. † Construens, vel fundator is dicitur, secundum Arch. in d. c.

piz: qui à principio, & de nouo in loco aliquo ecclesiam ædificauit cum consensu Episcopi loci Diocæsani, aliter ecclesia ædificari non potest. extr. de iure patr. cap. nobis. 1. responso. cum similibus. Si verò fundator potest, & vult solus ædificare, & dotare, diocæsanus alium non admittet, vt euitetur dissensio. Turrecr. in d. cap. piz, nu. 4. Item si ecclesia ab vniuersitate construitur, vel dotatur, non singuli, sed corpus habet ius patronatus 12. q. 2. cap. qui manumittitur. Io. Andr. in cap. 1. eod. tit. lib. 6. num. 4. Item in ipsa fundatione potest patronus laicus de consensu Episcopi certum censum tenere, extr. eo. c. præterea. 2. sed vltra nihil debet exigere, nec in aliquo grauis esse; & si contraueniat, per censuram ecclesiasticam satisfacere compellitur, c. in singulis, §. si. de stat. monac. Turrecr. in d. c. piz mentis, nu. 8. in fine.

- 27 Sextadecima. † Vt possit ecclesia constructui, vel ædificari, aut dotari, debet dari aliquid ante consecrationem, quod sufficiat ad luminaria, & clericorum stipendia, ut de consecr. dist. 1. cap. nemo. Alias si non daret sufficientem dotem, non esset patronus, si autem sunt plures, sufficit, quòd dent partem, dummodo illæ partes faciãt vnam dotem sufficientem, vide glo. in cap. quando cunque, 16. q. 7. & glo. 63. dist. in summa. Anan. in cap. 1. nu. 8. eod. tit.

Decimaseptima. Non solum fundatione, & constructione ecclesiæ acquiritur ius patronatus, sed † etiam reedificatione, quando ecclesia est onanino funditus destructa, & aliquis reedificat ecclesiam de consensu Episcopi, nam tunc perinde est, ac si ecclesiam ab initio construxisset, cap. consuluit, de Iude. Vbi habes, quòd fauorabilius est reedificare destructum, quam de nouo constructum. & est casus secundum Hof. in cap. quoniam, tit. nostro, in Auth. vt nullus fabr. orat. do. l. 1. §. 1. coll. 6. Quo casu patronus, qui per primam fundationem ecclesiæ ius patronatus acquisiuit, per destructionem ipsius ecclesiæ radicatus, omni-

no ipsum ius amittit, vt not. Ber. in d.c. quoniam, in fi. æquum tamen est, quod antequam Episcopus extraneo de cõsen su suo edificare volenti consentiat, antiquum patronum super hoc moneat; & ipsum cui libet extraneo præferat, arg. de his, quæ sunt, à prælat. c. cum Apostolica, de loca. & conduc. cap. potuit. Quando verò ecclesia non esset omnino funditus destructa, tunc non acquiritur ius patronatus, arg. ff. ne quid in loc. publ. si. l. prætor, §. vicinales. Quod idè dicimus, quando reedificaretur ecclesia sine consensu Episcopi, vt est expressum in auth. 19 vt null. fabr. orat. do. An ¶ autem possit refici ius patronatus sine licetia Episcopi per patronum, quando ecclesia est destructa, glof. l. i. in cap. 3. de iure pat. dicit, quod sic, & ibi Scribentes. Fel. in c. cum accessissent, in glof. si. num. 3. de consu. 30 vbi ponit regulam, quod actus, qui nõ potest fieri à principio sine licetia superioris, potest tamen refici, si erat destructus absque illius autoritate. Hinc Iudæi, qui nõ possunt nouas Sinagogas facere, possunt tamen veteres, vel ruentes reficere, & prohibiti edificare castra, nõ prohibentur reficere, secundum Bald. in l. 1. §. edificare, in verb. reficere, ff. de mort. infer. Fel. vbi supra. Sic religiosus prohibitus nõ imprimere librum absq; licetia Capituli, illa habita, potest illum reficere, addendo, vel minuendo. Hec autem, & similia intellige vt habeant locum, quando edificatura non esset omnino penitus destructum, ita Host. in sum. de eccl. ædif. in fi. Ex quo insert, q; in ædificanda ecclesia diruta requiritur licetia Episcopi, secus in ædificanda non diruta.

Decimoctaua. Circa illud verbum in definitione positum. Ipse pone hanc 31 decisionem, quod ¶ ius patronatus potest competere vtriq; sexui, & ita mulier est capax iuris patronatus: quia masculinum comprehendit femininum, de quo 17. q. 4. c. si quis suadente, ita Io. An. in c. generale, de elect. in 6. Et hoc puto verissimum, & probatur aperte per tex.

in cap. si. de conc. præben. Calde. de iure patr. cons. 1. Anan. in cap. nobis, num. 3. tit. nostro.

32 Decimona. ¶ Infanti pariter potest competere ius patronatus, & in eo succedere potest, vel aliis sibi acquiritur, sicut maioribus, & per tutorem potest fieri nomine suo præsentatio, 20. q. 2. ca. puella, & quod not. de regu. cap. 2. Quod si præsentatio non fiat, nihilominus remanet sibi in alijs vacationibus, quod sibi primo competeat, ar. no. de iur. pat. c. 3. & per Innoc. de elect. cap. querelam, & de restit. spol. cap. in literis, Calder. tit. nostro cons. 8.

33 Vigesima. ¶ Ius patronatus competit tã laicis, quã clericis: verum laicis procedit in Ecclesijs ex quadam tolerantia, & gratia speciatim contra iuris regulas: quia laici iura spiritualia, uel eis a nexa possidere non possunt, cap. decernimus, de iudic. & que Ecclesiæ cum suis dotibus sint sub potestate, & ordinatione Episcopi, 10. q. 1. cap. nouerint, & cap. decretum, & ex his inferitur, quod quando Ecclesiæ ceperunt edificari, nullum ius 34 patronatus competeat, fuit autem ¶ potest inducitur, ad hoc ut laici inducerentur ad Ecclesias edificandas, & dotandas, De quo etiam per glo. & Archid. 16. q. 7. cap. pax mentis.

35 Vigesima prima. ¶ Quamuis ius patronatus competeat vtriq; sexui, non tamè competit Iudæo: Vnde Iudæus edificando Ecclesiam, non acquirit ius patronatus, d. cap. pie mentis, & cap. quicunque fidelium. & ratio est ut dicit Io. And. in c. Ea, quæ, de reg. iur. quod Iudæus non acquirit cognitionem spirituales. De he retico idem, q; non acquiritur patronatus. Dissert tamen à Iudæo, quia si Iudæus leuat puerum de fonte, quærit sibi cognitionem spirituales, verum nõ acquirit ius patronatus, quia cum bona sua sint ipso iure confiscata, de heret. c. cum secundum, lib. 6. ergo de suo nõ potest dare fundum, dotem, uel edificium, facit de cap. monach. cap. 2. §. si. Item dato, quod patronus esset, illud confiscatã

esset

Decis. Aurearum Par. II. Lib. II.

- effet, facit quod not. 1. q. 7. c. maximum.
- 37 An autē ius patronatus transeat ad fiscum, gl. in c. filijs, & nepotibus, 16. q. 7. dicit, quod non: sed tu dic, quod transit ad fiscum ecclesiasticum confiscatis bonis alicuius. De excommunicato dicit Ioan. And. quod male facit Episcopus illud admittendo, tamen si dat licentiam ut edificet, edificando patronus erit, cum religionem profiteatur, & matrimoniū contrahat, & alia faciat, que notat Ioan. And. in reg. Dolo facit, de reg. iur. in 6. Non tamen habebit exercitium, & fructus iuris patronatus, donec fuerit ab solutus, ita Anan. nu. 4. & Henr. nu. 2. & in c. nobis, tit. nostro.
- 38 Vigesima secunda. Circa illud vel is, à quo causā habuit. Collige modos, quibus ius patronatus ad alios transfertur qui sunt quatuor, videlicet per successionem, donationem, & permutacionē, & venditionem, vnde versus. Ius patronatus transire facit nouus hæres, Res permutata, donatio, venditioque: vnde circa successione nota, quod ius patronatus trāsferitur ad omnes heredes, siue sint sanguinis, siue extranei, gl. 16. q. 7. cap. considerandum, Iason in l. 1. nu. 71. ff. de leg. 1. & est cōmunis, Abbas in c. 1. de iure pat. Card. conf. 122. Decius conf. 149. col. 1. & ad quemlibet heredem trāsfit in solidū, etiam si inæqualibus partibus sint heredes: quia indiuisibile est, extra, eo. cap. 2. vide Fed. de Sen. conf. 225.
- 39 Vigesima tertia. Ius patronatus, tunc demum ad heredes sanguinis transit, cum in bonis sint heredes, quia ius patronatus transit cum vniuersitate hereditatis, extra. eo. c. cum secundum, in glo. 1. Hinc fit, Primo, quod ius patronatus ecclesiasticū, quod ita fuit institutum vt Titio, & eius liberis cōpetat, non transit in patroni filium, qui eius heres non est, aut hereditatem patris repudiavit. Abb. in d. cap. 1. Card. dicto conf. Abb. conf. 54. lib. 1. Quorum sententia communis est, contra gl. in d. c. considerandum. Secundo infertur extraneo vniuersali hærede instituto ius patronatus ad eum pertine
- re, & non ad filium etiam in recerta institutum, Abb. in d. c. 1. Franc. in c. 1. de testa. in 6. super glossam instituit.
- 40 Vigesima quarta. Ius patronatus si licet sit spirituale, aut spirituali annexū, tamen transit ad hæreses, etsi spiritualia non transeant, vt 8. q. 1. cap. apostolica: & ratio est, quia ius patronatus est spirituale, non purum, sed mistum, quia pendet ex prouidentia rerum temporalium. Nam si merum esset, laicis cōcedi non posset. Tum etiam, quia vt ad hæreses transeat, hoc non conuenit de iure communi, sed de sola gratia, vt omnes inuitarentur ad bonum, & promptiores essent ad benefaciendum, ita Turcrem. in d. c. pię, nu. 9.
- 41 Vigesima quinta. Plures hæreses vnius ex duobus patronis, habent unicā vocē in presentatione Rectoris, & habentur loco vnius: & sic in iure patronatus videtur fieri successio in stirpes, & nō per capita, ita not. in Clem. plures, de iure pat. vbi etiam notant Doct. & Imola, quod inter patronos potest conueniri de presentatione facienda alternis vicibus: & vt facilius prouideatur Ecclesijs, & vt vitetur discordia, quæ alijs posset
- 42 interuenire. An verò patronus post ædificationem ecclesiæ, per quam adeptus fuerat vnicū ius patronatus, possit postea augere numerum patronorū, disponendo quod hæreses sui habeant duas voces integraliter, & separatas, Dic quod non: quia sic Ecclesia videretur perdere suam libertatem, supposita pluribus patronis, quàm a principio fuerint instituti, & ita semel de facto, consuluit Gemin. vt ipse refert in c. laici, nu. me. 3. de rebus eccles. alien. vel non, in 6. vna cum Domino Petro de Anch.
- 43 Vigesima sexta. Ius patronatus potest non solum successione, sed etiam titulo pro legato transferri: Ratio autem, quare ius patronatus possit legari, est quia potest donari. c. illud, tit. nostro. Et legatum est donatio, l. legatum, ff. de leg. 2. et ego, & c. Debet tamen interuenire consensus Episcopi, siue ante, siue post, secundum

cundum Io. And. in c. cum seculum, eo. tit. licet Dominus Federicus cons. 225. Quod incipit. Si opinio, teneat, q̄ etiam sine Episcopo possit legari: Et ratio est: quia ius patronatus quaeritur successione, & nõ dicitur de generali, nec particu- lari, ergo legari poterit, quia legatarius dicitur iucessor, v̄ in l. si rem legatam, ff. de excep. Et non obstat, quòd non pos- set donari sine consensu: quia aliud est in donatione, & aliud in legato, quia le- gatium est fauorabilius, quam donatio, c. cum dilectus, de donat. Et nihil est, q̄ magis debeat hominibus, quam vt sit premeq̄ voluntatis liber sit stilus. Et hanc opinionem tenet Petr. de Ancharan. & Bald. & sequitur Ananias in d. capit. cum seculum.

44 Vigesima septima. † Donatione trans- fertur ius patronatus, An verò requi- ratur Episcopi consensus. Dic, quòd sic, si datur laico, eo. tit. c. præterea, & maxi- me quòd dubietur ne fiat in fraudem, & transferat in potentiorem, vt innu- tur ibi, si verò donetur clerico, aut loco religioso, tunc non requiritur consen- sus Episcopi, eod. tit. c. ex infirmatione, & illud, & diuersitatis ratio est: quia ex donatione facta laico, Ecclesiæ conditio deterioratur, cum soleant laici Ecclesiæ esse nimium infesti, 2. q. 7. cap. laicos, & cap. laici. Sed si fit loco religioso, fit Ec- clesiæ melioratio, cum eripiatur à mani- bus laicorum, arg. c. cū apostolica de his, quæ fi. à præl. item si clerici excedunt me- tam, facilius possunt compelli, quam pa- troni laici. dist. 69. cap. iudicatum. Item propter timorem fraudis, vel sc̄tę ven- ditionis, arg. de diuor. c. quanto, in fine, de quibus debet inquirere Episcopus, quia si inueniet, denegare debet assen- sum, arg. cap. prouida, de elec. in 6. potest etiam ius patronatus permutari cum alio spirituali. 16. quaest. 7. cap. nemini, & cap. ad quaestiones, & cap. fin. de re- rum permut.

45 Vigesima octaua. † Licet ius patrona- tus vendi non possit, vt not. in cap. de iure, extr. eod. cum sit annexum spiri-

tuali. vnde sicut iura merè spiritualia vé- di non possunt absque vitio simonię, ita neque iura spiritualitati annexa, vt not. in cap. veniens, el. 1. de testi. quia ratione cõnexitatis idem iudicatur de eo, quod de spiritualibus, tex. in cap. quanto, de iud. vbi ius patronatus per iudicem lai- cum diffiniri non potest. Tum etiam, quia quãuis ius patronatus quo ad que- dam participet de temporalitate, tamen à digniori naturam assumit, scilicet à spi- ritualitate, de qua magis participat. d. c.

46 quanto, tamen transiit cum uniuersita- te, si uniuersitas est realis, & talis, quæ sine expressione uerborum uniuersaliũ, seu generalium continet, & importat uniuersitatem, & etiam illud ius spiritua- le, uel quasi, siue illa iura spiritualia, uel quasi, sicut est uilla, uel castrum, quod in se continet non solum ius patronatus, vt in c. ex litteris, extr. eod. sed etiam ho- norem, districtum & iurisdictionem, ut ff. de uerb. sign. l. pupillus, §. territorium, & tali casu non est necessaria autoritas Episcopi d. cap. ex litteris, & c. cum secu- lum. Aduertat tamen, † quòd uenden- do non exprimat ius patronatus, (verbi gratia) vendo villam cum iure patrona- tus in ea existente, quia talis venditio respectu iuris patronatus non valeret Abb. in cap. illud, nu. 4. extr. eod. plenè per Gem. in c. vnic. eod. tit. in 6. Rursum si fit aliud ius vniuersale, quod multa in se contineat, ut est hæreditas: cum il- la transiit ius patronatus, arg. ff. de petit. hæred. litem videndum, §. si. cum dua- bus leg. seq. secundum Innoc. Host. & Abb. in d. c. ex litteris.

48 Vigesima nona. † Ius patronatus in his casibus vendi non potest. Primus, quando venditur cum vniuersitate tali, quæ est uerbalis, & talis, quæ sine expro- sione uerborum uniuersitatem, vel gene- raliu uniuersitatem aliquam non con- tinet, nec importat, ut si quis obliget, vel vendat omnia iura, quæ hæbet in vil- la, cum non sit sua, sed in fra limites ter- ritorij uillæ, hæbet tantum certos fun- dos, uel certa iura, & inter alios ius pa- tronatus,

tronatus, nam tunc non transit ius patronatus. Vnde tali casu, quando dicitur vendi tibi omnia iura, quæ habeo in tali villa, hæc vniuersalis resoluenda est in singularem. Hoc est vëdo tibi hoc, & illud, & sic de singulis, quæ ibi habeo. Secundus, si vendit aliquis fundum, vbi habeat Ecclesiam, nõ intelligitur Ecclesia transire in venditionem, L. si mercedem, §. si cum fundum, ff. de act. emp. Item si quis vendat palatium suum, vbi habeat capellam, quæ forte multa priuilegia habet, & multos redditus, non intelligitur capella transire in venditionem, quia licet ad capellam non sit iter nisi per palatium, tamen cum possit bene teneri, etiam si non vadat ad Ecclesiam, dicit Inn. in d. cap. ex literis, quod ius patronatus non transit, quia potest habere ius præsentandi. Tertius, quando fieret contractus in specie super iure patronatus, quia talis contractus non valeret, cap. de iure, extr. eo. Quod procedit etiam si interueniret consensus Episcopi. Host. in c. præterea, eod. tit. fallit tamen hoc, quod diximus de venditione, in permutatione, quæ fieri potest cū alio spirituali, 16. q. 7. c. nemini.

49 Trigesima. † Ius patronatus quando vendi non potest, si tamen de facto uenditur, pretium non debet remanere penes venditorem: quia quis non debet lo cupletari cum aliena iactura, l. nã & natura, ff. de cond. & demonstr. sed debet applicari illi Ecclesie, vbi fundatum est ius patronatus, ita Io. And. in d. cap. de iure, per not. in c. ad hæc de simo. & 17. q. 4. c. si quis in atrio, & vendens priuari debet iure patronatus, qui præsumpsit id vendere, ita Abb. in cap. quia clericus, numero 8. extr. eod.

50 Trigesima prima. † Ius patronatus an possit pignori dari, sunt plures opiniones, venior tamen est opinio, quod nec simpliciter, nec cum vniuersitate possit pignori obligari. Turrecr. in c. pia mentis, nu. 11. 16. q. 7.

51 Trigesima secunda. Ius patronatus ut per se vendi non potest, ita nec in feudum

dari, ut dicit S. Tho. in 4. dist. 25. Et idem dicit Host. quia feudum requirit homagium, quod est res temporalis, cum vniuersitate tamen, quæ in feudum datur, cui est annexum, potest in feudum dari illi, cui illa villa datur, extr. eod. cap. cum sæculum, vbi Inno. Ex hac igitur definitione habetis explicatum ex verbo † honorificum, quid ex iure patronatus competat patrono. Itẽ ibi; In Ecclesia, super quo fundetur ius patronatus. Item ibi, Diocæsani. In quibus casibus ad fundandum ius patronatus requiratur consensus Episcopi, & an Capituli sede vacante, & in Ecclesia possit mutari de loco ad locum. Item ibi fundauit, quibus modis ius patronatus acquiratur. Item ibi, ipse quibus competat ius patronatus. Postremo ex verbo, vel is, à quo causã habuit. Qualiter transferatur ius patronatus, An vero † ius patronatus transferatur in feudum, si confiscantur bona patroni. Dic, quod non: sed transibit in ecclesiam, arg. de verb. sign. cap. in quibusdam, & cap. felix, de penis, in 6. quæ iura quanquam loquantur quando iniuria irrogata est ecclesie, tamẽ generaliter possunt intelligi, quando cumque bona patroni confiscantur, arg. illius cap. felix, ita etiam cõsuluit Bar. & Sal. quod confiscatis bonis vasalli ob crimen lese maiestatis feudum reuertitur ad ecclesiam, & hæc opinio licet non probetur omnino in dictis iuribus, tamen quia fauorabilis est ecclesie, sustineri potest, facit q. ius patronatus competat patrono de gratia, quæ non debet in alium extendi. Item si fieret confiscatio huius iuris, agere de preiudicio ecclesie: quia non esset spes quod aliquando reuerteretur ad ecclesiam, sicut quando est apud patronum, ita in hac opinione residet Zab. in Clem. plures, 8. q. de iure patr. & in Clem. 2. vers. Inquisitoribus. q. 7. de hæreticis. Et hæc de definitione.

S V M M A R I V M.

1 Patronus cur sic appellatur, & de aliis eius nominibus.

Ducern

- 2 Duce[m] Venesorum vocari patronum San-
cti Marci dicitur Panormitanus.
 - 3 Patronus ex vi iuris patronatus consequi-
tur potestatem presentandi.
 - 4 Ad presentandum laicus habet menses
quatuor, ecclesiasticus sex, & quare.
 - 5 Presentandi tempus & currere incipiat a
die vacationis beneficii secundum com-
fallis in duobus casibus. nu. seq.
 - 7 Patronus intra hoc tempus debet actuali-
ter presentare. & num. 9.
 - 8 Legatum factum hospitali pro alendis pau-
peribus an teneat, si illud esset destruc-
tum.
 - 10 Patronus, quando in absentia superioris
possit eligere, & presentare. Presentatio
qualiter fieri debeat. num. 11.
 - 12 Patroni quando propter discordiam non
lunt convenire, quid faciendum.
 - 13 Episcopus ob discordiam patronorum po-
test aliter exerceat.
 - 14 Si inter patronos sit discordia, quis sit pa-
tronus, quid faciat Episcopus, & quid si
discordat episcopus, & patronus.
 - 15 Patroni an possint pacisci ut alternis vicis
bus presentent.
 - 16 Habentes plures iuris patronatus possunt
pacisci ut unus in una, & alius in alia
presentent.
 - 17 Presentandi potestas inter laicum, & cle-
ricum pulebra quaestio.
 - 18 Presentatio facta a pluribus ut valeat,
qua necessaria.
 - 19 Patroni an debeant simul, vel singuli, ut
singuli presentare.
 - 20 Instinctio Episcopi sine presentatione pa-
troni non valet.
 - 21 Patronus laicus presentans indignum,
non primum potest presentandi.
 - 22 Patronus licet seipsum non, tamen filium
presentare potest. num. 23.
 - 24 Pater, & filius qualiter censentur eadem
persona, declaratur.
 - 25 Statutum premium indicantem suum,
non intelligitur de indicante seipsum.
 - 26 Presentatio facta per illum, cuius legat-
um ius patronatus quando valeat.
 - 27 In presentatione persona presentata non
computatur in numero presentantium,
- quod secus est in electione.
- 28 Ius patronus qualiter probetur.
 - 29 Patronus laicus, & clericus qualiter dis-
ferant.
 - 30 Presentatio, qua non tenet, non adimit ius
verum presentandi.
 - 31 Presentandi potestas ut ad Episcopum de
nolunt, qualiter intelligatur.
 - 32 Presentatum per patronum Episcopus si
alias est dignus, non potest repellere.
 - 33 Patronata beneficia clericorum legatus
potest conferre, sed non laicorum.
 - 34 Sed si clericus, & laicus sine simul pa-
tronum.
 - 35 Ius patronatus qualiter extinguatur.
 - 36 Patronus an possit renunciare iuri patro-
natus in praesidium legitimum habere-
redum.
 - 37 Ius patronatum potest in totum tolli per
Episcopum ex causa.
 - 38 Ius patronatus amittitur, si patronus la-
batur in haeresim.
 - 39 Sed quid si redit ad fidem.
 - 40 Patronus quot modis spernatur.
 - 41 Patronus datus ad presentandum, an possit
hoc facere sine autoritate superioris.
 - 42 Patroni non se ingerant in us, qua ad sa-
cramentorum administratione spectant.

De iure patronatus in genere.
Cap. XXVI.

DEINDE considerandum est,
quare dicatur patronus, &
quot modis capiatur, quare
ius patronatus sic vocetur, &
de alijs nominibus eius. Rursus quali-
ter probetur. Item presentatio quomo-
do fieri debeat. Deinde quid fiet, quan-
do discordia est inter presentantes. Itē
qualiter, & in quibus differant ius pa-
tronatus laici, & clerici. Rursus quali-
ter amittatur, & quibus modis patro-
nus spernatur. Circa primum, dicitur
patronus, quia sicut pater ducit filium
de non esse ad esse, ita patronus vel ducit
ecclesiam de non esse ad esse ratione
fundi collati, vel constitutionis, vel de
esse

esse ad bene esse dotando: quia sine dote ecclesia pro nihilo habetur, & spiritualia sine temporalibus diu esse non possunt, vulgatis iuribus: & dicitur patronus respectu serui manumissi, quia ex eius manumissione propter tale beneficium seruo collatum, qui ex seruitute redactus est ad libertatem, quae auro non venditur remanet Domino certum ius à iure sibi concessum in libertum, vt toto tit. ff. & C. de iure patr. liberti. Item patronus dicitur qui est caput, & superior, c. dilecta, de excess. praelat. Item qui cecat crimen, cap. quemadmodum, circa finem, de iureiuran. vbi talis appellatur patronus criminis. Item qui habet ius, vel etiam dominium alicuius rei, vnde Imola in cap. dilectos, adducit illud vulgare. Iste est patronus talis possessionis, vel domus. Item dicitur patronus, qui construxit, fundauit, vel dotauit ecclesiam, vel capellas, vel altare, aut alium pium locum, & de huiusmodi patronis hic fumus tractatur, vt de iure patr. toto tit. & in 6. & in Clement. Item large possunt appellari patroni, qui praesentant scholarem ad eorum collegia, seu ad aliqua sedilia, sed quare sic appelletur, & de nominibus alijs eius respondeo, quod ius patronatus dicitur propter defensionem, quam patroni debent impendere ecclesiae, & secundum diuersas regiones diuersimode appellatur: nam quandoque vocatur aduocatio, extra, eod. c. quia clerici: vnde patronus potest vocari aduocatus ecclesiae: quia tenetur ecclesiam defendere, sicut patronus dicitur aduocatus respectu causae, quam promouendam assumit patrocinio suo, l. rem non nouam, §. patroni, C. de iudic. 15. q. 2. cap. 2. Hinc ex quo patronus habet defendere ecclesiam, & eius bona, 16. q. 7. cap. filijs, & quia officium aduocati, & defensoris est defendere, ut in tot. tit. de postul. merito huius actus defensionis patronus potest di ei aduocatus, seu defensor, ut eum appellat tex. in d. c. generali, & d. c. praeterea, tit. nostro. Hinc Panorm. in c. no-

bis, in 2. col. de iure patron. dixit Ducem Venetorum ¶ appellari patronum sancti Marci, à patrocinando. i. defendendo ipsam ecclesiam. Nam patrocinari idem est, quod defendere. Quandoque vocatur processio, quia forte debet ire in processione primus, Arch. in cap. Frigentius, 16. q. 7. Nonnunquam uocatur vicedominatus, vel custodia, ex quo habet custodire bona ecclesiae, ne dilapidentur, extra eod. cap. praeterea. Quandoque gratia, 16. q. 5. cap. si quis Episcoporum, quia cum sit spiritualitati annexum, cap. quanto, de iudic. & laici de iure non debeant tractare negotia ecclesiastica, & maxime spiritualia, vt in cap. decernimus, de iudic. cap. Messana, de elect. & ecclesiae cum suis dotibus ad ordinationem Episcoporum pertineant, 10. q. 1. cap. decretum, & c. nouerint, igitur ex permissione iuris, & ex gratia pro cedit, ut hoc ius cadat in laicum, & ius praesentandi, quod alijs esset merè spirituale, vt electio, cap. sacrosancta, & c. Messana, de elect. ipsis patronis permittatur. Haec tamen omnia pro eodem supponunt, extra, de sta. monach. cap. in finibus, §. fin. Dom. Ant. in d. c. quia clerici. Sed modo deueniamus ad Decisiones, quarum prima est.

3 Patronus ex vi iuris patronatus ¶ non consequitur potestatem concedendi ecclesiam, neque eligendi proprium Rectorem, sed praesentandi instituendum Episcopo loci, ita tex. & ibi Scribentes, in c. fin. extr. eod. Ex quo tex. nota propria vocabula, quibus debemus uti in hac materia, nam proprie patronus non eligit, sed praesentat, & Episcopus proprie non confirmat, sed instituit. Licet interueniat respectu patroni quaedam electio improprie dicta, quia patronus primo in mente eligit, vel etiam simpliciter verbo, ut electum praesentet Episcopo. Non enim posset praesentare, nisi primo eligeret, sed tamen non est proprie electio, de qua iura Canonica disponunt, unde per eum non transfertur ius spirituale in electum, sed est quoddam initium

tium ad institutionem obtinendam, vt in cap. quod autem, extr. eod. facit, quod not. Inn. in c. quod sicut, de elect. Et sic improprie intellige iura, quæ dicunt patronum posse eligere.

- 4 Secunda. Ad præsentandum ¶ laicus habet quatuor menses, patronus verò ecclesiasticus habet semestre, licet à laico reacquisiuerit ius patronatus, ita tex. in c. vnic. §. verum, eod. ti. in 6. vbi Francus in secundo not. nu. 2. notat, quod etiam vltimus dies istius temporis includitur in hac dilatione, vnde sufficit patrono præsentare etiam vltima die, ita etiam Gemin. ibi. & Io. And. in cap. cum vos, de offic. ordin. mensis autem accipitur prout currit in calendario, & currit continuè. i. tã diebus festis, quàm non festis. Et incipit currere istud tempus à die vacationis, & notitia, secundum Ioan. Andr. & Panor. in c. fi. extr. eod. vnde fit, quod patrono ignoranti tempus: quo ecclesia uacauerit, non currit tempus ad præsentandum, tum, quia regulariter tempus præfixum ad eligendum, vel conferendum non currit ignorantis, ut in c. quia diuersitatem, de concess. præb. in fi. Tum, quia agitur de præiudicio patroni, quia expedit patrono habere clericum sibi gratum. Item est honor in præsentando, vt in cap. nobis, extr. eod. quo non debet priuari sine culpa sua, ita Panor. affirmat in c. cum propter, extr. eod. qui respondet ad illum tex. qui videbatur contrarius, & mirabilis prima fronte, quod non valenti presentari, currit tempus Lambert. tamen de iure patr. par. 2. lib. 2. art. 8. cõcludit contra Panor. scilicet, quod à die vacationis currat patronis tempus quadrimestre, vel semestre, & dicit hanc esse communem opinionem ex Rota. Et hoc, ne laici ad eorum libitum ecclesiã vacare sinant. Et ita secundum eum obseruatur hodie: nam per Ordinarium non admittitur ignorantie allegatio, vel impedimenti, sed elapso tempore dato ad præsentandum, incontinenti ipse prouidet. Limitat tamen ¶ istam opi-

nionem, quando vacaret beneficium per secretum renunciationem beneficii, vel ecclesiæ, nam si tunc ipsemet renunciã remaneret in possessione, quia tunc patronus habet probabilem ignorantiam, & non tenetur diuinare, non currit ei tempus, nisi cum viderit ecclesiã verè vacare, ita dicit in d. ar. 8. & 20. in fine. Item in ar. 17. limitat secundo: quando beneficiarius esset absens in longinquis partibus, & ecclesiæ regitur per suum vicarium, nam tunc quia patronus probabiliter ignorat vacationem, non currit tempus nisi à die scientiæ Mensis autem accipitur prout currit in Calendario, & currit de momento ad momentum, & de hora in horam, vt per Doct. in cap. quæstium, in §. electus, super glos. in verb. mensem, de elect. lib. 6.

- 7 Tertia. ¶ Ad præsentandum non sufficit, quod intra istud tempus patronus eligat, nisi actualiter præsentet, secundum Ioan. Andr. in d. c. vnic. & Panor. in cap. fi. extr. eod. facit tex. in c. nobis, extr. eo. Rota in decis. 111. quæ incipit. Item non sufficit. Dicens, quod non sufficit patronis, quod eligant, vel nomen præsentandum ad beneficium patronati, uel literas præsentationis dent, vel tradant etiam præsentato nisi intra tempus debitum actualiter præsentent personam per eos electam, seu literæ præsentationis præsententur superiori realiter, ad quem spectat institutio, Fran. in d. c. vnic. §. verum. & ratio est, quia vbi ius exprimit verba notantia actum, vt est in materia iuris patronatus c. 1. §. verum, ver. ad præsentandum, eo. ti. in 6. tunc non sufficit habitus, nisi sub st actus, ita etiam not. in cap. licet canon, de elect. in 6. Vbi tex. requirit, & curam gregis actualiter gerat. Et pro his deciditur dubium, ¶ si fiat legatum in hospitali ¶ pro alimentandis pauperibus ibi habitantibus, si destruitur hospitale, non habebit legatum. vide multa per Fel. in materia rerum hospitaliũ in cap. de quarta, de præscript. Et similiter

liter si legatur clericis pro officinando ec-
clesiam, destructa ecclesia non habe-
bit locum legatum. Ita Gemin. in d. c. li
cēt Canon. nu. 7.

9 Quarta. † Patronus in absentia supe-
rioris potest eligere, & presentare pres-
byterum, si de hoc conficit instrumē-
tum, nam tunc sufficit, si intra tempus
talis presbyter presentet tale instrumē-
tum coram superiore, & in absentia pa-
troni petat se institui, ita Rota ubi su-
pra, & Lopus in sua allegatione 75. cum
talis presentatio possit fieri per literas
patroni, & sic absente patrono, secun-
dum glo. in cap. ea noscitur, de his, que
sunt à præl. & in Clem. 1. vers. litera-
rum, de excep. præl.

10 Quinta. † Patronus debet realiter
presentare: quia tempus est præfixum
non ad nudam electionem sed ad præ-
sentationem Episcopo faciendā, d. cap.
vnic. eo. tit. in 6. Qualiter autem debeat

11 fieri presentatio, Doct. per tex. in ca. fi.
cod. titu. dant praxim in presentationis
actu. Non enim debet dicere patronus,
presento vobis clericum, cui ecclesiam
concessi, seu contuli, sed debet dicere.
Hunc clericum elegi vobis presentan-
dum, & sic presento eum, & peto eum
per vos institui, ita Abb. in d. c. fi. nu. 5.

12 Sexta. † Si patroni laici nolunt con-
uenire ad presentandum propter discor-
dias: tunc interim ponendus est econo-
mus in ecclesia, qui fructus fideliter re-
seruet instituendo futuro, cap. cum nos,
extr. de offic. ord. Et si patronorum vo-
ta diuiduntur, præfertur is, qui maiori-
bus meritis adiuuatur, & à pluribus
presentatur, extr. eod. cap. quoniam. Si
numerus equalis est, recurre ad merita,
cap. si forte, dist. 63. Et si pares sunt in
meritis, potest iterum Episcopus dice-
re, iterum presentate, ca. si duo, dist. 79.
Quod si nolunt, vel non possunt con-
cordare, quia adhuc repræsentant duos
primos, locus erit gratificationi, c. cum
autem, eo. ti. cap. venerabilem, §. obie-
ctionem, de elect. Si autem Episcopus si-
ne scandalo non potest gratificare, cum

per oia partes sunt pares, & patroni mi-
natur mortem, tunc Episcopus tenetur
ecclesiam interdiceret, & reliquias extra-
here in patronorum verecundiam, &
ruborem, extr. eo. c. 1. & 2. intelligendo
secundum Inno. in d. cap. 2. de reliquijs,
quæ sunt in Ecclesia in capsâ, vel in ar-
ca, sed Vincētius intelligit de reliquijs,
quæ sunt intra altare, & sic colligit,

13 quod Episcopus propter istam contu-
maciam potest altare exccrare, cuius in-
tellectus placet Domino Anto. de Bu-
trio in d. ca. 2. Quod si patroni non pos-
sunt reduci ad concordiam intra sex me-
ses, tunc Episcopus si fieri potest absque
scandalo instituet aliu autoritate Con-
cilij, de concess. præbend. & ecclie. non
vac. c. 2. & extr. eod. cap. cam, vel in fine
recurrat ad brachium seculari, extr. de
offic. ordin. c. 1. & de hære. c. excommu-
nicamus, §. moneantur. Hæc Innoc. in
c. 1. extr. eod. & Turrecr. in cap. præ men-
tis, nu. 14. 16. q. 7.

14 Septima. Si inter patronos est discor-
dia quis eorum sit patronus, & patroni
sunt laici, tunc Episcopus debet expecta-
re vsque ad quatuor menses, si verò sunt
clerici, vsque ad sex: nam tantum tem-
pus habent ad presentandum, vt not.
Ioan. de Anan. in c. quoniam, extr. eod.
Quod si usque tunc non fuerit defini-
tum, prouideat Episcopus de pastore,
saluo in postero iure ipsius, qui vice-
rit, c. fi. ext. eod. Si autem sit discordia in-
ter Episcopum, & patronos discors præ-
sentantes, forte Episcopo ignorante eos
esse patronos, tunc donec lis sopia-
tur, ponat Episcopus in ecclesia econo-
mum, qui fructus reseruet futuræ perso-
næ, c. cum vos, de off. ord.

15 Octaua. † Quoniam patroni nolunt conue-
nire propter discordias, possunt pacisci
vt alternis vicibus presentent, l. quoties.
ff. de vsufr. Quæ quidē conuentio potest li-
beri fieri sine autoritate Diocesani, ita
habetur in Clem. si plures, eo. ti. in ver.
libere. facit quod not. de præb. in 6. c. li-
cēt Episcopus. Do. Ant. in cap. 1. nu. 12.
eo. tit. & per hoc reprobat opinio In-
noc.

- noc. in cap. querimoniam, ext. eod. ubi tenet necessariam auctoritatem superioris. Immo potest talis conuentio fieri et ecclesia non vacante, ita glo. ex vers. eod. in d. Clem. allegat. tex. in cap. consultatio nibus, de dona. Item probatur in tex. ibi in d. Clem. dum dicit, alternis vicibus: nam in eadem vice non potest concurrere duplex variatio. Pariter si habent plures patronatus, possunt inter se conuenire, vt unus presentet in vna ecclesia, & alius in alia, Abbas d. c. i. nu. 6. Et sic ut vnus sit patronus solus in vna ecclesia, & alius in alia, secundum Vinc. in d. c. i. & c. ex insinuatione.
17. Nona. ¶ Laicus, & clericus si habent simul potestatem presentandi: & laicus, & clericus presentant vnum: deinde laicus ante admissionem Episcopi variat accumulando, quis istorum admittatur? Et an episcopus possit secundum preferre, in preiudicium primi? Dic, qd non. Sed primus est admittendus: quia primus habet duas voces, l. vocem laici, & vocem clerici, secundum vnam tantum, ita D. Ant. in c. quod autem, nu. 13. ext. eo. Ex quo tex. duo notant Doct. quod patronus laicus potest ante admissionem Episcopi variare, vnde primo presentato, potest presentare secundum. Item, quod potest variare accumulando non autem recedendo a primo. Abb. & Io. de Anan. in d. c. quod autem.
18. Decima. ¶ Presentatio facta a pluribus valeat, quandoque necesse est, vt conueniat maior pars, habito respectu ad omnes patronos, & quandoque sufficit maior pars respectu partiu. Exemplum primi, septem sunt patroni, tres presentant unum, duo vnum, & duo alium. Dicit Ioan. And. in c. 3. ext. eod. quod ille, qui habet tres, debet preferri: quia habet maiorem partem, & hoc intellige, quando isti presentant ut singuli; vt communiter faciunt laici, qui de patrimonio habent ius patronatus, & ita intelligitur tex. in d. cap. 3. Nonnunquam sufficit maior pars respectu minoris partis. Vt quando presentatio copicit plu-

- ribus, non ut singulis, sed ut vniuersis, ut quia presentatio fit a collegio. Et ita intellige tex. in ecclesia vestra, de elec. Exemplum. In vniuersitate sunt centum, quinquaginta eligunt vniuersi, triaginta, vnum, & viginti, vnum, nulla electio valet, quia non reperitur facta a maiori parte totius vniuersitatis. Sic intellige de scholaribus: quia eligunt non vt singuli, sed ut collegium, & vt vniuersi, arg. in c. cum pro causa, de procu. & per Innoc. in c. cum ab ecclesiarum, de offic. ord. Hinc collige regulam, vt quando plures habent explicare aliquem actum, semper debes considerare; an habeant hanc potestatem, ut collegium, an ut singuli: quia primo casu requiritur maior pars totius collegij: sed in secundo, requiritur maior pars respectu aliarum partium, ita Abb. in c. 3. ext. eod.
19. Vndecima. ¶ Patroni quandoque debent simul conuenire in presentationis actu, & quandoque possunt singuli, ut singuli presentare. Exemplum primi, quando potestas presentandi spectat ad plures, vt ad collegium, corpus, vel Vniuersitatem, tunc debent omnes expedire hunc actum congregati in unum, & ratio est: quia tunc potestas non est in singulis, sed vt in vniuersis, & in collegio: & ideo oportet quod fiat actus in forma capituli congregati in unum, de constit. c. cum M. & per Innoc. in c. bona 2. de postu. prelat. Nam vbi ad corpus spectat presentatio, singuli nihil possunt, vt not. Arch. 16. q. 7. c. si plures, & cap. 1. in 6. eod. tit. Exemplum secundi, quando presentatio spectat ad plures, non ut ad corpus, (sed ut ad singulos, tunc sigillatim quilibet potest presentare, nec est necesse quod congregati in unum presentent, vnde facta presentatio ab vno, poterit alius presentare eundem, vel alium, ita D. Ant. in c. quoniam, extra eod. nu. 14.
20. Duodecima. ¶ Institutio Episcopi sine presentatione patroni non valet, c. si lud, ext. eod. fallit, nisi patronus sit negligens, nam tunc potestas deuoluitur ad

Episcopum, c. 2. de suppl. neglig. prel. Immo etiam si Episcopis non sit, in modo pos-
sit instituire, vt est glossa multum no. in
Clem. 1. de suppl. neglig. prelat. vel nisi
fiat collatio de autoritate Apostolica, c.
dilectus, extr. eod. Immo etiam de autho-
ritate Legati. Si Patronus sit clericus.
Quod si laicus sit patronus, hoc non pos-
set, iste est proprius casus in d. cap. cum
dilectus, vide bonam glo. in cap. per lite-
ras, de preben. in Clem. fallit etiam si pa-
tronus presentaret indignum, cap. 2. de
21 sup. neglig. prel. An vero patronus lai-
cus presentando indignum, priueter po-
testate presentandi. Communiter tene-
tur per Scribentes, & precipue Anan. in
d. c. illud, q. non, licet aliud sit in eligen-
tibus: quia si eligant indignum, sunt pri-
uati potestate eligendi pro illa vice, cap.
nihil pro defectu, de elect.

22 Decimatertia. Patronus siue clericus,
siue laicus non potest seipsum ad benefi-
cium vacans presentare, ca. per nostras,
extr. eod. & ratio est: quia differentia de-
bet esse inter presentantem, & presen-
tatum, dantem, & recipientem, & glof.
fi. in d. c. per nostras, facit tex. in cap. de-
bitum, extr. de baptis. Natura enim cor-
relatiuorum talis est, quod vnum non
est reliquum; & impassibilia sunt of-
ficia in eiusdem persona, vt vicem te-
neant presentantis, & presentati, & sic
agentis, & patientis. De quo per Cald.
in cap. postulasti, de concess. prebend.
Sed aduerte quod tex. in d. c. per nostras,
secundum Abbatem non solum procedit
in beneficijs curatis, sed etiam sim-
plicibus quia licet quis possit pro se emit-
tere preces, quando dignus est, & indi-
gens, pro beneficio tamen non potest
presentare seipsum, quia tunc videretur
hoc exposcere ex debito, & facere iudi-
cium in persona propria, & autoriza-
re in seipso, quae omnia prohibita sunt,
arg. tex. in Cle. 2. de reb. eccl. non alie. &
in c. qualiter, de elect. Et ita Abbas uide-
tur concludere in d. cap. per nostras. qui
pro se allegat Io. Andr. Verum in pun-
cto iuris posset teneri contrarium, scili-

cet quod possit clericus patronus seipsu
presentare in beneficio simplici, cum ra-
tio tex. in d. c. per nostras. ibi, cum igitur,
tantum restringatur ad beneficia curata,
non autem ad beneficia simplicia, in qui-
bus nulla est authoritas, nullus perso-
natus, sed potius sunt creata vt cleri-
ci, & maxime pauperes inde uiuant, ca-
pit. 2. de preben. ita tenet Lambert. de iu-
re patr. 1. p. 2. li. vers. Expeditus. nu. 9. Et
magis, quia presentatio non dat benefi-
cium, sed institutio, vt not. in c. cum Ber-
toldus, de re iudic. & inde est, q. quis non
potest instituire seipsum, d. c. si. de instit.
& ratio est: quia debet esse differentia in-
ter recipientem, & dantem, id est insti-
tuentem, qui dat beneficium, quod se-
cus est in presentante, qui non dat. Ad-
uerte tamen ad vnum singulare, quia li-
cet secundum Abb. in d. c. per nostras, pa-

tronus non possit seipsum presentare,
potest tamen filium suum etiam in po-
testate sua existentem ad beneficium, in
quo presentandi ius ad ipsum spectat,
presentare, de hoc est glo. not. & perpetua
memoriae commendanda, in c. quia
clerici, extr. eod. & in cap. consuluit, vbi
hoc notant Innoc. & Host. Et tamen pa-

24 ter, & filius censetur esse eadem perso-
na, l. si. C. de impub. & alijs sublti. Quod
intellige iuris fictione, & non rei verita-
te, secundum Vinc. in c. ex insinuatione,
extr. eod. inde est, quod punito corpore
filij presente patre, sere pater magis, quam
filius periclitatur, Instit. de nox. act. §. si.
cum simil. vel aliter potest responderi,
quod pater, & filius est eadem persona
fictione iuris civilis quo ad temporalia,
non autem in ecclesiasticis, in quibus fi-
lius familias loco patris familias habet,
ut pater in eo quod legitur, & not. in c.
ad hec, & c. tua nobis, de testa. de eta. &
qualit. cap. in decorum. igitur ex his con-
cludendum est, quod licet pater possit
presentare filium, non tamen seipsum.

25 Et sic fit ad questionem, quod si sta-
tutum dat praemium indicanti furem,
uel alium inalefactorem, non sensisse in-
teligitur de indicante seipsum. Circa
quod

quod vide quod habetur in l. 4. §. si tibi indicium, ff. de cōdi. ob turp. cau. Anan. in d. cap. per vestras, vbi etiam concludit, in si. quod licet præsentatio sui ipsius non valeat, tamen institutio facta ab Episcopo vacante Ecclesia clerici patroni valida est, vt affirmant Io. And. & omnes alij Doct. quamuis consentiat patronus ex post facto.

26. **Quartadecima.** † Præsentatio facta per illum, cui fuit legatum ius patronatus, ante approbationem factam talis legati per Episcopum, an valeat? dico, q̄ communis opinio habet consensum Episcopi posse interuenire etiam post legatum factum, non tamen ante præsentationem faciendam per legatarium, & ratio est: quia tale legatum non tenet ante approbationem factam per Episcopum, cap. si tibi absenti, de præben. in 6. cap. si pro te, eod. tit.

27. **Quintadecima.** † Licet dubium non sit personam electam computari in numero eligentium, per c. Cumana, de elec. cum iure, eod. tit. tamen in præsentatione secus est. Vox enim præsentati non debet computari in numero, nec sibi prodesse debet, per l. fin. de iustit. & cap. per vestras, extr. eod. Vbi etiam hoc innuit glo. fin. imo vt dicit ibi glo. 1. ex hoc deberet repelli, tanquam ambrosius, l. 1. q. 6. cap. si tibi, 8. quæst. 1. c. in scripturis, cum concord.

28. **Sextadecima.** † Circa probationem iuris patronatus, dico, quod fama inducit iustam causam credendi etiam in antiquis, vnde per famam possunt probari antiquissima dominia, quod est ius patronatus, ita Bar. in Auth. quas actiones, C. de sacrosan. eccle. Innoc. in cap. veniens, de verb. sig. licet continua possessio xl. annorū, & vltra, nō sufficiat ad probandū ius patronatus, prodest tamen possessio quo ad actum præsentationis, cum præsentatio debeat fieri ab eo, qui est in possessione, vt in cap. querelam, de elect. secundum Ioan. Andr. de quo per Arch. in c. si plures, super glossam, l. 6. q. 7. vbi dicit, quod possessio non facit patronū;

nam non sequitur, possideo, ergo sum dominus, vel habeo ius in re, nihil enim habet commune proprietas cū possessione, & e contra, nec oportet permisceri causas possessionis, & proprietatis, ff. de acquir. poss. l. naturale, & l. permisceri, sed quātum ad præsentatum prodest ipsa possessio, vel etiam ad præsumendū eum esse patronum, cum ex multitudi- ne actuum cum longissimo tēporis cursu præsumatur veritas, vt not. in l. si filius, C. de petit. hered. & l. cum de in re verso, ff. de vsur. ita Fran. in c. vnic. nu. 5. eod. tit. in 6.

Decima septima. Nota plures differentias inter patronum laicum, & clericum
29. & † Prima est: quia patronus clericus præsentando indignum, perdit ius præsentandi pro illa vice, secus in laico. ita notat. in cap. cum vos, extr. de offic. ord. Et hæc est opinio communis, prout no. Io. de Anan. in d. c. cum vos, nu. 3. & ratio est: quia si patronus laicus potest variare præsentando dignum, fortius debet admitti variatio, quando præsentatur indignus, per not. in cap. nosi, & in c. cum terra, de electio. & hanc opinionem sequitur Paul. in Cle. 1. de iure patr. quæ secūdum Io. de Imo. est tutior, & equior, à qua in iudicando, & consulendo non est recedendum, licet disputationis gratia possit defendi alia opinio, quam sequitur Panorm. in d. c. cum vos, num. 5. scilicet, q̄ patronus laicus scienter præsentando indignum sit priuatus pro illa vice potestate præsentandi, & ad tex. in c. cum vos, qui est pro opinione communi, respondetur, quod intelligitur, quando ignoranter præsentaret indignum, uel quando propter scandalum vitandū fuisset reseruatum ius præsentandi, uel quando esset dubium an præsentatus esset idoneus, uel non.

30. **Decima octaua.** † Clericus patronus, qui variare nō potest, præsentat aliquem idoneum Vicario Episcopi, qui non habet ius admittendi præsentatum, deinde postea alium præsentat Episcopo, & per eum admititur. Quis eorum

est preferendus primus, vel secundus? Respond. quod secundus, & ratio est: quia prima presentatio non tenuit: quia facta illi, cui non debuit, & sic ius presentandi iterum non ademit, l. 2. ff. de opt. legat. & l. optione. ita Io. de Imo. in d. Clem. 1.

- 31 Decimanona. † Quando potestas presentandi deuoluitur ad Episcopum, debet intelligi potestas instituendi: sed si potestas instituendi pertinet ad alium, puta ad Abbatem, vel Capitulum, tunc ius patroni deuoluitur ad habentem institutionem, & sic habet liberam collationem: Hoc voluit glossa. sing. perpetuo menti tenenda, in Cle. vn. de suppl. negl. praeta. & sic not. quod illud ius patroni non deuoluitur ad eum, ad quem de iure communi pertinet institutio, sed deuoluitur ad eum, qui habet ipsam institutionem, licet de iure speciali. ita Abb. in c. cum vos, ext. de offi. ord.
- 32 Vigesima. † Presentatum per patronum Episcopi si aliis est dignus, non potest repellere, immo debet acceptare presentationem, ut notatur in c. decernimus, & seq. & ibi bona glo. 16. q. 7. Et si Episcopus repellit presentatum non repellendum, tenetur sibi providere de beneficio, ex quo sine causa, & iniuste eum repellit, ut in c. pastoralis, extra eod.
- 33 Vigesima prima. Secunda differentia inter patronum laicum, & clericum est, quod legatus potest conferre beneficia patronata clericorum, sed non laicorum, extra, eod. c. cum dilectus, & c. dilectus, de offic. legat. Io. de Imola, in Clem. per literas, de praeb. Et hoc intellige, quando ius patronatus spectat ad clericum, tanquam ad clericum, ratione dignitatis: quia si spectaret ad clericum tanquam ad laicum ratione patrimonij, tunc secus esset, ita Dom. Ant. in d. c. cum dilectus, nu. 5. Sed quid si clericus, & laicus sunt simul patroni, quaeritur nunquid legatus de latere possit tale beneficium conferre? dic quod non: quia non debet priuari laicus patronus propter mixturam clericici, posset tamen conferre cum
- consensu laici, ita Abb. in c. fin. nu. 9. de iure patr. Fel. in cap. multorum, de Indul. Ceteras autem differentias vide per Hostien. ext. eod. in sum. ver. in quibus differant, nu. 10. per Io. de Anan. in c. cum propter, eod. tit. per Franc. in cap. vnic. eo. tit. in 6.
- 35 Vigesima secunda. † Ius patronatus extinguitur, quando donatur, vel remittitur ecclesiae, cuius quis est patronus, ita glo. iuncto tex. in cap. 3. in verb. eidem, eo. tit. in 6. sic extr. de test. cap. significauit, & tunc à iure patronatus efficitur libera, & erit patrona sui ipsius, secundum glo. ibi, sed certe secundum Inno. in rubr. eod. tit. cum ius patronatus sit quadam seruitus, tunc potius extinguitur, quam remittitur, cum prouenit ad ecclesiam, quia res sua nemini seruit, secundum Pet. de Anch. in l. si quis res des, ff. de seruit. rusti. praed. & sic nota, quod ius patronatus non solum potest renuntiari in totum à principio, ut quia sit pactum, quod tempore dotationis, vel fundationis nihil iuris retineat patronus, sed etiam ex post facto, ut est tex. in d. c. 1. quando ius patronatus in totum renunciatur.
- 36 Vigesima tertia. † Patronus potest renunciare iuri patronatus etiam in praesentium legitimum heredum, ita Ioan. Andr. tenet, per tex. in cap. significauit, extra, de test. & ratio est: quia haeredes non possunt venire contra factum defuncti, licet à matre, C. de rei vendic. Quod intelligit Pet. de Anch. in iure patronatus descendente ab ipso renunciante: secus in eo, quod descendit à genere, & transit ordine successiuo de uno in alterum, quia tunc prior in gradu non potest sequentibus praedecedere, l. peto, §. fratre, ff. de legat. 2. & per Bar. in l. 1. §. duntaxat fratres, ff. de iure patronat. quod intellige, Primo quando pater expresse acquisiisset ius patronatus pro se, & descendentiis suis: quia tunc filij, vel descendentes, haberent ius patronatus, etiam si non essent haeredes, ut dicit in simili Bald. in auth. vnde si pater, C. de inoff. testam. Secundo intel-

lige, quādo pater tempore fundationis, vel dotationis, pactus est vt non tranſiret ad hæredes extraneos, ſecundū Bal. in l.3. de in ius voc. Aliàs verò cum ius patronatus non tranſeat ad filios, niſi ſint hæredes, ſecundum glo. in Clem. 2. co. tit. contra glo. 16. q. 1. c. conſtitutum. & q. 7. cap. filijs, tunc indiffinctè pater poſſet renunciare in præiudicium legiti- morum hæredū, ſeu filiorum. ita Fran. in c. 1. nu. 4. co. tit. in 6.

37. Vigefimaquarta. ¶ Ius patronatus potest in totum tolli per Episcopum loci, sine conſenſu hæredum ex cauſa, ut puta, quando vtilitas eccleſiæ hoc poſtular- ret. Item, quando eccleſia eſſet adeo de- pauperata, quòd non inuenitur qui ve- lit illi eccleſiæ deſeruire, ita Fel. in c. cum acceſſiſſent, verſ. tertio reſtringitur, nu- me. 20. & nu. 19. verſ. ſecundus caſus, de conſtit.

38. Vigefimaquinta. Ius patronatus amit- titur, ſi patronus labatur in hæreſim, ita gl. 1. & ibi not. Arch. in cap. quicumque,

39. 16. q. 7. An verò rediens ad fidem recu- peret dic q. ſic, cap. quia diligentia, ext. de elect. vbi notat ibi Ioan. de Anan. q. ſchiſmaticus, & hereticus rediens, recu- perat ius patronatus, & alia bona ſua. De hac tamen materia vide quod plenè habetur in cap. quamuis, de reſcri. in 6. An verò patronus committens crimen læſæ maiestatis, eius filius clericus priue- tur eccleſia patronata, quā habet, Abb. in c. cum laici, nume. 4. concludit, quòd non. Tu tamen vide quæ diximus, lib. 2. cap. 1. nu. 16. & 17.

40. Vigefimaſexta. Circa vltimum, qui- bus modis patronus ſpernatur. Dic, q. duobus modis. Primo, ſi nõ vocetur vbi commodè vocari poteſt, & expectari. Secundo, ſi adeſt, non tamen aditur, nec admittitur ad conſilium. Simile nõ. in cap. obeuntibus, diſt. 63. arg. 1. q. 3. c. certum. Si verò patronus eſt abſens, & commodè expectari non poteſt, tunc clerici debent eligere ſibi prælatum, & ſi ibi non ſint clerici, eligit populus, vel Episcopus, nec ipſe poſtea adueniens po-

terit contradicere, prælatus tamen eum debet cognoscere ſicut patronum. ita Turrec. in c. decernimus, nu. 9. 16. q. 7.

41. Vigefimaſeptima. ¶ Religioſus datus ad eligendum, vel præſentandum, non poteſt eligere, vel præſentare ſine licen- tia ſui ſuperioris; & ratio eſt: quia nec ſine talis ſuperioris licentia poteſt con- ſentire electioni, nec potè eſſe fideicom- miſſarius, nec eligere ſepulturam; non poteſt eſſe iudex, aſſeſſor, aduocatus, pro- curator, non poteſt eſſe arbiter. Hæc probantur in c. ſi religioſus, de elect. de teſta. cap. 2. de ſepul. c. vlt. 16. q. 1. c. mo- nach. 2. & c. qui verò, & c. præſentium, 2. q. 7. Et vt omnia concludam, nihil age- re poteſt, 11. q. 1. c. non dicatis, ad idem de poſtul. c. ex parte.

42. Vigefimaoc̄taua. ¶ Patroni in his que ad ſacramentorum adminiſtrationem ſpectant, nullatenus ſe præſumant inge- rere, neque viſitationi ornamentorum eccleſiæ, aut bonorum ſtabilium, ſeu fa- bricarum prouentibus immiſceant, niſi quatenus id eis ex inſtitutione, ac fun- datione competat, ſed Episcopii ipſi hæc faciant, & fabricarum redditus in vſus eccleſiæ neceſſarios, & viles, prout ſibi expedire magis viſum fuerit, expendi curent, ita habetur per Concil. Trident. cap. 3. ſeſſ. 24. in fine.

SVMMARIVM.

- 1 Decimarum materia conſideratur ab an- tiquo in 13. articulos diuiſa.
- 2 Decima deſinitio.
- 3 Primitiæ quid, & quare inuoluta.
- 4 Primitiæ danda, & quota pars.
- 5 Oblationis ſpecies tres.
- 6 Oblatio qua fit à fidelibus ad altare, eſt voluntaria, niſi in quatuor caſibus.
- 7 Oblationes quandoque ſunt reſpœnda.
- 8 Sacerdos illas non reſpœns qualiter puniatur.
- 9 Decimarum quatuor genera in veteri lege.
- 10 Decimarum hodie alia prædiales, perſo- nales, & mixta. Et qua mixta. nu. ſeq.

- 12 *Decimarum institutio à quo iure emanavit.*
- 13 *Decime an sine in praecepto, & de iure dimino.*
- 14 *Decima praeiales quando solvenda, & an statim fructibus collectis.*
- 15 *Decime debent deferri expensis villici, aut domini ad domum ecclesiae.*
- 16 *Ecclesia videtur Domino interdixere ne fructus colligat.*
- 17 *An danda deductis expensis sint decima.*
- 18 *Consuetudo num excuset à decimis praeialibus non solvendis.*
- 19 *Compositio super decimas an fieri possit.*
- 20 *Decimas non requirunt viri Ecclesiastici à laicis, ubi sine scandalo id facere nequeunt.*
- 21 *Decimas personales quo tempore solvenda.*
- 22 *Decimas integrè solvi debent, alias non soluentes peccant mortaliter.*
- 23 *Decimas non soluentes possunt cogi per iudicem ex officio, immo sunt excommunicandi. num. seq.*
Forma litterarum monitorialium iis qui decimas solvere detrectant directarum videatur sub. nu. 24.
- 25 *Censura ecclesiastica quid differat à districione.*
- 26 *Iudex laicus an cognoscat super fructus decimarum inter clericum altorum, & rem laicam.*
- 27 *Decimas non soluentes quibus poenis subiciantur.*
- 28 *Decimas diligenter soluentes, quadrupliciter remunerantur.*
- 29 *Decima praeiales, vel personales cui Ecclesiae solvenda nu. seq. & 35.*
- 30 *Ad decimas obligatus, an liberetur praeveniendo tempus solutionis.*
- 31 *Compensatio inter laicos quo ad decimas qualiter fiat.*
- 32 *Decima an à laico, vel ab ecclesia praescribi possit.*
- 33 *Decima an debeatur, si quis solvendo incidat in egestatem.*
- 34 *Decima vi non solvantur ex privilegio, an hoc possit facere Papa.*
- 35 *Decimas non soluentes vi non peccent, an Papa possit dispensare.*
- 38 *Decima non solvantur ratione praescriptionis.*
- 39 *Decimas an remittere possit Episcopus. & an nonales nu. 45.*
- 40 *Decima in quos partes dividenda.*
- 41 *Decimas nisi clerici ex privilegio apostolico possunt vendicare.*
- 42 *Decima de quibus rebus sint danda.*
- 43 *Decima à monachis de nonalibus an solvenda.*
- 44 *Nonalia qua sint.*
- 45 *Episcopus decimas nonalium an sine consensu Capituli possit alteri ecclesiae concedere.*
- 46 *Decima an solvenda de animalibus, distinguuntur quatuor casus.*
- 47 *Decima an minutim de agnis, & hadia possit solvi.*
- 48 *Privilegium concessum religiosis super decimas an extendatur ad familiares.*
- 49 *Religiosi privilegiati super animalia, an animalia, qua commiscantur cum illis religiosorum sint praeslandia.*
- 50 *Decima an de piscatura sit praeslandia.*
- 51 *An de illicitè acquisitis nu. 52.*
- 52 *Decimam an usurarius dare debeat, si ager seminatur de usura.*
- 53 *Decima praeiales an solvenda ab infidelibus.*
- 54 *Decima non sunt solvenda laico, vel regi.*
- 55 *Clerici ad decimas tenentur, nisi in dote ecclesiae.*
- 56 *Religiosi quibus casibus sint immunes à decimis, vel non. nu. seq.*
- 57 *Clerici quando alii clericis decimas solvere, vel non solvere tenentur, num. 60.*
- 60 *Coloni exemptorum an teneantur ad decimas.*
- 61 *Coloni partiarii an ad illas sint obligati.*
- 62 *Colonorum quatuor genera.*
- 63 *Coloni partiarii an debeant habere partem arborum, vel fructuum ipsarum.*
- 64 *Partiarii tenentur ad gabellas pro parte fructuum eos contingentium.*
- 65 *Tenens rem ab ecclesia in censum, vel censum, an solvat gabellas.*
- 66 *Colonus pensionarius, vel censualis an teneatur ad decimas.*

68 Religiostrahentis à solutione decimarum quando excommunicati sint. & sequen.

70 Decima debentur religiosis habentibus curiam.

De decimis. Cap. XXVII.

De materia decimarum, & primitiarum habetur 16.quesl. 1. §. de his, vsque ad finem questionis, & quaest. 7. vsque ad §. cum ergo, de consecr. distinct. 1. cap. quadragesima, & extra, eodem ¶ quam quidem materiam considerabimus in ijs articulis. Quorum primus, de eius definitione, & discrimine inter decimas, primitias, & oblationes. Secundus, de speciebus earum. Tertius, à quo iure emanauerunt, & an sint in precepto. Quartus, quando, & quo tempore soluendæ, & qualiter. Quintus, quibus pœnis subijciantur non soluentes, & qualiter remunerentur soluentes. Sextus, cui sint, soluendæ. Septimus, in quibus casibus non soluendæ. Octauus, de quibus rebus soluendæ sint. Nonus, an de illicitè acquisitis. Decimus, qui ad earum solutionem teneantur, vel sint immunes.

Circa primum sciendum est, iux. Archid. in c. decime. 16. q. 1. & Turrecrem. in cap. reuertimini. 16. q. 1. quod ¶ Decima est omnium bonorum iuste acquisitorum talis pars, scilicet debita Deo siue in signum vniuersalis dominij, siue pro remissione peccatorum, siue pro stipendio militum deseruientium in tabernaculo Dei, de decim. cap. 1. & cap. parrochiano. & cap. non est, & cap. tua nobis, §. verum, & cap. cum non sit, extra, de dec. Zabar. conf. 16. in princ. Et nota, quod habemus decimam, primitiam, & oblationem. Primitia ¶ enim est pars prima frugum Domino offerenda, de quibus dicitur Exo. 22. Decimas, & primitias non tardabis offerre. & Exod. 23. Primitias frugum terræ tuæ deseres in domum Domini Dei tui.

Quæ quidem primitiæ fuerunt introductæ in signum rei iam factæ, scilicet liberationis ab Aegypto per interfectionem primogenitorum saluatis primogenitis Israel. Erant etiam in signum rei faciendæ, vt scilicet initium operum nostrorum attribuamus Deo auctori omnium bonorum. Erant etiam in signum futuri, idest recuperandæ cœlestis hæreditatis amissæ, quæ est propria primogenitorum, ita Astenf. lib. 6. de decim. ar. 8. Deserebantur etiam in recognitionem diuini beneficiij, quasi aliquis profiteretur se à Deo fructus terræ percipere, & ideo se teneri ad aliquid de huiusmodi Deo exhibendum, secundum illud 1. Paral. vi. Quæ de manu tua accipimus, dedimus tibi, & quia Deo exhibere debemus id, quod præcipuum est, ideo primitias quasi præcipuum aliquod de fructibus terræ præceptum fuit Deo offerri. Quæ quidem ¶ primitiæ secundum Ray. & Hoff. debent dari presbytero parochiali, 16. q. 1. doctos ac probos monachos. Quotâ autem pars debeat dari. Dic, quod secundum consuetudinem patriæ, & indigentiam ministrorum. Et nota solutio primitiarum secundum determinationem Ecclesiæ est in precepto tempore moderno. Determinat autem Ecclesia vt secundum consuetudinem approbatam soluantur primitiæ, ad indigentiam ministrorum Dei: Conseruet ergo quælibet ecclesia consuetudinem suam, si habet, quam si non habet, recurat ad consuetudinem vicinatum ecclesiarum. Si verò inueniat ibi diuersas consuetudines, illam sequatur, quæ magis accedit ad mediocritatē, vel quæ à pluribus obseruatur. Si tamen ecclesia esset ita tenuis, quod sacerdos non haberet vnde posset sustentari, tunc diceret illam consuetudinem eligendam, quæ amplius soluit, vel saltem medium tenet inter illas. Hæc Alex. de Ales in 3. Turrecr. in sum. 16. q. 7. arg. tex. in cap. certificari, de sepult. cap. cum olim, in fi. de consuet. & 12. q. 2. cap. Episcopus, Astenf. lib. 6. de decimis. ar. 8. circa fin.

De oblationibus vero Rayn. in summ. dicit, † quod sunt tres species oblationum. Vna, quæ est donatio rei facta inter viuos Deo, vel ecclesie. Secunda facta causa mortis, quæ reducta est ad instar legatorum. Tertia, vsualis, quam fideles faciunt ad altare, vel ad manum sacerdotis. Prima est voluntaria, & cum data est, de illa non plus querimus, sed si solum esset promissa, constat, qd est debita. De secunda nõ dubitatur quin sit debita, vn de non soluentes sacrilegi dicuntur, & homicidæ, & mercatores gentium. Hæc per or. linem 12. q. 2. cap. nulli, & cap. qui abstulerit, & 13. q. 2. cap. que oblationes.

6 Tertia vero † est voluntaria, & in consilio, non autem in præcepto. Sic dicit D. Thom. 2. 2. quæst. 86. art. 1. quod oblationes de sui ratione habent, quod voluntariè offeruntur. Ad hoc illud Exo. 25. Ab omni, qui offert vltro neus, accipies eas, & Matt. 5. Si offers munus tuum ante altare, &c. & non obstat tex. in c. omnis, de consec. dist. 1. qui videtur contrarius, quia tex. ille intelligitur de oblatione interiori, vel bonorum operum. Fallit tamen in quatuor casibus, in quibus aliquis ad oblationem tenetur. Primo ex præcedenti conuentione, sicut cum alicui conceditur aliquis fundus ecclesie, vt certis temporibus certas oblationes faciat, quod tamen habet rationem census. Secundo propter præcedentem promissionem, ut cum aliquis inter viuos promittit, vel in testamento reliquit aliquid offerendum ecclesie vt pro septimis, vigesimis, & anniuersarijs. Hæc Host. Tertio propter ecclesie necessitatem, vt quia ex possessionibus, aut redditibus eius non possit sacerdos sustentari. Quod si parochiani sunt ita pauperes vt sacerdoti prouidere non possint, tunc querat sacerdos manibus suis victum, dist. 91. cap. clericus victum. Quarto propter consuetudinem approbatam, tenentur enim fideles in aliquibus solennitatibus, in quibus tenentur totam missam audire, cap. missas, de consec. dist. 1. ad aliquas oblationes consuetas,

cap. ad apostolicam, de simon. quæ tamen oblationes sunt etiam voluntariæ quo ad quantitatem, & speciem rei, quæ offertur. Quod si parochiani non offerunt, possunt cogi ad hoc, non à presbytero, per officij subtractionem, sed ab Episcopo, cuius officium est in talibus inquirandum, secundum Thomam, per tex. in d. cap. ad apostolicam, vbi ad conseruandas pijs consuetudines circa oblationes, possunt cogi per Episcopum loci, vt dicit Alex. D. Thom. & Host. Hæc Archid. & Turrecr. in d. cap. omnis, Hæri. in c. quamuis, num. 7. & 8. de Decimis, Frater Ioan. in sum. eo. tit. sub rub. de oblat. q. 54. Vtrum aliqua oblationes. Notandum est etiam, quod quandoque oblationes † sunt respiciendæ ab ecclesia in detestationem criminis. Vt eorum, qui pauperes opprimunt, d. 90. c. oblationes. Item raptorum & vsurarium, extr. de rapt. capit. super eo. de vsur. cap. quia in omnibus. Vbi ex illo tex. habetur, quod vsurarij publici non debent recipi ad communionem altaris, nec eorum recipi oblationes, nec recipi ad ecclesiasticam sepulturam, si in hoc peccato decesserint, & sacerdos † oblationes recipiens reddere compellitur episcopo, secundum Host. in d. cap. quia in omnibus, vt secundum eius prudentiam restituatur illi, à quo vsura extorta est, si inuenitur, alioquin pauperibus, arg. 20. q. 3. c. constituit. Et debet sacerdos manere suspensus ab executione officij, donec satisfaciatur arbitrio episcopi. Item meretricum. Similiter etiam eius, qui ecclesie immunitatem violauit, nec emendare voluerit, 17. q. 4. cap. miror, & hæc intelliguntur, quando crimina sunt manifesta, & delinquentes emendari nolunt. Similiter sunt respiciendæ oblationes publicorum hæreticorum, vel excommunicatorum, & Iudeorum, c. quanto, de vsur. Sed modo deueniamus ad decisiones circa definitionem ipsius decimæ, sere pertinentes ad totam materiam, quarum

9 Prima. † In veteri lege quatuor erant genera

genera decimarum. Primæ erant, quas populus debebat ex lege Leuiticę tribui & loco illarum sunt, & successerunt hodie illę, quas parochiani dant parochiali ecclesię, secundum Ioan. And. & Abb. in cap. 1. eod. tit. Item alię decimę sunt, quas ex illis decimis à populo sic receptis Leuitę dabat sacerdotibus, de quibus loquitur num. 18. ante finem. Et loco istarum sunt partes, quas percipiunt Episcopi ab ecclesijs parochialibus. 10. q. 3. cap. vno, uel quę datur Domino Papa, uel alicui Principi seculari de mandato eius, secundum Abb. & Ioan. And. Item alię, quas unusquisque de populo Israel separabat ad inuitadum sacerdotes, & loco illarum sunt oblationes, unde in quibusdam prouincijs obseruatur, quod quilibet parochianus faciens celebrari pro animabus parentum, inuitat singulis annis ad annuatuarium sacerdotes. Est & quartum genus decimarum, quas parochiani pauperibus recondebant, id est ad vltimum pauperum reseruabant, & loco istarum succedunt, & dantur elemosynę pauperibus. Et de his quatuor generibus loquitur glo. in cap. ecclesijs, §. his itaque, 13. q. 1. Harum vero primum tantum genus est necessarium, scilicet illarum debentur, quas parochiani dant parochiali ecclesię: alię vero sunt voluntarię, & ideo non exigendę, arg. extr. de cens. cap. ex parte. Secundum Hostien. in d. cap. 1. & plenius, eodem tit. cap. à nobis.

- 10 Secunda. † Species istarum decimarum huius primis generis duę sunt, quia quedam sunt prædiales, & quedam personales. Personales sunt, quę debentur ex negotiatione, uel artificio, seu scientia, aut militia, uel venatione, aut huiusmodi, & ex opere personali. Prædiales vero, quę proueniunt ex ipsis prædijs, ut uinum, bladum, aut fructus arborum, ut extr. eod. tit. cap. ad apostolicę, & cap. pastoralis, & extr. de paroch. cap. vlt. Sed de quibusdam dubium est, an sint prædiales, † uel personales, ut de agnis, & fetibus aliorum animaliu, quę

in pascuis gregatim pascuntur, & licet Ber. in d. cap. ad apostolicę, computet decimas animalium inter decimas prædiales, & cum eo conueniant Ray. & Gof. tamen Host. cuius dictum mihi magis placet, & cum eo transeunt Asten. Henric. & Frater Io. in sum. tenet, quod sine mixtę, quia tales decimę partim proueniunt à prædijs, cum ex eis uiuant animalia, à quibus procedunt, arg. extr. eo. cap. commissum, & partim à personis, quę ea custodiunt, extr. de re iudic. capit. pen. Igitur hoc verbum, decima, positum in definitione, comprehendit decimas prædiales, uel personales, aut mixtas, quas parochiani dant parochis.

- 11 Tertia. † Decimarum institutio emanauit à iure naturali secundum determinationem partis exhibendę, puta, quia aliqua pars est exhibenda Deo, & ministris eius. Dicitur enim ius naturale, quod Deus debet honorari de propria substantia, secundum illud Prou. 3. Honora Dominum de tua substantia, sic patet de Abraham, & Iacob. c. Decimas Deo, 16. q. 7. sic, & simpliciter à iure naturali, quod Minister Dei debeat sustentari, secundum illud Malac. 3. Inferre omnem decimam in horreum meum, ut sit cibus in domo mea. Et quod ministrante spiritualia debent temporalia ministrari, ut dicitur 1. Cor. 11. & Luc. 10. Dignus est operarius mercede sua. Verum secundum determinationem certę partis exhibendę, puta partis decimę, & non minoris, non est à iure naturali simpliciter, sed secundum quid. Nam quod tanta pars, & non minor detur, hoc non dicitur ius naturale simpliciter. ita Hugo. lib. de sacram. par. 1. ca. 4. Asten. lib. 6. de decimis, art. 1.

- 13 Quarta. † Secundum indeterminatorem, ut scilicet aliquota pars detur ad sustentationem ministrorum Dei, semper decimę fuerunt in præcepto, & de iure naturę. Vnde Genes. 47. Sacerdotibus Aegypti cibaria ex horreis publicis præbebantur. Sed secundum determinationem talis partis, scilicet decimę ante Legem

gem fuit in consilio. Vnde Gen. 14. legitur, quod Abraham dedit decimas Melchisedech: nunquam vero legitur hoc fuisse sibi præceptum. In lege vero fuit hoc in præcepto simpliciter, vt patet Exod. 23. & Num. 18. Tempore vero gratiæ factæ sunt in præcepto, secundum Turrecrem. in cap. reuertimini, 16. q. 1. Ad quintum. Tantum decimæ prædiales de iure sunt diuino. Vnde Leuit. vlt. dicitur, omnes decimæ terræ siue de frugibus, siue de pomis arborum Domini sunt. Item decimæ animalium, quæ sub virga pastoris transeunt. Sed decimæ personales non sunt in præcepto diuinæ legis, sunt tamen in præcepto ecclesiæ vbi esset consuetudo, vel ministri Dei indigerent, & propter indigentiam, & sustentationem perirent. Alij verò Theologi communiter tenent, quod decimæ non sunt in præcepto ex dispositione legis diuinæ, Richar. 4. distin. 17. S. Thom. 2. 2. q. 87. Canonistæ absolute tenent contrarium, & primo glos. in cap. in aliquibus, extr. eod. Idem tenet Innoc. in rubric. eod. tit. qui allegat multas auctoritates, prout etiam refert Dom. Anton. in cap. parochianos, eod. tit. num. 5. Et hoc tam de decimis prædialibus, quam personalibus. Ego tamen facile assentiret opinioni Cardinalis in dicto cap. reuertimini, scilicet, quod sunt de præcepto vbi esset loci consuetudo approbata, vel ministri Dei indigerent. Alioquin infinitæ animæ torquerentur, cum pauci sint qui eas soluunt, vt notat Hostiens. in cap. ex parte canonicorum, in fi. & cap. tua, in fine, & cap. pastoralis, & cap. in aliquibus, eod. tit. De hoc etiam notat Archid. in cap. decimæ, 16. q. 1. Henric. Boich, qui residet in hac opinione, in c. peruenit, nu. 22. eod. tit.

14 Quinta. Decimæ prædiales cum sint de præcepto ex iure diuino, necessario sunt soluendæ fructibus collectis, statim, ita videtur velle text. in cap. cum homines, extr. eodem. Hoc est, quando frumentum est separatum à paleis ex communi consuetudine, quæ est in

nostris temporibus, vt dicit Panormit. in cap. peruenit, extr. eodem. & debent deserti expensis vicilli, seu domini, vsque ad domum ecclesiæ, vt est text. iuncta glos. in cap. reuertimini, 16. quæstio. prima, & ibi Turrecrem. Panormit. in dicto cap. peruenit. Hinc inferitur, quod talis solutio debet fieri absque monitione, cum illa non requiratur ad constituendum eum in iura, cum tempus sit appositum in lege, vide glos. in Clement. Saep. de verbor. signific. & dicto cap. cum homines, & non soluentes peccant, vide bonam glo. in cap. primo, eodem titulo, in sexto.

16 Potest etiam is, cui debetur decima, petere interdici Domino prædij, ne fructus colligat, nisi eo, vel eius nuncio præfente, C. quando, & quibus quar. pars, l. 2. li. 10. ibi, sub aspectu curialium, l. nõ solum, ff. de rei vendicat. aliàs, si vero. & ratio est: quia habet partem in fructibus, & ex consequenti in fundo: nam fructus sunt pars fundi, l. fructus, ff. de rei vendicat. ita tenet Dom. Cardin. Zabarel. consil. suo 146. vide Ioan. de Anania, in c. ex parte, tit. nostro. Zab. in c. ex parte 2. nu. 1. eo. tit.

17 Sexta. † Decimæ prædiales dandæ sunt non deductis expensis, nec etiam illis, quæ sunt pro fructibus colligendis, ita text. in cap. cum homines, & c. tua nobis, extr. eod. vnde nec semen deducendum est, vt dicit Goss. & Host. tit. de decimis. Decimæ vero personales, id est de negotiatione, vel artificio, vel alijs, quæ non compitantur in fructibus terræ, distibuantur, quia vel surgunt ex rebus decimatis, & deducuntur expensæ, vel non: & tunc secus, extr. eod. c. pastoralis.

18 Septima. Cum decimæ prædiales ex præcepto debeantur, hinc fit, quod nulla consuetudo excusare possit à decimis prædialibus soluendis, siue consuetudo in totum, vel in partem tollat decimas, cap. in aliquibus, extr. eod. 16. q. 1. c. quicumque nisi forte consuetudo per Papam approbata esset per conventionem, vel amicabilem compositionem auctori-

tate superioris subsequenter factam: Nā vt dicit Host. in cap. statuimus, extr. de transact. C. compositio † inter personam ecclesiasticam, & laicos super aliqua parte decimæ, vel tota de consensu superioris prelati, valet, Turrecr. in d. c. reuertimini, nu. 74. vide Abbatem in c. cum homines, nu. 4. ext. eod.

20. Octaua. Licet ministri ecclesiæ possint laudabiliter requirere decimas, tamen laudabiliter faciunt, si eas non requirunt in locis, vbi sine scandalo requiri non possent, vel propter delictudine, vel aliam causam, nec tamen sunt in statu damnationis, qui non soluunt in illis locis, in quibus ecclesia non petit: nisi propter obstinationem animi habentes voluntatem non soluendi, etiam si peterentur ab eis, ita D. Thom. 2. 2. q. 87. Archid. in c. maiores, 16. q. 7. Franc. in c. si eod. tit. in 6. nu. 2. Turrecr. in d. c. reuertimini. Henr. in cap. peruenit, num. 20. eo. tit. Et non obstat, quod cum decimæ sint de præcepto, ergo semper videtur obligare non soluentes ad peccatum mortale: quia est præceptum affirmatiuum, & non negatiuum, vnde cum sit præceptum affirmatiuum, est obliget, non tamen ad semper, sed pro loco, & tempore, id est cum necessitas est, & petuntur à ministris; Si vero non est necessitas, nec petantur aliquibus rationabilibus de causis, tunc non soluentes, non peccant, secundum superius dicta à S. Tho.

21. Nona. † Decimæ personales solui debent, vbi est consuetudo eas soluere eo tempore, quo maior commoditas prouenit ecclesiæ. Hoc est in fine anni: nam particularis, & minuta solutio multa habet incommoda, l. planè, ff. famil. etc. arg. tex. in c. ex literis, de pignor. si quis tamen ante annum vellet soluere, securum Host. non esset refutandus, ita refert Turrecr. in d. c. reuertimini, nll. 17.

22. Decima. † Decimæ integrè solui debent, c. in aliquibus, verbo cum integritate, & sic est contra illos Theologos, & Magist. Senten. vt refert gl. in cap. 1. eo. tit. lib. 6. qui dicunt, quod sufficit aliquid

datæ pro decima, & nomine decimæ. Sed oportet, quod soluantur cum integritate, vt habetur per Concil. Trident. ses. 25. cap. 12. & non soluens integrè, videtur peccare mortaliter, quod colligitur ex eo, quod potest ad hoc compelli per excommunicationem, & excommunicatione non fertur nisi pro mortali, cap. nullus, cap. nemo, 1. q. 3. Et hoc non solum procedit in laicis, sed etiam in religiosis, Zabar. in Clem. 1. q. 24. de decimis.

23. Vnde decima. Non soluentem † decimas iudex ex officio potest cogere, cum imminet periculum anime, si non soluatur, de dec. c. prohibemus, & in talibus exuberat officium iudicis, de iudic. c. nouit, de off. ordin. Clem. 1. Et hoc modo constat possessiones, ex quibus decimæ petuntur, esse infra limites parochiæ, vel homines accipere ab ea sacramenta ecclesiastica, quoad personales decimas, nam ex quo de communi iure scripto decima debetur parochiali ecclesiæ, de decim. c. cum contingat, & ius commune notorium est, & tanquam notorium debet sciri, 1. q. 3. §. sed notandum. Ideo in contrasacramentum tanquam notorie delinquentes, potest animaduertere iudex ex officio suo, adeo q. non est necesse quod causa in iudicium deducatur, vel testes admittantur; pro hoc, quod not. de fili. presb. c. quoniam, & poterit procedere sine vlla alia iuris solemnitate. Immo dicit Lau. in Clem. dispensosam, de iud. & post eum Zab. ibi, q. 23. quod non est opus in literis monitorijs contra non soluentem decimas ponere clausulam illam; nisi causam rationabilem volueris allegare, & probare, ad quod faciendum talem dicenti premonitorium assignamus. Ex quibus dictis habetis, quod post admonitionem † non soluentes decimas

24. præteritas, sunt excommunicandi, 1. q. 7. c. omnes decimæ, & tradit Lau. forma literarum monitorialium, quia debet dicere iudex. Monemus vos, vt infra tot dies (verbi gratia) quindecim pro primo, & secundo, & tertio premonitorio, quorum, quinque pro primo, quinque pro

pro secundo, quinque pro tertio peremptorio assignamus, decimas de fructibus talium possessionum sitarum in tali parochia soluitis eidem, vel restituitis, alioquin, ex nunc, prout ex tunc, in his scriptis vos excommunicationis sententia innodamus, quod not. in practica. Et ita habes, quod non soluentes possunt compelli per censuram ecclesiasticam, 1. q. 7. cap. omnes decimę. Immo etiam per distinctionem, & temporalem penā,

25 c. nuncios, ext. cod. & sic nota differentiam inter censuram ecclesiasticam, & distinctionem: nam appellatione censurę veniunt ea, quę habentur in cap. quę renti, de verb. sign. sed distinctionis appellatione venit pena temporalis. Prima concernit animam, hæc corpus. De hoc vide per Do. Abb. in d. c. quęrenti, & in nostris Decif. lib. 4. c. 1. nu. 5. verfic. nam censura.

26 Sed an iudex ꝑ secularis possit cognoſcere super fructibus decimarum inter clericum actorem & reum laicum? dicit Calder. de iudic. conf. fina. quod non, si agitur de iure accipiendi decimas, quia illud est spirituale, & ita procedit glo. 16. q. 1. & 3. cap. peruenit §. sicut. Vnde ibi prouentus exponitur idest ius. Sed si agitur de fructibus, sic: cum non sit causa spiritualis, cum laico possint concedi titulo locationis, & vendi. extr. loca. cap. nostra. & ibi Io. And. not. in cap. quamuis, de decim.

27 Item ꝑ non dantes decimas, sacrilegium committunt, & æternę damnationis periculum incurrunt, 16. q. 7. c. 1. 12. q. 2. cap. gloria. vnde Hieron. Amico aliqui rapere furtum est, ecclesiam fraudare sacrilegium est, exinde aliquid subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat. Rursus frequenter damna patiuntur, qui decimas dare negligunt, 16. q. 1. cap. reuertimini, vnde ibi Arch. ponit malū, quę Dominus infert frequenter propter ingratitudinem non soluentium decimas: nam immitit sterilitatem contra vbertatem. Vnde Dominus Malac. 3. Quia mihi non reddidistis de-

cimas, & primitias, idcirco in fame, & penuria vos maledicti estis. Et Aug. 16. q. 1. c. decimę, dicit, cum dando decimas, & terrena, & cęlestia possit mereri, propter auaritiā duplicem benedictionem fraudas, idest subtrahis tibi. Item propter non solutionem decimarum immitit Deus siccitates, infirmitates, & mortalitates, vnde 2. Paralip. 6. Clauso cęlo pluuia non fuit super terram. Item quanti pauperes mortui fame fuerint, tor detentor decimarum reus est homicidiorum, d. c. decimę. At ꝑ ecōtra, qui decimas diligenter dat, quadrupliciter à Deo remuneratur. Prima. n. remuneratio est abundantia fructuum. Secunda sanitas corporis. Tertia indulgentia peccatorum. Quarta cęleste regnum, d. c. decimę, & ibi Turrec. Ascen. lib. 6. de deci. art. 9.

Duodecima. Licet decimarum tempore legis siterint quatuor genera, vt superius diximus, quod plene prosequuntur Doctor. in cap. à nobis, de dec. hodie tamen est vnū solum genus in præcepto, scilicet vt decima pars omnium emolumentorum licite prouenientium soluatur ecclesię ꝑ in cuius parochia sunt prædia, etiam si non sit matrix, idest baptismalis, si sunt decimę prædiales, c. quoniam, extr. cod. 16. quæstio. 1. cap. alia, & cap. si laicus, 13. q. 1. cap. ecclesias, §. 1. & ista opinio videtur esse communis, quam sequuntur Goffr. & Ioan. de Anan. qui ita not. in Sum. sua de decimis, §. sed quibus. Hug. Lau. & Archid. 13. q. 1. in summa. Host. eo. tit. §. cui danda. Ber. infra cod. ca. ad Apostolicę. Cardin. conf. 26. scilicet, quod decimę de iure communi pertinent ad illam ecclesiam, infra cuius parochiam prædia sunt sita. Si verò non constaret, quia limites non sunt certi, habet locum capit. quoniam, cod. tit. quia diocæsano debentur. Et hæc de decimis prædialibus, nisi aliud obtineatur, vel de præscripta consuetudine, ext. eodem cap. cum sint, & cap. ad apostolicę, vel ex conuentione, 30 extr. eodem cap. ex multiplici. ꝑ Verum

si sunt personales, & tunc sunt dandæ fili ecclesiæ parochiali, vbi dantes audiunt diuina, & recipiunt sacra, modo in illa ecclesia habeat domicilium, c. ecclesias, 13. q. 1. d. cap. cum homines, & cap. quoniam, eod. tit. Si vero quis habeat domicilium in pluribus locis, vt aliquis rex, aut princeps, & tunc illi Ecclesiæ soluet, vbi habeat domicilium principale. arg. C. ubi fenat. vel clar. l. 2. At si in omnibus principaliter, seu æqualiter habitat, tunc illæ inter se diuident, vt arg. tex. in l. assumptionis, §. iuris prudentibus, ff. ad municip. notat Innoc. in c. omnes, de etate, & qual. sequitur Henric. nu. 1. & 2. cod. tit. vbi etiam nu. 3. dicit de decimis mixtis, vt de agnis, & setibus animalium. Hoc tamen haberi debet pro indubitato, quod in soluchdis decimis attenditur prius consuetudo, e. ab apostolica, in fine, de decim. Card. conf. 98.

31. Tertiadecima. Obligatus ad decimam, que consistit in fructibus prædiorum vel alijs rebus, quam in nutrimentis animalium, liberatur, si præcuius temporis solutionis, l. quod quis, ff. de act. & oblig. l. quod in diem, ff. de solut. pariter potest soluere ante tempus, si decima consistit in nutrimentis animalium, & Ecclesiæ, vel prælato non sit præiudicium. Alias non, (verbi gratia) si quis statim agnum postquam fuerit natus vellet tradere, nõ liberatur: quia fieret præiudicium ecclesiæ, sed debet tradi postquam fuerit lactatus, & aliquantulum impinguatus, arg. ff. de an. leg. l. eum qui, secundum Host. & Io. And. in c. cum homines, eod. tit.
32. Quartadecima. ¶ Compensatio inter laicos non potest fieri quoad decimas soluendas in posterum sine autoritate iudicis, & ratio est: quia decime sunt tributa animarum, 16. q. 1. c. decimæ, extr. eod. cap. tua nobis. In tributis autem nõ est compensatio admittenda, l. si ea, C. de compensa. inter clericos tñ potest admitti compensatio sine autoritate iudicis, ut patet in cap. ex parte tua, & capit. ex multiplici, ut. nostro. Henric. cod. tit. cap. cum homines, num. 5.

33. Quintadecima. ¶ Licet laicus Decimam præscribere, vel retinere non possit contra clericum, cap. causam, de præscrip. tamen vna Ecclesia potest præscribere decimas contra aliam, cap. cum sint homines, cap. ad apostolica, ut. nostro. Quod debet intelligi cum titulo, vel beneficio tanti temporis, quod de contrario non sit memoria, cap. 1. de præscri. lib. 6. Dom. Card. confil. 98. in princ. Idem in tributo: quia subditus non præscribere contra Dominum: sed bene vnus Dominus contra alium, ita Ioan. de Anan. in cap. tua nobis, num. 10. tit. nostro.

34. Sextadecima. ¶ Decima debetur etiam, si soluendo quis incideret in egestatem. Puta colligit quis tot fructus, qui sufficiunt sibi, & pro familia sua: si autem soluit decimam, ipse indiget, tunc glof. 12. quæst. 1. cap. quia tua fraternitas, decidit, quod tenetur. Est etiam glof. 86. distinct. cap. non satis, vbi Archid. dicit, quod de elemosynis sibi factis debet soluere decimam. Sic etiam Vincen. in cap. cum homines, tit. nostro concludit, quod propter paupertatem quis non debet retinere alienum, capit. habebas, 12. quæst. 1. Dicit tamen Parnorm. in d. cap. cum homines, quod iste tenetur soluere, sed ecclesia tenetur sibi remittere tantum, quod possit viuere, cum ecclesia de suo tenetur sibi pro uidere. Facit in simili, quod dicit glof. in cap. quicumque, 16. quæst. 7. quod si quis tanto tempore non soluit decimas, quod si vellet integrè satisfacere, oporteret vendere omnia bona sua, quod licet tenetur ipse hoc facere, ecclesia tamen debet sibi remittere, vnde possit viuere. Dicit etiam, quod si esset tanta inopia, quod tamen periret, si decimam solueret, quod non tenetur ad solutionem: quia in tali casu omnia sunt communia facit tex. in l. 2. §. cum in eadem, in si. ibi in glo. ff. ad l. Rho. de inct. per quem tex. dicit ibi Angel. quod milites tempore necessitatis possunt licitè depreðari victualia. Facit etiam tex. in c. sicut, dist. 47. c. si quis propter, de furt.

Decimaseptima. Decima postquam parochia fuerunt distincta, de iure communi soluende sunt ecclesie, intra cuius parochiam situm est pradium, vel sita sunt pradia, vt superius num. 22. probauimus. Fallit tamen hoc in multis casibus, quorum Primus est, ratione priuilegij. Quod in clericis, & religiosis clarum est, cap. si de terra, extr. de priuilegij. cap. ex parte, cap. nuper, extr. eodem sed an etiam laicis hoc possit concedere, vide tex. in cap. a nobis, extr. eodem vbi dicit, quod sic. Debet tamen qui dicit se exemptum, hoc probare, quia non presumitur exemptio, sed vsurpatione, ex quo habet ius commune contra se, cap. ad decimas, de restitu. spol. in 6. Debet etiam qui habet priuilegium non soluendi decimas, non venire contra illud: quia si illas persoluerent, vtique amittunt priuilegium, d. cap. si de terra. An
 36 vero t possit summus Pontifex dare hoc priuilegium, cum decimae sint de iure diuino, cap. tua, de deci. & ipse teneatur defendere ius diuinum vsque ad sanguinis effusionem, 2. q. 10. cap. sunt quidam, Doct. in d. cap. a nobis, dant plures responsiones. Quarum Prima est, quod possit specialiter vni concedere priuilegium, vt non teneatur soluere, sed non potest facere constitutionem generalem, vt non soluatur. Secunda, quod Papa non potest dispensare super ius diuinum circa articulos fidei, vel precepta, 6. dist. 9. his ita, & dist. 5. in princ. sed in alijs potest interpretari, & sic improprie dispensare, sicut nos, lib. 2. capit. 3. i. a nu. 7. vsque ad vigesimum, plene diximus. Hostien. vero dicit, quod licet Papa non possit dispensare circa precepta moralia, fallit in decimis: quia non est preceptum mere morale, vt etiam dicit Alens. lib. 6. de decim. art. 1. quaest. 3. & ratio secundum Hostien. est, quia in alijs preceptis versatur honor Dei irremissibilis, vel utilitas publica humana in dispensabilis, vt est videre in illo precepto: Non habebis Deos alienos. Item in alio: Honora patrem tuum, &c. & in

similibus, in quibus nec in totum, nec in partem dispensari potest, sed in precepto decimarum est duplex consideratio. Prima, quatenus versatur honor Dei, nam decimas sibi retinuit in signum vniuersalis dominij, cap. tua, 2. eodem tit. Et hac consideratione non potest decima vniuersaliter remitti: quia non potest Papa facere, vt honor non exhibetur ipsi creatori, maxime, quando ipse se sibi referuarit. Secunda consideratio est in utilitate, quae prouenit ex solutione decimarum. Nam concernit commodum ecclesiarum, & clericorum. Et ideo Papa tanquam generalis administrator, & Vicarius Dei, potest hanc commoditatem in aliquibus remittere, & dispensare. Dom. Anton. dicit, quod in laicis Papa non potest decimas praeteritas, neque futuras etiam vni remittere sine causa. Pro hoc glof. nota in cap. non est, extr. de voto, & nos vbi supra, num. 27. Quare quo ad Deum, non esset tutius qui decimas sine causa teneret ex remissione Papae. glof. in d. c. non est. ita voluit Panor. in cap. a nobis, nu. me. 4. & 5. tit. nostro. Vbi etiam t dicit in fine, quod Papa potest dispensare vt non soluentes euent peccatum, non in totum preceptum tollendo, sed hac causa non soluentes tolerando, vt peccatum non incurrant, quod satis sentit etiam Innocent. in d. capit. a nobis. Secundus
 38 casus, t vbi decima non soluuntur, est ratione praescriptionis, 13. quaest. 2. in summa. Quod intellige secundum D. Card. in suo consil. 88. quod incipit Capitulum Ciuitatense, quando fit praescriptio ab vna ecclesia contra aliam ecclesiam: quia tunc si non adest titulus, debet concurrere saltem tantum tempus, quod de contrario non sit memoria cap. 1. de praescrip. in 6. & ratio est: quia tantum tempus habet vim priuilegij, pro hoc est glof. in cap. super quibusdam, in fi. de verb. sign. Item habet vim constituti. i. ac si de consensu partis tale ius fuisset statutum, Lhoc iure, §. ductus aequae, ff. de aqua quotid. & c. Item ha-

- bet vim legis, ff. de aqua plu. ar. cen. l. 1. in fi. Si verò adest titulus, tunc requiritur spacium 40. annorum, vt decimæ præscribantur etiam contra ecclesiam, vt nota Mar. Socin. in cap. accedentibus, nume. 2. extr. de priuileg. Fallit & tertio;
- 39 quando † Episcopus cum consensu Episcopi daret priuilegium vni Ecclesiæ, seu dignitati, vel personæ ecclesiasticæ de decimis alterius ecclesiæ percipiendis ad tempus, vel perpetuo: nam modo faciat cum consensu Capituli, & alia solennitate seruata, de qua, de rebus eccl. non alien. lib. 6. c. dudum potest. Quod intellige etiam secundum Hug. de illis decimis, quæ ad Episcopum pertinent, aliàs non possent sine consensu illorum, quorum interest, sicut nec ipsi sine eo. 10. q. 2. c. si quis Episcopus, 12. q. 2. c. Abbatibus. ita Arch. refert in ca. statumimus, 16. q. 1. Laico vero non posset dare Episcopus hoc priuilegium de decimis percipiendis, de præscrip. c. causam. que, cum ibi not. Henr. in cap. à nobis, nu. 6. & 7. extr. eo. tit.
- 40 Decima octaua. † Decima secundum ius commune diuidenda est in quatuor partes, quarum vna quarta debetur Episcopo, 12. quæst. 2. cap. Vulteranæ, & c. nobis, & cap. concessio, & cap. quatuor, 10. quæst. 1. cap. vnic. nota super glos. in cap. conuenerunt, de offic. ordin. Secunda pars est sacerdotis. Tertia fabricæ. Quarta pauperum, vt dictis iuribus. Pos sunt tamen Episcopi hanc quartam ad se pertinentem concedere ecclesijs baptismalibus cum consensu Capituli, seruata solennitate maxime in fundatione, secundum notata de relig. dom. capit. constitutis de rebus eccl. non alien. cap. 1. in 6. Diuiditur etiam aliquando decima secundum consuetudinem, si aliqua subest, de dec. c. quoniam, in gl. 11. qua cessante, diuiditur secundum ius commune. vide Asten. lib. 6. de decim. art. 3. quæstione quarta.
- 41 Decimanona. † Clerici baptismalis ecclesiæ possunt ex integro vendicare sibi omnes decimas totius Episcopatus ex

priuilegio Apostolicæ Sedis. Ita hanc conclusionem firmat Turrecr. in sum. 25. quæst. 1. num. 2. & ratio est: quia Papa potest dare priuilegium, cum ipse possit omne institutum ecclesiasticum immutare, dummodo non faciat contra fidem, vel non obuiet his, quæ pertinent ad salutem, vnde talis institutio, vt diu datur decima in quatuor partes, quamuis sit iuxta decreta sanctorum patrum, cum non pertineat ad fidem, nec sit de his, quæ pertinent ad salutem, potest à Papa immutari. Tum etiam, quia Apostolica Sedes cum ad eam pertineat de bonis ecclesiæ ordinare, potest vni ecclesiæ subtrahere, & alteri per priuilegium suum conferre.

- 42 Vigesima. † Decimæ dandæ sunt de blado, & leguminibus tam magnis, quam paruis, de omnibus fructibus terrarum, pomis arborum, herbis hortorum, nutritis animalium, lana, lacte, feno, lignis, piscationibus, venationibus, assictis idest firmis, pensionibus, molendinis, etiam ad ventum, balneis, sillonibus, item de negotijs, & artificijs, & generaliter de omni lucro licite acquisito, extr. eodem cap. ex multiplici, cum quatuor cap. sequent. & cap. canonico, cum duobus cap. sequent. 16. q. 1. c. decime. & c. quicunque. & vt dicit Imo. in Clem. vnic. eod. tit. de omnibus rebus, quæ infra limites ecclesiarum insurgunt, per quoscunque terræ excolantur, siue laicos, siue clericos, siue Religiosos exemptos, vel non exemptos, eo. tit. in 6. c. statuto.
- 43 Vigesima prima. Monachi priuilegiantur super decimis noualium, tenentur soluere decimas de terris nouiter cultis, si parochiali ecclesiæ aliquid primo solvebatur, cap. commissum, extr. eodem tit.
- 44 Quæ autem dicantur † noualia, vide c. quid per nouale, de verb. sig. vbi duo requiruntur, scilicet, quod non fuerit culta tanto tempore cuius memoria nõ existat. Secundo, quod ex illis nulla, vel parua commoditas percipi poterit, ita Zabbar. in Clem. 1. q. 5. de decim. An verò deci-

- decimæ debeantur de noualibus; id est de terra sterili, & inculta, si redigitur ad culturam. Dic, quòd sic, & debentur illi ecclesiæ, in cuius parochia est sita, cap. quoniam, extr. eodem facit tex. in cap. pastoralis, de his, quæ sunt à prælat. Si verò non sunt in certa parochia, debentur diocæsano, qui potest sibi retinere, vel alteri concedere. Hinc inferitur secundum Panorm. in d. capit. quoniam, quòd decima omnium nemorù, & locorum, quæ non sunt intra certam parochiam, spectant ad Episcopum loci.
- 45 Vigesima secunda. † Potest Episcopus sine consensu Capituli decimam istorum noualium, casu, quo sibi debetur, alteri ecclesiæ concedere, tum per tex. in dicto cap. quoniam, tum etiam, quia proprie hoc casu non alienat, sed non acquirit, quare potest in non acquirendo solus præiudicare Ecclesiæ, pro hoc vide tex. cum gloss. 16. quæst. 6. cap. fina. per Innoc. in cap. 2. de donat. Ita Panorm. & Ioan. de Anan. in d. cap. quoniam.
- 46 Vigesima tertia. † Decima an sit soluenda de animalibus. Distingue quatuor casus: primus de precio ferarum non inclusarum, quod recipit venator; tunc soluet decimam tanquam de personali, hoc est, vbi audiuntur diuina, extra, eod. cap. commissum. Secundus casus, de feris inclusis intra clausuram allicuius forestæ, vt de cuniculis, habenda est ratio, ac si esset decima prædialis, not. Innoc. in cap. non est, extra eodem. Tertius casus est, de domesticis, & tunc idem quod diximus in secundo casu; quia danda est decima illi ecclesiæ, cui soluenda esset decima herbarum, si non pasceret, & ita loquitur c. commissum, vbi Innocen. extra eodem. Quartus, de agnis, lana, & lacte domesticorum animalium, tunc debetur decima tanquam de prædialibus, ut not. extr. eodem, cap. ad Apostolicæ, per Innoc. eod. tit. cap. non est. Notandum tamen est, quòd licet minuta solutio afferat incommoda
- creditori, l. planè, ff. si sit. l. er. c. i. cum. ta. men decima ex agnis, † & hædulis potest minutim perfolui, hoc est, ex decem agnis natis debet perfolui vnus, & præstari debet animal mediocre, neque deterius, neque optimum, sicut in alijs speciebus debitis, ut ff. de leg. 1. l. legato generaliter relicto. Sic enim præstaretur priuato, quare indignum est id dare Deo, quod dedignatur homo, 47. distin. cap. fin. in fine. & debet esse apud matrem aliquo tempore, ne solutio ex nimis præmatura solutione periret, optimus tex. in l. si seruus, in fine, ff. de solu.
- 48 Sed quid † si concessum est priuilegium religiosis, vt non soluant decimam, de nutrimentis suorum animalium, quæ nutriunt, an extendatur ad animalia suorum familiarium, vel pistorum. Dic quòd non, concordat tex. in cap. ex parte, extra, de decim. cap. cum dicat Apostolus, de eccles. ædific. Et nec obstat, l. 1. & 2. c. de episco. & cler. vbi priuilegia concessa clericis extenduntur ad eorum familiam; quia respondetur, quòd illud priuilegium erat indultum contra statuta à iure humano. Hic contra statuta à iure diuino: ut cap. tua nobis, de decim. quæ fortiora sunt, & ideo contra ea priuilegium indultum, ut plus odiosum magis est restringendum, arg. regu. odia, de reg. iur. & nec obstat hinc cle. religiosis, eo. ti. quia ibi in conuersis. Hic autem in familiaribus.
- 49 Sed quid si religiosi sunt † priuilegiati super animalia, an animalia, quæ commiscetur cum animalibus religiosorum, sint priuilegiata. Dic quòd non, quia commixtum alteri non gaudet priuilegio concessio ei, cui fit commixtio, quoniam commixta sunt separabilia, & ita licet singula animalia singulorum dominorum simul misceantur, ut faciant unum corpus, tamen quilibet remanet dominus sui animalis. l. quicquid. §. fin. ff. de acquir. rerum dom. Secus verò si commixta non sint reducibilia ad eandem materiam, & non sint separabilia, cap. quod in dubijs, de consec. eccl. vel alt. facit

facit text. in l. 1. §. Trebatius, ff. de aqua
quotid. & asti.

50 Vigesimaquarta. † Decima præstan-
da est de piscatura, secundum mentem
Innocen. Hostiens. & Abb. in cap. non
est, extra, de decim. illi ecclesiæ, ubi
quis percipit ecclesiastica sacramenta,
in duobus casibus. Primus, quando
quis liberè piscatur nullo precio dato,
uel parte piscationis: nam tunc debentur
decimæ personales. Secundus, quan-
do pisces non sunt reclusi in aliquo lo-
co: nam tunc dicuntur decimæ perso-
nales, licet vivant ex fructibus terræ.
Sunt verò decimæ prædiales, quando
piscatura non esset libera, sed pisces es-
sent reclusi in aliquo loco, uel stagno
priuato, vnde exinde datur pretium,
vel pars piscium alicui priuato, & tunc
decimæ debentur illi parochiali eccle-
siæ, in cuius parochia piscatur: quia
pisces non ex ministerio hominis, sed
ex aqua proueniunt, extr. eodem, cap. ad
Apostolicæ. ita Henr. & Anan. in dicto
cap. non est. Dicit etiam ibi Dom. Ant.
quod nõ committitur peccatum, si quis
veniret contra præceptum Domini, ne
in tali loco possit venari, aut piscari sub
aliqua pœna: quia per tale præceptum
fit iniuria subditis. Er ideo faciendum cõ-
tra, non peccant, nisi factum fuerit præ-
ceptum de consensu populi, timeant ta-
men pœnam de facto.

51 Vigesimaquinta. † Decimas nunquid
possit dare debeat de illicitè acquisitis.
De prædialibus, dic, quòd indistinctè
debent solui à quocunque possidente
prædia, non tantum iusto, sed violen-
ter, uel clandestino, & etiam Iudæo,
vel pagano, aut hæretico, extra, eod.
cap. de terris, & ratio est: quia tales de-
cimæ non dantur intuitu personæ, sed
quasi ex censu debito prædiorum. An
vero, qui conuenitur ratione decima-
rum prædialium possit dicere: Accipe
fundum, nolo tibi soluere. Sic de va-
sallo, accipe feudum, nolo amplius es-
se vester vasallus, text. in dicto cap. de
terris, facit quòd sic. De feudo dicit

Dynus, in l. is cum quo, ff. de aqua plu-
arcen. cum quo transit Bar. quòd si feu-
dum est deputatum ad certum vnum,
tunc non potest renuciare, secus si
esset vsus indeterminatus. Sic de col-
lectis, qui ad illas tenetur, dicere non
potest: capiatis fundos, nolo soluere
collectas, quando impostæ sunt princi-
paliter ratione rei, vt ibi per Bar. Anan.
in d. cap. de terris.

52 Vigesima sexta. † De personalibus
decimis iniuste acquisitis si quis tene-
tur ad restitutionem, ut quia domi-
nium pecuniam decimandam non est trans-
latum in accipientem, non est soluenda
decima, ideo non debet dari, nec
recipi, vnde non datur de his, quæ
proueniunt ex iniusto bello, de quo lo-
quitur cap. militare, 23. quæstio. prima,
cap. sicut, extra, de iure iuran. Nec etiam
de his, quæ proueniunt ex venatione
prohibita, furto, rapina, vsura; simo-
nia, iniusto etiam pedagio, uel ludo,
iniusta sententia, falso testimonio, hæc
probantur autoritate Ecclesiasticæ, 35.
Postquam dixit: Satisficite decimas tuas
subiunxit: Noli offerre munera praua.
Non enim suscipiet illa Deus. At
si non tenetur ad restitutionem, ut in
meretricio, & histrionatu, tunc est
conclusio, quod tenetur decimam da-
re, sed ecclesia non debet eam suscipere,
quandiu persona illa est in scelere
publico, ne videatur eius approbare de-
lictum, & impunitatem ei præstare, argu-
m. distinct. 90. cap. oblationes, & 17.
quæstio. 4. cap. miror, quòd secus est, si
delictum esset occultum, licet Præla-
tus hoc sciret, argumen. 33. quæstio. 5.
cap. Christiana, & extra, de simon. cap.
sicut nobis. Consultit tamen Hostiens.
illi tali, quòd inde eleemosynam faciat,
vt Deus illum conuerteret. Quod si ta-
lis peccator notorius conuertitur, po-
terit Ecclesia ab histrione, & meretrici
recipere præteritas decimas, quia iam
incipit esse quod non fuit, cap. fetrum,
distinct. 50. idem tenet D. Thom. 2. 2.
quæstio. 37. art. 2. cap. 11. & Innocen. in

cap. ex transmissa, extr. eod. Affen. lib. 6. de dec. tit. 3. §. art. 4.

53 Vigesima septima. † Si ager seminatur de vsura, vsurarius tenetur dare decimam, & ecclesia licite potest recipere: quia ipse proventus fructuum non venit ex actione vsurarii, sed ex diuina largitione, & opere, quo multiplicatur semen. Præterea hoc est debitum ratione prædij, & ratione personæ, vt dicit Alex. de Ales, & D. Th. addit, quòd etiam si ager sit emptus de pecunia vsuraria, vsurarius tenetur decimas dare de fructibus eius: quia fructus illi non sunt ex vsura, sed ex Diuinitate. Rursum si terra est seminata ex semine furtiuo, vel rapto, nihilominus decima recipi potest ratione prædiorum. Secundum Ray. & S. Thom. ita Turrecrem. in cap. decimæ, num. 4. & §. 16. quæst. 1.

54 Vigesima octaua. † Infideles inter Christianos degentes tenentur dare decimas prædiales: has enim tenentur soluere quilibet, ad quem prædium peruenit: quia res cum onere suo transit, extra, eod. cap. de terris, capit. cum non sit, in fine. Non autem personales, quia non sunt de Ecclesia, ut dicitur ibidem in glossa, & ibi Innoc.

55 Item decimæ non sunt † soluendæ laico, cum in laicum cadere non possint, cap. ad hoc, de decimis. Hinc dixit Oldrad. consil. 91. extra, de decim. quòd decimæ non sunt soluendæ à Saracenis Regi, & si soluant, non liberantur: quia si quod uni debetur, alteri soluat, non contingit liberatio, C. de solut. l. inuito, extra, de iureiuran. cap. eam te. Imo Rex recipiendo videtur sacrilegium committere, 16. quæst. septima, capit. decimas, & extra, de decim. cap. tua. Ideo Saraceni debent eas soluere ecclesie, quod si soluere nolunt, debent compelli uno modo, ut in cap. in aliquibus, extra, de decim. scilicet, vt compellantur Domini per censuram ecclesiasticam, ut non tradant eis terras suas excolendas, secundo modo secun-

dum formam decretalis postulasti, extr. de iudæ. scilicet, vt ecclesia eos indirectè excommunicet prohibendo Christianis, ne conuersentur cum eis.

56 Vigesima nona. † Clerici licet teneantur dare decimas de prædijis patrimonialibus, & alijs ex euentu licito acquisitis illi Ecclesie, cui debebantur, antequam ad eos possessio deueniret, eodem tit. cap. primo, siue sint clerici communiter viuentes, siue alij. extra eod. cap. nouum, tamen non tenentur dare decimas de dote Ecclesiarum. 16. quæstio. 1. c. quæsti. Et ita intelligitur tex. in cap. decimas, ead. quæst. scilicet quòd clerici communiter viuentes non tenentur decimas dare: quia hoc est verum de dote ecclesie, secundum gloss. in cap. nouum, in princ. quia de patrimonialibus tenentur, d. c. nouum, in fi. Rursum clerici coniugati, qui ab alijs clericis recipiunt spiritualia, tenentur ad decimas. ita tex. in d. c. nouum, in fine, intelligi potest, secundum Abb.

57 Trigesima. † Religiosi, qui verè dicuntur religiosi, in his casibus sunt immunes à decimis. Quorum primus est à decimis personalibus, argum. extra, eodem cap. 2. cum ibi not. Innocen. in glossa magna, de statu monac. cap. 1. Secundus à prædialibus, idest à decimis noualium suorum, quæ proprijs manibus, uel sumptibus excolunt, & hortorum, & animalium, quæ nutriunt. cap. ex parte tua, extra eod. vers. cæteris vero. ubi Doc. extendunt ad quoscunque religiosos, monachos nigros, albos, grisos, vel alios. Tertius monachi ordinis Cisterciens. Hospitalarij, vel Templarij, non tenentur aliquid dare nomine decimæ de possessionibus ante generale concilium acquisitis, cap. nuper, extr. eod. Et quod dictum est de monachis Cisterciens. extendit ad alios monachos habentes similia priuilegia, vt ibi per Abb. Quartus, quando essent exempti per priuilegium speciale, argum. de offic. deleg. capit. excommunicatis, in fi. Quintus in Leprosis sub vita communi congregatis, tales enim

enim non sunt verè religiosi, vt per Archidiaconum in cap. quidem, 18. quæstio. 2. & 27. quæstio. 2. cap. de viduis, & tamen sunt immunes à præstatione decimarum de hortis, & nutrimentis animalium idest de animalibus, quæ nutriunt, capit. cum dicat, de Eccles. ædific. & ibi Ioan. And. Sextus, si est consuetudo pro eis, vel præscriptio, capit. 1. de præscript. lib. 6. hoc tamen casu, quo necesse est in præscriptione titulum habere, dicit Lau. in Clem. 1. de decim. tunc est allegare consuetudinem, de hoc de eon. suct. cap. 6. Septimus, donatio Episcopi, vel alterius inferioris, obseruata solemnitate iuris, de reb. eccles. non alien. Clem. 2. Octauus vbi ad ipsos religiosos spectat ecclesia, licet faciant curam per alium exerceri, Zabar. in d. Clem. 1. quæstio. 9. & 12. In his tamen casibus tenentur soluere decimas. Quorum primus, vt Leprosi de omnibus alijs, cum sint verè religiosi. Henric. in cap. ex parte tua, nume. 1. extr. eod. Secundus in verè religiosis, qui licet sint priuilegiati, & immunes de decimis noualium suorum, quæ proprijs manibus, vel sumptibus excultant, non tamen extenditur tale priuilegium ad terras, quas colendas tradunt alijs, sic priuilegium de nutrimentis animalium non extenditur ad animalia, quæ tradunt alijs nutrienda, ita Ioan. Andr. in capit. religiosi, in verbo tenenda, extra eodem. Tertius de possessionibus post concilium generale acquisitis, vel in posterum acquirendis, d. cap. nuper.

59 Trigesima prima. † Clerici alijs clericis decimas dare tenentur in his casibus: & Primus, clerici inferiores tenentur ad soluendas decimas superioribus, quibus subiacent. Quod intellige tam de prædialibus ratione prædiorum, si quæ habent ex patrimonio, vel aliunde licite acquisita, vel ratione beneficiorum eis competentium, quam ad personales, ita loquitur text. in cap. 2. in 2. resp. & cap. 1. versic. rursus, extr. eodem & ratio est: quia quilibet Christianus tene-

tur ipsas dare de omnibus licite acquisitis, cap. ex transmissa, eodem titulo. secundus in Episcopis, qui etiam dare debent decimas de prædialibus, quod videtur expressum, 16. quæstio. 1. cap. si quis laicus: nam prædiales soluit quilibet possessor, cap. 1. & 2. cap. dilecti, cap. licet, extr. eodem. Alias si Episcopus totum sibi appropriaret emendo, vel aliam, possit omnino parochialis Ecclesia iure debito defraudari, quod non est sentiendum, capit. suggestum, extr. eodem.

60 In t inuitis etiam casibus non tenentur. Quorum primus in superioribus clericis, qui non tenentur ad solutionem decimarum inferioribus: quia si par in parem non habet Imperium, ergo nec minor in maiorem, vt ff. de arbit. l. nam & magistratus, cap. cum inferior, de maior. & obed. Secundus vt nec clerici æquales non subditi æqualibus decimas soluere teneantur, vt leuita leuitis, sacerdotibus sacerdotibus, capit. 2. in 1. respon. extr. eod. Innoc. in capit. 1. in magna glos. de stat. monac. Ita Henric. in d. cap. 2.

61 Trigesima secunda. † Coloni exemptorum an teneantur ad decimas? dicit, quod sic, quando priuilegium est concessum personis: quia priuilegium personale sequitur personam, ex quo infert Dom. Abb. quod in casibus, capit. ex parte, 1. de decim. coloni istorum religioforum tenentur soluere decimas de parte eorum: cum ibi eximantur personæ, & non prædia. Non autem tenentur, si priuilegium esset concessum terræ. 1. vt talia prædia non subiaccant oneri decimarum, & ratio est: quia fructus capiuntur ex terra priuilegiata, Abbas in dicto capitulo ex parte, numero 4.

62 Trigesima tertia. † Decimas an teneantur soluere coloni partiarij. Dicit glos. in Clement. 1. eodem titulo & in capit. licet, extr. eodem ponderanda verba priuilegiorum per capit. porro, & capit. recepimus, de priuileg. nam si priuilegia recipiunt terras, seu prædia ab

onere decimarum, tunc coloni etiam dicto priuilegio gaudebunt, ex quo est priuilegium reale, seu rei concessum. Si vero priuilegium eximat tantum per sonas, tunc priuilegiari non solunt de parte sua, sed coloni sic, cum ipsi non sint exempti, capit. à nobis, extr. eodem 16. quæstio. 1. cap. quæsti. ad hoc bene facit capit. licet, eodem titulo. Et
 63 nota ¶ quòd possunt dici quatuor genera colonorum. Alij partiarij, alij pensionarij, alij censuales, & alij mercenarij. De primis duobus loquitur tex. & habetur per Doctos. in cap. tua 2. eodem tit. De Mercennarijs vero loquitur Inn. in c. licet, eod. tit. Colonus partiarus dicitur qui pro cultura recipiunt à Domino prædij certam partem fructuum. Colonus pensionarius est, qui recipit mercedem à Domino pro cultura, siue in pecunia, siue in alio. vt dicit Io. n. Andr. in cap. cum sint, nume. 4. eodem tit. Censuales, dicitur, qui Domino dat pro fructibus prædij (verbi gratia) 100. & ipse recipit omnes fructus. Est etiam & alius colonus, qui improprie sic dicitur, sed proprie vocari potest mercenarius, vt qui nummis colit prædium, & ita habet quid pro suo labore, omnes tamen fructus sunt Domini. Igitur quæstio nostra est de partiaris, vt gaudeant priuilegio, si illud est reale, teneant vero ad decimas, si priuilegium esset tantum personale quo casu quando partiarus recipit tertium, vel medietatem fructuum, tunc de omni æceruo esset decima recipienda, & postmodum quod remanet decimatum, est diuidendum inter Dominum, & colonum secundum partes conuentas, sic quòd cum pars huius coloni reperiatur semel decimata, amplius non decimabitur. Non tamen debet partiarus deducere semen, vel alias expensas de iure, nisi per speciale pactum aliud fiat. Zabari. in d. capit. tua, 2.
 64 in princip. An vero ¶ partiarus debeat habere partem arborum, vel fructuum ipsarum? dicit quòd non, quia fructus

sunt naturales, qui non efficiuntur bene fidei possessoris. Sed vttram partiarus, qui plantauit arbores in vinea, qui tenebatur dare quartam partem fructuum vineæ, teneatur dare quartam partem fructuum arborum, communiter tenetur quòd sic. Zabari. in d. capit. tua.
 65 Et quod diximus ¶ de Decimis extendere ad gabellas, nam tenentur partiarij pro parte fructuum eis contingentium, & ad onera alia, quæ imponuntur per Dominum temporalem; quia pars contingens colonis in nullo est priuilegiata. Ita tenuit Feder. de Sen. conf. 11 1. incipien. Quæstio talis est, col. 5. in fi. & non obstat capit. iudicatum distinctio. 89. & capit. ecclesiarum seruos, 12. quæstio. 2. quia dicta iura loquuntur in seruis, vel in familia perpetua ecclesiarum, non autem in seruis conductitijs, ita Archid. post Hugo. 2. quæst. 1. cap. 2. Gemin. in cap. quantum, in fine, de censib. in 6.
 66 numero 11. Similiter ¶ Si aliquis tenet rem ab Ecclesia in emphytheusim, uel ad censum, tenetur soluere collectas, vel gabellas, debet tamen de fructibus deduci ea summa, quam prestat pro pensione, uel census ecclesie, & ratio est: quia onus soluendi collectas spectat ad eos, qui fructus percipiunt, sed emphyteuta possidet, & fructus percipit, ergo, ita Bal. in l. 1. C. de iure emphyte. Late Soc. conf. 217. Matth. in consil. regni. Constitutionem diuæ memoriæ, col. 9. & 21. & est communis opinio, vt testatur Ioan. Anto. de nigris in rep. in extr. vni. numero 306. de vit. & honest. clericor. Circa vero pensionarium colonum, qui dat Domino mercedem in pecunia, vel in alio, puta tor corbes frument. non habito respectu ad fructus, siue aliquid nascatur in prædij, siue nihil, siue multum, siue parum, tunc tenetur colonus ad decimam de toto æceruo, & nihilominus ad integram pensionem. Ipse autem Dominus, de pensione sua non tenetur ad decimam. Zabari. in d. cap. tua, quæstio. 2. & 5. vbi limitat, nisi pensio constituta esset in fructibus.

bus eiusdem fundi, quia tunc transeunt cum onere suo, argumen. de usufruct. l. haftenus. At circa colonum, qui dicitur censualis, credo ipsum teneri ad decimas. Non tamen ad illas tetetur colonus qui nummis colit praedium, & ita habet ceterum quid pro mercede sua de die, in diem, & si modicum vel nihil percipiat de fructibus, qui si percipiuntur, omnes sunt Domini.

68 Trigesima quinta. † Religiosi, qui aliqua verba dicunt, ut retrahant audientes à solutione decimarum, sunt excommunicati. Clement. prima, de decim. Vbi duo requiruntur, ut poena haec veniat sibi locum. Primum, quod talia proferant, ut retrahant audientes à solutione decimarum. Secundum, quod proferant obligatis ad decimas soluendas, secus si proferant alia intentione, vel non obligatis. Item nota, quod hanc in poenam incidunt, si haec verba dicunt in sermonibus suis, id est in praedicationibus, vel alibi, id est priuatis locutionibus. Item nota dum

dicunt, Religiosos, quod haec poena non habet locum in clericis secularibus, vel laicis, qui contrafacerent. Item nota quod religiosi confessores tenentur facere conscientiam consententibus de decimis soluendis, Quod si scienter omiserint suspensio sine ab officio praedicationis, donec faciant si contra modum possunt, & si interim praedicant, sunt excommunicati. Quod ita intellige, quando ab ecclesiarum rectoribus, vel eorum loca tenentibus fuerint dicti confessores requisiti ad hanc conscientiam faciendam, aliis non subijcerentur huic poena. Sum. Pisan. & Supplementum in verbo Decimae. l. §. 7.

70 Trigesima sexta. Si Religiosi, habent Ecclesias parochiales, in quibus administrant curam animarum per Vicarium, decimae Religiosis debentur, & non Vicariis: quia debet esse contentus sua portione, de praebend. capit. extirpandae, §. 1. & cap. excoisisti, unde rubric. est de capel. monachorum, & non Vicariorum.

FINIS SECVNDI LIBRI.

DECISIONVM AVREARVM CASVVM CONSCIENTIAE,

Partis Secunda

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,
Monacho Cassinensi, Monasterij S. Scuerini
de Neapoli professo, Authore:

LIBERTERTIVS

SVMMARIVM.

- 1 Excessus quid sit.
- 2 Prælatorū appellatione qui comprehendantur.
- 3 Christianorum duo sunt genera.
- 4 Laici licet sint de sorte Domini præcipue tamen clerici.
- 5 Clerici duodecim cōditiones debet habere.
- 6 Clerici à mundi voluptatibus abstineant.
- 7 Clerici quando conuivis possint imerere. Clerici non debet exercere officia laicalia.

De excessibus Prælatorum, & personarum ecclesiasticarum. Cap. I.

VM multa à nobis sint discutienda sub hoc titulo, hoc est de excessibus personarum ecclesiasticarū, idest de ijs, quæ amplius, vel minus faciunt, quàm debeant. Quod vtrumque vocatur ex-

cessus, toto titu. de excess. prælat. nam ibi excessus ꝑ accipitur pro eo, quod est amplius, quàm deceat, quod superabundans appellatur, vel pro eo, quod minus est, quàm deceat, & ita dicit defectum, vt not. glo. 3. in c. 1. de offic. custo. notatur à r. dist. cap. quisquis, & in Clem. 1. de iure patron. ideo prius tractabimus de ijs, à quibus personæ ecclesiasticæ abstinere debeant, deinde de ijs, quæ debeant observare, iuxta illud Ps. Declina à malo, & fac bonum. Verum quia hæc materiam paulo fufius prosequi cupimus, ne lectori tardum generemus, si illà sub vno titulo explicaremus, ideo per diuersa capita declarabimus. Igitur ad euidenciam, & intellectum intradiscendorum prius arbitror considerandum, qui comprehendantur ꝑ appellatione prælatorum, deinde quot sint genera hominum. Circa primum dic, qd hoc nomen prælatus multipliciter sumitur. Secundum quod subiecta materia requirit. Vnde quandoque comprehenduntur

duntur etiam superiores Episcopis, ut in cap. 1. de cler. ægrot. lib. 6. & ibi not. Francus. Quandoque verò Episcopi, dicto c. 1. & c. 2. de dona. Quandoque Abates, c. 1. de hæret. in 6. c. quia sæpe, de elect. lib. 6. ext. de elect. c. ne pro defectu. glo. in c. ad aures, de tempor. ord. Quandoque comprehenduntur etiam omnes inferiores ab Episcopo habentes iurisdictionem fori contentiosi, tex. est iuncta glo. in c. decernimus, de iudic. & in cap. tua, de cler. ægrot. Et hoc, quando materia est proportionabilis tam Episcopis, quam inferioribus, aliàs in materia tantum congruente Episcopis, comprehenduntur inferiores ab Episcopo, Clem. dudum, de sepul. glo. in Clem. 1. de rebus eccle. non alie. Imo in d. Clem. dudum Inn. in cap. si. de maior. & obed. Quandoque comprehenduntur electi, & confirmati, licet nondum consecrati, c. tam literis, de testi. not. Ioan. And. in cap. 1. de iureiur. lib. 6. Et quandoque electi tantum, not. Arch. 3. q. 4. c. si. in si. & in c. quanto, dist. 63. Item quandoque simplex magistratus, secundum Hostiæ. in cap. 3. de offic. ord. vbi etiam dicitur, quod Sacerdotes, seu Rectores parochialium ecclesiarum possunt dici prælati: quia præsumunt personis ecclesiæ suæ. Vnde hoc respectu Plebanus potest dici prælatus, ca. tua, de cler. ægrot. Et hoc respectu fori penitentialis: Nec immerito, cum talibus conueniat etimologia huius vocabuli, dicitur enim quasi præ alijs latus. Et hinc est, quod etiam Generales, & Ministri regularium ecclesiarum comprehenduntur, facit quod in simili notat gl. 3. in Clem. 1. de rescri. Et hoc lato sumpto vocabulo, nam stricto sumpto vocabulo Rectores regularium ecclesiarum non dicuntur prælati, vt not. in Clem. si. de procur. d. Clem. dudum. Quod est vtile scire, quia in materia fauorabili fit larga interpretatio, iuxta ea, quæ habentur in reg. odia, de reg. iur. in 6. Circa secundum sciendum est, duo sunt genera Christianorum: Est enim vnum genus fidelium, ut sunt

laici, & aliud, quod participatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi, ab omni strepitu temporalium cessare conuenit, vt sunt clerici, cap. diu sunt, 12. q. 1. Qui propterea sic vocantur, vel quia de forte sunt Domini, vel quia Dominus fors, id est pars clericorum est, cap. clericus, 12. q. 1. cap. clericos, dist. 21. Non quia laici non sint de forte Domini, cum in persona hominis iusti dicitur Psal. 115. Hereditas mea Dominus sed quia specialiter, & præcipue, atque anthonomacitè sic dicitur de clericis. Archid. in d. c. clericos. Quod quidem nomen, clericus, cum habeat Dominum in positionem, etiam Religiosus, & personis ecclesiasticis conuenit: cum nihil debeant curare, nisi fugere domesticos, & vacare Deo, ne alterius impediatur necessitatis munere, cum suis se abnegauerint, cap. cui portio, 12. q. 2. Hæc in genere dixisse sufficiat. Nunc ad ea, quæ clerici vitare debeant descendamus, debent enim iuxta tex. in cap. His ergo, dist. 23. multas habere conditiones. Quarum prima est, vt à vulgari vita separati sint: quia enim clerici in fortem Domini vocati sunt, cap. clericos, dist. 21. debent quæ vulgus sequitur. Illa, quæ sunt in mundo, relinquere: in cuius figura tribus Leui dedicata diuino cultui, separata fuit à cæteris tribubus, non accipiens cum eis hereditatem, ut Deuter. 18. dicitur. Secunda. Vt à mundi voluptatibus abstineant: mundi autem voluptas inquinat. Sed clerici debent esse mundi ab omni inquinamento: In cuius figura filij Aaron mundabantur aqua in tabernaculo ministraturi. Exo. cap. 29. & 30. Tertia est, vt non intersint spectaculis, vbi turpes ludi exercentur, 34. dist. cap. presbyteri, de consec. dist. 5. cap. non oportet: visus enim, & auditus dicuntur maculari, interessendo actibus turpibus, & prohibitis, not. in d. c. presbyteri. Quarta. ne pompis insistant: quia vbi pompa, ibi humilitas non habet locum. Hiero. 47. clamabunt, &c. Quinta. vt conuiuia publica fugiant,

d. cap. presbyteri: quia priuata, id est singularia, & pudica quo ad sermones, & gestus, scilicet, ut non dicantur impudica, & sobria quo ad cibos, sunt licita, d. c. his ergo, 43. dist. c. conuiuia. Sexta, Ne vitris vacent, quod si faciunt à clerico dei iunguntur, dist. 47. c. quoniam multi. Septima, vt turpium occupationibus lucrorum non incumbant. Octaua, ne fraudulenter appetant, id est impediatur officium cuiuscunque, exercendo simulatorie ut noceat illi. Nona, ut non habeant affectionem ad pecuniam, cap. sicut, cap. bonorum, dist. 47. Et sic non prohibetur pecunia, sed affectus. Decima, prohibitum est eis exercere officia laicalia; vt administraciones villarum, tutelas, vfitas, aduocaciones, & cap. ad Timot. 2. Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus. Vndecima, ne per ambitionem beneficia occupent. l. 4. q. 6. cap. sicut, C. de Episc. & cleric. l. si quemquam. Duodecima, vt munera non accipiant pro ecclesiasticis sacramentis, dicto cap. his ergo. Ne sibi dicatur pecunia tua tecum fit in perditionem. Act. 8. Has, & multas alias conditiones debent clerici habere, scilicet modo incipiamus à negotijs.

S Y M M A R I V M.

- 1 *Negotium quid differat à negociatione.*
- 2 *Negotium saculare triplex.*
- 3 *Negotium negociatione differat.*
- 4 *Negotia civilia, qua ad forum ecclesiasticum, vel saculare pertineant.*
- 5 *Commercium saculare clericis illicita qua, & vnde dicta.*
- 6 *Negotia, qua sine peccato vix exerceri possunt.*
- 7 *Negotia quadam illicita de per se, & quadam per accidens. nn. 11.*
- 8 *Negotia sunt regulariter interdicta constitutis in sacris.*
- 9 *Clericus non licet aliquid emere, vt carius vendant.*
- 10 *Negotia qua prohibita.*
- 11 *Negotia ex tempore sunt illicita dupli-*

- 12 *citer. Pariter ex loco. num. sequen.*
- 13 *Negotia sacularia criminalia sunt clericis penitus interdicta.*
- 14 *Negotia civilia spectantia ad forum ecclesiasticum trahuntur clericis.*
- 15 *Negotia pertinentia tantum ad forum saculare principaliter clericis sunt interdicta.*
- 16 *Tutela qua clericis suscipiant.*
- 17 *Tutela triplex, testamentaria, legitima, & daua.*
- 18 *Clerici an possint iudicare subditos.*
- 19 *Clerici, qui non possint se immiscere negotijs secularibus.*
- 20 *Procuraciones an clericis interdicta. Et quid de iabelhonarij, nn. 21.*
- 21 *Clerici in spiritualibus an possint conficere instrumentum.*
- 22 *Tabellio, qui in spiritualibus potest esse clericus, an possit aliorum demandare.*
- 23 *Tabellio ecclesiasticus non debet conficere instrumentum in secularibus.*
- 24 *Negotia illicita possunt fieri licita ex causa.*
- 25 *Negotiationes ex causa necessitatis licitum est clericis exercere.*
- 26 *Iudices, officiales, milites, & nobiles prohibentur negociari.*
- 27 *In oratorio an sandela vendi possint.*
- 28 *Pana clericorum, vel religiosorum se immiscerunt negotijs secularibus.*
- 29 *Tabernam an liceat clerico habere.*

Ne clerici, vel monachi negocijs secularibus se immisceant.

Cap. I I.

AD euidentiam huius cap. notandum est, quod negociu differat à negociatione: nam negocium regulariter dicitur in iudicijs: & significat causam, negociatio in comertijs, id est contractibus, de verb. sig. cap. forum, licet negocium accipiatur extra iudicij pro negociatione, de procur. c. qui generaliter, lib. 6. Clem. fi. eod. tit. Item sciendum est, secundum Innoc. eo. tit. cap. I. quod negocium saculare

2 culare † dicitur tribus modis. Primo quilibet actus ſecularium rerum, vt officia, & commercia, quæ ſunt pro ſecularibus rebus acquirendis, emendis, vel diſtrahendis, de quibus in d. cap. 1. plures enumerantur. Et hæc ſunt prohibita clericis, & monachis, vt eod. tit. cap. 1. quia inter ementis, & vendentis commercium difficile eſt non interuenire peccatum, vt dicitur in cap. qualitas, de pœnit. diſt. 7. Dicitur autem negotium 3 quaſi negans ocium. Propriè † verò in cauſis negotium; in commercijs negotiatio locum habet, vt extr. de ver. ſign. cap. forus, §. conitar. Secundo dicuntur negocia ſæcularia, quæſtiones, quæ mouentur in iudicio ſæculari. Tertio dicuntur negocia ſæcularia procuraciones prædiorum ſecularium perſonarum, & inter ſæculares horum aliqua ſunt criminalia, aliqua ciuilia: criminalia ſunt, vbi de ſanguine agitur, & ſunt clericis inter dicta, ne cler. vel monac. c. ſententiam. 4 Ciuiliū † vero aliqua ſpectant ad ſorum eccleſiaſticum tantum, ſicut cauſa matrimonij, & legitimationis, cap. cauſam, qui ſil. ſint legi. cap. tuam, de ordin. cogn. cap. quanto, de iuris patronatus, de iud. c. quanto. Decimarum, cap. quoniam, & cap. à nobis, de decim. Aliqua vero ſunt, quæ ſunt tantum fori principaliter ſecularis, & de his, quando ſe intro- mitant clerici, habetur in c. cum ſit generale, & in c. ex tenore, de foro compe. Hæc originaliter habentur in cap. 1. per Inno. eod. tit. quæ ſequitur Henric. & Attenſ. tit. 70. li. 6. quod clerici, vel mon. 5 Se. vndo ſciendum eſt, quòd negotia, ſeu commercia † ſecularia, maxime inhoneſta, clericis non licet exercere, vide Specu. de cler. coniug. verſ. ſed quam, & quæ ſint commercia ſecularia, dic ſecundum Iſid. 7. Etymol. cap. 26. in ſi. Commerciū dictum eſt à mercibus, quo nomine venales appellamus, vnde & mercatus dicitur cætuſ multorum hominum, qui res vendere, & emere ſolent. Tertio nota, 6 quòd multa † ſunt negocia, quæ vix ſine peccato fieri poſſunt, vt cura rei ſæcula-

ris, militia, mercatio, procuratio, & adminiſtratio, de penit. diſt. 1. c. negotium, & cap. qualitas, & cap. quantitas, & diſt. 27. cap. qualis, & 88. diſt. c. conſequens. Addit etiam Hoſt. quod periculofus eſt omnibus aduocatio. Hinc adde prædictis authoritatè Pauli, 2. Tim. 2. Nemo militans Deo, implicat ſe negotijs ſecularibus, & Hier. 88. diſt. Negotiatorem clericum, & ex inope diuitè, & ex ignobili glorioſum, quaſi quòdam peſtem ſuge. Non quod ſit ſemper fugiendus clericus factus diues, ſed ille, qui ex cauſa lucri, & per huiusmodi negociationis hira communitur enim tales extolluntur in ſuperbiam, & ſunt mali exempli. Tur recr. ibi, in fine. Quarto adnotandū eſt, 7 quòd negocia quòdam † ſunt illicita, & inhoneſta de ſui natura, & quòdam ex accidenti. Ex ſui natura ſunt omnia, quæ ſine peccato exerceri non poſſunt, vt còtractus vſurarium, ſimonia, furturn, adulterium, & huiusmodi. Alia vero ſunt, quæ ſunt inhoneſta ex accidenti, vt diximus in noſtris Deciſ. lib. 2. cap. 119. num. 3. v. g. contractus emptionis, & vèditionis, locationis, & conductionis, vel quaſi contractus, vt tutela, cura negotiorum geſtorum, iudicium, & ſimilia poſſunt fieri illicita ex perſona, tempore & modo. Ex perſona, ſi eſt diuinis officijs còſecrata, vt clericis, & monachis. Sic etiam tempus dupliciter facit illicitam negociationem, ſcilicet ratione ſeſtuitatis, quæ ſeruanda eſt, & in caſu, quando negociatio penuriam probabiliter inducere poteſt, vt in caſu, ſi nimium frumenti, vel vini ematur, vt quando apud alios non habebitur, vendatur. Modus facit etiam negociationem illicitam ſi contractus ſit vitioſus, & cum deceptione, & tempore iuſti pretij. Vide quæ diximus in noſtris Deciſ. lib. 2. capit. 116. per totum. Igitur huiusmodi negocia ſunt omnibus prohibita indiftinctè tam laicis, quàm clericis, ſicut ſunt inhoneſta ex ſui natura, ſue ex accidenti, ita Cardin. in cap. fornicari, diſtinct. 88. & in cap. qualitas, numero 5. de pœnit. diſtin-

distinctio. 5. Sed modo ad Decisiones descendamus.

Prima Decifio. Conſtitutus in ſacris
8 (verbi gratia) presbytero, † Diacono, & Subdiacono, et beneficiarijs, regulariter ſunt interdicta negocia, & commercia ſæcularia, quæ ſunt pro ſæcularibus rebus acquirendis, emendis, vel diſtrahendis, ſive ſint clerici, ſive manachi, ſicut probat rubr. extr. eod. & ibi Hoſt. cap. 1. num. 7. & ratio eſt: quia difficile eſt non interuenire peccatum inter ementis, vel vendentis commercium, de pæn. diſt. 5. cap. qualitas, nam difficilius exiit negotiator à peccatis labiorum, vt dicitur Eccleſ. 26. tum, quia negociationes ſunt ordinatæ ad lucrum terrenũ, cuius clerici debent eſſe contemptores. Tum, quia nimis implicat animum ſæcularibus negocijs, & per conſequens à ſpiritualibus retrahunt, vt dicit Turrecr. in c. Canonum, 14. q. 3.

9 Secunda. Non licet † clericis, & multo magis monachis aliquid emere, vt carius vendant, 88. diſtin. per totum: quia hoc ſit cauſa cupiditatis, hoc probatur 2. Tim. 2. Nemo militans Deo, implicat ſe negocijs ſæcularibus, etenim quemadmodum miles vt victoriam obtineat contra hoſtes, debet abſtinere ab his, quæ abſtrahunt à pugna, puta à negocijs, & de litijs, 1. Cor. 9. Qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Sic ſpiritualis militiæ finis eſt, vt victoriam habeat ab omnibus, quæ ſunt contra Deum, quod conſequi non poteſt, niſi abſtrahat ſe ab omnibus, quæ abſtrahunt à Deo. Et hæc ſunt negocia ſæcularia, quia ſollicitudo huius ſæculi ſuffocat verbum. Verum ſi emerent multa victualia tempore fertilitatis, vt tempore ſanis abundent, id licitum eſt; ſic fecit Ioseph Gen. 41. Pariter licitum eſſet emere non tantum pro ſe, ſed etiam pro alijs, ideſt vt tempore famis vendere poſſint alijs copioſe, quo tunc venderetur ab alijs, quod tamen intelligas, quando hoc ſit, ne in terra ſua victualia deſiciant, vt quia alij homines victualia ad alias gentes tran-

ſmittebant, vel diſſipabant, vel circa ipſorum cuſtodiam debitam curam non adhibebant: aliàs nulla vtilitate penſata ſi emant homines, vt carius vendat, peccant, magis tamen clerici, quàm laici, 14. quaſt. 4. cap. quicumque. Hoſt. in c. 1. eo. tit. num. 7.

Tertia. Negocia in honeſta, & illicita,
10 vt quæ ſine peccato fieri † non poſſunt, ſunt omnibus prohibita indiſtinctè, tã laicis, quàm clericis, cuiuſcuſque ſint conditionis, & ætatis, dummodo ſint docti capaces, patet 14. q. 4. cap. nec hoc quoque, 1. q. 1. c. reperiuntur, in fine, c. eſt Chriſtus, extrã, de iureiur. circa fin. ibi, per ſe mala ſunt. At de negotijs, quæ nõ ſunt de per ſe mala, ſed ex cauſa, vel ex tempore, vel ex perſona, vel ex loco, talis ſit conſuſio. Negocia, quæ ſunt illicita ex cauſa, vt puta, quia ſunt intentione corrupta, videlicet propter cupiditatem, quæ eſt improba voluntas habendi diuitias temporales non ad vſum neceſſarium, vel vtilitatem, ſed ad curioſitatem, vel propter alium finem malum ſunt omnibus prohibita indiſtincter, vt patet Exodi 20. Non concupiſces rē proximi tui, & diſt. 47. cap. omnes viri.
11 & cap. ſicut hi. Item † ex tempore negocia aliàs licita, & honeſta poſſunt fieri illicita dupliciter. Primò, ſi ſiant in tempore ſeruiuo, & ſeruiato, quia tunc nõ eſt uacandum niſi diuinis officijs, & orationibus, atque alijs operibus ſpiritualibus, & ab omni ſeruili opere eſt ceſſandum, ut extrã, de ſer. c. omnes. Secundo, poſſunt fieri inhoneſta ex tempore, præſertim iudicia, ſi exerceantur in tenebris, quia qui male agit, odit lucem, Ioan. 3. cap. conſuluit, de offic. deleg. l. 2. §. quia magiſtratus, ff. de orig. iur. Ex perſona, quia regulariter clericis negocia ſæcularia ſunt prohibita, extr. eod. in rub.
12 Item † ex loco, quia in loco inhoneſto, & vili, aut ſuſpecto, non debet quæſu negociari, ff. de arbit. l. ſi cum dies, §. ſi arbit. 81. diſtinct. cap. in omnibus. & 27. quaſt. 1. cap. ſi quis. Item quædam negocia redduntur illicita ex loco, propter loci

- lobi excellentiam, puta quæ in ecclesia sunt, quæ non debet esse locus negotiationis, sed orationis, c. decet, de immun. eccles. lib. 6. Matt. 21. Ioan. c. 2.
- 13 Quarta: Negocia ꝛ secularia, quæ secundo modo dicuntur quæstiones, quæ mouentur in iudicio seculari, si sunt criminalia, & de sanguine agitur, sunt clericis penitus interdicta, infra eod. c. sententiam, in quibus nec aduocati ex parte Rei fieri debent. Ad quod dic, vt notauimus, lib. 2. cap. 62. in nostris Decif. num. 27. & 28. Quod adeo est verum, quod nec legati de latere, quibus committuntur administrationes prouinciarum, possint per se facere sententiam sanguinis. Ioan. Andr. in capit. fin. eodem titu. in 6. Franc. de Aret. consil. 58. numero primo.
- 14 Quinta. Negocia ꝛ ciuilia, quæ spectant ad forum ecclesiasticum, sicut causa matrimonij, & legitimationis, extr. qui fil. sint legit. cap. causam, cap. tuam, de ord. cogn. Ius patronatus, cap. quanto, de iudic. Decima, de dec. c. quoniam, & eadem nobis, & talia tractant clerici, tantum iudicando, & non alij, vt in supradictis iuribus.
- 15 Sexta. Negocia, quæ sunt tantum ꝛ fori secularis; principaliter sunt interdicta clericis in maioribus ordinibus constitutis, etiam si beneficia maiora non habeant: quia Episcopus tenetur eis providere, de præbend. c. Episcopus, cum secundum Apostolum. Item & in minoribus ordinibus constitutis, si stipendijs ecclesiasticis sustententur, nisi profese, & miserabilibus personis, extr. de postu. c. 1. c. peruenit, dist. 86. uel nisi suam, vel suorum iniuriam prosequantur, vt 2. q. 6. c. omnibus.
- 16 Septima. Clerici, vel monachi, ꝛ & alie personæ Ecclesiasticæ, possunt, & debent suscipere tutelam legitimam miserabilium personarum, quæ maxime ecclesiastico indigent auxilio, atque etiam gubernacula ecclesiasticarum rerum, 86. dist. cap. peruenit, & 88. dist. cap. episcopus gubernationem, & debent suscipere

- ad mandatum prælatorum suorum, siue secularium, siue regularium, d. cap. peruenit. 12. quest. 1. cap. non dicatis. Et sic est derogatum, auth. de fan. Episcopis, §. Deo amabiles col. 9. Alias vero tutelam suscipere non possunt. 16. q. 1. c. monachi. 12. q. 1. cap. non dicatis. Est enim triplex tutela, scilicet ꝛ testamentaria, quando pater dat tutorem filio suo in testamento. Item legitima, quæ defertur à lege, secundum quam cum nullus datus est tutor in testamento filio, qui primo loco deberet ei succedere ab intestato, tenetur suscipere tutelam ipsius. Item datiuam, quæ datur à iudice, quando nullo tutore dato in testamento, & nullis extantibus consanguineis idoneis ad tutelam, iudex ex officio suo dat tutorem. Igitur clerici, vel monachi, aut episcopi, tutelam testamentariam, aut datiuam nullo modo possunt recipere, sed legitimam sic, cap. ex parte, extr. de postu. Non tamen possunt cogi ad dictam tutelam suscipiendam, & nihilominus debent succedere, quod est concessum in priuilegio clericorum, quod possint alij cui succedere ab intestato, cuius tutelam, vel curam suscipere non tenentur, d. c. peruenit, d. 86. licet in laicis secus sit, C. de legi. tut. Auth. sicut hereditas.
- Octaua. Clerici iurisdictionem habentes in subditos, ꝛ possunt ventilare causas, & iudicare inter illos, cap. quod clericis, extr. de foro compet. Potest etiam iudex ecclesiasticus, quando iudex secularis negligit iustitiam facere, cogere, eius defectum supplere, ad tenendum iustitiam per sententiam excommunicationis, cognoscendo scilicet de causa, non tamen sanguinis, extr. de foro comp. cap. licet.
- Nona. De alijs clericis, qui non sunt in sacris ꝛ ordinibus constituti, sed sunt beneficiati, & tunc idem est iudicium, quod de existentibus in sacris, secundum Host. & Io. Andr. in rub. cod. tit. vide supra, n. 10. verum alij clerici possunt se immiscere negotijs secularibus, & contrahere, vt nō. Doct. & Henr. in dicta rub. Deci-

Decima. Clericis penitus sunt inter-
 20 dictæ procuraciones prediorum † ſecula-
 rium, ext. eod. cap. 1. & 2. poſſunt tamen
 clerici, vel monachi non ſuo nomine,
 ſed vel Eccleſiæ, vel monaſterij prædia
 laicorum conducere, ſi pauper eſt, cap.
 ſecundum, eod. tit. & ſic cauſa neceſſi-
 tatis. Et idem ſecundum Hoſt. ſi prædia
 Eccleſiæ, vel monaſterio non ſufficiant,
 arg. de dec. c. dilecti.

Vndecima. Clericis in ſacris ordini-
 21 bus † conſtitutis, debet tabellionatus of-
 ficiū interdici, ext. eo. c. ſicut te. Quod
 intelligas in negotijs ſecularibus, vt do-
 cet rubr. Ne cler. vel mon. Quod ſi ni-
 hilominus cōficiat clericus, ſi publicè, &
 ſolemniſter ſit interdicitum, vt ſecundū
 Hoſt. inſtrumentum non valet, ita etiā
 tenet Ican. à Capiftrano in cap. clerici,
 nu. 8. de vita, & hon. cler. & conſiciens
 propter inobedientiam peccat mortali-
 ter, ar. diſt. 10. cap. iudex, ext. de dol. &
 cont. c. veritatis, ad finem. Immo ſecun-
 dum Ray. eſt compellendus ad dimit-
 tendum, per ſubtractionem beneficij,
 appellatione poſt poſita, eod. tit. cap. ſicut.
 Et idem de clericis in minoribus, ſi ſunt
 beneficiati ſufficienter, arg. ſupra, de po-
 22 ſtul. c. clerici. Sed nunquid in † ſpiritu-
 alibus poſſit facere inſtrumentum? Re-
 ſpon. ſecundum Hoſt. q̄ ſic: niſi à laico
 ſit conſtitutus tabellio, arg. ext. de iudic.
 cap. decernimus. Cum enim prohi-
 betur principale, & acceſſorium, ext.
 de iudic. cap. quanto. Quid ergo fiet in
 eccleſiaſticis. Dic, quòd clericus conſti-
 tutus à Papa poſſet ubique conſicere in-
 ſtrumentum, ſ. q. 1. cap. quidam, 9. q. 3.
 c. cuncta per mundum, & c. per princi-
 23 palem. Conſtitutus autem ab Epifcopo
 poſſet conſicere inſtrumenta per totam
 ſuam diœceſim, cui cura omnium eſt cō-
 miſſa, 10. q. 1. cap. regenda, 1. 2. q. 1. cap. Epif-
 copus, & c. præcipimus. Non tamen
 hoc poterit alteri demandare, arg. ff. de
 tutor. & cura. da. ab his, l. nec mandan-
 te. Poſſet tamè tabellio authoritate ma-
 giſtri curiæ ex cauſa vera, & neceſſaria,
 alium ſibi conſtituere, qui cōpleat quod

ipſe non poteſt complere, in authen. de
 tabel. ſ. pen. & fin. Quod ſi ſic fecerit,
 vocabitur talis ad ſcribendum acta ſortè
 eccleſiaſtica, aliàs dux perſonæ honeſtæ
 ſubrogabuntur, vbi tabellio non habet-
 ur, ext. de probat. cap. quoniam, con-
 tra falſam.

Duodecima. Non debet tabellio ec-
 cleſiaſticis inſtrumentum conſicere in
 24 ſecularibus, † nec ſecularis in eccleſia-
 ſticis: quia conuerſatio eorū debet eſſe
 diſcreta, & ſecreta, 2. q. 7. c. laicos. Vnde
 ſi laicus ſcribat nomina ſugulorum in
 electionibus, hoc ipſo electio reproba-
 tur, ext. de elec. c. Maſſana. Item quæ-
 ſuis clerici poſſint eſſe in foro eccleſiaſti-
 co tabelliones, in Curijs tamen Princi-
 palibus prohibentur, nec etiam ſint ſcripto-
 res, ext. eod. cap. ſententiam, ſ. nec quic-
 quam. Tabelliones autem ſunt perſonæ
 publicæ, habentes officium ſcribendi in-
 ſtrumenta conſecta ſuper contractibus,
 aut alijs rebus, ad faciendam fidem ſu-
 per eiſdem.

Terriadecima. Negocia, quemadmo-
 dum licita poſſunt fieri illicita, ex cauſa,
 vt ſi cauſa auaritiæ, ſi illicita poſſunt
 25 fieri † licita, ex cauſa, vt ſi clericus ex
 cauſa charitatis negotijs ſecularibus cū
 debita moderatione ſe ingerat, maximè
 cum ſuperioris ſui licentia, c. decreuit, di-
 ſt. 88. facit etiam dictum Apoſt. Nemo
 militans Deo, implicat ſe. Vbi non
 dicit implicatur, ſed ſe implicat, hoc eſt,
 quando in ſe ſine pietate, atque neceſſita-
 te aſſumit negocia ſæcularia, ſed quan-
 do neceſſitate officij, pietatis, & charita-
 tis, vt pote propter miſerabiles perſonas,
 exercet, tunc non implicat ſe, ſed implicatur
 huiusmodi neceſſitate, & ita aliud
 eſt implicare ſe, & aliud implicari, ſicut
 aliud eſt mutare, vel tranſferre, aut tran-
 ſire, & aliud mutari, vel tranſferri, 7. q. 1.
 c. mutationes, & 2. 1. q. 2. ſ. ſed & aliud.
 Pariter licitum eſt exercere negocia,
 cum à ſuperioribus committitur admi-
 niſtratio, Card. à Turrecr. in cap. decre-
 uit, diſt. 88.

Quartadecima. Licitum eſt clericis
 cauſa

26 causa necessitatis, ¶ si indigeant, exerce re negociationes, hoc est recipere possessiones excolendas ad firmam, s. quartam, vel quintam partem, vel conducere ad sustentationem suam, & suorum, arg. dist. 86. c. peruenit. Turrecr. in cap. consequens, dist. 88. vel vi artificijs suis honestis, ex quib. possint sibi necessaria querere, dum tamen occasione talis artificij non desint diuinis officijs, 91. dist. per totum. de celebr. miss. cap. 1. de consecr. dist. 5. cap. nunquam. Item possunt locare animalia ac certum fructum, dum tamen per contractum licitum, vt dicit Gul. qui etiam dicit, quod possunt emere res, quas si meliorauerint, carius vendere poterint, vt puta pullum equinum, vel tabulam, qua depingentes carius vendant. Sed in talibus non est negociatio, sed artificium, 14. quart. c. canonum, de consecr. dist. 5. cap. nunquam. Ne-

27 gociatio enim ex se illicita est. Pariter iudices, & officiales prohibentur negociari, seu mercari, l. non debet, l. quæ ex officio, ff. de contr. empt. Sic & milites, l. milites, C. loca. Item nobiles, vt videtur text. in l. nobiles, C. de commut. & mer. sed nunquid contractus factus in Ecclesia teneat, sicut etiam super re pto sana? dic, quod sic, licet contrahens peccet, glof. & Doct. in c. decet, de immuni. eccl. lib. 6.

1 Quintadecima. Licet in oratorio videatur, quod vendi non possint candelæ: quia ibi non debet esse negociatio, di-

28 cto cap. decet, tamen ¶ in oppositum est consuetudo: nam ita in diebus festis venditur communiter facere clericis: vendunt enim candelas volentibus eas offerre in oratorio: quæ quidem consuetudo rationalis est, cum talis emptio non fiat ex cupiditate, sed ad vsum pium. Item Hugo inquit, quod illa non est negociatio, nec venditio, seu emptio, sed deuota permutatio procedens ex deuotione offerentium, qui libentius, & cum maiori deuotione accedunt ad altare cum candelis, quam cum imagine Cæsaris. Turrecr. in c. consequens, dist. 88.

9 Sextadecima. Pœna illorum, qui contra ¶ formam prædictam secularibus negocijs se immiscerent, est depositio, si fuerint clerici, & incorrigibiles, distin. 91. cap. clericus, extr. eod. cap. sed nec. Item si fuerint admoniti ab Episcopo, & non cessauerint, priuantur priuilegio clericali, & sic potest intelligi, extr. ne cler. vel monach. cap. 2. Ita tamen, quod religiosi in hoc districcius, quam clerici puniuntur, dicto c. sed nec, in foro alicui pœnæ tenti debet eis iniungi, vt quicquid contra formam prædictam lucrati sunt, studeant expendere in vsus pauperum, 14. q. 5. qui hæreticis, quod tamen non est de necessitate, sed de consilio, maxime, si personæ indigeant, aut grauentur huiusmodi erogatione, summa Consecr. lib. 2. tit. 8. q. 5.

30 Decimasepima. Licet clerico ¶ non liceat tenere tabernam, dist. 44. nõ oportet, & c. nulli, cum ibi sint concilabula mala, & immoderata sumptio vini, quibus patrocinium prestat tabernarius; & cum multa vilia factis & verbis committantur, & ad eam personæ viles accedere consueuerint, tamen propter necessarium, & honestam negociationem licitum est clerico habere tabernam ad locandum alijs, Lancillarum, ff. de petit. hæredit. Archid. in dicto cap. nulli, nec etiam licitum est clerico illam exercere personaliter, Clement. 1. de vita, & honeste clericor. si tamen occulte hoc fiat, non est locus pœnæ dictæ Clement. 1. Sed quid si clericus exerceat tabernam pro alio personaliter, an habeat locum dictæ Clement. Dic, quod sic: quia subest horror, & vilitas, argum. 46. distin. c. sicut non suo. Item quid in alijs vilibus officijs, vt aptare pelles, vel quid simile facere: dic, quod idem propter identitatem rationis, ita Zabara. in d. Clem. q. 4. num. 24.

S V M M A R I V M.

- 1 Venatio multipliciter dicitur.
- 2 Venatio oppressiua indistincte est prohibita cleri.

clericis, laicis vero, quando bellum est iniustum.

- 3 Venatio arenaria clericis indistinctè prohibetur.
- 4 Venatio adulatoria, quã faciunt Histriones est illicita. & de triplici adulatione, num. seq.
- 6 Venatio saluosa, quæ fit cum clamore illicita, vel licita est, quatuor de causis.
- 7 Venatio saluosa licita est laicis, nisi ratione temporis.
- 8 Venatio saluosa illicita est ratione personæ viris ecclesiasticis, Episcopis, clericis, & mon.
- 9 Venatio saluosa licita est clericis in 4. casibus.
- 10 Piscatio an licita sit.
- 11 Venatio magis prohibetur, quam piscatio, & quare.
- 12 Episcopus venationibus intendens, quando excommunicetur.
- 13 Venatio religiosis an fit omni tempore illicita.
- 14 Laqueum, & rete clericis imponere licitum est, sed non monachis.
- 15 Canes, vel anes venaticos Monachis non est licitum retinere, sed bene canes paruos, & anes caniantes. & 19.
- 16 Monachi non debent venationi vacare, presentiam exhibendo.
- 17 Venatoribus aliquid dare, an, & quando liceat.
- 18 Domini, an seruos compellere possint ad venationem.
- 20 Foveas faciendi ad capienda animalia, si aliquis cadit ad quid teneatur.
- 21 Aucupandi gratia non licet intrare agrũ alienum, Domino prohibente.
- 22 Pœna clerici venatoris.

De clerico venatore. Cap. III.

ONSEQUENTER agendum est de excessibus Prelatorum & personarum ecclesiasticarum in venatione. De hac materia traditur 86. dist. cap. qui venatoribus, cum quinque cap. sequen. facit 6. distin. cap. i. in princ. vnde pro intellectu

dicendorum sciendum est, quòd multiplex est venatio: nam quædam est oppressiua, quædam adulatoria, quædam arenaria, quædam accipitrum, quæ distinguitur in duas species, nam vna est clamosa, & saluosa, & alia quieta. Oppressiuam exercent pugiles, de qua habetur, de cler. pu. in duello, cap. i. velerent illi, qui per violentiam, & fortitudinem suam homines opprimunt, & bona corũ eis auferunt, 6. dist. §. vi. Adulatoriam exercent Histriones qui verbis adulatorijs capiunt homines, sicut in venatione capiuntur bestie. Arenaria solebat fieri in arena, vbi homines pugnant cum feris animalibus, seu bestijs. Saluosa fit cum canibus, accipitribus, & similibus. Quieta, apponendo rete, ita Abb. antiqus in cap. i. de cle. venat. vbi etiam Doct. & Mar. Soc. Sed modo deueniamus ad Decisiones.

Prima Venatio scilicet oppressiua hominum semper est illicita, tam clericis, quàm laicis, de qua dicitur Gen. 10. Cæpit Nembroth esse robustus venator corã Domino idest hominum extindor, & oppressor, vt patet dist. 6. §. is ita, Clericis inquam omnibus est indistinctè prohibita, quia non debent pugitare, atque opprimere, & subiugare etiam infideles, de homic. c. ex multa, & habetur 23. q. 8. per totum. Sed laicis secundum aliquos licita est in casu, quo mouerent iustum bellum, vt in cap. sicut, & quod ibi plenè no. de iurciur. 23. q. 8. cap. reprehensibile, & cap. omni timore. Sed aduerte, quia tunc non dicitur propriè oppressiua. Vnde gl. in d. cap. i. bene dicit in hoc, quòd oppressiua est omnibus prohibita, & est grauissimum peccatũ, vt dicit Frater Ioan. in Sum. lib. 3. de venat. tit. 29. q. 12.

Secũda. Arenaria, quæ fit in arena de iure Canonico clericis indistinctè prohibetur, arg. tex. in c. i. eod. tit. & c. i. & 2. de cler. pugn. in duel. & grauissimum peccatum est, si pugnetur in arena cum bestia dentata, laicis etiã illicita est, si pugnant recepto precio, & causa cupiditatis,

tis, immo tales efficiuntur infames, vt in l. i. §. Item senatus, & §. bestias, ff. de post. Et de hoc potest intelligi text. 86. dist. c. qui venatoribus, & c. vident homines, vbi Ambian. d. c. qui venatoribus arguit ibi ieiunium illius, qui primo diluculo surgens non ad ecclesiam vadit, nec ad martyrum sancta loca, sed cōgregat seruos forte ad ecclesiam magis festinantes, disponit retia, canes producit, saltus siluasque perlustrat, & arguit eam tam de sua, quam suorum perditione. Si vero laici faciunt gratia virtutis ostendenda, tunc licita est, & non est peccatum de iure Canonico, nisi vbi esset periculum mortis, vt videntur velle Doct. in d. c. i. tit. nostro. Excipiuntur autem torneamenta, vt in c. i. de torneam. Sic etiam nec est peccatum, si talis venatio arenaria fieret causa liberandę patrię, de hac d. c. qui venatoribus, & c. vident homines. Fr. Io. vbi sup. in sua Sum. q. 72. vers. istis enim. De istis illicitis venationibus loquitur Conc. Trid. sess. 24. c. 11.

4 Tertia. Venatio adulatoria, quam faciunt Histrones, qui verbis adulatorijs capiunt homines, omnibus est illicita, d. c. qui venatoribus, & 46. dist. cap. sunt nonnulli, & 6. q. 3. cap. sunt plurimi. Immo peccatū est dare istis Histronibus, vt est bona gl. in d. cap. qui venatoribus. Et dicit Ioan. Andr. quod hæc venatio adulatoria interdum est peccatum mortale, & interdum veniale. Circa quod videtur bona gl. dist. 2. cap. vnum, §. nunc autē, quę dicit, quod tribus modis quis adulatur. Et sic triplex est adulatio. Prima, quando quis adulatur, vel attribuit alicui bonum virtutis, quod ille non habet. Secundo, quando nimium, vel ultra debitum extollit bonum, quod habet, & vtrumque istorum est veniale. Tertia, quando approbat malum, vel vitia, quę habet, & hoc est mortale peccatū, & illam glo. approbat ibi Archid. & alij Scribentes. Et nota, q. vt dicit Do. Flor. in c. i. de cler. venat. Naturale est fauere adulatoribus, vnde Hier. ad Eustachium de virginib. Naturali ducimur malo vt

adulatoribus nostris libenter fauceamus. Item alibi nulla est humilitas tanta, quę dulcedine glorię non tangatur. De Adulatione aliqua, lib. 3. cap. 139. diximus.

6 Quarta. Venatio saltuosa, quę fit in syluis, & saltibus interficiēdo feras, vel aues, deprehēditur esse licita, vel illicita quatuor de causis: scilicet, ratione personę, ratione causę, ratione temporis, & ratione modi. Ratione personę sit ista decisio. Venatio saltuosa, clamosa, quę etiam dici potest aucupatoria, quę sit hominum multitudo congregata in syluis, siue in nemore, licita est laicis, prout probatur in l. naturalem, ff. de acquir. rerum domi. vbi dicit, quod licite quis potest capere omnia animalia, quę sunt in celo, & in terra, & in mari, & vultu occupantis, & sic pisces, bestię, & viuocres naturam feram habentes sunt occupantis; fallit tamen tempore quadragesimę siue pœnitentię, aut deuotionis, nam ratione temporis dicitur illicita omnibus indistincte, vnde Hostian. sum. eo. tit. dicit venatio est omnibus interdicta, si fiat eo tempore, quo homines debent esse in ecclesia, & orare, siue sint clerici, siue laici, de consec. dist. 3. c. irreliosa, & dist. 5. c. ieiunia. 86. dist. c. an putatis. Nisi forte id fieret necessitate famis vrgentis, arg. no. in c. licet, de feri. Et idem, si apri, vel vrsi, vel similes bestię vastarent segetes, vel vineas, aut pecora; quia in talibus casibus licet etiam in quadragesima venari, arg. C. de feri. l. 2. & de reg. iur. cap. i. quod non est licitum. Sed in alijs diebus licita est laicis, etiam si fiat causa voluptatis, vt videtur velle glo. & Io. And. in cap. i. tit. nostro Et multo magis, si fiat necessitate indigentis, vt cum quis ex tali artificio sustentatur, siue propter necessitatem violentię, vt cum quis venatur aliquas bestias vastantes fructus suos, vel pecora, siue fiat propter vtilitatem, vt carnes habeat in cibum, vel pelles ad vestiendū, siue fiat pp recreationem.

8 Quinta. Venatio clamosa est illicita Episcopo; † Clerico, Monacho, & alijs personis ecclesiasticis, vt patet dist. 34. cap. 1.

- cap. 1. & ca. 1. & 2. de cler. venat. & ratio est: quia ipsi debita maturitatem in sua conuersatione tenentur populo in exemplo ostendere: tum etiam, quia sumptus graues, quos oportet facere in talibus venationibus in canibus, in auibus, in famulis, pauperibus subtrahuntur. igitur clericis est illicita venatio, etiã si sint in minoribus ordinibus constituti, nisi dimiserint toturam, facit Clem. 2. de vit. & hone. cle. licita tamen est ¶ in ijs casibus. & Primus, si clericus haberet redditus in venatione, sicut in quibusdã partibus Franciæ, quia tunc non facit ad voluptatem, ita Host. eod. tit. in sum. Secundus, venatio quieta, & quæ sine strepitu exercetur, & vilitatis, seu recreationis causa ad incitandum appetitum, vel excitandum calorem naturalem est licita clericis, arg. extr. de homic. c. dilectus filius, & de iureiur. c. et si Christus, §. pen. & de conse. dist. 1. c. sint tibi. Tertius, uenatio cum laqueis, & pedicis, atque retibus, & canibus, Clericis etiam est licita, dummodo cum modestia, & silentio fiat. Quartus in uenatione saluosa, si rarissime hoc faceret causa recreationis. arg. tex. in cap. 1. tit. nostro. dum dicit in hac uoluptate sepius detentus: secus si rarissime, & non causa uoluptatis, sed causa necessitatis, ut excitaret appetitum propter præcedentem morbum, arg. d. capit. dilectus.
- 10 Sexta. Circa piscationem, piscatio ¶ que fit propter necessitatem, sicut faciunt illi, qui per hoc uictum querunt, est licita; pariter si piscatio fiat propter solatiũ adhibitis circumstantijs, est etiam licita. Verũ piscatio, quæ fit deficiente aliqua debitarum circumstantiarum, est illicita, & est ueniale, uel mortale, si nimis ponatur mens in piscatione, ita quod Ecclesia patiatur aliquod damnum in spiritualibus & temporalibus, prout etiam dicimus in uenatione. Magis tamen prohibetur
- 11 uenatio, quam ¶ piscatio, quia piscatio fit cum quiete, & nõ fit cum tanta delectatione, & dissolutione, sicut uenatio. Venator enim currit per deuia, sicut dia-

bolus conducit animam captiuam, secundum Goff. & Ray. unde Hieron. dicit in cap. Esau. dist. 86. Ventatorem sanctum nullum legimus, piscatores multos. Quod intellige de existente uenatore, ne obijciatur de sancto. Eustachio, quia fuit uenator, quia ille postea uenationem reliquit. Et piscatores inuenimus Iesum elegisse, & non uenatores. Et leguntur Apostoli, ut dicit Greg. supra Io. 21. post Christi resurrectionem rediisse ad opus piscationis. Hæc Colle-gi ex dictis Cardin. in cap. qui uenatoribus, dist. 86. Ioan. Anan. & Mar. Soc. in e. 1. de cler. venat.

- 12 .. Septima. Circa ¶ Episcopos. Episcopus uenationibus intendens, si monitus non desistit, excommunicatur, glo. in d. cap. 1. versic. quorundam. Immo per tex. in cap. 1. dist. 3. 4. uidetur omni tempore illicitum esse uenationem factam ab Episcopis, sed aduerte, quia non dicitur ibi, quod ille Episcopus esset tantum uenator, sed incontinens, & quod circa Episcopalia defidiosus erat, & negligens, nec de spiritualibus in aliquo curabat, ut apparet ibi in illa grauitate morum, & cetera. Et sic ecclesia sub eius regimine periclitabatur. Quare dicendum est, secundum Host. in sum. quod causa utilitatis, uel recreationis possunt clerici, etiam si sint Episcopi, uel alij prælati uenari, ut tamen non ptoficantur cum canibus, & auibus, quando debent uisitare, & prædicare, ut extr. de censib. capit. cum Apostolus, §. Arch. sic intellige, extr. ne cler. uel mon. cap. 1. versic. canes, uel aues. Quare ex his concluditur, quod non omnino illicita est Episcopis uenatio. Hinc Archid. dicit in d. c. qui uenatoribus, quod si electo in Episcopatu obijciatur, quod sit uenator, hanc exceptionem debemus interpretari in meliorem partem, scilicet quod causa licite recreationis hoc agat. arg. ext. de reg. iur. c. 1. & 1. q. 7. c. sancimus, nisi contrariũ alię presumptiones probabiles mouerent, quæ colliguntur ex personis, & ex multis circumstantijs, ext. de præsum. c. quia. Et hæc inter-

Interpretatio latior fiet, quando excipitur contra aliquem, quando accusatur, quando uterque patitur æquale supplicium, & ubi quis prosequitur suam, vel suorum iniuriam, secundum Innoc. & Ber. in c. dudum, 2. de elect.

- 13 Octava. Circa religiosos, licet quidā dicant, quòd omni tempore sit illis venatio illicita, arg. 23. q. si. cap. si nulla, in fia. Hinc habetur in Clem. Ne in agro, §. porro, à venationibus, de sta. monac. quòd Papa mandauit monachis nigris à venationibus, & aucupationibus abstinere, & prohibet ne eis intersint, quia præsentiam exhibendo videntur consentire, sicut nec etiam clerici prædictis interesse debent, ac spectaculis, duellis, & executionibus ad mortem, C. de Episcop. & cle. Auth. interdicimus, cap. sententiam, ne cler. vel monac. Tamen sit ista conclusio: Vrgente necessitate inopie, aut violentiæ, licitum est, etiam monachis venari ad feras, aut aucupari ad aues, sicut & clericis, vnde dicit Host. quòd si redditus religiosorum consistant in venatione cuniculorum, sicut in partibus prouinciæ, vel aliarum ferarum inclusarum in parcis, sicut in partibus Galliæ, & Franciæ consistunt, tunc licet eis in proprijs personis, si familia tantum deficiat, recolligere, & vendere venationem suam sine peccato, dum tamen hoc faciant tempore competentis, ita Mar. Soc. in c. 1. nu. 13. tit. nostro. Tu tamen dicas, quòd licet religiosis eo casu venari per alios, non autem in proprijs personis, & sic poterunt per alios, quòd per se non possunt, per id, quod habetur in dicto §. porro, & §. seq. Ita Anan. in c. 2. tit. nostro, ubi communis est opinio.

Nona. Licet clericis secularibus non sit prohibitum ponere laqueum, vel rete sine clamore, & canibus, vt habetur per lo. de Anan. in cap. 1. tit. nostro, tamen hoc videtur (exceptis duobus casibus, de quibus in Decis. præced.) prohibitum ¶ monachis, non tamen incur-
4 runt penas de quibus habetur in dicta

Clem. Ne in agro, §. porro. Et hoc sequitur Petr. de Anch. & Imol. ibi, dicentes hoc esse notabile, quòd monachus cum laqueo, vel rete aucupans, vel venans, incidit in penam, de qua ibi.

- Decima. Non solum monachi, sed nec etiam illi de familia, retinere possunt canes, vel aues venaticas, ita probatur in d. Clem. Ne in agro, §. porro, uerf. nec à familiaribus. Et sic infertur, quòd illud, à quo prohibetur Dominus, videtur interdictum familiaribus, vt sic per familiam ostendatur Dominorum honestas; vnde exclamatur ibi Lau. contra illos, qui tenent peruersam familiam, vt si quid mali per illam committatur, non possint se excusare, si velint ignorare, pretendere, quia debebant illud cogitare, vt ibi pulchre, quod est notandum, & seruandum.

Vndecima. Licet monachi habeant redditus, qui in venatione consistunt, 16 tamen non debent venationi exhibere præsentiam corporalem, sicut in certis alijs eis non congruentibus, interesse non debent, puta ludis, ostentationibus, clandestinis matrimonijs, seu alijs voluptuosis, & humanis actibus hiecorum, ita not. Doct. in d. §. porro. Vnde Bald. in Authen. interdicimus, C. de episc. & cler. videtur velle, quòd ille, qui intravit non ludere, si stat ad videndum, est periurus, & idem dici potest in voto, facit quod habetur per Anan. in cap. 2. tit. nostro.

Duodecima. Venatoribus dare licet 17 venatione oppressiuam hominum ¶ grassantibus aliquid ad euadendum violentiam eorum, & oppressiones, tamen ad conducendum eos ad talia faciendum, est illicitum, & peccatum est mortale. Pariter illicitum est, & mortale, dare venatoribus exercitibus venationem, vt manifeste colligitur ex c. qui venatoribus, & seq. dist. 96. In quo sic dicit Aug. Qui venatori donat, non homini donat, sed arti nequissimæ donat: Nam si homo tantum esset, & venator non esset, non ei daret, honorans eius vitiū,

& non naturam. Verum dare excren-
tibus venationem saluosam, siue qui-
tam animalium, aut auium, in casibus,
in quibus venatio est licita, licitum est.
Hæc Turcer. in d. c. qui venatoribus,
nu. 7. versic. ad secundam.

Decimatertia. Domini seruos com-
18 pello ad illicitam ꝑ venationem, &
tempore indebito, faciunt seruorū pec-
cata sua, licet sint seruorum in obedi-
do: sunt nihilominus propria domi-
norum illicita præcipiendo, & ita tenen-
tur domini pro peccatis seruorum, ext.
de test. c. sicut, & 22. q. 5. c. qui compul-
sus. Attamen si domini cogunt seruos
ire ad venationem licitam serui obedi-
re debent, nec in hoc peccant: nisi in-
cipiat placere eis, & verti in voluptatē,
quo casu peccant mortaliter: Et in tali
casu potest intelligi finis, cap. an putatis,
88. distin. Sæpe enim quod ab initio in-
fert conditio necessitatis, id postea ex
consuetudine dulcescit, & trahitur in
perniciem voluptatis, vt 34. q. 2. astio, 1.
cap. 1. Sicut econtra dicitur de illis, qui
à principio ad bonum coguntur, vt 23.
q. 5. §. vlt.

Decimaquarta. Prohibitum est mo-
19 nachis retinere canes, ꝑ vel aues ven-
aticos, vt puta, accipitres, vel falcones,
etiam si eis non vtantur, secundū Pau.
in Clem. ne in agro, §. porro. Et sic du-
plex est prohibitio, vna in habendo, alia
in vtendo, quod etiam extenditur ad
clericos, cap. 2. tit. nostro. Et hoc ideo,
ne deueniatur ad actum venationis.
Vnde infertur, quod si quid prohibe-
tur, prohibetur etiam id, quod perue-
nitur ad illud, l. oratio, cum alijs ibi al-
leg. ff. de spons. l. fin. C. si mand. ita fuer.
alic. ne prostituatur. Vbi habetur, quod
ancilla, quæ non debet ex pacto prosti-
tuiti, hoc est ex corpore suo questum que-
rere, non debet etiam in caupona, vel
taberna retineri sub spe ministrandi, ne
fiat fraus legi. Aduerte etiam, quod
ex quo prohibentur monachis canes,
vel aues venaticæ, videtur quod possint
retinere canes paruos, vel aues cantan-

tes, idem Paul. in dicto §. porro.

Decimaquinta. Qui facit foueas ad
20 capiendos ꝑ apros, vel ceruos, & bos a-
licuius ibi cadit, tenetur lege Aquilia, si
fecit in loco insolito hoc est in itinere,
per quod omnes transunt. Sic dicitur
de illo, qui laqueos posuit in loco, in
quo ius ponendi non habebat, & pecus
vicini in hos laqueos incidit. ita habe-
tur in l. qui foueas, & l. seq. ff. ad l. Aquil.
& ibi Bald.

Decima sexta. Non licet intrare agrū
21 alienum Domino prohibente ꝑ aucu-
pandi gratia, ibi tamen captū aucupan-
tis est, sed agitur contra eum actione
iniuriarum, si eo nolente intrauit, glo.
in l. 3. §. plane, ff. de acquir. rer. dom. l.
Diuus, ff. de serui. rustic. præd. & ibi An-
gelus, vbi dicit, quod ita fuit iudicatum
in persona cuiusdam nobilis magni ven-
natoris in Perusio.

Decima septima. Pœna clerici venat-
oris est, si est Episcopus, ꝑ tribus men-
sibus suspenditur, & communionē. Si
presbyter, duobus, si diaconus, ab om-
ni officio suspenditur, & quod dictum
est de diacono, intelligendum est etiam
de subdiacono: quia eodem priuilegio
gaudet, ext. de æta. & qual. cap. à multis.
Alij autem inferiores sunt arbitrariè pu-
niendi, cum nulla certa pœna eis impo-
natur, ut extr. de offic. deleg. c. de cautis.
Omnibus tamē necessaria est trina mo-
nitio facienda, ut 12. q. 2. cap. indigne.
hæc Hostien.

S V M M A R I V M.

- 1 *Coniuratio, & conspiratio duplex, & viri usque discrimen.*
- 2 *Delictum in propriam personam commissum quando Iudex cognoscat. vsque ad num. 6.*
- 6 *Iudex delictum, quod concernit vsuataē publicam, vel dignitatem cognoscat.*
- 7 *Iniuria personalis remitti potest, non autem qua tangit ecclesiam.*
- 8 *Episcopus solus sine capitulo, an possit remittere iniuriam factam ecclesia.*

Excom-

- 9 *Excommunicare an possit legatus iniuriam sibi, vel suis inferentem.*
 10 *Percutiens legatum, vel Cardinalem, potest ab eo absolui.*
 11 *Detrahere a praelatis an semper sit peccatum mortale.*
 12 *Peccatorum vitia in genere tangere est licitum.*
 13 *Iudex ratione delicti in personam suam aliquid exigens, tenetur ad restitutionem.*

De iniuria illata superiori. Cap. IIII.

SOLENT etiam subditi excedere, & delinquere in suos superiores, eos offendendo factis, aut verbis, ideo videndum est à nobis, an possit superior illum punire de delicto commisso in suam, vel suorum personam; unde pro determinatione quaestionis sciendum est, quod multipliciter potest subditus in suam superiorem delinquere, vel per contumelias, aut conuitia, vel per coniurationem, aut conspirationem, vel detractionem. Ideo omissis contumelijs, aut conuitijs, vel detractionibus, de quibus in nostris Decisionibus diximus lib. 2. cap. 137. & 138. videamus quid sit coniuratio, vel conspiratio. Coniuratio igitur dicitur plurium in vnum iuratio, & differt a conspiratione: quia coniuratio fit cum iuramento, sic dicta, à coniurando. i. simul iurando in vnum. Conspiratio fit pacto tantum, id est simul aspirando. s. quando plures simul spirant, & hant, & tendunt, & diriguntur in vnum. Et ita coniuratio fit cum iuramento, Conspiratio sine. Et Coniuratio, atque conspiratio duplex est, quaedam mala, aut illicita, & quaedam bona. Et sic coniuratio licet in se sit illicita, 46. dist. Seditiosarios, & in dubio semper praesumatur contra seditiosarios, cap. si quis, 11. q. 1. tamen potest esse licita, vt si clerici inter se statuunt iuramento, quod debeant resistere praelato volenti dilapidare bona

ecclesiae, vel ponere in ecclesia malos, & pessimos homines. Erit tamen illicita, vt si iurent, quod velint episcopum expellere, cum sit bonus: vel non obedire illi in expellendis concubinis, & ista tamquam mala, & damnabilis semper prohibetur, cap. coniurationem, c. qui, 1. r. q. 1. c. 2. dist. 79. 2. 2. q. 4. c. si ad peccatum. Pariter conspiratio potest fieri in re licita, & illicita. Verum in hoc differunt: quia coniuratio licet fiat bono contra praelatum cum iuramento, semper est reiicienda, & improbanda, de coniurationum, & cap. seq. At si fit sine iuramento, potest fieri absque peccato, & non reprobatur. Archid. in d. c. coniurationum. Rursum est attendendum, quod iniuria, quae inferitur superiori, aliquando inferitur ut in personam priuata, aliquando ut in iurisdictione exercentem. An verò, & quando superior possit de iniuria cognoscere, huiusmodi Decisionibus manifestum fiet: quarum Prima.

Iudex, vel praelatus non potest cognoscere de delicto, nec poenam imponere, vt excommunicare, & punire, si delictum suam personam concernit, & est occultum, iurisdictioni, s. de iurisdic. om. iud. ff. de iniur. l. lex Cornelia, ff. de off. praesid. l. senatus, gloss. in Clem. 1. de foro competen. Card. à Turrecr. in c. si quis, 2. q. 7. Ne sit iudex in causa propria, contra id quod dicitur, C. ne quis in sua causa, l. 1. Hinc inferitur per Archid. in d. cap. si quis, quod si litigator dicat iniuriam iudici, non debet ipse punire, sed superior, ut extr. de poenis, c. dilectus. Idem dicit Panorm. in c. dilectus, de poenis, in fi. & in cap. inter, 23. q. 4. dicit Arch. quod iniuria Dei vindicanda est, & non propria, quae patienter est toleranda, si expedit, D. Tho. 2. 2. q. 108. art. 1. ultra medium. Sic Cardin. à Turrecr. in d. cap. si quis episcoporum, dicit, q. si contumelia, aut conuitia in praelatum redundant, non debet ideo ille excommunicari, aut deponi ab eo, sed ab alio superiore. Vnde tali casu

poterit capere malefactorem, & in custodia ponere, successori, vel principi referuando cognitionem, & poenam, ff. de adultero. l. capite, & l. si adulterium, §. si. Dom. Anton. in cap. 1. de maled. quod satis probatur per tex. in cap. in primis, 2. q. 1. secundum Gemin. Quæ quidem regula fallit Primo, nisi subditus peccaret in officio coram eo exhibito, hinc potest secundum Innoc. in d. c. dilectus, punire delinquentes coram ipso in officio sibi commisso, puta aduocatos, scriproes, & testes, atque partes, si sibi iniuriam dicant conuicta, atque se percussit, ff. de offic. proconsul. nec quicquam, §. 1. ff. de offic. prefid. l. obseruandum, Insti. de iniur. §. atrox. Quod si erit delegatus, faciet puniri per alium id est ordinariu, in authen. de testib. §. si uero ignoti. Secundo fallit, si delictum sit notorium, ita probatur per tex. in cap. Romana, de poenis, in 6. cap. si quis erga, cap. si quis ab Episcopo, 2. q. 7. Do. Anton. in c. 1. de maled. & in d. cap. dilectus. Imola in Clemen. 1. de foro compe. in uerb. ecclesijs. cap. Guillifarius. cap. seq. 23. quaest. 4. & ratio est: quia offensa sit notoria, in notorijs non requiritur causa cognitio, 2. quaest. 1. manifesta, extr. de appell. c. cum sit, nec sententia super crimine, unde non potest dici iudex in causa propria, sed potius iuris executor, unde recusari non potest ut suspectus, cap. nouit, de appell. Et hoc, quando pena est à iure expressa: quia tunc non est sententia promulgator, sed potius notificador, seu denunciator, ad hoc 2. q. 1. cap. 1. ibi, factus sum executor. Alijs, si pena super factum notorium ueniret imponenda arbitrio iudicis, quod regulariter est secundum ius commune in actione iniuriarum, tunc superior tanquam suspectus potest recusari: quia posset in arbitrando excedere modum. Nec excusat ibi notorium esse delictum, pro hoc, quod notat glo. in cap. super his, de accusat. facit quod dixit Panorm. in c. proposuit, de appellat. Tertio fallit in Papa, quia si iniuria sit occulta Papæ, potest facere inquiri de ea

per alium, sic de Imperatore, l. 1. C. si quis Imperat. Facit tex. in cap. 1. de maled. ubi glossa uoluit, quod Papa si uelit, possit causam cognoscere, & punire. Si uero est manifesta, tunc ipse posset iudicare, 2. q. 4. cap. Guillifarius, & capit. seq. Quarto, secundum Specu. tit. de Iudice deleg. in §. superest. uerbis. quid si non est consanguineus, fallit si esset prælatus regularis probata uita, nam tunc posset punire subditum pro propria iniuria. Exemplum ponit in Carthusiense: modo hoc facit animo corrigendi, & non ex inlignatione, glo. in d. c. & qui emendat. Quod quidem fieri potest extra iudicium, ut ff. de offic. proconsul. l. nec quicquam, §. de plano. Unde dicit Archid. in d. cap. & qui. quod potest iudex delinquentem in ipsum uerbis, uel uerberibus, coercere, retrudere in carcerem, uel in monasterium, uel ex comunicare: modo non agatur in forma iudicij: quia non potest esse iudex in causa propria. Quinto fallit in iniuria contra Principem commissa, quia de iure, & absoluta potestate potest cognoscere, arg. l. proxime, ff. de ijs, quæ in test. deb. & in l. & hoc Titius, de hære. in l. ite. nota. gl. in cap. cum dilectis, de consuet. uel in muti. super uer. procuratricem. uide etiam gl. 23. q. 4. in c. Guillifarius. in uer. anathematizauit. & 79. dist. cap. si quis poenunia. Et idem dicendum est in quolibet alio iudice superiore non recognoscente, ut dicit glo. in cap. in notuit, de maled. Et idem tenet Bar. & Docto. in l. unice. §. ne quis in sua causa. Et hoc de potestate absoluta, licet de honestate deberet potius causam delegare, facit tex. in d. c. innotuit, in quo Papa alij commisit coercionem. Facit etiam, quod in simili dicimus in causa ciuili, quod debet eligere arbitros, ut no. gl. 1. 26. q. 6. in c. 1. & quod not. gl. 2. q. 1. in c. si clericus aduersus. Facit etiam l. 2. C. si aduers. deli. ubi Imperator causam suam tractat per procuratorem.

Secunda. Potest prælatus cognoscere & punire de delicto, si delictum concernit

cernit utilitatem publicam, vel suam dignitatem iurisdictionalem, glos. in d. c. Romana, de penis, in 6. & in d. c. si quis. Qualiter autem dignoscatur iniuria facta dignitati, diximus lib. 2. c. 49. nu. 55. Probatur etiã ista conclusio in l. 1. à contrario sensu, ff. de postul. in d. cap. & qui ornendat. Dom. Anton. & Panor. vbi supra. Item si in iuria, quæ inferuntur in personam iudicis, redundaret in Deum, & in ecclesiam, tunc Iudex debet, & potest iniuriam illam vindicare, glos. in capit. si quis ergo, 2. q. 7. D. Tho. 2. 2. q. 108. art. 1. Ista conclusio probatur exemplo Eliæ 4. Reg. 1. nam ignis, ut dicit Ambrosius descendit de celo, ut propheta vindicaretur iniuria. Supple in quantum propheta, id est nunciatus Dei fuit: sic enim eius iniuria fuit iniuria mittentis. Sic Eliseus derisionem suam vindicauit, pueris ab vrsis sua maledictione lanianis, 4. Reg. 2. Pariter potest Iudex punire iniuriam, quæ republicam respicit, C. de offic. eius, qui vic. alter. ger. l. 1. & 2. Henric. Boich. in cap. 1. de offic. deleg. Sed si recusaretur ut suspectus, non posset ipse solus cognoscere, si est delegatus, verum si ordinarius, poterit petere alium sibi adiungi, Lapertissimi, & ibi authent. C. de iudic. quia cum secundario personam eius respiciat, merito potest dici suspectus, quod æquum dicitur Ioan. And. in d. c. 1. de maled. Sed quod dicitur de adiuncto, procedit de iure ciuili. Secus de iure canonico, ut ordinarius etiam in totum recusari possit, si est suspectus, c. si quis contra clericum, de foro comp.

7 Tertia. Licet ÷ iniuriam quatenus tangit personam, quis remittere possit, non tamen illam, quæ tangit ecclesiam, 23. q. 4. cap. si is qui, cap. cum de sideres, extr. de sent. excom. Hinc fit, quòd quamuis consentienti non fiat iniuria, 33. q. 5. ca. noluit, ff. de reg. iur. l. nemo videtur, tamen excommunicatus est, qui in clericum etiã uolentem manus iniecerit uolentem, c. contingit, el. 1. de sent. excom. & ratio est: quia talis iniuria dicitur fie-

ri ecclesiæ. Sic filius potest remittere iniuriam quo ad se, sed non quo ad patrem, quatenus tangit commodum eius, sed non in quantum tangit commodum aliorum, ff. de pact. l. iur. ingentium, §. si paciscar, dist. 63. cap. Salonitanæ. An uero Episcopus ÷ possit remittere solus absque Capitulo iniuriam factam ecclesiæ? Dic, quòd cum Episcopus sit procurator, & non dominus, 12. q. 1. c. vlt. extr. de dolo, cap. fraternitatem, & non possit facere conditionem ecclesiæ deteriorẽ, non potest, ita glos. in d. cap. contingit.

9 Quarta. Legatus ÷ potest excommunicare, & punire eos, qui sibi, vel suis nuncijs iniuriam, vel damnum inferunt, vel suam iurisdictionem impediunt, modo iniuria sit manifesta, arg. ff. de offic. rector. prouin. l. senatus consulto, extr. de foro comp. cap. cum contingat, ad fi. ext. de offic. Archid. c. vlt. & potest suam iurisdictionem impediens punire, arg. ext. de penis, c. Romana, de offi. deleg. c. 1. aliàs delusa uideretur eius potestas, si coercionem huiusmodi non haberet, extr. de offic. deleg. c. ex litteris: potius enim in hoc iniuriam Ro. ecclesiæ vindicare uidetur, quàm suam, 2. q. 7. ca. accusatio, secundum ea quæ not. in c. contingit, de sent. excom. Hæc Archid. in cap. si quis magister, dist. 94. & ibi Turrec. An uero percuciens legatum, ÷ uel Cardinalem, possit ab eo absolui Franc. in c. felix, nu. me. 5. de penis, in 6. dicit, quòd sic, per glossam in d. c. si quis magister.

11 Quinta. Peccatum est mortale ÷ prelati, vel alijs detrahere, 6. q. 1. c. deteriores, cap. nimium, 23. q. 4. suntque homicidæ, cap. homicidæ, de penit. dist. 1. & nec obstat, text. in Leum, qui nocentẽ, ff. de iniur. vbi dicitur, quòd expedit peccata nocentium esse nota; quia illud locum habet, quando agitur criminaliter contra aliquem, & sic est intelligendum quod habetur, 90. dist. cap. sciendum, & per Inno. in cap. cum P. de accus. Verum quod diximus non esse licitum prelati detrahere, non est ita simpliciter intelligendum, secundum glos. in Clem. 1. in

verb. detrahunt, de priuile. sed tunc de-
 mum, quando nominatim exprimendo
 aliquem nomine proprio, vel per circum-
 stantias sit detractio, secus si in genere.
 12 tangerentur vitia prelatorum, vel alter-
 rius: quia illud esset beneficium, exem-
 plo Christi, qui sic fecit. Matth. 23. vbi
 dicit: Super cathedram Moyse. Facit 1.
 q. 1. c. omnia, de offic. ord. cap. si sacerdos,
 vbi aliquid licet in genere quod non li-
 cet in specie. Cauendum est tamen, vt
 nullo modo possit quis venire ad noti-
 tiam personæ, verbi gratia, describendo
 prelatum per circumstantias corporis.
 Item vt nec nimis effrenatè in generali
 locutione loquatur, sed potius refrenet
 linguam suam: quia scriptum est, quòd
 qui incòsultè loquitur, sentiet mala, 43.
 dist. c. sit rector. Et hæc nota contra præ-
 dicatores illi facientes.

Sexta. Iudex, siue Dominus alicu-
 13 ius † Ciuitatis, qui ratione delicti com-
 missi in personam suam occultè, de illo
 cognouit, quod tamen facere non poterat,
 prout supra diximus, nu. 2. si carcera
 uerit, & tandem condemnauerit delin-
 quentem, vt sibi tantum soluat, tenetur
 ad restitutionem: quia carceratio illicita
 fuit, cum non iurit facta in casu licito,
 & per magistratum licitè agentem, vt ff.
 quod met. causa, l. 3. ideo omnis promissio
 ob eam causam extorta, nullius fuit
 momenti, ut ff. quod met. causa, l. qui in
 carcerem, & cum non tenuerit obliga-
 tio principalis, non tenuit accessoria, vt
 C. de usur. l. eos, in princ. ff. de reg. iur. l.
 cum principalis, ita in specie Oldr. consil.
 7. vbi consulit, quòd extortum per
 Dominum Ciuitatis à quadam muliere
 maledicta, quæ fecit facturas in per-
 sonam sui Domini, cum male ablatum
 esset, deberet restitui per executores da-
 tos ad restituendum inale ablata.

SUMMARIVM.

- 1 Canonis priuilegium retinetur etiam ha-
 bitum non tenentio.
- 2 Vt iuramento ipsius stetur in dependenti-

- bus ab eius animo, qualiter intelligatur.
- 3 Clericus percussus laicum ab omnibus pro
 clerico habitum, est beneficio priman-
 dus, si credens se esse excommunicatū,
 celebrauerit. & beneficium obtinuerit,
 manifestata veritate, quòd percussus sit
 laicus.
- 4 Priuilegium fori difficilius perditur, quàm
 priuilegium canonis.
- 5 Clericus in minoribus si conuersatur ve
 laicus, an ipso facto perdat priuile-
 gium.
- 6 Priuilegio canonis licet quis renuciare ne
 queas verbo, potest tamen facto.
- 7 Clericum in inueniali in presbiterio, fami-
 lia potestatis capere potest.
- 8 Clericus potest capi a laico, dum timetur
 de fuga, in eum dum suus prelati a-
 deatur.
- 9 Canon. si quis suadente, non comprehendit
 Indeos.
- 10 Inimicus clericum veritus, aut scriptis, in
 canonem non incidit.
- 11 Attentione licet puniatur effectu non scien-
 to, fallit tamen in multis casibus.
- 12 Enormis percussio dicitur facta à laico sa-
 cerdoti publice gladio euaginato.
 Estq; huiusmodi laicus a Papa absoluen-
 dus, nu. 16.
- 13 Vi laici incidentes in canonem absoluan-
 tur a summo Pontifice, fuit introdu-
 ctum in fauorem clericorum, & in odium
 laicorum.
- 14 Intellectus ad caput. peruenit, de sententia
 excom.
- 15 Dignitas etiam dicitur ex consuetudine
 loci.
- 17 Sacerdotes devenientes ad protectionem
 calceorum in loco publico an sint absol-
 uendi a summo Pontifice.
- 18 Clericos omnes incidentes in canonem, vt
 Episcopus possit absolvere, qualiter in-
 telligatur.
- 19 Percussus sacerdotem Religiosum, qui à
 suo monasterio recessit, sub preteixo ac-
 cedentis ad superiores, an sit excommu-
 nicatus.
- 20 An talis religiosus recedens à suo mona-
 stero sit apostata.

- 21 *Distio, quasi, quandoque est expressiva veritatis.*
- 22 *Clericus in xi. casibus percussus non potest ob eorum absque metu excommunicacionis. & in quatuor sic.*
- 23 *Conuersus percussus, an, & quando sit excommunicatus.*
- 24 *Familiares monasterii an gaudeant privilegio monasterii.*
- 25 *Famuli perpetui ecclesiarum, & clericorum gaudent privilegio fori, non tamen non perpetui. nu. 27.*
- 26 *Familia episcopi gaudet privilegio episcopi.*
- 28 *Familiares aliorum, quam clericorum non gaudent privilegio dominorum. & quid si sunt domestici. nu. 29.*
- 30 *Familiares assumpti post datam privilegii an gaudeant.*
- 31 *Oblati non perpetui non gaudent privilegio.*
- 32 *Concubina clerici, licet sit sub foro ecclesie, non tamen gaudet privilegio clerici.*
- 33 *Prelatus verberans monachum, vel clericum, an sit excommunicatus. ponuntur quatuor casus.*
- 34 *Clericum violenter capiens excommunicatus est. fallit in quinque casibus.*
- 35 *Clericus quanto tempore possit à laico detineri.*
- 36 *Iniectores violenti à Papa absoluntur nisi in casibus.*
- 37 *Verberans clericum excommunicatum est excommunicatus, nisi in duobus casibus.*
- 38 *Percussus clericum, in minoribus, incidit in excommunicationem fallit in multis casibus.*
- 39 *Laicus, qui se defendendo contra clericum, excessit, an sit excommunicatus.*
- 40 *Laicus an incidat in excommunicationem defendens patrem, vel suos de familia.*
- 41 *Clericos non defendentes qui excommunicati.*
- 42 *Sacerdos senis se immiscens, an perdat privilegium canonis, vel fori.*
- 43 *Clericus percussioni se subiciens est excommunicandus per sententiam.*

44 *Clericus seipsum percussus est excommunicatus.*

45 *Excommunicatus an sit denunciandus.*

46 *Denunciacionis forma.*

47 *Excommunicati entes ad Papam, debent deferre litteras Ordinariis.*

De quibusdam Decisionibus in materia Canonis, Si quis. Cap. V.

ONSEQUENTER videndum est de excessibus, qui solent committi à personis ecclesiasticis in materia Canonis, Si quis suadente, per plures Decisiones, quarum

Prima. Clericus licet non deferat habitum suum, † adhuc retinet privilegium Canonis: Et hoc verum, ante trinam monitionem, secus est post trinam monitionem, cap. contingit, de sent. excom. quia tunc perdit privilegium clericale, & sic intelligitur illud, extr. de senten. excom. c. in audientia. Et hoc habetur in cap. si verò, eod. tit. Hinc fit, quod percussus huiusmodi talem, est excommunicatus. Doct. in d. cap. si verò. Sed quid si dubitetur, an sciuerit eum esse clericum, vel laicum? Respon. quod potest se purgare iuramento: quia in dependentibus ab animo † alicuius, statum iuramento ipsius, glo. in d. c. si verò, vide notata in cap. significasti, de homi. Hoc limita in foro conscientie, seu penitentiali, extr. de spons. cap. tua, quia non est verisimile, quod quis sit immemor salutis propriæ, cap. sancimus, 7. q. 1. de consecr. distin. 4. c. cum itaque, secus in foro contentioso, seu iudiciali in ijs, & super his, quæ possunt legitime probari, de off. ord. cap. ex parte, vel in his, quæ licet non possint aliàs legitime probari, tamen scãdalum, vel fama publica laborant super eum: quia tunc debet se solemniter purgare, vt not. Host. in cap. ex literis, de homie. Verum in alijs relinquitur conficiãtia suæ, saltem iurata, maxime quando

ignorantia non est crassa, vt in casu nostro, d. c. si vero. Quod si iurare renuerit, quod ipsum esse clericum ignorabat, quia tunc presumitur contra eum, quia non vult intrare, & ideo tanquam excommunicatus vitandus est, donec per Sedem Apostolicam absoluat, d. c. si vero.

3 Secunda. Clericus percussus Sempromium † laicum credens eum clericum, incidens in habitu, & tonsura clericali, & pro clerico communiter habitum, & reputatum, & inter clericos viuente, & conuersantem, & officiantem, & celebrationi diuinorum se ingerentem, & non obstante, quod ex hoc crederet se excommunicatum, diuina officia celebravit, & credens ex hoc se esse irregularem, permisit se ad beneficia promoueri. Nunc queritur an manifestata veritate, quod Sempromius erat laicus, debeat dicto beneficio priuari, & declarari ius non habere. Respondet Feder. de Senis, conf. 13. post multa, quod iste non est excommunicatus, nec irregularis, & ratio est: quia ad incurrendam excommunicationem requiritur veritas, 17. q. 4. c. si quis suadete, & non intentio, arg. tex. in l. falsus, §. qui alienum, ff. de furt. vbi non committit furtum, qui rem derelictam accepit animo furandi, nesciens eam derelictam. Ad idem, l. inter omnes, §. pen. eo. tit. vbi non committit furtum, qui putat se iniuri Domino facere, cum tamen Dominus vellet. Tum quia communis opinio prodesse non debet veritate manifestata. Item videtur casus in c. si iudex, de sent. excō. in 6. in fin. Nam clericus, qui communione habebatur pro laico, debet pro clerico tractari hoc probato. E contra qui pro clerico habebatur, debet tractari vt laicus probato eum esse laicum. pro hoc facit quod not. Io. And. & Archid. in c. vnic. de voto in 6. Item vbi opus est factum, non sufficit conatus, de spons. c. pen. vbi de hoc. Tum etiam quia veritas, cuius virtus, & potentia omnia vincit, & dist. c. consuetudo, debet preferri animo delinquentis, possessioni clericatus, & cōi opinioni, & per consequens tenendum, quod

iste non sit excommunicatus, nec irregularis, quare non debet declarari, vel denunciari ius non habere, & ita collatio, vel eius promotio, nulla fuit: verum propter eius indignitatem insurgentem ex contemptu, & ex delicto suo, quod tunc re non debuit, debet priuari beneficijs, & puniri. facit, cap. inter dilectos, de excess. pr. l. ibi, irritandum, de elec. ex comm. in c. vlt. ibi, vitandi, de elec. c. dudum, in verb. Nos igitur, ibi, cassaretur, & ita concludit Feder. de Senis, qui supra.

4 Tertia. Clericus cuius maiori difficultate perdit priuilegium † fori, quam priuilegium canonis, patet, p. c. si Index laicus, de sent. excom. in 6. vbi per omissionem habitus, & deprehensionem in crimine, non perditur priuilegium fori, sed priuilegium Canonis sic. sic eo ipso, quod immiserit se enormitatibus, & deprehenditur in crimine, c. cum non ab homine, de iud. & ratio est: quia priuilegium fori emanat à iure diuino, & à Deo, iuxta illud. Nolite tangere Christos meos, & probatur 95. d. in c. si Imperator. Notat Innoc. & Host. in c. 2. de maio. & obed. Sed priuilegium Canonis emanauit à iure positivo. Tum etiam, quia odiosus reputatur à iure, quod clericus iudicare tur à laico, quod ab eo tanquam priuatus iudicaretur facit à simili, de iuramento prestituto laico à clerico sine Episcopi auctoritate, quod valet, & tamen non valet prestitutum iudici seculari. c. 1. de iuramen. calum. Nunquid autem clericus in minoribus † iustituras perdat priuilegium clericale, si sine aliqua admonitione conuersatur vt laicus? Dicit Host. quod si exerceat actum omnino contrarium clericatu, vt quia duxit secundam uxorem, vel fecit se militem, & exerceat seua, ex toto perdit priuilegium clericale per id, quod habetur in c. quisquis, 84. dist. Et ita secundum Hug. habes casum specialem, quod sine crimine priuatur quis iure suo, non tamen sine causa, punitur enim non quia peccauit, sed quia fecit se indignum, vt amplius promoueri non possit. Igitur huiusmodi talis perdit pri-

privilegium clericale, & quoad beneficium, & quo ad promotionem, vt 32. distinet. cap. feriatim. Et verberans talem, non incidit in Canonem. Si quis suadente. Facit. quod legitur, & no. in cap. quisquis. in. ventus, in glo. 17. quaestio. 4. c. clerici. 1. responso. sumpto arg. à contrario sensu litem, de cler. coniug. lib. 6. Arch. in d. c. quisquis, distine. 84. Rursum ex his colligitur quod licet privilegio Canonis quis renunciare non possit verbo, extra de foro compet. cap. si diligenti, potest tamen renunciare facto, vt si faciat actum omnino contrarium, vel si post tuncnam monitionem deserat habitum clericalem, & tonsuram, vel enormitatis se immisceat, cap. perpendimus, de sent. excom. c. cum non ab homine, & c. in audientia.

7 Quarta. Familia Potestatis licite potest capere quod clericum inuentum in prostrato, vel in adulterio, & ducere ipsum ad Episcopum. Ita firmat Bal. in l. si qua per calumniam. C. de episco. & cler. in vers. sed quarto, quod procedit, quamvis inuentus fuerit in habitu, & tonsura: nam si hoc permittitur cuiquam priuato, secundum Innoc. in c. vt fama, de senten. excommun. multo magis permittetur ministro Reipubl. l. 1. §. quies. ff. de offi. praefec. vigil. Facit quod no. in l. si. C. de malef. & mathe. Preterea quis non incidit in excommunicationem, nisi si per dolum, c. si quis suadente. 17. quaestio. 4. Sed hic non est dolum, quia sit propter quietem publicam, ergo cessat excommunicatione, facit quod habet in l. si quis in seruitute. ff. de iur. & ea, qua diximus in nostris decis. lib. 2. c. 49. nu. 5. Vbi potest capi clericus à laico, si timeretur de fuga, interim dum suus Praelatus adiret, arg. in l. desertorem, ff. de re milit. Abb. in c. cum non ab homine, de iud. & ibi Barb. in 12. col. vnde dicebat Pet. de Anch. conf. 180. aliàs 184. incip. In auxilium veritatis. quod in fugiente non potest allegari exceptio incipientie capitis fugientem, cum res sit tempore peritura, & ideo detrahitur iuris dispositioni,

vt in l. nullus. C. de iudic. sequitur Barb. in rubr. de foro compet. in 5. col. refert Ludou. Roma. conf. 228.

9 Quinta. Licet Canon, si quis suadente, generaliter loquatur, & indistincte dicens: Si quis, & per consequens generaliter debeat intelligi, cap. relatum, 2. de testa. Hinc comprehendit omnes, qui possunt excommunicari, siue sit masculus, siue femina, d. cap. si quis, c. mulieres, de senten. excommunic. tam laicus, quam clericus, c. 1. co. ti. secularis, siue regularis, c. 2. e. cum pro c. co. titu. siue sit non exemptus, siue exemptus, & priuilegiatus, etiam regularis, cap. nulli, co. tir. Item non solum priuata persona, sed et publica, c. 3. co. titu. c. si iudex. eo. ti. in 6. Non solum maior, sed etiam minor, modo sit doli capax, d. c. 1. siue liber, siue feruus, c. relatum. siue diues, siue pauper, c. ea noscitur. eod. tit. tamen non comprehendit ludos, vel infideles iniicientes manus uiolentas in clericis; quia constitutionibus ecclesiasticis non ardeantur, extra de diuor. c. gaudemus, patet etiam in eo, quod legitur & no. l. 1. §. 9. 4. c. ult. & 17. q. 4. c. constituit, in fi.

10 Sexta. Iniuriis clericum quod uerbis, aut scriptis, iuxta text. in l. 1. ff. de iniur. & Inst. eodem, in prin. in Canonem non incidit, sed ille solus, qui uiolentas manus in ipsum iniecit, percussit, pulsando, uel uerberando, tex. in d. c. si quis suadente. Sed nec is incidit, qui iniurias inferendo, moliat clericum percussit, manum extendendo, uel gladium euaginando, & non percussit, nam licet grauius iste peccauerit, non tamen in Canonem incidit, per tex. in d. c. si quis. uerb. iniecit manus. quae uerba cum effectu sunt accipienda. Hinc licet attentatio puniatur, quauis aliquis sequatur non sit, l. si quis cum telo, ff. ad legem Corne. de sic. l. quisquis, C. ad leg. Iul. maie. sola uoluntas puniatur, arg. 1. quaestio. 1. cap. quicumque studet. §. 1. dist. cap. si quis, tamen fallit haec regula. Primò, in excommunicatione, & alijs censuris, quia ad eas incurrendas, requiritur factum, secundum Card.

Card. in cap. præterea requisivisti, ad fi. de appel. refert, & sequitur Fel. late in d. cap. in 6. fallentia. Secundo fallit in pœnis appositis per statuta, cum tales pœnæ non habeant locum in delictis non consummatis, etiam si deventum sit ad actum propinquum. Verba enim statuti exigunt actum perfectum, ut voluit Doctores in l. 1. §. diuus, ff. de sic. & quia statuta debent intelligi in casu vero, & nõ ficto, l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. gest. Dom. Nico. in cap. 1. ext. de eo, qui mitti in poss. Tertiõ fallit, quando staret per ipsum delinquentem, quo minus perficiat, secundum Innocentium in dicto cap. 2. Quarto fallit, quando esset tale delictum, in quo pœna ipso iure imponeretur, cum tunc locum non habeat ipsa pœna, si delictum non sit perfectum, etiam si sit deventum ad actum propinquum: quia tunc punitur arbitrio iudicis, ut habetur in c. cum in cunctis, extr. de elect. & c. perpetuo, eo. tit. in 6. voluit Io. Andr. in reg. in pœnis, de reg. iur. in Mercur. vbi plenius de hoc. Quinto fallit, quando delictum non habuit actum exteriorum, sed stetit in sola cogitatione etiam cum consensu rationis: quia illa cogitatio non punitur quo ad ecclesiam, ut inquit eleganter Card. in Clemen. 1. post Matthei. in princ. in 3. q. de vsur. dicens, quod qui errat in corde, in casu illius Clemen. non tamen procedit ad exteriora, quo ad ecclesiam, non est excommunicatus, licet quo ad Deum sic. Sexto fallit in delictis non atrocioribus: quia in ipso affectus pro effectu non habetur, secundum Bald. in l. si quis non dicam, in 3. col. C. de epis. & cler. Septimo fallit, vbi etiam si habuisset effectum, nemini nocuisset: probatur per glo. pen. in cap. quanto, de iureiur. vbi quando falsitas probatur circa id, quod de se non probatur, non nocet, quod dicit ibi Innocentius esse tenendum. Vltimo fallit, in casibus reseruatis Episcopo: vide quæ diximus in nostris Decision. lib. 1. c. 13. nu. 71. vers. Rursum nec.

Septima. Laicus sacerdotem in digni

12 tate constitutum in foro publicè & coram multis officialibus gladio euaginato percutiens, dando illi ut vulgo dicitur chiattonata absque lesione, est excommunicatus excommunicatione Papali, ita quod non est ab alio absolendus, quam à summo Pontifice, & ratio est: quia licet possit sustineri, quod talis iniuria non sit atrox ex facto, cum nec illa dicatur, quæ sit baculo, aut lapide, ut habetur per extr. perleclus, nisi talis esset percussio, quæ desideraret remedium chirurgiæ, vel aliorum medicinalium, ut dicit Host. in c. peruenit, de sent. excom. quæ quidem non est in questione proposita, tamen videtur esse atrox ex alio capite, scilicet ratione notorietatis, ut est optimus tex. in l. prætor edixit. §. fin. ff. de iureiur. §. atrox, Instit. de iniur. Hinc percussus in platea, vel in theatro, vel coram iudice, dicitur atrox iniuria. Hostien. in dicto cap. peruenit. Rursum enormem iniuriam censet Ber. vbi scandalum esset, si excommunicatus absolueretur, quapropter non absoluitur monachus, si clericum percussit, extr. de sent. excomm. c. cum illorum, §. 1. vers. quid si clericus, cum clericus secularis maior monacho reputetur, cap. à subdiacono, dist. 93. ergo multo magis habebit locum, quando laicus in foro coram milde hominibus cuiuscumque generis, percussit sacerdotem: cum ratione personæ, læsio, quæ esset leuis, iudicetur grauis, hinc leuis iniuria, quæ esset contra puerum, vel in dorso, vel cum manu, vel cum baculo, vel in oculo, grauis esset contra senem, vel in capite, vel cum pugno, vel in manifesto, ut refert sum. Atten. lib. 7. tit. 13. art. 4. Accedat præterea, ¶ quia hæc immunitas ut laici incidentes in Canonem sint absoluedi à Summo Pontifice fuit introducta in fauorem clericorum, & in odium laicorum, facit tex. in cap. contingit, in fi. de sent. excomm. Rursum facit tex. in c. peruenit, de sent. excom. nam dum in d. 14 cap. peruenit, ¶ non fit mentio expressa de presbyteris, sed tantum de clericis,

hoc

hoc modo. De his absoluedis, qui clerici non enormem, sed leuem, & modicam iniuriam irrogarunt, tuz fraternitatis arbitrio duximus committendum. ergo videtur, quod talis exceptio deneget tale arbitrium. Episcopo in no exceptuatis, facit tex. in cap. si dominus, 32. q. 7. & per consequens ut possit iudicare an latio facta à laico sacerdoti, sit leuis, eo magis, quia est illata Summo Archiepiscopo ciuitatis, qui ut explicauimus, in nostris Decisionibus in noua editione, lib. 2. cap. 97. nu. 7. dicitur

15 habere dignitatem: cum dignitas ¶ etiã dicatur ex consuetudine loci, 12. dist. c. consuetudo, glos. in Extr. vnic. Ioan. in verbo dignitates, de preb. item in prægatiua, quã habet in processionibus, sessionibus, & alijs actibus, iux. not. per Doct. in cap. cum nonnulli, de cler. non resid. & in cap. 1. de consue. lib. 6. Quare sequitur, quod iniuria leuis sit atrox ratione dignitatis, ut habetur in d. Extr. perlectis, in verb. dignitas, facit tex. in d. c. cum illorum, verb. Episcopum. Quibus omnibus sic stantibus, arbitror huiusmodi laicum, cum non habeat legitimum impedimentum, iux. tex. in cap.

16 quamuis, de senten. excom. esse ¶ absoluedum à summo Pontifice, cum enormiter læserit præfatum Archiepiscopum. Quinimmo etiã si dubitatio esset, an talis iniuria esset leuis, is cuius arbitrio possit iudicare debet abstinere, per ea, quæ notantur in c. porro, §. si. de sent. excom. ut refert Henr. in d. c. peruenit. Et declarando debet potius declarare enormem, quã leuem, ut per dictam Extr. Et nos in nostris decision. lib. 2. in noua edit. cap. 49. num. 57. cum arbitrium debeat regulari secundum dicta Doctorum, & legum, ut inquit Fel. in d. c. cum illorum.

Octaua. Duo sacerdotes quorũ vterque alterum mēiri asseuerat in foro publico ¶ coram officialibus, deuenerunt ad proiectionem calceorum cum formulis, ita, quod calcei tetigerunt vestes illorum, tali casu sunt absoluedi à sum-

mo Pontifice. Tum ratione notorietatis: quia omnis excessus notorius efficitur graue delictum. Fel. in c. cum illorũ, nu. 13. de sent. excom. Tum ratione scãdali: Et non obstat huic sententiã dictum Pau. in d. c. cum illorum, vbi Episcopus potest absolue ¶ omnes clericos: quia intelligitur de clericis communiter viuētibz à læsione mediocri, quia cum sint personæ priuilegiatæ, & Episcopus potest absolue omnes personas priuilegiatas, vt ostiariis, seruis, & sit vt etiã possit absolue huiusmodi clericos, cum sint personæ ecclesiasticæ. Henr. in d. c. peruenit. Sed ab enormi, nullos potest absolue, nisi in casibus, quibus Papam non possent adire. Nec etiã obstat dictum Lap. alleg. 76. ubi concludit Episcopum posse absolue plebanum, qui canonicum manu vacua percussit; nam talis est percussio leuis, ut per dictam Extr. & forte non scandalo. Sic etiã Card. conf. 42. vbi concludit, Episcopũ posse absolue clericos, qui iniuicem se percusserunt cum manibus, & pedibus, quia ibi loquitur de clericis communiter viuētibz. Et ita tã in præcedenti decisione, quã in hac consulti, dum legerem Romæ, quod & factum est; quia petierunt absolutionẽ à summo Pontifice.

19 Nonã. Laicus alapa percussit ¶ quendam religiosum, eo tempore quo recesserat à suo monasterio sub prætextu accedendi ad suos superiores, vt ab aliquo prætenso grauamine liberaretur, incidit in canonem, si sciebat ipsum esse religiosum: cum gaudeant hoc priuilegium etiã fugitiui, & Apostatæ, ut inquit, Sylu. in verb. Excommunicatio, 6. cum tale priuilegium non sit introductum in fauorẽ clericorum priuilegiatè, sed ipsius Ecclesiæ, vt not. in cap. contingit, 11. de senten. excommun. An vero præfatus ¶ Religiosus recedens à suo conuentu sub prætextu ad suos superiores accedendi, ut à grauamine liberetur, sit Apostatæ. Resp. breuiter, quod talis non est apostatæ, quod quidẽ dupliciter probari

hant potest. Primo ex Doctrina Caiet.
 2. 2. quæst. 12. art. 1. ubi inquit, quòd Re-
 ligiosus, qui recedit à religione, ac va-
 gatur extra animo non retrocedendi,
 sed propter prælatorum fortè rigorem,
 aut libidinem, aut aliquid huiusmodi,
 talis non est Apostata, sed fugitiuus, &
 vagus, cum Apostasia consistat in eo,
 qui retrocessioni à religione consentit.
 Secundo per Concil. Trid. sess. 25. cap. 4.
 vbi dicit. Non liceat Regularibus à suis
 conuentibus recedere etiam prætextu
 ad superiores recedendi, nisi ab eisdem
 missi, aut vocati fuerint. Qui autem si-
 ne prædicto mandato repertus fuerit,
 tãquàm desertor sui instituti puniatur.
 vnde conditio tanquàm cum propriè sit
 similitudinaria, & denotet diminutionem,
 cap. quoniam, §. quod si supra, vt
 lite non contest. sicut dictio utpote, &
 quasi, ut est tex. cum glo. in l. factò, ff. de
 cond. & demonstr. fit quod iste non sit
 desertor, & per consequens Apostata,
 sed tanquàm Apostata sit puniendus, &
 non obstat illud Euang. Ioan. cap. 1. vbi

21 dictio, † quasi, est expressiua veritatis,
 dum dicitur, quasi unigenitum à patre.
 Nam Christus fuit verus filius Dei, &
 vnigenitus. Ita etiam glo. in c. prout, de
 dolo, & contum. & in c. parrochianos,
 de decim. Nam respondetur, quòd tunc
 impropiè istæ dictiones capiuntur, vel
 quia ita constat de mente legislatoris,
 vnde quando aliter non constat de men-
 te, tunc similitudinariè istæ dictiones
 sunt intelligendæ, l. non aliter, ff. de leg.
 3. ar. tex. in c. fin. de verb. sign. ex quibus
 omnibus concludendum est iux. Conc.
 Trid. q. non sit apostata, cum nõ recesserit
 aio deserendi religionè, sed bene vt
 Apostata, & verus fugitiuus è puniendus.

Decima. Inijciens manus violentas
 in clericum, quem inuenit cum mulie-
 re turpiter † agentem, est excommuni-
 catus in his casibus. & Primus, quando
 inuenit eum turpiter agentem cum
 alia muliere, quam cum uxore, sorore
 tam legitima, quam etiam naturali, filia
 sua propria, vel matre. Ita tex. in c. si ve-

rò alicuius, in vers. ceterum, de sent. ex-
 com. & ratio est: quia tunc non interest
 eius, sed est in culpa se immiscendo rei
 ad ipsum non pertinenti, c. non est sine
 culpa, de reg. iur. in 6. Secundus, quan-
 do inuenit eum turpiter agentem cum
 alijs ascendentibus præter matrem, vel
 descendentibus præter filiam, nam li-
 cèt nomine matris intelligantur omnes
 ascendentes, & nomine filiarum omnes de-
 scendentes, pro quo, ff. de verb. sig. Lap-
 pellatione, & Lliberorum, tamen secun-
 dum Ber. & Host. alij non recedunt à
 verbis huius capituli, & ideo Ray. Io.
 in sum. Confess. de sent. excom. q. 35. &
 Asten. li. 7. de Cano. si quis suadente, di-
 cunt, quòd has personas priuilegium
 huius capituli, si vero, non excedit. Ter-
 tius, quando non inuenit eum turpiter
 agentem cum uxore, matre, vel filia pro-
 pria: sed tantum solum cum sola seden-
 tem, & confabulantem, quia percutien-
 do est excommunicatus, arg. tex. in d. c.
 si verò, ibi, turpiter inuentum. Quar-
 tus, quando inuenit eum in opere tur-
 piter agentem, & ipsum mutilauerit,
 vel interfecerit, arg. tex. in d. c. si vero, &
 nos affirmauimus in nostris Decif. in se-
 cunda editione. lib. 2. c. 49. nu. 45. Quin-
 tus, quando non sunt probabilia signa,
 quibus còstaret, quòd clericus expleue-
 rit coitum, & ille eum percusserit. Septi-
 mus, quando existentibus apertis indi-
 cijs turpitudinem coitus ibi expletam,
 non incontinenti, sed postquàm clericus
 ad alia diuertit, & à loco discessit, verbe-
 rauerit, nam tunc incidit in canonem,
 ut tenet Guil. super Ray. in d. c. si verò.
 Octauus, qui procurat, q. clericus voce-
 tur ab uxore sua ad turpè actû, & tali-
 ter vocatû verberat cum vxore sua, in-
 cidit in excoicationem. Ita frater Ioan.
 ubi supra, vers. post hæc, vers. 11. Nonus,
 si percusserit clericum turpiter a-
 gentem cum sorore adoptiua. arg. ff. de
 in ius vocan. l. quarta. §. parentes, & l.
 seq. Decimus, si facta monitione clerico
 ne accedat ad suam vxorem, inuenit
 solum cum sola sedentem, vel confabu-
 lantem.

lantem. Nam tunc solum potest detinere per 20. horas, & testes conuocare, ne sit locus inficiationi, vbi non vult, non tamen potest eum verberare absque metu excommunicationis, vt nos supra diximus, nu. 45. Vndecimus, quando percussit clericum turpiter agentem cum sponsa de futuro; vt etiam affirmauimus vbi supra, n. 44. Et ex his colligi possunt casus, in quibus percussus non est excommunicatus; quorum primus. Si percussit absque mutilatione, vel morte, turpiter agentem cum vxore, matre, sorore, vel filia propria. Secundus, si cum sponsa de presenti, vt in auth. vt lic. matri & auia, §. quia vero. Tertius, si facta monitione ne ad domum accedat, detinuerit clericum per 20. horas, quem solum inuenit sedentem, & confabulantem. Quartus, quando percussor clericum, qui se cum vna ex supradictis personis, de quibus in cap. si vero, pararet ad opus carnis per amplexus, & deosculationes. Quintus, quando constaret per aperta signa; quod Clericus iam expleuit factum turpe, & incontinenti eum percussit.

23. Vndecima. Conuersi gaudent priuilegio Canonis, Si quis suadente, c. non dubium, de sen. excom. in his casibus. Quorum primus: quando transfrent ad ecclesiam regularem approbatam, nam tunc quia assumpserunt vitam, & habitum regularem, & renunciauerunt proprijs, merito habere debent immunitatem Ecclesiasticam, d. cap. si vero, cap. pa rochianos, cap. ex tenore, eod. tit. Secundus: in conuersis secularibus, qui se, & sua tradiderunt ecclesie seculari, & habitum mutauerunt: quia ex quo sunt in totum translati ad ecclesiam debent gaudere immunitate, arg. cap. quisquis. 17. q. 4. 12. q. 1. c. duo. Non tamen gauderent, quando conuersi manerent in domo propria, & vt laici viuerent, arg. de priuileg. c. 3. §. de fratribus, vel quando non facto voto conuertendi se ad aliquam ecclesiam secularem dicerent damus, vel offerimus nos, vel nostra om-

nia bona huic ecclesie. Nam hoc ipso non intelliguntur vouere continentiam, vel proprijs abrenunciare, vnde possent propria habere, vel matrimonium contrahere, vt dicit Henr. in d. cap. non dubium. De multis conuersorum, seu oblatorum generibus, vide per Zab. cōf. 11.

24. Duodecima. Familiars & monasterij an gaudeant priuilegijs monasterij, ita vt eos percussentes, sint excommunicati, & non possint coram seculari iudice conueniri, questio est valde dubia, & variæ sunt Doctorum sententiæ. Ideo quia intendo Deo duce hanc materiam facilitare, pro eius clariori intelligentia has pono decisiones, quarum

Prima. Communis est sententia Doctorum quod serui, & mancipia, ac famuli perpetui ecclesiarum, & clericorum gaudent priuilegio fori, sicut gaudent eorum Domini, c. ecclesiarum seruos, 12. q. 2. 89. dist. c. indicatum. Archid. & Præp. in cap. clericum el 1. 2. q. 1. Host. de foro compet. in sum. §. quibus ex causis. vers. ex præmissis. nu. 11. Capic. decis. 12. tex. in l. 1. & 2. C. de episc. & cle. Immo dicit glos. in d. c. ecclesiarum; quod clerici, & mancipia clericorum sunt exempta ab omnibus angarijs, & muneribus ciuitatum, nisi subest magna, & nimia necessitas, quia Ciuitas esset obfessa, non debet pati ecclesia suos rusticos defendi aliquo priuilegio à custodia, immo debet eos ad hoc compellere, capit. peruenit, de immu. eccl. & ibi Host. Præpos. in d. c. ecclesiarum.

26. Secunda familia Episcopi gaudet priuilegio Episcopi, c. si. & ibi Doct. vt Hostien. num. 14. & Zabar. num. 4. de offic. Arch. Felin. in cap. 2. nu. 2. de foro compet. Host. Ioan. And. & Abb. in cap. cum non ab homine, de iudic. & est communis opinio, siue sint famuli perpetui, siue non, siue seruiant pretio, siue non. Ita Capic. Decis. 12. In causa Hurgonij. Anto. de Butr. in d. cap. 2. Et hoc est speciale in familia episcopi, vt dicunt Doct. in c. si. de offic. Archid. Sicut alia multa conceduntur Episcopis, quæ non concedun-

Decis. Aurearum Par. II. Lib. III.

ceduntur alijs, vt patet. in c. fi. de sent. & re iud. in 6. in c. quam periculosum, de sent. excom. in 6. Sicut etiam conceditur Episcopo, & eius vicario vt possit habere familiam armatam pro executione iustitiæ, & non aliter; vt tenet Bal. in Lnam salutem, §. si. ff. de offi. præfe. vigil. Quod idem est de officialibus legati ex latere. vt nos diximus in 2. par. lib. 3. capit. 7. num. 7.

27 Tertia. Famili, & seruitores † clerico rum non perpetui, sed temporales, vel conductitij, aut mercenarij, qui pretio seruiunt, dietis vel ad annum, non gaudent priuilegio clericorum. Archid. in cap. clericum, 11. q. 1. & in cap. ecclesiarum seruos, 12. par. 2. Abb. in c. 2. de foro comp. Capic. in d. decis. 12. Ias. in L Scriptorios, in princ. C. de test. mili. vbi priuilegium concessum alicui persone non extenditur ad eius ministros, vel familiares temporales, allegat text. in c. 1. de priuil. in 6. Limita, nisi aliter esset concessum priuilegium ab Imperatore, vt dicit glo. in c. indicatum, dist. 89.

28 Quarta. Licet regulariter familiares aliorum non gaudeant priuilegio domi norum, quia est speciale in clericis, Capic. in d. decis. 12. Tamen vbi priuilegia tus non posset commode vti priuilegio suo, nisi includeret familia sua, tunc includeretur, c. pe. §. cū conceditur, de priuil. in 6. qui quidem text. loquitur de familiaribus mercenarijs, non autem perpetuis. Hinc dixit Bar. in tract. repr. faharum in 6. q. 7. principalis. q. scholares gaudent priuilegio repræsaliarum. Item famuli, & alij sibi vestes, & pecuniam portantes, & eos visitantes. Idem Bald. in d. l. Scriptorios. Fel. in c. 2. nu. 2. de fo

29 ro compet. An autem familiares † domesti ci gaudeant priuilegio dominorū suorum. diximus quod sic, in 2. p. ca. 17. num. 20. vbi clerici, & religiosi, qui sunt familiares, & domestici Cardinalium possunt cum ipsis recitantibus horas se conformare. Et ita secundum Archid. est quædam familia nec perpetua, nec tē poralis, & mercenaria, sed domestica,

ut religiosi commorantes cum Cardina libus. Ita Archid. in d. cap. penult. §. cui conceditur.

30 Quinta. Familiares, qui post datam priuilegij assumuntur ad monasterium gaudent priuilegio, si sunt subrogati loco ipsorum, qui stabant tempore priuilegij, c. 1. & ibi glo. vt lit. pend. vel si sunt adiuncti, vel superadditi ex causa rationabili, c. cum M. de constit. cap. quanto, de cens. secus si nuda voluntate absque causa adderentur. Ita Gemi. in d. §. cui cōceditur, nu. 4.

31 Sexta: † Oblati, quorum vita habet aliquod spiritualitatis, si non sunt perpetui, non gaudent priuilegio, Ita Fel. in d. c. 2. Vide Cap. Regni quod incipit, Pri uilegia. Vbi habetur quod oblati non portant habitum, & detinentes bona, & uxores non gaudent priuilegio. Si uero sunt perpetui, tunc gaudent, siue sint oblati alicuius ecclesiæ secularis, gl. in cap. non dubium, de sent. excom. siue conuersi perpetui, cap. 1. de priuil. in 6. tā priuilegio Canonis, Si quis suadente. 17. q. 4. ut in c. non dubium, de sent. exc. in glo. siue fori, c. 2. de foro comp. ex quo tex. nota differentiam inter conuersos, & perpetuo oblatos: quia conuersi sunt qui portant habitum religiosorum secū dum morem ceterorum religiosorum. Sed perpetuo oblati sunt, qui se, & sua dederunt monasterio, tamen habitu cō uersorum non utuntur, de quibus in Cle. 1. de deci. Conuersi tamen, & oblati perpetuo æquiparantur monachis, cū dicantur uouere, c. ut lex, dist. 27. tamen plus est monachatio, quàm oblatio, uel conuersio.

32 Septima. Concubina † clericorum, licet sequatur fori ecclesiæ, & sit sub foro ecclesiæ, cum delinquat in persona ecclesiæ, quia ratione delicti quis fit de foro alterius, 6. q. 3. cap. placuit, glo. in cap. eos, dist. in. 32. ideo est sub foro eius, vt ab episcopo puniatur, non tamen gaudet priuilegio clericorum. Ita Felin. in d. capit. 2.

33 Tertiadecima. Prælati potest † per se,

fe, vel per alium citra penam excommunicationis corrigere clericum, vel monachum, vel conuersum suæ iurisdictioni subiectum, pro suis excessibus, vel delictis in quibusdam casibus. & Primus casus est. Potest clericum, vel Monachum capere, & carceri mancipare, tam per se, quam per clericos, vel laicos, cap. vt famæ, de sent. excom. c. cum Episcopus, de offic. ordin. lib. 6. & c. si clericus, cod. tit. quæ iura loquuntur de captione, & inclusione, quæ de mandato prælati cuiuscunque qui crimina punire potest, fieri possunt per laicos, licet nondum ille incorrigibilis appareat. Secundus. Potest prælatus verberare per se, modo non ex proposito, & scienter, atque malitiosè excedat debitam correctionem, cap. vniuersitatis, in fi. de sent. excõ. fallit in Episcopo, qui neminem suis manibus percutere debet, 86. dist. c. non liceat. Sed si clericum, per quem percutiat, non habeat potest percutere per seipsum, vt notat Archid. 45. distinct. in sum. Tertius in Episcopo, qui verberando per se, cum habeat clericum, nõ propter hoc incidit in excommunicationem, cum istud introducere videatur in honorem Pontificalis officij, sicut simile habetur de regul. lib. 6. cap. si. Quartus. In prælato, qui potest verberare per clericum seculare, vel regularem, d. c. vniuersitatis, vers. vel si necessitas, & in d. c. cum Episcopus. incidit verò in Canonem, si ex proposito, & malitiosè prælatus excederet debitam correctionem, vel etiam illi, qui de mandato ipsius hoc faciunt, siue hoc faciat in capiendo, vel ducendo ad carcerem, vt quia non resistentem, sed quiete se duci permittentem, calce, pugno, vel alio modo percutiunt, d. c. vt famæ, §. si. Rursum, quando prælatus quis verberaret per laicum, à qua non potest absolui citra Papam, d. c. vniuersitatis.

Quartadecima. Intrudens clericum, vel religiosum in carcerem, est excoicatus, c. nuper, de sent. excom. Etiam si hoc faceret sine iniectione manuum, vibrans forsân gladium super caput, & mortem

cominans nisi intrauerit turrin, seu domum, ad hoc c. 1. & c. sacris, quod me. causa, secundum Host. & Ioan. And. in d. c. nuper. Item hoc verum, siue clericus clausus sit in carcere, siue ligatus funibus, seu custodibus vallatus ne ire possit quo velit: omnes enim isti in custodia sunt, quia custodiuntur ne quo velint abiire possint, secundum Innoc. pro quo facit tex. in l. succurritur, ff. ex quibus cau. maio. Tamen fallit hæc regula in multis casibus. & Primus, qui violenter capitur, intrudit, vel in custodia detinet clericum ad sui defensionem, non est excommunicatus, dummodo defensionis causa cessante non esset amplius defensio, sed vindicta. Ad hoc c. si vero, el. 1. & ibi Host. eo. ti. Secundus, quando nõ animo iniuriandi, sed potius seipsum saluandi, & tuendi clericum detineret in custodia, vt quia inimici eius potentes superuenirent, & ab aliquo intrudatur et violenter, ad hoc, ne inimici ipsum interficiant: quia tunc non iniuria irrogatur, sed salus potius procuratur, ar. 45. dist. c. cum beatus, Host. in d. c. nuper. Tertius, zelo Dei, vt quia clericum volentem aliquod committere delictum intruderet in carcerem, quia tunc non solum non est excommunicatus, sed meretur, 23. q. 3. c. fortitudo, 2. q. 7. c. negligere. Sed quato tempore poterit illum detinere, hoc arbitrio boni viri limitandum erit, & vt inspirauerit charitas, ita Fr. Io. in summ. Confess. cod. tit. q. 1. 9. Alten. lib. 7. tit. 3. vers. 13. Inn. & Host. in d. c. si vero. Immo Innoc. & post eum Ioan. And. dicunt, quod si illum occideret, ne alium occidat, non est excommunicatus, sed irregularis, sic ad hoc in Clem. Si furiosus, de homie. Quartus, quando detineretur clericus ab inimicis eius in aliquo castro, vel domo, non animo eum detinendi in custodia, sed animo iniuriandi, & ut ei inferant verecundiam, ita Innoc. in d. cap. nuper, & Ioan. And. Quod quidem tempus detinendi sic inclusum est limitandum arbitrio boni viri, alias posset

set parari locus figmentis, & detineri diutius sub specie verecundiæ sibi faciendæ, quod esse non debet. Quintus, de clerico, quæ quis cum uxore, matre, vel sorore, vel filia turpiter agente, inuenit, vt supra diximus num. 22. Sextus, quando voluntariè stat pro obside, quia tunc detinentes eum non sunt excommunicati, per c. nuper, de sent. excom. ita tex. in cap. ex rescripto, de iureiuran. vbi monachus, qui iurauit pro debito monasterij stare in obstagio, & cum voluntate Abbatis voluntariè stat pro obside, non incurrunt in excommunicationem detinentes eum, ut not. ibi Zab.

36 Quintadecima. Iniectores iniuriosas absolui nõ possunt nisi per Papam, vel alium de mandato speciali suo, 17. q. 4. cap. si quis, cap. parrochianos, c. porro, de sent. excom. Hoc autem fallit in multis casibus. Et primus: In omnibus religiosis, qui absolui possunt per proprium prælatum, si quem habent, dummodo sit sacerdos, cap. canonica, cap. nuper, §. pen. eod. tit. Secundus, in constituto in mortis articulo, cap. non dubiũ, eod. tit. Tertius, in mulieribus, cap. mulieres, eo. tit. sed primo consulitur summus Pontifex, d. ca. mulieres. Quartus, puer, d. c. i. cap. quamuis, cap. fin. eo. tit. Quintus, senex, cap. ea noscitur, cap. de his. Sextus, æger, qui est incurabilis, vel de cuius morte dubitatur, vel cuius morbus longus est, d. cap. quod de his, & cap. ea noscitur. Septimus. Astrictus potestati patriæ, vel dominicæ, d. c. mulieres, & cap. relatum. Item leuissimus ictus, cap. peruenit, eod. tit.

37 Sextadecima. Verberans clericum excommunicatum, incidit in Canonè, capit. libi, se inuicem, de sent. excom. ubi clericus primo percutiens excommunicatus erat, & tamen clericus percussus, qui repercutit ad vindictam clericum primo percutientem, est excommunicatus. Item est tex. in cap. 2. & c. cum illorum, & c. proximo, ibi, sese inuicem, & ratio est: quia priuilegium hoc con-

cessum est in fauorem ordinis quem ad huc retinet excommunicatus, & non personarum, cap. contingit, 2. co. tit. Tamen hoc fallit & primo, secundum Hostien. in d. cap. contingit, i. quando esset incorrigibilis: nam excommunicatus depositus, & ut incorrigibilis traditus curiæ seculari, non gaudet priuilegio clericali. Secundo, in excommunicato hæretico, quem constat esse talem, & vt talis traditus est Curie seculari, secundum Innocen. & Ioan. Andr. in cap. si vere, eod. tit.

38 Decima septima. Percutiens clericum etiam in minoribus constitutum, vel monachum, aut etiam nouitium, vel conuersum, vel monialem, aut conuersam tam regularis, quam secularis ecclesiæ, dummodo detur plena translatio in Deum, incidit in excommunicationem ipso iure. Iura sunt in cap. 1. de cler. coniug. lib. 6. c. non dubium, cap. parrochianos, ca. ex tenore, cap. veniens, c. de monialibus, de sent. excom. & in 6. c. religioso, §. fin. Tamen fallit hæc decisio in clerico accipiente duas uxores, vel etiam unam corruptam, & ratio est: quia cum talis sit effectus bigamus, amittit omne priuilegium clericale, adeo qd nec tonsuram deferre potest, cap. 1. de biga. lib. 6. Quod tamen procedit, quando matrimonium de iure contractum est validum, secus si matrimonium contraheretur de facto, hinc percutiens subdiaconum bigamum, vel monachum propter matrimonium de facto contractum incidet in canonem, arg. cap. 1. de nobis, de biga. Ioan. Andr. in reg. delictum, de reg. iur. in 6. Secundo fallit in clerico contrahente cum vnica, & virgine, qui omisit deferre tonsuram, & vestes clericales, arg. tex. in c. vnica de cler. coniug. lib. 6. nam quamdiu vnum ex ipsis omiserit, perdit priuilegium Canonis, sed ijs reassumptis illud acquirit. ita Archid. quem sequitur Ioan. Andr. in d. cap. 1. & in cap. Ioannes, de cler. coniug. Tertio fallit in clerico hæretico, ita Innocen. & Ioan. Andr. in cap. si verè, & com-

mūner Doct. in c. contingit, 1. de sentent. excom. mūn.

39 Decima octava. Laicus, qui se ꝑ defendendo contra clericum excessit, non à proposito, licet secundum Rayn. non incidat in excommunicationem, credit tamen, quod teneatur ad aliquam satisfactionem, de excessu, vel etiam quantum ad pœnitentiam, & irregularitatē; si forte propter suam percussione mors fuerit secuta. Si tamen ex proposito excessisset, ad maiorem satisfactionem, & pœnitentiam teneretur, extr. de sen. excom. cap. cum non ab homine, & c. perpendimus, de restit. spol. c. olim causam, & de hom. cap. significasti, §. vt. Si autē vis inferatur rebus, repellere licet vim illatam, & inferendam, & potissimē illatam, dum tamen fiat incontinenti, i. quā cito scit vim illatam, priusquam diuertat ad contrarium actum. Idem Ber. in cap. præallegato. Actus verò contrarius intelligitur, si dissimularet iniuriam, & deponat animum prosequendi rem suam, alijs occupacionibus dando operam, ita Astenf. lib. 1. tit. 29. ar. 2.

40 Sed quid si quis non ob sui defensionem, sed ob tuitionem patris, matris, vxoris, familiæ, filij, vel etiam extraneorum clericum percutiat. Aliqui dicunt, quod talis non incidat in canonē, si defendantur personæ illæ, per quas intelligitur nobis iniuria fieri, vt Inst. de inur. §. patitur. Sed Innoc. simpliciter affirmat talem non incidere, argum. ff. quod met. cau. l. si. §. isti quidem. Nam & socij iniuria propulsanda est, 23. q. 3. c. fortitudo, & c. non inferenda. Quod quidem dictum videtur verius, & ut dicit supplement. in verb. excoicatio. 2. §. 2.

Decimanona. Licet D. Ant. de Buti. in c. quantæ, de sent. excom. in ea sit opinio, 41 nione, tꝑ illi tantum non defendentes clericos sunt excommunicati, ad quorū officium pertinet eos defendere, argum. 13. q. 5. c. administratores, 2. q. 4. c. fortē, & cap. est iniusta. & ratio est: quia non defendentes clericos, fauere videntur, qui cum possint manifesto facinorosi ob-

uiare, desinunt, d. cap. quantæ. Tamen glossa. in d. cap. aliud videtur sentire, quod communis est opinio, quod incidat in canonem patiens verberari clericum, & dolose non prohibens, siue habeat verberantem in potestate, siue non, quod idem not. Host. in sum.

42 Vigesima. Sacerdos, qui dimisso habitu, & ꝑ tonsura, armis assumptis se immiscuit sæuis, & enormitatibus, puta faciēdo seditioem in populo, aut bellum, perdit priuilegium Canonis, adeo, quod ipsum interficiens scienter non incidit in Canonem, sed solum tenetur agere pœnitentiam. Non tamen perdit priuilegium fori, ita ut possit patibulo suspendi, nisi fuisset degradatus, aut depositus, & incorrigibilis, aut tertio monitus perseuerasset in contumacia, vt hæc probantur in cap. cum non ab homine, in cap. contingit, 2. in cap. nouimus, de sent. excom.

Vigesima prima. Licet iniuriosa iniectio dici nō possit, quæ sit in volentem: cum volenti non fiat iniuria, in perso nam, in princ. ff. de pact. regula scienti, in 6. tamen excommunicatus est, qui in clericum etiam volentem manus iniicit, cap. contingit, el 1. de sent. excom.

43 clericus tamen se ꝑ percussione subiiciens, est excommunicandus per sententiam, d. c. contingit, vers. excommunicetur. Et non obstat quod vt percutiens est ipso iure excommunicatus, ita & contentiens debeat dici excommunicatus, tanquā participans, quia respondetur, quod percussiones finguntur præcedere excommunicationem, & sic contentiens percuti, non participat excommunicato, sed excommunicando. Zabar. in d. cap. contingit. oppos. 4.

44 Vigesima secunda. Clericus ꝑ percutiens seipsum, est excommunicatus, 23. q. 1. c. si non licet, vbi Arch. dist. 55. cap. qui partem, & quod ibi not. de remilit. Lomne delictum, §. qui vulnerauerit, cum nemo sit dominus membrorum suorum, l. liber homo, ff. ad leg. Aquil. Et nemo sibi ipse potest iniuriam face-

re, 25. quæst. 2. cap. quod verò, in fi. tum etiam, quia tale privilegium est privilegium Ecclesiæ, & non personæ, vt in c. contingit, 1. de sent. excommu. Quod intellige, si ex ira hoc fecerit, secus si ex causa deuotionis, sicut quidam deuoti faciunt, pro quibus est illud Psalm. Ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Et ratio est: quia si est excommunicatus percussit proximum, cap. si quis suadente, 17. q. 4. multo magis seipsum, committit enim contra charitatis sedera, d. cap. si non licet. Hinc fit quod propter mutilationem sui fit irregularis, sicut ob sui percussorem est excommunicatus. ita Zabbar. in Clem. 1, de reli. & vener. Sancti. in 3. notab.

Vigesima tertia. Incidens in excommunicationem Canonis, Si quis suadente, 45 † debet denunciari publicè excommunicatus, cap. parochianos, de sent. excommu. Et non solum ad partis petitionem iudex debet hoc facere, sed etiam ex suo officio nemine petente: quia non debet esse contentus simplici excommunicatione Canonis, sed ad maiorem effectum, & terrorem procedere ad publicationem, ita Mar. Soc. in d. c. parochianos. Est tamen citandus ante denunciationem: quia antequam denunciari, aut publicari possit, debet esse conuictus, aut confessus: quia ut dicit Io. And. in c. statuiimus, de sent. excomm. lib. 6. etiam in sententia iuris constare debet de crimine, ut not. in c. 1. in fi. de homic. in 6. & hoc tenet glof. in terminis nostris, in verb. constitit, in c. sacro, de sent. excomm. glo. in verb. quam commodè, in Cle. 1. & in Cle. 2. in verb. constitit, de porn. Feder. cons. 116. Bonus tex. in leius, qui delatorem, & ibi Bar. ff. de iure fisci.

Vigesima quarta. Forma seruanda, quando quis committit alteri, vt denun- 46 ciet aliquem † excommunicatum ad hoc, vt vitetur, est ista B. Delegatus, vel Ordinarius tali Rectori, vel prælato in Domino salutem. Cum nos P. parochianum nostrum eius contumacia exigen-

te pro eo, q̄ coram nobis tali die de iure noluit respondere, excommunicationis vinculo duximus innodandum, dilectionem vestram monemus, & hortamur, & nihilominus auctoritate, qua fungimur in hac parte præcipiendo, mandamus, quatenus singulis diebus dominicis in Ecclesia vestra publicè coram populo pulsatis campanis, candelis accensis, & extinctis excommunicatum denunciare curetis, ipsi quoque velut excommunicatum faciatis in Ecclesia, & extra usque ad condignam satisfactionem ab omnibus arctius euitari, donec inobedientia sue culpam cognoscat, & de ea satisfaciatur, vt tenetur, facit 11. quæst. 3. cap. curæ, c. debent, & d. c. parochianos. ita Spec. in ti. de sent. excomm. §. porro.

Vigesima quinta. Incidens in excommunicationem Canonis, Si quis † suadente diabolo, debet ire pro absolutione ad sedem Apostolicam, & secum deferre litteras Ordinarij, ut dicit Zabbar. in cap. parochianos, de senten. excommu. si tamen sine talibus litteris iret, si absoluitur, absolutio tenet, per cap. sacro, & cap. cum pro causa, de senten. excommu. Debet tamen scribi Ordinario modus absolutionis, ut appareat an falsum narrauerit, argu. cap. ex parte, de offic. ord.

SUMMARIVM.

- 1 Percussus clericum, non nisi à summo Pontifice absoluitur.
- 2 Siue percussus sit publicus, siue occultus.
- 3 Excommunicatio nulla cadit in pueris non doli capaces.
- 4 Irregularitas an contrahi possit à pueris, qui non sunt doli capaces.
- 5 Delictum omne præter carnis, cadit in pueros doli capaces.
- 6 Doli capaces, si se inuicem percussant, an sint excommunicati, & pro absolutione mittendi ad Papam.
- 7 Doli capaces, an sint aliter absoluedi, nisi postulent absolutionem.

- 8 *Delicti tempus, & non sententia attenditur in delictis.*
- 9 *Puer absolvens in puerili aetate pro enormi laesione adveniens pubertate non debet ire Romam.*
- 10 *Clericus percussus excommunicatus est excommunicatus.*
- 11 *Rigor iuris quando temperetur.*
- 12 *Clerici doli capaces in Canonem incidentes à quo absolventur.*
- 13 *Servi excommunicatio capaces non sunt mittendi ad Papam pro absolutione, nisi ex culpa dominorum. num. 16. Privilegium quandoque quis consequitur ex fraude. sub nu. 13.*
- 14 *Dammum unius dat alteri privilegium.*
- 15 *Filios familias percussentes clericum à quo absolventur.*
- 17 *Mandans clericum percuti, an, & quando sit excommunicatus.*
- 18 *Dammum graue, vel modicum relinquatur arbitrio iudicis considerandum.*
- 19 *Vir percussus clericum in fraudem uxoris, an pro absolutione teneatur ire Romam.*
- 20 *Mulieres omnes in Canonem incidentes à quo absolventur.*
- 21 *Intellectus ad sex. in ca. mulieres, de sent. excom.*
- 22 *Iniuria enormis semper videtur excepta.*
- 23 *Impedimento legitimo desenti percussentes clericum possunt absolui ab Episcopo.*
- 24 *Constituus in periculo mortis potest etiam à simplicis sacerdote absolui.*
- 25 *Infirmi, & valetudinarii ab Episcopo.*
- 26 *Sicut Senes, qui etiam absolui nunquam tenentur ire ad Sedem Apostolicam. num. 27.*
- 28 *Pauperes, qui possunt ab Episcopo absolui.*
- 29 *Persona magna potentia, & delicata, an à Papa absoluantur, relinquatur arbitrio Episcopi.*
- 30 *Pœna alleuiatur ratione potentia.*
- 31 *Inimicitias capitales habentes possunt ab Episcopo absolui.*
- 32 *Commodum quandoque reperiatur ex sua culpa.*
- 33 *Edicto in omni exceptiatur iusta excusatio.*
- 34 *Hospitalarius ab episcopo absoluitur.*
- 35 *Monachus in Canonem incidens à quo absoluentur.*
- 36 *Pralati habentes iurisdictionem episcopalem possunt monachos absolueri vide nu. seq.*
- 38 *Pralati an possint absolueri nonicos.*
- 39 *Monachi exempti an si velint, possint per episcopum absolui.*
- 40 *Hospitalarii, & Fratres Hierosolimitani à quo absoluentur.*
- 41 *Prior claustratum an possit absolueri illos in canonem incidentes.*
- 42 *Absolutio ab excommunicatione facièda est ab eo, cui reseruatà est.*
- 43 *Fallit in casu necessitatis, & iusti impedimenti.*
- 44 *Absolui ab episcopo ob impedimentum an eo cessante teneantur ire ad Papam, vide remissive.*
- 45 *Legatus à latere absolui ab excommunicatione Canonis. Si quis suadente.*
- 46 *Absolutus ab inferiore episcopo, an cessante impedimento, teneatur ire ad episcopum.*

De casibus, in quibus absolutio ob percussorem clericum fieri possit ab alio, quàm à Summo Pontifice. Cap. VI.

ICET de hac materia late per nos fuerit dictum in nostris decis. in 1. p. lib. 2. c. 49. & in c. præcedenti, tamen quia non explicitè explicauimus casus, in quibus percussus clericum possit ab alio, quàm à Summo Pontifice absolui, ideo opere precium esse duximus in præfenti capitulo illos enucleare. Igitur regula est, quòd ÷ qui manus violentas in clericum iniecit, non potest absolui, nisi à Sede Apostolica: quia Papa sibi hanc reseruaui absolutionem. cap. porro, cap. non dubium, cap. ea noscitur, cap. tua nos, cap. pit. quamuis, tit. nostrò. c. si quis suadente 17. q. 4. Quod quidem procedit ÷ siue talis excommunicatus sit publicus, siue

occultus, quia etiam occultus in foro pe-
nitentialem a solo Papa est absolvendus,
cap. porro, eod. tit. & satisfacta parte, ut
ibi dicitur per Doct. facit glo. in c. 2. de
penit. & remiss. lib. 6. Sed cum regula
hæc patitur multas fallentias, quarum
prima est in pueris, iux. tex. in cap. 1. cap.
quamuis, cap. si. eod. tit. ideo omnes has
explicabimus more nostro solito per ua-
rias decisiones, quarum

Puer

3 Prima. Excommunicatio ꝛ nulla ca-
dere potest in minores, qui non sunt do-
licapaces, qui regulariter dicuntur vs-
que ad septennium, ut not. in c. 1. de deli-
ct. puer. Cum talis regulariter peccare
non possint, l. quod infans de rei uend.
l. qui iurasse, ff. de iureiur. Etas enim il-
la, cum quid agat ignoret, non est coer-
cenda, c. eos, de consec. dist. 4. Licet au-
tem, §. excipitur, ff. de adilecti. l. 1. in fin.
C. de falsano. Vnde in totum illi ætati
parcitur, facit tex. in Cle. uni. de homici-
niis malitia suppleat ætatem. Vnde legi-
tur in dialogo Gregorij de puero quin-
que annorum, qui iurans, & detestans
& blasphemans, à diabolo raptus fuit,
secundum Io. And. & Host. in d. c. 1.

Secunda. Licet Host. in d. c. 1. dicat qd
pueri, qui non sunt doli capaces nec de-
licare, nec delinquere possint, ut supra
affirmauimus, tamen possunt ꝛ irregu-
laritatem contrahere, puta si ludunt,
uel cultellum proijciunt, & ita aliquem
occidunt, etsi non habuerint animum
occidendi: quia in lege promotionis fa-
ctum attenditur, & non uoluntas, 1. 5.
q. 1. cap. fin. quamuis tale homicidium
dispensatione sit dignum, cum censeri
debeat quasi casuale, tamen contrarium
est uerius per Cle. si furiosus, de homici-
cum tales pueri furiosus, uel dormienti
possint assimilari, ut nos diximus in 2. p.
in nostris decis. lib. 2. c. 19. nu. 9.

3 Tertia clerici, uel laici ꝛ existentes in
fra puberes ahois, hoc est infra 12. in fe-
mina, & 14. in masculo, iux. not. in c. pu-
beres, de desp. impub. cum, & menur.
& uerum dicere, & confiteri, & negare

possint, ut dicit Aug. ad Renatum Epi-
scopum, ut habetur in glosa in c. paru-
li; de consec. dist. 4. & tandem omne deli-
ctum committere, præter delictum car-
nis, l. 2. §. impubes, ff. ad Silla. Si ad iniu-
cem percussit ꝛ alter alterum hinc, &
inde ex interuallo, & ad uindictam, li-
cèt sint excommunicati, non tamè sunt
mittendi ad Papam pro absolutione,
quia eos ætas excusat ab itinere, ita tex.
in cap. 1. tit. nostro. Et ita minor ætas ali-
qualiter alleuiat delictum, non tamen
ex toto excusat: nam benignius agitur
cum impuberibus, quatenus non est il-
lis necessaria absolutio Sedis Apostoli-
cæ, d. cap. 1. c. quamuis, & cap. si. Quod
quidem dictum ampliatum primo siue
postulent ꝛ absolutionem ante pubertate-
tem, siue post pubertatem, d. c. fin. Vbi
super uerbum illud, postulent. dicit Io.
Andr. quod non aliter uidentur absol-
uendi, cap. significasti, de eo, qui dux. in
matri. Quod dictum an sit uerum, uide-
re diximus in 1. p. lib. 4. c. 26. nu. 1. Et
ita ex illo tex. habetur, quod in delictis
attenditur ꝛ tempus delicti, & non sen-
tentia, Ad idem l. 1. C. de pen. Ex quo
infertur ad statuta, quod si puer commi-
sit delictum, & est factus maior, non pu-
nitor sicut maior, sed sicut minor. Et
quod beneficium semel indultum ratio-
nem minoris ætatis non perditur per su-
peruenientiam maioris. Hinc si absol-
uitur. puer in puerili ꝛ ætate etiam pro
enormi læsione, adueniente pubertate
non debet ire Romam, tex. est expres-
sus in d. c. quamuis. ibi exceptis pueris:
Et hoc forte ea ratione, quia licet per
pueros sit illata enormis iniuria, tamen
attenta illius qualitate talis iniuria iudi-
catur leuis. Secundo ampliatum, ut pro-
cedat etiam in clerico ꝛ perueniente ex
communicatum, ita tex. in d. cap. 1. ibi
tunc alterum. Ad idem tex. in cap. de
monialibus, eod. tit. glo. in cap. quis au-
tem, 2. q. 5. & ratio est, quia tali priuile-
gio renunciari non potest. cap. contin-
git, 3. §. si nostro. Hoc autem potest con-
tingere, quando peccaret percussorem

ex odio, d. c. 1. uersic. alterum. quia si hoc faceret incontinenti, & ad vim repellendam, non esset excommunicatus: cum talis percussio tenderet ad defensionem c. 3. §. si vero, tit. nostro.

11 Quarta. Ex quo minor ætas excusat, ut non mittantur clerici ad curiam pro absoluteione, sit q̄ rigor † iuris temperatur ratione ætatis, d. c. 1. & si. & c. 1. de deli. puer. Idem ratione senectutis, c. tanta, distin. 86. Idem ratione locorum, & temporum, idem ratione personæ, & causæ, loci, & temporis, cap. occidit, 23. q. 8. Et idem ratione multitudinis, & scandali, c. ut constitueretur, d. 5. glo. & Host. in c. si. tit. nostro.

12 Quinta. Clerici doli capaces, sed non dum plenæ ætatis pro iniectioe manuum sunt absoluedi ab Episcopo, d. cap. 1. quia quotiescunque † ex aliqua causa inferioribus à Summo Pontifice conceditur absoluedi potestas ab excommunicatione, in quam quis incidit ob violentam manuum iniectioem in clericum, talis absolutio intelligitur concessa Ep̄o, & non inferioribus prælatis, probat in c. de cetero, iuncta superscriptione, & ibi gl. 2. in c. ea noscitur, dum text. dicit ab Ep̄iscopis, & solum exceptuatur periculum mortis, in c. 3. ibi ab Ep̄iscopo. vbi Ioan. And. in cap. peruenit, cum dicit fraternitati: quia inferioribus loquitur per verbum filiationis. tit. nost. Per Ep̄iscopum intellige Capitulum sede uacante, cap. vnic. de maior. & obed. in 6. & prælatum inferiorem habentem iura episcopalia. Nisi immineret periculum mortis, c. non dubium, tit. nostro. c. si quis suadente, 17. quæst. 4.

Seruus.

13 Sexta. Serui Christiani, † clericum percutientes, licet pro absoluteione debeant venire ad Sedem Apostolicam, etsi eorum Domini hoc renuant, cum plus sit Deo, quam homini deferendum c. quisquis. cap. Iulianus, 11. q. 3. tamen fallit in tribus casibus, ut habetur per tex. in c. relatum, tit. nostro. Quorum primus est. Si clericum percusserit in frau-

dem suorum dominorum, quæ nemini debet patrocinari, cap. ex tenore, in si. de rescript. ut illos verberando subtrahant se à potestate dominorum suorum, l. si. §. serui, qui in fuga ff. de publ. & vecti. quia tunc possunt absolui per Ep̄iscopum, d. cap. relatum. Et ita secundum Abbat. anti. ibi collige, quod ex fraude quis consequitur priuilegium. Secundus. Si Domini propter hoc graue damnum incurrant, † sine culpa sua, quod esse non debet, cap. discretionem, cap. fin. de eo, qui cogn. cõsang. v. l. ux. Et ita damnum vnius dat alteri priuilegium, Tertius. Si iniuria esset leuis, cap. peruenit, tit. nostro. Tunc. n. poterit Ep̄us commutare penitentiam in recõpensationem laboris, quem in itinere sustinerent, in aliam, non quidem in pecuniã, vel elemosinas, cum proprio careant. Infr. per quas perso. no. acqu. §. item nobis, sed in aliã, quæ non multum Dominis præiudicet. d. c. relatum. Et ita vbi quis absoluit à certo genere pænæ ex certa causa, debet illam commutare in aliam, facit quod habetur in cap. 1. de voto. Amplia modo prædictam decisionem, ut quod diximus de seruis, extendatur ad filios familias, † qui possunt absolui per dicecesanos, vel alios delegatos à Papa, cap. mulieres ibi, sui iuris tit. nostro. Cum enim sua sit iurisdicctio, illam cui vult, potest sine alicuius iniuria delegare, cap. ecclesija, de elect. Inn. & Io. Andr. in d. c. mulieres. Licet Innocentius dicat contrarium in filijs familias puberibus existentibus in potestate patris, cum sint liberi ad eundem. Tamen tene contra Innoc. & hoc ex benigna concessione, & interpretatione Papæ, & in fauorem patriæ potestatis, ita post multa decidit Mar. Soc. in cap. officij, num. 49. & 84. tit. no.

16 Limita modo vt † non procedat, si dominus fuerit in culpa: puta, quia hoc mandauit, nam tunc tam mandans, quam mandatarius est excommunicatus: Et ideo vterque ad Sedem Apostolicam esset mittendus, vt patet in eo, quod legitur, & not. in d. cap. mulieres, in si. & c.

17 vniuersitatis. Sed quid si post ꝑ mandatum pœnituit, sed non reuocauit, dic quod incidit in Canonem, l. si mandasset, ff. mand. Si vero moriatur antequam fiat verberatio, non incidit: quia morte finitur mandatum, capit. relatum, de offic. deleg. Si autem non prohibuit cum possit, incidit, eod. tit. cap. quantæ. Sed si post mandatum pœniteat, sed ita tarde, quod reuocatio non potest ad mandatarium peruenire, licet de culpa possit redargui, & puniri, tamen in Canonem non incidit, nisi qui dolo fecit, Inno. in d. cap. mulieres. Item si dominus patretur graue damnatum, d. cap. relatum, versic. graue, quia modicum debet serte, & mittere suos seruos ad curiam, arg. c. t. de re iudic. cap. inter alia, in fin. it. no.

18 stro. Hoc vero ꝑ an sit graue, vel modicum, relinquatur arbitrio diœcesani, d. cap. relatum, versic. poteris, (v. g.) an sit locus remotus à Sede Apostolica, vt nimis remotum absoluat, alium non absoluat: Hoc vero arbitrabitur bonus iudex, cum non sit expresso iure definitum, vt legitur; & not. in cap. de causis, de offic. deleg. c. si de transac. Quid enim si Dominus grauissimam infirmitate laboraret, nec alium inueniret, qui ipsum custodiret, vel si ita pauper esset Dominus, quod seruo non posset carere commode per momentum, Tunc in his casibus graue damnatum esset censendum. Item limita, si excessus esset enormis, ita tex. in d. capit. relatum. versic. Dummodo & dicitur enormis ex qualitate ipsius excessus, vel personæ, vel loci, vt no. eod. tit. cap. cum illorum.

Septima. Vir, qui in fraudem vxoris suæ vt se à reddendo debito subtraheret, clericum verberaret, ꝑ tenetur ire Romam pro absolutione: Cum elictum hoc, vt omnes ad curiam mittantur, qui expresse non excipiuntur, sit prohibitivum, ne percussiones ab inferioribus absoluantur, vt not. glof. 1. in c. cum illorum, & glof. 3. in fin. cap. relatum, tit. no. stro. Vnde cum ille casus non inueniatur exceptus, relinquatur dispositioni iuris

communis, glof. in d. cap. relatum, & ita non valet illatio de seruo ad maritum, cum seruus non sit sui iuris, vt maritus, Host. in d. cap. relatum, nu. 2.

Mulier.

- 20 Octaua. Mulieres ꝑ etiam si sunt sui iuris, vt emancipate, viduæ, & virgines, patre carentes, vel maritate, debiles, vel fortes incidentes in canonem non tenentur ire pro absolutione ad Sedem Apostolicam. Ita Host. Ioan. And. & communiter Doct. notant in cap. mulieres, tit. nostro. Et consuetudo approbat hanc expositionem, quod episcopi omnes feminas absoluant, & est amplectenda: quia ipsarum peregrinatio periculosa est, 18. q. 2. cap. permissi, facit, C. de procur. l. maritus. Vnde consuetudo prædicta tanquam generalis, per Papam tacite approbata hanc iurisdictionem dare potuit, e. quod translationem, de offic. deleg. Et non obstat
- 21 tex. in d. cap. ꝑ mulieres, ibi, vel quia exponitur, vel pro & vt sæpe accidit, l. sæpe ff. de verb. sign. Ita Host. & Io. And. ibi. Et hoc propter sexus fragilitatem: periculosum est enim illis iter facere, & virorum catibus se immiscere, vt dicit Mar. Soc. in d. cap. mulieres, nu. 5. Quapropter licet grauis, & enormis iniuria ꝑ semper videatur excepta, cap. 3. capit. cum illorum, c. relatum, cap. canonica, tit. nostro. tamen ob peregrinationem periculosam vult Ioan. Andr. vt etiam mulieres possint habere absolutionem de enormi læsione: quia periculum sexus muliebris respectu vagationis satis iusta consideratione, & æquitate videtur suadere, ut idem diximus de enormi læsione.

Legitimo impedimento detentus.

- 23 Nona. Legitimo impedimento detentus, vt qui ꝑ commode sine periculo mortis, vel corporis ire non potest, non tenetur pro absolutione ire Romam; sed potest absolui per Episcopum, ac cessante impedimento tenetur curiam visitare susceptus mandatum Apostolicum, e. quod de his, c. ea noscitur, cap. quam-

quamuis, tit. nostro. Hinc multa inferuntur. & Primo in periculo mortis constitutum, † vt in c. non dubium, c. de his, c. quamuis, eo. tit. c. in literis, de rapt. 17. q. 4. c. si quis suadente non solum Episcopus, sed etiam simplex sacerdos potest absolueret, non tamen laicus, nec à peccatis, cum non habeat clauis ecclesie, & neque ab excommunicatione, ita communiter concludunt Doctores in c. à nobis, 2. tit. nostro. & nos latè diximus, in 1. p. in nostris decis. lib. 1. c. 13. num. 89. Verum in alijs casibus cessante periculo mortis, qui non potest adire summum Pontificem, debet pro absolutione ire ad legatum, quòd si nec legati copia haberi potest, tunc recurrendum est ad Episcopum, vel si Episcopus haberi non potest, tunc potest absolui à simpli sacerdote, vt nos supra affirmauimus, nu. 92.

Secundo, infirmi, & valetudinarij, id est, qui sepe infirmantur, Gemin. in 25. c. verum, de cler. agro. nu. 6. † de quibus habetur in c. quod de his, & c. quamuis, eod. tit. quamuis non sint in periculo mortis, vt quia patiuntur quartanam, vel podagram, vt dicit Innoc. & Ioan. Andr. in d. c. quod de his, vel habent si miles infirmitas, vt quia sunt tifici, possunt ab Episcopo absolui, dictis iuribus. Quod idem dicendum est de senibus: tales enim non tenentur ire ad sedem Apostolicam, quod intellige de senibus, qui tanta senectute grauantur, quòd labor veniendi ad sedem Apostolicam redderet eos imbecilliores. Immo Inn. in d. c. quamuis. & Io. And. dicunt, qd senex potest absolui ab inferiori, licet reddatur fortis ad subeundum laborem, quia senectus ipsa morbus est. An verò postquam fuerit † absoluti teneantur ire ad sedem Apostolicam, iux. tex. in d. c. quod de his, cum simil. Dicit ibi Hostien. quòd non: cum senectus perpetuum impedimentum iudicetur, senectus enim non curatur, sed quotidie aggrauatur. Verum quia senex potest inuenire legatum per locum suum tran-

seuntem, vel si Papa transulisset se ad locum suum, quia tunc si talis casus accideret, temporale impedimentum esset, & sic cum sit istud impedimentum anomalum, esset sibi iniungendum in absolutione, qd quandocumque poterit data oportunitate, debeat Apostolicæ sedi, vel legato se presentare. Quod idem est dicendum de multis alijs, sicut sunt debilitati membris, & valetudinarij, c. ea noscitur, eo. tit.

Tertio inferitur idem esse intelligendum de pauperibus, d. c. quod de † his, & c. quamuis. hoc est de his, tanta paupertate laborant, quòd ad sedem Apostolicam accedere nequeunt, alijs secus, & ita intelligitur tex. in cap. ea noscitur, eod. tit. Hinc fit, vt pauper mendicans, alijs potens ad eundem, ire teneatur, si mendicando sic sibi potest in itinere prouidere, sicut in loco, quo manet, d. c. ea noscitur. Si verò est pauper non mendicans, nihil habens, sed artificio sibi querit victum, quod facere non posset itinere, tunc secus esset: Idem de eo, qui mendicat, sed vel uxorem habet maxime infirmam, vel in itinere mendicando, non sufficeret sibi ad vitam, vel talis est, quem non deceret mendicare. Hæc Io. And. in d. c. ea noscitur, in fi.

Quarto inferitur, quòd persona, † qd sunt magnæ potentie, & ita delicata, qd laborem veniendi ad sedem Apostolicam nequeunt sustinere absque periculo, quod quidem statit arbitrio Episcopi, arg. ff. de verb. oblig. l. continuus, §. c. u. ita, possunt ab eodem Episcopo absolui, recepta prius sufficienti cautione, quòd parebit responso Papæ. Si verò periculum non timeatur, consultatur Papa, antequam absoluaatur, ita tex. & glo. in c. mulieres, tit. nostro. Et ita nota † qd ratione potentie alleviatur alicui pena alijs debita, licet ratione nobilitatis magis delictum aggrauetur, glof. in c. Homo, distin. 40. vide quæ diximus in nostris decis. in prima parte, lib. 1. cap. 20. nu. 19. item vide glo. in cap. cum beatissimus, 24. q. 1. Vbi ratione nobilitatis re-

mittitur pœna, & glo. in c. 1. de cler. ven. ubi mitius punitur prælatus, quàm alius.

31 Quinto. Habens† capitales inimicitias potest absolui ab Episcopo, modo cessante impedimento repræsenter se summo Pontifici, c. de cetero, tit. nostro. Et nec consideratur, quæ causa fuerit inimicitia, an ex sua culpa orta sit, vel nõ.

32 Et ita quis reportat† commodum ex sua culpa, quando culpa non fuit ordinata ad illud. ita glo. in c. statutum, §. si verò, vers. si non audens, de rescri. in 6. Item ex illo tex. nota, quòd licet regulariter incidès in Canonem non sit absolvendus nisi à Papa, tamen illud procedit, nisi subsit legitimum impedimentum.

33 & ita† in omni edicto intelligitur excepta omnis iusta excusatio, d. c. de cetero, c. inter quatuor, c. fin. de cler. non resid. Sic etiam in omni mandato, c. si quando, de rescri. sic in omni iuramento, c. quemadmodum, cap. breui, de iureiuran.

Pariter ab Episcopo potest absolui

34 Hostiarius ecclesiasticæ, † siue secularis potestatis, qui maligno animo, vel excedendo modum ratione officij sui clericum percussit: nisi grauius percusserit, cap. si verò, el. 1. tit. nostro. Enormis enim excessus regulariter semper excipitur, not. in c. peruenit, & c. cum illorum, eo. ti. nisi in articulo mortis, c. non dubium, eod. tit. Ex quo tex. in d. c. si verò, colligitur, quòd delictum commissum ratione officij alleuiatur, si debitam formam seruat, & non excedit, facit quod not. in cap. olim, 1. de restitut. spoliat.

35 Rursum monachi incidentes† in Canonem, nisi sit enormis læsio. iux. tex. in c. cum illorum, tit. nostro sunt absoluedi ab Episcopo: quia ab excommunicatione à Canone inflicta nullus prælatus inferior absoluit, & hoc videtur probari in Clem. 1. de priuileg. in c. religiofo, tit. nostro in 6. Nisi Abbas haberet iura episcopalia. Pariter episcopus absoluit moniales etiam exemptas, glo. in c. de monialibus, tit. nostro, & hoc au-

thoritate ordinaria inducta à dicto iure, & non vice Papæ. & sic vt delegatus Papæ. Idem tenet Innoc. & Io. An. d. & finaliter ita videtur sentire glo. in d. cap.

de monialibus, etiam pro excessibus notorij, nam si hoc procedit in ceteris mulieribus, vt supra affirmauimus, multo magis in monialibus. tum quia Papa non exceptit casum enormis læsionis, sicut fecit in monachis, d. c. cum illorum. Quod verò diximus, q̄ Abbas non pòt absolueret monachos ab excoicatione Canonis. Si quis suadente, immo nec ab excoicatione maiori, nisi in casibus à iure expressis, tñ dicta regula multas habet fallentias quarū Prima. vt non procedat† in prælatis habentibus iurisdictionem episcopalem super subditos suos. Hinc fit, quòd cum prælato S. Francisci, uel alij mendicantium habeat iurisdictionem quasi episcopalem super sorores sui ordinis, possint eis absolueret. Immo Abbas habens iurisdictionem episcopalem nõ solum potest absolueret pro iniectione manuum in casibus statim dicendis, sed etiam in omnibus casibus, pro quibus possunt absolueret Episcopi, arg. eorum, quæ nota per glo. in Cle. 1. de rebus eccles. non alie. Innoc. in cap. statui-

mus, de maio. & obed. consuluit Feder. de sen. cons. 14. Do. Ant. & Abb. in cap. cum & plantare, de priuileg. Abb. in c. significasti, de for. compe. Card. in Clem. ne in agro, §. ad hęc in 2. q. de stat. mon.

37 Item fallit† in monachis, & Canonice regularibus, & in omnibus religiosis modo sint claustrales, & in claustris percussissent: Tales enim per propriam Abbatem possunt absolui, c. 2. c. cum illorum, tit. nostro, etiam si monachus alium monachum percutiat extra claustrum. Felin. in d. cap. cum illorum, in fi. & est communis opinio, vt ibi per Doc. Quod dictum etiam procedit in nouitij, † dummodò sint infra annum probationis, vt nota Innocen. Ioan. An. d. & Hostien. in d. c. 2. quamuis in Canonem inciderint ante ingressum religionis, Ita Host. in d. ca. cum illorum, glo.

in cap. religioso in verb. non possit, eod. tit. in 6. Fr. Ioan. in summ. eod. tit. q. 45. Quæ quidē absolutio valet etiam si post habitam absolutionem infra annum probationis egrederetur religionem, nisi excommunicatus intrasset fraudulenter; ita quod aliis non interesset, & de hoc constaret, vel esset præsumptio violenta, ut quia satis cito post obtentam exiret. arg. in cap. officij, & quod ibi nota. in princ. glo. de elect. Et hæc opinio omiſſa alia opinione Innoc. Abb. Antiqui, & Io. And. in d. cap. cum illorum, mihi magis placet, tanquã magis æqua.

32 Rurſum fallit in monachis exemptis, quia etiam si illi vellent, non possunt per Episcopum, sed tantum per Abbatem absolui, ita singulariter glo. si. in Clem. cum ex eo, de sent. excom. Et hoc, ut tollatur vagandi materia, quæ animabus illorum periculosa esset, facit c. si. de regul. c. 2. ne cler. vel mon. in 6. d. c. cum illorum, vers. nos autem. Do. Abb. in cap. cum in tempore, de arbit. ubi habetur, quod Religiosus, non potest renunciare privilegio exemptionis; quod idem dic quo ad exemptos ad alias excommunicationes maiores à iure inductas, nõ tamen Papæ reservatas, nam talis exemptus non potest absolui ab Episcopo Imola in d. Clem. Ne in agro, & in Cle. Dudum, de sepul. 2. col. Item fallit in Hospitalarijs, seu fratribus Hierosolomitans, ubi eorum prior, qui saltem debet esse clericus, si petitur absolutio tantum in foro exteriori, aliàs requiritur quod sit sacerdos, si illa datur in foro animæ, etiam à peccatis. iux. glo. singu. in dicto capit. canonica, titu. nostro, potest absolvere omnes ipsos Hierosolimitanos illius loci, nõ autem aliorum locorum, iux. tex. in cap. Canonica. ibi, per priorem vestrum, quem ad hoc ponderat ibi Host. & Ioan. Andr. concludentes, quod solus prior ultramontanus, cui prædicta Decretalis dirigitur, potest absolvere Hierosolimitanos, vnde dicit, quod quo ad Hospitalarios aliorum locorum, si non habent aliud privilegium specia-

le, à dicteſano illius loci sunt absoluedi. Item dictus prior potest etiam absolvere suum magistrum, qui miles, & laicus est, licet sit maior, & prior inter omnes, siue percusserint se in clauſtro, vel domo, quia tota domus sumitur pro clauſtro, quando alia claustra non habent, siue extra, per tex. in d. c. Canonica, qui simpliciter loquitur, nec aliquid dicit de clauſtro. Hæc Doct. in d. c. Canonica. Rurſum non solum clauſtrales possunt absolui per Abbatem, sed etiam per eorum priorem, vel præpositum; quando priores non habent supra se Abbatem, aliàs secus: quia tunc pro absolutione recurrendum est ad Abbatem, c. 2. c. cum illorum, tit. nostro. Mar. Soc. in c. officij. nu. 125. tit. nostro. Nisi monachus percussit Abbatem, vel priorem, vel alium suum superiorem, qui locum Abbatis tenet, per tex. in c. cum illorum, vers. eorum prelatos: quia tunc esset absoluedus tantum à Papa: quia delictum augetur ratione personæ. Et ita talis percussio dicitur enormis, d. cap. cum illorum. Quod multo magis procedit, si esset facta in Episcopum, vel generasset scandalum, d. c. cum illorum, ibi nequæ sine scdalo præteriri.

Decima. Licet à sententia Canonis 42 debeat solum absolui ab eo, cui Canon reservauit, & ita à summo Pontifice, quando absolutio est sibi reservata, cap. eos qui, eo. ti. in 6. aliàs ab episcopo, c. nunquam, eo. tit. tamen propter legitimum impedimentum, & in casu necessitatis potest quis absolui ab alio, qui aliàs de iure absolvere non potuisset, facit glo. in c. pastoralis, de off. ord. Quod procedit non solum, si quis esset excommunicatus propter violentam manum in unctionem, ut supra in fallentijs diximus, & ut dicit Innoc. in cap. quamuis, tit. nostro, sed etiam ex quacunque alia causa à sententia iuris, vel hominis, ut patet per tex. in d. c. eos. quamuis Innoc. in d. c. quamuis aliud voluerit, & non bene, cum tex. in d. c. quamuis procedat non solum in excommunicatione Canonis,

nonis, si quis suadente, sed in qualibet alia excommunicatione. Et mouet me, c. ea nolitur, & c. quod de his, eod. tit. ubi fit mentio de impedimentis, & non faciunt mentionem d. c. si quis suadente. facit etiam identitas rationis, l. illud, ff. ad l. Aquil. quia videtur esse eadem ratio in alijs casibus; ita Francus, in d. c. eos. & Io. Andr. Felin d. c. quamuis. An
 44 verò ¶ qui absoluendi erant à sede Apostolica, & propter instans impedimentum absoluti sunt ab Episcopo, vel alio, cessante impedimento, vel necessitate teneantur ire ad sedem Apostolicam. Et qui sint isti, qui se debeant presentare sedi Apostolicæ, & quod debeant se presentare quâ citius, & an personaliter, vel per procuratorem, & an non se presentando incidât in eandem excommunicationem, diximus in 1. par. lib. 1. c. 13. nu. 90. vsque ad 93.

45 Undecima. Licet ¶ absolutio propter iniectioem manuum violentam sit reseruata summo Pontifici, c. porro, c. nō dubium, cum simil. tit. nostro, tamen ampliat ut habeat etiam locum in legato à latere, c. ad eminentiam, c. ea nolitur, eo. ti. etiam si laico esset enormis, ita Io. Andr. Do. Ant. & Doct. communiter tenent in c. pen. de offi. leg. per tex. in d. c. ad eminentiam. Ita etiam Archi. in c. si quis suadente 17. q. 4. & in c. 1. de offi. leg. in 6. Hen. in c. 1. qui cle. vel vou.

Duodecima. Ut absolutus ab Episcopo tenetur ire ad sedem Apostolicam cessante impedimento, ita etiam absolutus ¶ ab inferiore Episcopo tenetur ire ad Episcopū, si ab Episcopo talis excommunicatus poterit absolui ex officio, & iurisdictione propria, & non ad Papam. per tex. in c. eos, tit. nostro, in fi. Ibi, dum dicit, à quo, vel de iure fuerant absoluendi. Et ibi, dum tex. dicit, si illi, à quo istis cessantibus absolui debebant. Quare quando proprius sacerdos in articulo mortis absolueret excommunicatum, debet sibi iniungere, ut recuperata sanitate quàm prium cito poterit, debeat adire Episcopum illum.

SUMMARIUM.

- 1 *Armorum appellatione quid veniat, vsuq; prohibebus.*
- 2 *Clerici arma portare non debent sub peccato mortali.*
- 3 *Clerici in multis casibus licite arma portant. & num. 7.*
- 4 *Clerici licite arma portantes, in multis locis non possunt.*
- 5 *Sacerdos, qui de mandato Episcopi conduxit armatos in castro, vsi illud custodiens, si exurgente pugna, multi fuerint mortui, sacerdos non erit irregularis.*
- 6 *Clericorum, & monachorum deferentium arma poena.*
- 7 *Locus religiosus aggravat delictum.*
- 8 *Monachus arma tenens in quatuor casibus non est excommunicatus.*

De armorum delatione prohibita clericis. Cap. VII.

EQVITVR ēt videre de excessibus circa armorum delationem, vnde præter ea, quæ diximus lib. 4. nostrarum decis. cap. 21. num. 20. cap. 3. & cap. 18. n. 102. & supra, de bello cap. 20. Sufficiat tantū adnotare, quòd vsus armorum non solum clericis, sed etiam laicis est prohibitus de iure ciuili, vt C. de vsu armo. l. 1. li. 11. Sed modo ad Decisiones deueniamus. quarum

- 1 Prima. Clerici arma portare non debent ¶ c. clerico, de vita, & honest. cler. 23. q. vlt. c. clerici, & cap. quicumque. Cū arma clericorū esse debeât lachrimæ, & orationes, 23. q. 8. cap. de Episcopis, §. 1. & cap. seq. Quod procedit primo, etiam vt deferre non possint ad repellendam violentiam inferendam ecclesie, vel patriæ, quæ impugnatur, licet tunc possint alios ad arma & pugnâ hortari, licet laici bene possint, 23. q. 3. c. fortitudo, & e. vt pridem, vbi de hoc per Ioan. And. Secundo, vt nec clerici in minoribus ordi-

nibus constituti possint portare arma, Io. Andr. quem sequitur Ioan. de Anan. in cap. petio, de homi. num. 6. Et arma portantes peccat mortaliter, cū per hoc excommunicari possint, d. cap. clericus: Et nec potest quis excommunicari nisi propter mortale, 1. r. q. 3. c. nemo Episcopo- rum. Quinimmo, si excommunicati nō desistant, possunt deponi, glo. in d. c. clericus. facit 16. dist. cap. clericus maleficus. Et ita debet intelligi 23. q. 8. c. quicumque: & cap. clericus.

3 Secunda. Clerici in multis casibus licite ꝑ arma portant. Quorum prius: quando hoc facerent auctoritate Papæ: arg. l. 1. C. vt vltus armo. in sc. princ. li. 1. r. Quod intellige tribus concurrentibus, Primum, vt moueat arma in bello iusto. Secundum, quòd tale bellum non possit commodè expediri per laicum. Tertium, quòd ista licentia procedat à Papa consultis Cardinalibus, ita Cald. Io. Andr. Car. & Felin. cap. petio, de homic. Quare in hoc casu licet aliquem interficiant, non sunt irregulares. & ratio est: quia ideo illicitum est clericis arma mouere, quia cōsultationes Canonice hoc vetant, quarum potestas dependet à Papa, 27. dist. cap. per totum de translac. c. 1. de elect. c. significasti. & sic potest Papa dare licentiam clericis mouendi arma. & illis vrendi quibuscumque sine metu irregularitatis, que est per cōstitutionem canonicam introducta. c. is qui, 1. respon. de sent. excom. lib. 6. & pro hoc facit, quia Papa cum homicida etiam voluntario dispensare potest, si peccat. Io. de Anan. in cap. sicut dignum, de homic. Et si dicatur, quòd homicida est irregularis de iure diuino, iux. illud. Non edificabis mihi templum, &c. de consecr. dist. 1. c. 1. Nam respondetur, q̄ intelligitur de illo, qui accipit gladium sine licentia superioris, 23. q. 4. cap. ille gladium. Ita Ioan. Cald. quem sequitur Ioan. de Anan. in d. cap. petio, nume. 8. Secundus ratione seculi temporalis, quod tenent, nam dominum feudi iurate tenentur, & cum eo ire ad bellum, quod

non est directè ad occidendum, sed ad sua defendenda, siue recuperanda, quod easu possunt arma deferre, 23. q. 5. cap. non vos, §. ecce, cap. si non licet, §. potero, cap. olim causam, r. de restit. spol. Tertius est in clericis, qui transeunt per viâ periculosam, quibus etiam est licitum portare arma defensionis ad terrorem, non autem ad percutiendum, & vt percutiant, arg. 23. q. 3. cap. Maximianus, Dom. Anto. in cap. 1. de vita, & honest. cler. vel si essent in obsidione, aut haberent inimicitias, aut ex alia iusta causa. Io. de Anan. in d. cap. petio, nu. 6. cum non teneantur inermes se exponere periculo, vt legitur, & notatur in cap. accedens, el. 2. vt lit. non contest. in cap. pastoralis, eod. tit. Quartus in clericis portantibus cultellum paruum ad incidendum panem, & alia necessaria ad victū, & vngulas, Abb. in d. cap. clericus, nu. 7. de vita, & honest. cler. per ea, quæ nota glo. in Auth. de armis, in princ. Hinc Io. de Anan. in cap. lator, de homic. in princ. dicit statutum prohibens arma portari, non habere locum in cultellis paruis. In his ꝑ tamen casibus, in quibus licitum est portare arma clericis, non possunt ibi la portare coram iudice, neque in congregatione, neque in cętu scholarium, neque in palatio Principis, vel cętu communis consilij, arg. tex. in l. armatos, ff. de vi public. facit text. in cap. 1. §. si quis rusticus, de pace tenen. vbi Baldus expressè firmat.

5 Tertia. Quidam sacerdos de mandato ꝑ Episcopi conducebat homines armatos in quoddam castrū, in quo Episcopus habebat iurisdictionē temporalem, vt custodirent castrū. Si inimici Episcopi inuaserunt castrum, & ex inde surgente pugna, sacerdos traxit se ad partem, licet multi in pugna mortui fuerint, clericus non erit irregularis: quia licet fecit obediendo Episcopo, & bellum erat iustum pro parte Episcopi: Imò etiam si percussisset, nec unlnerasset, ita refert Ioan. de Anan. do. Flor. dicentem in cap. petio, de homic. Qui etiam addit,

addit, quòd pofito, quòd bellum effet iniuftum, nec effet irregularis; quia traxit fe ad partem. Conducere enim armatos non fuit caufa faltem immediata belli prædicti, fed remota, que non inducit irregularitatem, vt uoluit glo. fing. in cap. exhibit. verb. corruiat, de homic.

- 6 Quarta. De pena clericorum defertur in arma. Clerici fola delatione at morum non funt excommunicati, fed excommunicandi, 22. q. vlt. cap. conuenior, not. glo. in c. dilecto, de sent. excõ. lib. 6. Et non obftat text. in Clem. ne in agro, §. quia uero, de stat. monach. quia ille tex. loquitur in monachis intra monafterium tenentibus arma, qui ipfo iure funt excommunicati; Et fic locus religiofus aggravat delictum, cap. ficut dignum, de homic. Et fic nota, quòd tam monachus, quam clericus portantes arma, peccat mortaliter, vt diximus, nu. 2. Fallit tamẽ hec regula in officialibus, & eorum familia, quibus permiffum eft arma portare, l. arma ad falutẽ, §. fin. ff. de offic. præfec. vigil. & ibi Bald. extendit illum tex. ad familiam Epifcopi, qui in eum habet merum; & mixtum imperium in fua diœcefi. Idem eft in officialibus legati ex latere. Fallit etiam ubi cunque uellet ire ad afpiciendum agros. ita Nic. de Neap. in l. fi. per illum tex. de proxi. feri. lib. 12. Ifern. in c. 1. §. fi quis, de pac. tenen. vel quando portaret arma ligata, uide Doct. in d. c. lator. glof. in §. prohibemur, verb. permitimus, in athen. de armis.
- 8 Quinta. Monachus arma tenens, in tribus cafibus non incurrit excommunicationem. Quorum primus, vt fi Abbas profequeretur monachos odio capitali, uel effet talis, cuius confortium effet in tolerabile, vt quia parit contumeliam Creatoris, uel quia iniungit fubditis intolerabilia, quia tunc poterunt monachi sine licentia arma affumere, fi non potest alijs remedijs succurri, 1. q. 3. c. Iulianus, de diuor. c. quanto, de appell. c. de priore, de homic. c. significasti. Secun-

das, quando extra fepta arma teneret, ita glo. 2. in Clem. ne in agro, §. præfate. Hinc fi monachus teneret arma in monafterio non fuo, peccaret mortaliter, non tamen incideret in excommunicationem, quia §. præfate, loquens de fepto monafterij, debet intelligi de proprio monafterio. Tertius, quando monachus de foris ueniret ad claufterum cum armis, quia fi non haberet animũ tenendi, non ligaretur: quia non dicitur arma tenere cum effectu, cum uerbum, tenentes, denotet temporis continuitatem, vt fic tenere fit cum effectu, ff. de verb. signif. l. nomen, §. habere. Ita Zab. in d. §. præfate, oppof. 1. & q. 3. & 6.

S Y M M A R I U M.

- 1 Crapula quid, & unde dicatur, & mala quæ ex ea promeniunt.
- 2 Ebrietas quid, eiusque mala, & commiffatio quid.
- 3 Gula an fit peccatum mortale.
- 4 Ciborum in ufu tria funt confideranda.
- 5 Custodes ecclefia an poffint ibi iacere, & comedere.
- 6 Cibus debet congruere perfona.
- 7 Cibus non propter fe, fed propter modum uiuendo prohibetur; fic luctus pro mortuis; fic lectio librorum poetarum fic loquo, uel Melodia cantus, uel amor in uxorem.
- 8 Ebrietas quandoque eft cum peccato mortali, quandoque cum ueniali, quandoque fine peccato.
- 9 Clerici non debent intrare tabernam.
- 10 Clerico an liceat in taberna comedere & ratione itopia.
- 11 Clericus an poffit in ecclefia ministrare.
- 12 Clerico an liceat habere tabernam. Peregrinationis caufa multa licentia, quæ alias non licent.
- 13 Commiffationes clericis, pariterque laicis funt prohibita.
- 14 Conuiuium de fymbolis, & confectis, clericis celebrare non licet.
- 15 Clerici non debent amore Sanctorum, uel animarum pauperum fe ingurguare.

- 16 Clerici tenentur in cibis & potibus se conformare moribus eorum, cū quibus uiuunt, nisi in uoto, pœnuitentia, & pro salute corporis.
- 17 Clerici bibentes uinum sine aqua, an peccent.
- 18 Clericus debet esse contentus trina potatione.
- 19 Vinum immoderate sumptum multa mala parit.
- 20 Ebrietati deseruientis pœna.
- 21 Sobrietates quibus conueniat, & quare ministris ecclesie, assignantur quinque rationes, num. seq.
- 22 Vinum non bibens an possit promoueri ad sacerdotium.
- 23 Clericus consumens fructus beneficii in conuiuio, & commessationibus an peccat mortaliter, & sit obnoxius restitutioni.
- 24 Conuiuio sacerdotum debet commisceri lectio sacrarum scripturarum.
- 25 Origenes nec somnum, nec cibum sumebat sine lectioe.
- 26 Familiaritas magis in conuiuio, quam in colloquio.
- 27 Clericus ad conuiuia pauperum inuitatis, non licet aliquid tollere, & ad domum mittere.
- 28 Conuiuia non licet in ecclesia facere.
- 29 Non licet clericis in ecclesia dormire.

De crapula, & ebrietate à clericis vitanda. Cap. VIII.

OSTEA uidendum est de crapula, & ebrietate, de qua multa diximus, & mala, quæ proueniunt in Dom. ix. post Pentec. Sermon. 1. super uerba illa Ad Cor. c. 10. Sed sit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Tamen restat modo, ut uideamus, quare dicatur crapula, & quid sit ebrietas. Igitur crapula est quasi ruda epula, & dicitur crapula à superfluitate ciborum, & immoderata voracitate cibi, nam tunc homines ita voraciter epulantes perfecte non

digerunt, sed materiam indigestam emittunt, & sic talis cruditas morbum facit, & molestias ingerit, & ægritudines generat. Quod enim fames facit, hoc etiam plenitudo ciborum, ut magis autem, & multo maiora. Fames quippe in paucis diebus aufert hominem, & liberat de hac uita pœnali. Excessus uero ciborum consumit, & putrefacit corpus humanum, & macerat ægritudine diuturna, & tunc eum morte crudeli consumit, cap. nihil enim, de consec. dist. 5. Ebrietas uero dicitur superfluitas potus, & est immoderatus usus uini, quæ quidem aufert memoriam, dissipat sensum, cogit ad libidinem, inuoluit linguam, corrumpit sanguinem, confundit naturam, perdit gratiam, & perducit ad damnationem, ita Rayn. in tractat. 4. de Gula. Sunt etiam commessationes, quæ dicuntur luxuriosa conuiuia à comedendo dicta. Unde commessatio superflua est conuiuatio, & commessor uentris, & gula nimium deditus, Arch. in c. commessationes, dist. 44. Sed modo ad Decretum de ueniamus. quarum

Prima Gula est peccatum mortale, quando delectationis gula in heret homo tanquam fini, propter quam Deum contemnit. Paratus scilicet contra præcepta Dei agere, ut non audire missam, uel infringere ieiunium, diebus uentris carnes comedere, ut delectationes huius assequatur. At si in uitio gula intelligatur inordinatio concupiscentium secundum ea, quæ sunt ad finem, ut puta, quia nimis præuenit peccat debitum comedendi, uel cibos lautiores id est pretiosos querit, uel quæ assumenda sunt procurari accuratius appetit, uel in ipsa quantitate sumendi mensuram refectio nis excedit, & tunc peccat uenialiter. D. Thom. 2. 2. quæst. 148. artic. 2. text. in cap. quinque, de consec. dist. in c. 5. Henric. Boich. in cap. à crapula, de uita, & honest. cleric.

Secunda. In ciborum usu quis etiam debet considerare, quia debet uti cibis congruentibus loco, tempore, & personis.

nis, cap. 1. dist. 41. Loco, quia non debet quis manducare, vel in ecclesia dormire, quia ubi celebratur conuiuium Corporis, & Sanguinis Christi, non est locus crapulæ, & commessionis. Vnde Apost. 1. Cor. 11. Conuenientibus vobis in vnum iam non est dominicam cenam manducare, & vnus esurit, & alius ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum, fallit in casu necessitatis, vt dicit ibi Turrecr.

5 Hinc ex hoc capite ꝑ excusatur cultodientes ecclesiam, & thesauros ecclesiarum, qui ibi iacent, & dormiunt, vt habetur in c. nulli, dist. 42. & not. Archid. Gemin. Turrecr. in d. cap. non oportet. Tempore, quia non licet uti carnibus tempore quadragesimali, distinct. 4. capit. denique. Item cibi debent ꝑ congruere personis, vt monacho non comedere carnes, de consec. dist. 5. cap. carnes. An vero quis possit uti cibis strictioribus, quam faciant illi, cum quibus conuersatur? dic, quod non, & ita videtur, quod non licet religioso in vsu ciborum restringere vitam suam vltra quam facit regula sua, quod intellige, quando generaretur ex hoc scandalum, aliàs permitteretur, c. v. in am, dist. 76.

7 Tertia. In considerando vitio gulæ non est attendenda pretiositas cibi, qui sumitur, sed tantummodo ingluuies, & voracitas sumentis, & ita ꝑ cibus prohibetur non propter se, sed propter modum vtendi, d. cap. quisquis, distinct. 41. qui dicit illum sapientem, qui scit uti cibo eo modo quo permissum est, & quod dicitur de cibo, idem est de tristitia, & dolore pro mortuis, c. habent, 13. quaest. 2. vbi non prohibetur luctus pro mortuis sed nimius, quia vt dicit ibi tex. illud difidentia genus est. Idem est de signentis paganorum, cap. ideo, dist. 37. vbi prohibentur Christiani poetarum libros legere, non ex se, sed ex modo, vt quia nimis auuiditate ducti excitantur ad libidinem. Idem est de lotionem. Non enim prohibitum est nec die dominico pro necessitate corporis lauari, sed tantum

propter modum, nam si pro luxuria, & voluptate quis lauari appetit, hoc fieri nec vilo die conceditur, cap. peruenit, de consec. distinct. 3. Idem est de melodia cantus, non enim prohibetur cantus, sed tantum cantus ex modo, vt sunt hi, qui inungunt fauces, & guttur, vt dulcius resonent in conspectu populi, cantantes effeminatè, vt delectent populum. Sed cantus debet esse simplex, & deuotus alacris, cum cordis attentione, vt populo placeat ad Dei honorè, ita notatur per Turrecr. in cap. cantantes, distinct. 92. Idem est de nimio amore in vxorem, quia non prohibetur amor, sed nimius, 32. quaest. 4. cap. origo.

8 Quarta. Ebrietas, quandoque potest esse sine peccato, ꝑ quandoque cum veniali, quandoque cum peccato mortali. Nam qui nescit potum esse immoderatum, & inebriare potentem, vt quia nescit vini fortitudinem, tunc ebrietas potest esse sine peccato, sic Noe creditur inebriatum fuisse. At qui percipit potum esse immoderatum, & petentem inebriare, & tamen vult magis ebrietatem incurrere, quàm à potu abstinere, tunc talis peccat mortaliter, & dicitur proprie ebrius: quia mortalia proprie recipiunt speciem non ab his, quæ per accidens eueniunt præter intentionem, sed ab eo, quod est per se intentum. Pariter quando ebrietas est assidua, & nouit vires vini, & non vult apponere aquam, & sic quando studiose consuevit se de facili inebriare, d. cap. vnum, §. criminis, & ante omnia. Erit verò peccatum veniale, quando aliquis percipit potum esse potentem, & immoderatum, non tamè extimat potentem inebriare, uel quando ebrietas accidit ex debilitate cerebri, cap. vnum, §. aliàs, distinct. 25. D. Tho. qui supra art. 2. quaest. 148. Archid. in cap. sexto die, distinct. 35.

9 Quinta. Clerici non debent ꝑ intrate tabernam, cap. non oportet, 1. dist. 44. & dicitur taberna, locus ubi uictualia, scilicet panis, & vinum, & carnes coctæ venduntur, dicta à tabulis, quia tabulis clau-

clauditur, Archid. in cap. nulli, ead. distinct. Nec debent ibi comedere, aut bibere, nisi fortè causa necessitatis, ut in peregrinatione, cap. clerici, ead. distinct.

- 10 Sed an clericus, qui in domo propria non habet uinum, vel panem, possit ex necessitate ingredi in ea, & illa emere, dic quòd sic: non tamen ex hoc capite potest in illa comedere, cum tantum per mittatur propter iter, cap. clerici, & ibi Gemin. distinct. 44. Licet Zabab. extendat, etiã si subesset alia iusta causa, quia illa semper excipitur, 18. distinct. cap. non oportet, pro hoc cap. clerici. ibi, nisi iusta causa, de vita & honest. cleric. Et sic permittitur uiatori, quod aliàs non permittitur. Arg. simile, 11. quæst. 3. capit. quoniam multos. Sic ratione peregrinationis licet mutare habitum, 21. quæst. 4. cap. Episcopi. Item licet cum excommunicatis communicare in cibis, d. cap. quoniam. Item licet à quolibet sacerdote missam audire, 9. quæst. 2. cap. nullus. Item à quolibet ecclesia baptismum suscipere, 10. quæst. 7. cap. nec numerus. Hæc Turrecrem. in dicto capit. cleric. Nec etiam debent † in taberna alijs ministrare, quia cui non licet minus, scilicet ingredi eam, cap. nulli, distinct. 44. non licebit & maius, d. c. nulli. 24. quæst. 1. cap. miramur. 74. distinct. capit. gesta. Sic cui conceditur maius, & minus, 16. quæst. 2. cap. uisus. Et cui conceditur minus, non prohibetur maius. 17. quæst. 2. cap. sunt qui. & aliquando conceditur maius, & quod est minus prohibetur, cap. 1. de tornea. ubi de hoc uideas. Ita Archid. in d. c. nulli.
- 12 Sexta. Clerici non † debent habere tabernas, cap. nulli, 44. distinct. quod intellige, ut ministrent in eis: nam aliàs bene possunt habere, & alijs locare, ff. de petit. hæred. lançillarum. Item possunt habere tabernã, ubi uendant quod reposuerunt, & sibi supersunt de redditibus suis, dum tamen in propria persona non ministrent, sed per aliũ; de hoc per glos. in cap. negociatorem, distinct. 88. d. cap. nulli, ubi habetur, quòd cui non

licet minus, scilicet ingredi tabernam, nec licebit maius, scilicet ministrare, ita Gemin. in cap. 1. nu. 9. de vita & honest. cleric. lib. 6.

- Septima. Non debet, clerici sicut nec
13 laici † facere commessationes, quæ sunt luxuriosa conuiuia, maxime per dies solemnes, per quos vacandum est orationi, & non ingurgitationi; ita tex. in cap. commessationes, distinct. 44. Vnde Exo. 14. 2. Diem solemnem celebrabit Dominus. ait per deuotionem mentis, & non per ingurgitationem uentris. Quare talis abusus, scilicet commessationes facere in honorem Sanctorum Martyrum, maxime perniciosus est. Primo, quia in ducit in errorem ut tam uiciosus, & à Sancta Scriptura reprobatus abusus reputetur licitus, & concessus. Secundo, quia diebus festiuis, & solemnibus hæc damnanda conuiuia celebrantur eo tempore abundantius, quando esset magis sobrie uiuendum, ita Turrecrem. in d. c. commessationes.
- 14 Octaua. Non debent clerici, vel laici celebrare conuiuium de symbolis, & cõfertis, cap. non enim, distinct. 44. Et dicitur Symbolum à Syn, quod est con, & bolum, quod est morfellum. ubi quilibet ponit morfellum. i. partem suam ad omnem comestionem faciendam ad similitudinẽ Symboli Apostolorum 14. distinct. cap. 1. Non tamen reprehenduntur peregrini simul euntes, & scholares simul in eodem hospicio commorantes, qui simul faciunt duodena, & symbola, vel etiam extra ad fontes, vel ad alium locum amenum, vel quæ sunt ad quotidianum usum, ut faciunt milites, ita Cardin. à Turrecrem. in d. capit. non oportet, el 2. distinct. 44. Sic etiam clerici possunt facere conuiuia de consertis causa conuiuandi pauperes, cap. si quis despicit, distinct. 42. Sic non debent permittere conuiuia in Ecclesia, nisi causa necessitatis, quia in necessitate aliqua etiam honesta conuiuia ibi fieri possunt ad opus hospitum transeuntium, 42. distinct. c. pen. & fin. ut quia peregrini

Decis. Aurearum Par. II. Lib. III.

grini non audent inde ex Ecclesia exire, vel omnes alie domus sunt plenæ.

15 Nona. Non debent Clerici ꝑ amore aliquorum sanctorum, vel animarum pauperū bibere, vel se ingurgitare, nec publicis conuiujs, quibus interfuntio culatores interesse, de consecr. dist. 5. c. nullus, & c. seq. vbi dicitur, quod clerici spectaculis, quæ in nuptijs, vel cænis exercentur, interesse nõ debent, sed surgete de conuiuio, & abire antequam ingrediantur ioculatores. Alten. lib. 6. ti. 8.

16 Decima. Clericus tenetur in cibis, & potibus conformare ꝑ se moribus corū, cum quibus uiuit, modo mores sint conformes veritati, & rectæ rationi, & cū bona conscientia possint, ne ponant scādalum fratri. Vnde Apost. ad Ro. c. 14. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quippe munda sunt, sed malū est homini, qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare, & non bibere vinum, in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur. Dico autē quantum potest cum bona conscientia. Nam si quis uouisset non comedere carnes, quando alij comedunt, aut non bibere vinum, quando alij bibunt, talis tenetur abstinere obseruando votum, iux. illud Deuter. 23. Cum votum uoueris Domino Deo tuo, non tardabis redere. Pariter tenetur quis obseruare penitentiam, si fuerit aliqua iniuncta. Et similiter si quis propter infirmitatem, aut corporis sanitatem, aut propter aliā necessariam causam abstinerit, excusatur non conformando se moribus conuiuentium, quia plus obligatur ad salutem corporis tuendam, quàm ad uiuendum iuxta mores vicinorum. Igitur votum abstinentiæ, aut penitentia, aut sanitas corporis, non debet violari propter obseruantiam talium morum. Et ita Card. Turrecrem. limitat tex. in c. 1. & si. dist. 41. vbi habetur quod quilibet debet cõformari moribus eorum, cum quibus uiuit.

17 Vndecima. Clerici bibentes vinum sine aqua videntur peccare. Ita P. Ant.

& Abb. in cap. à crapula. vers. vinum sibi temperent, de uita, & hon. cler. Non tamen mortaliter, cum nec ebrietas sit peccatum mortale, nisi in casibus supra positis in decis. Si tamen ex causa vini non temperarent, non peccarent: Nam reperiuntur quædam vina minus potentia. Quare respectu vini potentis, vel minus potentis, est temperandum vinum. vt no. sibi Abb.

18 Duodecima. Clericus debet esse contentus in bibendo trina vice, ꝑ tex. est in c. quando, dist. 44. Quod intellige quā appetitus naturalis ultra non exigit: uoluit enim temperare ille tex. homines immoderatos, ut uult Abb. in d. c. a crapula. Cum immoderata potatio vini sit causa multorum malorum. Est enim 19 vinum incitatum ad luxuriam, & irritamentum luxuriæ, c. luxuriosa, d. 35. Item est excitatum discordiarum, & dissolutiuum fraternæ concordia. d. c. luxuriosa, in verb. contentiosa, & dissolutiua omnium bonorum animæ. Vnde Aug. Ebrietas est omnium flagitiorū mater. Item vinum immoderate sumptum rationem perturbat, intellectum hebetat, subuertit sensum, memoriam enervat, obliuionem inuitat, errorem infundit, ignorantiam inducit, ita Turrecr. in c. 5. dist. 35.

20 Tertiadecima. Pœna deseruientis ebrietati ꝑ est, q̄ si Episcopus, vel presbyter, uel diaconus admonitus non desistat, deponatur subdiaconus, vel inferior, siue laicus, uel clericus communione priuetur, dist. 35. c. Episcopus. Si uerò semel ebrius fuerit, aut bis 30. dierū spacio communione priuetur, aut corporali supplicio subdatur. 35. dist. c. ante omnia. Et si à superiore commoitus hoc modo non satisfecerit, ab officio, & beneficio suspendatur, d. c. à crapula, in fi. Hodie uerò idem est de subdiacono, quod de diacono, arg. c. miramur, extr. de ser. non ord.

21 Quartadecima. Sobrietas ꝑ maxime requiritur in multis personis. Et primo in iuuenibus, & mulieribus: quia in iuuenibus

uenibus viget concupiscentia delectationis propter feruorem ætatis. In mulieribus autem non est sufficiens robur mentis, ad hoc quòd concupiscentijs resistat. Vnde vt recitat Valerius Max. li. 2. cap. 3. mulieres apud Romanos antiquitus non bibebant vinum. Vnde Marcellus Consul Romanus vxorem suam, eo quòd vinum bibisset fuisse percussam interemit. Secundo requiritur in maioribus, & excellentioribus personis: nam cum sint duces aliorum, debent vino abstinere, quod immoderate sumptum impedit vsum rationis. Hinc senes, qui debent esse ad aliorum eruditionem, Apost. Tit. 3. dicit ad sobrietatem exhortandos. Item eadem ratione requiritur in Regibus. Vnde Prou. 21. Nolite Regibus dare vinum. Quarto requiritur

22 in ministris ꝑ Ecclesiæ. Tum, quia decet eos munditiam seruare, iux. illud. Pl. Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Sed venter mero æstuas facile despumat in libidines. Tum etiam, quia debent esse vigilantes super gregem suum. Luc. 1. Ebrietas autem maxime obstat vigilijs. Hinc 1. Pet. 5. dicitur: Sobrius estote, & vigilate. Tum, quia ministros Dei decet ornatos esse bonis moribus, quibus maxime obstat ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes est. c. fin. dist. 35. Tum, quia ministri Ecclesiæ debent esse exemplum, & norma bene viuendi alijs. Vnde Greg. lib. 1. Moral. dicit. Cum maiores voluptati deseruiunt, non mirum si minoribus lasciuix frenax laxantur.

13 Quintadecima. Qui nõ bibit vinum ad sacerdotium ꝑ promoueri non potest: quia necesse habet quandocunque celebrat, sumere corpus, & sanguinem, de consecr. dist. 2. cap. peracta. & cap. eomperimus. Idem sentit glo. 2. quest. 7. cap. Apostoli.

24 Sextadecima. Licet Raymundus in rub. de Apost. in fi. sed nunquid, quem sequitur Arch. in sum. dist. 44. Et Vtriusque affirmat clericum non solum peccare mortaliter, sed etiam teneri ad resti-

tionem fructuum, quos voluptuose consumit in conuiujs, & commestationibus, tamen S. Thom. quolib. 6. artic. 2. dicit, quòd de illis bonis ecclesiasticis, quæ principaliter sunt attributa bonis pauperum, & ex consequenti necessitatibus ministrorum, sicut sunt bona hospitalium, tunc peccatum mortale est, obnoxium restitutioni. Sed si bona essent principaliter attributa vsibus ministrorum ecclesiæ, ut sunt præbendæ clericorum, & alia huiusmodi, tunc in istis bonis non committitur peccatum, nisi per abusum, sicut & de bonis patrimonialibus, non tamen tenetur ad restitutionem peragendam, sed ad penitentiam. Sicut etiam diximus in nostris de cis. lib. 2. c. 100. nu. 16. & 17.

25 Decimasextima. In conuiuio sacerdotali, sex præcipue sunt obseruanda. Primo lectio diuinarum scripturarum debet immisceri, quia per talem lectionem animæ ædificantiur ad bonum, & salutaris non necessaria prohibentur, 44. dist. c. pro reuerentia, & de consecr. dist. 5. c. in omnibus. Hinc notanter inquit Dominus Hieron. ad Marcellianam ꝑ quòd Origenes nec cibum sumebat, nec somnum inchoabat sine tali lectione, & vide aurea verba Plinij secundi, Epist. 49. ad Seuerum. Vbi ipse dicit de Plinio patruo suo, quòd siue esset in prandio, siue tonderetur, siue balnearetur, semper sibi liber legebatur. Immo etsi ambulabat, erat cum libro continuo, quoniam inutile omne tempus arbitrabatur, quod studijs non impertiretur. Ad euitandas etiam deceptiones, quæ facile possunt esse in epulis, debet in conuiuio esse lectio scripturarum. Hinc gloss. 27 in c. omnes, 28. q. 1. dicit, quòd ꝑ maior familiaritas contrahitur in conuiuio, quàm in colloquio. Et facilius quis decipitur inter epulas, quàm in simplici loquutione, 22. q. 4. cap. vnusquisque. Vnde est commune adagium officialium. Che la tauola e vna meza corda, Secundo, vt vita absentium non mordeatur. Tertio, vt præsentibus non irrideantur.

- Quarto, vt inania ſecularium non recitentur. Quinto, vt cibꝯ ad ſuſtentationem ſumatur. Sexto, vt in principio, & in fine laudes Deo referantur. Hæc habentur in d. cap. pro reuerentia, & in capit. conuiuia, & in capit. vt non liceat, diſtinctio. 44.
- 28 Decima octaua. Non licet ꝑ clericis ad conuiuia pauperibus preparata inuitatis, aliquid tollere, & ad domum ſuam mittere, ita tex. in c. non oportet, d. 42. Et eſt arg. ſecundum Archid. ibi contra multos magiſtros, & clericos, qui cum ſunt in aliquo conuiuio, aliquid ſeruilium ad domum ſuam mittunt, ſecundum
- 29 Hug. Nec etiam ꝑ licet in eccleſijs conuiuia etiam pauperum facere, niſi neceſſitatis cauſa, ead. d. c. non oportet, 2. Vbi enim celebratur conuiuium Corporis, & Sanguinis Chriſti, non eſt locus crapulae, & commeſſationi. Vnde Apoſt. 1. ad Cor. 11. Conuenientibus vobis in vnum, iam non eſt Dominicam cenam manducare, & vni eſurire, alius ebrius eſt. Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum. Sic nec
- 30 licet ꝑ clerico in eccleſia dormire, cum multa indecentia, & turpia in ſomno contingere poſſint, niſi neceſſitatis tempore. Hinc qui cuſtodiunt eccleſiam, & theſauros eccleſiæ, ibi iacent, & dormiunt, quia excuſantur neceſſitate, vt dicit Hugo, & Archidiaconus. in d. capit. non oportet.

SUMMARIVM.

- 1 Locus, & ceſſatio à negotiis in vita humana neceſſaria videntur.
- 2 Somnolentia maxime vituperatur in clericis.
- 3 Ludi deſcriptio, & ſpecies principales.
- 4 Ludus qualis clericis permiſſus.
- 5 Ludus qui dicitur natura recreator, poteſt fieri ſine peccato.
- 6 Ludus iſte vel licitus ſi tria requiruntur.
- 7 Ludus ſcacchorum cum debitis circumſtantijs clericis eſt licitus.

- 8 In ludis licitus uſque ad quam quantitatem ſit licitum ludere.
- 9 Ludus fortuna eſt ſurpis, & quare, & quod peccatum.
- 10 Clerici peccant ludendo aleis etiam cauſa conuiuii.
- 11 Ludus aliis honeſtus prohibitus eſt ratio ne perſona, religioſi, & clericis.
- 12 Clerici non debent ludere cum laicis.
- 13 Ludus aliis licitus ſi illicitus per commixtionem perſona.
- 14 Ludemes in ſcena, qui dicuntur Hiſtriones, ſunt infames.
- 15 Scena quid, & vnde diſta.
- 16 Ludens ludo prohibito poteſt arbitrio iudicis hoc inquirentis puniri.
- 17 Ludo viſta qui teneantur reſtituere.
- 18 Contractus facti in ludo an valeant.
- 19 Luſorum pena eſt, vt minimum repeti non poſſit.
- 20 Ludi alearum, vel taxillorum domus, in qua luditur eſt publicanda ſalutem in duobus caſibus.
- 21 Ludum tenentes ſi percutiantur, vel verberentur, an ſini puniendi.
- 22 Vendens rem in ludo, de euictione non tenetur.
- 23 Mala 13. que ex ludo proueniunt.
- 24 Ludus eſt fugiendus tanquam res deteſtabilis, & pernicioſa.

De clerico luſore. Cap. IX.

VI A' ex crapula, & ebrietate procedunt multa mala, & præcipue ludi, iux. illud. Sed ita potuſ manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere. Ideo poſt Capitulum de crapula, ſubnectitur de ludo, quæ quidem materia cum ſit frequens, & quotidiana, ideo præter ea, quæ late diximus lib. 2. in noſtris Decif. 121. alia qua ſubnectam, quæ ibi vel non ſunt tractata, vel non plene tractata. Et vt res facilius intelligatur, ſciendum eſt, quod in vita humana ꝑ ceſſatio, & iocus, neceſſaria videntur. A negotijs enim quandoque ceſſare oportet. Et hæc ceſſatio clericis, & laicis permiſſa eſt, dummodo

non admisceatur aliquid vitij, vt in c. lator, & cap. continebatur, de homic. Hæc autem cessationem à negotijs assumimus ex multis. Quandoque notando, & hæc est propriè cessatio: quia iocus propriè ex verbis cõsistit, in quibus mediocritas illa laudabilis est, quàm Græci Eutropiam vocant, Latini verò plerumque vocant vrbانيتatem, quandoque se stuitatem, interdum iucunditatem, & nonnunquam comitatem appellant. In quo ioco, qui excedunt, dicuntur scurriles, deficientes verò, appellamus rusticos, & agrestes. De quo ioco aliqua diximus in d. c. 121. Scurrilatas verò maximè vituperatur in clericis. Vnde dicitur tex. Clericum scurrilem, & verbis turpibus adulatorem, ab officio detrahendū censemus. Hunc etiam quandoque garulatorein appellant. 46. distinc. in sum. & c. 1. de iniur. Quandoque verò maledicum, ead. distinc. clericus maledicus, & in l. si non conuicti, C. de iniur. Interdū verò hæc cessatio fit à negotijs per ludū, & tunc quandoque ludus exercetur fortitudinis, seu agilitatis causa ostendendæ, & de hoc diximus supra ca. 121. num. 2. Quandoque verò fit cessatio per ludum scacchorum, & alearum, seu taxillorum, & de hoc præter ea, quæ ibi diximus, hic agendum est. Rursum licet Doct. non describant quid sit ludus. 3 tamen sic potest describi. Ludus est ꝑ actus quidam cessationis, vel recreationis, quandoque ex sola fortuna, interdum ex industria, nonnunquam ex vtroque proueniens, Qui quidem principaliter distinguitur in tria genera. Quia quidam est ludus meri ingenij, vt ludus scacchorum. Quidam ex mera fortuna, ut ludus taxillorum, & azardi. Quidam mixtus tam ex ingenio, quàm fortuna procedens, vt est ludus alearum, id est tabularum cum taxillis. Sed modo ad de-

4 Prima. Ludus, qui dicitur honoris, & laudis, clericis est permissus, ꝑ Bald. in rubr. C. de cond. ob turp. cau. & ratio est: quia talis ludus fit causa virtutis e-

xercendæ. l. solent, & l. seq. ff. de alcat. Et si ludentes adinuicem se impellant, aut lædunt, lædentes non tenentur nisi studiose fecerit, & extra naturam ludi. l. si ex plagis, §. cum pila, cum ibi not. ff. ad l. Aquil. & ibi dicit Bald. quod licet superare, allegat. tex. in l. in executione, §. si. ff. de verb. oblig. Ad hoc cap. lator, c. continebatur, de homic. Imo dicunt glof. & Doct. in d. l. in executione, quod in huiusmodi ludis, in quibus ostenditur virtus, vt in saliendo, & in currendo, & iaciendo lapidem, & similia, cum tales ludi sint permissi, pecunia, vel aliud quod perditur acquiritur vincenti, d. solent.

5 Secunda ludus, qui dicitur nature creator, est virtuosus, & ideo potest fieri sine peccato: homo enim indiget quiete aliquando ad animi fatigati recreacionem. Vnde Philos. 8. Ethic. dicit, quod delectatio si fortis sit, expellit tristitiam, & ideo contra animi fatigationem oportet adhibere remedium, id est aliquam delectationem conuenientem intermissa intentione insistendi operibus, iuxta il lud. Interpone tuis, interdum gaudia curis. De hoc ludo loquitur tex. in c. inter dilectos, de excess. prel. in cap. 3. de vita & hone. cler. in cap. quia plerique, de immun. eccles. qui vt fieri possit sine peccato, ꝑ tria præcipuè sunt cauenda. 6 Quorum primum, & principale est, vt delectatio in aliquibus verbis turpibus, vel operationibus noxijs non quærat. De tali enim ludo dicit Tullius de officijs, quod est noxius, & obscenus. Secundū est, ne totaliter animæ grauitas resoluat, vt dicit Ambros. lib. de offic. Tertiū, quod congruat personæ, & secundum aliquas debitas circumstantias ordinetur, ita Henr. in cap. clerici, num. 9. de vita, & hone. cler. Vnde dicebat Abb. in cap. cum decorem, eod. tit. quod Dauid cum esset uir sanctus, & iustus, sæpè tamen citharâ pulsauit, & chorizauit in occulto. Imo etiam in publico, ut quâdo saltabat coram arca Dñi, 2. Reg. 6. qui quidem ludus quia proueniebat ex spiritali iocunditate, erat meritorius,

7 Tertia. Ludus scacchorum ꝑ dummo do ludatur temporibus, & horis congruis, quibus clerici diuinis vacare nõ debent, & dummodo per hoc nõ negligent Domino deferuire, prohibitus nõ est: quia talis ludus in ingenio naturali confultat, nec committitur uicibus fortunæ, quod intellige si recreationis causa fiat, secus si cupiditatis, & auaritiæ causa, præsertim de bonis ecclesiæ, quæ sunt pauperum. 16. q. 1. cap. si. Archid. in cap. Episcopos, dist. 3. De tali ludo loquitur Innoc. in cap. lator, de homic. glo. in authen. Interdicimus, C. de Episc. & cler. in cap. clerici, de uita, & hon. cler. Et ex his infero, quod ludus pilæ etiam clericis sit permiffus, facit tex. in litem mela, ff. ad l. Aquil. Dummodo tam ille, quàm ludus scacchorum fiat recreationis causa, & quietè, secus si tumultuosè, aut superbè, aut voluptatis causa fiant. Item dummodo clerici non incident in crimen percussionis, & dummodo non admisceatur dolus, fraus, aut blasphemia, aut alia species delicti: quia in his casibus, nec clericis, nec laicis permiffus est, facit tex. in authen. ut iudic. sine quo. suffr. in fin. col. 3. Videntur tamen magis peccare clerici, quàm laici, argu. cap. cum quidam, cum ibi not. de iniur. & quod not. in l. presbyteri, C. de episc. & cler.

8 Quarta. In ludis omnibus, ꝑ qui ex ingenio, aut virtutis causa ostendendæ fierent, qualis est ludus scacchorum, prælati, proijciendi palum, vel telu, non videtur licitum ludere ultra unum aureu, Panor. in cap. clerici, de uita, & honest. cler. ultra autem non: per tex. in auth. alearum vsus, C. de relig. & sumpt. fun. & ratio est: ne ex talibus ludis permiffis grauis iactura proueniat: quia sic possent lufores ad tales ludos omnia ludere. Et nec intelligas, quod omni uice possit poni unus solidus, sed pro tota illa die: aliàs si pro singulis vicibus posset ludi vnus solidus, sequi posset grauis iactura, quod est contra tex. in dicta authen. Alearum, & eius mentem, facit

tex. in l. non dubium, C. de leg. Si tamè per statutum, vel consuetudinem esset derogatum, quod possit ludi supra illam quantitatem, dicit Mar. Soc. in cap. inter dilectos, nu. 47. de exceff. prælat. quod ualeat consuetudo, & sic qui uinceret, non teneretur ad restitutionem.

9 Quinta. Ludus fortunæ, ꝑ qui accidit in ludo taxillorum, ubi fortuna cum aliqua doctrina permisceatur, est turpis, ratione consequentiæ, & accidentium, quia ex eo oriuntur multa mala, & præsertim nouem, quæ ponuntur per Arch. in cap. Episcopus, dist. 35. Multos enim depauperare consueuit. Itè ludus aleæ, & tales ludi dubio procul sunt clericis prohibiti, d. c. Episcopus, in auth. de san. Episco. §. interdicimus. Et qui publicè aleator est, repellitur à promotione, cap. inter dilectos, de exceff. prælat. Sed hoc fallit, quando ludus alearum fit in conuiuio causa uescendi, puta, quod ille, qui pauciora puncta habuerit, amittat portionem suam, vel quod ex pecunia, quam vnus vel plures amiserunt, emanatur aliqua, ut communiter edantur, ff. de aleat. l. quod in conuiuio, cum sua glossa. Sed aduerte, quod cum non sit licitum clericis celebrare conuiuia, nisi sint conuiuia pauperum, ut dicit tex. distin. 42. c. si quis, & diximus cap. præceden. den. fit, quod clerici peccent ꝑ ludendo ad aleas causa conuiuij, non tamen reputantur uiles, nec repelluntur à beneficio obtinendo, & nec competit in tali ludi repetitio amifforum, ita Mar. Soc. in d. c. inter dilectos, nu. 13. Igitur tales ludo cum sint utroque iure prohibiti, ludentes peccant mortaliter, secundum Hugo. in d. cap. Episcopus, cum ibi sit cupiditas aliena lucrandi, quæ est radix omnium malor. 1. Tim. 6. & non quecunque cupiditas, sed rapina, & desiderium spoliandi proximum suis rebus: probatur etiam per tex. in d. c. Episcopum, verbo communionem priuetur, quæ pena pro graui crimine imponitur, cap. nemo, cap. nullus, 2. q. 3.

Sexta. Ludus respectu personæ prohibitus

11 hibitus est religiosis, † & clericis, qui ludere non possunt etiam ludo aliàs honesto, & nec illi presentiam exhibere, Mar. Soc. in d. cap. Inter dilectos, nu. 11. nisi in casibus qui no. in nostris Decis. lib. 2. c. 121. Non enim debet se talibus iniungere, ex quibus frequenter proueniunt multiloquia, in quibus non deest peccatum, & rixæ, contumeliaz, atque detractiones, & contentiones, quæ omnia cui tate debent, c. vni. c. xtr. de syndi. ergo & omnia, quibus deuenitur ad illud, c. cū quid, de reg. iur. in 6. cap. nam concupiscentiam, de constit. Clem. ne in agro, §. porro, de sta. mon.

Septima. Clerici non debent ludere cum laicis, probatur in glo. 2. in cap. continebatur, de homi. & per Hostien. ibi, facit tex. in cap. his igitur dist. 23. capit. laicos 2. quæst. 7. maxime, quia laici clericis sunt infesti. 2. q. 7. c. laico, & ad euitandum scandalum: facit tex. in cap. magna, verb. vbi est Deus, de voto. Et ideo à tali commixtione cauendum est: nam casus inde proueniens imputatur clericis, d. cap. continebatur. Et sic ludus licitus † sit illicitus per commixtionem personæ. Vnde licet clericis sit permixtus ludus scæchorum, vt diximus supra num. 6. tamen intelligitur, quando clericus ludit cum clerico, non autem cum laico. Ioan. de Anan. in d. cap. continebatur, nu. 5. qui tamen hoc reliquit cogitandum.

Octaua. Ludentes in scena, qui proprie dicuntur † Histriones. I. ludibria sui corporis exercentes, promoueri non possunt: quia ipso iure sunt infames. 4. q. 1. c. 1. de consecr. dist. 2. c. pro dilectione, l. pen. C. de infra. gl. in l. 2. §. si. ff. eo. & dicitur scena † locus umbraticus, & cortinis cooperatus, vnde olim prodibant personæ laruatæ ad ludos faciendos, & gestus repræsentandos, sicut sepe fieri solitum est in representatione comediarum & tragediarum. Et dicitur scena, à scenon, quod est umbra, Archid. in c. marium, dist. 33. sed quod dixi de Histrionibus, & promoueri non possunt, intellige

post sententiam, quia infames, nisi Pápa dispensaret, c. preterea, 4. q. 1. Et hoc verum, quando publicè faciunt, & sunt affecti facere, ita quod ex eo infamati sūt: secus si aliquando occultè, & ad solatium infirmi: vel etiam publice, sed raro, ita Do. Ant. in c. cum decorem, de vita, & honeste clericorum.

Nona. In ludo prohibito qui vicit, & qui lusit potest arbitrio iudicis † inquirentis de hoc puniri secundum qualitatem personarum, & delicti, siue ludatur in publico, siue in priuato: Non enim licitum est ludere siue in specie, siue in genere ludo alearum, d. auth. Alearū, ibi, in publicis. Et talis inquisitio, quod non ludatur, & quod in ludis non blasphemetur, & quod homines non periurent, potest fieri per Episcopū loci, vel etiam per iudicem secularem, vt d. auth. ibi, Episcopi, & ibi, similiter iudices.

Decima. In casibus, in quibus amissum est restituendum, dicebat Beatus Bernardinus, quod non solum † ille, qui vicit, & lusit in casu illicito, sed etiam omnis ille, qui commodauit taxillos, aut aleas, aut domum, tenentur ad restitutionem, per reg. in c. si. de iniur. vbi dicitur, quod qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur. Pariter, qui possunt prohibere, & non prohibent, quales sunt Domini ciuitatum, Rectores, & officiales, per tex. in c. facientis, d. 86. vbi dicit, tex. quod facientis culpam obtinet, qui cum potest, manifeste facinoris non obuiat. vide quæ diximus lib. 2. nostrarum decis. c. 127. nu. 27. & 33. vbi idē affirmauimus de rectoribus ciuitatum, & officialibus. Sed quod commodantes taxillos, aut chartas, aut aleas teneantur ad restitutionem, mihi durum videtur: cum talia instrumenta possint exerceri in pluribus, & pluribus casibus licitis, & permixtis, & cum sint in commercio hominum, & possint vendi: vnde videntur potius vendi in casu licito, & propter necessariam contingentiam, arg. reg. generalis, l. merito, ff. pro socio facit quod in simili dicimus de faciente, & emente gladios, et enses.

- 18 Undecima. Omnis contractus celebratus inter ludentes adinuicem, non tenet; unde si ego ludens tecum vendo tibi vestem, vel librum, talis contractus non valet, vt no. Bar. in l. si quis cum sci ret, in fi. ff. de vsu. pro empt. Nec videns in ludo teneret de euictione, l. filiofamilias, §. i. ff. qua. rer. act. non detur. Et per hoc dicunt aliqui, quod si aliquid est datum causa tractationis in ludo, quod competit repetitio, quia non potuit illis esse, sed evidens calumnia, vt in l. in summa, ff. de cond. indeb. & l. i. Item si ludens mecum mihi mutuet pecuniam, vt mecum ludat, vel ille, qui respicit ludum aliquam quantitatem pecunie mutuet lusoribus tale mutuum repeti non potest, glof. in l. i. in princ. & in l. si vbi Bar. ff. de aleat. verb. accipit pecuniam. Secus si ab aliquo, quam ad respiciant ludum, vel a ludente mecum mutuum recipio, vt est glof. in d. verb. accipit. Quod videtur verum, quando alius, qui mutuat, ignorat an ille ludere velit, vel non: nam si sciat illum ludere velle, & lusit postea, & perdit pecuniam, licet non respiciat ludum, videtur quod repetere non possit, & videtur casus in l. verum, §. pen. ff. de min. Ad hoc no. per Doct. & Panor. in c. si diligenti, de prescrip.
- 20 Duodecima. Domus, in qua luditur ludo alearum, vel caxillorum, debet publicari, d. auth. Alearum, ibi, domibus eorum publicatis, fallit in duobus casibus. Quorum primus, si domus fuisset pupilli, vel vidue, arg. tex. in l. i. C. de fals. mon. Et idem in omni domo miserabilis persone, vt not. per Cynum, in l. i. C. quando Imper. in pu. Secundus, si Dominus domus sit maior, sed ignorat quod ibi luditur: quia domus sua non publicatur, arg. not. per Salic. in l. i. C. de falsa moneta.
- 21 Tertiadecima. Tenentes ludum grauius sunt puniendi: quoniam si percutiantur, vel verberentur, talis iniuria non est punienda, nec ex dicta iniuria actio nascitur quandoque, & vbiunque facta fuerit, vt sentit Bar. & est tex. in l. i.

in princ. ibi, vbiunque, & quandoque, ff. de alea. Quod intellige, quando alibi percutiatur, quam in ludo, modo ex occasione ludi fuerint percussi, aliis valde iniustum videretur, quod semper, & in omni loco, & tpe vbi impunè fuerint percussi, & offendi possint: quia saltem iudex ex officio suo potest percutientem punire ad vindictam publicam, l. non solum, §. quanquam, ff. de iniur. sed si occasione ludi fuerint percussi, talis percussio non est impunita, quod est singulare. Item patiuntur alias penas, quia si de domo, in qua luditur fuerit aliquid subtrahum sibi siue a lusoribus, siue a quocunque alio, non habent tenentes ludum actionem penalem furti, sed nec actionem ad rei persecutionem, ut est tex. in d. l. i. §. i. ff. de aleat. & §. ait perceptor, quod perpetuo nota, possunt etiam multari arbitrio iudicis, & possunt poni in compedibus. dicta l. i. §. si na. qui licet loquatur contra illum, qui compulit ad ludendum, tamen ibi compulsio capitur pro suasionibus, & alijs illecebris factis iuuenibus, qui non possunt refrenare iuueniles calores, l. h. n. §. filius autem, C. de bon. quz lib. quz intelligitur secundum Azonem de eo, qui consuevit lusores alex causa sui emolumenti tenere in domo sua ad ludendum, secus autem si incidentes apud aliquem luderent. In Italia etiam solent esse statuta imponentia certam penam, & que premiant inuenientes lusores, quz intelliguntur habere locum, si officialis inuenierit, & cepit, vt dicit Mar. Soc. in tract. de penis.

Quartadecima. Vendens rem in ludo de euictione non tenetur, §. ff. qua. rer. act. no. det. l. 2. §. 1. Item sicut dicit Host. & commun. Doct. & serè omnes, illud, quod aliquis in ludo alearum, uel caxillorum perdiderit, in iudicio repetere potest, ut probatur in l. si. ff. de aleat. & per legem Græcam datur amissorum repetitio vsque ad quinquaginta annos, quod intelligitur secundum Azonem de amissis in ludo prohibito.

Quintadecima & vltima, ludentes lu
 23 do illicito, † quodammodo Arioli, &
 pagani nuncupantur, propter transgres
 sionem Canonis, 81. dist. si qui sint pres
 byteri, & per talem inobedientiã in cri
 men primi parentis quis videtur incide
 re, 3. distinct. cap. quorundam. Et talis
 quatuor Euangelia continere vide
 tur, distinct. 20. capit. in libellis, in fini
 vsuram committit, & maximam, quia
 eodem quasi instanti, & minimo tem
 pore æquiparatur forti, & etiam illam
 longe excedit: Rapinã: quia ludens
 intendit spoliare proximum. Quod li
 cèt quandoque non contingat, Deus
 tamen respicit cor, & non manum, cap.
 si quid inuenisti, 14. quæst. 5. Scanda
 lum, quoniam boni scandalizantur, &
 nihil agendum est cum scandalo. e. nisi,
 de renunc. Nuge etiam ex ludo descen
 dunt: quia in illo multiplicantur men
 dacia, & verba vana, & ociosa, quæ vi
 tanda sunt, distinct. 44. cap. conuiuia.
 Blasphemix: quia frustatim sæpe inci
 duntur membra Redemptoris nostri,
 sicque blasphemi videntur peiores Iu
 dæis, qui saltem integrum corpus reser
 uarunt, de hoc, cap. 2. de maled. Furtũ:
 quia occasione ludi deueniunt ad furta.
 Falsum etiam committitur, supponen
 do, & mittendo falsos taxillos. Perditio
 temporis inturgit, quæ causa est omniũ
 malorum, & longe magis, vt dicit Ho
 stiens. dolendum est de temporis amif
 sione, quã rerum. Adest etiam cupidi
 tas lucrandi, quæ teste Apost. radix est
 omnium malorum, vt not. Doct. in ca
 pit. nam concupiscentiam, de constitut.
 Nascitur & corruptio proximorum in
 spicientium, quos malo exemplo luden
 tes corumpunt, 11. q. 3. cap. in cunctis,
 & cap. præcipue. cap. magna, 5. primo,
 de voto. Vita etiam turpis agi dicitur
 propter ludum, & sic offenditur hone
 stas, quæ est inter primaria præcepta. Et
 ea potissimum ratione clericis lusus pro
 hibetur, cap. clerici, de vita, & honesta
 te cleric. Postremo, quandoque nascitur
 desperatio. Vnde propter desperationẽ

amissorum in ludo iuvenes vidimus ve
 nenum gustasse, & vita functos fuisse,
 vt testatur Marian. Socin. in dicto c. in
 ter dilectos, num. 100. Quare tanquã
 24 res † detestabilis, pernicioſa ad interã
 tum vsque non solum animã, sed etiam
 corporis plerumque deducens, tanquã
 scelestã res, atque nefanda fugiendus est
 ludus, cum tot, & tanta ex eo mala pro
 ueniant, quæ etiam colliguntur ex d. Au
 then. alearum vsus. & l. i. ff. de aleat.

S V M M A R I V M.

- 1 *Casitas difficile seruetur cum cohabitacione mulierum.*
- 2 *Clericus solus cum femina loqui, aut balneare non debet.*
- 3 *Constituti in sacris non debent interesse conuiuium nuptiarum.*
- 4 *Clericus inueniens cum muliere potest sine metu excommunicationis detineri per viginti horas.*
- 5 *Consanguinea in linea ascendentium, vob descendentiũ possunt cum clericis habitare.*
- 6 *Consanguinea in linea transversali vsque ad secundum gradum licet cohabitans clericis.*
- 7 *Habitare cum consanguineis non licet, vbi est suspitio inuenientis, aut caloris naturalis.*
- 8 *Clericis licitum est cohabitare consanguineas, & eas que sunt de familia domestica necessitate.*
- 9 *Episcopo, & Monacho an liceas cum feminis cohabitare. & quod non liceas in tribus casibus, num. seq.*
- 11 *Episcopis non est licitum cum feminis immoderate am familiaritatem habere.*
- 12 *Moniales nullo modo permittuntur cum clericis, aut monachis habitare.*
- 13 *Moniales debent esse sub perpetua clausura.*
- 14 *Superior, qui debet dare hanc licentiam, quis sit.*
- 15 *Corpore aliter visitare clericis feminas non debent.*

De cohabitatione mulierum vi-
tanda à clericis. Cap. X.

EXCEDUNT etiam clerici co-
habitando cū mulieribus ex-
ponentes se maximo pericu-
lo amittendi castitatem: cum
1 clerici in sacris cōstituti ꝑ teneantur ad
custodiam castitatis, iuxta tex. in cap. 1.
& 2. distin. 28. quam difficile erit seruire
cohabi tādo cum mulieribus, imò quasi
impossibile, quemadmodum stupam, ce-
ram, aut stipulam seruari. iuxta ignem.
Hinc Prouer. 6. Nunquid potest homo
abscondere ignem in sinu suo, vt vesti-
menta ipsius non ardeant, aut ambula-
re super prunas, & non comburantur
plantæ eius, sic qui ingreditur ad mulie-
rcm, non erit immunis cum tetigerit
eam. Ideo Gregorius in Dialogo dicit.
Qui corpus suum continentiaꝝ dedicat,
habitare cum mulieribus nō præsumat,
ne ruina ruenti tanto repentina subre-
pat, quanto malæ concupiscentiaꝝ ex præ-
sentia concupitæ formæ famulatur.
Modo more nostro solito ad Decisio-
nes deueniamus.

Prima. Prohibito principali, & om-
nia, quæ occasionem præstant principa-
li inhibita intelliguntur. Puta inhibe-
tur clericis in sacro ordine constitutis
incontinentia etiam cum proprijs vxor-
ibus, & contrahere matrimonium, vn-
de omnia, quæ occasionem præstant in-
continentiaꝝ, & fornicationis eis pro-
hibentur, scilicet vs non habitent cum
feminis præsertim extraneis, 81. dist.
cap. volumus, c. legitur, & cum omni-
bus. Quæ tamen faciunt, vt vno conce-
sso reliquum concedatur, & vno prohi-
bito alterum prohibitum intelligatur,
vide Arch. in c. 1. nu. 6. dist. 44.

Secunda. Non debet clericus solus
2 cum femina ꝑ loqui, 81. dist. cap. cleri-
cus, de cohab. cler. & mulier, cap. secun-
do, nec cum muliere balneare, cap. non
oportet, dist. 81. vbi nota, quòd si mu-
lier inuenta fuerit in balneo cum viro

extraneo, priuatur dote, idem de viro,
si inuentus fuerit in balneo cum extra-
nea muliere, quòd priuatur donatione
propter nuptias, C. de repud. l. fina. not.
Ioan. And. in cap. plerumque, de donat.
inter vir. & uxor. ꝑ Nec debent in sacris
constituti interesse conuiujs nuptiaris,
34. dist. cap. presbyteri, nec etiam fabu-
lari cum viris de formis mulierum, nā
peccatum est, cap. fin. 40. dist. in glo. 32.
4 dist. cap. hospitalium. & clericus inuen-
tus ꝑ cum muliere, potest sine metu ex-
communicationis detineri per viginti
horas, ut testes vocentur, per quos pos-
sit probari, argum. ff. de adult. l. capite
quinto. Quod verum est per maritum,
fratrem, vel filium, alij autem excom-
municationem incurrunt, de sent. ex-
c. si verò alicuius, §. si. not. Host. in sum-
de cohabit. cler. & mulier. §. & qualiten.
Henricus in cap. si quisquam, eod. tit.
Præsertim cum timetur de fuga, ne re-
maneat impunitus, arg. ff. de his, quæ in
fraud. cred. l. ac prator, §. si debitorem,
licet glossa in cap. cum non ab homine,
de sent. excom. videatur requirere licea-
tiam prælatorum, de quo dic, ut ibi per
Panotm.

5 Tertia. Consanguineæ ꝑ in linea ascen-
dentium, vel descendentiū vsque ad
quartum gradum possunt licite cohabi-
tare clericis, arg. de consang. & affin. e.
non debet. & dist. 81. c. cum omnibus,
& cap. volumus, Patet etiam ratione:
quia naturale sedus nihil criminis per-
mittit in talibus suspicari, ut ex. de præ-
sumpt. c. cum in iuuentute, cap. à nobis,
de cohab. cler. & mulier.

6 Quarta consanguineæ ꝑ in linea trās-
ueriali vsque ad secundum gradum in-
clusiue possunt licite cohabitare clericis
nisi secū habeant personas pedissequas,
aut alias suspectas, aut alias mulieres,
quæ sunt in se suspectæ, ita tex. in c. legi-
tur, distin. 81. Vbi B. Aug. noc cum lo-
rore habitare consentit. Dicens, quæ cū
sorore mea sunt, sorores meæ non sunt.
Item Allen. lib. 6. tit. de ornat. 11. verū
sed nunquid.

7 **Quinta.** Quamvis sit licitum clericis cohabitare aliquas ¶ consanguineas, sci licet auiam, matrem, forem, amitam, materterā, filiam fratris, & sororis, &c. vbi tamen est suspicio iuuentutis, aut caloris naturalis, non est licitum habitare simul: Nam vt dicit Henr. in cap. 1. de cohab. cler. hoc tutius est animæ: quia ut dicit Abacuc. c. 1. facies eorum ventus vrens. Et est consonantius honestati, ideo sequendum, maximè quando ex hoc timeretur scandalum generari. Tū etiā, quia talis conuersatio est periculosa, secundum illud Eccl. 13. Qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea. Vnde Io. And. & Host. not. in ca. veniens, de eo, qui cogn. consang. uxor. su. quod oportunitas facit latronem.

8 **Sexta.** Sicut licitum est clericis ¶ cohabitare mulieres consanguineas, ita etiam eas, quæ sunt de familia domestica necessitate, vt sunt ancille, & pedifcoquæ. ita probatur in cap. cum omnib. dist. 81. Pariter potest habitare cum mulieribus, quæ sunt consanguineæ vltra secundum gradum linear transuersalis, dummodo non sint suspectæ, quia iuuenes secundum Rayn. qui ita etiam intelligit de ancillis, dist. 81. cap. sceminas. & dist. 32. interdixit, in fine.

9 **Septima.** Licet honestius sit præsertim propter alios clericos cum Episcopo commorantes, ¶ & tutius secundum Henric. in c. 1. de cohab. cler. Episcopo nullam secum omnino habere materem; quod si habere probatur, de episcopatū eijcitur, in auth. de sanct. episc. §. Episcopum. collat. 9. Sicut nec Monacho, 18. q. 2. cap. petuenit. Nec matrem, aut forem, ut commu. Doct. in d. c. 1. legitur enim quod B. August. neque cū sorore habitare consenserit, 81. dist. c. legitur, cum ibi not. tamen Pari. in d. c. 1. dicit, quod potest Episcopus habere secum matrem, aut sororem, vel aliam consanguineam non suspectam per d. c. interdixit. Et hæc opinio est amplectenda: Nam non est standum iuri ciuili, ex quo Canon tenet oppositum; fallit ta-

10 men in tribus casibus. Et primus, ¶ ut nunquam liceat tenere consanguineas non suspectas in eadem camera, not. Arch. in c. volumus, dist. 81. Secundus, fallit in extraneis iuuenibus, quamuis sint bonæ famæ: quia illas tenere non licet: nam talis commixtio sic esset perniciofa. Tertius, ut nec consanguinea, quæ habet secum pedifsequam iuuenem, ita sentit glo. in d. c. volumus, & ita ratione adiuncti aliquid fortius prohibetur: quia propter pedifsequas prohibentur mulieres non suspectæ habitare cum clericis. Et eadem ratione dici potest sacerdos non est suspectus, sed habet clericos suspectos, sic not. Ioan. de Anan. in d. c. 1. nu. 5.

11 **Octaua.** Licet sit licitum aliquas consanguineas cum clericis cohabitare, ut dictum est, non tamen ¶ est licitum maxime Episcopis cum talibus immoderatam familiaritatem habere, ne uilis, & contemptibilis habeatur, ita habetur de sanct. 74. cap. quorundam, vbi dicitur, quod si admonitus nollet desistere, deponatur.

12 **Nonæ.** Moniales nullo modo permittuntur cum clericis, ¶ aut Monachis habitare, distin. 23. cap. sanctimonialis, & c. sacratas, de consecr. dist. 1. e. in sancta. 13 Sed debent ¶ esse in monasterio, sub perpetua clausura, à quo exire non possunt, nec pro visitandis monasterijs sibi subiectis, secundum Arch. per tex. in c. 1. de sta. regul. in 6. Et nec alij possunt monasterium intrare, nisi causa legitima, & rationalis sit, & manifesta, & licentia superiorū interueniat, d. c. 1. & ita requiritur, quod licentia sit petita, & obtenta. secundum Gemin. ibi. Qui 14 etiam dicitur, ¶ ille censetur superior, qui præest ipsi monasterio, vt in c. decima, 18. q. 2. & qui habet facere clausuram, vt ibi. & per Franc. num. 5. Non tamen potest Abbatisa hæc licentiam dare, cum & ipsa ardeat hæc clausura, dicto cap. 1. §. verum, & §. sequent. Sed an sint aliqui casus, in quibus monialis possit exire clausuram? Dic qd sic, quorum

quorum primus ponitur per text. in d. cap. 1. (verbi gratia) si forte tanto, & tali morbo euidenter earum aliquam laborare constaret, quod non posset cum alijs absque graui periculo, & scandalo morari, quo casu oportet vt superioris earum, & episcopi cognitio, ac approbatio in scriptis simul concurrant, 18. q. 2. c. in decima, & cap. qui religiosus. Idem Pius V. in cõl. 108. Decori anno 1569. edita, nisi in uno casu tantum, quando monialis esset ita euidenter, & grauiter infirma, quod cũ alijs morari non posset absque periculo, & scandalo, quia tunc licentia superioris in breui haberi non posset, quia esset in remotis, iux. gl. in c. ad Apostolicæ, de dona. 1. 2. q. 2. c. bonæ, posset exire de consensu monialium absque licentia superioris, & sine metu excommunicationis, ut pot. Domin. & Franc. in d. c. 7. Secundus casus est, si superuenerit inetiuitabilis necessitas, sicut exustionis ignis, vel incurfus hostilis, quæ dilatione nullo modo patitur ad postulandam licentiam egrediendi, quo casu debent, si possunt, non separatim, sed coniunctim exire, & recolligere se in aliqua domo honestæ, quousque prouideatur. Tertius est causa regiminis, vt aliqua monialis sit prælata alicui monasterio, vel etiam sit magistra nouitiarum. Quartus casus est, quãdo de mandato prælati habentis auctoritatem monasterio primo ex causa rationabili relicto totus euentus ad monasterium aliud se transferret. Ita Urbanus III. & Benedictus XII. statuit circa moniales S. Claræ. In quibus casibus requiritur approbatio superioris earum, & Episcopi, vt superius diximus. Et Urbanus III. in regula dicit, quod non debent egredi absque licentia protectoris earum. Quæ quidem moniales, si aliter exeunt clausuram, incidunt in excommunicationem eo ipso, nec non comitantes, ac receptatores, à qua præterquam à Romano Pontifice, nisi in mortis articulo absolui nequeunt, ut habetur per Pium V. in di-

cta constit. Decori. Et nota, quod clausura est ianua monasterij, vnde exeuntes ex illa ad ecclesiam exteriorem, in qua sæcularibus ad missas solet patere accessus, vel exeuntes ad rotam, vel ad crates, seu loca colloquij destinata, quæ vulgo parlatoria vocantur incidunt in cenсурam, ita Gregor. XIII. in constit. 13. Deo sacris anno 1572. declarauit. Nec debent feminae sacratæ circa altare incensum portare, d. c. in sancta. Pariter nec debent feminae, quando diuina officia celebrantur, ad altare accedere, nec presbytero ministrare, aut etiam infra cancellos, aut infra chorum, vbi cantant clerici, stare, aut sedere, vt extr. de vita & hone. clericorum, cap. 1. imo etiam nec viris laicis hoc permittitur, quod Innoc. in dicto cap. 1. intelligit de honestate.

Decima, & vltima. Cauere debent clerici à mulieribus, ita ut cum eis non habitent. Vnde Hiero. Si cum viris habitent feminae, non deest viscarium diaboli, & cum feminis prohibitis habitantes, peccant mortaliter. Card. Turrec. in c. interdixit, dist. 32. Nec eas sepe quenter corporaliter ¶ visitent, dist. 32. cap. Hospitiolum, & familiaritatem eorum nimiam vitent, 18. q. 3. cap. pernitiosam. Item earum tactus omnino declinet, d. c. Hospitiolum. vnde B. Greg. refert, quod quidam presbyter presbyteram suam cum qua in minoribus ordinibus contraxerat, vt suam sororem diligens, tamen quasi hostem cauens, eã ad se proprius accedere moribus nõ sinebat, cap. presbyter, dist. 32. Dicens: Tolle paleam, quia adhuc in me igniculum tentationis remansit.

S V M M A R I V M.

- 1 Clericus non potest cogi ad abiurandam cõ cubinas, sed adulteras sic.
- 2 Monito iudiciali, vbi est necessaria, prius requiritur.
- 3 Peccator recidivans grauius puniendus.
- 4 Culpofus quis magis dicatur, ateniens a clivno

- actum prohibuit clam, vel palam.*
- 5 Protestatio elandestina non releuat protestantem.
 - 6 Actus quot modis fiat clam.
 - 7 Clerici ex publico crimine tria mala oriuntur.
 - 8 Concubinarios beneficiis priuare solum competit Episcopis, & superioribus.
 - 9 Negotia graua Episcopus reseruantur.
 - 10 Capitulum, an sede vacante possit dispensare in casibus Episcopo reseruatis.
 - 11 Capitulum sede vacante potest dispensare in studio literarum.
 - 12 Capitulum, ut omnia possit ut antecessor, fallit in multis casibus.
 - 13 Clericus, qui confitetur crimen concubinitus, an dicatur notorius concubinaris.
 - 14 Pœna quinque imponuntur pro adulterio.
 - 15 Concubinaris cum varia pœna imponantur à iure, iudex quam uult imponere potest.
 - 16 Pœna quando diuersa imponuntur, in quatuor casibus vna non tollitur per aliam impositam.
 - 17 Clericus ob concubinam suspensus, an possit eligere, & eligi.
 - 18 Fructus medio tempore percepti ob suspensionem, an post suspensionem suspensio restituantur.
 - 19 Concubina clericis sequitur forum eius.
 - 20 Presbyter fornicans non committit simplicem fornicationem.
 - 21 Clericus perseverans in concubinato, non est cum aliis fidelibus sepelendus.

De clerico concubinario.

Cap. XI.

T ad Decisiones deueniamus. Prima Decisio sit ista. Clericus non potest cogi ad abiurandas concubinas, † sed ad ipsas relinquendas debet per suspensionem cogi, & inobediens excommunicari, c. clericus, de cohab. cleric. & mulie. Licet possit adulter cogi ad abiurandam adulteram, & cohabitandum cum vxore, & adulterum alligare iuramento de adul-

tera amplius non admittenda, cap. cum haberet, de eo, qui dux. in matr. quam poll. per adulter. Quo casu debet præcedere trina monitio, cum regulariter vbi monitio † iudicialis est necessaria, vt est ista, sicut notat Bal. in auth. Item nulla, C. de Episcop. & cler. trina requiritur, cap. si quisquam, cap. si autem, de cohabit. cleric. & mulier. 24. q. 3. cap. de illicita, cap. contingit, cap. sacro, de sent. excom. cap. ex litteris, de constit. aut vna monitio peremptoria pro tribus, de dila. c. 1. & d. cap. de illicita, cum ibi not. Paria enim sunt indicare tres monitiones, vel vnam peremptoriam pro omnibus, præsertim ex causa, considerata personarum, & negotij qualitate, & maxime in concubinario notorio, vt in casu nostro, de appel. cap. cum sit. cap. constitutionem, de sent. excom. lib. 6. Henr. in cap. si quis Episcopus, de const. Nisi vbicumque ad perdendum aliquod priuilegium clericale, aut ad incurrandam pœnam ius exigeret trinam monitionem, nam tunc vna monitio peremptoria non sufficeret, nec haberet vim trinæ monitionis, not. Io. Andr. in c. 1. de vita, & honest. cleric. in cap. ex tua, de cler. non resid. Panorm. in cap. fin. de vita, & honest. cleric. quia in pœnalibus verba debent intelligi in proprio significatu, cap. in nostra, de in iur. ff. de neg. gest. l. 3. §. hæc verba: quod limita, nisi illa peremptoria haberent tria temporum interualla, secundum formam in d. c. constitutionem, & c. sacro. Ita Prepositus in cap. præterea. i. de sponsa. Quare ex his patet, quod contra omnes concubenarios clericos occultos, non publicos, non videtur sufficere vna monitio peremptoria, antequam ad priuationem. i. perpetuam nudationem beneficij perueniatur, d. c. si autem. Sed in processu faciendo requiritur trina monitio, ibi Ioan. de Anan. Nisi illa peremptoria haberet tria temporum interualla. Item nisi Iudex in sua præsentia fecisset monitionem; quia tunc vna sufficit pro tribus, text. secundum commu. intellectum in l. 2. C. quom. & quando iud. gl.

& Doct. in d. c. consuluit. Quod si post monitionem continuauerit delictum, maiorem pœnam meretur. Offenditur postea ius, & iudex. Facit quod habetur in l. familia, ff. de iurisd. omn. iudi. & per Bart. in l. si dominum, ff. de furt.

3 Secunda. Clericus recidians in peccato concubinatus, grauius est puniendus, de Apost. cap. quidam, de heret. c. ad abolendam, §. illos, c. super eo, cap. accusatus, eod. tit. lib. 6. cap. si refugientes, de pœnit. distin. 4. Quare clericus publicus concubinarium si post trinam monitionem ad effectum intelligendi pœnam priuationis beneficiorum, iux. tex. in cap. si quisquam. & c. si autem, de cohab. cler. & mul. & priuationem effectualem beneficiorum, concubinam reassumpserit contumacia crescente poterit degradari, auth. de sanc. Episc. §. presbyteris, col. lat. 9. c. clericos, de cohab. cleric. & mul. Vbi potest perpetuo excommunicari, & deponi, not. Hostien. in sum. eo. tit. §. & qualiter. Henric. in c. si quisquam, eod. tit. ad hoc, cap. cum non ab homine, de iudic.

Tertia. Licet in materia prohibita, ut est materia concubinatus, quomodoque fiat actus, siue clam, siue palam, semper præsumatur dolus, c. 1. de præscr. l. 1. C. de sicar. Tamen si materia esset permissa regulariter, sed certo casu prohibita, tunc attentans ꝑ actum prohibitum, dicitur magis culposus, si facit clam, quàm si palam. Imo faciens palam, potius præsumitur errore, quàm dolo ductus, l. fin. ff. de ritu nupt. Vbi idem dicitur de desponsante consanguineam, ut no. Gem. in cap. presbyter, dist. 18. Bart. post Dyn. in l. 2. §. generaliter, ff. vi bon. rapt. Et per hæc insert. Bar. in l. pupillus, §. fin. ff. de auth. tut. quod si tutor emit rem pupilli palam, videtur secisse bona fide, nõ autem si clam, per l. non existimo, & in §. si. ff. de admin. tut. Hinc alibi diximus, quod ignorantia iuris nõ excusat illum, qui facit actum clam, etiam si esset persona aliàs excusabilis, gl. in l. 1. C. de inter. matri. Item protestatio ꝑ clandestinam nõ

releuat protestantem, nec viciat actum expresso consensu partium celebratum, secundum Bar. in l. qui aliena, §. Celsus, ff. de acqui. hæred. nisi fieret ex iusta causa, & per metum, cap. 1. quod met. caus. 6 Quot autem modis dicatur actus ꝑ fieri clam, vide not. per glo. in c. cum inhibitiõ, de clandest. despons. Videlicet, quando nõ potest deuenire ad cognitionem, cuius interest, secundum Bart. in l. 2. C. de ijs, qui ex publi. ratio. lib. 10. per illum text. si aliquid fit de nocte, secundum Bald. in l. cum fratrem, in princ. C. de his, quib. vt indig. Idem, quando fit per interpositam personam, Bar. in l. pupillus, per illum tex. de auth. tut. Vel quando non est seruata consuetudo, Bart. in l. 2. C. de his, qui ex publ. rat. lib. 10. Vel quãdo actus non potest deuenire in notitiã aduersarij, Bar. in l. non intelligitur, §. ta cita, ff. de iure fisci. Item, quãdo fit actus non citato eo, qui posset contradicere, Bart. in l. alio, in 3. col. ff. de alimen. & cibari. le gat.

Quarta. Ex publico crimine clerici concubinarij tria mala ꝑ oriuntur, & præsertim sacerdotis. Primum, aliorum maxime laicorum corda scandalizantur. Secundum, vituperatur officium ecclesiasticum. Tertium, præstatur alijs licentia, materia peccandi, l. 1. q. 3. cap. si mala. cap. significasti, de adult. cap. magna de voto. Publicum verò crimen est nomen generale ad notorium, famam, & manifestum, sed recipit interpretatiõnem secundum subiectam materiam, arg. not. in Clem. exiui, de verb. sign. & communem vsum loquendi, ar. Luc. de lanionis, §. asinam, de fund. instr. capit. quamuis, de verb. sign. notat Panor. in c. olim, eo. tit.

Quinta. Solis Episcopis, & superioribus competit ꝑ priuare concubinariorum beneficijs, per tex. in c. si clerici, §. de adulterijs, de iudic. vbi tex. loquitur de Episcopo, non de inferioribus, puta Abbate, Archidiacono, Diacono. Capitulo, aut alijs, qui nunquam dispensant cõtra Canones, etiam vbi dispensatio à iure

iure conceditur, nisi specificè eis concedatur, vt not. Innoc. in cap. 2. de eo, qui surr. ord. recep. Hinc est, quòd iura seraper loquuntur de Episcopis, & quando volunt concedere inferioribus, semper exprimunt, vt in d. c. 2. & c. cum illorù, de sent. excom. c. insinuatione, de simo. de præben. cap. cum non ignores, notat Archid. in c. cum ex eo, de elect. in 6. sen tit Innoc. in cap. fin. de postul. prælat. Nā cum dispensatio † sit de maioribus negotijs, 1. q. 7. c. didici. Ideo talia graua Episcopis tanquam sponfis, & vniuersa libus ordinarijs referuantur, 18. dist. c. 1. sicut dicimus de excommunicatione à Canone lata, vt regulariter nullus valeat præter Episcopum ab illa absoluerè, vt legitur & not. in Clem. 1. de priu. Ad hoc, 16. q. 1. c. interdicimus, Clem. ne in agro, §. ad hæc, de stat. regu. vbi non possunt Abbates ecclesias vnire, licèt ad eos spectet collatio, idem in permutatio ne, vt not. in Clem. 1. de rerum permut. Et prædicta intellige, nisi inferior habeat ex priuilegio, vel consuetudine iurisdictionem quasi episcopalem, ad hoc, c. Abbates, in fi. de priu. in 6. Clement. attendentes, post princ. de stat. reg. not. Io. And. in Clem. 1. de reb. eccl. non alie. vbi talis interponit auctoritatem rei ecclesiasticæ alienandæ.

10 Sed an Capitulum Sede vacante possit dispensare in casibus permisis ab Episcopo. Dic, quòd sic. ita not. Ioan. And. in cap. cum ex eo, de elect. in 6. per d. capit. ex insinuatione, vbi est casus exprefus secundum vnum intellectum, quòd in casu illius capituli sedes Episcopalis vacabat, & Præpositus, & Capitulum dispensauerat cum illo simoniaco, facit cap. ecclesia, 16. q. 1. cum ibi not. & in c. contumaces, distin. 50. & ratio est: quia Capitulum succedit in iurisdictione Episcopali, siue contentiosa, & necessaria, siue voluntaria, & gratiosa, nisi vbi à iure contrarium cauetur: cum iura, quæ clamant, quòd Capitulum succedit in iurisdictione, non distinguant inter contentiosam, & voluntariam, sen

tit Inno. in cap. ad abolendam, de heret. Panor. in cap. cum olim, de maio. & obediens. Et in maioribus causis iurisdictione ad Capitulum deuoluitur, Ioan. Andr. not. in cap. 1. de maior. & obediens. vbi Moder. Ad hoc dicto c. ad abolendam. Clement. 1. de heret. Hinc conclusit Feder. de Sen. cons. 30. † quòd Capitulum Sede vacante potest cum Rectore Parochialis ecclesiæ dispensare, vt per septennium insistere valeat studio litterarum, & quòd interim ad sacerdotium minime teneatur, & ratio est: quia Capitulum succedit Episcopo in spiritualibus, & temporalibus, vt patet de supplen. neglig. prælat. capit. penult. & ult. in glos. prima. Sed successor, & antecessor pro vna persona reputantur, de foro competen. cap. dilecti, de solut. cap. primo, ergo ut Episcopus poterat, sic & 12 successor, fallit tamen hæc † regula, quia Capitulum omnia possit quæ antecessor, in multis casibus. Et primus, vt omnia, quæ pertinent ad Episcopum iure suo, transeant ad Capitulum, secus si Episcopo competere ex priuilegio, vel iure delegato: quia illa ad Capitulum non transeunt, Paul. in Clement. 1. de priu. Secundus casus est, in collationibus beneficiorum. Item fallit in iudicio, capit. vlt. ne sede vacan. lib. sexto. item in alienationibus rerum ecclesiæ, 12. q. 2. c. si qua, de rebus ecclesiæ. Federicus de Senis, qui supra, num. 3.

13 Sexta. Clericus, qui confitetur † crimen concubinarium, non dicitur notorius concubinarium, licèt talis confessio præiudicet consenti quantum ad præsumptionem. not. in l. 1. §. Iulianus, ff. de lib. agno. & ad indicium supponendum consententem torture, vt cogatur in ea perseverare, gl. & Bar. in l. capite quinto, ff. de adult. Innoc. & ibi Panor. in c. per inquisitionem de elect. aut ad imponendam penam extraordinariam, vt gloriant de crimine. cap. quam sit, de excess. prælat. Inn. in c. interposita, de appell. Panor. in cap. olim, de rescrip. quinimo confessio extrajudicialis generat

rat infamiam saltem facti, not. in d. c. at si clerici, vbi Panor. ideo poterit confiterenti pœnitentia iniungi, c. quisquis, 24. q. 1. Imo valet etiam & præiudicat confitentem ad probandum delictum, & ad priuationem, d. cap. per inquisitionem, tandem vide Prepositum, in c. ex literis, de diuor. vbi late notat quos effectus patriat confessio extraiudicialis.

- 14 Septima. Pro adulterio ꝑ quatuor pœnæ inueniuntur à iure statutę. Prima, se paratio thori, & quo ad istam imponendam solum est fori ecclesiastici, cap. tuæ, de procur. c. 1. de offic. ord. d. c. at si clerici, §. de adulterijs, sic potest intelligi gl. in c. cum sit, cap. conquestus, de for. com. pœ. que ad adulterium numerat inter crimina ecclesiastica. Secunda, detrusio in monasterium, vt ibi lachrimis lauet peccatum, quod pudor est confiteri, & pro ista potest etiam adiri iudex ecclesiasticus, capit. gaudemus, de conuers. conjugat. Tertia, quòd adulteri scinduntur in pannis ante, & retro, & pro ista potest etiam adiri iudex ecclesiasticus, cap. intelleximus, capit. 2. de adulte. qui tex. loquitur in virgine, cum qua de iure Canonico potest fieri adulterium, 32. q. 4. c. nemo, §. & ego. Quarta in masculo est pœna sanguinis, ff. de adult. l. quæuis ij, & femina clauditur in monasterio, auth. Sed hoc. C. eo. ti. & quo ad hoc, est fori secularis, c. sententiam, ne cleri. vel mon. Panor. in c. cum sit, de for. com.

Octaua. Cum variæ pœnæ imponantur per iura cõcubinaris, vel adulteris, vt habetur per tot. tit. de cohab. cler. &

- 15 mulier. ideo est in arbitrio iudicis ꝑ quæ pœnam debeat imponere: nam quando cunque iura varias pœnas imponunt, optio datur iudici, no. 21. q. 2. in sum. 34. dist. cap. fraternitatis. Panor. in c. sicut, de cohab. cler. & mulier. imposta tamẽ vna pœna, non potest ad aliam pœnam transire, nisi contumacia crescente, l. prætor edixit, ff. de iniur. cum ibi no. Facit quod no. Bart. in l. 1. ff. vi bon. rap. & hoc procedit, cum pœnæ imponuntur disiunctiue, secus si constet ꝑ plures pœnas si-

mul pro eodem delicto esse impositas, per diuersa iura pro eodem delicto, quia tunc neutra per alteram tollitur. Quod est verum, quando vna est præparatoria, altera autem vt terminus pœnæ, quia in ordinatis ad inuicem, vnum includit alterum, in auth. clericus, C. de Episc. & cler. idem, quando vtraque pœna imponitur à iure, & altera per hominem, quia tunc concurrunt, C. de sacrosan. eccl. l. nemo. Idem, quando vtraque pœna imponitur copulatiue, nã vtraque pòt imponi, l. placet, C. de sacrosan. eccl. c. 1. 16. q. 1. c. excommunicamus, de her. & de crim. falsi, c. ad falsarium. Idem, quando pœnæ essent imponendæ per diuersos iudices diuersi fori, vna per iudicem ecclesiasticum, altera per iudicem secularem, puta in sacrilegio, aut alio delicto mixto: quia condemnatus in vna, potest accusari pro alia in alio foro, cap. 2. de maled. capit. felicitis, §. per hoc quoque, de penis, in 6. per quem rex. dicit Io. And. & Dom. q. punitus crimina liter per iudicem ecclesiasticum, potest puniri & criminaliter per iudicem civilem, ex quo crimen est mixti fori, vide Henr. & alios, in cap. de his, de accus.

- 17 Nona. Clericus suspensus à perceptio ne ꝑ fructuum suorum beneficiorum propter crimen concubinitus, potest eligere, & eligi, ac acquirere beneficium. not. Guliel. & Imol. in Clem. 2. de atate & quali. Henr. & Doct. in c. dilectus, de consuet. quia hæc non est vera suspensio, sed quædam bonorum subtractio in pœnam, de temp. ordin. cap. ex tenore. Pari ter suspensus à potestate vocis dãde, seu à potestate eligendi, si eligatur ibidem, vel alibi, valet electio, Imola in d. Clem. 2. Sed suspensus à beneficio tantum, non posset durante suspensione acquirere beneficium, d. cap. cum dilectus, vbi Doct. c. per inquisitionem, cum ibi not. de elect. nisi suspensio reduceretur ad certam ecclesiam: quia tunc posset acquirere beneficium in alia ecclesia, nisi aliud impediret, argu. tex. in c. si compromissarius, §. restringitur, de ele. in 6. posset

posset tamen suspensus à beneficio eligere, per c. cum Vintoniensis, iuncto capitulo, cum in cunctis, de elect. vbi canonicus eligens scienter indignum, est suspensus triennio à suis beneficijs, & tamen interim potest eligere.

18 Decima. Fructus ecclesie percepti medio tempore, quo Rector eius ob supra dictum crimen fuit suspensus, vel excómmunicatus, non debet ei restitui post absolutionem, sed applicantur Ecclesie. notat Innoc. in c. ex infortunio, de appel. Bar. in l. cum allegatur, C. de re mil. lib. 12. Idem, si Rector est absens ab Ecclesia sine licentia Prælati, nam in absentia non percipit fructus de iure, nisi sit à iure priuilegiatus, c. ad audientiam, cap. cum dilectus, de cleric. non resid. Bald. in l. C. de his qui. vt indign. vel à Papa, vt studentes Romæ. Oldr. consil. 117.

Vndecima. Concubina clerici sequitur forum ꝑ eius, Doct. in l. cum quædam, ff. de iurisd. omn. iud. fecum in concubina laici, l. de iure, in fi. ff. ad munic. quod verum, quantum ad hoc, quòd concubina clerici, vel alia mulier cum eo de linquens, potest per iudicem ecclesiasticum puniri, c. si quisquam, de cohab. cler. & mul. c. si concubina, de sent. excom. præsertim si delinquat cum in sacris constituto, & ratio est: quia ratione familie est de foro ecclesie: omnes enim de familia clericorum, & eorum rustici videtur esse de foro ecclesie, arg. 89. dist. cap. iudicatum, & 12. q. 2. c. ecclesiarum seruos. Tum, quia ratione delicti talis persona efficitur de foro ecclesie: Sepe enim ratione delicti efficitur quis de iurisdictione alicuius, cui primo nõ erat subiectus, 6. q. 3. c. placuit. Et ita ratione delicti ecclesia iudicat de talibus. Cũ enim in sacris constitutus Deo vouerit castitatem, constat, quòd illa fornicaria, tunc commisit adulterium, & sacrilegium, 27. q. 1. c. quæ Christo, & c. uirginibus. Henr. & Panor. in d. cap. si quisquam. Panor. in c. vt clericorũ, de vita, & honest. c. ubi ait, quòd presbyter ꝑ cognoscen s mulierem solutam, nõ committit

simplicem fornicationem: nam quasi cõtrahit matrimonium spirituale, cum ecclesia per susceptionem sacri ordinis: vñ de dicitur committere adulterium spirituale, sentit Paulin in Clem. 1. de off. ord. Ideo dicit glo. not. in c. per venerabile, qui fil. sint leg. quòd filij presbyterorum dicuntur adulteri: quia cum presbyteri fornicantur, adulterantur, quasi mariti ecclesiarum, 16. dist. cap. Commanensem. Imo glo. in l. 2. C. de Episc. & cleric. dicit, quòd committit incestum. Hinc Panor. in cap. quia circa, de biga. dicit, quòd constitutus in sacris, plus peccat fornicando, quàm maritus adulterando: & presbyter ex maiori parte gradus magis peccat, quàm Diaconus, & Diaconus, plus quàm Subdiaconus, arg. 40. dist. c. homo. & ex maiori parte pœne, que iniungitur, cap. presbyter, 82. dist.

21. Duodecima. Clericus ꝑ notoriè concubinarium viuens, & sic perseverans usque ad mortem, sine penitentia, non est cum alijs fidelibus sepeliendus, ita colligitur in capit. pro obeuntibus, c. non existimemus, cap. quæsitum, 13. q. 2. & 23. q. 5. cap. placuit, & q. 7. c. quicumque. In quibus omnis notorius in peccato mortali decedens, prohibetur in cimiterio sepeliri. Probatur etiam in cap. omnis, extra, de pœn. & remis. nam talis notoriè in concubinato perseverans vsque ad mortem, non videtur adimpleuisse præceptum illud de solum saltem in anno fecisse confessionem, & recepisse sacramentum communionis, prout debebat.

SUMMARIVM.

- 1 Episcopi quæ sunt ordinis Episcopalis committere non possunt, fallis in multis casibus.
- 2 Vicarius, quando possit dare licentiam ordinando.
- 3 Ordines sacros Episcopus solus confert: Sed licentia illius conferendi ad multos spectat.
- 4 Ordo sacer dupliciter potest considerari.

- 5 Ordinari quis non potest nisi à proprio Episcopo.
- 6 Clericus potest ordines recipere à triplici superiore.
- 7 Episcopus recipiens aliquem in familiarem non potest ordinare, nisi dei beneficium.
- 8 Pralati inferiores ab Episcopis, an iure pralationis possint dare literas commendatitias.
- 9 Abbates exempti, quando illas concedere possint suis clericis.
- 10 Vicarii in multis casibus illas cōcedunt.
- 11 Ordo non conferitur baptismo non suscipio.
- 12 Characterem non recipit sacris iniunctus per vim precisam.
- 13 Ordinatus per vim conditionatam, an tenetur ad castitatem.
- 14 Ordines maiores quibus in temporibus conferantur. & quid de minoribus, num. 20.
- 15 Pœna conferentium ordines extra tempora statuta, & nu. 16.
- 17 Ordines sacri debent conferri in Ecclesia episcopali.
- 18 Ordines minores, & consecratio ubi facienda.
- 19 Ordinem diaconatus conferens extra tēpora, an possit conferre ordinem subdiaconatus.
- 20 Ordo qualitercunque conferatur sine gradatim, siue per saltum, character imprimatur.
- 21 Ordinem per saltum ignoranter accipienti patientia iniungitur sibi causē supplendo quod omissum est.
- 22 Ordo presbyteratus potest conferri non habenti ordines minores.
- 23 Ministrans in ordine, quem non habet, quam pœnam patietur.
- 24 Ordines furtive quadrupliciter recipi possunt.
- 25 Dispensatio à quo fieri possit quando quis furtive recipit ordines.
- 26 Sacramentum ordinis, quando probabiliter dubitatur an quis receperit, quid faciet.
- 27 Illi grati an promoveri debeant.
- 29 Abbas si dedit primam tonsuram nonnino, vel minores ordines, an si novissus exierit, illum percussus sit excommunicatus.
- 30 Ordinatus an censetur qui multo tempore fletierit in illo, si perdidit literas sua ordinationis.

De Clericis circa ordines.

Cap. XII.

EINDE consideranda sunt alia qua circa collationem ordinum, vbi nonnumquam solent pralati delinquere, per multas Decisiones, quarum

- Prima. Licet quæ sint ordinis episcopalis † Episcopus alteri committere nō possit, cap. quamuis, dist. 68. Abb. in cap. aquam, nu. 2. de consec. eccl. vel alt. Con cil. Trid. Can. 7. & 11. & cap. 4. sess. 23. Tamen fallit primo, si Vicarius esset Episcopus: quia tunc si habet speciale mā datum exercendi pontificalia, cum claufula. Et ad omnia, quæ facere possit cōstituentis, etiam si mādatum exigant speciale, tunc possit exercere. ita Francus, in c. fin. col. 2. vers. sed queritur primo. Secundo fallit in Vicario Episcopi, qui licet non possit ordines conferre, Abb. in c. transmissa, nu. 3. de elec. tamen potest Vicarius † generalis Episcopo agente in remotis, dare licentiam ordinandi: quia licentia ordinandi est dignitatis, & collatio est ordinis episcopalis: Hinc fit quōd talis licentia, siue literæ dimissoriae possint concedi à Vicario generali Episcopi, quæ si sunt speciales, v.g. vt possit à tali Episcopo ordinari, tunc ab alio ordinatus non iuuabitur ordinibus sibi collatis: quia non habet ad hoc concessionem; quia postquam est concessum de vno, de alio est prohibitum, l. cum prator, ff. de iudic. c. nonne, de præsump. At si sunt generales, vt possit ordinari à quocunque, tunc collatio ordinum valida erit. ita Rebuff. tit. de litteris dimiss. num. 2. verum cum valeat

valeat argumentum à potestate Archidiaconi ad vicarium Episcopi, secundum Innoc. & Io. And. in c. ad hæc, in verb. arduo, de offic. Archid. & Archidiaconus, qui absente Episcopo est ipso iure vicarius, glos. & Butr. in d. cap. ad hæc, cum non possit absente Episcopo hanc licentiam concedere, secundum glos. in cap. significasti, in verb. litteras, in si. d. e. offic. Arch. fit, vt neque Vicarius ipsius Episcopi, & ideo tutius esset in litteris vicariatus exprimere speciale licentiã concedendi litteras dimissorias, ad hoc Rebuff. in præct. benef. tit. forma vicar. Archid. nu. 48. Tertio fallit in vicario Papæ in vrbe, & in vicarijs Episcoporum per Papam deputatis propter eorundem Episcoporum inhabilitatem, ita Mandos. in reg. cancel. 24. cap. 3. de male prom. q. 6. nu. 13. Quarto fallit in vicario habente mandatũ speciale ab Episcopo, vt comandatitias litteras concedere possit, cap. nullus, §. inferiores, de temp. ord. in 6. Mandos. d. q. 6. Quinto, quando vicarius non habens specialem facultatem concedendi licentiã ordinandi, successisset aliquibus prioribus vicarijs eam habentibus, quia tunc illas concedere posset iusta credulitate ductus, ut latè comprobatur Mandos. d. q. 6. num. 15.

3 Secunda. Licet Episcopi munus ¶ sit proprium tantum, conferre ordines sacros, vt habetur in d. c. cum nullus, & per Conc. Trid. in c. Episcopus, sess. 23. tamen ipso in remotis agente, vicarius ipsius generalis in spiritualibus, vel sede vacante Capitulum, seu Visitator, ad quem tunc temporis administratio noscitur pertinere, potest dare licentiã ordinandi, ita habetur in d. c. cum nullus, vbi etiam addit alium casum, quando Episcopus fuerit ægritudine impeditus, nam in his casibus litteræ comandatitiæ possunt fieri, vel per vicarium Episcopo in remotis agente, vel per Capitulum, vel per Visitatorẽ, vel per proprium Episcopum alteri Episcopo, si fuerit ægritudine impeditus, & ita collatio

ordinum aliter fieri non potest per alium Episcopum in clericos sibi non subiectos, quàm eorum impedito superiore ex ægritudine, & illis in examine approbatis. Qui autem sint ¶ ordines sacri? Dic, quod secundum se quilibet ordo dicitur sacer, cum sit sacramentum quoddam. Sed ratione materiæ ordo sacer dicitur, circa quàm aliquem actum habet, & sic ordo sacer dicitur, qui habet aliquem actum circa rem aliquam consecratam, & sic sunt tantum tres ordines sacri, scilicet Sacerdotium, Diaconatus, qui habent actum circa corpus Christi, vel sanguinem consecratum, & subdiaconatus, qui habet actum circa vasa consecrata, ideo, & in eis continentia indicitur, vt sancti, & mundi sint, qui sancta tractant, cap. seruanda, 32. distinct. num. 2. 28. distinct. cap. nullum, & cap. de vernibus.

Tertia. Clericus ad sacros ordines promouendus ¶ non potest ab alio promoueri, quàm à proprio Episcopo, nisi de licentiã proprii Episcopi, ita habetur in c. cum nullus, de temp. ord. in 6. per Concil. Trid. sess. 23. cap. Episcopus. & qui sine licentiã proprii Episcopi ab alio ordinaretur, priuatus esset executione ipso iure, cap. si quis, distinct. 71. & non obstat tex. in c. quod translatione, de temp. ord. vbi interdicens est ordinis executio, quia ibi non intelligitur de interdictione dispositiua, hoc est, quia non suspensum suspendat, sed de interdictione, & sententia declaratoria, & executiua, videlicet, quæ declarat si ordinatum à iure suspensum, & exequitur iuris dispositionem, ita Ioan. mon. in c. eos, de temp. ord. lib. 6. poterit tamen Episcopus dispensare, q. 2. c. Lugdunensis, d. c. quod translatione. Proprius verò Episcopus quoad facultatem dandi licentiã recipiendi ordines ab alieno Episcopo, & quo ad facultatem conferendi ordines, dicitur tripliciter, & ita clericus ¶ quo ad ordines, dicitur habere tres superiores, scilicet Episcopum originis, & Domicilij, &

Episcopum beneficij. At Episcopus otiginis debet esse ipsius ordinandi, ita gl. in d.c. cū nullus, verbo oriundus. Vnde non sufficeret origo paterna, quod est contra tex. in l. assumptio, §. 1. ff. ad municip. Hinc non esset excusatus ordinatus, si reciperet ordines ab Episcopo originis paterne, ita Io. And. & Franc. in d.c. cum nullus. Sed Episcopus domicilij dicitur Episcopus illius loci, vbi quis maiorem partem habet suorum bonorum, vt ff. ad municip. l. eius, §. ult. vel possessio etiā domus in alia ciuitate constituit domicilium, si hoc facit animo acquirendi ibi domicilium, hoc exprimitur, ut in l. eius, c. de incol. lib. 10. vel si habitauerit ibi per decennium, vt in l. 1. c. de incol. de qua materia uide per Io. And. in c. significauit, de paroch. per Bar. in d. l. assumptio. Episcopus etiā loci vbi quis retinet beneficium dicitur proprius Episcopus quō ad collationē ordinum. Verum oportet ut beneficiū habeat clericus in titulum, siue perpetuo, siue ad tempus, ut in Prioribus claustralibus, & alijs regularibus, qui dicuntur subesse diocesano, vbi morā trahunt; etiā si inde non sint oriundi quō ad potestatem recipiendi ordines etiā sacros. Hinc inferitur, quōd non sufficit habere titulum in commēdam: quia est necesse, quōd habeat in titulū. Et commenda non est propriē titulus. Secundum not. in c. nemo, de elec. lib. 6. An verō Abbatibus sit cōcessum ut minores ordines conferant. Dic, quōd aliquando sic, sed his, qui alicuius Episcopi iurisdictioni non subsunt, ut habetur per Concil. Trident. sess. 23. de reform. cap. 10.

7 Quarta. Episcopus, qui recipit aliquē in suum familiarem, non potest illum ordinare, vel dare litteras commendatitias, nisi daret sibi aliquod beneficiū, cuius prætextu efficeretur de eius foro, ad quod facit tex. secundum Gemin. ibi in d.c. cum nullus, nū. 9. de temp. ord. nisi hoc fiat in fraudem, per glo. in c. eis, qui verb. figmento, de temp. ordin. in 6. Sed

quid si beneficium haberet certos ordines annexos, puta subdiaconatum, nunquid prætextu huius beneficij poterit illum ordinare, vel litteras commendatitias dare super ordinibus superioribus, dic quōd sic. ita glo. ibi in cap. nullus, in verbo ecclesiasticum. & ibi Gemin. num. 10.

8 Quinta. Licet prælati inferiores ¶ ab Episcopis non possint dare ex iure prælationis litteras commendatitias, c. cum nullus, §. inferiores, de temp. ord. in 6. Tamen fallit in multis casibus, quorum primus in Abbatibus, & prælatis exemptis, qui possunt dare ¶ litteras commendatitias ad ordines suis clericis, modo ita sint exempti, quōd in eorum clericos diocesanus iurisdictionem nō habeat, ita Ioan. Andr. & Franc. in d. §. num. 5.

10 Secundo fallit in ¶ Vicario Papæ, ita Mandos. in regula cancel. 24. tit. 3. q. 6. nu. 13. Tertio, fallit in Vicarijs episcoporum per Papam deputatis propter eorundem episcoporum inhabilitatem. Mandos. §. d. num. 131

Quarto fallit in Vicario in spiritualibus, quando, haberet speciale mandatum ab Episcopo. gl. in d. §. inferiores, in verb. non extendat. & ibi Gemin. An verō præfente Episcopo possit has litteras dare, dic qd sic, quādo detur speciale mandatum, ut etiā Episcopis præsentibus possint talem licentiam concedere. Gemin. in d.c. in gl. super verb. remotis. Quinto fallit absente Episcopo, quia potest Vicarius concedere absque speciali mandato commendatitias. ibi in d.c. cum nullus, vers. Episcopo. Sexto fallit in Vicario non habente specialem facultatem, qui successit aliquibus Vicarijs illam habentibus, quia tunc illas concedere possit iuxta ductus credulitate. Mand. d. q. 6. num. 15.

Septimo fallit in Capitulo, nam sede vacante, vel alius, ad quem spectat administratio spiritualium, possent has litteras concedere, d. cap. cum nullus, §. 2.

8 Octavo fallit in Archidiacono, si hoc habet consuetudo, vt not. glo. 9. q. 2. cap. Episcopum, Zabar. in c. fraternitati, de cler.

cler. non residen. vbi ponit multiplices etiam litteras commendatitias.

11 **Sexta**: Nullus potest sacramentum ordinis suscipere non suscepto prius sacramento baptismi, ita probatur in c. 1. de presby. non baptiz. & ratio est: quia baptismus est ianua omnium sacramentorum, dist. 32. §. verum: Nisi enim positum sit fundamentum, nihil potest superædificari. 1. q. 1. cap. cum Paulus. Item ille, qui ad sacramentum ordinis accedit, necesse est vt sit ordinis susceptiuus, sed hoc ei tantum competit per baptismum, ergo de necessitate sacramentum baptismi præmittitur sacramento ordinis, & eo non existente secundum D. Thom. in 4. dist. 24. nemo nullum ordinem recipere potest, nec absolueri, nec consecrari, nec etiam ordinari, & quando de errore constaret, vt non baptizatus esset ordinatus, taliter sic ordinatus deberet reordinari, vt in c. 1. extr. de presb. non baptiz.

12 Nec etiam ordinatus ad sacros ordines per vim præcisam, recipit characterem, cap. maiores, ext. de baptiz. quare talis potest contrahere matrimonium, & vt contracto, & in propria persona sumere arma, & bellare, & talem percussus non est excommunicatus, & in omnibus cõsetur vt laicus, quod fecisset, si ordinatus esset ad sacros per vim, sed non præcisè, quia tunc characterem reciperet, ita Zab. in Clem. generale, q. 10.

13 **de æta. & qualit.** Sed an talis ordinatus per vim conditionatam, teneatur ad castitatem. Respon. secundum Ray. quia si talis fuit metus, qui posset cadere in constantem virum, non tenetur, c. per latum, cap. cum dilectus, ext. quod met. causa. Continentia enim non debetur nisi voluntaria, dist. 31. ante triennium, 20. q. 3. c. præfens. Et hoc intellige quod si ante habebat uxorem, poterit illa vt sine peccato, sed si non habebat, continere tenetur, arg. d. 45. c. de Iudæis. Item tenetur continere si non fuit talis metus, & rō est: quia voluntas est saltem indirec- ta, de qua Aug. voluit facere, quia vo-

luit viuere. 1. §. q. 1. cap. merito. Non tamen ad illam tenetur, si fuisse coactio absoluta. Hæc videntur colligi ex iuribus præallegatis, & expositis. Concordat Goffr. & Holt. Pisan. in verb. ordinatus 1. §. 5.

Septima. Ordines maiores conferri possunt & debet tantum in sex temporibus anni, scilicet in sabbato ieiuniorum quatuor temporum, & in sabbato mediante hebdomada quadragesime, quo cantatur Sicut erat, & in sabbato sancto, & quoniam quidam, dist. 75. vbi Arch. & cap. ordinationes, per Conc. Trident. sess. 23. cap. ordinationes. Licet Papa possit conferre subdiaconatum in omnibus dominicis, & in alijs festis præcipuis, dist. 75. cap. vl. & cap. de eo, de tempor. ordin. sed qui extra dicta tempora illos confert, priuatus est potestate conferendi ordines, quos illicitè contulit, priuatur inquam non ipso iure, sed per sententiam, extr. de temp. ord. cap. sanè, cap. litteras, & cap. dilectus, in fin. vnde cum dicitur in cap. litteras, volumus manere suspensos, intellige illud verbum, quo ad ordinatum stare propriè, quia suspensus est, sed quo ad ordinantem impropriè, quia est suspendendus. Primùm pater in cap. consultationi, eodem titu. Abb. in d. cap. litteras, num. 3. & infra, in decis. sequen.

Octaua. Recipientes ordines sacros extra dicta tempora sunt ipso iure suspensi ab ordine suscepto, cap. sane, de temp. ordin. cap. cum quidam, cap. litteras, potest tamen Episcopus primo eis imposita penitentia competenti dispensare, vt in susceptis ordinibus ministrant, de temp. ordin. cap. consultationi, in text. & glos.

Nona. Ordines sacri debent conferri in ecclesia ipso Episcopo, arg. dist. 77. capit. 1. cap. ordinationes. sess. 23. in Concilio Trident. & hoc est verum de iure regulari: Hodie tamen de consuetudine, Episcopi conferunt vbi volunt, ut dicit Rod. Minores vero ordines conferre potest in quacunq; ecclesia sui Episcopus,

patus, distinct. 75. in Palea. Episcopi autem consecrari debent vbi Metropolitana egerit, nisi sit de approbata consuetudine aliud obseruandum, cap. vlt. § 1. distinct. in fin. & consecrari debent die dominico more Apostolorum, qui de mandato Domini posuerunt manus Paulo, & Barnabæ, & quia eodem die Dominus resurrexit, capit. qui eo die, distinct. 75. Metropolitani vero, & Patriarchæ in suis ecclesijs consecrari debent, nisi necessitas aliud exigat, & consuetudo approbata inducat, arg. 63. dist. cap. quando, & distinct. 23. c. In nomine Domini. Papa vero in ecclesia, si hoc fieri potest, alioquin etiam in ecclesia extra urbem, d. c. In nomine Domini.

Decima. Episcopus, qui extra tempora contulit ordinem Diaconatus, licet à collatione illius suspèdat, potest tamen Subdiaconatus ordinem conferre, arg. extr. de præsumpt. cap. nonne, de pœnit. distinct. 1. cap. pœna, ff. de lib. & post. l. cum quidã. non tamen poterit conferre ordinem presbyteratus: quia non debet frui maioribus, qui minoribus caret, ff. de seru. expor. l. cui pacto. Et non obstat tex. in cap. quæsiuit, cum simili de his que sunt à na. par. cap. quia responderetur: quòd quumuis non deliquerit in maiori, facit se tamen indigni delinquendo in minoribus, vt in prædicta lege, cui pacto, & c. 1. §. sane, de eo, qui ord. rec. ab Episcopo. Host. in c. vel non est, de temp. ord.

Vndecima. Minores ordines alijs, 20 quàm sabbatis prædictis, †, vt num. 7. conferri possunt, ut in dominicis, & alijs festiuis diebus, cap. 1. c. de eo, de temp. ord. Non tamen iure exprimitur verbum præcepti de tempore, aut ætate pro minoribus, quos conferre potest episcopus vni, vel duobus, & etiam secundum aliquos secundum Goffr. Barto. & Bernar. pluribus quàm duobus, dummodo non videatur facere ordinationem generalem, extr. de temp. ordin. cap. 1. & 2. Et hoc idem vult Innoc. in cod. tit. c. de eo, licet Host. dicat, quòd di-

cere, quòd episcopus pluribus quàm duobus possit conferre minores ordines, nõ est tutum: prima enim tõtura omni die conferri potest, vt dicit Host. in cap. consultationi, de temp. ordin. Et hæc procedunt in laicis, quamuis Græci in conferendis, & recipiendis ordinibus non seruent tempora prædicta, c. cum secundum, in tex. & glos. de temp. ordin. An vero minores ordines cõferri possint omnes vni personæ eodem die, dic, quòd sic: nisi contrarium obtineat consuetudo ecclesiæ, quæ non seruata scandalum generet. Prima verò tõtura, & quatuor ordines minores eidem eadem die conferri non debet, ut dicit Host. & Innoc. extr. de temp. ordin. cap. de eo. Contrarium tamen dicitur fieri in Alemania. Vnus autem ordo sacer cõ minoribus, uel duo sacri, nullo modo debent conferri eadem die vni personæ. Nec in hoc dispensari potest cum aliquo nisi de licentia Papæ: quia hoc est prohibitum, vt dicit Host. & Innoc. extr. de temp. ord. cap. dilectus, & in c. 2. cod. tit. & est tex. in cap. 2. de eo qui furt. ordi. susce. sed conferri debent singuli per se, & per certa interstitia temporum, dist. 77. c. in singulis, & cap. quicumque, de eo, qui furt. ord. c. cum H. lator, de temp. ord. in cap. dilectus.

Duodecima. Ordo qualitercunque 21 conferatur, siue gradatim, † siue per saltum, id est aliquo ordine prætermisso, character imprimitur, dummodo accipiens sit baptizatus: non tamen executio. Et ideo quod est omissum, cautè est supplendum, & dispensandum, hoc probatur dist. § 2. cap. sollicitudo. Vbi si 22 quis † recipit ordinem per saltum, puta prætermisso ordine subdiaconatus, ordinem diaconatus; uel presbyteratus, si per ignorantiam hoc fecerit, credens se gradatim ad ordines ascendisse, penitentia sibi iniungitur, cautè supplendo quod est incausè omissum, d. cap. sollicitudo. Et hoc etiam si manifestauerit. Verum si ambitiosè, & ex certa scientia aliquem ordinem prætermiserit, & in ordine nõ

suscepto ministrasset, incideret in poenam, non ordinati ministrantis, & per consequens esset deponendus; & non posset cum eo, nisi per Sedem Apostolicam dispensari, ita Hostien. in sum. de cler. per salt. prom. §. ult. in fine. Sed si scienter promouetur per saltum, non ministrat, sed iniungatur poenitentia, cautè supplicò quod fuit pretermisum, & tunc per Episcopum dispensabitur; ita habetur per Conc. Triden. sess. 23. c. 14. in fi.

23 Tertiadecima. Ordo presbyteratus, vel alius facer. non potest absque nouo peccato mortali confecti non habenti ordines minores, sed si confertur, verè confertur, & character imprimitur, gl. in verbo, illud, in c. vnic. de cler. per salt. prom. Et hoc communiter tenetur, vt ibi testatur, nume. 14. Mar. Soc. Talis enim non potest exequi illum ordinem, vt ibi in tex.

24 Quartadecima. Ministrans in pertinentibus ad ordinem quem nò habet, puta si Acolytus vsurpet officium subdiaconatus, vel subdiaconus officium Diaconi, deponendus est ab officio, & amplius non est ordinandus, cap. 1. de cler. non ordin. ministr. & ibi Doct. nisi cum eo dispensaretur per Sedem Apostolicam, 11. q. 3. cap. priuilegium. 25. q. 2. cap. si decet. Fallit tamen in quatuor casibus, & Primus, quando ministraret in apparatu non solemnni, ut nò subdiaconus si diceret epistolam, vel nò diaconus euangelium, cap. 3. de vit. & honest. cler. Secundus, si tempore necessitatis non sacerdos baptizaret, gl. in d. cap. 1. Tertius, in priuato, qui diceret euangelium: Nam & monialis aliquando illud dicit in matutino, 26. q. 1. c. diaconissam. Excusatur etiam ignorantia, sed à tanto, & non à toto, cap. 1. de cler. per salt. prom. probatur etiam per tex. in cap. 1. de cler. non ord. ministr. verb. temeritatem. Nam ille dicitur temere agere, qui scienter facit rem prohibitam, vt in cap. ex literis, de diuort.

Quintadecima. Ordines quis qua-

25 drupliciter surtiuè recipere potest. † Primum, cum quis citra conscientiam. i. auctoritatem Episcopi propriè sine examinatione promouetur, cap. extra conscientia, d. 64. in quo casu non profunt literæ Archidiaconi, extr. de off. ord. c. significasti. Secundum, cum quis minoribus ordinibus non contentus, vna, & eadem die subdiaconatum recipit, ext. eo. cum L. Tertium, cum duos simul recipit ordines, vt ext. eo. c. si. Quartum, cum gradu omisso saltum facit, vt in c. 1. de cler. per salt. prom. in quibus casibus, nec etiam obediens suo superiori excusatur, extr. de temp. ordin. c. dilectus: cum superior tanquam maior plus delinquat, & ideo est magis puniendus, extr. de transl. c. inter corporalia, §. ult. pena verò sic surtiuè recipientis ordines est suspensio à receptis, ita vt interdicitur executio ordinum receptorum, ext. eod. c. innotuit, qui quidem textus sine intelligitur, quòdo excommunicatio precessit: quia tunc iste effectus est irregularis, & ideo suspenditur ab omnibus ordinibus. At vbi excommunicatio non precessit, inter habet locum tex. in cap. litteras, de temp. ordin. vbi dicitur, quòd recipiens simul duos ordines sacros, suspenditur tantum ab executione vltimi ordinis sic surtiuè suscepti, ita Panor. in d. c. innotuit. Dispensatio † verò cum tali fit ab Episcopo, si non precessit excommunicatio, sed illa procedente à summo Pontifice, cap. cum H. lator, eo. tit. Panor. in d. c. innotuit. Verù si religionem excommunicatus intraret, posset Abbas cum tali, (si viderit expedire) dispensare in ordinibus maioribus, d. c. cum H. At si ex certa scientia ordines surtiuè suscipisset, Abbas hoc non posset, cap. cum illorum, de senten. excomm. Sed quid de eo, qui habitus fuit pro sacerdote, & nunc opponitur, quòd non sit sacerdos, & iste non potest probare se esse sacerdotè, nunquid sufficiat probare illam communem reputationem, vide Innoc. in c. 1. de verb. signifi. vbi distinguit, quòd aut mouetur quæstio inter alios, vt rum talis

fit sacerdos, vel notarius, & tunc proba-
ro, quòd habeatur communiter pro sa-
cerdote, vel notario, fufficit, argu. tex. in
c. illud, de præfump. Sed fi contra eum
mouetur de reo quæftio, adhuc subdi-
ftinguitur, quòd in factò recenti tunc
sacerdos debet ordinationem probare,
in antiquo autem fecus, ita etiam tenuit
Bar. in Lactuarios, C. de act. & nu. li. 12.
Alex. conf. 138. vol. 1.

17 Sextadecima. Vbicunque probabili-
ter dubitatur ¶ an sacramentum, quod
de necessitate conferri debet, interuene-
rit, vel non, ad cautelam debet conferri:
Et hac dubitatione existente debet con-
ferens vti illis verbis, ordino fi, & in
quantum non sis ordinatus: & etiam in
animo gerere, ordinare in quantum nõ
fit ordinatus; aliàs fecus; & vide quod
not. de simili cautela in baptifmo in ca-
pit. 2. de baptif.

18 Decimaſeptima. Illiterati non debet
promoueri ad beneficia ¶ electiua, &
curam animarum habentia, cap. cum in
cunctis, de elect. Tamen maior scien-
tia requiritur in Episcopis: ignominio-
sum enim est Epifcopo, cum ipse debeat
alios docere, si tunc querat ab alijs edo-
cere, in auth. de sanct. Epif. §. damus, &
in ipfo ignorantia literarum nec excu-
fatione digna est, nec venia, cap. si in lai-
eis, dist. 18. vnde defectus penitus scien-
tiæ fufficit ad deponendum Epifcopum
cap. quamuis, de gra. & qual. & est causa
ceffionis, cap. nisi cum pridem, de renũ.
Quæ tamen scientia requiratur in eli-
gendo, diximus supra in noltris decif.
lib. 1. c. 15. & habet per Doc. & Abb. Ari-
stiq. in cap. cum in cunctis, de elect. vbi
Epifcopus debet habere notii, & veteris
testamenti scientiam, cum fit iudex
animarum, 8. q. 1. c. si ergo, in fi. 38. dist.
c. omnes. Item in tris cunctis, cum om-
nium causas suæ diœcesis audire debeat,
11. q. 1. cap. de persona. Item ſecularium
negotiorum, 29. dist. per totum. Et bre-
uiter debet esse triginta annorum, de le-
gitimo matrimonio, doctor in Theolo-
gia, vel iure Canonico, vel publico ali-

cuius Academiæ aptus testimonio ad al-
lios docendos, de hoc habetur c. 1. ſef. 7.
de reſor. Conc. Trid. cap. 2. ſef. 22. de re-
for. eiuſdem Conc.

Decima octaua. Abbas exemptus,
qui iuxta tex. in cap. Abbates, de priuile-
giis potest dare primam tonsuram, non so-
lum ſuis monachis, ſed etiam ſeculari-
bus, in quos eccleſiaſticam, & quaſi epi-
ſcopalem iurifdictionem obtinet, iuxta
tex. in c. Abbates, de priuilegiis lib. 6. & nos
diximus in 1. p. lib. 3. c. 4. num. 156. ſi ta-
men dederit nouitio, & ille exeat non
professus, non est clericus, nec percutiens
eum incidit in Canonem: quia non est
monachus ante professionem, de ſent.
excom. lib. 6. c. religioſo, §. 1. Turrec. in
cap. clerici, num. 4. dist. 23. Quod idem
extende ¶ ſi dederit ordines minores,
quia ſi habitum dimiferit, & ad ſecula-
rem viam redierit, illum percutiens,
non erit excommunicatus, cap. vlt. de
cleric. coning.

30 Decimanona. Ordinatus aſtrictus à
ſuo ſuperiore vt oſtendat litteras ſuæ or-
dinationis, ſi illas perdidit nihilomi-
nus cenſendus eſt ordinatus, ſi multo
tempore ſteterit in ordine illo, Do. An-
ton. in cap. inter, de cler. peregr. Sic lo-
de Anan. in cap. licet Heli. de ſimo. dicit,
quòd ſi clericus per triennium tenuit be-
neficium, & perdidit inſtitutionem, ſta-
bitur iuramento ſuo, Clem. 1. de ſeque-
ſtr. poſ. & fruc. Sed ſi ſteterit per 10. annos
nulla requiritur probatio.

Sic clericus aſtrictus à ſuperiore, vt
oſtendat titulum ſuæ eccleſiæ, ſi non ha-
bet quia perdidit, & probat fe diu tenuiſ-
ſe eccleſiam, præſumitur pro titulo, &
ſufficit, ita Innoc. in capit. illud, de præ-
ſumpt. & ibi Hoſt. qui approbat dictum
Innoc. & iſtud tempus eſt in arbitrio iu-
dicis. Sic clericus, qui longo tempore
ſciente, & patiente diœceſano tenuit be-
neficium, non poteſt compelli ad docen-
dum de titulo Bald. in l. ſue poſſidētis,
C. de probation. qui allegat Innoc. in d.
cap. illud.

S Y M M A R I V M.

- 1 Ambitio circa qua versetur.
- 2 Praferendus quis senior Doctoribus.
- 3 Canonici an praferantur Legibus.
- 4 Doctores eiusdem scientia antiqui praferantur nominis, caeteris paribus.
- 5 Doctor in vitroque iure praferitur Doctori in altero iurium, fallit in casu.
- 6 Senior an debeat prius loqui in deliberando, vel iunior.
- 7 Doctor nobilis an praferatur plebeio.
- 8 Nobilitatis ratio habenda est in multis.
- 9 Nobilitas an transferatur ad liberos.
- 10 Prælati an teneantur præcipua facere cum consilio subditorum.
- 11 Et quid de Papa, & Imperatore.

De ambitione à clericis execranda. Cap. XIII.

CUM ambitio sit inordinata cupiditas circa honores, & dignitates, cap. cum immodicum, de præben. quæ secundum Salust. multos mortales falsos fieri coegit, aliud clausum in pectore, aliud in lingua proptium habere, ad hoc 64. dist. cap. quia per ambitiones. Et execrabilis est, quæ semper plus ambiens, eo magis fit insatiabilis, quo sibi amplius indulgetur, in Extr. Io. 22. Execrabilis, in prin. & solent ambitiosi inordinate appetere honores, quos cum obtinuerint, volunt primum locum habere. Hinc iurgia, dissensiones, rixæ, & scandala proveniunt laicorum dicentium: Vbi est Deus clericorum? Ideo à personis ecclesiasticis prorsus execranda est, cū debeat vacare humilitati, recumbendo in nouissimo loco, vt dominus veniens reponat in primo. Volunt sibi ipsi legem facere, & propria autoritate alteros digniores se præuenire. Ideo de hac in honoris præuentione præter ea, quæ in nostris Decisionibus lib. 3. c. 5. diximus, aliquas decisiones statuamus. quatum decisionum sit Prima. Magister in Theologia præfer

2 Doctores in altero iurium. Et Doctor in altero iurium Doctoribus in medicina. not. Ioan. Andr. & Panormit. in cap. clerici, de iudic. Et Doctores Decretorum debent præcedere Doctores legum: quia scientia Canonica est nobilior, quam legalis, ut ibi deducit Panormitan. in principio Decret. Vnde dicit Imperator, quod factæ leges non dedignantur sacros Canones imitari, dicto cap. clerici. Quare refert Dom. Ant. in d. cap. clerici, quod in causis pauperum, & miserabilium personarum Canones præferuntur legibus etiam in foro ciuili, facit quod habetur in cap. licet. 1. & in c. ex tenore, de foro compet. An vero lex succumbat regulariter Canonis, vel e contra, vide not. in cap. 1. de re iudic. & in l. priuilegia, C. de sacrosan. eccles. vbi per tex. in d. c. clerici, arguitur, Doctores legum præponendos Doctoribus Decretorum quo ad honorem præferendum, etiam si non sint clerici. In iudicando autem, vel consulendo in materia sua est magis credendum in dubio in arte sua peritis, vt not. de testi. cap. causam. Pariter Doctores eiusdem scientiæ antiqui sunt præferendi nouis: is enim gradus ceteros antecellit, quem stipendia meliora, & labor prolixior fecerit antequam, l. nemo, C. de off. ma. obe. cap. 1. de maior. & obed. Quod intellige ceteris paribus: nã Doctor nouus, qui diu legit præsertim per viginti annos, præferendus est antiquiori, qui non tantum legit, cum adeptus fuerit dignitatem Comitum, vt in l. 1. C. de profes. qui in vrbe Consti. lib. 12. Et Doctor plebeius literator præferatur Doctori nobili minus docto: secus si sint æquales, quia tunc duo vincula fortiora sunt vno. argum. tex. in cap. duo, dist. 13. not. Bald. in l. nemini, C. de aduoc. diuers. iudic. Et Doctor in vtroque iurium debet præferri illi Doctori in altero iurium tantum, c. 1. de treu. & pac. Quod limita secundum Panorm. ibi, in c. clerici in illo, qui satis mediocriter studuisset iura, & postea assumpsisset gradum causa honoris, in alio autem iurium profusus sibi

incognito, vt multi sunt Legifte, qui doctorantur in Canonibus, qui prorsus ignorant nedum iura canonica, sed etiã modũ procedendi in decretis, & quod deterius est, etiam ipsas rubricas decreta lium ignotas habent: tunc enim procedere debet habens vnum gradum, & aliori scientia fulgens, arg. tex. in l. nemo, C. de offic. magi. offic. Sed quis debeat prius ¶ loqui in deliberando. Videtur, quodd de iure Senior, secundum tempus suæ ordinationis, vt quia prius ille loquatur, qui prius fuerit promotus ad dignitatem, facit tex. à simili, in cap. placuit, dist. 18: vbi dicitur, quodd ille prius viebet sedere secundum ordinationis suæ tempus, sed si nõ est dare prioritatem ordinationis, vt quia plures sunt ordinati Episcopi eodẽ tempore, tunc prius preferendus est ille, qui antiquior est tempore, vel qui sanctus est maioribus beneficijs, ad hoc, cap. per tuas, de maior. & obed. c. cum in distribuendis, de tẽp. ord. Domini tamen de Rota in deliberando vtuntur, quodd iunior primitus loquatur, quodd est in praxi apud aduocatos palatii in collationibus.

Secunda. Doctor nobilis in literis æqualis cum plebeio preferendus est doctori plebeio, vt supra diximus in decisione precedenti. Et ita nobilitatis ¶ ratio habetur in consideratione. Et habetur etiam in consideratione in beneficiorũ obtinenda multiplicatione, vt in Extr. Joan. 2. Execrabilis, de prob. c. de multa, eod. tit. Item in temporis studij abbreviatione, & in facienda de ipsis præceteris alijs paribus promotione, in corp. Authen. de defen. ci. uic. §. interim, collat. 3. cap. constitutus, de appel. cum notatis in ipsis. Panor. in c. officij. in e. dudum, de elect. Rursum in beneficiorum æquali faciendã distributione. Insuper in aliorum bonorũ vberi administratione, & consumptione, ff. de donat. l. filius, §. nõ nunquam, ff. de iure dot. l. quæro. Rursum in pennis infligendis, 24. q. 1. c. qui contra, extr. de iure iur. c. cum quidam, sicut per l. quædam. Bar. in l. capitalium,

§. serui, ff. eod. vbi dicit, qd nobiles non debent pati viles penas. Hinc non suspensio, sed decapitatio est pœna nobilium. Item in honoris exhibitione, & salutatione, & sedis inter iudices assignatione, vt not. 3. q. 9. c. necesse, l. 2. §. sedendi, vbi Senat. vel clar. Item quando eliguntur ad officia, & mobiles preferuntur plebeis, Archid. in cap. hæc autem, dist. 30. Pariter in mendicitate; nam licet mendicatas consideretur ex capite deficiencie victus, tamen vir nobilis quæuis victum habeat, non tamen iuxta decetiam suam indumenta, & alia necessaria habeat, vel filias nuptui tradere non potest, dici potest pauper, arg. tex. in l. cum plures, §. cum tutor, ff. de administ. tut. l. quæro, de iure dot. Vnde huic tanquam pauperi Episcopus, cui relicta est distributio in pauperes, aliquid dare potest pauperi, vt nos diximus lib. 2. c. 100. num. 4. & 7. Item in elemosinarum largitione nam potius subueniendum est nobilibus, qui ceciderunt in egestatem, maxime si non vitio suo, quam plebeis, arg. tex. in cap. consideranda, 86. dist. in.

Quæ autem in elemosinarum largitione ¶ sint consideranda, quando non omnibus illa fieri potest. Dic, quodd venditum. Primo fides i quia potius fideli faciendã est, quam infideli. Secundo locus, quia potius fidelibus detentis in carceribus, & captiuis, quam alijs. Tertio tempus, quia potius tempore, quo quis ducitur ad mortẽ, quam alio. Quarto modus quæ non debet vni dari totam, sed pluri bus dispensari. Quinto necessitudo, quia potius cõsanguineis, & propinquis, quam alijs extraneis, cæteris parib. Sexto etas, quia potius senibus, quam iuuenibus. Septimo debilitas, quia potius debilibus, quam robustis. Octauo nobilitas, quia potius nobilibus, quam alijs danda est, cæteris parib. Hęc probantur 86. dist. c. nõ satis. Nono iustum, i. vt de iuste quæsitio fiat, l. q. i. c. non est putanda. Decimo, quia potius sibi, quam alteri, & potius proximo, quam extraneo, c. qui vult, de pen. dist. 3. Vnde decimo intentio, quia fieri de-

bet propter Deum, & non propter vanā gloriam. An verò nobilitas ꝑ transferatur ad liberos, dic ꝑ non, si est ex genere materno, hinc si nobilis nubit plebeo; amittit dignitatem, ff. de senat. l. femine, secus si nuberet nobili, cum mulieres à maritis nobilitentur, l. fin. C. de incol. li. 12. Corruscant enim vxores radijs maritorum, not. in c. ex parte, de soto compe. Hinc nobilitas ad liberos ex genere paterno transmittitur, l. cum legitimæ, & ibi nota. ff. de stat. hom. no. in d. l. 1. de dignit. Et nobilitas ex genere quanto plus ineterascit in generatione, tanto maior habetur, l. tam dementis, C. de Episc. audi. l. furiosi, C. de nupt. ibi, qui ex genere nobiliores sunt.

Tertia. Cum ad humilitatem pertineat, ne quis innitatur suæ prudentiæ, cap. ne innitatur, de conslit. Ideo prelati 10 otus præcipua explere debet cum ꝑ consilio monachorum, non tamen tenetur illud sequi, vt nos diximus lib. 2. cap. 7. nu. 1. ꝑ. quia non est dubium, quòd que cum consilio geruntur, iuris firmitate muniantur, l. humanum, in fi. C. de legi. Et de aduocatis dicitur, quòd consilijs eorum non minus prouident humano generi, quàm si patriam armis descenderent, l. aduocati, C. de aduoc. diuer. iudic. Imo plus prouident sapientes bono consilio, quàm milites armis: parum enim profunt foris arma, nisi sit consilium domi. Vnde Sap. 7. Melior est sapientia, quàm vires, & vir prudens magnus, qui in fortis. Sic ꝑ Papa in arduis debet habere consilium Cardinalium, notat Ioan. Monac. in cap. super eo, de his, quæ fiunt à prelat. communis tamen opinio est, secundum Gemin. in d. c. super eo, quòd potest Papa sine Cardinalibus tractare, quia ipse est super omnia consilia, cap. significasti, de elect. & est super omne ius positiuum, & hanc partem tenet Hugo 4. dist. 5. leges, vbi idem dicit de Imperatore, ut possit quæcumque a leum spectantia sine consilio suorum Baronum, vt refert Francus, in d. c. super eo. Igitur dicta. requisitio cõsiliij

tam in Papa, q̄ in Prelato, potius est honestatis, & solemnitatis, q̄ necessitatis.

S Y M M A R I V M.

- 1 Prelati laborare debent, & ministerium suum implere circa animas.
- 2 Episcopus non debet vagari, sed morari in ciuitate.
- 3 Clericus beneficium titulata habere duo an possit, vel dignitates.
- 4 Et an duos honores, & militias saculares aliquis habere possit.
- 6 Clericus sub peccato mor. tenetur residere, licet tenue habeat beneficium.
- 7 Beneficium tenue habens si non residet, illo priuatur, nisi causam rationabilem habeat.
- 8 Causa rationabiles non residendi qua.
- 9 Non residens citatus veniens debet manere.
- 10 Citatus non veniens fructibus quandoque priuatur, & non beneficio.
- 11 Causa iusta reuocandi priuilegiatos à non residentia qua.
- 12 Sed an consuetudo non residendi excuset in beneficijs curatis. & nu. 7.
- 13 Et quid in beneficijs simplicibus?
- 14 Clericus quæ iusta causa non residet, an percipiat distributiones quotidianas. Distributionum tria sunt genera.
- 15 Distributiones vt quis percipiat absens, ac si esset præsens ex priuilegio, quid illud operetur.
- 16 Distributionum nomine veniunt annexæ saria defensorum.
- 17 Infirmitas, & absentia an ita excuset à diuinis horis, vt percipiat distributiones.
- 18 Canonicus de foris veniens, si morans faciat per tres dies. an percipiat distributiones.
- 19 Vtilitas qualis, vt sit iusta causa non residendi.
- 20 Consuetudo ecclesie. quòd qui est in vna hora, habeat distributiones pro omnibus horis.
- 21 Vtilitas an omnis ecclesia ex consuetudine sufficiat, vt Canonicus distributiones percipiat.

- 21 *Canonici dantes distributiones absentibus, cessante consuetudine an teneantur ad restitutionem.*
 23 *Causa iniusta se absentem a beneficio qua dicatur. & qua iniusta.*
 24 *Studentem in Theologia, quam in iure Canonico potest ex privilegio percipere fructus.*
 25 *Canonicus existens in seruitio Episcopi, vel alius in seruitio inferioris Episcopi fingunt residere.*

De clericis non residentibus.
 Cap. XIII.

VIA Prælati sicut Apostolus præcipit in omnibus laborare debent, † & ministeriū suum implere, implere autem illud nequaquam possunt, si greges sibi commissos mercenariorum more deserunt, atque ouium suarum, quarum sanguis de eorum est manibus à supremo iudice requirendus, custodiæ minime incumbunt, cum certissimum sit, non admittere pastoris excusationē, si lupus oues comedit, & pastor nescit. Ideo illis maxime residentia necessaria est, de qua loquitur Concil. Trident. sess. 6. cap. 1. de refor. de qua more nostro solito præter ea, quæ diximus lib. 2. cap. 97. à num. 57. vsque ad num. 62. in nostris Decisionibus, per Decisiones hanc materiam explicabo. quarum

- 1 *Prima. Episcopus non vegetetur, non enim in villis, † sed in ciuitate morari debet; & in hoc valet consuetudo, vt 23. q. 4. c. sicut, ver. ipse verò, quæ daret licentiam vagandi, nec eam posset dare prælatus: nam vagari sonat in vitium, ideo talis consuetudo, vel licentia esset contra bonos mores, & utilitatem ecclesiarum, c. 1. de consuet. not. Innoc. in c. ex turæ, de cler. non residen. vbi dicitur Docto. quòd solum delictum vagationis est sufficiens ad priuandum quempiam suo beneficio, etiam si beneficiatus ex natura beneficij nõ teneretur ad*

residentiam personalem, ad hoc, c. non oportet, cum seq. 7. q. 1. Quare cessent à vagatione personæ ecclesiasticæ, quæ periculosa est, præsertim monialibus, c. vt periculosa, de statu monach. in 6. & religiosis, de off. ord. c. quanto, c. cum singula, de præben. in 6. Clem. ne in agro, §. quia verò, de statu monach. sed resideant, & ecclesijs suis deseruiant, de cle. non resid. cap. conquerente, Hoc enim dicitur residere, quia parum esset residere, nisi residens curam ecclesiæ habeat, eo. tit. c. relatum, cap. nonnulli, & c. 1. cod. tit. in 6. C. min. in cap. is etiam, nu. 3. de elect. in 6.

- 3 *Secunda. Clericus de iure communi non potest habere duo beneficia titulata, quorum vnum sufficiens sit ad sui status sustentationem, pluralitas enim in mica est canonibus, extr. de præben. cap. quia in tantum, & de ea tractatur in iure in pluribus locis, in cap. sanctorum, dist. 79. & 21. q. 1. cap. clericus, vbi Archid. cap. dudum, vbi Inno. de elect. Idem in c. cum iam dudum, de præben. Guil. & Mod. in Clem. gratiæ de rescri. De Episcopatus & superioribus clarè patet, de elec. c. cum in cunctis, de trās. præl. per totum. De dignitatibus, & inferiorib. prælaturis in c. de multa, de præb. in Clem. 1. de offic. vic. De regularibus, de præb. c. cum singula, in 6. in Clem. 1. de suppl. negl. præl. De secularibus simplicibus in vna eademq; persona, patet: quia non potest quis habere duos titulos vniformes, & difformes in eadem ecclesia, c. litteras, de concess. præben. c. 1. de consuet. in 6. Clem. si. de præben. Et de alijs beneficijs simplicibus cõstat, quia propter officium datur beneficiū, cap. 1. de consuet. cap. fin. de rescrip. in 6. inde quilibet titulus requirit residentiam personalem, de celebr. miss. cap. 1. c. quia nonnulli. Impossibile autem est quem residere in pluribus locis, textus sunt expressè loquentes, in d. cap. sanctorum. Quare singula beneficia sunt singulis committenda personis, c. cum singula, de præben. in 6. Cum vix sufficiat vnus*

vni bene deferuire. d. ca. quia nonnulli.

4 Idem reperitur † in honoribus, & militijs secularibus: Duos enim honores simul quis habere non potest, C. de affect. l. fin. L. quisquis, ff. de postul. Præsertim vbi per actū vnius impeditur exercitium alterius, facit quod not. in l. à de curionatu, ff. de var. mun. Nec duo officia. Quod si acceptat, caret acceptato, & priuatur salario primi, casus est singular. in L. quisquis, C. de comiti. li. 12. vbi Bar. Nec quis potest esse in duobus collegijs simul sociatis, ff. de coll. illic. l. 1. §. vlt. An autem † valeat consuetudo, ut quis possit tenere plura beneficia, vel valeat dispensatio, & in quibus casibus possit quis illa plura retinere, diximus lib. 2. in nostris decisi. c. 97. à nu. 21. usque 33.

6 Tertia. Clericus tenetur ad residentiam, † quamuis tenue habeat beneficium, & non residens sine causa, peccat mortaliter, ut diximus lib. 2. cap. 97. num. 56. quia aut erat à principio tenue, & sibi est imputandum: quia permisit se in tali beneficio intulari, sed si exiguitas superuenerit post collationem, poterit aliud beneficium simpliciter retinere, iux. not. in cap. eam te, de eta. & qual. in c. dudum, & c. 2. de elect.

7 Immo † habens beneficium tenue nõ residens non solum peccat mortaliter, sed etiam est priuandus beneficio, c. conquerente, de cler. non resid. Si citatus nõ reuertitur infra terminum congruū sibi ad hoc assignatum, & nec habet iustum impedimentum, c. ex parte, eod. tit. quia si excusationem rationabilem ostenderit, beneficio non esset spoliatus, cap. fin. eod. tit. rationabilis † verò excusatio secundum glo. fin. & Io. Andr. ibi est, si erat infirmus, & ideo venire non potuit, 7. q. 1. cap. præsentium, vel quia habet ibi capitales inimicitias, ita quòd illuc venire non audeat, de elect. bonæ l. 2. vel acris intemperies, vel timor mortis, cap. quorundam, distin. 74. cap. ad supplicationem, de renunc. vel tractio pontis, vel Papalis indulgentia, cap. cum ad hoc. eodem tit.

9 Quando tamen citatus † reuertitur, debet venire, & manere, quia qui statim recederet, non videtur rediisse, eod. tit. c. relatum, l. diuortium, ff. de diuor. & dicitur peruenisse quod permanfurū est, ff. de verb. sign. l. aliud. & talis de cetero non esset amplius monendus, de coh. cler. c. clericos, c. sicut, & c. si autem. Ioan. Andr. in d. c. ex parte, nu. 3.

10 Nec etiam semper, qui citatus † non reuertitur, est priuandus beneficio, quia quandoque fructibus solummodo priuatur, ut est tex. in c. cum ad hoc, de cleric. non resid. Vbi si ecclesia patitur defectum ministrorum, priuilegiati à Papa super absentia possunt cogi redire per subtractionem fructuum, & tunc requiritur, quòd Episcopus habeat licentiam à Papa illos reuocandi. Si verò sunt priuilegiati à prædecessoribus, & non à Papa, tunc ob talem causam possunt reuocari sine licentia Papæ. ita Zabar. in d. c. cum adhuc. Et ita † habes quòd iusta causa reuocandi est, quando ecclesia est destituta ministris, sic hæc etiam est iusta causa creandi Canonicos de nouo, c. cum ecclesia, de elect. c. proposuit, de cler. ex commu. mini. Sic nec iuramentū seruandum est, quando incipit esse damnosum ecclesie, de his, quæ s. a. ma. par. cap. c. 1. c. sicut nostris, de iureiur. multo minus priuilegium, de deci. c. suggestū, ita Io. Andr. & Zabar. in c. cum ad hoc, de cler. non resid.

Quarta. Clericus adeo tenetur face-
re residentiam, si habet beneficium cu-
12 ratum, † ut nulla consuetudo excusa-
re possit non residentem. Igitur primus
casus, vbi consuetudo non excusat non
residentem, est in beneficijs curatis, ita
quòd curatus propria autoritate non
potest in sua cura ad longum tempus al-
ium substituere, quia in curatis per al-
iū deferuire esset periculosum anima-
bus parochianorum, & talis consuetudo
esset onerosa ecclesijs, & ideo extir-
panda, cap. 1. de consuet. Item videtur
esse electa industria personæ, & ideo
per alium explicari non potest, ut ff. de
admi-

adminiftr. rer. ad ciuit. pertin. l. 2. §. quod quis. Probatur per tex. fecundum vnā casus pofitionem, in c. clericos, de offi. vicar. Item prelati, fiue perfonæ ecclefiasticæ debent eſſe ſacerdotes, cap. cum in cunctis, §. inferiora, de elec. & continue debent reſidere, extrā, de cler. non reſid. c. relatum. Vnde ſub præcepto eis ponitur, cap. plurimos, diſtin. 82. Et de Moyſe dicitur, quod indefinenter erat in tabernaculo Domini, ca. ſi quis vult, diſt. 36. Quare indubitanter concludendum eſt, in curatis dignitatibus non valere conſuetudinem, ut quis per alium poſſit deſeruire, vt etiam concludit Archid. in cap. ſacerdotibus, diſtin. 31. Verum in beneficijs ſimplicibus ꝑ valet conſuetudo, ut quis poſſit ſe abſentare ex iuſtis cauſis, & rationabilibus, de quibus infra. Ita Panorm. in c. extirpan. de, §. qui verò, de præben. Secundus caſus eſt, quando quis eſt abſens ex iuſta cauſa: quia tunc videtur, quod non valet conſuetudo, ut quis non faciat reſidentiam, niſi deſeruiat per vicarium, ſecundum Ioan. de Lign. & Imol. in d. c. cum omnes. Tertius caſus eſt, in diſtributionibus quotidianis, per cap. 1. & ibi gloſ. in verb. probantes, & in cap. receperint, de cler. non reſiden. in 6. Quartus eſt in beneficijs curatis regularium etiā manualibus, & ſine cura, ut dicit tex. in Clement. ne in agro, §. lanè, de ſtatu monac. niſi diſpenſaretur cauſa ſtudij, vt ibi dicitur, ita Fel. in d. cap. cum omnes, num. 34.

Quinta. Clericus, qui iuſtam habet cauſam non reſidendi, ꝑ an poſſit percipere diſtributiones quotidianas, reſpò deo, quod diſtributionum tria ſunt genera, ſecundum Henr. in cap. cum omnes, nu. 18. de conſti. quia in quibuſdam eccleſijs non ſunt præbendæ diſtinctæ, ſed ſunt omnia communia, & ſingulis diebus dantur ſingulo canonico præſenti, ſiue interſit diuinis, ſiue non, pro vitu tot libræ panis, & vini, & cat. & ſic de alijs, & tales diſtributiones ſunt potius præbendæ, quàm diſtributiones,

bonus tex. in Extrauagan. Ioan. XXII. Cum nonnullæ aliàs in talibus eccleſijs eſſent Canonici ſine præbendâ, quod eſſe non debet, r. q. 3. cap. ſi quis obierit, de præben. cap. relatum. In alijs verò eccleſijs præbendæ ſunt diſtinctæ, & præter præbendas ſunt diſtributiones quotidianæ, quæ dantur etiam illis, qui non interſunt diuinis, modo ſint præſentes, ſicut eſt de pane in eccleſia Pariſienſi, & de talibus intelligitur in c. olim, de re iu. ſecundum glo. in cap. vnic. in verb. quotidianæ, de cler. non reſid. in 6. Aliæ verò ſunt diſtributiones, quæ dantur ſolum illis, qui interſunt horis diuinis. Et iſtæ ſunt veræ, & quotidianæ diſtributiones, quæ dari, non debent niſi intereſſentibus diuinis. Hinc ſi quis ex priuilegio haberet, quod poſſet ꝑ percipere diſtributiones, ac ſi præſens, & reſidens eſſet, non poſſet percipere illas, per tex. in d. cap. vnic. verb. aſuerint, quod verbum requirit intereſſentiam. Hinc male dixit Hoſtien. in c. ad deliberandum, de iudic. & gloſ. in cap. cum dilectus, de cler. non reſiden. quod ſi priuilegium dicat quæ poſſe integrè percipere fructus beneficiorum, ac ſi eſſent præſentes, & reſidentes, quod ex quo cenſentur reſidentes, debent habere diſtributiones: quia licet habeantur pro reſidentibus, non tamen pro intereſſentibus in diuinis, ſecundum Ioan. And. in d. c. ad deliberandum. & Franc. in d. c. vnic. quod priuilegium non redditur inutile, cum percipiat in eccleſia fructus, quos aliàs non perciperet. Et hæc intellige tantum de diſtributionibus quotidianis, quæ quotidie diſtribuuntur his dumtaxat, qui interſunt diuinis officijs, ut in Cle. ut hi, qui, de ætate, & qual. Nomine autem horarum veniunt dumtaxat ſeptem horæ, cap. 1. de celebrat. miſſar. An verò appellatio ꝑ diſtributionum comprehendantur annuaria defunctorum, dic, quod ſic, ex paritate rationis, 17 d. cap. vnic. Sed in infirmitas, ꝑ & corporalis neceſſitas, ut quia ſumpſit medicinam, vel ſuit ſanguine minutus, vel quia

quia vi detinebatur, item absentia pro utilitate ecclesie excuset a celebratione diuinorum. Dic, q̄ infirmitas, & corporalis necessitas sic, c. significatum, de præb. Ita quod habebit distributiones quotidianas, Innoc. & Hosti. in c. 1. de cler. a. grot. & Ioan. And. in d. c. vnic. Qui addit verbum notabile, scilicet, debere intelligi de eo, qui deseruiret, si infirmitas non impediret, sed utilitas ita eum excusabit, si esset consuetudo, quod pro utilitate ecclesie sue quis possit percipere quotidianas distributiones, ita Archid. Gemin. & Franc. in d. c. vnic. ubi dicit Archid. quod si Episcopus præcipiat alicui Canonico, ut pro euidenti necessitate vadat ad curiam Romanam, si talis eo tempore sumat legationem, quod talibus fraudari non debet distributionibus. Quando consuetudo talis est, quod in absentia canonici percipiatur distributiones: quo etiam casu secundum Archid. & Ioan. And. ibi canonicus de
 18 foris veniens per aliquos ¶ paucos dies, puta tres, faciens moram in domo sua licet diuinis non intersit, distributiones percipit; nam talis consuetudo videtur esse rationabilis, quæ propter labores itineris dat sibi illos duos dies, vt aliquantulum quiescat. Nam etiam ubi quis debet continuato tempore gerere actum, dantur sibi aliqui dies ad quiescendum, not. in cap. quamuis, de offi. ord. in 6. & nihilominus dicitur cōtinuare actum. Vnde dixit Archid. in cap. sacrosanctæ, dist. 2. quod sine intermissione dicitur fieri aliquid, licet medius actus interueniat, arg. ff. de verb. obligat. l. continuus, ff. de duob. re. l. duos, §. duo. & ideo si testator legat uxori 100. si cum filio moraretur continuè, non est necesse, quod per singula momenta secum inoretur, vt ff. de cond. & demonst. l. si quis. facit glo. in d. cap. sacrosanctæ, vnde dicitur Archid. quod dicta glossa facit ad testes saluandos, qui dicunt q̄ talis continuè, & sine intermissione residet in ecclesia, quia licet aliquando fuerit absens, non per hoc vitiatur restitutionum, ex quo

horis congruis, & temporibus interfuit. Sic stillicidium dicitur habere causam continuam, licet non semper cadat, vt ff. de seru. vrb. præd. l. foramen. & de clericis non resid. c. ex parte. de præben. c. significatum. Item nota, secundum Io. And. dr. quod utilitas debet ¶ esse euidentis, & manifesta, cap. 2. de verb. sign. Vnde non sufficeret occulta utilitas ecclesie, & est contra multos, qui simulant se ire, vel mitti pro negocijs ecclesie, vt interim distributiones percipiant; Vel dicunt, quod causa occulta est ardua, & non reuelanda. Item intelligendum est hoc de utilitate ecclesie ipsius in specie, de cuius distributionibus queritur. Quod satis probatur in cap. de cætero, de præben. Item forte, quando nullum sibi foret assignatum salarium ab ecclesia, quæ causa est sue absentie, quia cum nemo teneatur suis stipendijs militare, cap. cum officij, de prescript. & nec debeat suum officium sibi esse damnosum, Licet quidam, C. de administr. tue. cap. cum non deceat, de elect. in 6. tunc percipiat distributiones, aliàs secus, si distributiones, quas perderet propter absentiam ab ecclesia ex salario sibi dato ad prosequendam utilitatem ecclesie percipiat. An verò valeat ¶ consuetudo ecclesie, quod qui est in vna hora, habeat distributiones pro omnibus horis. Henric. in cap. cum nonnulli, de clericis non residentibus inquit, quod non, tanquam non rationabilis, & ecclesie onerosa; tenet enim ad diminutionem cultus diuini, ad hoc cap. ex parte, de consuet. cap. 1. de consuet. in cuius fauorem fuerunt distributiones introductæ quotidiana, vt beneficiati facilius conuenirent ad diuina, arg. Clemen. si dominus, in fi. de reliq. & vener. Sanctor. Item, quia denarius diurnus non debetur nisi integrè tota die operanti, d. cap. quia nonnulli. Item quia daret materiam vagandi alijs horis, & sic peccandi, ad hoc cap. ex parte, de consuet. Quare si consuetudo esset apud Canonicos, quod qui erit in matutinis, lucretur distributiones omnium

niū horarum, talis consuetudo, vt irrationabilis non esset seruanda, vt per Henricum. Rursum, an omnis vtilitas ecclesiæ ꝑ stante consuetudine sit sufficiens, vt Canonici, vel in ecclesia beneficiatus percipiat distributiones, dic, quod sic, quando ille, qui non fuisset abfens interfuisset horis canonicis: quia tali casu seruire intelligitur, arg. ff. de statu lib. l. 1. §. Stichus. & ita intelligitur tex. in c. vnic. eo. tit. in 6. Aliàs secus, quādo si negotium vtilitatis ecclesiæ non fuisset commissum, ille non interfuisset horis diuinis, ita Ioan. Monac. in capit. cum non deceat, de elect. in 6. & ratio est: quia tali casu absentia non præstitit causam, facit text. in l. 2. ff. si quis cauit. Præterea quid si Canonici cessantes ꝑ consuetudine dederunt distributiones illis, qui absunt propter vtilitatem ecclesiæ, an teneantur ad restitutionem. Francus in d. cap. vnic. §. qui verò, distinguit, quòd si distributiones propter non interessentiam accrescunt alijs canonicis, tunc tanquam bona eis acquisita possunt absentibus donare, glos. in verb. suspensus in Clement. 2. de vita, & honest. cler. secus autem, si applicarentur ecclesiæ: quia tunc nullo modo possent.

23 Sexta. ꝑ Multæ causæ possunt numerari, quibus aliquis se absentat, & in ecclesia non residet. Nam aliqui se absentant causa ambitionis, & isti debent carere habitu, & ambitu de translat. capit. quanto. Alij causa cupiditatis, idest negotiationis, cap. si. de vit. & honest. cler. Alij causa vtilitatis propriæ, cap. de multa, de præben. Alij ex causa probabili studiorum, cap. relatum de cleric. non resid. Alij causa peregrinationis, c. non oportet, de conse. di. l. 5. Alij causa Reipublicæ, cap. de cætero, cap. cum dilectus, cap. ad audientiam, de cler. non resid. Alij ex causa speciali, vt priuilegij, cap. cum ad hæc, & ca. cum dilectus, eod. tit. Alij causa humilitatis, vt qui religionem intrant, cap. licet, de regul. Alij causa necessitatis, vt infirmi, cap. fin.

de cler. non resid. possunt & aliæ causæ numerari, sed omnes reducuntur ad duas, idest causam iustam, vel iniustam, iusta. vt eod. tit. c. de cætero, iniustam vt in c. in quatuor, eod. tit.

24 Septima. ꝑ Non solum studens in Theologia habet priuilegium percipiendi fructus beneficiorum suorum, prout dicebat Host. in sum. de magi. §. vit. arg. eod. tit. c. si. sed etiam in iure Canonico, vel ciuili, ita Archid. 37. dist. cap. de qui busdam, in fin. & de priuileg. cap. 2. lib. 6. in fi. & ratio est: quia hæc tria studia æquiparantur, facit tex. in cap. tuz, ibi, studio rum, de cle. non resid. & hæc opinio magis placet Zabar. ibi. quia æquum est in huiusmodi late interpretari signa. Item

25 non solum Canonici ꝑ absentes in seruitio episcopi, sed etiam alij clerici in seruitio prælati inferioris ab episcopo percipiunt præter distributiones, quicquid præsentibus perciperent, cap. de cætero, vbi Zabar. eod. tit. Sed an tunc requiratur licentia proprij episcopi, dic ꝑ sic vt nos diximus infr. de obe. reli. c. 23. n. 12.

S V M M A R I V M.

- 1 Sacerdos rite ordinatus secundum clanes ecclesia consistit.
- 2 Suspensus à diuinis officiis non potest missam cantare.
- 3 Presbyter in peccato mortali est suspensus quo ad se tantum.
- 4 Suspendio multiplex.
- 5 Clericus peregrinus qualiter ad celebrationem admittatur.
- 6 Sacerdos simulans celebrare, & non celebrans gravissimè peccat.
- 7 Remedia falsa sunt abiicienda.
- 8 Sacerdos dans hostiam non consecratam peccatori occulto, peccat in idolatria.
- 9 Peccatum occultum grauius est manifesto, quodam respectu.
- 10 Transsubstantiatio non fit, si sacerdos audiens missam diceret verba Canonis, sacerdoti celebrante, & tacente.
- 11 Sacerdos degradatus secundum com. celebrans consistit.

- 12 Clericus defunctus si resurgeret, non est reordinandus.
- 13 Papa sacerdotem rite ordinatum inhabitare ut non conficiat, an possit.
- 14 Sacerdos sine vestibus sacerdotibus celebrans mortaliter peccat.
- 15 Hostiam eandem an plures consecrare possint. num. seq.
- 16 Consecratores in consecratione episcopi consecrati. Sed quomodo, num. seq.
- 18 Materia semel transubstantiata iterum ad verba alterius non transubstantiabitur.
- 19 Conficiens scienter corpus sine sanguine, conficit, sed peccat mortaliter.
- 20 Insignia pontificalia sunt multiplicia.
- 21 Rochetum quid, & quando eo utantur episcopi.
- 22 Celebrare in pontificalibus an episcopus possit, & an Abbates, & nume. 23, 25, & 26.
- 24 Prælati quibus insigniis possit uti in aliena diœcesi.
- 27 Insigniis denotantibus super alios potestatem extra diœcesim an uti possint prælati.
- 28 Crucem ante se deferre facere qui possint.
- 29 Benedictio solemnis & crucis delatio sunt de insigniis denotantibus super alios potestatem. & 27.
- 30 Presbyter solus non potest solemniter celebrare.
- 31 Minister unus saltem sufficit in missis privatis.
- 32 Laicus iuvare sacerdotem in celebrando an possit.
- 33 Sacerdotem iuvantes an possint esse scemina.
- 34 Sacerdos si solus celebrat, an, & quando possit.
- 35 Missa pro quibus sit dicenda.
- 36 Missa dicenda est de sancto, etiam si anniversarium veniat in illa die.
- 37 Anniversaria defunctorum quare fiant.
- 38 Missæ peculiare qua sint.
- 39 Missæ in vicinis an debeat dici Gloria, & Symbolum.
- 40 Quidam devotus Beatæ Virginis dicere solet bis missam in hebdomada ad eius honorem.
- 41 Missa, convenientius dicitur qua die illa currit.
- 42 Missas dicere vicinas, vel audire non est peccatum.
- 43 Missa privata non debet voce adeo alta celebrari, ut impedimento esse possint missa maiori.
- 44 Missa pro defunctis an possit cantari die dominico.
- 45 Missa regulariter dicenda, & audienda est in ecclesia.
- 46 Episcopus potest dare licentiam celebrandi extra ecclesiam cum altari viatico.
- 47 Missa iam publica, quam privata cantari in diebus solemnibus an possint, & quando.
- 48 Oblationes facta in oratorio in missis, quibus applicantur.
- 49 Oratorium potest in domo edificari, & ibi erigi altare de licentia episcopi.
- 50 Oratorium qualiter differat ab ecclesia.
- 51 Episcopus potest dare licentiam celebrandi in oratorio.
- 52 Ins parochiale in quibus consistat.
- 53 Orationes, qua communiter dicuntur le secrete, quare ita dicantur.
- 54 Abbas, de iure non potest solemniter populum benedicere, sed solum ex privilegio.
- 55 Episcopi non consecrati non benedicunt.
- 56 Abbas benedicere solemniter non potest ex consuetudine.
- 57 Benedictio solemnis fieri non potest nisi in locis sibi subiectis.
- 58 Abbates, qui ex privilegio veniunt pontificalibus, non possunt uti præsentibus eorum prælati.
- 59 Privilegium vicendi pontificalibus qualiter intelligatur.
- 60 Episcopus, vel Archiepiscopus non possunt exercere qua sunt contentiosa iurisdictionis extra provinciam, vel diœcesim.
- 61 Presbyter non solemnem, sed an privatam benedictionem det præsentem episcopo.
- 62 Papa ab aliquo in missa non benedicuntur.
- 63 Benedictioem diaconus an possit petere à diacono.

- 64 *abe domne benedicere quare sic dicatur, & non Domine.*
- 65 *Monachi quare vocentur Domini.*
- 66 *Minor potest exercere iurisdictionem praesente maiore in octo casibus.*
- 67 *Abbas exemplis in urbe Romana potest excommunicare.*
- 68 *Iurisditio minoris suspenditur praesente maiore in reuerentialibus.*
- 69 *Insignia reuerentialia, & honoris quae sint.*
- 70 *Benedictionem presbyter non solum potest dare in missa, sed alibi.*
- 71 *Presbyter propter membri debilitatem, vel deformitatem prohibetur missam celebrare.*
- 72 *Presbyter prohibitus celebrare, an possit exercere sacerdotalia, & quae ea sint.*
- 73 *Missam audiens extra parochiam non peccat, & suisfacie precepto. & 74. & 77.*
- 75 *Parochiani sunt admonendi, & non cogendi ut missam audiant in quibusdam seculis in parochia.*
- 76 *Episcopus licet suis subditis non possit praecipere, ut audiant missam in parochia, tamen fallit vi nu. 78.*
- 78 *Absens se ex contemptu ab auditione missae a propria parochia peccat mortaliter, & potest excommunicari.*
- 79 *Servitores, & ministri audientes missam hinc inde discurrentes, quando missa satisfaciunt.*
- 80 *Audientes missam tripliciter in peccato mortali communicant.*
- 81 *Negligentia non discutiendi conscientiam quando mortalis.*
- 82 *Peccata mortalia quando dimittantur per perceptionem eucharistiae.*

De celebratione missarum.

Cap. XV.

RAETER ea, quae in nostris decisionibus in 1. par. cap. 30. & lib. 3. cap. 5. nu. 156. cum seq. diximus, haec decisiones possunt addi. quarum

1 Prima. Nemo potest conficere sacramentum, † nisi sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus secundum clauas ecclesiae, quas Dñs concessit Apostolis, eorumq; successoribus Iesus Christus, ita habet in c. 1. §. vna, de sum. Trin. & fi. Catho. ex quo tex. collige, quòd non omnis celebrare potest, licet formam verborum obseruet, sed tantum sacerdos, ca. si cui, de consecr. dist. 1. Ad vocem enim tantum sacerdotis fit transsubstantiatio in corpus, vt de consecr. dist. 2. cap. quid sit sanguis, & non ad vocem laici, argum. extr. de consecr. cap. quantum, in fi. de etat. & qual. cap. cum contingat, 1. quest. 7. cap. Daybertum. Host. in d. ca. 1. §. si. nu. me. 30. Quod idem etiam extendit ad absolutionem à peccatis, vt solum sacerdos ritè ordinatus secundum clauas ecclesiae possit à peccato absolueret, cap. no. ua, de poenitent. & remiss. Hostiens. de furt. cap. 2.

2 Secunda. Suspendus à diuinis officijs † non potest missam celebrare: & ratio est: quia appellatione illorum missa comprehenditur, vt not. in cap. abbat, & ibi Gemin. & Franc. de priuil. in 6. & celebrando scienter, vel ex ignorantia non probabili, efficitur irregularis, c. pen. de cler. excom. ministr.

3 Tertia. Presbyter, † in quo fuerit macula peccati mortalis, est suspendus quo ad se tantum, cap. quantum, de cohob. cleric. vel mulier. not. 3. 2. dist. cap. praeter, §. verum, & cap. nullus, vnde tenetur abstinere à celebratione, ne communit in peccato mortali, cap. sacerdotes, 1. quest. 1. quia qui indignè manducatur, & bibit, iudicium sibi manducatur, & bibit, non diiudicans Corpus Domini, 1. Cor. 11. Non tamen est necessariò euitandus, etiam à scientibus occultè suum peccatum, vt per Doct. in d. cap. quantum, & sic non est suspendus quoad alios. Hinc nota † duplicem suspensionem, scilicet, quo ad se tantum, & alteram quo ad se, & alios, dist. 32. cap. nullus, & d. §. verum, & cap. si qui sunt, dist. 81. His adde tertiam, vt quando quis

quis est suspensus quo ad alios, & non quo ad se, vt habetur in cap. 1. cap. tuæ de cler. peregr. & in capit. 1. distinct. 98.

8 vbi clericus † peregrinus non publice, sed priuatim est admittendus a l' executionem sui officij, quamuis hodie neque priuatim id licebit, vt habetur in Concil. Trident. sess. 23. cap. 16. vbi nullus clericus peregrinus sine commendati- uis literis sui ordinarij ab vilo episcopo ad diuina celebranda, & sacramenta ad ministranda admitti debet.

9 Quarta. An multo magis & grauius peccet sacerdos ille, † qui sciens se esse in mortali peccato, & non potest propter necessitatem quamlibet intermittere for- te sine murmuratione, quia dies festus occurreret, propter sui facinoris con- scientiam dubitans celebrare, sacerdoti- talibus vestibus indutus, peractisque cæteris circumstantijs, suppressit, & tacuit verba, quibus Corpus Christi conficitur. Hoc est, & cæter. Et hic est sanguis, quàm ille, qui pro sui crimi- nis conscientia reputans se indignum, conficit, & irreuerenter sumit corpus Christi: quia licet ille peccet grauius celebrans in peccato mortali, distinct. sexta, cap. testamentum, de consecrat. dist. 2. c. quotidie, grauius tamen vide- tur offendere, qui sic fraudulenter illud præsumpsit simulare. Cum ille in so- lius misericordis Dei manum incidat. Iste verò non solum Deo, (cui non ve- reretur illudere) sed populo, quem deci- pit, se adstringat, cum faciat illum idola- trare. tex. in term. in c. de homine, ti. no- stro. Ex quo tex. multa colliguntur. &

7 Primum, quòd falsa remedia sint rej- cienda: quia populus falsa simulatione non est fallendus, 27. dist. c. quod interro- gasti. ibi, quia per hypocrisim. & c. 1. et 2. de reli. & ven. sanc. & fictions maxi- me in ecclesiasticis sacramentis sunt repel- lende, tanquam contrariæ veritati, & dicitur mentiri Deo, qui fingit extrinse- ce, cuius contrarium gerit in mente, ut not. Gemin. in d. cap. quod interro gasti. Vnde qui more simiatico labia mouet,

& dicere verba consecrationis simulat, grauius peccat. Secundum, quòd in idolatriam peccat sacerdos, † qui pecca- tori occulto petenti Eucharistiam dat hostiam non consecratam, ita D. Tho. in suo 6. quodlib. q. 6. Zabar. in d. c. de homine. Tertium, quòd grauius, id est periculosus est peccatum † occultum, quia non est qui corrigat, cum ignore- tur, c. sicut nobis, 2. de simo. & c. seq. in fin. quàm manifestum. Licet ex alio ca- pite grauius sit manifestum, quo ad ex- emplum: quia taliter delinquentes pec- catum suum defendunt, de pœn. dist. 6. cap. 1. in fi. 11. q. 3. c. præcipue.

10 Quinta. Secundum † Host. quem se- quitur Zabar. in cap. quod sicut, §. super eo, de elect. non fit transubstantiatio, quãdo sacerdos indutus sacerdotalibus super altare finxit dicere verba conse- crationis, & non dicit, si aliquis sacer- dos assilens ad audiendam missam ver- bo Canonis dixisset; quia tunc fit tran- substantiatio, quando verba Canonis proferuntur per celebrantem principa- liter, & obseruata solemnitate missæ se- cundum traditionem ecclesiæ, cui stan- dum est, c. extra, 1. quæst. 1. not. in cap. 1. de schisma.

11 Sexta. Licet sint opiniones, † quòd sacerdos degradatus celebrans missam non conficiat, vt dicit glo. in c. 2. de cler. excom. ministr. tamen communis est o- pinio glo. in d. c. 2. cum qua transit Inn. & Host. & glo. in c. 2. de pœn. in 6. ut re- fert Zabar. in d. cap. 2. quòd degradatus conficiat. pro qua est quod dixit Zabar. in c. fraternitatis, de hæret. quòd si de- functus clericus resurgeret, esset clericus, & non expediret, quòd ordinare- tur. Character enim, qui est quædam re- latio, seu qualitas inhærens animæ im- pressa per sacramentum ordinis est in- delebilis. An verò possit Papa † stante ordi- ne sacerdotali inhabilitare sacerdo- tem, vt non conficiat. Zabar. in d. c. 2. de cler. excom. ministr. dicit, quòd sic: nam etsi potestas conficiendi surrexit à Christo, qui cam tradidit Apostolis, ta-

men administratio, & formalitas processit ab ecclesia, idem tamen tenet in c. 1. de schism. per cap. cum olim, de elect. coniug. Tu tamen dic ut supra diximus lib. 1. in 2. par. de factam. confirm. num. 33. quod non.

Septima. Licet vestes sacerdotales, & altate sacratum non sint de substantia sacramenti, & consecrationis, sed de eius solemnitate; vnde Christus sine his consecravit, tamen gravissimè peccaret sacerdos, qui sine vestibus officio missæ deputatis præsumeret missam celebrare, & ita hoc facere scienter, ritum ecclesiæ non servando. Vnde Zacharias Papa ob reuerentiam sacramenti instituit, & sub anathemate prohibuit, ne quis missam celebraret absque sacerdotalibus vestibus sacris, & libro. Et in Concilio Rhemenfi statutum est, quod nullus presbyter absque amictu, alba, stola, manipulo, & casula præsumat missam celebrare, ita Turrecem. in c. concedimus, & ibi Archid. & est propriè tæx. de consec. dist. 1.

Octava. Hinc dixit Turrecem. qui supra, quod sacerdos, si verba profert super materiam debitam cum intentione consecrandi absque domo, altari, calice, & corporali, & vestibus, consecrat quidem in rei veritate corpus Christi, peccat tamen graviter ritum ecclesiæ non servans: Host. tamen in c. quod sicut, §. super eo, nu. 14. & Io. Andr. nu. 20. & Zabar. nu. 3. dicunt, quod si plures sacerdotes audiant missam in ecclesia, & vnus eorum profert verba Canonis cum intentione consecrandi antequam proferrantur à celebrante, cum tamen non sit ad altare, neque indutus sacerdotalibus vestibus, non consecrat, cum & forma ecclesiæ contraria sit generalis, qua non seruata nunquam est verum sacramentum, d. c. extra. & c. 1. Innoc. tamen in d. c. quod sicut, in verb. Principaliter, asserit contrarium, scilicet, quod si celebrans principaliter non celebraret, & verba ad consecrandum apta non dixerit, tamen ad verba aliorum consecra-

tur: Non enim videt quare ad præces aliorum non conficiatur corpus Christi: Cum ibi sit persona apta, scilicet sacerdos. Materia panis, & vini, & verba cum intentione: hanc eandem opinionem sequitur Archid. in cap. panis, 2. de consecr. dist. 2. Prius tamen dictum saluo semper meliori iudicio videtur verius, & mihi magis placet. Vide quæ supra diximus, vers. quinta, nu. 10. Quod si quis obijciat tex. in d. §. super eo, de elect. vbi de consecratione episcopi cōsecratores simul cum principaliter consecrante consecrant, ergo plures eandem hostiam consecrare possunt? Respon. quod diuersa est ratio inter hunc casum, & præcedentem, quia missa, in qua non fit consecratio Episcopi, per unum solum confici potest, & debet. Sed in consecratione Episcopi requiruntur tres, dist. 66. c. porro, de sac. non iterand. c. 6. Host. in d. §. num. 15. Ioan. Andr. num. 22. Zabar. num. 3.

17. Nona. Archiepiscopus, quando conficit cum alijs, ut in consecratione Episcopi, quado verba transubstantiationis in panem, & vinum proferuntur, omnes simul proferre debent, & intentionem habere ad illud instans, in quo Archiepiscopus verba profert, quia tunc cum omnes vnã habeant intentionem consecrandi, est una tantum consecratio, vt dixit Archid. in d. c. panis. Ne si vnus primo verba dixerit, & sic transubstantiatio facta sit, ad dictum aliorum per transubstantiationem fiat iniuria sacramento, vt dicit Abbas antiquus in d. c. quod sicut, de elect. Ex quibus ver-

18 bis collige, quod materia si semel transubstantiata, iterum ad verba alterius non transubstantiabitur, Host. in d. c. nu. 14. Io. Andr. nu. 20. & ratio est, quia sacramenta non debent iterari, ut not. in cap. 1. & si. de sac. non iterand. Seret enim iniuria sacramento, glo. in c. ostenditur, de consecr. dist. 4.

19 Decima. Licet scienter transubstantiatio corpus sine sanguine, peccet mortaliter, tamen

iamen conficit, de consecr. dist. 2. c. quia corpus. Sunt enim hæc diuisa, ut not. ead. dist. c. comperimus, & statim prolatis verbis conuenientibus Eucharistiæ facta est transubstantiatio in Corpus Christi, Zabar. de celebr. miss. cap. cum Marthæ. q. 5.

Vndecima. Præter vestes sacerdotales solent Episcopi, & prælati celebrare in Pontificalibus. Ideo constituendæ sunt à nobis plures decisiones; sed priusquam ad illas deueniamus, pro pleniori notitia considerandum est, quod insi-
 20 gnia Pontificalia quædam sunt ad discernendam dignitatem eius, cui competunt, vel ad aliquam proprietatem, seu perfectionem in eo significandam, non tamen denotant aliquam potestatem super alios, & hæc alibi vocantur voluntariæ iurisdictionis, & honoris, Quædam verò sunt denotantia super alios potestatem. De primis potest. poni exemplum in lineo superindumento,
 21 quo utitur episcopi, quod dicitur Rochetum, tam in publico, quam in ecclesia, non tamen in camera secretè, vel si sunt monachi, vt habetur in cap. clerici, de vit. & honest. cleri. & ibi Zabar. Item in mitra, c. vt apostolicæ, de priuilegio. Item in sandalijs, id est caligis episcopalibus, de quibus loquitur text. in c. non nulli, §. compagis, & cap. seq. dist. 93. Itē in baculo pastoralis, quo Papa non utitur, cap. 1. ad si. de sacr. vnct. Idem si de signaretur signum prælacionis, vt in anulo, de quo in d. cap. clericis. De secundis insignijs potest. poni exemplum in palio, in quo denotatur quòd locus per quem defertur, subiacet iurisdictioni palati, & similiter in delatione crucis, & idem in benedictione solemnī, quæ est potestatis. Hæc dixit Zabar. in cap. antiqua, de priuilegio. Quædam etiam sunt insignia contentiosa iurisdictionis, vt celebrare ordines, vbi requiritur examinatio, 24. distinct. cap. quando, & cap. sequent. vel sedere pro tribunali, cap. cum episcopus, de offi. ordin. lib. 6. vel chrismare in fronte, Zabar. in Clement. 1. de

priuilegio. Octauo nota. vers. oppono. Item consecrare virgines, degradare, & absoluerē ab excommunicatione, quibus sic stantibus, sit ista decisio.

Duodecima. Episcopus, vel Archiepiscopus possunt in locis ¶ extra prouinciam, vel diocesim, celebrare in pontificalibus sine iurisdictionis exercitio, modo non prohibeantur à diocesano. Si autem pontificalia essent cum iurisdictione, aut saperent superioritatem, tunc illis vti non possunt sine diocesani licentia. 9. q. 2. per totum. In locis verò intra prouinciam, vel diocesim non exemptis, possunt suo iure vtī, de off. ord. cap. cum episcopus, lib. 6. cap. 1. & fin. de censib. eod. lib. sed in locis exemptis, de iure non possunt, sed bene cum priuilegio, Clem. 2. de priuilegio. Et hoc quo ad celebrationem ab ipsis factam, non autē ab alijs eorum iussu, Zabar. in cap. si. de author. & vsu pal. & in d. Clem. 1. versic. simili.

Tertiadecima. Abbatibus, & inferioribus prælatis ¶ de iure communi, & ex eorum propria autoritate non competit quòd possint celebrare in pontificalibus, sed bene ex priuilegio apostolico, facit tex. in c. vt apostolicæ, de priuilegio. 6. Quod quidem nullus inferior Papa concedere potest, etiam si sit legatus à latere secundum Ioan. Andr. & Franc. ibi. Sed cum quibus pontificalibus, de, q. prius est considerandum, & inspiciendum priuilegium, cuius tenor semper est seruandus, d. cap. vt apostolicæ, facit c. potro, eo. tit. lib. 6. Quod si ex priuilegio habeant q. possint celebrare in pontificalibus, non possunt vtī extra eorū ecclesias, vel in alienis ecclesijs, etiam si ad illas fuerint inuitati, etiam si monasterium ad quod fuerint inuitati, sit exemptum. & ratio est: quia nullus inferior Papa, potest Pontificalia concedere prælatis inferioribus ab episcopis, vt supra diximus. Et ita monasterium exemptū non potest inuitari ad illa exercenda. Episcopus tamen non poterit in tali casu prohibere, sicut à simili dicitur per Hostien.

stien. & Io. Andr. in cap. Abbates de priuilegiis lib. 6. Licet possit prohibere, si priuilegiatus uellet. ut in locis non exemptis. Si vero priuilegium simpliciter concederetur, tunc priuilegiatus potest illis uti non solum in suis ecclesijs, sed etiam in locis exemptis, in quibus est inuitatus: immo etiam in locis non exemptis, quia cum priuilegium non restringat, nec nos restringere debemus; ita uidetur uelle Io. Andr. quem sequitur Fræus in d. c. ut apostolica in fi.

25 **Quartadecima.** Possunt prælati de iure uti in insignijs quibusdam, quæ sunt ad discernendam dignitatem eorum, vel ad significandam proprietatem, seu perfectionem eorum, non tamen denotantiam aliquam potestatem super alios. Quæ autem sunt ista, diximus supra num. 20. & 21. ubi talibus insignijs, & omnibus alijs non significantibus potestatem in alios; uti potest prælatus in aliena diocesi, ut in sua, pro hoc, quod no. glo. de usu. pal. cap. ex tuarum, facit tex. in l. 1. ff. de offi. proconsul. Vbi Proconsul utitur insignijs etiam extra prouinciam, quod intelligi non significantibus potestatem in alios; & ratio est, quia ex quo insignia illa sunt ad ornamenta potius, quàm ad denotandam potestatem in alios, cõpetunt prælati ubique, ex quo nulli sit præiudicium, ita notabiliter dixit Zab. in c. antiqua, de priuilegiis.

17 **Quintadecima.** Insignijs denotantibus, super alios potestatem, extra suam diocesim, vel prouinciã de iure uti non possunt prælati, exemplum in palio, & pariter in delatione crucis, ut diximus, num. 21. quam facit Archiepiscopus ante te ut se deferri per suam prouinciã, & non extra, nisi in casu cap. 1. Ut lit. pãd. Immo nec intra prouinciã facere potest deferri per loca exempta, nisi ex priuilegio speciali concessio in Clem. 2. de priuilegiis. vel etiam episcopus in hoc priuilegiatus, vel quatuor Patriarchæ, præterquam in duobus casibus, scilicet in urbe Romana, ubi est Papa. Vel ubi est legatus Sedis Apostolicæ insignijs utes,

omnes isti possunt facere deferre sibi crucem. De quatuor Patriarchis, & episcopo est tex. & glo. in d. cap. antiqua. de archiepiscopo in d. Clem. 2. qui etiam nullo requisito, & sine ullius licentia hoc facere potest per verbum liberè, positum in d. Clem. simile in c. Romana, §. sane, de censibus in 6. c. si à iudice, de appellatione. lib. Pariter potest poni exemplum in benedictione solemnì, de qua loquitur tex. in cap. abbates, de priuilegiis in 6. quam faciunt episcopi præmittentes: Sit nomẽ Domini benedictum. & cetera. vel in itinere, quando ambulantes signant tanquàm super sibi subditos, ut signant diocesanì in suis diocesibus, & de hac etiam loquitur Clem. Archiepiscopo, de priuilegiis. & quod hæc benedictio sit potestatis, patet, quia per eam delentur uenialia, glo. in proce. 6. quæ non possunt remitti nõ subditis, cap. quod autem, de penitentia. & remis. & ista, & familia non competunt episcopis, aut archiepiscopis, vel patriarchis extra diocesim, vel prouinciã, d. Clement. Archiepiscopo, ubi expresse probatur.

Sextadecima. Qualiter sacerdos sacratris uestibus indutus debeat celebrare, an possit solus, vel cum alijs, responso deo, recolligendo plurima dicta Doctorum. & primum

30 **Quamuis tres legamus opiniones, an presbyter solus possit sine peccato celebrare, tamen nobis magis grata est opinio D. Thom. in 3. par. q. 83. art. 5. quod in solemnì celebratione missæ ut plures esse debent respondentes sibi, & præsentem, ita optimus tex. in cap. hoc quoque, de consecratione. dist. 1. in uerbis solemnibus.**

31 **Secundum.** In priuatis missis sufficit habere unum ministrum, qui gerit curam totius populi catholici, ex cuius persona sacerdoti pluraliter loquenti Dominus uobiscum, vel orate pro me, respondetur. facit tex. in cap. quæ fuit, de uerbis significati. facit etiam tex. in cap. ut quisque, de uita & honestate clerici. in eo, quod dicit, quod presbyter debet habere socium, & cap. proposuit, de filiis presbyteri. Qui quidem

dem minister sufficit quod sit clericus in minoribus, vel habens primam tonsuram, cum talis dicatur clericus, de atat. & qual. c. cum contingat. Quod etiam procedit in primo dicto.

32 Tertium. Licet sacerdos debeat de honestate celebrare cum clerico, tamē si propter paupertatem, quia non habet clericum, † laicus cum iuuat in celebrando, non peccat mortaliter, immo nec venialiter: quia sic inualuit in obseruatiā, & ita est in vsu. Quo casu debet sacerdotes dicere Dominus vobiscum: quia hæc verba proferuntur ad totam ecclesiam militantem, & hoc etiam si nullus alius adsit.

33 Quartum. Ipsi duo, qui sufficiunt, vt interint solemnij missarum, iux. tex. in d. cap. Hoc quoque sufficit vt in necessitate sint † s. minæ, argum. distinct. 4. cap. mulier, & 27. quæst. 2. cap. diaconifas, vbi est in argumentum, quod cum muliere posset solus in necessitate celebrare, sicut sæpē in multis locis fit, vbi sole moniales assistunt presbytero sacrificanti, quod si quis obijciat 23. dist. capit. sacratas. Vbi mulier non debet accedere ad altare, responderi fortasse posset quod aliud est ministrare sacerdoti ad altare, scilicet porrigendo calicē, aut dādo incensum, & huiusmodi, & hoc prohibetur mulieri, & aliud est ministrare sacerdoti dicendo missam, vel salutanti populum respondere, Turrecr. in d. capit. hoc quoque, nu. 3.

34 Quintum. Licet sacerdos debeat celebrare cum socio, seu clerico, vel alio ministro, si tamen solus † celebraret, conficeret, sed peccaret, d. ca. hoc quoque, salit in recluso, qui solus sine assistente missam celebrare potest vbi clerici copia non suffragatur, aliās secus, de verb. signif. cap. quæ siuit, glo. in d. c. hoc quoque, de conse. dist. 1.

35 Decima septima. Missam pro quibus sacerdos dicere debeat, sit ista decisio. Missa dicenda est pro salute † viuorum, & defunctorum, non autem vt Deus aliquos perdat, At qui hac inten-

tionē dixerit, licet conficiat, tamen peccat mortaliter, & deponi debet. 26. q. 5. cap. quicumque. Ioan. And. & Zabar. in c. 2. de celebr. miss.

Decimaoctaua. Missa est dicenda de sancto, etiam si anniuersarium † defunctorum inclleret in illud, quo casu faciendum est de anniuersario faltem in priuato, & missa sancti solemniter in conuentu, & si non est festum, potest dici missa anniuersarij solemniter, & serialis in priuato, vt dici qualitas requirit, & hoc in conuentualibus ecclesijs, & 37 siut † anniuersaria defunctorum Host. in cap. cum creatura, de celebr. miss. ne tradamus obliuioni defunctos, & ad hæc anniuersaria faciendā tenentur hi, quibus hoc relictum est, ab hoc cap. parochianos, de decim. Nec est hoc simoniacum, de præbend. cap. significasti, de vot. cap. non est. Zabar. in d. cap. cum creatura, in fi.

38 Decimanona. Circa missas peculiaris idem est quod missa specialis de aliquo sancto, vt missa de Domina nostra in die sabbati. De cruce in feria sexta. De Spiritu Sancto in feria quinta. feria quarta de Sanctissima Trinitate, feria tertia de Angelis, vel de Sancto Patre nostro Benedicito, feria secunda de mortuis, ita Host. & Zabar. in cap. consilium de celeb. miss. Vel missa peculiaris idē est q̄ votiua, & priuata, & nō publica, quæ celebratur sine vocatione populi, sine pulsatione campanarum, vt dicit Archidiaconus in cap. & hoc, de consecrat. distinct. 1.

39 Secundum. Quando dicuntur missæ votiue, vt Sancti Spiritus, uel crucis, quamuis dici debeat † propria præfatio, non tamen hymnus angelicus, & Symbolum, & hoc vt inter festum, & commemorationem differentia ostendatur, cap. consilium, de celeb. miss. Sed tamen aliter obseruamus in missa votiua Beate Virginis Mariæ: quia dicitur Gloria in excelsis, Quod non est reprehendendum in Domina nostra, argum. text. in

cap. fi. de obser. ieiun. in fi. & habetur in
tubr. gener. Miss. Rom. ibi Gloria in ex-
celsis. Immo & aliquid peculiare debet
esse in ipsa, vt dicit Host. in d. cap. consi-
lium. Nec immerito, quia quicquid ei
fit, Deo fit. Vnde B. Hieronymus. Re-
uerentia, quæ matri debetur, etiam illi
qui eam talem fecit vt virgo, & mater ef-
set, exhibetur. Igitur eam debemus si-
ne intermissione laudare, cum ipsa con-
suevit suis deuotis in omnibus necessi-
tibus subuenire, & pro nobis omnib.

40 suū filiū interpellare. Hinc fit, † vt qui-
dā religiosus mihi valde familiaris, sem-
per solitus fuerit bis in hebdomada, mo-
do non sit festum, vel missa specialis, ce-
lebrare ad honorem Dominæ nostræ.
Hæc enim consuetudo deuotionis quā-
tum ad Dominam nostram potest deuo-
tissimè tolerari, arg. distin. 76. cap. vt in-
nam de feri. cap. 2. Sic pariter in missis
votinis Angelorum, & quando missa
votiuca dicenda esset pro re graui, vel
publica ecclesiæ causa, dicitur gloria in
excelsis, vt habetur in dicta rub. gener.
Miss. Rom. ibi Gloria in excelsis.

41 Tertium. Conuenientius missa illa di-
citur quæ currit in die, cap. 2. de celebr.
miss. Vnde etiam in diebus ferialibus
qui dicuntur profesti, id est procul à fe-
sto propter missas votiuas non debet de-
rogari missæ de die.

42 Quartum. Dicere, vel audire † missas
votiuas non est malum, nisi ob speciali-
tatem quandam, quasi ille meliores sint
alijs, vt not. in d. cap. 2. 1. Respon. versic.
per singulos dies, uel malum est propter
tales deuotiones extraordinarias sper-
nere proprias, & ordinarias: quia non
est recurrendum ad extraordinariū au-
xilium, quamdiu habetur ordinarium,
Lin. causæ ij, ff. de minor. Sic dare elee-
mosinam non est malum, sed dare ob ia-
ctantiam, & uanam gloriam, arg. 1. q. 1.
cap. non est putanda.

43 Quintum. Missæ peculiare non de-
bent ita, & taliter celebrari, † ut earum
occasione populus à missatum publicis
solemnibus, quæ hora tertia canonicè

fiunt, abstrahatur, cap. & hoc, de conse.
distin. 1. ex quo tex. potest colligi, quòd
non sunt dicendæ missæ priuatæ tempo-
re, quo cantatur missa solemnis, uoce
nimis alta ne populus ab illa abstraha-
tur, sed tempore intermedio. An ve-
rò † die dominica possit missa cantari
pro defunctis, Archidiaconus dicit in dicto
cap. & hoc, quòd sic, modo non deroge-
tur missæ de die, ut supra diximus uer-
sic. Tertium.

45 Vigesima. Missa regulariter celebra-
da est, & audienda in ecclesia, & nō alibi
in priuatis domibus, de consec. d. 1. c. 1.
cap. sicut, & cap. vnicuique. Sic & bap-
tus in ecclesia dandus est, vt in Clem.
presenti, de bap. in casu tamen petmis-
so possunt missæ celebrari extra eccle-
siam, sed non debent sine altari viati-
co, quod ideo sic dicitur, quia in via est
portandum, siue portabile. de hoc in ca-
pit. fin. de priuileg. in 6. Vbi conceditur e-
piscopis, & eorum successoribus cum al-
tari viatico celebrare vbique absque die-
cesanorum licentia, vt ibi per Gem.

46 Vigesima prima. Episcopus dare licen-
tiam celebrandi extra ecclesiam cum al-
tari viatico, Ioan. Andr. in cap. in his de
priuileg. modo hoc faciat in sua diocesi,
sed vbique, & in tota Christianitate so-
lus Papa concedit secundum Io. Andr.
in d. c. in his, & in c. si. vbi etiam Franc.
nu. 3. de priuileg. in 6.

47 Vigesima secunda. Missæ tam publi-
cæ, quàm priuatæ possunt cantari et-
iam in diebus solemnibus in oratorio
ædificato sine autoritate episcopi, si po-
stea per Papam fuit approbatū, & priuile-
giatū, vt in eo libere missæ, & alia di-
uina officia celebrentur, quamuis pres-
byter parochialis cōqueratur de tali pu-
blica celebratione. & ratio est: quia pri-
uilegium in definitè loquitur, vt ibi mis-
sæ, & alia officia diuina celebrentur, er-
go debet intelligi etiam publicè, quia in
definitè æquipollet vniuersali, cap. vt
circa, de elect. in 6. Tum etiam, quia in
priuilegio est positum aduerbiū libere,
quòd denotat liberam potestatem
sine

sine requisitione alterius, iuxta not. per Io. And. in c. ordinarij, de cons. . . . Nō tamen debet populus derelinquere suā parochialem ecclesiam, cap. vt dominicis, de paro. quia ista stant simul, vt populus hic, & in parochiali audiat, immo vt aliās diximus, dum tamē populus nō faciat ex contemptu, si derelinqueret parochialem, non peccaret, nec presbyter parochialis posset agere contra populū, quia ex quo est permittum in tali loco celebrari, ergo & populo audire, vt sic faciat licitum priuilegium, quod aliās erat illicitum, 3. dist. c. priuilegia, & posito vno correlatiuo, ponitur, & reliquum 30. q. 4. cap. si quis.

48 Vigesima tertia. Oblationes factę in celebratione missarum in dictis oratorijs, debent applicari ministris ibi celebrantibus: quia Papa concedendo antecedens, videlicet celebrationem diuinorum, videtur concessisse consequens, scilicet perceptionem oblationum pro sustentatione ministrorum, cum spiritalibus sine temporalibus esse non possint, 1. q. 1. c. si quis obiecerit, vnde vno concessio sine, conceditur omne illud, per quod deuenitur ad finem, de offi. de leg. c. præterea. Item Papa referuat ecclesię parochialis iura sua, sed istę oblationes sunt voluntarię, & elemosinę nō sunt de iure parochiali, nec inter illa computantur, ut not. Doct. super rub. de paro. vbi etiam tenent, quod oblationes sunt voluntarię præterquam in quatuor casibus, ergo, ita Calder. consil. 6. de relig. domi.

49 Vigesima quarta. Oratorium ꝑ potest in aliqua domo fabricari, & ibi erigi altare de licentiā Episcopi, ad finem vt ibi possit celebrari etiā solenniter per quoscumque legitimos presbyteros, hæc probantur contextualiter, de consec. dist. 1. c. unicuique, c. clericos, & c. si quis extra, & c. nemo, & c. missarum, & c. concedimus; quę sic intelliguntur. In quibus etiam iuribus probatur, quod quando oratorium construatur sine licentiā Episcopi, tunc oratorium dicitur priuatum,

in quo celebrari non potest. Igitur auctoritas dicecesani hoc operabitur, vt in eo celebrari possit, pro predictis est glo. Innoc. in cap. si. de cens. vbi faciens
50 Innoc. differentiam ꝑ inter ecclesiam, & oratorium. dicit ecclesiam esse, quando certa dos statuta est pro sacerdote, & clericis, qui ibi seruiunt, & pro alijs ecclesię necessitatibus. Oratorium autem esse locum vbi oratur, sed missa non dicitur. Concludens ibi de licentiā Episcopi posse missas celebrari, non tamen in magnis solennitatibus, per iura superius allegata, & specialiter in clericos, & c. si quis, extra.

Vigesima quinta. Episcopus potest
51 dare licentiā ꝑ celebrandi in oratorio, cum constructum fuerit, & solenniter, & publicē, exceptis solennitatibus, de quibus tex. facit mentionem in d. cap. si quis extra, sine tamen præiudicio iuris parochialis, c. ad audientiam, & ibi not. de eccl. ædific. c. in his, de priuil. Quod
52 esset, si in ecclesię ꝑ parochialis contempnum reciperentur parochiani ad diuinam, c. vt dominicis, de paro. vel si ibi vellent benedicere nubentes, si decimas, & oblationes parochianorum reciperent, vel defunctorum, si iniungant alienis parochianis penitentiam, vel eis tradant Eucharistiam, 30. q. 5. cap. aliter, de vsur. c. quando, 1. 3. q. 2. c. qui oblationes, de penit. & remiss. c. omnis, de consec. dist. 3. cap. tribus. Immo si religiosi essent tradentes sacramenta, essent excommunicati ipso iure, cle. religiosi, de priuileg. Et hoc potest Episcopus facere etiam sine licentiā curati, modo sit causa, (verbi gratia) propter difficultatem loci, aut itineris, d. c. si quis extra. Zabar. consil. 8.

Vigesima sexta. Orationes, quę communitur dicuntur secrete, ꝑ non debet sacerdos dicere alta voce, & multo magis verba, quibus fit transubstantiatio, quę verba propriē dicuntur Canō missę, cap. cum Martine, de celebr. miss. Illa enim debent dici secreto, propter sex rationes, quę ibi à Doctoribus assi-

gnantur. Prima, quia Deus cordis, & non vocis clamorem attendit. Secunda, ne sacerdos longo clamore deficiat. Tertia, ne impediatur populus orare. Quarta, ne verba tanti mysterij quotidiano vsu vilescant. Quinta, quia hoc ad solum sacerdotem pertinet. Sexta, ne verba Canonis, sepius audita discantur à populis, & locis inconuenientibus reitentur.

54 Vigesima septima. Abbas non potest solemniter benedicere † populum in missa, nisi hoc habeat ex priuilegio speciali Summi Pontificis, quod quidem solus ipse, & non alius potest concedere, ita habetur in c.abbates, de priuileg. in 6. & per Gemin. & tali casu tenor priuilegij est inspiciendus, vt vltra non extendatur, quare si cōcederetur, vt benedicerent in eorū ecclesijs, tūc itinerando nō possent sine iure talem benedictionē, & nec per ciuitatem, de qua benedictione loquitur Zabar. in d. Cle. 2. Gemi. in d. cap. Abbates, num. 5. & ratio est quare non possint de iure benedicere, præter ea, quæ diximus supra, quia solemniter benedictione dependentiam habet ab ordine: hinc non transferuntur sola confirmatione, cap. 1. de supp. neglig. prælat. Vnde de episcopi † non consecrati non benedicunt, vt dicit Dom. Anton. consil. 19. num. 12. Sed an Papa possint hanc simplici sacerdoti concedere, dic quod sic. Zabar. in d. cap. 1.

56 Vigesima octaua. Abbas non † potest consuetudine hanc potestatem solemniter benedicendi populo quærere. Dicitur. Sit nomen Domini benedictum. Ita tex. in d. cap. abbates. Cum excipiat solū priuilegium: nam insignia episcopalia non præstribuntur per inferiores, d. 93. cap. peruenit, 2. & cap. illud, facit de cons. cap. quanto. Ioan. Andr. Gemin. & Franc. in d. cap. Abbates, Zabar. in Clement. attendentes, §. statuiimus, q. 7. de stat. monac. Dom. Anton. qui supra. Et hoc etiam, si consuetudo fuisset ante capitulum, Abbates, cum consuetudo illa irrorationabilis, Gemi. ibi contra Host.

Vigesima nona. Benedictio solemniter fieri non potest † nisi in locis sibi subiectis, d. cap. abbates. Quod si quis obijciat Clem. 2. de priuileg. Vbi Archiepiscopus per totam prouinciam etiam in locis exemptis benedictionem impendit, dic quod illud procedit in archiepiscopopo, hic in abbate, sic Gemin. & Franc. At si abbas vnus monasterij esset inuitatus ab alio, si monasterium, ad quod inuitatur, esset exemptum, tunc solemniter posset ibi in missa benedicere populum, arg. 1. 1. quart. 2. cap. Lugdunensis, & hoc procedit, quando priuilegium simpliciter concederetur.

58 Trigesima. Abbates, & alij prælati, quibus ex priuilegio concessum est vt pontificalibus in omni loco, nō possunt illis vt præsentibus eorum prælati, ita facit ratio glos. in verbo Dignitatem, in cap. vt apostolice, de priuileg. in 6. & ibi Achid. Quæ quidem ratio non solum procedit, vt illis non vtantur in concilijs prouincialibus, & synodalibus præsentem prælato, sed etiam quando prælatus esset in alio loco præsens. & ratio est: quia priuilegia tanquam odiosa, & præiudicialia iurisdictioni ordinariæ, debent restringi, & potestas ordinariæ, æquæ fauorabilis ampliari, glos. not. in Clem. 2. de offic. ordi. patet in d. cap. Vt apostolicæ, in 1. par. Hoc tamen intelligerem, quando abbates visitarent prælatos ordinarios, uel irent ad eū locum ubi ipsi sunt. Non autem si episcopus ueniret ad ecclesiam, ubi esset prælatus celebrans in pontificalibus.

59 Trigesima prima. Licet priuilegium utendi pontificalibus simpliciter concedatur, non tamen debet intelligi de pontificalibus, quæ sunt contentiosæ iurisdictionis, † nisi specialiter hoc dicat, & ratio est: quia semper priuilegium est intelligendum sine præiudicio alterius, & ita est mens Papæ, cap. licet, de offic. ord. cap. super eo, de offic. ord. Innoc. in cap. ex tuarum, de aush. & vsu pall. Simile. C. qui pot. in pign. hab. Lasiduis, §. exceptis: Vnde est adagiū, quod non de-

bet quis unum altare tegere, & aliud de-
tegere: Sed modo si priuilegium exten-
deretur ad insignia cum exercitio, &
pertinentia ad iurisdictionem conten-
tiosam, tunc fieret præiudicium tertio;
quia illa sunt signa prælationis, & ita
quod in illo loco sunt diuersi prælati. I-
gitur ut priuilegium aliquid operetur,
debet interpretari tantum de insignijs
quæ tendunt ad gloriam, & honorem
ecclesiarum, quarum sunt prælati. Fran-
cus in d.c. ut apostolica, nu. 1.

Trigesima secunda. Episcopus, uel Ar-
chiepiscopus pariter non possunt exer-
cere quæ sunt contentiosæ iurisdictionis
extra prouinciam, uel diocæsim, uel
in loco exempto, nisi inuitentur per il-
los, ad quos loca pertinent, arg. 7. q. 1. ca-
pir. Episcopus, & cap. sicut, uel nisi per-
mittente Domino iurisdictionis, quod
est, cum scit, & tacet. Host. & Io. And.
in cap. ex tuarum, de auth. & usu pal. &
ibi Bald. ubi dicit, quod scientia, & pa-
tientia habetur pro permissione, l. heres,
§. si fundum, ff. de usufruc. legato. Quod
si obijciatur tex. in d. cap. ex tuarum, ubi
etiam ex licentia diocæfani non potest
Archiepiscopus uti pallio extra prouin-
ciam, Dic quod illud est, quia concedi-
tur sub hac limitatione, ut utatur tan-
tum intra prouinciam, Zabar. in d. Cle-
men. 2. num. 5.

Trigesima tertia. Presbyter in fine
missæ debet dare benedictionem popu-
lo, non tamen solemnem, de qua supra
diximus, quia illa soli episcopo de iure
competit, c. ministrare, 26. quæst. 6. not.
per Inn. in cap. cum ad celebrandas, de
61 cõfec. dist. 1. priuatam non potest dare
etiam præfente episcopo, glo. in c. ecce;
dist. 97. & ratio est: quia episcopo, quod e-
piscopus audit missam, permittit ei cele-
brare, & per consequens omnia permit-
tere ut, quæ sine missa esse non possunt;
cap. præterea, de offi. deleg. Quod si quis
obijciat maiorem benedictiã minore.
Respondetur, quod licet sacerdos sit mi-
nor episcopo, tamen ex uoluntaria eius
subiectione, siue submissione, quia in

benedictione isti se submittit, maior vi-
detur in hoc casu, & actu benedictio-
nis, arg. glo. in cap. sanè, 2. de offi. deleg.
62 Fallit in Papa, si quia etsi Papa nihil
plus ordinis habeat, quam simplex Epi-
scopus, tamen simplex Episcopus non
potest illum benedecere, cum singulari
prærogatiua gaudeat, & à solo Deo be-
nedictionem expectet, 9. q. 3. c. aliorum.
Verum potest Episcopus Archiepisco-
pum benedecere, & sacerdos abbatem,
cum eiusdem ordinis sint, quamuis so-
la administratione maiores, Archid. in
c. denique, dist. 21. & Turrecr. & multo
magis sacerdos sacerdotem, tanquam
par parem. Doct. in d. c. denique.

Trigesima quarta. Sacerdote absen-
63 te potest diaconus, uel acolitus si uult
leggere lectionem, petere benedictio-
nem ab alio diacono, arg. tex. in c. dia-
coni, dist. 93. Vbi conceditur in absen-
tia presbyteri diacono quod ei aliàs nõ
liceret, secundum Archid. & Gemin. in
d. c. denique. Sed quare in petenda be-
64 nedictione dicatur si diminutiue. Iube
domne benedecere, & in fine perfecte.
Tu autem Domine miserere nobis, du-
plex ratio à Doctoribus assignatur in d.
cap. denique. Prima, quia à principio ab
homine postulator benedictio, cuius
opera imperfecta sunt l. 2. §. sed quia di-
uina, C. de vet. iure enucl. & iuxta illud
propheta. Imperfectum meum viderunt
oculi tui. Quod etiam monachi
65 cõmuniter obseruant, dicentes. Do-
minus Petrus, & c. sed in fine petitur
benedictio à Deo, cuius opera sunt per-
fecta, & ideo integro vocabulo utitur.
Secunda, quia solus Deus uerè est domi-
nus. Hinc est quod presbyter, siue dia-
conus nõ à se benedictionem largitur,
sed à Deo deuotè postulat illam dari. Di-
cens. Benedictionem perpetuã tribuat
uobis Dominus, & c. in fine autem di-
cit. Tu autem Domine, & c. quia tunc
sermonem ad eum dirigit, qui uerè est
dominus. Et nota, quod queritur bene-
dictio primo ab homine, secundo à Deo,
ut scias illud, quod homo minus bene-
facit,

facit, Deum supplere, vnde ad ipsum vltimo recurritur, tanquam ad vltimum refugium, vt dicit Host. in sum. de offi. Archid. Gemin. & Turcerem. in dicto cap. denique.

66 Trigesimaquinta. Minor † potest exercere iurisdictionem suam præsentem maiore, ita faciunt regulam affirmatiuam Canonistæ teste Gemi. in c. licet, nu. 12. de offi. vic. in 6. & ibi Franc. Feder. de Sen. consil. 302. nu. 4. in fi. Quæ quidem regula procedit in multis casibus quorum primus. Quando maior est præfens, & permittit, (v.g.) Episcopus præbyterum celebrare, vt supra diximus nu. 61. & ita intelligitur tex. in c. ecce, dist. 95. Secundus, quando inferior episcopo celebraret ex priuilegio in Pontificalibus in ecclesia sua, quia tunc quauis illis uti non posset præsentem ordinario prælato, facit ratio glo. in verbo dignitatem in c. vt apostolicæ, de priuileg. in 6. Tamen illud intelligerem in alijs locis, quam in ecclesia sua. Vnde posset inferior Episcopo eo præsentem populum solemniter benedicere, & ratio est: quia cum sit in sua ecclesia, videtur habere iurisdictionem super omnes ibi ingredientes, arg. eorum, quæ dicuntur ibi per Gemin. in d. c. denique. Tertius, quædo minor ignoraret presentiam maioris, nam quando de aduentu maioris non innotesceret minori, tunc minor potest exercere iurisdictionem præsentem maiore, per tex. in l. si sortè, ff. de offic. præsid. Zabar. in cap. volentes, in fine, de offic. legat. Quartus, quando ageretur de potestate contentiosa, & ordinarij haberet potestatem de iure cõmuni, iuxta tex. in cap. peruenit, 11. q. 1. nam tunc clerici debent litigare sub Episcopis suis, licet in prouincia sit datus defensor à Papa, d. c. peruenit, sic etiã est tex. in l. in hac, C. de dona. vbi in sinuatio nationis fit corã magistro census, etiam præfide præsentem. Quintus, quando vnus esset legatus Papæ, & alter Imperatoris, quia tunc vnus potest exercere præsentem maiore, quia de separatis non est

illatio, c. 2. de translat. Sextus, quando potestas vtriusque (scilicet maioris, & minoris) dependet ab eodem, sed sunt dati circa diuersa, quia tunc militat ratio præcedens. Septimus, quo ad potestatem contentiosam, & minor recepit iurisdictionem à maiore, sed maior illam non reuocauit, cum posset, d. l. in hac, verf. publicare. Octauus, in vrbe Romana † quo ad exemptos. Possunt enim inferiores prælati absque solemnitate, nisi ex priuilegio hoc habeant, excommunicare, sibi subditos, vt Abbas monachum, l. in a. C. de iurisd. omn. iud. c. cum in ecclesijs, de maio. & obe. Zabar. in c. quæ in ecclesijs, de offi. ord. glo. in c. de persona, 11. q. 1. & ratio est: quia locus exemptus, & extra diocesim æqui parantur, vnde quemadmodum episcopus non potest punire delinquentem extra territorium, c. 2. de constit. in 6. ita nec si deliquerit in loco exempto, c. cū episcopus, de offi. ord. in 6. Cum locus exemptus, & extra diocesim equiparentur, glo. 2. in Clem. 1. de so. compet. Sed posset Abbas delinquentes sibi subditos excommunicare, si monasterium in quo moratur, esset extra urbem, ergo etiam in vrbe in monasterio exempto. Tum etiam, quia omnia dimittenda sunt propter scandalum, quæ sine peccato dimitti possunt, regula est Hieronymi, quam nos adnotauimus in nostris decif. in 1. par. lib. 2. cap. 68. nu. 9. sed modo oriri possent multa scandala, si suspenderetur iurisdictione Abbatis in vrbe, ita ut non posset excommunicare pertinentem monachum, sed oporteret excommunicationem fulminari à summo Pontifice: sic enim omnia deuenirent in notitiam eius, & ita de facili diminui posset bona opinio, quam erga religiofos habet, ergo. Tum etiam, quia diuersum est consistorium Abbatis, & Summi Pontificis, vnde de separatis separata debet esse ratio; & ecclesiasticus ordo confunditur si sua unicuique iurisdictione non seruetur, c. peruenit, 11. q. 1. sufficere enim debet monacho, vt ad Papam pos-

- fit reclamare. Quod si quis obijciat tex. in c. antiqua, de priuile. vbi Patriarchis prohibetur ante se deferre vexillum sanctæ Crucis in vrbe Romana. & vbi cun que Rom. Pontifex præsens extiterit, aut legatus vtiq; insignijs Apostolicæ dignitatis, d. e. volentes, sic minor debet assurgere maiori, & nec eo præsentem sedere, c. bene quidem, distinet. 96.
- 68 Respon. quòd dicta iura procedunt in insignijs reuerentialibus, quæ sunt præminentia, & honoris, nam tunc præsentem maiore suspenditur iurisdictioni minoris, sicut in contentiosis, Doct. in d. c. volentes, & in cap. denique, dist. 21. Feder. de Sen. consi. 302. num. 4. Quod si quis iterum obijciat Vicarium non posse excommunicare præsentem Episcopo, ut nos diximus in nostris decis. in 1. par. lib. 4. cap. 4. nu. 14. & tamen excommunicatio pertinet ad iurisdictionem contentiosam. Respon. quòd ideo præsentem Episcopo suspenditur iurisdictioni minoris, quia Episcopi, & Vicarij idem est consistorium, vel quia Vicarius illam potestatem habet ab Episcopo, & ideo videtur illam reuocasse eo præsentem, facit tex. in iudicium soluitur, ff. de iudi. l. potioris, C. de off. rect. prouin. in quibus etiam casibus minoris iurisdictionis suspenditur, vide Doct. in d. c. denique, & in c. volentes, vbi concludunt, quòd suspenditur quo ad reuerentialia insignia, sicut verò in contentiosis, nisi ubi agitur de quadam paritate, quia tunc statur dispositioni maioris, Host. in d. c. volentes.
- 69 Res. At quæ sint in insignia reuerentialia, & honoris; vide Host. in c. 1. de maio. & obed. ubi ponit quòd sunt 16.
- 70 Trigesima sexta. Non solum in missarum solemnibus, sed alibi potest sacerdos benedicere, vnde dicitur Num. 6. quòd Aaron post oblatum sacrificium extendens manum ad populum benedixit ei. & infra. Ingressi autem sunt Moses, & Aaron tabernaculum testimonij, denique benedixerunt populo, Oldr. consil. 246.
- 71 Trigesima septima. Presbyter pp mō-

- bri debilitatè, vel deformitatis scandalū prohibetur missam celebrare: Et hoc verum est non solum in missa, sed in omni altaris ministratibne, hoc est, in omnibus concernentibus ministerium altaris. Vnde non potest nec tanquam diaconus, vel subdiaconus accedere ad altare, arg. extr. de bigam. cap. 1. de consec. dist. 2. cap. tribus. Host. in cap. significauit, de corp. viti. cap. presbyterum, de cleric. agrot. Non tamen prohibetur exercere sacerdotalia, id est audire confessiones, benedicere aquam, baptizare, mortuos sepelire, & infirmum inungere, & similia, ita etiam Zabar. in d. cap. si significauit. Et ita nota quòd nihil faciendum est cum scandalò, cap. nihil, de prescript. Et quòd punitur quis sine culpa sua, sed non sine causa, d. c. presbyterū.
- Trigesima octaua. Licet de iure communi quis diebus dominicis, & festiuis teneatur missam audire in propria parochia, ita Innoc. comm. receptus in rubr. de paroch. optimus tex. in extr. fin. col. 1. in fin. & col. 2. in prin. de treug. & pac. ibi, teneri audire missam in eorum parochialibus ecclesijs, tamen contraria consuetudine iam præscripta, & à Summo Pontifice, & à prælatis multis de causis tolerata: satisfacit quis audiendi missam solemnem siue priuatam in parochia, siue extra illam vel in oratorio, vt affirmant D. Anton. in 2. p. sum. tit. 9. cap. 10. §. 1. col. 2. Sylu. in verbo missa 2. col. 3. Rosel. eo. verbo, col. 8. Panor. comm. receptus in d. c. 2. Hinc multa inferuntur &
- 74 Primum, quòd si quis iusta de causa absentaret se à propria parochia alibi audiendo missam, vt puta, quia proprius parochus est concubinarus, excommunicatus, denunciatus, aut suspensus ab ordinibus, aut vt deuotius ibi audiat, vel quia etiam audit concionem, vel meliorem, vel habet aliquid iustum impedimentum, vt quia peregrinus est, aut transiens, Host. in d. cap. 2. vel quia fatigatus est, cap. si quis etiam, de consec. distinet. 2. non peccat, quia necessitas excusat. Sed noie necessitatis venit quòdlibet

libet iustum impedimentum, ca. hi qui, de consec. dist. 4. Not. Archid. in cap. cōsuetudinem super verba corporalis necessitas, de cler. non resid. lib. 6. ergo.

Secundum. Inferitur hoc maxime procedere in ciuitatibus, in quibus quifque confluit ad mendicantes, vel ad aliam ecclesiam sibi proximiorē, Zabbar. in d. cap. 2. vbi dicit, quòd si quis facit quia sic est consuetudo, talis consuetudo non reprobat.

75 Tertium. Inferitur quòd licet text. in cap. si quis etiam, de consecra. dist. 2. dicere videtur quòd in quibusdam festiuitatibus vt in Pascha † Natiuitate Domini, Epiphania, debeat missam audire in parochia, tamen affirmamus parochianos esse admonendos, non tamen cogendos, & aliter facientes non peccare, ponderando aliter illum text. Dicit enim missam in illis diebus festiuis audiendā in ciuitatibus, vel parochijs, ergo cum loquatur de iunctiue, sufficit aliquam partem adimplere, & ita missam in illis præcipuis festis audire in ciuitatibus, vt apud religiosos, vel in parochia.

76 Quartum. Episcopus suis subditis cōtrariū præcipere non potest: quia consuetudo est generalis, & vt episcopus nō potest tollere, vel restringere ius commune arg. cap. inferior, dist. 2. 1. Sic nec generale totius orbis consuetudinē, quæ vim habet legis. L. de quibus, ff. de legib. & ita excommunicatio, quam contra eam ferret, esset nulla, arg. c. 1. de senten. & re iud. Sylu. in ver. Missa 2. col. 3. Naua. in suo Man. c. 2. 1. nu. 1.

77 Quintum. Inferitur quòd dubio procul possunt parochiani audire † missas in alia ecclesia, quàm in parochia, cap. si quis etiam, de celeb. d. 1. Host. in c. 2. de parochia nisi quis ex contentu se absentaret ab auditionem missæ in propria parochia, quia tunc peccaret mortaliter, d. cap. 2. & ideo per hoc esset excommunicatus, qui † quidem contemptus posset præsumi ex assiduitate actus in foro exteriori, non autem in interiori, vt nos diximus in 1. par. lib. 4. cap. 3. nume. 18.

Quocasu posset valere excommunicatio, qua aliquando utuntur curati contra parochianos non interessentes missæ in proprijs parochijs, vt puta per multas hebdomadas, quoniam innititur præsumptioni contemptus.

Sextum. Illicitum esset, quando consuetudo dimittendi parochiam in tantum ingrauesceret, quòd nimis pauci ad audiendam denunciationem excommunicatorum, & consimilium adessent, per quod censuram ecclesiasticam contingeret enuari, extr. de consuet. cap. cum inter. Turrecte. in c. missas, nu. 3. de consec. dist. 3.

79 Trigesimanona. Seruicēs, † & ministri hinē inde discurrētes in præparandis igne, vino, thure, Thurbulo, & alijs necessarijs intelliguntur missæ, & eius præcepto satisfacere D. Anto. 2. par. sum. tit. 9. cap. 10. §. 1. in fi. Sylu. in verb. missa, 2. q. 1. uerb. Dicitur quinto. Quod quidem ex omnium mente tunc locum habere intelligo in discurrētib. & nec plus debito immorantibus, non autem in morantibus sua culpa, & negligentia adeò vt notabilem missæ partem nō audiant, non interessentes communioni, vel sacerdotis benedictioni, cum pos sint. Vnde ad hæc maxime aduertant ministri, & Sacristæ, quos parochi, & superiores ad hoc admoent, & corripiant, qui sua culpa morantur: ij enim non satisfaciunt præcepto.

80 Quadagesima. Audientes missam tripliciter possunt in mortali culpa † communicare. Primo quando scit se esse in mortali, & communicans, aut celebris peccat mortaliter 1. Cor. 11. Qui autem indignè manducat, & bibit, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans Corpus Domini. Secundo, quando eucharistiam percipiens credit se esse in peccato mortali, sed in veritate non est, nam tunc talis peccat mortaliter, agens contra conscientiam cum talis adificet ad gehennam, ca. litteras, §. porro, de restit. spol. Rom. c. 14. Domine, quod non est ex fide, peccatum est. Tertio, quando nescit

nescit se esse in mortali, & hoc accidit, quia ex negligentia sua non se examinauit, & ita peccata non recollit, quia tunc communicando peccat mortaliter. i. Corin. 11. probet autē seipsum homo. &c.

- 3 Non tamen omnis ꝑ negligentia erit peccatum mortale, sed illa tantum, de qua diximus in nostris decis. in prima parte, lib. primo, cap. 24. nume. 18. vers. Quod si forte: quia talis negligentia non excusatur à Deo, sed potius dānatur. Deut. cap. 8. Cave ne oblitiscaris Domini Dei tui, & negligas mandata eius, & Matt. cap. 25. Serue male, & piger. & cęt. sequitur inutilem eijcite in tenebras exteriores. Si verò adhibita debita diligentia ad peccata recolēda oblitus fuit in confessione peccatum mortale, tunc communicando non peccat, & immò ꝑ perceptionem communionis mortalia dimittuntur, & ita debet intelligi cap. cum omne, cap. species, cap. si quotiescunque, cap. i. quotidie, de consec. dist. 2. Ita Io. Capistr. in cap. vestra, de cohab. cler. vel mul. An verò si peccata mortalia illa in memoriam venerint, teneatur confiteri, diximus ubi supra, cap. 24. nu. 22.

SUMMARIVM.

- 1 Officium dicentes syncopando, peccant mortaliter, & Syncopa qua.
 - 2 Officium omittentes quatuor peccata committunt.
 - 3 Beneficium tenue habens, obligatur ad horas, licet ab initio fuerit opulentum.
 - 4 Excommunicatus, & non excommunicatus tenentur ad horas, sed inter utrumque duplex est discrimen.
 - 5 In officio quatuor genera personarum tenentur dicere. Domine exaudi orationem meam.
 - 6 Depositus tenetur ad horas, nisi in casu.
 - 7 Completorium non comprehenditur sub vespere festi.
 - 8 Completorium recitans tempore interditi in quatuor festiuitatibus, an peccet, & si irregularis.
 - 9 Indulgentia, qua datur interuentibus officio alicuius diei; an illam lucentur, si intersunt completorio.
 - 10 Et an lucentur interuentibus aliquibus horis in die octava respectu illarum.
 - 11 Horas obligatur quis dicere, etiam existens in peccato mortali.
 - 12 Horas si dixeris in morte constitutus, an excommunicatus, an repetere teneatur quando extiterit in gratia.
 - 13 Hora sine publicè, siue priuatim dicantur gradatim sunt dicenda, nisi ex causa rationabili nu. seq.
 - 14 Scholaris occupatus circa studium literarum, an mane dicendo omnes horas, sit excusatus.
 - 15 Causa iusta qua, & vs etiam possunt dici extra ecclesiam.
 - 16 Hora diei signantur per campanam.
 - 17 Oratio, vel capitulum, quod dicitur ab uno, alii audientes dicuntur dixisse.
 - 18 Ante completum officium nemini licet egredi de ecclesia, nisi ex iusta causa, & qua.
 - 19 Impedimentum probari potest solo verbo recedentis ante finem officii.
 - 20 Hora dum cantantur, nemo debet dicere priuatum officium.
 - 21 Promouendus ad sacros ordines debet saltem in tribus esse sufficiens, & examinari.
 - 22 Voces non sunt à choro subtrahenda, quia non sunt sonora.
 - 23 Beneficiatus in duabus Ecclesiis, absens quale officium dicat.
 - 24 Monachus factus praelatus secularis, regat ecclesiam secundum officium clericale.
 - 25 Beneficiatus, qui aliter dicit officium, quam secundum ritum sui beneficii, vel diocesis, an excusatur.
 - 26 Familiares Cardinalium, vel Episcoporum an excusentur recitando horas secundum ecclesiam cathedralis.
 - 27 Obligati ad horas an possint per alium satisfacere.
- Obligati dicere Rosarium, vel coronam, an satisfaciant dicendo alternatim, vel vnum Pater, & de eadem, & inueniallo

- in illo facto dicendo alium, & alia decem Ave Maria.
- 28 Professio inualida an excuset à recitandis horis.
- 29 Professio ante 16. annum est nulla.
- 30 Declaro verbum quod factum est, publicat.
- 31 Professus tacite, horas omittendo peccat mortaliter.
- 32 Hora septem Canonica sunt de iure diuino. At determinatio, & distinctio officii de iure positivo.
- 33 Studium maledictum, per quod dimittitur officium diuinum.
- 34 Papa in officio sine ratione non dispensat.
- 35 Episcopus an possit inducere nonam consuetudinem in ecclesia quo ad officia recitanda.
- 36 Matutina an diuidantur in nocturnum, & Laudes matutinales.
- 37 Circa diuinum officium mos ecclesia primitiuus.
- 38 Recitare officium omittentes qua pœna puniri possint.
- 39 Officium diuinum comprehendit missam.

De nonnullis Decisionibus circa Diuinum officium.

Cap. XVI.

QUONIAM **O**STENSA considerandæ sunt de excessibus, qui committi solent in recitando diuinum officium, per multas decisiones, quarum

- Prima. Cum officium diuinum debeat dici reuerenter, cum puritate conscientie, animi deuotione, habitu, gestu, & cantum debita compositione, iux. tex. in c. dolentes, de celeb. mis. Clement. 1. de reliq. & vener. sanctor. §. nos itaque, & Clemen. 1. de celebr. Mis. sa. & non in guttore, vel inter dentes, † aut diglutendo, vel sincopando, iux. text. in d. capit. dolentes; Hinc fit, quod qui sincopando id est aliquam dictionem, vel litteram omittendo, talis. n. dicitur sincopa, id est figura quæ de me-

dio tollit, vt not. in cap. forus, de verb. signific. dicto capit. dolentes, non satisfacit officio; si est quid notabile, & peccat mortaliter: etenim distincte, & integre horæ sunt dicendæ, ut ipsemet qui dicit, & cæteri audientes officium, valeant uerborum percipere sententiam: nam cum eas transcurrendo dicit, sensum uerborum nec ipse legens percipit nec audientes intelligere permittit, ad hoc 21. distinct. cap. clericos, §. Leuita, in fine, & isti sincopati potest dici illud Cypriani in lib. de oratione Domini. Quo modo postulas à Deo te exaudiri, cum teipsum non audias.

Secunda. Qui officium omittit † esse sine iusto impedimento, quatuor peccata committit; Iniuriam facit proximo cui pro temporalibus per eum datis assumentationem clerici spiritalia restituere obligatur, quia propter officium datur beneficium. cap. si. de refer. in 6. cum secundum, de preben. Infidelis est necatorque egeium animarum, 13. q. 2. cap. qui oblationes. Furtum committit, scilicet quod ad forum anime, quia oblationes sunt redditus propter seruitium. Quod si non fecerit, contrectat rem alienam fraudulenter inuito Domino. & sacrilegium, quia fraudat ecclesiam, cui debet seruitium suis orationibus.

Tertia. Diximus in nostris decisionibus. cap. 50. lib. 2. nu. 18. quod clericus in minoribus beneficiatus, † habes tenuerit beneficium, ita vt ex eo non possit sustentari, tenetur ad horas canonicas, et inter recipientem, & conferentem beneficium oriatur contractus quidam, ex quo beneficiatus debeat compelli, nedum horas dicere, sed quæcunque onera beneficio incumbunt subire; ita Flor. in cap. nisi cum pridera, de renunc. tum etiam quia horæ canonicæ sunt quædam obligationis satisfactione contractæ propter beneficium, vel ordinem sacrum susceptum. Vnde sicut solutione eius quod debetur, tollitur obligatio, Insti. quibus. mod. tol. oblig. in princip. ita per solutionem, & lectionem horarum, perfoluitur

tār pensum seruitutis nostrę. i. obligatio per quam ratione beneficij, vel ordinis Creatori nostro obligamur, cap. 1. de celebr. miss. modo addē. Idem si ecclesia ab initio fuerit opulenta, & nunc facta esset tenuis, licet in vtroque casu debeat episcopus, vel per vnionem alterius ecclesie, vel alio modo subuenire, 10. q. 3. cap. vnico.

Quarta. Clericus, diaconus, vel presbyter excommunicatus, vel suspensus, tenetur horas dicere, sicut si non esset excommunicatus, vel suspensus, vt diximus lib. 2. c. 50. n. 20. 28. dist. c. presbyterum, vbi Arch. in duobus tamen casibus est differentia inter excommunicatum & non excommunicatum: quia excommunicatus debet dicere officium per se, & in modum priuati suffragij, non publice in ecclesia, & neque in ordine suo, notant Doct. in Clem. graui, de celebr. miss. glo. & Host. in ca. illud, de cler. excom. Secundo non debet dicere, Dominus vobiscum: quia hoc dicere spectat ad dignitatē ordinis, qua dignitate per excommunicationem, vel suspensionē se indignum fecit, & desinit esse mediator inter Deum, & homines; sed debet dicere Domine exaudi orationem meā, sicut laicus, & ¶ monialis. Henr. in c. 2. de cler. excomm. Imol. in Clem. vnico, de celebr. miss. que licet possit cantando dicere officium, non tamen potest dicere Dominus vobiscum, nec euangelium in missa, nec ministrare altari, licet sit diaconissa, de cohab. cler. c. 1. in fi. quamuis ita matutinis legat homiliam, ita D. Anton. in cap. 1. nu. 10. Sic etiam clericus, quando dicit horas solus, inquit Henricus, quod nō debet dicere Dominus vobiscum, arg. c. hoc quoque, de consecrat. dist. 1. nam hęc dictio, vobiscum, denotat pluralitatē personarū. Sed dicat, Domine exaudi. Idē de deposito ¶ ab ordine, tenetur. n. horas dicere, cum ratione ordinis ad hanc seruitutem sit obligatus, à qua propter delictum suum non debet esse immunis. 16. q. 1. c. legi. de iudicijs, c. intelleximus, nam pena non ha-

bet immunitatem, ff. de interd. & releg. l. relocatorum. Quod secus est in clerico in minoribus deposito ab officio, quia cum ratione beneficij tenebatur ad horas, ex quo amplius non habet, nec percipit fructus, cessat obligatio, arg. text. in cap. cum cessante, de appell. l. Imperatores, ff. de publ. & vectig. l. 1. C. de fideiuf. Henric. in d. c. 2.

Quinta. Completorium ¶ licet secundum glossam non comprehendatur sub vesperis festi. gl. in cap. alma mater, §. in festiuitatibus. de sent. excomm. in 6. not. 92. dist. c. fin. cum officium incipiat à festis vigilijs, Clem. 1. de reliq. & vener. Sanct. & consequenter in vesperis festi finiatur, tamen quia gratia est amplianda, hinc fit, q. qui diceret ¶ completorium tempore interdicti in quatuor festiuitatibus positus in d. §. in festiuitatibus, non peccat, & non efficitur irregularis, ita Archid. in §. in festiuitatibus, & ita se habet communis obseruantia secundum Gemini. in d. §. Obseruat enim ecclesia, vt completorium dici festi attribuitur semper illi diei, cum in die festo duplicetur, licet dies sequens non habeat festum, vnde cũ attribuitur illi diei, poterit totū officium, quod dicitur propter illud festum celebrari, & per consequens completorium, quod respectu officij illi diei computatur; Pariter quando datur ¶ indulgentia in aliquo festo Sancti, ut qui officio diuino intersint, acquirant certas indulgentias, vt in festo corporis Christi, Clem. 1. de reliq. & vener. Sancto. licet secundum computationem Canonica à vespertino tempore incipiat sequens dies, arg. 75. d. c. q. à patribus, tamē his, qui intersunt completorio, datur indulgentia, glo. in d. Clem. 1. & ratio est: quia gratia est amplianda, cap. quamuis, 10. de præb. in 6. An verò qui interest ¶ aliquibus horis infra dies octauarū corporis Christi, si non omnibus interset, habeat indulgentiam respectu illarum, quibus interfuit, dicit glo. in d. cap. Clem. quod non, quia licet ponderanda est, quæ dū loquitur de diebus octauarū, loquitur copula-

pulatiuè, fecus, quando loquitur de fefto, feu de die fefti, & ideo de die fefti, pro fingulis horis, quibus intererit, etià fi non interfit omnibus, habebit indulgentias, in alijs autem diebus nihil participat de indulgentijs, nifi interfit omnibus horis, & officijs.

Sexta, obligatus ad horas dicendas tenetur illas dicere, etiam fi exiftat in peccato † mortali, & hoc contra quofdam Iuriftas, dicentes contrarium, adducen-
 11 tes tex. in cap. 1. in ver. in puritate, & in Clem. 1. de celeb. miff. & ratio eft: quia præcepta Dei non obligant vt perficiantur in charitate, Nō. n. peccat, nec à Deo punitur, qui debitum honorem impendit parentibus, quamuis non habeat habitum pietatis, ergo multo minus eccle-
 fia obligat quemquam, vt illud impleat in charitate, fiue in gratia exiftens. Rursum quia nemo debet reportare commodum ex malitia fua. Vnde fi exiftens in peccato mortali releuaretur ad dicendas horas, reportaret cōmodum. Hinc fit, q̄ clericus beneficiatus etiam excommunicatus, fufpenfus, vel deponitus, tenetur dicere horas fuas. glo. fi. 28. dist. c. presbyterum, & ibi Arch. Doct. in c. 2. de fen. exc. c. 2. & c. illud, bonus tex. in c. ficut dignū, §. fi. de hom. Item inferitur, q̄ clericus obligatus ad dicendas horas,
 12 fi dixerit illas in peccato mortali, † aut in excommunicatione exiftens, dum tamen integre, ftudiose, et deuote dixerit, non tenetur repetere, quando ad ftatū gratiæ fuerit reuerfus: Patet, quia cum adimpleuerit præceptum ecclefiæ fic dicendo, non obligatur amplius dicere, fi tamen vult, q̄ illæ horæ fint fibi meritoria: tenetur redicere, & fic tenetur neceffitate conditionali, f. fi vult, q̄ fibi profint ad vitam æternam, & ita intelligi debet tex. in d. c. 1. de celeb. miff. fecundum quod officium debet perfolui cum puritate confcientiæ vt fit meritorium, & ita etiam intelligitur illud Pf. Quare tu enarras iuftitias meas. Et hæc nota contra concubinarios, fures, prædones, & fimiles: verum licet illud diurnum officium

non fit meritorium, valet tamen ad illu-
 13 strationem mentis, & ad multa, ficut & alia bona pœnitentialia fi ageret, cap. quod quidam, ext. de pœn. & remiff. Imo la in d. Clem. Turrecr. in cap. cantantes, diftinct. 92.

Septima. Quod officium fit dicendū horis debitis, & competentibus, non reciprocè, † fed gradatum, fecundum Hof-
 14 in cap. 1. de celebrat. miff. procedit non folum cum publicè dicuntur horæ in ecclefiâ, fed etiam fi clericus dicat in priuato, per d. c. 1. dum dicit ita, vt horis competentibus. Vnde glos. ab i confultit clericis pauperibus ne fuperuenientibus occupationibus aliquā horā dimittant, vt dicant omnes horas, fi illis eft pro victu laborādum. Quod obferuant Papa, Cardinales, & alij Pontifices, pro parte maiori, dicendo mane officium vſque ad sextam, & nonam incluſiuè, quia his expletis habent multa expedire ratione officij, & iſtud confilium poteſt feruari, cum clericus ex cauſa legitima, feu neceſſaria timet occupationem, quo caſu poſſet dicere veſperas mane, per illum tex. in prin. vbi Doct. & per Moder. in d. Cleme. 1. & ratio eſt: quia regulariter in omni lege, vel ſtatu cauſa rationabilis & legitima eſt excepta, cap. fi quando, de reſcrip. c. ex parte, 1. de offi. deleg. Sic ſcholaris occupatus circa ſtudium literarum
 15 poteſt mane † ſimiliter omnes horas perſoluere, vt vtriuſque poſſit Deo reddere, & debitas laudes, & honeſta opera ſtudij, ne vnū per aliud impediatur. Quod intelligi, quando valde eſſet occupatus circa ſtudium, vt quia oporteret legere, uel alios docere: tunc tale ſtudium excuſaret, & eſſet iuſta cauſa præueniendi tēpus. ad hoc, cap. ſuper ſpecula, de magiſt.
 16 c. cum ex eo, de elect. in 6. Pariter iuſta cauſa eſt, ſi immineret commune periculum, puta timor hoſtium, per ea, quæ leguntur, & not. in cap. bone, de elect. vel alia iuſta cauſa interueniret, vt celebratio ordinum, ſynodi, aut proceſſionum. Aliàs ceſſante iuſta cauſa, nō eſſet licitū præuenire tempus, vt no. Doct. in d. c. 1.

de celeb. miss. sicut obligatus solvere cer-
to tempore statuto in fauorem credito-
ris puta Dei, ut in casu nostro, nō potest
soluere ante tempus, ff. de leg. 1. l. si ita re-
lictum, §. Pegafus, de verb. obl. l. stipula-
tio ista habet, §. inter certum. Pariter
iusta causa operatur, vt officium, quod
in ecclesia perfoluendum est in communi-
ni, de celeb. miss. c. cum creatura, possit
dici extra eam in domibus, vel alibi, c.
ex parte, 2. ead. audientiam, de cler. non
resid. cap. si. dist. 92. Sic quamuis non li-
ceat celebrare missam nisi in locis con-
secratis, tamen ex iusta causa potest missa
faciari in loco non consecrato de li-
centia Episcopi; e. missarum; de consec.
dist. 1. modo secundum Arch. locus ille
habeat altare viciuū consecratum. ib.

1. Octaua. Licet secundum Innoc. in
c. 1. de celeb. miss. horę diuinę debeant
dici horis competentibus, id est illis, qui-
bus creditur melius populum accessurū
ad iudicandum, tamen verius est, quod
horę competentes dicantur, quando ho-
ra officij respondet horę diei, signantur
16 autem horę diei per campanam vt ibi
in glo. 2. Et hoc maxime in cathedrali-
bus, & conuentualibus ecclesijs obser-
uatur, ita Zabar. in d. c. 1. not. 4. & q. 5.
17 Et not. quod quando oratio, vel capitu-
lum dicitur in officio per vnum, alij au-
dientes clerici dicuntur dixisse, hoc not.
in c. cum ab uno, de sent. & re iudi. in 6,
vbi notat ibi Geroin. nu. 2, quod vbi re-
quiritur recitatio actus, quod debet per
plures recitari, dicitur ab omnibus reci-
tatus, vno tantum recitante de manda-
to alio quā.

18 Nona. Nemini licet egredi de cho-
ro ante completum officiu, Clem. 1.
de celeb. missæ, nam & laici ex præcep-
to ecclesie maxime in diebus domini-
cis debent finem missæ expectare, de cō-
secr. dist. 1. cap. missas, & cap. sequen-
quia nihil videtur actum, cum superest
aliquid agendum, l. si. C. de his, qui hant
indig. Et Deus imperfectum opus non
nouit, cap. maiores, §. sed adhuc, de ba-
ptis. Alio enim nō dicitur clericus de-

bitum, & pensum suę seruitutis perfol-
uisse, si ante finem officij recedat, cap. 1.
de celeb. miss. ibi perfoluat: nam ista di-
ctio, per, iuncto verbo, denotat conti-
nuationem, & perseverantiam temporis
a principio vsque in finem, not. per
Archid. in cap. cum confutata, de hæ-
ret. in 6. fallit tamen, quando necessitate
corporali aliquantulum exiret de eccle-
sia, vt quia spiritus contemplantione, vel
meditatione, vel inedia, & vigilijs effec-
tū nimium fatigatus, nam tunc potest cau-
sa recreationis ecclesiam exire, sed cito
redeat ad officium, iux. not. per Inno. in
c. dolentes, de celeb. missarum. Doct. in
Clem. 1. bo. tit. Idem si superueniret in-
firmitas, vel alia iusta occupatio, 7. q. 1.
c. illud, & cap. seq. ut quia pro euidenti
ecclesie vtilitate, vel necessitate oportet
eum discedere, 2. q. 1. cap. vos autem,
1. 3. q. 1. c. vlt. vel sit alia que iusta cau-
sa, & rationalis, c. Clem. 1. ibi, absque
iusta causa, semper enim iusta causa ex-
cipitur, cap. ex parte, 2. de offi. deleg. Et
nomine necessitatis quodlibet iustum
impedimentum intelligitur, de consec.
dist. 2. cap. hi qui, dist. 18. cap. Episcopus,
alii qui sine dicta iusta causa ante fini-
tum officium exiret, carebit, si clericus
est, distributionibus quotidianis, ita
Steph. & Guilin. d. Cle. 1. vbi Ianola, al-
legantes capitulum vnicum, de cler. nō
resid. in 6. facit, de iudic. cap. 1. cum ibi
not. Quod intellige, ut non consequatur
distributiones illius horę, licet sit
pro rata diuini officiorum, pro qui-
bus interfuit, à simili Francus in d. cap.
vnic. nu. 4. vnde inquit Zen. in d. Cle. 1.
quod non valet statutum, quod exiit,
vel interessens vni horę, habeat inter-
19 gras distributiones. An verò solo ver-
bo exiit credatur (super impedimen-
to? Credo, quod sic: quia agitur de ani-
ma, & conscientia illius, & de leui præ-
iudicio, quod verum est, præsertim, vbi
impedimentum consistit in solo animo
ipsius; quia forte fatigatus est longa le-
ctatione, exit causa recreationis, ad hoc
not. in cap. significasti, de homic. in cap.

Veritas, ad si delect. in 6. Quod limitata, quando parum durat exitus: quia si dia, & sap. e. hie vellet, non esset ei credendum: Vide in nostris decis. 3. num. 21. lib. 2.

- 20 Decima. Hore dum cantantur, nemmo, qui ad illas tenetur, legere, vel dicere debet. priuatum officium: nam non solum obsequium, quo obnoxius est, choro subtrahit, sed alios psalentes perturbat. Hinc inscruntur multa, & primum, quod non excusatur aliquis, si subtrahat obsequium, cantando, & officiano dum alijs, quia nescit cantum: nam debet addiscere ipsum, sicut etiam officium, alioquin culpandus est, si ignorat ea, quae ex officio scire tenetur, 1. q. 12. c. non est putanda, 3. 8. dist. per totum, c. ad aures, cum ibi not. de a. & qual.
- 21 Promouendus est enim debet in tribus saltem esse sufficiens, & examinari si bene legat, canat, & construat, 3. 8. dist. cap. quae ipsi, not. in Clem. 1. de concessi. praebend. Minor tamen examinatio requiritur in minoribus ordinibus. Tur. recem. in cap. Episcopi, num. 6. dist. 24. Quare subtrahendo peccat, & furtum, committit, cum utatur lingua sua ad aliud, quam ad quod tenebatur, contra Dei & ecclesiae voluntatem, cap. 1. de celebr. miss. ibi, publice compleantur, ad denotandum, quod simul, & ab omnibus debet officium dici quod procedit, etiam, si vellet suas priuatas dicere orationes: Vnde Hieronymus. Ingratum est spiritui sancto quicquid obtuleris neglecto eo, ad quod tenetur, ideo licet eo tempore, quo in choro diuini cantantur officium, possis multas priuatas dicere orationes, & chororum, quantum potes adiuues, bonum commune praeferendo priuato, cap. licet, de regula. Nam ut dicit Innoc. in cap. dolentes, de celebr. miss. clericus dum est in officijs diuinis, non debet alijs intendere nisi circa ea, quae alibi dicuntur, & leguntur. Nec capseris dicendo, quod vocem sonorum non habes, quia ex diuersitate vocum refertur melodia tota,

& dulcis representatur cantus, sicut visus in organis, in quibus sunt fistulae tenuem, & validiorem sonum emittentes, & totam melodiam ornantes, & in templo Domini non solum erant vasa aurea, sed argentea, & aera, ideo voces non sunt a choro subtrahende, sed qui libet secundum gratiam sibi a Creatore datam fructum labiorum suorum cum puritate conscientiae, amiq; deuotione debet Deo porrigere, Clem. 1. de celebr. miss. Hinc possunt etiam multa inferri, quae ne tardum generemus, omittimus, remittentes lectorem ad ea, quae diximus lib. 1. c. 1. num. 51. & 12. Rursum licet affirmauerimus eod. lib. cap. 7. nu. 10. quod satisfacit praepo audienti missam orationes dicens, siue quae sint de praepo, siue non. Tamen quilibet deberet ab illis abstinere, & sub silentio, & contemplatione eam audire, praesertim orationes, Epistolam, & Euangelium, considerando quod Christus est qui loquitur, & non homo, quando euangelium dicitur. Vnde si principem audires cum magna reuerentia vacares, & non immisceres aliqua verba, quantum magis Creatorem tuum, vel Apostolum loquentem in epistola sua, ut nuncium Christi, & sacerdotem orantem, & dimittere orationes, quas credere non debes meliores illis, vel efficaciores illis, quas ecclesia vniuersalis dicendas esse decreuit. Not. Alber. de ser. in tract. horti. 3. Præterea, sunt vultu reprehensibiles, qui in ecclesia ita alie orationes suas dicunt, quod alij ibidem assistentes, & plerumque presbyter officians perturbentur. An vero dum celebratur maior missa, vel Vesperae cantantur, possit quis organis pulsantibus dicere orationes, diximus, c. 3. nu. 12.

23 Undecima. Beneficiarius est in duabus ecclesijs, ubi sunt diuersa officia, si absens est ab vtraque ecclesia, dicere debet officium illius ecclesiae, in qua habet maiorem gradum, & dignitatem, puta quia in vna ecclesia est Decanus, in alia est simplex canonicus, quantum praebenda

fit pinguior, debet dicere officium illius ecclesie, in qua est Decanus, argum. infra, de præbend. c. quia in tantum, lib. 6. eod. tit. cap. extirpandæ, §. qui verò. Ad hoc. non in cap. si. de postu. Sed si non habet maiorem gradum in vna, quàm in alia, vt quia est canonicus in duabus ecclesijs, tunc debet dicere officium dignioris ecclesie: quia maius dignum trahit ad se minus dignum, cap. quod in duobus, de conse. Eccle. vel alta. etiam in officijs diuinis dicendis, l. 2. dist. 1. cap. de his, in Clem. dignum, de celeb. missi autem ambæ ecclesie sunt æqualis dignitatis, tunc potest dicere quodcunque officium voluerit de officijs illarum ecclesiarum, ita, quòd eo casu locus est gratificationi, arg. ff. de relig. & sumpt. fun. l. vlt. c. duobus, de rescrip. in 6. Si est præsens in altera ecclesiarum, tunc debet sequi mores, & ritum illius ecclesie, in qua residet; etiam si in minori beneficio resideat: quod intellege, quando talis dicit officium, aut horas suas in Ecclesia, vna cum alijs clericis ecclesie: tunc enim constat, quòd debet se alijs conformare, l. 1. dist. c. in his. l. 2. q. 2. cap. cognouimus, de priuile. quia circa, Vnde dicit Io. And. 24 in d. Cle. dignum, quòd monachus factus prælatus ecclesie secularis, reget eam secundum officium clericale, non monachale. Sed vbi talis diceret horas suas per modum suffragij priuati, potest si velit officium alterius ecclesie, in qua non residet, dicere, maxime si hoc faciat sine fraude, secus forte si hoc faceret fraudulenter, volens euitare horas prolixiores ecclesie, & dicere horas alterius ecclesie, quæ sunt breuiiores, vt dicit Henricus in capit. perniciosus, de celebratione missar.

25 Duodecima Beneficiatus, qui non dicit officium secundum ritum sui beneficii, vel diocesis, sed officium Romanum, non venit excusandus, ita Stef. in Cle. 2. de celeb. miss. Flor. in cap. 1. eo. tit. & ratio est: quia debet sequi consuetudinem suæ ecclesie cathedralis, not. Doct. in d. Cle. 2. & Clem. Dignum. Nam ibi speciale

est, quod clerici etiam religiosi, qui sunt familiares, & domestici Cardinalium, & Episcoporum, se possint in diuinis officijs cum ipsis conformare, ergo in contrarium est regula. Sed aduerte, quòd tunc tales Religiosi dicentes officium cum Episcopis sunt excusati, quando cum illis horas dicerent: Alias secus, quia tunc cum cesset causa, mens, & ratio illius Clem. non vendicæ sibi locum, at Ladigere, §. quamuis, de iure patr.

27 Tertiadecima. Qui tenentur ad horas canonicas, non satisfaciunt illis, si per alium faciunt deferuire. d. Clem. 2. de celebr. miss. ibi, fructum laborum suorum: & ratio est: quia solutio horarum consistit in labore personali, & eius industria videtur ad hoc electa, arg. cap. si. de offic. dele. unde quamuis ex iusta causa à residentiā in beneficio quis possit excusari, arg. cap. relatum, de elect. faciendo per alium deferuire, ab horis tamen dicendis non excusatur, siue sit beneficiatus, siue in sacris. Card. in d. Clem. 1. Idem sentit Innoc. in cap. 1. eod. tit. contra quosdam, qui dicebant, quòd non sunt pares beneficiati, & in ordinibus constituti; nam ordinatum in sacris, cuius persona est obligata, excusat ab horis sola infirmitas corporalis, sed beneficiati non ordinati excusantur etiam per consuetudinem, ut nota. in cap. cum omnes, de constit. Item per appellationem, vel similem arduam causam, aut per residentiā à suo beneficio: ex causa rationabili, arg. d. c. relatum. Nam dicta iura secundum Card. loquuntur de residentiā, & non de horis. Satisfaciunt verè obligati ad horas alternatim Psalmos cum alio cantantes, quòd & Papa Damasus statuit, vt resert Platina in eius vita. pa. penultima. Sequitur Palud. in 4. sent. dist. 4. §. quæst. 2. col. 3. Quod extenditur etiam ad eos, qui præcepto confessionarij, vel alijs noto, aut iuramento sunt obligati dicere officium defunctorum, vel psalterium, aut coronam, vel Rosarium Virginis matris, ita Nauar. multis rationibus hanc sententiam probat

in c. rō. de hōr. cāno. à nu. 19. vsque 36. Satisfaciunt et, qui obligati ad dicendū Rosariū, uel coronā, dicunt, per partes, dicendū vnū Pater noster, & decē Aue Maria & postea aliquo interuallo facto dicunt alium Pater noster, & aliam decēdem Aue Maria, tum quia licet omnes horz cānonicz vni diei, licet fini vna oratio, tamen septem, vel octo horis interruptis iuste perficitur, ita & corona, quz continet sex partes, quarū qualibet constat vno Pater noster, & decē Aue Maria, poterit dici sex horis distinctis. Tum quia id præbet occasionem occupandi benē plurimas partes temporis, quz preciosissima res est. Tum quia vsu receptum est, quōd Rosarium Virginis Matris; licet sit vna oratio, dicitur tamen per tres partes interruptas; quarum qualibet continet quinque Patres noster, & quinque decades. Ita Nauar. qui supra, nu. 39. probat hanc opinionē multis alijs argumentis.

Quartadecima. Religiosus, qui officium non recitauit ex eo, quia sciebat se 28 emisisse professionem inualidam, quia ante 16. annum, in eo peccauit mortaliter. Et ratio est: quia cum huiusmodi professio sit nulla, nullamque pariat obligationem ad alicuius regule, vel religionis, aut ordinis obseruationē, vel ad alios quoscunque effectus, iux. Conc. Trid. sess. 24. cap. 19. per tex. in c. 1. 17. q. 2. c. non solum, de regul. 6. sit, ut præfatus emittens non peccet: cum tantum ad aliud recitandum sint restricti, uel profecti, vel beneficiati, aut in sacris constituti, ut nos diximus libro secundo, cap. 50. nume. 6. in nostro decisio. Quod 29 verō professio sit nulla, pondero tex. in d. c. 1. 5. ubi, sit nulla. Quod quidem verbum, cum sit præteriti temporis, statim annullat professionem, ac si nō fuisset facta, facit tex. in c. à nobis. 1. de sent. exc. ubi per hæc verba excoicatus sit, proferatur excoimunicatio ipso iure, cap. quidam; 5. questio. prima. & ibi Gemina gloss. in cap. quicumque, de hæret. in 6. Sumptum, quia ad est quoddam elucis-

datio Illustrissimorum Dominorū Cardinalium in hæc verba, numero 324. professio à moniali facta ante 16. annū completum, ab Ordinario debet nulla declarari; ubi pondera verbum illud; 30 declarari: nam tunc quod factum est publicat, & insinuat, extr. de appellat. cap. nouit. cap. curæ, 11. quest. 3. cap. præterea, de testu. cogen. Gemin. in cap. nemo, 11. questio. 3. & per consequens ostendit professionem nullam, & ita permittentem dicere officium non peccare mortaliter. Sed an. perseverando in monasterio post professionem inualidam, videatur illam ratificare? Respon. quōd non: cum ratificatio dicte morz causetur à fundamento inualido, 1. questio. prima, cap. cum Paulus, cap. final. de conjug. ser. Lapus alleg. 4. Gemin. in dicto cap. non solum, nume. 13. vnde sequitur regula iuris. Non firmatur trāctū temporis, quod ab initio non subsistit. Eo magis si omisit recitationem horarum non cogitando de firmanda, vel non firmanda professione; prout ita de facto contingit, quia tali casu in dubio potius præsumendum est pro libertate, & per consequens de professione non firmanda. Vnde inquit Syl. uel à simili, in verb. Religio, 2. quest. 9. & sequitur Couarru. de pact. 1. par. §. 3. num. 12. quōd si quis vouit ingredi religionem, si non cogitauit de professione, sed est in dubio, profiteri uicem tenetur, sed potest rēlire ad sæculum. Ca. iet. 2. 2. quest. 189. af. 4. verum si religiosus præfatus post professionem indebitē etmissam ratione ætatis, compleuerit in religione annum 16. quo completo steterit tanto tempore, ut possit dici taxate 31 citē professionem tunc horas canonicas omittendo peccat mortaliter: cum taxati, & expressi eadem sit obligatio, sed expressi professus tenentur, ergo & taxati professus, optimus tex. in cap. non solum, de regul. in 6. verbo; uel nisi maior tamen 14. annis existens professus sit tacite, vel expressi: Rursum, hic cessat causa impediens, de defecto ætat-

us, superuenit causa confirmans, nouus scilicet consensus legitimus, ergo firmat id, quod de iure non subsistebat. Dinus in regu. non firmatur, de regul. iuris in 6. facit etiam tex. de regul. in 6. cap. 1. vbi Gemin. & Franc. in 5. notab. qui dicit, quod ut professio facta à minore ratificetur tacite post legitimam ætatem, requiritur delatio habitus indistincti, & perseverantia anni post legitimam ætatem: Quinimo Host. prout refert ibi Ioan. Andr. dicit, quod talis ratificatio non admittit probationem in contrarium, cap. is qui, de spons. cum sit præsumptio iuris, & de iure: Non enim credendum est sibi post factum, ne turbet ecclesiasticam regulam, cap. quod interrogati, distinct. 27. 16. questio. septima, cap. per laicos. Quod dictum intelligit Ioan. Andr. nisi prius procedat protestatio, quod non intendet se obligare ad professionem: quod per illam appareret quo animo quis gefit professionem. Vnde illa voluntas semel posita, semper præsumitur durare, extra, de baptis. cap. maiores; quare in tali casu posset coram superiore suo, & ordinario prætereundere professionem ante ætatem declarari nullam, etiam si post illam perstiterit per annum completum, prout vult Concil. Trident. sessio. 25. cap. 19. Quare ex his omnibus concludendum videtur, præfatum religiosum non peccare mortaliter omittendo horas, nisi ex causa erroneæ conscientie, cap. per tuas, 2. de simon. cum similib. Post verò illam factam, nisi præcedat protestatio, cum sit tacite professus, peccasse mortaliter, toties, quoties illas omiserit, non quidem committendo tot peccata mortalia, quot horas omisit, sed vnum tantum, si omiserit septem horas, licet grauius, quam si omiserit vnã.

Quintadecima. Licet de iure diuino clericus teneatur ad septem horas canonicas, Propheta dicente: Septies ¶ in die, cap. 1. de celebrat. miss. tamen determinatio, seu distinctio officij, ut ista, uel illa horæ dicantur, est de iure po-

sitiuo. Hinc fit, quod cum septies in die laudare Deum sit de iure diuino, non potest Eps dispensare, vel commutare, aut Abbas cum Monacho, quod existens in studio non teneatur ad horas, ita Archid. in c. 1. 91. dist. Cardin. in Clem. 2. de celebr. missar. & ratio est: quia obligatio horarum nedum concernit hominem, sed Deum, cui per professionem, quæ tacite nascitur, & contrahitur in susceptione ordinis sacri, aut beneficij, obligatur: ideo per hominem remitti non potest, sicut nec iuramentum concernens ipsum Deum, iux. not. in c. 2. de spons. Pan. in c. 1. de celebr. miss. & licet absens ab ecclesia non possit dicere officium in ecclesia, non tamen debet excusari quo minus laudet Deum in priuato, ut not. Innocent. in dicto cap. primo, cum uiuat de patrimonio Christi; vnde ¶ maledictum studium est, per quod dimittitur diuinum officium, & simpliciter melius est orare, quam studere, vel legere. Hinc dicit Imola in Clementina prima, de magistr. quod quamuis scholaris habeat Vicarium in sua ecclesia, tamen tenetur dicere officium. Nec obstat cap. 1. de celebrat. missar. vbi dicitur, quod à se, vel à scholaribus officium compleatur, quia loquitur de officio initiato per presbyterum, qui necessitate superueniente pulsus, non potest comple- re, sed compleri non potest quod non est inchoatum, ideo non habet locum in casu proposito, quia propter officium datur beneficium, cap. fin. de rescript. in 6. Pariter cum officium generaliter sumptum sit de iure diuino, nec Papa ¶ sine ratione dispensat, not. in cap. proposuit, de concess. præbend. Zabar. in dicta Clement. 2. Panormit. in dicto cap. primo. Sed circa mutationem officij ex causa potest dispensare, cum sit de iure humano, ut in dicta Clementina 2. Quod idem videtur de Episcopo, ut possit ex causa rationabili dispensare, quod clericus existens in studio, uel alibi, dicat officium suum secundum

alium vsum, ad hoc 12. distinct. capit. nouit, de fer. cap. final. per quæ iura dicit glossa in cap. primo, distinct. 91. quòd
 35 episcopus potest inducere et nouam consuetudinem in ecclesia sua quo ad officia celebranda. Vnde Archidiacono. ibi, num. 2. dicit, quòd contra illud, quod statutum est ab Apostolis, vel sanctis Patribus, non debent, nec possunt Episcopi statuere, sed in his, quæ in solemnitate tantum ecclesiæ consistunt, quæ consuetudine, non præcepto maiorum sunt introducta, mutare possunt, & statuere, ergo multo fortius ex causa dispensare in casu particulari.

Sextadecima. Licet hodie ius posituum non distinguat matutinum à matutinis laudibus, sed illas duas partes vocat matutinas, cap. presbyter, distinctio 91. cap. primo, de celebrat. missar. tamen secundum veram significationem matutinæ diuiduntur et in nocturnum, & laudes matutinales. Hinc non est inconueniens, quòd expleto nocturno, quod debet incipi media nocte, iuxta Psalm. 118. Media nocte, Laudes referuentur ad mane. Vt est consuetudo quorundam religiosorum, qui media nocte incipiunt matutinum, & dicunt vsque ad laudes, postea incipiunt laudes modicum ante diluculum, vel statim post, & quantum ad matutinum est de nocturnis vigilijs, quantum ad laudes est de diurnis, facit quod not. Archidiacon. in dicto cap. presbyter. Vbi innuit, quòd octo sunt horæ. Separando illam authoritatem media nocte, & cæt. à septem alijs horis, de quibus in alia authoritate septies in die, & cæt. & sic intelligit illam authoritatem, septies in die, de die artificiali. Pro quo
 37 tacit, quòd in primitiua et ecclesia de nocte surgebant ad diuinum officium celebrandum, primo circa primum somnum, scilicet, quando vulgus solent dormire. Secundo circa mediam noctem. Tertio, paulo ante diem sic ordinatè, ut nocturni finiti essent, & lectiones cum suis responsorijs per-

lectæ, priusquam lucefceret, & apparenre aurora pulsatis campanis clamabant, Te Deum laudamus, & postea laudes matutinas perfoluebant. Ad primum nocturnum surgebant tantum ministri ecclesiæ, qui iam dormierant, tempelluè cubantes, ad secundum similiter ministri, & coniugati, tam viri, quàm mulieres, ad tertium omnes communiter, sed postea charitate algente, cum homines pigritarèt surgere, tam ministri ecclesiæ, quàm populus, consultum est vt media nocte saltem omnes surgerent, & totum noctis officium decantaretur, quòd adhuc multi religiosi obseruant. Hanc iterum institutionem, quia multi non seruabant, ideo iterum statutum est vt in tempore vltimæ nocturnæ saltem vniuersi surgerent circa diei principium, quamuis multi religiosi hodie post mediam noctem multum tamen ante diluculum communiter surgant. Alij verò communiter ponunt septem horas: & intelligunt illud Psalmistæ: Septies, de die naturali.

38 Decima septima. et Qui tenentur recitare officium diuinum in ecclesia, nisi ex causa absint, vel id ducant in consuetudinem, non solum peccant mortaliter, vt nos diximus in prima parte, lib. secundo, cap. 53. nume. 13. Sed etiam possunt puniri pœna subtractionis beneficiorum, iux. text. in cap. statutus, de cleric. coniug. in sexto. & ad arbitrium Episcopi per subtractionem officij, ut not. 50. distinct. cap. contumaces, vel compelli per excommunicationem, capit. final. distinct. 92. & ibi Archidiaconus, sed an appellatione diuini officij comprehendatur missa. Dic, quòd sic, quod not. quia si quis esset suspensus à diuinis officijs, non posset missam celebrare, Gem. in cap. abbates, de excess. pralat. in sexto.

De habitu Monachali.
Cap. XVII.

Qui in cella dimittit habitum suum, vel dum iacet in lecto gestat hastam, siue paciẽtiam, peccat mortaliter, vt nos affirmauimus in lib. III. prima parte, capit. 5. num. 75.

Cuiusdam peritissimi viri Decisio propositi cuiusdam casus conscientie, aduersus Authorem.

D. Albertus in cella sua habitum dimittit, vel iacens in lecto solam hastam gerit, quæritur an mortaliter peccet.

IN CA hũc casum aliqua apud omnes sunt in confesso, aliqua verò sunt controuersa. In cõfesso præcipuè sunt quinque. Primum, quòd D. Albertus non incidit in excommunicationem latam à iure in 6. Ne clerici, vel monachi sæcularibus negotijs se immisceant, cap. 2. Vt periculosa. Secundum, quòd si dimittat habitum cum causa, nec peccatum quidem vllum committit: si verò sine causa, semper peccat, vt minimum venialiter, ex quo liquet, quòd nunquam dēt dimitti habitus sine causa, cum venialiter peccare etiam pro seruanda vita nullus debeat. Tertium, quòd si D. Albertus credit se in hoc non peccare mortaliter, omnino esset excusandus à mortali. Quartum, quòd pariter excusatur à mortali, si ad breue tempus dimittat, in pluribus enim modicitas rei excusat à mortali. Quintum, & vltimum, quòd si ex contemptu habitum dimittit, mortaliter delinquit; & in his ego non moror.

At verò loquendo simpliciter de natura rei, & de proposta dimissione habitus, aut caputij per notabile tempus, non vna est omnium sententia. D. Iac. à Capua inter recentissimos nouissimus, vir sanè eruditissimus, in suo tertio libro Decisionum aurearum, cap. 5. num. 75.

suslinet partem affirmatiuam, quam probat primo autoritate Franc. in d. c. Ne cler. vel mo. nu. 5. Secundo adducendo, cap. sanctimonialis, dist. 23. vbi dicitur, sanctimonialem virginè ab episcopo consecratam debere semper vti vestibus suis, vbi addit glossa, etiã in lecto, & in infirmitate; Potest idem confirmari ex alio textu, nimirũ, 20. q. 1. c. vidua, & est c. 26. vbi habetur, quòd vidua religionè professã, accepta veste à sacerdote, vel ministro, seu in lectulo quiescens, siue in quocunque loco consistens, constanter vtatur. Potest demũ idipsum confirmari ex declaratorio regulæ in c. 55. ibi, de mensura, nu. 6. vbi habetur; sine quibus (nimirum caputijs) casu grauissimè infirmitatis cũ hasta tantum, siue patientia credimus absque periculo excommunicationis posse fratres nostros stare. Modo inquit D. Iacobus, exceptio firmat regulam in non exceptuatis, cum ergo constitutiones excipiant hunc casum, indicant, quòd in alijs casibus non possit caputium sine mortali dimitti.

His tamen non obstantibus, existimo sententiam hanc nimis esse rigorosam, & propterea negatiuam longè esse probabiliorẽ; Quod vt distinctè demonstrẽ, primo loquar de dimissione cucullæ, aut scapularis, quorum vtrumque est habitus monachalis. Secũdo de dimissione caputij dumtaxat; loquendo de toto habitu, mortale non esse ipsum in cella per diem integrum, aut integrã noctem dimittere, tripliciter ostendo, primo, ratione, secundo autoritate, tertio soluendo oppositas rationes; ratione quidem, quoniam illud solum est peccatum mortale, quod repugnat alicui præcepto legis, aut diuinæ, siue naturalis, siue scriptæ, aut humanæ iustæ promulgatæ, receptæ, non derogatæ, sed dimittere habitum in cella non repugnat alicui præcepto legis diuinæ, vt patet, & omnes concedunt, non repugnat præcepto legis humanæ, vt posteriùs dicam soluens rationes D. Iacobi, ego non est mortale; & equidem non possum satis

mirari, eos doctores, qui nullam habentes firmam rationem, nullumque textum, audent capitalem sententiam ferre pro libito suę voluntatis, cuius rei etiam conqueritur Nau.c. 29. nu. 85. vbi inuehitur aduersus eos, qui negant missã celebrari posse à ieiuno post meridiẽ.

Authoritate idem ostendo; Syl. ver. excommunicatio, 9. §. 2. in calce in hũc modum scribit. Huiusmodi (i. mortalis) non est omnis temeraria dimissio habitus, cum nullibi hoc præcipiatur, quia licet eo debeant semper monachi uti, tamen hoc debitum est honestatis, vt etiã dicit Ioan. And. & Archidiaconus, non autem necessitatis. Hęc Syl. vnde nisi velimus principiũ illius paragraphi aduersari fini: cum ait. Nunquam habitus à religioso professio dimittitur sine rationabili causa quin peccet, quia adeo est annexus ossibus monachorum, quod in quocunque loco consistentes siue in lecto quiescentes, constanter eo vti debent: oportet dicere, quod loquatur de veniali, ita proculdubio intelligendum est dictum eius, ver. habitus, §. 3. vbi habet: Religiosus vti debet habitus suo semper, seu in lectulo quiescens, seu in quocunque loco consistentens. Et quod hæc sit sententia Syluestri ex eo constat, quod in confirmationem sui dicti, vtrobique asserte. vidua, 20. q. 1. & in ver. excommunicatio, loco citato addit caput sanctimonialis, d. 23. vnde de mente eius ita est asserendum, vt prædicta iura asserunt, quæ autem sit sententia dictorum canonum posterius apparebit.

Ceterũ vt rationibus, & fundamentis à D. Iac. adductis satisficiamus. Primum ipse ait Francum ita sensisse, nu. 7. in d. c. vt periculosa, quod quidẽ est plus, quàm mendacium Græcum; sunt enim verba Franchi eo in loco hæc, quæ referam, & quis dicatur habitus monachorum not. gl. in d. Cle. 2. in verb. extrinseca, & Cle. ne in agro, in prin. de statu reg. & 20. q. 3. Prius, & 19. q. 3. mandamus: reliqua, quæ in eodem numero aduenit Francus ad rem hanc nil prorsus

faciunt; videat quilibet an Francus in adductis verbis asserat dimissionem habitus esse mortale. Quin patet antè, sin nu. 4. ita scribit. Immo etiam licet monachus semper debeat esse cum habitu, vt in cap. sanctimonialis, distinct. 23. & etiam in lecto, ut in c. fi. 20. q. 1. attamen si in cella subdimitat habitum suũ, vel dum balneum intrat in occulto, vel iacet in lecto, hæc constitutio non ligatur, sed bene ligatur, quando exhibet se conspectibus hominum sine habitu monachali, &c. Ex quibus ego colligo, ipsum aliter non sensisse de dimissione scapularis in cella, quam prædicta iura decernant, vnde authoritas Franchi tantum abest vt D. Iacob. suffragetur, quod etiam omnino aduersetur.

Nam quod pertinet ad iura citata, pro ampliori explicatione iuvat referre auream sententiam Abb. Panor. in cap. clerici, 2. de vit. & hon. cle. Non semper (inquit) constitutio etiam Concilij Generalis ligat transgredientem ad mortale, nam quemadmodum transgressio legis Ciuiliis non semper inducit decapitationem corporalem, ita nec transgressio iuris Canonici inducit semper mortale; nam sequitur inde decapitatio spiritualis, & perpetua damnatio. Quomodo igitur cognoscemus constitutiones obligare, aut non obligare ad mortale? Duo oportet perpendere, vt ibidem docet Panor. videndo materiam, de qua agitur, & uerba; considerando materiam; aut certum est eam esse præceptiuam, aut incertum, & dubium: addamus nos cum auctore summæ Angelicæ, aut certum est eam non esse præceptiuam; si certum est materiam esse præceptiuam, constitutio ad mortale obligat, siue ad sint uerba præceptiuæ, siue imperatiuæ, siue hortatiuæ, quod ex duob. præcipue tex. confirmatur, primus est in Clem. Exiui de Paradiso, de uerb. sign. alter, 11. q. 3. Rogo, ubi cum vt glossa refert Maximus nominatum excommunicatus fuisse, quidam clerus, & populus Salonitanus cum eo communicabat, quæ communicatio erat

mortalis, vel quia erat communio in crimine, vel quia erat excommunicatus cum omnibus suis fautoribus; Gregorius Pontifex prohibet hanc communionem, prohibitio ista, quia constat materiam esse præceptiuam, censenda est obligare ad mortale, quamuis utatur his verbis, Rogo, hortor, & moneo.

Quando autem cognoscemus materiam esse præceptiuam? quando multum ponderatur à constituyente, ita ait Pan. vel possumus dicere id certum esse, quando præcipui Doctores penè oēs de ea non dubitant; At quando dubitant, & incerti sunt, confugiendum est ad verba, quæ aut sunt præceptiuæ, ut si dicatur præcipimus, mādāmus, &c. aut hortatiuæ, ut rogāmus, hortāmur, aut imperatiuæ, ut non portent manicas bottonatas, &c. si præceptiuæ sint, obligant ad mortale, si hortatiuæ, ad veniale, si imperatiuæ, sunt ambigua, si enim sint de re ponderosa, ad mortale obligāt, ut patet in d. Clem. Exiui de Paradiso, de verborum signif. Si verò sint de quadam honestate, & decetia, obligant ad veniale dumtaxat, id quod obseruandum est inquit Pan. in regulis religiosorū; Si demum certum est materiam non esse præceptiuam, quantumcunque adsint verba imperatiuæ, aut præceptiuæ, etiam non obligant ad mortale; inquit author summae Angelicæ ita Doctores dicunt, quæcum Mar. 7. scribitur Christus præcepisse ne cui dicerēt surdi & muti liberati miraculum, notuisse eos obligare ad mortale.

Hæc, quæ digrediendo diximus, casui proposito applicantes, si nos respiciamus materiam ipsam, proculdubio in se non est præceptiuæ; non enim graue est, & ponderosum, monachum in sua cella per diem aut noctem, habitum deferere, & præcipue hoc certum, quonia sanctissimus P. Benedictus cum in cap. 22. constituit ut vestiti dormiant monachi rationem affert, non quòd graue, & ponderosum sit habitum noctu dimittere, sed ut parati sint semper, ut factò signo absque mora surgentes festinent

inuicem se præuenire ad opus Dei, neque Patres in antiquis constitutionibus de scapulari plura decernunt, quàm de gunella in hieme; ita enim ad verbum habent. Declaramus hoc modo vestitos dormire fratres. In hieme cum gunella, & scapulari lato desuper; modo nullus sanæ mentis dicit, quod ante annum M. D. L. X. X. in quo reformata fuit ea constitutio, solumq; scapulare & tunnicella omnī tempore deferenda exprimuntur, monachus in hieme relinquens gunellam, mortaliter peccaret. Quod si in declaratorio c. 55. Patres plurimi facere videntur dimissionem caputij, clarum est, id esse propter periculum excommunicationis, unde eo cessante, ista materia non est ponderosa, & præceptiuæ, atqui sine dubio dimittere scapulare in cella per integrum diem, aut dormire sine caputio, logè abest ab omni periculo excommunicationis, quia in se non immoror, quia est communis sententia, & admissa à ipso D. Iacobo ibidem.

Vnde si naturam, & conditionem huius constitutionis agnosce velimus, respiciendum est ad verba. Et quod quidem pertinet ad verba regulæ, nihil dico, primum, quoniam textus ita habet (veliti dormiant monachi) quæ non sunt verba præceptiuæ. Deinde quonia scimus nihil in regula obligare ad mortale exceptis essentialibus trium votorum. Nunc dico de constitutionibus, scilicet nullibi vtuntur verbis præceptiuis; Quid autem dicendum sit ad locum in contrarium adductum, in fine disputationis apparebit.

Quod pertinet ad ca. sanctimonialis, & c. vidua. dupliciter respondeo, primo, quòd in eis mulierum Deo sacratarum fit mentio dumtaxat, non autem monachorum, aut religiosorum; à diuersis autem non fit illatio; quia tamen communiter Doctores agentes de deferendo habitu, innuntur illis locis, dico secundo, quòd ibi nõ adsunt verba præceptiuæ, vnde debent intelligi de honestate, non de necessitate: ita enim ad verbum habetur,

ur, dist. 23. sanctimonialis virgo cū ad consecrationem suo episcopo offertur in talibus vestibus applicetur, qualibus sēper vsura est professio, & sanctimonie aptis. & 20. q. 1. dicitur. Tunc (nimirum vidua) accepta à sacerdote, vel ministro apta religionis professioni ueste, seu in lectulo quiescens, siue in quocunque loco consistens, constanter ea vtatur &c. Et loca ista loqui de honestate censet Naua. in suo Manuali c. 27. nu. 131. vbi ait: vti debet religiosus suo habitu in omni loco, c. vidua, 20. q. 1. c. sanctimonialis, 23. dist. saltem, de honestate. ita censet sanctus Antoninus ab ipso Nau. ibid. citatus 3. par. tit. 24. c. 3. cuius verba sunt: Debet semper ex honestate religiosus deferre habitum, ita censet Syluester citans Io. And. & Arch. ver. excommunicatio. 9. nu. 52. in calce, cuius verba superius relata sunt.

Ita loca eadem exponit ipsemet D. Iacobus lib. 4. cap. 21. nu. 6. vbi ita scribit. Rursum nota, quod religiosi in omni loco etiam in lecto causa infirmitatis debent vti habitu, cap. sanctimonialis, dist. 23. c. vidua, 20. q. 1. Quod intellige, verbum illud debet, esse honestatis, & non necessitatis, vt rectè notat Syluest. in ver. excommunicatio. 9. num. 52. ver sic. 2. in fine, Nauar. c. 27. nu. 131. verbo Declaratio, 1. & sic sibi ipsi contradicit, dum his textibus innixus dicit dimissionem habitus esse mortalem, & mox declarat hos textus loqui de honestate, & per consequens non obligare ad mortalem. Quas demum adducit ex declaratione regulæ nil concludere iam iam apparebit.

Modo enim agendum est de dimissione capitij dumtaxat, de qua dico, quod dato, quod dimissio scapularis, aut cuculæ per diem esset mortalis, attamen qui deferret hastam sine caputio nõ esset iudicandus reus mortalis, & ratio est: quia nullibi id inuenitur expressum in iure, constitutionibus patrum, aut in regula.

Sed obijcit D. Iacobus loco citato, nu

me. 71. Primum, quod per scapulare intelligere debemus non solum quod spatulas tegit, & pectus, sed etiam debet continere caputium, & sic habet communis vsus loquendi, & valde indecens esset vti hasta sine caputio, in quibus ergo infirmis admodum argumentationibus non censeo immorandum; non enim omnis indecentia inducit mortale, nec qui incedit sine parte integrante habitus, dici potest sine habitu incedere.

Argumentum sumptum ex declaratione regulæ ipse putat esse Achilleum, & ego ex ultimo doloso Vlissi esse perfimile, dupliciter autem ei respondeo, primo reflectendo ipsum aduersus D. Iacobum, in hunc modum. Exceptio firmat regulam in non exceptuatis, sed ab excommunicationis periculo excipitur dimissio capitij tantum in casu grauis infirmitatis, ergo dimittens hastam in casu infirmitatis, aut extra eum casum dimittens caputium, est excommunicatus, quod & veritati, & eidem D. Iacobus conspicuè repugnat.

Sed quoniam vt est in proverbio, asserre inconueniens, non est soluere: dicamus secundo, quod exceptio facta à legislatore, vel ab eo, qui potestatem habet supra legem, firmat regulam in non exceptuatis; at exceptiones facta à Doctoribus, vel aliter quouis modo legem declarantibus, non firmat regulam in non exceptuatis, potest enim prouenire rigorosa exceptio ex scrupulositate nimia seu declaratum, seu eorum, in quorum gratiam fit declaratio, id quod Patribus fortasse nostris contigit eo in loco; ad serenandas enim conscientias aliorum, qui in aegritudinibus grauioribus torqueri potius eligebant, quam caputium dimittere, existimo rigorosè eos fuisse interpretatos legem illam, Vt periculosa, quod cæteris præiudicium asserre non debet. Quare concludamus, quod de natura rei per diem, aut noctè scapularè, & à fortiori caputium in cella dimittens D. Albertus etiam sine causa, non est reus mortalis; quam tamen

conclusionem correctioni sanioris iudicij volo esse subiectam. Illud demum addiderim, Dom. Albertum venialiter, & equidem grauius delinquere, & proinde sicut quamuis febris quartana, podagra, & huiusmodi, non sint agitudines mortales, nullus tamen eas libenter patitur, ita à fortiori, ab hac dimissione debet monachus abstinere; & constanter, ac deuotè sanctum religionis suæ habitum retinere.

SVM MARIYM.

- 1 Monachum dimittentem habitum per integrum diem, non peccare mortaliter, pluribus rationibus demonstratur. Licet contrarium tamquam verius affirmetur, vi num. 9. & 26.
- 2 Causa rationalis excusat à peccato, & qualis. num. 14.
- 3 Contemptus aggravat peccatum religiosi, & num. 15.
- 4 Peccatum quale sit mortale ad discernendam.
- 5 Verba impropriantur, secundum subiectam materiam.
- 6 Monachus non obligatur ad peccatum mortale, nisi quo ad tria substantiaha.
- 7 Habitus esse de accidentalibus qualiter intelligatur, num. 22. & quod habitus monachi sit triplex, num. 21.
- 8 Excommunicatio non debet infligi nisi pro peccato mortali.
- 9 Intellectus ad caput. sanclimoniales, distincl. 23.
- 10 Habitus delatio est de substantia monachatus.
- 11 Verbum commune appositum in materia graui efficitur preceptum.
- 12 Intellectus ad e. vs. periculosa, ne cler. vel monach. in 6.
- 13 Monachus ad quadam tenetur propter votum & ad quadam ex consequetia.
- 15 Habitus non deserere, quando non peccatum, vel peccatum, vel sit excoicatio. Peregrinatio longissima an sit iusta causa non deserendi habitum.

- 16 Habitus non deserere est contra preceptum legis positum, & contra votum.
- 17 Habitus non deserere maius est peccatum religiosi, quam clericis, num. 24.
- 18 Habitus monachi qualis. Dilectio de eorum quando possunt concordari, sunt concordanda.
- 19 Ignorantia facti proprii maxime reuocari non excusat.
- 23 Habitus vi dimittat monachus an Abbas dispensare possit.
- 25 Minimum quod inspicitur in obscuris, qualiter intelligatur.
- 27 Deserens habitum absque caputio per votum, an peccet mortaliter, & num. 33.
- 28 Minimum non semper excusat à mortali.
- 29 Decet, verbum, in materia graui, constituit peccatum mortale.
- 30 Caputium debet esse cum habitu annuum.
- 31 Pralati regulares in professione dant cucullam, & scapulare cum caputio.
- 32 Religiosus debet discerni à laico ex habitu.

Responso D. Iacobi à Capua, aduersus Decisionem cuiusdam peritissimi viri, affirmantis non esse reum peccati mortalis illum qui habitum dimittit per integrum diem absque causa rationabili, vel in lecto iacet per noctem sine causa.

REDEMPTORIS nostri, eiusque gloriosissimæ genetricis nominibus, ac suffragijs imploratis, nostrumq; contuitum in creatorem omnium referens, C. de off. præf. præf. Africa, l. i. super inscriptis tuis decisionibus taliter procedam. Primo assignabo & alias rationes, quæ præter tuas pro te facere possunt. Secundo persistendo in eadem sententia,

tia, quam in nostris decisionibus lib. 3. nume. 75. & 71. & alijs rationibus com probabo. Tertio contrarijs rationibus respondebo.

Dubia discutienda sum ista.

Primum. Vtrum monachus niger di mittendo per integrum diem habitum in Monasterio, peccet mortaliter.

Secundo, an eodem sit genere peccati irretitus, qui in lecto iacens per totam noctem hasta absque caputio gestat.

Circa primum, quod non peccet mortaliter, pluribus rationibus per te fuit probatum, & prima opinio communis Doctor. est seruanda, adeo quod ab expensarum condemnatione excusetur viduus, quando habet communem opinionem pro se, ff. de leg. 2. l. quæ solidum, §. quæ, vbi Bar. Vnde graue est ab illa recedere. Panorm. in c. fin. nume. 4. de se. c. nupt. Sed communis est opinio, vt per te dicitur, quod apud omnes est in confesso, quod dimittens habitum sine causa in Monasterio, non peccat mortaliter, ergo.

Secundo causa rationalis excusat a peccato, text. in c. si quando, de rescrip. D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 6. sed iste ex causa potuit dimittere habitum, cap. clerici officia, & ibi glos. in verb. causa, de vita, & honest. cler. ergo nullum peccatum commisit. Tertio, contemptus aggrauat peccatum religiosi. Vnde contemptus ex non peccato facit mortale, cap. quis autem, dist. 10. sed iste aliter potuit, quam ex contemptu dimittere habitum, puta ex leuitate, aut fatuitate, vel negligentia: ergo non peccat mortaliter.

Quarto peccatum illud est mortale, vt nos etiam diximus lib. 1. c. 14. nume. 3. quod repugnat precepto legis diuine, siue naturalis, vel humanæ, iuste promulgatæ, receptæ, & non derogatæ, sed dimissio habitus in cella nulli harum legum precepto repugnat, ergo. Quinto, auctoritate Sylu. in verbo excommunicatio, 9. §. 2. qui in calce in hunc modum scribit, Huiusmodi. i. mortalis non est omnis temeraria dimissio habitus, cum nullibi hoc præcipiatur, quia licet

eo semper debeant monachi vti; tamen hoc debitum est honestatis: ex quibus uerbis uidetur colligi ex mente Sylu. quod tantum illa temeraria dimissio sit peccatum mor. quando fit extra Monasterium, iux. tex. in cap. ut periculosa, nec. cler. uel mon. in 6. non autem illa, quæ fit in Monasterio. Sexto, uerba impropiantur secundum subiectam materiam: Vnde si constat materiam esse de præcepto; licet apponantur uerba consultoria illa sunt præceptua, cap. rogo, ubi glo. 1. 1. q. 3. Clem. 1. uerb. hortamur, de test. sic uerba præceptiua in materia leui efficiuntur consolatoria; not. Abb. in cap. nam concupiscentiam, de constitut. ubi Decius, l. cum pater, §. mando. uerb. consilij, de leg. 2. cap. dilectissimi, in glos. fin. 1. 2. q. 1. sed modò non dormire cum habitu, est non grauis materia: cum habitus non faciat Monachum, sicut nec Doctorem, ut per Doct. notatur in c. porrectum, de regul. quia si grauis esset materia, profecto dormire absque gunella in hieme esset peccatum mortale, quod nullus sanæ mētis hoc dicit. Septimo, per tex. in c. sanctorum, dist. 23. & in cap. uidua, 20. quæst. 1. ubi Sylu. in uerb. excommunicatio, 9. §. 2. uerb. 2. in fi. & Nauar. c. 27. nu. 13. 1. uerb. declaratio 1. & nos lib. 4. c. 1. nu. 6. omnes dicunt, quod uerbum debet, significat honestatem, non autem necessitatem, ita ut habitu semper uti, sit honestatis. Octauo, quia quod nullus Doctor dicit, nec nos dicere debemus, sicuti ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, l. de precio, ff. de in rem uerbo, sed nullus Docto. immo neque Francus per me lib. 3. cap. 2. nu. 75. allegatus, hoc asserit peccatum esse mortale, dimittere habitum sine causa, sed tantum ligari excommunicatione in causa. & cap. ergo. Nona præter tuas rationes, quibus abunde, & perite probasti non esse peccatum mortale, fulcitur etiam talis sententia. Monachus secundum prætextu. iuncta glos. in cap. Deus qui, ibi hoc uerum intellige, de uita, & honest.

nest. cleric. non obligatur ad peccatum
 mor. nisi quo ad tria substantialia, de
 quibus per text. in cap. cum ad monaste-
 7 rium, de stat. regul. sed habitus ¶ non
 connumeratur inter illa tria; sed est de
 accidentalibus. Hinc vulgo dicitur. Ha-
 bitus non facit Monachum, cap. porre-
 ctum, de regul. ergo. Decimo per text.
 in cap. nullus, de episcopi, c. sine ornatu,
 & c. 2. 1. q. 4. quibus in iuribus proba-
 tur; quod tunc peccatum est mortale ut
 clericaliis personis indubitanter non cō-
 gruentibus suis ordinis non uti; quando
 in itinere ambularent; & extra domos
 sine illis apparerent; nam tali casu, cum
 non apparerent, hoc credantur; persona
 boelestiaque, de facili possunt aliquā iniu-
 riam pati, sicut laicus, d. c. sine ornatu;
 sed talis ratio cessat in dimittentibus ha-
 bitum in monasterio, ergo cessante rati-
 one legis; cessare debet & lex, tum ver-
 ba legis sunt amplianda; & restringenda
 secundum mentem disponentis, c. secū-
 do requiris, de appellat. vbi Panor. mit.
 Facit quod legitur, & not. in cap. intelli-
 gentia, c. 1. cap. seq. de verb. signif. l. cum
 pater, §. dulcissimis, vbi Bar. ff. de leg. 2.
 cum sim. Vnde decimo, excommunicatio
 non debet intelligi, & nec à lege infligi
 8 tur, nisi pro peccato; mort. cap. nemo, &
 cap. nullus, 1. 1. q. 3. sed in iure nullibi re-
 peritur, immò apud omnes est in con-
 fesso, quod dimittens habitum in Mo-
 nasterio; non est excommunicatus, sed
 tantum extra, d. cap. ut periculosus, ibi in
 scholis, ergo non peccat mortaliter. Duo
 decimo, & ultimo, per regulas iuris id
 pen. odia in spicimus, in obscuris, de re-
 gul. iur. in 6. vbi positum quod hoc sit du-
 bium, an dimissio habitus sine causa in
 Monasterio sit peccatum in d. tamen in
 obscuris minimum est peccandum; &
 per consequens, quod sit peccatum ve-
 niale, cum odia restringi, & fauores con-
 ueniat ampliari. Sed his, & similib; non
 obstantibus, contrariam sententiam cō-
 seo esse veriore, & in foro animæ ma-
 gis tutam, scilicet quod talis dimissio ha-
 9 bitus sit peccatum mort. ¶ & primo per

text. in cap. sanctimonialis, dist. 23. cuius
 verba hæc sunt; Sanctimonialis virgo
 cum ad consecrationem suo episcopo of-
 fertur; in talibus vestibus applicetur;
 quolibet semper vestura est professioni;
 & sanctimonialitatis. Qui quidem text.
 in c. o. vidua, solet à Doctoribus
 semper allegari, quod Monachus debet
 vti habitu. Sed modò pondero illud ad-
 uerbiū, semper, quod quidem, licet
 non sit sic amaro sumendum, vt per mo-
 dicum tempus habitus dimitti non possit;
 cum etiam illud dicatur continue fieri,
 quod aliquid interuallum habeat, vt
 no. in c. presenti, de preb. 6. Hinc Syl.
 in verb. excommunicatio 9. & in verb.
 Habitus, & Caiet. exponendo cap. ut
 periculosus; dicunt; modicum tempus
 dici per horam tantum. Doctores ex hoc;
 ad uerbo semper, assumunt hoc argui
 quod aded; Monachus semper uti de-
 beat habitu, quod etiam clectus in epi-
 scopum non debeat habitum mutare;
 quod idem text. in cap. clericus officia, de
 vita, & honest. cler. dicit; & ratio est;
 quia delatio habitus est de substantia
 10 Monachatus, ¶ glos. singularis, in c. 3.
 16. huzel. 1. ubi statuit In hoc, vt quatuor
 uis monachi ad seculares ecclesias tra-
 sistantur; à monachatu tamen proposito non
 discedant, scilicet quo ad ea, quibus spe-
 cialiter Deo sunt obligati, scilicet quò
 ad ea; quæ sunt de substantia monacha-
 tus, vt de habitu seruando, de continen-
 tia, & de non habendo propria, sed non
 seruare tria vota, est peccatum mort. d.
 cap. cum ad monasterium, ergo dimittē-
 re habitum. Secundo; pondero dictum
 text. iuncta glos. d. cap. 3. ueritatum.
 Quod quidem uerbum, dicit non sic per-
 ceptum, nec præceptum; & inpollens;
 11 est tamen ¶ uerbum commune, vt di-
 cit Modiu. C. de ieiun. tract. 4. quæst. 7.
 ver. si autem. Vnde appositum in mate-
 ria graui, impropria tur, & emittit præ-
 ceptum, cum hec et efficit cōsultorium,
 d. cap. rogo, sed modò materia est gra-
 uis, vt supra uauimus, et go. 1. et
 sio; a tunc in glos. legis in materia cō-
 p. au

pam transgressorii impingit, id exatimandum est, ex materia subiecta, & ex verbis. Felinus & Decius in capit. nam concupiscentiam, de constit. late. nos diximus lib. 2. cap. 10. nume. 1. & cap. 57. nume. 5. ubi diximus ex Soto, quod omnis lex, quæ absolute fertur, hoc est, quæ contrarium non explicat, obligat ad culpam venialem, vel mortalem, secundum precium operis, sed modò, licet capit. sanctimonialis, absolute dicat, quod professus, semper uti debeat uestibus professionis; tamen quia materia est gratuita; ut continentia; & proprium non habere; ut etiam dicit Sum. Astenf. libro 5. de regul. art. 5. obligari debet ad culpam mortalem, non autem venialem.

Quarto, per text. in d. cap. ut periculo-
 12. sit, in verb. temerè, ubi districtius in-
 hibetur, ne professus temerè extra monasterium habitum dimittat, sed adnervitatem temerè, importat peccatum mortale, cap. episcopi, 21. q. 1. tit. 4. cap. 1. de sent. excomm. in 6. ubi dicit gl. quod, ut aliquid fiat temerè, non requiritur dolus; sed sufficit, quod ex leuitate, vel negligentia quid fiat, & per consequens videtur; quod dimissio habitus sine legitima causa, sit peccatum mortale. Et si diceres, quod temeraria dimissio tunc peccatum mortale inducit, quando illa fit extra monasterium: respondeo, quod tunc prater peccatum mortale, quo ad monachos, adest excoicatio. Cum ergo text. ille, ut periculosa, præsupponat, quod duo sint necessaria, ut religiosus incidat in excommunicationem; quod absque causa dimittat habitum, & extra monasterium, tacite uult ex præsumpta mente legislatoris, quæ colligitur ex materia grati, quæ est delatio habitus; quod si deest secundum; peccet mortaliter. Quinto, dum Ioan. And. & Francus in d. cap. ut periculosa, asserunt, quod monachus semper debeat esse cum habitu: tamen si in cella habitum dimittit, uel sine illo iacet in lecto, quod constitutio illa non ligatur, sed bene, quando se exhibet conspectui hominum sine habitu

monachali in habitulaicali; uel seculari clericis sine iusta causa, nam per hoc asserunt talem non peccasse mortaliter, sed hoc uidentur relinquere pro indubitato; cum id manifestè colligatur ex glo. in d. c. 3. & etiam ex uerbis Ioan. And. quod habitus est auctoritas officii monachorum, tum ex auctoritate Archidiaconi. Sexto, Archidiaconus in d. cap. de monachis, 16. q. 1. dicit, quod quadam
 13. sunt: ad quas monachus tenetur propter uotum, & ad quas tenetur ex consequentia, & explicans dicta uerba; dicit, quod ex consequentia tenetur monachus ad ea, quæ præcipit regula Sanctissimi Patris nostri Benedicti, ut sunt uigilia, ieiunia, orationes, & similia, sed ex uoto tenetur non habere proprium, seruare continentiam corporalem, & obedire Abbati propter uotum, & retinere habitum, sed facere contra uotum & ea, ad quæ tenetur ex uoto, est peccatum mortale, c. 1. 27. q. 1. ubi habetur secundum Apost. quod damnationem habebunt, qui fidem castitatis, quam Dominus uouerit, irritam facere ausi sunt; cum uotum semper sit seruandum. 2. 2. q. 1. c. scimus, sicut de sacramento dicitur, c. quanto, extra, de iureiur. ergo habitum non deferre, est peccatum mortale. Septimo, ratione scandali, arg. text. in d. c. Deus qui, & c. ut periculosa, ibi in scholis. In quo quidem genere peccati grauius secundum communem sententiam Doct. peccat religiosus, quam laicus, Thomas 2. 2. q. 186. art. 10. sed dubio procul graue scandalum immineret, si nocte iacens in lecto absque habitu, mortuus reperiretur, ergo. Quibus sic stantibus, non obstant in contrarium adducta, & primo, quod apud omnes est in cõfesso, quod dimittens habitum sine causa, peccet uenialiter, non autem mortaliter: Nam hoc est, quod nos negamus, & per me iuribus, & auctoritate contrarium fuit probatum. Secundo non obstat, quod causa rationabilis excusat à peccato. Sed iste potuit ex causa dimittere habitum, ergo
 nam

nam respondeo, quod non omnis cau-
 14 sa rationabilis est excusata a peccato; sed
 tunc demum, quando id fieret de li-
 centia superioris, ita tex. in cap. consi-
 lium, versic. potes, & debes, id obser-
 uae. ieiunio; nam ipso debet distinguere
 inter causam & non causam. Nam si
 ille haberi non posset; & causa esset va-
 gens; tunc posset religiosus propria au-
 thoritate transgredi legem, et antecessor;
 11. q. 3. id. c. consilium, §. cum asit. Nos
 diffuse diximus li. 2. c. 1. q. 3. §. Igitur co-
 nstitit non petijt superiorum, ergo. Nec ter-
 tio obstat, quod cum religiosus possit al-
 ter, q̄ ex contemptu dimittere habitum,
 puta ex leuitate, vel negligentia, ergo
 tali casu non peccauit mortaliter. Cum
 solum contemptus continuat peccatum
 mortale: nam respondeo, quod tunc
 solum contemptus constituit pecca-
 tum mortale, quando illud, quod trans-
 greditur non esset peccatum. Hinc di-
 xit tex. in c. quis autem, di. 10. quod lex
 obsequij efficiat preceptum pro contemptu.
 Vel quia id, quod transgreditur esset pecca-
 tum veniale, et in e. vnum orarium, §.
 plus accipit; distinet. e. q. Quod secus est
 in casu nostro, ubi sit transgressio de eo,
 quod est mortale. Quarto, non obstat
 Syluestri auctoritas in verbis excommu-
 nicatio. 9. §. 1. quia Syluester, quando
 dicit huiusmodi non est omnis temera-
 ritas dimissio habitus, loquitur de temerari-
 ritate dimissione, quae non est imptife-
 ra. Sic enim ipse dicit, quia iura non
 inferuntur sententiam excommunicationis,
 nisi propter peccatum mortale, cu-
 iusmodi & cetera, quae autem sit ista, ipse
 in princ. illius §. explicat, ponens plu-
 res casus. quorum primus est; quan-
 15 do dimissio est habitus sit sine peccato ex
 causa rationabili; puta ex timore; vel
 causa medicinae; ibi, primo verò. Non
 tamen iustam causam existimo causam
 peregrinationis: etiam longissimam; si in
 illa causa timoris non ad sit, quatenus forte
 ppudictam longam peregrinationem liceat
 velles forte breuiore si clericus esset: Se-
 cundus; qm temerarie, absque causa ra-

nabili ad modicum tempus, id est ad ho-
 ram. Sic enim ipse in duobus locis huius
 §. explicat modicum tempus. Item
 in verb. habitus, & Caiet. in verb. ex-
 communicatione, cap. 61. Tertius, quan-
 do sit cum vinculo excommunicationis;
 ubi quando religiosus sine habitu;
 vel habitu non suo vagatur inuocan-
 de. Quartus, quando cum peccato mor-
 tali, absque tamen ligamine excommu-
 nicationis. Vt si religiosus extra mona-
 sterium nocte secreto ex causa non ra-
 tionabili, puta ex lasciuia, & illicita sen-
 sualitate dormierit, quietus; vel ali-
 cuius huiusmodi; etiam cum peccato
 mortali; & quod tali casu sit peccatum
 mortale dormire absque habitu; pon-
 dero Syluestrum ibi; ex lasciuia, & illi-
 cita. Sed dictio, &, denotat continua-
 tionem, vt not. Bald. & Felin. in cap. li-
 cet, de probat. Ergo, quemadmodum
 dormire ex lasciuia, intelligendo in pro-
 prio significato; est peccatum mortale;
 ita ex illicita sensualitate. Rursum pon-
 dero dictioem; et; vel aliter huius-
 etiam cum peccato mortali; quae de sui
 natura implicat, & facit, vt eadem sit iu-
 ris dispositio in pluribus casibus, cap. 10.
 & ibi Pandem. extra de communi. do per-
 consequens, vt tam ex lasciuia, quam ex
 illicita sensualitate, vel alio peccato mor-
 tali, sit mortale dimittere habitum. Igitur
 ex eius dictis colligo, quod de temerari-
 ritate dimissione loquitur Syluester. quae
 sit ad modicum tempus; nam si esset ad
 multum, vt per diem; vel noctem; uti-
 que esset mortalis; sed ad illud; pecca-
 tum tunc esset mortale; quando dimissi-
 o habitus esset contra preceptum le-
 gis dimissio; aut humana; sed hoc non
 sibi reperitur; ergo. Nam respondeo;
 quod est contra preceptum legis posi-
 16 tra; et prout tripliciter ponderauimus,
 text. in d. cap. sanctimoniae; item
 contra ea, quae huius tenetur adimple-
 re ex voto. Vnde illi non adimplendis
 est peccatum mortale, cap. magis; ex
 q̄; de vobis. Sed non videtur obstat;
 quod verba improprianur secundum
 subie-

subiectam materiã, tunc cum materia
fit leuis; fit ut verbum, debet; importet
honestatem; & non necessitatem. Nam
respondetur: quod materia est grauis;
ideoque verba debent remanere in pro-
prio significato. Quod si forte obis-
tes; tunc habitus declarationem esse gra-
uam materiam, tunc mortiferam, quia
dicitur: sic erit extra monasterium; sic tunc
plene omnia iura de hac materia tran-
sunt, cap. nullus; cum tribus sequat:
21. quæst. 4. ergo; quando fit in mona-
stio; erit leuis; quia respondeo: quod
17 habitus ÷ dimissio, vel fit à clericis; vel
à regularibus. In primo casu procedunt
iura superioris allegata. Verum in secu-
do casu, siue fiat extra, siue intra mona-
stium; modo fiat temere, ad longum
tempus semper erit grauis materia, quæ
autem sit ratio diuersitatis; infra palam
fiet, ut verbi decimo. Verum si non defet-
re habitum esset ex causa rationabili, &
superioris copia haberi non posset; tunc
denotat verbum debet, honestatem, &
ita me declaro, quando hoc dixi lib. 4.
capit. 21. num. 6. & sic respondetur ad
septimam oppositionem. Valde tamen
mirati sumus, dum vis concludere, quod
gunella sit habitus monachalis, cum sit
tantum cuculla, 22. quæst. 3. cap. man-
damus; vel scapulare, ita gloss. in Cle-
men. ne in agro, in verbo habitui, de-
stata monachor. ubi declarat, quid di-
18 catur habitus: ÷ & dicit, quod hocus,
cuculla, & scapulare, quod scapulare ha-
betur loco cuculle; ut refert Inol. in d.
Clemen. Vnde, 8. tam vult sanctissimus
Pater noster Benedictus, ut veluti dor-
miant Monachi; & Patres nostri de-
clarantes regulam, dicit ac cum gunella
& scapulari, non propterea eorum mens
fuit, ut absque gunella dormientes, pec-
cent; sed bene absque scapulari, Quod
colligitur ex alio cap. 5. Nam dum in
illo casu, tantum grauis sume infirmitas
est perquam non possit dormire absque sca-
pulari, sed cum hasta tantum, colligitur
ut sit in omnibus casibus habitus sine
deferendus, & ita volui, dum libro 3.

capit. 5. numero 7. dixi exceptio firmat
regulam in non exceptis; tunc ergo
constitutiones excipiant hunc casum;
inducant; quod in alijs casibus habitus
non possit dimitti. Non autem, prout
tu asseris, quod extra casum necessitatis
dimittens habitus sit excommunicatus.
Ad octauum. Dum asseris, quod nul-
lus, nec etiam Francus per me allega-
tus dicit, quod dimittens habitum abs-
que causa, peccet mortaliter, sed solum
quod non sit excommunicatus, & per
consequens inuis me falso allegasse di-
ctum auctorem: nam possum multiplici-
ter respondere; & primo dico; quod
non sit falsa mea allegatio. Nam quan-
19 do dicta Doctorum ÷ possunt con-
cordari, sunt concordanda, argum. tex. in
cap. cum tu, extr. de test. & semper eui-
tanda est falsitas; si possunt iura iuribus
concordari, sicut tex. in cap. cum non ex-
pediat, de elect. in 6. vide, quando ille
gaili Francum, allegati in eo, quod non
est excommunicatus, non autem, quod
peccauit mortaliter. Tum etiam, quia
20 non presumitur ignorantia ÷ in facto
proprio. l. fin. ff. pro socio, maxime, quan-
do est reus. Vnde cum lib. 4. cap. 21.
num. 14. allegauit Francum in con-
tantum, quod temere habitum dimi-
tens in monasterio, non ligatur excom-
municatione, & cap. 5. lib. 3. num. 73. ad
notam meam cap. 21. num. 14. fit ut vehe-
mens presumpcio sit, quod tantum alle-
gauit Francum, secundum quod non
ligetur excommunicatione; sed posito
quod allegauerim ad utrumque dictum
Resp. ad tuam argumentationem, quod
in eo Francus hoc asserit implicite, cum
habuerit hoc pro indubitato. Cum hoc
manifeste colligatur ex gloss. in d. c. 3. &
ex iuribus, & autoritate Arch. Nono,
non obstat, quod cum habitus sit de ac-
ciden talibus; ergo non deferre non est
peccatum mortale, quia respondeo; quod
21 triplex est habitus: ÷ Primus conuersio-
nis; qui habet votum simplex anne-
xum, extra de regu. c. super eo. Secundus
est probationis, qui nullum habet vo-

tam annexum simplex, d.c. supet eo, §. verum, c. ex transmissa, extrà, de renun. Tertius est professionis, 27. q. 1. c. vidua, 27. dist. c. quod interrogasti. Igitur, quando dicitur, quod habitus est de accidentalibus, & quod non facit monachum, intelligitur dumtaxat, sed professio, id est habitus professionis, qui habet votum continentie annexum, facit monachum, & per consequens est de substantia monachatus. Hinc fit, quod Abbas, qui potest dispensare in accidentalibus regulæ, c. fi. 20. q. 3. Clem. ne in agro, ibi, iuxta, an non potest dispensare, vt monachus habitum dimittat, vel occultet, vt diximus lib. 4. c. 21. n. 12. & 13. Quare ex his concluditur, quod illius dimissio fit peccatū mortale. Quod si objiceret, posse Abbatem dispensare ex causa rationabili, prout nos supra in verbo, secundo non obstat, diximus. Respōdeo, quod cum duplex sit dispensatio, prout nos supra diffusè diximus li. 2. c. 31. n. 9. Abbas non potest proprie dispensare, & aliquem eximere ab hac obligatione, vt in totū habitum dimittat, quia hoc solius est Papæ. Potest tamen in larga significatione dispensare, i. interpretari, vt legis intentio non sit, cōprehendere hunc, vel aliū casum rationabilē, & potest dispensare, vt domi iusta de causa dimittat habitum; cum semper in precepto legis positivè excipiat causa rationabilis, c. si quādo, de rescr. Decimo. Non obstant iura illa, c. nullus, c. episcopi, cum similibus, cum probatur tantū esse mortale habitu nō vti extra domos. Nam respondet Archi. in d. cap. vidua, quod illa iura loquuntur de clericis secularibus, non autem regularibus qui semper habitu vtī debent, ¶ qui multo magis obligātur, q̄ secularibus. Etenim si quis professus temerè habitū extra monasterium dimittit, est ipso iure excommunicatus. At clericus secularis est excommunicandus, glo. in cap. si quis, dist. 23. glo. in cap. 1. de tempor. ordin. in 6. vnde ex diuersis non fit illatio, l. Pinianus, ff. de minor. Vndecimo, nec

obstat, quod excommunicatio ferri nō debet, nisi pro mortali; sed iste in monasterio dimittens, non est excommunicatus. ergo, quia dico, quod argumentū non concludit, sic enim omnes, qui peccant mortaliter, essent excommunicati, quod tamē nullo pacto est dicendum vt tam grauis pena, immo penarum grauissima infligatur pro peccato mortali: sed tantū intelligi debet pro mortali, & eo casu, quo quis incorrigibilis est. Postremo, posito, quod dubium esset, an sit peccatum mortale, tñ in obscuris, quod minimum est inspicimus, cum odia, & penas reltringi, & fauores cōueniat ampliari, quia dico, quod regulæ illæ procedunt ¶ in penis pecuniarijs, & corporalibus, verbi gratia, dubiū est, an penitēs obligatus sit ad restitutionem, vel an de beat pati penam, & tunc confessarius benigniorem partem debet eligere pro penitente, d. c. in penis, & c. odia. Sed in concernentibus periculū animæ, an quis peccauerit mortaliter, an sit excommunicatus, aut irregularis, tunc tior pars est eligenda, licet videatur durior, scilicet quod peccauerit mortaliter, ¶ sit excommunicatus, vel irregularis, c. iuuenis, de spons. c. ad audiētiam, d. homicid. glo. in c. vnic. de scrut. in ord. fac. nos lib. 1. c. 22. nu. 9. & lib. 4. c. 1. nu. 40. Quibus, sic non obstantibus, concludamus, quod religiosus dimittens habitū ad longum tempus ¶ ex causa rationabili, habita licentia à superiore, vel et sine illa, si est omnino euidēs, vel superioris copia haberi non potest, non peccat. At si absque causa habitum dimittit, sed ad modicum tempus, puta ad horā, peccat venialiter, verum si ad longum tempus in monasterio, tunc peccat mortaliter.

Circa Secundum. An deferens habitum absque oputio per noctem sit iudicandus reus peccati mortalis. Respondo, quod licet prima facie videatur dicendum, talem non peccare mortaliter, tū quia id nullibi reperitur expressum, tum etiam quia modicum excusat à peccato mortali, capit. unum, §. criminis, E c dist.

dist. 25. e. & si quaestiones, extr. de simo. vnde cum caputium sit quid. minimum respectu totius scapularis, ergo. Tamen contrarium asseueramus, prout affirmauimus in nostris decis. lib. 3. c. 1. nu. 75. & primo, quia cum cuculla, vel scapulare sit proprie habitus monachi, vt supra probauimus, & scapulare constat ex hasta, & caputio, vt ibi nu. 71. multis rationibus probauimus, quibus quia nō dedisti responsum, Ideo firma in suo robore permanent, & licet asseras istis tanquam infirmis argumentationibus non esse immorandum, tamen cum meum sit Christi mansuetudinem imitari, ipse enim dixit: Discite à me, &c. ideo libenter hæc, & alia sustinebo. Igitur cum scapulare constet ex hasta, & caputio, sit, ut integer deferri debeat; quia mo-
 28 dicum licet ex eulet à peccato mortali, non tamen quando illud modicum esset de substantia, & forma alicuius actus, quia omisio formæ in qualibet minima parte viciata actum, vt not. Dom. Ant. in c. Pisanis, de restit. spol. Rursum, quando illud minimum, requiritur ad integrandum totum; tunc illud habetur in consideratione, l. quamdiu, vbi Bald. C. de distrac. pigno. & nos diximus lib. 2. c. 93. nu. 30. & 31. sed modo caputium est necessarium ad integrandum scapulare, ergo. Tum etiam, quia valde indecens est monachum vti scapulari sine caputio, & licet non omnis indecencia sit peccatum mortale, ut per te dicitur: ta-
 29 men in materia graui, prout est delatio habitus, profecto illa constituit peccatum mortale. facit tex. in cap. clerici, dist. 23. c. episcopi, c. fin. 21. q. 4. Tum etiam ex autoritate Pauli de Leaz. qui in d. Clem. ne in agro, dicit, quod caputia debent esse cum habitu annexa. Sed
 30 habitus secundum omnes, est cuculla, vel scapulare, ergo solam hastam deferens, cum sit absque habitu peccat mortaliter. Tum quia penam legis non effugit, qui amplexus verba, mentem offendit, l. non dubium, C. de legib. ff. eod. tit. Leontra. & l. graus, cap. certum, de reg.

jur. in 6. sed qui hastam tantum deferat, mentem legis offendit, quæ fuit, vt deferat totum habitum, ergo. Tum quia habitus religiosi oportet ut sit sue religionis, d. Clem. ne in agro. Nau. lib. 3. de reg. cons. vlt. sed hasta tantum non est habitus religionis Benedictinae, cum de beat habere caputium, ergo. Præterea habitus religiosi non est solum ex veste, sed ex modo portandi vestem. Sicut aqua quotidiana ab æstiuâ distinguitur, non ex aquæ substantia, sed ex vsu, & modo ducendi, ff. de aqua quot. & æst. l. 1. §. duo. Sic & modus portandi dimititur, vt quia debet portari integer, & non portatur, habitus dicitur esse dimissus, quoniam mutata est, & dimissa forma habitus delationi debita, ut ff. ad exh. l. Iulianus, §. sed & si quis, de verb. sig. l. mulieris, §. res abesse, vbi expressè dicitur, abesse simulantem conditionem suam per assumptionem habitus non sui. Tum etiam, quia sic est de more
 31 postorum prælatorum, qui in emissionem professionis dant pro habitu cucullam, & scapulare, quod habet caputium annexum. Vnde cum hæc constitutio sit rationabilis, & præscripta, cap. quanto, extr. de consuet. habet vim legis, l. de quibus, ff. de legi. Quod autem sit rationabilis, patet: quia secundum Pau. hæc regula datur ad discernendum consuetudinem rationabilem, vt illa sit, quando similis, vel æque similis ratio reperitur approbata à iure, ita dicit Gem. in c. 1. num. 30. de consuet. in 6. Sed
 32 de iure religiosus debet discerni à laico per habitum, sicut ex habitu nouitius à professo cognoscitur, extr. de reg. c. vlt. Iudæus à Christiano, extr. de Iude. c. in nonnullis. Clericus à laico, extra de vita, & honest. cler. c. clerici officia: sic & religiosus per habitum debet discerni, cap. 2. extr. de testa. c. sanctimonialis, c. vidua, ergo. Est etiam præscripta tanta temporis longinquitate, ut non sit huiusmodi memoria in contrarium. Vnde contraria consuetudo tanquam irrationabilis, & non cōseruans religionis statum,

tum, & religiosi honorem, & ornatum; non est obseruanda, & per consequens non debet habere vim contra legem, & laudabilem consuetudinem. Hoc patet ex d. cap. quantum, ubi nulla consuetudo, nisi iusta, & rationalis sit, potest iuri positio preiudicare. Idem etiam videtur ex dist. 11. c. consequens, & ratio est: quia non quid fiat, sed quid fieri debeat, considerandum est, 12. q. 2. c. gloria episcopi, de elect. cap. cum causam, & factum usurpatum prescriptionem non inducit; 23. dist. cap. illud, 16. q. 3. cap. licet, & in talibus nullus numerus defendit annorum; 33. q. 5. c. quod Deo. Quare ex his omnibus concludamus iacenter in t lecto absque causa tantum cum hasta, peccare mortaliter, nisi ut diximus, lib. 3. c. 5. nu. 75. talis bona fide crederet non esse peccatum mortale. Vel crederet habere causam rationabilem, quare vera est iusta. sed ipse nisi iusta iudicaret, non iaceret cum hasta: nam talis causa excusat à mortali, licet non à veniali, vt dixit Caiet. 2. 2. q. 147. art. 3. & nos hb. 1. c. 14. num. 16. & ex his patet responso ad obiecta; & quid de iure sentimus in predictis, quare correctio melius sententiarum sponte subijcimus. Laus, & gloria sit semper indiuiduæ Trinitati. Amen.

S V M M A R I V M.

- 1 Proprietatis vitium quàm sit grave ex multis ostenditur.
- 2 Proprietarius est voti transgressor, & idolatra, atque Apostata.
- 3 Proprietarius est mendax Spiritui sancto.
- 4 Proprietarius est sepeliendus in sterquilino cum pecunia.
- 5 Pecunia proprietarii tota sepelienda est, licet agatur de prauidicio charitatis.
- 6 Prelatus multum debet vigilare ad expellendum vitium proprietatis.
- 7 Proprietari tollit fundamentum religionis, & viam perfectionis.
- 8 Religiosus dicens meus liber, an peccet mortaliter.

- 9 Reseruatio parisi bonorum facta ab inuente monasterium vt ad suum libitum disponat, an, & quando valeat. nu. seq.
- 10 Substantialia religionis sunt tria vota, num. 24.
- 11 Regularis grauitur puniatur, si in morte fuerit inueniens proprietarius.
- 12 Sepultura ecclesiastica carere debet quicquid que decedens in peccato mortali.
- 13 Sepultura non est priuandus decedens ex facinorosa actum, si in puncto mortis conuertitur.
- 14 Religiosus scribens memoriale de distribuendis aliquibus in morte, an sit proprietarius.
- 15 Religioso, cui suis relicta certa quantitas, si illam expendit ad suum libitum, est proprietarius.
Licentia data per Abbatem de sponte di ad usum, potest renouari per successorem sub nu. eod. par in parem non habet imperium sub nu. eod.
- 16 Abbas potest renouare factum suum.
- 17 Abbas si intrauit seruare statutum, illud nihilominus potest renouare.
- 18 Monachus non potest stare extra claustrum monasterii ad suam vitam de voluntate Abbatis.
- 19 Monachus, & canonicus regularis aequiparantur, quia ipse etiam potest renouari.
- 20 Abbas potest concedere monacho, vt sit extra claustrum ex causa.
- 21 Abbas remouens monachum à loco, quæ ex causa depulsi, potest monachus implorare officium iudicis.
- 22 Papa potest concedere monacho, vt perpeuo sit extra claustrum.
- 23 Prelatus an possit dispensare cum subditos super proprio habendo, nu. 34.
Religiosus accidental. a sub num. 24.
- 25 Religiosus vt nil habeat, nisi quod Abbas permiserit, qualiter intelligatur.
- 26 Monachus quando dicitur habere proprium.
- 27 Prelatus an, & quando possit dispensare circa usum rei cum religioso.
- 28 Dispensatio debet fieri ex causa rationabili, quæ duplex est.

- 29 Administratio ut conceditur religioso, tunc licet habere pecuniam.
- 30 Pralatus, qui dispensat circa usum rei absque causa, peccat.
- 31 Pralatus, qui per suum silentium suffert, quod monachus sit proprietarius, peccat mortaliter.
- 32 Monachus administrans potest habere pecuniam.
Administratores Monasterii qui.
- 33 Administratores circa spiritualia non possunt habere peculium.
- 35 Regularibus pro vestimentis potest aliquid assignari, idem de Monachis.
- 36 Legans fundum Monacho, ut habeat usum fructum, non potest illum consequi.
- 37 Religioso si fuerit aliquid donatum, ita, ut non sit monasterii, utrum rata sit talis habenda donatio.
- 38 Monachi non habentes administrationes multa facere nequeunt.
- 39 Monachus non habens administrationem, quando possit elemosinam largiri.
- 40 Monachis existens in scholis multa facere potest.
- 41 Monasterium quando obligetur pro pecunia à religioso mutuo accepta.
- 42 Monachus non debet recipere munera.
- 43 Ususfructus per ingressum ususfructuarii in monasterium non finitur.
- 44 Ususfructus per mortem naturalem ingreditis finitur.
- 45 Ususfructus civitati relictus durat 100. annis.
- 46 Proprietas consistit in pecunia maneribus literis, & in propria voluntate.
- 47 Electio ad prioratum potest dari pensio.
- 48 Religiosus ut possit bona recurre usque ad vitam, non valet, licet ita sit consuetudo.
- 49 Consuetudo non valet contra Canones praeceptivos, vel prohibitivos.
- 50 Consuetudinem contra substantialia regula, vel Canones praeceptivos servans peccat mortaliter.
- 51 Consuetudo huiusmodi nullo modo per se perire est toleranda.
- 52 Professus necessitate cessante non possunt habere aliqua ad usum.
- 53 Superior quis sit, qui licentiam potest concedere ad usum.
- 54 Conuersi an possint habere proprium, nume. 58.
- 55 Conuersorum multa sunt species.
- 56 Conuersi qui sunt professi.
- 57 Conuersi quidam sunt certum quid promittentes, non tamen sunt professi.
- 59 Religiosi an sint aliqui, qui possint matrimonium contrahere & habere proprium.
- 60 Fratres tertii Ordinis S. Francisci quare dicantur continentis.
- 61 Mulier si adulteratur, poena in aliquibus locis imponitur viro.
- 62 Conuersus an intelligatur abrenunciare bonis, dicens: Offero me omniaq; mea huic ecclesiae.
- 63 Conuersus promittens simpliciter obedientiam, non dicitur regularis.
- 64 De conuerso pulchra quaesio.
- 65 Obedientiam promittens non videtur alia duo substantialia regula promittere.
- 66 Conuersus substantialia regula promittens non potest testari.
- 67 Ordo vincitur secundum regulam S. Francisci est triplex.
- 68 Fratribus S. Francisci multa iura sunt reservata.
- 69 Moniales S. Clarae habent proprium in communi.
- 70 Monachus non potest disponere de panis, quos portat.
- 71 Monachus pollata cappa, non potest agere interdictio, unde vi.
- 72 Monialis S. Clarae an licet cum licentia possit concedere sorori cellam cum ornamentis suis & sibus deputatam in morte.
- 73 Monacho si relinquatur, intelligitur relinquere monasterium.
- 74 Hareditas uno momento non durat apud monachum.
- 75 Monachus non dicitur, dum est nouicius.
- 76 Legatum factum sub conditione, quando monachus efficitur, quando debeat.
- 77 Abbas an possit remouere regularem à prioratu à Papa sibi collato, qui non erat per peiurus.
- 78 Beneficium natura non alteratur, si Papa beneficium contulit ex negligentia Abbatis.

- 79 Prioratus à Papa concessus regulari in vita, non potest ab eo remoueri per superiorem sine causa.
- 80 Abbas potest ad libitum remouere priorem, licet prioratum habuerit ab ipso ad vitam.
- 81 Abbas non potest se expresse obligare, quòd regularis prioratum semper habeat.
- 82 Et quid si memoria non sit in contrarium quòd prior sit remotus, an Abbas possit remouere.
- 83 Regularis an possit resistere Abbati pro sola voluntate reuocanti illum à prioratu.
- 84 Abbas in duobus casibus non potest monachum reuocare.
- 85 Monachi non possunt testari, nec ad pias causas.
- 86 Consuetudo ut regulares possint testari, non valet.
- 87 Monachus, seu Canonicus regularis in Episcopum promotus, nec testari potest.
- 88 Monachus factus Episcopus quòd acquirat, acquirat Episcopatus.
- 89 Monachus factus Cardinalis non potest testari.
- 90 Monachus habens patrem regem, an ei succedat.
- 91 Monachi, qui sciunt Abbate pecuniam tenent, an sint proprietarii.

- 2 futari sacrilegium est. Tum etià, † quia est voti transgressor, quia voluntariam paupertatem, quam vouit, à se expellit. Item est apostata, cum non habitum, sed voluntariam paupertatem à se abdicet, quæ magis est de substantia, quàm habitus religionis. Rursum est idolatra, cum suam spem, & fidem, atque charitatem non in Deum, sed in pecuniam ponat, cum auaritia teste Apostolo sit idololorum seruitus. Item mendax est † Spiritui sancto. Vnde Act. 5. dicit Petrus Ananiam. Cur tentauit te Sathanas mentiri Spiritui sancto. Eius etià grauitas patet ex grauitate pœnæ. Hinc legitur B. Gregorium præcepisse vnum proprietarium † sepelire in sterquilinio, dicentibus fratribus omnibus. Pecunia tua tecum sit in perditionem, vt habetur in libro Dialog. lib. 4. Et Hieron. ad Eustochium de virginitate refert de monacho, qui lina texendo luctatus centum, illa reliquit in morte, & habito consilio quidam dicebant illa danda pauperibus alij Ecclesiæ, & alij parentibus. Tandem decreuerunt patres illa sepeliri cum verbis. Pecunia tua, &c. & magnus per Aegyptum cunctos terror inuasit. Hinc colligitur, † quòd licet pecunia monachi non debeat cum eo subterrari, quia agitur de præiudicio charitatis, & pietatis, quæ posset inde fieri. Vt quid enim hæc perditio. Tamen rigor literæ, & exempla, quæ prædiximus innuunt de tota quantitate. Ex quibus sequitur, quòd magna debet † esse cura apud prelatos, & maximè Papam ad expellendum hoc vitium à religiosis. Tum quia destruit fundamentum † religionis, quod est paupertas, quod fundamentum posuit filius Dei, quando doctrinam suam à paupertate inchoauit, dicens: Beati pauperes spiritu. Tum, quia matrem religionis iugulat, & suffocat, quæ similiter est paupertas. Tum etià, quia tollit viam perfectionis religionis, quæ est paupertas. Math. 19. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: Tum, & vltimo, quia auert pa-

De statu monachorum, & primo de abdicanda proprietate.

Cap. XVIII.

- 1 **V**ITIVM proprietatis † quam sit graue, manifestum sit ex multis. Tum, quia proprietarius sur est, vnde domus proprietarij plena, iudicio scripturæ est spelunca latronum, tum etià, quia est sacrilegus: quia furtum suum sæpe in sacro loco committit, cum res sacras furtur. nam si secundum Hieron. pars sacrilegij est res pauperum non dare pauperibus, eadem ratione res pauperum

cem, quæ est totum bonum religioforum. Vnde super illo, Pax super Israel, dicit quædam glossa. Quietissimè homines uiuerent, si hæc duo pronomina tollerentur. Meum, & Tuum. glossa in c. di lectissimis, 12. q. 1.

8 Hinc queritur: An † religiosus dicēs meus liber, mea cappa, peccet mortaliter, Magister Hubertus (prout refert Turrecrem. & post eum Præpositus in c. non dicatis) ita respondet huic quæstioni, quòd si dicit ex lapsu lingue, non peccat, si autem ex proposito, & modo assertiuo, quòd est propriè dicere, tunc peccat mortaliter. Sed modo deueniamus ad decisiones. quarum prima.

9 Quidam † sub hac conditione intrauit monasterium, vel protestatione, vt sibi partem bonorum retineat, & ad uoluntatem suam de ea disponat. Tunc si dicta reseruatio intelligitur quo ad proprietatem, tale pactum est nullum, est enim contra substantiam religionis, aut monachatus, per regulam, quæ datur in c. si de condit. appol. iuncto tex. in c. non dicatis, 12. q. 1. & c. cum ad monasteriũ, de stat. monach. Clarum est enim, quòd

10 illa tria uota † sunt de substantia religionis, d. e. cum ad monasterium. no. In noc. in c. fraternitatis, extr. de frig. & malef. vnde monachi nihil habere debent, vt dicunt Canonistæ in d. e. si. & Bar. in Auth. Ingressi, C. de sacrosan. eccl. Srve ro dicta reseruatio intelligitur quo ad usum, tunc Abbas cum consensu Capituli potest hoc facere, vt aliquid ad usũ retineat, sed totum est monasterij; poterit tamen illud Abbas postmodum reuocare, nec ille debet resistere, sed sequi uoluntatem Abbatis, secundum Hug. & habetur 32. q. 2. c. solent, dum tamen interueniat rationabilis causa, & usus sit incertus, si licet ad uoluntatem Abbatis reuocabilis, non autem certus, & perpetuus, siue irreuocabilis, ita Card. in d. e. non dicatis.

11 Secunda. Proprietas si apud quenquã regularem inuenta fuerit in morte, grauius punitur, vt tradit tex. in d. e. cum

ad monasterium, & etiam gl. in d. e. quãro, de offi. ord. vnde confessarius absolueri non potest, & si moriatur, in sacro sepeliri non debet ullus religiosus, etiã canonicus regularis, qui magis laxè uiuit, vt dicit tex. in c. quod Dei, de stat.

12 mon. & hoc extendit ad quemcunque qui decedit in peccato mortali, quia exire debet ecclesiastica sepultura, vt no. glo. in c. 2. de sta. mo. Si tamen proprietarius à proposito desistit, & si testamentum fecit, illud reuocauit, aut certe efficaciter reuocare proponit, tunc absolutus est, argu. c. non dicatis 12. q. 1. & c. 2. de testam. Quod quidem extendit, etiã si tale propositum ostenderit in ultimo uita. Nam quicumque, qui decedit † ex facinoroso actu, si tamen in pũcto mortis ostendit contritionem, nõ debet priuari sepultura; facit cap. a nobis, el. 2. de sen. excom. ubi nota pro illis, qui se mortaliter vulnerant: nam si eos pœnitet in puncto mortis, non sunt priuandi sepultura, facit c. ponderet, dist. 50.

14 Tertia. Cauere debet † quilibet religiosus de scribenda scheda, vel memoriali significante suam uoluntatẽ, vel intentionem ultimam de ullis rebus suis uisibus deputatis, sic, vel sic distribuendis; quia hoc omnino est prohibitum, si hoc faceret ea mente, vt sit testamentũ, vel donatio causa mortis, secus si expresse protestatus sit se nolle testari, vel uilla tenus disponere, sed solum rogat suum prælatum, uel conuentum, vt pro sua libera uoluntate, illud, aut illud pietatis opus illi, aut illi faciat: cum hoc non sit disponere, sed ad pie disponendum aliũ pie rogare, aut exhortari, quòd cuiuslibet religioso licet, ita Io. Trullus in c. 2. li. 2. de ordine Canon. regul. sic etiam habetur in collec. ad c. 6. de sta. monac. nu. 3.

15 Quarta. Cuidam † monacho fuerunt à sua matre uita sua duratè relicta quinquaginta scuta, monachus uult illa expẽdere in usus honestos, puta in libros, in sacrarium, & Capitulum, querit à generali illius ordinis, uel ab Abbate, ut suo cũ conuentu det sibi facultatem illa

expen-

expendendi, & quòd dicta licentia non possit reuocari, nec per ipsum, neque per successorem. Dico, quòd ex his, quæ supra diximus, iste talis monachus si licentiam habuit expendendi ad suum libitum, & expendat ad suum libitum, est propriarius. & Abbas successor non tenetur ad obseruantiam istius: quia non potuerunt Abbas, & conuentus statuere in præiudicium successoris, argü. 17. q. 4. cap. in uenditionibus, & 12. quæst. 2. cap. Abbatibus. Facit, quia par in parem non habet imperium, cap. innotuit, de elect. l. ille à quo, §. tempestiuum, ff. ad Trebel. Nam cum Abbas nõ potest sibi præfigere legem, à qua non possit recedere, fortius nec successor. Et ita non solum successor, sed etiã Abbas potest reuocare suum factum, quæsius aliquid fecerit cum suo conuentu: nam monachi non possunt sibi resistere, cum habeant obedire, & eorum uelle dependere à uoluntate Abbatis, ut in c. si religiosus, de elect. in 6. & in c. 2. de testam. in 6. Quinimmo Ioan. And. in reg. non est obligatorium, sentit, q. si Abbas in uauerit seruare statutum, nihilominus tenet reuocatio, licet incidat in periuurium, ita not. Panor. in d. c. cum ad monasterium, de statu mon. nu. 9. at si concederetur, ut expendat ad honestos usus, tunc modo sint illæ circumstantiæ, de quibus in 1. par. in nostris decis. lib. 3. c. 5. nu. 48. non est propriarius. Semper tamen Abbas potest illam licentiam reuocare, nisi sit concessa à Papa, ut diximus ibi, num. 49.

28 Quinta. Monachus ÷ non potest stare extra claustrum monasterij perpetuò ad suam uitam de uoluntate sui Abbatis. ita Abb. & Do. Fel. in cap. ex rescripto, de iureiur. Non enim potest prelatu ad hoc se obligare, & si se obligat, talis promissio non ualet, de statu monac. cap. cum ad monasterium, in fin. Innoc. in c. insinuante, qui cler. uel uou. & potest illam reuocare, quando uult, sicut nec pactum inter Dominum, & seruũ ualet, C. de transact. Interpositas: nam

monachus seruus dicitur, §. 0. dist. c. multos. not. 12. q. 1. cap. non dicatis. Quod idem procedit in canonico regulari, c. ex parte, de postul. Henr. Boic. in d. cap. insinuante, nu. 6. Si tamen subisset causa uirgens, vel rationabilis, posset ÷ Abbas concedere monacho, ut stet extra monasterium in certo loco, ut probatur ex glo. in cap. pastoralis, 7. q. 1. quæ loquitur sine præiudicio temporis, & expresse not. Innoc. in d. cap. insinuante, quo tamen casu Abbas potest eum reuocare sed cum causa, alias non, ita Cardin. in Clem. 1. §. præmissa, de suppl. negl. prela. Innoc. tamen & Host. & Ioan. And. in d. c. insinuante, dicunt, quòd si Abbas, vel ÷ superior uellent ex malitia remouere eum à loco, quem ei deputauit, posset monachus supplicare superiori, & superior eũ audire deberet, & providere, arg. 11. q. 1. cap. illa, ad instar serui, qui supplicat contra Dominum, C. de prec. Imper. offer. l. 1. Infit. de his, qui sunt sui, vel aliur. §. sed hoc tempore. At si non constat de malitia, tunc monachus non debet facere difficultatem contra reuocationem, sed obedire: sufficit enim prælato allegare causam rationabilem, de qua debet summarie cognoscere, si negatur, de statu mo. c. cum ad monasterium, vers. tales. Et in hoc sufficit iuramentum, de accus. c. qualiter, de simon. cap. per tuas, ita à simili Dom. Cardin. in d. Clem. vnic. §. præmissa. q. 1. & Boich. in d. cap. insinuante. Papa ÷ uerò procul dubio potest concedere, ut quis perpetuò sit extra claustrum. Innoc. in d. c. insinuante, facit quod not. in d. cap. proposuit, de præbend. cum per talem concessionem sit emancipatus ab imperio superioris, facit quod not. Innoc. de elect. c. cum inter R.

23 Sexta. Prælatu an possit dispensare cum subdito suo monacho super proprio suo habendo. Respond. quòd non, cap. cum ad monasterium, extr. de sta. monach. ubi dicit: Non æstimet Abbas, quòd super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare: quia

abdicationis proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo annexa est regulæ monachi, vt contra eam nec summus Pontifex possit indulgere, siue dispensare, ergo multo minus prælatus alius. Vnde pro intelligentia sciendum est, quòd que-

- 24 dam ¶ sunt substantialia status religionis, per quæ monachus, siue religiosus essentialiter differt à sæculari. Et ista dicuntur esse tria vota, scilicet castitatis, paupertatis, & continentie, quibus differt religiosus à sæculari, cap. duo sunt, 12. quæst. 1. Quædam vero dicuntur accidentalialia: per quæ accidentaliter differt à sæculari, vt in comestione carniū, silentio, & cæt. in primis nullo modo potest, nisi Papa, qui potest facere de monacho non monachum, sed in accidentalibus sic, ita Turrecrem. in d. cap. non dicatis, numero 1. Quod si quis obiecit, regulam B. Benedicti, qui dicit: Monachus ¶ nihil habeat, nisi quòd Abbas dederit, aut permisit, respondetur: quòd Beatus Benedictus non loquitur de proprietate, sed de vsu. Vnde aliud est habere rem ad vsum, & aliud ad proprietatem. Nec etiam obstat d. capit. cum ad monasterium, vbi potest habere peculium de licentia Abbatis: quia peculium ibi non dicit aliquod proprium, sed aliquod ad vsum deputatum, siue concessum.

- 26 Septima. Monachus tunc dicitur habere proprium, quando habet sine permissione Abbatis: nam ex permissione Abbatis habere potest: si paratus est resignare quando iusserit Abbas, vt in reg. B. Benedicti 32. Consuluit tamen Hostien: quòd Abbas non det licentiam super hoc monacho non habenti administrationem, nisi ex magna, & euidenti causa. ita Hostien. in d. cap. cum ad monasterium.

- 27 Octaua. Prælatus, non potest dispensare ¶ cum religioso circa vsum alicuius rei certum, ita vt ille vsus non possit ab eo auferri, quia semper debet esse voluntas religiosi subiecta prælato; vt resignet quādo voluerit. Sed sic circa vsum

incertum, ita vt sit in potestate alterius, vt auferatur cum ei placuerit. Vnde Beatus Benedictus vt fuit supra allegatum, dicit in regula: Monachus nihil habeat nisi quòd Abbas dederit, vel permiserit. Verum hæc dispensatio non debet fieri, nisi ex causa rationabili, quæ duplex esse poterit. ¶ necessitas, & utilitas. Prima, scilicet necessitas, potest esse duplex, priuata, & communis. Priuata, vt cum conceditur monacho, qui de communi nõ potest habere necessaria. Item Moniali, vt aliquid habeat causa necessitatis suæ, cum proposito tamen resignandi semper, cum fuerit requisita.

- Communis, vt cum conceditur alicui officiali religioso aliquid expendendum in vsus, & necessitates aliorum; Nam 29 quādo ¶ conceditur, seu committitur religioso administratio, tunc licet ei habere pecuniā, sed tantum nomine communi ad opus monasterij. Item utilitas duplex est. Priuata, & communis. Priuata, vt cum conceditur alicui religioso liber aliquis ad addiscendum, vel ad informandum animum suum ad ea, quæ pertinent ad salutem, licet non habeat gratiam docendi alios. Communis, vt cum conceditur alicui liber, qui potest ex suo studio alijs proficere. Ita Magister Humbertus, vt refert Cardin. in d. c. non dicatis. nu. 3. & 4.

30. Nona. Prælatus, qui dispensat ¶ cum aliquo. circa vsum rei alicuius absque causa rationabili, peccat peccato abusus potestatis suæ, quæ data est ei non ad destructionem, sed ad ædificationem: & ipse abutitur ea in destructionem. Item recipiens, licet excusetur à vitio proprietatis, non tamen à peccato auaritiæ, cum teneat aliquid sine rationabili causa vt puta libram, vel aliquid huiusmodi, de quo posset alius proficere, tanquā in sudario pecuniam, quæ dari debuit ad lucrum Matth. 25. Quam enim necessitatem allegare poterit religiosus, qui nec lectio, nec studio est idoneus, nec officium Doctõris habet, libros possidere. O quanta mala sequuntur ex ista

ceitate vt refert Card. qui supra nu. 5.
& Prepositus nu. 15.

31 Decima. Prælati, qui ꝑ ter taciturnitatem suam sustinet, quòd monachus aliquid acquirat, uel scriptura, uel artificio, uel quia id à parentibus datur, peccat mortaliter, & Religiosus sic acquisita non debet retinere, sed exponere arbitrio prælati, aliàs autem peccat mortaliter, ita Arch. in d.c. non dicatis, nu. 6. Card. & Preposit. in d.c.

Vndecima. Monachus potest habere peculium ex permisso Abbatis ꝑ pro iniuncta administratione, cap. 2. §. qui uero, de sta. mon. ut quia Abbas commisit sibi administrationem, ex qua regenda peculium habere liceat: Aliàs enim non posset Abbas dispensare super hoc, d. c. cum ad monasterium, id est quatenus generaliter dispensaret, quòd monachus posset habere proprium etiam sine scitu Abbatis. Et potest ponere exemplum de administratione, ut quia clericus, monachus, uel in alio officio, ex quo habet recipere, & in usus monasterij expendere, siue sit pecunia, siue aliud, ne clericus uel monachus. Et tunc potius ipsa administratio proprium habet, quàm ipse monachus, arg. de præben. cap. 3. uel non habet peculium, sed administrationem ꝑ culij. Secus ꝑ si esset administratio, cuius ratione haberet tantum circa spiritualia intendere ut audire confessiones, uel prior claustralis, uel tantum uacans obseruantie regulæ, quia tunc non licet ex hac causa habere peculium, ita Host. in c. 2. nu. 3. de sta. mon.

Duodecima. Diximus supra nu. 27. prælatum non ꝑ posse dispensare super proprietate cum monacho, intellige scilicet ut ea utatur ad libitum. Non uideatur autem posse dici proprietas, quando de qualitate nihil celat Abbati, nec sine ipsius scientia aliquid recipit, uel expendit, paratus totum reddere, & dimittere ad iussum Abbatis. Quia tamen res periculosa est, & inuidiæ, & causa mali exempli, consulit Hostiens. in d.

cap. cum ad monasterium, in uerb. Abbas, quod nisi ex magna, & euidenti causa talem licentiam non det monacho non habenti administrationem. Refert tamen Zabar. in d. §. Abbas, ex Guili. quòd curia Romana scit, & tolerat, quòd regularibus taxetur aliquid pro uestimentis, uel dentur ad id certè possessiones, unde etiam regulares capellani Papæ de seruitijs ita recipiunt portionem, sicut alij, tamen testari de his non possent tanquam proprijs, aliàs se pelirentur cum proprio, d. cap. cum ad monasterium, §. prohibemus. De monialibus etiam obseruatur in aliquibus monasterijs, quòd à monasterio habent solum uictum, indumenta uerò à parentibus, uel de suo lucro, de hoc in reg. Nō est obligatorium, in questione lib. 6. unde in his casibus non dicuntur monachi, uel moniales habere proprium, cū hoc habeant de licentia Abbatis, uide Calder. de regul. consil. 1. & 2. Pariter mulieres, quæ mutato habitu in domo propria honestè uiuere uolunt, proprijs habere possunt, c. de uiduis, 27. q. 1.

Tertadecima. Qui legat fundum monacho, ꝑ ita ut habeat usum fructum, non poterit monachus hoc consequi: cum sit incapax bonorum, & in omnibus acquirit monasterio, de probat, c. in præsentia, & d. cap. cum ad monasterium, §. prohibemus, & infra eod. cap. in fi. unde dispositio testatoris non potest immutare dispositionem iuris, de test. c. requisisti. Acquiritur ergo usus fructus monasterio, uel dimitti posset monacho cum licentia Abbatis, quod est æquū, ut alij inducantur ad legendum monacho, dummodo per hoc non prouocentur alij monachi, uel ipsi monacho non detur causa delinquendi, Zab. in d. §. prohibemus, q. 4. nu. 8. Sed quid si religioso fuerit aliquid ita donatum, ut non relinquatur monasterio, uel ut Abbas non faciat ei molestiam, uide quæ diximus in 1. par. in nostris Decis. lib. 3. cap. 5. num. 41.

Quartadecima. Monachi non habent

res administrationem, cum non possunt ¶ nec emere, nec vendere, nec negotijs secularibus se immiscere, toto tunc cler. vel non. nec eleemosinam largiri, glo. in Clem. 2. ver. sed & tales, de vit. & honest. cler. Immo nec possunt sine consensu Abbatis etiam bonum monasterij prosequi, nec peregrinari. 16. q. 1.

39 c. monachi, si tamen viderent ¶ aliquē fame morientem, tunc possunt facere eleemosynam, etiam si careant administratione: quia quilibet ex præcepto tunc tenetur, 80. dist. c. non satis, & c. pasce: quia tunc omnia sunt communia, 47. dist. sicut hi, ff. ad l. Rhodiam, l. 2. §. cum in eadem. Immo si Abbas hoc expressè prohiberet, adhuc potest: quia magis Deo, quam hominibus obediendum est, 11. q. 3. c. Iulianus, 18. dist. c. quæ contra,

40 10. q. 3. c. qui resistit. At si ¶ monachus haberet administrationem, ut quia est in studio in loco distante, tunc omnia potest quæ ritè, & profectui scholastico sunt necessaria. Poterit ergo ex quo datur ei licentia morandi in scholis, & emere, & vendere, agere, & convenire de iniuria sibi illata, & de damno dato, & etiam conveniri, & respondere in loco, ubi studio vacat, & eleemosynas e largiri, item literas accipere, ita sentit glo. in d. c. non dicatis, & in d. Clem. 2. ver. sed & tales, immo, ut ibi dicit Zab. etiam si monachus non sit in studio, sed esset in loco distante, posset facere eleemosynam. vide Turrecrem. in d. c. non dicatis, nu. 12.

Quintadecima. Religiosus, qui mutuo accepit pecuniam ad vsum ¶ necessarios, dum de licentia Abbatis est extra monasterium, obligatur ad soluendum, si ibi est expensis monasterij vsque ad eam quantitatem ei assignatam singulis annis, & non plus. Et hoc ad instar patris, qui habet filium in scholis, ff. ad Maced. l. sed si Iulianus. §. quod dicitur. facit glo. in Clem. 2. ver. sed & tales de vita, & honest. cler. Sed si ultra solitam pecuniã sibi missam religiosus insuper mutat, vel si est ibi non expensis mo-

nasterij, tunc non obligatur monasterium, nisi creditor ille probet pecuniam illam versam in utilitatem monasterij. Idem si religiosus in scholis existens ultra assignatam pecuniam expedit in infirmitate aliqua, quia tunc monasterium tenetur, faciunt quæ probantur per Innoc. in c. de deposito, & c. quod quibusdam, de fideiuss. vide Arch. in d. c. non dicatis, nu. 12. 12. q. 1.

42 Sextadecima. Monachus ¶ non debet recipere munera, d. c. cum ad monasterium. §. prohibemus. ibi si quicquam fuerit destinatum, non præsumat habere. Quod procedit etiam in minimis. Idem in literis 12. q. 1. non dicatis. Et hoc, nisi de licentia Abbatis, quia tunc accipere non est presumptio. Et hæc licentia generaliter dari potest ex causa, ut si monachus esset in studio, de accus. c. ex parte. Quod dixi de muneribus, procedit secūdum Vinc. nisi à Papa datur. Quod enim princeps dat si hofamilias, non subiacet potestati patris, C. de bonis quæ liber. l. cum multa. de elect. c. cum inter. de præb. c. nisi.

Decimaseptima. Monachus licet non possit habere proprium, tamen illud verum est, quantum ad eius commodum proprium, & particulare, sed quantum ad commodum monasterij sic. Hinc vsufructus, ¶ qui est apud vsufructuariū per ingressum vsufructuarii in monasterium, non finitur, & non extinguitur, quia ius vtendi coherens personæ, remanet apud monachum, & vultas apud monasterium, argu. ff. de iure dot. l. si vsufructus, ff. ad Trebell. l. si patroni. r. respon. l. vsufructu, ff. sol. matr. c. nuper, de donat. int. vir. & vxor. Qui

44 quidem vsufructus ¶ per mortem ingredientis postea finitur, secundum Innoc. & Host. in c. in præsentia, de probat. Specu. in tit. de stat. monach. §. vnic. ver. l. 47. arg. ff. de petic. & commo. rei vend. l. necessarium, §. fin. de lego. 2. l. cum pater, §. hereditatem. Et nec obstat tex. in l. si vsufructus ciuitati, ff. quib. mod.

45 vsufru. amittatur. vbi vsufructus ¶ relictus

hūctus ciuitati centum annis durat. Cū ecclesia, & Ciuitas æquiparentur, C. de sacrosan. ecclef. l. vi. quia respondetur: quòd lex præallegata loquitur de vsufu ctu relicto ciuitati, & sic personæ perpetuæ ab initio relicto, hic verò in casu nostro loquimur de vsufructu personæ singularis, & mortalis ad monasteriū, & sic ad personam perpetuam translato. Ideo secundum naturam, & conditionem illius personæ regulari debet, ut in iuribus allegatis, ita Henric. Boic. in cap. cum constet, num. 6. & 7. de pignoribus.

46 Decimanona. Cum proprietates ¶ nõ tantum consistat in pecunia, & maneribus, atque literis, sed etiam in propria voluntate. cum monachus illi renunciauerit. Hinc queritur, an monachus habeat voluntatem. Responderetur quod habet, sed non liberam, idem est de seruo, qui dicitur nõ habere voluntatem, non quia non habeat, sed quia non habet liberam, vt 3. q. 3. c. patrem. Similiter & monachus habet voluntatem, sed non liberam: quia imposuit hominem vice Dei super caput suum, vt 19. q. 3. c. statuimus, vnde non potest velle cum effectu contra voluntatem superioris, vt 20. q. 4. cap. monacho, quod intelligitur quæ sunt contra Deum, ita Turrecr. & Prapof. in d. c. non dicatis.

Decimanona. Licet religiosus non possit habere proprium, d. c. non dicatis, & c. cum ad monasterium, tamen ele-

47 Cõ ad prioratum potest ¶ dari pensio non ut propria, sed illam habebit ut dispensator in administratione, & poterit Abbas ad libitum sibi auferre: nisi haberet confirmationem Papæ: tunc enim in illa esset obedientiarius solius Papæ: nec per Abbatem posset illa priuari. ita notatur in c. nisi essent, de præben. vbi primo notat Panorm. num. 12. quòd religioso licet constituitur aliqua pensio, seu prouiso, nõ ut faciat eam suam, sed ut habeat dispensationem Abbate seilicet permittente, & non contradicente: nam ut seruus habet peculium ex per-

missione Domini tacita, vel expressa, licet non possit habere proprium, l. 4. C. de manum. & l. quam Tiberonis, ff. de pec. sic si superior concedit aliquid monacho, non dicitur habere propter hoc proprium. Ad idem, vide Innoc. in cap. insinuante, qui cler. vel vou. 10. Andr. in reg. Non est obligatorium, de reg. iu. in 6. in Merc.

48 Vigesima. Consuetudo, ¶ quòd bona, quæ reliquantur religioso intuitu suæ personæ à consanguineo, vel extraneo, siue sint mobilia, uel immobilia, vel annui census, possit ad vitam suam retinere absque licentia superioris, donec vixerit, non valet, cum tanquam irrationabilis sit reiicienda, 8. dist. cap. mala, & c. seq. de consue. c. fin. de præb. c. extirpandæ. obuiat enim Canonicis institutionibus, 11. dist. c. 2. & 3. de consuetu. c. quanto. Nam Canones à quibuscūque professis tria substantialia regulæ obseruari præcipiunt, inter quæ est perpetuitas, 12. q. 1. non dicatis, c. nolo. Vnde prælati prohibetur dispensatio, d. c. cum ad monasterium. Et ideo contra

49 Canones ¶ præceptiuos, vel prohibitiuos non valet consuetudo, 4. dist. c. 5. hinc etiam. Eo amplius, quia consuetudo est sine licentia superioris, & sic est contra aliud de substantialibus regulæ, id est contra obedientiam, cū ipse velle, vel nolle non habeat, sed ille, cuius arbitrio se subiecit loco Dei, d. c. nõ dicatis, de elec. cap. si religiosus, lib. 6. Igitur seruans talem consuetudinem peccat mortaliter: quia obseruantia voti est præcepti, cap. magne, extr. de vot. Vouete, & reddite. Primum est cõsilij. Secundum præcepti. Qui autem venit contra præceptum, peccat mortaliter, 14. q. 1. cap. quod præcipitur, & cap. sequenti. Vnde quamuis quis teneatur seruare consuetudinem, tamen fallit secundum Archidiaconum in c. illa, dist. 12. in tribus casibus. nisi votum, vel præceptum prælati, vel patrum, te secus obseruare compellet.

51 Quare talis ¶ consuetudo per superiorum non est toleranda: quia debet subditos

ditos prohibere ab illicitis, quod si non facit, illorum culpæ se inuoluit, 15. q. 4. cap. ita planè, 11. q. 3. cap. præcipuè. Nec est pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & ipse ignorat, de reg. iur. c. quâuis, & hæc negligentia in prælo est mortalis, 81. distin. cap. dictæ. 1. quæst. 1. cap. interioris. Et hæc maximè procedunt contra mendicantes, de relig. domi. lib. 6. c. 1. Clem. exiui, §. cupientes, de verb. sign. ita Calder. conf. 1. de regu. vbi loquitur, & proponit quæstionem in fratribus Eremitanis sancti Aug. & extendit ad omnes tria substantialia profitentes.

52 Vigefima prima. Licet professi possint de licentia prælati habere libros, vestes, & pecuniam ad vsum suum, & pro sua necessitate, tamen vltra necessitatem essent incapaces talium rerum: quia ratio, quare ista conceduntur, est propter necessitatem, illa ergo cessante, vel ultra illam intelligitur denegata, 1. q. 7. cap. quod pro remedio. Item in superfluo præsumeretur fraus, c. officij, de testam. & c. fin. bene facit Clem. Exiui, §. porro, & seq. de verb. sign. ex quibus patet, quod licentia Abbatis extenditur, vt concessa pecunia expendatur in veras, & non fictas necessitates: per hoc enim non leditur abdicatio proprietatis. ita Calder. conf. 2. de reg.

53 Vigefima secunda. Superior ꝑ professi, qui potest dare licentiam, ut habeat vsum librorum, & aliarum rerum, est proximus prælatus, de pact. c. fin. lib. 6. Nisi aliud esset cautum in constitutionibus suorum ordinu: quia tunc essent seruandæ constitutiones. Vel nisi fecisset professionem in manibus Generalis totius ordinis, vel alterius eius nomine, secundum Gemi. & Franc. in cap. quorundam, de elect. in 6. num. 2. quia tunc solus Generalis posset talem licentiam concedere: quia eius arbitrium, & voluntas dependet ab arbitrio eius, cuius imperio se subiecit, 12. quæst. 1. non dicitis, cap. si religiosus, de elect. lib. 6. Calder. consil. 3.

Vigefimatertia. Conuersi an possint habere proprium. Præmitto, primum, quod conuersus ꝑ sumitur multipliciter, quandoque qui de peccato ad Deum conuertitur, cap. fin. de pen. dist. 7. Item qui de statu laici conuertitur ad clericatum, qui dicuntur clerici, idest de sorte Domini, cap. cui portio, cap. duo sunt genera, 12. quæst. 1. Item qui conuertitur ad Ecclesiam secularem. Item qui conuertitur ad religionem. Secundo quod ꝑ conuersorum aliqui sunt conuersi professi, alij non professi, ut innuit c. vt lex, 27. q. 1. de priuileg. cum & planitare, §. de confraternitatibus, de elect. c. ex eo quod, lib. 6. Item professorum alij sunt, qui profitentur tria substantialia regulæ, & hi non differunt à monachis: nam etiam de esse monachatus non est ordo, seu quod tales sint ordinati, seu in clericis tonsurati, 16. q. 1. ca. alia. Sed appellantur hi conuersi ꝑ in monasterio, vbi sunt fratres, vel monachi, ad differentiam illorum, qui sunt clerici, seu eorum, qui ad ordines promouentur. Et appellantur hi, tria substantialia profitentes, conuersi, vel quia de facto non ordinantur, vel ordinari non possunt, puta, quia sunt bigami, vel alij irregulares, aut alijs impediti ab ordinum susceptione, tamen gaudent regulariter priuilegijs, & oneribus, & honoribus regulæ monachorum, de sent. excom. c. non dubium, & cap. parochianos, & cap. ex tenore, dixi regulariter, quia interdum secundum statuta ordinum non tenentur ad officium, sed ad tot Pater non ster, & tot ieiunia. Item quia non gaudent honoribus: quia non possunt esse prælati, nec eligere cum professis clericis, cap. ex eo, de electio. lib. 6. An verò sunt professi ꝑ certum quid promittentes, quia licet promittant aliquam regulam, vel capitulum regulæ, tamen propriè non sunt professi, vel monachi, licet largè possint religiosi appellari, & tales à laicis appellari debent, & possunt dici Deo deuoti, dicto c. duo sunt. Vt si promitterent obedientiam, cum etiam

- Canonici seculares hoc promittant, extra de maior. & obed. c. 2. & 3. & c. his quæ. Potest enim esse obedientia sine castritate, & proprii carentia. Vnde Specu. de sta. mon. vers. 27. dat exemplum in istis militibus Beatæ Mariæ, qui appellantur milites gaudentes. Sic etiam de fratrib. tertij ordinis Sancti Francisci, de quibus in Cle. cum ex eo, de sent. excom. & Cle. 1. de religio. domi. His sic premissis, constituto has decisiones, & prima sit.
- 58 Conuersi, qui ad religionem conuertuntur, sed ad religionem non approbatam per sedem Apostolicam, possunt proprium retinere, iacere testamentum & contrahere matrimonium, de uoto, c. 1. lib. 6.
- 59 Secunda. Transientes ad religionem per sedem Apostolicam approbatam, possunt matrimonium contrahere, & retinere proprium, si professio illius regulæ hæc non interdicit, vt patet in fratribus tertij ordinis S. Francisci, de quibus in d. Clem. cum ex eo, de sent. excommunic. qui quidem fratres vocantur per dictam Clem. continentiam, licet non promittant continentiam, sed contrahant matrimonium, & utantur iam contracto, nam dicuntur continentes quo ad quid, quia certis diebus debent abstinere à thoro. Cauere tamen debent, secundum Lau. in d. Clem. ne cum abstinent, parent locum alijs uiris, debent enim custodire uxorem, cum uir sit caput uxoris, unde uir dicitur à uirtute, mulier autem à mollitie, ideo imputatur uiro, si mulier delinquit. Hinc dicit quod in Cathalonia, & in multis alijs partibus uir cucurbitatus per uxorem, licet inuitus, & ignorans, soluit sico 40. solidos. Parisijs uero ducitur sedes super asinum, & præcone clamant, qui sic faciet, sic accipiet. Canon infligit talibus irregularitatem, 33. q. 2. c. placuit. Vel dicitur fratres tertij ordinis continententes non proprie, sed improprie, sicut coniugati recte matrimonio utentes.
- 62 Tertia. Conuersus ad Ecclesiam secularem sic dicit. Ego do, uel reddo, uel offero me, & omnia bona mea huic Ecclesie, non intelligitur hoc ipso uouere continentiam, uel abrenunciare proprijs, uel dare, aut offerre etiam futura, unde si plus non exprimit, intelligitur per illa uerba quod dat se Ecclesie pro conuerso, & omnia simpliciter, quæ tunc temporis habet, nec intelligit eum uouere ob hoc, uel proprijs renunciare, unde & propria habere poterit, & matrimonium postea contrahere, & contracto uti, secundum Hug. ut refert Archidiaconus. num. 2. in e. ut lex, 37. q. 1. nisi consuetudo ecclesie esset in contrarium, ff. de aur. & arg. leg. l. si ita. & no. in l. si. C. quæ res pign.
- 63 Quarta. Conuersus promittens simpliciter obedientiam, non dicitur regularis, cum etiam Canonici seculares hæc promittant, c. 2. & 3. extra de maior. & obed. nisi obedientiam monachalem promitterent, puta quia omni suæ uoluntati renunciarent, & omnia committerent uoluntati Abbatis, quia tunc talis obedientia pro confessione sufficeret, 1. 2. q. 1. c. non dicatis, & c. nolo. Notat Innoc. & Hofst. in cap. consuluit. qui cler. uel uou. Archid. in d. e. ut lex, nu. 3.
- 64 Quinta. Laicus qui promittit Guardiano Fratrum minorum recipienti nomine Conuentus ueram obedientiam, & omnia sacere, quæ erunt ei imposita dicto nomine, & de iure debita, qui Guardianus recepit eum in conuersum, & familiaris dicti Conuentus, lapsu temporis ipse contraxit matrimonium, & in fine temporis condidit testamentum, quæritur an poterit hæc facere, & dico, sic. Tum, quia non apparet expresse se uoluisse obligare ad tria substantia regule ad quæ se obligant Minores, ergo non intelligitur professus. unde sequitur, quod possit contrahere matrimonium, & testari. gl. 4. in d. e. ut lex. Tum etiam, quia nec in dubio hoc præsumi debet, quia hoc consistit in facto, ideo non præsumitur, cap. cum Ioannes, de fide instrum. cap. quoniam contra, de probat. Tum etiam, quia qui promittens

40 veram obedientiam, non sequitur, quòd voluerit alia duo promittere, cum sint diuersa. Et promittere obedientiam, non infert professionem, vt expressè tenet Inho. cap. consuluu, qui cler. vel uentes. Tum etiam, quia vt iste obligetur ad professionem, requirebatur, q̄ Guardianus, qui habet potestatem incorporandi religioni; vel alius eo nomine recepisset ad illam, iux. not. in cap. porrectum, de regul. & per Franc. in cap. 1. de vot. in 6. Sed hoc non apparet ex forma receptionis, ergo ita consuluu Calder. cons. 6.

66 Sexta. Conuersus, † qui proficitur tria substantialia regulæ, paupertatem, castitatem, & obedientiam, tacitè, vel expressè, testari non potest, 19. quæst. 3. cap. quia ingredientibus, 12. q. 1. cap. nolo, & cap. non dicatis, de testa. cap. 2. & nec matrimonium contrahere, de voto, cap. 1. lib. 6. Et de his loquitur tex. 27. q. 1. cap. vt lex continentiar. vnde ibi dicitur: Monachi, atque conuersi professi, vt illud professi, sit adiectiuum conuersi, vt not. Arch. in d. c. vt lex. in prin. & Turrecr. ibi.

Vigesimaquarta. Ordo degens secundum regulam † beati Francisci triplex est. Primus est ordo fratrum Minorum, quorum regulæ repugnat habere proprium etiam in communi, vt patet in Clem. Exiui, vltra medium, col. 4. uers. quia igitur, de verb. signif. & ponitur in regula eorum, & in constitutione Innocentij III. directa Generali, & Prouincialibus ministris, ac custodibus, cæterisque Fratibus Ordinis Minorum, quæ fuit data Lugduni xvij. Calend. Decembris, sui Pontificatus anno iij. Vbi in ipsa regula continetur expressè, quòd Fratres nihil sibi approprient nec domum, nec aliquam rem, nec in communi nec in speciali debent proprietatem habere; quam constitutionem obsequant dicti Fratres, licet sint aliqua iura eis reseruata, per Clem. dudum, de sepult. puta ius funerandi, audiendi confessiones, ecclesias possidendi, & reci-

piendi oblationes, vt dicit Francus in cap. quia ex eo num. 3. de pact. in 6. Secundus est ordo Sanctæ Clare, aliàs Sancti Damiani, qui est monialium, & differt ab ordine primo in hoc, quòd habent moniales proprium in communi, ita notat glo. in Clem. cum ex eo, de senten. ex com. & est glof. 3. & in Clem. 1. de relig. dom. in glof. super verb. obedientiam. Tertius est ordo Fratrum continentium, aliàs de penitentia, qui uiuunt in coniugio, & habent proprium etiam in singulari, & restari possunt de rebus suis. Immo præcipitur in regula eorum in rubrica de testa. condendis, quòd infra tres menses post ingressum, debeant facere testamentum, ne contingat eos decedere intestatos, & hie tertius ordo potius est quidam modus uiuendi, quam propriè dicatur Regula, vt notat glo. in d. Clem. cum ex eo, est tamen approbatus per Nicolauum III. vt dicit dicta glof. De quo tamen tertio ordine satis diximus supra.

Vigesimaquinta. Ad eò monachus, 70 siue † monialis nihil habet, 12. quæst. 1. capit. non dicatis, 16. quæst. 1. capit. 1. vt etiam p̄ uos, quos portat monachus, non dicitur habere quòd ad hoc, vt possit disponere de eis. Cum enim monachi æquentur seruis, 54. distinctio. cap. multos. notat Innocen. in capit. cum olim propter, de priuile. seruis autem non habet dominium uestis, quæ defert, sed est domini, vt lid. uestimentum, ff. de pecul. sequitur, quòd etiam monialis, seu monachus non habet dominium uestis, seu cucullæ, ita nota glof. in d. capit. non dicatis. Et ex hoc 71 inferunt omnes Doctores, quòd † monachus, seu monialis spoliata cappa non potest agere interdicto vnde ui, quia non possidet, sed hæc actio debet intentari per syndicum monasterij, hoc probatur ex no. in cap. cum dilecta, de refe. in glo. si. Ad prædicta facit c. 2. in prin. & ver. qui uero peculium, & c. cum de monasterium, in principio, & in fine, de statu monach.

72 Vigesima sexta. Monialis S. Claræ cum licentia superioris legitima, licite potest alteri moniali concedere cellam suis vsq. deputatam cum omnibus ornamentis, cassis, & suppellectilibus, & alijs ad dictam cellam pertinentibus alteri moniali, & ratio est: quia licet monachus sit incapax proprietatis, dictis iuribus supra allegatis, tamen monacho possunt concedi res ad usum, ut not. Doct. in cap. 2. de stat. monac. & ibi ponit Ioan. Ant. super glo. alijs proprium, & non solum res habere potest, sed etiam pecuniam, dum tamen ipsam non expēdat, nec alicui det sine Abbatis licentia, sed ipsam teneat paratus eam resignare, quando Abbas uoluerit, ut not. Ioan. And. in d. cap. uerfic. deprehensus, & in uerb. proprietate. Immo quod plus est, etiam fratres minores, qui non possunt habere proprium, nec in communi, possunt habere usum rerum tam in libris, quam in utensilibus, ut patet ex priuilegio Nicolai III. uerf. Ad hæc cum fratre, & in uerb. quia uerò dominium. Idem patet in priuilegio Innocen. III. eis directo, & concesso. Sed modo bona, quæ habet monialis, habet ad usum ergo illum usum cum debita licentia potuit transferre in aliam. Nemo enim plus iuris in alium transfert, quam ipse habeat, ff. de regul. iur. l. nemo. 1. q. 7. c. Diabertum, extr. de donat. inter uir. & uxor. cap. nuper. Tum etiam, quia dicta donatio fuit facta cum debita licentia, unde non uidetur facta à moniali, sed à superiore, quia omnia nostra facimus, quibus auctoritatem impartimur, extra de præb. cap. hiqui, §. eum quoque. & cap. si apostolicæ, lib. 6. ita consuluit Zabar. conf. 17.

73 Vigesima septima. Monacho si relinquitur, intelligitur relinqui monasterio uel conuentui, not. in cap. cum ad monasterium, de sta. mon. Nam sicut patri per filium acquiritur, sic per seruum Domino, & per monachum monasterio. Hoc probatur 12. q. 1. c. non dicatis, in 6. 18. q. 1. c. statutum, de stat. mon. in c. cū

ad monasterium, & in Extr. Nicolai. Exiit qui seminat, §. ad hoc cū fratres ipsi.

74 Vigesima octaua. Intantum acquiritur monasterio † hæreditas per monachum, quod uno momento non durat apud monachum, ff. de acquiren. hæredit. l. placet. Immo plus, monacho nolente acceptare legatum, uel hæreditatem adire, monasterium poterit acceptare, & adire, ut not. Arch. 18. q. 1. c. statutum, per tex. in l. ult. §. si autem, C. de bonis quæ lib. Ad hoc de conuer. coniu. cap. ueniens, in glo. ult. Respicimus enim cui acquiritur, & non cui relinquitur, ad hoc, ff. de iur. patr. l. si uero, §. concluditur. Sufficit enim quoddam monasterium habeat quomodocunque, uel qua litercunque habeat, de bonis quæ lib. l. etiam, §. si debita, ad idem ff. quod cum eo, l. si filium, §. si filio. Ibi, effectu enim hæres est. Hinc Bar. dixit, quod monachus institutus heres cōditiōe ista adiecta, q. si non uult adire hæreditatem, alius ut heres, si monachus non uult adire, quod monasterium sine monacho adire poterit, ut excludat substitutum, si cut pater, qui filio instituto recusante adire, potest, l. 1. §. si autem, C. de bonis quæ lib. Ita Bar. in l. 1. ff. de uulg. & pup. in 3. col. uerf. quarto, si institutus, & in l. cum proponas, C. de hered. instit. Quæ opinionem tenent quasi omnes scribentes in cap. in præsentia, de probat. Bal. in l. 1. in 10. col. C. qui admittit. Panorm. in d. cap. in præsentia, in ult. eolum. uerf. circa hoc.

75 Vigesima nona. Monachus quis non efficitur, dum est in tempore probationis, sed nomen monachi acquirit in ipsa professione, ad hoc tex. 20. quart. 3. cap. præfens, cap. si seruus, dist. in c. 54. glof. in cap. 1. uerb. dedicanda, de relig. domib. quæ dicit, quod sicut ecclesia tunc dicitur, quando est consecrata. Et Episcopus tunc assumit tale nomen, quando est consecratus, sic monachus tunc Deo dedicatus, cum facit professionem. 27. quart. 1. cap. uirginibus, & capit. si quis factio. Quod nota, quia facit,

76 facit, quòd si testator legat alicuiquam do monachus efficietur, legatum sibi non debetur antequam professionem fecerit. Faciunt quæ habentur in regula beneficium, de regu. iur. lib. 6. & in cap. religioso, §. 1. de sent. excom. lib. 6. ubi ex illo verbo cum effectu, patet, quòd appellatione effectualis, & veri religiosi non comprehenditur nouitius, qui non est tacite, vel expressè nouitius. Et generaliter, quando nouitius veniat appellatione religiosorum, vide per Dom. in cap. 2. circa fi.

77 Trigesima. Papa contulit regulari alicui prioratum, qui de se non erat perpetuus, sed Abbas ponebat ibi priorem, & remouebat ad nutum, iuxta ea, quæ habentur in capit. cum ad monasterium, de stat. monachor. Nunquid Abbas potest istum remouere ad nutum, sicut potuisset, si ipsemet contulisset. **Quæstio** est sauis quotidiana, & ideo aduerte ad duos casus, iuxta Panor. in cap. ad nostram, nu. 7. de confir. vtil. quorum primus.

78 Beneficij natura non alteratur, quãdo Papa contulisset prioratum ex negligentia Abbatis, vnde sicut primo poterat remoueri ad nutum, ita & nunc, interueniente collatione Papæ: quia ex quo contulit iure deuoluto, non videtur uoluisse alterare naturam beneficij, de quo vide tex. cum gl. not. in Clem. quia regulares, de suppl. neglig. pr. lat. ubi hoc tenent communiter Doct.

Secundus. Papa, qui cessante omni negligentia superioris contulit expressè prioratum, vt quo ad vixerit, debeat retinere, & possidere, tunc sine causa iste non potest remoueri per suum superiorem. De hoc vide tex. in capit. cum inter R. de elect. & sic intellige notata per Doct. Sed si simpliciter contulit, tunc potest remoueri sicut prius per superiorem: quia cum Papa concurrat in collatione beneficiorum cum omnibus ordinarijs, cap. 2. de præbend. lib. 6. non videtur simpliciter conferendo uoluisse alterare naturam beneficij, & re-

gularè remouibilem; facere perpetuum, arg. tex. in cap. ad nostram, & c. seq. de confir. vtil. vel inutil. Et in dubio hoc debemus tenere tanquam congruens bono obedientiæ.

Trigesimaprima. Superior proprius Abbas contulit regulari prioratum, seu aliam administrationem, quousque vixerit possidendam, hoc non obstante potest hunc regularem ad libitum remouere. & ratio est: quia si gerebat in animo, quòd eum remouere non possit, illicita fuit concessio, & contra ius, cum ad monasterium, §. nec alicui, de statu monach. Item quemadmodum Dominus non potest obligari seruo, linterpositas, de transact. ita nec Abbas suo monacho, facit tex. in cap. manifestum, 34. q. 5. Tum etiam, quia Abbas non potuit sibi legem imponere, à qua non liceat sibi recedere, ff. de leg. 3. l. si quis, in princ. de pact. l. nemo, de offic. præf. l. legatus.

81 Nec etiam Abbas potest se obligare expressè, quòd regularis semper illud habeat, vel semper in certo loco remaneat, vt not. Hof. in cap. insinuante, qui cler. vel vou. in verb. substantia. & Arch. in cap. vlt. in glos. 2. in fi. de offi. ordin. quia nulla potest eadere obligatio inter seruum, & Dominum. d. l. interpositas, facit quod not. de reg. iur. non est obligatorium, lib. 6. in Mercur. de præbend. lib. 6. cap. cum singula. Immo etiam si Abbas expressè se obligauerit iurando, nihilominus valebit remotio, ita Abb. in d. c. ad nostram, de confir. vtil.

Trigesimasecunda. Abbas potest remouere suum regularem à prioratu, quamuis memoria non sit in contrarium, quòd talis prior fuerit per superiorem remotus, & ratio est: quia ex quo superior nunquam remouit, non ex hoc est inducta consuetudo, quia ex actibus mera voluntatis non inducitur consuetudo, vt nota. in capit. Ioannes, de cleric. coniug. Nec etiam potest dici inducta consuetudo, si superior volens illum remouere, non potuit propter potentiam illius, cum sit cõtra bonum

num obedientie, argum. cap. cum non liceat, de præscript. & in cap. cum inter nos, de consuet.

Trigesimatertia. Abbat pro sola sua voluntate ¶ regulare etiam iusta causa, sed ex odio, vel alia iniusta causa reuocanti, an possit regularis resistere. Ioan. Andr. in cap. præsentis, de offic. ordin. in 1. glos. refert Ultramontanos tenere, quod talis prior possit quærelam deponere coram superiore ipsius Abbatis supplicando ad instar serui. & sic per superiorem restringitur talis voluntas sub ratione, 11. quæst. 3. capit. illa. Sed Italicos communiter hoc non recipere, sed tenent quod possit reuocare. Et ista opinio est melior, secundum Imolam, in capit. cum singula, de præbend. in 6. Verum Imola in Clement. quia regulare, de supplen. neglig. en. prælat. concludit, quod reuocatio fieri potest ex iusta causa. glos. in capit. porrecta, de confirm. vii. glos. in verb. reuocari, in Clement. ne in agro, §. ad hæc, de stat. monachor. sed si fieret ex causa iniusta, tunc posset implorari officium iudicium superioris. At in dubio si allegatur iusta causa, statim verbo prælati, si sit persona honesta, & non sit præsumptio odij.

Trigesimaquarta. Abbas ¶ in duobus casibus non potest monachum reuocare. Primus, quando penderet denunciatio, vel inquisitio contra Abbatem, quia tunc præsumeretur reuocatio facta causa odij, vt est tex. in cap. penul. de accus. Secundus, quando monachus conquereretur non pro interesse sue personæ, sed pro interesse loci, à quo amoueretur, vt quia ex tali amotione ledere-tur talis locus, vt no. in c. ex parte, de accus. Franc. in capit. cum singula, de præbend. in 6.

Trigesimaquinta. Monachi, ¶ ex quo proprium non habent, vt d. capit. non dicatis, & capit. cum ad monasterium, non possunt nec testari ad pias causas, vt tenet Bartol. in l. 1. C. de sacr. sanct. eccles. versic. Tertio quaro, cum sic

possint facere eleemosinam in vita, ergo multo minus possunt disponere in morte. Immo nec consuetudo talis valeret, vt dicit Bald. in authent. ingressi. C. de sacr. sanct. eccles. Licet consuetudo possit concedere clericis secularibus in casibus, in quibus aliis non possent, vt dixit Franc. in rubr. de testam. in 6. numero 34. possit etiam consuetudo concedere ipsis prælati regularibus potestatem donandi in vita de aliquibus bonis mobilibus ecclesie, ut est tex. sing. in cap. ceterum, de donat. & ibi per Imolam.

Trigesimasexta. Monachus, seu ¶ canonicus regularis, uel de ordine mendicantium si promouetur in Episcopum, uel Archiepiscopum, iuxta Clement. 1. de elect. & capit. quorundam, de elect. lib. 6. non potest facere testamentum, ita glos. penult. in cap. 1. de testament. quia non liberatur propter hoc ab alijs substantialibus regulæ, vt voluit glo. in d. cap. quorundam, in fine. & in verb. Mendicantium, de elect. lib. 6. Vnde non potest propter hoc habere proprium, imo ¶ mox quicquid postea acquirit, acquirit Episcopatus, uel Archiepiscopatus, ut est tex. not. in cap. vnicuique, 18. q. 1. & in c. cum olim, el. 2. de priuileg. & sequitur glo. in cap. quia tua, 12. quæst. 1. in princ. ita Io. Andr. & Imola in c. 1. de test. dicens, quod talis non potest testari etiam de acquisitis intuitu personæ, cum regularis quicquid acquirit, acquirit ecclesie, c. requisuisti, de testa. Quod idem etiam ¶ procedit in regulari ¶ facto Cardinali, quia non potest facere testamentum, ita Bald. in authent. licentiam, in prin. C. de episc. & cler. cum non liberetur à substantialibus regulæ, vt est uotum pauper tatis, uel continentie, unde non potest habere proprium, sed acquirit ecclesie, ut d. cap. 1. 18. q. 1. inde enim est, quod non possunt Cardinales mutare habitum suæ professionis, & sic relinquere habitum monachalem, uel Mendicantium, & ita obseruatur, ita Francus in rubr. de testam. in 6. nu. 76.

- 90 Trigesimaseptima. Monachus † habet patrem Regem, an ei succedat. Dico, quod sic in patrimonialibus, si quæ haberet, non autem in regno, & ratio est: quia est extra proprium patrimonium regnum, Regnum enim non defertur sanguini, sed vitæ, vt habetur S. q. 1. cap. Moyses. Quod idem habet locum in ducatu, & huiusmodi, scilicet quod in eis succedet si sunt de proprio patrimonio, aliàs non, ita dicit Card. in c. 1. nu. 3. 18. q. 1.
- 91 Trigesima octava. Monachi non dicuntur † proprietarij, si sciente Abbate pecuniam tenent, parati tradere, quoties requisiti crunt ab Abbate, ut not. in cap. cum ad monasterium, de statu monach. Nec ex hoc dicitur Abbas dispensare super proprio, quod non potest, d. cap. cum ad monasterium: nam tunc esset tantum dispensatio, quando vellet Abbas monacho permittere quod haberet proprietatem nomine proprio. ita Card. in Clem. ne in agro, §. præmissa, de statu monach.

SUMMARIUM.

- 1 Monachus ad quamcunque dignitatem supremam promoveri potest.
- 2 Monachus Episcopatus renuncians, an remaneat Canonicus ecclesie.
- 3 Monachus potest promoveri ad dignitates inferiores pontificalibus.
- 4 Monachus ad dignitates saculares, nec collegiatus, nec curatas non promoveri potest de iure.
- 5 Monachus ad dignitates curatas promoveri potest.
- 6 Cura duplex dicitur.
- 7 Monachus potest præfici ecclesie curata in collegium.
- 8 Monachus translatus ad suam parochiam absolutus est ab Abbate.
- 9 Monachus factus parochus, tenetur ad minimum officium parochiale.
- 10 Monachus factus parochus, vel Episcopus, potest esse solus.
- 11 Monachus potest à claustro solui in trib. cas.
- 12 Monachus non potest habere beneficia simplicia.
- 13 Item alia beneficia non curata etiam principalia.
- 14 Monachus quando, & in quibus casibus possit præfici hospitali.
- 15 Monachus potest esse vicarius Episcopi.
- 16 Monachus quando potest præfici ecclesie, semper requiritur licentia sui prælati.
- 17 Monachus quare ad dignitates transire non possit inuio Abbate, & clericus inuio Episcopo, sic.
- 18 Altare an possit edificari in ecclesia regulari.
- 19 Cura monachorum geritur per clericos sacculares.
- 20 Monachus assumptus ad Episcopatum, vel Cardinalatum qualiter se conformabit in diuini officii. nu. 21.
- 21 Monachi commorantes cum Dominis Cardinalibus an satisfaciunt conformando se in diuini officii cum dictis Dominis.
- 22 Monachus factus parochus non est absolutus ab aliquo speciali officio, ad quod ex voto tenetur.
- 23 Monachus promotus ad curam, an sit solutus ab obseruationis regularibus.
- 24 Religiosus promotus ad Episcopatum, an absoluitur ab obedientia.
- 25 Monachus promotus ad curam, tenetur accedere ad synodum.
- 26 Monachus assumptus ad curam animarum, assumptus intelligitur ad officium prædicandi. & 28.
- 27 Prædicatoris officium est in nullis privilegiatum.
- 28 Docere, & prædicare, licitum religiosis an sit.
- 29 Monachus potest licentiarum & doctorari.
- 30 Monachus potest assumi in magistrum, si mittitur à superiore.
- 31 Monachus si se ingerit ad magistratum, est repellendus.
- 32 Monachus factus Episcopus potest carnes comedere & nu. seq.
- 33 Monachus factus Episcopus potest sibi facere commensuram.

Monachus, siue regularis an possit promoueri ad ecclesiam saecularem. Cap. XIX.

IRCA hoc capitulum nota plures casus scitu dignos. quorum primus.

1 Monachus potest ad quacunque dignitatem supream promoueri, siue dignitas illa sit episcopalis, ut patet, 18. q. 1. c. statutis, de voto, cap. per tuas, de elect. cap. nullus, lib. 6. & Clem. 1. cod. tit. siue sit Papalis, ut notat glo. 18. q. 2. c. quam sit, in glo. sin. cum licentia tamen sui Abbatis, glo. in d. cap. quam sit, quam si nollet concedere, posset compelli propter bonum publicum ad consentiendum, facit c. nullus, de iure patro. Abb. in cap. quod Dei, de statu mon. nu. 12. Sed quid si monachus fiat Episcopus, & postea renunciat, vel deponatur, an remaneat Canonicus ecclesiae Cathedralis. Dic, quod non, ut not. 16. q. vlt. cap. in noua. Docto. in cap. cum ad monasterium, de statu monach. & in Clem. In plerisque, de elect. & Clem. 1. de stat. reg. & habetur per Franc. in cap. nullus, in fine, de elect. in 6.

3 Secundus. Ad dignitates inferiores pontificalibus, si sunt regulares, potest monachus promoueri, cap. quod Dei, de stat. reg. extr. de regul. cap. 2. de praeb. cap. cum singul. lib. 6. glossa, 16. q. 1. c. in summa. Quae conclusio procedit etiam in dignitatibus non principalibus ecclesiarum regularium, & ita potest intelligi tex. in cap. si quis, dist. 57. secundum intellectum glossae ibi, in fine, dum tamen non sint diuersae professiones, vel habitus, ut Clem. 1. de elect. cum homines disparis professionis non debeant sociari, c. cum causam, de elect. 16. q. 7. c. in noua. Si tamen monachus de suo monasterio non inueniretur habilis, tunc potest eligi de alio monasterio, etiam qui non esset eiusdem habitus quo ad colorem. Card. in c. quam sit, 18. q. 2.

Tertius. Ad dignitates saeculares, quae

4 non sunt collegiatae, nec curatae, ut sunt Decanatus, Praepositurae, & aliae dignitates in ecclesijs cathedralibus, vel collegiatis non principales, de iure promoueri non potest. Host. in c. quod Dei, de statu monach. Zab. in Clem. 1. 27. q. de ele. vnde non potest esse Canonicus.

5 Quartus. Ad dignitates principales, & curatas in ecclesijs collegiatis promoueri potest, ita tenet Ber. in c. 2. de statu regul. & co. tit. c. quod Dei. Verum sciendum, quod duplex est cura, quaedam proprie, & vulgariter per omnes nuncupata cura, ut cura, quam habet ecclesia parochialis in suis parochianis. Quaedam est cura non sic proprie dicta, ut cura, quam habet prelati ecclesiae in illos de collegio, c. cum ad ecclesiarum, de of. ord. De prima omnes concordant, quod monachus ad talem possit eligi, per cap. quod Dei, de statu monach. cum ibi notatis, atque praefici ab Episcopo cum consensu Abbatis, 38. dist. c. 1. & 2. 16. q. 1. c. sic uiue, & cap. sequen. Quod si Episcopus velit, & Abbas nolit, obediendum est Abbati, 16. q. 1. c. cum pro utilitate. d. c. 1. & 2. At de secunda disputatur inter Doctores: verum factis hinc inde rationibus communiter tenetur, quod si indistincte monachus possit praefici ecclesiae curatae non habenti aliam curam, nisi in collegium, ut tenet Ioan. Cald. in d. cap. quod Dei, si quis tamen vellet videre diuersas hinc inde opiniones, videat Do. Card. in d. Clem. 1. q. 27. Praepo. in c. 3. dist. 58.

8 Quintus. Monachus postquam translatus est ad suam parochiam, si talis ecclesia pleno iure pertinet ad monachos, remanet subiectus Abbati, & seruabit omnia, sicut prius, praeter tria, scilicet ieiunium, silentium, & vigiliis, quae commode seruari non possunt in ecclesia saeculari, arg. 47. dist. c. fit rector. & 16. q. 1. cap. nemo potest. Si vero ecclesia non pertinet ad monachos, sed Episcopos, tunc absolutus est ab Abbate, & Episcopus est sibi Abbas, & ita nota, quod propter necessitatem, & utilitatem salutis

animarum, præfertur actio contemplationi, & communis utilitas priuata, de reg. c. licet, quamuis enim ibi dicatur de Episcopatu, tamen eadem ratio est in alijs, arg. de præben. c. maioribus, cum illa plus respiciant salutem animarum, quam episcopalem dignitatem, tenetur autem ad tria substantialia simpliciter, nam & continentiam seruare tenetur, ab obedientia Abbatis absoluitur, sed imperio Episcopi subiicitur, qui de cetero erit Abbas suus. Temporalia dispensabit ratione commissæ administrationis. Tenetur tamen in omnem casum habitum deserere, nec potest temerariè dimittere, alius esset excommunicatus.

9 Item tenetur ad diuinum officium ꝑ parochiale, & quantum bono modo conformabit se cum presbyteris in actibus licitis, arg. 41. dist. c. qui quis. Nam absolutus est ab omnibus obseruantijs regule, quas commodè seruari non potest, sed non à substantialibus, 18. q. 1. c. vni.

10 Rursum ꝑ licet monachi claustrales nūquam debeant esse soli, tamen promotus in perpetuum ad curam, cum nihil habeat commune cum monasterio, ut dicit glo. de statu mon. in Clemen. 1. §. præfatæ, potest esse solus, 1. sine socio religioso extra monasterium, sic si fieret Episcopus ecclesiæ secularis, de renunc. c. nū, ad fr. Zabar. in d. §. præfatæ. quarta oppos. Licet si commodè fieri potest, debet esse cum socio, ita Do. Ant. de But. concludit in c. quod Dei timorem, 11 de statu monach. Et ita ꝑ habes casum quando monachus potest à claustro solui. Item alius casus est, quando transit ad arctiorem religionem, c. licet de regula: Item, quādo propter crimen detruditur in arctius monasterium, de simo. c. quoniam. 20. q. 1. c. sicut, vide Foder. de Sen. conf. 5. nu. 2.

12 Sextus. Quo ad beneficia ꝑ simplicia sine cura, vt sunt præbendæ in ecclesia collegiata, vel cathedrali, promoueri non potest, cap. super eo, de reg. & ratio est: quia sicut ecclesiæ regularis non debet reformari ex clericis secularibus, c.

inter quatuor, de relig. dom. sic nec secularis, ex regularibus, d. cap. super eo, ita Host. in c. quod Dei, de statu monach. Tum etiam, quia non debent esse in eodem collegio homines diuersæ professionis, 16. q. 7. cap. in noua, nisi propter curam animarum, d. c. quod Dei.

Septimus. Idem tene in alijs beneficijs non ꝑ curatis, etiam principalibus, vt no. in d. c. super eo. notat gl. in Clemen. quia regulares, in verb. secularibus, de suppl. negl. prælat. Et nec in talibus potest Episcopus dispensare, etiam si monachus sit promotus ad ecclesiam curatam, vt simul simplex beneficium cum curato retineat, vt plenè disputat Ioan. Andr. in regula, quæ à iure, de regul. iur. lib. 6.

14 Octauus de Hospitali ꝑ Monachus potest promoueri ad regimen hospitalis, in his casibus; quorum primus, quando hospitale, cui religiosus præficitur, spectat ad religionem, quæ super hospitalitate principaliter fundatur, ut Cruciferorum, sancti Antonij Viennen. & similia, & ratio est: quia ex quo illa religio est fundata super hospitalitate, & hoc est principale studium, per quod operibus pietatis ad seruendum Deo se dedicauit, nihil religiosus ipsis obstat quominus plura hospitalia erigant, & in illis hospitalitatem seruent, & religiosos suos deputent ad hospitalitatem ibi seruandam, & ipsa hospitalia seruanda, & regenda. Secundus, quando hospitale est annexum ecclesiæ curatæ, ita, quod rector vnus, sit rector alterius, iux. not. in c. quod Dei, de statu reg. iuncto c. super eo, de præben. in 6. & probatur in Clemen. per literas, de præben. nam tunc religiosus potest præfici hospitali propter curam animæ, dictis iuris usibus præ allegatis. Tertius, quando hospitale non est annexum alteri ecclesiæ curatæ, sed est hospitale annexum religioni ipsius, ut quia est de mensi monasterij, vel in proprietate concessum monasterio, ita, quod ibi ponitur certus, & intitulatus rector, tunc etiam potest poni

Ibi religiosus illius monasterij, sicut etiam possunt mitti religiosi ad alia loca, & opera monasterij custodienda, & promouenda, quia si mittuntur pro utilitate monasterij ad litigandum, multo fortius ad curandum pauperes, vnde constat, quod si monasterium habet iuxta se, vel infra septa monasterij hospitale pro pauperibus hospitandis, vt moris est, tunc potest deputare monachos ad curam illius, ex quo enim non datur in titulum, isto casu non est prohibitum. Quartus, quando hospitale non est principale, & per se, sed est collegiarum religiosorum, & ipsi sibi eligunt rectorem, sicut est in hospitali, Sancti Galli, & Sancte Marie de Senis, tunc etiam tali hospitali potest praefici religiosus: quia talis potest habere curam animarum, & iurisdictionem in collegium, de elect. c. dudum. 2. Quintus, religiosus non potest praefici hospitali non curato, quod requirit rectorem pro se, na licet sit certae religionis, ad quam spectat id conferri, non tamen poterit id conferri religioso, & ita potest intelligi in Cle. quia contingit, in vers. vt autem, in glo. secularibus, de relig. dom. vbi vide Zab. & Feder. de Senis conf. 134. 15. Nonus. Monachus potest esse Episcopi vicarius, ita Ioan. And. in cap. si. de cler. error. allegat. 2. q. 7. cap. cum pastoralis, & quod ibi no. 16. q. 1. cap. nos autem. Idem tenet Guil. in Clem. & si principalis, de rescrip. vbi commu. Doct. Debet tamen habere vnum socium de conuentu secum, quia in his non debet stare solus, cap. 2. de stat. mon. Clem. ne in agro, §. ad hec, eo. tit. religiosum tamen ordinis mendicantium non potest Episcopus vicarium constituere, Clem. 1. §. prioratus, de regula.

16. In omnibus casibus, in quibus de iure, vel dispensatiue religiosus potest praefici Ecclesiae seculari, intellige quod debet habere licentiam sui praelati, cap. 2. §. 8. dist. de elect. lib. 6. cap. si religiosus. Ita Zab. in cap. quod Dei, q. 7. §. si. de stat. mon.

Decimus. Monachus potest inuito Abbate non potest transire ad ecclesiasticam dignitatem, clericus vero etiam inuito Episcopo potest transire ad monasterium, 19. q. 2. c. duae: quia clericus non est ita astrictus, vel subiectus Episcopo, quantum monachus Abbati: clericus enim licet obedientiam Episcopo promittat, libertatem voluntatis sibi retinet, & inuito Episcopo vouere potest, sed monachus etiam voluntati propriae abrenunciatur, vt 12. quest. 1. cap. non dicitis. Vnde Abbate inuito vouere non potest, 20. quest. 4. cap. monacho. Item clericus multum proficit, si efficitur monachus, sed monachus parum, cum peruenit ad dignitatem ecclesiasticam, sed parum, & mediocre bonum debet propter obedientiam praetermitti, 11. q. 3. cap. quid ergo. Item Episcopatus locus est dignitatis, quae solet appeti, vnde monachus notaretur ambitiosus, si ad illam sine licentia Abbatis transiret, sed monasterium est locus abiectionis, & asperitatis, & penitentiae, & ideo clericus ad monasterium, sed non monachus ad episcopatum, & dignitatem ecclesiasticam transire potest. Haec Turrec. in c. quia m. sit. nu. 3. 18. q. 2.

Vndecimus. In Ecclesia regulari potest edificari altare de consensu Abbatis, & Episcopi, cui potest praefici rector secularis. argum. 10. q. 1. c. 1. 2. & 3. & 4. & quasi per totum. de consecr. distinct. 1. cap. nemo, & cap. nullus presbyter, de excess. praelat. cap. sicut vnire. Dum tamen talis rector, siue presbyter non habeat vocem in Capitulo, nec aliorum, qui sunt in monasterio habeat communionem, sed solum deseruire habeat suo altari, & celebrationi diuinorum, & hoc permittit c. ea, que §. precipimus, de stat. mon. & probatur 18. q. 2. cap. dudum. Vnde videmus etiam quod per clericos seculares cura monachorum geritur de praeb. c. auaritie; arg. 16. q. 2. per totum, & est expressum ita debere fieri de cap. monac. c. 1. ita Ioan. Calde. de regu. conf. 28.

10 **Duodecimus.** Monachus assumptus ad ¶ Cardinalatum, vel Episcopatum, vel Præfectus Ecclesiæ parochiali obligatur ad dicendas horas canonicas secundum morem Ecclesiæ ad quam assumitur, non autem religionis suæ, arg. 12. dist. capilla, & dist. 41. cap. quisquis. Quod quidem intelligendum est, nisi aliter dispensatum esset per summum Pontificem, ut fuit dispensatum, cum Cardin. prout ipse refert in sum. dist. 91. num. 22. Ad decimum septimum. & nu. 23.

21 **Tertiusdecimus.** Monachi ¶ commorantes cum Dominis Cardinalibus sanctæ Romanæ ecclesiæ, aut cum Episcopis, possunt se aptare, & conformare dictis dominis in diuinis officijs sine vltæ Mori obligatione ad horas canonicas dicendas, secundum morem suæ religionis, ista conclusio expressè habetur in Clem. dignum, de celebr. miss. cap. illa, dist. 12. vbi quæ debet se coaptare cum quibus conuertatur, adeo quod etiam sibi propter hoc liceant multa, quæ non licerent, d. Clem. dignum. de stat. monach. recolentes. Si tamen vellent dicere, secundum morem suæ religionis, possent. d. Clem. dignum, verb. possint. quasi videtur quod non teneantur. Et non obstat 16. quæstio. 1. de monachis. & Host. in sum. de sta. monach. vers. sed nunquid talis, quia illa intelliguntur in eo, qui est in totum translatus & nihil habet commune cum monasterio, 16. quæst. 1. cap. ne pro cuiuslibet, sed Clauin. dignum, loquitur in alio casu, in monacho, qui commoratur cum Episcopo, qui non est plene translatus, nisi oriatur scandalum, ut no. 12. dist. c. illa. Zabar. in d. Cle. in 4. no. & vers. oppono in eo quod dixi.

22 **Quartusdecimus.** Licet Monachus plene translatus ¶ ad ecclesiam parochialem non teneatur ad officium secundum morem suæ religionis, sed si habet speciale officium illa ecclesia, illud debet dicere, per glo. id Clem. Dignum, de celebr. miss. si verò non habet, tunc debet

dicere officium illud, quod dicunt alij clerici instituti in similibus beneficijs, per hanc eandem glossam, non tamen est absolutus ¶ ab aliquo speciali officio, ad quod ex voto tenetur: puta si quis vult dicere singulis diebus officium Beate Virginis, ita Zabar. in Clem. dignum, q. 6. de celebr. miss. Si tamen monachus non esset translatus ad ecclesiam secularem, nec cum Pontifice moraretur, tenetur ad officium secundum morem suæ religionis, nisi certa cõsuetudo, aut ordinatio in cõtrarium appareret; quia tunc excusaretur, 11. dist. c. quis nesciat, ff. de legi. 1. de quibus, Turrec. in summa, nu. 17. dist. 91.

24 **Quintusdecimus.** Religiosi promouiti ¶ in Episcopos, siue in prælatos seculares, obligantur, & seruire tenentur omnia, quæ sunt in obseruantijs regularibus, quæ non impediunt Pontificale officium, sed valent magis ad perfectionis custodiam, sicut est continentia, paupertas, & alia huiusmodi. Item ad portandum habitum suæ religionis, iux. illud, quod scribitur extr. de vita & honest. cler. cleric. Pontifices in publico, & in Ecclesia semper indumentis lineis omnes vtantur, nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum monachalem. Si quæ verò sunt in obseruantijs regularibus, quæ officio pontificali, aut curæ pastoralis repugnet, sicut est solitudo, silentium, & aliquæ abstinentiæ, vel vigiliæ graues, ex quibus impotens corpore redderetur ad exequendum pontificale officium, siue pastorale, quod iniunctum est illi ad commune populi vtilitatem, ad huiusmodi obseruanda non tenetur. Ita D. Thom. 2. 2. quæstio. 185. art. 8. Card. in c. de monachis, 16. quæst. 1.

25 **Sextusdecimus.** Religiosus promouitus ¶ ad episcopatum, licet absoluitur ab obedientia Prælatorum sui ordinis, non tamen ab obedientia suorum superiorum, sicut Papæ, & Metropolitani. Pariet nec à paupertate absoluitur, quia nõ potest habere proprium: Non enim hereditatem

reditatem paternam vindicat quasi propriam, sed quasi Ecclesie debitam, vnde nullo modo potest facere testamentum: quia sola dispensatio ei committitur rerum ecclesiasticarum, quae morte finitur, ex qua incipit testamentum valere, vt Apost. ait ad Hebr. cap. 9. Hoc tamen fallit, nisi ex dispensatione Papae: quia tunc Apostolica auctoritate intelligitur esse ampliata potestas suae dispensationis, ut eius dispensatio possit valere post mortem.

16 Decimus septimus. Monachi ꝑ promoti ad Ecclesiam parochialem cum astringantur regulis, & statutis ipsarum parochialium ecclesiarum, & ita potest intelligi, c. conuenientibus, 1. q. 7. c. de ore, de priuileg. tenentur accedere ad Synodum; cum reitores Ecclesiarum parochialium tenentur ire, c. super his, de maior. & obed. alii monachi non tenentur, glo. in cap. quod super his, de maior. & obed.

17 Decimus octauus. Monachus ꝑ statim vt assumptus est ad curam animarum, assumptus intelligitur ad officium praedicandi, cap. quod Dei, de statu monachor. c. cum ex iniuncto, de haeret. quia officium praedicationis non competit ratione ordinis per se, & simpliciter, sed ratione adiuncti; & commissionis, 16. q. 1. c. ad ieiunium, §. hoc idem. de sepult. Clem. dudum, §. huiusmodi. Vnde no.

18 quod quilibet monachus, vbi est institutus Rector alicuius Ecclesiae, debet praedicare in sua parochia, vnde cauere debet ne praeficator non idoneus. de etate & qual. c. pen.

19 Decimus nonus. Praedicatoris officium est in multis priuilegiatum. Primum, quia de qualibet religione potest quis assumi ad hoc officium d. c. quod Dei, & c. qua sit, de iud. Secundum, quia ordo praedicatorum praecipuus est in Ecclesia Dei. Tertium, quia nullus laicus ad hoc officium admittitur. Quartum, vt nec clerici, nisi missus. Quintum, vt non clam, sed publicè. Sextum, vt praedicator fiat Vicarius Episcopi. Septimum, vt tales

praeficiantur in Ecclesijs cathedralibus, & regularibus, quos possunt Episcopi in hoc coadiutores habere, hi duo calus colliguntur in c. inter cetera, de off. ordin. Octauum, ut occasione huius officij ad piscendi mittantur aliqui ad studium Theologiae cum priuilegio, de quo infra de magistr. cap. super specula. Nonum, vt praedicator licitè mendicent, de hoc extra de uoto, cap. ex multa, §. de clericis, & vt eleemosynas accipiant etiam ab excommunicatis, de sent. excō. c. cum voluntate. Decimum, ut postulatio de praedicatione facta citius admittatur, extra, de elect. cap. in causis, in fi. Est etiam ordo praedicationis in multis priuilegiatus, de quibus per Host. in c. nimis, de excel. praelat. An verò religiosus sit licitum docere, & praedicare, & alia huiusmodi facere? respon. quod non, ratione ordinariae iurisdictionis: sic enim licet praelatis, & presbyteris curam animarum habentibus. Sed ratione commissionis, vt quando haec committuntur quae sunt iurisdictionis ordinariae ab ordinarijs, tunc licet. Et ita hodie religiosus conceditur. Et secundum has duas vias loquuntur iura, quae habentur 16. q. 1. per totum.

31 Vigefimus. Monachus licet prohibeatur audire leges ciuiles, c. super specula, ne cler. vel mon. atque docere, tamen potest in legibus licentari, & examinari, atque doctorari, ut multis argumentis hanc opinionem affirmat Cald. conf. 2. extr. de magistr. qui concludit eum, qui studuit in legibus ante monachatum, quod possit post monachatum, & dignitatem abbatialem licentari, & doctorari, & per consequens leges assignatas legere, & recitare, quia aliquo permisso permittitur omne id, per quod peruenitur ad illud, cap. praterea, de offic. deleg. cum simil.

32 Vigefimus primus. Religiosus, ꝑ imo etiam monachus, quamuis habere debeat officium plangentis, & non docētis, 16. q. 1. c. monachus, & c. seq. & ea. quae st. c. nemo. tamen si à superiore suo

Decif. Aurearum Par. II. Lib. III.

mittitur, & ab illo, ad quem pertinet licentiat, potest assumi in magistrum, 16.q.1.c. moderamine, & cap. sunt non nulli, & c. si clericatus, & c. monachos, & c. nos autem, & de offic. ord. c. inter cetera, dum tamen abstineat à scientijs prohibitis, ut not. in c. non magnopere, ne cle. vel mon. Cum enim prohibetur specialiter religiosus, de quibusdam sciētis, vt ibidem, de alijs concessum videtur, c. nonne, de præsumpt. & maxime de Theologia, ad quam indistinctè admittendi sunt tam sæculares, quàm regulares, quia generaliter indistinctè hoc dicitur in d. cap. inter cetera. Hoc etiam requirit salus animarum, & publica vtilitas, cap. super specula, ne cler. vel mon. quæ præferenda est priuata, c. nisi cum pridem, §. nec putes, de renunc. Vnde in hoc potissime obedire debet Abbat monachus, cum non solum vtilitas proprii monasterij, sed generalis ecclesie hoc exposcat, arg. 16. q. 1. c. monachi, c. ex parte, de postul. facit etiam 16. q. 1. c. sic viue, & c. si clericatus, vbi dicitur monacho, vt multo tempore discat, vt postea doceat. Item melius est præponere monachum scientem, & honestum, quàm clericum sæcularem scientem, & inhonestum, 16. q. 1. cap. doctos, & cap. seq. Si autem monachus † se ingereret, tunc esset repellendus, ita soluit Host. & post eum Zabar. in c. quia nonnulli, extr. ne cler. vel mon.

34. Vigessimus secundus. Monachus † factus Episcopus potest comedere carnes, contra tex. in cap. carnem, de consec. dist. 5. Tum quia abstinentia carniū non est de substantialibus religionis, ad quæ sola videtur religiosus factus Episcopus obligatus, ut supra diximus. Tū, quia Episcopus per abstinentiam redderetur impotens corpore ad officium pontificale exequendum, tum, quia conditio multitudinis hominum, cum quibus uiuit, non bene conueniret huiusmodi abstinentiæ singularitas in eo, ynde August. dicit. Ad quamcunque ciuitate ueneris, eius morem serua, 12.

dist. cap. illa. Et ita limita dictum Canonem carnem, † quatuor modis: Primò, ut non procedat in casu infirmitatis. Secundò, quando à Principe, vel Episcopo esset inuitatus. Tertio, in religioso facto Episcopo. glo. in cap. 7. 16. quart. 1. Quarto, in religioso dispensato à suo superiore.

36. Vigessimustertius. Monachus † licet sibi non possit facere commatrem, c. nō licet Abbatibus, de consec. dist. 4. tamen factus Episcopus potest sibi compatres, vel commatres facere, suscipiendo, vel tenendo pueros in collatione alicuius sacramenti. Sicut patet de Beato Gregorio, qui prius monachus, postea factus Diaconus Cardinalis, Mauricij Imperatoris compatres factus est, vt refert Card. Turrecret. in c. 1. 18. q. 1. num. 2. glo. in c. vii. 18. q. 1.

S V M M A R I U M.

- 3 Monachus nullus debet carnes comedere in refectorio.
- 2 Carnes edere non licet monacho, nec in solemnitatibus in refectorio.
- 3 Carnibus vesci nec licet monacho extra refectorium.
- 4 Carnes comedere extra refectorium nec licet in diebus solemnibus.
- 5 Carnes comedere quamuis liceat sexta feria in Nauitate Domini, non tamen monachis, sub nu. 4.
- 5 Carnes comedere non licet monachis si licentia superioris.
- 6 Carnium appellatione veniunt etiam bipedum.
- 7 Argumentum à contrario sensu quando non procedat.
- 8 Carnium esus non est licitus in infirmario absque licentia.
- 9 Abbas qualiter dispensabit super esu carniū.
- 10 Carnes edentes quando non peccent.
- 11 Itinerantes fatigati carnes comedendo quando non peccent.
- 12 Abbas dispensando super esu carniū qualiter se gerat.

Abbas

- 13 *Abbatē laudabiliter hodie faciunt conformando se in mensa, & in dormitorio cum alijs.*
 14 *Abbas non debet esse nimis auarus, nec nimis auferens circa monachos.*

Quod Monachi non debeant comedere carnes. Cap. XX.

- 1 **R**IMA decisio. In refectorio nullus monachorū debet omnino comedere carnes. ita textus in cap. cum ad monasterium, §. in refectorio, de statu monach. ubi pondera ibi. Nullus: quia nec Abbas, nec alius. Item illud aduerbium omnino. ex quo inferitur, quod hoc non licet nec causa infirmitatis, nec aliqua causa, neque sanis, neque infirmis, ita Host. ibi, nu. 10. Io. Andr. nu. 7. Abbas antiquus nu. 4. Zabar. in §. in refectorio, nu. 1. de statu monach.
- 2 Secunda. Monacho ¶ non licet etiā in solemnitatibus edere carnes in refectorio: etiam si hoc habeat consuetudo. Pro illa tamen consuetudine facit Ecclesiastes 6. In die bona fructus bonis, ita Zabar. ibi, nu. 1. secundo no.
- 3 Tertia. Non licet ¶ monacho nec extra refectorium vesci carnibus, etiam si sit consuetudo. Hinc dicit Host. adhuc fieri in quibusdam monasterijs, non tamen in refectorio, ubi monachi exeunt relictijs in refectorio duobus, vel tribus, & vadunt ad locum, ubi carnes edunt, & aliquando media pars exit, & media remanet, & in quibusdam monasterijs hoc faciunt ter in hebdomada, quæ quidem consuetudo reprobat, per tex. in d. c. cum ad monasterium, vers. sed nec, extra: ita Host. & Ioan. Andr. & Zabar. ubi supra.
- 4 Quarta. Non solum ¶ in diebus alijs, sed nec in solemnitatibus, & diebus solemnibus debent monachi comedere carnes. Ita probatur in d. c. cum ad monasterium, vers. solemnitatibus. Vnde nec in Natiuitate Domini, nec in Pa-

schæte, & alijs festiuitatibus præceptis, iux. tex. in cap. si. de ferijs. Vnde licet in Natiuitate Domini liceat comedere carnes 6. feria, non tamen monachis, c. fin. de obseru. ieiun. pro hoc nor. in gloss. in Clem. 1. verb. in quibusdam, in gl. de celebr. mis. Vnde Hiero. in Eustochium. dicit: Prouidendum est vt diem sollemnem nō tam ciborum abundantia, quā Spiritus exultatione celebremus: quia valde absurdum est nimia saturitate uel le martyrem honorare, quem scimus Deo ieiunij placuisse. Vnde si non licet carnibus vesci alijs diebus, ergo multo fortius nec in diebus sollemnibus, ut per Host. & Io. Andr. & Zabar.

5 Quinta. Etiam ¶ extra refectorium, non possunt monachi carnes edere sine licentia superioris, d. c. cum ad monasterium, vers. extra refectorium. ergo nec in scholis. Vnde consuluit Abbas antiquus, & Panor. ibi, cuidam monacho, quod dum vadit ad scholas, quod etiam ad derem, dum facit iter, ut ad cautelam obtineat à suo Abbate specialem licentiam circa esum carniū.

6 Sexta. Non ¶ solum appellatione carniū veniunt carnes quadrupes, sed etiam bipedes, licet quidam monachi per cap. Regulæ 39. ubi sic ait: Carniū verò quadrupedum omnino ab omnibus abstinenceat comedere præter debiles, & ægros. arguunt à contrario quod bipedibus uti possunt, ut gallinis, phasianis, & alijs uolatilibus. pro hoc argum. de his, quæ sunt à prælat. cap. apostolica, de regul. ta. cum virum, C. de Episcop. & cler. l. conuenticulum. Sed argumentum non procedit: quia licet ¶ argumentum à contrario sensu sit fortissimum regulariter, vt legitur, & no. in cap. cum virum, §. fin. de regul. tamen hic fallit, quia tali intellectui contradicit ratio naturalis. Vnde & in cap. 36. in regula, de infir. fratibus sic legitur. Sed & carniū esus in firmis omnino. & sic hæc dictio, omnino, determinat illam, infirmis. Igitur prohibitio de quadrupedibus fortius importat

de

Decif. Aurearum Par. II. Lib. III.

- de bipedibus, in quibus est fortior ratio. Sed dixit de quadrupedibus, propter communioem frequentiam talium. *Hof. & Zab.*
- 8 Septima. In infirmo esus carniū nec licitus est absque licentia Abbatis, quæ quidem licentia debet dari ex causa, puta si necessitas postulauerit, puta, quia delicatus est, & debilis, non tantum debilitate febrili, sed stomachi, vel cōplexionis, qui non potest esse contentus communibus cibis, arg. c. non cogantur, dist. 4. ita vterq; *Abb. in d. c. cū ad monasterium dicit.* vel si esset nimis fragilis, vel senex; vel infans; vt habetur in *reg. c. 37. de sen. vel infantibus*, vbi sic legitur; Consideretur semper in eis imbecillitas, nullatenus ei districtio regulæ tenetur in alimentis, subaudi maximè quo ad abstinentiam carniū, ita *Hof. in d. c. cum ad monasterium*, nu. 16. qui quidem Abbas potest dispensare, cū tantū sibi tollatur facultas in substantialibus regulæ, ergo in accidentalibus potest, pro hoc bonus *tex. cum gl. 20. q. 4. c. fin.*
- 9 Et hoc intellige ex causa probabili, aliàs non dispensatio, sed dissipatio videretur, ita no. in glo. in c. requisitis, §. nisi rigor, l. q. 1. vnde *sing. Inno. in d. c. cum ad monasterium dicit*, q̄ vbi cūq; inferiori prælato citra Papam conceditur potestas dispensandi, intelligitur ex causa hoc facere, quia hoc importat verbū dispensatio, aliàs causa non existente nō valet dispensatio secundum eum, vel est retractanda, quod bene notabis.
- 10 Octava. In monasterijs, et in quibus consuetudo habet, quod edatur carnes scientibus superioribus & patientibus, non peccant edentes, quando talis consuetudo toleratur: quia ex quo isti non fuerūt auctores, nec apparet ex qua causa hoc fuerit introductum, potest præsumi, quod ex aliqua legitima causa, arg. in c. 1. de præscrip. in 6. Tum etiam, quia consuetudo potest immutare iuris dispositionem, cap. si. de consuet. & hoc, cum esus carniū non sit de substantialibus regulæ, ita consuluit *Dom. Card. vt re-*
- fert in d. c. cum ad monasterium, & ita habes casum, quando monachi absque peccato comedunt carnes. Adde etiam & alium, quando comestio fieret ex indulgentia Abbatis. d. c. cum ad monasterium, vbi dicitur. Quamquam ex indulgentia possit Abbas nunc hos, nunc illos, prout necessitas postulauerit, aduocare. Tertius, quando essent itinerantes fatigati ex longo itinere, & precipue cum non inuenerint aliquid aliud ad comedendum. facit *tex. in cap. fin. de obseru. ieiun. c. licet, de pœnit. Quartus, si inuenerint à Principe, vel prælato, ita fructuosus Episcopus in cap. carnem, de consecr. dist. 5. Quintus, si monachus sit factus Episcopus, vel presbyter parochialis, vt dixit *Card. in d. c. carnem*, nu. me. 7. & nos diximus in cap. præced. nu. me. 29. Sextus, si monachus commoretur cum Episcopo: quia debet se in cibis, & vestibus conformare cum illo, cap. 1. & si. dist. 41. cap. illa, dist. 12.**
- 12 Nona. Abbas etiam quādo dispensat quoad esum carniū, debet equalitatem seruare circa monachos, vt inquit *tex. in d. c. cum ad monasterium. vers. nunc hos, nunc illos, & hoc fit, ne si semper eisdem vocaret, oriretur exinde discordia inter fratres, & inuidia, argu. C. de bon. quæ lib. 1. cum oportet, respon. 1. ante finem. Possent enim ex nimio fauore vni ostēso alius scrupuloso corde moueri, arg. 16. q. 7. cap. decimas. Et iniquū est ex vna societate alium consequi plus & alium minus, si. pro socio. l. verum, §. si cum tres, & argum. de consti. cap. cum omnes, & §. 1. vers. quod si quis. Immo nec ita prouideretur necessitati, & media via placet, c. quarenti, de offic. de leg. & æquitas, c. fin. de transact.*
- 13 Decima. Licet etiam in potestate sit Abbas deficientibus peregrinis, & hospitibus, vocare ad suam mensam quos vult de fratribus, vt habetur in *reg. c. 6. Tamen hodie laudabiliter faciunt Abbates, conformare se in cibis cum alijs suis subditis in Refectorio, & dormire in dormitorio: quia sic melius valent oculo intelligere*

ligere quomodo se habeant omnia tam in ecclesia, quàm in mensa, tam de die, quàm de nocte. & propter bonum exemplum, argumen. eius, quod not. in Clem. ad nostrum, de censib. in verb. si voluerint, & in capit. magnæ, de voto: quia quod agit à prælatis, cito à subditis trahitur in exemplum, vt ibi, & c. præcipuè, 1. quæst. 3. aliàs tot mortibus digni sunt, quot perniciofa exempla, & c. ita glo. in Extr. vas electionis. vers. Abbatibus, de censib.

- 14 Vndecima. Abbas non debet esse nimis avarus, nec nimis austerus circa monachos, sicut nec monachus nimis delicatus, vel nimis importunus. argum. ff. de pignor. act. l. si seruis pignoratos, in fi. Vnde si monachus debilis est, qui vti non potest communibus cibis, aliàs agrotaret, 41. distinct. capit. non cogantur, debet Abbas illi prouidere de cibo competenti absque scandalo aliorum, argum. de pœnit. cap. licet, ad naturæ sublentationem, & non ad crapulam, ut non possit digeri, vt nota in regula, cap. 39.

SUMMARIVM.

- 1 Religiosi in quibus locis teneantur seruare silentium.
- 2 Constitutiones prælatorum non omnes habent vim præcepti.
- 3 Religiosi quam cautelam debeant habere in loquendo.
- 4 Tacurnitas prædicationis in prælato est peccatum, & in religiosis.
- 5 Prælatus malus quibus nominibus vocetur.
- 6 Tacurnitas prædicatoris quandoque non est peccatum.
- 7 Prædicari que debeant coram indignis.
- 8 Tacurnitas in horis diuinis persoluedis in religiosis est multum reprehensibilis.
- 9 Tacurnitas in peccatorum confessione reprobat.
- 10 Tacurnitas mala est in veritatis defensione.

- 11 Prædicatione verbi Dei quis efficiatur multis modis indignus.
- 12 Occultare veritatem quandoque fit cum peccato, & aliquando sine peccato.

Silentium quando religiosi teneantur obseruare.

Cap. XXI.

De capitulum breuiter explicabo per has Decisiones, quarum prima fit ista.

- 1 Religiosi in oratorio, id est Ecclesia, in Refectorio, in quo Fratres si mul comedunt, & dormitorio, in quo dormiunt, semper silentium seruare debent, & pariter in claustro, iuxta text. in cap. cum ad monasterium, §. in oratorio, de stat. monach. & habetur in reg. 42. cap. vt post Completorium nemo loquatur. Ex quo text. nota laudabiles consuetudines ecclesiarum approbandas, alias autem in melius commutandas, vt legitur, & not. extr. de constit. cap. cum omnes, ad fi. Non tamen transgredientes huiusmodi constitutiones, vt post Completorium nemo loquatur, peccat mortaliter. Non enim huiusmodi constitutiones habent vim præcepti, sicut nec prælatus statuens aliquid, intendit semper ad peccatum mortale velle obligare transgressorem per præceptum. Est autem prælatus quasi quædam regula animata, vnde stultum esset putare, quòd monachus frangens silètium post Completorium, peccaret mortaliter, nisi forte faceret contra præceptum prælati, vel in contemptum regulæ. ita dixit Cardin. in cap. carnem, numero 3. de consecr. dist. 1.

- 2 Secunda. Quando loquendi licentia religiosis datur, que raro danda est, vt habetur in reg. c. 7. tunc caueant plus loqui quàm oportet, vel inutiliter, uel superflue, de quibus non debet haberi sermo, vel cum non decet: quia peccant venialiter, ut dicit glo. in cap. unum, & ibi Ferrer. nu. 14. dist. 2. dist. 43. cap. sic rector.

ator: Nam vt dicit Hieron. in cap. 4. ad Ephes. & habetur in c. quoties, 22. q. 5. Quoties loquimur, aut non in tempore, aut importuno loco, aut non ut conuenit audientibus, toties sermo malus de ore nostro procedit ad destructionē eorum qui audiunt. Consideremus itaque quid loquamur, quia pro omni verbo ociofo reddiduri sumus rationem in die Iudicij. Hęc Hieronymus, ergo quid erit de verbo mendaci, inuitiofo, elato, detractorio, & lasciuo. Sed qualiter quis in supradictis casibus poterit peccare, videat nostras Decif. in 1. par. lib. 2. à c. 138. vsque ad 145. ibi enim ponuntur varix decisiones atinentes ad hanc materiam.

- 4 Tertia. Licet Monachi † seruire debeant silentium, tamen e contra illorū taciturnitas est quandoque peccatum. & primo. Taciturnitas prædicationis in prælato, siue doctrinæ, siue in eo, qui habet curam animarum in tempore debito, quo prædicare tenetur, est peccatum mortale, probatur per tex. in cap. si rector, dist. 43. vbi tex. vocat prælatum, qui subditos suos nescit, uel non audet docere, canem: Dicitur etiam † malus prælatus leo rugiens, & lupus, 83. dist. 43. cap. nihil. Canis impudicus, propter defectum regiminis, 2. q. 7. cap. qui nec. Dicitur etiam coruus, propter peccatorum nigredinem, 2. quæst. 7. capit. non omnis. Dicitur etiam sal infatuatum ad nihilum proficiens, 2. quæst. 7. cap. non omnes. Dicitur etiam porcus, dist. 43. cap. in mandatis. Dicitur etiam gallus gallinacius. idest capō, qui ad instar gallinæ nō cantat, sic nec malus prælatus. Et sicut capō se impinguat, sic malus prælatus cum quærat epulas, & diuitias ponetur in ignem inferni, Esa. c. 22. & 35. dist. c. 1. Arch. in d. c. sit rector. nume. 2. & in §. vlt. dist. 86.

- 6 Quarta. Licet prælati silentium † in tempore debito, quo prædicare tenetur, sit peccatum mortale, vt pluribus rationibus probatur in d. cap. sit rector. & in c. dispensatio. tamen tacere coram indi-

gnis fidei sacramēta, non est peccatum. Immo tacenda sunt, dist. 43. cap. in mandatis: quia licet possint prædicari quæ spectant ad mores, uel correctionem, tamen sunt eis occultanda secretiona fidei, iuxta illud Matth. 7. Nolite projicere † margaritas, idest diuina eloquia ante porcos, idest carnales Christianos, qui ut porci in ceno volutatur, nunquam cælum aspicientes, sic Christiani sunt, qui in carnalibus immunditijs delectantur, nec aspiciunt cælum, fallit tamen, quando fideles essent admixti cum immundis, vel infidelibus, quia tunc non essent deneganda diuina eloquia. Sic Dominus cum prædicaret Iudæis, non est putandum ipsum dedisse margaritas porcis. Non enim dedit eis, qui capere non poterant, sed eis, qui capere poterant, ita Turrecem. in d. c. in mandatis, nu. 2.

- 8 Quinta. Taciturnitas † in diuinis horis persoluendis in religiosis est multum reprehensibilis, cum sint persolueudæ, iux. tex. in cap. dolentes, de celebrat. miss. studiosè, & deuotè: Primum pertinet quo ad officium oris, quia debet officij pronunciari uoce articulata, ut recitans cum alio se inuicem intelligat. Clēm. 1. de celeb. miss. in Extr. 1. de uita, & hone stat. cler. Secundum spectat ad officium cordis, 23. dist. cap. psalmista. Igitur peccant, & nullo modo satisfaciunt, qui ore clauso seriem precum sola cogitatione oculis ministrantibus percurrunt, ut nos diximus in Rom. 4. post Pascha. de silentio, serm. unie.

- 9 Sexta. In peccatorum etiam confessione † multum taciturnitas reprobatur, de pæn. dist. 1. §. item taciturnitas. facit tex. in cap. omnis, de pœnitent. & remiss. uers. omnia. Impium enim est à Deo dimidiam sperare ueniam, e. sunt plures, de pœnit. dist. 3. nisi aliquod peccatum religiosus taceret ex legitima causa. uide quæ diximus in 1. par. lib. 1. cap. 16. num. 11.

- 10 Septima. Mala est taciturnitas in ueritatis defensione, e. quisquis, cap. nolite.

te, r. l. q. 3. Hinc Religiosi, & praelati dicuntur proditores, si veritatem non defendant, nec pradicent eam, vel si predi cant, non liberè. Turrec. ubi in d. c. nolite. Cum vsque ad effusionem sanguinis veritatem fidei Christianæ debeant palam asserere, & non occultare. Præpo sit. in d. c. quifquis.

- 11 Hinc nota, quòd multis modis quis efficitur indignus verbi prædicatione. Primo propter occultationem verbi Dei etiam propter metum mortis: nam licet naturale sit quemlibet timere, & horre re mortem, vnde Iesus eam timuit, sicut legitur: Cæpit Iesus pauere, & tædere, ta men non debemus ita eam timere, vt propter timorè mortis desistamus à ver bo Dei prædicatione, d. cap. nolite. Secun do quis est indignus prædicatione, pro pter improbitatem profærentis, 16. q. 1. c. adijcimus. Iuxta illud. Quare tu enar ras iustitias meas. Vnde glo. super verba illa. Ne auferas verbum de ore meo, & cæ. dicit. In ipso obmutescit facundia, si egra sit conscientia. Caueant ergo ne verbis arguant facta, & ne deforment iniquitatis opera magisterium discipli næ. Item quandoque laudabile est tace re verbum Dei propter malitiam audie tium, 11. q. 3. cap. quando, & nos supra. Quandoque propter timorem persecu tionis tacere, malum est, sicut patuit in Petro, qui timore persecutionis Chri stum negauit, 6. q. 1. c. imitare. Rursum
- 12 vbi occultatio veritatis alicui obest, & nulli prodest, qui occultat, mortali ter peccat, ut in religioso, vel alio oc cultante veritatem in testimonio. Sed vbi occultatio veritatis alicui prodest, & nulli obest, tunc non est peccatum, illam occultare sub aliqua dissimulatio ne, mentiri verò nequaquam, & ita in telligitur t. x. in c. ne quis, 22. q. 2.

SVM MARIVM.

- 1 Abbates quales deputare debeant officia les.
2 Administratores non debent sibi applica

- re quod commune est, vel dubitatur.
3 Administratores, & officiales si furentur, grauisimè peccant.
4 Familiaris degens in obsequio alicuius, si illi furatur, grauisimè est puniendus.
5 Administratores debent esse discreti, & non prodigi.
6 Cellararius secundum regulam quibus moribus debeat esse ornatus.
7 Administratione libera concessa alicui, nõ intelligitur data potestati dilapidandi.
8 Abbas cum sit procurator, & non Dominus, nihil habet.
9 Abbas quam elemosinam possit erogare in pauperes.
10 Elemosinam religiosus administratio nem habens potest facere, sed quam.
11 Regularis an possit elemosinam elargiri, nuni. seq.
Religiosus an obediat Abbati expresse prohibenti elemosinam in necessitate.
13 Administratores possunt renouari per Abbatem, cum oportuerit.
14 Prior electus, vel si est perpetuus absque causa renouari non potest, sed manua lis fit.
15 Papa potest prioratum manualemente concedere religioso possidendum perpetuo.
16 Abbas prioratum à Papa concessum in perpetuum nõ potest renouare sine causa.
17 Administrator amicus ab Abbate non habet ius contradicendi.
18 Prior, qui est post Abbatem, quibus quali tatis debeat esse ornatus.
19 Exemplum multo perfectius verbo.
20 Prior debet habere zelum secundum sciẽ tiam.
21 Zelus secundum regulam duplex est.
22 Scientia humanitatis in zelo, qua debet esse in priore, in quo consistat.
23 Abbas quibus morib. debeat esse imbutus.
24 Abbas in omnibus etiam in dubio est obe diendum.
25 Mensa Abbatis licet debeat esse cum ho spitiis, & peregrinis, frequenter iam tñ Abbas debet esse cum fratribus.
26 Abbas debet esse vigilans de omnibus.
27 Abbas, qui regula inuentus est prauarica tor, deponendus est, prauaricator Ab

- bis quando dicatur sub num. 27.*
- 28 *Abbas propter negligentiam potest remitti.*
- 29 *Abbas renuncians Abbacia, remanet monachus illius monasterii, ubi professionem emisit.*
- 30 *Abbas an dispenset quod monachus habeat proprium, vel non seruet continentiam.*

De quibusdam decisionibus circa officia & administrationes religioforum. Cap. XXII.

PRIMA Decisio. Ad officia tales dnt deputari fideles, vt non furentur, vel subtrahat, seu sibi delicias faciant, vnde alij egeant, capit. cum ad monasterium, versic. tales, de stat. monach. cap. ratio, de prebend. vbi ratio nulla permittit, vt quod pro communi utilitate datum esse cognoscitur, proprijs cuiusquam vsibus applicetur. ad idem cap. sicut hi, versic. proprium, dist. 47. 16. quæst. 1. c. si. de testam. c. relatum, 2.

Secunda. Non solum administratores t non debent sibi applicare id, quod pro comuni utilitate datum esse cognoscitur, unde quod legatur ecclesie, aut monasterio, neque Episcopus, neq; Abbas sibi debent appropriare, quia nemo debet dicere proprium, quod comune est, d. c. sicut hi. Sed etiam si dubitetur: quia communis utilitas preferenda est priuata. ext. de postu. c. bonæ, el 1. & in dubio pro ecclesia iudicanda est, vt no. de pecu. cler. c. 1. igitur non est appropiandum, & proprijs vsibus applicandum id, quod est Ecclesie, vel monasterij. Absurda enim, & leonina est societas, quæ se splendide uestit, vescit, & reficit. & socios algere, & esurire permittit, vt conqueritur Hier. 93. dist. c. diaco ni, a medio c. usque, ad finem.

Tertia. Deputati t ad officia si surrentur, grauissimè peccant, cum furtum sacrilegio admixtè perpetrauerint: sum-

miè enim offendit persona illa ecclesiastica, quæ plus cæteris debet sacra tueri. uel bona sibi commissa, si illa uiolet, aut offendat in eis. Hinc seuerioris pœna puniendus est à iudice ecclesiastico clericus, qui degit in obsequio alicuius, t si furtum committat, & de iure ciuili scripsit Ioan. Faber in §. alia, Instit. de publ. iud. quod talis familiaris est pro primo furto suspendendus: nam quis domesticos fures ualeat effugere, nisi eos seuerior pœna, quàm alios à tanto facinore retrahat, ut inquit Bern. Diaz. in sua praxi crimin. in uerb. fures.

Quarta. Tales debent eligi t ad officia qui sint discreti, & non prodigi, sed prouidi, aliàs fidelitas non sufficeret, d. c. cum ad monasterium, uers. Tales, & tales, qui sciunt domui sui bene provide re, 47. dist. c. sicut hi, §. necesse, nam ut dicit ibi Ambros. Qui in te minima, de qua sibi familiarior cura debet inesse, si delis non est, quomodo in ecclesia Dei (ubi tot sunt & alieni) sollicitam diligentiam adhibebit. Vnde, & t in regula, c. 3. dicitur, quod Cellarius debet esse sapiens, maturus moribus, sobrius, non multum edax, non elatus, non turbulentus, non iniuriolosus, non tardus, non prodigus, sed timens Deum, qui omni congregationi sit, sicut pater.

Quinta. Concessa t libera administratione alicui, non intelligitur ei data potestas dilapidandi, uel donandi, licet secundum Innocen. maior sit potestas prelatorum, quàm aliorum administratorum, sicut apparet in cap. cæterum, de donat. ita Abb. in cap. ueniens, num. 21. de precript.

Sexta. Quæuis Abbas t nihil habeat, cum sit procurator, & non Dominus, 12. quæst. 1. cap. si priuatum, per consequens uidetur, quod nihil dare possit, 1. quæst. 7. cap. Diabertum, §. 4. distinct. cap. Abbati, 12. quæst. 2. cap. quifquis, de iure patr. cap. quod autem, in fi. & de sta. mon. c. cum ad monasterium, in fi. tamè potest erogare t in pauperes, quam erogationè facere potest quilibet prelatus

conſiderata conſuetudine, & facultate eccleſiæ, quia non debet erogare ad nimiam quantitatem, arg. tex. in c. ceterum, de don. c. non ſatis, d. 86. Exemplum; Si eſſet conſuetudo in terra, ubi Abbatis eſt, quòd Abbas det 20. uel 30. ſolidos pro puella maritanda, nam tunc hoc po teſt facere ſiue in uita, de teſta. c. ad hoc, ſiue in morte, eo. tit. c. relatum, 2. ubi èt conſanguineis, immo in hac erogatione non eſt neceſſaria conſuetudo: quia eleemoſinam debet facere prælatus de rebus eccleſiæ, 16. q. 1. cap. quoniam, ita Abb. & glo. in c. ceterum, de donat.

10 Septima. Prælaſtus non ſolum poteſt eleemoſinam facere, ſed etiam quilibet religioſus habens diſpenſationem à præ lato commiſſam, ſecundum quod eſt ſibi commiſſum, iux. D. Th. 2. 2. q. 32. Sed poteſt etiam prælaſtus facere donationem, c. ceterum, de donat. Non quidem de rebus immobilibus, aut mobilibus pretioſis, nec de pecuniâ, quam aliquis Epifcopus religioſus acquiſiuerat, quia illa cæſit Epifcopatu, ſed de redditibus eccleſiæ, uel aliquam rem mobilem cum cauſa rationabili, moderatè, etiam ceſſante conſuetudine, ita Cardin. in cap. ceterum; de donat. Sed ceſſante cauſa rationabili requiritur conſuetudo, ut poſſit donare rem mobilem eccleſiæ, ita Abb. in d. c. ceterum, nu. 4.

11 Octaua. Monachus, qui nihil habet proprium, & nec alia præter neceſſaria, licitè percipere poteſt, cap. alia, 16. q. 1. non poteſt facere eleemoſynam, niſi habeat adminiſtrationem. glo. in Clem. 2. uerſ. ſed & tales, in uerb. conuertendi, de uita & honeſt. clerico. tunc enim ſecundum Lau. non facit niſi quod iuris eſt: cum quicquid habet eccleſia, ſit pauperum, 16. qua. ſt. 1. cap. quoniam. ad hoc de donat. cap. ceterum, de teſta. cap. relatum, §. licet. Quæ quidem eleemoſina debet fieri iuxta quod ſibi commiſit Abbas, ut diximus in decif. præcedenti, aliàs ſit moderata, arg. d. cap. ceterum. Si præter autem non habet adminiſtrationem, ſecus, niſi eſt Abbatis licentia,

ut not. glo. 12. q. 1. cap. non dicatis, uel in actu extreme neceſſitatis, cum ex præcepto teneatur, arg. 80. d. c. non ſatis, & c. paſce, etiam Abbate hoc expreſſe prohibente, ut dicit Do. Card. in d. Clem. 2. q. 5. cum magis Deo, quam hominibus ſit obediendum, 11. q. 3. c. Iulianus, 18. diſt. c. quæ contra, 10. q. 3. c. qui reſilit.

Nona. Inſtituti in adminiſtrationibus ſi reuocantur per Abbatem cum oportuerit, cum in diſpoſitione Abbatis cuncta conſiſtant, cap. cum ad monaſterium, uerſ. tales, de ſta. monac. Hinc Abbas poteſt ad ſuum libitum remouere priorem manualem, ut ſunt commendatores, inſtitutores, & præceptores, de quibus in cap. cum deputari, de iudi. in d. §. tales, uerſ. nec alicui, Bar. in auth. in greſſi, C. de ſacroſanct. eccleſ. Innocen. in cap. inſinuante, qui cler. uel uou. facit ad hoc gloſ. in Clem. & ſi principalis, ſuper uerb. electionem, de reſcript. uerum præter ſi prior per electionem aſſumetur, uel eſſet perpetuus, non poſſet ad nutum reuocari ſine cauſa, & inſtitutionibus regule ſeruatæ, cap. 2. §. priores, de ſtat. mona. licet prior manualis poſſit ſine cauſa reuocari, ut per notata per Ioan. And. in c. cum ſingula, de præben. in 6. Papa uerò præter prioratum manualem, ſeu clauſtralem concedere religioſo poſſidendum ab eo toto tempore uitæ ſuæ, quod ſecus eſt in Abbate, d. cap. cum ad monaſterium. ita text. apertiffimus in c. cum inter R. ab. dum uiueret poſſidendos. de elect. ubi Abbas in 3. notab. colligit hoc, ſentit Innocen. in cap. ſi qui cle. uel uou. Quem textum diligenter notabis pro limitatione c. porrecta, & cap. ad noſtram, de confirm. utili. ubi habetur, quòd non poteſt religioſo concedi prioratus ad uitam: quia illa iura procedunt, niſi Papa illud faciat

16 ex certa ſcientia. Quo præcaſu Abbas non poſſet illum remouere ſine cauſa, quia quo ad illum prioratum eſt obedientiarium Pape, & non Abbatis, ſed remanebit in alijs ſubiectus Abbati, ita Abb. in d. c. cum inter R. nu. 10.

- 17 Decima. Administrator † amotus ab Abbate, non haberiis contradicendi, ita tex. in d. c. eū ad monasteriū, §. tales, vers. sine contradicōne, de statu monachor. vnde non potest appellare, de appellat. cap. reprehensibilis, & cap. cum speciali, de simon. cap. per tuas, in fine, caueat autem Abbas, ne zelo, uel inuidia vrat animam suam, quia de omnibus suis iudicijs redditurus est Deo rationem, vt legitur in regula 65. capit. in finem. ita Hostien. Ioan. And. & Cardin. in dicto §. tales. An autem amotus possit implorare officium iudicis, diximus supra, quòd sic, in duobus casibus, vt per Franc. in capit. cum singula, de præben. in 6.
- 18 Vndecima. † Prior, qui est post Abbatem, & vocatur in regula Sancti Benedicti præpositus, in cap. 65. vbi dicitur, quòd Præpositi existimantes se esse secundos post Abbatem, assumentes sibi tyrannidem, scandalum nutriunt, & cæt. debet esse potens in opere, & sermone, vt exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres suos, & instruere possit in bono, & à malo etiam reuocare, capit. cum ad monasterium, §. prior, de statu monach. sic de offic. ordin. cap. inter cætera, & habetur Lucæ cap. vltimo. vbi
- 19 nota, quòd in dicto §. prior, † præmittitur de exemplo: quia perfectius. Vnde Seneca in Epistola 6. longum iter per præcepta, sed breue iter per exempla, & Hieron. super Mar. in fine. Terra multis plena miraculis, vbi fidelium credulitas plus actibus, quàm lectionibus eruditur. Idem ad Oceanum. Caput artis est docere quod facias. Et ad Fabiolam. Multo plus intelligitur quod oculis videretur, quàm quod aure percipitur. Ioan. And. in d. §. prior, in c. cum ad monasterium. nu. 16.
- 20 Duodecima. Prior † debet habere zelum secundum scientiam, vt delinquentes corripiat, & flagellet, & obediētes foueat, & confortet, dicto §. prior. Vbi
- 21 nota, quòd duplex est zelus. † Malus, ducens ad infernum, & bonus, ducens ad Deum, ut habetur in regu. capit. 72. sunt enim aliqui religiosi adeo zelatores religionis, quòd in nimiam austeritatem incidunt, Hi tales non habent zelum secundum scientiam, vt debent habere, ita dicto §. prior. Nam zelus secundum scientiam est, vt delinquentes corripiat cum humanitate, cogitans seipsum, & puniat iuxta regulam, & apostolica instituta, eodem tit. cap. ca, quæ, & obediētes foueat: nam debet obediētia prodesse obediētib, & contemptus obesse rebellibus, de postul. cap. primo. Rursus hæc scientia † humanitatis cum zelo in eo etiam consistit, vt licet ieiunium à priore sit frangendum propter hospites, tamen fallit, si forte dies præcipui essent ieiunij, qui non possunt violari, vt in regu. c. 53. de hosp. recip.
- 23 Tertiadecima. Abbas † sicut legitur in reg. cap. 64. de ordin. Abb. in ipsis imperijs suis debet esse prouidus, & consideratus, seue secundum Deum, siue secundum seculum sint opera, quæ iniungit, vt ipsa scilicet temperet exemplo Iacob dicentis Genes. 23. si greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cuncti vna die, & fratribus infirmis, & delicatis talem operam iniungat, vt nec ociofi sint, nec violentia laboris opprimantur, vt in regul. De opere manu. quotidiano, in fi.
- 24 Ei † tamen in omnibus obediendum est iuxta posse, vt habetur in dicto cap. cum ad monasterium, §. Abbas: quia tota potestas monasterij pertinet ad Abbatem, 18. quæst. 2. cap. nullam. Vnde, & in dubio parandum est, 23. quæst. 1. cap. quid culpatur.
- 25 Quartadecima. † Licet mensa Abbatum debeat esse cum hospitibus, & peregrinis, ut in dicto cap. cum ad monasterium, tamen debet esse frequenter cum fratribus in conuentu, dicto §. Abbas, vnde dicit glos. in verb. Abbates, in ext. vnic. de censu. Honestè facerent Abbates contentari comedere cum alijs in refectorio, & dormire in dormitorio,

vt melius valeret oculo intelligere, quomodo se habeant omnia tam in ecclesia; quam in mensa, tam de die, quam de nocte.

26. Quintadecima. † Abbas debet vigilem curam, & diligentem sollicitudinem gerere de omnibus, ut de officio sibi commissio dignam Deo possit reddere rationem: dicto §. Abbas, cum de omnibus iudicijs suis redditurus sit rationem, ut in reg. cap. 64. de offic. Archi. cap. 1. & de offic. ordin. cap. irrefragabili. Quare oportet pastorem vigilare, capit. vt singulari, de offic. Archiepiscop. & maxime circa reuerentiam diuini cultus, & utilitates sui monasterij, ut patet 18. quaest. 2. cap. nulli. Vnde non debet vagari pro libito voluntatis. Archidiacon. in cap. 2. ne cler. vel monac. num. 4. qui etiam dicit, num. 1. quod debet esse sollicitus vt monachus suo claustro sit contentus, ut 16. quaest. 1. cap. qui verè, & cap. placuit 2. cum à canone ei hoc precipiatur, ut intra claustra moretur, vt ead. quaest. cap. iuxta: nam mortuus dicitur esse mundo, ut in præalleg. cap. placuit. Vnde debet in solitudine contemplationis manere quantum est in se, eadem quaest. cap. si cupis, in princip. Dixi quantum est in se, quia Abbati præcipienti sacris literis intendere monachum, ille obedire tenetur. Vt tamen Monachus possit in sacris literis intendere, duo præcipue requiruntur. Primum est, vt obedientia cogatur: quia ex se semper debet velle in claustro manere, vt supra diximus. Secundo exigitur, vt intentio eorum non sit ad vanam gloriam, sed ad sapientiam aspirare. Hodie verò in monasterio, quorum suppetunt facultates, Abbas tenere debet magistrum, qui monachos instruat, ut in Clement. de statu monachor. ne in agro, §. penul. & bene ita obseruant nos sui prælati.

27. Sextadecima. Abbas, † qui inuentus fuerit Regulæ præuaricator, aut negligens, deponendus est per Diocesenum, nisi sit exemptus, dicto §. Abbas, & ibi

Ioan. Andr. num. 20. Præuaricator verò est, qui regulam prædicat, & eam non obseruat, vel qui exterius videtur religiosus in habitu, & interius, sicut testantur opera, est lupus rapax, argu. ff. de his, quæ not. in fam. l. athletas, §. pen. ff. de præuar. l. 1. & 2. Matt. c. 7. Attendite à falsis prophetis. Vel præuaricator dicitur, qui falsas culpas imponit subditis. Ioan. Andr. vbi supra, nume. 19. Item se est negligens, aut remissus, est remouendus, d. §. Abbas. vnde nota, quod propter negligentiam Abbas potest remoueri, de sta. mon. c. fin. §. quod si Abbas. & c. si quis Abbas, 18. q. 2. 81. dist. cap. dictum, distin. 100. c. quoniam, cum similibus. Quod verum est, si sit magna negligentia, & supina, 1. q. 1. cap. quicquid. l. magna, ff. de verb. sign. Vnde Hugo de claustro animarum ponit 12. abusiones claustrij, de quibus eo, tit. in glos. in Clem. ne in agro. Inter quas prima est prælatus negligens. Qui quidem depositus monachus remanet, & ager penitentiam, sicut alius frater. secundum Abbatis iudicium, & regulam, vt legitur in regula, cap. 23. 24. & 25.

29. Decima septima. Abbas † renuncians Abbatiæ, remanet monachus illius monasterij, vbi professionem emisit, & ita obseruatur. Tum quia melior debet esse conditio eius, qui culpa caret, quam eius, qui culpa non caret, 16. quaest. prima, cap. legi. sed depositus, qui præsupponitur culpabilis, l. filijs, §. senator, ff. ad municip. cap. at si clericus, de iudic. cap. super his, cap. qualiter, el 2. de accusat. remanet monachus, vt dixi in præced. decisione, ergo multo magis renuncians, cum possit fieri renunciatio sine culpa. Tum etiam, quia si non remaneret monachus, daretur materia vagandi, contra id, de præben. in 6. cap. cum singulari. Tum quia cum proprium non habeat, in opprobrium ecclesiæ mendicaret, 93. dist. cap. diaconi.

30. Decima octaua. † An possit Papa dispensare, quod monachus habeat proprium, vel quod non seruet continentiam,

Decis. Aurearum Par. II. Lib. III.

tiam, vide quæ diximus in nostris decis. lib. 3. c. 5. de regul. Franc. in rubr. circa finem, de testam. lib. 6.

SVMMARIVM.

- 1 *Præceptum confessionis in laicis est semel in anno.*
Sed quid in monachis. nu. 6.
- 2 *Clerici debent sumere ieiunium à domini ca. Quinquagesima.*
- 3 *Papa habet potestatem disponendi super sacramenta, licet non tollendi.*
- 4 *Communio secundum distinctionem temporum diuerfimodè fuit statuta.*
- 5 *Communio à monacho debet fieri singulis mensibus, licet aliqui ex causa sint impediti.*
- 6 *Dies Paschatis quando incipit circa communionem.*
- 7 *Communio facienda singulis mensibus extenditur ad omnes monachos, & moniales, num. 8.*
- 9 *Monachi tempore generalis interdicti debent abstinere à communione.*
- 10 *Item ex causa, si sunt inhabiles.*
- 11 *Item si non sunt in monasterio.*
- 12 *Communio non omittitur, si in prima dominica mensis occurrit festum solenne.*
- 13 *Religiosorum pœna conferentium eucharistiam laicis, vel clericis.*
- 14 *Clerici seculares ministrantes eucharistiam, vel extremam unctionem scienter, peccant mortaliter.*
- 15 *Clerici præfati ecclesie parochiali, possunt sacramenta ministrare.*
- 16 *Religiosus tantum, qui est religionis approbatus, incidit in excommunicationem, ministrans sacramenta.*
- 17 *Idem religiosus novitius.*
- 18 *Excommunicatus est manus iniiciens in novitium religiosum, etiam si sit pater.*
- 19 *Religiosus novitius gaudet privilegio Canonis, & fori.*
- 20 *Laici ministrantes sacramenta non incurrunt in pœnam.*
- 21 *Conuersi religiosi nec in illam incidunt.*
- 22 *Moniales etiam à pœna excommunicationis ob eandem causam sunt exclusi.*

- 23 *Religiosi ministrantes sacramenta aliis religiosis, an incidant.*
- 24 *Religiosus ministrans sacramenta parochiano nec incidit.*
- 25 *Religiosi ministrantes sacramenta mercenariis, & scholaribus, an incidant.*
- 26 *Religiosi ministrantes sacramenta siue in vita, siue in morte, incidunt in censuram.*
- 27 *Religiosi an possint sacramenta conferre in monasterio. Et quid si ex privilegio conferant, nu. 28.*
- 29 *Religiosi ex privilegio conferunt sacramenta hospitibus, peregrinis, & infirmantibus in monasterio.*
- 30 *Ministrans alius sacramentum Eucharistia, vel confessionis in peccato mortali peccat.*
- 31 *Sacerdos in multis casibus debet vti stola, inter quos est, quando ministrat Eucharistiam.*
- 32 *Sacerdos an in supradictis casibus, de quibus, nu. 31, veniat excommunicandus.*
- 33 *Faciens contra Canonem non semper peccat mortaliter.*
- 34 *Sacramenta ministrans an debeat illa denegare peccatoribus.*
- 35 *Religiosi quoties obligentur celebrare, vel eis melius sit quotiè celebrare, quam abstinere.*
- 36 *Religiosis non licet ungeri infirmos, nisi habeant curam animarum.*

Qualiter Monachi teneantur ad Communionem, & Confessionem; & an possint ministrare sacramenta. Cap. XXIII.

RIMA, licet sit præceptum solum semel in anno confiteri, de pœnit. c. omnis, ubi dicitur, quod saltem semel in anno debet quilibet confiteri, & communicare: tamen secus est in monachis, qui debent confiteri, & communicare semel in mense; Clement. ne in agro, §. sanè, de stat. monach. ubi glos.

in verb. mensibus, dicit, quod arctantur monachi singulis mēſibus, ad quod fideles arctantur singulis annis, & hoc quia propter religionis perfectionem debent aliquid addere ad pensum sanctæ institutionis, 4. distinct. cap. denique. vbi † à Dominica quinquagesimæ clerici debent sumere initium ieiunij. Et ex hoc nota, quod licet † Papa non possit tollere sacramenta, habet tamen potestatem disponendi super sacramentis. Nam quondam dispositum erat, quod saltem ter in anno communicarent, de consecr. dist. 2. cap. & si non frequentius, postea fuit dispositum, quod saltem semel, d. c. omnis. & aliter quo ad monachos, vt in d. §. sanè.

4 Secunda. Secundum † distinctionē temporum, & statum diuersum Ecclesiæ, diuersa rationabiliter statuta à sanctis patribus emanarunt circa communionem. Nam in primitiua ecclesia, quando magis vigeat deuotio fidei Christianæ, statutum est, ut omni die fideles communicarent, cap. peracta, de consecr. distinct. 2. Dum uerò creuit populus credentium, minus fideles erant seruentes, unde Esa. 9. Multiplicasti gentem, & non magnificasti lætitiā: quocirca minus parati erant ad communionem, unde statutum fuit, ut communicarent diebus dominicis, extra de Paroch. capit. 2. Deinde cum nec hoc seruaretur, indulſit Fabianus Papa, vt si non frequentius, saltem ter in anno communicarent, in Pascha, in Natiuitate Domini, & in Pentecoste. capit. & si non frequentius, de consecr. distinctio. 2. Sother etiam Papa instituit, ut etiam in Cœna Domini omnes communicarent. eadem distin. cap. in cœna. Postmodum uerò propter iniquitatis abundantiam refrigerente charitate multorum statuit Innocent. in d. capit. omnis, ut saltem semel in anno scilicet in Pascha fideles communicent, ita D. Thomas & Alexander, & Albertus concordant, ut refert Turrecre. in d. c. etſi non frequentius. Et Clem. V.

statuit, vt Monachi saltem semel in mense, d. §. sanè.

5 Tertia. Licet ex iusta † causa aliqui Monachi sint excusati à communicando, non tamen aliquibus impeditis omnes excusantur. d. §. sanè. verſ. omnes, & singuli. Concordant iura in cap. nimis. 1. & 2. in fin. de excess. prelat. Quæ uerba ideo addita sunt ad cautelam, ne friuola occasione aliqui dicerent, sub uniuersali uocabulo singulares personas nō comprehendi, tanquam aliud sit uniuersitas, & aliud singuli. Vel dicerent se nō teneri, si essent iusta causa excusati quidam eorum, vt sic aliquibus impeditis omnes excusantur, ita Dom. Card. in d. §. sanè, nu. 1.

6 Quarta. Sicut † ex præcepto Ecclesiæ tenetur homo singulis annis in die Paschatis communicare, d. cap. omnis, quod quidem præceptum adimpletur à Dominica in Palmis, usque ad Dominicam in Albis, ut patet per Extrauagantem Eugenij III. quam eiat Caletan. in verb. Communio. sic Monachus tenetur ex præcepto saltem semel in mense, ut nos diximus in nostris decif. in 1. parte lib. 2. de fact. com. nume. 36. cap. 38.

7 Quinta. Licet glo. 2. in verb. singuli in d. §. sanè, dicat sub dubio dictam constitutionem esse dilatandam quo ad alios monachos, quod satis est honesti. Tamen Paul. in d. §. dicit sine dubio extendi non solum ad monachos nigros, sed etiam ad alios: cum hæc interpretatio sit honesta, & expediens, & hæc opinio est magis communis: quia licet illa constitutio disponat de monachis nigris, tamen & in alijs locum habet quo ad hunc §. ita tenet Cardin. in quaestio. 3.

8 Sexta. Non solum monachi, † sed & Moniales tenentur ex præcepto confiteri, & communicare semel in mense, computando mensem eo modo, quo dicitur in glo. in cap. quam sit, de elect. lib. 6. & ratio est: quia masculinum comprehendit serminimum, 7. quaestio. 4.

Decif. Aurearum Par. II. Lib. III.

cap. si quis suadente, de elect. cap. generali, lib. 6.

- Septima. Licet monachi debeant communicare saltem semel in mense, tamen
 9 fallit in aliquibus casibus. Quorum primus tempore interdicti, nam saltem tempore generalis interdicti monachi abstinere debent à Communione, de sponsal. capit. non est, de pœnitent. cap. quod in te, de sentent. excommun. cap. responso. & lib. 6. c. alma mater, §. quia verò, & §. in festiuitatibus. Quod intellige, vt supra diximus in 2. par. capit. 1.
 10 num. 37. & 34. Secundus ¶ ex causa, facit tex. in cap. omnis, de pœnitent. & remiss. Vnde cum subest causa, debent abstinere, aliàs iudicium sibi manducarent, de consecrat. distinct. 2. cap. timorem. Et hoc donec reddant se habiles abstinendo à peccato, propter quod erant inhabiles, & ad hoc compelli possunt, de consecrat. dist. 2. cap. & si non frequentius, & ca. si quis. Tertius si con
 11 tingat monachum non esse in monasterio, licet teneatur singulis mensibus confiteri, ut supra diximus, non tamen tenetur communicare, d. §. sanè, in verbo, Monasterijs: & ratio differentie inter Confessionem, & Communionem est, quia plus necessaria est confessio, quæ est pars pœnitentiæ propter pronitatem ad peccandum, quam communicatio, sine qua quis saluus esse potest, pro hoc quod not. de transact. cap. veniens, secundum Gen. sed hæc ratio vltima non vrget. Nam etiam sine pœnitentia quis potest saluari, si haberet propositum confitendi, & præuentum morte non confiteretur, modo moriatur contritus, de pœnit. distin. prima, §. primo, vers. Petrus. Igitur vera est ratio præcedens, quod plus est necessaria confessio, quæ est pars pœnitentiæ. ibi Zabara. Quartus si ex rationabili causa prorogaretur vltra mensem de licentia superioris per aliquos dies, facit tex. in cap. omnis, de pœn. & remiss.

- 12 Octaua. Si prima ¶ Dominica mensis occurrit festum solemne, puta Re-

surrectionis, Pentecostes, vel Patroni monasterij, non per hoc omittetur communio, quia quanto maior est solemnitas, tanto studiosius disciplina regularis est obseruanda, de statu monachorum, cap. cum ad monasterium, §. in resectorio. Facit tex. in cap. fin. de obseru. ieiun. glo. in dicto §. sane verbo. in prima. Et hæc quo ad communionem faciendam ab ipis. Verum quoties Religiosi Sacerdotes teneantur celebrare, & an melius sit quotidie celebrare, vel ob reuerentiam abstinere, diximus in nostris decision. prima parte, lib. 2. c. 39. num. 6. & 12.

- 13 Nona. Religiosi, ¶ qui clericis, aut laicis Sacramentum vñctionis extreme, vel Eucharistiæ ministrare, matrimonioque solemnizare sine parochialis presbyteri licentia speciali præsumpserint, excommunicationis sententiam incurrunt ipso facto per Sedem Apostolicam dumtaxat absoluedi, Clem. 1. de priuileg. Et ideo hæc tria specialiter religiosis prohibentur, quia per hoc præiudicaretur presbytero parochiali. ita Matth. in d. Clem.

- 14 Decima. ¶ Clerici seculares si ex certa scientia prædicta sacramenta ministrauerint, licet peccent mortaliter, ut nos diximus in nostris decisio. in prima parte, cap. 13. non tamen incurrunt excommunicationem: cum tamen dicta Clement. loquatur de religiosis. & per consequens clericos seculares excludat. ita glof. 1. in dicta Clem. quam sequuntur ibi Doct.

- 15 Vndecima. Religiosi ¶ ministrantes dicta sacramenta, non comprehenduntur, si illa ministrauerint suis parochianis. Si sunt præfecti ecclesijs parochialibus. Sed si ministrauerint suis non parochianis, tunc in excommunicationem incurrunt. ita glof. de decimis, Clement. 1.

- 16 Duodecima. ¶ Non quicumque religiosus ministrans sacramenta prædicta, incidit in excommunicationem, sed tantum is, qui est religionis approbatus, quia
 qui

qui est religionis non approbatur, non est religiosus, de relig. domi. ca. vlt. & c. vni. de voto. lib. 6. not. in cap. vt periculosa, ne cler. vel monach. lib. 6. in glos. 2. quæ optimè fit. & cum hæc sit pœna, necesse est vt verificetur qualitas veri religiosi, quia odia restringi, & fauores conuenit ampliari, regu. odia, de regu. iur. in 6.

17 Tertiadecima. Religiosus ꝑ nouitius si ministrat sacramenta, incidit in excommunicationem, arg. tex. in cap. religioso, de senten. excommunic. lib. 6. vbi iniiciens manus in nouitium etiam nõ professum, incidit in sententiam excommunicationis, c. religioso, §. 1. de sent. excomm. lib. 6. Quod procedit, etiam si

18 talis iniiciens sit eius pater: ꝑ quia licet eius pater possit filium suum impuberẽ reuocare à religione, & coram superiore repetere, vt in cap. 2. de regul. non posset tamen eum violenter à religione retrahere ab eius habitu, maxime si talis sit clericus, argum. cap. cum qui, de præbend. in 6. & l. si quis in tantam, C. vnde vi. cum non obstat, cap. cum voluntate, de senten. excommunic. vbi pater verberans filium clericum, non incidit in excommunicationem, quia ibi pater verberat filium causa correctionis, sed hic non potest cadere correctio, ita Ioan. And. in d. cap. religioso, numero 1. Cum nouitius dicatur persona ecclesiastica, cap. duo, 12. quæst. 1.

19 & gaudet ꝑ priuilegio ecclesiasticæ personæ non solum quoad priuilegium Canonis, si quis suadente, d. §. quamuis, sed etiam priuilegio fori, vnde est coram ecclesiastico conueniendus, secundum Archid. in d. cap. religioso, in fi. vbi dicit, quod negari non potest, quin talis non sit religiosus quoad iurisdictionem, & tuitionem ecclesiæ: nõ talis non est conueniendus coram iudice seculari, sed coram ecclesiastico tantum, argum. tex. in l. quæ religiosis, ff. de rei vindicat. 12. quæst. 2. cap. ecclesiarum seruos, 16. quæst. 1. cap. similiter. Sic etiam debet sentire onus, Clement.

recolentes, de sta. mon. regu. qui sentit, lib. 6. & per consequens ministrando sacramenta incidit in excommunicationem.

20 Quartadecima. Laici ꝑ hæc sacramenta, de quibus nu. 13. ministrantes, non incidunt in pœnam in d. Clem. quia tales non dicuntur ministrare, sed abuti, de consuet. quanto, sed sunt aliter puniendi. Nec etiam se extendit ꝑ talis constitutio ad conuersos religiosos ministrantes supradicta sacramenta, ex quo non habent ordinem: quia prius persona, quàm iuris ratio querenda est, l. qui dam, ff. de iure codicil. Nec etiam habet 21 locum ꝑ in monialibus. & non obstat tex. in c. si quis suadente, 17. q. 4. quia illud ideo est, quia actus percipiendi clerici cum est communis, & ita competit semine, sicut masculo, nam est nudi facti, sed ministrare sacramenta sapit ius, & nõ competit nisi habentibus ordines ecclesiasticos, vnde cum semine non sint capaces ordinis, c. noua, de pœnit. & remiss. non videtur iurislator eas includere. cap. indemnitatibus. §. fin. de electio: lib. 6.

22 Quintadecima. Cum religiosi tantum in excommunicationem incidant, qui ministrant sacramenta clericis, aut laicis, fit ꝑ vt ministrantes religiosi eiusdem monasterij, nullo modo incidant, de stat. monac. Clem. ne in agro. §. sane. Sed si ministrant religiosi alterius monasterij, quamuis male faciant, non tamen locus est pœnæ excommunicationis, cum de ipsis religiosi in d. Clem. 1. non caueatur, argum. de elect. cap. statutum, lib. 6. reg. in pœnis, eod. lib. Licet Lapis dicat, quod verbum clericus, locum habet in clericis secularibus, & regularibus, quod est tutius. Zab. ibi q. 7.

24 Sextadecima. Nec ꝑ comprehenditur religiosus, ministrans prædicta sacramenta ipsi parrocho: quia cum potuit parrochus dare alteri licentiam, ergo & sibi. Nec ille, qui esset assumptus ab ipso parrocho in suum adiutorium ad ministrandam Eucharistiam in die Pa-

schæ, modo sit licentia Abbatis, arg. 16. quæst. 1. cap. placuit, de postul. cap. 2. de elect. in 6. cap. si religiosus.

- 25 Decima septima. Religiosi † ministrantes sacramenta prædicta scholaribus, & mercenarijs, & personis similibus, qui habitant extra parochiam absque licentia parochi in cuius parochia habitant, incidunt, ita glo. in d. Clem. 1. nam statim cum quis vadit ad habitandum in certa parochia, intelligitur ibi fieri parochianus, nisi accesserit causa recreationis, vel ob aliam causam temporalem statim reuersurus ad propriam parochiam, quia tunc secus, de sepult. cap. 15, qui, lib. 6.
- 26 Decima octaua. † Religiosi ministrantes eucharistiam siue in vita, siue in morte, in talem excommunicationem incidunt. d. Clem. 1. ponderando ibi Eucharistiæ, & non dicit viatici. Et non obstat tex. distinct. 50. pœnitens, in siue. vbi dicitur, quod omnibus detur viaticum: quia intelligitur ab omnibus qui illud possint.
- 27 Decima nona. † Quamuis ecclesiastica sacramenta non liceat religiosis cōferre, cap. interdicimus, 16. quæst. 1. & hodie definitum est in Clem. 1. de priuilegiis. tamen intelligit Cardi. ibi. extra monasteria. Non enim licet dare pœnitentias, & conferre extremam vñctio-
- 28 nem. Hodie verò possunt † religiosi per rotum annum, qui nostris priuilegijs gaudent, singulis Christianis ministrare Sacramentum Eucharistiæ, ita constat ex priuilegijs Eugenij III. & Sixti III. qui tantum excepit diem Resurrectionis Domini. Item ex Innocentio VIII. qui concessit quod etiam non deputati ad audiendas confessiones monachi sacerdotes possint de licentia suorum superiorum Eucharistiam laicis ministrare. Item Pius Papa II. concessit oraculo uinę vocis quod patres, & fratres possint conferre ecclesiastica sacramenta hospitibus, peregrinis, & famulis infirmatibus in monasterijs nostris, et in die Paschæ, vid. nu. 26.

30. Vigesima. Ministrans alijs sacramentum Eucharistiæ, si est in peccato mortali, mortaliter peccat. Quod idem dicendum de eo, qui in peccato mortali confessiones audiret: quia omnis, qui est reus peccati mortalis, & sacramentum recipit, vel ministrat, mortaliter peccat, c. illud dist. 95. Non tamen semper de necessitate est necessaria confessio, nisi in Eucharistia sumenda, sed sufficit contritio. Sylu. in verb. confessio, 1. q. 2. vers. primus. Sotus in 4. sent. dist. 1. q. 5. art. 6. col. 6.

- Vigesima prima. Sacerdos non solum † in celebratione debet semper vti orario, id est stola ad modum crucis, per tex. in c. ecclesiastica, distinct. 23, sed etiam, quando ministrat alijs dictum sacramentum, vt quia illud accipit ad comunicandum infirmos, vel etiam aliquos sanos in diebus festiuis, vel cum populo exhibetur, vel alijs, tunc enim propter reuerentiam sacramenti sacerdos debet habere stolam. Idem dicendum, quando sacerdos in diebus festiuis assistit Episcopo celebranti, & postea communicat, de consec. distinct. 1. cap. si Episcopus. An verò supradicti
- 32 contrahentes veniant excommunicandi? credimus quod non, quoniam multi grauissimi viri, & in ecclesijs magnæ autoritatis non obseruant, nec mortaliter dicuntur peccare: cum contraria consuetudo eos defendat, vt habetur per Archid. in d. cap. ecclesiastica. Non enim videtur generaliter verum,
- 33 quod qui † contra canonem facit, peccet mortaliter, nisi Canō ille de fide, aut bonis moribus, vel de vniuersali statu vniuersalis ecclesię loquatur, & non obstat tex. in d. c. ecclesiastica, in fi. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debite subiaceat, quia tex. ille loquitur, quando admonitus contemneret facere hoc: quia tunc pp contemptum peccaret mortaliter, & ita posset excommunicari, c. nemo, c. nullus, 1. 1. q. 3. vel secundo excommunicandus non veniret, quando contraria consuetudine defendere-
- tur.

tur. Vel ibi excommunicatio sumitur pro suspensione ad tempus pro arbitrio iudicis: nam cum ibi in d. c. non determinetur tempus, talis suspensio erit arbitraria, arg. tex. in c. de causis, de off. de leg. Archi. & Card. ibi, in dicto capitu.

34 An vero sacramenta † sint deneganda peccatoribus. Dic quod sic, peccatoribus manifestis, ita glos. in cap. illud, distinct. 95. Nam propter occulta peccata non possunt alicui sacramenta denegari, nisi per admonitionem secretam, uel publicè, vel in genere factam, de consecrat. dist. 2. c. non prohibeat. Archid. & Turrecr. in d. c. illud. & nos diximus in 1. par. lib. 2. de sacra. Communion. c. 38. nu. 29. & 30.

35 Vigesima secunda. † Religiosis sacerdotibus extra monasteria non solum prohibitum est conferre sacramentum Eucharistiæ, sed etiam extremam unctionem, d. Clem. 1. de priuil. & cap. interdicimus, 16. quæst. 1. bene tamen licet eis cum licentia Abbatis ex pietate, & opere misericordiæ visitare infirmos, prout Saluator exigit Matth. 25. Infirmus sui, & uisitatis me. Possent tamen ungere infirmos, si curam animarum haberent, ut dicit Turrecr. in d. c. interdicimus, modo singulis annis illud oleum ab Episcopo sanctificatum petant per se, vel alium ab Episcopo. Arch. in c. illud, dist. 95.

SUMMARIUM.

- 1 Religiosi quòd non habeant liberum arbitrium qualiter intelligatur.
- 2 Religiosi an teneantur obseruare omnia consilia euangelica.
- 3 Religiosus obediendo in prosperis, an, & quando mereatur.
- 4 Clericus inuito Episcopo non fit Episcopus sed bene monachus.
- 5 Religiosus ob obedientiam aliquando debet bonum intermittere.
- 6 Bonum sine quo non potest haberi salus, per obedientiam non est intermittendum.

- 7 Pro obedientia bonum est pati etiam quod iniustum est.
- 8 Præcepta papalia etiam grauiora sunt ad implenda.
- 9 Nisi quod præcipitur, generari scandalum, uel peccatum.
Papa non est obediendum, si subuertetur fides.
- 10 Papa non potest condere leges contra diuinam scripturam.
- 11 Papa solet præcipere multipliciter.
- 12 Clericus debet obedire Episcopo præcipienti, ut eat Romam, licet se excuset.
- 13 Clericus etiam ex uoto non potest peregrinari sine licentia episcopi.
- 14 Clericus studens uidetur residere in ecclesia.
- 15 Clericus studens dicitur seruire in ecclesia.
- 16 Collatio beneficii facta illiterato, est ipso iure nulla, non tamen facta homicida.
- 17 Ius canonicum directè tendit ad regimen animarum.
- 18 Professus cui magis obediat, patri carnali, uel spirituali.
- 19 Religiosus an teneatur subuenire patri in extrema necessitate existenti, numero sequen.
- 20 Professio in religione quòd nullum absoluat ab obligatione diuini præcepti, qualiter intelligatur.
- 21 Præceptum de honore parentum cum sit affirmatiuum, obligat pro loco & tempore.
- 22 Fili quando magis teneantur obedire patri spirituali, quàm carnali.
- 23 Omnis, qui reliquerit patrem, aut matrem, multipliciter exponitur.
- 24 Obediendum cui, Priori, uel Abbati aliud præcipienti.
- 25 Obediendum in omnibus magis est, Papa quàm alii prælati.
- 26 Obediendum an sit Papa, si uellet includere professum in monasterium magis arctum.
- 27 Obediendum quòd fit magis potestati maiori, fallit in multis casibus.
- 28 Obedire magis tenentur monachi Abbati, quàm Episcopo.

- 30 *Religiosi non in omnibus tenentur obedire suis superioribus.*
 31 *Obedientia triplex potest assignari.*
 32 *Obedientia modus qualis sit.*
 33 *Obedientia fructus est multiplex.*
 34 *Obediendum an sit alicui, cum peccet precipiendo.*

De obedientia Religiosorum. Cap. XXIII.

- I**RCA hoc capitulum plures possunt decidi quaestiones: quarum prima. ¶ Religiosi professi non habent proprium arbitrium, cum illud commiserint domino alterius, ea si religiosus, de elect. in 6. cap. non dicatis. 12. q. 1. Quod intelligit de his, sine quibus uita hominis sustentari potest, sed in his, in quibus uita hominis sustentari non potest, naturaliter habent arbitrium uoluntatis, sicut est, quod uelint refici cibo, potu, vel veste indui, quia in his habent uelle, dum tamen talis uoluntas feruetur iuxta formam regulæ, ita not. Zen. in extrau. Io. XXII. quæ incipit. Quorundam. in verbo uoluerint, prout refert Gem. in cap. quorundam, nu. 2. de elect. in 6.
- 2 Secunda. Religiosi ¶ non tenentur ad omnia consilia euangelica obseruanda, sed tantum ad ea, quæ in regula, quam professi sunt præceptorie, uel inhibitorie, uel etiam uerbis æquipollentibus exprimuntur, uel ad uota tria, in quibus uoluntarie se abstinerunt, uel quando consilia ex contemptu transgredere, glo. not. in cap. quis autem, d. fin. 10. Abb. in cap. 1. num. 7. de uir. & honest. cler. Sed ad ea, quæ sunt supererogationis, qualia sunt consilia euangelica, non tenentur aliquis nisi ex obligatione propria, licet ad illa adimplenda eo magis teneantur religiosi, plus quàm ceteri, quo se magis mancipauerunt seruitio Dei, quasi holocaustum de seipsis Deo offerentes, ita inquit Nicol. III. in

declaratione regulæ Fratrum minorum.

- 3 Tertia. Religiosus obediendo etiam in prosperis ¶ potest mereri, & nõ obstat tex. in c. sciendum, 8. q. 1. ubi dicit Greg. sciendum summopere est, q. obedientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est; Nam cum huius mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is, qui ad præcipienda hæc obedit, obediens sibi uirtutem euacuat, si ad hæc etiã ex proprio desiderio anhelat: quia respõdetur, quòd ibi non prohibetur nõ si ambitio, & proprius motus ex se, id est ex suo uitio, non ex obedientia proniciens, ita glof. 1. in d. c. uers. si de suo, ubi exponit, id est ex ambitione. Igitur si prospera præcipiuntur, & religiosus ea adimplet proprio motu, & spontanea uoluntate, eo tamen respectu, quia præcipiuntur, talis obedientia est meritoria, D. Tho. 2. 2. q. 104. art. 2. e. 3.

- 4 Quarta. Episcopo inuito ¶ quare clericus eius non potest uocari ad episcopatum, 63. dist. cap. literas, sed inuito eò potest fieri monachus, 19. q. 2. cap. dicitur, est ratio: quia iste præsumitur facere ex ambitione, & facit ad suum commodum, ille nequaquam, glo. in d. c. sciendum. uers. proprie.

- 5 Quinta. Religiosus propter obedientiam ¶ nonnunquam debet bonum, quod agit intermittere, nunquam uerò malum per obedientiam facere, c. quid ergo, 11. q. 3. Hinc nunquam malum, id est peccatum est propter illam committendum, 15. q. 1. c. illa.

- 6 Nec etiam bonum, ¶ si ne quo non potest haberi salus, per obedientiam debet intermittere, ut credere in Deum, diligere Deum, & proximum, sed sic bonum mediocre, & tale, sine quo potest haberi salus, ut uigilia, ieiunium, peregrinatio, & huiusmodi, ita Archid. in d. cap. quid ergo. D. Thom. 2. 2. quæst. 104. art. 3. cap. 3. Et ita hoc pacto intelligitur dictum Gregor. in d. cap. Quid ergo. Concordantia sunt iura, 16. q. 1. c. monachi, & de re nullit. l. 3. §. in bello, 21. dist. c. denique. Vbi id, quod in se bonum est,

est, prohibetur propter malum cohærens, 96. distinct. cap. 2. distin. 22. cap. 1. Hinc pomum fuit prohibitum homini, vt abstinendo acquireret malus bonum, scilicet obedientiæ, dicto cap. quid ergo.

7 Sic ¶ pro obedientia bonum est pati etiã quod iniustum est, 100. distinct. cap. contra morem. Vnde habetur ex illo text. quod licet Sûmus Pontifex iniuste aliquem cogiteret, quod abfit, ille tamen debet patienter tolerare: quia, etsi onerosum sit, & iniustum quod à prælato, & præferim Apostolico iniungitur, tamen tolerandum est, argum. distin. 19. cap. in memoriam, & dist. 3. 1. cap. ante, quia licet ille iniuste facit præcipiendo, iste tamen iuste facit obediendo, 23. q. 1. cap. quid culpatur, in fine. Vnde dicit text. in d. cap. in memoriam, quod adimplere tenetur præceptum, licet sit vix tolerabile.

8 Hinc præcepta ¶ Papalia adimplenda sunt, etsi grauiora, & importabilia ab eo iniungantur, quando de eius præcisã voluntate constat, & si facere non possumus, humiliter nos excusare debemus, extra, de rescript. cap. si quando, & hoc intellige, siue pertineat ad officium, siue non, nisi in his casibus: quorum Primus, si litteræ Papæ essent falsæ, vel subreptitiæ, quia tunc non sunt litteræ Papæ. Secundus, nisi contineant peccatum, quia tunc cum præceptum sit contra Deum, ibi cessat omnis inobedientia, 14. quæst. 3. cap. qui resistit, & cap. si Dominus, & cap. que contra mores, dist. 8. Tertius, quando litteræ contineant scandalum vniuersalis ecclesiæ, cap. inquisitioni, de senten. excom. vbi dicit Innocen. quod si Papa præciperet ¶ alicui aliquid, quod generaret scandalum, vel peccatum, non est sibi parendum etiam in spiritualibus, sed susperfedendum, donec rescribatur Papæ, & sequatur secunda iussio, quod procedit etiam si allegerit metus excommunicationis, vel depositionis: quia potius debet penam sustinere, quam malo consentire, licet text. in capit. sacris, de his

9

quæ vi: quia facit contra conscientiam, & sic ædificat ad gehennam, c. per tuas, 2. de simon. Petr. de Anchar. in Clem. 1. de rescript. Hinc consuluit Dom. Card. prout ipse refert in dicto cap. si quando, vers. quero, circa hæc, quod cum Urbanus VI. scriberet Episcopo Florentino, vt certos processus per ipsum Urbanum factos contra Carolum Regem Hierusalem, & Siciliæ, publicaret, & hoc præcipiebat sub grauissimis pœnis, quas ferrebat in non parentem. Consuluit Do. Cardinal. quod poterat differri præceptum, & scribi ipsi Urbano, & expecta si secunda iussio per dictum cap. aureã, & perpetuo memorandum, in d. cap. si quando, & per Authen. vt nulli iudic. §. & hæc verò iubemus, & hoc ad euitandum magnum scandalum, & multa inconuenientia, quæ poterant accidere populo Florentino, si hoc fieret indistincte parendo. Quartus si obediendo subuerteretur fides, cap. sunt quidam, 25. quæst. 1. vbi Turrecrem. ibi ponit quatuor conclusiones. Quarum prima, quod ¶ Papa non potest condere leges, siue canones, dicto cap. sunt, vel statuere aliquid, quod sit contra diuinam scripturam, siue doctrinam euangelicam, cap. omne quod, 25. quæst. 1. August. 4. de Trinit. cap. 6. Secunda. Nec contra determinata per quatuor Concilia de fide catholica, & de condemnatione hæreticorum. Tertia. Nec contra determinata de fide per sanctos Doctores, quæ sunt accepta, & approbata per quatuor Concilia. Quarta. Nec immutare aliquid de his, quæ per prædecessores suos de fide definita sunt, & determinata. Igitur præcepta papalia sunt adimplenda, etiam si intolerabilia sunt, siue pertineant ad officium, siue non: secus est in alijs prælatis, qui illi non tenentur nisi in illis, quæ pertinent ad officium suum, ita Cardin. in cap. in memoriam. numc. 2. distin. 19.

11 Verum ¶ qualiter præcipere soleat Papa. Dico quod multipliciter, & primo sub interminatione maledictionis, c. 1. de

de feput.in 6. cap. relatum, de iure patron. Sicut nobis; de fimon. de immuni. ecclef. cap. eccle. ijs. Secundo in virtute fanctæ obedientiæ, d. c. 1. de feput. in 6. Tertio sub anathemate, de fagi. cap. 1. Quarto sub excommunicatione, extr. loca. cap. 1. Quinto sub pœna excommunicationis, de regul. cap. non solum. Sexto sub excommunicationis interpositione 63. distin. Salonitanæ. Septimo sub diuini contemplatione iudicij, 8. quæst. 2. nuper. Octauo sub ostentatione diuini iudicij, de appel. cap. cum special. 1. Nono sub anathematis vinculo, de testa. in 6. cap. 1. ad fin. Hæc Gemin. in c. 1. nu. 6. de feput. in 6.

12. Sexta. Si Episcopus præcipiat ꝑ alicui, ut eat Romam, & ille se excusat ideo, quia alij inueniunt meliores, talis excusatio nõ valet. Ad idem quod legitur & no. 23. q. 1. cap. vlt. vbi de hoc vide, & quod legitur & no. 16. quæst. 1. cap. nos autem, vbi Archid. & ratio est: quia in legationibus nullus ordo est seruandus, vt ff. de leg. l. sciendum, §. pen. 13 vnde si clericus ꝑ vouerit iter peregrinationis, non potest ire inuito Episcopo, de consecrat. distinet. 5. cap. non oportet, glos. in dicto c. quid ergo, 11. q. 3.

Sed an eo casu quando de licentia Episcopi vadit Romam, debeat haberi ut præfens, & percipere fructus, quos perciperet præfens, dic quod sic, exceptis solum quotidianis distributionibus: quia illæ solum debentur interessentibus, vt nos supra diximus, capit. 15. nume. 9.

- Sed quid si studeret clericus iuri Canonico de præcepto, & licentia Episcopi, vtrū debeat, habere illas? resp. sic, secundū aliquos Doct. quia qui studet, & causa studij abest, abesse non dicitur, quæ situm, ff. de leg. 3. Vnde iussert ibi Bar. q. 14 clericus, qui vadit ꝑ ad studium, videtur residere in ecclesia sua, & ideo ut residens debet habere fructus beneficiorum, allegat not. in cap. relatum, de cleric. non resid. Et dicit Bald. in l. qui sub prætextu, vers. quæro ergo an clericus, C. de sacro sanct. ecclef. quod quædam

sunt quæ conferuntur clericis immediate propter seruitium ecclesiæ, & ille qui non seruit non debet ea habere, ut 15 ibi, tamen quæ est in studio dicitur seruire ecclesiæ, quia studet, ut postea melius seruiat, argum. l. diuortio, §. non solum, ff. solut. matr. & ratio est: quia clericus absens pro vtilitate ecclesiæ suæ reputatur præfens, cap. ex parte, cap. ad audientiam, de cler. non residen. Sed ecclesia maximè indiget uiris literatis, cap. cum ex eo, de elect. in 6. Vnde in tantum abhorret illiteratos, vt collatio facta illiterato sit ipso iure nulla, sed si fiet 16 ret homicidæ, non esset statim nulla, secundum Inno. in c. cum noltris, de concess. præben. Et est contra illos, qui dubitant propter scientiam inflari, & ob id omittunt studium, quare dixit Dominus Osee 4. Tu scientiam repulisti, & ego te repellam ne sacerdotio fungaris, & habetur in cap. omnes psallentes, distinet. 38. facit tex. in cap. 1. distinet. 36. c. cum in cunctis, de elect. Vnde ex his videtur, quod debeat habere distributiones. Tamen dico, quod absens siue causa studij in Theologia, siue in iure Canonico 17 co ꝑ secundum communem sententiã, quod quidem maximè tendit de directo ad regimen animarum, & ita in vniuersalem vtilitatem ecclesiæ, per tex. in cap. 1. de consang. & affin. vnde ibi dicit Host. quod prælati magis indigent iure Canonico, quàm Theologia, quod debet habere vltra præbendas, portionem suam, & reputari tãquam præfens in omnibus bonis, & fructibus, quæ dicuntur de mensa, & capitulo, præter distributiones quotidianas, quæ tantum dantur interessentibus, glos. in cap. vnic. de cler. non resid. in 6.

- Septima. Religiosus professus tenetur 18 magis ꝑ obedire patri suo carnali, quàm patri suo spiritali, idest prælato in his, in quibus filij parentibus carnalibus obligantur de iure nature, & de iure diuino, quæ continentur in illo præcepto. Honora patrem tuum, & matrem tuam. Vnde respectu horum, ma-

gis tenentur profeſſi in religione obedire pro loco, & tempore patri carnali, quam ſuo prælato: Hinc videtur, quòd cum ad ſubueniendum parentibus homo aſtringi videatur per hoc præceptum diuinum, Honora patrem tuum. In quo quidem honore intelligitur ſubuenio, quòd poſſit religioſus etiam profeſſus videns patrem ſuum in neceſſitate conſtitutum, licitè etiam abſque licentia ſui prælati clauſtrum exire, & ſubuenire patri, facit tex. in cap. primo diſtin. 30. vbi dicitur, quòd ſi qui filij parentes maximè fideles deſeruerint occasione Dei cultus, hoc iuſtum eſſe iudicantes, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, ut hoc ipſum in parentibus venerentur, quòd fideles ſunt, anathema ſint. Tamen in contrarium

19 eſt ¶ veritas, ſecundum D. Tho. quolib. 3. art. 16. vbi dicit, quòd aliter iudicandum eſt de illo qui religionem nondum intrauit, & aliter de illo, qui in religione eſt iam profeſſus. Ille enim qui religionem nondum intrauit, ſi videat patrem ſuum in magna neceſſitate, cui per alium modum ſubueniri non poſſet, non debet religionem intrare, ſed tenetur miniſtrare parentibus, maximè ſi abſque peccati periculo poſſit in ſeculo

20 manere. Sed ¶ poſtquam quis eſt in religione profeſſus, tunc talis non tenetur, nec debet abſque licentia ſui prælati exire clauſtrum ad ſubueniendum parentum neceſſitatis, licet debeat ſemper ſalua ordinis ſui obedientia ſatagere per ſe, vel per alium, vt ſuis parentibus ſubueniatur, ſi in neceſſitate fuerint conſtituti. Et non obſtat, quòd profeſſus

21 ſi ¶ in religione nullum abſoluit à diuini præcepti obligatione. Ad hoc enim religioſi profitentur obſeruationem cõſiliorum, ut perfectius obſeruent diuina præcepta. Nam reſpon. ſecundum Magiſtrum Nicolaum de Lyra ſuper Matth. cap. 15. quòd licet per profeſſionem non abſoluatur religioſus à præcepto diuino, tamen abſoluitur ab aliquo modo adimplendi præceptum: quia præ-

22 ceptum de honore ¶ parentum eſt affirmatiuum, & ideo non obligat ad ſemper, ſed pro loco, & tempore, & alijs debitis circumſtantijs, quæ aliquando variantur ſecundum conditionem ipſius implentis præceptum: quia aliquis modus ſubueniendi patri eſſeitur inconueniens, & illicitus ipſi filio per aſſumptionem alicuius ſtatus liciti, imo perfecti, ſicut ſubuenire patri per votum obedientiæ contra voluntatem ſuperioris, eſſeitur illicitum ipſi religioſo: tenetur tamen ei ſubuenire modis conuenientibus profeſſionis ſuæ. In mul-

23 tis autem in ¶ quibus non obligantur filij parentibus carnalibus, nec de iure diuino, nec natura, tunc reſpectu illorum filij magis ¶ tenentur obedire patri ſpiritali, ideſt ſuo Prælato, quam patri carnali. Quod ſi quis contra prædicta obiecerit illud Matth. 19. Omnis

24 qui ¶ reliquerit patrem, aut matrem propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Reſpõdetur multipliciter: & primo, quòd illud intelligitur, ubi, & quando parentes non indigent à filijs honorari, & maximè, quando filios inducunt ad illud, quòd eſt contrarium ſaluti ipſorum. Vnde tunc ſunt relinquendi quò ad infidelitatem, & hæreſim, quæ in omnibus eſt deteſtanda, non autem quò ad exhibitionem ſuæ ſubuentio- nis. Vel ſecundo intelligitur reſpectu eorum, in quibus filij non obligantur parentibus, nec de iure diuino, nec natura, ita Aſten. lib. 6. tit. 47. art. 3. quaſt. 12. in fine.

25 Octaua. ¶ Si prior aliud præcipit, & aliud Abbas, tunc religioſus magis debet obedire Abbati, quam inferiori, quia poteſtas maior minoribus præponitur ad obediendum, cap. quæ contra, diſt. 8. Hinc dicitur ibi, in fine, quòd ſicut in poteſtatibus ſocietatis humanæ maior poteſtas minori ad obediendum proponitur, ſic Deus in omnibus. Hinc ſit, quòd Abbas poteſt mutare, & relaxare præceptum inferioris. Sic etiam ¶ ſit,

26 fit, quòd in † omnibus magis obediendum est Papæ, quàm Episcopis, vel Archiepiscopis, vel etiam monachus Abbati absque vlla determinatione, 9. q. 3. cap. per principalem. Sed an sit obediendum Summo † Pontifici, si vellet includere monachum iam professum in monasterium magis arctum. Oldr. consil. suo 96. ponit hoc dubium. Nunquid Papa possit monacham includere contra suam voluntatem. & dicit quòd cum ab initio detur annus probationis, ut experiatur asperitates ordinis, infra quem si ei non placet, potest exire, cap. ad apostolicam de regu. non videtur quòd contra voluntatem suam ad asperiores vitam possit astringi, vel saltem quin concedatur alius annus, & pro hoc quia ne mo tenetur crescere, dist. 74. cap. gesta, & ibi Archid. Et hoc clarè videtur tex. dicere ip. c. 1. dist. 3. 1. cum multis alijs iuribus allegatis per Old.

Nona. Licet ut diximus in decisione præcedenti, potestas maior minoribus præponatur, tamen fallit † in multis casibus: quòrum Primus. Potius tenemur obedire Episcopo, quàm metropolitano, ut 9. q. 3. per totum. Secundus in monacho, qui potius obedit Abbati, quàm Episcopo, vt § 8. dist. c. 1. & 2. Vnde in cap. noluit, 3. q. 5. notatur, quòd potius est monachus sub Abbate, quàm vxor sub viro. Tertius, potius statur excommunicationi prælati, quàm absolutioni Episcopi, cap. cum ab ecclesiarum, de offic. ordin. licet absolutio sit ualida, quamuis iniusta, ut dicit glos. in d. cap. cum ab ecclesiarum, & Turrecrem. in cap. nullus, num. 4. q. 3. Igitur de ciso præcedens habet locum, ubi minor habet iurisdictionem à maiore, secundum quod loquitur text. in iudicium, ff. de iudic. Vel quando appellatur ad maiorem, quia tunc potius maior, quàm minori obediendum est, ita gl. in c. qui resistit, 11. q. 3.

29. Decima. Monachi † specialius Abbatibus, & religiosi suo prælato obedire debent, in his quæ spectant ad re-

gulam, quàm Episcopo: sicut clericus tenetur plus suo Episcopo obedire, quàm Archiepiscopo, 18. q. 2. c. quam sit, §. nullus, & cap. Abbates, 9. q. 3. cap. conquestus.

Vndecima. Religiosi non in omnibus tenentur obedientiam † præstare suis superioribus, sed tantum cum obedientiam profiteantur quantum ad regularem conuersationem, ideo secundum illam suis prælatis subduntur, & obedire tenentur, iux. S. Thom. 2. 2. q. 104. art. 5. & illa obedientia dicitur sufficiens ad salutem. Si autem in alijs etiam obedire uoluerint, hoc pertinebit ad cumulum perfectionis, cum tamen illa non sint contra Deum, d. non semper, & cap. seq. 1. 1. q. 3. aut contra professionem regule: quia talis obedientia 31 esset illicita. Et ita triplex † obedientia posset distinguui, una scilicet sufficiens ad salutem, qua scilicet obedit in his, ad quæ obligatur. Alia perfecta, qua obedit in omnibus licitis, alia indiscreta, qua etiam in illicitis obedit, sic inferiores suis superioribus non debent in omnibus obedire, v. g. si eis aliquid præcipiant, in quo eis non subdantur. Vnde in eis, quæ pertinent ad interiorem motum uoluntatis, homo non tenetur obedire homini, sed solum Deo, sed tantum homini tenetur obedire in his, quæ exterius per corpus sunt agenda secundum rationem superioritatis, sicut miles duci exercitus in his, quæ pertinent ad bellum, Religiosus in his, quæ pertinet ad regularem conuersationem: nam si mihi superior præcipiat, ut faciam me monachum, ut dem ei terram meam, licet hoc sit bonum, non tamen tenor ei obedire, quia non spectat ad eius imperium, & suam iurisdictionem. Card. in c. si Dominus, 11. q. 3.

32. Duodecima. † Obediendi ordo est, ut in primis Deo obediamus, 8. dist. cap. quæ contr. 1. 1. q. 3. cap. Imperatores, & ratio est: quia sicut potestas maior minoribus præponitur ad obediendum, sic Deus omnibus hominibus, d. cap.

cap. quæ contra. Deinde post Deum Romanæ ecclesiæ diligentius, 12. distinct. cap. præceptis, 91. distinct. cap. obedientiam, quia ipsa est caput, & mater omnium ecclesiarum. 12. distinct. cap. non licet. Item Episcopis, 7. quæst. 1. capit. quia frater, vbi dicitur, quod Episcopo à clericis, & sacerdotibus suæ diocesis est obediendum, & reuerentia debet ei exhiberi. Rursus sæcularibus potestatibus, sed sic demum, vt Deus non offendatur, d. capit. quæ contra. 15. quæstio. 6. capit. nos, & capit. sequen. Item Abbatibus religiosis, 18. quæst. 2. capit. Abbates. Item quilibet suo superiori, 93. distinct. cap. à Subdiacono, dummodo non sint hæretici, quia licet sint alijs mali, quamdiu eos tolerat ecclesia, est eis obediendum, capit. conquestus, 2. quæst. 7.

33 Tertiadecima. † Obedientiæ fructus est, quia per ipsam meremur gratiam Dei, 93. distinct. cap. nulla. & capit. sequen. Item per ipsam meremur salutem, 93. distinctio. capit. si inimicus, 2. quæstio. 3. capit. quid ergo. Sine ipsa incurrimus æternam damnationem, & reprobationem, 93. distinct. capit. nulla, & capit. sequen. Quibus tamen circumstantijs debeat esse ornata. vide Turtecerum. in capit. sciendum, numero 10. 8. quæst. 1. vbi ponit decem circumstantias.

34 Quartadecima. Obediendum † non est alicui, cum peccat in præcipiendo, si præcipere, & id, quod præcipitur sit peccatum, capit. non semper, & capit. si dominus, 11. quæstio. 3. Item quando id, quod præcipitur est peccatum siue mortale, siue veniale, sed præcipere non est peccatum. Vt cum ab ecclesia præcipiatur, vt cognoscat vxorem, quæ est ei consanguinea, capit. inquisitioni, de sentent. excommunic. Sed sic, quando præcipere est peccatum, sed non id, quod præcipitur. vt cum forte prælatus præcipit aliquid, quod est iustitiæ ex ira, vel odio, scilicet vt subditi moueantur contra hostes, vel similia,

23. quæst. 1. cap. quid culpatur. & cap. manifestum 32. quæst. 5. vbi mulier non peccat obediendo viro, qui reuocauit quod prius concesserat.

SVM MARI VM.

- 1 *Apostasia materia vbi agitur.*
- 2 *Apostasia est vocabulum æquiuocum, & est multiplex.*
- 3 *Cominunctio vi fit cum Deo secundum diuersos modos, sic pluribus modis distinguitur.*
- 4 *Apostasia ordinis, vel religionis incurritur multis modis.*
- 5 *Apostasia qualiter possit definiri.*
- 6 *Apostata à fide puniatur vi hæreticus.*
- 7 *Apostata inobediencia qualiter puniatur.*
- 8 *Non obediens consilijs an, & quando puniatur.*
- 9 *Apostata religionis aliter puniatur, si est clericus, & aliter si est regularis.*
- 10 *Monachus vagabundus cum habitu non est apostata.*
- 11 *Religiosus per dimissionem habitus est apostata, & excommunicatus.*
- 12 *Religiosus de strictiori transiens ad laxiorem religionem non est Apostata.*
- 13 *Religio strictior an ex strictiori clausura inducitur.*
- 14 *Religio vna qualiter sit altera strictior.*
- 15 *Vita astrictior consideratur ex vita præfensi.*
- 16 *Professus in monasterio collapsus non potest transire ad strictiorem, si alia monasteria non sint collapsa.*
- 17 *Ordo redditur strictior non solum ex institutione prima, sed etiam ex consuetudinibus postea editis.*
- 18 *Religiosus, quod temerè dimittens habitum fiat ineligibilis, qualiter intelligatur.*
Irregularitas non incurritur ex dimissione habitus.
- 19 *Promotionem ad ordines tria impediunt.*
- 20 *Abbas an sit tolerandus in Abbacia, si in eo sit insufficientis eruditio, an remouendus.*
- 21 *Discere volenti duo sunt necessaria.*

- 21 *Scientia defectus, quod coleretur in Abbatate qualiter intelligatur.*
- 22 *Regimen ad animarum ubi quis assumitur, assumitur ad officium predicandi.*
- 24 *Monachus in apostasia ordinatus ad sacros sine dispensatione Papa non ministrat.*
- 25 *Apostata non potest ad ordines maiores ascendere.*
- 26 *Apostata ordinatus sine dispensatione Papa non habet ordinis executionem.*
Casus, in quibus Papa dispensat erga ordines.
- 27 *Apostasia irregularitatis fit per dimissionem tonsuræ, seu vestis clericalis.*
- 28 *Apostasia non est omnis retrocessio.*
- 29 *Habitum religionis deserens non semper est apostata.*
- 30 *Apostasia ordinis, seu religionis multis modis contrahitur.*
- 31 *Clericus constituitur in minoribus non sunt astricti vivere clericaliter.*
- 32 *Clericus prima tonsuræ solo verbo non potest clero renunciare.*
- 33 *Clericus prima tonsuræ quando carebit privilegio clericali.*
- 34 *Apostasia incurritur per dimissionem habitus in tribus casibus.*
- 35 *Religiosi apostata peiores efficiuntur aliis peccatoribus.*
- 36 *Monachus, quod dicatur melior clerico, qualiter intelligatur.*
- 37 *Clericus beneficium accipiens animo renunciandi, an teneatur ad restitutionem fructuum.*
- 38 *Fidem ad suscipiendam an quis prae se possit cogi.*
- 39 *Infideles, qui fidem susceperunt, compellere ad illam seruandam ad quos spectet.*
- 40 *Infidelis, quod minus peccet, quam fidelis à fide recedens, qualiter intelligatur.*
- 41 *Apostatis professis an reddantur bona.*
- 42 *Habitum ad reassumendum qui prae se cogantur.*
- 43 *Subditi per precepta, & monita sunt corrigendi.*

De Apostasia. Cap. XXV.

DE Materia faciunt omnes† De cre. ext. de Apost. præter secundam. Item d. 50. c. vlt. c. alieni, 2. q. 7. 3. q. 4. c. 1. 2. & 3. 6. q. 1. cap. infames, in prin. 2. 1. q. 3. in tribus ptimis, cap. 26. q. vlt. c. non obseruetis. De vita, & honest. cleric. cap. Deus qui. & cap. pen. ne cler. vel mon. lib. 6. Sed cum sit triplex Apostasia, secundum glos. in rubr. eo. tit. nos tamen explicabimus de Apostasia ordinis, siue religionis, de qua præter multa, quæ diximus in nostris decis. in 1. par. lib. 3. cap. 1. traditur 50. distin. c. cap. si. 47. dist. c. quantumlibet, 16. q. 1. c. legi. 3. q. 4. c. beatus, c. si. de vita, & honest. cleric. videbimus quid est, vnde dicatur Apostasia. Quibus modis fiat, quomodo puniat, & de quibusdam dubitationibus. Apostasia † igitur est vocabulum æquiuocum, & multiplex, & dicitur à retro, & stolon, quod est missus, vel missio, & dicit retrocessionem quandam à Deo, quæ quidem retrocesso est, & retrogradus status, iuxta. tex. in cap. non obseruetis, 26. quæst. 7. est multiplex. Nam sicut secundum diuersos modos † quis Deo coniungitur, ita & pluribus modis disiungitur. Coniungitur enim Deo quis primo per fidem, & sic per sacramentum baptismi, sine quo nullus potest saluari, c. nulla, de consecr. dist. 4. c. debitum, de baptis. Secundo, propter debitam, & subiectam voluntatem ad obediendum præceptis Dei. Tertio, propter aliqua opera specialia pertinentia, & emissa ad frugaliorem vitam, ut per clericatum, uel sacros ordines, uel religionem. Disiungitur autem, hoc est apostatat quis à Deo, primo per discessum à Deo per fidem, & hæc dicitur Apostasia perfidie, quæ pertinet ad infidelitatem, 2. q. 7. c. non potest, sic fuit apostata Iulianus Augustus. Secundo, quis apostatat à Deo per mentem repugnantem diuinis mandatis, & hæc dicitur Apostasia inobedientie, cap. si quis,

quis, c. illud, de maio. & obed. 2. q. 7. c. nō potest, 3. q. 4. c. 1. Tertio, recedendo ab ordine, seu religione, quam professus est conuersando ut laicus, vel habitu religioso postposito tanquam clericus secularis, & hæc dicitur Apostasia ordinis, vel religionis. Item fit hæc, redeundo ad sæculum, ut traditur in c. si. de vit. & honest. cler. & c. in audientia, & c. perpendimus, de sent. excom. 20. q. 3. c. 2. & 3. de Apost. c. quidam, c. pen. & fin. Igitur cum sit multiplex, non definitur in suo genere. Tamen ita definitur potest. Apostasia est temerarius et recessus a statu fidei, vel obedientie, vel religionis, quam quis professus est temere, cum legitima sit. Apostata verò diuersimodè punitur.

6 Nam Apostata et ad fidem punitur ut hereticus, idem in Apostata inobedientie, qui non vult obedire superiori, vel canonicis, credendo Principem non habere potestatem legis condendæ, 19. dist. cap. nulli fas. nota glo. in c. generali, de elect. in 6. At qui non negans potestatem, non obedit ex contemptu legis preceptiue recepte per subditos, & tunc si contrauenienti est pœna specialiter apposta, illa puniri debet, c. de causis, de of. si. ord. lo. And. in d. c. generali. Quod si pœna non esset apposta, tunc in auius iudicio non peccat, si ex iusta causa contrauenit, quam legislator si est inconsiderasset non præcepisset, 76. distinct. cap. v. tina. Quod si absque causa contrauenit, tunc si hoc facit scienter, potest excommunicari, si semel contrauenierit, & ita potest intelligi glossa in proœm. decret. Quod si pluries, esset deponendus, & ita potest intelligi, 4. dist. §. si. & glo. si. in c. grauis, de cen. Immo, si est incorrigibilis, posset tradi curiæ seculari, c. cum non ab homine, de iudic. Quod si quis non obediret legi preceptiue nullo modo per subditos recepte, non puniretur, ut no. gl. 2. in si. c. 2. de treu. & pace, & d.

3 c. 3. leges, legi uero consilij et non obediens, non est puniendus: quia nullo modo peccat, ut no. gl. in c. solite, versic. propter Deum, de maio. & obed. nisi ef-

set consilij, & reuerentie, quod inferior pro bono suo deberet obseruare, quia tunc peccaret uenialiter. Exemplum ut not. glo. in cap. ad aures, de temp. ord. & in Clem. 1. de testa. Archid. dist. 6. c. testamentum. Ex his ergo habes, quæ pœna fit puniendus ueniens contra leges, uel canones, & sic quæ pœna Apostata inobedientie. Apostata et uero religionis, si clericus est secularis, non est ipso facto excommunicatus, sed excommunicandus, & si expedierit, grauiori pœna afficiendus, c. pen. de Apost. Religiosus uero est excommunicatus ipso facto c. 2. ne cler. uel mon. lib. 6. Nisi ex causa relinqueret habitum, & tonsuram, puta quia esset transiturus per loca periculosa, iux. not. in c. Deus qui, de uita, & honest. cleric. facit ratio d. c. 2. ne cler. uel mon. Sed modo deueniamus ad decisiones. quarum Prima.

10 Monachus et uagabundus, non tamè dimittens habitum, strictè sumendo, non dicitur Apostata. Nam Apostata religionis is dicitur, qui reliquit habitum religionis, unde dicuntur Apostate abeuntes retro, ut dicit tex. 26. q. si. c. non obseruetis. Vnde propriè non dicitur Apostata, nisi is, qui ad sæculum rediit, ut probatur expresse 10. d. §. qui in aliquo, c. 1. tit. nostro, & Doct. communiter in d. cap. 1. sed uagabundus non reliquit habitum, non redit ad sæculum, sed tantum uagatur, ergo glossa, & Arch. in d. c. 2. Cald. De Apost. cons. unico.

11 Secunda. Religiosus et per dimissionem habitus dicitur Apostata, & est ipso facto excommunicatus, cap. 2. ne cler. uel mon. lib. 6. Quod intellige, quando assumeret habitum laicorum, uel clericorum secularium, exhibendo se conspectui hominum sine iusta causa, ut in gloss. in uerb. temere, in d. cap. 2. Hinc inferitur, quod monachus dimittens habitum, efficitur Apostata, etiam si efficiatur clericus secularis, ita nota. in capit. si. tit. nostro.

12 Tertia. Religiosus, qui de strictiori religione transit ad laxiorem, nō est Apostata,

- stata, quamvis transeat absque causa, quia in nullo venit contra ea, quae sunt de substantia ordinis, cum semper sit in alicuius obedientia, ita not. Innoc. extr. de exate & qualitate, cap. intelleximus, in si. Archid. in cap. placuit, distinct. 50. nume. 6. satis enim est ad effugiendam Apostasiam, vt ad saculum non redeat, & quod in religione seruari debeant tria substantialia regulae, de quibus in cap. cum ad monasterium, de sta. mon. Idem not. gl. in c. ex parte, de tempo. ord. & in d. c. intelleximus.
- 13 An autem strictior religio iudicetur ex strictiori clausura, dic quod non: quod nota, quia facit ad dubium, per quae signa cognoscatur strictura religionum: quia clausura sola non hoc arguit, quod nota pro fratribus Cartusienibus, quia ex sola clausura continua non dicerentur habere strictiorem Regulam. Qualiter vero vna religio sit altera strictior, vide Lapum alleg. 57. Hac Gemina. vna cum addit. in cap. 1. num. 10. & ibi Franc. de sta. regul. in 6. Vide etiam Zabar. consil. 28. Vbi dicit, quod secundum Canones arctitudo causatur ex vita, & obseruantijs, quo ad viuendi modum, cap. licet, de regul. ibi vitam ducet arctiorem. ad idem cod. tit. cap. quia in infulis dura est congregatio, id est congregationis conditio. Item dicit, quod ad hoc iudicandum debet
- 15 considerari tempus praesens, cap. sane, ibi, nunc de regul. qui etiam ponderat an locus, ad quem transiit, maioris perfectionis existat, scilicet de praesenti. & ibi Innocen. qui dicit quod licet monasterium vbi fecit professionem, fuerit institutum in strictiori regula, & monasterium, ad quod transiit in laxiori, tamen hoc non est attendendum, sed quod monasterium modo sit arctius, quod nota diligenter. Sed aduerte (vbi gratia) quod si aliquis sit profectus in ordine Cartusensi in loco collapso, tamen si plura alia monasteria eiusdem ordinis ibi sunt non collapsa, non licebit ad austeriorem religionem transire,
- facit tex. de verbos. signific. cap. abbates, in fine. Sed si totus ordo sit collapsus, tunc sic, ita Zabar. in d. cap. licet, quaestio. 3. qui etiam dicit, quod debet requiri superioris iudicium: ipse enim considerabit an religio sit collapsa, vel non.
- 17 Itē aliquis ordo redditur arctior non solum ex primaeva institutione, sed etiam ex constitutionibus postea editis, Ioan. Andr. in dicto cap. licet. Quod si quis obijciat, quod non debeat considerari arctitudo per constitutiones, sed tantum per regulam, quia illae possunt tolli, sed regula non. respond. secundum Ioan. Andr. quod satis est quod tolli non possunt, l. sufficit, ff. de condic. indeb. Clem. 1. de suppl. negli. praelat.
- 18 Quarta. Licet religio sit temere dimittens habitum ob leuitatem, ipso facto sit excommunicatus, dicto cap. 2. & efficiatur ineligibilis, 16. q. 1. cap. legi, vbi Archid. ibi, num. 1. dicit, quod si aliqua intrat monasterium, & exit, & postea reuertitur, etiam si postea sit bonae famae, non potest eligi in Abbatissam, argum. 16. quaest. vlt. cap. si quis omnem, arg. 2. quaestio. 5. cap. ille autem, & hoc ideo, quia dimittens habitum efficiatur ineligibilis. Tamen ex hoc non incurrit irregularitatem, vnde si postea habitum male dimissum reassumat, & absoluitur ab excommunicatione, poterit eligi, cum de tali irregularitate non probetur in iure, ita etiam tenuit Oldrad. consil. 202. ad hoc cap. is, cui, de sentent. excommu. lib. 6. quia per absolutionem dicitur sanatus, 6. quaest. 1. cap. illi. Quod intellige, nisi ante absolutionem celebrasset in diuinis, quia tunc propter hoc fieret irregularis, cap. 1. de sentent. excommu. lib. 6. Franc. in cap. 2. in fine cler. vel monac. lib. 6.
- 19 Quinta. Tria sunt impediunt promotionem, de cleri. qualitas. i. dimissio habitus absque causa, iux. tex. in d. cap. legi, 50. dist. cap. quod semel. & cap. minor. Irregularitas personae, & insufficiens eruditio, 55. dist. cap. nullus, dist. 36. cap. illiteratos, not. in d. cap. le-

- 10 gi. An verò Abbas sit tolerandus † in Abbatia, vel remouendus, si in eo sit insufficientis eruditio. Respon. quòd est tolerandus, argum. 74. dist. cap. Episcoporum. & 38. dist. cap. sedulo. Et hoc, si aliàs sit discretus, & peritus in regula, quia si nescit prædicare literaliter, prædicet vulgariter, nam in monacho non requiritur tanta instructio literæ, sed mores, sanctitas, & industria, dicto capit. legi. vnde si in aliquo magnum patitur defectum, addiscat in suo monasterio, si poterit, ut extr. de renunc. c. post translationem, 38. dist. cap. nullus Episcopus, si autem non poterit, detur ei coadiutor, 7. q. 1. cap. quia. Duo autem sunt necessaria ei, qui vult bene addiscere
- 21 re & duo debet ad † se discutere, timorem, & torporem. Debet enim audire eum reuerentia, & diligentia: propter primum dicitur in Eccles. 32. Audi tacens, & pro reuerentia tibi accedet gratia bona scilicet scientiæ, quã petis. propter hoc dicitur Eccles. 3. ca. auris bona audiat cum omni concupiscentia sapientiam. Et ideo dicebat Ioan. Chryso. Si fuerimus libenter discetes, erimus multum dicentes, & tales alioquitur Sapientiam in libro, qui Ecclesiasticus appellatur, cap. 24. dicens. Qui audit me, non confundetur. Quod autem diximus, sci
- 22 licet in Abbate † tolerari defectum scientiæ, intellige si ad Abbatiam non curatam, siue non habentem populum monachus eligatur. Sed si ad curam populi assumitur, tunc si in eo esset insufficientia scientiæ intolerabilis, esset remouendus, c. vlt. de xtate, & qual. & ita tenet Goff. in cap. licet, de simon. & ratio est: quia prædicare debet, c. quod Dei, vers. & per antiquos, de sta. monach. Vnde
- 23 Hosti. notat, quòd ex quo † quis assumitur ad regimen animarum, per consequens assumitur & ad officium prædicandi. Vnde quilibet rector prædicare potest, & debet in sua parochia, & ideo multum cauendum est, ne insituantur idiotæ. extr. de xtate, & qual. c. cum sit, secundum Hostien.
- 24 Sexta. Monachus † in apostasia ordinatus ad sacros sine dispensatione Papæ, non ministrat in illis, cap. fin. extr. eod. Licet Papa in non sacro non retineat sibi dispensationem, non tamen recipit eius executionem, vnde dicebat Host. quòd in illis dispensat Episcopus, ita in c. nuper, de sent. excom. c. nonne, de præsum. sed cum Apostatæ religionis sint hodie excommunicati, ne cler. vel monac. c. 2. lib. 6. videtur distinguendum, ut infra, de senten. excom. cap. cum illorum, cum ordo reperitur sibi in excommunicatione extitenti.
- 25 Septima. Sicut † Apostata non potest in ordine suscepto ministrare, ita nõ potest ad maiores ascendere, secundum Ioan. And. in d. c. fin. licet aliqui dicant hoc verum esse antequam sit dispensatum per Papam super ordinem suscepto, sed postquam dispensatum est, tunc potest ad superiores ascendere sine ulla dispensatione. Tamen Dom. Anton. in d. c. fin. concludit, quòd cum dispensatio sit stricti iuris, ideo non est extendenda ad casum non expressum, ut cap. non potest, de præben. in 6. & ideo dicit tutius esse, quòd petens dispensationem exprimeret, quòd non solum possit in susceptis ordinibus ministrare, sed etiam ad maiores ascendere.
- Octaua. Apostata, cui collatus est ordo, non habet ordinis executionem sine dispensatione Papæ. Et sic † habes vnum casum, in quo non potest dispensare, nisi summus Pontifex, cum sibi retineat dispensationem, gloss. in cap. fin. tit. nostro, sic de fil. presbyt. cap. pen. & fin. Secundus est in rebaptizato, qui reiterando baptismum, etiam apostatate videtur ad sacramento prius percepto, quia iste nõ potest dispensari nisi a summo Pontifice, de consecr. dist. 4. cap. qui his, & cap. nos, quos. Tertius, quando quis ab hæreticis, qui dicuntur apostatate a fide, ordinem suscepit in subuersionem fidei, 1. quart. 7. cap. copuenientibus, in fi. Quartus, si simoniacus a simoniacis quis fuerit ordinatus, 1. q. 1.

Decif. Aurearum Par. II. Lib. III.

cap. si quis à simoniaciis. Quintus, si quis ab excommunicato, vel suspenso ab homine scienter fecerit se ordinari, 9. quæst. 1. cap. ab excommunicatis, c. 2. de ordin. ab Episcopo. glos. & Holtien. in d. c. fin.

17 Nona. Apostasia irregularitatis est, cum quis ꝑ dimitit tonsuram, seu vestem clericalem, seu religionis, cui professus est, & reuertitur ad sæculum, 20. quæst. 3. cap. 1. 2. & 3. Vnde dicitur Apostata, quasi retro, stans, 26. quæst. fin. c. non obseruetis. & hic talis grauius punitur: quia ut dicitur Matth. 2. Nemo ponens manum ad aratrum pœnitentiæ in statu religionis, ipsam deserendo est aptus regno Dei, quia agit contra votum, quia qui deserit quod voluntariè vouit, peccat grauissimè, nam vt dicit August. super Psalms. Vouere est voluntatis, reddere verò necessitatis.

28 Decima. Non omnis retrocessio dicitur Apostasia ꝑ sed illa, quæ retrocedit à religione ad sæculum, vel quando catholicus transit ad aliam sectam, C. de Iud. cap. Iudæi. & ne sane. bapt. reiter. l. 2. Nam de talibus dicitur. Qui ponit manum suam ad aratrum, & respicit retro, non est aptus regno Dei. Luc. ca. 9. extr. de voto, cap. magnæ. Item quod melius fuisset uiam Domini non agnoscere, quam post agnitam retroire, extra, de Apost. cap. quidam. Sed quando sectæ sunt extra ecclesiam, & unus ex vna secta transit ad aliam, v. g. si Iudæus transiret ad sectam Iudegorum, tunc nõ esset puniendus, cum ambæ sectæ tolerentur, C. de paga. l. Christianus, extr. de Iudæ. cap. et si Iudæos, & cum utrobique sit in statu damnationis, non est curandum in qua earum sit, quia non refert quid ex æqui pollentibus fiat, arg. C. de Episc. & cler. l. Deo nobis, & cum vbique sit extra ecclesiam, nihil ad nos de eo, ius. Apost. dicentem 1. Corin. 5. Quid ad nos de his, qui foris sunt, 2. q. 1. c. multi. Ita his & multis alijs rationibus adductus sic consuluit Oldr. extr. de Iudæis, conf. 5. 1.

Vndecima. Cum apostata à religione dicatur ille, qui recessit à monasterio cum intentione non redeundi, & non existendi sub obedientia prælati, vt colligitur ex his, quæ supra diximus, 29 fit quod si quis ꝑ deserat habitum religionis, licet sit excommunicatus, cap. 2. ne cler. uel mon. lib. 6. non tamen erit apostata, si deserit habitum, cum animo cito resumendi illum, etiam si dimissio habitus fieret ad liberius fornicandum. Sic nec qui exiret à monasterio animo vagandi, non animo deserendi suam religionem, erit apostata, sed bene fugitiuus, & vagus. Nec qui retrocederet ab obedientia prælati, diceretur apostata, sed bene inobediens, ita Caic. 2. 2. q. 12. artic. 1. & nos in nostris decif. lib. 3. par. 1. c. 5. num. 79. ubi etiam diximus, quod discrimen est inter Apostatam, fugitiuum & eiecctum.

30 Duodecima. Apostasia ꝑ ordinis, seu religionis multis modis cõtrahitur: Primo cum quis à statu religionis assumptæ recedit, eo modo, quo diximus in decif. præced. ut cum apostatatur religiosus, vel monachus, aut clericus, dist. 50. cap. fin. deferendo, & abijciendo tonsuram, & coronam, & assumendo seculari vestem, 20. quæstio. 2. cap. si in qualibet. extra eod. c. 1. Secundo, cum se ad negocia secularia conuertit, ca. ex literis, de vita & honest. cleric. Tertio vxorem ducendo, scilicet si in factis sit qui contrahit, extra, de cleric. coniuga. c. ex parte. Quarto religionis habitum abijciendo, extr. eod. per totum. Sed ex quo multa diximus de monacho apostata habitum deferente, vel se negocijs secularibus ingerente, ideo deuenimus ad clericum, qui abijcit tonsuram, & coronam.

31 Tertiadecima. Clerici ꝑ constituti in minoribus non sunt adstricti viuere clericaliter, vnde si redeunt ad sæculum, non dicuntur apostatate, sed potius clericatum relinquere, si per omnia incedunt ut laici, ita Goff. in sum eodem tit. 5. circa. & Ray. in sum eod. vers. quid si aliquis.

- aliquis. Doct. in cap. tuz. extr. eodem. Vnde licet clericus primæ tonsuræ solo
- 32 uerbo non possit ꝑ renunciare, capit. significasti, extr. eodem, cap. si diligenti, de foro compe. Imo si protestatur, quod non uult esse clericus, non eximitur à clero, si alterum habet, ut tonsuram, & non habitum, nam tunc cogendus est ad resumendum reliquum, & puniendus est, quia dimisit, Clem. quoniam, uersic. si uerò, de uita & honeste. cleric. potest tamen renunciare exercendo actum omnino contrarium clero, &
- 33 tunc ꝑ carebit priuilegio clericali, & nõ erit apostata, ut si militaret, & exerce-ret sæua, uel quid simile. capit. 1. de bigam. lib. 6. 84. dist. cap. quisquis. Zabar. in cap. tuz. in fi. & Mar. Soc. in capit. 1. eodem tit. Carebit etiam priuilegio clericali, si præcederet trina monitio, cap. ad audientiam, cap. contingit, de sen-ten. excom.
- 34 **Quartadecima.** Apostasia ꝑ incurritur per dimissionem habitus in tribus casibus. Et primus, si est religiosus professus. Secundus, si est clericus in sacris constitutus, ita Innoc. & Host. in c. 1. eodem tit. per cap. eos, 20. quæstio. 3. & 20. quæst. 3. c. 1. & 2. facit pro dicto Innoc. dicto cap. 1. eodem titu. dum ibi dicitur de taxatis in ordine. Sed non sunt taxati, nisi constituti in sacris, pro hoc de elect. cap. cum ex eo, lib. 6. Tertius, si est clericus in minoribus, sed beneficiatus: quia ratione beneficij tenetur ser-re habitum, & tonsuram, 50. distinct. cap. fin. & quod ibi not. Difert tamen religiosus à clerico constituto in sacris, quia si primus non deserit habitum, est excommunicatus, d. cap. 2. ne cler. uel mon. lib. 6. sed clericus nequaquam, ita Doct. in d. c. tuz.
- 35 **Quintadecima.** Religiosi ꝑ apostatae peiores efficiuntur alijs peccatoribus, quantumlibet, distinctio. 47. ubi dicit D. Aug. quod difficile, idest raro expertus sum, idest inueni meliores, idest ser uentiores, siue perfectiores in uita spiri tuali, quam qui in monasterijs profese-

- runt, ita non sum expertus pelores, quæ qui in monasterio ceciderunt. ex quo tex. notantur duo: & Primum, quod monachus ꝑ dicitur melior, idest per se ctior quo ad vitam bonam regularem, ex quo illam obseruat, quia est maioris meriti, cum sit strictior uita, quam clericalis. Sed quo ad bonitatem extrinsecam non dicitur melior clerico, & ita intelligitur tex. in capit. legi, 16. quæst. 1. qui uidetur contrarius, secundum Archidiaconum in d. cap. quantumlibet. Secundum colligitur non esse præsumendum pro aliquo, uel contra. argum. distin. 40. Quod tamen uerum est, quando nota est persona, ubi uero est ignota, potius præsumitur pro ea, si uixerit in loco religioso, quam si in alio, argumen. 24. distinct. cap. quando, & 56. distinct. cap. presbyterorum. & extra de fil. presbyt. cap. 1. Item Apostata est transgressor legis suæ, eiusque uiolator, 3. quæstio. 4. cap. Beatus. Item obseruans diuinationes, & sortilegia, sciat se à fide Christi apostatam, idest retro abeuntem, 26. q. vlt. c. non obseruetis.
- 37 **Sextadecima.** ꝑ Clericus in minoribus habens beneficium, & illud accipiens eo animo, ut eius fructus acciperet, & postea renunciet clericatui, an si renunciet, teneatur restituere fructus interim perceptos. Et quid si beneficium esset curatum, uel dubio esset animo illud beneficium relinquendi, quando illud acceptauit, uide quæ diximus, in 1. par. lib. 2. capit. 97. numero 54. & 55.
- 38 **Decimaseptima.** Licet ꝑ quis ab initio non sit cogendus precisè ad fidem suscipiendam, cap. de iudæis, distin. 45. 23. quæst. 5. cap. ad fidem. Immo nec filij parentibus inuitis possunt ad fidem compelli, glos. in capit. iudæorum 28. quæst. 1. Tamen baptizati, ritus alterius sectæ, uel fidei dimittere compelluntur, vnde iudæus baptizatus cogitur dimittere ritus iudæicorum forte in cibis discernendis, uel in sabbato colendo, & non dimittens esset apostata,

Decif. Aurearum Par. II. Lib. III.

eum terram duabus uijs ingrediatur, & indui ueste non debeat lino, lanaque contexta, dicit *tex. in cap. quidam titu. nostro, 16. quæst. 7. cap. in noua, & nemo debet claudicare in duas partes, 49. distinct. cap. vlt. Et nemo potest duobus Dominis seruire, 26. distinct. capit. acutius, de clericor. coniug. capit. diuersis fallacijs. Et nemo filius Dei, & diaboli esse potest, de penitent. distinctio. 1. capit. resuscitatus. §. item vt Christus ait, nec duobus Dominis seruire, vt ibi.*

39. Decima octaua. Prælati, ad quos spectat ex officio inquirere, punire, & corrigere, de offic. ordin. cap. 1. possunt compescere infideles, qui fidem susceperunt, illam seruare, cap. contra Christianos, de hæretic. lib. 6. distinct. 45. cap. de Iudæis. Cum minus malum exiit uiam Domini non agnoscere, quam post agnitam retroire, d. capit. quidam, in fine. Talis enim non est aptus regno Dei, cap. magnæ, extr. de uoto. Quinimmo non solum Apostata ipse fidem non obseruans cogitur obseruare; sed etiam si renueret ut filius suus baptizaretur, posset puniri, vt nos diximus, in prima parte lib. 2. capit. 8. numero 4.

40. Decima nona. Licet cæteris paribus iuxta text. in capit. quidam, in fi. de Apost. in minori peccato fit infidelis, qui non uult fidem Christi agnoscere, quæ Christianus, qui post agnitam retrocessit, iuxta illud Horatii. Turpius eicitur, quam non admittitur hospes. Tamen certo respectu minus malum est uiam Domini agnoscere, & retroire, quam nunquam agnoscere: quia si retrocedens iterum redierit ad fidem, bona per eum facta reuiuiscunt, de penitent. distinct. 3. capit. pius. Sed gesta per infidelem non reuiuiscunt, cum nunquam fuerint bona, ex quo deficiebat fundamentum baptismi, 1. quæst. 1. cap. cum Paulus, de presbyt. non bapt. cap. 1. 2. & 3. Tamen alio respectu est minus malum: quia magis delinquant

facti Christiani recedentes à fide, quam qui nunquam fuerunt. Et ita intelligitur text. in d. capit. quidam. Cardin. ibi in fine.

Vigesima. Apostatis, qui professi sunt ¶ non redduntur bona, quæ ad ordinem portauerunt, 27. quæst. vlt. cap. quicumque uult. §. fi. in authent. de monachis. §. si uero relinquentes, col. 1. At si exijt cum licentia, uel inuitus ex causa intrat aliud monasterium, & tunc usufructus rerum, quas contulit primo monasterio, debet secundo monasterio, ad quod transijt assignari, quam diu uixerit, ne sit ei onerosus, sic intellige illud 17. quæstio. 1. capit. qui rapuerit. Si autem sit regularis, & exijt ante professionem, recuperat bono, extra de regula. Hac Host. & refert Astenf. lib. sexto, de regula. titulo 47. articulo 9. quæst. 5.

42. Vigesima prima. Professi, ¶ vel qui in sacris sunt, omnino præcisè cogendi sunt ad resumendum habitum, capit. à nobis extr. eodem 27. distinct. cap. quod interrogasti, 20. quæst. 1. cap. quem progenitores, & quæst. 2. cap. si in qualibet. & quæst. 3. cap. procliuus. Qualiter autem cogendi sint, dicit text. quod minis, uel blanditijs, non solum spiritualibus, sed & temporalibus. Blanditijs autem, & non asperitatibus est ad fidem aliquis inuitandus 45. distinct. cap. qui sincera. Immo & quandoque præmijs, 14. quæst. 4. cap. debet homo. Pariter sunt subditi per præcepta, & monita nunc aspera, & nunc lenia corrigendi, ut extr. de censib. cap. Romana. §. sane. Quod si minæ, uel blanditiæ non sufficiant, ut quis resumat habitum, tunc deueniendum est ad actuales coercitiones, 45. distinct. cap. cum beatus, & capit. disciplina, id est ad carceres. Quod si frangeret carcerem, & peiora committeret, tunc esset procedendum secundum formam text. in cap. cum non ab homine, de iudic.

SVM MARIVM.

- 1 *Habitus disparatus in religione reproba-
tur.*
- 2 *Monachi non debent in eadem domo a-
lii vii fulgidis vestibus, & alii sor-
didis.*
- 3 *Habitu inconuenienti utens religiosus sub
tus vestes, non est excommunicatus.*
- 4 *Habitu honesto, & decenti debent vii reli-
giosi, vel clerici, & in quibus consistat
honestas.*
- 5 *Habitus debet congruere qualitati perso-
na, & sexui.*
- 6 *Vestes alia conueniunt religiosis, alia cleri-
cis, & alia laicis.*
- 7 *Religiosus quando possit vii vestibus pre-
tiosis.*
- 8 *Monachi extra claustrum nunquam de-
bent esse soli, nisi deputati ad curam a-
nimarum, vel fierent episcopi, numo.
sequen.*
- 9 *Religiosus recedens inconsulto suo superio-
re, an sit Apostata.*
- 11 *Apostata a ner simodè puniri potest.*
- 12 *Religiosus an possit esse fideicommissarius
aut eligere sepulcrum.*
- 13 *Religiosus claustralis, an possit esse vica-
rius Episcopi.
An Episcopi coadiutor, vel delegatus or-
dinarij, nu. seq.
An arbitrator vel arbiter, sub nume-
ro 14.*
- 15 *Religiosus an, & quando possit esse procur-
rator, vel executor, nu. 19.*
- 16 *Superior dicitur, qui est immediatus, vt
Abbas, vel prior.*
- 17 *Religiosus non potest procuratorem sub-
stituire.*
- 18 *Abbas potest esse procurator, sic & religio-
sus in aliquibus casibus.*
- 20 *Religiosus in duobus casibus potest cogi,
ni sit executor.*
- 21 *Religiosus an possit à claustro auocari.*
- 22 *Mendicantes transientes ad non mendi-
cantes, & recipientes, sunt excommu-
nicati.*
- 23 *Professionem emittens infra annum in or-
dine mendicantium, & infra annum
exiens transiens ad aliam, non est ex-
communicatus.*
- 24 *Mulier de ordine mendicantium tran-
siens ad non mendicantes, est excommu-
nicata.*
- 25 *Mendicans ad ordinem non mendican-
tium transiens an incidat in pœnas
in suo ordine mendicantium statu-
tas.*
- 26 *Prelatus regularis potest repudiare lega-
tum factum Ecclesia sine superioris con-
sensu.*
- 27 *Ingressi monasterium bona, & omnia iu-
ra in illud transenti, saluti in multis
casibus.*
- 28 *Professus clam contrahens matrimonium
an sit suspectus de hæresi.*
- 29 *Monialibus licet prelati non est licitum
predicare.*
- 30 *Seriales non debent in numero monia-
lium computari.*
- 31 *Confessor an possit in foro conscientia
absoluere pœnites extra territo-
rium.*
- 32 *Monasteria debent tenere magistrum ido-
neum.*
- 33 *Religiosi peccant inducendo testatores ad
sibi debita, vel male ablata relinquen-
dum.*
- 34 *Monachi communicando cum Abbate
excommunicato, an sint excommuni-
cati.*
- 35 *Monachus non debet vti camisis lineis,
& mollibus vestimentis.*
- 36 *Gula vitio quinque modis quis potest pec-
caro.*
- 37 *Canonici regulares camisis vii pos-
sunt.*
- 38 *Monachi in multis equiparantur cum
Canonicis regularibus.*
- 39 *Monachi in quibus locis debeant seruare
silentium.*
- 40 *Vti camisis, & silentium nō seruare, quod
peccatum.*

De quibusdam Decisionibus in
materia Religiosorum.

Cap. XXVI.

- R** I M A. Licet disparitas habitus † in religione sit reprobata, vt supra diximus, intellige verum, quando socialiter, & conuentualiter aliqui, vt vnum corpus iungantur, secus si vt singuli ad officium aliquod explicandum, dum tamen alterius professio cum non reddat inhabilem, vnde potest clericus, & laicus iungi in officio executoris, arbitri, vel consilij, facit c. contingit, de arb.
1. Imola in Clem. 1. de elect.
 2. Secunda. Monachi non debent † in eadem domo alij vti fulgidis vestibus, alij fordidis, quorum vtrumque est reprobatum, 41. dist. §. i. & cap. 1. quia talis habitus disparitas solet scandalum generare, de vita & honest. cler. c. Deus qui. not. in Clem. 1. de elect. sed habitus eorum debet esse nec nimis fulgidus, nec nimis fordidus, secundum Lapum in Cle. ne in agro, de sta. monac. qui etiam dicit, quod in habitu religionis sunt quatuor vitanda, primo vilitas, secundo preciositas, tertio paucitas, & quarto superfluitas. nam in vilitate designatur vanagloria, & simulatio, in preciositate superbia, & delectatio, in paucitate intolerantia, seu desperatio, in superfluitate amor seculi.
 3. Tertia. Religiosus, vel clericus † si vtitur veste virgata, aut partita, vel alijs prohibita, non in publico, sed secreto, puta sub alijs vestibus, ita quod exterius non appareret, per hoc non incurrit pœnam: quia paria sunt esse, & apparere. & hoc tenet Imola in Clemen. quoniam, de vita & honest. clericorum, in secundo not. vbi idem dicit, si tali veste vtatur domesticè in domo, puta in studio, vel simili loco, quia per constit. cap. ij, ne cler. vel mon. lib. 6. solum prohibetur quod publicè, ergo secus si non publicè, argum. capit. non-

ne, de præsumpt. & idem dicit ibi Zenzeli. de illo, qui portaret talem vestem prohibitam non continuè, sed ex alia causa propter festum socij sui, qui nouiter Doctoratur, vel sit rector in studio, vel miles, vel duxit uxorem, vel familia: Nam portans tales vestes prohibitas ad momentum temporis, uel per temporis interuallum, non incidit in pœnam illius constitutionis, vt plenè per Dom. Petr. de Ancharan. qui probat per iura, & rationes. An verò clerici habeant certum, & determinatum habitum, dic, quod non: cum non sit expressum in iure de colore, & forma per quem, vel eorum alterum habitum oportet discerni, ut not. in Clement. 1. de elect. tamen propter honestatem certæ formæ, & colores sunt eis prohibiti, de vi. & ho. cler. c. clerici. Cle. qm, eo. ti. An vero licitum sit religiosis vti vestibus vilibus, resp. q. religiosus uti vestibus vilioribus quoniam esse potest vitiosum. Vt si hoc fiat ob inanem gloriam. Vnde Aug. de ser. Dñi in monte super illud Mat. c. 6. Cum autem ieiunas, dicit, quod etiam in sordibus lutosis potest esse iactantia, & eo periculosior, quæ sub nomine seruitutis Dei decipit. Vnde Hiero. ad Nepotianum dicit. Ornatus, & sordes pari modo fugiendi sunt, nam vnum delicias, & alterum gloriam redolet. Pariter pertineret ad vitium, si habitus vilis proceret ex auaritia, vel negligentia, sed vestibus vilibus vti prout significant statum pœnitentiæ, & tristitiam de peccatis, vel contemptum diuitiarum, est laudabile. D. Th. 2. 2. q. 187. art. 6.

4. Quarta. Religiosi, siue clerici debent vti † habitu honesto, & decenti, nam licet ex ornatu vestis non sit quis iustitiam habiturus, 30. dist. c. si quis virorum, & velis humilis non reprobetur, dissolutos tamen, & fractos vestibus non recipimus, 41. dist. c. par. simoniam. vnde Hiero. Nec affectate sordes, nec exquisitè delitiæ laudem pariunt, 41. dist. §. 1. cap. 2. de cust. euch. cum ibi nota. & per decentiam habitus

intrinsici morum honestas ostenditur, Clem. 3. de vi. & honest. cler. & nota, quod honestas attenditur in præceptis, distinct. 4. cap. erit autem lex, in votis de voto, cap. magna, & in habitibus, vt de spect. in eocl. non fa. cap. 1. Debet enim habitus ¶ congruere qualitati, & conditioni, personæ, & sexui, generaliter tamen omnes vestes congruunt, nisi illæ, quæ sunt specialiter interdictæ, vt sunt vestes nimis fulgidæ, vel nimis sordidæ, 41. dist. cap. 1. & 2. Et specialiter illæ sunt interdictæ, per quas humana effigies immutatur, de consecr. distinct. 6. cap. sicut, cap. cum decorem de vita, & honest. cler. In dubio tamen semper declinandum est ad humiliores, cū humilitas præualeat, cap. principium, de pœnit. distinct. 2. In specie tamen aliæ vestes ¶ sunt congruentes clericis: aliæ religiosis, & aliæ laicis nam laicis quæ vestes conueniant, iudicis arbitrio remittitur. Clericis vero conueniunt illæ, quæ habentur in cap. pe. de vit. & honest. cler. 22. quasi. 4. quasi per totum, Clem. 1. de elect. Sed monachis conueniunt illæ, de quibus in cap. cum ad monasterium, de sta. monach. & Clem. Ne in agro. Alijs verò religiosis conueniunt illæ, de quibus in eorum Regulis, & constitutionibus cauetur, nec potest dari super hoc certa regula, cum sit quid facti, talia tamen semper honestate, argum. distinct. 4. c. erit. & distinct. 30. c. si quis virorum. Potest tamen absque peccato religiosus ¶ sacerdos indutus pretiosis vestibus in diuino officio illis vt ad reuerentiam diuini cultus, & ad seruandam statum dignitatis, & ratio est: quia tunc est persona publica: modo illis vestibus uti non fiat propter inanem gloriam, unde Seneca ad quandam reginam dicebat. Induc te delicatè, non propter te, sed ne tua dignitas vilescat, ita D. Th. quolib. 9.

8 Quinta. Monachi licet ¶ nūquam extra claustrum debeant esse soli, sed semper debeant habere socium, Cle. ne in agro, de stat. mon. c. si de capp. Mon. ta-

men debet intelligi de monachis claustralibus, & obedientiaris, qui ad solū nutū Abbatis possunt reuocari ad claustrum, & ideo non debent stare soli, non autem in monacho, ¶ qui esset perpetuo institutus ad curam populī, nam talis nihil habet commune cum monasterio. 16. q. 1. c. ne pro cuiuslibet, & ita glo. in Clement. ne in agro, dicit seruari de facto. Quare Abbas non debet dare socium tali monacho, sed bene vt dixi illi, qui per ipsum presentatur, & per episcopum instituitur ad curam animarum propter maiorem utilitatem, quia non potest tunc unus solus stare sine socio. Rursum si monachus fieret episcopus, nam tum posset stare sine socio, c. nisi, de renunc. ita Io. de Iho. in d. Cle. ne in agro.

10 Sexta. Religiosus recedens in consulto superiore suo, & non subiiciens se alii cuius obedientiæ, ut quia non intrat aliud monasterium, dicitur apostata quā tumcunque retineat habitum, & tonsuram, quia recedit à regula superioris, & uenit contra vnum ex tribus substantialibus, videlicet contra bonum obedientiæ, contra e. cum ad monasterium, de stat. reg. Quæ autem pœna puniatur ¶ talis apostata, Dic, quod potest diuersimodè puniri, ut habetur in c. tuz, & in c. pen. de apost. in quibus habetur, quod clericus secularis non est ipso iure excommunicatus, sed excommunicandus: sed religiosus sic. per tex. in c. 2. ne cler. vel mo. li. 6. qui debet intelligi in dimissione habitus longuè continua, & temeraria, & non si dimittit ex causa rationabili, puta quia transit per loca periculosa, uel ex alia iusta causa. Vnde dicit, quod si monachus dimittat habitum in cella, vel iacet sine illo, non putat talem ligari illa constitutione, quia pauci inuenirentur non ligati, sed quando exhibet se conspectui hominum sine habitu, & sine causa, & tunc ligatur. An uero iacens in lecto sine habitu, peccet mortaliter, diximus quod sic, in c. 18. de habitu monachali.

Septima. Religiosus sine licentia sui
 12 superioris non potest esse fideicommissarius, nec eligere sepulturam: nec potest esse iudex, assessor, procurator, aduocatus, nec arbiter, nec consentire electioni, hæc probantur de elect. c. si religiosus, 16. q. 1. monachi, 2. c. qui vero, & c. de presentia, 2. q. 7. c. nullus, & vt omnia concludam, nihil agere potest, 12. q. 1. c. non dicatis. ad idem de postul. c. ex parte. Item canon dicit Monachum esse seruum; sed seruus non potest esse arbiter, vel compromissarius, 3. q. 7. §. tua, vers. seruus, ergo, & c. At cum licentia Abbatis ¶ monachus claustralis potest esse Vicarius Episcopi, 16. q. 1. c. de presentium, cum religiosi ad hoc sint apti, sicut & secularis clerici, item potest obtinere beneficium curatum, de sta. mon. c. quod Dei, & hoc propter publicam vtilitatem. Et ita tollitur obiectio contemplationis, quæ perturbat, ex hoc, quia presertim publica vtilitas, de reg. c. licet, de renun. c. nisi cum pridem.
 14 Item potest esse Episcopi coadiutor, gl. in Clem. & si principalis, de rescript. Zabar. in c. fin. q. 10. de cler. exort. Item potest esse delegatus ordinarij. Zabar. in d. Clem. & si principalis, q. 18. Item Abbatis licentia interueniente potest exercere ea, quæ concernunt pietatem, vnde potest esse arbitrator: quia est opus pietatis, 11. quest. 3. cap. iustum, 86. distinc. e. peruenit. Item arbiter in propria ecclesia pro vtilitate monasterij, ita Host. in sum. de arbit. §. sed si quis possit. Item potest etiam postulare in iudicio, de postul. c. 2. modo ad sit licentia Abbatis, & vtilitas monasterij. Quibus etiã interuenientibus, potest habere legitimam personam ad tractandam causam in iudicio, c. 2. de postul.

Octaua. Religiosus non potest esse
 15 procurator ¶ sine licentia superioris petita, & obtenta, ita probatur in Clem. religiosus, de procur. in verb. sine, quod quidem uerbum denotat obtentionem de iustit. l. sed & si, §. conditio, & ratio est: quia licet quis petierit, si non obti-

nuit, dicitur sine licentia facere, nominè verò superioris intelligitur de immediato. i. Abbate, c. si religiosus, de elect. in 6. vel etiam Priore, modo sit immediatus superior, 16. q. 1. c. monachi, & c. qui verè, de postul. c. 2. Ad hoc 86. dist. c. peruenit. Amplia hoc dictum, & Primo, quòd sicut non potest per se, ita neque per alium, sicut enim non potest religiosus esse procurator per se, ita nec alium ¶ substituere, ad hoc 23. q. 8. c. his à quibus. Secundo, ut nec possit alium constituere, d. Clem. religiosus, & ratio est: ne frangatur obedientia, quæ frangeretur, si monachus posset esse procurator, vel procuratorem alium constituere, vel substituere sine Abbatis licentia. Tertio, amplia etiam in muliere religiosa, de confirm. vul. c. cum dilecta, nisi à Papa constituatur, ut ibi: cum viri le officium mulieribus interdicitur, ff. de reg. iur. l. 2. de arbit. c. dilecti. Quarto amplia, vt nec possit absque licentia esse procurator pro coniunctis personis, ita glo. dicit in c. 2. de postul. vbi dicit, quòd illud, quòd dicitur posse esse procuratorem pro coniunctis personis; habet locum in priuatis, non autem in processibus, quorum cognatio est in cælis, non autem in terris, cum mortui sint mundo, C. de Episcop. & cler. l. Deo nobis, c. pla cuit, 16. quest. 1. Non tamen per hoc tollitur, quin quando tractatur de successione, ceaseantur cognati, & monasterium proprie ex eorum persona succedat, in auth. de san. Episcop. c. nullam, coll. 9. Host. & Zabar. in c. 2. de postul. Quinto, vt nec pro miserabilibus personis hoc possit d. c. 2. Limita modo, & 18 primo in Abbate, nam licet sub nomine religiosi contineatur Abbas, de sim. c. si. tamen potest Abbas absque licentia esse procurator, de cens. cap. sopite, & quod not. de testa. lib. 6. c. 2. & ratio est: quia non est sub potestate alterius quò ad potestatem administrandi, de rescript. c. edoceri, de trans. c. contingit. Hinc inferatur, & sic Secundo limitatur in religioso, qui nõ est Prelatus, nam dummodo

habeat administrationē, quia per se potest agere, glo. 1. de procur. in Clem. religiosus, de iudic. cum deputati, ita etiam potest procuratores constituere, & pro hoc, quia conuenientius est ut per alium agat, de syndic. ca. vno. Tertio limita, vt pro coniunctis, & miserabilibus personis possit interueniente tamen Abbatis licentia, vt not. Specul. eodem tit. §. 1. versic. item quid est monachus. Quarto limita, quod si est constitutus procurator cum potestate substituendi, potest alium substituere. Zabar. in d. Clem. religiosus, quest. 1. 2. Quinto limita, ut cū licentia superioris possit monachus constitui procurator pro religioso alterius professionis, d. Clemen. religiosus. ibi sui, vel alterius monasterij, immo etiam laici, ut not. Innocen. de re iudic. capit. cum L & A. Sexto, quando monachus accusaret Abbatem, ita glof. in d. Clem. religiosus.

19. Nona. Religiosus ¶ claustralis non potest suscipere officium executoris testamenti sine licentia superioris in media ti Clem. 1. de testam. ubi Zabar. in §. no. nec hoc casu requiritur conuentus licentia, de elect. cap. si religiosus, in 6. Nec etiam sufficit, quod licentia petatur, & superior non contradicat, sed quod obtineatur, ita glof. in d. Clem. 1. verb. obtenta. Qua obtenta, potest esse executor etiam in relictis ad non pras causas, d. Clem. 1. & cap. 2. eodem titu. in 6. Zabar. in d. Clem. quest. 2. Quinimo ¶ in duobus casibus potest cogi. Primus, si licentiam obtinuit, quia tunc si non uult suum officium exequi, potest cogi, argum. de renunc. cap. quidam. Secundus, quando praelatus id precipit, quia tunc parere tenetur, 12. quest. 1. cap. non dicatis, si uerò superior dederit licentiam, & postea reuocauerit, licet male faciat, tamen religiosus non potest contradicere. Zabar. quest. 1. in uno tantum casu religiosi non possunt esse executores, ut si sint fratres mendicantes. Zabar. ibi in §. oppof.

21. Decima. Religiosus ¶ non potest à clau

stro auocari nisi primo auocetur ad beneficium curatum, ut in hoc habeat priuilegium curæ animarum, de stat. monac. c. quod Dei, de reg. cap. super eo, & quod no. de relig. dom. cap. 2. in Clem. An autem Religiosus possit præfici hospitalibus secularibus, gl. in d. c. 2. dicit, quod uidit de facto obtineri, quod leprofarijs possint præfici religiosi per nota per Innocen. in cap. cum dicat, de eccle. ædific. ubi dicit, quod collegium leproforum est religiosum, & licitum atque à iure approbatum. Tu tamē dicas, quod religiosus non potest præfici hospitali, & non obstat Innocen. dictum, quia leprosi non sunt uerè religiosi, cum habeant proprium, & contrahunt matrimonium, & contracto utuntur, de con. leprof. cap. 1. & d. cap. cum dicat. Item nec dicuntur religiosi, ex eo, quod communiter uiuant, quia non omnes communiter uiuentes sunt religiosi, ut patet in cap. quoniam ut ait, de uit. & honest. cler. & in hac opi. resident Paul. & Imol. in d. Clemen. 2. An autem sufficiat ut Religiosus possit præfici, & quod rector hospitalis habeat curam pauperum, uel familiarum extra tamen potestatem clauium, dicit, quod non, ita Arch. in c. quidam, 18 q. 2. facit quod not. de off. archi. c. cum satis differant. Federicus de Senis conf. 2 i 3.

22. Undecima. Medicantes ¶ transeutes ad ordinem non mendicantium, & eos recipientes, sunt excommunicati, extra de regul. ut diximus lib. 4. capit. 20. numero 3. unde autem dicantur mendicantes, dicit Laudinus à mense, quod est defectus. Hinc, quod est luna dicitur menia propter defectus, quos sæpe patitur, si isti patiuntur defectum quia non possunt habere proprium in singulari, nec in communi, & de talibus primo fecerat Augustinus suum ordinem, sed postea reuocauit ut notatur 12 q. 1. cap. certe. Ibi autem mendicantes sunt quatuor, ut Prædicatores, Minores, Heremita, & Carmelita, de relig. dom. c. uni. in 6.

- 23 **Duodecima.** Quidam fecit professionem in ordine mendicantium, infra annum probationis, & infra illum exiuit, & postea transfuit ad aliam religionem, nō incidit in excommunicationem, ita glo. in Clemen. 1. de regul. nam excommunicatio locum habet in his, qui sunt professi ordinem mendicantium, & sic in illis qui sunt legitime professi, & per consequens sunt astricti religioni mendicantium in specie, sed prædicti non sunt astricti in specie ordini mendicantium, sed in genere religionis, vt probatur extra, de regul. c. 1. & cap. non solum, c. constitutionem, in 6. ergo.
- 24 **Tertiadecima.** † Mulier de ordine mendicantium transiens ad non mendicantes, est excommunicata, & incidit in pœnas contentas in Clemen. 1. de regul. arg. tex. in cap. vnic. §. sanè, de statu regul. & not. in decre. generali, de elec. & ratio est: quia de ordine mendicantium sunt & feminae, ut patet in sororibus Minorum, & Prædicatorum, quæ sunt mendicantes, licet habeant priuilegium, quòd possint habere possessiones, & quòd non teneantur ad collectas, & cœt. ita Imol. in dicta Clem. 1. de regul.
- 25 **Quartadecima.** † Mendicans ad ordinem non mendicantium transiens, etsi redeat ad suum ordinem, incidit in pœnas in suo ordine mendicantium cōtentas, 19. q. 3. cap. mandamus, de rta. & qual. c. intelleximus, quod videtur verum secundum Lapum, si utrobique professionem fecit in utroque ordine, aliter secus, Imo. qui supra.
- 26 **Quintadecima.** † Prælati regularis potest repudiare legatum factum ecclesie sine superioris consensu, sic tutor potest repudiare hæreditatem sine iudicis decreto, vt in l. magis, §. fundum, ff. de rebus eorum, qui sub tutela. licet nō possit alienare sine eius decreto, C. de præd. mino. non alien. l. 1. 2. & 3. simile est, quòd dicimus de beneficio acquisito, & acquirendo: Nam primum sine autoritate superioris renunciari nō potest, sed secundum sic, vt ipso facto, c. ex ore, de his, quæ sūt à mai. par. Cap. not. de elect. in 6. cap. si electio, & melius, in cap. si tibi absenti, de præben. ibi, sine autoritate tutoris. Fed. de Sen. conf. 9.
- 27 **Sextadecima.** † Ingressi monasteriū bona, & omnia iura in monasterium transeunt, cap. in præsentia, & ibi Doctor. de probat. in Authen. ingressi, de sacrosanct. eccl. & nos diximus in nostris decif. lib. 3. cap. 5. num. 32. fallit tamen hæc regula, Primo, quando ipse haberet descendentes, quibus debetur legitima, cum tunc eius bona transeant in monasterium salua legitima, 19. quæst. si. cap. fin. secundum Ioan. Andr. & Innoc. in d. c. præsentia, & hoc habetur in Auth. si qua mulier, C. de sacrosan. eccl. quam quidem legitime petere non possunt ante mortem naturalem ipsius ingredientis, sed postea, vt voluit Bart. in d. Auth. si qua mulier. pro quo facit quòd not. c. xtr. de testam. cap. Raynutius. interim tamen hi descendentes habebunt alimenta ab ipso monasterio, vt voluit Cinus in d. Authen. si qua mulier, cum quo transit D. Nico. in d. c. in præsentia. verum Pet. de Anchar. in d. cap. in præsentia, sentit, quòd filius possit legitime petere in vita patris, per tex. in cap. cum scimus, de regul. Idem sentit Bald. in Authen. ingressi, C. de sacrosan. eccl. Secundo fallit in eo, qui ingreditur ordinem, siue monasterium mendicantiū, & Fratrum Minorum, Prædicatorum, mendicantium, nam tunc bona eius veniunt ad succedentes ab intestato, cum ingressus pro mortuo reputetur, 16. q. 1. cap. placuit. cum ipsi fratres non possint capere nisi quod habetur in Clem. Exiui. de verb. signific. secundum D. Antonium in d. cap. in præsentia. Tertio fallit, quando tales ingredientis monasterium decederent infra annum professionis, nam tunc bona illorum pertinent ad illos, quibus reliquerint si fuerint testati, cum possint intra illud tempus testari. Ioan. Andr. in cap. beneficium, de reg. iur. in 6. si verò non fuerint testati,

tunc ad venientes ab intestato devoluuntur, ita Ioan. de Imo. in dicto cap. in pre-
sentia. Pet. de Anchar. in dicto cap. be-
neficium, plenè per canon. in d. cap. in
presentia. Quarto fallit, quando per-
suasione alicuius Abbatis, vel prælati
quis ingrediatur monasterium, quoniã
hoc casu bona non Monasterio applica-
buntur, sed debent restitui eis, qui so-
rent sui hæredes, tex. est singu. 20. quæ-
stio. 3. cap. constituit, quem tex. allegat
glos. in cap. pen. de off. deleg. Illocutus ve-
rò dicitur, quando quis verbis, munu-
sculis, vel promissionibus, ex toto per
talia esset attractus, aliàs non facturus,
nã si aliàs esset hoc facturus, sed quibus-
dam munusculis, & promissionibus, vel
verbis adulatorijs, facilius est attractus,
non credo, q̄ tunc monasterium debe-
ret lædi, ita Archid. in d. constituit, nu. 1.

28 Decimasæptima. Professus, † qui reli-
cto monasterio, & claustrò, clam con-
traxit matrimonium, est suspectus de
hæresi, cum faciat contra votum casti-
tatis, & illudat tanto sacramento matri-
monij: si autem hoc palam fecerit, præ-
sumitur potius error, quam malitia, ita
deducitur ex Archid. in cap. nemo, 32.
quæst. 4. & in cap. presbyter, distinct. 28.
si verò constitutus in sacris de facto con-
traheret matrimonium, de rigore va-
cant ipso iure beneficia sua, no. lo. And.
Henr. & Panorm. in cap. 1. de cler. con-
iug. ne sint melioris conditionis qui il-
licite contraxerunt, quam qui licite, ca-
nuper, de biga. & vera ratio perditio-
nis beneficij est tacita renunciatio, seu
habere pro derelicto, quòd causatur ex
contractu matrimonij, cum fecerit a-
ctum omnino contrarium clericatus, vnde
in quantum in se est, habuit bene-
ficium pro derelicto, arg. c. ex transmis-
sa, de renunc. patet à simili, quòd si quis
adipiscatur secundum beneficium cura-
tum, de facto perdit primum, c. quan-
to, de translat. prælat. sic in in odium ip-
sius, qui voluit contrahere matrimo-
nium carnale, cum non possit, debet ca-
tere beneficio, ac si contraxisset, licet

glo. si. in c. 1. de cler. coniug. & Io. And.
in cap. Ioannes, eo. tit. dicant, quòd ve-
niat priuandus per sententiam.

29 Decima octaua. † Monialibus licet
sint prælate, non est licitum prædicare, c.
in noua, de pœn. & rem. c. mulier. dist.
23. Quod intellige secundum Archid.
ibid. ascendendo pulpitem, & faciendo
fermonem ad populum: quia sic nec ma-
ribus laicis, quinimmo nec etiam cleri-
cis, nisi sint curati, vel super hoc priuile-
giati, c. dudum, §. huiusmodi, de sepult.
& ibi Imola. Sed secretè in claustrò, vel
choro, vel capitulo potest, si est Abba-
tissa docere suas Monachas, vel conuer-
sas, & eis prædicare.

30 Decimanona. † Seruiales non de-
bent haberi in numero monialium: pri-
mo, quia si seruiales, & moniales pari
passu censerentur, non debuerunt di-
uersis vocabulis nuncupari, C. de codic.
l. si idem. Item si comprehenderentur
sub numero monialium, non fuisset eis
licitum exire clausuram ante tempus
Benedicti XII. de statu monach. cap.
vni. lib. 6. & tamen erat eis licitum ex-
ire cum licentia tantum. Item natura cor-
relatiuorum est, vt vnum non sit alte-
rum, cap. debitum, de baptis. sed seruien-
tes, & Domine, scilicet moniales, qui-
bus seruitur, sunt correlatiua, & ad cre-
dendũ, quòd non debeant haberi in nu-
ro, patet, quia non tenentur ad diuina
officia. Item non habent vocem in ca-
pitulo, sicut nec conuersi Minorum, &
Prædicatorum, ut de elect. c. ex eo, lib. 6.
vbi per Archid. ita habetur per Feder.
de Sen. conf. 213.

31 Vigesima. Licet † dixerimus in pri-
ma par. lib. 1. de potestate confess. tit. 13.
num. 45. quòd confessor potest audire
confessiones suorum subditorum etiam
extra territorium, & illos absolueret et-
iam de peccatis extra territorium com-
missis, tamen illud intelligitur de con-
fessoribus proprijs. Hoc est summo Põ-
tificæ, vel legato Papæ in prouincia, Epi-
scopo, vel presbytero parochiali, & co-
rum vicarijs: quia in his, quæ sine stre-
pitu

Decis. Aurearum Par. II. Lib. III.

pitum sunt, nullius territorium læditur : argu. de offic. leg. cap. pen. & fin. Secus autem de confessoribus extra ordinarij, de quibus habetur in Clem. fin. ver. extra ciuitates, de sepul. quia licet possint audire, non tamen possunt absoluerè. Quod si faciunt vmbra quædam ostenditur in opere, veritas autem non subest in effectu, arg. de consu. cap. quanto. Vnde Zabar. not. ibi, quod etiam in foro penitentiali consideratur territorium, vt sicut quis non potest exercere iurisdictionem extra territorium, ut l. fin. ff. de iurisd. omn. iudic. de relcrip. cap. statutum, §. in nullo, de conslit. cap. 2. l. 6. sic nec audire confessiones. Quod idem est dicendum de confessore penitus extraneo, ut si parochialis sacerdos absoluit parochianum alterius, fallit in viatore, & in periculo mortis, ita Zabar. in dicta Clem. fin. in 4. no. & in questio. 4. & 5.

32 Vigesima prima. In monasterijs debet teneri magister idoneus, Clement. ne in agro, §. rursus, de statu monacho. alijs si non esset idoneus, esset inutilis, & nullus, & inutilis æquipollent, de transl. cap. 2. qui monachos debet instruere in scientijs primitiuis, hoc est Grammatica, Logica, & similibus, 27. dist. in cap. si quis grammaticam, & cap. de quibusdam, imò etiam secundum Zenzelinum in iure canonico. Ita Zab. in d. §. rursus.

33 Vigesima secunda. Religiosi peccant inducendo testatores, vel procurando ut relinquunt sibi legata, vel debita, vel male ablata, quæ alijs volebant relinquere, ita glof. in Clem. 1. de priuil. & excess. prælat. vbi prohibetur religiosis, ne procurent, quod legata, vel debita, vel male ablata eis fiant in præiudicium aliorum, quibus scilicet debentur, vel quibus testatores legare volebant, vel respectu male ablatorum in præiudicium Episcoporum, quibus competit eorum dispositio, & hoc ideo prohibetur: quia in ipsis notatur ipsorum cupiditas, & auaritia, quæ in clericis repro-

barur, de præben. c. auaritiæ, Zabar. in d. Clem. oppo. 1. & 9. not. & q. 5.

Vigesima tertia. Monachi communicando cum Abbate excommunicato excusantur, cum sint quasi de familia Abbatis. Sic licet clerici non teneantur communicare cum Episcopo suo excommunicato, 93. distinct. cap. irritatus, & extra de excess. prælat. cap. si tamen fallit, quando essent seruitijs eius continue occupati, cum in talibus sit eadem ratio, quæ in alijs seruis mercenarijs. Turrecr. in c. nos sanctorum, nu. 4. & 5. l. 5. q. 6.

Vigesima quarta. Monachi non debent vti camisijs lineis, d. cap. cum ad monasterium, vel etiam sericis, secundum Lau. in Clem. ne in agro, in princ. Quod idem dicit de alijs mollibus vestimentis pari ratione, de constit. c. translato. Debet tamen vigilare Abbas ad reformationem morum suorum subditorum tam in vestibus, quam in cibis, cum totus status hominum consistat in his duob. ff. de verb. sig. l. victus. Quo ad cibos verò quinque modis exceditur, de consecrat. dist. 5. cap. quinque. Et qui laxiora, vel duriora præ cæteris alimmenta, vel indumenta querit, aut inrempersans, aut superstitiosus est 41. dist. cap. 1. & cap. fin. Debent igitur vti modestia, ut eorum indumenta non sint nimis exquisita, sed simpliciter ornata, facit text. in cap. vitimo, de custod. Euchar. ita glo. in dicta Clement. ne in agro. verb. exquisitum.

37 Vigesima sexta. Camisijs Monachi licet uti non debeant, tamen illis uti possunt Canonici regulares: seruiunt enim regulæ laxiori, cap. quod Dei, de statu monach. sunt etiam dissimiles in habitu. Item aliqui Canonici carnes comedunt in refectorio. Monachi autem nullo modo, cap. cum ad monasterium, §. in refectorio, de statu monach. Item diuersi sunt auctores eorum: quia monachorum sanctus Benedictus Canonorum Augustinus. In quibus tamen autem equiparentur, dico quod in multis.

Et

Et primo in tribus substantialibus regu-
la, scilicet in obedientia, cap. cum in ec-
clesijs, de maior. & obed. in abdicatione
proprii, d. cap. quod Dei. & in castitate,
de voto, c. vno, lib. 6. & c. vt clericorum,
de vita & hon. cler. Neutri debent exire
claustrum, nisi Abbate imperante, &
pro utilitate monasterij, de postul. c. ex
parte. Neutri audiunt legem vel phy-
sicam, ne cler. vel mon. cap. non magno.
Vtrique debent comedere in refecto-
rio, & dormire in eadem domo, de vi-
ta & honest. cleric. cap. quoniam. Vtri-
que debent facere capitulum prouincia
lc. de sta. monach. c. cum in singulis, &
c. seq. & breuiter, nisi in exceptis debent
se conformare cum alijs religiosis, c. prae-
sens, 20. q. 3.

Vigesima septima. Monachi tam in
39 oratorio ꝛ idest Ecclesia, quam in refe-
ctorio, in quo reficiuntur fratres idest,
simul comedunt, quam in dormitorio,
in quo simul dormiunt, de vita, & hon-
est. cler. cap. quoniam semper seruare
debent silentium, cap. cum ad monaste-
rium, §. in oratorio, de statu monach.
Et ita intellige vi. caput Regulæ beati
Benedicti. Pariter in claustro quoque
seruare debent, & hoc laudabiliter fuit
institutum, quia nimis possent laxare
linguam, sed nec post completorium lo-
qui debent, ut in regula 144. Et ex hoc
nota laudabiles cōsuetudines esse appro-
bandas, ut in dicto §. in oratorio, alias
autem in melius commutandas, vt legi-
tur, & no. in cap. cum omnes, ad finem,
de constit. An autem vti canisjs, &
40 non seruare silentium, sit peccatum
mort. Dicquod non: quia in Regula
B. Benedicti, quædam, quæ continen-
tur sunt præcepta, quædam monitionis,
siue consilia.

SUMMARIVM.

- 1 *Visitatio materia explicatur per articulos 9.*
- 2 *Visitatio materia ubi tractetur per Doctores.*

- 3 *Visitatio non Dominus multis modis.*
- 4 *Visitatio multiplex, generalis, & specialis, annua, & quotidiana.*
- 5 *Visitatio annua ad quæ pertinet, & quare instituta, item quotidiana, quare fiat.*
- 6 *A visitatio visitatione generali, nõ recipitur instrumentum, secus in specialis.*
- 7 *Visitor an virtute generalis inquisitionis possit procedere contra diffamatos.*
- 8 *Crimina notoria qua.*
- 9 *Visitare an teneatur Episcopus sub precepto suam diæcesim.*
- 10 *Visitatio generalis diæcesim an fieri possit per vicarium Episcopi.*
- 11 *Vicarius habens speciale mandatum quæ visitationem facere possit.*
- 12 *Episcopo deleganti visitationem credendum est.*
- 13 *Episcopus teneatur de delicto, quod commissit vicarius in visitatione quam illi commissit.*
- 14 *Episcopo frequenter visitanti diæcesim debetur procuratio, sotes, quous.*
- 15 *Visitare qui de iure, ac consuetudine, vel ex delegatione possint.*
- 16 *Archiepiscopi, & Episcopi an magis honorandi quam Cardinales.*
- 17 *Cardinales multiplices prerogativa maioritatis præcedunt omnes ecclesia prelatos post Papam.*
- 18 *Visitatio Monachorum ad Abbates spectat, & visitatio de consuetudine ad Archidiaconum, & Archipresbyterum.*
- 18 *Visitare an possit capitulum sede vacante.*
- 19 *Capitulum sede vacante episcopo succedit in potestate visitandi. fallit nu. seq.*
- 21 *Capitulum vacante sede non succedit Episcopo in potestate literarum executorialium.*
- 22 *Vicarius datus à Capitulo sede vacante, non potest absoluerè à casibus, cuius absolutionem Papa mandauit alternatiuè Episcopo, aut Vicario.*
- 23 *Vicarius datus à Capitulo absoluit à casibus reseruatjs Episcopo. Collegium Cardinalium non potest exercere quæ ad Papam pertinenti nisi, &c.*
- 24 *Visitandi potestatem quis committit.*

Decis. Aurearum Par. II. Lib. III.

- 25 *Visitatorum potestas quanta, & an extendatur ad primandum beneficio, & officio.*
Crimina digna depositione qua.
- 26 *Visitator datus à Papa quando non possit amovere.*
- 27 *Sed an vicarius generalis Episcopi.*
- 28 *Visitator datus à Papa Ecclesia cathedrali potest conferre beneficia, non autem datus ab inferiori.*
- 29 *Visitandi formam, qua habetur in c. Romana, de cens. non tenetur servare Legatus Papa.*
- 30 *Episcopi, & alii visitantes differunt à legatis in alio in exactione expensarum.*
- 31 *Episcopo visitanti quare debeat procuratio.*
- 32 *Visitator Archiepiscopus qualiter interrogabit Episcopum.*
- 33 *Visitandi provinciam modus observandus ab Archiepiscopo.*
- 34 *Quid inquirere debeat.*
- 35 *Archiepiscopus non solum debet visitare clericos, sed etiam laicos. & nu. 43.*
- 36 *Visitanti Archiepiscopo debetur procuratio.*
- 37 *Pro officio impertiendo nihil à prelato recipiendum nisi in casibus.*
- 38 *Procuratio exigitur in consecratione, & visitatione.*
- 39 *Visitatio Archiepiscopi debet esse personalis, si potest.*
- 40 *Visitare suum Capitulum in aula sua Archiepiscopus non potest.*
- 41 *Visitator mutere non potest pro fratribus ut deponant vota sua ad locum habitationis suae, nu. 107.*
- 42 *Abbatissa monasterium sibi subiectum potest visitare per alium.*
- 44 *Archiepiscopus an libere visitata sua diocesi possit visitare suam provinciam.*
- 45 *Visitari an possint per Episcopum ecclesia, qua in nullius sunt diocesi.*
- 46 *Hospitalia Episcopus an, & quando visitare possit.*
- 47 *Sed an collegia, & confraternitates locorum.*
- 48 *Procuratio debetur pro visitandis istis piis locis.*
- 49 *Oratoria an possint per Episcopum visitari.*
- 50 *An gaudeant immunitate ecclesiarum. In oratoris non debent celebrari sine auctoritate Episcopi.*
- 51 *Loca pia an possint fundari, ita quod Episcopi nullam iurisdictionem habeant.*
- 52 *Oratoria publica, & privata, & qua publica.*
- 53 *Oratorium quādo praesumatur publicū.*
- 54 *Oratoria publica possunt ab Episcopo visitari, & procurari.*
Oratoria privata qua sint.
- 55 *Hospitalia an possint erigi sine auctoritate Episcopi.*
- 56 *Locorum piorum gubernatio debet committi viris prouidis.*
- 57 *Rektor semel reddens rationem, an possit iterum cogi.*
- 58 *Visitatio an possit per eundem repeti.*
Successor an possit vestigia prioris visitatoris diligenter inquirere.
- 59 *Visitator si sibi denegetur adiutus an possit frangere portam ecclesia.*
- 60 *Visitator si venit cum maiori numero, an possit repelli.*
- 61 *Visitando quando concurrat Archiepiscopus, & Episcopus, quis admittendus.*
- 62 *Episcopo negligente inquirere, an iurisdictione deuoluatur ad Archiepiscopum.*
- 63 *Visitator iure ordinario visitans, non debet cogere quencquam ut dicat corrigenda.*
- 64 *Archiepiscopus visitans, an possit audire confessiones suffraganeorum, & quid de visitatore regulari.*
- 65 *Visitatores regularium in actu visitationis an possint absolueret religiofos a casibus referuatis.*
- 66 *Et an possint aliter talem facultatem commutere.*
- 67 *Archiepiscopus dum visitat, non potest dare ordines, seu literas commendatitias ad ordines.*
- 68 *Visitandi forma qualis, & nu. 113.*
- 69 *Modus in visitatione tenendus.*
- 70 *Visitans religiosus quales secus ducat personas.*
- 71 *Iura Episcopalia, ad qua tenentur ecclesia, qua.*

- 72 Iurisdiclio Episcopalis ad tres partes re-
ducitur.
- 73 Episcopus quamvis à se ecclesias eximat, quatuor retinet.
- 74 Episcopus concedens ecclesiam Abbati non potest abdicare omnem iurisdiclionem, quam habet in illa.
- 75 Episcopus non potest abdicare octo, fallit in casibus, vi nu. seq. & 77.
- 78 Exemptio generalis facta religiosis sufficit ad evitandam visitationem Episcopi, non autem legati.
- 79 Prælatus religiosus visitationi non resistens, sed iamnum excipiens se exemptum, an possit excommunicari.
- 80 Episcopus nec tempore constructionis ecclesie non potest à se abdicare potestatem visitandi.
- 81 Visitatio an tollatur per compositionem.
- 82 Consuetudo, vel pactum Archiepiscopi an illam tollat, vel reiterationem.
- 83 Consuetudo omnis cessat, quando agitur de periculo anima.
- 84 Procuratio quid, & quotuplex.
- 85 Procuratio consistit in vicinialibus. Et horum nomine qua continentur.
- 86 Procuratio datur in signum subiectionis.
- 87 Episcopus non debet visitare suam diocesim sumptibus suis.
- 88 Procuratio quandoque non debetur.
- 89 Procurationis loco an possit haberi pecunia.
- 90 Procuratio in pecunia an ab initio possit exigi.
- 91 Visitans non potest recipere munera, sed nec aliquis de familia, nu. 94.
- 92 Visitator finita visitatione an possit aliquid sponte oblatum accipere.
- 93 Index finito officio illud potest.
- 94 Vicarius si deliquit in actu visitandi, Episcopus tenetur.
- 96 Visitans non prodest donatio facta à visitato.
- 97 Episcopus non visitans non debet habere procurationem.
- 98 Procuratio licet regulariter debeatur pro uno die, tamen quandoque potest haberi pro pluribus diebus.
- 99 Episcopus visitans ecclesiam, qua distat, non debet habere expensas in eundo, & redeundo.
- 100 Visitans si stetit per medium diem, an habeat integram procurationem.
- 101 Procuratio debita Episcopi non prescribitur, nisi in casibus.
- 102 Archiepiscopus si ad aliam diocesim accedat non causa procurationis an sit procurandus.
- 103 Hospitalia, & oratoria, quando visitantur, possunt procurari.
- 104 Monasteria non exempta singulis annis visitari debent per ordinarios locorum.
- 105 Monasteriorum exemptorum dua sunt species.
- 106 Monasteria exempta qualiter cognoscantur.
- 107 Locus exemptus an sit de diocesi Episcopi.
- 108 In locis exemptis licet multa possit Archiepiscopus exercere, non tamen visitare.
- 109 Archiepiscopus quando in locis exemptis possit exercere iurisdiclionem contentiosam.
- 110 Archiepiscopo quòd dum visitat, vel nò visitat, licitum sit facere deferris crucem est ex privilegio.
- 111 Monasterium Monialium quod alteri subest, per quem visitabitur.
- 112 Monasteria monachorum nigrorum debent visitari per Abbates.
- 113 Exemptio generalis sufficit quo ad iura Episcopalia.
- 114 Visitantes Moniales de quibus corrigere debeant.
- 115 A visitandi forma prescripta Episcopo, & Archiepiscopo excipiuntur legati, & religiosi.
- 116 Visitatores debent se conformare laudabilibus consuetudinibus monasteriorum.
- 117 Facta à prælatis facile irabuntur à subditis in exemplum.
- 118 Visitatores quando visitant, in primis debent proponere verbum Dei.
- 119 Visitatores qualiter se habeant erga subditos.

- 110 *Visitatores regularium an possint priua
re officio, & administratione.*
- 111 *Visitor regularis an possit mittere pro
fratribus, ut in eos visitationis officium
exerceat.*
- 112 *Visitor quid faciet, si inuenierit ali-
quem diffamatum. & dignum corre-
ctione.*
- 113 *Visitor extra suam legationem an pos-
sit praeicipere monachis in sua legatione,
vel extra.*
- 114 *Visitor deputatus in Tuscia non potest
visitare fratres de Lombardia eo ve-
nientes causa peregrinationis.*
- 115 *Excedere possunt praelati visitando in
numero eorum.*
- 116 *Si proficiantur cum canibus, & quib.*
- 117 *Item in sumptuosis epulis.*
- 118 *Si frangunt valvas monasteriorum, &
ecclesiarum.*
- 119 *Si recipiunt plures procuraciones in una
die.*
- 120 *Si recipiunt procuracionem, & non vi-
sitant.*
- 121 *Si priuant officio, cum non possint.
Vbi etiam remissiuè de xxx. grana-
minibus.*
- 122 *Visitationis effectus.*

De Visitatoribus. Cap. XXVII.

- 1 **D**EINDE dicendum est de vi-
sitoribus, & primo ¶ de
Multiplici visitatione. Secun-
do quibus incumbat officium
visitandi. Tertio quis committat po-
testatem visitandi. Quarto de potesta-
te visitatorum. Quinto de forma, &
modo visitandi. Sexto, An visitatio pos-
sit tolli. Septimo, de visitatione quo ad
Regulares. Octauo, de procuracione,
que annexa est visitationi. Nono, de
excessibus, qui in illa committi possunt.
- 2 De materia autem præter ¶ ea, quæ di-
ximus in prima parte lib. 3. de Regul.
nu. 141. vide omnes scribentes, 10. q. 1.
per totum in c. dilectus, de rescrip. 1. in
e. cum l. & A. de sent. & re iudic. in c. in
singulis, & seq. extr. de sta. monac. Car

din. & Imol. in Clem. attendentes eod.
tit. & in Clem. 1. de censu. Ioan. And. Ar-
chid. Gemin. & Franc. in 6. de censu. &
in extr. duos plenissimos tractatus per
Mar. Soc. Seniores, & Fran. Pauli. quo-
rum reminiscitur Feli. in c. cum ex offi-
cij, de præscrip. Item Paul. Fusc. in tra-
cta. de visita. & regim. eccles. per totum,
& tandem per Conc. Trid. c. 7. & seq.
sess. 7. & c. 8. sess. 21. cap. 3. sess. 24. cap.
20. sess. 25. Circa primum sciendum est,
quod visitatio multipliciter dicitur. Pri-
mo ¶ quoniam Deus dicitur nos visita-
re in morte, iudicando nos, iuxta illud.
Vbi te inuenero, ibi te iudicabo, & de
hac visitatione dicitur in prima Episto-
la Petri cap. 5. Humiliamini sub poten-
ti manu Dei, ut vos exaltet in tempore
visitationis. Secundo modo dicitur
Deus nos visitare, vt ab hostibus libe-
ret. Vnde iudic. c. 4. in fi. Omnes ora-
bant Dominum, vt visitaret populum
suum. Tertio visitat nos Dominus, tem-
porale beneficium conferendo. Sic visi-
tauit Dominus Saram sicut promisit, &
impleuit quæ locutus est, concepit, &
peperit filium. Quarto, visitat, gratiam
conferendo. Quinto, corripiendo. Hinc
Ps. Visitabo in virga iniquitates eorum,
& in verberibus peccata eorum. Sexto,
naturam nostram assumendo. Hinc
Luc. cap. 2. visitauit nos oriens ex alto,
& Psal. Visita nos Domine in salutari
tuo. Septimo fit visitatio congratula-
tionis causa. Vt Beatissima Virgo Eli-
sabeth Luc. cap. 1. Octauo pro ea, quam
quisque Prælati, vel alius charitatiuè
hospitalitatis causa ecclesias, Monaste-
ria, hospitalia, leproforia, aut similia vi-
sitat loca, facit Clem. 2. vers. nos igitur.
de censib. Nono, quando prælati ex
debito officij sui visitat, de qua in hoc
tractatu agendum est. Et hæc duplex
est ¶ generalis, & specialis: Generalis
est illa, quando datur potestas tam in
capite, quam in membris, Abb. antiq.
& Ioan. de Anan. in cap. cum l. & A. de
sent. & re iudic. vel quando datur facul-
tas visitandi ciuitatem, & diocesim,
&

& multo magis prouinciam, ita Feder. conf. 1. 4. n. 2. Specialis uero est, quando datur potestas uisitandi certam personam. Est etiam uisitatio annua, & quotidiana. Prima pertinet ad quemlibet prelatum, cui uisitandi officium incumbit de iure communi, ut in cap. conque rente, de offic. ordin. & ibi glo. & in c. decernimus, cum duobus cap. seq. 10. q. 1. & in gl. 1. c. si Episcopus, de offic. ordi. in 6. & in est communis opin. Quod quidem sanctè institutum fuit secundum Turroer. in cap. relata, 10. quest. 11. ut prelati singulis annis uisitent ecclesiasticos in diocesis. Primo, ut errores, & hæreses extirpent. Secundo, ut nouos in fide instruant. Tertio, ut confirment exemplo Apostolorum: qui cum audissent quòd Samaria receperit uerbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui imponentes manus super illos, accipiebant Spiritum sanctum, Act. 8. In quo intelligitur sacramentum confirmationis, quod à solis Episcopis non ab alijs inferioribus conferri potest. Quarto pro salute animarum, vel pro cultu diuino amplificando, vel conseruatione status ecclesiæ, vel reformatione tam in capite, quam in membris; per not. in cap. cum Apostolos, de cens. c. procuraciones, eodem tit. & cap. 1. eodem titulo lib. 6. ibi, ne animarum profectus aliquatenus negligatur. facit a 8. q. 2. cap. uisitandi. Quotidiana autem uisitatio quæ pro frequenti necessitate multis de causis emergentibus accidit, potest bis, ter, & quater, & quoties opus fuerit fieri idest quoties ecclesiæ causam præbuerit, & correctione indiguerit. 18. q. 2. c. uisitandi, & c. non semel. Host. de offi. Arch. in sum. num. 4. Sed modo oueniamus ad quæstiones. 6

Prima. An uisitationis uisitatione generali non recipitur iuramentum, secundum in speciali, Francus in cap. 1. §. sane, de censib. in 6. Hinc fit, quòd Archiepiscopus, qui est uisitator generalis, potest uisitandos compellere ad ueniendum, & respondendum, nam aliàs frustrato-

ria esset eius iurisdicatio, cap. ex literis, de offic. deleg. tamen non potest eos cogere ad iurandum, secundum Io. And. in d. §. sane.

Secunda. Virtutes generalis inquisitionis non potest uisitator procedere contra infamatos de crimine, sed debet de nouo specialem inquisitionem facere; & inchoare, & contra eum procedere. Franc. in d. §. sane. Item testes recepti in generali inquisitione sunt iterum repetendi postea, quòdo contra eam personam agitur, ut dicit Innoc. in c. bonæ. el. 1. in glo. in uerbo testes, de elect. Quæ quidem generalis inquisitio tunc fieri debet, quando contingit aliquod maleficium esse notorium, nam tunc iudex debet statim inquirere generaliter, & non contra certam personam, & facta inquisitione, uocare postea nominatos in inquisitione de maleficio, ut se defendant. ita Innocentius in d. cap. bonæ. Quæ autem sint crimina notoria, sciendum est, quod eorum, quæ sunt notoria, quædam sunt notoria iudici, & incognita alijs, quo casu loquitur 2. q. 1. cap. multi, & cap. si peccauerit. Alia sunt manifesta alijs, & occulta iudici, quo casu locum habet eadem quest. c. Deus omnipotens. Quædam uero nota sunt iudici & alijs, quo casu locum habet ead. quest. cap. scelus. Quod si dubium est iudici an crimina sint notoria, primo debet de hoc inquirere, & si ita inuenierit, pronunciet tantum, quòd iuramentum est punire hæc maleficia, quia sunt notoria, cum solum in hoc uideatur cognoscere an sit sua iurisdicatio puniendi. Io. And. & Franc. in d. c. 1. §. sane, de censib. in 6. Notorium uero crimen in hoc casu secundum Archid. in d. cap. 1. est, cuius testis est populus, & illud est notorium facti, cuius populus testis est, & dissimulationi, siue negationi non est locus, ut in cap. tua, de coh. cler. & mul. & intelligitur populus esse testis, siue sic crimen notum omnibus, qui sunt in loco, siue maiori parti, 2. q. 1. de manifesta, c. ueltra, de coh. cler. uel mul.

9 Tertia. Episcopum per cunctas diceceses, parochiasque suas per singulos annos ire oportet, c. Episcopum, 10. q. 1. in uerbo oportet. Vnde in eadem quest. in ca. decreuimus, ponitur sub decreto, & decretum necessitatem habet, cap. decretum, 2. quest. 7. Quod si ipse aut languore, uel infirmitate, aut alijs occupationibus occupatus, huiusmodi officium per se adimplere nequiecit, presbyteros probabiles, aut diaconos mittat, c. Episcopum, 10. quest. 1. cap. inter cetera, de offic. ord. cap. si Episcopus, eod. tit. lib. 6. unde glossa in d. cap. si Episcopus; quae dicit uisitationem per alium fieri non posse, intelligitur, nisi sit iustum impedimentum, uel nisi Episcopo ex Apostolico priuilegio uisitare per alios sit permiffum, iuxta Ext. Benedicti, Vas electionis, §. si uero, de censib.

10 Quarta. Visitatio generalis Diocesis non potest fieri per uicarium Episcopi generalem, sed requiritur speciale mandatum, sicut nec uicarius capituli sede uacante uisitare potest absque speciali concessione, glo. & Doct. in Clem. 1. in uerb. capituli, de haeret. & ratio est quia uisitatio uidetur Episcopo reseruata, quia regulariter cessante iusto impedimento ipse uisitare tenetur, ut etiam habetur per Conc. Trid. cap. 3. de reform. sess. 24. in princ. ea uero, quae reseruata sunt, non ueniunt nisi specialiter exprimentur. Abb. in cap. prudentiam, §. lex 4. de offic. deleg. quia in generali mandato non ueniunt ea, quae uerifimiliter Episcopus non esset concessurus.

11 Quinta. Vicarius si habet speciale mandatum, illam uisitationem facere potest Episcopo impedito, quae spectat ad Episcopum, & quam Episcopus potest cui uult committere, modo sit idoneus, d. cap. Episcopum, & cap. decernimus, per Conc. Trid. in d. cap. 3. ibi, per suum uicarium, aut uisitatorem. Non autem poterit facere uisitationem quondam, quae pro frequentanti necessitate multis de causis emergenti bus fit, nam illam Episcopus non potest committi-

re cui uult, sed tantum Archidiacono, secundum glo. in d. c. Episcopi, in uerb. annos Archid. in d. c. si Episcopus. Hugo in c. perleccis, dist. 25. Conc. Trid. in d. cap. 3. in uer. Archidiaconi, ubi Archidiaconi, Diaconi, & alij inferiores, in ijs ecclesijs, ubi uisitationem legitime exercere consueuerant, debent assumpto Notario de consensu Episcopi per seipfos tantum ibidem uisitare, ergo exclusi uidentur Vicarij Episcoporum. Ponderando dictionem illam, tantum, positam in dicto Concilio, cuius natura est affirmare quod ponit, & excludere. & negare omne aliud, ut in l. 1. C. de patr. potest. Et sic nota, quod Episcopus de iure communi uisitat, sed Archidiaconus de consuetudine, in Hostiens. de offic. Archid. in summ. numero 4.

12 Sexta. Episcopo deleganti Vicario uisitationem, uel alteri propter impedimentum, credendum est. ita communem dicunt Doct. eadem sententiam in l. 1. ff. de offic. eius, & in cap. si pro debilitate, de offic. delegar. Hinc glossa in cap. post cessionem, ubi etiam Canonistae, de probat. dicit, quod literis Episcoporum credendum est tanquam publico instrumento, & maxime, si sunt sigillo authentico munite, prout literae Vicariatus, in quibus delegatur uisitationes, Crauec. cons. 122. num. 14. in fine, Franc. in rubr. de eollat. §. teneantur, in uerb. aut eorum uicarijs.

13 Septima. Episcopus tenetur de delicto, quod commisit Vicarius in negotio uisitationis, l. 1. in princ. ff. de exa. l. obseruare. §. proficisci, ff. de offic. proc. Vnde si plus debito extorquet à subditis, Episcopus tenetur, ut habetur per Ioan. And. in cap. si Episcopus, de offic. ord. in 6. Butr. Host. & Zabari. in capad. hanc, de offic. Archid. Quod intellige in materia uisitationis, alias non teneretur, si Vicarius, uel alius delinqueret extra illam materiam uisitationis, ita Felinus, in cap. si quando, num. 2. extra de recrip. & in cap. Petrus, num. 11. cum

eum seq. de homic. vbi ponit alias declarationes, an episcopus teneatur de delicto Vicarij sui, vel officialis.

Octava. Episcopus, quando frequenter visitat in anno Ecclesiam, quia sic oportet, potest accipere procuraciones toties, quoties visitabit, ita Archid. in c. Episcopum, 10. q. 1. modo ecclesia causam præbuerit, & correctione indigeat, cap. visitandi. 1. 8. quæst. 2. impudent enim sibi ecclesie, quæ se tales reddunt, vt habeant pluries visitari, iux. nota. per Joan. Andr. in cap. mandamus, de offic. Archid. super vit. glo. Turroct. in d. cap. Episcopum, num. 7. An verò Episcopus iuri visitandi possit renunciare, videbimus infra de procuracione.

Quibus incumbat officium visitandi.

Circa secundum, sciendum est, quòd multi possunt uisitare. † Alij quidem de iure, alij de consuetudine, & alij ex delegatione. De iure visitat Episcopus, 10. q. 1. cap. Episcopum, cum simil. Item Archiepiscopus, cap. Romana, de censu. in 6. Episcopi Cardinales, c. cum Apostolus, ext. de censu. In quo quidem text. Concilium præscribit numerum equorum, quos secum debent habere prælati visitantes. quia Episcopus cum 20. vel 30. equis. Item Archiepiscopus cum 40. vel 50. equis. & Cardinalis cum 25. Et ita nota ex illo text. quòd Archiepiscopi, † & Episcopi sunt magis honorandi, quàm Cardinales. Et intelligo de Cardinalibus non Episcopis: Nam maior numerus equorum permittitur Archiepiscopo, & Episcopo, quàm Cardinalibus, & hinc est quòd alibi disputatur. Nunquid Episcopus sit maior Cardinali, vide bonam glossam in c. quamquam 2. q. 7. & ibi per Turroct. vbi concludit quòd Cardinales † multiplices rogatiua maioritatis præcedunt vniuersos alios ecclesie prælatos post Romanum Pontificem. Vnde dicuntur pars corporis papæ. Tum maioritate curæ, & administrationis, cum sint assistentes

papæ, consulendo in rebus temporalibus totam Rempublicam Christianam, vt patet in cap. venerabilem, & cap. fundamenta, de elec. lib. 6. & aperte colligitur ex cap. bonæ, extra de postulat. prælat. vñ de ideo Cardinales nominantur, quia sicut cardine ostium regitur, ita istorum consilio, prudentia, & diligentia totus orbis Christianus regitur, & gubernatur. Tum etiam maioritate tribunalis, quia Senatus, siue Collegium dominorum Cardinalium vna cum Romano Pontifice sunt maius tribunal in Ecclesia, ut colligitur ex cap. per venerabilem, qui filij sint legit. & in c. pater, 9. q. 3. Tñ etiam autoritate respectu causarum, quibus præsent: nam maioribus causis præsent: maiores enim causæ ecclesie ad Papam: cum Cardinalibus referuntur, c. maiores, de baptis. cap. quod translationem, de offic. legati. Visitare etiam possunt omnes Legati Apostolici, quamuis non sint de latere, sed missi, aut etiam nati, cap. cum instantia, c. procuraciones, de censib. Item Nuncij Apostolici, quibus à Sede Apostolica visitationis officium committitur, d. cap. cum instantia, & cap. procuraciones. Nam plerumque Sedes Apostolica maximis curis, & sollicitudinibus exagitur, secundum causarum, personarum, & locorum qualitatem, ac grauissimorum negotiorum varietatem, ea propter præter hos, quos Sedes Apostolica perpetuos ordinarios prælatos deputauit, plerumque etiam per Legatos à Latere, aliquando & per legatos missos, non nunquam per Nuncios suos visitaciones adimplet. Item visitant Patriarchæ, & primates, ita probat text. in c. 2. & c. felix, de censu. in 6. Visitatio etiam Monachorum † ad Abbates spectat, c. in singulis, cap. fin. de sta. monach. habetur in Extr. Benedicti, Vas electionis, de censib. Sed de consuetudine præscripta, visitat Archidiaconus, cum 3. vel 5. equis, cap. mandamus, de offic. Arch. Item Archiepiscopus byter cū duobus equis, cap. 1. 2. & 3. de offic. Archiepiscopi. Item

ex delegatione. Legatus à Summo Pontifice, cap. cum instantia, de censib. vel si est deputatus ab Archiepiscopo vel Episcopo aliquo iusto impedimento exiistente. d. cap. Episcopum, & cap. decernimus, ro. q. 3. & habetur per Concil. Trid. sess. 24. cap. 3. de reform. Et tandem concludendum est, quòd quicumque Prælatus iurisdictionem habens ordinariam, potest visitationis officium exercere, ut est text. in cap. 1. §. hanc autem, de censib. lib. 6. ubi plenam exemplificat in Plebanis, quòd intellige modo iurisdictionem habent in subditos, quoniam iurisdictioni annexa est visitatio, text. est in cap. cum venerabilis, de censib. est bonus text. in c. in singulis, de stat. regul. Oldr. consil. 204. Licet quandoque contingat, ut quis in certos nullam iurisdictionem habeat, & tamen illos visitare possit, exemplum patet, quòd Episcopus de iure speciali visitat monasteria monialium exempta, Clem. attendentes, de sta. monach. Franc. in c. 1. num. 1. de maior. & obed. lib. 6. tandem vice ordinariorum multi alij possunt visitare, ut habetur per glo. in verb. per alios, in dict. Extr. Sed modo deuenimus ad obsequium, quia hæc sit.

Licet dubium sit secundum Io. And. in c. 1. de maior. & obed. in 6. an Capitulum sede vacante possit visitare, & procuracionem accipere, tu tamen concludo, quòd Capitulum succedit in potestate visitandi. ita glo. ordinaria in Clem. 1. uersus Capitulum, de hæret. Archidiacon. in cap. si Episcopus, de suppl. negl. prel. in 6. & ratio est: quia in iurisdictionalibus capitulum succedit Episcopo sede vacante, cap. cum olim, eum similibus, de maior. & obed. Sed Episcopus habet hanc iurisdictionem, ergo &c. Secundo, quia aliàs sequeretur absurdum, scilicet quia tempore uacacionis remanent omnia incorrecta. Quòd tamen distans per limita tribus modis. & Primo, ut non procedat in generali uisitatione Ciuitatis, & diocesis, nam illa facere non potest Capitulum, sed specialem tan-

tum contra certas personas, uel ecclesias, uidetur sequi in d. cap. uni. de maior. & obed. in 6. Paul. & Pet. de Ancharan. & Imola in Clement. 1. in glo. capituli, de hæretic. Secundo nisi essent monasteria monialium exempta, quia non poterit Capitulum, licet ipse Episcopus ipsa visitare poterit, d. Clem. attendentes. Et ita transit Gemm. in d. cap. unie. & ibi Francus, num. 5. & ratio potest esse: quia id dicitur competere Episcopo potius de iure speciali, & ex privilegio, & in priuilegijs non succedit capitulum, Franc. in d. cap. unie. num. 6. Tertio, ut Capitulum succedat in iurisdictione episcopali sibi competente iure ordinario, & non in delegato, uel iure speciali, Felin. cap. eam te, nu. 17. de rescript. Doct. in cap. cum olim, extr. de maior. & obed. Decret. in capit. quoniam Abbas, numero 15. de offic. delegat. & consil. 128, 1. col.

21. Hinc inserti sunt Fel. quòd Capitulum vacante (sede non succedit in potestate literarum executorialium, quæ dantur in persona Episcopi, si conferunt potestatem, quæ non concurrit cum potestate iuris communis, ita notabiliter dicit Butt. in cap. uerum, de foro compe. per famosum dictum Innoc. ibi, quòd Capitulum succedit solum in competentibus Episcopo iure communi, & non iure speciali. Et est glossa in scriptum, in uerbo speciali, de elect. & ibi

22. Abb. Insertur etiam quòd Vicarius datus à Capitulo sede uacante iux. Concil. Trid. sess. 24. cap. 16. de reform. (sic enim hodie tenetur creare Vicarium: nam antea poterat per ipsum exercere iurisdictionem, nec cogebatur creare Vicarium, Abb. in cap. irrefragabili, num. 21. circa princip. de offic. ordin.) non potest inquam absolueri à peccatis, cuius absolutionem Papa mandauit alternatiuè Episcopo, uel eius Vicario, ita glossa in uerbo casus, in Clem. 1. de hæret. & ratio est: quia Capitulum non potest ista absolueri, ergo nec eius Vicarius, consequentia probatur per l. nemo potest ff. de

fide reg. iij. c. quod autem, de iure patz.
 nam in mandato facti. Episcopo capi-
 tulū non succedit in materia non com-
 petente sibi de iure communi. Et si di-
 ceres, licet capitulum non possit, tamen
 iste potest, cū sit Vicarius Episcopi. nam
 respondeo, quod non est Vicarius Epi-
 scopi, vt dicit glo. in d. Clem. 1. & Feder.
 consil. 30. Abb. in cap. cum olim. 1. no. de
 maio. & obed. & est cōmunis teste Ro-
 mano, consil. 56. num. 13. in fi. Sed est
 Vicarius iurisdictionis episcopalis; &
 ordinarij; & sic illius, quam assumpsit
 23. ad Capitulum; non delegata, quia non est
 in capitulo, & nec ius eos iterum tenet
 Card. in Clem. 2. num. 15. de reacr. blinc
 etiam inferitur, quod eum transeat ad ca-
 pitulum iurisdictione Episcopi ordinarij;
 vt successorem episcopi. Et successor, &
 antecessor pro vna persona reputantur,
 c. 1. de solut. c. dilecti, de foro comp. po-
 23. test. Vicarius ꝑ datus à capitulo absol-
 uere à casibus reseruatis episcopo. Abb.
 in cap. his, quæ, in fi. de maior. & obed.
 in fi. Feder. consil. 30. quod incipit, an
 capitulum. Vbi inquit, quod pœnitenti-
 tarius, & electus confessor à capitulo
 Sede vacante, potest absolueri pœniten-
 tes in casibus episcopo reseruatis, cum
 capitulum succedat episcopo Sede va-
 cante, cap. vnic. de maior. & obed. lib. 6.
 Fallit tamen in collegio Cardinalium.
 Sede vacante, quia non potest exercere
 ea, quæ ad Papam pertinerent, nisi in
 casibus, de quibus per Feder. d. consilio
 30. Si quis tamē velit scire casus, in quibus
 capitulum succedit sede vacante,
 & in quibus non succedit, videat Ioan.
 Andr. & post eum Francum, in cap. 1.
 num. 3. de maior. & obed. in 6. Vbi Frā-
 cus ponit casus 11. in quibus succedit,
 & quatuor, vbi non succedit.

Deinde videndum est, quis commit-
 24. tat ꝑ potestatem visitandi. & dico quod
 potest dari visitator à Papa. de quo Do-
 ctōres intelligunt tex. in c. dilectus, el. 1.
 de rescript. Item potest dari à iure, de quo
 loquitur tex. in cap. episcopum, 10. q. 1.
 & cap. in singulis, de stat. monach. Item

potest quis visitare per consuetudinem,
 vt Archidiaconus, & Archipresbyter.
 Item iure speciali, sic episcopus de iure
 speciali, & ex priuilegio visitat monaste-
 ria monach. Item potest visitator dari
 ab inferiore, quando legitimo impedi-
 menta esset impeditus, de episcopum,
 & habetur per Concil. Trident. sess. 24.
 cap. 3. de reformat.

Postea considerandum est, de quar-
 to, scilicet de potestate visitatorum, id
 est quam potestatem ꝑ habeant visita-
 tores, an in eos transferatur tantum cog-
 nitio, & facultas inquirendi, vel etiam
 puniendi, & deponendi ab officio, &
 dignitate. Circa quem articulum dico
 ex mente Doct. in cap. dilectus, 1. extra
 de rescript. ponendo plures decisiones.
 Quārum prima. Visitator datus à Papa
 potest non solum inquirere, sed etiam
 priuare beneficio, si crimina talia sint
 graua, & manifesta, quæ hoc exposcāt,
 modo in forma mandati sit clausula illa
 inquiras, & corrigas; cum verbum cor-
 rectionis interdum depositionem con-
 tineat, de verb. signific. c. quarenti. Quæ
 autem crimina digna sint depositione,
 dicit plene Abb. in c. vt si clerici, de iud.
 & in c. cum non ab homine, vbi decla-
 rat quæ sint crimina graua, & graues
 excessus. Quod intellige, præmissa cita-
 tione, & legitimis exceptionibus discul-
 sis per visitatorem, vt colligitur ext. de
 sta. monach. c. vlt. in princ. & in verbo
 visitatores, ibi, contumaces inuenerint.
 Feder. consil. 55. Quæ quidem conclu-
 sio ampliatur primo, si visitator sit da-
 tus à iure, nam tunc etiam potest quem
 priuare, si in forma mandati sint dicta
 verba. Inquiras, & corrigas, arg. eius,
 quod glossa dixit in capit. in singulis, §.
 statutum, de stat. monach. Imola in d.
 Clem. attendentes. Secundo si visitator
 fuerit datus ab inferiore, quam à Papa:
 modo qui talem facultatem commisit,
 habeat potestatem amouendi à be-
 neficio, & sint verba illa inquiras, &
 corrigas: quia vno concesso, intelligun-

tur concessa omnia, &c. de offic. deleg. cap. 1. cap. praterea, & cap. suspitionis, & vno concessio intelliguntur concessa omnia accessoria ad illud, cap. prudentiam, de offi. deleg. limitatur modo, 16 vt ¶ non procedat quando visitator esset datus à Papa, sed in forma mandata essent tantum illa verba, inquiras, & regulam seruari facias, quia tunc in hoc casu non potest perpetuo amouere, ita Paul. in d. Clem. attendentes, prout ibi refert Imola in 6. col. vers. iuxta prædicta. Rursum, vt non procedat, quando in forma mandati esset specialiter referuatum, vt visitatores non possint priuare. Item fallit in visitatoribus religiosorum, nam non possunt deuenire ad priuationem, c. in singulis, de sta. monach. sed de hoc infra. Rursum fallit in Vicario ¶ generali ipsius episcopi, quia licet causarum cognitio in ipsum transferatur, non tamen officium visitandi, seu corrigendi, cap. fin. de offic. vica. in 6. Quare non potest inquirere, vel punire crimina, vt ibi dicitur, & sic nota, q. Vicarius non potest facere ea, quæ potest ipse iudex, cuius vices gerit. Quod tamen limita primo, nisi Vicarius generalis episcopi inquireret non vt puniat, sed vt remittat ad episcopum talem criminofum, cap. ad hæc, de offic. Archid. Item limita, nisi velit inquirere, vt delinquentes se corrigant, & emendent quod male fecerint, vt per Innocent. in cap. ad nostram, de iureiur. cl. 2. vel nisi velit inquirere in crimine hæresis, vt in cap. præfidentes, & cap. vt commissi, de hæret. lib. 6.

28 Secunda. Licet nullum sit ¶ discrimen inter visitatorem datum à Papa ecclesiæ cathedrali, & visitatorem datum ab inferiore ipsi ecclesie, quando in mandati forma esset clausula illa. Inquiras, & corrigas, vt supra probauimus, tamen differentia est in alio, quia primus potest conferre beneficia, secus si datus esset ab inferiore, c. fin. de suppl. neglig. prælat. in 6. Item in forma visitandi, ¶ quia Legatus Apostolicæ sedis in

visitando non tenetur seruare ordinem de quo habetur in cap. Romana, ext. de cens. tum quia ipse vices Papæ gerit, de offic. lega. cap. 1. Tum quia legatus in officio iurisdictionis maior est Episcopo, vt patet, de offic. deleg. c. sane, quia, & c. pastoralis, & de offic. leg. c. studuisti. ergo non includitur sub clausula generali, argum. de rescrip. c. sedes Apostolica, extr. de sent. excom. cap. quia periculosum. Tum, quia ecclesia Romana non consuevit contra se priuilegium concedere, de cens. c. cum instantia, & ita concludit Host. in sum. de cens. §. & qualiter, num. 27. Rursum episcopi, & 30 alij visitantes differunt ¶ à legatis, & nuncijs Apostolicis in alio, quia Legati, & nuncijs Apostolici possunt exigere expensas, quas faciunt in cando ad locum, vel emendo equos loco equorum mortuorum, vel vecturas equorum, & hoc ultra numerum procuracionum, quæ impendantur in vicariis, quod secus est in episcopis, & alijs, qui non possunt illa exigere, sed procuracionem duntaxat, vt dicit Panorm. in c. procuraciones, extr. de cens. tum, quia propter hoc habet bona dignitatis, vt quæ ad dignitatis officium spectant, exercent. Et quia procuratio hoc respectu potius datur in signum subiectionis, & propter hospitalitatem, quam de necessitate iuris naturalis, cum suos redditus 31 habeant. Et si diceres, ¶ quare episcopis debeat procuratio, quando visitant, cum propter hæc onera habeant redditus episcoporum. Resp. Arch. in c. 1. de cens. in 6. quod habet in signum subiectionis, & vt dicit Panorm. in d. c. procuraciones, nu. 5. vt facilius inducantur ad visitationem. Sicut videmus in Canonis, quibus quotidie dantur distributiones propter interessentiam diuinorum, licet teneantur ad diuina officia, vt in c. 1. & ibi not. de cler. non resid. lib. 6. Differunt etiam Legati ab episcopis, quia Legatis debetur procuratio non principaliter ratione visitationis, sed quia subeunt onera aliorum, vt in cap. 2.

cap. 2. de offic. leg. in 6. facit tex. in c. cum infantia, ext. de cens. Panor. in d. c. pro curaciones, num. 5.

32 Tertia. uisitor, ¶ si est Archiepiscopus, licet si fieri possit, & sic uiderit expedire, poterit episcopum interrogare de statu suo, simul cum alijs, tamen decentius est, ut primo episcopum interroget seorsum, & seorsum corrigat, si quid fuerit corrigendum; cum alijs sit in exemplum, de elect. capit. cum in cunctis, de voto. cap. magnæ. Et bene potest caput corrigi sine membris, & correctio membrorum differri, cap. cum I. & A. de sent. & re iudic. Archid. in d. c. 1. & ibi Io. Andr. nu. 13. de cens. in 6.

33 Quarta. uisitor, ¶ si Archiepiscopus est, suam uolens uisitare prouinciã, debet prius ecclesiæ suæ Capitulum, ac ciuitatem, & dioccesim propriam plenè uisitare, ita ut nulla parochia remaneat non uisitata, dummodo commode uisitari possit, & uisitationis causa subit, & hæc sunt redigenda ad boni uiri arbitrium, ita text. & glo. in uerbo plenè, de cens. in 6. c. 1. Hinc dicit Archid. in d. uer. plenè, quod si duæ, uel aliquæ pauce remanent, propter hoc nihil impedit ut non sit facta plena uisitatio, argum. 7. q. 1. cap. denique. ubi indignatus est Dominus omni semini Israel, & tamen non tribui Iudæ, & Benjamin, & ita uerbum generale non se extendit uniuersaliter ad omnia, ad idem c. bonæ, el. 2. extr. de postul. Igitur Archiepiscopi potestas se extendit prius ad suam dioccesim. Et non solum ad ecclesiã maiores, sed etiam minores, id est curam animarum non habentes, dicto cap. 1. Quod Archidiaconus in c. episcopum, 10. q. 1. extendit etiam ad diocesanaum,

34 nam debet prius ¶ diuinum inuocare auxilium 23. dist. c. in nomine, de testi. c. in nomine, & missam de Spiritu sancto celebret, uel celebrare faciat, & hanc orationem faciat, uel aliam, si magis adinueniat conuenientem. Omnipotens, sempiternus Deus, cui licet omnia manifesta, & nihil penitus sit oc-

cultum, & cui omnia corda, & hominum intentiones sunt in aperto, ad nostrum tamen exemplum descendere, ac uidere uoluitis utrum clamorem, qui ad te peruenerat, opere compleuerint, præsta quæsumus pro tua ineffabili clementia, & pietate mihi indigno famulo tuo iniunctæ mihi uisitationis debitam, ac legitimam potentiam, illumina intellectum, labia aperias, linguam dirigas, atque omnes actus, & cunctas operationes instrue, & confirma, ut hanc uisitationem, quam facere intendo Spiritu sancto cooperante, & intercedente sanctissima, atque intemerata Virgine Maria, atque omnibus sanctis uniuersorum tam clericorum, quam laicorum salutem, omniumque ecclesiarum tuarum, ac religiosorum, piorumque locorum conseruationem, augmentationem, & catholicæ fidei exaltationem, necnon ad tuam cedat laudem, & gloriam sempiternam, per Dominum &c. Quæ peracta, magna cum grauitate, ueneratione, ac religione intret Ecclesiã, & facta genuflexione, ac debita reuerentia, ac oratione de qua supra in singulis ecclesijs repetita, oculos, ac mentem in primis dirigat ad locum, in quo præcelsum corpus Christi sacramentum conseruatur, atque reconditur, & inspiciat si locus sit nitidus, purus, ornatus, & clausus, nam clauibus eucharistia, & sacrum chrisma clausa custodiri debent, ut habetur de custo. Euch. Deinde locum reliquiarum conspiciere debet, & demum baptismum, in quo regeneramur. Altaria, & uasa altaris, & uestimenta ecclesiæ an sint munda, & honesta, & in loco mundo teneantur, c. 2. de custo. Euchar. si corporalia munda, & nitida conseruentur, nam nimis uidetur absurdum in sacris sordes negligere, quæ dedecere etiam in priuatorum uestibus, d. c. 1. & 2. Debet etiam uidere an ecclesiã sit ordinata, uel cooperata, ut dicitur in c. decernimus, 10. q. 1. Item debet inquirere secundum Io. And. in d. c. 1. §. sane, de uita, & conuersatione

- ne rectoris, Quomodo ecclesiam, & ipsius iura gubernet, nam vt dicit Archid. cum ibi possit delinqui, & ecclesiam non reparari, ergo locus est visitationi.
- 35 Quinta. Archiepiscopus † non solum debet esse intentus circa visitationem clericorum, qualiter baptismum, & alia sacramenta ministrent, & qualiter se habeant in ecclesia, & in vita, 10. q. 1. c. placuit, & de custo. Euch. c. 2. Sed etiam laicorum. d. c. 1. de censu. in 6. & d. c. placuit. Vbi habetur, quomodo debeat populum visitandum admonere, & docere à quibus debeat abstinere. Quod intelligit quo ad crimina ecclesiastica, vt super matrimonijs, & alijs ad ecclesiam pertinentibus, secus in alijs, quia sic videretur velle usurpare iurisdictionem iudicis secularis, de iudic. c. nouit. Hoc autem intelligit secundum Francum in d. c. 1. Quarto not. quando vellet inquirere ad finem pœnæ imponendæ, d. c. 1. §. notoria, secus si ad pœnitentiam, quæ datur de crimine, quia tunc posset, vt not. in cap. nos, de purg. cano. Gemin. in d. c. placuit.
- 36 Sexta. Cum Archiepiscopus † populum suum visitat, poterit ab eo, procuracionem exigere, quæ debetur causa visitationis. Hoc videtur expressum, 10. q. 3. c. cauendum, Archid. in d. c. placuit. Vnde Hugo in d. c. cauendum, dicit, quod poterit episcopus, vna die esse cum clericis, & alia cum laicis sumptibus eorum, quia non est magnum si episcopus metat carnalia, vbi spiritualia se minauit, 13. q. 1. §. in dioece. ver. quia ergo. Et hoc procedit de iure, nam de consuetudine laici non soluunt. Gem. in c. 1. de censu. in 6. Et ita episcopus in ciuitate manens, & visitans potest exigere procuraciones, c. venerabili, extr. de censu. & est ratio, quia visitationi annexa est procuratio, extr. de simo. cap. cum sit Romana. Licet sit de consilio, quod episcopus, cui proprii sumptus non desunt, non accipiat, & ita Arch. intelligit tex. in d. c. cauendum. At quoniam sit de precepto, videbimus infra de procuracione.
- 37 Septima. Licet † regulariter ordinarius, vt prælatus pro officio impertiendo nihil debeat percipere, cap. vendentes. 1. q. 1. cap. dum ab omni, de vita & honore cleric. vbi Panor. num. 13. Tamen certi sunt casus in iure excepti, in quibus etiã ordinarius licet petat sumptus: Quorum primus est, si episcopus siue prælatus vadit ad consecrandam ecclesiam, vt extra de sim. cap. cum sit Romana: Quod procedit etiam data vicinitate locorum. Vnde quantumcumque ecclesia consecranda sit vicina episcopatui, nihilominus potest à consecrante, exigere procuratio, tum quia de. cum sit, loquitur generaliter. Tum quia idem est in procuracione debita ratione visitationis, quia debetur etiam ab ecclesijs, quæ sunt in propria ciuitate, vt supra diximus. Vnde non datur hæc procuratio pro labore, sed præsatur in signum cuiusdam superioritatis, & vt facilius prælatus inducantur ad visitandum, & consecrandum. Quare autem in consecracione, & visitacione exigere potest procuratio, & non sic à baptizandis, glof. 10. q. 3. cap. reclarum, dicit hoc fieri, ne propter auaritiam, seu paupertatem homines subtraherentur à sacramento baptismatis. Ita Panor. in d. c. cum ab omni.
- 38 Octaua. Archiepiscopus quando visitat † suã diocesim, debet si potest, personaliter accedere ad locum cuiuscunque ecclesie, d. cap. 1. de censu. in 6. & de offic. ord. cap. conquereute. ibi. Ita quod cum. Quod si commode, vel absque difficultate accedere ad vnamquamque non poterit, vt forte propter niues, vel glacies, aut inundationes aquarum, vel aliud simile, per quod iter, vel via redidit difficilis, ad hoc cap. 3. de eccl. edific. tunc potest visitacionem facere in alio loco congruo, qui sit honestus, omnibus communis, prout est possibilis, & qui possit omnes recipere quoad necessaria, prout erit possibile, cap. accepimus, de fide instrum. cap. cum personæ, de priuileg. & ratio est, quia illud solum possumus

possumus, quod commode possumus, l. nepos Proculo, ff. de verb. signifi. Et ex his collige. secundum Ioan. Andr. & Franc. in d. c. 1. quod locus visitationis non est de substantia, sicut nec locus electionis, de quo in c. bona; et 1. de elect.

Nona: Cum visitatio debeat personaliter fieri d. c. 1. ibi, accedere ad vnam quamque. Hinc fit quod si Archiepiscopus vult vocare suum capitulum ad se, & visitare in sua camera, vel aula, vel alias Ecclesias ciuitatis, non potest, d. c. conquerente. Ioan. Andr. in d. c. 1. ibi in glossa patet in fi.

41 Pariter sequitur, quod si visitator p̄xtra monasterium existens pro fratribus sigillatim mitteret, vt vadant ad locum habitationis suæ, vt ibi deponant vota sua, vt vnus denunciaret alterum de crimine, quod talis citatio non valet. Si in litteris Apostolicis dicatur monasteriũ personaliter accedentes. & q̄ citati parere non debent, ad hoc, de constit. c. 1. in 6. cum indiscreta citatio non debeat arctare citatum, vt extra de elect. c. bona memorix, §. sermonem. cum etiam omnia iura clament, cap. si cupis, 16. quæstio. 1. religiosum non debere extra claustrum exire, sed in illo morari. Facit etiam quia forma mandati ipsius visitationis est diligenter obseruanda, de rescrip. c. cũ dilectus, ff. mand. l. diligenter. Pariter si monasterium mo-

41 nialium substituitur alteri monasterio p̄ monialium, cum illa maior prælata claustram exire non debeat, cap. vnic. de statu monach. lib. 6. & sic cum non possit per se visitare tanquam iuste impedita, poterit visitare per alium, argum. 10. q. 1. cap. episcopum, de offic. ord. c. inter. per Concil. Trid. cap. 3. sess. 24. Non tamen poterit visitari per ordinarium, gloss. in Clem. attendentes, de sta. monach. vbi etiam Imola. Intelligendo sane de monasterijs exemptis ab ordinario, & alteri subiectis. At quando visitatio debet fieri personaliter, tunc si fit per aliũ, visitator non habebit expensas, arg. 10. q. 3. c. relatum, de cens. c. cum venerabi-

lis, ver. decernimus, Archid. in c. si episcopus, de offic. ord. in 6.

Decima. Debet etiam Archiepiscopus non solum p̄ clericos, sed etiam laicos visitare, sed separatim, quia separata est uita talium, dist. 4. cap. statuimus, & c. denique. i. & ad clericos inquirere qualiter sacramenta ministrant, & qualiter se habeant in ecclesia, iux. tex. in cap. 2. de custo. Euchar. & in vita. Deinde populo prædicare verbum Dei, illum cohortationibus, & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiam; accendere, & quod resurrexerunt spectet, & diem iudicii timeat, vitia mortalia fugiat, seseq; in bonis operibus exercet, ita Ioan. Andr. in c. 1. de cens. nu. 2. & Conc. Trid. c. 3. sess. 24.

44 Vndecima. Visitata p̄ sua diocesi Archiepiscopus potest de iure etiam episcopi negligentia non expectata visitare suam prouinciam, cap. fin. de cens. in 6. sed secundum Conc. Trid. cap. 3. sess. 24. de reform. non potest visitare cathedrales ecclesias, neq; dioceses suorum comprouincialium, nisi causa cognita, & probata in concilio prouinciali. Accedentes vero causa uisitandi debent honorifice recipi secundum suum gradum, vt cap. episcopi, vel presbyteri, 7. q. 2. & clerici associantes Archiepiscopum, vel Episcopum debent esse honesti in habitu. iux. not. per Host. in cap. ut circa, de offic. ordin.

45 Duodecima. Episcopus ille, cuius cathedralis ecclesia est proximior, uisitare debet ecclesias illas seculares, quæ in nullius diocesi esse dicuntur. Alioquin uisitentur ab eo, qui semel in concilio prouinciali à prælato loci illius electus fuerit tanquam sedis Apostolicæ delegato, non obstantibus priuilegijs, & consuetudinibus quibuscumque, etiam immemorabilibus. ita habetur in Concil. Triden. sess. 24. cap. 9. Cetera de monasterijs, an, & quando uisitentur per episcopos, vide Concil. Triden. sess. 25. cap. 11. Et an commendata. sess. 21. c. 8. Et sedis Apostolicæ subiecta quomodo uisitentur,

visitentur, uide *sess. 25. capit. uigesimo.*

46 *Terdecima.* Archiepiscopus, siue episcopus ¶ an possit uisitare hospitalia. *Abb. in c. sopite, ext. de cens. num. 5. dicit, quòd sic, quando certu est esse religiosa, ut puta auctoritate episcopi fundata, cap. 1. in uerb. pia loca, de cens. in 6. uel si habent signa religionis, ut quia habent campanile cum campana, & ibi publice celebrantur diuina quotidie, quia presumptio est, quòd sint religiosa, ut not. Arch. de consecr. dist. 1. c. nemo. Abb. in cap. patentibus, de priuileg. Feder. conf. 106. Franc. in d. cap. 1. §. deinde, num. 2. Concil. Triden. *sess. 22. cap. 8.* Si uero constat quòd sint hospitalia priuata, *Panorm. dicit, quòd si uiuit ille, qui hospitale erexit, non poterit episcopus eo iauito illud uisitare, quemadmodum domum propriam alicuius priuati, uide Feder. conf. 130. Sed si ille deceffit, & uoluit hospitale remanere in suo statu, tunc superior poterit illud uisitare, argum. opt. in Auth. de cod. tit. §. si quis adificationem.**

47 *Quartadecima.* Episcopi etiam tanquam sedis Apostolicæ delegati ¶ habet in casibus à iure concessis ius uisitandi collegia quæcumque, ac confraternitates locorum, etiam quas scholas, siue quocumque alio nomine uocant, non tamen quæ sub regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia. Item elemosynas montis pietatis, siue pietatis, & pia loca omnia quomodocumque nuncupentur, *capitu. 1. §. deinde, de cens. in 6. etiam si predictorum locorum cura ad laicos pertineat, atque eadem pia loca exemptionis priuilegio sint munita, ac omnia, quæ ad Dei cultum, & animarum salutem, seu pauperes sustentandos instituta sunt, ut habetur per Concil. Trid. *sess. 22. c. 8.**

48 *Quintadecima.* Cum episcopus ista loca pia ¶ uisitare possit, & debeat, fit, quòd procuraciones recipere possit, *d. c. 1. de cens. in 6. in uerb. pia loca, cum uisitacioni sit annexa procuratio, & uisitando debet uidere, & inquirere, an bo*

na horum locorum deputata ad usum miserabilium personarum, consumentur ad prædictum usum, & fiat illud, propter quod constructa sunt, cum propter hoc fiat ibi elemosynæ à fidelibus, ita *Feder. conf. 111. quæstio talis est.*

49 *Sextadecima.* Episcopus an possit ¶ uisitare oratoria. *Io. de Anan. in c. auctoritate, extr. de cens. & Henri. sic concludunt, quòd si huiusmodi oratoria habent populum, & curam, tunc sunt uisitanda, & per consequens procuratio annexa uisitacioni recipienda, 10. q. 1. c. placuit, & c. Episcopus. Rursus si in tali oratorio celebratur publicè, & indifferenter omnes admittuntur, tunc talis celebratio bene concluderet esse subiectum episcopo, ita *Archid. de consecr. dist. 1. c. nemo. Quod secus esset, si in oratorijs celebraretur secretè, nam tunc non concluderet locum esse subiectum episcopo, & per consequens non esset uisitandum. Dom. Anto. in d. cap. auctori**

50 *tate. Vnde dicit etiam Host. ibi, ¶ quòd talia oratoria, in quibus secretè celebrantur diuina, non gaudent immunitate ecclesiarum, quia non sunt propriè Deo consecrata, nam hodie potest esse oratorium, cras camera, hodie hospitale, cras domus. Et non obstat c. fin. de immuni. Eccle. ubi ecclesia non consecrata gaudet priuilegio ecclesiarum, quia ibi loquitur de Basilica consecranda, & ratio est, quia non potest redire ad humanos usus, quare potest episcopus uisitare Basilicam quæ est ei subiecta, c. omnes basilicæ, de consecr. dist. 1. & nota, quòd non debent in oratorijs celebrari diuina sine auctoritate episcopi, nec debet episcopus omnibus diebus dare licentiam, c. si quis etiam, de consecr. dist. 1. Nam non debet dare in festo Natiuitatis, Resurrectionis, & in alijs, ut ibi. Pariter si oratorium esset ordinatum, ut esset ibi locus ad orandum tantum, & quòd quilibet posset ibi orare, qui uellet, tunc non esset episcopo subiectum quo ad uisitacionem, & procuracionem. *Henr. in d. c. auctoritate, num. 1. De his**

oratorijs vide Concil. Trident. sess. 22. c. quanta, vbi dicit oratoria ab episcopis esse visitanda, deputata ad Missarum celebrationem.

Decima septima. Hæc loca pia possunt taliter fundari, † quòd episcopus nullam habeat iurisdictionem in eis, dummodo non fiat principaliter fundata ad missam celebrandam, seu ad alia ecclesiastica sacramenta conferenda, nec sit ibi constitutus vicarius perpetuus, seu domus assignata pro eo, licet ibi sit altare, & missa ibi celebretur de licentia episcopi, nam tunc episcopus quamdiu viuunt fundator, non potest sibi vendicare, quinimmo nec talis locus non sit vere religiosus, secundum Hosti. ita Guil. vt refert Imola, in Clement. quia contingit, vers. Vterius queritur, de relig. domi.

Decima octaua à nu. 47. vsque 50. collige, quòd oratoria sunt duplicis generis, quedam sunt publica, siue facta, & quedam priuata publica sunt, † quæ non sunt construenda sine autoritate diœcesani, sic loquitur text. in c. autoritate, de priu. in 6. Item missa in istis oratorijs celebratur præterquam in quibusdam magnis solennitatibus, de conse. dist. 1. c. si quis etiam extra, nisi essent priuilegiata a summo Pontifice, vt in his missæ libetè celebrarentur, vt consuluit Calder. de relig. domi. c. 6. in fin. Item oratorium publicum, & sacrum non potest profanari, de conse. dist. 1. c. ligna, & c. vestimenta. Item oratorium publicum dicitur, quando sic est ordinatum, quòd persona, vel aliqua de certis ibi de feruiat, nam tunc talis minister semper est præsentandus episcopo, etiam si tale oratorium sit grangia, argum. 16. q. 1. c. in parochia. Item præsumitur oratorium † publicum, & locus ecclesiasticus, quare do est ad similitudinem ecclesiæ, scilicet, cum campanili, & campanis, vel quando publicè pulsantur campanæ quando esset celebrandum, de priu. c. patentibus, & quod ibi not. Feder. de

Sen. cons. 106. Quæ quidem oratoria publica possunt visitari, & ita † episcopi habere possunt procuracionem, cum locus facer sit, argum. c. de zenodochijs, de relig. domi. sunt sub potestate episcopi. Innoc. in c. pen. de censu. non possunt profanari. d. cap. ligna, si polluantur, sunt reconcilianda, vt ecclesiæ, vt nos diximus in 2. par. li. 2. c. 15. num. 24. Item gaudent immunitate, & non possunt alienari, cum sint loca ecclesiastica, unde non possunt ad alium vsu trahi sine licentia sedis Apostolicæ, Clem. quia contingit, de relig. domib. Oratoria vero priuata sunt, quæ sunt sine autoritate diœcesani, c. vnicuique, de conse. dist. 1. vbi text. dicit, quòd vnicuique licet oratoriū habere in domo sua, & sit tantum ad orandum. Hoc potest profanari, c. inter dilectos de donat. & not. Inn. & nõ est, quia nõ intercessit auctoritas episcopi, quæ facit de priuato sacrum, c. ad hæc, de relig. domi. vbi gl. ordin. dicit quare requiratur autoritas episcopi, quia priuatus non facit locum sacrum nisi in tantum, §. sane, de rerum diuis. potest alienari in quasunque personas, c. ad hæc de relig. domi. si polluitur non reconciliatur, vt nos supra diximus, num. 24. Et in hoc oratorio potest episcopus indulgere vt celebretur cum altari portatili in sua diœcesi, c. in his, & ibi Ioan. Andr. de priu. potest etiam ibi esse campanella secreta, argum. text. a contrario sensu, in c. patentibus, de priu. & tale oratorium non potest ab episcopo visitari. Licet Innocent. dicat, quòd si hi, quorum sunt oratoria, non teneant ea honestè, nec faciant ibi celebrare, quòd episcopus ea destruet, c. omnes. 1. de conse. dist. 1. vide ad hæc Zabar. in cons. 11. & omnino Calder. de relig. dom. cõf. 4.

Decimanona. Hospitalia non possunt erigi, seu fieri sine autoritate Episcopi diœcesani, si fiant cum ecclesiâ, altari, vel cimiterio, vel alio iure parochiali, vel si aliàs esse debeant perpetua, & religiosa, vt quia sit ibi constitutus Vicarius perpetuus, vel domus pro eo, secundum

eus si non fierent cum tali iure, nec essent alijs religiosa. Nam etiam sine auctoritate diocesani posset quilibet domum suam, uel eius partem deputare ad hospitalitatem pauperum, quo casu, quando sunt sine auctoritate episcopi, nec cum tali iure, episcopus nullam iurisdictionem in talibus locis habet, & nec aliqua iura episcopalia, quod Guil. dicit procedere et si ibi sit altare, in quo missa celebretur de licentia episcopi, c. vnicuique, de consecr. distin. 1. & cap. si quis etiam, ita Imola in d. Clemen. quia contingit, ibi. §. ceterum.

56 Vigesima. Gubernator locorum piorum ¶ committi debet viris prouidis, idoneis, & boni testimonij, qui sciant, velint, & valeant loca ipsa, ac bona eorum vtiliter regere, & eorum prouentus, & redditus in usum personarum miserabilium fideliter dispensare, qui singulis annis etiam non requisiti de administratione sua tenentur reddere rationem episcopis. Hoc habetur in Clemen. quia contingit, §. ut autem, de relig. domib. cum glossa, nisi sint Hospitalia militarum, ut S. Ioannis Hierosolymitani, & c. nam tunc rectores dictorum locorum ordinum militarum, uel religiosorum, ut cruciferorum si non redderent rationem superioribus istorum locorum, & dicti superiores essent negligentes ad cogendum rectores dictorum locorum, possent supplere locum ordinarij, de suppl. negl. prelat. c. 2. Et hoc quidem uisitando, ita Lopus in d. Clemen. ut refert Imola ibi, sed

57 querit. An uero rector, ¶ qui semel reddidit rationem, teneatur amplius super eisdem reddere rationem? Archid. post Ioann. Mon. in c. uni. de cler. egrot. in 6. tenet, quod non, quod est uerum, quando plenam rationem reddidit, pro ut debuit, ut ibi tenet Ioann. Andr. secundum Lopus.

58 Vigesima prima. Pariter uisitor ¶ si plenè uisitaauerit suam diocesim, uideatur ex supradictis, quod non poterit amplius illam in anno uisitare, nisi ex cau-

sa, quia tunc poterit pluries uisitari, & quoties opus fuerit, alijs sufficit annua uisitatio, capit. Episcopum, & ibi Turre cre. 10. q. 1. quia semel uisitando sanctus est officio suo. de offic. deleg. c. in literis. Nam licet dubium sit, an uisitor sit iudex ordinarius, uel delegatus, tamen uerior uidetur opinio, quod sit iudex delegatus, per c. in singulis, de stat. monach. & ibi Ana. Nam inquisitores hereticæ prauitatis qui firmiorem, & ampliorem iurisdictionem habere uidentur, & censentur, quam uisitatores, censentur delegati, facit quod not. de accus. c. qualiter, in fine, per gloss. ita Feder. de Senis consl. 145. num. 7. Si uero sit successor, tunc potest uestigia prioris uisitatoris diligenter perquirere, & si superior esset, corrigere, si inferior, & superiori denunciare, c. fin. §. seq. de stat. mona. Host. in sum. de offic. Arch. col. pen.

59 Vigesima secunda. Uisitor ¶ non debet frangere portas ecclesiarum, si sibi denegatur aditus ad faciendam uisitationem, ita Innoc. in d. c. 1. de immun. eccles. quia bona ecclesiarum sunt sancta sanctorum, & Domino consecrata, 16. q. 1. c. similiter, & 17. q. 4. cap. constituit. 10. q. 1. cap. nouerunt. Et sic qui uolentiam facit, qui sacrilegiu committit, 12. q. 2. cap. nulli liceat, & c. quicumque. sed potest uti gladio spirituali. i. excommunicatione, uel interdico, facit text. in cap. dilecto, de sent. excommun. in 6. & ita defendere suam possessionem, hoc est uisitationem, ita not. per Innoc. & Host. in cap. uenerabili, de cens. Imola in Clemen. ad nostrum. col. 2. ibi glo. franguntur.

60 Vigesima tertia. Si uisitor ¶ uenit cum maiori numero. glof. in c. cum Apostolus, de cens. in uerb. contenti, dicit, quod potest uisitatus uentum superfluum non admittere, argum. tex. in l. 1. §. Trebatius, ff. de aqua quotid. & aest. Quod si forte superfluus numerus à permisso separari non potest, ut quia prælatus uisitans non permittit, quod pars aliqua admittatur, alia parte reiecta,

Et, & tunc Zab. & Doct. in d. cap. cum Apostolus dicit, quod poterit uisitor ex tali causa in totum prohiberi. per l. 1. §. idem quærit, ff. de aqu. quot. & æst. in hoc tamen casu cõsulit Mar. Soc. subditio, quod accersitis ad se testibus, & rogato notario, si facultas adesset, offerret se paratissimum, & promptissimum uisitatorem cum debito numero recepturum, & protestaretur, quod per ipsum non fiat, quo minus illum cum debito numero admittat. Si tamen uisitor excommunicatus subditum, & in sententia excommunicationis exprimitur causa iniusta, quia uolebat eum procurare, uel causa est notoria, & tunc licet non sit expressa, Panorm. in d. cap. cum Apostolus, num. 4. tenet quod subditus non est excommunicatus, si uero causa non expressa non esset notoria, tunc erit excommunicatus, 11. q. 1. c. 1. & 2. Si uero iniuste denegetur uisitatio, excommunicati potest denegari, c. cum instantia, in fi. cap. nuper, de cens.

61 Vigesimaquarta. Si in uisitando concurrant ¶ Archiepiscopus, & Episcopus, ambo sunt admittendi. Et si ecclesia non sufficeret utrique, præfertur primo ueniens. Et si hoc non apparet, præfertur Archiepiscopus. Et si in uisitando concurrat episcopus cum prælato sibi subdito, præfertur episcopus, nisi obstat consuetudo, Ioan. Andr. & Franc. in c. 1. §. deinde, de cens. in 6.

62 Vigesimaquinta. Si episcopus ¶ uisitor, qui inquirere tenetur, non uult inquirere, licet secundum aliquos propter eius negligentiam deuoluatur inquisitio ad Archiepiscopum, argum. 9. q. 3. c. cum simus, & cap. seq. tamen cum hoc non sit iure canonico expressum, argum. ad hoc, 10. quæst. 3. cap. quia cognouimus, 18. quæst. 2. cap. hoc tantum, ideo uersus est sententia secundum Archid. num. 4. & Ioan. Andr. in cap. 1. de cens. in 6. num. 7. quod potest Archiepiscopus compellere ipsum Episcopum negligentem ut procedat, & puniat, quodem Archiepiscopus ratione prædi-

ctæ negligentia facere potest, cum pastor eius sit, ut 34. dist. cap. quorundam, 22. dist. cap. de his, in fi. Et hoc suspendendo, uel excommunicando, ita Innocent. & Host. in cap. ex tua, de cler. non resid. Qualiter autem probetur negligentia ordinarij, uide Franc. in d. cap. 1. §. sane, num. 3. ubi dicit, quando factum est notorium, cui debet prouideri ex dispositione iuris, & non prouidetur.

Vigesima sexta. Licet Archiepiscopus, ¶ uel alius iure ordinario ¶ uisitans non debeat quenquam cogere ut dicat quæ sunt corrigenda circa hoc, quæ ad ipsius officium spectant, sed simpliciter debet quætere, & uolentes respondere, audire, tamen bene potest cogere per excommunicationem clericos cum uisitat, si nolent dicere ueritatem super his, in quibus eos corrigere, & emendare debet, puta si sunt negligentes in his, quæ facte debent, & nec a principio debet exigere iuramentum, per quod aliquid promere obligetur, licet postea poterit exigere iuramentum, ita Archidia. in d. cap. 1. num. quarto, & nos supra diximus, num. 6.

Vigesima septima. Archiepiscopus ¶ iux. tex. in cap. fin. de cens. in sexto, dum ¶ uisitat, potest confessionem ¶ subditorum suffraganeorum audire, & absolueri, & ipsi pœnitentias iniungere salutares, non nimium austeras, 26. q. 7. cap. alligant, uel ut dicit alia glossa in Clem. dudum, uerb. audire, de sepult. prius imponere pœnitentias, deinde ¶ absolueri. Pariter uisitatores ¶ regularium in actu uisitationis tatum possunt absolueri religiosos a casibus reservatis, argum. text. in d. capit. fin. Quod in monachis nigris manifestum est, ut habetur in regu. De potestate præsid. & uisitat. num. 13. capit. primo. ubi etiam extendit ad uisitatorem, qui esset actus, & ¶ non officio. An uero talis facultas ¶ absolueri possit delegari? dicerem, quod sic, quando casus occurrerit, non autem generaliter, ut diximus a simili, in notis decis. par. 1. lib. 1. cap. 13. num. 16.

67 An ꝑ autem poffet Archiepifcopus tales fubditos ordinare, feu dare literas commendatitias ad ordines, dic quod non, ut in cap. cum nullis, & ibi not. de tempor. ordin. in fexto. & an poffit cum talibus difpenfare, not. per Innoc. in ca. ad extirpandas, de fil. presbyt.

68 Subfequenter uidendum eft ꝑ de forma uifitandi per Archiepifcopum, quæ qualis fit, habetur per bonum text. in cap. 1. de cenf. in fexto. Et in capit. placuit. 10. quæft. 3. ponitur forma, quæ obferuanda eft per epifcopum. Et in capit. penult. & ult. traditur modus uifitationis faciendæ per religiofos, de quo habetur per Hoflienſ. in fuma; de ftatu monach. uerb. Et de uifitatione, num. 8. Igitur quando ordinarius fuam diœceſim uult uifitare, debet in uifitatione prius difcutere clericos, qualiter baptifma, & alia sacramenta miniſtrent. Qualiter fe habeant in eccleſia, an Euchariſtia ſub fideli cuſtodia clauibus adhibitis conferuetur, qualiter reliquiæ conferuentur. An uafa miniſterij, & ueſtimenta miniſtrorum, ac Palla altaris, nec non ipſa corporalia munda conferuentur, & oratoria, iuxta text. in capit. primo, & ſecundo, de cuſtod. Euchariſtię. Item de ordine miſſarũ, & de officijs in eccleſia celebrandis. Item qualiter fe habeant in uita, & ſi omnia rectè inueniat, Deo gratias agat: Sin autem, inſtruat eos, & puniat puniendos. De-

69 inde ꝑ mane conuocata plebe doceat eos errores fugere, ſpecificando crimina mortifera, & quod ſibi nolunt, alijs ne faciant, & ut reſurrectionem, & diũ iudicij, & alios articulos credant, & in bonis operibus ſe exercèant, & ſic epifcopus de eccleſia illa ad aliam proficiſcatur, 10. quæſt. prima, cap. placuit. Si uideat aliquos amouendos, ipſos amoueatur, cap. dilectus filius Abbas, de refer. Ita quod ſi à contumacia inciplat, ſeruet illum ordinem de quo dicitur. Coerce monendo. Corrige ſuſpendendo, & excommunicata degradando, 23. quæſt. 4. cap. ſorte, in fi. 24. diſtin. cap. quorundã.

Si uero à crimine inciplat, quod degradationem requirit, tunc inciplat degradatione, & finitur in excommunicatione, & demum poſteſtati traditur ſeculari, cap. cum non ab homine, de iudic. ſicut legitur in cap. nouimus, de uerb. ſignif. Quando autem prælati ꝑ religioſos uifitat, non debet ſecum intromittere ſeculares, niſi forte duos, uel tres de Canonicis proprijs, & illos in decenti habitu, quos tamen uoluerit, alijs religioſis adiunctis, capit. ut iuſta, de offic. ordi. nam uifitatio ſine conſilij eorum fieri non debet, de accurat. cap. qualiter, ſecundo. 15. quæſt. 7. cap. epifcopus nullius, cap. ſi quid uero, diſtinct. 86. Canonici autem ſine epifcopo corrigere poſſunt, ſi de conſuetudine ſit, cap. irrefragabili, de offic. ordi. Ratio diuerſitatis eſt, quia cum Canonici plures ſint, poſſunt inter ſe deliberare, & cõſilium habere: epifcopus uero, quia ſolus eſt, habet neceſſe conſilium aliorum requirere, quia vꝑ ſoli, & cap. monachi, de ſtatu monach. Quando uero Canonici ſe indignos reddunt, ſuccedunt religioſi, ca. nulla, de conceſſ. præben. Religioſi inquam non tam habitu, quàm ſcientia, & honeſtate, cap. in noſtra, §. nos uero, de ſepult. Hæc Hoflienſ. in ſuma, de off. ordi. §. ſunt autem, ſed modo ſequitur uidere de alio. An uifitatio poſſit tolli? Pro cuius intelligentia ſciendum, quod multa ſunt iura ꝑ epifcopalia, ad quæ tenentur eccleſiæ diœceſis. Primo enim tenentur ad canonicam obedientiam, & per hanc cognofcunt epifcopũ in iudicem, pro hoc cap. quantum, 23. diſt. & ad hanc tenentur non ſolum clerici, ſed etiam laici quantumcumque poſtentes, in hiſ quæ concernunt animam, cap. omnes Principes, de maio. & obed. Secundo tenentur ad ſubiectionem, & in hoc cognofcunt eum ut Dominũ, facit cap. grauem, de exceſ. prælat. non tamen ut Dominũ ſecularem, quia ſcriptum eſt. Non tanquam dominantes in clero, cap. ſolite, de maio. & obe. Debent enim tractare clericos, ut filios, vid

vide bonum text. cum glos. in cap. esto subiectus, distin. 95. Tertio tenentur ad reuerentiam, & per hanc recognoscunt ut patrem, nam parentibus, & magistris debetur reuerentia. Quarto habet episcopus in ecclesijs correctione, quia potest corrigere subditorum excessus, c. irrefragabili, & cap. licet, de offic. ordin. Quinto habet reformationem, id est ius reformandi mores, d. cap. irrefragabili. Sexto habet facultatem referuandi absolutionem maiorum criminum, iuxta glo. in cap. 2. de pœn. & remiss. lib. 6. glo. in cap. conuenerente, de offic. ordinarij. Septimo habet ut omnia sacramenta, quæ sunt ordinis episcopalis accipiantur ab eo, ut est ordinum collatio, consecratio uirginum, & ecclesiaturum, ut in c. ueniens, de præscrip. Octauo habet synodum. i. ut omnes clerici ecclesiarum teneantur ire ad synodum episcopali. congregacione clericorum, quam annuatim facere debet. Nam episcopus facit synodum, & Archiepiscopus concilium prouinciale episcoporum, cap. sicut, de accus. vide Innocent. in c. graue, de præben. Nono habet synodaticum. i. cathedraticum. i. duos solidos aureos secundum loci consuetudinem à quilibet ecclesia. De hoc dixit Abb. in c. venerabilis, de relig. dom. Decimo habet quartam decimarum, ac mortuarium, unde licet de iure communi decima non pertineat ad episcopum, tamen quarta decimarum debetur ipsi episcopo ab ecclesijs percipientibus decimas, unde decimo, habet visitationem annualem, & per consequens procuracionem, c. Episcopus, 10. q. 1. Secundo sciendum est, quod omisso more antiquorum, ut non bene doctrinali; qui dicebant potestatem episcopi reduci ad duo tantum, scilicet ad legem iurisdictionis, & diocesanz, ut patet ex not. 10. q. 1. in summa, per Innocent. de stat. mon. c. 1. per Host. in sum. de offic. ordin. vers. sunt autem, dico, episcopalem iurisdictionalem reduci totam ad tres

gnitatem episcopalem, quædam ad ordinem, quædam ad iurisdictionem, ita Panor. in c. accedentibus, de excess. prela. & in cap. quanto, num. 2. de const. Fel. in c. dilectus, de offic. ord. Butrius conf. 19. num. 1. Quæ autem sint ordinis episcopalis, vel dignitatis, vel iurisdictionis, latè enúmerantur per Iacobum Sbrozium de Vica. Episc. lib. 2. q. 2. 3. & 4. ubi in q. 4. dicit, quod visitare, corrigere, & reformare, pertinet ad iurisdictionem episcopalem, sed modo ad decisiones de ueniens, quarum prima

- 73 Episcopus quantumcumque generaliter ecclesias à se eximat, semper videtur quattuor retinuisse. Primum, scilicet correctionem, 16. q. 2. cap. uisita. Secundum, visitationem, Tertium, procuracionem, quæ ratione visitationis debetur, c. cum venerabilis, de cens. & c. venerabili. Quartum, cathedraticum, c. pastoralis, de donat. cum ista contineantur sub episcopali imperio, quod non potest Episcopus à se abdicare seu abijcere, facit quod not. in d. cap. pastoralis, sic etiam dicimus in patrono, qui quatuor eundemque ius patronatus remittit, generaliter tamen quædam iura retinet in libertate, puta reuerentiam, argum. C. de bon. liber. c. fin. ita Host. in sum. de offic. ordin. vers. sunt autem. Imol. in Clem. 1. de cens. super glo. legitima. Hinc inferitur secundum Ioann. And. in c. cum uenerabilis, de cens. quod si Episcopus concedat aliquam ecclesiam pleno iure alicui Abbati, quod non potest abdicare omnem iurisdictionem, quam habet in illa, etiam si interueniret consensus capituli, ita glossa concludit, in c. uisita, 16. q. 2. scilicet quo ad quattuor, uidelicet, quo ad visitationem, correctionem, procuracionem, d. cap. cum venerabilis, & quo ad cathedraticum, qui etiam addit alia quattuor, hoc est, quo ad reuerentiam, quo ad charitatiuum subsidium, quo ad institutionem autorizabilem, id est dare curam animarum. Item quo ad administrationem ordinis episcopalis, puta consicre christi-

71 partes. † Nam quædam pertinet ad di-

ma, ita sequitur Panormit. in dicto cap. cum venerabilis.

75 Secunda. Episcopus † non potest aliquomodo abdicare a se ista octo, quia non potest facere alium ordinarium in sua diœcesi, glo. in c. 2. ne pte. vic. su. et go non potest facere quin alteri competat ista octo. Tum etiam, quia ius episcopale est ius publicum, & priuatorum pactione tolli non potest, l. ius publicum, ff. de pact. cap. si diligenti, de foro compe. Hinc cum visitare, & corrigere sit ius publicum, dixit Archid. in c. relata, r. q. quod iuri visitandi etiam expresse renunciate non posset, fallit in multis casibus, in quibus omnis iurisdictionis episcopi abdicari potest. Quorum:

76 Primus, si episcopus consentit, & interueniret confirmatio Papæ, glo. in c. constitutus, de relig. domi. Secundus, si est iudicatum super hoc, & non est appellatum, c. inter vos, de re iudi. Hoc est, lata est sententia super plena exemptione Tertius casus est, ratione præscriptionis, vnde potest quis contra episcopum præscribere iura episcopalia in ecclesia episcopi subiecta, vt in capit. auditis, & capit. cum olim, de præscript. Quartus, si Papa vult eximete expresse, per cap. exemptionem, de priuil. lib. 6. Clement. 1. de cens. Quintus, si priuilegio Apollonico, dicta Clement. 1.

77 Tertia. Episcopus licet hæc a se abdicare non possit, potest tamen concedere alicui, puta Abbati, & ille exercebit nomine episcopi, & visitationem, & correctionem, & alia, & tunc non est abdicatio, quia si Abbas erit negligens, poterit appellari ad episcopum, ita lo. Andr. in d. c. cum venerabilis, potest etiam episcopus ista concedere per delegationem. D. Ant. in d. c.

78 Quarta. Ad euitanda dicta onera, sufficit simplex, & generalis exemptio facta religionis cum ecclesijs habitis, & habendis, c. dilectus, de offic. ordin. Sed quo ad euitandum onus procurationis legatorum non prodest exemptio facta simpliciter ab episcopali iurisdictione,

sed demum si sit specialiter facta super non soluendis procurationibus legatorum Sedis Apostolicæ, aliàs autem exempti tenerentur ad tale onus, cū nec contra tales procuraciones currat præscriptio, de præscript. c. accedentes. Et ita debet intelligi text. in c. cum instantia, extr. de cens. ita Imola in d. Clem. 1. in gloss. exemptione. Ex quibus habitis, quod religiosi si non sunt simpliciter, & vniuersaliter exempti, sed tantum ad quosdam casus, & priuilegium exemptionis nihil de visitatione exprimeret, tunc non possunt efugere visitationem Episcopalem, vel Archiepiscopalem, cum limitata concessio limitata pariat effectum, vt in l. cancellauerat, ff. de his quæ in frau. red. c. licet, de deci. tum etiam quia ex separatis non fit illatio, capit. quod ad translationem, de offic. ord. & priuilegia sunt strictissime interpretanda, c. 1. & 2. de fil. presby. in 6. At si vniuersaliter, & simpliciter essent exempti, tunc visitari non possunt, arg. c. cum personæ, de priuil. in 6. Quod idem arbitror, si monasteria, vel ecclesiæ, vel aliqua loca essent exempta à iurisdictione prælati, cum visitatio sit annexa iurisdictioni, cap. 1. §. hanc autem, de cens. in 6. Hæc tamen non procedunt quo ad visitationem legatorum

79 Sedis Apostolicæ. An vero † prælatus Religiosus excipiens se esse exemptum possit excommunicari, si visitationi non resistit. Dic, quod non, quia ut prælatus possit excommunicare, aut interdicare, aut aliam pœnam imponere, necessarium est vt prælatus visitationi resistat, non autem sufficit, quod excipiat de exemptione, aut se exemptum alleget, cum per talem allegationem non videatur spoliare episcopum, cum excipiens & allegans, dicatur vt iure suo, quod facere potest.

Quinta. Non solum post constructionem, & consecrationem ecclesiæ non potest episcopus a se abdicare potestatem viuendi, sed nec † tempore constructionis. Hinc Feder. cons. 247. di-

ait, quòd non potest episcopus tempore constructionis cuiusdam hospitalis ad petitionem constructoris ipsum hospitale generaliter, vel specialiter à iurisdictione sua uidelicet, quòd non possit uisitari ab eo, vel successore eximere, & ratio multiplex ponitur ibi per eum, quia hoc esset valde præiudiciale, & onerosum episcopo, & episcopali mensæ; quòd ecclesia esset in sua diocesi, & quod non habeat uis episcopale in ea, & si hoc fieret in vna ecclesia, posset etiam fieri in alia, & sic posset enervare totam iurisdictionem episcopalem, quòd est absurdum, ergo.

81 Sexta. Per compositionem † uisitatio tolli non potest, cum illa sit iuris publici, quòd pacto priuatorum non leditur, de foro compet. cap. si diligenti, & ideo nec per consequens procuratio, quæ illi annexa est, cap. cum ex officij, de præser. Quòd intellige de compositione, per quã tolleretur procuratio debita ratione uisitationis, sed compositio, quæ fieret super modo procurandis, vel numero procurandarum, bene teneret, cap. quicumque, 16. quæst. 7. Clem. 2. verb. compositiones, de cens.

82 Septima. Consuetudo, & † pactum Archiepiscopi non potest impedire uisitationem, sed neque reiterationem eius: Hoc ideo, quia ius, quòd est de uisitatione iteranda, est publicum auctoritate, & utilitate, cap. si diligenti, de foro compet. sed si esset publicum utilitate, puta quia modicam procuracionem daret, hoc & pacto, & consuetudine induci posset, 10. quæstio. ult. cap. relatum. Sic, quòd procuratio non detur, hoc non potest præscribi, cap. ex officij, cap. cum nõ liceat, de præser. cap. sopite, cap. cum in stãtia, de cens. quia & hoc ius, quòd procuratio detur, est publicum utilitate, quia si nulla daretur, negligèretur uisitatio, & consuetudo quæ mali occasionem tribuit, non est toleranda, 12. dist. cap. nos consuetudinem. Archid. in ca. relata, 10. q. 1. in cap. fin. de cens. in 6. Si enim non uisitaretur, anima † periclitata-

retur, & ex quo de hoc agitur, scilicet de periculo animæ, omnis consuetudo cessat, cap. fin. de elect. Omnis constitutio, cap. quoniam omne, de præscript. & omnis appellatio, cap. ad nostram, de appell. & cap. cõsuluit, & omne iuramentum, cap. quanto, de iureiur. 2. 1. quæst. 4. cap. inter cetera, & omne priuilegium, l. 1. in fine, C. ubi senatores, vel cla. C. de episcop. & cler. l. raptores. circa medium.

Subsequenter videndum est de alio, scilicet de procuratione, quæ (ut pluries diximus) annexa est uisitationi. Vnde sciendum est, † quòd procuratio nihil aliud est, nisi prandium, aut cõuiuium, quòd fit uisitantibus, ut dicit Archid. in cap. 1. de censib. in 6. colum. 3. & Turcre. 10. quæst. 1. & Fel. Hac autem multiplex est, secundum glo. in cap. procuraciones, de cens. Vna, quæ debetur ratione uisitationis, d. cap. procuraciones, & cap. cum venerabilis; & cap. cum nuper. Alia ratione consuetudinis, 18. quæstio. 2. cap. feruitium. Tertia ratione patelli, quòd appositum fuit in ipsa fundatione, de iure patro. cap. præterea. 2. & c. quando, cap. Eleutherius, 18. quæst. 2. de cens. cap. quanto, vel ex antiquo usu, de cens. cap. petuenit. glo. in Clement. prima, de cens. in 6. verbo solita. Imola in Clement. ad nostrum, eod. tit. & ibi, glo. specialis, ubi dicit, quòd procuratio interdum debetur de iure communi, ut episcopis, & Archiepiscopis, interdum ex consuetudine, ut Archidiaconis, & Archiepiscopis, ut de consuetudine habent uisitationem. Interdum ex priuilegio Sedis Apostolicæ, interdum ex cõpositione, vel pacto, de cõf. in 6. c. Romana, & d. c. Eleutherius, & interdum, quia res aliqua habens onus annexum peruenit ad ecclesiam, in quam transfuit cum onere suo, 16. quæst. 1. c. si quis laicus. Interdum etiam procuratio dicitur quasi debita, ut quæ debetur causa charitatiuæ hospitalitatis, 42. dist. l. 5. 1. 85. dist. c. Florentinum.

83 Rursum notandum est, † quòd procuratio consistit in uisualibus. Horum

nomine continentur esus, potus, uestis, & stramenta, & omnia hominis necessaria ad uiuendum, ff. de uerb. signific. l. victus, & hospitium, ff. de alim. leg. l. de gatus. Hæc autem procuratio, siue conuiuium datur in signum subiectionis, & potius propter hospitalitatem, quam
 86 de necessitate ꝑ iuris naturalis, quia propterea episcopus habet bona episcopatus vt ex eis hæc, & alia ad suum officium pertinentia faciat, ad hoc de vita & honest. cleric. cap. cum ab omni. Hinc fit, quod ecclesie penitus impotentes, quas euidentis paupertas adeo arctat, ut nihil conferre possint, non debent grauari, cap. cum Apostolus, de cens. verum si non essent penitus impotentes, sed aliquid conferre possent, quamuis ad totam procuracionem episcopo faciendam non sufficerent, tunc episcopus debet recipere procuracionem quantum penfatis facultatibus earundem moderatè possent exhibere, & ita intelligitur text. in cap. conquereute, de off. ordin. facit text. in l. is, qui, de cess. bon. ubi patet, quod debitor inquantum potest, soluere debet, non in totum, nam debet haberi ratio ne egeant. Rectores Ecclesiarum, earumque ministri, nam non sunt fraudandi alimentis quotidianis, l. qui bonis, ff. de cess. bonorum. Ita Archid. in c. 1. in verb. De pluribus. de cens. in 6. Sed modo deueniamus ad decisiones. Quarum prima. Episcopus non debet uisita
 87 re diocesim ꝑ sumptibus suis, & sic ex proprijs redditibus uiuere, dñi facit uisitationem, ita Dom. Abbas, in ca. cum ex officij, colum. 2. vers. sed contra, de præscriptio. & ratio est, quia negligeret episcopus uisitare, quando hoc deberet facere proprijs expensis. Tum etiam, quia hæc procuratio, seu conuiuium debetur ratione subiectionis, & ideo non debet facere suis expensis, ut etiam tenet Fel. in d. c. cum ex officij. Declaratur primo, vt non procedat, si uictualia exigenterentur à clericis, uel laicis cum scâ dalo, quia tunc expensas habere non posset, l. 1. quæst. 1. cap. aliud quæstem, l. q. 2.

cap. placuit. Alioquin ab eis posset exigere: quia non est magnum si metamus temporalia, ubi seminamus spiritualia, cap. cum ex officij, de præscript. In hoc in cap. inter cetera, de off. ordin. Secundo declaratur, vt non procedat in ijs locis, seu prouincijs, in quibus consuetudo est ꝑ vt nec uictualia, nec aliud quicquam à uisitatoibus accipiatur, sed omnia gratis fiant, quia tunc huiusmodi consuetudo obseuanda est, vt habetur in Concil. Trident. cap. 3. vers. in ijs locis. Quæ quidem uisitatio potest fieri per alium. Et tunc episcopus in omnibus uisitantibus prouidebit, secundum lo. Andr. & Archid. in cap. si episcopus, de off. ordin. in 6.

89 Secunda. Episcopus uisitans ꝑ suam diocesim, potest loco procuracionis, seu conuiuij habere pecuniam: modo uisitatus sponte illam uelit dare, quia ab inuito exigere non potest, ita tex. in cap. felicis, de cens. in 6. Gemin. in cap. Relata, 10. quæstio. prima. Quæ quidem quantitas taxata est, secundum diuersitatem Prouinciarum per constitutionem Benedicti in Extr. quæ incipit. Vas electio nis, de cens. Si tamen clericus faceret pactum de soluendo pecuniam, loco uictualium, non ligaretur successor, ita Gemin. in dicto cap. Relata. & Ioan. Andr. in cap. felicis, de censibus, in sexto. Hodie uero secundum Concil. Trident. sess. 24. cap. 3. est in optione eorum, qui uisitantur, si malint soluere id, quod erat antea consuetum solui certa pecunia, an uero prædicta uictualia subministrare, saluo tamen iure conventionium antiquarum cum monasterijs, alijsque pijs locis, aut ecclesijs non parochialibus inuito, quod illatum permaneat.

Tertia. Cum in uictualibus tantum
 90 consistat ꝑ procuratio, d. cap. 1. §. procuraciones, de cens. uel in pecunia, quæ à uolente potest recipi, sed non ab inuito, qui potius uult dare uictualia, hinc fit, quod prelati uisitantes si perdit equum, uel soluit uecturas equorum, uel simi-

les expensas, quas facit, petere talia non possit, quia tñ victualia percipere debet, d. §. procuraciones, nec possit petere expensas, quas facit in via eundo pro visitatione faciendā, ita Franc. in d. §. procuraciones, nu. 2.

91 Quarta. Visitans nō potest recipere munera, seu dona, nisi sint esculenta, & poculenta, secundum Ioan. Andr. in d. §. procuraciones, dicentem tamen periculosum esse recipere victualia portanda, sed tantum comedenda. Quod quidem procedit, quando procuratio recipitur in victualibus. Secus si procuratio recipitur in pecunia, d. cap. §. clericis. Nam tunc tutē non posset recipere victualia comedenda, quia posset fraus committi. Franc. in d. §. procuraciones.

92 Sed an post finita visitatione possit visitator aliquid sibi sponte oblatum mera liberalitate recipere? credo quod non, cum adhuc non sit pronuntiata sententia, & ideo potest ob id corrumpi.

93 Sed an finito post iudicio possit iudex recipere aliquid sibi sponte oblatum mera liberalitate partis, pro qua fuit lata sententia? puto quod sic, cessante fraude, quia causa prohibitionis tunc cessat, quae fuit ut iudicium pure, & sine corruptione iudicij procedat, vnde cessante causa corruptionis, ex quo pronuntiatum est, debet cessare prohibitio legis, de appel. c. cum cessante, facit etiam tex. in c. insuper de rescrip. in 6. in verbo quali tercunque, ad excludendum quemcunque modum munerum, & non dixit quandocunque, & sic videtur voluisse includere nisi tempus quo durat iudicium, ita Gemin. in d. cap. insuper num. 10. Quod secus est in visitatoribus, vt num. 92. diximus, & quo ad monachorum nigrorum visitatores, vide cap. primum, nu. 23. in 2. parte constitutionum Capituli generalis.

94 Quinta. Post non solum visitans non debet recipere pecuniam, sed tantum expensas moderatas in victualibus, sed nec aliquis de familia, quamuis hoc faceret occasione alicuius officij, vt puta

scriptoris, vel sigillatoris, cap. r. §. procuraciones, de cens. in 6. Et hoc si petatur ratione visitationis, aliās si clericus literas faciat, & pro labore aliquid habeat, tunc licite peteret, arg. r. 2. quæst. 2. cap. charitatem, & cap. ecclesiasticis, nisi talis de publico reciperet salarium; quia tunc stipendijs suis debet esse contentus, 23. q. 1. c. militare, ita Ioan. Andr. & Franc. ibi in glo. officij.

95 Sexta. Vicarius si deliquit in actu visitationis, in recipiēdo plus debito, tan episcopus teneatur? dic quod sic. l. 1. in princ. ff. de exac. arg. ff. de offic. proconf. Lobseruare §. proficisci. Archid. in cap. si episcopus, de offic. ord. in 6. Butr. Host. & Zabar. in cad. hæc, de offic. Archid. facit 86. dist. cap. an putatis. gl. in extr. 1. de cens. verb. Dupli. Pœna autem exigentis, vel recipientis ultra taxationem impositam in dicta extr. præter maledictionem æternam, id est pœnam æternam, quæ debetur pro peccato mortali, cap. r. de cens. in 6. est dupli restitutio in tra mensem faciendā, cap. exigit, de cens. in 6. cap. 3. scilicet. 24. in Concil. Trident. applicandā non parti, neque visitanti, sed ecclesie, à qua id receptum fuit, d. cap. exigit, gloss. in extr. 1. de cens. in verb. pœnæ.

96 Septima. Post Licet nil sit tam naturale, quam voluntate domini rem suam in alium transferri, Inst. de rer. diuis. §. per traditionem, & quilibet in re sua sit moderator, & arbiter, l. in re mandata. C. manda. tamen non prodest visitatio donatio facta à visitante, vt non teneatur ad dictam pœnam, c. exigit, de cens. in 6, & d. extr. cap. immo credo, quod hoc procedat, etiam si post donationem factam ille iterum donaret, propter verba illa geminata, quæ apponuntur in d. extr. prout dicit glo. ibi, in verbo remissionem, ponderando verba illa, Liberalitate, vel gratia.

97 Octava. Episcopus si non visitat, non debet habere post procuracionem, ita Abb. not. per illum text. in cap. procuraciones, de cens. capitu. 2. de cens. in 6. ibi

procuracionem ratione visitationis debitam, & in c. felicitis, eod. titu. & lib. & c. si episcopus, de offic. ordin. in 6. Si tamen prelati occupati per alios visitarent, deberet illis procuratio, vt not. in c. inter cetera, de offic. ordin. sed solum tanta, quanta est, necessaria illi, per quem visitauit, d. cap. si episcopus. Fallit tamen quod diximus in Legatis a latere Papæ, quia illis debetur procuratio, etiam si non visitauerint, quia Legatis, vel Nuncijs Papæ, datur procuratio non principaliter ratione visitationis, sed quia subeunt aliorum onera, cap. accedentes, de prescrip. c. ego N. de iureiur. d. cap. cum instantia. Pariter si procuratio non est debita de iure communi, sed forte ex onere apposito in fundatione, iux. c. Eleutherius, 18. quaest. 2. tunc si ille, cui debetur, non habet visitationem, sed procuracionem tantum, & tunc procurari deoebet, licet non visitet. Sed si procuratio est debita tali, qui etiam visitationem ibi habet, tunc procuratio non debetur, nisi uisitet, argum. procuraciones, 1. respond. & ibi Henric. Boich. Felin. in c. cum ex officij, num. 4. de prescrip.

98 Nona. Licet procuratio regulariter debeatur pro vno die, vt habetur in Extr. 1. in ver. Diei, de censu. nam debet lero quando venit visitare clericos, & expedire, secundum Io. Ande. in cap. 1. de censu. in 6. & habere procuracionem, id est prandium, vt dicit Henr. eo. tit. cap. procuraciones, & deinde mane facto sermone ad populum ire ad aliam ecclesiam, iux. text. in c. placuit. 1. §. sane, 10. quaest. 1. fallit tamen hoc, quando ex causa oporteret visitantem ibi stare per plures dies ex causis necessarijs, & culpa visitandorum, vt habetur in c. conquerente, de offi. ord. tunc enim sibi debent imputare visitandi, quia legem necessitas non habet, ita gloss. in d. Extr. verb. Diei.

Rursus episcopus, qui forte distat 99 ab ecclesia causa visitandi per tres, vel plures dietas, non debet habere expen-

sas in eundo, stando, & redeundo ad instar testium, de rescrip. in 6. c. statutum, in fine: sed tantum debet habere procuracionem pro vno actu, quantumcumque sint plures dietæ. ca. cum sit Romana, de simo. 10. q. 1. c. decreuimus, c. episcopi, c. placuit, pro hoc de censu. Felicitis, lib. 6. nã ideo sunt assignati redditus episcopatus, vt ex illis se sustentet ambulando per diocesim, & supportando onera episcopatus, de vit. & ho. cler. c. cum ab omni. Innoc. in c. Romana, in verbo visitatis, de censu. lib. 6. Qui etiam dicit, quod episcopus dicitur visitare, etiam si vadat pro communi negotio, quod multos tangit, & ita videtur posse tenere contra Vincentium, qui dicebat procuracionem non deberi in reconciliatione ecclesie. Ita Zabar. in Clem. 1. q. 14. & 15. de celebr. miss.

100 Decima. Si visitans stetit per medium diem, debet habere integram procuracionem, secundum Do. Petrum de Anchar. in cap. procuraciones, de censu. & ratio est: quia dies incepta debet haberi pro completa. L. qua etate. ff. de testam. Et hoc, quando illo medio die impleuit visitacionem, facit l. 3. ff. de operis liber. Quod quidem maxime procedit in Legatis, & Nuncijs, quibus etiam debetur procuratio ratione oneris iniuncti in itinere.

101 Vndecima. Procuratio debita episcopis, non potest prescribi, ¶ tex. est in c. cum ex officij, de prescrip. cap. cum instantia, de censu. simo. in Clement. 1. e. tit. Declaratur, Primò, vt nõ procedat in modo soluendi procuracionem, puta vt soluatur in pecunia, potius quam in victualibus, quia si per longum tempus in pecunia eēt facta solutio, valeret prescriptio, Felin. in dicto cap. cum ex officij. An verò talis limitatio iuris sit, vide Felin. in dicto cap. cum ex officij, vbi dicit, quod non de iure, sed forte sic, in praxi. Declaratur secundo, vt dicta prescriptio bene currat contra tertium, non autem quo ad episcopum, & hoc, quia vnus potest prescribere con-

tra clericos diocesis, quia tenentur sol-
uere prescribenti Felin. qui supra, num.
11. Declaratur tertio, ut non procedat
in procuratione debita alia ex causa,
quam ex causa uisitationis, quia contra
talem procuracionem currit prescriptio
Imola in Clem. 1. de cens. vlt. col. & ibi
Dom. Card. quæst. 13. Fel. in d. cap. cum
ex officij, nu. 14. Declaratur quarto, ut
non procedat in procuracione debita
de iure speciali, puta si prælatus inferior
iure speciali uisitaret, quia contra talem
prælatus inferiorè potest prescribi circa pro-
curacionem, Imo. in d. Cle. 1. de cens. ubi
exemplificat si fieret contra Archidiacono
num. glo. in d. c. cum ex officij. Multas
aliàs limitationes uide per Fel. in d. cap.
cum ex officij.

Duodecima. Archiepiscopus ad unam
102 diocesim accedens, si transit per aliam
diocesim, non est procurandus iure
uisitationis, sed sic procuracione qua-
dam quasi debita iure hospitalitatis,
quæ quidam hospitalitas nemini dene-
ganda est, de hosp. & vend. c. 1. Et se-
cundum hoc idem est ecclesia propriæ
diocesis, per quam transit, ita lo. And.
in c. 1. nu. 4. de cens. in 6.

Tertiadecima. Hospitalia, & orato-
103 ria, quando licet si uisitari possunt
per ordinarium, tunc licet ei debetur
procuratio, uide Abb. in cap. hospite, de
cens. & quæ nos supra diximus, nu. 43.
& 46. grangias autem, licet ibi sint pri-
uata oratoria, non licet uisitare, & per
consequens nec procuracionem recipere.
Io. Andr. in d. c. 1. nu. 13. quem sequitur
Francus, de cens. in sexto.

Postea considerandum est de uisita-
tione quo ad religiosos. Vnde sciendum
est primo, quod singula monaste-
104 ria singulis annis debent uisitari per
ordinarios locorum, ita text. in Clem.
attendentes, de stat. monac. quod qui-
dem intellige, si non sint exempta, id
est subtrahata à iurisdictione, uel etiam
si sint exempta, sed Papæ immediate sub-
iecta. Nam non exempta uisitabit ordi-
narius auctoritate propria. Exempta

uero, Papæ subiecta, auctoritate Apo-
stolica. d. Clem. attendentes, sed ho-
die per Concil. Trid. sess. 8. c. 25. debent
uisitari per uisitatores electos à generali
capitulo, subsunt tamen episcopis in u-
no tantum casu quoad uisitationem, ut
ibi, in fine.

105 Secundum notandum est, quod tri-
nasteriorum exemptorum duæ sunt spe-
cies, quia quædam sunt, quæ non reco-
gnoscunt superiorem, nisi Papam, & il-
la sunt immediate Papæ subiecta. Quæ-
dam uero sunt exempta, quæ non sunt
immediate subiecta Papæ, sed sunt ordi-
num exemptorum, sicut Monasterio-
rum ordinis Cisterciensis, & Camaldu-
lensis, &c. Et talia Monasteria non cog-
noscunt ordinarius loci, nec uisitat, sed so-
lum Abbas, Prior, uel Minister, uel Pro-
uincialis ordinis, cui subsunt, ita not.
per glo. in Clem. attendentes, de stat.
monac. sed nec etiam monasteria im-
mediate Papæ subiecta, ut diximus su-
pra nu. 91. per cap. ea, quæ, de statu mo-
nach. Cald. de cens. conf. vlt.

Tertio notandum, quod monasteria
106 exempta si cognoscuntur per ea, quæ
habentur per text. & gloss. in c. si Papa,
de priuileg. in 6. (uerbi gratia) quando ex-
presse hoc exprimitur in priuilegio, ut
quia dicitur, ab omni iurisdictione epi-
scoporum talem ecclesiam denuncia-
mus exemptam, nam hæc clausula in to-
tum eximit, d. cap. si Papa, & de maior.
& obed. cap. cum inferior. uel si dicitur,
quod est iuris B. Petri, uel quod uestru-
m cœnobium ad nos, & Romanam cu-
riam nullo mediante pertinet, & quod
fratres illic seruientes ab omni potestate
liberi Roman. eccles. libertatis gratia
potiantur, de priuileg. cap. cum olim. i.
Arch. in d. c. si Papa. Imola in Clem. 2.
de priuileg. uide Maria. Soc. in. in c. reci-
pimus, num. 3. 2. v. que 4. 1. de priuileg.

Quarto. Licet Lapus in d. Clem. 2. de
107 priuileg. dicat, quod locus si exemptus,
quamuis sit in diocesi, non tamen est
de diocesi episcopi, ut probatur in d. Cle.
2. uer. prouincia, & sic dicit, quod aliud

Decif. Aurearum Par. II. Lib. III.

- est dicere . Talis locus est diœcesis talis, vel in tali diœcesi, & aliud est dicere de tali diœcesi, nam locus exemptus licet sit diœcesis, vt in d. Clem. 2. & in diœcesi, cap. cum episcopus, de offic. ordin. in 6. non tamen est de diœcesi, tamen cum iure talis differentia in n. probetur inter De, & In. dicimus quod potest dici, quod locus exemptus est in diœcesi, & de diœcesi, non autem de iurisdictione diœcesis. ita Imo. in d. Clem. 2.
- 108 Quinto. In locis exemptis per totam suam prouinciam omnia potest Archiepiscopus exercere quæ sunt voluntariæ iurisdictionis, vt crucem liberè, id est nullo requisito, vel sine alicuius licentia ante se portari facere, Benedicere populo solemniter, Diuina officia priuatim, vel publicè audire, celebrare in pontificalibus cum palio, in diebus tamen permissis, vt habetur in d. Clem. 2. de priuil. Non tamen potest exercere ea, quæ sunt iurisdictionis contentiosæ, sicuti est conferre ordines, vbi requiritur examinatio, dist. 24. cap. episcopus, vel sedere pro tribunali, de tempor. ord. c. cum episcopus, in 6. vel visitare, glo. in Clem. attendentes, de sta. monach. cap. in singulis, eod. tit. An vero Monasteria subsint visitationi episcopi, vide Concil. Trident. sess. 25. cap. 11. Et an monasteria commendata, & beneficia regularia. vide Concil. Trid. c. 8. sess. 21. & cap. 20. sess. 25. An vero, & quando monasteria sedi Apostolicæ subiecta visitentur per episcopos. vide cap. 8. sess. 25. in Concil. Trident.
- 109 Sexto. † Licet Archiepiscopus, siue Metropolitanus, quod idem sunt, nam Metropolitanus trahit nomē à Metros, quod est mensura, & polis ciuitas, & sic trahit nomen ab ecclesijs, & earum numero, sed Archiepiscopus à personis, ab Archos, quod est princeps episcoporum, 12. dist. clericus § 1. dist. per totum, nō potest exercere ea, quæ sunt iurisdictionis contentiosæ, de quibus nu. 96. vel chrismare in fronte, tamen salit nisi inuitetur per illos, ad quos loca pertinent, arg.
7. q. 1. cap. episcopus, & cap. sicut.
- 110 Septimo. † Quod Archiepiscopo liceat per totam prouinciam ante se facere deferri crucem, non solum procedit, dum non visitat, sed etiam dum visitat, & hoc non iure communi, sed ex priuilegio Clem. 2. ibi, duximus concedendum, de priuil. & excess. prælat. ita Zab. ibi, q. 3.
- 111 Octauo. Quando monasteriū † Monialium subest alteri monasterio monialium, tunc de iure non ordinarius loci, sed Abbatisa, tanquam legiūmè impedita potest facere visitare per alium, argum. 10. q. 1. cap. episcopum, de off. ordin. c. inter, eod. tit. cap. si episcopus in 6. Archid. in cap. vnic. de sta. mon. in 6. ita etiam tener glossa in d. Clem. attendentes. Hodie vero quia moniales vel subsunt ordinario loci, vel prælatis regularibus, Ab illis, quibus subsunt visitari debent.
- 112 Hinc in cap. in singulis, apertè habetur, vers. ordinetur etiam, de sta. mon. quod visitatores ordinati in prouinciali capitulo monachorum nigrorum ordinis Sancti Benedicti possunt, & debent visitare monasteria monialium nigri habitus sicut etiam apertè facit Clem. attendentes, de sta. monac. facit text. in Clem. ne in agro, in f. de sta. mon. Feder. conf. 292. Ego Ioan. And. vbi etiam dicit, quod in actu visitationis deberet fieri ne tantus concursus marium ad religiosas feminas habeatur, sed illi soli illas visitare deberent, de quibus in d. Clem. attendentes.
- 113 Nono. Quo ad iura episcopalia † sufficit exemptio generaliter facta religiosi cum ecclesijs habitis, & habendis, de offic. ordin. c. dilectus. Quo autem ad euitandum onus legatorum non prodest exemptio facta simpliciter ab episcopali iurisdictione, sed ita demum, si sit specialiter facta super non soluendis procuracionibus legatorum Sedis Apostolicæ, alias autem exempti tenerentur ad tale onus, & sic requiritur exemptio specialis. Involat in Clem. in glo. Exemptio-

ne de cens. & ratio est, quia legatus vices Papæ gerit, de offi. leg. c. 1. & non præsumitur Ecclesiam Romanam contra se priuilegium cōcedere, nisi exprimat, facit c. cum instantia, de cens.

114 Decimo. † De quibus debeant corrigere moniales uisitantes, habetur in Clem. attendentes, de sta. monac. Quorum aliqua concernunt ornatum indubitum circa ipsarum personas, An in cōmuni uiuāt, si sint proprietariæ, & sunt coercendæ ab omnibus mundanis, & illicitis delectationibus, & inducendæ ad seruendum altissimo.

115 Vndecimo. † Quamuis sit præscripta forma uisitandi episcopo, atque Archiepiscopo, vt habetur in c. 1. de cens. in 6. tamen ab hac forma excluduntur legati, cū vices Papæ gerant, & religiosi: quia ipsi formam aliam habent, quam sequuntur, de sta. monach. c. in singulis, & c. si. vbi habetur, quod ipsorum officium est absque iudiciorum strepitu intendere regulari disciplinæ, & reformationi ordinis. Si quis tamen velit videre modum: uisitandi regulares, & interrogationes à uisitoribus faciendas secundum personarum diuersitates, uideat R. P. D. Victorinum Abbatem Cenobij S. Seuerini de Neap. virum nostra ætate omni laude dignissimum in sua præclara institutione de modo proced. in causis Regularium cap. 9. de ratione uisitandi Regulares, num. 1. & 2.

Duodecimo. Uisitatores, qui potestatem legatam habent ut destinati à capitulo generali ad uisitanda monasteria, cap. in singulis, c. ea, quæ, de sta. monac.

116 debent in actu uisitationis † se comitate laudabilibus consuetudinibus, & cōstitutionibus monasteriorum, & contentari comedere cum alijs in refectorio, & dormire in dormitorio, vt melius ualeant oculo percipere, quomodo se habeant omnia tam in ecclesia, quam in mensa, & tam de die, quàm de nocte ob bonum exemplum, ita glossa not. in Extr. 1. verb. Abbates, de censib. Nam ea,

117 quæ † à prælatis sūt, de facili trahuntur

à subditis in exēplū, c. magnæ, ext. de uoto. Vnde Greg. scire debēt prælati, q̄ peruersa perpetrant, quòd tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt, 1. 1. q. 3. c. præcipuè. Nec excusatur pastor, si lupus ouē comedat, & ipsenesciat, cap. penult. de reg. iur. Tenentur enim uisitatores non minus exemplo, quam uerbo edificare, & plantare, c. quoniam, c. inter cætera, de offic. ordin. facit, capit. Romana, de censibus in s̄to.

Tertiodecimo. Quando uisitatores 118 uolunt uisitare, in primis † debent proponere uerbum Dei, & postea inquirere de uita, & conuersatione ministrantium, De diuino cultu, & alijs, vt supra diximus, & hoc de plano, sine strepitu iudicij, quia in huiusmodi actibus regularibus non sunt subtilitates, neq; glossæ exquirendæ, nec appellationes admittendæ, sed simpliciter omnia sunt expedienda, cap. ad nostram, c. reprehensibilis, c. cum specialis, de appell. Nisi in uno casu, uerbi gratia, si prælatus religiosus in mortali constitutus, notorius, uel infamatus esset incorrigibilis, & propterea à subditis appelleretur, nam tunc debet appellationis deferri; quia ad talem non pertinet iudicialis correctio, 3. questio. septima, cap. iudicet. gloss. in Extr. 1. verb. Abbates, de censibus.

119 Quartodecimo. † In uisitatione debent uisitatores esse erga corrigibiles misericordes in animaduersione, 45. dist. cap. uera, erga incorrigibiles seueri, de postu. prælat. cap. 1. & Misericorditer, & non passim sunt corrigendi monachi, & non more latronum in grauem carcerem detrudendi, de sta. monach. cap. ea, quæ. Et non debent esse uisitatores nimis graues in corrigendo, aliàs de cōsilio capituli est correctio temperanda, c. reprehensibilis, in fine, de appel. c. nouit, de his, quæ sūt à præla. & c. ea noscitur, gl. in Extr. 1. verb. Abbates, de cens.

120 Quintodecimo. Uisitatores † deputati in capitulo generali religiosorum, nō possunt criminiosum ab officio amouere,

nerē, & ab administratione, ita tex. in c. in fingulis, & seq. de stat. monach. vbi Zabar. in d. cap. seq. §. si vero, not. 7. notat, quod visitatores non habent super Abbates exēptos potestatem super depositione, facit glo. in Clem. attendentes, verb. compelli, eod. tit. nisi sint deputati visitatores, & iudices ad corrigendum, & ita procedat tex. in ca. dilectus, de rescr. i. c. per inquisitionem, de elect. de iudic. c. 1. de accusa. c. qualiter, 1. & 2. Quod ex forma potestatis sibi commissæ apparebit, de priuil. c. porto, de offic. deleg. c. cū in iure, vel nisi talis potestas sibi specificè fuerit data, & cōcessa. Henric. in d. cap. dilectus.

Sed quid si visitatores Abbatē ab administratione suspenderit, quis alium administratorem deputabit? dic quod visitatores, vel per præsentem, si fuerit à præsentem suspensus. Vel inter administrabit prior, qui est post Abbatem, ita colligitur in cap. ea quæ, §. si uero, de sta. monach. nam dum dicit, quod Abbate per visitatores, vel præsentem suspensus, deputetur monasterio administrator, debent intelligi repetita illa verba per visitatores, vel præsentem, ff. de lega. 3. l. in rependis. Zabar. in d. §. si vero, quæst. 8. Qui administrator debet esse talis, qui diligētē temporalium curam gerat, donec fuerit de Abbate prouisum, d. c. ea quæ, §. quod si Abbas de sta. monach.

121 Sextodecimo. † Existens in vno Monasterio visitator, non potest mittere pro monachis, vel fratribus alterius monasterij, vt in eos visitationis officium exerceat sine iusta, & rationabili causa, alioquin processus visitationis est nullus, tamquam factus contra formam mandati, vbi regulariter apponitur clausula, personaliter accedentes, de rescrip. c. cum dilecta, de offic. deleg. c. cum venerabili, & eod. tit. cap. statumimus, in glo. lib. 6. Item nec possit mittere pro eis, vt denunciaret alios, vel accusaret, quia hi actus ad visitationem non pertinent.

122 Sed cum visitator inuenierit aliquem

difamatum, & dignum correctione, incipiat specialem inquisitionem contra aliquem difamatum, & si ad probandum veritatem criminis nominantur testes aliquorum monasteriorum, seu locorum, vel etiam alterius ordinis, potest compellere dictos testes, vt veniant perhiberi testimonium veritatis, sicut quilibet delegatus Papæ, quia vno commisso, intelliguntur commissa omnia, sine quibus, & c. de offic. deleg. cap. 1. & c. præterea, & cap. suspicionis, & tenentur ire expensis ipsius monasterij, contra cuius Abbatem, vel monachum sit ipsa inquisitio, quia de vtilitate illius monasterij agitur, argum. de accus. cap. ex parte, ita Feder. de Senis, consi. 145. numero 5.

123 Decimo septimo. † Visitator existens extra suam legationem, si præcipit aliquibus monachis, vel fratribus in sua legatione, vel extra, præceptum est nullum, de offic. lega. c. nouit. Si vero existat in sua legatione, puta in Tuscia, & præcipiat aliquibus monachis, vel fratribus existentibus in Lombardia, quod compareant coram eo, & prouincia Lombardiæ non sit de sua legatione, non teneantur comparere coram eo, nisi eos vocaret causa testimonij faciendi eo modo, & forma, prout nūm. 121.

124 Decimo octauo. † Visitator deputatus ad visitandam Tusciæ monasteria, non poterit visitare fratres, de Lombardia, qui non sunt de legatione ipsius, si causa peregrinationis, vel alia de causa transitum faciunt, vt viatores. Quinimo nec si delinquant in Tuscia, dum transitum faciunt. Et non obstat, quod ratione delicti quis forum sortitur, cap. 2. de rescrip. cum sua materia, quia illud procedit in iudicibus ordinarijs, qui territorium habent, c. 2. de const. lib. 6. sed visitator est iudex delegatus, vnde non potest visitare nisi fratres dictorum locorum, siue prælatos, siue subditos. Immo nec ipsi transeuntes possunt sponte facere se visitari per illos absque vilo delicto, c. nō dicatis. Feder. consi. 145. nu. 6.

Postremo, videndum est de excessi-
vis visitatorum, qui committi possunt
in visitatione. Vnde habetur ex Con-
cilio Lateran. in cap. cum Apostolus, de
censi, quòd Prælati visitantes possunt
125 excedere in numero equorū. † Quid
ergo si plures ducant, nunquid poterint
in superfluo prohiberi, dicit gloss. quòd
sic, in d. cap. cum Apostolus, verbo con-
tenti. Sed quid si subditi excommuni-
centur, an teneat sententia, vide supra
numero 60.

126 Rursum, prohibet dictum † Conci-
lium, ne cum canibus venatorijs, & aui-
bus proficiantur, hoc idē habetur in
Clem. ad nostrum, eod. titu. dum dicit,
dum procuraciones recipiunt, canes ve-
naticos, & falcones, & accipitres secum
habent. Hinc tex. in c. 1. de cler. ven. ap-
ponit pœnam clericis in sacris existenti-
bus, quod intelligit, modo ex causa vo-
luptatis, & frequenter insistant, vt ibi
per Doct.

127 Rursum † solent Prælati excedere in
sumptuosis epulis. ita text. in d. cap. cum
Apostolus, ibi, nec sumptuosas epulas
querant. Quod idem habetur in d. Cle-
ment. ad nostrum, eodem titu. vbi Cle-
mens V. dicit, dolentes referimus, quòd
ecclesiarum prælati ad monasteria Ci-
sterciensis ordinis accedentes cibis ta-
men regularibus non contenti, contra
priuilegia dicti ordinis carnes petunt,
& si eis non ministrentur, auferunt vio-
lenter. Quare dicit gloss. in verbo, si vo-
luerit, quòd honestè faceret episcopus,
quando de iure, vel vt delegatus visitat
monasteria supradicta, declinaret ibi-
dem sexta feria, vel Sabbato, veldie,
qua non comeduntur carnes, vt sic vta-
tur eisdem cibarijs, quo & monachi, ta-
men si non vult eo die declinare, & vt
cibus regularibus, non potest cogi. facit
40. dist. c. non cogantur.

Item excedunt visitatores, dum nisi
128 voluntati eorum † satisfiat, frangunt
valuas monasteriorum, vel ecclesiarum
verbi gratia ex causa, quia monaste-
rium non vult ei aperire valuas ad visi-

tationem, allegado exemptionem, nati
vt diximus supra nu. 59. episcopus non
debet venire ad fractionem. Sed bene
potest excommunicare Abbatem, & in-
terdicere conuentum; an verò licitum
sit frangere valuas monasterij habenti
iustam causam, & possidentis, cui dene-
gatur pensio, vel hospitium, vel procu-
ratio, plenè habetur per Abb. in cap. t.
de immunit. ecclief. Innocen. in c. vene-
rabili, de censi.

129 Præterea, si visitans recipiat † plures
procuraciones vna die, Clement. ad no-
strum, eod. titu. quia visitans non debet
trahere moram in vno loco vltra vnam
diem, & sic vnus diei procuracionem
ab vna ecclesia recipiet, 10. quæst. 3. c. in
ter cætera, cum visitatio sit principale,
& procuratio accessorium, vnde vnus
diei visitationi non debet accedere pro-
curatio plurius, ne accessorium sit ma-
ius quàm principale, cap. accessorium,
de regul. iur. Si tamen necessitas aliud in-
dicat, potest quis visitando esse per plu-
res dies, & ita recipere procuracionem,
& ita procedat cap. placuit. 10. quæst. 1.
Quinimmo, præter necessitatem non li-
cet visitanti recipere nisi vnam procura-
tionem, etiam si vna die plura loca visi-
tauerit, capitu. felicis, de censi. in 6. alijs
enim posset totam ciuitatem vna die vi-
sitare, & tot procuraciones recipere,
quot ibi essent ecclesie, quod esset ab-
surdum. Numerus ergo procuracionum
non excedat numerum dierum,
de censi. capitu. procuraciones. glo. in d.
cap. felicis.

130 Rursum † si in pecunia numerata re-
cipit procuracionem, visitationis etiam
officio non impenso, cap. exigit, de censi.
in 6. Clem. ad nostrum, eod. tit. nam du-
plum eius, quod receperit Ecclesie, à
qua id receptum fuerit, infra mensē
reddere tenetur, d. c. exigit. Fallit tamen
in Legato, nam iura loquentia de visi-
tantium procuracione, non vendicant
sibi locum in legato, nam legatus recipit
procuracionem à locis non visitatis,
c. procuraciones, de censi. Item vltra vi-
ctualia

Decif. Aurearum Par. II. Lib. III.

Qualia potest recipere pecuniam pro ve-
cturis, & equis, & mulis, & alijs expen-
fis in veniendo, & redeundo, vt notat
Io. Andr. & alij eo. tit. in 6. Feder. conf. 3.
nu. 11. vcrf. Item queritur. Archid. in d.
cap. exigit, vbi dicit quod epifcopus nec
fi indigeat, potest recipere expenfas pro
vecturis, vt supra dixit in cap. 1. verb. vi
Qualium. Item fi vifitator virtute ge-
neralis inquisitionis vellet procedere
cōtra diffamatos de crimine, nec prius
debet de nouo specialem inquisitionem
facere, vt supra diximus, nu. 7.

- 131 An vero † vifitatores poffint amoue-
re quem ab officio, cum non poffint, vi-
de remiffiue in cap. feq. num. 67.
- 132 Item ex vifitatione multiplices effe-
ctus producantur fanctiffimi, necelfa-
rii, & vtilis. nam ex ea infurgit animarum
falus, ecclefie vtilitas, nam eccle-
fia Dei fanctius regitur, crimina pur-
gantur, & virtutes inferuntur, & tan-
dem producantur fructus vberissimi, &
falutiferi, qui nunquam peteunt, vt di-
cit tex. in c. procuraciones, de cenfi.

SVM MARIVM.

- 1 Periffionis, & tolerantia materia vbi
agatur.
- 2 Alium humanorum tres funt diffe-
rentia.
- 3 Periffi aliquid dicitur multipliciter.
Præcipimus quandoque ponitur pro per-
mittimus.
- 4 Periffio rationis eft periffi minus ma-
lum ad euitandum maius.
- 5 Periffio fecundum Ioan. Andr. potest tri-
pliciter accipi.
- 6 Conceflio indulgens pœnam, & tollens im-
pedimentum.
- 7 Periffio præflans iuuamen, qua.
- 8 Malum multipliciter toleratur. & nu-
me. 9.
- 10 Malum maius tripliciter vitari potest.
- 11 Ius ciuile non debes aduerfari iuri cano-
nico.
- 12 Vtra periffia eft à iure ciuili periffio
ne fimplici, non apponendo pœnam.

- 13 Malum nunquam eft permittendum præ
rexiu boni.
- 14 Malum corporale non effe permitten-
dum pro bono fpirituale qualiter intell.
ligatur.
- 15 Malum non eff ab aliquo permittendū,
vt alius euiet maius malum.
- 16 Malis de duobus minus effe eligendum,
qualiter intell. gatur. nu. 34.
- 17 Malum corporale permittitur propter bo-
num corporale.
- 18 Tolerantia Papa quando inducit difpen-
fationem, remiffiue.
- 19 Militare ex fui natura non eff pecca-
tum.
- 20 Legi permittenti ailionem indifferente,
vel confilio nemo obedire astringitur.
- 21 Excufatio iufta potest fufpendere obedi-
tiam præcipi iniufti.
- 22 Tranfgreffor Canonis qua pœna pu-
niatur.
- 23 Confilium perfectionis, & reuerēcia quid,
num. feq.
- 25 Præceptum licet omnino fit adimplendū,
tamen fallit.
- 26 Clericus verberas feipfum, eff excommu-
nicatus, ac fi alium verberaffet.
- 27 Vir vi dormiens cum vxore non intret ec-
clefiam, eff confilii.
Ingreffus ecclefia nec pro peccata mortali
alicui prohibetur, nifi in cafibus.
- 28 Præceptum fecundo nubendi propter eu-
itandam incontinentiam eff confilii.
- 29 Ecclefia quandoque tolerat minus malū
vt euiet maius.
- 30 Monitio debet incipi à nobilioribus, &
maioribus.
- 31 Multiitudini detrahitur de feueritate
pœna.
- 32 Multiandi non parciunt quo ad culpam.
- 33 Periffio comparatiua non excufat à
peccato.
- 34 De duobus malis minus eff eligendum,
qualiter intelligatur.
- 35 Præcipiens fe ad euadendum inimicū,
an peccet.
- 36 Meretrices quare ab ecclefia tolerentur.
- 37 Ecclefia quandoque patitur aliquem fla-
re in peccato, vt euietur maius malū.

- 38 *Causa rationabilis qua, remittitur arbitrio boni viri.*
- 39 *Permissio est comparatiua, vt ecclesia non obstante voto castitatis permittat contrahere matrimonium.*
- 40 *Iuramentum, quod non fit dandum alicui, de cuius transgressione dubitatur, ecclesia ad euitandum maius malum tolerat.*
- 41 *Correctio, que est de precepto vt statim non fiat, eadem ratione ecclesia tolerat.*
- 42 *Correctio quando fit facienda.*
- 43 *Vendentes vicinialia ultra presium a lege taxatum peccant, licet tolerantur.*
- 44 *Vsura an possit permitti aliquo iure. Iuris ciuilib. & Pontificii finis.*
- 45 *Vsura nullo, etiam potissimo bono permittenda est.*
- 46 *Malum quod incurrit vsurarius, dicitur maximum peccatum propter quatuor.*
- 47 *Vsura quandoque ex parte debitoris est permittenda.*
- 48 *Alius vnus, & idem potest ex parte vnus esse vitiosus, & non ex parte alterius.*
- 49 *Inducere aliquem ad peccandum an liceat.*
- 50 *Iudeorum ritus licet tolerantur, non tamen aliorum infidelium.*
- 51 *Paganorum ritus aliquando ecclesia tolerauit.*
- 52 *Iudei suos ritus obseruantes peccant mortaliter.*
- 53 *Fideles debent summam habere curam de his, qui pereunt.*
- 54 *Pralati aliter tenentur ad correctionem, & aliter subditi.*
- 55 *Tolerandum non est malum spirituale ad euitandum corporale.*
- 56 *Excommunicatio euitatur ex minori causa, quam metu.*
- 57 *Tolerans malum innitens vi absoluta non peccat.*
- 58 *Mulier per vim absolutam oppressa, non peccat.*
- 59 *Mulier per vim corrupta an habeat aureolam.*
- 60 *Mulier non licet se occidere, ne ab alio corrumpatur.*
- 61 *Fornicatio, vel adulterium minus peccatum est, quam homicidium.*
- 62 *Mulier an debeat permittere se ab alio tangi mala intentione.*
- 63 *Boni debent in nouem casibus tolerare infirmos.*
- 64 *Tolerandi quare sint mali.*
- 65 *Visitoris officium est prudenter se gerere in visitationis officio.*
- 66 *Iudices semper sequi debent mediocritatem.*
- 67 *Visitatores an possint quem ab officio amouere.*

De multiplici permissione, seu tolerantia. Cap. XXVIII.

DE materia† habetur per glo. in c. denique, dist. 4. & in ca. qui sincera, & ibi Doct. dist. 45. & in c. fi. dist. 3. vbi Præpos. & in c. commensationes, distin. 44. Item per Ioa. And. in regula peccatum, num. 17. de reg. iur. in 6. per Doct. in c. quia circa, de consan. & affin. per Hofl. in c. 3. ne cler. vel mona. & in nostris de cis. par. 1. lib. 1. c. 14. de scient. confess. num. 2. Sed vt rem alius explicemus, multa prius pro faciliori intelligentia præmittemus. Deinde ad decisiones de ueniemus. Igitur præmitto primo secundum D. Tho. † 2. 2. q. 92. ar. 2. quod tres sunt differentie humanorum actuum: nam quidam sunt actus boni ex genere, vt pote actus virtutum, & circa hos lex præcipit, vel imperat, præcipit enim lex omnes actus virtutum, vt Deum colere, & c. quidam vero sunt actus mali ex genere, sicut sunt actus vitiosi, vt non adulterari, non furari, & hos lex prohibet, & contrasfacientes punit. Quidam vero ex genere suo sunt actus indifferentes, & respectu horum lex permittit. Hinc dicit tex. in c. fi. dist. 3. quod omnis lex aut permittit aliquid, aut præcipit, aut vctat, aut punit. Et licet quandoque

que lex consulat, vt ff. de rei vendic. l. is qui destinauit, & in l. age cum Gemina no, C. de transac. tamen secundum glosam in l. legis virtus, ff. de legi opus consulendi ipse legis reducitur ad opus permittendi. Et ita permittere, & consulere sunt æquipollentia, & id, quod re ducitur ad aliud, censetur idem cum illo, pro quo est glossa in l. i. ff. de stat. hominum. Secundo præmitto, quod præmitti aliquid dicitur multipliciter, vno modo, quod nullo iure prohibetur, vt secundas nuptias contrahere, vt 3 l. q. 1. c. hac ratione, & c. Deus, vbi Apostolus præcepit, id est permittit secundas nuptias, vt vitaretur fornicatio. Et ita verbum præcipimus, in d. c. hac ratione, capitur pro permittimus. Secundo modo dicitur permissio indulgentia contra constitutiones humanas, vt contrahere in quinto gradu, vt 3 l. q. 3. c. quædam, & hæc est vera permissio, & dicitur absoluta permissio; ita glos. in d. c. omnis, distinc. 3. Tertio modo dicitur permissio indifferentis actionis, quæ non præcipitur, nec prohibetur, ut dum vir for tis petit præmium, d. c. omnis, ad quod etiam facit tex. in c. militare, 23. quæst. 1. nam ut dicit ibi text. per hoc, quod mili ti assignatur stipendium, tollitur ei occasio, ne propter bellum vt prædo grassetur. Quarto modo dicitur permissio obligationis, ut cum uir permittit uxorem aliquo uoto se attingere, quod post de necessitate est adimplendum, ut 33. q. 5. c. manifestum. Quinto dicitur permissio rationis, ¶ ut cum permittitur minus malum, & illicitum, ad euitandum maius, ut comessationes die dominico, c. denique, dist. 4. & permittitur adulterium, ne fiat homicidium, ut 33. q. 2. c. si quid verius. Et hæc dicitur comparatiua permissio, & melius dicitur tolerantia, quàm permissio. Et secundum hanc permissionem dicit cano, q. ea, quæ per mittimus, non approbamus, vt 31. q. 1. c. hac ratione, vnde dicitur tolerantia permissiua, & non approbatiua, & secundum hanc permissionem dicit De-

cret. quod multa toleramus, quæ si in iudicium deduceremus, cassarentur, vt ex tr. de præb. c. cum iam dudum. Tertio præmitto secundum Ioan. And. in reg. peccatum, num. 13. de reg. iur. quem sequitur Præpos. in c. fin. dist. 3. nu. 6. quod hæc simplex permissio, quæ alio modo dicitur tolerantia, potest accipi tribus modis, vno modo, prout est simplex permissio dimittens, vel indulgens pœnam, & de hac loquitur Grego. in c. denique, dist. 4. vbi tolerat laicos, qui consueverunt epulari solemnius diebus dominicis, & cum venia suo genio reliquit, ne forte peiores existant, si à tali consuetudine prohibeantur. Vnde ibi gl. in ver. venia, dicit, intelligas de venia pœnæ, & non culpæ. Vnde tales peccant, sed eos non punit. Igitur prima est concessio dimittens, & indulgens pœnam. Secunda est concessio ¶ dimittens, & indulgens pœnam, atque tollens impedimentum, de qua loquitur rex. in c. qui syncera, dist. 45. secundum quem modum Iudæi inter nos habitantes permittuntur ab ecclesia in obseruatione sui ritus, vt colant suas festiuitates, dicto capitulo. qui syncera, & cap. sicut, el. 2. extr. de Iud. pariter permittit ecclesia sine inquietudine ueteres habere synagogas, licet nouas non patiat erigere. c. Iudæi, c. consuluit, eod. titu. Hæc autem permissio quamuis glo. dicat in d. cap. qui sincera, in verb. licentiam, quod sit similis primæ, tamen dissimilis est, ibi enim sola fit remissio pœnæ, sed ista secunda permissio plus facit, quia non solum permittit dictum malum, scilicet obseruantiam ritus Iudæorum, subtrahendo comminationem, vel inflictionem pœnæ, sicut prima, sed etiam remouenda impedimenta Christianorum, qui vellent impedire obseruantiam dicti ritus, dicto cap. qui syncera, & quo ad hoc, se habet per additionem ad illam. Tertio modo dicitur permissio ¶ præstans iuuamen, siue adiutorium, secundum quem modum ecclesia permittit quandoque clericum occidi à potestate seculari. Et hæc permissio

permissio includit primā, & secundam, quia indulget poenam, vt in prima, tollit impedimentum, quod inurgebat ex clericatu, vt in secunda. Propter quod occisio poterat impediri, & vltra hæc præstat adiutorium in ipsa occasione clerici, qui dignus est morte, quia ipsum de gratia, & ponit eum in manibus potestatis secularis, vt crucietur, & occidatur, vt patet de verb. sig. c. nouimus, & de poen. cap. 2. lib. 6. patet ergo, quod tribus modis potest capi concessio, vel permissio. Quarto præmitto quod malum quandoque toleratur, vt pote quando timetur scandalum, vt quia multitudo est in causa, 1. q. 7. cap. quoties, 23. q. 4. cap. non potest, tunc enim ratione multitudinis non exercetur vindicta. 23. q. 4. cap. ipsa pietas. Vnde excommunicationis sententia non est ferenda, contra multitudinem, ne multitudo paruipendens, per eam efficiatur magis perniciosa, & sacrilega, vt dicit Card. in d. capit. non potest. Pariter malum potest tolerari, & dissimulari propter scandalum, modo illud malum ex autoritate non defendatur, vt de poenit. dist. 6. cap. fin. in fin. glossa in cap. commensationes, dist. 44. Item toleratur malum propter periculum schismatis: gloss. in cap. denique, dist. 4. pariter ¶ permittitur malum duabus de causis, scilicet propter bonum, quod inde oritur, vel propter maius malum, quod inde vitatur. Exemplum primi habes in c. qui sineera, dist. 45. vbi ecclesia tolerat ritus Iudeorum, propter bonum quod inde sequitur, quia nostræ fidei veritas in libris ipsorum velata, & in ritibus figurata, nostris oculis lucidè demonstratur, & sic fidei nostræ testimonium roboratur, vt dicit Aug. 18. de ciuitate Dei. De secundo habetur exemplum in capitulo, denique, dist. quarta, scilicet, quod minus malum toleratur propter maius malum quod inde timetur. Maius autem ¶ malum vitatur tribus modis. Primo, quando vitatur malum spirituale in anima, quod est maius, propter malū corporale, quod

est minus. Secundo, quando vitatur maius malum spirituale propter minus malum spirituale, quod committitur, dist. 13. cap. nerui. Sicut sæpe permittitur minus peccatum, vt aueretur maius. Tercio, quando vitatur maius malum corporale, propter aliud corporale, quod est minus, & de his not. in ca. 3. ne cler. vel monach. in gl. Quinto præmitto, quod licet ¶ ius ciuile non debeat aduersari iuri canonico, quod si contrariaretur, nullius esset momenti, c. constitutiones, dist. 10. tamen potest ius ciuile permittere simplici concessione per indulgentiam, nõ comminando poenam, id, quod esset sui natura vitiosum, & haberet malitiam conuolutam, quod tamen ius canonicum nullo modo posset. Exemplū. Homicidium est sui natura vitiosum, quia est contra Decalogum legis, & tamen ius ciuile permittit homicidium in casu: nam impunitum relinquit maritū interficientē vxorē in flagranti crimine adulterij deprehensam, l. Gracchus, C. ad l. lul. de adul. permittit inquit per simplicem permissionem, non appendendo poenam occidenti, non autem illud homicidium approbando. Sed lex pontificia nullo pacto permittit, cap. interfecto. 12 res, & cap. seq. 33. q. 1. Sic ¶ contractus vsurarius est permissus a iure ciuili concessione accepta pro simplici permissione per indulgentiam poenæ, nam nulla poenam comminatur, vel infligit propter dictum contractum. Sed non permittit permissione secunda, de qua supra diximus, quia non prohibet impedimenta fieri volentibus lænerari, nec sequerantibus dat aliqua iuuamenta. Sed ius canonicum nullo modo illas permittit, vel concedit, quia poenas comminatur, vel infligit vsurarijs facientibus dictum contractum, vt extr. de vsur. cap. quia in omnibus, & capit. quamquam, eod. tit. in 6. Et nec mirum, si non permittit, quia nec permittere posset contra verus, & nouum testamentum, de vsur. cap. super eo, & ita habes differentiam inter ius Ciuile, & Canonicum. Sexto,

13 Sexto, quòd prætextu boni nunquam malum est permittendum simpliciter, & generaliter. prima quæst. prima, non est putanda, 14. quæst. quinta, cap. fore, 27. quæst. secunda, cap. si tu abstines, 32. quæst. quarta, cap. sicut sanctius, 22. quæst. secunda, cap. titu. primum, & cap. titu. ne quis arbitretur, & de vsur. cap. titu. super eo, nam sicut dicitur ibi, sacra scriptura prohibuit pro alterius vita mentiri, ut habetur in d. cap. titu. ne quis, ergo multo magis sicut concluditur ibidem, prohibendum est, ne quilibet pro redimenda uita captiui usurarum crimine inuoluatur, cum tamen illud videatur potissimum bonum, quòd possit ex usuris provenire. Et hæc intellige, siue sit malum de iure diuino. Exemplum in d. cap. super eo, & cap. non est putanda, siue sit de iure positivo, nisi Papæ auctoritas hoc excuset, ut cap. gaudemus, cap. quanto, de diuort. uel alterius superioris ad hoc potestatem habentis, potest enim tollere malum, quod lex sua inducit, ad quod pertinet, quod legitur, & not. de concess. præben. cap. proposuit, de uoto, cap. 1. in fin. & cap. magna, §. 1. & §. fin. alias si non esset permissio eius, qui posset in hoc dispensare, haberetur pro non facta, argum. in c. dilectus, de tempor. ord. de iudic. c. at si clerici. Nec

14 etiam est permittendum malum corporale propter bonum spirituale. §. 5. dist. cap. si euangelica. Quod intelligas, ubi damnum inducit mortem, uel detractionem membrorum, ut ibi, secus si carnis macerationem, uel castigationem, sicut est uigilare, orare, & ieiunare, quia talis admittitur, immo imponitur, de pœnit. dist. 1. cap. in actione, & c. agite pœnitentiam, & dist. 3. cap. illerex. & dist. 7. cap. nullus, & de ob-

15 seru. ieiun. per totum. Sic nec quis debet permittere facere malum, ut alius euitet maius malum, uel ut alius consequatur bonum spirituale, uel corporale, quia non debet quis impedire animam suam commotis alienis, ad hoc uide gl. not. 14. dist. in summa. & cap. 1. facit, ca.

ne quis, 22. q. 2. Vnde nullo modo debet quis peccare peccato quocumque minimo & veniali, ut alius euitet maius, ita Panorm. in c. super eo, de vsur. facit tex. in c. faciat homo, 22. q. 2. & D. Th. 2. 2. q. 25. art. 4. cum secundum ordinem charitatis teneatur magis diligere salutem animæ suæ, quàm proximi. Matth. c. 22. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum, ergo nullus debet detrimentum salutis animæ suæ pati, quod sit per peccatum propter salutem proximi sui. Nisi superioris auctoritas ad hoc habentis potestatem aliud indulgeat, ut dicit lo. And. in d. c. 3. ne cler. uel mon. facit tex. in ca. quod prædecessor, 11. q. 3. ubi permittitur communitio cum seductoribus propter charitatem, & ratio est: quia tunc reuera non potest dici malum perpetratum, cum per dispensationem eius, qui habet facultatem, reddatur illud licitum. ita Præpos. in c. 2. nu. 4. dist. 14. Verum quando quis necessario esset commissurus aliquod malum, tunc minus esset eligendum, & ita permittitur minus malum, ad euitandum maius, cap. duo, cap. nerui, dist. 13. & cap. si quidem uerius, 33. q. 2. sic consulens minus malum, ad euitandum maius, non peccaret, quod intellige, quando res tam maioris, quàm minoris essent eiusdem domini, & ille sine illo consilio esset omnino facturus maius furtum, ut diximus in 1. par. li. 2.

17 cap. 127. num. 11. Rursum permittitur malum corporale propter bonum corporale, 33. q. 5. c. tunc saluabitur. ubi permittitur uirginitatis corruptio propter bonum prolis, ut dicit Henr. in d. cap. 3.

18 ne cler. uel mon. num. 3. Septimo et esset permittendum, quado tolerantia Papæ induceret dispensationem, verum quia supra de hac materia diximus in 1. par. lib. 1. c. 14. nu. 11. & li. 2. c. 93. nu. 23. ideo ad ea uos remitto. Octauo, non solum malum toleratur propter bonum maius assequendum, uel ad euitandum maius malum, sed etiam a bonis malis tolerandi sunt, & infirmi, verum qualiter tolerandi sint, uidebimus, apponendo more no

stro solito varias decisiones, vt res magis eluceſcat, & in praxim deducatur. quarum prima ſit iſta.

19 Militare non eſt peccatum, ꝛ immo milites poſſunt ſtipendia petere, cum militant, cap. militare, 23. quaſt. 1. Hoc enim inquit ibi text. prouidè à lege ſuit permiſſum, vt militantibus ſint ſtipendia conſtituta, ne dum ſumptus quaeritur, prædo graſſetur, ideſt impinguetur rapiendo, & ſpoliando homines. Graſſari enim eſt crudeliter agere, improbè in alios ſeuire, & aliena inuadere. Vnde milites, qui non contenti ſuis ſtipendijs iniuſtè, & per violentiam exigunt, & extorquent ab alijs, peccant, cum nõ militent ex cauſa iuſta, vt cauſa acquirendi pacem. Sed militent principaliter ex auaritia, cauſa depradandi, & concutiendi proximum propter prædam: Igitur præda non debet eſſe cauſa militiæ, ſed pax, & augmentum eccleſiæ, & Reipublicæ, vnde ſi poſtea ſequatur vt milites prædentur publicos hoſtes, hoc non prohibetur. Ita Archid. Hugo. & Card. in d. cap. militare.

20 Secũda. Licet nemo ꝛ aſtringatur obedire legi permittenti aliquam actionem indifferentem, vel conſilio, c. ſi. 14. q. 1. l. 2. ff. mand. cum opus conſulendi ipſius legis reductor aut opus permittendi, vt dicit Præpoſ. in c. vlt. diſt. 3. tamen ſecus eſt, ſi lex præcipiat, aut princeps, nam ille, cui præcipitur, tenetur præceptũ adimplere, etiam ſi ſit iniuſtum, c. contra morem, diſt. 100. vbi dicit text. contra morem quippe eccleſiaſticum eſt, ſi non patientiſſimè toleratur, quod à vobis abſit etiã iniuſta correctio. ubi dicit glo. eſt argu. quòd licet videatur iniuſtum, quod præcipit prælatus, patienter ſerendum eſt: ideſt tolerandum, diſt. 31. cap. ante trinum, diſt. 19. ca. in memoriam. ꝛ Iuſta tamè excuſatio, quare hoc non debeat, vbi nolit ſacere, non auferitur, etiam ſi à Papa præceptum emanauerit, c. li quando, extra, de reſcript.

At quali pœna puniatur tranſgreſſor

21 Canonis, ꝛ dic breuiter colligendo ſpat

ſim diſta Doctõrum, quòd qui venit cõtra Canonem contemnendo poteſtatè authoris, & illam negado, talis punitur ut hæreticus, glo. ſuper verbo inhiibemus, in cap. generali, de elect. in 6. Paul. in Clem. 1. de ata. & qual. & etiam talis eſt infamis, vt not. gl. in c. infames, 6. q. 1. Aut non contemnit poteſtatem authoris, ſed obſeruacionem legis, tunc ſi lex eſt conſilij perfectionis, nullo modo peccat. Ita intelligitur gloſ. ſuper verbo inhiibemus, & iura, quæ allegat. At ſi lex eſt conſilij reuerentiæ, tunc veniens contra talem, peccat venialiter, vt not. Arch. 6. diſt. c. teſtamentum, allegat glo. ſin. in c. ad aures, de temp. ordi. & idem

23 not. 25. q. 1. c. violatores. Et dicitur ꝛ conſilium perfectionis, quando quis poteſt licitè reſiſtere actui, & ipſe volens ſeruare cõſilium, vt ex eo magis placeat Deo, non reſiſtit, vt patet ex eo. Si quis te percuſſerit in vnã maxillam, præbe ei aliam, 14. q. 1. cap. quiſquis. & hoc vult glo. ſuper verbo propter Deum, de maio. & 24 obed. c. ſolita. Conſilium ꝛ vero reuerentiæ eſt, quando ſuperior conſuluit in materia, quam ille debet ſeruare, non tamen vult omnino præcipere, ſed potius conſulere, vt ſubditus abſtineat, vt notabiliter ſentit glo. ſin. in d. c. ad aures, glo. in Clem. 1. de teſti. Si vero lex eſt præcepti, quæ recepta eſt per ſubditos, ſi ueniens contra legem non omnino uenit contra finem legis præcepti, tunc tranſgrediens non peccat mortaliter, nam lex præcipit ieiunium, ſi tamen vnus non ſeruauit ex aliqua rationabili cauſa, & maxime tali, quam ſi ſciuiſſet legiſlator, non diſiſſet illum ſeruare ieiunium, certè iſte non peccat mortaliter, quia non repugnat omnino fini, & intentioni legis, conſuſio eſt Archid. 76. diſt. c. utinam. Si uerò venit contra finem legis, tunc peccat mortaliter, tranſgrediens præceptum Canonis, cap. perpetuæ, de elect. in 6. etiam ſi in lege præceptiua ſit aliqua pœna appoſita, ut probat ille text. quia dicit quòd quo ad Deum punitur iſte, & etiam ab Apoſtolica Se-

de, ex quo tunc fecit à iure prohibita, licet non perfecterit, tamen quo ad Deum fecit, vide optimum tex. in c. commissa, in si. eo. tit. in 6. & ibi Franc.

- Tertia. Licet præceptum omnino sit adimplendum, vt supra nu. 20. affirmamus, tamen fallit, quando uerbū præcipere ¶ impropiè apponeretur, prout apponitur in c. si quis partem, dist. 54. & 31. q. 1. cap. hac ratione. Vnde infertur, quòd quamuis sibi abscondens spontè digiti partem, etiam si non reddatur im potens ad sacrificandum, ordinari non possit, cum sic puniatur seipsum mutians, ac alium, & eodem ¶ modo puniatur excommunicationis pena uerbens seipsum, ut alium, ut not. per Archid. 23. quæst. 5. cap. non licet. lo. And. in c. 1. de uita, & honest. cler. lib. 6. Doct. in c. contingit, de sent. excomm. tamen qui casu aliquo dū operi rustico curam impenderet, se non sponte percussit, hūc canones præcipiunt, idest permittunt ad ordines promoueri, & promotum non abijci. ita tex. in c. si quis partem, dist. 55. nam in primo casu uoluntas est iudicata, quæ sibi causa fuit ferrum iniicere, in secundo casus ueniam meruit, & ita simplicitati, & ignorantie uenia tribuitur, de consecr. dist. 2. ca. 3. de rerum permitt. c. cum uniuersorum, gl. in d. c. si quis partem. Et ita permissio iuris non cogit aliquid adimplere, sed relinquit illud iudicio aliorum, quando indifferenter potest illud facere, uel dimittere sine peccato, 33. q. 4. c. uir cū. Item infertur, quod quamuis tex. in d. c. uir, dicat, quod uir cū
- 27 propria ¶ uxore dormiens nisi lotus aqua, ecclesiam intrare nõ debet, sed neque lotus statim intrare, sed secundum Card. ibi, in fine, transacta una die, tamen illud est consilij, cum talis committio sit peccatum ueniale, immo nec pro peccato mortali ingressus ecclesie alicui prohibetur, nisi sit excommunicatus, uel interdictus, uel ei hoc specialiter interdicitur, ut fit cum quibusdam penitentibus, & contumacibus, ut dicit gl. sing. in d. c. uir cum, tamen quando quis com

misceatur uxori causa prolis, suo iudicio, idest arbitrio relinquitur, utrum ex humilitate uel abstinere, uel ex deuotione accedere, cum in igne concupiscentie, uel in igne, idest in amplexu mulieris nesciat ardere, idest libidini deseruere, sed uxorem cognouit uel ad necessitatem, quia exactus, uel debitum exegit causa prolis. Pariter quamuis ¶ tex. in c. hac ratione, 31. q. 1. dicat, quòd Apostoli præceperunt secūdas adire nuptias propter incōtinentiam hominum, idest ut uitaretur malum fornicationis, tamen illud uerbum præcipimus accipitur impropiè, idest permittimus, ut loquitur tex. in c. Deus, 31. q. 1. simile in c. Domino Sancto, distinct. 50. unde ibi relinquendus est uir mortua coniuge arbitrio suo, an aliā uelit ducere: Lex enim permittit secundas nuptias, ne fiant peiora, non tamen præcipit propriè. Sed si uelit, potest nubere, ut dicit tex. in cap. quomodo, in fine, 31. quæst. 1.

Quarta. Ecclesia quandoque tolerat, 29 & ¶ permittit minus malum, ut euitet maius, pbatur, in c. denique, dist. 4. ubi tolerat seculares, qui ipsa die Dominica carnispruij plus solito ceteris diebus accuratus appetunt, quod quidem est peccatum, c. quandoque, de consecr. dist. 5. & relinquit eas suo genio, ne forte si à tali consuetudine arceret, peiora committerent. Ex quo quidem tex. iuncta gl. in uerb. uenia, nota, quod crimen toleratur ab ecclesia, & illud nõ punit, ac relinquitur alterius arbitrio, cum timetur scandalum, sicut cum multitudine est in culpa, siue in causa, ut in d. c. Denique. Quod intellige, modo delicta non sint nimis enormia, quia tunc nullo modo toleranda sunt, si compesci possunt, c. flagitia, 32. q. 7. in uerb. omnes gentes.

Quinta. Et si multitudini sit parcendum, ita ut propter illam detrahatur seueritati, c. commessationes, dist. 44. & ibi gl. c. ut constitueretur, dist. 50. ubi in d. c. commessationes habetur, quòd commessationes, quæ sunt prohibite, ratione multitudinis sunt tollendæ magis

monendo, quàm minando, quæ quidem
 30 monitio † debet incipi à nobilioribus,
 & maioribus, ut prelatis, ut sic alij infe-
 riores de populo, post facilius retrahant,
 d. ea. in fi. tamen in multis casibus multi-
 tudini non est parcendum, quorum
 31 Primus; quia ob † multitudinem de-
 trahitur de seueritate pœnæ differen-
 do, non ex toto tollendo pœnam, sed e-
 ius seueritatem, ita glo. in d. c. commes-
 sationes. Secundus, quando aliquid ma-
 le fit, & quasi ex autoritate defendit,
 tunc enim non debet dormire seueri-
 tas, sed quando non defenditur, tunc
 dissimulari potest propter scandalum,
 ueritas tamen nunquam propter scan-
 dalum debet deseri, ut extr. de reg. iur.
 cap. qui scandalizauerit, de temp. ordin.
 cap. lanè, sed seueritas pœnarum potest
 deseri, ut in d. cap. commessationes. Ter-
 tius. Non paritur multitudini nec quo
 ad pœnam, quando committitur flagi-
 tium nefandum, c. flagitia, 3 2. q. 7. Quar-
 tus fallit in regularibus, quia facientes
 contra uotum sunt puniendi, non ob-
 stante multitudine argum. in c. ea quæ,
 de sta. regu. & ibi not. Host. idem Arch.
 in c. ut constitueretur, dist. 50. Quintus.
 propter maius malum, quod possit ec-
 clesie inferri, quia tunc detrahitur seue-
 ritati, puta, quia Rex aliquid disponit
 de rebus ecclesie, cui si contradiceret
 prelatus, peius ecclesie eueniret, Archi.
 32 in d. c. commessationes. Sextus, † quo
 ad culpam, quia licet multitudini parca-
 tur quo ad pœnam, non tamen quo ad
 culpam, ita glo. sing. in c. denique, dist.
 4. uer. uenia, & in c. qui syncera, dist. 45.
 ubi dicit glossa, quod licet Iudæi obser-
 uando sua seita peccent mortaliter, non
 tamen ecclesia eos tolerando, dat licen-
 tiam peccandi, sed tamen indulget, &
 tolerat quo ad remissionem pœnæ.
 Quinta. Comparatiua permissio,
 33 † quæ permittit minus malum, ad eui-
 tandum maius malum, non excusat à
 peccato, iuxta illud. Multa per patien-
 tiam tolerantur, & c. ut in c. cum ian-
 dukum, de præben. Hoc enim casu lex

humana dicitur aliquid permittere,
 non quasi approbans, sed quasi id diri-
 gere non ualens, ut dicit S. Thom. in 2.
 2. q. 83. art. 3. Exemplum in c. denique,
 dist. 4. in c. si qui, 26. q. 2. ubi inquit text.
 quod optandum est potius, ut aliqui de
 paginis euangelicis futura colligant, si-
 cut facit quis, cum aperit euangelium,
 ut per illud quod primo occurrit, præ-
 rita sciat, uel futura, quàm ut ad dæmo-
 nia consulenda concurrat. Vnde uer-
 bum illud. Etsi optandum sit, est po-
 tius comparatiua permissio, quia per-
 mittitur minus malum, ut euitetur ma-
 ius, ut 3 3. q. 2. c. si quod uerius. Cardin.
 in d. c. si qui. ubi in d. cap. si quod uerius,
 permittitur minus malum, id est adul-
 terium, quod est minus illicitum, quàm
 homicidium, hoc est effundere san-
 guinem hominum, ubi glo. ibi, in uerb.
 Adulterium dicit. Quod hic dicitur,
 non est consilium, uel præceptum, sed
 est comparatiua permissio, quæ non ex-
 cusat à peccato.

34 Sexta. De duobus † malis culpa: mi-
 nus eligendum est, & ita minus est tole-
 randum ad euitandum maius, quod in-
 tellige, quando ille, qui eligit minus, ne-
 cessario habet necesse eligere in alte-
 rum de duobus. 1 3. dist. c. duo. & capit.
 seq. 22. q. 4. cap. quod David, & cap. si ali-
 quid, cum duobus capitu. seq. Hinc qui
 35 murorum undique † ambitu clauditur
 ne fugiat, si ex honesta causa se præcipi-
 taret, ubi breuior murus inuenitur, nõ
 peccat, d. c. nerui. Quod intellige, quan-
 do sperat, uel præsumeret euadere, al-
 liàs si se præcipitaret, etiam per breui-
 orem locum, non sperans euadere, vo-
 lens propria morte perire, quàm ab alio
 occidi. Sicut fecit Saul, reus esset mortis
 suæ, potius enim deberet ferientis ic-
 tû expectare, quia forte parceret ei, uel al-
 io modo contingeret eum euadere, vn-
 de nullo modo debet sibi mortem inge-
 rere, vt 23. q. 5. cap. non est vestrum. Si
 uerò nimis sit depressus, ita quod sperat
 euadere, quamuis aliter contingat, non
 est reus suæ mortis, casus enim ueniam

meruit, cap. qui partem, distin. 55. vide glossam in d. cap. nerui, verb. precipitat. Pariter Apostolus permisit minima, id est immoderatam exactiorem debiti conjugalis, ad euitanda maiora, id est fornicationem, vt dicit gl. in d. c. nerui, in verb. Maiora.

Septima ad meretrices accedere
36 † quamuis peccatum sit mortale, text. optimus, 3. q. 4. cap. meretrices, & cap. nemo sibi, tamen ecclesia illud peccatum tolerat, ad euitandum maius malum, cap. inter opera, & ibi Panorm. de spons. non enim illud peccatum approbat, sed dissimulando tolerat, vt sic adulteria, incestus, aliasque scdissimas coniunctiones compescat. Hinc D. August. dicit. Tolle meretrices de mundo, & Sodomia totus erit repletus. Igitur ecclesia in tali casu censuram restringit, ne forsitan deterius inde cōtingat, quia qui nimis enungit, elicit sanguinem. 4. dist. cap. denique.

37 Octaua. Ecclesia non † compellit quem precisè ad pœnitentiam, sed patitur aliquem stare in peccato, vt euitetur maius malum futurum, ita notabiliter probatur in c. requisit, de sponsal. vbi ecclesia potius monitione, quam coactione cogit iurantem contrahere cum aliqua, vt contrahat, si rationalis causa matrimonium impediret, cum huius modi coactiones soleant habere periculosos, & infelices exitus, vt patet in c. præterea, de sponsalib. cum matrimonia debeant esse libera. Hinc ecclesia tolerat illud minus malum, de præfenti, vt euitetur maius malum futurum. Quæ
38 autem sit causa † rationalis, remittenda est arbitrio boni viri, vt de sponsal. c. præterea 2. Quid enim si vir adeo persequitur mulierem, uel e contra, quòd homicidium inde, vel bellum probabiliter sequeretur, si contrahendo compellatur. Dicendum est quod ecclesia debet censuram restringere in hoc casu, alioquin iux. tex. in c. 1. de sententia excommunic. in sexto, censura non esset medicinalis, sed mortalis, nec ad corre-

ctionem proferretur, sed ad destructionem, contra Apost. 2. Corint. cap. 10. Et ita habes casum, in quo aliquis existens in peccato mortali pœnitentiam agere non cogitur precisè, & hoc tolerat ecclesia, & dicitur comparatiua permissio ad tollendum maius malum. Maius enim malum esset contrahere coacte, & uxorem interficere, vel ipsam relinquere, & aliam ducere, & sic adulterium committere, quàm si violet iuramentum, & iò hoc tolerat ecclesia, sed nō placet ei, nec factum approbat. Quod. n. toleramus, dicunt iura, inuiti permittimus, 3. 1. quæst. 1. c. hac ratione, simile 3. 3. q. 2. c. si quod verius, de præben. c. cum iamdudum, in si. de consec. eccl. c. aqua.

39 Nona. Licet uotum castitatis † de præfenti impediat matrimonium contrahendum, ecclesia tamen ex causa matrimonium contrahi quandoque permittit, optimis tex. in cap. veniens, qui cler. vel vou. & talis est comparatiua permissio, vt dicit, ibi gloss. ac si dicat, quòd illa contrahendo, non euitat peccatum, ex quo venit cōtra uotum, sed ecclesia permittit ex causa, vt euitet maius malum, & periculum, quia apparebat quòd mulier erat iuuenis, & continere non poterat, ita Host. & Panor. in d. cap. veniens.

Decima. Hac ratione, quia ecclesia minus malum tolerat ad euitandum
40 maius, sit, quòd non sit alicui † aliquid iniungendum per iuramentum, de cuius transgressione veritimiliter timeatur, argum. text. in capitulo clericos, de cohab. mul. vbi clerici suspecti, & iuuenes, non sunt compellendi fornicarias abiurare, simile 2. 2. q. 1. cap. non est contra preceptum, & cap. in nouo, & cap. ita ergo, de præsumpt. cap. litteras. §. fin. Hac etiam ratione non imponitur pœnitentia grauis iuuenibus. dist. 50. c. pœnitentes, & hac ratione multa in patientia tolerantur, d. c. cum iamdudum.

Vndecima. Hac pariter ratione, quæ
41 uis omnes † de præcepto teneantur ad correctionem, capit. tua, de cognat. spir. gloss. in extr. 1. ne sed. vacan. tamen illa
scri

41 fieri ¶ debet, quando adest opportunitas temporis, & quando credit peccanti prodesse, ita D. Thom. 2. 2. quæstio. 33. & in 4. dist. 19. quæstio. 2. Nam si uellet hominem recenti uulnere affectum corripere, nihil aliud faceret, quam igni adhibere ligna.

Duodecima. Rursum, quia tolerantia est permissiua, & non approbatiua, & ideo a peccato non excusat, ut diximus in nostris decis. lib. 2. c. 93. num. 25.

43 peccant quidem ¶ vendentes uicualia ultra pretium à lege taxatum, quamuis sit consuetudo, quæ præsumitur à Principe sciri, cum sit notoria, & per consequens illam princeps tolerat, quia talis consuetudo cum sit irrationabilis, & contra legem naturalem, ut ibi probauimus, tanquam irrationabilis non ualet, capitu. quanto, de consuet. & multa tolerantur, quia in iudicium non deducuntur, vel non probantur, d. cap. cum iam dudum.

44 Tertiadecima. Ex his, quæ supra diximus, licet ¶ uideatur posse concludi usuram posse permitti aliquo iure, tum ciuili, tum Canonico. Ciuili quidem, quia finis illius legis est conseruare quietem, & pacem Reipublicæ, & ita intendit homines dirigere in bonum commune, sed finis Canonici est consulere animabus, atque conscientijs hominum. Vnde cum per contractum usurarium multa mala uidentur, ut pote damnum in rebus, & periculum in personis, item pauperum sustentatio, & saluatio mercantiarum, quæ multum est utilis Reipublicæ, uidetur in his terminis permissibilis, & per consequens quòd ad euitanda hæc maiora mala possit ecclesia hunc tolerare contractum, cum de duobus malis minus sit eligendum, d. c. dup. c. nerui, dist. 13. Tamen oppositum constanter affirmamus. Scilicet nullo iure illam posse permitti, cum sit prohibita usura, quia peccatum. Non enim ideo peccatum est, quia prohibita, iux. tex. in cap. quid ergo 13. quæst. 2. sed prohibita, quia peccatum, tanquam

sui natura uitiosa, habens malitiam cõ uolutam, & contra decalogum legis. Cum usura sit rapina. 14. quæstio. 4. c. si quis rapinam. Et licet uideatur ius ciuile illam concedere, ff. & C. de usur. tamen illam non approbat, sed tantum permittit, non infligendo pœnam. Verum ius Canonicum nullo modo illam permittit, quia iux. tex. in cap. quamquam, de usu. in 6. eos diuersimodè punit. Sicut à simili. Iura ciuilia impunitum relinquit maritum occidentem uxorem deprehensam in adulterio, non tamen illud delictum approbat, sed ius Canonicum nullo modo, ut supra diximus.

45 Quod si quis obijciat, quòd propter ¶ multa bona, quæ inde ex usura sequuntur, effert permittenda, respon. quòd nullo modo ius Canonicum illam permittit, cum sit contra uetus, & nouum testamentum, cap. super eo. cap. quia in omnibus, de usur. Immo nec illam permittit pro redimendis animabus captiuis ab infidelibus, quod est maximum bonum, & potissimum, quod posset ex usuris prouenire. Sic nec est toleranda propter maius malum euitandum. Cũ ¶ illud malũ, ¶ quod incurrit usurarius, dicitur maximum peccatũ propter quatuor. Primo, quia contemnit Deũ audaciũ. Secundo, quia contemnit naturam expressius. Tertio, quia contemnit scripturam deterius. Quarto, quia contemnit iura diutius. Contemnit namque ipse usurarius Deum audaciũ, quia cum in omnibus peccatis, quæ sunt expressæ cõtra diuina mandata, homo uerecundetur, & erubescat, in isto tamen peccato quantumcunque sit expressè cõtra Domini mandatum, non uidetur uerecundari, sed potius gloriari, cum illam tanquam licitam exerceat, cap. quia in omnibus, de usur. Vterius contemnit naturam expressius, quia non solum contemnit eam in uno genere rerum, sed etiã in pluribus, scilicet in tribus. Vult enim contra naturam, quod numerabilia, sicut denarii, superualeant suo numero, & ponderabilia, sicut aurum, su-

perualeant suo ponderi, & mensurabilia, sicut vinum, & oleum, superualeant suæ mensuræ. Vtlerius contemnit scripturam deterius, quia videtur eam contemnere per infidelitatem, quæ est opposita fidei, quàm in baptisimo professus est. Nam si perfectè crederet, impossibile esset quòd contra Deum, & scripturam sic aperit, & inuercundè procederet. Item contemnit iura diutius, quia non obstante prohibitione, cuiuscunque iuris in dicta usura continuè perseverat vsque ad mortem, ita ut decedat vsurarij sine restitutione, sine penitentia, & sacramentis, vnde sæpe ipsis accidit, quod dicit Augustin. in Sermon. de Innocentibus. Hac animaduersione percuitur peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei. Quare ex his cum Ioan. And. in reg. peccatum, concludendum est, nullo pacto ius Canonicum debere concedere, vel permittere contractum vsurarium, nec propter consecutionem boni, nec propter maius malum vitandum, cum regulariter loquendo, non appareat aliquod maius in ipso, quod per ipsum valeat vitari, quare cessat ratio text. in c. de nique, distin. 4. & ratio text. in c. qui syn cera.

- 47 **Quartadecima.** Licet ex parte vsurarij nullo modo sit permittenda usura tamen secus est ex parte debitoris, quia potest quandoque ecclesia permittere, vt duobus malis concurrentib. debitor, qui neceffe habet vnum de duobus incidere, eligat id, quod minus est, & ratio est, ad maius malum vitandum, quia si ille vult esse homicida meus, mihi negando subsidium, possum ego illi suadere, vt mihi præstet ad vsuras, ne fame moriar. Volenti enim peccare licet suadere, vt minus peccet, & volenti homicidium omnino committere in Petri, possum consulere, vt uulneret, & volenti committere magnum furtum, vt minus committat, modo res furata tam magna, quam volebat furari, quàm minima, sit vnus Domini. Ita diximus in

nostris decif. lib. 2. cap. 108. num. 4. & capit. 127. nu. 11.

- 48 **Quintadecima.** Vnus, † & idem auctus potest esse vitiosus ex parte vnus, qui tamen non est vitiosus ex parte alterius, vnde quamuis contractus vsurarius sit vitiosus respectu eius, qui mutuum præstat, non tamen respectu eius qui mutuum accipit. Sicut potest poni exemplum in Passione Christi, quia pernitentiam attulit respectu Iudæorum, qui eam intulerunt, non autem ex parte Christi, immo ualde virtuosa. Sic & sanctissima Eucharistia respectu indignè sumentium maximam pernitentiam affert, vnde dicitur in c. & sancta, de consecrat. distin. 2. quòd sancta obfunt malis, nõ illa, quia res illa mala sit, sed quia malus quod bonum est male accipit. Vnde dicitur in prosa. Mors est malis, vita bonis, vide paris sumptionis, quàm sit dispar exitus. Id vero etiam comprobari possit exemplo arcæ domini, multis quæ alijs, vt diximus in festo Corporis Christi. Ser. 7. lib. 2.

- 49 **Sextadecima.** An verò alicui † liceat inducere aliquem ad peccatum, verbi gratia, petere pecuniam sub vsuris. Dic quòd sic, vt nu. 44. (v.g.) ex causa rationabili, licitum esset mihi petere pecuniam mutuo, quod si quis nollet nisi sub sœnore dare, vtique illam possem recipere absque peccato. Sic an liceat inducere improbum ministrum ad contitendum, vide lib. 1. in nostris decif. ca. 16. & li. 2. de magijs, c. 6. nu. 6. & nu. 10. Vbi an liceat dissoluere maleficium maleficio per maleficos.

- 50 **Decimaseptima.** Licet † Iudæi in suis ritibus tolerentur, cap. qui sincera, distin. 45. propter aliquod bonum, quod ex eis prouenit, quia testimonium fidei nostræ habemus ab hostibus, & quasi in figura nobis representatur quod credimus, tamen aliorum infidelium ritus, quia nihil utilitatis, aut veritatis afferunt, non sunt aliquo modo tolerandi, nisi forte ad aliquod malum euitandum, scilicet ad euitandum scandalum, vel dissidium,

diffidium, quod ex hoc posset prouenire, c. commestationes, dist. 44. vbi notat, ibi Archid. quod tacet quandoque Prælati propter maius malum, quod posset ecclesiæ prouenire. Vel etiam propter impedimentum salutis eorum, qui paulatim sic tolerati conuertuntur ad fidem, propter hoc etiam hæreticorum, 51 † & paganorum ritus ecclesia aliquando tolerauit, quando erat magna infidelium multitudo, ita Card. & Præpos. in d. cap. qui syncera.

Decimo octaua. Licet ecclesia toleret ritus Iudæorum, qui illos obseruando, peccat mortaliter, vt concludit Cardin. in d. e. qui syncera, nu. 1. non tamen 52 consentit, † illos approbando. Et non obstat tex. in c. error, dist. 83. vbi error, cui nõ resistitur, approbatur, & veritas, quæ minimè defensatur, opprimitur. quæ respõdetur: illud intelligi in delictis manieatis, ubi tenetur ad correctionem eorum, qui sibi subiiciuntur, hoc autè hic non habet locum in hac parte, cum Iudæi sint extra vnitatem ecclesiæ, & ideo non dicitur consensus, sed permissio tolerantia, ne deterius contingat, & vt aliquo modo bonum eliciatur.

53 Decimanona. Et si oēs fideles † summam debeant habere curam de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles appareat, ab ecclesia separentur, vt probatur in c. error, dist. 83. in c. quapropter, 2. q. 7. in c. 1. 5. q. 5. & in c. tam sacerdotis, 2. q. 3. tamen possunt quandoque dissimulare, & omittere correctionem non solum non peccando, sed etiã ex charitate, vt si propterea quis obiurgandis, & corripiendis malè agentibus parcat, quia oportunum tẽpus inquirat, uel eisdem ipsi metuit ne deteriores ex hoc efficiantur, ita D. Aug. in c. 1. de ciuit. Dei. Plerumque etiam boni viri propterea sufferunt aliorum peccata, & tacent; quia sepe deserviunt publicis documentis, quibus ea, quæ ipsi sciunt, iudicibus probare non possunt. licet gl. in ver. tacent, dicat, quod tali casu dicat ei,

qui potest prodesse, & non obesse, 2. q. 5. ca. hoc videtur. Sed in publico nõ debet hoc dicere, vt 6. q. 1. ca. si omnia. Verum nota, quod licet omnes fideles teneantur corrigere peccata mortalia, aliàs tacendo videantur approbare, aliter tamen ad hoc tenentur † prælati, & aliter fideles. Nam prælati quidem mente, lingua, & manu. Mente quidem improbando, lingua, reprehendendo, & increpando. Manu quidem coercendo. Inferiores verò mente, & lingua. Ita Card. & Præpos. in d. cap. error, dist. 83.

Vigesima. Nullo pacto quis debet 55 lerare maius † malum scilicet spirituale, ad euitandum minus malũ, id est corporale, quamuis sit mortis. Ita text. in c. sacris, de his, quæ vi. vbi communicantem excommunicationem propter metũ mortis, licet metus attenuet culpam, tamen excommunicationis labe credimus inquinari. Et ita nullo modo debet tolerare excommunicationem ad euitandum periculum mortis. Et non obstat illud, 56 quod excommunicatio euitatur † ex minori causa, quàm ex metu. 1. l. q. 3. c. quod prædecessor. & c. antecessor, ubi participans excommunicato in his, quæ ad salutem animæ pertinent, non est excommunicatus: nam soluit gl. in d. c. sacris, quod illud est indultum à iure, & ideo non est trahendum ad consequentiam. regu. quæ à iure, lib. 6.

Vigesimaprima. Tolerans aliquod malum inuitus † coactione absoluta, non peccat, verbi gratia, qui trahitur inuitus in ecclesiam ad audiendam missam excommunicati, uel cum excommunicatis ibi audientibus, vel si ibi existens detinetur inuitus, ita ut nec permittatur exire, vel si hæretici Christianum inuitum uestibus ornant, ad fontes portant, & rebaptizant, uel cogunt idolo thurificare aperiendo manum ipsius, imponendo thus, & demum ipsam reuoluendo super prunas, quæ sunt ante idolum. dist. 50. cap. presbyteros, 45. dist. ca. de Iudæis, quia tunc pati magis, quàm agere videtur, c. testamentum, dist. 6. Imò talis

lis inuitus dormienti comparatur, l. 1. in fi. ff. de author. tuto. glo. in d. c. factis, § 8 verb. per coactionem. Pariter ¶ mulier, quæ per vim absolutam fuit oppreffa, nõ peccat, etiam fi uirgo fuerit fuprata, atque in ipfa corruptione fit facta feminũ commixtio, cum peccatum ex voluptate nafcatur, & talis mente non confentit, verum fi uirginitatem amiferit, inquit tex. quod licet nec adultera, nec fornicaria dici poffit, capit. puto, 32. q. 5. tamen incontaminatis non debet fe exæquare uirginibus, capit. ille autem. 32. q. 5.

An uerò talis, quæ amittit carnis integritatẽ ¶ per uiolentiam renitente uoluntate, aureolam habebit. Refp. D. Thom. in 4. dift. 48. quod fi aliqua per uiolentiã oppreffa fuerit, non amittit propter hoc aureolam, dummodo propofitum perpetuo feruandi uirginitatem feruet, illi aãtui nullo modo confentens. & hoc fiue pro fide, fiue pro quacunq; alia caufa uiolenter corrupatur, fed fi hoc pro fide fuftineat, ad genus martyrij pertinet. Vnde Lucia Sancta dixit, Si me inuitam violare feceris, mihi caftitas duplicabitur ad coronam. Non quod habeat duas uirginitatis aureolas, fed quia duplex præmium reportabit, vnum pro uirginitate cuftodita, aliud pro iniuria, quam paffa eft. Ita D. Thomam fequitur, Card. in fum. 32. q. 5. in fine.

Vigefimafecunda. Non licet mulieri ¶ fe occidere, ¶ ne ab alio corrupatur: quia non debet in fe committere crimẽ maximum, quod eft fui ipfius occifio, vt euitet minus crimen alienum: Non. n. eft crimen mulieris per uiolentiam uiolari, fi confenfus non accedat, c. ille autem, 32. q. 5. nam non coinquinatur corpus, nifi de confenfu mentis, ad hoc 32. q. 5. in prin. fornicatio autem ¶ vel adulterium minus peccatum eft, quàm homicidium, & præcipuè, quàm tui ipfius, quod eft periculoſiffimum, quia nõ reftat tempus, vt per penitentiam illud crimẽ expietur, unde nullo modo licet homini interficere fe ob timorẽ, ne in peccatum confentiat, quia non funt facien-

da mala, ut ueniant bona, 14. q. 5. per totum. 22. q. 1. cap. is autem, & ca. ne quis, & c. faciat, uel ut uidentur mala, & præfertur minori, & minus certa: Incertũ eft enim an aliquis in futuro confentiat in peccatum: potens eft enim Deus hominem fuperueniente qualibet tentatione liberare à peccato, fecundum D. Thom. ad hoc c. fi non licet, iux. finem uerf. Item hic dicimus. 33. q. 5. Archid. in c. non eft, num. 2. ead. quæft.

62 Vigefimatertia. ¶ Mulier, quæ ab alio fcit fe tangi mala intentione, licet non confentiat, fi tactus funt ex fuo genere ueneri, ut in locis genitalibus, aut uicinis, uel ofcula furtiua, nullo modo permittit debet, quantumcumque secreto fiãt, ficut nec permittit, & tolerare debet ut quis in aliqua corporis parte, etiã fi id secreto fiat, abutatur ea, fed debet omnino contradicere fubtrahendo, imò fi hoc non poffet, debet cum Sufanna clamare, alioquin fi hæc non faceret, tacitè confentiret, mauult enim: potius illos tactus, quàm recedere, quod conftat eſſe mortale, & uoluntariũ, ficut proleſtio mercis in mare. Quod idem eft, qñ dubitaret an tactus funt libidinoſi, modo tactus eſſent apertè impudici, ut nos diximus in noſtris decif. in 1. par. lib. 2. cap. 75. num. 11. 12. & 13.

Vigefimaquarta. Boni debent in firmos tolerare ¶ in multis caſibus, & Primus, ipſis confueti non denegãdo, cap. denique, dift. 4. Secundus, debilitati quantum ad labores condeſcendendo, 47. dift. c. omnes, in fi. Tertius ipſorum defectus ad infamiam non detegendo, c. in ſcripturis, 96. dift. fed corripiendo, 2. q. 1. cap. fi peccauerit: Et hoc de occultis intelligitur, nam de manifefſis cogimur accuſare, præmiſſa tamen admonitione, 2. q. 7. c. quapropter. Quartus commiſſa eorum propter ſpem correccionis patienter ſupportando, ca. licet, dift. 45. Quintus, ipſorum detractiões, & falſa iudicia æquanimitè tolerando, cap. deteriores, & cap. ſeq. 6. q. 1. & cap. ex merito. Sextus, boni tolerant malos, non fe vici-